UNIVERSITATEA DE STAT
„BOGDAN PETRICEICU HASDEU”
DIN CAHUL

CONFERINŢA ŞTIINŢIFICĂ
INTERNAȚIONALĂ

PERSPECTIVELE ȘI PROBLEMELE INTEGRĂRII ÎN SPAȚIUL EUROPEAN AL CERCETĂRII ȘI EDUCAȚIEI

5 IUNIE 2015

Volumul I

Atelierul I. Ştiinţe politice
Atelierul II. Ştiinţe juridice
Atelierul III. Ştiinţe economice

CAHUL

ISBN 978-9975-914-98-7.
978-9975-914-99-4.
CZU [32+34+33]:378(082)=00
P 52

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Conferința științifică internațională
„*Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*”,
5 iunie 2015

Volumul I

Atelierul I. Științe politice
Atelierul II. Științe juridice
Atelierul III. Științe economice

Descrierea CIP

”Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al cercetării și educației”, conferință științifică internațională (2015 ; Cahul). Conferința științifică internațională ”Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, 5 iunie 2015 : [în 2 vol.] / com. șt.: Ioan-Aurel Pop [et al.]. – Cahul : US Cahul, 2015 (Tipogr. "Centrografic"). – **ISBN 978-9975-914-98-7**.

Vol. 1 : Atelierul 1 : Științe politice ; Atelierul 2 : Științe juridice ; Atelierul 3 : Științe economice. – 2015. – 478 p. – Antetit.: Univ. de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. – Texte : lb. rom., engl., fr., rusă. – 100 ex. – **ISBN 978-9975-914-99-4**.
[32+34+33]:378(082)=00
P 52

Materialele incluse în prezenta ediţie sunt recomandate de catedrele de profil şi aprobate spre publicare de către Senatul Universităţii de Stat „B. P. Hasdeu” din Cahul (proces verbal nr. 01 din 03 septembrie 2015).

ISBN 978-9975-914-98-7.
978-9975-914-99-4.

© Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Ioan-Aurel Pop, prof.univ., dr., academician al Academiei Române, rector, Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca
Iulian Gabriel Bîrsan, prof.univ., dr. ing., rector, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Andy Pușcă, prof.univ., dr., rector, Universitatea „Danubius” din Galați
Daniel Valer Breaz, prof.univ., dr., rector, Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
Lilia Pogolșa, conf. univ., dr. hab., director, Institutul de Științe ale Educației
Elena Bulatova, prof.univ., dr.hab., prorector, Universitatea de Stat din Mariupol
Ion Șișcanu, prof.univ., dr.hab., vicedirector, Institutul de Istorie al AȘM
Florin Tudor, prof. univ., dr., decan, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați
Tudorel Toader, prof.univ., dr., decan, Universitatea „Al.I. Cuza” din Iași
Vladimir Guțu, prof. univ., dr. hab., decan, Universitatea de Stat din Moldova
Dmitrii Parmacli, prof.univ., dr.hab., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Andrei Popa, prof.univ., dr.hab., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Victor Axentii, conf.univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Ioana Aurelia Axentii, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Ludmila Balțatu, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Ion Certan, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Svetlana Bîrlea, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Valentina Cornea, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Sergiu Cornea, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Irina Todos, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Oxana Miron, conf. univ., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul
Oleg Bercu, lect. sup., dr., Universitatea de Stat „B.P. Haşdeu” din Cahul

COMITETUL ORGANIZATORIC

Oleg Bercu Științe politice
Maxim Todorov Științe juridice
Irina Todos Științe economice
Liliana Ceclu Științe exacte și inginerești
Corina Radu Științe pedagogice și psihologice
Grosu Liliana Științe istorice și științe sociale
Daniel Gălățanu Științe filologice
Stela Banu Serviciul Știință

CUPRINS:

POPA Andrei, *PERSPECTIVELE UNIVERSITARE ÎN PROCESUL DE REFORMARE A SISTEMULUI EDUCAȚIONAL ŞI DE CERCETARE ŞTIINȚIFICĂ*..... 7

Atelierul I. ŞTIINȚE POLITICE

CORNEA Sergiu, *DEFINIREA NOŢIUNII* PUTERE PUBLICĂ*: ABORDĂRI AUTOHTONE*..... 10
BUDURINA-GOREACII Carolina, *PROBLEME ŞI PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ALE INSTITUŢIILOR SOCIETĂŢII CIVILE ÎN DEZVOLTAREA COMUNITĂŢII LOCALE: CAZUL REPUBLICII MOLDOVA*..... 18
EREMIA Natalia, CEBOTARI Svetlana, *IMPACTUL POLITICII ENERGETICE A FEDERAȚIEI RUSE ASUPRA SECURUTĂŢII REPUBLICII MOLDOVA*..... 27
LEANCĂ Viorica, COVALSCHI Stanislav, *Realităţi şi determinări ale procesului de cooperare a Republicii Moldova şi NATO în contextul integrării europene*..... 31
SAITARLÎ Natalia, *CONCEPTUL ŞI STRUCTURA DE STATUT JURIDIC AL FUNCŢIONARULUI PUBLIC LOCAL*..... 35
CIOBANU Ion, *PARTICULARITĂŢILE PROCESULUI DE MODERNIZARE A SISTEMULUI POLITIC DIN REPUBLICA MOLDOVA*..... 37
BUCUCI Anatol, COVALSCHI Stanislav, *COMUNITATEA EUROPEANĂ – REPUBLICA MOLDOVA ŞI SOLUȚIONAREA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN*..... 42
MURSA Elena, *METODOLOGIA CERCETĂRII CULTURII PĂCII ŞI EDUCAȚIEI PENTRU PACE*..... 46

Atelierul II. ŞTIINȚE JURIDICE

OTGON Ala, *LEGAL ASPECTS REGARDING THE TRANSFORMATION OF THE COMMON PROPERTY OF SPOUSES IN COMMON PROPERTY IN SHARSE*..... 50
ILANA Ana, *RÉGLEMENTATION DE LA PROCÉDURE COLLECTIVE DANS LES SYSTÈMES INTERNATIONAUX DE DROIT*..... 53
NUȚ Gabriela Stefania, *PROVIDING LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL PROSECUTION COMPLETION*.... 58
ŞTEFĂNOAIA Mihai, *TRAFICUL DE PERSOANE ŞI PROSTITUŢIA. CREŞTEREA EXPLOATĂRII FEMEILOR EMIGRATE DIN ŢĂRILE EUROPEI CENTRALE ŞI DE EST*..... 65
CORCEA Nicolae, *VECTORII PRINCIPALI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CADRULUI LEGISLATIV ÎN SFERA PROTECȚIEI VICTIMELOR VIOLENȚEI ÎN FAMILIE*..... 70
GÎRLA Lilia, *ÎNCĂLCAREA OBLIGAȚIEI DE TRATAMENT CA TEMEI PENTRUSURVENIREA RĂSPUNDERII PENALE ÎN CAZURILE DE MALPRAXIS MEDICAL*..... 74
SAVVA Silvia, *INSTRUMENTE DE EXTINDERE A ACTIVITĂȚII COMERCIALE: FRANCHISINGUL*..... 78
МАНЯ Владислав, *К ВОПРОСУ ОБ УЛУЧШЕНИИ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ОБЛАСТИ ПОХИЩЕНИЯ ЧЕЛОВЕКА И ЗАХВАТА ЗАЛОЖНИКОВ*..... 84
URSU Daniela, *DELIMITAREA INFRACŢIUNILOR DE TORTURĂ, TRATAMENT INUMAN SAU DEGRADANT (art.166[1] CP RM) DE CONSTRÂNGEREA DE A FACE DECLARAȚII (art.309 CP RM)*..... 87
RENIȚĂ Gheorghe, *INCRIMINAREA ÎMBOGĂȚIRII ILICITE ÎN LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA: CONTROVERSE, PROBLEME ŞI SOLUȚII*..... 91
PLOP Aliona, *IMPACTUL DEZACORDULUI TĂTĂLUI PREZUMTIV LA ÎNTRERUPEREA CURSULUI SARCINII ASUPRA LEGALITĂŢII INTERVENŢIEI MEDICALE*..... 95
GHEORGHIȚĂ Mihail, *NOI REALIZĂRI ŞI DEZIDERATE ÎN ŞTIINŢA CRIMINALISTICĂ*..... 99
SOCHIRCA Stela, *ADMINISTRAȚIA FIDUCIARĂ OGLINDITĂ ÎN LEGISLAȚIA INTERNAȚIONALĂ*..... 103
BURAVCENCO Iulia, *EFICENȚA APLICĂRII PEDEPSEI PERSOANELOR JURIDICE – SUBIECT AL INFRACȚIUNII*..... 107
SLABU Gheorghe-Sorin, *LITIGII SPORTIVE-NOTIUNI INTRODUCTIVE*..... 112
BLAŞCU Olesea, *REGIMUL JURIDIC AL CONTENCIOSULUI FISCAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA – METODOLOGIA CERCETĂRII*..... 115
CIUDIN Oxana, *CONCEPTUL DE METODOLOGIE ÎN ŞTIINŢELE JURIDICE ŞI ETAPELE ACESTEIA*..... 123
СОСНА Борис, *ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ТРУДОВЫЕ СПОРЫ И ПОРЯДОК ИХ РАССМОТРЕНИЯ*..... 129
СОСНА Александр, *СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВНЕДОГОВОРНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ*..... 132
САНДУ Виктор, *СПОРЫ О ВОЗМЕЩЕНИИ МАТЕРИАЛЬНОГО И МОРАЛЬНОГО ВРЕДА, ПРИЧИНЕННОГО НАРУШЕНИЕМ ПРАВА НА СУДОПРОИЗВОДСТВО В РАЗУМНЫЙ СРОК ИЛИ ПРАВА НА ИСПОЛНЕНИЕ СУДЕБНОГО РЕШЕНИЯ В РАЗУМНЫЙ СРОК*..... 136
ТЕРЗИ Иван, *ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА «О НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ» НУЖДАЕТСЯ В ИЗМЕНЕНИЯХ*..... 140
CAPCELEA Valeriu, *LOCUL ŞI ROLUL DEONTOLOGIEI JURIDICE ÎN FORMAREA PROFESIONALĂ A SPECIALIŞTILOR DIN DOMENIUL JURISPRUDENȚEI*..... 143
CAPCELEA Valeriu, *INFLUENȚA FILOSOFIEI SOCIALE ASUPRA ŞTIINȚELOR SOCIO-UM ANISTICE ÎN CONDIȚIILE SOCIETĂȚII BAZATE PE CUNOAŞTERE*..... 148
ŞAVGA Magda, *EFECTUAREA STAGIULUI ŞI SUSŢINEREA CONCURSULUI PENTRU SUPLINIREA LOCURILOR VACANTE DE NOTAR. PROBLEME ŞI SOLUȚII*..... 152
TODOROV Maxim, *UNELE PROBLEME PRIVIND PERSOANELE ÎNDREPTĂȚITE LA REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN DECESUL PERSOANEI*..... 156
ТОКАРЕНКО Вероника, *НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ КАК ПРАВОВАЯ КАТЕГОРИЯ*... 160

VRABIE Corneliu, *INSTITUŢIA CĂSĂTORIEI – NOI PROVOCĂRI ÎN MATERIE DE REGLEMENTARE JURIDICĂ*..... 164
ODINOKAIA Ina, *PARTICULARITĂŢILE DETERMINĂRII DIZABILITĂŢII ŞI CAPACITĂŢII DE MUNCĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA*..... 168
ROTUNDU Edgar, *RĂSPUNDEREA ÎN DREPTUL VAMAL ŞI ÎN ACTIVITATEA PRACTICĂ VAMALĂ*..... 176
CERNEI Olga, *UNELE CONSIDERAŢII TEORETICE CU REFERIRE LA PUBLICITATEA DREPTULUI ASUPRA TERENULUI - CA OBIECT AL CONTRACTULUI DE VÎNZARE-CUMPĂRARE*..... 181
MORAR Ana, ROTARU Ilie, *ESENŢA FILOSOFICO – JURIDICĂ A DREPTURILOR OMULUI CA CONSUMATOR DE SERVICII DE EDUCAŢIE ŞI INSTRUIRE*..... 184
NUŢ Gabriela-Ştefania, GHEORGHIŢĂ Mihail, *PLEDOARIA APĂRĂTORULUI ŞI ROLUL ACESTEIA*..... 188
NUŢ Gabriela-Ştefania, GHEORGHIŢĂ Mihail, *SPECIFICUL ASISTENŢEI JURIDICE ÎN CADRUL CĂILOR DE ATAC*..... 194
DRAGAN Florentina, *CONCEPTUL MECANISMULUI DE PROTECŢIE A DREPTURILOR ŞI LIBERTĂŢILOR INFORMAŢIONALE ALE OMULUI ŞI CETĂŢEANULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA*..... 200
MIHALACHE Iurie, *LACUNELE CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA CU REFERIRE LA REGLEMENTAREA CONTRACTULUI DE TRANSPORT*..... 203
EVTODIEV Vitalii, *DISPUNEREA EXPERTIZEI JUDICIARE SAU TEHNICE ÎN CONSTRUCŢII*..... 209
NICHITA Rodica, *MECANISME INTERNAŢIONALE DE GARANTARE A DREPTULUI LA ÎNVĂŢĂTURĂ*..... 211
CHIRONACHI Vladimir, *SUBCLASA DESCENDENŢILOR ŞI MODUL DE VENIRE LA MOŞTENIRE A ACESTORA, IN REGLEMENTAREA LEGISLAŢIEI REPUBLICII MOLDOVA*..... 215
BOSÎI Dumitru, *ASPECTE A REGLEMENTĂRII MUNCII SPORTIVILOR PROFESIONIŞTI*..... 218
BUŞULEAC Mihail, *ASPECTE JURIDICE NAŢIONALE ŞI INTERNAŢIONALE A RĂSPUNDERII DISCIPLINARE A JUDECĂTORULUI*..... 223
ШТЕФЫРЦЭ Наталья, БАЦАЛАЙ Игорь, *ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА. РОЛЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА МОЛДОВЫ И ПАРЛАМЕНТА В ЗАКОНОТВОРЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ*..... 227

Atelierul III. ŞTIINŢE ECONOMICE

IONESCU Romeo-Victor, *MOLDOVA'S FUTURE MEMBERSHIP TO THE EUROPEAN UNION*..... 231
TODOS Irina, ANTOHI Liudmila, *CAPITALUL INVESTIŢIONAL ŞI SITUAŢIA ECONOMICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA*..... 236
NEDELCU Ana, *DIAGNOSTICUL ECONOMICO-FINANCIAR AL INDUSTRIEI UŞOARE A REPUBLICII MOLDOVA*..... 242
ŞCHIOPU Irina, *IMPORTANŢA DECIZIEI ŞI AL PROCESULUI DECIZIONAL ÎN ACTIVITATEA DE MANAGEMENT A ÎNTREPRINDERII*..... 246
BABII Leonid, *DETERMINAREA COSTURILOR PRODUCTIVE MINIME: METODA BAZATĂ PE POTENŢIALUL MATEMATIC*..... 250
BRANAŞCO Natalia, *RAŢIONAMENTELE ŞI DILEMELE MIGRAŢIEI PENTRU BUNĂSTARE*..... 254
CHIRONACHI Corina, *CORELAŢIA DINTRE POLITICA MONETARĂ, POLITICA FISCALĂ ŞI CREŞTEREA ECONOMICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA*..... 258
DONEA Sofia, *ABORDĂRI GENERALE PRIVIND RISCURILE DIN AGRICULTURA ÎN CONDIŢIILE ECONOMIEI DE PIAŢĂ*..... 263
NONI Ludmila, MIHAILUC Olesea, *PARTENERIATUL PUBLIC PRIVAT - OPORTUNITATE PENTRU DEZVOLTAREA TURISMULUI*..... 267
VICOL Iulia, *PIAŢA MUNCII CA REGULATOR AL OCUPĂRII FORŢEI DE MUNCĂ ŞI AL ŞOMAJULUI*..... 271
BÎRLEA Svetlana, *PARTICULARITĂŢILE ECONOMIEI DIGITALE ŞI IMPACTUL EI ASUPRA SOCIETĂŢII*..... 276
ГЕРМАН Екатерина, *ИНВЕСТИЦИИ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ АНАЛИЗА*..... 280
COZMA Radu, *DIAGNOSTICAREA MANAGEMENTULUI INVESTIŢIONAL ÎN COMPANIILE DE CONSTRUCŢII DIN REPUBLICA MOLDOVA*..... 285
POPESCU Maria, GRIBINCEA Alexandru, *SECURITATEA ENERGETICA PE PLAN MONDIAL*..... 289
LITOCENCO Ana, *ASPECTE LEGALE PRIVIND ACTIVITATEA SOCIETĂŢILOR PE ACŢIUNI CU CAPITAL DE STAT DIN REPUBLICA MOLDOVA*..... 293
MARENA Tatyana, *DEVALUATION AND REVALUATION IMPACT ON EXPORT AND IMPORT COMPETITIVENESS: THEORY AND EU EXPERIENCE*..... 298
SUSLENCO Alina, *IMPLICAŢIILE COMPETITIVITĂŢII RESURSELOR UMANE ÎN DOMENIUL COMERŢULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA*..... 301
КОРЖЕНЕВСКАЯ Наталья, КОВАЛЬ Нона, *МОНИТОРИНГ СОСТОЯНИЯ И ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА В ОЦЕНКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЗЕРНОПРОИЗВОДСТВА*..... 307
CAVCALIUC Lucia, *IMPORTANŢA GESTIONĂRII POTENŢIALULUI INTELECTUAL AL UNUI STAT ÎN CONTEXTUL ECONOMIEI BAZATE PE CUNOAŞTERE*..... 312
BULGAC Corina, *ORGANIZAREA ŞI FUNCŢIONAREA SISTEMULUI DE PROTECŢIE SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONDIŢIILE INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ*..... 317
ЗАХАРОВА Ольга, *РАЗВИТИЕ ЕВРОПЕЙСКОГО РЕГИОНА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ*..... 322
ŢÎMBALIUC Natalia, *MANAGERUL INTELIGENT EMOŢIONAL*..... 327
ZAGAIEVSCHI Galina, *ANALIZA ELEMENTELOR NOI ÎN CADRUL STANDARDULUI CAPITAL PROPRIU ŞI DATORII*..... 332

БАХЧИВАНЖИ Людмила, *ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ*..... 334
ЛЕБЕДЕВА Наталья, *ПРОБЛЕМЫ ПРОВЕДЕНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ДЛЯ ОБОСНОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЙ ТРАНСПОРТНОЙ СЕТИ УКРАИНЫ*..... 338
МИТЮШКИНА Кристина, *МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ И ФОРМЫ*..... 340
НИКОЛЕНКО Тамара, *РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ МЕЖРЕГИОНАЛЬНЫХ СВЯЗЕЙ СТРАН ЕС В ИННОВАЦИОННОЙ СФЕРЕ*..... 344
БЕЗЗУБЧЕНКО О.А., *ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА*..... 346
ВОЛОЩУК Ю. А., *НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОГО САДОВОДСТВА*..... 349
ПИЛЕЦЬ Надежда, *ДИНАМИКА И ПУТИ СНИЖЕНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ*..... 356
СУС Людмила, *ОСОБЕННОСТИ ФОРМОРОВАНИЯ, УСТАНОВЛЕНИЯ И ПРИМЕНЕНИЯ ЦЕН НА ПРОДУКТЫ ПИТАНИЯ*..... 362
ХОМИЧ Игорь, *ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ К РАБОТЕ В ЛЕГАЛЬНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ*..... 369
ВОЛОЩУК Е. Б., *ФОРМИРОВАНИЕ ПОРТФЕЛЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ*..... 376
ШУМЫЛЯК Лилия, *ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРОПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ*..... 382
ШУМИЛЯК Евгения, *ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ АГРОБИЗНЕСА*..... 385
OLEINIUC Maria, *STRATEGIILE CONCURENŢIALE ŞI IMPACTUL LOR ASUPRA ACTIVITĂŢII ÎNTREPRINDERILOR DIN COMPLEXUL AGROALIMENTAR DIN REPUBLICA MOLDOVA*..... 390
STATI Andrei, *COMPONENTELE CONTROLULUI FINANCIAR PUBLIC INTERN*..... 393
CAZAC Diana, *RISCURILE DATORIEI DE STAT ÎN REPUBLICA MOLDOVA*..... 395
CERNIT Rodica, *EFICIENTIZAREA EXECUTĂRII BUGETULUI PRIN SISTEMUL INFORMAŢIONAL DE MANAGEMENT FINANCIAR*..... 398
URSU Marin, *INDEPENDENŢA BĂNCILOR CENTRALE - PREMISĂ PRIMARĂ PENTRU ASIGURAREA STABILITĂŢII MONETARE ŞI FINANCIARE*..... 402
NOROC Dorel, *EVOLUŢIA ACCIZELOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ŞI INCIDENŢA ACESTORA ASUPRA VENITURILOR BUGETULUI DE STAT*..... 408
КАЦАН Андрей, *ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КРЕДИТНЫХ РЕСУРСОВ БАНКОВ УКРАИНЫ*..... 414
МИРОН Оксана, КОБЗАРЬ Людмила, *СПЕЦИФИКА ФИНАНСИРОВАНИЯ СИСТЕМ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ. ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН*..... 424
ДРАБИК Оксана, *ЭТАПЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ*..... 434
ВОЛОЩУК Виталий, *ДИВЕРСИФИКАЦИЯ РИСКОВ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА УКРАИНЫ*..... 440
КУРАКСИНА Светлана, ПОПА Андрей, *ПОСТРОЕНИЕ КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ МОДЕЛИ ПО ПРЕОДОЛЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСАВ АГРАРНОМ СЕКТОРЕ АТО ГАГАУЗИЯ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ*..... 446
POPA Ana, POPA Andrei, *ASPECTE ALE MANAGEMENTULUI SCHIMBĂRII ORGANIZAŢIONALE*..... 453
ZARIŞNEAC Natalia, ROŞCA-SADURSCHI Liudmila, *CHELTUIELILE ŞI EFECTELE CERCETĂRII*..... 464

Juridisprudenţă economică:

SEDLEŢCHII Elena, *IMPACTUL OBIECTELOR DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ ASUPRA CONCURENŢEI*..... 468
EŞANU Adriana, *DISOCIEREA ABUZULUI DE PUTERE SAU ABUZULUI DE SERVICIU (ART.327 CP RM) DE ESCROCHERIE ŞI DELAPIDAREA AVERII STRĂINE SĂVÂRŞITE CU FOLOSIREA SITUAŢIEI DE SERVICIU: ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE*..... 473

PERSPECTIVELE UNIVERSITARE ÎN PROCESUL DE REFORMARE A SISTEMULUI EDUCAȚIONAL ȘI DE CERCETARE ȘTIINȚIFICĂ

POPA Andrei,
doctor habilitat în economie, conferenţiar universitar,
rector, Univeritatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Sistemul educaţional naţional parcurge o perioadă în care învăţământul superior european este implicat în cel mai amplu şi semnificativ proces de reformă, lansat în anul 1999 prin „Declaraţia de la Bologna” a miniştrilor învăţământului din ţările europene. Obiectivul fundamental al acestui proces este creşterea calităţii învăţământului universitar, a excelenţei în cercetarea ştiinţifică, în spiritul performanţei şi competitivităţii la nivel mondial. Noua Europă este angajată în edificarea unei societăţi şi economii bazate pe cunoaştere, în care educaţia şi cercetarea ştiinţifică au un rol primordial, universităţile urmând să aibă o contribuţie esenţială în acest proces.

Învăţământul superior a fost şi rămîne un factor cheie pentru dezvoltarea socială, culturală şi economică a societăţii bazate pe cunoaştere. În acelaşi timp, numai învăţământul universitar de calitate reprezintă un promotor al drepturilor omului, dezvoltării durabile, democraţiei, păcii, justiţiei şi echităţii sociale.

Avînd calitatea de membru cu drepturi depline în Procesul Bologna din mai 2005, Republica Moldova şi-a propus nu doar un statut de partener cu drepturi egale în Spaţiul European al Învăţământului Superior (SEIS), ci şi un demers explicit pe două paliere esenţiale:

- restructurarea sistemului propriu de învăţământ superior în vederea unei convergenţe la nivel european - în contextul tendinţelor crescînde de dezvoltare a unor valori comune, dar şi a intensificării mobilităţii profesionale şi sociale;
- reforme coordonate, structuri comparabile şi acţiuni comune, de cele mai multe ori acestea derivînd din politicile partajate ale Uniunii Europene.

După 10 ani de la aderarea Republicii Moldova la Procesul Bologna se constată că integrarea învăţământului superior în spaţiul european al învăţării şi cercetării este un proces ireversibil. Acest deziderat este întărit în proiectul Strategiei „Educaţia 2020”, cuprinzînd 10 obiective specifice pe termen lung, ce se referă:

- la asigurarea paradigmei actuale a învăţământului superior (educaţie-cercetare-inovare);
- la rezultatele învăţării;
- la calitatea studiilor, a resurselor umane şi, implicit, a calificărilor;
- la modernizarea curricumului, infrastructurii;
- şi, desigur, la finanţare.

Toate acestea impun efectuarea nu numai a unor schimbări instituţionale, ci şi schimbări complexe la toate nivelurile: conceptual, instituţional, managerial, didactic, în care Universitatea, ca instituţie cardinală a sistemului de învăţământ, trebuie să se adapteze noilor standarde şi exigenţe pentru a fi un mediu al calităţii şi performanţei, pentru a rămâne competitivă, într-o lume concurenţială dură, angajată în procesul globalizării.

Urmează să constatăm că, procesul de tranziţie a Republicii Moldova la economia de piaţă, declanşat după proclamarea independenţei, se desfăşoară în condiţiile unei crize social-economice acute, care a afectat şi sistemul de învăţământ, inclusiv cel superior.

Înrăutăţirea condiţiilor şi standardelor de viaţă ale majorităţii cetăţenilor s-a răsfrânt negativ asupra evoluţiei demografice a populaţiei Republicii Moldova. Ca urmare, se reduce treptat populaţia şcolară a ţării. Astfel, în dinamică, pe parcursul anilor (2006-2013) numărul studenţilor din instituţiile de învăţământ superior s-a redus de la 127,9 mii până la 97,9 mii, această tendinţă continuând şi în anul curent.

Suplimentar, o altă problemă conexă la situaţia învăţământului naţional o constituie migraţiunea în masă a populaţiei în ţările mai dezvoltate, inclusiv a tineretului în căutarea unui loc de muncă. Conform datelor oficiale, actualmente, circa 800 de mii de cetăţeni ai Moldovei se află peste hotare, unde majoritatea din ei prestează munci necalificate.

În prezent, reţeaua învăţământului superior din Moldova se compune din 32 de instituţii, inclusiv 19 de stat subordonate mai multor ministere şi 13 instituţii de învăţământ particular. Numărul exagerat

de instituţii de învăţământ superior, raportat la cele 3,5 milioane de locuitori a ţării, creează un climat de concurenţă, deseori incompatibilă cu valorile şi calitatea universitară. La fel, alocaţiile statului pentru învăţământul superior, pierd din relevanţa investiţiei datorită dispersării exagerate a instituţiilor.

De menţionat că, rolul învăţământului superior creşte în condiţiile crizei economice, politice şi sociale. Mai mult decât atât, învăţământul şi, în primul rând, cel superior trebuie privit ca factor strategic de dezvoltare şi de ieşire din criză. Învăţământul este fundamentul securităţii naţionale economice, sociale, ecologice, etnice. Iată de ce reformarea structurii şi esenţei universităţilor devine un imperativ strategic atât pentru sistemul educaţional, cât şi pentru societate în ansamblu.

Funcţiile sociale ale învăţământului superior constau în:

- reproducerea dinamică, prezervarea şi transmiterea valorilor ştiinţei şi culturii;
- formarea iniţială şi continuă a cadrelor pentru economie şi cultură;
- dezvoltării unei personalităţi creative, a competenţelor şi atitudinilor necesare pentru desfăşurarea activităţii profesionale şi sociale;
- satisfacerea cerinţelor de educaţie ale individului;
- formarea conştiinţei şi identităţii naţionale;
- dezvoltarea culturii naţionale şi promovarea dialogului intercultural.

Obiectivele strategice generale ale învăţământului superior nu pot fi decât convergente cu cele ale dezvoltării social-economice, deoarece instituţiile de învăţământ superior funcţionează ca focare de modernizare, de cunoaştere ştiinţifică şi dezvoltare tehnologică ca centre culturale, promotoare ale valorilor naţionale şi internaţionale.

- Modernizarea învăţământului superior astfel încât acesta să satisfacă cerinţele unei societăţi a cunoaşterii, în condiţiile unei pieţe competitive economice, unei societăţi bazate pe valori democratice europene
- Sporirea calităţii învăţământului superior în concordanţă cu standardele europene şi internaţionale.
- Creşterea gradului de cuprindere a tinerilor în învăţământul superior şi stimularea accesului larg la învăţământul superior al tinerilor care aparţin categoriilor sociale defavorizate economic.
- Asigurarea comparabilităţii şi compatibilităţii sistemului de învăţământ superior naţional în cadrul învăţământului superior european.
- Creşterea competitivităţii învăţământului superior naţional pe plan internaţional.

Ca parte integrantă a sistemului naţional de învăţământ, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul este pe deplin angajată în procesul de reformare, în conformitate cu obiectivele Declaraţiei de la Bologna. În ultimii ani, Universitatea a parcurs o etapă esenţială de consolidare instituţională prin elaborarea unor documente de importanţă deosebită pentru organizarea şi perfecţionarea structurilor sale, o etapă de reformare a programelor de studii universitare de licenţă şi de masterat.

Evaluarea condiţiilor în care îşi desfăşoară activitatea Universitatea din Cahul denotă câteva particularităţi ce influenţează esenţial procesul educaţional. Pe parcursul ultimului deceniu cel mai mare succes în dezvoltare a fost cunoscut de întreprinderile din ramura construcţiilor, în comerţ, sfera serviciilor de agrement. Concomitent se resimte un aflux de specialişti în domeniul educaţiei, culturii, medicinii, sferei de cercetare, tehnologiilor de procesare industrială a materiilor prime, inclusiv şi a producţiei agro-alimentare. Drept consecinţă, pe piaţa muncii din Cahul şi din sudul Ţării, s-a diminuat capacitatea de absorbţie a specialiştilor cu studii universitare. Absolvenţii specialităţilor umanistice nu se integrează imediat în practica socială conform calificării obţinute, iar cei din ştiinţe exacte şomează prima perioadă după absolvire în căutarea locurilor cu condiţii motivaţionale avantajoase.

Concomitent, evoluţia demografică din Republica Moldova, prelevează că în următorii ani se vor resimţi consecinţele crizei demografice, ceea ce va spori riscurile diminuării numărului de studenţi, care la rândul său va influenţa gradul de ocupare a personalului didactic şi administrativ şi capacitatea de autofinanţare a Universităţii.

În acelaşi timp, noile condiţii de activitate în lumina prevederilor Codului educaţiei, plasează accentul pe o dezvoltare competitivă a educaţiei şi cercetării.

Aceste două caracteristici majore ale viitorului universitar impun conceperea unei abordări sistemice a creşterii capacităţilor academice, instituţionale şi organizaţionale.

În context, activitatea didactică presupune câteva elemente fundamentale: centrarea pe student a procesului predării, plasarea accentului de pe predare pe învăţare, focalizarea pe rezultatele învăţării, învăţarea direcţionată spre cunoştinţe, competenţe şi deprinderi certe pentru piaţa muncii.

Astfel, strategiile Universităţii şi abordările didactice trebuie să se adapteze acestor evoluţii, să pună în aplicare principiile pedagogiei contemporane, utilizând mijloace moderne de predare-învăţare. Cursurile, seminariile şi laboratoarele trebuie să implice mai mult studenţii, să dezvolte dialogul şi schimbul de opinii, pentru a crea un spaţiu al emulaţiei spirituale. Prin noile metode şi tehnici de predare, studenţii trebuie antrenaţi în experienţa cunoaşterii, stimulaţi să gândească, să înţeleagă, să ofere soluţii. De asemenea, trebuie încurajat studiul individual şi dialogul cu fiecare student în parte. Cadrele didactice şi ştiinţifico-didactice urmează să dezvolte şi dimensiunea formativă a procesului educaţional, pe lângă cea informativă, în spiritul formării studenţilor pentru integrarea pe piaţa muncii şi dezvoltarea unor cariere de succes. Astfel, actul educaţional trebuie privit în raport cu destinaţia lui practică - piaţa muncii. Este nevoie, în acest context, de pragmatizarea procesului educaţional. Un mod de atingere a acestui obiectiv este accentul pe programele şi conţinuturile cu caracter practic.

Programele de studii din ciclul de licenţă trebuie concepute ca un cadru flexibil, care să ofere studenţilor posibilitatea de a-şi diversifica şi îmbogăţi gama de opţiuni în materie de cursuri, module, discipline, complementare şi suplimentare programului de învăţământ.

Având în vedere importanţa excepţională a masteratului, fiecare facultate a Universităţii va trebui să-şi dezvolte oferta de cursuri de masterat, ţinând cont de evoluţiile şi cerinţele de pe piaţa muncii. Masteratul nu trebuie să repete "pe o treaptă superioară" disciplinele din ciclul de licenţă, ci trebuie să „specializeze” un anumit domeniu al calificării obţinute în programul de licenţă. Studiile de masterat trebuie să aprofundeze competenţele de specialitate şi să confere absolventului deprinderi noi, calităţi noi, însuşiri noi, competenţe noi într-un anumit domeniu al calificării sale. De asemenea, trebuie luată în calcul organizarea unor masterate interdisciplinare, cu statut de noutate şi inovaţie în spaţiul universitar naţional, precum şi desfăşurarea unor cursuri de masterat în colaborare/consorţii cu alte universităţi naţionale sau străine.

Ca obiectiv strategic pentru dezvoltarea USC este lansarea ciclului III de studii superioare – doctoratul.

Cercetarea ştiinţifică trebuie să intre într-o nouă etapă de dezvoltare la Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu”. Această dezvoltare se referă atât la aspectul organizatoric al activităţilor de cercetare, cât şi la conţinutul propriu-zis al acestora.

Atelierul I. ȘTIINȚE POLITICE

DEFINIREA NOŢIUNII *PUTERE PUBLICĂ*: ABORDĂRI AUTOHTONE

CORNEA Sergiu, dr., conferenţiar universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *The issues related to the territorial organization of public power have existed from ancient times to the present. The territorial organization of public power has a special importance in the process of building a democratic state in the Republic of Moldova.*

It is necessary to clarify the essence of the concept of public power in order to reform the current system of territorial organization of public power. The author has analyzed the scientific publications from the Republic of Moldova that were designed to study the public power. The research results have found that the scientific publications do not offer competent answers to the existing problems related to the territorial organization of public power; the experience obtained in the process of reforming the territorial organization of the public power has not been systematized in theory; it is very important to give a scientific definition of the concepts related to that field for the efficient functioning of the system of public power; in the contemporary world, there is a growing interest about this issue, especially in the context of regional development, strengthening the local autonomy, deconcentration and decentralization.

Consideraţii introductive. Interesul faţă de studierea problemelor puterii şi a tot ce este legat de acest fenomen se amplifică în perioada schimbărilor sociale cardinale, tendinţă valabilă şi pentru procesele care au loc în R. Moldova. Odată cu procesele de modernizare şi democratizarea vieţii sociale, noţiunea *putere publică* se utilizează tot mai frecvent în spaţiul public şi în literatura de specialitate. Problema exercitării eficiente a puterii publice a fost şi este una din cele mai actuale probleme pe parcursul dezvoltării istorice a societăţii, ea fiind foarte actuală şi din perspectiva tendinţelor existente în context european şi internaţional.

Cu toate că eforturile intelectuale de a găsi răspuns la întrebarea privind esenţa fenomenului puterii publice îşi au începuturile încă în antichitate, nu înseamnă că ele şi-au pierdut actualitatea în zilele noastre. În literatura de specialitate, pe parcursul ultimelor câteva secole, puterea publică, în mod tradiţional era legată de stat şi se considera identică cu puterea de stat, separată în cele trei ramuri: legislativă, executivă, judecătorească. În literatura marxistă şi în legislaţia fostelor ţări socialiste concepţia separaţiei puterilor în stat nu era agreată, dar în ceea ce priveşte identitatea puterii publice şi a celei de stat, se folosea aceeaşi abordare, ambele fiind considerate identice cu puterea politică.

În perioada sovietică noţiunea *putere publică* nu a avut o răspândire largă, dar şi atunci când era folosită era interpretată cu sensul de „putere de stat”, fapt ce se datora lucrărilor marxist-leniniste la care apelau, şi mai ales la lucrarea lui F.Engels „Originea familiei, a proprietăţii private şi a statului”, apărută în 1884. Noţiunea *die öffentlicher Gewalt*, folosită de F.Engels, a fost interpretată ca *putere de stat* şi a intrat în circuitul ştiinţific sovietic ca principalul atribut al statului.

În perioada sovietică, examinarea problemelor legate de sfera puterii era corelată cu edificarea societăţii socialiste. Elucidarea acestor probleme trebuia să constituie fundamentul teoretic pentru schimbările sociale planificate. Din această perspectivă, dar şi datorită faptului că societatea era etatizată, au fost studiate, în mare parte, doar puterea de stat a societăţii socialiste şi „autoguvernarea socială” în viitoarea societate comunistă. De asemenea, era cercetată sub aspect critic şi cu puternice accente ideologice, puterea de stat a ţărilor capitaliste. În condiţiile dominării totale a ideologiei marxist-leniniste rezultatele „cercetărilor” se înscadrau în clişee prestabilite, fapt ce a contribuit la izolarea ştiinţelor sociale sovietice de restul comunităţii ştiinţifice, de tendinţele predominante în mediul ştiinţific internaţional.

Odată cu căderea regimului comunist şi declararea suveranităţii Republicii Moldova

cercetătorii au obţinut posibilitatea să acceadă la surse inaccesibile anterior. Au fost studiate şi folosite în cercetările autohtone viziunile şi realizările cercetătorilor din străinătate privind diferite aspecte ale vieţii sociale, inclusiv şi cele legate de puterea publică.

Concentrându-ne asupra clarificării esenţei şi a conţinutului noţiunii *putere publică* menţionăm că în literatura de specialitate şi în prezent se poartă discuţii privind concretizarea caracteristicilor sale esenţiale. Unii autori prin putere publică înţeleg doar puterea de stat, abordare ce poate fi considerată un atavism al ştiinţei sovietice când noţiunea de *public* a fost substituită cu noţiunea *de stat*. Dar, în prezent, situaţia în lume s-a schimbat radical. În ţările democratice ale lumii contemporane, de rând cu statul mai există şi alte colectivităţi teritoriale. Statul prin legi stabileşte sfera şi limitele de acţiune a acestor colectivităţi teritoriale, competenţele autorităţilor lor. Teza potrivit căreia puterea publică e concentrată în instituţiile statului nu mai corespunde realităţilor lumii contemporane.[1] În prezent problema puterii publice nu mai poate fi tratată doar în relaţia cu statul, ea trebuie elucidată dintr-o perspectivă mai largă, fiind necesară elaborarea unei concepţii sistemice a colectivităţilor teritoriale şi a puterii publice a poporului în societatea democratică contemporană.

Generalităţi privind noţiunea de putere. Chiar şi dacă eforturile cercetătorilor de a explica esenţa fenomenului puterii şi în special a celei publice durează de multe secole, necesitatea studierii şi actualitatea ei nu s-a diminuat. Analiza publicaţiilor care abordează problemele date demonstrează faptul că autorii nu au oferit răspunsuri concludente la toate întrebările cu care se confruntă cercetătorii, dar şi decidenţii politici.

Noţiunea *putere* este pluridimensională şi este imposibil de a o plasa în limitele unei definiţii concise. Pornind de la această constatare, e mai simplu de a renunţa la elaborarea unei definiţii exhaustive şi concise a noţiunii şi de a elucida caracteristicile sale esenţiale. Aceasta ar fi o soluţie de a înţelege esenţa fenomenului puterii. Cu toate că există o varietate mare de teorii, concepţii şi viziuni care abordează fenomenul puterii publice, de cele mai multe ori ele elucidează doar unele aspecte ale acestui fenomen complex. Pentru ca definiţia noţiunii de putere să fie mai completă, mai adecvată fenomenului respectiv, ea trebuie să cuprindă integral esenţa şi trăsăturile caracteristice ale acestuia.[2]

Studierea lucrărilor ştiinţifice, dedicate clarificării esenţei fenomenului puterii şi a conţinutului noţiunii *putere* ne permite de a evidenţia caracteristicile sale definitorii: a) caracterul social al puterii; b) posibilitatea de a folosi constrângerea; c) caracterul normativ al puterii.

În orice colectivitate umană există un anumit minimum de organizare şi coordonare care implică puterea, adică dominarea unor oameni din cadrul respectivei colectivităţi asupra celorlalţi. Chiar de la origini, menţiona acedemicianul Alexandru N. Roşca, puterea a apărut din necesitatea organizării normative a colectivităţii umane şi s-a afirmat pe parcursul istoriei ca mijloc de asigurare a ordinii sociale, de reglementare a întregului complex de relaţii existente în orice societate.[3] Prof. I.Guceac consideră că „puterea apare ca o necesitate socială”, specificul ei constând în „posibilitatea purtătorilor acesteia de a-şi impune voinţa altora, de a determina supunerea sau subordonarea altora”, iar rolul oricărei forme de putere este „de a asigura coeziunea şi funcţionalitatea diferitor structuri şi organisme ale societăţii umane, coordonarea activităţilor care se desfăşoară în interiorul acestora”.[4] Puterea, în accepţiunea prof. B.Negru, se înfăţişează sub mai multe forme. Ea poate fi nepolitică sau politică, nestatală sau statală etc. În toate cazurile puterea presupune prezenţa a cel puţin doi indivizi.[5]

Puterea, consideră R.Cotici, fiind un fenomen social, nu poate fi concepută decât în cadrul societăţii. Dar nu orice putere a unei persoane sau colectivităţi umane este şi putere politică. Puterea capătă caracter politic atunci când conştiinţa colectivităţii devine conştiinţă socială, dominată de un interes social, adică atunci când se desprinde de cunoştinţe individuale sau de simpla sumă a acestora, conturându-se o sinteză calitativă a lor, ca un liant al indivizilor unei colectivităţi, ale acţiunilor şi intereselor lor comune.[6]

Fiind un fenomen foarte complex, constata D.Bencheci, puterea politică, este studiată de

[1] Чиркин В.Е. Публично-правовое образование. Москва: Норма: ИНФРА-М, 2011, p.84-85.
[2] Roşca A.N. Funcţionalitatea puterii politice în contextul modernizării. În: Puterea politică şi coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva integrării europene. Chişinău: Inst. Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice al AŞM, 2010, p.10.
[3] Roşca A. N. Puterea politică şi ordinea socială: interacţiune şi echilibru dinamic. În: Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice, nr.1, 2007, p.5.
[4] Guceac I. Curs elementar de drept constitutional.Vol.I. Chişinău, s.n., 2001, p.69.
[5] Negru B. Teoria generală a dreptului şi statului. Chişinău: AAP, 1999, p.61.
[6] Cotici R. Conducerea publică - formă a conducerii sociale. Administraţia în cadrul conducerii publice.În: Revista Naţională de Drept, nr.1, 2007, pag.83.

reprezentanţi ai diferitor ştiinţe, fapt ce a generat o multitudine de abordări şi concepţii. Cele mai importante au fost însumate de prof. D.Bencheci în următoarea listă: a) abordarea sociologică (M.Weber), b) abordarea structural-funcţionalistă (T.Parsons), c) abordarea sinergetică (G.Balandier), d) puterea – capacitate de a influenţa asupra indivizilor (G.Lasswell), e) teoria determinismului social (O.Compt; A.Durkheim), f) teoria behevioristă (C.Merriam), g) conceptul psihologic (N.M.Korkunova), h) conceptul podonic (Dj.Catlin).[1]

Deoarece puterea se manifestă în societate sub un spectru extrem de larg, prof. C.Solomon consideră că ea, ca noţiune generală, poate fi definită în diverse sensuri.[2] În tendinţa de a studia fenomenul puterii din perspectiva ştiinţei politice, C.Solomon oferă propriile viziuni privind unele aspecte legate de manifestările puterii în mediul social. În viziunea sa puterea politică este publică, deoarece este aleasă de către popor.[3] În calitatea sa de subsistem al sistemului puterii sociale, puterea politică include următoarele componente: puterea suverană a statului, partidele şi organizaţiile politice, mijloacele de informare în masă. Mecanismele de realizare a puterii, în opinia sa, sunt: dominaţia, conducerea, dirijarea şi organizarea, controlul,[4] iar în funcţie de sursele sale, puterea poate fi: putere legitimă; putere de recompensare; putere de coerciţie; putere de referinţă; putere de expertiză.[5] Şi în lucrarea „Aspecte ale vieţii politice în Republica Moldova (1989-2002)” C.Solomon a realizat o analiză complexă istorico-politologică a problemelor cardinale ale vieţii politice, a elucidat unele aspecte teoretice privind rolul politicului în societăţile aflate în perioada de tranziţie şi impactul politicii asupra sistemului social global.[6]

În viziunea prof. T. Popescu a dispune de putere înseamnă a avea dreptul de a activa după necesităţi în numele ordinii şi organizării sociale. Iar aceasta, în mare măsură, depinde de vocaţia şi capacităţile subiectului care dă comanda. Puterea, consideră T.Popescu, este prezentă în societate în calitate de dominantă politică şi, totodată, ca sistem al organelor de stat. Dintre toate formele de manifestare a puterii, puterea politică este cea mai importantă. Ea se caracterizează prin reala posibilitate a subiectelor (guvern, partid, clasă, grup, persoană, mişcare politică etc.) de a-şi transpune voinţa prin intermediul politicii. Decizia politică e dominantă faţă de alte decizii. În accepţiunea sa noţiunea *putere politică* e mai largă decât noţiunea *puterea de stat* deoarece „se ştie că puterea politică se înfăptuieşte şi activează nu numai în cadrul statului, ci şi în cadrul altor unităţi ale sistemului politic al societăţii (partid, mişcări sociale, organizaţii de tineret etc.). Activitatea unora dintre ele poate fi şi în opoziţie faţă de politica şi puterea de stat”.[7]

Un aspect important al problematicii puterii politice ţine de resursele acesteia. În opinia academicianului Alexandru N.Roşca, categoria *resurse ale puterii* se referă nu numai la organele de stat, dar şi la alţi subiecţi care acţionează în afara structurilor statale şi care evoluează ca purtători ai puterii politice în aria competenţei lor. Oricât de democratice ar fi procedurile de obţinere a puterii, puterea prin sine însăşi este un fenomen marcat de inegalitate. Cauza principală de supunere a unor agenţi sociali faţă de alţii constă în distribuirea neuniformă a puterii în funcţie de resursele care o alimentează. Anume aşa se face încât organele publice centrale şi cele locale, structurile de stat şi cele de partid, organizaţiile obşteşti nu dispun de acelaşi complex de resurse ale puterii. Posibilităţile acestor subiecţi ai puterii de a-şi multiplica şi diversifica arsenalul mijloacelor de influenţă asupra obiectului puterii sunt diferite.[8]

Raportul *putere – suveranitate*. Uneori, categoria de putere mai este exprimată şi prin cea de suveranitate: statul îşi manifestă autoritatea sa asupra populaţiei prin intermediul puterii publice, care îşi are sursa în suveranitate. Asemenea similitudini sunt explicate prin recurgerea şi inspirarea din textul constituţional. Constituţia R.Moldova prin art.2 (1), stabileşte că „Suveranitatea naţională aparţine poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct şi prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituţie”.

[1] Bencheci D. Puterea politică ca fenomen social: abordare teoretică şi practică. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XX. Chişinău, 2002, p.8-9.
[2] Solomon C. Puterea în Republica Moldova. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea LV. Chişinău, 2011, p.95-96.
[3] Ibidem, p.99.
[4] Ibidem, p.98-99.
[5] Ibidem, p.96.
[6] Solomon C. Aspecte ale vieţii politice în Republica Moldova (1989-2002): Monografie. Chişinău: CE USM, 2002.
[7] Popescu T. Politologie. Ed a 2-a. Chişinău: AAP, 1999, p.41.
[8] Roşca A.N. Funcţionalitatea puterii politice în contextul modernizării. În: Puterea politică şi coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva integrării europene. Chişinău: Inst. Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice al AŞM, 2010, p.14.

Astfel, prof. A.Arseni menţiona: „În calitate de punct de reper ne serveşte art.2 alin.(1) din Constituţia Republicii Moldova, … din prevederile articolului citat, rezultă cu certitudine următoarele consecinţe constituţionale. În primul rând, poporul Republicii Moldova este unicul deţinător al „suveranităţii naţionale”. În al doilea rând, „suveranitatea naţională” este exercitată fie în mod direct de către popor, fie prin organele sale (ale poporului) reprezentative. Şi, în al treilea rând, ambele forme de exercitare a „suveranităţii naţionale” sunt stabilite de Constituţie”.[1] A. Arseni consideră că „suveranitatea de stat, care îşi are legitimitatea în suveranitatea naţională, reprezintă acea proprietate a puterii de stat de a fi supremă în raport cu alte puteri sociale existente în stat şi independentă de puterea oricărui alt stat sau organism (organisme) internaţional(e) în limitele principiilor şi normelor internaţionale unanim recunoscute”.[2]

În accepţiunea cercetătorului I. Creangă suveranitatea naţională constă în dreptul poporului de a hotărî necondiţionat în privinţa intereselor sale şi de a le promova şi realiza în mod nestingherit. Suveranitatea naţională înseamnă puterea absolută şi perpetuă a poporului, puterea politică, adica o putere aparţinând poporului, care îşi creează puterea de stat, al cărei deţinător suveran este.[3]

Cercetătorii Gh.Costachi şi G.Pogoneţ analizând noţiunea *suveranitatea poporului* menţionau următoarele: „În general, se consideră că suveranitatea aparţine poporului, care, la rândul său, o deleghează spre exercitare organelor supreme ale puterii de stat pe întreg teritoriul statului. cu toate acestea, titular al suveranităţii rămîne a fi în continuare poporul. Astfel, deţinătorilor puterii de stat – guvernanţilor – li se încredinţează, prin sufragiu, nu suveranitatea, care este un atribut inalienabil al poporului, ci exerciţiul acesteia”.[4]

În democraţiile contemporane poporul îşi exercită suveranitatea naţională prin organele sale reprezentative. Regimul reprezentativ este definit de către prof. V.Popa în două sensuri: a) în sens larg, „regimul reprezentativ” este definit ca, formă de exercitare indirectă a suveranităţii naţionale de către popor prin intermediul reprezentanţilor săi aleşi; b) în sens restrâns, ca ansamblu de autorităţi publice, desemnate de popor, pentru a exercita suveranitatea (puterea politică) în numele lui”.[5]

Legitimitatea puterii. Suveranitatea poporului, în viziunea academicianului Alexandru N.Roşca, devine suveranitate de stat în cazul legitimităţii puterii guvernante. Legală este doar puterea întemeiată pe un sistem de norme şi principii acceptate în societate, iar legitimitatea reprezintă starea de lucruri în care cetăţenii benevol şi conştient recunosc dreptul puterii de a le indica comportamentul în corespundere cu legislaţia în vigoare.[6]

E.Aramă şi I.Jecev consideră că puterea de stat nu poate fi menţinută decât în măsura în care structurile de putere sunt legitime, iar deciziile politice, inclusiv legile exprimă voinţa generală şi nu sunt folosite împotriva unei părţi a populaţiei. Iar legitimitatea unei puteri statale poate fi privită dintr-o dublă perspectivă: ca act al desemnării structurilor de putere (cucerirea sau actul de întemeiere a puterii); concordanţa dintre conţinutul deciziilor politice şi aşteptările celor guvernaţi.[7]

Puterea, în realitate, înseamnă dreptul legitim de a lua decizii obligatorii pentru toţi cetăţenii şi de a folosi constrângerea în numele triumfului legii, consideră prof. T.Popescu. Şi din aceste considerente puterea are nevoie de susţinerea deplină a societăţii ori, cel puţin, de o susţinere tacită a majorităţii. Având această susţinere, ea întotdeauna va încerca să se impună ca o forţă ce asigură prosperitatea întregii populaţii, să exprime interesele şi doleanţele majorităţii. Puterea poate să devină legitimă atunci când cetăţenii simt că ea satisface suficient interesele lor.[8]

Analiza puterii politice,consideră prof. D.Bencheci, nu se poate face fără studiul caracteristicii fundamentale al ei într-un stat de drept, care e legitimitatea şi legalitatea puterii politice. La întrebarea „Ce semnifică legitimitatea puterii politice?”, dânsa oferă următorul răspuns: „În unele izvoare se menţionează legitimitatea puterii de stat, în altele – legitimitatea puterii politice. Nu trebuie să ne inducem în eroare, luînd în consideraţie că puterea de stat e component al puterii politice, doar că are o sferă mai îngustă de manifestare.

Suveranitatea poporului devine suveranitate de stat în cazul legitimităţii puterii de stat. Legală

[1] Arseni A. „Suveranitatea naţională” de la abordarea teoretică la realizarea practică. În: Revista Naţională de Drept, 2012, nr.12, p.8.
[2] Ibidem, p.14.
[3] Creangă I. Curs de drept administrativ: pentru studenţii facultăţilor de drept. Chişinău: Epigraf, 2003, p.15.
[4] Costachi Gh., Pogoneţ G. Suveranitatea: între ficţiune şi realitate. In: Legea şi viaţa, nr. 11 (275), 2014, p.7.
[5] Popa V. Drept public. Chişinău: AAP, 1998, p.146.
[6] Roşca A.N. Op. cit., p.22.
[7] Aramă E., Jecev I. Legitimitatea – condiţie obligatorie a menţinerii puterii de stat. În: Revista Naţională de Drept, nr.4, 2013, p.2-6.
[8] Popescu T. Politologie. Ed a 2-a. Chişinău: AAP, 1999, p.43.

şi social fundamentată este doar puterea legitimă, întemeiată pe un sistem de norme şi principii acceptate în societate. Acte de legitimitate a puterii democratice sunt alegerile, organele reprezentative de stat.

Deci legitimitatea reprezintă starea puterii, când cetăţenii benevol şi conştient recunosc dreptul puterii de a le indica comportamentul în corespundere cu legislaţia în vigoare”.[1]

Puterea politică vs putere de stat. Autorii L.Roşca şi Ed.Volcov sunt de părere că puterea politică are posibilităţi mai mari decât puterea de stat deoarece puterea politică există şi funcţionează în diverse forme: de stat, de partid, internaţională etc. Dintre formele menţionate, cea mai influentă şi mai dezvoltată este puterea de stat, care formează nucleul puterii politice şi care „se întemeiază pe un aparat specific al impunerii şi este înzestrată cu dreptul unic de a adopta legi şi de a aproba diverse acte normative, pe care le impune tuturor. Spre deosebire de puterea politică, puterea de stat deţine monopolul asupra forţelor de constrângere (armata, poliţia, judecata, procuratura etc.), cu toate că ultima nu utilizează în mod obligatoriu mijloacele de constrângere pentru atingerea unui scop politic. Puterea politică funcţionează fără un sistem al impunerii, nu se întemeiază pe institutul dreptului, ci prin intermediul organizaţiei, şi a normelor recunoscute de ea, care nu au caracter juridic”.[2]

Prof. Gh.Avornic consideră că noţiunea *puterea poporului* este o categorie mai largă, care o include pe cea de *putere de stat*. Puterea poporului, poate fi identificată şi chiar egalată cu puterea politică, care presupune „capacitatea şi posibilitatea de a dispune în stat cu cineva sau faţă de ceva, a acorda o influenţă hotărîtoare asupra activităţii oamenilor, utilizînd cele mai diverse mijloace, cum ar fi: autoritatea, tradiţiile, convingerea, dreptul, voinţa, constrîngerea, violenţa etc”. Puterea politică, în viziunea sa, se manifestă în două niveluri: primul nivel - reprezintă puterea de stat, care este rezultatul confruntării şi colaborării diferitelor forţe politice (se manifestă prin actele normative şi activitatea organelor puterii de stat); al doilea nivel - reprezintă puterea unor formaţiuni politice concrete (partidele politice, organizaţiile şi mişcările social-politice) sau diferite blocuri ale organizaţiilor politice, care reprezintă interesele diferitelor grupuri sociale (la acest nivel puterea politică se realizează prin intermediul organelor lor de conducere sau prin intermediul organelor puterii de stat, în cazul când acestea câştigă la alegeri prin intermediul reprezentanţilor lor în organele de stat respective.[3]

T. Popescu consideră că noţiunea *putere politică* e mai largă decât „puterea de stat” deoarece „se înfăptuieşte şi activează nu numai în cadrul statului, ci şi în cadrul altor unităţi ale sistemului politic al societăţii (partide, mişcări sociale, organizaţii de tineret etc.). Activitatea unora dintre ele poate fi şi în opoziţie faţă de politica şi puterea de stat”.[4] Aceiaşi opinie o împărtăşeşte şi I.Guceac, exemplificând în felul următor: „putem vorbi de puterea politică a unui partid, chiar dacă se află în opoziţie, dar nu putem considera această putere ca fiind una de natură publică. Mai mult decât atât, dacă privim statul ca un element central al puterii politice, care este organizarea unei ordini sociale, ... diferenţa dintre noţiunile în discuţie devine şi mai evidentă”.[5] Şi I. Jecev consideră că „puterea de stat este o putere derivată şi condiţionată de puterea politică deţinută de popor”.[6]

În viziunea cercetătorului R.Cotici, puterea de stat, deşi este o putere unică în înţelesul că alături de ea nu poate exista, în acelaşi timp, o altă putere care să acţioneze în numele întregii societăţi, nu este şi unitară, ea realizându-se în forme şi modalităţi diferite, toate însă asigurând funcţionarea corespunzătoare a societăţii în ansamblul său. Din acest punct de vedere, doctrina juridică, filosofică şi politică, consideră dânsul, vorbeşte de puterea legislativă, puterea executivă şi puterea judecătorească a statului, de unicitatea puterii de stat şi, paradoxal, de „separaţia puterii în stat ”.[7]

Puterea de stat vs puterea publică. De foarte multe ori puterea publică este identificată cu puterea statală. La general, se poate de constatat că studierea puterii publice a fost eclipsată de studierea puterii statale. În literatura de specialitate, destul de frecvent, puterea statală este numită şi putere publică, astfel considerându-le identice. De exemplu, N.Bantuş analizând legătura indisolubilă între elementele constitutive ale statului menţiona că un „element definitoriu al statului îl reprezintă

[1] Bencheci D. Puterea politică ca fenomen social: abordare teoretică şi practică. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Partea XX.- Chişinău, 2002, p.14.
[2] Roşca L., Volcov Ed. Politologia. Chişinău: UASM, 1999, p.56.
[3] Avornic Gh. Tratat de Teoria generală a statului şi dreptului. Volumul I. Chişinău, 2009,p.87,88.
[4] Popescu T. Politologie. Ed a 2-a. Chişinău: AAP, 1999, p.41.
[5] Guceac I.Curs elementar de drept constitutional.Vol.I. Chişinău, s.n., 2001, p.72.
[6] Jecev I. Reflecţii privind problemele conceptuale ale puterii de stat. În: Legea şi viaţa, nr.10, 2012, p.50.
[7] Cotici R. Conducerea publică - formă a conducerii sociale. Administraţia în cadrul conducerii publice.În: Revista Naţională de Drept, nr.1, 2007, pag.84.

forţa publică, puterea publică sau puterea de stat”.[1] Şi în lucrarea „Constituţia Republicii Moldova. Comentariu”, autorii nu fac diferenţă între puterea de stat şi cea publică, considerând aceste două noţiuni ca fiind identice.[2] În acest context e necesar de menţionat că în textul constituţional nu se operează cu noţiunea *putere publică*, fapt care a influenţat abordarea fenomenului în literatura de specialitate.

Noţiunea de putere politică este folosită cel mai des, consideră I.Guceac ca „sinonim al puterii de stat”, menţionând că „spre deosebire de mediul natural (populaţia şi teritoriul), statul a fost creat prin aplicarea forţei de convingere şi constrîngere, care după faurirea lui s-a transformat din formă politică a puterii sociale în putere publică sau de stat”.[3]

În viziunea academicianului Alexandru N.Roşca principalul purtător al puterii politice este statul, iar funcţiile de bază ale ei constau în conducerea de ansamblu a societăţii sau a sferelor ei aparte (economică, socială, politică, cultural-spirituală), reglarea relaţiilor internaţionale, proceselor migraţionale, integrative, de globalizare etc.[4] Şi D.Bencheci remarca faptul, că în structura puterii politice un loc deosebit şi o importanţă majoră îi revine puterii statale, a cărei menire constă în efectuarea conducerii de ansamblu a societăţii, în promovarea intereselor ţării pe arena internaţională, asigurarea stabilităţii politice, coeziunii şi ordinii sociale prin contracararea manifestărilor de orientare extremistă, tendinţelor de dezintegrare, haosului şi dezordinii publice. O putere politică stabilă, democratică şi eficientă, apropiată de popor şi supusă controlului din partea acestuia este condiţia de bază a dezvoltării normale a societăţii. Statul este autoritatea centrală, care dispune de aparatul şi mecanismele necesare menite a face ca voinţa, legile şi normele stabilite de ea să fie respectate şi traduse în viaţă.[5]

Puterea statală ca element al statului, în viziunea lui I.Creangă, emană în primul rând din suveranitatea poporului considerată ca unic izvor legal al puterii, căreia îi aparţine suveranitatea naţională.[6] A.Arseni şi Gh.Costachi analizând problema suveranităţii pornesc de la premisa că „mandatul parlamentar este o împuternicire dată de corpul electoral reprezentanţilor desemnaţi prin alegeri, în scopul realizării suveranităţii naţionale prin reprezentare. Dat fiind că fiecare deputat reprezintă Naţiunea, mandatul parlamentar este înzestrat cu trăsături specifice, precum: generalitatea, independenţa şi irevocabilitatea. Iar umanitatea şi incompatibilitatea sunt mijloace de protecţie constituţională ale mandatului, şi nu privilegii individuale ale deputatului”.[7]

Caracterul instituţionalizat al puterii de stat, consideră I.Jecev, se manifestă în organizarea acestei puteri, structurarea ei în elemente ale puterii, reprezentînd autorităţi publice, fiecare cu rolul său în realizarea scopurilor conducerii societăţii. [8]

R.Cotici tratează statul ca pe un „instrument de organizare constituit dintr-un ansamblu de servicii care sunt organe ce acţionează în vederea atingerii în interesul public a binelui comun. Altfel spus, o colectivitate umană, aflată la un anumit nivel de dezvoltare şi de coeziune, nu poate trăi decât dispunând de o administraţie, care are ca obiectiv general satisfacerea nevoilor importante ale vieţii acestei colectivităţi, viaţa implicând administrarea” .[9]

Scopul instituţiilor care acţionează în regim de drept public este de a asigura realizarea interesului public. Cel mai important subiect, în acest sens, este statul, care corespunzător, realizează puterea statală. Unică după esenţa ei socială, puterea statală se poate manifesta sub mai multe forme, în dependenţă de tipul societăţii în care funcţionează şi de modalitatea şi limitele existenţei sale. Unitatea puterii de stat este indisolubil legată de formele ei de manifestare şi de structura organizaţională internă. Limitele realizării posibilităţilor puterii statale în statul de drept sunt stabilite

[1] Bantuş N. Unele consideraţiuni privind legătura indisolubilă între elementele constitutive ale statului. În: Revista Naţională de Drept, nr.4, 2008, p. 66.
[2] Constituţia Republicii Moldova: comentariu. Chişinău: Arc, 2012, p.25-26.
[3] GuceacI.Curs elementar de drept constitutional.Vol.I. Chişinău, s.n., 2001, p.72, 73.
[4] Roşca A.N. Funcţionalitatea puterii politice în contextul modernizării. În: Puterea politică şi coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva integrării europene. Chişinău: Inst. Integrare Europeană şi Ştiinţe Politice al AŞM, 2010, p.11.
[5] Bencheci D. Puterea politică în Republica Moldova: probleme ale eficientizării funcţionării. În: Moldoscopie (Probleme de analiză politică). Nr.4 (XXXV). Chişinău, 2006, p.9.
[6] Creangă I. Curs de drept administrativ: pentru studenţii facultăţilor de drept. Chişinău: Epigraf, 2003, p.15.
[7] Arseni A., Costachi Gh. Mandatul parlamentar – împuternicire politico-juridică întru realizarea suveranităţii naţionale prin reprezentare. În: Revista Naţională de Drept, nr.4, 2013, p.15.
[8] Jecev I. Reflecţii privind problemele conceptuale ale puterii de stat. În: Legea şi viaţa, nr.10, 2012, p.55.
[9] Cotici R. Conducerea publică - formă a conducerii sociale. Administraţia în cadrul conducerii publice.În: Revista Naţională de Drept, nr.1, 2007, pag.84.

de lege. În esenţă, puterea statală reprezintă exprimarea voinţei statului, a organelor sale şi a funcţionarilor publici, iar după conţinutul său – îndeplinirea funcţiilor şi a competenţelor acestor subiecţi. În acest sens, luînd în considerare şi prevederile Constituţiei, putem constata că în Republica Moldova există: puterea legislativă, puterea preşedintelui, puterea executivă, puterea judecătorească şi de asemeni, puterea realizată de autorităţi care nu au fost incluse în ramurile puterilor menţionate.

Noţiunea de putere statală exclude ideea oricărei alte puteri superioare acesteia. Raportând noţiunea de putere statală la realităţile existente în statele democratice actuale, ea exprimă ideea că pentru un anumit teritoriu se află un sistem de organe care exercită functiile legislative, executive şi judecătoreşti în condiţiile care exclud subordonarea lui faţă de o autoritate superioară.

Definirea puterii publice. În încercarea de a clarifica esenţa şi conţinutul noţiunii *putere publică* menţionăm că în literatura de specialitate sunt înaintate diverse viziuni privind elementele esenţiale ale puterii publice. În unele cazuri puterea publică este identificată exclusiv cu puterea de stat, iar în altele se menţionează puterea politică care include în sine toate atributele şi manifestările puterii publice. Această situaţie se datorează faptului interpretării noţiunii *publică*, care alături de alte noţiuni cum ar fi *administraţie publică*, *autoritate publică*, *drept public*, *interes public* îşi croieşte greu drumul în circuitul ştiinţific din Republica Moldova. În dezvoltarea afirmaţiei anterioare menţionez că datorită faptului că noţiunea *putere publică* este strâns legată de cea de *drept public*, determinarea sub-categoriilor puterii publice poate fi realizată prin prisma subiecţilor care în activitatea lor se conduc de normele dreptului public. În fond, aceşti subiecţi şi realizează puterea publică.

I. Guceac consideră că *puterea publică* este „o formă a puterii sociale, cu caracter normativ, de continuitate şi permanenţă, care are drept scop realizarea intereselor întregii societăţi, fiind organizată într-un mecanism special, numit mecanismul de stat”.[1] În opinia sa „rolul major al puterii publice în societate este motivat prin mai multe argumente:

a) lipsa unei conformităţi automate a indivizilor faţă de reguli şi legi, puterea fiind necesară pentru a le face respectate;
b) toate societăţile au nevoie de o orientare spre anumite scopuri, puterea având funcţia de a le dirija şi menţine în stare de funcţionare;
c) competiţia politică între indivizi şi grupuri sociale poate genera instabilitate, puterea fiind mijlocul de menţinere a coeziunii societăţii şi ordinii stabilite;
d) existenţa în plan economic a inegalităţilor şi a injustiţiei sociale obligă puterea să intervină pentru a păstra anumite proporţii şi a împiedica creşterea peste anumite limite a disimetriilor;
e) fiecare societate are relaţii cu alte societăţi, prietene ori ostile, puterea fiind necesară pentru apărarea împotriva unei agresiuni posibile, dar şi pentru a desfăşură relaţii politice, economice, culturale reciproc avantajoase”.[2]

Potrivit opiniei lui I.Guceac, puterea publică se distinge de alte forme ale puterii, inclusiv de cea politică, prin trăsăturile specifice pe care le posedă şi anume:

a) puterea publică este o putere juridică, deoarece cei care o exercită sînt impuşi să exercite puterea prin elaborarea şi aplicarea normelor de drept (după expresia altor autori, puterea publică are caracter normativ);
b) puterea publică posedă calităţile de continuitate şi permanenţă, deoarece prerogativele sale aparţin autorităţilor publice şi nu guvernanţilor;
c) puterea publică pretinde să exprime interesul întregii societăţi, cu toate că uneori se află în serviciul unei clase sociale sau a unui grup social restrâns (în dictatura de orice gen);
d) puterea publică este o putere organizată într-un mecanism numit mecanismul de stat, elementele căruia sunt bine structurate şi echilibrate, sunt constituite dintr-un grup special de persoane investite cu atribuţii deosebite, mai ales cu posibilitatea de a recurge la forţa de constrângere şi sunt formate în modul prevăzut de legislaţia statului respectiv”.[3]

Mai menţionez şi faptul că I.Guceac consideră că noţiunea de putere politică este mai largă ca volum decât cea de putere publică.[4]

[1] Guceac I.Curs elementar de drept constitutional.Vol.I. Chişinău, s.n., 2001, p.73.
[2] Ibidem, p.71-72.
[3] Ibidem, p.73.
[4] Ibidem, p.72.

Referitor la formele puterii publice constat că noţiunea *putere publică* este folosită de cercetătorul Gh. Costachi nu numai aplicativ la stat, ci şi la autoritățile publice atunci când analizează semnificația responsabilității puterii publice în societatea democratică.[1]

La examinarea problemei formelor puterii publice prof. V.Popa porneşte de la premisa că „puterea (politică) de stat are un caracter unic, indivizibil şi inalienabil şi, prin urmare, este exclusă fragmentarea ei” şi „nu se poate susţine ideea fragmentării puterii în putere de stat şi putere locală în scopul administrării domeniului public”. Considerând-o a fi una controversată, V.Popa atrage atenţia asupra faptului că specialiştii din domeniul dreptului constituţional şi administrativ sunt „foarte precauţi în utilizarea noţiunii de putere locală”.[2] În acelaşi timp, se constată că „prin intermediul descentralizării are loc de fapt transferarea unei părţi din funcţia administrativă a statului pe plan local sau, altfel spus, transferarea unei părţi dintr-un element component al puterii de stat. Evident, nici în cazul de faţă nu poate fi vorba de deplasarea locului puterii” şi corectă ar fi, în opinia autorului, expresia „deplasarea locului exercitării puterii”. Conceptul „puterii periferice”, poate fi acceptat doar din considerentele că este „necesară nominalizarea competenţei transferate pe plan local care, în ultimă instanţă, obţine prerogative de putere publică”.[3]

V.Popa defineşte puterea locală ca o „formă specifică de putere publică, ansamblu de relaţii care exprimă autoritatea organelor de administrare publică locală prin capacitatea lor relativă şi variabilă de a participa, într-un sens larg, la traducerea voinţei generale, iar într-un sens restrîns, al voinţei colectivităţii respective, asigurînd realizarea acestora prin mijloace specifice organizării administraţiei publice locale, în conformitate cu constituţia şi legile statului, şi care nu poate substitui puterea de stat”.[4] Legătura strânsă existentă între puterea de stat şi puterea locală, în viziunea lui V.Popa, porneşte de la suveranitate, dreptul poporului de a-şi decide singur soarta şi se termină cu „dreptul aceluiaşi popor, organizat în colectivităţi teritoriale, de a-şi administra de sine stătător problemele de interes local, participînd astfel, împreună cu autorităţile centrale de administrare publică, la realizarea suveranităţii (puterii politice)”. Doar în acest sens, consideră dânsul, puterea locală poate fi acceptată ca o formă specifică de putere publică.[5]

Constatări finale. Periodic în literatura de specialitate, dar şi în mass-media de toate orientările şi culorile politice, apar diverse reflecţii şi constatări privind necesitatea reformării puterii publice (mai ales în contextul realizării prevederilor Acordului de Asociere R.Moldova-UE). Necesitatea unei astfel de reforme este explicată printr-un şir de argumente, multe dintre care sunt plauzibile. Dar înainte de a ne angaja în diferite schimbări, restructurări, modernizări şi reforme este absolut necesar de a răspunde la întrebarea dacă înţelegem pe deplin esenţa fenomenului puterii. Fără stabilirea foarte clară a noţiunilor, din punct de vedere ştiinţific, nu putem spera că procesele de reformă îşi vor atinge obiectivele şi se vor finaliza cu succes.

Odată cu declararea suveranităţii Republicii Moldova cercetătorii au obţinut posibilitatea să se ralieze tendinţelor ştiinţifice dominante în lumea contemporană. Dar şi în această perioadă puterea publică nu a constituit un obiect distinct al cercetărilor ştiinţifice. Abordări tangenţiale pot fi întâlnite în lucrările din domeniul Politologiei, Teoriei generale a dreptului, Dreptului constituţional, Dreptului administrativ şi a Istoriei, atunci când se studiau relaţiile de putere în societăţile prestatale.

În urma analizei lucrărilor care au abordat, fie şi tangenţial, probleme legate de puterea publică am constatat următoarele:

În lumea contemporană se atestă sporirea interesului faţă de această problematică, mai ales în contextul dezvoltării regionale şi a consolidării autonomiei locale, desconcentrării şi descentralizării.

Publicaţiile ştiinţifice analizate nu oferă răspunsuri competente la problemele existente în materie de organizare teritorială a puterii publice.

Experienţa acumulată în procesul de reformare a organizării teritoriale a puterii publice nu a fost sistematizată la nivel teoretic.

Pentru funcţionarea eficientă a sistemului puterii publice este foarte important de a defini din punct de vedere ştiinţific noţiunile cu care se operează în domeniul repectiv.

[1] Costachi Gh. Direcţii prioritare ale edificării statului de drept în Republica Moldova. Chişinău: Inst. de Istorie, Stat şi Drept, 2009, p.191-219.
[2] Popa V. Drept public. Chişinău: AAP, 1998, p.402.
[3] Ibidem, p.407.
[4] Ibidem, p.410-411.
[5] Ibidem, p.411.

PROBLEME ŞI PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ALE INSTITUŢIILOR SOCIETĂȚII CIVILE ÎN DEZVOLTAREA COMUNITĂȚII LOCALE: CAZUL REPUBLICII MOLDOVA

BUDURINA-GOREACII Carolina, doctorand, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The NGO sector in Moldova has recently benefited from the international community support, representing more opportunities for developing and strengthening a viable civil society in our country. But like the transition to a market economy, in Moldova the process is much longer, recording both successes and failures. This situation is due to the complexity of civil society institutions concerned, including: reduced ability to fulfill statutory objectives; low level of development and performance; insufficient financial resources in implementing activities; nature of social relations in terms of change and modernization capacity and the availability of sufficient and reliable information on development issues.*

In this article we focus to examine the challenges and prospects of development of civil society institutions starting with the needs of local communities.

Keywords: *local community, public policy, citizens, democracy, local authorities, engagement*

În ultimele decenii, un consens s-a degajat asupra importanţei fundamentale a participării instituţiilor societăţii civile la conducere, mai ales, pe plan local. Un anumit număr de iniţiative au favorizat participarea comunităţilor, grupurilor sociale şi a instituţiilor societăţii civile în luarea deciziilor, ca şi la punerea în practică a unor programe şi politici. Experienţa acumulată pînă în prezent cere un examen mai atent al acestei dimensiuni importante a guvemării. Unele comunităţi încurajează implicarea cetăţenilor. Pentru alţii, implicarea activă la discutarea şi soluţionarea treburilor publice este un obstacol în creşterea şi utilizarea optimă a resurselor.

Eforturile instituţiilor societăţii civile de a participa la conducerea locală se exprimă prin intermediul integrării şi autonomizării. Integrarea înglobează atît procesele politice (mai ales democraţia participativă), cît şi obiectivele politice (condiţii mai bune de viaţă, inclusiv pentru comunităţile marginalizate şi minoritare).

Favorizarea unei autonomii crescute a instituţiilor societăţii civile este o condiţie prealabilă a integrării.[1] Autorităţile pot întreprinde măsuri speciale pentru a permite instituţiilor societăţii civile să participe efectiv la procesul de luare a deciziilor. Autonomizarea poate cere noi instituţii, noi moduri de a lucra în cadrul organizaţiilor existente şi noi reguli pentru a impune relaţii între organizaţii.

Creativitatea instituţională şi reforma procedurilor pot efectiv încuraja participarea instituţiilor societăţii civile la conducerea locală, fară a impune o restructurare legislativă radicală şi completă. Este posibil de a inova la nivel local, de exemplu, prin crearea de consilii locale, stabilirea participării cetăţenilor la planificarea şi adoptarea bugetelor, la organizarea de consultări pentru planificarea dezvoltării comunității, consolidarea asociațiilor cooperative şi instaurarea de dialoguri mai eficiente între localități.[2]

În practică, implicarea instituţiilor societăţii civile în viaţa comunităţii generează autorităţilor locale un anumit număr de provocări. Ele trebuie să depăşească o dominaţie elitistă. Ele sunt confruntate cu nevoile de resurse aparent ridicate într-un proces de decizie deschis tuturor.

De asemenea, actorii influienți ai comunităților locale trebuie să identifice principalii parteneri şi să coopereze mai eficient și continuu cu interlocutorii săi, după cum este prezentat într-o formă ideală în tabelul de mai jos.

Cu regret, deseori se întîmplă ca membrii cei mai influenţi ai comunităţii sunt cei care ocupă posturi de conducere, în care, în pofida rolului lor de a expune cu claritate preocupările grupurilor vizate, aceştia au tendinţa să-i lase la o parte pe cei mai defavorizaţi.

Etapa următoare pentru comunitățile locale constă în a găsi un echilibru între responsabilităţile organelor reprezentative oficiale ale guvemării şi cererile grupurilor cu interese difuze. Colaborarea a devenit forma cea mai populară a relaţiilor; definind obiectivele şi scopurile comune şi punîndu-se de

[1] Gellner E. Condiţiile libertăţii. Societatea civilă şi rivalii ei. Iaşi: Polirom, 1998. p.22-27.

[2] Mureşan M., Duţu P. Societatea civilă – actor nonstatal major, Editura Universităţii Naţionale de Apărare “Carol I”, Bucureşti, 2006. p. 42.

acord în mod colectiv asupra strategiilor şi planurilor de acţiune; instituţiile societăţii civile şi comunităţile locale crează împreună legături de colaborare în diferite domenii politice. Pentru a reuşi, este indispensabil să se depăşească dihotomia între societatea civilă şi guvem şi să se concentreze asupra elementelor interdependente. Implicarea activă şi autonomizarea cer, într-o măsură însemnată, transparenţă şi responsabilitate.

Forme de consultare ale APC/APL cu cetăţenii privind elaborarea politicilor publice în procesul decizional

Tip	**Informare**	**Consultare**	**Implicare**	**Colaborare**	**Imputernicire**
Scop	Oferirea către public a informaţiilor echilibrate şi obiective care să-l ajute în înţelegerea problemei, alternative, oportunităţi şi / sau soluţii	Obţinere a de feedback din partea publicului privind analiza, alternativele şi / sau deciziile	Lucrul direct cu publicul pe întreg parcursul procesului pentru a asigura că dorinţele şi aspiraţiile acestuia sunt bine înţelese	Colaborarea cu publicului în toate aspectele decisionale privind dezvoltarea alternativelor şi identificarea soluţiei preferate	Încredinţar ea procesului decizional către public.
Tehnici / Forme	- Fişe informative - Website-uri	- Notificare & comentarii - Studii	- Ateliere - Eşantioane de populaţie - Sondaje	- Comitetele pentru consilierea cetăţenilor - Atingerea consensului participativ	- Juriul cetăţenilor - Referendum - Decizii delegate

***Sursa**: Ghidul instituţiilor administraţiei publice pentru aplicarea procesului politicilor publice la nivel local, [on-line] http://www.upp.mai.gov.ro/Vault/upload/files/Ghid_politici_publice_local.pdf (Accesat pe 21.04.2015).*

Totuşi, implicarea locală a instituţiilor societăţii civile nu se aplică în mod unic politicilor şi proceselor. Pentru ca ele să funcţioneze, anumite valori participative esenţiale trebuie să le susţină. Autonomizarea implică promovarea de norme şi valori civice care pun accentul pe sensul calităţii de cetăţean. Autorităţile locale trebuie să promoveze încrederea, reciprocitatea şi solidaritatea, care nu au nimic cu cultul consumatorist.

Astfel, participarea instituţiilor societăţii civile la procesul de luare a deciziilor locale este o condiţie indispensabilă pentru a depăşi sfidările dezvoltării locale şi nu numai.

Reprezentanţii instituţiilor societăţii civile şi ai autorităţilor publice ar trebui să promoveze următoarele valori în procesul de cooperare:

- *Activism civic şi implicare.* Prin activism civic, în acest context, se subînţelege participarea din proprie iniţiativă, a cetăţenilor la viaţa publică şi la procesul de soluţionare a problemelor în cadrul comunităţii locale, ceea ce reprezintă o componentă esenţială a unei societăţi democratice. Autorităţile publice susţin activitatea civică prin crearea unui cadru legal favorabil, prin informarea opiniei publice despre activităţile lor, prin implicarea instituţiilor societăţii civile în procesul de planificare şi de implementare a deciziilor.
- *Încredere.* O societate deschisă şi democratică se bazează pe interacţiunea onestă între actori şi sectoare. Deşi instituţiile societăţii civile şi autorităţile publice au de jucat roluri diferite, obiectivul comun de a îmbunătăţi vieţile oamenilor poate fi atins în mod satisfăcător doar dacă se bazează pe încredere, ceea ce implică transparenţă, respect şi încredere reciprocă.
- *Parteneriat.* Parteneriatele dintre instituţiile societăţii civile şi autorităţile publice permit implicarea activă şi stabilirea responsabilităţilor astfel încît, problemele din societate să fie soluţionate cît mai eficient. Funcţionarea instituţiilor publice în mod transparent creează şi cultivă mai mare încredere a cetăţenilor şi reconfirmă legitimitatea acestora. Autorităţile publice înţeleg importanţa implicării instituţiilor societăţii civile în soluţionarea problemelor comunităţilor locale, contribuind la dezvoltarea mecanismelor de colaborare existente.

- *Responsabilitate, transparenţă şi răspundere.* Acţionînd în interesul public, atît instituţiile societăţii civile, cît şi autorităţile publice manifestă deschidere, responsabilitate şi răspundere pentru activităţile desfăşurate şi pentru utilizarea resurselor.
- *Independenţă politică a iniţiativelor civice.* Instituţiile societăţii civile promovează principiul non-partizanatului, care înseamnă nealinierea la nici o ideologie şi politică de partid, păstrarea unei atitudini civice responsabile, susţinînd pluralitatea de opţiuni politice şi ideologice şi sunt libere şi independente în stabilirea scopurilor, în luarea deciziilor şi în desfăşurarea activităţilor.
- *Dezvoltarea durabilă şi echilibrată.* În activităţile lor şi în cadrul cooperării, instituţiile societăţii civile şi autorităţile publice pornesc de la principiul dezvoltării durabile şi echilibrate.
- *Egalitatea de oportunităţi.* Autorităţile publice are ca scop respectarea oportunităţilor egale pentru toţi întru realizarea drepturilor fundamentale ale omului. Prin modul său de a fi, instituţiile societăţii civile reprezintă şi informează asupra necesităţilor şi intereselor a diferitor grupuri sociale, în mod particular a celor defavorizate şi marginalizate: populaţia săracă, femei, reprezentanţii minorităţilor etnice, persoane cu dezabilităţi şi alte grupuri. Coeziunea socială, ca prioritate a acestei strategii, poate fi atinsă dacă principiile egalităţii şi nediscriminării vor fi respectate.

Deoarece o democraţie sănătoasă depinde de o societate civilă puternică şi dinamică, instituţiile societăţii civile au un rol central în acest proces, în special cele care apară interesele cetăţenilor de rînd, dar şi a grupurilor sociale defavorizate. În acelaşi timp, în ultimii ani, societatea civilă în Republica Moldova depinde de agenţiile de dezvoltare şi instituţiile statale, astfel punînd în pericol eficacitatea lor. Credem că avem nevoie de o înţelegere profundă organizaţională şi politică a modului în care instituţiile societăţii civile poate oferi în dezvoltarea comunităţii locale, dar şi coordonarea acestor activităţi cu organele de decizie (condiţie indispensabilă în atingerea unor indicatori de performanţă în dezvoltarea locală).

Acţiunile individuale şi colective au menirea de a identifica şi aborda probleme de interes public, iar angajarea civică poate lua multe forme, de la voluntariatul individual la implicarea organizaţională, sau la participarea electorală. Aceasta poate include eforturile de abordare directă a unei chestiuni, a lucra cu alţii într-o comunitate pentru a rezolva o problemă sau a interacţiona cu alte instituţii.

Una dintre preocupările majore ale reprezentanţilor instituţiilor societăţii civile în Republica Moldova o constituie înstrăinarea cetăţenilor faţă de gestionarea treburilor publice. În acest context, ca şi în multe altele, societatea civilă constituie un element important al procesului democratic. Aceasta oferă cetăţenilor o cale alternativă de canalizare de opinii diverse şi de asigurare a unor interese variate în procesul de luare a deciziilor.

Participarea scăzută a instituţiilor societăţii civile la procesul decizional are la bază o serie de cauze, inclusiv carenţe de ordin legislativ privind asigurarea transparenţei decizionale, practici instituţionale defectuoase la nivelul APC şi APL, capacităţi reduse ale instituţiilor societăţii civile de a participa la procesul de luare a deciziilor, carenţe ale sistemului educaţional privind cetăţenia democratică, nivelul de dezvoltare social economic şi, în consecinţă - lipsa unei clase de mijloc viguroase şi interesate în participarea publică, probleme de percepţie prin care se consideră participarea publică a instituţiilor societăţii civile drept implicare politică, lipsa de programe ale donatorilor care ar fi stimulat mai activ participarea societăţii civile.

Dezvoltarea cooperării cu instituţiile societăţii civile este o activitate complexă, implică o abordare inter-sectorială şi inter-instituţională. În Republica Moldova, la nivelul autorităţilor publice centrale lipseşte o structură de coordonare a cooperării cu instituţiile societăţii civile. Asemenea structuri există şi activează cu succes în mai multe state Europene, inclusiv Franţa, Marea Britanie, Ungaria, Macedonia, Slovacia, Cehia, Croaţia, Macedonia.[1] Deşi au fost efectuaţi anumiţi paşi concreţi pentru a asigura un dialog permanent dintre autorităţile publice şi societatea civilă, instituţionalizarea acestei cooperări rămîne a fi problematică. Prin Hotărârea nr. II din 19 ianuarie 2010 a Guvernului Republicii Moldova a fost creat Consiliul Naţional de Participare (CNP). Această structură are o listă comprehensivă de atribuţii pentru a asigura dialogul şi comunicarea permanentă cu societatea civilă.

Pe de altă parte, sunt multe alte reţele de ONG care se ocupă de politici pentru dezvoltarea sectorului pe care îl reprezintă - Consiliul Naţional al ONG-lor din Republica Moldova, Alianţa ONG-urilor Active în domeniul Protecţiei Sociale a Copilului şi Familiei, Alianţa Organizaţiilor pentru

[1] European Practices on Implementation of Policy Documents and Liaison Offices that Support Civil Society Development, ECNL, 2011, Lucius, 2008. p.23.

Persoanele cu Dezabilităţi, Reţeaua ONG din Domeniul SIDA, Alianţa Anticorupţie, Forumul Femeilor, Clubul Politic al Femeilor 50/50. Unele din reţele au experienţă semnificativă de colaborare cu ministerele de resort - Coaliţia pentru promovarea legii şi activităţilor de Voluntariat, Consiliul Naţional al Tineretului din Moldova au iniţiat politici de durată în parteneriat cu Ministerul Tineretului şi Sportului, Ministerul Educaţiei.

În acelaşi timp, lipsa mijloacelor constituie o limită obiectivă a acţiunii instituţiilor societăţii civile. Această problemă este cu atît mai complexă cu cît modalităţile de alocare a resurselor sunt uneori susceptibile de a aduce atingere independenţei instituţiilor societăţii civile. Rămîne însă vocaţia lor de a promova participarea cetăţeanului care nu ar trebui să se reducă la acţiunea simplă de punere în umă a votului cu ocazia alegerilor locale şi generale. Această participare trebuie să se materializeze în promovarea unei conştiinţe cetăţeneşti fondată pe interesul general.

Situaţia la acest capitol în Republica Moldova este alarmantă şi din perspectivă regională. În comparaţie cu situaţia din ţările din Europa de Sud Est, Moldova este ţara cu dependenţa cea mai mare de sursele de finanţare din exterior. Astfel, conform unor studii privind durabilitatea financiară a ONG-urilor în mai multe ţări europene, inclusiv România, Polonia, Ungaria, Republica Cehă, Slovacia, marea majoritate a resurselor financiare a ONG-lor, aproximativ 43%, se formează din modalităţi de auto-generare a veniturilor, inclusiv cotizaţii de membru, activităţi economice, servicii contra-plată, venitul general din investiţii. În ţările menţionate suportul sectorului public, de asemenea, se poziţionează ca o sursă semnificativă de venit şi constituie aproximativ 35%. Această categorie este urmată de surse ce rezultă din filantropia privată (22%), inclusiv facilităţi fiscale pentru agenţii privaţi, facilităţi fiscale individuale, contribuţia voluntarilor.

Sursele interne de autofinanţare sunt insuficient de dezvoltate şi valoarea celor existente este redusă. Experienţa ţărilor din Europa de Sud Est şi a democraţiilor avansate demonstrează că este necesară instituirea unui climat favorabil pentru aplicarea celor trei seturi de mecanisme pentru asigurarea viabilităţii financiare ale instituţiilor societăţii civile: finanţarea publică directă şi indirectă – facilităţi/scutiri fiscale, granturi, subsidii bugetare, granturi pentru anumite scopuri de utilitate publică, contracte pentru prestarea unor servicii sociale; filantropia privată - facilităţi fiscale pentru donatori, inclusiv prin deducerea donaţiilor, direcţionarea unui procent din impozitul contribuabililor şi generarea de venit – instituirea unui mediu favorabil pentru desfăşurarea activităţilor economice, facilitarea fiscală a activităţilor de antreprenoriat social, etc.[1]

Credem că soluționarea eficientă a acestei probleme ar putea fi obținută și prin conjugarea eforturilor comune privind definirea unor fonduri publice destinate susținerii inițiativelor civile, precum și elaborarea unor proceduri transparente care să reglementeze gestionarea, accesul și utilizarea acestor fonduri; dezvoltarea unei filiere a politicii fiscale orientate spre suportul inițiativelor civice și al activităților filantropice în vederea sporirii interesului mediului de afaceri pentru susținerea activităților non-profit.

În procesul de elaborare a politicilor publice s-au evidențiat șase provocări principale cu care se confruntă comunitățile locale în eforturile lor de angajare civică. Aceste provocări includ:

1. Confuzia cu privire la rolurile și responsabilitățile de angajare. Această provocare identifică roluri distincte pentru reprezentanții publici ai Consiliului Local, dar și cetățenii în angajarea civică. Consilierii locali pot consolida rolul lor ca funcționari publici în identificarea priorităților principale pentru angajare civică, prin promovarea politicilor publice privind participarea și recunoașterea implicării cetățenilor în luarea deciziilor. Personalul autorităților publice locale este cel mai bine poziționat pentru a folosi experiența lor profesională în planificarea, gestionarea și raportarea privind inițiativele de implicare. Direcțiile instituțiilor publice, instituţiilor societăţii civile și alte părți interesate pot ajuta la stabilirea priorităților pentru angajament și încurajarea participării în inițiative de angajare civică, asigurînd în același timp că ele reprezintă comunitatea lor. Rolul cetățenilor este de a asista în comunicarea, stabilirea priorităților, participarea și exprimarea opiniilor.

2. Stabilirea priorităților în contextul resurselor limitat. Odată cu apariția și dezvoltarea sectorului neguvernamental în țară s-au evidențiat unele domenii prioritare pentru angajarea civică și alocarea resurselor. În general, s-a convenit că cetățenii ar trebui să fie implicați cît mai activ în

1 Consolidarea financiară a societăţii civile prin introducerea mecanismului de direcţionare a unei părţi din impozit către organizaţiile necomerciale de utilitate publică. Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului (CReDO). Chişinău. 2011. [on-line] http://www.fhi360.md/docs/2012/13.02.12/10.Consolidarea_financiara_a_societatii_civile_prin_introducerea_mecanismului_de_directionare_a_unei_parti_din_impozit_catre_ONG_de_utilitate_publica.pdf (Accesat pe 22.03.2015).

procesul de elaborare a politicilor publice. Cetățenii cunosc mai bine problemele comunității locale, iar raportul prezintă criteriile pentru furnizarea de informații substanțiale cu privire la toate inițiativele noi. Cetățenii sînt de asemenea interesați în participarea la dezvoltarea domeniilor de politici publice cheie. Aceştia ar oferi o implicare mai activă în dezvoltarea durabilă comunitară, astfel încît şi resursele alocate să fie axate pe probleme mai localizate. În plus, cetățenii ar trebui consultați periodic cu privire la prioritățile de angajare civică.

O altă problemă a angajării civice este pasivitatea instituţiilor societăţii civile, care nu se implică în soluţionarea propriilor probleme. Spiritul participării poate fi stimulat prin acordarea unor preferinţe persoanelor care se implică în acţiunile de voluntariat. Strategia Societăţii Civile prevede un mecanism prin care organizaţiile de utilitate publică vor putea să implice mai multe persoane în activitatea de voluntariat, indiferent de vîrstă şi statut.

Implementarea noii Strategiei ale Societăţii Civile (2012-2015) depinde foarte mult de ministere şi Guvern, dar deocamdată nu avem mari progrese, şi sperăm că, odată soluţionată criza politică, vom înregistra progrese mai bune. Strategia creează mecanisme de consolidare a societăţii civile şi recunoaşte rolul şi importanţa acesteia în activitatea de dezvoltare a societăţii, la diferite niveluri şi acesta este un semnal foarte pozitiv.

3. Asigurarea eforturilor de angajare de a fi coerente și coordonate în comunitate de departamente și inițiative. Îmbunătățirea coerenței și coordonării inițiativelor de angajare civică în comunitate a fost considerată esențială pentru menținerea unor relații de încredere și implicarea cetățenilor în mod permenant. Totuși, analizînd obstacolele cu privire la accesul la informații sau servicii se recomandă implementarea mai multor sisteme interne pentru atingerea acestui obiectiv. Sistemele includ dezvoltarea instrumentelor interne în instituțiile statale pentru a asigura aplicarea unor principii directoare, folosind un proces consistent de planificare, implicare cum ar fi proiecte sau rapoarte care să evalueze succesul angajamentului civic.

4. Alocarea resurselor pentru angajare civică. Odată cu stabilirea priorităților, clarificarea rolurilor și standardizarea sistemelor, resursele dedicate angajamentului civic vor fi utilizate mai eficient decît înainte. Cu toate acestea, comunitatea trebuie să se asigure în continuare privind resursele adecvate în eforturile de angajare civică și trebuie să coordoneze acest lucru cu bugetele locale. Resursele includ alocare de timp și personal de sprijin pentru planificarea, implementarea și evaluarea proceselor de angajare civică. Resursele trebuie să susțină, de asemenea, programele de instruire, formare și învățare la nivel de organizație, eforturile de comunicare extinse, dar și consultări cu factorii de decizie menționați mai sus.

Comunitatea ar trebui să se implice activ, iar în contextul țării noastre instituţiile societăţii civile reprezintă exemplul cel mai elocvent de oferire acestor oportunități chiar şi pentru cetățenii simpli. Anume ei ar contribui la aplicarea politicilor publice în dependență de experiența, statutul, dar și interesul de a produce schimbări sociale pentru comunitatea lor.

5. Asigurarea unei comunicări eficiente privind problemele comunității. O abordare coordonată, care oferă oportunități sporite pentru dialog asigură utilizarea de instrumente de comunicare standardizate care este deja în curs de dezvoltare în Republica Moldova. Pînă nu demult în țară instituţiile publice erau utilizate ca pîrghii de influenţă, în sensul politic al cuvîntului. Acum aceste instituţii cooperează cu organizaţiile neguvernamentale, care promovează interesele publice. Şi aceasta este la fel o evoluţie calitativă importantă comparativ cu perioada precedentă. Funcţionarea instituţiilor publice prin comunicarea cu instituţiile societăţii civile vorbeşte despre o democraţie mai incluzivă şi mai deschisă către cetăţeni. Dacă este să comparăm situaţia cu ţările din vest, credem că Republica Moldova, prin formele sale diverse instituţionalizate, se compară bine cu România şi chiar o depăşeşte, deoarece în ţara vecină lipseşte un organ cum este Consiliul Naţional pentru Participare, iar Consiliul Naţional al ONG-urilor din România nu este atît de activ în spaţiul public. Credem că pe unele segmente situaţia din Republica Moldova este mai bună. Putem mai degrabă să ne comparăm cu ţări ca Ungaria şi Slovacia şi ne aflăm superior în comparaţie cu Ucraina şi Federaţia Rusă.[1]

6. Participarea părților interesate și cetățenilor în angajarea civică. Identificarea nevoilor și intereselor diferitor grupuri de părți interesate în angajarea civică oferă instrumente și acțiuni strategice pentru realizarea acestui obiectiv. O funcție principală a instituţiilor societăţii civile ar fi

[1] Marin A. Societatea civilă din Moldova nu este susţinută din interior, [on-line]: http://www.ipn.md/ro/societate-civila/53681, (Accesat pe 05.05.2013).

dezvoltarea metodelor preferate de a angaja diverse părți interesate. Este necesar deasemenea de a identifica bariere comune de angajare, dar și tehnici pentru implicarea populației slab reprezentate. Diminuarea și limitarea angajării civice în monitorizarea și implementarea politicilor publice ar duce la identificarea slabă a acțiunilor de optimizare a acestora. Deşi în ţările occidentale există numeroase practici pozitive de susţinere a reprezentanților societății civile care desfășoară activități și programe de monitorizare a calității guvernării („watchdog”), în Republica Moldova aceste practici încă nu au fost implementate. Aplicarea unor astfel de mecanisme ar contribui semnificativ la creşterea angajării civice în procesul de luare a deciziilor şi monitorizare a implementării politicilor.[1]

Deoarece implicarea instituțiilor societății civile presupune ceva mai mult decît instituirea de instrumente și de mecanisme, participarea lor poate fi consolidată doar dacă noile mecanisme și instrumente sunt acceptate și utilizate la scară largă de către cetățeni și dacă se consideră că îmbunătățesc calitatea vieții, consolidează încrederea și dezvoltă o viziune pozitivă cu privire la dezvoltarea comunității locale.

Avantajele implicării instituțiilor comunității locale sunt numeroase, printre care putem menționa: participarea sporită implică o mai mare democrație, conduce la calitate, oferă o mai mare legitimitate democratică administrației locale; instituțiile societății civile încep să aibă o natură participativă; implicarea sporită pune la dispoziție o noua marcă de cetațean implicat și responsabil pe plan local.

Din perspectiva aplicării politicilor publice, implicarea instituțiilor societății civile are următoarele consecințe:

- va spori posibilitatea punerii în practică sau a durabilității noilor politici;
- va susţine garantarea unei capacități sporite de reacție la nevoile participanților, ceea ce va conduce la o compatibilizare mai mare dintre nevoi şi soluţii privind politicile;
- implicarea sporește sprijinul, legitimitatea, transparența și capacitatea de reacție a fiecărei politici;
- implicarea conduce la o calitate mai bună a serviciilor locale.

Pașii și măsurile de încurajare a implicării instituțiilor în treburile publice directe la procesul de luare de decizii și gestionarea chestiunilor locale sunt:

- promovarea dialogului dintre instituțiile societății civile şi reprezentanţii locali prin organizarea de conferințe, seminare sau crearea unei pagini web, etc;
- înțelegerea, prin intermediul sondajelor și al discuțiilor, a punctelor forte și slabe ale diferitelor instrumente de participare a reprezentanților instituțiilor societății civile la procesul de luare a deciziilor;
- utilizarea la maximum a noilor tehnologii ale informației și comunicației, și luarea de măsuri pentru a asigura ca autoritățile locale și alte organisme publice utilizează (în plus față de metodele tradiționale care au încă o valoare însemnată (ex: broșurile publice) întreaga serie de instrumente de comunicare disponibile (pagini de web interactive, transmisii media, etc);
- utilizarea la maximum a formelor deliberative de luare de decizii, cum ar fi cele care implică schimbul de informații și opinii (ex: adunările publice ale cetățenilor, forumuri, comitete publice a căror funcție este să consilieze sau să facă propuneri, mese rotunde, sondaje de opinie, etc;
- introducerea, sau dacă este necesar, îmbunătățirea legislației/reglementărilor care prevăd petiții/ moțiuni, propuneri și sesizări înaintate de reprezentanții instituțiilor societății civile autorităților locale;
- dezvoltarea unor mecanisme sistematice de feed-back, pentru a implica instituțiile societăților civile în evaluarea și îmbunătățirea conducerii locale;
- asigurarea unei participări directe cu un impact real asupra procesului de luare a deciziilor, cu privire la buna informare a cetățenilor despre impactul participării lor și posibilitatea monitorizării rezultatelor. E puțin probabil ca participarea care este pur simbolică sau utilizată pentru a acorda legitimitate deciziilor pre-stabilite să cîștige susținerea publicului.

[1] Lege pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2012–2015 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei nr. 205, din 28.09.2012 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-5 din 04.01.2013)

Cu toate acestea, cînd fac oferta, autoritățile locale trebuie să fie oneste și transparente față de public în ceea ce privește limitarea formelor de participare directă și să evite să exagereze față de posibilitatea de a se ocupa de diferitele interese care pot exista, în special în situația în care se iau decizii cu privire la conflicte de interese sau cu privire la raționalizarea resurselor.

Este important să subliniem că instituțiile societății civile din Republica Moldova sunt conștiente cu privire la contribuția lor în procesul de politici publice și anume: generarea de inițiative și identificarea problemelor, promovarea lor în societate, care pot fi rezolvate printr-o decizie politică, monitorizarea, implicarea și examinarea politicilor publice și chiar participarea la dezvoltarea politicilor publice, atît la nivel local, cît și central.

Reprezentanții instituțiilor societății civile văd implicarea lor pe de o parte, în funcție de domeniile lor de competență și interes, care contribuie în mod eficient la luarea deciziilor publice. Apoi, ei pot fi un „intermediar” în comunicarea dintre stat și cetățeni. Un rol important este, de asemenea, de a stimula și de a ajuta oamenii să contribuie efectiv la luarea deciziilor publice.

Printre obstacolele care împiedică cel mai bine participarea reprezentanților instituțiilor societății civile au fost evidențiate: reticența autorităților care nu țin deseori cont de recomandările ONG-urilor. În plus, foarte puține ONG-uri au capacitatea de a se angaja în procesul de elaborare a politicilor publice din cauza lipsei de experiență în domeniu. Un alt obstacol identificat îl reprezintă tradițiile și dependența autorităților publice de partidele politice. Trebuie să menționăm și procedura grea de elaborare a politicilor publice care este necesară pentru a schimba sau modifica o lege. Din păcate, cetățenii sau instituțiile și, uneori, organizațiile nu sunt foarte motivate să colaboreze. Instituțiile societății civile și persoanele uneori cred că nu pot fi de succes, uneori nici nu știu cum s-o facă. Instituțiile publice sunt uneori supărate atunci cînd cineva din exterior vrea să intervină. Organizațiile neguvernamentale de asemenea, nu cunosc și nu folosesc instrumente și canale eficiente de a influența politica publică. O modalitate în acest context îl reprezintă contactul direct cu autoritățile relevante.

În contextul impactului și rolului consultărilor dintre instituțiile societății civile și administrația publică, s-a menționat:

- Consultările în cea mai mare parte se fac doar pentru *bifă* pentru a imita procesul democratic și a raporta organismelor internaționale că autoritățile sunt transparente și cooperează cu societatea civilă. De fapt recomandările ONG-urilor sunt luate în considerare la nivel central și acestea au loc foarte rar.
- Consultările au loc atunci cînd sînt încheiate parteneriate între ONG-uri și autoritățile locale.
- Consultările deseori sunt formale, deoarece cererile de procedură sau timpul alocat pentru consultări de multe ori destul este foarte limitat.

Referindu-ne la gradul de deschidere a autorităților față de inițiativele ONG-urilor, unii reprezentanți ai instituțiilor societății civile le descriu ca fiind rezervate. Autoritățile se referă adesea la resurse financiare limitate, dar, de fapt, nu doresc să-și asume sarcini suplimentare. Alte organizații le descriu ca semi-deschise. Unele autorități iau chiar în considerare propunerile instituțiilor societății civile, iar rezultatele sunt vizibile. Dar pentru cea mai mare parte, autoritățile sunt destul de reticente și uneori chiar resping în mod deschis inițiativele.

Alții susțin că depinde de inițiativă. Inițiativele locale sînt luate mai simplu și sînt mai ușor de realizat, deoarece autoritatea care adoptă decizia este la nivel local. Cu cît mergem mai sus lucrurile sunt mai birocratice și este nevoie de timp.

Printre obiecțiile ONG-urilor se numără restricțiile privind înregistrarea organizațiilor care încalcă bunele moravuri; interdicțiile referitoare la derularea activităților nemateriale de către asociațiile obștești; solicitarea obligatorie a informațiilor detaliate cu privire la persoana fondatorilor, dar și un atentat la securitatea și integritatea lor, însemnînd o încălcare flagrantă a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Astfel organizarea și participarea comună la diverse reuniuni, întîlniri, mese rotunde, conferințe care să culmineze cu propuneri și recomandări ar fi elocventă în acest sens. Alte activități precum desfășurarea conferințelor de presă, comunicate și declarații de presă, interviuri, evenimente în colaborare cu mass–media locală și națională ar consolida parteneriatele și ar duce la rezultate vizibile și durabile.

Instituţiile societăţii civile cu experiență în monitorizarea politicilor publice trebuie să se axeze pe următoarele instrumente: să publice rapoarte de monitorizare și evaluare a politicilor publice și să le distribuie autorităților competente, prin așa–zisa metoda „litigării strategice, prin care deciziile cu

impact sunt realizate la nivel național și de către instanțele internaționale, după care autoritățile sunt obligate să-și schimbe politica publică sau să adopte noi documente de politici publice; să organizeze campanii de informare pentru a crește gradul de conștientizare și de sensibilizare a autorităților cu privire la anumite aspecte.

Unele organizații au subliniat cîteva instrumente care pot fi netradiționale, dar eficace, în opinia lor: relațiile personale, demonstrarea profesionalismului, crearea parteneriatelor cu autoritățile locale, presiuni prin inițierea cazurilor în instanțele de judecată, formarea consiliilor locale, rețelelor de ONG-uri, participarea la audieri publice, emisiuni TV, participarea în cadrul grupurilor de lucru, reprezentarea structurilor societății civile, cum ar fi Consiliul ONG, CNP, dezvoltarea parteneriatelor multi dimensionale la nivel local, regional, național și internațional.

Deși instituțiile societății civile încearcă prin intermediul unor programe internaționale de asistență financiară și tehnică să pună presiuni asupra factorilor de decizie birocratice, totuși în prezent foarte puține organizații continuă să își îndeplinească rolul de promovare a politicilor publice.

Pentru revigorarea societății civile au fost elaborate următoarele propuneri:

1. Identificarea scopurilor clare, care ar acoperi întreaga gamă de activități sociale și ar respecta întocmai scopurile statutare. Atingerea acestui obiectiv acum, în țara noastră ar putea fi realizată prin crearea prin intermediul internetului a unei societăți civile virtuale, care ar duce la sporirea coeziunii sociale, concomitent facilitîndu-se accesul la informație și participarea populației la diferite acțiuni.
2. Promovarea transparenței privind rolul instituțiilor societății civile, propagînd și popularizînd activitățile acestora, astfel încît rolul și misiunea lor să nu fie interpretate în mod diferit de către cetățeni sau reprezentanții autorităților publice de orice nivel.
3. Facilitarea procesului de comunicare dintre guvernare și societatea civilă în ceea ce privește dezvoltarea și promovarea politicilor, astfel oferindu-se șanse de implicare mai intensă de extindere și valorificare a inițiativei exponenților ambelor părți.
4. Asigurarea de către instituțiile statului suportul și condițiile necesare participării și implicării mai active a reprezentanților instituțiilor societăților civile în viața politică, economică și socială a țării, precum și în soluționarea problemelor cu care se confruntă societatea în ansamblu.
5. Implicarea instituțiilor societății civile în abordarea mai multor aspecte, precum și soluționarea unei game largi de probleme, cum ar fi guvernarea unei țări, promovarea relațiilor internaționale, dezvoltarea economică sau protejarea mediului înconjurător. În acest scop, este necesar ca sectorul asociativ să fie constituit din cît mai multe organizații *specializate* în domenii care privesc organizarea și adiministrarea societății umane în ansamblu. Statul joacă un rol important în dezvoltarea societății civile. Societatea civilă este, în multe privințe, o provocare pentru stat, ea cenzurează decizia statală.
6. Influiențarea deciziilor politice, economice sau de interes public. Reacțiile instituțiilor societății civile față de politicile administrative sau economice care vin în contradicție cu intersele sale sînt variate: demonstrații, campanii de presă, mesaje de protest, etc. Cum astfel de acțiuni sînt dificil de organizat și au adesea impact pe termen scurt, este necesară apariția unor structuri paralele cu cele ale statului: organizații neguvernamentale, asociații profesionale, sindicate, patronate, etc., care să monitorizeze activitatea instituțiilor statului și modul de soluționare a revendicărilor, și care să mențină o presiune constantă asupra factorilor de decizie. Acestea trebuie să colaboreze cu structurile implicate în administrarea societății, pentru a găsi soluțiile potrivite și a ameliora continuu calitatea vieții.
7. Împuternicirea oamenilor din țară pentru a se asocia între ei în moduri care promovează democrația și buna guvernare. Funcția cea mai utilă se referă la faptul că atît asociațiile, cît și fundațiile să poată în această perioadă de tranziție să ajute cetățenii să dezvolte modalități de a aduce aspirațiile lor în atenția liderilor țării, precum și să –i sprijine să canalizeze aceste aspirații în moduri care promovează democrația și buna guvernare. Asociațiile de cetățeni și ONG-urile sunt vehicule esențiale prin care societatea civilă pot fi dezvoltate, iar instituțiile sale consolidate. Ambele dintre ele sînt importante pentru consolidarea și responsabilizarea oamenilor, atît la nivel local, unde se pot asigura că deciziile sunt luate de jos în sus, și pentru a asigura că cetățenii pot face, de asemenea, o intrare la cele mai înalte niveluri de luare a deciziilor.

Totodată, instituțiile societății civile sunt un partener sigur de dialog în raport cu instituțiile statului și mediul economic, de afaceri, pe care le legitimează și le amendează.

Concluzii:

Implicarea instituțiilor societății civile nu este niciodată un scop în sine. Este una dintre valorile cheie ale democrației. Iar scopul lor final este să îmbunătățească viața cotidiană a cetățenilor prin intermediul unei transparențe crescute a administrării treburilor locale, al consolidării încrederii în administrație și al unor servicii mai bune la costuri mai scăzute.

Credem că anume instituțiile societății civile au capacitatea de a menține stabilitatea, starea de echilibru dintre guvernanți și cetățeni prin crearea unei interdependențe permanente între ei, asigurînd eficiența funcționării mecanismelor democratice. Înțelegerea acestui lucru ar trebui să fie un factor stimulator, ce ar facilita implicarea mai activă a cetățenillor în dezvoltarea comunității locale, lucru pe care instituțiile societății civile îl pot realiza datorită funcțiilor lor specifice de mediator între interesele cetățenilor și stat.

În acest articol am demonstrat validitatea relației dintre dialog și implicare, provocări și perspective de dezvoltare a instituțiilor societății civile pornind de la necesitățile comunităților locale. Bazîndu-ne pe experiența Republicii Moldova în perioada regimului sovietic, dar și a ceea ce a urmat după anii’90 ai secolului trecut, la trecerea spre economie de piață și a procesului de democratizare continuă vom spune că activismul societății civile este tot mai evident. Printr-o analiză a constrîngerilor juridice și politice specifice privind viața asociativă și impactul acestora asupra relațiilor dintre diferite grupuri civice, precum și între asociații și autorități de stat, am demonstrat afirmația că instituțiile societății civile joacă un rol pozitiv în procesele democratice de transformare, rezultatele cărora rămîn încă a fi așteptate.

Bibliografie:

1. Consolidarea financiară a societăţii civile prin introducerea mecanismului de direcţionare a unei părţi din impozit către organizaţiile necomerciale de utilitate publică. Centrul de Resurse pentru Drepturile Omului (CReDO). Chişinău. 2011. [on-line] http://www.fhi360.md/docs/2012/13.02.12/10.Consolidarea_financiara_a_societatii_civile_prin_introducerea_mecanismului_de_directionare_a_unei_parti_din_impozit_catre_ONG_de_utilitate_publica.pdf (Accesat pe 22.03.2015)
2. European Practices on Implementation of Policy Documents and Liaison Offices that Support Civil Society Development, ECNL, 2011, Lucius, 2008. p.23
3. Gellner E. Condiţiile libertăţii. Societatea civilă şi rivalii ei. Iaşi: Polirom, 1998. p.22-27.
4. *Ghidul instituțiilor administrației publice pentru aplicarea procesului politicilor publice la nivel local,* [on-line] http://www.upp.mai.gov.ro/Vault/upload/files/Ghid_politici_publice_local.pdf (Accesat pe 21.04.2015).
5. Lege pentru aprobarea Strategiei de dezvoltare a societăţii civile pentru perioada 2012–2015 şi a Planului de acţiuni pentru implementarea Strategiei nr. 205, din 28.09.2012 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1-5 din 04.01.2013)
6. Marin A. Societatea civilă din Moldova nu este susţinută din interior, [on-line]: http://www.ipn.md/ro/societate-civila/53681 (Accesat pe 05.05.2013).
7. Mureşan M., Duţu P. Societatea civilă – actor nonstatal major, Editura Universităţii Naţionale de Apărare “Carol I”, Bucureşti, 2006. p. 42.

IMPACTUL POLITICII ENERGETICE A FEDERAȚIEI RUSE ASUPRA SECURUTĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

EREMIA Natalia, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

CEBOTARI Svetlana, dr., conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *This article contains some important reflections on the current issue because energy is a fundamental strategic sector on which depends the evolution of the national economy as a whole and at the same time the security of the Republic of Moldova. Currently, the Republic of Moldova cannot fully ensure its energy security, because it is mostly dependent on imports. This is the reality in the country's energy sector, admitting the inevitable geopolitical situation and the indisputable legacy that are on the ground of this reality. Authorities are forced to look for new solutions, such as: diversification of imported sources and energy interconnection with other systems; attraction of investments; de-monopolize and liberalize the energy sector.*

All of these achievements will create a sustainable platform, which will contribute to making a new step in the development of the Republic of Moldova, characterized by an efficient control of energy consumption and by an efficient integration into the network of small-scale sources of generation, distributed. The Republic of Moldova must regain control over its own energy industries, particularly in the one of natural gas and electricity, which is a strategic branch for any country

Keywords*: Energy policy; Energy Security; Strategic Weapon; Competitive; Resources.*

Idiferent de etapa istorică de dezvoltare a economiei, energia a reprezentat şi continuă să reprezinte unul din cele mai importante resurse. Energia este un domeniu de importanţă strategică, care determină statul să ţina sub control şi să intervină de fiecare dată când găseste de cuviinţă. În ultima vreme este tot mai vehiculat termenul de „securitate energetică”, aceasta fiind apreciată drept cheia securităţii regionale: „orice eşec al infrastructurii energetice critice are potenţialul unui impact politic, militar şi social”[1]. Ca rezultat al repartizării neomogene a resurselor energetice pe arena internațională, statele au devenit reciproc dependente. Unele state şi-au transformat exporturile de resurse energetice într-o armă politică. Astfel, mulți ani la rând Federația Rusă îşi realizează aspiraţiile geopolitice prin intermediul, de exemplu, a prețurilor la gazele naturale exportate în statele unde are interese [2].

Securitatea energetică reprezintă un concept complex şi dinamic, însă pentru cei mai mulţi specialisti, securitatea energetică este o parte componentă şi indispensabilă a securităţii naţionale. Complexitatea sa derivă din multitudinea de procese şi fenomene politice, economice, sociale, financiare cu impact la nivel naţional. În scopul asigurării securităţii energetice a unei ţării, trebuie sa fie elaborat: un mecanism eficient de identificare a factorilor de risc de ordin intern şi extern, cu stabilirea acţiunilor necesare pentru asigurarea securităţii, şi un sistem adecvat de luare a deciziilor bazat pe programe de dezvoltare social-economică.

În acest sens, vor fi depuse eforturi sporite pentru:

- dezvoltarea şi implementarea tehnologiilor de fabricare a produselor concurenţiale;
- asigurarea unei utilizări mai eficiente a resurselor;
- dezvoltarea potenţialului tehnico-ştiinţific, inovaţional şi de producţie;
- diversificarea potențialului de export;
- colaborarea internaţională în domeniul energeticii şi integrarea în sistemul energetic unic european;
- îmbunătăţirea climatului pentru investiţii în generarea de energie electrică;
- diversificarea genurilor de combustibili utilizaţi pe teritoriul ţării, precum şi a căilor de import al resurselor energetice;
- majorarea, în măsura posibilităţilor, a capacităţilor economice competitive de producere a energiei electrice;
- promovarea eficienţei energetice şi utilizarea resurselor energetice regenerabile, în conformitate cu politicile UE în domeniu;

- crearea sau arendarea, în măsura posibilităţilor, a depozitelor de stocare a gazelor naturale;
- inelarea sistemului naţional de gazificare;
- gazificarea integrală a ţării [10].

Ca rezultat al destrămării URSS, Republica Moldova, ca stat independent, a moştenit legal întregul sistem de transportare, tranzitare şi distribuire a gazului natural aflat pe teritoriul său. În anul 1992, ca rezultat al conflictul transnistrean, Chişinăul pierde controlul asupra teritoriului din stânga Nistrului, o parte patrimoniului din zona estică trece sub controlul administrativ al autorităţilor separatiste, susţinute politic şi financiar de către Federaţia Rusă [2].

În prezent Federaţia Rusă este unul dintre cei mai importanţi şi influenţi parteneri economici şi politici ai Republicii Moldova. Ideea dezvoltării unui parteneriat strategic cu Federaţia Rusă a apărut odată cu afirmarea Republicii Moldova ca stat independent. Deşi a fost promovată, de majoritatea guvernelor de la Chişinău, ea nu a fost niciodată conceptualizată şi a rămas la nivelul discursului politic. Pe parcursul celor 23 ani de independenţă, relaţiile moldo-ruse au avut o evoluţie de incertitudine şi incoerenţă.Cu toate acestea, până în prezent, preţul gazelor importate din Federaţia Rusă rămâne o problemă delicată pentru Moldova, în special după revizuirea relaţiilor companiei ruse Gazprom cu statele ex- sovietice.

Comportamentul dur al Gazprom-ului faţă de Moldova are conotaţie de ordin (geo)politic şi (geo)economic, având tangenţă cu orientarea pro-occidentală a autorităţilor oficiale de la Chişinău. La nivel de declaraţii oficiale şi acţiuni, Moscova dă de înţeles într-o manieră expres că nu va accepta niciodată apropierea structurilor militare pro-occidentale în imediata vecinătate. Astfel, şantajul energetic faţă de Chişinău reprezintă doar un instrument de presiune în scopul asigurării securităţii naţionale ruse. Pe de o parte este un semnal pentru Occident în ceea ce priveşte extinderea influenţei sale spre Est (în special de ordin politic şi militar), care subminează interesul naţional al Rusiei în regiune. Pe de altă parte, aceste acţiuni reprezintă atenţionări permanente pentru Ucraina şi Moldova, determinându-le să-şi revadă propria poziţie vis-à-vis de aderarea sa la structurile occidentale. În context, urmează a fi menţionată intenţia Moscovei de a influenţa situaţia politică internă din aceste două state, care este instabilă din cauza unor diferenţe de poziţii şi disensiuni dintre diferite forţe politice.

În prezent industria gazului în Republica Moldova este dirijată din afară, fiind dependentă 100% de o singură piaţă de export – Federaţia Rusă, mai precis de un singur furnizor – S.A.R. „Gazprom”. Ba, mai mult, toată industria gazului din ţară este în mâinile acestui monopolistului rusesc, R. Moldova pierzând controlul acestei ramuri de o importanţă strategică [3]. În cele din urmă, problema aprovizionării cu gaze naturale a consumatorilor casnici şi industriali din Republica Moldova a devenit o chestiune deosebit de sensibilă, fapt ce afectează direct securitatea energetică a Republicii Moldova [5]. Situaţia delicată din sectorul energetic moldovenesc reprezintă un factor deosebit de grav, deoarece este deseori utilizat în diverse scenarii politice sau militare, practicate de Kremlin. Politica tarifară sau blocarea sistemelor de alimentare cu gaze naturale creează numeroase „mine cu explozie întârziată” pentru stabilitatea şi cursul democratic al Republicii Moldova, instituind dependenţe periculoase pentru cursul modernizator al ţării, luând în consideraţie situaţia economică şi financiară a ţării şi capacitatea redusă de plată pentru resursa energetică importată.

Până în prezent problema preţului pentru gazul importat din Federaţia Rusă rămâne una sensibilă pentru Republica Moldova în urma revizuirii relaţiilor companiei ruse Gazprom cu fostele republici sovietice, aceste schimbări cel mai dur fiind simţite de ţările cu orientare pro-occidentală. În acest sens, atragem atenţie la faptul că Gazprom-ul nu are semnate contracte de lungă durată care să stabilească preţul fix pentru resurse energetice cu multe state ex-sovietice. Astfel, considerăm că în viitorul apropiat nici nu vor fi semnate, din anumite raţionamente politice şi strategice.

Din acest punct de vedere, este important să menţionam că Gazprom nu a semnat contracte pe un termen indelungat şi nu a stabilit un preţ fix pentru resursele energetice cu statele ex-sovietice. De asemenea, considerăm că astfel de contracte nu vor fi semnate nici în viitorul apropiat, din cauza unor motive politice şi strategice. Aceasta ne face sa credem că Moscova va continua sa folosească arma energetică pentru a influenţa cursul politic al ţărilor slab dezvoltate care sunt 100% dependente de resursele energetice Ruse, cum este şi cazul Republicii Moldova. Republica Moldova este dependentă integral de importurile de gaze naturale din Rusia. Gazpromul dispune de 50% din acţiunile companiei Moldova-Gaz, care deţine monopolul exclusiv la importul de gaze naturale din Federaţia Rusă. Restul acţiunilor sunt împărţite între Republica Moldova, cu 35,33%, şi regiunea transnistreană, cu 13,44%. De altfel, regiunea separatistă transnistreană datorează Gazprom-ului aproape 3 miliarde USD,

în timp ce acţiunile sale la Moldova-Gaz valorează aproximativ 15 milioane USD. Partea rusă consideră, însă, că datoriile regiunii separatiste transnistrene pentru gaze naturale revin oficial Republicii Moldova, chiar dacă aceasta nu-şi poate exercita controlul constituţional asupra regiunii din stânga Nistrului. Federaţia Rusă şi-a consolidat prezenţa economică în regiunea transnistreană, investitorii ruşi preluând controlul asupra celor mai importante întreprinderi industriale [6].

Transnistria, trebuie să recunoască faptul că existența continuă a datoriei – chiar dacă este o chestiune politică – creează un climat de insecuritate economică care umbrește viitorul întreprinderilor comerciale cruciale pentru viitoarea dezvoltare și progres al regiunii. Pentru a atrage mai multe investiții străine și a construi pe existenții pași spre integrare economică (la moment exportând mai mult spre UE și Vest decât spre țările din CSI), liderii Transnistreni trebuie să demonstreze că şi costurile pe care le suportă companiile lor pentru resursele energetice sunt transparente şi previzibile.

În prezent, Republica Moldova este tot mai mult dependentă de resurse energetice şi, prin urmare, în căutare de noi furnizori prin intermediul cărora să-şi poată asigura cererea şi securitatea. Proiectele actuale reflectă cu precădere interese alternative la proiectele promovate de Uniunea Europeană. Nu este neapărat nevoie de substituirea absolută a gazului rusesc, arma cea mai eficientă împotriva acestui tip de dependenţă politică este crearea unei pieţi în care să existe o competiţie şi în care ţările au opţiuni alternative. Statele care nu au de unde alege, atunci când vine vorba de bunuri strategice, devin vulnerabile.

Este foarte impotrant că în ultimii ani Europa a făcut paşi însemnaţi pentru a schimba baza regulatorie şi posibilitatea de a avea livrări competitive şi alternative de gaz. O asemenea situaţie permite ţărilor din Uniunea Europeană să renegocieze contractele cu Gazprom pentru a micşora preţul la gazele naturale. Provocarea pentru Republica Moldova reprezintă capacitatea de a se asocia şi integra pe piaţa Europeană, astfel încât să beneficieze de puterea care vine de pe urma asocierii cu o piaţă care are sute de mii de consumatori şi funcţionează în baza unor reguli transparente şi clare. În cazul în care Republica Moldova va opera cu aceeaşi termeni, va avea acces la conexiuni de pe această piaţă şi, în acelaşi timp, va reuşi să aibă o relaţie contractuală, de durată, cu Federaţia Rusă.

În noile dimensiuni comensurabile cu cele europene, au început să se implimenteze şi noi mecanisme pentru asigurarea securităţii energetice din perspectiva lansării celui mai ambiţios proiect de infrastructură energetică din ultimii ani. Guvernele de la Chişinău şi Bucureşti au iniţat construcţia gazoductului Iaşi-Ungheni, un proiect capabil să reducă din dependenţa Republicii Moldova de importul de gaze naturale dintr-o singură sursă, adică din Federaţia Rusă. Prima etapă a proiectului prevede asigurarea cu gaze naturale româneşti doar a localităţilor din raionul Ungheni. Adevărata miză este, însă, extinderea gazoductului până în capitala ţării, cu o capacitate de transport care să asigure integral consumul anual de gaze, cu excepţia raioanelor din stânga râului Nistrului- aceasta a fost o incercare indrazneata la rigorile europene.

Gazoductul Iasi- Ungheni este de o importanță majoră pentru Republica Moldova, mai întâi de toate, pentru că reprezintă o posibilitate reală de a pune capăt dependenței complete față de Rusia. Este un semn salutabil să vezi conducătorii Moldovei făcând acest pas, bineînțeles în strânsă cooperare cu România și partenerii europeni.

Aceasta deoarece dependența de aprovizionarea continuă cu resursele energetice ruse aduce cu sine trei sectoare de risc.

- Primul este riscul fizic de întrerupere a aprovizionării cu gaz, care în cazul Moldovei nu este unul ipotetic. De exemplu, în iarna anilor 2005-2006, Gazprom a întrerupt alimentarea, forțând centralele municipale de încălzire să-și sisteze activitatea din lipsă de surse energetice alternative.
- Cel de-al doilea este riscul economic care se referă la prețurile mari pe perioade lungi. Gazprom-ul susține că contractele sale de lungă durată sunt rezonabile și asigură „stabilitate”, dar luând în considerare datoria neachitată a Transnistriei, bineînțeles că stabilitatea nu este un factor în relația energetică a celor două părți.
- Cel de-al treilea risc este cel politic. Gazprom și entitățile sale asociate nu sunt întreprinderi comerciale tradiționale care să opereze în concordanță cu ordinele pieței. În cazul Moldovei, vedem o politicizare a energiei în conflictul transnistrean, unde Moscova a insistat ca datoria regiunii separatiste, estimate la 4 miliarde de dolari americani, să fie achitată de Chișinău înainte ca orice reglementare finală să fie făcută.

Dacă este utilizat cu prudență, gazoductul – care va aproviziona Moldova cu 1,5 miliarde de metri cubi (bcm) anual, o cantitate aproximativ echivalentă cu consumul anual al Moldovei de pe malul drept (al Nistrului) – va reduce aceste riscuri. În același timp, acesta va lipsi Moscova de pârghiile valoroase pe care urma să le folosească atât în procesul de soluționare a conflictului, cât și în eforturi mai largi de a descuraja Chișinăul în procesul de formulare a unei politici externe de orientare euro-atlantică decât un așa-numit „vector Euroasiatic” care ar aduce țara mai aproape de Rusia.

Federaţia Rusă prin ultimele sale acţiuni a dat de înţeles ca şi-a schimbat strategia de politică externă, în special în planul politicii energetice atât în spaţiul statelor ex-sovietice, cât şi în relaţia cu ceilalţi actori internaţionali importanţi. Rusia încearcă să îşi consolideze această poziţie, atât în regiune cât şi la nivel internaţional, transformând securitatea energetică într-un instrument de politică externă. Mijlocul prin care poate acţiona în acest sens este compania Gazprom, un colos în domeniul energetic şi pe care preşedintele Putin a adus-o sub tutela statului. Mulți ani la rând am fost martori cum Federația Rusă își realizează aspirațiile geopolitice prin intermediul, de exemplu, a prețurilor la gazele naturale exportate în statele unde are interese.

Federaţia Rusă ar trebui să înţeleagă că diversificarea surselor energetice este cel mai înţelept lucru pe care îl poate face orice consumator din lume. Din aceasta deducem ca acțiunile Moscovei sunt drept o decizie politică, și este considerat de un răspuns-răzbunare politică față de semnarea Acordului de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană. S-a remarcat faptul că Rusia dorește menținerea Moldovei în sfera sa de influență, indiferent de preferințele Chișinăului. Rusia a reintrodus embargoul total asupra vinurilor din Republica Moldova, care continuă până în prezent. De asemenea, începând cu toamna lui 2013, mii de muncitori moldoveni au fost deportați de către Serviciul Federal de Migrație din Rusia, doar în primele câteva săptămâni din septembrie fiind deportați circa 3.500 de cetățeni ai Republicii Moldova [7].

Începând cu 21 iulie 2014, Rusia a interzis toate livrările de fructe din Republica Moldova [4]. Potrivit agenției Rosselhoznadzor, decizia se bazează pe numeroase cazuri de încălcări în livrarea produselor. La doar câteva zile, Rusia a mai interzis importurile de conserve de fructe și legume, dar și cele carne procesată din Republica Moldova [9].

În consecinţă, relaţiile moldo-ruse iarăși au intrat într-o perioadă glacială, iar efectele acestei perioade încă se mai resimt. Federaţia Rusă trebuie să fie conştientă de faptul că piaţă se schimbă. Furnizorii se orientează spre noi pieţe, consumatorii sunt în căutarea unor surse alternative de energie. De fapt, vom avea parte de o piaţă care va intersecta diverse continente, pentru că nu doar furnizorii se schimbă, ci mai ales pentru că lumea gazului natural nu depinde astăzi în exclusivitate de conducte şi instalaţii. Astăzi, avem surse de gaz lichefiat care aduce concurenţă pe piaţa energetică. Insă importantă este competiţia care dezvoltă opţiuni şi limitează din intenţia furnizorilor de a-şi folosi puterea energetică pentru interese geopolitice. Asta ne dorim, ca lucrurile să funcţioneze în baza unor reguli clare de piaţă, în care geopolitica să fie lăsată la o parte, iar unele ţări să nu-şi poată folosi puterea energetică pentru a dicta politica altor ţări.

Concluzii:

În ceea ce priveşte Republica Moldova, ţara noastră se află în situaţia în care poziţia geografică, dar şi cea geopolitică îi conferă o serie de oportunităţi, care ar trebui valorificate la adevărata lor valoare. Apărarea intereselor naţionale ale Republicii Moldova pe plan regional şi mondial, atenuarea ameninţărilor interne şi externe, cuantificarea modalităţilor eficiente de sporire a avantajelor competitive, va reprezenta o prioritate a strategiei de dezvoltare socio-economică pe termen mediu şi lung.

În acest context, se propune abordarea complexă a securităţii energetice a Republicii Moldova, sub aspect sistemic, care include analiza factorilor politici, economici, sociali, instituţionali, etc. Ajustarea strategiilor şi politicilor guvernamentale, concomitent cu ameliorarea mediului energetic, vor permite înlăturarea multor impedimente în sporirea securităţii energetice şi, în consecinţa, exploatarea avantajelor competitive şi oportunităţilor existente, sporirea competitivităţii, plasarea Republicii Moldova în integrarea regională şi mondială pe noi poziţii prin creşterea ofertei de noi produse competitive atât pe piaţa locală, cât şi pe cea externă. Consolidarea securităţii energetice şi ameliorarea competitivităţii pot deveni factori strategici în asigurarea unei dezvoltări economice durabile a Republicii Moldova.

Bibliografie:

1. *Aprecierea generalului James L. Jones (Comandantul Suprem al Forţelor Aliate NATO în Europa) în National Security and critical infrastructures*, „Monitorul de petrol şi gaze” nr. 5 (63), 2007, p. 48.
2. BALTAG A. *Securitatea energetică a Republicii Moldova*. Politici Publice nr.3 din 2009, Institutul pentru Dezvoltare si Initiative Sociale „ Viitorul’’, p.11.
3. Din capitalul statutar al întreprinderii moldo-ruse „Moldovagaz”, Gazprom deţine 50%+1 din acţiuni, autoritatile din Transnistria - 14%, Guvernul Republicii Moldova - 35% din actiuni.
4. *După fructe, Rusia interzice conservele din legume produse în Republica Moldova* . [accesat: 12.05.2015]. Disponibil: http://www.publika.md/dupa-fructe--rusia-interzice-conservele-din-legume-produse-in-republica-moldova_2016231.html
5. *Potrivit indicelui “The Energy Security Risk Index”, Republica Moldova a fost evaluată ca ţară cu „risc extrem” de vulnerabilitate la securitatea energetică pe termen scurt*. Magazin economic „Economist”.[accesat: 12.05.2015]. Disponibil: http://eco.md/article/7781/(
6. *R. Moldova și Federația Rusă :Paerteneriat strategic versus Parteneriat realist, previzibil și viabil*. [accesat: 12.05.2015]. Disponibil: http://www.timpul.md/articol/r-moldova-i-federatia-rusa-parteneriat-strategic-versus-parteneriat-realist-previzibil-si-viabil-32858.html
7. *Rogozin recunoaște: Moscova a pus embargo din motive politice*. [accesat: 12.05.2015]. Disponibil: http://unimedia.info/stiri/rogozin-recunoaste-moscova-a-pus-embargo-din-motive-politice-76279.html.
8. SILVESTRU M. [accesat: 12.05.2015]. Disponibil: http://eco.md/index.php/rss/item/2543-politica-agresiv%C4%83-a-autorit%C4%83%C5%A3ilor-de-la-kremlin-%C5%9Fi-pr%C4%83bu%C5%9Firea-economiei-ruse%C5%9Fti-ii(accesat: 12.05.2015)
9. *Un nou embargo. Moscova interzice importul de fructe din Republica Moldova. Reactia politicienilor*. [accesat: 12.05.2015]. Disponibil: http://inprofunzime.md/stiri/politic/rusia-a-oprit-importul-de-fructe-din-republica-moldova-decizia---627531.html.
10.[accesat: 12.05.2015]. Disponibil: http://lex.justice.md/index.php

REALITĂŢI ŞI DETERMINĂRI ALE PROCESULUI DE COOPERARE A REPUBLICII MOLDOVA ŞI NATO ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

LEANCĂ Viorica, dr., profesor universitar,
Academia Militară a Forţelor Armate „Alexandru cel Bun”

COVALSCHI Stanislav, dr., lector superior universitar,
Academia Militară a Forţeloe Armate „Alexandru cel Bun”

Summary: *Cooperation with NATO doesn't mean to get any security guarantees. Alliance isn't necessarily required to intervene in case of military threats to the security of our country, as it occurs with its member states. The cooperation documents with NATO, state very clear what are the areas of cooperation. The reality is that Moldova, which is a neutral state, must have strong instruments of power: diplomatic, informational, military and economic, that allow to respond adequately to all of the risks and threats to national security. The benefit of collaboration is NATO's contribution to the modernization of the security system, however only cooperation itself with NATO, doesn't solve all the security problems.*

Cuvinte-cheie*: NATO, colaborare reciprocă, parenitate în alianţă, neutralitate permanentă.*

Parteneriatul Euro-Atlantic s-a adaptat mediului de securitate de la sfîrşitul secolului XX şi începutul secolului XXI aplicînd dialogul şi cooperarea între Tratat şi parteneri pentru a răspunde exigenţelor timpului, dar, totodată, ţinînd cont de particularităţile fiecărui stat participant la acest proces, inclusiv ale Republicii Moldova, luîndu-se în calcul mai ales statutul autoproclamat de neutralitate permanentă şi prin urmare, consecinţele politico-juridice care decurg din această calitate. Textele ambelor planuri de acţiuni pun în lumină statutul de neutralitate al Republicii Moldova şi precizează că parteneriatele pot fi folosite în scopul optimizării proceselor de reforme în sectoarele

apărării şi securităţii naţionale. Concepţia securităţii naţionale face apel la articolul 11 al Constituţiei cu privire la neutralitatea permanentă, calitate care „reprezintă principiul de bază al conceptului securităţii naţionale” şi deci, acţiunile desfăşurate în domeniu se bazează pe acest principiu: asigurarea respectării statutului de neutralitate permanentă constituie una dintre liniile directorii ale politicii de securitate naţională a Republicii Moldova. Cooperarea Republicii Moldova cu NATO se înscrie organic în limitele Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic şi Parteneriatului pentru Pace, ordine care „nu aduce atingere statutului constituţional de neutralitate permanentă şi nu excede cadrul constituţional respectiv”[1], această calitate determinind cadrul relaţiilor dintre cele două părţi.

Domeniile de cooperare, planurile de reformă şi procesele dialogului politic sunt prevăzute detaliat în Planul Individual de Acţiuni al Parteneriatului (IPAP) al Republicii Moldova, care este convenit de comun acord cu NATO pentru o perioadă de doi ani. Principalele domenii de cooperare includ: pregătirea documentelor strategice pentru reformare, planificarea bugetului apărării şi consolidarea instruirei şi educaţiei militare în Republica Moldova.

Dincolo de susţinerea reformelor, un alt obiectiv-cheie al cooperării NATO cu Republica Moldova este de a dezvolta capacităţile Batalionului 22 de Menţinere a Păcii pentru a conlucra cu forţele din ţările NATO, în special în domenii de gestionare a crizelor şi operaţiuni de menţinere a păcii, dar şi să elaboreze un nou program de pregătire a forţelor armate. De asemenea, Moldova cooperează cu statele membre NATO şi cele partenere într-o gamă largă de alte domenii prin intermediul Parteneriatului pentru Pace (PfP) şi a Consiliului Parteneriatului Euro-Atlantic (EAPC).

Din principalele domenii de cooperare fac parte:

Cooperarea în domeniul păcii şi securităţii[2].. Republica Moldova participă sistematic la exerciţiile militare în cadrul PpP. De-a lungul anilor, Moldova a făcut paşi importanţi în vederea implementării criteriului interoperabilităţii unor elemente ale forţelor sale cu cele ale statelor aliate şi partenere. În acest sens trebuie menţionată participarea Republicii Moldova la operaţiunile post-conflict din Irak în perioada 2003-2008 cu un efectiv total de 107 militari, constituit din ofiţeri de stat major, infanterişti şi genişti. Tot aici poate fi trecută şi participarea Forţelor Armate ale Moldovei la misiunea ONU în Afganistan, sau mai recent, alăturarea începînd cu 8 martie 2014 a unui contingent de 41 de militari moldoveni din Batalionul 22 de menţinere a păcii la misiunea internaţională KFOR, în Kosovo.

În cadrul Parteneriatului pentru Pace şi respectînd prevederile Planului Individual de Acţiuni[3], Moldova îşi aduce contribuţia la efortul internaţional de combatere a terorismului prin intermediul cooperării cu NATO în sfera perfecţionării şi eficientizării capabilităţilor antiteroriste şi îmbunătăţirii securităţii frontierei şi a infrastructurii naţionale. Republica Moldova colaborează cu NATO în vederea consolidării mecanismelor de control asupra mărfurilor cu dublă destinaţie, a combaterii traficului de persoane şi droguri, spălării de bani, a crimei organizate şi protecţiei împotriva atacurilor cibernetice.

Reforma în domeniul apărării şi securităţii. Aspectul cel mai important al cooperării Republicii Moldova cu NATO în această direcţie îl constituie nivelul foarte avansat de expertiză pe care statele Alianţei îl posedă în acest sens şi beneficiile pe care aceasta le poate aduce Moldovei. Beneficiind de consultanţă din partea experţilor NATO, Republica Moldova a adoptat o serie de documente strategice necesare în vederea dezvoltării unei analize strategice a apărării naţionale[4]. În acelaşi context, Republica Moldova lucrează în comun cu NATO pentru asigurarea transparenţei în domeniul planificării cheltuielilor militare, a bugetului pentru apărare şi în ce priveşte asigurarea controlului democratic asupra Forţelor Armate. Importanţa restructurării şi eficientizării forţelor armate trebuie recunoscută drept prioritate pentru sectorul de apărare. Republica Moldova are nevoie de o armată mică, dar bine echipată şi pregătită. În acest sens este necesară participarea la exerciţiile de instruire internaţionale: re-instruirea şi re-echiparea trupelor .

Cooperarea în domeniul ştiinţei şi mediului[5]. Începînd cu 1997, perspectiva de colaborare dintre cei doi actori este lărgită prin aderarea R. Moldova la programul „Ştiinţă pentru pace” (SPS). O dimensiune în cadrul acestui program este cea care se referă la securitatea mediului înconjurător. Aici

[1]Strategia Securităţii Naţionale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr.170-175, p.39.
[2] În: http://www.mfa.gov.md/nato-md (accesat la 10.04.2015 ora 15.00)
[3] Planul Individual de Actiuni al Parteneriatului. În: http://nato.md/ro/Moldova-Nato/ipapplanul-individual-de-actiuni (accesat la 28.03.2015, ora 14.00).
[4] Concepţia securităţii naţionale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr.97-98. (3190-3191). Strategia Securităţii Naţionale a Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr.170-175.
[5] Silvia MÎTCU. Activitatii nemilitare ale Organizatiei Tratatului Atlanticului de Nord in contextul transformarilor internationale postrazboi rece. Teza de doctor. Chisinau, 2014, 164 p.

au fost şi sunt implementate în continuare o serie de proiectecum ar fi identificarea, reambalarea şi depozitarea corespunzătoare a peste 3250 tone de substanţe chimice periculoase şi a pesticidelor învechite, sau crearea unui laborator modern pentru analiza substanţelor chimice şi a produselor agricole; „Evaluarea Susceptibilităţii Alunecărilor de Teren în Moldova Centrală”, un proiect ce presupune elaborarea în comun, de către experţii moldoveni şi cei ai NATO, a unei hărţi de susceptibilitate a teritoriului Republicii Moldova la alunecări de teren; „Armonizarea reducerii riscului seismic în zona Vrancea” ce presupune întocmirea unei hărţi seismologice regionale şi identificarea terenurilor şi a clădirilor seismic vulnerabile, sau proiectul „Apele Moldovei” ce ţine de managementului reţelei hidrografice a Republicii Moldova şi vizează implementarea unui mecanism de monitorizare şi testare continuă a nivelului de poluare a apelor.

Distrugerea minelor antipersonal şi a surplusului de muniţie[1]. Alianţa Nord-Atlantică oferă suport tehnic şi instruire inginerilor militarimoldoveni în distrugerea în siguranţă a mai bine de 12000 bucăţi de mine antipersonal, contribuind astfel la îndeplinirea angajamentelor pe care guvernul Republicii Moldova şi le-a asumat prin semnarea Convenţiei de la Ottawa.

Experienţa în acest domeniu a geniştilor şi militarilor moldoveni s-a făcut remarcată şi în timpul participării lor la misiunea din Irak, cînd aceştia au dezamorsat aproximativ 400000 de obiecte explozibile.

Tot în cadrul acestei direcţii de colaborare au fost distruse peste 362 tone de carburant lichid oxidant ce prezenta riscul unei catastrofe ecologice în cazul unei potenţiale scurgeri şi tot atunci au fost create locuri speciale pentru stocarea corespunzătoare a acestor materiale.

Informarea publică şi accesul cetăţenilor la informaţie[2]. Accesul cetăţenilor la informaţia referitoare la cooperarea Republicii Moldova cu NATO se face în conformitate cu prevederile Planului Individual de Acţiuni al Parteneriatului Republica Moldova-NATO. Conform acestor prevederi a fost înfiinţat şi Centrul de Informare şi Documentare privind NATO în Republica Moldova (CID NATO). Centrul a fost inaugurat pe data de 3 octombrie 2007 cu sprijinul Diviziei pentru Diplomaţie Publică a NATO, Ambasada României la Chişinău şi Ministerul Afacerilor Externe şi Integrării Europene a Republicii Moldova.

De la înfiinţarea sa, CID NATO a implementat zeci de proiecte ai căror beneficiari au fost reprezentanţi ai instituţiilor de stat, mediului academic, mass-media şi, desigur, cetăţenii de rînd din întreaga republică. Printre activităţile de diplomaţie publică pe care CID NATO le desfăşoară cu regularitate se numără emisiuni radio, organizarea conferinţelor, seminariilor, lecţii publice, cluburilor de presă, expoziţii de fotografii deschise publicului larg, campanii de informare şi sensibilizare a populaţiei cu privire la cele mai stringente probleme de securitate şi apărare, dezvoltarea studiilor de securitate în mediul academic din Republica Moldova, exerciţii de simulare a procesului de negociere şi luare a deciziilor în cadrul structurilor Alianţei.

Organizaţia Nord-Atlantică nu numai a stabilit relaţii de parteneriat prin realizarea politicilor de consolidare a capacităţilor de apărare, dar, totodată, a implementat programe de caracter social, în domeniul ştiinţei şi de mediu, aducîndu-îi contribuţia la asigurarea securităţii şi stabilităţii, la consolidarea capacităţilor de acţiune în comun şi a solidarităţii.

Interesele naţionale ale Moldovei în domeniul securităţii ar putea fi rezumate la două puncte majore:

- integrarea deplină în structurile politice, economice şi de securitate europene;
- consolidarea internă a statului şi, respectiv, a rolului său de generator de securitate şi factor de stabilitate pe plan subregional.

Priorităţile Moldovei în domeniul securităţii ar dicta o conexiune cît mai apropiată, eventual integrală, la eforturile structurilor europene, în special politice, de securitate şi apărare, care vizează edificarea unei noi arhitecturi de securitate europene. Conectarea politică şi militară la acestea trebuie să devină un mecanism şi un rezultat al integrării europene a ţării. Ţinînd cont de aceasta, dar şi de constrîngerile financiare bugetare, Moldova şi-ar putea anunţa intenţia de a contribui la asigurarea tehnică sau logistică a Forţei de Reacţie Rapida. Nu este necesar ca participarea Moldovei să poarte un caracter strict militar.

[1]Distrugerea minelor antipersonal şi a surplusului de muniţie În: http://nato.md/ro/Moldova-Nato/relatia-moldova-nato (accesat la 31.03.2015, ora 18.00).

[2] Informarea publică şi accesul cetăţenilor la informaţie. În: http://www.nato.md (accesat la 31.03.2015, ora 18.00).

Unul din mijloacele importante de realizare a celor două obiective menţionate îl constituie disponibilitatea şi hotărîrea cu care Republica Moldova va participa la operaţiunile militare, altele decît războiul, iniţiate de comunitatea internaţională[1]. O astfel de cooperare ar contribui la realizarea unor interese de securitate ale Moldovei – transferul de experienţă (spre Republica Moldova) în edificarea unor forţe armate de tip nou, stabilirea unor relaţii de încredere cu statele vecine şi stabilitatea regională. În acest sens, Moldova poate întreprinde o serie de activităţi în plan bilateral, ca de exemplu:

- încheierea unor acorduri de colaborare bilaterală cu statele vecine la nivelul anumitor categorii de forţe;
- efectuarea mai intensă a vizitelor de lucru la diferite niveluri;
- lansarea ideii de creare a unei unităţi militare mixte trilaterale România–Moldova–Ucraina de menţinere a păcii;
- prezenţa politică mai accentuată la acţiunile PpP, atunci cînd participarea militară la aceste exerciţii este mai dificilă.

O politică de securitate care ar accentua dezideratul de integrare europeană şi capacitatea cooperativă a republicii ar putea avea importante repercusiuni şi asupra relaţiei politice Moldova–UE. Moldova ar trebui să se deplaseze treptat şi înspre instituirea unui parteneriat strategic cu Uniunea Europeană, atîta timp cît, oficial, nu se pune problema aderării Republicii Moldova la UE. Acest eventual parteneriat ar putea aduce beneficii de securitate ambelor părţi:

- pentru Moldova este importantă susţinerea din partea UE pentru accelerarea reformelor (inclusiv în domeniul militar), sprijinul în rezolvarea problemei transnistrene, asistenţa în vederea soluţionării aspectelor legate de proliferarea riscurilor neconvenţionale (corupţie, crimă organizată etc.);
- pentru UE ar fi importantă contribuţia la transformarea Moldovei într-un furnizor, şi nu consumator, de securitate; securizarea hotarelor estice a ţării; rezolvarea conflictului transnistrean; non-proliferarea armelor convenţionale şi, eventual, a materialelor radioactive etc.

O relaţie mai apropiată Moldova–UE[2] ar constitui şi un important factor de reducere a asimetriei dintre relaţiile UE–Moldova şi Moldova–Rusia. Influenţa rusă este foarte pronunţată în Republica Moldova, şi nu este exclus că aceasta va creşte în viitorul apropiat, în special în condiţiile în care situaţia politico-economică din Moldova nu se va ameliora. O astfel de disbalanţă poate afecta securitatea Moldovei în condiţiile în care Rusia deseori continuă să abordeze relaţiile din CSI într-o maniera unilateralistă. Interesele de securitate ale Republicii Moldova necesită cel puţin o echilibrare a “parteneriatului strategic” dintre autorităţile de la Chişinău şi Federaţia Rusa, cu atît mai mult că valoarea acestui “parteneriat” pentru Moldova este dubitabilă[3]. Necesitatea unor relaţii mai apropiate cu structurile occidentale mai reiese şi din faptul că guvernele Moldovei sînt mult mai vulnerabile în faţa presiunilor din partea Rusiei, atunci cînd este vorba chiar şi de securitatea Moldovei, iar prezenţa politică a statelor occidentale în dialogul Rusia-Moldova este favorabilă intereselor Moldovei[4].

Referindu-ne la relaţiile Moldova–UE, vom concluziona că, deşi s-a vorbit mult despre acest fapt, aşa şi nu a fost depăşită bariera lipsei de strategie dintre aceşti doi actori. Anumite cristalizări de poziţie din partea UE au intervenit, dar acestea rămîn insuficient de clare, atît pentru UE, cît şi pentru Moldova. La nivel declarativ Moldova continuă să insiste asupra obiectivului său de integrare în UE, dar în realitate evoluţiile politicii externe şi interne sugerează un lucru diametral opus. UE “salută opţiunea proeuropeană a Moldovei”, dar nu este gata să-i acorde Republicii Moldova statutul de stat asociat, dar nici să refuze din start această eventualitate.

Astfel constatăm, că orice progres în relaţiile Moldova–UE/NATO şi, implicit, avansarea pe făgaşul integrării europene, sunt condiţionate în mare parte de evoluţiile interne din republică.

[1] Mircea-Ovidiu MÂNDRU, Lumea între războiul rece şi pacea fierbinte, Bucureşti 2000, pag. 62–63.
[2] Moldova–UE În: http://www.e-democracy.md/files/ghid-ue-rm-ro.pdf (accesat la 09.04.2014, ora14.00).
[3] Nicu POPESCU. Republica Moldova în Sistemul de Securitate European. În: http://www.ipp.md/public/files/ Publicatii/2002/decembrie/N-Popescu.doc (acesat la 03.04.2015, ora18.00).
[4] R.Moldova şi Federaţia Rusă: Parteneriat strategic versus Parteneriat realist, previzibil şi viabi În: http://www.timpul.md/articol/r-moldova-i-federatia-rusa-parteneriat-strategic-versus-parteneriat (accesat la 03.04.2015, ora 18.30).

CONCEPTUL ŞI STRUCTURA DE STATUT JURIDIC AL FUNCŢIONARULUI PUBLIC LOCAL

SAITARLÎ Natalia, doctorand, lector superior universitar,
Univeritatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Legal status of the local public servant from local government, which is well defined, provides these public authorities efficient governance.*

Purpose of the present article is to study the literature and the normative acts concerning the legal status of the local public servant of local public authorities, for based on the analysis to make some proposals for improving the Moldovian law in this area.

Keywords: *local public authorities, local public servant, legal status.*

Este incontestabil faptul că nu putem promova o modernizare a administraţiei şi o bună activitate a acesteia fără să ţinem cont de potenţialul uman, de statutul juridic al actorilor principali – funcţionarii.

Noţiunea generală de statut, provine de la cuvântul latin *statutum*, ce înseamnă stare[1]. La rândul său, *noțiunea de statut juridic,* în literatura de specialitate se caracterizează ca o categorie complexă care reflectă relațiile dintre individ și societate, cetățean și stat, persoană și colectivitate. Relațiile sociale, enumerate mai sus, se bazează pe drepturi și obligații reciproce consacrate în norme de drept. Astfel, putem deduce că, drepturile, obligațiile şi responsabilităţile funcţionarilor din administraţia publică (aleşi sau numiţi), atribuțiile cu care sunt învestiţi prin norme de drept, formează statutul lor juridic[2].

Dicționarul juridic român explică două sensuri a noțiunii *de statut*: 1. Regulament sau convenție destinată să asigure funcționarea unei colectivități publice sau private; 2. Normele referitoare la starea și capacitatea persoanelor[3].

În același context, dicționarul rus de drept administrativ tălmăceşte ***noțiunea de statut juridic*** ca fiind: “poziția juridică a cetățeanului sau a persoanei juridice în societate”, constatând că, *statutul administrativ juridic al individului* constituie o parte importantă și organică a *statutului juridic general*, determinat de acte normative. *Statutul administrativ-juridic*, în linii mari, constă din diverse drepturi, obligații şi garanții sociale date prin lege cetățeanului (determinate de capacitatea sa juridică) pe care acesta le valorifică în calitatea sa de subiect al raporturilor de drept administrativ. De asemenea, se menționează în acest Dicționar că, *noțiunea de statut juridic* poate fi atribuită atât individului, cât și subiectului colectiv. Conținutul *statutului administrativ juridic al subiectului colectiv*, depinde de faptul dacă acesta constituie o parte a mecanismului de stat sau nu. Din tălmăcirile date *statutul juridic al subiectului colectiv de stat* (care nu sunt altceva decât – autoritățile și instituțiile publice) se pot desprinde și elementele sale componente, care, de rând cu scopul, obiectivele și funcțiile acestuia sunt strict stabilite de normele juridice. Principalele elemente fiind: ordinea de formare, reorganizare, lichidare a acestor subiecte; stabilirea și modificarea structurilor lor organizatorice; drepturile la autodeterminare organizațională și la simbolurile oficiale; competența, care constă din totalitatea atribuțiilor de putere publică cu care sunt învestite aceste subiecte în scopul realizării obiectivelor și sarcinilor pentru care au fost înființate, inclusiv, drepturile și obligațiile legate de exercitarea puterii și de participare în relațiile de conducere, dreptul de a emite anumite acte juridice în domeniile la care se referă atribuțiile de putere. Un elementul aparte al statutului juridic se consideră răspunderea juridică care, de regulă, se referă la subiectul individual, subiectul colectiv poate fi supus răspunderii morale sau politice (ex. dizolvarea consiliului local, demiterea guvernului ș.a.)[4].

Generalizând cele spuse mai sus, ajungem la concluzia că, noțiunea de statut juridic, în linii mari, înseamnă starea subiectului (individ sau colectiv), poziția lui în diverse relaţii sociale reglementate de normele juridice. Fiecare individ ca membru al societății ocupă în ea o anumită

[1] http://www.dictionar.us/latin-roman/(vizitat 01.02.2013).

[2] Кирчу В. Административно-правовой статус общественных объединений. În culegere: Funcționarea Instituțiilor democratice în Statul de Drept: Materiale ale conf. teoretico-șt. int., 12-26 ian., 2003 (Bălți) / red. șt. Gh. Costachi. – Ch.: F. E. – P “Tipogr. Centrală”, 2003. 948 c. c. 484.

[3] Hanga V. Mic dicționar juridic. București: Editura Lumina Lex, 1999. 208 p. p. 1016

[4] Бачило И. Л. и др. Словарь административного права. – М.: С 48 Фонд «Правовая культура», 1999. 320 с. стр. 30, 31, 32.

poziție, adică, are un statut social. Având cetățenia unui anumit stat, spre exemplu, individul, implicit, obține statutul juridic de cetățean în raport cu statul.

În Republica Moldova ***statutul juridic al funcționarului public din autoritățile administrației publice locale***, de rând cu statutul funcționarului public din autoritățile centrale, este reglementat prin aceiași Lege, privind funcția publică și statutul funcționarului public, nr. 158-XVI din 04.07.2008[1], fără a se face o distincție între acestea. Prevederile acestei legi, constituie reglementările-cadru (de bază) în privința funcțiilor publice la general, atât din cadrul autorităților centrale, cât și a celor locale. La rândul său, statutul juridic al fiecărui funcționar public este completat cu reglementările normative speciale stabilite de legislația din domeniul în care acesta activează. În cazul funcționarilor publici din aparatul executiv al autorităților publice locale, asemenea reglementări sunt consacrate în Legea privind administrația publică locală (spre exemplu, ordinea de numire în funcție și atribuțiile secretarului consiliului) și în Regulamentele de funcționare a acestor autorități.

Legislația în vigoare nu definește nici ***noțiunea de statut juridic al funcționarului public,*** în schimb, această noțiune este pe larg tratată în literatura de specialitate. Astfel, în opinia mai multor autori, anume drepturile, obligațiile, exigențele față de pregătirea profesională și răspunderea juridică a funcționarilor publici formează statutul lor juridic[2]. Mai mult ca atât, drepturile și obligațiile care formează statutul juridic al funcționarului public trebuie privite ca împuterniciri obligatorii și nu doar ca simple drepturi. Spre exemplu, funcționarul public, având dreptul să examineze cereri și să ia decizii, aceasta presupune, implicit, și obligația de a exercita acest drept, ori de câte ori este necesar[3]. Într-o altă opinie, prin statutul juridic al funcționarului public înțelegem totalitatea normelor juridice care reglementează situația juridică obiectivă a funcționarilor publici, determinând drepturile, obligațiile, garanțiile legale precum și responsabilitatea funcționarului public[4]. În general, menționează același autor, statutul juridic al funcționarului public este menit să creeze condiții necesare pentru exercitarea atribuțiilor de serviciu și să garanteze stabilitatea lor în funcție[5]. De asemenea, unii autori consideră că: statutul juridic al funcționarului public include totalitatea normelor juridice care reglementează raporturile de funcție publică[6].

Spre deosebire de legislația noastră, în Federația Rusă, noțiunea de ***statut juridic al funcționarului municipal***, este consacrată în Legea cu privire la principiile generale de organizare a organelor de autoadministrare locală, nr. 131 din 06.10.2003[7] și Legea “privind bazele serviciului de stat municipal în Federația Rusă”, nr. 25 din 2 martie 2007[8], pe când, statutul funcționarului public din administrația centrală, este reglementat, în mod separat, de Legea privind bazele serviciului de stat a Federației Ruse, nr. 119 din 31 iulie 1995[9].

Pe lângă faptul că, ***statutul funcționarului din APL (municipal)*** este reglementat prin lege specială, și doctrina rusă acordă o atenție deosebită acestui subiect. În opinia unor autori: “statutul funcționarului municipal reprezintă sistemul drepturilor și obligațiilor în sfera de realizare a scopurilor și a obiectivelor serviciului municipal, reglementat de lege”[10]; “statutul juridic al funcționarului municipal reprezintă sistemul drepturilor, obligațiilor, garanțiilor, exigențelor și răspunderea juridică a funcționarului municipal, care determină poziția lui în diferite relații publice, reglementat normativ”[11].

---

[1] Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 23.12.2008, nr. 230-232.

[2] Orlov M. Drept administrativ. Ch.: Epigraf, 2001. 216 p. p. 81, 84, p. 84.

[3] Orlov M., Belecciu Ș. Drept administrativ. Chișinău: Elena-V. I., 2005. 270 p. p. 112.

[4] Țurcanu S. Statutul juridic al funcționarului public. În culegere: Cartea albă, situația autonomiei locale în Republica Moldova. Ed. Cartier, Chișinău, 2000. 176 p. p. 23.

[5] Țurcanu S. Aparatul tehnic de specialitate al primăriei. În culegere: Ghidul primarului. Chișinău: SC „Tehnologii intelectuale” 2005. 320 p. p. 60.

[6] Osoianu T., Osoianu I. Statutul juridic al funcționarului public. – Ch.: Univ. de Criminologie, 2003. 80 p. p. 11.

[7] Федеральный Закон об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации. N 131-ФЗ от 06.10.2003. В: "Собрание законодательства РФ", 06.10.2003, N 40, ст. 3822.

[8] Федеральный Закон о муниципальной службе в Российской Федерации. N 25-ФЗ от 2 марта 2007 г. В "РГ" - Федеральный выпуск , 7 марта 2007 г., № 4310.

[9] Федеральный закон "Об основах государственной службы Российской Федерации". N 119-ФЗ от 31 июля 1995 г.

[10] Осиночкина Е. В. Понятие правового статуса муниципального служащего. p. 117. http://vestnik.osu.ru/2005_9/5.pdf (vizitat 13.03.2013).

[11] Чершинцева Е. А. Муниципальный служащий как субъект трудового права. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва-2014. p. 55
http://www.hse.ru/data/2014/04/18/1319421312/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F%20%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8B%D0%B9%20%D0%B2%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B0%D0%BD%D1%82.pdf (vizitat 15.11.2014).

Iar, unii autori consideră că, în Federația Rusă există câteva tipuri de statut juridic al funcționarului municipal[1]:

1. *Statutul general*, care include: drepturile, obligațiile, restricțiile și exigențele legate de serviciul de stat municipal;
2. *Statutul special* al funcționarului municipal stabilit de legile federale, legile subiecților Federației Ruse, sau de actele normative ale autorităților locale;
3. *Statutul juridic individual* al funcționarului municipal consacrat în fișa postului.

În literatura de specialitate română, prof. Valentin I. Prisăcaru, pe lângă elementele descrise de autorii precedenți, include în noțiunea de statut juridic al funcționarului public și condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană fizică pentru a putea ocupa o funcție publică, printre care: stabilitatea și inamovibilitatea pentru unii funcționari publici, sau, sancțiunile aplicabile în caz de neîndeplinire sau îndeplinire necorespunzătoare a atribuțiilor ce le revin[2].

Analizând reglementările normative și opiniile științifice, expuse mai sus, putem trage următoarea concluzie: *statutul juridic al funcționarului public din administrația publică locală este starea (poziția) funcționarilor din cadrul autorităților administrației publice locale, reglementată de normele juridice, care include: modalitatea lor de învestire în funcție, exercitarea și încetarea funcției, cariera, competența (drepturile, obligațiile, restricţiile şi exigenţele, atribuțiile, garanţiile sociale) și răspunderea lor juridică*.

Din această definiţie putem desprinde următoarele elemente componente ale statutului juridic al funcţionarului public local:

1. învestirea în funcție;
2. exercitarea și încetarea funcției;
3. cariera
4. competența:
   - atribuțiile;
   - drepturile;
   - obligațiile;
   - restricţiile şi exigenţele;
   - garanţiile sociale.
5. răspunderea juridică.

În concluzie, putem menţiona că de nivelul de abordare în literatura de specialitate a defeniției de statut juridic al funcţionarului din autoritățile publice locale, elementelor componente ale acestora depinde înțelegere corectă a noțiunilor, reglementarea acestora în legislație, mai exactă, ceea ce constituie punctul de pornire pentru cunoașterea instituțiilor juridice din dreptul administrativ, în cazul nostru, aceasta fiind instituția colectivităților locale.

PARTICULARITĂŢILE PROCESULUI DE MODERNIZARE A SISTEMULUI POLITIC DIN REPUBLICA MOLDOVA

CIOBANU Ion, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The article called "Characteristics of the process of political system modernization of Moldova" aims to present specifics of the Moldovan political system creation and strengthening from the perspective of our country's relations with the European Union. This paper is also highlighting existing system-related deficiencies, as well as main factors influencing this system: agreements Moldova has signed with the EU. Thus, from the theoretical argument point of view, will present the significance and evolution of the political modernization concept and the paradigm of the Euro-Integration and how it is related to modernization. They highlight main theories advanced by*

[1] Idem, p. 54.
[2] Prisacaru V. Funcționarii publici. București: All Beck, 2004. 496 p. p. 60-61.

researchers about the general political modernization concept and how the Euro-Integration paradigm can be analyzed in this context.

The impact of Euro-Integration processes over the modernization of Moldovan political system presents an overview of main creation stages of the Moldovan political system by evaluating most important internal and European factors and analyzing the influence of the European Union over the political system of the Republic of Moldova.

Articolul „Particularităţile procesului de modernizare a sistemului politic din Republica Moldova” constituie un subiect important de cercetare, deoarece, actualmente ţara noastră se află în plin proces de modernizare determinat în mare parte de cooperare cu UE. În acelaşi timp acesta prezintă o sinteză asupra principalelor momente dintre relaţia ţării noastre cu comunitatea europeană, totodată, reprezintă o analiză asupra impactului pe care l-a avut cooperarea dată, asupra sistemului politic moldovenesc.

Interpretările efectuate asupra teoriei modernizării politice pot fi apreciate ca elaborarea şi justificarea unui model general de dezvoltare a civilizaţiei contemporane, esenţa căreia constă în descrierea caracterului, direcţiei şi conţinutului trecerii de la societatea tradiţională la cea contemporană. Trecere descrisă de influenţa progresului tehnico-ştiinţific, al schimbărilor social-structurale, incluzînd neapărat şi revizuirea sistemului valoric şi normativ, formele noi de democratizare, etc.

Etimologic analizînd, cuvîntul „modernizare” provine de la latinescul “modernus”, incluzînd adjectivul modo „nu de mult, cu puţin înainte”, şi substantivul modus - ordine, măsură. Treptat de la acestea lexicul s-a îmbogatit cu aşa termini ca mode, modern, modernizer. La mijlocul secolului XX apare conceptul de “modernity”[1], care înseamnă proces de trecere, evoluare a sistemului social spre contemporaneitate.

La etapa actuală prin termenul modernizare subînţelegem diverse aspecte : epocă istorică care însoţeşte trecerea de la societatea de tip feudal la societatea modernă de tip capitalist; proces contemporan de tranziţie, caracteristic pentru statele slab dezvoltate sau în curs de dezvoltare, care constă în trecerea de la societatea de tip tradiţional la cea de tip modern; proces indefinit de evoluţie şi perfecţionare de la o treaptă inferioară la una mai superioară de dezvoltare socială cuprinzând ţări, zone, regiuni, popoare, sau omenirea în ansamblu.

Republica Moldova, ca şi celelalte state din fosta Uniune Sovietică, a traversat o perioadă dificilă de schimbări radicale, care cuprind toate sferele vieţii şi activităţii. Societatea noastră se confruntă cu o restructurare, în mare măsură contradictorie, dar istoric inevitabilă. În viaţa socio-politică se face o trecere de la totalitarism la democraţie. În pofida unor schimbări cardinale survenite în sfera politică, Republica Moldova continuă să se confrunte cu o serie de probleme stringente: sărăcia economică, criza de identitate, mizeria socială şi nu în ultimul rînd cu o guvernare ineficientă care a adus ţara în pragul crizei politice[2].

Una din particularităţile cele mai relevante ale procesului de democratizare a societăţii post-totalitare, rezidă în reafirmarea politicii în viaţa cotidiană, în redescoperirea ei de către cetăţeanul de rînd. Este necesar de a efectua nişte analize a cauzelor care au determinat momentele de incertitudine şi controversele cu care se ciocneşte Republica Moldova în această perioadă, şi eventual, găsirea unor remedii de depăşire a acestora.

Modernizarea politică semnifică, aşadar, conştientizarea necesităţii şi a acţiunilor corespunzătoare în vederea organizării sistemului politic la nivelul cerinţelor şi mijloacelor moderne - performante, actual avansate.

După cum vedem definirea conceptului de modernizare are variabile specifice[3] şi poate fi considerat ca un „carusel” al definiţiilor, în cadrul cărora modernizarea în sfera politică presupune afirmarea unor state naţionale şi rezonabil centralizate, în cadrul cărora există şi funcţionează diferite mişcări şi grupuri social - politice care-şi manifestă şi promovează interesele lor în mod cultural, adică pe căi civilizate.

[1] Iacob Gheorghe. Modernizare – Europenism. Vol. I., Ritmul şi strategia modernizării. Iaşi 1995.p.28.
[2] Juc V. Viaţa politică în Republica Moldova. În: „Destin românesc. Revista de istorie şi cultură”. Nr. 4, An. VIII Nr. 32. Bucureşti-Chişinău. 2001. p. 33-36.
[3] Marga Andrei. Cultură, democraţie, modernizare. Instituttul Cultural Român, Bucureşti, 2012. P.8.

De o anumită popularitate se bucură printre politologi abordarea structural-funcţională a modernizării politice avîndu-i ca promotori pe G. Almond şi L. Pye[1]. Ei susţin, că dezvoltarea politică necesită o perfecţionare continuă a funcţiilor sistemului politic în vederea unei dezvoltări eficiente şi stabile a întregului organism social. Schimbările funcţional-calitative ale instituţiilor sistemului politic, după părerea acestor autori, includ anumite procese ce reflectă conţinutul modernizării politice prin: diferenţierea şi specializarea funcţiilor instituţiilor sistemului politic, care reflectă atât procesul complicării relaţiilor lui în rezultatul diversificării acţiunilor subiectului şi obiectului politic cât şi apariţia unor noi grupuri de interese.

Deşi modificarea şi perfecţionarea continuă a mecanismului de funcţionare a UE a reprezentat un domeniu distinct al eforturilor integrării europene, adoptarea Tratatului de la Nisa nu a însemnat sfîrşitul polemicii asupra problemei vizate[2]. Astfel, la 29 octombrie 2004, statele membre ale UE decid, după îndelungi negocieri, semnarea Tratatului Constituţional, care urma să fie supus procedurii de ratificare de către statele UE. Refuzul ratificării Tratatului Constituţional de către Franţa şi Olanda s-a soldat cu respingerea sa. Eşecul Tratatului Constituţional nu a anulat necesitatea realizării unor modificări în funcţionarea Uniunii şi a condus la elaborarea unui nou tratat, care a fost semnat la 13 decembrie 2007 la Lisabona şi care conţine noi modificări, principalele fiind: crearea funcţiei de Preşedinte al Uniunii; consolidarea rolului Parlamentului European; schimbarea procedurii de vot în vederea garantării eficienţei funcţionării instituţiilor europene; garantarea coeziunii externe a Uniunii ş.a.

Dacă modernizarea la sfîrşitul secolului XIX-lea însemna afirmarea şi constituirea statelor naţiune, modernizarea realizată în urma proceselor de eurointegrare ducea la afirmarea şi consolidarea Europei pe deoparte cît şi a statelor suverane pe de altă parte prin edificarea unui sistem politic pluralist şi democratic cu instituţii şi norme care vin să stabilească statul de drept, economia de piaţă, libertăţile şi drepturile omului ca valori supreme.

Modernizarea politică şi eurointegrarea sunt două dimensiuni complementare care se întrepătrund şi sunt interdependente. Tot ce a avut loc în Europa prin formarea şi constituirea a ceea ce reprezintă astăzi U.E a reprezentat un proces complex de formare şi transformare continuă asistemului politic, juridic, economic, şi nu în ultimul rînd a sistemului de valori.

Politologul Victor Saca, caracterizează începutul transformărilor democratice şi modernizarea sistemului politic din ţara noastră, precum că acestea se manifestă la începutul tranziţiei ca o tendinţă nedezvoltată, determinată de interese la fel de nedezvoltate, interese în devenire[3].

Prin urmare, transformarea democratică spre modernizare este un proces complex de depăşire a vechiului şi de afirmare a noului.

În aceste condiţii, fenomenul modernizării sistemului politic moldovenesc este însoţit de un particularism eclectic, cu nuanţă atât evolutivă, cât şi stagnantă, de criză şi chiar, involutivă, ceea ce distinge Republica Moldova de majoritatea ţărilor ex-socialiste.

Ne referim în primul rând, la insuficienţa premiselor şi condiţiilor care preced începutul democratizării şi modernizării sistemului politic din Republica Moldova.

Adepţii teoriei modernizării, cum ar fi Lipset, Rustow sau Huntington consideră dezvoltarea socio-economică drept factorul major care determină democraţia într-o anumită ţară[4]. Pe lângă creşterea economică sunt menţionate şi alte variabile socioeconomice precum educaţia, formarea unei clase de mijloc sau o distribuire mai echitabilă a veniturilor.

O altă particularitate a procesului de transformare şi modernizare a sistemului politic din Republica Moldova faţă de alte ţări din spaţiul Est-European, constă în faptul că toate aceste state au avut un start comun şi cu toate acestea în ţara noastră s-a mers pe căi diferite de democratizare şi modernizare, prin faptul că procesele de reforme au fost iniţiate de sus în jos spre deosebire de ţările Europei Centrale şi de Est, unde aceste reforme au fost iniţiate de jos de către mase şi susţinute de către elitele politice. În Noile State Independente (CSI) observăm că aceleaşi schimbări sau iniţiat „de sus”, ca urmare a perestroicii gorbacioviste, rămânând mai mult în sfera politică, fără un impact benefic asupra vieţii economice şi sociale.

[1] Almond Gabriel. Cultura civică. Atitudini politice şi democraţie în cinci naţiuni, CEU Press, Editura du Style, Bucureşti, 1996.
[2] Dick Leonard. Ghidul Uniunii Europene, Bucureşti: Editura Teora, 2001.
[3] Saca Victor, Ceban Victoria. Republica Moldova şi Uniunea Europeană: de la parteneriat la politica de vecinătate. În: Studii Internaţionale. Viziuni din Moldova, USM. Chişinău, 2006., p. 160-169.
[4] Sistemul politic în societăţile tranzitive: cazul Republicii Moldova. Revista de Filozofie, Sociologie şi Ştiinţe Politice. 2009, Nr. 3, p. 157-161.

De asemenea, transformările care au avut loc în procesul de modernizare a sistemului politic din Republica Moldova, poate fi caracterizat printr-o ambiguitate teleologică cu privire la forma şi finalitatea pe care acesta trebuie să o aibă la sfîrşitul procesului de tranziţie. Astfel, pe parcursul anilor de independenţă am asistat la o alternativitate de scopuri ce vizează forma de guvernămînt, vectorul extern de dezvoltare al ţării, forma de organizare administrativ teritorial şamd.

În contextul dat, politologul Victor Juc, evidenţiază că în doar 10 ani forma de guvernământ a fost modificată de cinci ori:

- parlamentară (27 aprilie1990 - 3 septembrie 1990);
- semiprezidenţială (3 septembrie 1990 - 5 martie 1991);
- prezidenţială (5 martie1991 - 29 iulie 1994);
- semiprezidenţială (29 iulie1994 - 5 iulie 2000);
- parlamentară (5 iulie 2000 - prezent) [150]. Preluat din V Porcescu

Multitudinea de scopuri şi de orientări au dus la fragmentarea procesului de reformarea instituţională, la lipsa unei viziuni de ţară realizată în baza interesului naţional, care să reprezinte un consens naţional asupra viitorului şi direcţiei de dezvoltare a ţării.

Toate aceste situaţii completate şi de lipsa unei premise economice, identitare şi culturale care ar duce la recunoaşterea valorilor democratice, au dus la o debusolare şi divizare a cetăţenilor în mai multe tabere: identitar, geopolitic, lingvistic, etnic, etc. Insuficienţa premiselor au dus la modernizare moderată a întregului sistem politic, caruia în fond îi lipseşte fundamentul necesar pentru realizarea transformărilor structurale care să ducă la o modernizare capabilă să asigure o funcţionare eficientă a întregului arsenal instituţional.

O altă particularitate a procesului de modernizare a sistemului politic este ciocnirea pe parcursul anilor dintre guvernare şi opoziţie vis-a-vis de vectorul de dezvoltare externă a ţării, precum şi de modul de democratizare internă a ţării.

Schimbarea de ordin geostrategic este definită prin trecerea de la adversitatea politică dintre fostul bloc comunist şi blocul ţărilor occidentale dezvoltate, la integrarea politică, economică şi militară a fostelor ţări comuniste în structurile de cooperare şi susţinere reciprocă pe care le dezvoltaseră de-a lungul timpului societăţile occidentale.

Pe parcursul anilor am fost martorii la o oscilaţie ciclică a vectorului de politică externă, acesta schimbându-se în funcţie de cine prelua guvernarea. Astfel, partidele de stânga din Republica Moldova marea majoritate a acestora fiind de orientare estică spre Federaţia Rusă, iar partidele de centru şi dreapta sau afirmat pe scena politică din Republica Moldova promovând ideea integrării în Uniunea Europeană ca pe unicul model de dezvoltare al ţării care nu are alternativă.

Cu toate acestea, scurta istorie a Republicii Moldova ne-a demonstrat că în anumite circumstanţe unele partide politice, ca Partidul Comuniştilor, şi-au schimbat viziunea faţă de vectorul politicii externe, exemplul anului 2005, când aceştia au semnat şi implimentat Planul de Acţiuni Republica Moldova - Uniunea Europeană, ca patru ani mai târziu aceştia să piardă puterea în urma evenimentelor din 7 Aprilie care au fost declanşate inclusiv de decepţiile şi nemulţumirile tinerilor faţă de guvernare care s-a dovedit profund antieuropeană şi democratică.

În acest context, exemplul Partidului Popular Creştin Democrat, este un fapt elocvent a schimbării radicale de viziune strategică faţă de direcţia de politică externă. Dacă în anii ’ 90 şi la începutul anilor 2000, acest partid promova un mesaj pro-românesc şi pro-european, după anul 2005, odată cu votarea lui Vladimir Voronin în funcţia de preşedinte a statului, aceştia au început să alunece în extrema opusă, promovând un mesaj pro-estic[1]. Astfel, prin liderul său Iurie Roşca, în ultimii cinci ani au fost traduse în limba română şi s-au promovat intens teoriile ideologului rus Alexandru Dughin, catalogând occidentul ca promotor al unor ”apucături neo-imperialiste”.

O altă particularitate specifică procesului politic din ţara noastră, este discordanţa dintre scopuri şi mijloace. Scopurile îmbrăţişate de majoritatea actorilor politici fiind pro-democratice; fortificarea statului de drept, reformarea sistemului judiciar, economia de piaţă, drepturi şi libertăţi, pluralism politic, şamd.

În contextul dat, modernizarea sistemului politic din Republica Moldova, a căpătat forma unui proces controversat determinat de caracterul autoritar a acestuia la anumite etape cât şi de caracterul clientelar şi oligarhic din prezent.

[1] Moldova între Est şi Vest: identitate naţională şi orientare europeană, Chişinău, 2001.

Aşadar, nerealizarea modernizării Republicii Moldova, a dus la o dezamăgire în societate, datorită ineficienţei pe toate dimensiunile la majoritatea guvernărilor existente. Această situaţie poate fi explicată prin insuficienţa liberalizării şi democratizării procesului politic, care în fond a avut impact negativ asupra nivelului de trai şi de bunăstare a populaţiei.

O tendinţă a procesului de modernizare a sistemului politic din Republica Moldova examinate prin prisma aspectelor generale şi particulare este caracterul îndelungat a transformărilor democratice a acestuia.

Caracterul anevoios şi necontinuu care a oscilat de mai multe ori pe parcursul anilor în continuarea sau stagnarea acestora, în condiţiile Republicii Moldova, a dus la mişcări înapoi, iar exemplu reformelor administrativ- teritoriale care a presupus trecerea de la raioane la judeţe, şi apoi iarăşi la raioane, este unul elocvent. Astfel cercetătorul american A. Przeworski consideră procesul democratizării drept unul cu două trepte: „ieşirea din regimul autoritar (totalitar - V.S.) şi crearea regimului democratic”[1]. În viziunea cercetătorului prima treaptă nu conduce obligatoriu la cea de a doua, fiindcă constituirea democraţiei este doar unul din rezultatele posibile ale căderii regimului vechi.

În contextul dat putem explica procesul de democratizare şi modernizare a sistemului politic moldovenesc prin prisma a două noţiuni cheie lansate de către savanţii tranzitologi din Vest G. O. Donnell şi Ph. Schmitter – „tranziţia spre democraţie” (transition) şi „consolidarea democraţiei” (consolidation). O’Don-nell, de exemplu, consideră că procesul general al democratizării se înscrie în două tranziţii succesive[2]. Prima (transition) conduce spre constituirea guvernului democratic, adică spre formarea bazelor instituţionale ale sistemului democratic, care să asigure alternanţa puterii prin intermediul procedurilor democratice. A doua tranziţie (consolidation) se identifică cu consolidarea democraţiei sau cu funcţionarea eficientă a regimului democratic, când are loc familiarizarea majorităţii populaţiei cu valorile democratice şi socializarea ei.

Astfel, raportând raţionamentele date la realităţile Republicii Moldova putem observa că procesul de transformare şi modernizare a sistemului politic capătă anumite dificultăţi anume la etapa a doua de democratizare care ţine de consolidarea democraţiei. Această realitate poate fi explicată că în Republica Moldova nu au fost finalizate transformările democratice din cadrul primei etape. Adică transformări de constituire a bazei instituţionale a sistemului politic. Un exemplu elocvent în acest caz este procesul de constituire a sistemului partinic ca componentă fundamentală din cadrul primei etape. Anume elita politică moldovenească, ca de altfel şi din alte ţări CSI, a fost aceea care prin confruntările sale permanente, în lupta pentru putere, determinate de lipsa de unitate şi de colaborare vis-a-vis de realizarea transformărilor democratice, a făcut ca ţara să se împotmolească într-o tranziţie paralizantă, să dispună de perspective modeste de a ieşi din criză şi sărăcie[3]. Orientarea doar spre conflict, intoleranţa faţă de alte scopuri şi idei şi alte trăsături negative, caracteristice reprezentanţilor elitei, indiferent de coloratura politică, nu a permis de a aplica în condiţiile Moldovei o strategie eficientă a tranziţiei de pact. Alianţele care au fost până în prezent, au avut mai mult un caracter artificial, cu tendinţe ale unor membri de a căpăta avantaje doar pentru sine. Această situaţie şi frânează procesul democratizării şi modernizării.

Aşadar, relaţiile dintre elitele politice din Republica Moldova reflectă o fragmentare evidentă a culturii politice, particularităţi ale mentalităţii şi comportamentului caracteristice unei societăţi dezbinate. Transformările gen moldovenesc sunt determinate în mare măsură de coliziunile mentalităţii şi comportamentului, de frecventele discordanţe între cuvânt şi faptă, declaraţii democratice şi comportament nedemocratic. Ataşamentul elitelor la valorile democratice şi la principiile economiei de piaţă pe departe nu garantează promovarea în realitate a acestor valori şi principii. În situaţia dată, cultura politică a elitelor nu se deosebeşte esenţial de cultura politică a maselor întruchipând în sine toată complexitatea, dar şi absurditatea culturii politice dominante în societate, stereotipurile, erorile şi orientările ei.

Rezultatele analizei evoluţiei modernizării sistemului politic existent în RM, relevă faptul că astfel de evoluţie a fost determinată de un şir de factori precum ar fi: transformările democratice legate

[1] Declaraţia de suveranitate a Republicii Sovietice Socialiste Moldova, Nr.148-XII, 1990, În: http://www.istoria.md/articol/508/Declara%C5%A3ia_de_suveranitate_a_Republicii_Sovietice_Socialiste_Moldova__RSSM (vizitat la 12.03. 2015).

[2] Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Strategiei de comunicare cu privire la integrarea europeană a R.Moldova, nr.1524 din 29.12.2007, Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.11-12 (3104-3105) din 18.01.2008;

[3] Boian Victoria. Studiu privind Inventarierea şi evaluarea asistenţei financiare acordate Moldovei de Uniunea Europeană, Chişinău, 2010, p. 5-6.

de căderea comunismului de la sfîrşitul anilor ’80, procesul de edificare a noului stat împreună cu sistemul politic care s-a consolidat în mai multe etape. Cei mai importanţi factori în fortificarea acestuia au fost: asistenţa acordată de Consiliul Europei, a Organizaţiei Naţiunilor Unite şi nu în ultimul rînd a Uniunii Europene.

Sistemul politic din Republica Moldova poate fi caracterizat prin transformări neprogramate, determinate de conjunctura politică dintr-o anumită perioadă. În acest context, sistemul politic moldovenesc este încă în proces de modelare şi transformare. Aparent acesta este format din toate elementele caracteristice unui sistem democratic şi modern, Însă, cu toate acestea, cunoaştem situaţii în care sistemul nostru politic poate genera crize politice datorită că nu există un consens a clasei politice asupra formei de guvernare pe care ţara noastră trebuie să o aibă, iar exemplu după anul 2009 în care clasa politică nu a putut să aleagă preşedintele este cel mai elocvent. Situaţia data, care persistă pînă în prezent, este consecinţa intervenţiei în anul 2000 asupra Constituţiei cînd a fost schimbată forma de guvernare[1]. Această stare de fapt, ne permite să menţionăm că nu există o consecvenţă în poziţiile clasei noastre politice cu privire la forma sistemului politic, viziunile acestora schimbîndu-se în funcţie de conjuncturile politice.

După mai bine de 20 de ani de la declararea independenţei, sistemul politic moldovenesc este într-un proces continuu de reformare. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că nu a existat o viziune strategică pe termen lung asupra viitorului şi vectorului ţării noastre. Această oscilare continuă între Vest şi Est a avut consecinţe directe şi asupra sistemului politic prin faptul că, nu a impus clasa politică să realizeze reforme profunde pe toate dimensiunile, eforturile acestora concentrîndu-se, din păcate, doar pe schimbări nesemnificative.

COMUNITATEA EUROPEANĂ – REPUBLICA MOLDOVA ŞI SOLUŢIONAREA CONFLICTULUI TRANSNISTREAN

BUCUCI Anatol, locotenent- colonel, magistru în şt. militare,
Academia Militară a forţelor armate „Alexandru cel Bun”

COVALSCHI Stanislav, dr., lector superior universitar,
Academia Militară a forţelor armate „Alexandru cel Bun”

Abstract: *This piece of work addresses the issue of the role of Europeanization in the Transnistrian conflict settlement.*

The concept of democracy supports the idea that democratic states have not conflicts. However, the reality seems to contradict this. Inside of European area, there are democratic countries that still face this problem.

Rezumat: Implicaţi în campania militară în vara 1992 la Thigina, noi bine înţelegeam că, forţele militare ale R. Moldova nu au şansă de - a învinge adversarul - agresor militar - Forţele Militare ale Federaţiei Ruse [1] cu imensele resurse depozitate în Transnistria şi acordate separatiştilor pro – ruşi. Eroismul, patriotismul militarilor, poliţiştilor, voluntarilor moldoveni nu le luăm în consideraţii. Perzînd campania militară, noi mediocru am cedat şi la negocierile diplomatice. Oraşul Thigina cu satele vecine, Colina Chiţcani plasată pe malul drept al Nistrului sunt subordonate Tiraspolului [2]. Punctul de control al Forţelor de Pacificare este plasat la marginea satului Copanca pe locul poziţiilor Armatei Naţionale. În decurs de 23 de ani practic nu a fost obţinut nici un rezultat pozitiv în tratativele bi-laterale între oponenţii politici din Chişinău şi Tiraspol. Numai implicarea Comunităţii Europene cu resursele sale economice, diplomatice, socotim noi, vor ameliora situaţia la un numitor pozitiv, ce ar permite integrării economice, politice, sociale al R. Moldova şi regiunii Transnistrene.

[1] Moldova şi UE în contextul Politicii Europene de Vecinătate. În: Realizarea Planului de Acţiuni UE-Moldova, (februarie 2005-ianuarie 2008), Chişinău: 2008, 179 p.

Cuvinte-cheie: Comunitatea Europeană. Conflict regional. Separatism transnistrean, Soluţionarea Conflictului transnistrean. Misiunea de pacificare a Comunităţii europene.

Introducere: Acest articol abordează problema rolului europenizării în soluţionarea conflictului regional transnistrean. În Europa democratică sunt împărtăşite valori şi idealuri comune: precum integritatea şi suveranitatea statelor comunităţii europene, respectul drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, dominaţia legii, dreptului umanitar internaţional, libertatea presei.

Este o Europă cu idealuri comune, unde nu este locul conflictului militar. Dar! realitatea contrazice acest lucru. În spaţiul european, există state democraticecare se confruntă cu problema separatismului. Pentru soluţionarea problemei date Uniunea Europeană utilizează două procedee efective: europenizarea şi integrarea europeană. Prin europenizare subînţelegem existenţa şi procesul de extindere a Uniunii Europene. Ce se referă la integrarea europeană apoi, conform articolului 49 din Tratatul UE: „Orice stat european care respectă principiile comune tuturor statelor membre ale Uniunii: libertatea, democraţia – poate deveni membru al Uniunii Europene”.[3]

Metode aplicate şi materiale utilizate: Au fost aplicate metodele: analiza, sinteza, dezbaterea şi observaţia. Au fost studiate lucrările ştiinţifice ale organizaţiilor internaţionale, precum şi lucrările savanţilor din R. Moldova şi Uniunea Europeană.

Rezultatele obţinute şi discuţiile: Procesul integrării trebuie să fie convenabil ambelor părţi implicate în conflict. Perspectiva europenizării nu este atractivă pentru separatiştii Transnistriei, din pricina dependenţei **totale** faţă de Federaţia Rusă. Elita separatistă transnistreană preferă model, exemplu *rusificării* proceselor geopolitice locale la moment (liderii fantomei –*Republica Moldovenească transnistreană*, nici nu posedă şi nici nu doresc să posede limba autohtonă, Evgheni Şevciuc, Nina Ştanschi la masa de negocieri cu liderii R. Moldova comunică cu ajutorul traducătorului, faptul ignorării respectului faţă de poporul moldav). Dar la moment când Federaţia Rusă, se confruntă cu problemele de ordin economic, social, creşterii mişcării de opoziţie în Rusia,europenizarea enclavului transnistrean, apare să fie mai atractiv din pricina stabilităţii politice şi economice ale Comunităţi Europene.

Refuzul Federaţiei Ruse să adere la Comunitatea Europeană, face negocierile soluţionării conflictului transnistrean inutile. Mai mult ca atâta Organizaţia Tratatul pentru Securitatea Colectivă, Spaţiul Economic Comun al Belarusei, Kazahstanului, Rusiei sunt socotite de elita politică transnistreană ca alternativă unui model politico-economic de integrare stabil şi perfect.

Procesul europenizării trebuie să fie înfăptuită în cadrul unui timp restrâns

(conflictul transnistrean continue deja de 23 de ani). Cu cât mai târziu se ajunge la un acord, cu atât părţile implicate în conflict vor avea mai puţine motive de – aşi schimba poziţia tradiţională.

Tot odată Comunitatea Europeană face tot posibilul ca integrarea R. Moldovei cu raioanele transnistrene separate să fie cât mai atractive pentru procesul integrării. Liberalizarea comerţului, libertatea circulaţiei a cetăţenilor moldoveni în spaţiul Uniunii Europene, face ca R. Moldova să fie cât mai atractivă pentru populaţia din Transnistria. În acelaşi timp politica evidenţa migraţională rusă devine extrem de dură ceea ce nu duce la o ameliorarea situaţiei între Federaţia Rusă şi Republica Moldova.

Procesul europenizării trebuie să-i favorizeze pe liderii din cadrul conflictului transnistrean care sincer doresc o soluţionare a conflictului, (Cum putem numi faptul îmbrăţişării Preşedintelui R. Moldove M. Snegur cu Ministrul securităţii transnistrene V. Antiifeev (Şevţov), sau din ce motive membrilor Guvernului R. Moldova li este interzisă vizitarea raioanelor transnistrene ?). [4]. Doar Evgheni Şevciuc – liderul Transnistriei pleacă spre rezolvarea problemelor sale separatiste din sala VIP al aeroportului Chişinău.

Comunitatea Europeană vine cu sprijinul liderilor ce doresc real soluţionarea conflictului. Sunt diverse modalităţi de apropiere a malurilor Nistrului. Oamenii de afaceri din ambele regiuni pot beneficia de sporirea oportunităţilor comerciale şi a stabilităţii regionale.

Dacă efectul pozitiv al europenizării şi eventual al soluţionării conflictului devin vizibile societăţii, acest lucru poate duce la progresul în soluţionarea conflictului. Dar în cazul nostru, când regimul separatist transnistrean este autoritar, apoi negocierile sunt pur şi simplu inutile.

Analiza raţională este importantă în soluţionarea conflictului transnistrean.

Unul din subiectele principale abordate în cadrul relaţiilor R. Moldova şi Comunitatea Europeană îl constituie conflictul transnistrean, datorită ameninţărilor pe plan militar cât pentru R. Moldova, atât şi pentru întreaga Comunitate (la moment forţele militare ale Transnistriei sunt mai

numeroase de cât al R. Moldova şi dotate cu 26 tancuri T-90, uzinele transnistrene produc armament modern livrat tuturor forţe ce provoacă conflicte armate contemporane în lume). [4] Problema această reprezintă un obstacol în calea creării unui stat democratic şi atingerea obiectivului de integrare europeană.

Negocierile politice în care au participat părţile conflictului, OSCE, Rusia şi Ucraina, pe tot parcursul existenţei conflictului au obţinut rezultate minimale, slabe. Nu a fost găsită soluţia determinării statutului regiunii date. Din această cauză autorităţile moldoveneşti au încercat să internaţionalizeze eforturile de reglementare cu ajutorul Comunităţii Europene în calitate de observatori.

În vara lui 2005, Parlamentul R. Moldova a adoptat legea cu privire la statutul juridic special al regiunii transnistrene, care proclamă Transnistria unitate teritorial-administrativă în componenţa R. Moldova. Iniţiativa Parlamentului R. Moldova dă posibilitatea reală a soluţionării conflictului, dar majoritatea populaţiei transnistrene apte de muncă au cetăţenie rusă, ce dă posibilitate reală de anexarea Transnistriei la Federaţia Rusă, aşa cum a fost anexată anterior Crimeea.

După procesele revoluţionare şi războiul din sudul Ucrainei, implicarea Comunităţii Europene în soluţionarea conflictului transnistrean este pur şi simplu necesar, din pricina afectării securităţii Europei. O astfel de evoluţie al evenimentelor corespunde intereselor R. Moldova , care doreşte o stabilitate şi integrare civilizată în Comunitatea Europeană.

Problema transnistreană reprezintă pentru Comunitatea Europeană un factor de instabilitate în condiţiile în care negocierile nu au reuşit. Comunitatea Europeană sa arătat tot mai interesată să participe la soluţionarea acestui conflict. Deja din 2002 Comunitatea Europeană s-a angajat într-o serie de declaraţii şi acţiuni prin care arată necesitatea sa de –a contribui la rezolvarea problemei transnistrene.

Asigurarea securităţii proprii în vecinătate apropiată de un focar militare, este un obiectiv principal al politicii europene de bună vecinătate, înţelegând că Transnistria este o zonă de bună desfacere a crimei organizate şi nestabilităţii în regiune şi perturbă liniştea socială şi economică, consolidării dezvoltării durabile în regiune.

Extinderea Comunităţii Europene duce la apropierea de *zonele de conflict,* şi este în interesul european ca statele vecine ale să fie bine guvernate. Tot ce duce la conflict violent reprezintă pericol şi probleme pentru Comunitatea Europeană.

Există o serie de motive ce necesită implicarea UE în rezolvarea conflictului transnistrean.

- Conflictul diminuează capacitatea R. Moldova de-a crea un stat democrat.
- Zona focarului instabilităţii din regiune se află aproape de frontiera UE.
- Conflictul generează riscuri pentru securitatea UE care provine din regiunea transnistreană.

Reieşind din aceasta, Comunitatea Europeană utilizează politica,diplomaţia,economia pentru prevenirea şi soluţionarea conflictului transnistrean. Comunitatea Europeană a participat în calitate de observator la lucrările Comisiei de elaborare a noii Constituţii a R. Moldova, la care au participat şi reprezentanţii transnistreni. Tot odată Comunitatea Europeană a abordat problema transnistreană în dialogurile politice cu statele mediatoare Rusia şi Ucraina.

Pentru soluţionarea conflictului transnistrean R. Moldova în comun cu Comunitatea Europeană a elaborat la 22 decembrie 2004 un program de acţiuni, care necesită eforturi în vederea reglementării conflictului transnistrean respectându-se suveranitatea şi integritatea R. Moldova, în cadrul frontierelor recunoscute pe plan internaţional. [5]

Planul prevede participarea părţii transnistrene, Moldovei şi mediatorilor la negocieri conduse de OSCE în problema transnistreană. Comunitatea Europeană se implică în rezolvarea conflictului, participă la negocierile politice privind statutul juridic al Transnistriei în calitate de observatori.

Comunitatea Europeană abordează problema retragerii trupelor ruse din Transnistria conform angajamentelor asumate de Rusia la Summit-ul OSCE de la Stambul din 1999. Comunitatea Europeană abordează această problemă în cadrul dialogului în direct cu Rusia, participă la reformele în care sa angajat Moldova, contribuind la creşterii atractivităţii Moldovei pentru cetăţenii Transnistriei în procesul re-integrării economiei şi societăţii a R. Moldova.

Comunitatea Europeană îşi asumă responsabilitatea de-a acorda ajutor Moldovei şi regiunii transnistrene după reintegrarea teritorială. Regiunea transnistreană în tot parcursul existenţei sale nu a

beneficiat de niciunul dintre programele de dezvoltare economică şi socială internaţionale desfăşurat de Comunitatea Europeană în R. Moldova.

Prezenţa Comunităţii Europene în Transnistria constituie un factor de garanţie a eforturilor reglementării conflictului transnistrean, dorind linişte şi prosperare socială a Moldovei democratice contemporane.

Programa de acţiuni presupune o implicare activă a Comunităţii Europene în eforturile de soluţionare a conflictului transnistrean, prin abordarea aspectelor de ordin politic, economic, social, diplomatic legate de refacerea economică a regiunii în perioada post-conflict.

Concluzii: Rolul Comunităţii Europene în soluţionarea conflictului transnistrean se reflectă asupra asigurării condiţiilor cooperării la toate nivelurile a statelor implicate în rezolvarea conflictului dat.

Implicarea Comunităţii Europene în soluţionarea conflictului transnistrean se manifestă în principal prin ajutorul economic. Pagubele economice provocate de campania militară din vara 1992 sunt vizibile şi în prezent. Numai cu ajutorul Comunităţii Europene este posibilă restabilirea economiei normale contemporane în R. Moldova.

E uimitor faptul că statul – aggressor [6] cum ar fi Federaţia Rusă, nici nu propune programe de restabilire economică, socială a urmărilor conflictului nici regiunii transnistrene, ne mai vorbind de R. Moldova, cărui în livrează carburanţi cu preţuri mondiale, negociind pentru fiecare dolar, cent, leu, bănuţ în favoarea sa.

Programele financiare europene constituie un sprijin important în reglementarea conflictului transnistrean, dar nu este soluţia cea mai efectivă.

Comunitatea Europeană s-a implicat în susţinerea dialogului între părţile conflictului, dar până ce fără mare succes.

Problemele cu care se confruntă Republica Moldova, reprezintă obstacole majore in procesul de democratizare şi surse de instabilitate pentru Comunitatea Europeană.

Comunitatea Europeană în politica sa de reglementare a conflictului militar din Moldova reiese din condiţiile politice locale.

Soluţionarea conflictelor din vecinătatea apropiată este importantă pentru Europa , atât din cauza efectelor negative pe care le au acestea asupra statelor vecine, cat şi din cauza riscurilor de securitate pe care le prezintă pentru Comunitatea Europeană..

Bibliografie:

1. *Apel către Parlamentele şi popoarele lumii,* nr.1037-XII din 26.03.1992, Monitorul Oficial al R. Moldovei, nr.5. 1992, p.16// Moldova Suverană, 24 iunie 1992, nr.87 (17957).
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 662 din 12.10.1992 *Cu privire la stabilitatea zonei conflictului armat şi perioadei acţiunilor de luptă din zona nistreană a R. Moldova.*, Monitorul Oficial al R. Moldova, nr.10, 1992, p.32.
3. Tratatul Uniunii Europene. Tratatul de la Maastricht asupra Uniunii Europene, Bucureşti, Ed. Lucretius, 1997,p.72.
4. И.Косташ Дни затмения: Хроника необьявленой войны. Кишинев, 2010,p.420.
5. Planul de Acţiune UE- Republica Moldova,Ghid ADEPT,Chişinău,2006.p.66
6. *Apel către Sovietul Suprem al Federaţiei Ruse,*nr.948 din 5.03.1992, În: Monitorul Oficial al R. Moldovei, nr.3. 1992, p.16

METODOLOGIA CERCETĂRII CULTURII PĂCII ȘI EDUCAȚIEI PENTRU PACE

MURSA Elena, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *One of the basic problems of international relations is the struggle to establish and develop the culture of peace in our society. Examination, investigation and reflection of the struggle for peace and more importantly, education of the spirit of universal peace is an actual problem and represents a political and social, cultural and scientific area. We can not talk about world peace when there is no well-developed culture of peace education in the family, at school, on the street, in civil society, in our daily life. Peace can be considered as a natural phenomenon. But we must recognize that peace education can not be intermediate between conflicting parties, but it is a long process that requires much strength and patience to get a welcome and valuable results.*

Keywords: *Culture of peace, peace education,*

Una din problemele de bază ale relațiilor internaționale o constituie stabilirea și dezvoltarea culturii păcii în societatea noastră. Studiul și cercetarea „culturii pacii”, și în special, educația populației în spiritul păcii universale este o problemă actuală și reprezintă un interes politic și social, cultural și științific. Pacea este scopul principal al tuturor acțiunilor noastre – promovarea păcii este scopul principal al educației.

Problema menținerii păcii ca mișcare politico-socială pentru pace a luat naștere după al Doilea Război Mondial. Anume în această perioadă s-a lucrat foarte mult pentru creșterea activismului politic în societate. Societatea civilă a susținut energic mișcarea de apărarea păcii, desfășurată în anii de după război pe întreaga planetă. Peste 90% din populația matură a Republicii Moldova au semnat chemarea sesiunii de la Stokholm a Comitetului permanent al Congresului mondial al partizanilor păcii cu privire la interzicerea armei atomice. [1, 427] Numai în prima jumătate a anului 1948 au avut loc 15,6 mii de adunări ale ţăranilor, muncitorilor, intelectualilor în susţinerea păcii, la care au participat 3,5 mln. de oameni. Au fost convocate peste 978 de adunări ale învăţătorilor, cu participarea a 77 mii de persoane, peste 4,8 mii de adunări ale tineretului, la care au participat 180 mii de oameni, şi 3,5 mii de adunări ale femeilor, cu participarea a 320 mii de persoane. [1, 425] Adunările de masă, discutarea la ele a problemelor actuale ale vieţii social-politice, aprobarea politicii de pace, exercitau o puternică influienţă asupra creşterii conştiinţei politice a oamenilor şi necesităţii menţinerii păcii în perioada postbelică. Cea mai activă formă de aducare a culturii păcii era promovarea păcii. În 1946-1950 în RSSM funcţionau 13 mii de cercuri şi grupe politice de promovare, la care au particpat peste 165 mii de persoane care studiau economia, politica, inclusiv şi metode de menţinerea păcii mondiale.

Mai tîrziu s-au organizat mai multe mișcări la care au participat toate păturile sociale. În 1986 a fost formată organizația internațională „Pedagogii pentru pace”, în componența căreia au intrat reprezentanții multor state de pe toate continentele. Primul Congres Mondial al organizației internaționale „Pedagogii pentru pace” a avut loc în 1986 la Kopenhaga. În acelaș an această organizație a fost declarată de ONU în calitate de promotor al ideei păcii în toată lumea. Din 1992 la activizmul acestei organizații au participat și pedagogii din Republica Moldova. Despre cultura păcii s-au scris mai multe lucrări care ne arată într-un mod anumit desfășurarea întregului proces promovării păcii. Nivelul de cercetare științifică a cestei probleme este foarte complicat. Trebuie de cercetat toată literatura care s-a scris în lume și în Moldova în anii 1949 și până în prezent. Aici noi vom numi numai pe unii specialiști care au cercetat cultura păcii la etapa contemporană.

Despre problema culturii păcii au scris mai mulți savanți, pedagogi, precum V. Mîndîcanu, O. Stamatin, S. Luca, I. Racu, G. Ceban, L. Balboceanu, V. Olărescu, E. Botezatu, I. Martâniuc, I. Moraru, V.Cojocaru, V. Manta, E. Prodan, V. Adăscăliței și alții. [2, 3-220] Deasemenea problema culturii păcii a fost cercetată de savanții A. Sirotenko, Z. Kurleand, G. Nagornaia, E. Karpova, T. Zoteena (Ucraina), M. Kabatcenko, L. Iasnikova, O. Krasnova (Rusia), Ana Mugiman și Mariana Caluşchi (România) și alții.

Nu putem vorbi de pacea globală cînd nu este bine dezvoltată educația pentru cultura păcii în familie, la școală, pe stradă, în societatea civilă, în viața noastră cotidiană. Pacea se consideră ca un fenomen firesc – dacă nu este război înseamnă că totul este în regulă, dar realitatea ne arată că problemele globale apar după conflictele interumane.

Prof. V. Mîndîcanu a studiat problema educării culturii păcii în dimensiunea spirituală. [2, 38-40] Prof. Otilia Stamatin a evidențiat rolul familiei în educarea culturii păcii. [2, 51-55] Lidia Gronaci a studiat și apreciat înalt-rolul valorilor artistice în educarea culturii păcii, [2, 51-55] iar Mariana Caluşchi a abordat problema educației pentru pace prin creativitatea elevilor și profesorilor. [2, 175-179] Toți acești cunoscuți savanți, pedagogi, profesori universitari au abordat cultura păcii din punctul de vedere al didacticii contemporane, au lămurit fenomenul culturii păcii ca o direcție de educație a tinerii generații în spiritul respectării drepturilor omului și a copiilor, bază a formării culturii păcii.

Educația pentru pace necesită cultivarea unor atitudini superioare și formarea de comportare a oamenilor în vederea ocolirii conflictelor și a înaintării dialogului constructiv, promovarea receptivității flexibilității, a respectului față de valori și de aspirații, față de sine și față de alții, a cunoașterii punctelor comune și respectarea diversității situațiilor și stilurilor de viață. Aceste obiective ale educației pentru pace sunt piatra de încercare în procesul de formare a fiecărei personalități.

Educația pentru pace nu poate purta nici o formă de violență, nu poate fi în forma curată de instruire sau învățătură, ci trebuie găsită o formulă perfectă pentru a educa persoana inconștient, prin medode în care se arată totul pozitivism ale păcii și căilor de menținere armonie și liniște în spirit, în fapte ce duce în pace în societatea dar și lumea întreagă. Dar trebuie să recunoaștem că educația pentru pace nu poate fi intermediar între părțile conflictuale, dar este un proces îndelungat, care necesită multă forță și răbdare pentru a obține un rezultat binevenit și valoros.

Educația pentru pace trebuie să păstreze o autonomie, nu poate fi concomitent cu studierea conflictelor, sau să fie o parte al teoriei de război.

Criza de lipsă a păcii în societate poate fi eliminată cu exemple pacifice care din fericire sunt multe în istorie, și sunt metode bine dezvoltate. Sigur, cum și am spus mai înainte, educația pentru pace poate fi ca subiect extracuricular.

Însă problema noastră de bază constă în studierea și lămurirea, descrierea problemei menținerii păcii și educarea culturii păcii. Pentru a cerceta și a oglindi problema educării culturii păcii este necesar de a determina principiile metodologice de cercetare a culturii păcii. Teoria și practica investigațiilor științifice ne arată la etapa actuală științele cu privire la dezvoltarea relațiilor internaționale, se bazează pe metodologia general umană. [3, 9-154] Metodologia studierii relațiilor internaționale este o totalitate a cunoașterii contemporane care studiază baza filosofică, teoretică și principiile de studiere și de cercetare, metodele, formele de prezentare a procesului științific a relațiilor internaționale. Metodologia culturii păcii include în sine o totalitate a principiilor filosofice și teoretice ale istoriei culturii păcii. Pentru științele relațiilor internaționale sunt necesare următoarele principii metodologice generale de cercetare și valorificarea rezultatelor investigațiilor științifice în viața reală a societății. În procesul de cercetare a culturii păcii noi ne-am condus de următoarele principii metodologice.

1. **Principiul științific** – reprezintă un proces cognitiv-formativ în continuă dezvoltare, care determină obiectivul cunoașterii culturii păcii, dar și condițiile de modificare a modalităților de cercetare și cunoaștere. Principiul științific ne ajută să studiem și să apreciem problema cu privire la cultura păcii numai în baza noilor descoperiri ale științei contemporane. Numai în baza științei se poate de reconstituit istoria luptei pentru cultura păcii.

Secolul XX și începutul secolului XXI au adus mari schimbări dar și în mentalitatea oamenilor a crescut pesimism în fața păcii, ce ne arată necesitatea de promovare a culturii păcii. Omenirea a acumulat multă experiență trecută prin războaie, lipsuri, foame, lupte pentru pace, democrație și libertate, nu putem spune că omenirea s-a învățat, știe și poate dobândi pacea, educa pacea, folosi pacea ca mijloc de conviețuire pe planeta noastră.

Analizînd noțiunea de cultură a păcii, e necesar de remarcat aspectul psihologic al ei, aspect care se referă la starea sufletească interioară a subiectului. Aceasta se realizează pe calea armonizării dintre: inimă și rațiune, dorință și datorie, sentiment și chibzuință, personalitatea și mediu.

Este binecunoscut faptul că, schițându-și o situație, omul își alege direcția prioritară în care se mișcă, realizînd scopurile propuse. Totodată, viața în fiecare moment crează situații pe care de obicei le numim problematice și depășirea cărora pentru om devine unul din obiectivele pe calea mișcării lui spre scop. Omul concretizează pentru el sfera problemelor principale, considerînd că soluționarea lor îi va da posibilitatea de a satisface celelalte necesități. Aici trebuie să vorbim că fiecare în căutarea soluționării acestor probleme nu putem folosi alte metode decît pașnice, acum totul depinde de educația culturii păcii în viața acestui om. Cu alte cuvinte e vorba de dezvoltarea științei și influența ei

asupra acelora care determină soarta păcii contemporane.

2. **Raționalismul** ca principiu metodologic de cercetare și studiere a culturii păcii ne ajută să reflectăm această problemă numai în baza rațiunii omului, savantului. Cunoscutul filosof rus Nicolae Berdeaev spunea: „Только просвещённый разум может быть судьей органического разума истории.” Fiecare cercetător științific are rațiunea sa, numai el poate să interpreteze evenimentele istorice legate de cultura păcii în sistemul relațiilor internaționale contemporane.

Principiul raționalismului a fost înalt apreciat încă din antichitate. Astfel de savanți precum Ioan Damaschin, Anicenna, Albertus Magnus, Francis Bacon, Rene Descartes, Immanuel Kant și mulți alții au apreciat raționalismul ca o categorie metodologică foarte însemnată. Intelectul activ poate face inteligibile imaginile primite de simțuri prin procedeul unor abstracțiuni.

3. În cercetarea a problemei date ne-am condus de **principiul departinizării** procesului de oglindire a istoriei culturii păcii.

Istoria relațiilor internaționale inclusiv și cultura păcii, nu poate fi cercetată în conformitate cu dolianțele sau docrina unui partid politic. Relațiile internaționale, inclusiv și cultura păcii nu se pot suprapune numai politicii unui partid politic. Practica istorică ne arată că promovarea unei politici externe care a fost realizată pe docrina unui partid politic a suferit un eșec total. URSS a promovat o politică externă, reeșind numai din interesele acestui partid și în cele din urmă această politică a suferit un mare eșec în 1991 când s-a destrămat URSS. Pe de altă parte Partidul Național Socialist a lui Hitler a promovat o politică agresivă în relațiile internaționale și deasemenea a pierdut în Războiul al Doilea Mondial. Politica externă a fiecărui stat poate avea succes numai atunci când ea se va baza pe interesele sociale ale tuturor claselor politice. Cu atât mai mult, cultura păcii se poate de promovat în relațiile internaționale numai atunci când vor particpa la realizarea ei toate forțele politice, partidele și păturile sociale. [5, 144]

4. **Istorismul** este un principiu metodologic de bază al cercetării și oglindirii relațiilor internaționale. În literatura istorică deseori se folosește noțiunea de „metodă istorică”. În realitate, istorismul nu poate fi redus numai la o metodă de cercetare. El este un principiu metodologic de bază care ne ajută să cercetăm, să stabilim începutul, timpul, perioada de dezvoltare a culturii păcii. Facultatea sau utilitatea istorismului ca fenomen este mai largă, mai amplă decât o simplă metodă istorică de cercetare. Când vorbim de istorism noi subînțelegem nu numai metoda de cercetare, dar și realitatea istorică a societății în trecut, prezent și viitor. Cunoscutul savant român Galan S., scrie că istoria ca știință ar trebui să se extindă asupra întregului domeniu al faptelor sale; ea are drept scop de a ne face să înțelegem dezvoltarea omului în întregul lui ca ființă spirituală și, dacă adesea știința istorică se specializează, pentru a se ocupa numai de o parte din acest tot, o face pentru că, prin cunoașterea elementelor care compun parțial întregul, acesta poate fi mai bine cunoscut. Dar, dacă este lăsată deoparte istoria diferitelor forme ale dezvoltării umane, dacă se ia în considerare doar totalitatea, cum trebuie procedat pentru a-i face expunerea? Trebuie neapărat să se dea cercetărilor un punct de sprijin; să se grupeze expunerea evoluției diferitelor forme ale vieții în jurul unui trunchi care îi suportă crengile. Aceasta ne duce la cercetarea elementului principal al istoriei.” [3, 399] Când vorbim de istoria umană, trebuie să analizăm și istoria statului, istoria relațiilor internaționale, diplomația, politica, economia, societatea, cultura, viața spirituală, națională, științifică, metodologică, geopolitică etc. E foarte important ca fiecare masterand și doctorand să cunoască apriori, inițial ce segment al istoriei dorește să cercetaze. Noi cerecetăm, în cazul de față, problema culturii păcii. Expunerea acestei probleme se face în condițiile cînd autorul are posibilitate să cerceteze obiectiv, bazîndu-se pe metodologia istoriei contemporane. Cultura păcii trebuie să urmeze firul evoluției istorice al relațiilor internaționale. Noi trebuie să reproducem faptele succesiv, pe cât posibil de exact, făcându-ne să cunoaștem adevărul despre cultura păcii. Noi suntem obligați să expunem faptele cu privire la cultura păcii în așa mod ca aceste fapte, fenomene să ne lămurească cauzalitatea lor sau să ne arate cauzele acestor evenimente. Noi deasemenea trebuie să cercetăm evenimentele constituitive ale apariției și dezvoltării culturii păcii, să evidențiem manifestarea diferitelor forțe în apariția și manifestarea culturii păcii în baza diferitor evenimente istorice pe arena internațională. Cultura păcii trebuie să fie expusă numai în cadrulscenei istorice în care ea s-a dezvoltat. A. D. Xenopol scria că cerectătorul trebuie să aleagă din procesul istoric acele evenimente care l-ar duce pe cercetător ca să înțeleagă cauzele care i-au dat naștere acestor evenimente. [4, 344-345]

5. Un alt principiu metodologic de ordin general îl constituie **dialectica unității și luptei contrariilor**. Acest principiu ne ajută să studiem cultura păcii ca o problemă care are foarte

multe contradictorii, neînțelegeri, complicații, deoarece acest fenomen depinde de politica de pace a mai multor state. Metodologia dialectică îi permite fiecărui cercetător să se apropie de obiectivul cercetării ca un fenomen complicat. Analizând cultura păcii, din punctul de vedere al dialecticii noi trebuie să evidențiem aspectul antalogic, aspectul gnoseologic și aspectul logic al dialecticii contemporane. [1, 286] Metodologia dialectică ne permite să elucidăm problema culturii păcii în ansamblul condițiilor complicate internaționale.

Metodologia cercetării culturii păcii cuprinde și alte principii general-umane precum sunt: armonizarea trecutului cu aspirațiile și tendințele gândirii politice contemporane; obiectivitatea cercetării culturii păcii, umanismul ca principiu metodologic, logica cercetării științifice, democratizarea și libertatea de creație și apărarea intereselor naționale ale poporului nostru.

În concluzie vom sublinia că prin metodologia generală de cercetare a culturii păcii se subînțelege un sistem al paradigmelor universale, un sistem de principii, procedee, reguli, recomandări pentru studierea faptelor concrete, fenomenelor relațiilor internaționale. La categoria principiilor metodologice generale ale studierii culturii păcii sunt atribuite acele reguli și procedee, care poartă un caracter teoretic, filosofic, științific, și practic, general uman. Rezultatul aplicării acestor principii metodologice depinde de cercetătorul științific de condițiile sale de muncă și de fenomenul istoric pe care îl cercetează.

Bibliografie:

1. Dumitriu A. D., Istoria logicii. Vol.3 . -Ed. a 3-a rev. şi adăug . ─ Bucureşti : Tehnica, 1997.
2. Moraru A., Metodologia istoriei. –Chițînău, 2007
3. Moraru A., Galan S., Sleahtițchi V., Contribuția la metodologia criminalisticii.-Chişinău, 2001
4. Xenopol A.D., Teoria istoriei. -Ed. Fundaţiei Culturale Române, -Bucureşti, 1997, p.344-345.
5. Istoria RSS Moldovenești, Editura Ştiinţa, -Chişinău, 1984

Atelierul II. ȘTIINȚE JURIDICE

LEGAL ASPECTS REGARDING THE TRANSFORMATION OF THE COMMON PROPERTY OF SPOUSES IN COMMON PROPERTY IN SHARSE.

OTGON Ala, PhD,
State University of Moldova

Abstract: *In the present article we tried to determine one of the modalities of acquisition of the right of common property in shares. It is more a modality of transformation from spouse's common property to common property in shares. Also, we researched the situations, from legal practice, when it is possible to determine such goods like being the object of the common property in shares. The aim of the article is to make well-known such a method of transformation of spouse's common property to common property in shares and to give a solution for the problems existing in the legal practice. As well, we made a comparative aspect with the provisions of the Romanian Civil Code to make a general point of view about other international regulations. Because there are different opinions in the legal doctrine about the legal nature of the goods being the object of the common property in shares in the period of time, from the end of the marriage till the division of the common goods, we tried to make a short review about the legal regulations from the national and international legislation. In the end of the research we mentioned about some conclusions important to be taken into consideration.*

Keywords: property right, quota-parts, common property, goods, legal nature, joint ownership.

Introduction

In the provisions of the Moldavian Civil Code[1], mainly in the 320 article, it is mention the modalities of acquisition of the right of property, that are: occupation, legal act, succession, accession, usucapion, court decision and administrative act. The most important aspect it is mention in the (4) paragraph, in which is said that "by law, it can be provide and other modalities of acquisition of the right of property''. This are general methods of acquisition of the right of property, but in paragraph (2), 344 article it is provided that "the common property may arise under the law or based on a legal act''. Because the common property in shares is a special modality of common property we are allowed to say that the common property in shares may arise both and under the general methods and special ones, proper only for some forms of common property.

Legal provisions regarding the ending of the common property of spouses

Before we start to speak about the transformation of the common property of spouses into a common property in shares, we must mention about the legal regime of the ending of the common property of spouses. Our Family Code[2] says in art. 33 that a marriage ends when one of the spouses dies or when they decide to divorce. Once appear one of this situations, as a consequence, the common goods must be divided. The article 25 from Family Code, provides the modalities of dividing the common property of spouses, and says that this can happen during the marriage, after the ending of marriage by the request of one of the spouses and by the request of the spouse's creditors.

The general rule that provides the division of common goods is regulated in article 370 from Civil code and says that "the division of the goods common property of spouses between joint owners will be done proportional with the contribution of each of them at the acquisition of the goods. Until proven otherwise, the joint owners share is presumed to be equal". The article 26 from Family code is coming to complete previous regulation and provides that "At the division of the common property of

[1]Civil Code of the Republic of Moldova. Adopted by the Parliament by law nr. 1107-XV of 06.06.2002. Official Journal of the Republic of Moldova no. 82-86 / 661 of 22/06/2002.
[2] Family Code of the Republic of Moldova. Adopted by the Parliament by Law no. 1316-XIV of 26.10.2000. Official Journal of the Republic of Moldova no. 47-48 / 210 from 26.04.2001.

spouses and determination of the shares from this, the spouse's parties are considered to be equal, if the matrimonial agreement doesn't provide otherwise".

Also, the division of the common goods can be done by the spouse's agreement, or by the court. If it is done by the court the Family Code, in paragraph (8), article 25 – The division of the joint property of spouses, sets forth that: "For the division of the goods from the joint property of spouses which marriage was dissolved, it is establish a limitation period of three years. Comparatively with the Romanian Civil Code that in his provisions doesn't have such regulations and as a result this action is indefeasible. And this is the main issue that we try to solve - during this period of time, the common property of spouses is converted into a common property in shares or it remains the same until the end of the division of the goods?

About this situation the national Civil code provides that common goods will remain in common property of spouses, but only in situation when this goods were not divided during the marriage and if we speak about a common property of spouses and not a joint common property. So, in paragraph (7), article 26, Family code it is regulated that '' If the common goods were divided during the marriage, this one become spouse's personal goods, but the goods that were not divided, as the goods acquired after by the spouses, are spouse's common property".

Romanian Civil Code[1], in article 356, entitled – The effects of the termination of community regime, says that ''If the community regime is finished by dissolution of marriage, former husbands remains joint owners regarding common goods until the determination of the quota-part that will be establish for each of them. In other words, in the period of time between the ending of the marriage and the division of the common goods, it will be established the regime of common property of spouses. ''With this exception, in all other situations when we have a common property of spouses, but the subjects are not spouses, it can take place a transformation from common property of spouses in common property in shares, the determination of shares could be done by agreement or by the court''[2]. But also, by spouse's desire, their joint property could be transform in a common property in shares.

We saw what provisions we have in case of dissolution of marriage, but what will happen in case if one of the husbands dies? It is obvious that the common property of spouses will end and the common goods that they gathered together will be divided between inheritors. So, in the period of time before the procedure of inheritance is closed, the inheritors will have a right of common property in shares, that can also remain if they will decide so.

But, there is also and another reason, regulated in the article 1564 of the Civil code entitled – The common property in shares over the indivisible fortune, that says:'' If by agreement of all heirs who accept inheritance otherwise agreed, whose wealth sharing in nature will result in economic loss or decrease its destination is considered indivisible, is not divided and becomes common property in ideal shares respectively''.

Another important situation is about the declaration of nullity of the marriage. What regime it will be applied regarding the goods that were obtained in common by the husbands? The Family code gives the solution and sets forth, in paragraph (2), article 44 entitled – The consequences of declaration of nullity of the marriage, that " The goods purchased in common by the persons which marriage was declared null belongs them with the right of common property in shares, and the matrimonial agreement is considered null. As an effect, for the common goods achieved by the spouses in the period of time from the beginning of the marriage and the declaration of nullity, it will be applied the principles of the common property in shares provided in the second section of the third chapter from the third title of the Civil code.

The transformation of the common property of spouses in common property in shares

Former we present what kind of provisions we have in national and international legislations that provides the methods of ending the common property of spouses. But, further we will try to analyze if this provisions offer right solutions for the existing problems and to complete with other proper regulations. In the Romanian literature[3] this situation we try to research was named post-matrimonial

[1] Romanian Civil Code.. Adopted by the Romania Parliament by Law no. 287/2009. Official Journal of Romania, Part I, no. 511 of 24 July 2009.
[2] D. Lupulescu, Common property, Ed. Legal universe, Bucharest, 2013, p.140.
[3] A. Bacaci, Property relations in family law, Ed. Hamangiu, Bucharest, 2007 p.108

community and considered to be a common property of transition between common property of spouses and common property in shares.

In the legal doctrine[1] there are two opinions about the transformation of the common property of spouses. One of this is that it is transforming in a common property in shears and another that it remains the same right of property, but with a special regime, different from the regime of common property in shares. About the first opinion we can say that if we are present at a joint property established between spouses, from the moment the marriage ends and this form of common property ends. This happens from the moment of dissolution of the marriage, because this regime exists only in the period of marriage.

The relations of common property of spouses regarding the common goods are not freestanding, but accessories relations and their existence are determined by the existence of marriage, that is a main one. The ending of the relations of common property of spouses doesn't mean the end of the property right regarding the common goods. In other words, if it not more possible to maintain the relations between spouses, the right regarding their common goods remains a right of common property.

Another thesis important to be taken into consideration is that it could happen that spouses wouldn't like to divide their common goods, but to dissolve their marriage. In this situation the common property of spouses ends and they will hold common goods in quota-parts or can make an agreement to determine a joint property for their common goods.

If we will admit that after the marriage dissolution the common property of spouses will be transform into a common property in shears, then what will be the extension of this right. Because one of the main legal feature of the common property in shears is that the shear are ideal. We know that this shear exist also in the common property of spouses, but in that period of time, they are not divided, because it is in the favour of spouses to hold their goods in common, like it is doing in each marriage.

So, at the moment of the marriage dissolution this shear can became an actual right that can be reify over an ideal shear from the right of property. To determine the extension of the right of property for each spouse over the common goods it is relevant to express the personal contribution brought by the spouses at the moment of obtaining the common goods that consists the object of the right of common property.

There are also, some situations important to be mentioned when we can't apply the common property in shears regime. It happens when the common property of spouses is transformed into an exclusive one. It is the case when one of the spouses dies and the other remains the only inheritor. But we know that we can speak about a common property, indifferently in which form, only when we have two or more persons.

Conclusions. After we research the problem in discussion, we observe that in different situations and legislations there are different solutions and provisions about the regime that will be apply in the case of ending the common property of spouses. Our legislation expressly provides that common goods will remain in common property of spouses, except when the marriage was declared null or in case when a spouse dies and more than one inheritor exists.

In our article we bring arguments for both opinion established by the legal doctrine and can say that it is important to be provided by the law if it takes place a transformation from the common property of spouses into a common property in shears. In my opinion it is more proper to provide that after the ending of the marriage and before the division of the common goods it will take place a transformation from the right of common property of spouses in the right of common property in shears. Because we are not involved in a marriage anymore, the regime of common property of spouses ends and it not produce the legal effects mentioned in the legislation.

It is also provided in the first paragraph, article 366 of the Civil code that a common property of spouses can't be established only for spouses. So, it says that: "In the case when the right of property belongs concomitant to more persons without one of them to be a holder of an ideal quota-part from the common good, the property is common jointly between spouses. As a conclusion, when can apply proper regimes for each situations and it is necessary to underline that the mentioned provisions are applied not only in cases when a marriage exists. There are common goods, not divided in shears that are hold by more than one person.

[1] D.Lupulescu, Common property, Ed. Legal universe, Bucharest, 2013, p.363.

RÉGLEMENTATION DE LA PROCÉDURE COLLECTIVE DANS LES SYSTÈMES INTERNATIONAUX DE DROIT

ILANA Ana, etudiant de l'école doctorale,
Université d'état de Moldavie

Résumé: *Le point de repère central des réglementations au niveau de l'Union européenne sur la procédure collective est donné par le Règlement du Conseil (CE) 1346/2000 du 29 Mai 2000. Ce règlement, le résultat de plus de 40 ans d'analyse et de préparation, entré en vigueur le 31 mai 2002, régisse par ses 47 articles la juridiction internationale d'un tribunal d'un État membre concernant l'initiation de la procédure collective, la reconnaissance automatique de la procédure dans les autres États membres et la reconnaissance des pouvoirs transfrontalières du « liquidateur » ou du praticien de procédure collective impliqué dans la procédure. L'objectif général du Règlement CE sur l'insolvabilité est de fournir un cadre juridique communautaire d'application générale, obligatoire pour tous les débiteurs, qu'ils soient personnes physiques ou morales, commerçants, intermédiaires ou individus. La plupart des pays de la Communauté européenne doivent modifier leurs lois nationales sur la procédure collective pour mettre en œuvre les dispositions du Règlement, afin de parvenir à une véritable et intégrale harmonisation dans le domaine de la procédure collective dans tout l'espace communautaire.*

Au cours des dernières années, les lois sur la procédure collective au niveau international ont été renouvelées en permanence, les changements étant générés par deux principaux vecteurs: **la pression d'harmonisation législative** et **l'adaptation aux spécificités nationales**.

Les réglementations internationales sur la procédure collective

1. Remarques préalables

Comme indiqué dans la littérature juridique au niveau international, les conventions et les lois modèles sont élaborées justement pour être reprises par les États intéressés et pour promouvoir l'uniformité de la législation dans un domaine particulier. Sûrement une *Loi modèle* diffère sensiblement d'une *Convention* (traité international), vu qu'il n'y a pas l'obligation de signature ou de ratification par l'État concerné et les participants peuvent élaborer une législation nationale basée sur un modèle de loi, mais avec les modifications nécessaires, compte tenu naturellement de ses propres traditions juridiques. Ainsi, au fil du temps des traités internationaux bilatéraux ont été conclus, parmi les lois élaborées les plus sonores, nous précisons :

a. Les Traités de Montevideo de 1889 et respectivement 1940 considérés comme les premiers traités à vocation internationale visant la faillite transfrontière, ayant comme parties les États latino-américains. Le Traité de 1889 concerne seulement la liquidation, tandis que le second concerne aussi la réorganisation judiciaire. Les créanciers locaux du débiteur étranger pouvaient initier, dans leur propre État, des procédures de faillite séparées contre le débiteur, poursuivant la liquidation de ses actifs situés dans cet État. En termes de la compétence de résolution, elle appartenait à quelconque des tribunaux de l'État membre sur le territoire duquel le débiteur avait des actifs.

b. La Convention de La Havane de 1928, considérée comme une extension territoriale des Traités de Montevideo, a été signée par 15 pays d'Amérique latine. Le critère de la compétence concernant l'ouverture de la procédure de faillite était représenté par le siège ou le domicile du failli.

c. La Convention des États nordiques – spécifiquement la Convention n° 4 de 1933, sur la procédure de faillite, signée lors de l'Union scandinave de droit international privé par le Danemark, la Finlande, l'Islande, la Norvège et la Suède, confère la compétence de siéger au tribunal dans le ressort duquel est situé le siège ou le domicile du débiteur.

d. L'acte uniforme OHADA de 10 avril 1998 portant organisation des procédures collectives d'apurement du passif a été adopté par l'Organisation pour l'Harmonisation en Afrique du Droit des Affaires, qui classifie les procédures principales (si telles procédure sont ouvertes dans l'État où le débiteur a son siège principal) ou secondaires ; la compétence du juge de la procédure est prolongée, en sorte qu'il pourra exercer tous les pouvoirs dans d'autres États, si dans ces États d'autres procédures collectives n'ont pas été ouvertes ; la reconnaissance des décisions d'ouverture et

implicitement de clôture des procédures dans d'autres États parties, étant considérées comme ayant l'autorité de la chose jugée.

e. La Convention européenne sur certains aspects internationaux de la faillite, signée à Istanbul en 1990 par 6 États, mais ratifié par la suite par un seul État (Chypre), n'a pas réuni les conditions pour entrer en vigueur (sa signature par 3 États au moins). La Convention a été conclue sous l'égide du Conseil de l'Europe, considérant que « les procédures de faillite et les procédures similaires concernent de plus en plus fréquemment des personnes qui exercent des activités en dehors du territoire national » et pour assurer « le minimum de coopération juridique en réglant certains aspects internationaux de la faillite, comme le pouvoir des gérants et des tribunaux de faillite d'agir en dehors du territoire national, la possibilité de recourir à l'ouverture de faillites secondaires dans le territoire d'autres parties et la possibilité pour les créanciers de présenter ses créances dans des faillites ouvertes à l'étranger ».

Il est important de mentionner aussi le Projet de la cinquième Conférence de droit international privé de La Haye analysé à la fin du dix-neuvième siècle (1894) qui consacre le principe de l'universalité des procédures de faillite et la Loi modèle élaborée par ***l'Association Internationale du Barreau sur la coopération en matière de procédure collective transfrontalière (Model International Insolvency Cooperation Act –MIICA),*** projet qui a été combinée avec celui de l'UNCITRAL et qui recommande l'administration de la procédure et de la fortune du débiteur par une seule juridiction basée sur Bankruptcy Code.

La loi modèle la plus importante sur la procédure internationale a été élaborée par l'UNCITRAL, qui, même si elle n'avait pas un caractère contraignant, son but était de stimuler le processus d'adaptation de la législation nationale sur la procédure collective. La mise en œuvre du Modèle de loi de l'UNCITRAL a été soutenue par des prestigieuses institutions internationales, telles que la Banque mondiale, le FMI ou la Banque asiatique de développement. Conformément à l'art. 3 du Modèle de loi, les obligations internationales des États qui adoptent ce modèle de loi sont respectées, ce qui signifie que les dispositions du Règlement CE peuvent encore avoir effet, alors que le cadre juridique proposé par l'UNCITRAL régirait le régime de déroulement des relations des États membres de l'UE avec les États dans lesquels les dispositions du Règlement CE ne s'applique pas.

2. Réglementation de la procédure collective dans les systèmes législatifs nationaux

La réglementation de la faillite est différente, d'autant plus que le concept de « faillite » n'a pas le même sens dans le monde du commerce international. Si en Roumanie la procédure de faillite signifie seulement la liquidation des sociétés commerciale, respectivement des actifs que les entreprises en faillite détiennent, aux États-Unis elle vise soit la réorganisation, soit la faillite, en Hongrie la notion ne désignait que la procédure de réorganisation, tandis qu'en Australie le terme concernait uniquement la liquidation des fortunes des personnes insolvables. Toutefois, le terme de faillite est encore utilisé, désignant la procédure collective déclenchée par une crise économique du débiteur.

La notion de « faillite internationale » est discutable tant qu'il n'y a pas de procédures communes universellement acceptées. Pourtant quelques tentatives ont été faites pour unifier la législation dans la matière, soit à l'échelle régionale (européenne), soit au niveau universel (l'UNCITRAL).

La notion de « droit international de la faillite » est considérée comme survenue à la frontière entre le droit des procédures collectives, le droit international privé et le droit judiciaire international. La Cour de justice a défini une procédure collective comme « une procédure fondée sur l'état de cessation des paiements, d'insolvabilité ou de perte de crédibilité du débiteur, ce qui implique une intervention de l'autorité judiciaire et conduise à une liquidation obligatoire et collective des actifs ou au moins à un contrôle de cette autorité ».

États Unis de l'Amérique.

Selon la Constitution des États Unis, le Congres a le droit d'établir une « loi uniforme sur la naturalisation et des lois uniformes sur la faillite (Bankruptcy) partout aux États-Unis ». L'importance de la faillite aux États Unis est déterminée par le grand nombre de cas (chaque année plus de 20 000 faillites) et l'impact économique des situations de procédure collective a mené à l'unification au niveau fédéral, un système de juridiction propre et les trois types de procédures judiciaires: la réorganisation - applicable uniquement aux commerçants; la liquidation ('straight bankruptcy') - appliquée à tous les débiteurs, personnes physiques ou morales, commerçants ou non commerçants; la procédure de « plan des revenus communs », qui se compose du rééchelonnement

des dettes octroyé aux personnes ayant des revenus réguliers, continus (pensions, salaires, dividendes) et qui ont des dettes supérieures à 100 000 USD.

Bankruptcy Code, USC, Toitre Il - le Code de la faillite des États Unis - combine les théories classiques de la faillite: l'universalité et la territorialité. Ce code reconnait les effets transfrontières de la faillite, permet l'accès des créanciers étrangers et des représentants d'une procédure étrangère aux tribunaux de la faillite des États-Unis et la possibilité d'ouvrir plusieurs procédures, si le débiteur possède des biens dans différents États. Selon le Bankruptcy Code, le représentant d'une procédure étrangère pourra ouvrir une procédure de faillite aux États-Unis contre un débiteur qui a son siège, domicile, résidence, principaux locaux d'affaires ou principaux actifs dans le ressort de la juridiction saisie.

En France la réglementation de la procédure collective fournie par la Loi n° 148/de 1 Mars 1984 sur la prévention des difficultés et le règlement à l'amiable, ainsi que par la Loi n° 98 de 25 Janvier 1985 sur le redressement judiciaire et la liquidation (modifiée par la Loi n° 475 de 10 Juin 1994) désignent trois procédures: la procédure de redressement amiable d'une entreprise en difficulté, mais pas insolvable; la procédure judiciaire pour les entreprises insolvables; ainsi que la liquidation judiciaire avec la vente d'actifs. En termes de compétence matérielle, les tribunaux français peuvent résoudre des litiges si le siège de la société ou des bureaux secondaires sont situés sur le territoire de cet État.

En Allemagne, la Loi de la procédure collective de 1994 (Insolvenzordnung - InO) prévoit que la procédure collective peut être ouverte à la demande d'un créancier ou débiteur, suivie par l'une des procédures suivantes: (i) un accord à l'amiable entre le débiteur et les créanciers pour sauver l'entreprise; (ii) la réorganisation basée sur un plan d'insolvabilité (Insolvenzplan), qui peut également être basée sur les négociations entre le débiteur et le créancier; (iii) un accord sur les actifs, le débiteur vendra tout ou partie des actifs à un acheteur en mesure de poursuivre l'activité.

En Espagne, le cadre juridique est moderne, étant influencé par la Loi Modèle de l'UNCITRAL. La procédure collective (concurso) est définie comme une situation dans laquelle un débiteur ne peut plus satisfaire régulièrement à des obligations commerciales. La procédure collective peut être demandée par le débiteur (l'insolvabilité volontaire) ou par le créancier (d'insolvabilité obligatoire). Si le débiteur néglige la situation d'insolvabilité, il peut être sanctionné pour avoir agi de mauvaise foi, tandis qu'on peut interdire aux chefs d'entreprise débitrices d'exercer une activité économique pendant une période de jusqu'à 15 ans.

La Loi de la procédure collective de 1986 de **Grande Bretagne** prévoit ce qui suit : les liquidations volontaires et les liquidations obligatoires. ***La liquidation volontaire*** peut commencer lorsque la décision d'insolvabilité a été approuvée par les actionnaires. La société continuera à fonctionner uniquement à des fins de liquidation. ***La liquidation obligatoire*** peut commencer à la demande des créanciers, des chefs d'entreprise ou des actionnaires et à la demande du Secrétaire d'Etat pour le Commerce et l'Industrie (pour des raisons d'ordre public).

En **Belgique,** l'institution « du concordat préventif » est appliquée, ce qui est un « accord qui a eu lieu entre le débiteur et la masse créancière, par lequel le débiteur s'engage à payer les dettes selon les délais et les conditions convenues avec la masse des créanciers ». Dans ce système, avant l'ouverture de la procédure de faillite, le rôle des créanciers est prédominant.

Un règlement distinct se trouve dans tous les pays qui ont eu une longue période d'économie en transition (la République tchèque, la Hongrie, la Slovaquie, la Bulgarie etc.), dans lesquels le règlement de l'insolvabilité est axé autour de deux processus: le processus de privatisation et la restructuration. La restructuration implique le changement des anciennes entreprises d'État dans des entreprises orientées vers le marché, qui soient capables de prendre leurs propres décisions pour maximiser les bénéfices et surtout de prendre des décisions de gestion qu'elles prennent. Si les entreprises sont prises sous protection de l'État, la probabilité qu'elles prennent des mesures radicales de transformation pour survivre sur le marché sera beaucoup réduite.

Les gouvernements de ces pays ont pris des mesures en contradiction avec le marché libre, ce qui aurait permis le transfert d'une propriété en faillite à une entreprise pour la gérer correctement et efficacement, par exemple : l'élaboration des mesures de rééchelonnement des dettes suivies par l'effacement des dettes à plusieurs reprises, l'exemption des lois sur la faillite pendant le processus de la privatisation ou l'octroi de subventions, qui n'ont pas produit les résultats escomptés etc.

En Bulgarie, le règlement sur l'insolvabilité par le Code de Commerce, la partie IV attribuait la qualité processuelle passive, respectivement la possibilité qu'à cette procédure ne soit soumise qu'une société à responsabilité limitée ou une société par actions. La même loi prévoit comme

fondement juridique pour l'ouverture de la procédure seulement l'état d'insolvabilité actuelle et prouvée, et non pas l'imminence de l'occurrence de l'incapacité de paiement.

En République Tchèque, la Loi 328 / 1991 modifiée, qui régissait l'insolvabilité a été considérée comme une loi inflexible, un rôle important étant attribué à la procédure du liquidateur et du tribunal.

La Loi VI de 2006 du **droit hongrois** prévoit que l'insolvabilité se produit lorsque les créances ne sont pas récupérées par la procédure d'exécution forcée, lorsque le débiteur ne paie pas une obligation consacrée par un jugement, ou lorsqu'il ne paie pas dans les 15 jours suivant la notification d'introduction de la liquidation ou il n'a pas fait appel, le cas échéant. L'article 27 (2) comprend la présomption relative d'insolvabilité, à savoir, si le débiteur ne fait pas appel contre la demande du créancier dans les 8 jours suivant l'introduction.

Dans la législation de Pologne, la Loi 60/2003 (art 11) prévoit un retard d'au moins trois mois suivant l'échéance des obligations non respectées et la condition alternative que la dette impayée représentent au moins 10% de la dette totale, ou que la valeur du passif soit supérieure à la valeur des actifs.

La législation de la Russie. La question de l'insolvabilité est régie par la Loi Fédérale sur l'insolvabilité des entreprises du 19 Novembre 1992, telle que modifiée et complétée en Juillet 2006. L'insolvabilité est ouverte sur la demande expresse d'un créancier contre une personne morale, un propriétaire d'actifs immobiliers, ou une ferme agricole de famille si les obligations de paiement enregistrent un retard d'au moins 3 mois suivant l'échéance ou la notification, si le montant de la dette atteint le seuil de 100 000 roubles. Ce seuil est porté à 500 mille roubles si le débiteur est une micro-entreprise ou une entité à droit de monopole et la période minimale dépassée d'échéance devrait être de six mois. Il est très important qu'au moment de siéger le tribunal ne prend pas en compte les demandes de paiement accessoires - les pénalités de retard ou les demandes de réparation des dommages ou d'indemnisation revendiquée par les personnes physiques pour les dommages qui touchent leur vie ou leur santé, pour la responsabilité professionnelle ou le versement des pensions alimentaires.

3. Règlement de la procédure collective dans l'Union Européenne

Les pays d'Europe centrale et orientale ont adapté la législation nationale aux Directives européennes dans la période préalable à l'adhésion à la Communauté économique européenne. **Le Règlement du Conseil n° 1346/2000, du 29 Mai 2000** sur la procédure collective est applicable dans tous les pays de l'Union Européenne, à l'exception du Danemark. Le Conseil de l'Union européenne a proposé le nouveau règlement en vertu du Traité instituant la Communauté européenne, à l'initiative de la République fédérale d'Allemagne et de la République de Finlande, avec l'avis du Parlement européen et du Comité économique et social.

L'Union européenne vise à établir un espace de liberté, sécurité et justice. Le cadre économique et sociale, les activités des entreprises ont eu de plus en plus des dimensions transfrontalières, ce qui a justifié la nécessité que ces relations soient réglementées de plus en plus par la législation communautaire. L'insolvabilité de telles entreprises affectant également le bon fonctionnement du marché intérieur, donc il est nécessaire un acte communautaire qui exige la coordination des mesures à prendre concernant le patrimoine d'un débiteur insolvable, notamment pour éviter que les parties soient tentées de transférer leurs actifs ou les procédures judiciaires d'un État membre à l'autre, cherchant à obtenir une situation juridique plus favorable (forum shopping).

Le champ d'application du règlement CE est définie par l'article 1 (1) qui stipule que pour reconnaître une procédure collective au niveau communautaire, il faut remplir certaines conditions : (i) La procédure devrait être cumulative, de sorte que tous les créanciers concernés ne puissent satisfaire leurs demandes que par le biais de cette procédure, des actions individuelles n'étant pas permises; (ii) la procédure doit être engagée lors de l'observation de l'insolvabilité du débiteur, et non pas pour d'autres raisons. (iii) L'essai de l'insolvabilité du débiteur se fait conformément à la loi de l'Etat dans lequel la procédure est ouverte; (iv) la procédure devrait impliquer la privation, en tout ou partie, du débiteur de certains actifs ou pouvoirs, comme la suppression du droit du débiteur de gestion de la société concernée. Le règlement s'applique aux procédures collectives d'insolvabilité, bien que le débiteur soit une personne physique ou une personne morale. Les procédures d'insolvabilité concernant les compagnies d'assurance, les établissements de crédit, les entreprises d'investissement qui fournissent des services impliquant la détention de fonds ou de valeurs mobilières de tiers et les organismes de placement collectif sont exclus du champ d'application, étant réglementés de façon

séparée, ayant un régime spécial et, dans une certaine mesure, les autorités nationales de surveillance disposent de pouvoirs très étendus d'intervention. Le règlement permet l'ouverture d'une procédure principale d'insolvabilité dans l'État membre dans lequel se trouve le centre des intérêts principaux du débiteur et l'ouverture de procédures secondaires parallèles avec la procédure principale pour protéger les intérêts différents, dans l'État membre dans lequel est situé le siège social du débiteur. Les effets des procédures secondaires se limitent aux actifs situés dans cet État. « Le centre des intérêts principaux » doit correspondre à l'endroit où le débiteur gère systématiquement ses intérêts et il peut, donc, être vérifié par les tiers. La compétence territoriale au sein de cet État membre doit être déterminée par la loi nationale de l'État membre concerné.

Le règlement prévoit la reconnaissance immédiate des décisions relatives à l'ouverture, le déroulement et la clôture de la procédure collective entrant dans son champ d'application et des jugements directement liés à cette procédure collective. Le jugement du tribunal qui ouvre en premier la procédure devrait être reconnu dans les autres États membres, sans qu'ils aient le droit d'examiner la décision du tribunal concerné.

La tendance de l'harmonisation du droit de l'insolvabilité dans les États membres est le résultat à la fois de la coopération institutionnelle au niveau international ou régional, et des pressions informelles de conformité en provenance d'autres États partenaires. Un certain nombre d'institutions internationales (le FMI, la Banque Mondiale, l'UNCITRAL, la Commission Européenne etc.) ont défini au cours des dernières années, **des recommandations, des conventions, des mécanismes de consultation** ou d'autres arrangements de coopération en vue d'établir des pratiques communes en matière de faillite.

Le Règlement CE concernant la procédure collective est certainement une étape importante dans la création d'un cadre juridique pour faciliter l'interaction et l'alignement des différents systèmes d'insolvabilité au sein de l'Union européenne pour remplacer les nombreux accords bilatéraux de reconnaissance mutuelle des procédures de faillite sans but de normaliser un type particulier de procédure.

La principale recommandation faite par des experts réunis dans le groupe d'experts coordonné par la Commission européenne pour éviter des situations d'incapacité de paiement était de créer des mécanismes ou d'institutions qui fournissent des conseils aux entrepreneurs en difficulté pour éviter à l'avance l'insolvabilité, en mettant l'accent sur l'importance de l'information, sur la transparence concernant les moyens alternatifs à suivre lorsque des difficultés financières surviennent. Les recommandations relatives au système juridique visent à fluidiser et dérouler promptement la procédure d'insolvabilité, de sorte que les entrepreneurs ne devraient pas être découragés par l'idée d'aller à la faillite. De toute évidence, dans la mesure du possible, un plus grand accent est suggéré sur la réorganisation judiciaire conduisant à la rescousse des entreprises éprouvant des difficultés temporaires en offrant une nouvelle opportunité à ceux qui ont fait faillite en raison d'un contexte global défavorable.

En Moldavie la législation sur l'insolvabilité nécessite aussi, pour une bonne et efficace mise en œuvre, d'une part, une expertise substantielle dans le domaine commercial et, d'autre part, assez de ressources humaines et matérielles pour le déroulement des procédures dans des délais raisonnables, la rapidité de la procédure étant l'une des caractéristiques essentielles de l'insolvabilité.

Bibliographie:

1. L'étude de l'impacte n° 8 (Pais II) ASPECTS DE LA FAILLITE DANS L'ÉCONOMIE ROUMAINE perspective comparative et analyse - Daniel Dăianu, Lect. Dragoş Pîslaru, Liviu Voinea, Institut européen de Roumanie, Bucarest, 2004
2. La Loi 637/2002 sur les rapports de droit international dans le domaine de l'insolvabilité;
3. Le Règlement du Conseil (EC) 1346/2000 du 29 Mai 2000 sur les procédures collectives.
4. Hart, Oliver (1999), *Different approaches to bankruptcy*, Banque Mondiale, Waashington International Insolvency Institute (www.iiiglobal.org) –
5. Gimenez, Sergi (2004), *The Spanish Insolvency Act 2003 and its impact on international business;*
6. Lucian Arnautu – "Reglementarea notiunii de insolventa" - elemente de drept comparat, la Revue "Jurnalul de Studii Juridice" n° 1-2/2007, p. 22
7. Radu Bufan, Andreea-Deli Diaconescu, Florin Motiu s.a., "Tratat practice de insolvenţă"- Edition Hamangiu 2014

PROVIDING LEGAL ASSISTANCE IN CRIMINAL PROSECUTION COMPLETION

NUȚ Gabriela Stefania, Ph.D , Lawyer,
Bucharest Bar, Romania

Abstract: *Providing legal assistance ranges from guarantees which must accompany any person who engages in the execution of the criminal prosecution acts and criminal prosecution completion, which represents a stage of this phase in which the criminal investigation body (CPP) and criminal prosecution bodies (CPP RM), after having considered that they managed all necessary evidence, prepare the case in order to advance it to the prosecutor, so that he undertake the verification of criminal prosecution works and declare his opinion according to the law. It is of particular importance the contribution of the lawyer in contesting the legality of the actions and inactions of the criminal prosecution body and of the body exercising the operational investigation activity, respectively of the criminal prosecution measures and acts, which, in themselves, represent not just a realisation of the right of access to justice of the person, as guaranteed by the Constitution of the Republic of Moldavia, namely by the Romanian Constitution and by Article 5 , Article 6 and Article 13 of European Convention on Human Rights, but also an effective way to detect and remove any violation of human rights from the very phase of criminal prosecution. The active participation of the lawyer to criminal prosecution completion, during the presentation of the criminal prosecution material allows giving adequate appreciation to the circumstances of the criminal cause , and prevents limitation and subjectivity, determining fairness , impartiality of the criminal prosecution investigator , the prosecutor , the investigating judge, excluding the accusatory tendency in their activity, ensuring fair solutions to start criminal proceedings.*

Keywords: *lawyer, defender lawyer, criminal investigation body, prosecutor, legal assistance, criminal prosecution completion.*

Criminal prosecution completion does not mean the end of the criminal prosecution phase, just the *completion of the criminal prosecution activity by the criminal investigation bodies (CPP)* and by the criminal prosecution bodies (CPP RM).

Finalising the investigation of the cause in terms of all the activities required by the specifics of the cause, the criminal prosecution body, considering that the criminal investigation is complete, shall immediately submit the file to the prosecutor, accompanied by a report, which must be confined to the fact which formed the subject of the criminal prosecution, the defendant and the last legal classification of the offense . The report of the completion of the criminal prosecution must also include, in addition to the general statements, the incriminating act or acts of the defendant, the administered evidence and the legal classification. The report must also include the proposal which the criminal investigation body makes on the solution to be adopted by the prosecutor. Additionally, the report also includes additional data on material evidence, precautionary measures, preventive measures, legal costs.[1]

In this case, according to Art.261 , para. (1) the CPP prosecutor is obliged within 15 days from the receival of the file sent by the criminal investigation body according to Article 256 or 258 to do the verification of the criminal prosecution works and to rule over them. If the prosecutor finds that it complied with statutory protections truth , the prosecution is complete, that there is necessary and legally managed evidence, gives the indictment in terms of article 262, item 1, letters a) and b) CPP or ordinance in terms of article 262 , item 2 , letters a) and b) CPP .

In the Republic of Moldavia, according to Art.290 , para. (1) the CPP RM prosecutor, within 10 days from the receival of the file sent by the criminal prosecution body, checks the materials of the cause, the performed procedural actions, ruling over them, and when he finds that it complied with the criminal trial , regarding criminal prosecution, that the prosecution is complete, that there is sufficient legally managed evidence, he notifies the accused, his legal representative, the defense counsel, the injured party, the civil party, the civilly responsible party and their representatives about the completion of the criminal prosecution, the place and time when they can learn the criminal prosecution materials. The civil party, the civilly responsible party and their representatives are

[1] Boțian Elisabeta, Drept procesual penal, Note de curs, Burg Publishing House , Sibiu, 2013 , p. 108 (www.roger-univ.ro)

presented to inspect only the materials relating to the civil action they are a part of, according to article 293, para. (1) CPP RM, the informing of the lawyer being made, usually through communication in writing. According to article 293, para. (2) CPP RM the criminal prosecution materials are presented to the accused arrested in the presence of his defender, and at the request of the accused – to each of them separately. To get acquainted with the materials of criminal prosecution, they are presented in the file stitched, numbered and entered in the docket.

In judicial practice numbering the file pages in pencil has become a tradition, erasures and number corrections being met, and that is why we believe V.N. Burobin's proposal is correct that it would be fair if the file pages are numbered in fountain pen or stamped[1].

At the request of the parties, the corpus delicti will also be presented, which cannot be kept together with and file materials, the audio and video recordings will be reproduced, except the cases provided in article 110 CPP RM. If the accused or the unarrested defendant is illeterate or cannot read (he is ill or cannot see etc.), the counsel will read the file and will present personally the evidence of the case[2].

If there are reasonable grounds to believe that the life, physical integrity or liberty of the witness or of a close relative of his are under threat in connection with the statements that he makes in a criminal case regarding a crime, which is serious, extremely serious or exceptionally serious and if there are the respective technical means, the investigating judge or, where appropriate, the court, at the request of the defense counsel or the prosecutor may allow the respective witness to be heard without being physically present at the place where the criminal prosecution body is or in the room where the court hearing is conducted, by technical means provided for in article 110 CPP RM.

In this case there will not be presented the information about the real identity of the witness that is recorded by the investigating judge or , where appropriate, of the ex officio court in a separate official report, which is kept on the premises of the respective court in a sealed envelope in maximum confidentiality conditions . If the criminal case has more volumes, they are presented simultaneously to take cognizance of the respective materials, so that the person who becomes aware of them can return to any of these volumes several times, the prosecutor, by order, being allowed to establish a programme, coordinated with counsel, which sets the date and number of volumes for the study.

The deadline to take notice of the criminal prosecution material cannot be limited, but if the person becomes aware of the material abuses the situation, the prosecutor sets the way and the term of this action, given the volume of the file.

It cannot be regarded as conveying the criminal prosecution materials the work of the prosecutor C. who called the arrested defendant in denial of food for six days, at the prosecutor's office and on the basis of a report drawn up by the prison doctor, who noted that he presented the defendant the materials of the case, contained in three volumes with over 1,300 pages within ten minutes, while the defendant presented the medical documents and requested submission to a forensic examination stating that his physical and mental condition makes him unable to read the materials and to formulate his defense on the file[3].

In order to ensure the keeping of the secrecy of state, commercial or of other secret protected by law, as well as in order to protect the life, the physical integrity and the liberty of the witness and of other people, the investigating judge according to the prosecution's request, may limit the right of the defense counsel and of the representative to take notice of the materials or information on their identity, the approach being examined under Art.305 CPP RM .

Under art.212, para. 2 CPP RM, if required to maintain confidentiality, the person conducting the criminal prosecution which prevents the defender and the representative attending the development of the actions of the criminal prosecution about the fact that they have no right to disclose the information regarding the criminal prosecution. These participants will give a written statement that they have been warned about the responsibility that they will bear according to art.315 of the CP RM which states that the objective side of this crime is the disclosure by a person participating in criminal prosecution acts of the data obtained contrary to the prohibition of the prosecutor or the criminal

[1] Буробин В.Н. Адвокатская деятельность.Учебно-практическое пособие.Изд.МНЭПУ, Москва, 2001, 324 с.
[2] Jidovu Nicu , Dreptul la apărare a învinuitului și inculpatului, Rosetti Publishing House, Bucharest, 2004, p.44
[3] Bucharest Court , Sentence on February 27 2001 no.147 , criminal file no. 3969

prosecution officer. The disclosure of the criminal prosecution data can be made: orally or in writing via mass media, television radio etc.[1]

According to Art.213, para. (5) CPP RM the defender and the representative as well as other people who, under the rules of criminal procedure, will be presented in order to take action or otherwise communicated information constituting a state secret, shall give a prior written nondisclosure statement of such data. If the counsel or other representative, except the legal representative refuses to give such a statement, he is deprived of the right to participate in the criminal proceeding in question, and the other people will not have access to data that is a state secret. The declaration of non-disclosure of the people mentioned in this paragraph shall be taken by the person conducting the criminal prosecution or the court and is attached to the criminal case in question. The nondisclosure obligation assumed by the participants in the process does not stop them to ask for the examination of the data which constitute a state secret in a closed court hearing.

Taking note of the cause materials, the lawyer must inform the client openly about the weak and uncertain links of the cause, as well as the complications that can accompany proving the factual circumstances. This is necessary for the client to have a clear idea about the possible conduct of the cause. An experienced defender, anticipating court position, performs an early analysis of the evidence to be presented in court, the possible outcome of their verification under judicial examination, as well as the probability of the confirmation of the sample facts. This is why the lawyer must be convinced of the legality of his application[2] .

About the presentation of the criminal prosecution materials, a report is made to the defender and the accused, in which, apart from the entries listed in art. 260 CPP RM , there are indicated the number of volumes and the number of sheets of each volume of the file that was taken cognizance, the corpus delicti , the reproduced audio and video records as well as the date, hour and minutes of the beginning and end of taking cognizance of the cause file for each day.

The claims and statements put forward in the course of this action are submitted in the official report, and the written requests are attached to the report in which they are mentioned.

About the presentation of the criminal prosecution materials in order to take cognizance of them, each person mentioned in art.293 , para. (1) CPP RM is drawn a report. If the defendant has knowledge of the case materials in the presence of his lawyer, a unique report is made. When the mentioned people are separately aware of the criminal prosecution materials, a report is made for each of them separately.

In the judicial practice in Romania, for example, it was established that the presentation of the criminal prosecution materials is not carried out according to the conditions laid down in Art. 250 et seq. C. Proc. pen. , if the procedure was interrupted by the introduction of an application for the recusal of the prosecutor competent to perform it.

From the analysis of the documents and works of the file, it results that on January 12, 2004, when presenting the criminal prosecution material, the defendant S.L. returned to the initial request of the provision of new evidence and said she would proceed to the recusal of the prosecutor of the case. On the same day , the defendant made the request for the recusal of the prosecutor, a request which was received by the prosecutor on duty, being dated January 12, 2004 , its record being made by the Prosecutor's Office attached to the Bucharest Court of Appeal on January 14, 2004, under the no. 147/VIII/1/2004 .

By order no. 147/VIII/1/2004 on January 14, 2004 , the Prosecutor's Office attached to the Court of Appeal dismissed the recusal request of the case prosecutor .

From the sequence of these documents follows the fact that the recusal of the case prosecutor was made on January 12, 2004 , the same day the prosecutor was to present the criminal prosecution material to the defendant .

During the preparation of the report, the defendant declared her recusal intention of the prosecutor, reflected by filling in the application form to the lawyer on duty. The procedural act of the presentation of the criminal prosecution material was therefore discontinued and no longer completed in the form and conditions required by the provisions of art . 250 following the Criminal Procedure

[1] Barbăneagră Al., and editorial team, Codul penal comentat și adnotat, CARTIER juridic Publishing House, Chișinău , 2005, p. 508
[2] Brînză L., Rolul avocatului în reabilitarea persoanei în procesul penal, the National Law Journal, 2002, no.4, p.50

Code. In these circumstances , the defendant was not presented the criminal prosecution material as determined by the provisions of art. 250 following the Criminal Procedure Code.

On the other hand, the criminal prosecution body, in the absence of the evidence analysis that the defendant was going to seek , has not been able to ascertain whether all the evidence supporting the guilt had been administered.

As the concerned criminal prosecution bodies did not meet the legal provisions regardinf right of defense, it appears that the defendant was brought to an injury that can only be rebutted by the annulment of the act, being accomplished the requirements of Art. 197, para. (1) and (4) Criminal Procedure and therefore , the appeal was rejected[1]

Once you are aware of criminal prosecution material, the accused , the defense counsel and / or the representative are entitled to formulate new demands connected with the criminal prosecution, which is solved according to Art. 245-247 CPP RM , requests which must be clear, accurate and substantiated, only in these cases the defense and the accused being able rely on their positive resolution.

In the process of establishing the true objective, the attitude of the investigating officer has an important role and of the prosecutor towards requests of the counsel or the accused, the thorough knowledge of the case - being a compulsory condition of a qualified defense.

The defender, making acquaintance with the file, must study and analyse all the materials that directly or indirectly refers to his client. The materials that relate to other defendants must not be overlooked, especially when his interests are different.

A professional defender will study thoroughly all the materials of the criminal prosecution, starting with the decision to initiate a criminal case, and the conduct of criminal prosecution actions, and later the indictment, his correspondence with the file materials. In addition, he will fix any detected breaches of the procedural and material rules, of rights and legal interests of the accused. Also, the accumulated evidence will be subjected to analysis if it was obtained legally and by legal procedure.

In the process of carrying out this activity, the defender is forced to undergo a critical study of the facts and circumstances that ‘wake up’ certain suspicion, such as: has the crime occurred? ; has it been properly qualified?; has he been listed all his rights or not?

In the case several defendants are attracted in the criminal liability in the file, schemes are prepared by which we can establish real connections, but hidden, among the participants of the crime and tablets that can clearly reflect inconsistencies or errors in the testimonies of the case interrogators and the experts’ conclusions. Also, as shown by practice drawing up personal files can lead to the simplification the defense.

In the acknowledgment of the criminal case, the counsel is provided with a series of rights, among them first of all the legislator being entitled to the right to hold meetings and discussions with the accused without the presence of another person, during which the counsel can learn some facts that have importance to the case, which can attract the attention of the defender or towards some circumstances which have been omitted. The meeting is also necessary because it contributes to the development of a single position in the next stages of the criminal process, applications and to solving the problems of requesting and conducting actions of criminal prosecutions.

The defender has the right in addition to that of getting acquainted with all the materials in the file an recordd any data in the file, make copies according to Article 68, para. (1), point 10 CPP RM and under article 293 par. (3) CPC RM also to demand the presentation of corpus delicti, and material evidence, the reproduction of audio and video records, if they were performed in the research, except the cases provided in article 110. In the cases when minors and other people suffering from mental illnesses participate in the file, such defense is inadmissible because these people cannot fully understand the meaning of the materials presented, the defense counsel having the obligation to explain their essence.[2]

Once aware of the criminal prosecution materials, the applications forwarded are considered by the prosecutor immediately after their submission, and if he cannot resolve them immediately , the applications are to be resolved ‘not later than 3 days from the date of receipt’ under Art.245 -247 CPP

[1] Romanian High Court of Cassation and Justice, criminal section, decision no. 6826 of November 22, 2006
[2] Bică Gh. et al , Drept penal, Partea generală, Bucharest, Romania of Tomorrow Foundation , 2008 , p 29

RM . According to Art.247, para. (1) CPP the application is to be admissible if it contributes to the research under all aspects full, and objective of the circumstances of the cause, to the ensurance of the rights and legitimate interests of the parties in the process and of other people involved in the process .

In case of rejection, partial or total, of the demand of the counsel or of the accused, of the defendant, the criminal prosecution body adopts an ordinance that is brought to the attention of the people concerned , ordinance that may be appealed in the cases and in the manner prescribed by the current Code - Art.247 , para. (2) CPP RM . As a guarantee of respecting the legality in the criminal proceedings, the legislature has provided for the possibility that any person dissatisfied with the acts and measures taken during the criminal prosecution to press charges against them. The complaint is addressed to the prosecutor who supervises the activity of the criminal investigation body and is submitted directly to either to him or the criminal investigation body. The prosecutor is obliged to resolve the complaint within 20 days of the receipt and immediately notify the person who made the complaint and how it was solved under Art.277 CPP.

In the Republic of Moldavia as well, the legislature has provided for the possibility that any person dissatisfied with the legality of the actions and inactions of the criminal prosecution body and the body exercising the operative activity of investigations to press charges against them.

As such, according to art.298 , par. (1) CPP RM the counsel and the defendant, the suspect, their legal representative, the injured party, the civil party, the civilly responsible party and their representatives, as well as other people whose rights and interests have been violated can make complaints against the actions and inactions of the criminal prosecution body and of the body exercising the operative activity of investigations addressed to the prosecutor who leads the criminal prosecution under par. (2) of art.298 CPP RM

This is the procedural right of the lawyer, which ensures the efficiency and solvency of his participation in the criminal case, which creates to the defender the possibility to fully defend the rights and legal interests of his client throughout the entire duration of the trial. The right to make complaints against the actions and decisions of the criminal prosecution body or of the prosecutor is also a form of supervision over criminal prosecution on behalf of the prosecutor’s office, by ensuring its objectivity and legality.

If the prosecutor disposes the applications for admissions, he also disposes, where necessary, of the completion of the criminal prosecution, indicating the further actions to be carried out and, where appropriate, submits the file to the criminal prosecution body for enforcement, with the establishment of the enforcement deadline.

After the completion of the criminal prosecution, the supplementary criminal prosecution materials are presented to the defense counsel and the accused to take cognizance of them in the manner provided in the text of the article .293 CPP RM and whom about the respective report is written.

Before examining the case in court, the counsel must meet with his defendant, to consult him on the indictment and on other problems encountered, and then making use of the indictment, to review this document and to see whether it corresponds to the case materials.

Notwithstanding the prior knowledge of the file materials, without thoroughly studying the criminal file materials, the lawyer has no right and cannot pay his client qualified legal assistance, being forbidden to participate in the trial by article 54 , par. (5) of Law no. 1260 -XV on the law in the Republic of Moldavia , as amended by Law no. 215- XVI dated July 13, 2006 , published in the Official Gazette no. 126-127 in the Republic of Moldavia, September 12, 2002 . Only taking cognizance and analysing all case materials, the lawyer has the possibility to check the fullness, objectivity and implementation in all aspects of the criminal prosecution. Those defenders do not act correctly who, based on their experience, believe that they will enter the core of the file materials during judicial debates on the merits of the judicial case. The careless, superficial study of the file does not allow the defender to choose a correct line of defense, making it less effective to guarantee the rights and legal interests of the accused. The defender also proceeds incorrectly, studying only the reports of those witnesses who are indicated in the indictment because the explanations of the others may have some circumstances which, in some cases, can make a big difference. The initial materials, the expertises must be equally investigated, as well as the depositions of the injured parties, the witnesses, other defendants, etc.

The defender, making acquaintance with the criminal case, must study all the materials which refer directly or indirectly to his client not overlooking the materials that relate to the other defendants,

especially when their interests are different. Besides this, the defender will fix any detected breaches of the procedural and material rules, of the rights and legal interests of the accused, the accumulated evidence also being subjected to analysis if they were obtained through legal manner and procedure.

In accordance with Article 68, para. (1), point 10) CPP RM the counsel has the right to read the materials of the criminal case since the completion of the criminal prosecution and record any data in the file, make copies, and under Article 80, para. (1), item 8) CPP representative of the victim, of the injured party, of the civil party, and of the civilly responsible party is entitled to take cognizance of the materials of the criminal case since the completion of criminal prosecution, including in the case of the dismissal of the trial and record any data from the file on the interests of the represented person.

From these provisions we can conclude that the defender lawyer, taking cognizance of the materials of the file, is entitled to make copies, but this right is not regulated for the representative lawyer, who is invested with the right to make notes. The discrimination in rights of the representative in comparison with the defender in connection with the completion of the criminal prosecution is obvious and in our vision it affects the adversarial principle, as well as the principle of equality of arms in the process, because these trial participants represent the prosecution and the defense.

The right to a fair trial involves respecting the principle of ‘equality of arms’, expressing the idea that every part of the process must have equal opportunities to present their cause and that no one should have a substantial advantage over his opponent. In the Neizmeister case(1968) the European Court held that, in accordance with the adversarial principle, each party must have the possibility to challenge the evidence of the other party under conditions that do not place it under a substantial disadvantage compared to its opponent.

This principle is used by the European Court of Human Rights in order to protect the human rights in its work while ensuring that none of the parties to the dispute do not enjoy any unfair advantage, both in criminal and in the civil process. Each party must be invested with reasonable possibilities to present their cause under the conditions that do not create disadvantages with regard to the opposition. Starting from the fact that the principle may play a role in every phase of the process, the importance of appearances and high sensitivity attributed to the administration of justice is also imposed to many subjects

The adversarial principle reflected in the decisions of the European Court assumes that each party must have the same opportunities in the resolution of the case and none must have unentitled privileges[1]

In this situation, we consider it appropriate to assign by law the right to the representative of the victim, the injured party, the civil party, civilly responsible as well to make copies of the file materials.

From the survey it was established that the respondents were not of the same opinion on whether lawyers have adequate access to information. Some have reported few difficulties or that they have not met privileges difficulties at all, others have said that the right of the lawyers to information is not respected in practice. In general, there are no restrictions to review cases and lawyers are allowed to take notes and make copies of the files . However, in practice , lawyers generally do not make copies of the entire file , because of the lack of photocopiers, in the judicial process only the prosecutor and the judge have the entire copies of the files. The interviewees reported that it is difficult to obtain copies of the documents that were not included in the case file. The responsible people do not always respond to requests for documents , and the lack of photocopiers can prevent the answer of responsible people to such requests. Although a creative approach may be necessary, most surveyed lawyers were able to get the information they needed[2]

According to art . 94, para. (1) CPP RM in the criminal case cannot be admitted as evidence and , therefore, are excluded from the file and cannot be made the basis of the sentence the data which were obtained by the violation of the rights of defense of the suspect, defendants, victim, witness, namely by breaking the data which were obtained under the conditions stipulated in points 1) - 10) of the article .

In section 2 of the decision of the plenum of the Supreme Court of Justice of RM , No. 30 of November 1998 *Regarding the application of laws to ensure the rights of the defense in the criminal proceedings of the suspect, accused and defendant*, it is stated that his conviction cannot be based on

[1] Volonciu N., Tratat de procedură penală. Partea generală.Volume I , Bucharest C.H.Beck , 1996 , p.34
[2] Indicatorii Reformei Profesiei Juridice pentru Moldova. American Bar Association, April 2004 , p 18

evidence obtained through illegal methods . Putting a sentence based on evidence obtained through illegal methods directly affects the right to a fair trial provided by art . 6 from the European Convention on Human Rights.

These essential violations lead to violation of constitutional rights and liberties of the accused and the provisions of the criminal procedure law by the deprivation of the defendant of these rights and by the restriction of the guaranteed rights, which influenced the accuracy of the obtained information.

Given these important regulations for the purposes for the good development of the criminal proceedings, the lawyer in these cases must submit a request regarding the exclusion of of the evidence administered by the prosecution through illegal methods , namely showing which criminal procedural rules were violated.

Based on the provisions of art. 290 CPP RM the prosecutor , if he finds evidence obtained contrary to the law and the violation of the rights of the suspect, by reasoned order , approved by the superior prosecutor , he excludes such evidence from the file materiales. The evidence excluded from the file are kept under art.211 para 2 CPP RM , i.e. in the archive of the body he compiled.

All applications, complaints and requests submitted after referring the case to trial are settled by the court hearing the case. (Art.297 para. 4 CPP RM) . In judicial practice of RM it did not reach to the uniform interpretation of the provisions of Art.297 para. 4 RM CPP . For example, *from the materials of the case , it results that the complaints of the lawyer was examined by the investigating judge on March 1, 2006 , being given in this regard the respective conclusion, which dates from the same day. The criminal case of R. G. was sent for trial on the merits before this date - 27 February 2006 and on 28 February 2006 it was assigned to the judge D.G. In such circumstances, the judge was not entitled to consider the filed complaint because , as required by paragraph 4 Art.297 CPP RM, all applications, complaints and requests submitted after referring the case to trial are settled by the court hearing the case.*

For these reasons , the appeal for annulment filed by Deputy Attorney General is to be admitted , and the conclusion of the investigating judge from Bălți District Court on March 1, 2006 , through which the complaint of lawyer V.M. in the interests of the accused R.G.was admitted as illegal, is to be scrapped[1]

In this decision of the Criminal Division of the Supreme Court it is explained that the court takes substantive examination of the applications, complaints and submissions made before, but pending before sending the criminal case in court.

In another similar case tried by the Criminal Division of the Supreme Court of Justice it was found 'that the complaint entered in Bălți court on March 29, 2005, distributed to the investigating judge and called for examination on April 8, 2004. While the criminal case was received in judgment on April 8, 2005 and set for review on 24 May 2005. Thus, the court of appeal considers that the resolution of this complaint held solely for the competency of the investigating judge'.[2] In both cases, the court of appeal, as shown, has adopted different decisions, even diametrically opposed.

The third vision, found in the specialized literature, is that regardless of the time when the complaint was filed, until sending the criminal prosecution case to trial or after , once the complaint was made to the investigating judge, in accordance with the provisions of art. 313 CPP RM and it refers to the sphere of the judicial review during the criminal prosecution or it is against the illegal acts of the criminal prosecution authorities - the prosecutor or authorities carrying out the special investigation activity, examining it represents a judicial procedure governed by the quoted article and is settled exclusively by the investigating judge, the only court empowered with the right to judicial control at the criminal prosecution phase within 10 days with the participation of the prosecutor and with the quotation of the person who filed the complaint[3]

[1] Decizia Colegiului penal al CSJ RM no.1 re - 206 of 26 September 2006 //Avocatul poporului, no.1 , special edition , 2007 , p.12
[2] Decizia Colegiului penal al CSJ RM no.1re -88 of 30 June 2005 // Avocatul poporului , no.1, special edition , p.13
[3] Malic Gh, Practica judiciară / /Avocatul poporului, no.1, special edition, 2007, p.9 -10

TRAFICUL DE PERSOANE ŞI PROSTITUŢIA. CREŞTEREA EXPLOATĂRII FEMEILOR EMIGRATE DIN ŢĂRILE EUROPEI CENTRALE ŞI DE EST

ŞTEFĂNOAIA Mihai, doctorand, Universitatea „Al. I. Cuza” Iaşi,
lector universitar, dr., Universitatea „Petre Andrei” din Iaşi

Rezumat: *Stereotipul obişnuit al victimei traficului în cauză îl reprezintă o femeie tânără naivă care, prin minciună, este antrenată în practicarea prostituţiei, după ce i s-a propus o muncă legală sau căsătorie. Faptul că unele femei ştiau că sunt alese pentru a practica prostituţia demonstrează că nu toate victimele au fost forţate să practice prostituţia, ci însuşi concursul de împrejurări imprevizibile nu le-au permis să evite acest lucru.*

Cuvinte cheie: *trafic, drept, sclavie, protecţie, legislaţie*

Proporţiile acestui fenomen

Traficul de femei constituie un fenomen de proporţii mondiale. Trebuie să-l analizăm ca pe un comerţ ilicit, organizat, cu persoane în ţări străine, majoritatea fiind femei, cu scopul de a le constrânge să se prostitueze, precum şi la alte activităţi. Introducerea femeilor, pe post de aşa-zise “mirese după catalog” şi ca menajere înseamnă, de asemenea, instalarea lor într-o dependenţă sexuală.

Informaţia existentă despre adevăratul număr de femei antrenate în traficul internaţional de oameni este insuficientă. Ea se bazează pe studierea situaţiei numai în câteva ţări şi constă în determinarea numărului de prostituate străine în aceste ţări. În Europa cel mai bine este descrisă situaţia din Germania şi Olanda. Aceste statistici ne dau motiv de nelinişte. Se presupune că 60 % din 20.000 de prostituate din Olanda sunt străine, dintre care o parte importantă se află în ţară ilegal. Numai în Amsterdam există aproape 3.000 de prostituate originare din ţările Americii Latine, în general , din Republica Dominicană, Columbia şi Brazilia. Sunt femei şi din alte regiuni - din Asia de Sud-Vest (Thailanda, insulele Filipine şi Indonezia) şi din Africa (mai ales din Ghana şi Maroc). Creşte concomitent numărul prostituatelor din regiunea est-europeană (fosta Uniune Sovietică, România, Polonia şi Iugoslavia).

După diferite date, numărul total al prostituatelor în Germania este de la 60.000 până la 200.000. Se presupune că prostituatele străine sunt mai mult de jumătate din femeile antrenate în sex-business. Cel mai adesea aceste femei sunt din Thailanda, Filipine, Ghana şi Brazilia. În decursul ultimilor ani în Germania practică activ prostituţia un număr mare de femei din Europa de Est şi America Latină.

În Germania s-au înregistrat mai mult de 60 de agenţii matrimoniale, care se ocupă de stabilirea contractelor cu Asia, America Latină şi Europa de Est. Potrivit raportului publicat în 1998 de Ministerul Federal pentru Femei şi Tineret, nivelul anual de căsătorii între cetăţenii ţărilor Filipine şi Germania a crescut în perioada anilor 1984-1995 de nouă ori: de la 141 la 1.281. Afară de aceasta, aproape 10.000 de femei sunt aduse, anual, în ţară, pentru lucru în sectoarele alimentaţiei publice şi serviciilor casnice. Condiţiile angajării la serviciu, dictate de aşa-zişii “patroni”, includ adesea, oferirea unor servicii intime.

Pentru claritate, trebuie de comparat situaţia din Germania şi Olanda. Rezultatul, obţinut de ele, se datorează anume activităţii organizaţiilor nonguvernamentale, ce se ocupă de problema traficului de femei în aceste două ţări. Aici, astfel de organizaţii activează, ca grupuri de ajutor social, care strâng şi răspândesc informaţia şi susţin femeile, care au nevoie. Afară de aceasta, în aceste ţări se fac cercetări sociologice, care arată că problema traficului de femei nu este chiar pe plan secundar.

În ţările scandinave sondajele au atestat un număr mic de femei străine care practică prostituţia, în comparaţie cu cealaltă parte a Europei. Două ţări, Danemarca şi Finlanda, sunt cel mai mult antrenate în traficul de femei, în primăvara anului 1998, poliţia din Helsinki a prezentat un raport, în care au fost oglindite marile schimbări în sex-businessul finlandez, lucru determinat de traficul de prostituate pripăşite din Rusia şi din Ţările Baltice.

Cu câţiva ani în urmă, în Helsinki a fost deschis primul sex-club rusesc, iar astăzi există deja mau mult de 20. În general, astfel de cluburi sunt conduse de finlandezi, unele sunt însă conduse şi de ruşi. Potrivit datelor poliţiei, în primăvara anului 2000, în atare cluburi au fost antrenate mai mult de 20 de femei din Rusia şi din Estonia.

În Suedia un grup de cercetare special, numit de Ministerul Problemelor Sociale, se ocupă în prezent de dezvăluirea gradului de răspândire a prostituţiei şi încearcă să arate influenţa imigrărilor internaţionale asupra Suediei.

Rezultatul preliminar a demonstrat că numărul prostituatelor din ţări străine pe piaţa sexuală a Suediei nu este mare, din cauza măsurilor luate de societate împotriva prostituţiei. Aceasta este situaţia în prezent. Nu se ştie ce se poate întâmpla în viitor, fiindcă, chiar, dacă fiecare ţară priveşte problema în discuţie din punctul ei de vedere, prostituţia nu mai poate fi privită numai la nivel naţional. Funcţionează reţele globale, a căror activitate exercită o influenţă asupra vieţii a miilor de femei în toată lumea. Numai în Europa ne lovim de traficul de femei, în care sunt antrenate de la 100.000 la 150.000 de femei şi, mai ales, că majoritatea dintre ele sunt originare din Europa de Est[1].

Creşterea numărului de victime din Europa Centrală şi de Est

Este foarte greu a evalua nivelul real al traficului de femei, fiindcă femeile, din diverse cauze, nu doresc să vorbească despre lucrurile, care s-au întâmplat cu ele. Lor le este frică de ameninţările cu violenţă din partea traficanţilor şi umilirea expulzării, îndeosebi dacă familiile lor vor afla că ele au fost angajate ca prostituate. Ele mai cred, de asemenea, că, din moment ce sunt cetăţene străine ilegale, poliţia nu se comportă cu ele adecvat.

Multe femei pot fi, pur şi simplu, expulzate şi istoria lor niciodată nu va fi menţionată ca un caz de trafic. De obicei, nu pot fi stabilite femeile-victime ale traficului din datele statistice posedate ale expulzării, oferite de poliţie. Lipsa statisticii privind traficul de femei este explicată nu numai prin organizarea proastă a colectării datelor în discuţie. Acest lucru este, de asemenea, cauzat de faptul că pentru poliţie şi organele abilitate să se ocupe de probleme ce ţin de străini, lupta contra traficului de femei nu constituie un obiectiv prioritar. Victimele nu merg în întâmpinare, fiindcă ele presupun că există o prejudecată mare vis-a-vis de prostituate, de imigranţi ilegali şi femeile, care aduc la cunoştinţă cazuri de violenţă sexuală. De fapt, traficul de femei rămâne o problemă închisă.

În pofida informaţiei limitate, se poate însă presupune că există semne ale unui nou val, al patrulea, privind victimele traficului de oameni, ce vine din Europa Centrală şi de Est.

Primul val a fost alcătuit din femei asiatice (în general thailandeze şi filipineze); al doilea val - femei din America Latină (dominicane şi columbiene); al treilea - femei din Africa (originare din Ghana şi Nigeria)[2]. Până în anul 1992 nu era, într-adevăr, cunoscut nici un caz de trafic de femei din Europa Centrală şi de Est în Belgia şi Olanda. În ultimii ani însă numărul victimelor traficului din Europa Centrală şi de Est s-a dublat în Belgia şi s-a întreit în Olanda.

Organizaţia olandeză nonguvernamentală STV , înştiinţează că, în anul 1996, 69 % din 168 de cazuri, pe care le-a examinat, se refereau la femeile din Europa Centrală şi de Est. Mai mult de jumătate dintre aceste femei au fost din Rusia, Ucraina, precum şi din alte republici ale fostei Uniuni Sovietice. În perioada anilor 1995-1996 numărul victimelor din aceste ţari a crescut mai mult de două ori. Numărul victimelor din Cehia şi Polonia şi românia, de asemenea, a crescut de la 7 la 40 în aceeaşi perioadă.

Datele din Belgia demonstrează că, în anul 1996, 40% din victime ajutate de ONG Payoke, care lucrează cu femeile, au fost din Europa Centrală şi de Est. Însă ţările lor de origine au fost altele, decât Olanda. În Belgia, majoritatea victimelor au sosit din Polonia, Ungaria şi România. Până în anul 1996 au fost foarte puţine cazuri de trafic de femei din ţările CSI. Există o mare parte de femei din Ungaria îndeosebi, ţinând cont de faptul că populaţia ţării este aproape de 10.5 milioane de oameni[3].

Payoke ne anunţă că în anul 1998 nu a fost remarcată o creştere a numărului de victime, ceea ce poate fi condiţionat de faptul că în cursul anului 1997 în Belgia au fost luate unele măsuri privind lupta cu traficul de femei.

Deşi în Suedia este greu a găsi date despre victimele traficului, există totuşi date statistice referitoare la ţara de origine a femeilor care au primit permisiune de a lucra ca dansatoare (“artiste de variete”). Ca şi pe întregul teritoriu al Europei, datele din Suedia denotă apariţia unei noi tendinţe, pentru care este caracteristic un număr mare de femei venite din Europa Centrală şi de Est. Datele din tabelul l demonstrează că în anul 1997 numărul majoritar de

[1] *Traficul de femei: fenomen şi crimă*, “Iniţiativa Civică”, 2001, pag. 21.
[2] Chris De Stoop, *Victimele traficului de femei*, 1994, pag. 103.
[3] *Traficul de femei: fenomen şi crimă*, “Iniţiativa Civică”, 2001, pag. 24.

permisiuni au fost date, în general, femeilor din ţările fostei Uniuni Sovietice. În genere, au fost date 424 de permisiuni femeilor din Rusia, Ucraina şi celor din ţările Baltice. Mai mult de o treime (din 1799) de permisiuni, date artiştilor, dansatorilor în anul 1998, au fost oferite femeilor din Europa Centrală şi de Est.

Tabelul l Vizele artistice eliberate “dansatoarelor” în Suedia

Ţările de origine	Numărul de vize	Procente
Rusia	300	17
Ucraina	61	3
România	61	3
Bulgaria	55	3
Polonia, Cehia, Ungaria	76	4
Țările Baltice	63	3,5
Europa Centrală, de Est	616	34
Alte ţări europene	109	6
Maroc	214	12
Brazilia	250	12
Republica Dominicană	412	23
Thailanda	117	6,5
Alte ţări	81	4,5
Țări în curs de dezvoltare	1074	60
Total	**1799**	**100**

Sursă: De Stoop, 1998.

Majoritatea femeilor, care primesc permisiune pentru practicarea unei activităţi artistice, oricum, continuă să sosească din ţări dezvoltate. Ele erau recrutate, în general, din Republica Dominicană, Brazilia, Maroc şi Thailanda (tab.l).

Cu toate că ocupaţia de dansatoare nu poate fi egalată cu prostituţia, nesiguranţa condiţiilor de viaţă şi de muncă la o astfel de femeie o face vulnerabilă pentru exploatarea de către traficanţi şi de proprietari ai cluburilor. În lipsa unor date mai sigure despre victimele traficului în discuţie, distribuirea dansatoarelor pe naţionalităţi poate demonstra foarte uşor direcţiile de bază ale traficului.

Chiar dacă în ultimii ani numărul cazurilor de trafic de femei a sporit în unele ţări, ca Olanda şi Belgia, totuşi, după datele poliţiei şi organelor privind problemele străinilor, traficul de femei în raport numeric nu este mare. Poliţia Belgiei, de exemplu, crede că în ţară există aproximativ 28 de mii de prostituate şi aproape jumătate dintre ele au sosit din ţări străine, în general, din Europa de Est. Astfel, 100 sau aproximativ atâtea victime ale traficului cunoscute în timp de un an reprezintă mai puţin de jumătate din procentajul de femei care practică prostituţia. Poliţia se miră că, deşi în ultimii ani în Belgia a fost dată o informaţie completă cu privire la femeile şi traficul în discuţie, până acum atât de puţine cazuri de trafic au ajuns să fie un bun al libertăţii cuvântului.

Se cere o explicaţie: din cauza libertăţii cuvântului, traficanţii şi-au schimbat locul activităţii în alte ţări apropiate. Dacă însă vom corela numărul victimelor cunoscute cu numărul de prostituate străine din ţările în curs de dezvoltare şi din Țările Europei Centrale şi de Est (ȚECE), cifrele vor deveni mai ameninţătoare. Poliţia belgiană crede că aproximativ 6000 de prostituate străine au sosit din ţările în curs de dezvoltare şi din ţările ECE. În mai mult de o sută dintre cazurile de trafic cunoscute, victima a spus că ea cunoaşte cel puţin 2 sau 3 femei, despre care poliţia nu ştie. Dacă este aşa, atunci, după o evaluare modestă, 10-15 % dintre victimele traficului în Belgia vor fi prostituate străine din ţările sărace.

Cauzele creşterii traficului de femei din Europa de Est în Europa de Vest

Există mulţi factori care explică din ce cauză femeile din ţările lumii a treia, la fel ca şi femeile din Europa Centrală şi de Est, se vând în Vest. Trecerea la economia de piaţă în Europa Centrală şi de Est a dus la o pierdere imensă de locuri de muncă şi la creşterea sărăciei. Acest lucru

s-a răsfrânt, în special, asupra femeilor, fiindcă în majoritatea ŢECE şomajul printre femei este mai mare decât printre bărbaţi, în Federaţia Rusă, la începutul anului 1994, femeile alcătuiau 52 % din forţa de muncă şi 71 % dintre ele erau şomere[1]. Îndreptarul actual al Băncii Mondiale menţionează că “în perioada de tranziţie sărăcia se manifestă într-un fel nou. Multe greutăţi cad pe umerii femeilor. În Rusia raportul dintre femei şi bărbaţi printre şomeri şi pensionari este egal cu 2:1, iar 94% dintre familiile incomplete sunt conduse de femei”.

Printre şomerii maturi ruşi, înregistraţi la bursa muncii, femeile alcătuiesc 70 la sută. Printre şomerii tineri ele sunt şi mai multe.

În acest context nu este de mirare că multe femei tinere încearcă să găsească loc de muncă în Vest şi sosesc în ţările care, ani întregi, erau inaccesibile. Femeile din Europa de Est posedă un stimul economic foarte puternic pentru găsirea unui loc de muncă în Europa Centrală, unde standardele de trai sunt mai ridicate decât în propriile ţări. Aproximativ jumătate dintre victimele Ungariei, care au apelat la ONG Payoke din Belgia, au sosit din Mişcoliţa, un oraş al Ungariei, care a devenit ţinta şomajului şi sărăciei în creştere. O altă analiză, cuprinzând 155 de victime ale traficului, care, în 1997, au apelat la ajutorul STV din Olanda, denotă o dependenţă aspră între trafic şi şomaj. Cel puţin, 50 de femei, dintre care 37 veniseră din ŢECE, erau şomere şi niciodată nu au lucrat până au părăsit ţara în care s-au născut. Cifra reală poate fi mult mai mare, ţinând cont de faptul că aproximativ în 70 dintre 155 de cazuri nu există informaţie despre ultimul loc de muncă.

Din cauză că majoritatea ţărilor vestice au stabilit limite stricte privind numărul de imigranţi legali, care doresc să intre pe teritoriul lor, multe femei, pentru a emigra, sunt nevoite să apeleze la serviciile traficanţilor. Majoritatea posibilităţilor de angajare la muncă în Europa de Vest pentru imigranţii din ŢECE şi din ţările în curs de dezvoltare sunt riguros limitate. Alternativa de muncă legală pentru femeile imigrante o constituie angajarea în sectorul distracţiilor pe post de “artiste” sau “dansatoare”. În practică, acest tip de muncă este foarte adesea legat de ocupaţia în sex-industrie.

Deseori se afirmă că traficul de femei este doar o parte referitoare la problema în creştere a criminalităţii organizate în ŢECE, precum şi a creşterii, în general, a traficului de cetăţeni străini. Factorii de bază, ca sărăcia în ŢECE şi creşterea controlului de migrare în Europa de Vest, numai parţial explică sporirea exploatării femeilor din Europa Centrală şi de Est. Principalul element, ce contribuie la traficul de femei, este existenţa unei reţele organizate de traficanţi şi criminali, care aduc femei din ţările mai sărace în Occident cu scopul exploatării. Aceste reţele au apărut ca răspuns la cererea populaţiei mereu schimbătoare de prostituate ieftine.

Mult mai uşor şi mai ieftin este să aduci femei din ŢECE în Europa de Vest, decât să aduni femei din ţările în curs de dezvoltare. Femeile nu trebuie să se deplaseze departe şi intrarea legală ca turiste este simplă, fiindcă restricţii la vize nu sunt aplicate la mulţi (adesea nu chiar la toţi) cetăţeni din ŢECE. Afară de aceasta, este mai uşor să eviţi controlul poliţiei sau al grănicerilor, deoarece după exterior este greu să le deosebeşti pe femeile din ŢECE de cele din Europa de Vest.

Forţându-le pe femei să practice prostituţia, se poate obţine un profit foarte mare, deoarece riscul pentru traficanţi nu este mare. Contrabanda de cetăţeni străini este o activitate mai puţin riscantă pentru criminali decât, de exemplu, contrabanda de substanţe narcotice sau automobile furate. Legile privind traficul de substanţe narcotice sunt mult mai dure în ŢECE, iar măsurile pentru reducerea cazurilor de contrabandă a automobilelor furate au devenit mai eficiente[2]. Pe de altă parte, pedepsele pentru traficul de oameni, în comparaţie cu răspunderea penală pentru vânzarea substanţelor narcotice, sunt, în general, nesemnificative. Aşa, de exemplu, în Olanda şi Belgia, pedeapsa maximă pentru contrabanda de cetăţeni străini este doar un an de privaţiune de libertate, iar în Suedia - trei ani.

În Polonia nu există legi speciale, care să reglementeze traficul de cetăţeni străini, iar în republica Cehă contrabanda de cetăţeni străini este considerată drept crimă de gravitate medie[3]

Pedeapsa penală pentru cei care au silit femeile să practice prostituţia este mult mai dură, decât pentru cei ce se ocupă de traficul de oameni, de exemplu: în Belgia pedeapsa pentru o astfel de infracţiune poate fi de 10 ani. Dar o atare infracţiune este foarte greu a o dovedi, întrucât puţine victime depun mărturie sau doresc să fie martore. Astfel, persoana, care exploatează femei străine şi le

[1] Conform Barr, 1996.
[2] Conform Tass, 1998.
[3] Ibidem.

sileşte să practice prostituţia, nu are, de fapt, de ce să-i fie frică. Şi ca urmare, infractorii se implică, tot mai mult, în traficul de prostituate străine.

Potrivit datelor autorităţilor germane, businessul cu femei este, tot mai mult, verificat de grupările criminale din Europa de Est, care se ocupă de recrutarea şi de transportarea ilicită a femeilor în alte ţări. Ele sunt foarte bine organizate, tot timpul apelează la violenţă şi, de asemenea, se ocupă şi cu alte tipuri de activităţi, de exemplu, contrabanda de substanţe narcotice. Există date precum că şi proprietarii caselor de toleranţă din Occident simt o crescândă presiune din partea grupărilor criminale organizate, care s-au constituit în ŢECE pentru recrutarea femeilor din Europa de Est.

Alt factor, ce duce la creşterea traficului de femei din Est în Vest este că unii traficanţi, care aduc femeile în Europa de Vest, erau până în anul 1992 emigranţi din Europa Centrală şi de Est. Rezultă că pentru astfel de persoane era uşor să înceapă recrutarea femeilor din ţările a căror limbă ei o vorbesc şi au legături locale. Afară de aceasta, sex industria interioară din Europa de Est şi Centrală a început să prospere după căderea regimului comunist. Acest lucru a permis deschiderea unei noi surse de recrutare a femeilor în Occident şi a cererii în Europa Centrală de femei din ţările mai sărace din Europa de Est. Ţările care mulţi ani au ignorat, oficial, existenţa prostituţiei, acum au recunoscut cabinetele “de masaj”, barurile cu “topless”, show-rile “pip” ş.a. În Ungaria în anul 1993 a fost legalizată prostituţia, fiindcă legea cu privire la prostituţie a fost schimbată şi nu prevede pedepse pentru femeile cu o astfel de ocupaţie.

„Această lucrare a fost finanţată din contractul POSDRU/159/1.5/S/141699, proiect strategic ID 141699, cofinanţat din Fondul Social European, prin Programul Operaţional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013”

Bibliografie:

1. M. Wyers, L. Lap-Chew, Trafficking in Women Forced Labour and Slavery-Like Practices in Marriage Domestic Labour and Prostitution, STV, Utrecht, 1997.
2. Asistenţa socială acordată victimilor traficului de femei şi profilaxia fenomenului, Îndrumar practic, “La Strada”, Chişinău, 2003.
3. Ce spun 24 de femei traficate, Centrul de Analiză şi Investigaţii Sociologice, Politolingve şi Psihologice, CIVIS, 2001.
4. Contracararea traficului cu fiinţe umane: Handbok, Centrul Internaţional “La Strada”, 2003.
5. Criminalitatea în Rep.Moldova, Materialele conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale aprilie 2003, Ed. Academiei de Poliţie “ Ştefan cel Mare”, Chişinău, 2003.
6. Human Rights and Traffiking in Women: A Handbook, GAATW, Bangkok, 2001.
7. Informaţionîi spravocinic po protivodeistviiu torgovle jănşinami, O.I.M., Minsk, 2003.
8. Migration trends in Eastern Europe and Central Asia, Rewiew 2001-2002, I.O.M.
9. Perspectives on trafficking in human beings: phenomenon-legislation-assistance, CCEM, 2002.
10. Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale 4 noiebrie 1950, Roma.
11. Convenţia pentru reprimarea traficului cu fiinţe umane 25 iulie 1951.
12. Convenţia suplimentară cu privire la abolirea sclaviei comerţului cu sclavi şi a instituţiilor şi practicilor similare sclaviei 7 septembrie 1956, Geneva.
13. Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, socviale şi culturale; şi Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice, 16 decembrie 1966.
14. Declaraţia asupra eliminării discriminării faţă de femei, noiembrie 1966.
15. Convenţia asupra eliminării tuturor formelor de discriminare faţă de femei, 1979.
16. Convenţia internaţională cu privire la drepturile copilului, 20 noiembrie 1989, New York.
17. Declaraţia O.N.U. cu privire la iradicarea violenţei faţă de femei, 20 decembrie 1993.
18. Conferinţa Ministerială a U.E. privind traficul de femei în scop de exploatare sexuală, 26 aprilie 1997, Haga.
19. Convenţia O.N.U. privind combaterea crimei organizate transfrontaliere, 15 noiembrie 2000. Protocolul privind Prevenirea, Suprimarea şi Sancţionarea traficului de persoane în special femei şi copii.
20. Anexa II a Protocolului Opţional al Naţiunii Unite la Conferinţa cu privire la Dr. Copilului; referitor la vânzarea copiilor, prostituarea şi pornografia copiilor.
21. Declaraţia anti-trafic a Europei de Sud Est, 13 decembrie 2000, Palermo.
22. Declaraţia de angajamente. Mecanismul schimbului de informaţie referitoare la traficul de persoane în Europa de Sud Est, 27 noiembrie 2001, Zagreb.
23. Conferinţa Europeană “Prevenirea şi combaterea traficului de persoane-problemă globală a sec. XXI” septembrie 2002, Bruxelles.
24. Grigore Theodoru, Drept Procesual Penal-Partea specială, Editura Cugetarea, Iaşi 1998

25. O.Bejan, Gh.Butnaru, Traficul de fiinţe umane, Ed. Pontos, Chişinău, 2002
26. M. Wyers, L. Lap-Chew, Trafficking in Women Forced Labour and Slavery-Like Practices in Marriage Domestic Labour and Prostitution, STV, Utrecht, 1997
27. Declaraţia de la Haga – Principii Europene de călăuză cu privire la prevenirea şi combaterea traficului de femei, 26 aprilie 1997
28. Grigore Theodoru, T. Plăeşu, Drept Procesual Penal, partea specială, vol.II, Universitatea Al. I. Cuza, Iaşi 1987
29. Convenţia Internaţională împotriva sclaviei 25 septembrie 1926
30. D.U.D.O. 10 decembrie 1948, New York
31. Convenţia cu privire la suprimarea traficului de persoane şi exploatarea prostituţiei de către persoanele terţe 2 decembrie 1949
32. Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale 4 noiebrie 1950, Roma.
33. Convenţia suplimentară cu privire la abolirea sclaviei comerţului cu sclavi şi a instituţiilor şi practicilor similare sclaviei 7 septembrie 1956, Geneva
34. Dobrinoiu Vasile, Nistoreanu Gheorghe, Pascu Ilie, Molnar Ioan, Lazăr Valerică, Boroi Alexandru, Drept penal. Partea generală, Editura Atlas Lex, Bucureşti, 1996
35. Dongoroz Vintilă, Fodor Iosif, Kahane Siegfried, Oancea Ion, Iliescu Nicoleta, Bulai Constantin, Stănoiu Rodica, Explicaţii teoretice ale Codului penal român. Partea generală, vol I, Editura Academiei Române, Editura AllBeck, Bucureşti , 2003;

VECTORII PRINCIPALI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CADRULUI LEGISLATIV ÎN SFERA PROTECȚIEI VICTIMELOR VIOLENȚEI ÎN FAMILIE

CORCEA Nicolae, magistru în drept,
judecător la Judecătoria sec. Centru, mun. Chișinău

Abstract: *In the realm of the present scientific research the author has performed a detailed analysis of family violence phenomenon from the perspective of Criminal law. Author has succeeded to prove existence of some consistent patterns indispensible to any act of family violence, which identification will contribute to the finding, investigation and legal appreciation of the criminal misdeeds of family violence. The author has demonstrated the necessity of prevention of the increased risk of the secondary and repeated victimization of the family violence victims, as well as the highest risk of intimidation and revenge associated to such violence. With the intention of achievement of the basic purpose the author has performed a detailed analysis of the international documents in the sphere of struggle and prevention of the violent acts in family. Thanks to this scientific research there has been demonstrated that the State authorities do not appreciate in a reasonable manner the real rank of dangerousness of the domestic violence, additionally their conduct doesn't constitute a simple omission or delay of examination of family violence cases. As a result, such misconduct induces to the repeat tolerating of the violence which reflects a discriminatory attitude towards the female victims.*

Conceptul violenței în familie. Violența în familie este o cauză a relaționării inconsistente sau defectuoase între membrii familiei. Nu contează structura sau forma de organizare a familiei, ci *„calitatea”* acestei familii, materializată în relații afective și adecvate, inclusiv cele de comunicare între membrii familiei, în stilurile educaționale ale părinților, în strategiile de control parental, practicile cotidiene parentale și în comportamentul moral.

Violența în familie posedă următoarele caracteristici: este un comportament exteriorizat, brutal și dureros; este un comportament învățat al agresorului și al victimei fiind fundamentat pe tradiții patriarhale ale familiei; este o formă de violență de sacrificiu pentru binele întregului neam, familia neavând mecanisme de autodirijare, ci fiind influențată de neam și societate.

Pe parcursul istoriei motivele violenței în familie nu s-au schimbat radical, fiind supuse unor modificări nesemneficative condiționate de particularitățile socio-economice ale perioadei istorice în care au avut loc evenimentele violente; infidelitatea, gelosia, alcoolismul partenerului șu ură reciprocă se mențin a fi motivele dominante ale violenței în familie; violența în familie în varianta sa ordinară este determinată de putere și manifestarea acesteia prin exploatare, constrângere, manipulare, folosirea poziției de superioritate în folosul propriu, iar în varianta sa atipică lipsa de putere și conștientizarea

acesteia determină violența, devinind chiar agresivitate destructivă[1]; faptul ca victimă traiește sau nu sub același acoperiș cu făptuitorul nu este un lucru crucial pentru definiția violenței domestice, mai importantă este cât de apropiată este relația dintre victima și agresor; violența în familie cuprinde forme multiple ale abuzului familial, abuzul partenerului, precum și abuzul împotriva copiilor și a vârstincilor[2].

Termenele de violență domestică și violență familială sunt sinonime, iar utilizarea acestora depinde de aspectele culturale, lingvistice, prioritatea trebuie totuși acordată prevederilor legislative ale statului în care se produc astfel de fapte[3].

În legătura cu problematica violenței intrafamiliale în legislația mai multor state străine s-au conturat următoarele tendințe: protecția juridico-penală a inviolabilității persoanei în familie în calitate de obiectul juridic special; introducerea în legea penală a componențelor speciale ale infracțiunilor care incriminează fapte infracționale ce sunt îndreptate împotriva celor ce fac parte din cercul familial[4]; tendința legislativă de a substitui incriminarea infracțiunilor intrafamiliale cu infracțiunile săvârșite împotriva femeilor și împtoriva minorilor; propuneri *de lege ferenda* de a înăspri răspunderea penală pentru faptele infracționale săvârșite în împrejurări caracteristice violenței în familie; liberarea de la răspundere în legătura cu rezolvarea conflictului familial pe cale amiabilă; liberarea condiționată de la pedeapsă penală în legătura cu training-uri de adaptare socială.

Descrierea situației de fapt. Imixtiunea de către autorități în viața privată și viața de familie poate deveni necesară în vederea ocrotirii sănătății și drepturilor unei persoane sau să prevină acțiunile ilegale în anumite circumstanțe, iar Statele trebuie să mențină și să aplice în practică un cadru legal corespunzător, care acordă protecție împotriva acțiunilor de violență din partea persoanelor private.

Pentru a cade sub incidența Articolului 3 rele tratamente aplicate victimelor violenței în familie trebuie să atingă *un nivel minim de severitate*. Aprecierea acestui minim este relativă și depinde de toate circumstanțele cauzei, cum ar fi: natura și contextul tratamentelor; durata acestora; efectele sale fizice și psihice și în anumite cazuri, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei.

Autoritățile nu apreciază cu desăvârșire seriozitatea și extinderea problemei violenței în familie în Moldova și efectul său discriminatoriu asupra femeilor. Omisiunea Statului de a proteja femeile împotriva violenței domestice încalcă dreptul lor la protecție egală a legislației și că omisiunea nu trebuie să fie intenționată. Comportamentul autorităților nu constituie o simplă omisiune sau tergiversare în examinarea violenței în privința victimelor, ci conduce la tolerarea repetată a violenței și reflectă o atitudine discriminatorie față de victimă ca femeie[5].

Ținând cont de multiplele tipuri de violență domestică, nu numai care rezultă în vătămări corporale, dar și în abuz psihologic și economic, opinia procurorului că nu poate fi pornită o urmărire penală decât dacă victimei i s-au cauzat leziuni de un anumit grad de severitate de asemenea ridică întrebări referitoare la eficiența măsurilor de protecție. O astfel de împrejurare atestă omisiunea de a realiza sau de a explica autorităților responsabile pentru executare, specificul naturii violenței în familie, care nu constă întotdeauna în vătămări corporale.

Suplimentar, în toate cazurile analizate autoritățile au avut nevoie de mult timp pentru a lua în considerație cererile reclamantelor privind eliberarea unei ordonanațe de protecție, iar apoi omiteau să o expedieze pentru executare și, prin urmare, să o execute. Ulterior, nici într-un caz colaboratorii de poliție nu au întreprins nicio acțiune fermă întru evacuarea agresorului din locuința comună, după care instanța de judecată a suspendat executarea ordonanței de protecție, în pofida situației urgente, o încheiere caracterizată de autorități ca fiind contrară legii[6].

Violența sexuală ca modalitatea violenței în familie constituie abuz sexual, violență sexualizată sau exploatare sexuală a unui membru de familie de către un alt membru al acestei familii. Abuzul sexual desemnează orice act de natura sexuală prin care se produc vătămări corporale,

[1] ADORJANI J. *Percepția femeilor victime ale violenței domestice asupra sistemului de justiție penală: Rezumat al tezei de doctorat*. – Cluj-Napoca: Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Domeniul Sociologie, 2012, p.17.

[2] CĂPRIOARĂ F.-M., CĂPRIOARĂ A.-C. *Ce este și ce nu este violența?* În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, 2013, Volume 2. Issue 2, http://juridica.ugb.ro/ (ISSN 2285-0171)

[3] CORCEA Nicolae. *Identificarea etimologică a termenului „violența în familie”*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.1, p.54-55.

[4] PERILLA J.L. *Domestic Violence as a Human Rights Issue: The Case of Immigrant Latinos*. In: Hispanic Journal of Behavioral Sciences, Volume 21, No. 2, May 1999, pp.127-128. © 1999 by Sage Publications, Inc.

[5] *Discrimination against Women*, Forty-seventh session, 4 – 22 October 2010, No.28 on the Core Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW/C/2010/47/GC.2). http://www.wunrn.com/reference/pdf/cedaw_3.pdf (accesat: 12.01.2015)

[6] CORCEA Nicolae. *Hotărârile Curții Europene pentru drepturile omului cu privire la violența în familie: Cazurile contra Republicii Moldova*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.3, p.55-56.

tulburări psihologice emoţionale, sau expuneri la situaţii periculoase sau percepute a fi periculoase de către o persoană dintr-o categorie subordonată. Astfel, agresorul (un membru al familiei) se folosește de încrederea, dependența sau imposibilitatea de a acționa în mod liber a unui copil/adolescent/adult (un alt membru al familiei) cu scop de a efectua acțiuni cu caracter sexual împotriva voinței liber exprimate prin consimțământ al victimei[1].

Violența sexuală prevăzută ca modalitatea de sine stătătoare a violenței în familie potrivit Legii Republicii Moldova, nr.45 din 01.03.2007, nu este acoperită de componența infracțională a violenței în familie prevăzută la alin.(1) art.201^1 CP RM, ultima incriminând doar violență fizică și psihică.

Luând în considerație faptul că orice manifestare de violență sexuală în cadrul familiei sau în cadrul altor relații interpersonale analogice atentează la un alt obiect juridic special, cum ar fi libertatea sexuală sau inviolabilitatea sexuală (relativă sau absolută), această faptă infracțională depășește limitele de încadrare juridico-penală impuse de art.201^1 CP RM și urmează a fi calificată prin concurs în funcție de împrejurările cauzei cu una din faptele infracționale incriminate la art.171-175^1 sau 201 CP RM.

Din prevederile textului inserat în art.201 CP RM (Incest) rezultă astfel că, în cazul în care violul a fost săvârșit asupra unui membru al familiei, care este rudă în linie directă cu autorul sau frate ori soră cu acesta, fapta este susceptibilă de a fi încădrată și în infracțiunea de incest.

Sub acest aspect, este de observat că există concurs de infracțiuni (ideal), când o acțiune sau inacțiune, săvârșită de aceeași persoană, datorită împrejurărilor în care a avut loc și urmărilor pe care le-a produs, întrunește elementele mai multor infracțiuni. Reieșind din cele expuse, raportul sexual cu o persoană de sex diferit, care este rudă în linie directă sau frate ori soră, prin constrângerea acesteia ori profitând de imposibilitatea ei de a se apăra ori de a-și exprima voința, constituie atât infracțiunea de viol calificat (asupra unui membru de familie), cât și infracțiunea de incest, în concurs ideal.

Caracterul sistematic al actelor de violență în familie. În majoritatea cauzelor, violența în familie nu a constat dintr-un singur incident, dar a luat forma unei agresiuni repetate. Un anumit procent de violență împotriva femeilor nu a fost raportată, fie din cauză că victimele considerau că vor putea singure rezolva chestiunea, fie din cauza fricii și rușinii. Fapta de violență în familie poartă un caracter repetitiv și sistematic, având tendințe de recidive ale evenimentelor violentale în cadrul familiei. Astfel de împrejurări obiective ne impun în mod indiscutabil să introducem unele modificări în cadrul art.201^1 CP RM.

Luând ca ipoteză acest fapt, pledăm pentru introducerea unei variante-tip de sine stătătoare a violenței în familie săvârșite în mod sistematic prin completarea conținutului art.201^1 CP RM cu alin.(1^1) având conținutul următor:

„acțiunea sau inacțiunea intenționată, manifestată fizic sau verbal, comisă în mod sistematic de un membru al familiei, care a provocat suferință fizică, soldată cu vătămarea ușoară a integrității corporale sau a sănătății, suferință psihică ori prejudiciul material,

- se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 160 la 200 de ore sau cu închisoare de pînă la 5 ani”.

Această variantă-tip a infracțiunii de violență în familie necesită la fel introducerea unei norme-anexe în cadrul art.201^1 CP RM, la nivel de interpretare oficială a legii penale, care ar defini noțiunea cazurilor speciale de săvârșire a violenței în familie în mod sistematic în așa fel, încât să fie recunoscute săvârșite în mod sistematic nu doar în cazuri de săvârșire către făptuitor a actelor de violență în familie ce cad sub incidența alin.(1) art.201^1 CP RM, dar și a actelor de violență în familie ce sunt sancționate prin legi extrapenale, inclusiv contravenții administrative, precum și încălcarea de către făptuitor a unor interdicții impuse de instanță de judecată în calitate de măsuri procesuale de constrângere în cadrul procesului penal inițiat împotriva acestuia, spre exemplu, apropierea de victimă și de locuința acesteia și continuarea comportamentului violent.

În opinia noastră, eficacitatea legii penale va fi obținută prin introducerea alin.(4) art.201^1 CP RM sub o formă de normă-anexă care ar conține o interpretare oficială a noțiunii „în modd sistematic” cu următorul conținut:

„Violența în familie se recunoaște săvârșită în mod sistematic, dacă făptuitorul și-a agresat alt membru al familiei de trei sau mai multe ori pe parcursul anului, inclusiv prin încălcarea restricțiilor impuse de instanța de judecată în calitate de măsură de constrângere.”

[1] CORCEA Nicolae. *Violența sexuală – ca modalitate a violenței în familie: implicații juridico-penale.* În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.2, p.44-47

Violența asupra copilului. În funcție de motivul făptuitorului cu care este săvârşit actul violenței în familie asupra copilului, distingem:

- violența în familie împotriva copilului perceput de către agresor ca o formă de măsură disciplinară educativă;
- violența în familie împotriva copilului pe motivul ataşamentuului copilului manifestat față de un alt membru al familiei (spre exemplu, de mamă), cu alte cuvinte, *„procesul de educație"* al mamei se răsfrânge şi asupra copiilor.

Felul în care este tratat un individ în copilăria timpurie poate fi definitoriu pentru destinul său, mărind probabilitatea apariţiei comportamentelor deviante. Agresivitatea adulţilor în familie, îşi are uneori rădăcinile şi în modul în care aceştia au fost trataţi anterior de către părinţi sau în expunerea la scene de violenţă petrecute între părinţi. Copii care vin din familii violente, vor reproduce violenţa în familie.

În acest perimentru de doctrină urmează să precizăm că în conformitate cu legislația penală a României în rând cu fapta infracțională de violență în familie într-un articol de sine stătător sunt sancționate relele tratamente aplicate minorului (art.197 C.pen. al României). Astfel, în conformitate cu prevederile de la art.197 C.pen. al României, *punerea în primejdie gravă, prin măsuri sau tratamente de orice fel, a dezvoltării fizice, intelectuale sau morale a minorului de către părinţi sau de orice persoană în grija căreia se află minorul* constituie infracțiune şi se pedepseşte cu închisoarea de la 3 la 7 ani şi interzicerea exercitării unor drepturi.

Trebuie de notat că infracţiunile de rele tratamente aplicate minorului şi încăierare pun în pericol în primul rând integritatea fizică sau sănătatea persoanei şi abia în subsidiar relaţiile de familie, respectiv de convieţuire socială.

Conţinutul constitutiv al infracţiunii a fost menţinut, singurul element de noutate fiind extinderea sferei subiecţilor ai infracţiunii, respectiv calitatea subiectului al infracţiunii de a fi:

- părinte;
- orice persoană în grija căreia se află minorul, ceea ce include atât persoana care a fost desemnată de autorităţi pentru a avea minorul în îngrijire, cât şi persoana care are minorul în îngrijire în fapt (în reglementarea anterioară subiect al infracţiunii putea fi orice persoană căreia minorul i-a fost încredinţat spre creştere şi educare, cu alte cuvinte numai persoanele ce au fost desemnate de autorităţi în acest scop).

Victimele acestei infracțiuni pot fi:

- un membru de familie;
- minorii internaţi în centre de plasament sau în alte forme de ocrotire.

În această din urmă situaţie, subiectul infracţiunii este persoana desemnată cu îngrijirea acestora în cadrul instituţiei de plasament sau ocrotire.

Reieşind din conținutul acestei norme juridico-penale observăm că scopul ei este asigurarea protecției juridico-penale de la oricare formă de abuz fizic sau psihic la care este supus copilul nu doar în familie, dar și în alte împrejurări. Din cele expuse deducem următoarele, violența asupra copilului poate fi o variantă a violenței în familie și, totodată, poate forma o variantă de sine stătătoare a oricărui abuz comis față de copil de către o altă persoană în grijă căreia se află minorul. Cu alte cuvinte, această normă juridico-penală se extinde și asupra persoanelor care au fost desemnate de autorităţi în scopul creșterii și educării.

O normă de acest gen lipseşte în legislația penală a Republicii Moldova. În opinia noastră, o astfel de lacună urmează a fi eliminată deoarece sunt scoase de sub aria de acoperire a legii penale cazurile de violență aplicată minorului de către alte persoane cărora le sunt încredințate copiii spre creştere şi educare. Considerăm că norma propusă spre implementare trebuie să sancționeze nu doar faptele infracționale de violență fizică sau psihică aplicată copilului de către persoane care sunt împuternicite de către autoritățile abilitate, dar și de către persoane care își exercită funcție de creștere și control asupra copilului *de facto* fie permanent, fie temporar.

Refeințe bibliografice:

1) ADORJANI J. *Percepția femeilor victime ale violenței domestice asupra sistemului de justiție penală: Rezumat al tezei de doctorat*. – Cluj-Napoca: Universitatea Babeş-Bolyai, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială, Domeniul Sociologie, 2012, p.17.

2) CĂPRIOARĂ F.-M., CĂPRIOARĂ A.-C. *Ce este şi ce nu este violenţa?* În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, 2013, Volume 2. Issue 2, http://juridica.ugb.ro/ (ISSN 2285-0171)
3) CORCEA Nicolae. *Hotărârile Curții Europene pentru drepturile omului cu privire la violența în familie: Cazurile contra Republicii Moldova*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.3, p.49-56.
4) CORCEA Nicolae. *Identificarea etimologică a termenului „violența în familie”*. În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.1, p.48-55.
5) CORCEA Nicolae. *Violența sexuală – ca modalitate a violenței în familie: implicații juridico-penale.* În: Revista Națională de Drept, 2015, nr.2, p.44-47.
6) GENERAL RECOMMENDATION OF COMMITTEE *on the Elimination of Discrimination against Women*, Forty-seventh session, 4 – 22 October 2010, No.28 on the Core Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW/C/2010/47/GC.2). http://www.wunrn.com/reference/pdf/cedaw_3.pdf (accesat: 12.01.2015)
7) PERILLA J.L. *Domestic Violence as a Human Rights Issue: The Case of Immigrant Latinos*. In: Hispanic Journal of Behavioral Sciences, Volume 21, No. 2, May 1999, pp.127-128. © 1999 by Sage Publications, Inc.

ÎNCĂLCAREA OBLIGAȚIEI DE TRATAMENT CA TEMEI PENTRU SURVENIREA RĂSPUNDERII PENALE ÎN CAZURILE DE MALPRAXIS MEDICAL

GÎRLA Lilia, dr., conferențiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *This scientific research contains a broad overview of the fundamental principles relating to legal liability for medical malpractice. There is demonstrated that the violation of medical obligation for care and treatment is a legal ground for criminal liability for medical malpractice. At the same time, the author has accepted the theoretical classifications of emergencies in medical sphere proposed by F.F.W. Van Oosten, in whom opinion, medical interventions in emergency situations may be justified by one of two defences, such as unauthorized administration and necessity.*

Malpraxisul medical este un comportament profesional neglijent, inadecvat sau incompetent în exercitarea actului medical, inferior unor standarde profesionale depregătire şi pricepere acceptate de comunitatea medicală naţională şi/sau internaţională, ce cauzează riscuri suplimentare pentru pacient ce se materializează prin suferinţă ce putea fi evitată, vătămare a sănătăţii ori a integrităţii corporale sau deces, implicând răspunderea juridică a personalului medical.

Principala obligaţie reţinută în sarcina medicului este obligaţia de îngrijire – adică de a acorda îngrijiri atente, conştiincioase şi conforme cu datele actuale ale ştiinţei. Orice persoană are dreptul de a primi îngrijirile cele mai potrivite şi de a beneficia de terapii a căror eficacitate este recunoscută şi care garantează cea mai bună securitate sanitară în comparaţie cu cunoştinţele medicale confirmate în vederea diagnosticării bolii, a stabilirii tratamentului şi a vindecării sau a îmbunătăţirii stării de sănătate a pacientului.

Obligația medicală este o obligație de mijloace, medicul fiind obligat a depune toate diligențele pentru vindecarea pacienților, iar neatingerea rezultatului, vindecarea pacientului, nu echivalează, în mod automat, cu neîndeplinirea obligației. Plecând de la această premisă medicul trebuie să se abțină de la a garanta vindecarea afecțiunii pentru care bolnavul i s-a adresat.

Chiar dacă este greu de definit, s-ar putea reține, cu titlu general, că medicul are obligația de a îngriji pacientul cu atenția și prudența conferite de pregătirea sa profesională și de nivelul obiectiv al cunoștințelor în domeniu la acea dată. Aşadar, obligaţia în discuţie cunoaşte două limite:

– *nivelul personal al cunoştinţelor de specialitate* şi
– *nivelul obiectiv al ştiinţei*[1].

Cele două limite presupun tot atâţia factori de relativitate care fac ca rezultatul actului medical să nu poată fi garantat şi nici prevăzut cu precizie. De aceea, în mod tradiţional, obligaţia de a acorda îngrijirile corespunzătoare a fost calificată ca fiind *o obligaţie de mijloace*.

[1] GÎRLA Lilia. *Malpraxis medical: implicații de drept penal. /Suport de curs adnotat cu glosar, practica judiciară, scheme, și acte normative*. – Chișinău: CEP USM, 2015, p.37-38.

Este preferabil ca medicul să se abţină de la garantarea vindecării afecţiunii pentru care bolnavul i s-a adresat. Cu toate acestea, când medicul îşi asumă o prestaţie determinată, al cărei rezultat nu ţine de *„relativitatea”* actului medical, atunci obligaţia, numită generic *„de îngrijire”*, va fi de rezultat.

În privinţa îngrijirilor, se poate vorbi de o *neexecutare*, de fiecare dată când neatingerea rezultatului aşteptat (ameliorarea sau însănătoşirea) este urmarea unei fapte medicale prejudiciabile. Aria acesteia este greu de delimitat.

- ***Obligaţia principală a medicului este de a face tot ce îi stă în putinţă pentru a îmbunătăţi starea pacientului. Această obligaţie de îngrijire (îngrijirea) reprezintă nucleul răspunderii medicale.***

Obligaţia profesională de a acorda asistenţa medicală cuprinde

- datoria de a nu vătăma sau prejudicia în vreun fel pacientul;
- datoria de a-i acorda îngrijire medicală în mod rezonabil, inclusiv, datoria de a-l proteja de propria capacitate de a-şi face rău, de a se autovătăma, în special în cazul bolnavilor psihic.

Nu se consideră însă că ar exista o obligaţie de stabilire cu precizie a diagnosticului: în acest sens există doar obligaţia profesională de a folosi toate informaţiile disponibile în funcţie de progresele ştiinţifice în momentul acordării asistenţei medicale şi, de asemenea, de a acţiona cu grija şi devotamentul caracteristice domeniului medical.

La fel, *nu există o obligaţie de a vindeca pacientul, ci obligaţia de a-i acorda acestuia îngrijiri medicale cu atenţie şi conştiinciozitate*, potrivit regulilor de deontologie profesională, beneficiind, în acelaşi timp, şi de noutăţile şi descoperirile medicale specifice, care trebuie luate în considerare. Medicul are o obligaţie de diligenţă – trebuie să trateze pacientul cu grijă, efort şi cunoştinţe situate în grad rezonabil pentru nivelul profesional la care acesta se situează. Lui nu i se impune să vindece pacientul sau să obţină un anumit rezultat, cu atât mai mult cu cât finalitatea tratamentului aplicat nu depinde doar de cunoştinţele şi talentul profesional care-i sunt caracteristice, ci, în egală măsură, şi de starea generală de sănătate şi de reacţiile particulare ale organismului pacientului.

De obicei, raportul de drept apărut între medic şi pacient se fundamentează pe contract, totodată există cazuri când acest raport se instituie în baza ***datoriei de îngrijire*** (spre exemplu, când un pacient fiind grav rănit şi aflat în stare inconştientă este adus în spital pentru acordarea asistenței medicale de urgență).

Într-o situație ordinară subiecții acestui raport juridic (medic și pacient) participă într-o înțelegere tacită sau expresă privind acordarea pacientului unei consultații din partea medicului. Mai mult, reieșind din principiile de libertate a contractului, atât medicul, cât și pacientul sunt agenții liberi, ceea ce înseamnă că medicul are obligație profesională bazată pe datorie etică de a acționa în interesul pacientului, o datorie legală de a exercita tratamentul pacientului[1].

Datoria de îngrijire se stabileşte de la sine prin exerciţiul profesiunii medicale ori de câte ori un medic este solicitat (sau chiar nu este solicitat – de exemplu, de bolnavii comatoşi etc.) pentru a consulta în contextul programului de serviciu. Întrucât drepturile universale de respectare a intimităţii şi dreptul la autodeterminare coexistă actului medical, nici un pacient nu poate fi examinat împotriva propriei voinţe.

Aspecte sensibile se fac prezente în situaţia în care medicul este solicitat în afara serviciului (de exemplu, acasă) sau când este martor la un accident. În aceste situaţii, atât conform Jurământului lui Hippocrates, cât şi Codului penal al Republicii Moldova (ex., art.162, art.213 CP RM), medicul păstrează datoria de îngrijire faţă de aspectele de urgenţă ale cazului. Mai mult, chiar conform Codului Internaţional al Eticii Medicale[2] medicul este obligat să exercite această datorie de îngrijire până când se asigură că un alt coleg *doreşte* şi *poate* să preia sarcina.

Îndatoririle profesionale iau naştere odată cu instituirea raportului medic – pacient pe dreptul la opţiune al pacientului. Obligativitatea furnizării serviciilor de sănătate de către medic este una legală, acesta fiind în drept să refuze realizarea actului medical, cu excepţia situaţiilor de urgenţă medicală, în următoarele cazuri excepţionale:

- lipsa unei competenţe profesionale în domeniu;

[1] F.F.W. VAN OOSTEN. *The legal liability of doctors and hospitals for medical malpractice*. In: South African Medical Journal, Vol.80, 6 July 1991, p.23.

[2] *Codul Internațional al Eticii Medicale* al Asociației Medicale Mondiale, derivă din Declarația de la Geneva a AMM. Adoptat de a Treia Adunare Generală a Asociației Medicale Mondiale, Londra, octombrie 1949. În: Varianta electronică: http://provitabucuresti.ro/docs/bioetica/codul.international.etica.medicala.pdf

- lipsa posibilităţilor tehnico-medicale necesare realizării actului medical;
- în cazul unor contradicţii între realizarea actului medical şi principiile etico-morale ale medicului;
- în cazul imposibilităţii creării unui contact terapeutic cu pacientul.

În toate situaţiile menţionate, medicul păstrează obligativitatea de a readresa pacientul către un alt medic[1].

Aprecierea neexecutării obligaţiilor de natură administrativă este relativ simplă întrucât constă în aprecierea unor fapte obiective (de exemplu, neefectuarea corespunzătoare a vizitelor impuse de regulament sau de către conducerea unităţii).

Dimpotrivă, aprecierea neexecutării obligaţiilor profesionale este mai dificilă. Uneori se poate axa pe fapte obiective (de exemplu, neprescrierea remediilor medicale utilizate în general sau prescrierea unor medicamente care nu sunt înregistrate în nomenclatorul legal). Alteori, vinovăţia medicului se poate deduce din necunoaşterea de către făptuitor a tratamentelor corespunzătoare afecţiunii care i-a fost supusă atenţiei.

* ***Încălcarea datoriei de îngrijire înseamnă că medicul nu a demonstrat că deţine acel nivel rezonabil de cunoştinţe, grijă, atenţie, preocupare şi aptitudini cerute şi deţinute în mod normal, de cei care profesează în acelaşi domeniu de activitate, posedând cunoştinţe şi îndemânare tipică, caracteristice specialităţii medicale în cauză, şi profesând, în circumstanţe similare în cadrul comunităţii, standardul terapeutic.***

Precizăm că nici un medic nu poate fi permanent la curent cu noutăţile medicale de ultimă oră nici chiar în propriul său domeniu de specialitate, deci cu atât mai puţin în alte specialităţi. Astfel, chiar dacă un medic are datoria de îngrijire faţă de un pacient, el nu va putea fi acuzat de necunoaşterea unor noutăţi de ultima oră în domeniul, dar în schimb poate fi acuzat dacă el nu *„împărtăşeşte loialitate completă faţă de pacient şi nu dispune de suficiente cunoştinţe medicale şi dacă ori de câte ori constată că o examinare sau tratament este dincolo de resursele sale profesionale, nu-şi îndrumă pacientul (după cum are chiar obligaţia) către un coleg care dispune de pregătirea necesară”*[2].

Aşadar, la stabilirea datoriei de îngrijire în doctrina şi jurisprudenţa engleză se aplică aşa-numit *test standard al unei persoane cu aptitudini ordinare care profesează vreo meserie*, „*the test of standard of the ordinary skilled man exercising and professing”*[3]. Acest test nu impune ca persoana să posede aptitudini supreme de performanţă, ci este suficient să fie stabilit că persoana respectivă a exercitat aptitudinile sale ordinare, aşa cum ar fi procedat o altă persoană de acelaşi grad ordinar de măiestrie în profesie.

Garantarea situării îngrijirii medicale şi a cunoştinţelor aplicabile *lege artis* cel puţin la un nivel standard acceptat pentru orice alt medic din comunitatea medicală în discuţie, cu o pregătire şi situare ierarhică profesională similară, transformă simpla noţiune de standard de practică medicală într-o veritabilă obligaţie profesională a practicianului de a se menţine la un nivel adecvat de informare şi pregătire profesională, de a se perfecţiona şi autoperfecţiona în permanenţă. În acest sens, s-a depăşit demult stadiul unei îndatoriri morale, al unei obligaţii de natură deontologică, ajungându-se la o obligaţie legală propriu-zisă, cu particularităţi, cerinţe şi sancţiuni specifice.

Cazuri când medicul este obligat să acorde îngrijiri medicale în lipsa consimțământului din partea pacientului. Datoria medicului de a acorda îngrijiri medicale apare nu doar în situații când există un acord între medic și pacient, dar și în următoarele cazuri de excepție:

- *Când medicul își asumă control asupra unei situații cu un potențial înalt de periculozitate.* Prin urmare, inacțiunea personalului medical de a efectua manipulare chirurgicală în cadrul asistenței medicale urgente după ce s-a constatat prin metoda radiografică prezența unei fracturi ce necesită intervenție medicală de neamânat, va constitui un caz de malpraxis medical;

[1] EŢCO C., MECINEANU A. *Sistemul malpraxisului medical din Republica Moldova*. În: Sănătate publică, economie şi management în medicină, Chişinău, 2013, Vol. 46, p.8-15.
[2] *Malpraxisul medical: Opțiuni pentru schimbări de politici în Republica Moldova* / C.EȚCO, A.MECINEANU, D.ROTARU ŞI ALȚII / Institutul de Sănătate și Asistență Medico-Socială. – Chișinău: Edit-Prest, 2011, p.8.
[3] DAVIES M. *Textbook on Medical Law*. Second Edition. – London: Blackstone Press Limited, p.86.

- *Când medicul este obligat să acționeze în baza prevederilor legale.* Astfel, refuzul medicului de a vaccina pacientul de la o boală ce prezintă pericol iminent în cazul în care această datorie este prescrisă de legislație în vigoare va constitui caz de malpraxis medical;
- *Când medicul este obligat să acționeze în baza datoriei prevăzute de contract.* Pe cale de consecință, refuzul medicului de a răspunde la o chemare de urgență parvenită de la propriul pacient, care se află în procesul de tratament, soldat cu urmări grave manifestate în prejudicierea gravă a sănătății sau decesul pacientului, va constitui fapta de malpraxis medical urmărit penal;
- *Când există o situație de urgență medicală*. Prin urmare, refuzul medicului de a acorda asistență medicală în cazul unui accident rutier sau a unei situații catastrofale, generează răspunderea penală a medicului.

Totodată, ținem să menționăm că această listă nu este una exhaustivă, iar la discreția instanței de judecată pot fi recunoscute în calitate de fapte generătoare de malpraxis medical și alte împrejurări.

Intervențiile medicale în situațiile de urgență pot fi jusitificate prin două categorii de circumstanțe care exclud caracterul penal al faptei:

- *Implicarea neautorizată*. În situații în care consimțământul pacientului pentru intervenție medicală de urgență nu poate fi obținut din cauza stării de inconștiență, delir, comă, șoc etc. în care se află persoana, iar viața sau sănătatea acesteia sunt puse în pericol, medicul care efectuează intervenția medicală de urgență nu poate fi urmărit penal pentru asistența medicală acordată în lipsa consimțământului din partea pacientului, doar în cazurile când sunt respectate următoarele condiții:
  - *Există o urgență medicală* care necesită în mod obiectiv o intervenție din partea medicului profesionist, ceea ce înseamnă că trebuie să fie constatat un pericol iminent și real pentru viața și sănătatea pacientului;
  - *Această urgență medicală în mod obiectiv duce la imposibilitatea amânării a intervenției medicale preconizate*, pe cale de consecință, așteptarea unui consimțământ lucid din partea pacientului devine imposibilă și irezonabilă;
  - *Pacientul este inapt să formuleze un consimțământ*. Trebui de avut în vedere că circumstanța jusitificativă de implicare nejustificată poate fi recunoscută doar în cazul în care exista o stare obiectivă care punea în pericol viața și sănătatea pacientului în pericol. Totodată, dacă pacientul era inapt să formuleze un consimțământ, însă pericolul iminent pentru viața și sănătatea lui lipsea, această circumstanță jusitificativă nu poate opera.
  - *Intervenția medicală nu poate fi efectuată împotriva voinței pacientului*.
  - *Intervenția medicală de urgență este îndreptată spre salvarea vieții și sănătății pacientului.*
- *Necesitatea medicală.* Pentru ca această circumstanță jusitificativă sa fie aplicată trebuie de stabilit că medicul a acționat în interesele pacientului. Extrema necesitate în activitatea medicală de urgență va fi recunoscută relevantă chiar în cazul în care lipsește consimțământul din partea unui pacient, însă acțiunea se exercită în favoarea interesului public. În acest sens, în situație de urgență medicală și cu scop de salvare a vieții pacientului (victima unui atac tâlhăresc), efectuarea unei transfuzii de sânge la care este supus pacientul cu viziuni religioase care îi interzic efectuarea unor astfel de intervenții medicale, va fi considerată absolut legală și jusitificată chiar în lipsa consimțământului. O situație similară de extremă necesitate poate avea loc în bloc operator când consimțământul pacientului obținut *antefactum* (până la intervenție chirurgicală propriu-zisă) se extinde și asupra efectuării unor manipulări medicale de urgență care s-au desoperit pe parcursul intervenției operative, însă imprevizibile în mod obiectiv până la începerea intervenției propriu-zise. Regula extinderii consimțământului se aplică în situații de extremă necesitate și numai în favoarea pacientului.

Referințe bibliografice:

1. GÎRLA Lilia. *Malpraxis medical: implicații de drept penal. /Suport de curs adnotat cu glosar, practica judiciară, scheme, și acte normative*. – Chișinău: CEP USM, 2015.

2. *Malpraxisul medical: Opţiuni pentru schimbări de politici în Republica Moldova* / C.EŢCO, A.MECINEANU, D.ROTARU ŞI ALŢII / Institutul de Sănătate şi Asistenţă Medico-Socială. – Chişinău: Edit-Prest, 2011.
3. DAVIES M. *Textbook on Medical Law*. Second Edition. – London: Blackstone Press Limited, 1998.
4. *Codul Internaţional al Eticii Medicale* al Asociaţiei Medicale Mondiale, derivă din Declaraţia de la Geneva a AMM. Adoptat de a Treia Adunare Generală a Asociaţiei Medicale Mondiale, Londra, octombrie 1949. În: Varianta electronică: http://provitabucuresti.ro/docs/bioetica/codul.international.etica.medicala.pdf
5. EŢCO C., MECINEANU A. *Sistemul malpraxisului medical din Republica Moldova*. În: Sănătate publică, economie şi management în medicină, Chişinău, 2013, Vol. 46, p.8-15.
6. F.F.W. VAN OOSTEN. *The legal liability of doctors and hospitals for medical malpractice*. In: South African Medical Journal, Vol.80, 6 July 1991, p.23.

INSTRUMENTE DE EXTINDERE A ACTIVITĂȚII COMERCIALE: FRANCHISINGUL

SAVVA Silvia, lector superior universitar,
Univeritatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Franchising is not a business itself, but a way of doing business.It is essentially a marketing concept - an innovative method of distributing goods and services. It is also an extremely successful and rapidly growing aspect of small business sector.*

It is estimated that more than 800 companies are franchising internationally and an additional 100 companies begin their international expansion every year. This represents a unique opportunity to seek opportunities with the world’s most established Franchisors.

Evoluția relațiilor comerciale internaționale atestă un ritm galopant la etapa actuală, globalizarea fiind în aceeași măsură un fenomen ”provocat” de intensificarea relațiilor dintre state, organizații internaționale, cît și un rezultat al diversificării raporturilor în care sunt implicați particularii, raporturi care, de cele mai multe ori, depășesc limitele unui stat, cucerind noi arealuri de răspîndire.

Succesul unei companii este măsurat, de regulă, prin cifra de afaceri pe care aceasta o realizează, dar și prin prezența pe cît mai multe piețe. Este explicabilă, așadar, tendința profesioniștilor de a-și mări afacerile atît în profunzime, ca și volum de producție, cantitate, calitate a serviciilor, cît și în lărgime, prin utilizare de diverse mecanisme, pîrghii de expansiune.

Capacitatea de internaționalizare a unei afaceri depinde de mai mulți factori, dintre care:

- potențialul companiei de a se extinde, raportat la volumul și importanța afacerii;
- permisibilitatea sistemelor de drept cu care urmează să interacționeze de a oferi acces pe respectivele piețe;
- rigorile de natură administrativă, fiscală existente pe piață;
- cunoașterea specificului zonei în care comerciantul are interesul să se extindă, cunoaștere bazată pe studiul cererii, ofertei și nu în ultimul rînd a uzanțelor locale;
- capacitatea de a face față concurenței;
- strategia adoptată privind instrumentele utilizabile în acest demers, etc.

Unul dintre aceste instrumente ni-l propunem spre analiză în cele ce urmează și anume franchisingul, abordat ca și concept, privit sub aspectul reglementării pe plan internațional, dar și în cadrul național al diverselor state, insistînd asupra formelor de internaționalizare a acestuia și nu în ultimul rînd asupra utilizării pe diferite piețe, inclusiv pe piața Republicii Moldova.

Considerăm oportună în acest context definirea conceptelor de franciză, contract de franchising, acord de franchising, operațiune de franchising, care, în definitiv, reprezintă aceeași operațiune juridică, diferențele terminologice fiind determinate de accentul care cade fie pe modalitatea de desfășurare a afacerilor, fie pe conținutul economic al operațiunii, fie pe forma juridică pe care o îmbracă sistemul de comercializare.

Așadar, franciza reprezintă un sistem de comercializare a produselor şi/sau serviciilor şi/sau tehnologiilor, bazat pe o colaborare strânsă şi continuă între întreprinderi, distincte şi independente sub

aspect juridic şi financiar, francizorul şi francizaţii săi în care francizorul acordă francizaţilor săi dreptul şi impune obligaţia de a exploata o întreprindere, în conformitate cu conceptul francizorului.[1]

Contractul de franchising se înfăţişează a fi operaţiunea prin care o persoană, francisor, acordă unei alte persoane, franchisee, concesiunea unei mărci de fabrică sau de serviciu, precum şi ansamblul de metode şi mijloace de comercializare, care să asigure exploatarea şi gestiunea în condiţii de rentabilitate.[2]

În doctrina economică[3], se apreciază că franciza face parte din categoria operaţiunilor comerciale complexe, care se disting prin câteva caracteristici comune, respectiv prin transferul de tehnologie, de documentaţii si de experienţă, de la un partener la altul, prin existenţa unor interese comune si prin acţiunea concertată a partenerilor de afaceri, în domeniul producţiei, al marketingului si al comercializării, ca si prin existenţa unor aranjamente pe termen lung, bazate pe relaţii de cooperare între parteneri.

Apărut ca şi metodă de distribuţie a mărfurilor şi serviciilor în SUA, franchisingul s-a impus inclusiv în relaţiile internaţionale, fiind utilizat în întreaga lume şi reprezentînd unul din principalele instrumente de extindre a unei afaceri pe plan internaţional.

Cu toate acestea, franchisingul nu a cunoscut încă o reglementare uniformă, care să-i faciliteze funcţionarea pe diversele pieţe şi care ar elimina diferenţele de abordare, interpretare specifice fiecărui sistem de drept. Acest inconvenient tinde să fie diminuat prin elaborarea unor documente cu caracter internaţional de către organisme internaţionale de profil, documente care, însă, au un caracter exclusiv de recomandare, acestea nefiind preluate de legislaţiile naţionale, alcătuind sistemul de norme *lex mercatoria*.

Amintim în acest sens:

- ”Ghidul acordurilor internaţionale ale francizei principale”, elaborat de UNIDROIT în 2000;
- ”Codul francez de deontologie a francizei”, elaborat de Federaţia Franceză de Franciză în 1972 şi supus mai multor revizuiri ulterioare;
- ”Codul deontologic european al francizei” elaborat de Federaţia Europeană de franciză în 1979, în vigoare începînd cu 01 ianuarie 1992;
- ”Legea - model privind dezvăluirea informaţiei în contractul de franciză”, elaborat de UNIDROIT în 2002;
- Contractul – model de Franciză internaţională, elaborat de ICC Paris în 2000, etc.

Neavînd un drept material uniform în materie, cadrul normativ ce reglementează franchisingul rămîne a fi asigurat prin intermediul dispoziţiilor legale interne ale fiecărei ţări. De asemenea, putem remarca reglementarea francizei la nivelul UE, legislaţia europană tratînd această problematică, în principal, din perspectiva compatibilităţii cu normele dreptului european al concurenţei, anumite rigori legate de derularea operaţiunilor de franciză căpătînd forţă juridică prin reflectarea acestora în hotărîrile Curţii Europene de Justiţie.[4]

Dacă în state cum sunt SUA, Franţa, Italia conceptul a apărut şi a luat amploare mai timpuriu, atunci, în statele din estul Europei, franchisingul a devenit cunoscut abia începînd cu anii '90 cînd statele, aflate pînă atunci sub influenţa puterii sovietice, au trecut la economia de piaţă, fapt ce a permis diversificarea relaţiilor comerciale atît în interiorul statelor cît şi în afara acestora. Astfel se explică faptul că în unele dintre aceste state (R. Moldova, România) franchisingul este reglementat prin acte normative speciale adoptate după '90[5], iar în altele (Rusia, Ucraina, Belarus), operaţiunea în cauză se include la reglementările contractului de concesiune comercială.[6]

În legislaţia R. Moldova pe lîngă legea sus amintită, franchisingul îşi găseşte reglementare şi în Codul civil unde, la cap. XXI, se specifică că ”Prin contract de franchising, care este unul cu executare succesivă în timp, o parte (franchiser) şi cealaltă parte (franchisee) întreprinderi autonome se obligă reciproc să promoveze comercializarea de bunuri şi servicii prin efectuarea, de către fiecare din ele, a unor prestaţii specifice.”

[1] Codul deontologic al Federaţiei Franceze de Franciză, 1972
[2] Ioan Macovei, Dreptul comerţului internaţional. Suport de curs, Ed. Universităţii "A. I. Cuza",Iaşi 2005 p. 63
[3] Ioan Popa, Tranzacţii de comerţ exterior, Ed. Economică, Bucureşti, 2002, p. 440
[4] Reprezentativă, în acest sens, este hotărîrea Curţii de Justiţie a Comunităţii Europene din 28.01.1986 în afacerea ”Pronuptia”,aff.nr. 161 /84, publicată în Recueil CJCE 1986, no.1.
[5] În R. M.- Legea cu privire la franchising nr. 1335 – XIII din 01.10.1997, M.Of. Nr. 82 -83, din 11.12.1997 ;
în România – OG nr. 52/1997 privind regimul juridic al francizei, publicată în M.Of. al României, partea I, nr. 224 din 30.08.97, aprobată (cu modificări) prin Legea nr. 79/1998 (M. Of. al României,p. I, nr. 147 din 13.04.1998)
[6] Codul civil al Ucrainei, 2003, cap. 76 ; Codul civil al Federaţiei Ruse, partea a II-a, cap. 54

Rămînînd în sfera reglementării franchisingului, trebuie să menționăm că, în general, legiuitorul național i-a dat o consacrare internă acestei operațiuni juridice, acceptînd totodată posibilitatea extinderii pe piețe străine. Constatăm, deci, că la fel ca și majoritatea operațiunilor comerciale, franchisingul este susceptibil să depășească frontierele unui stat, internaționalizarea sa fiind determinată de tendința agenților economici de a-și extinde afacerile utilizînd această formulă profitabilă.

Specialiști în domeniu[1] indică patru metode de care dispune francizorul pentru internaționalizarea francizei sale:

1. franciza directă – francizorul poate contracta direct cu francizatul din țara gazdă, fără a apela la intermedierea unei terțe persoane sau a unei alte structuri din acea țară.
2. *franciza în coîntreprindere – presupune crearea de către francizor în țara gazdă a unei entități pe care să o controleze în întregime și prin intermediul căreia* (filială sau sucursală) să-*și pună în aplicare franciza. Această entitate urmează să relaționeze cu potențiali francizați, încheind cu aceștia contracte de franciză directă.*
3. *Franciza ar putea fi implimentată printr-un joint-venture cu un partener local în sarcina căruia cade punerea în aplicare a francizei pe teritoriul său național.*
4. *Franciza principală sau master-franciza prin intermediul căreia întreprinderea francizoare acordă altei persoane, subfrancizor, în schimbul unei compensații financiare directe sau indirecte, dreptul de a exploata o franciză în vederea încheierii de contracte de franciză cu terți francizați.*[2] *Este vorba, așadar, de o operațiune pe mai multe nivele, implicînd cel puțin trei părți și două raporturi contractuale: primul intervenit între francizor și francizatul principal (subfrancizor), raport care comportă un caracter internațional și un al doilea intervenit între francizatul principal și francizat, ultimul de natură internă, cele două părți fiind din aceeași țară.*

Sistemul de franchising combină avantajele unei firme de dimensiuni reduse cu cele ale companiilor mari. Atît francizatul cît și francizorul primesc ceea ce le lipsește într-un mod mai rapid și la costuri mai reduse în comparație cu practica obișnuită de anreprenoriat.

Desfășurarea afacerii în sistem de franciză prezintă pentru părți atît avantaje cît și dezavantaje pe care studiile realizate în diverse proiecte,[3] *anumite site-uri de profil*[4] *le sistematizează după cum urmează:*

Avantajele francizorului:

- Extinderea afacerii cu investiţii minime. Organizarea producerii şi comercializării produselor se efectuează mult mai rapid, deoarece se utilizează capitalul şi eforturile antreprenorilor-fracizaţi din teritoriu.
- Obţinerea veniturilor suplimentare. Taxele achitate de francizat (taxa iniţială, royalty şi taxa de publicitate) reprezintă o recompensă destul de convenabilă pentru francizor.
- Evitarea unor probleme legislative. Legislaţia antimonopol prevede unele restricţii legate de acordurile de distribuire a teritoriilor între firme şi coordonare a preţurilor.
- Economia de cheltuieli general-administartive. Întrucît francizorul are nevoie de un număr mai mic de manageri, se reduc şi cheltuielile de personal şi altele de ordin general administrativ.

Avantajele francizatului

- Aderarea la o afacere de succes. Deoarece numele francizorului şi al ofertei/mărcii sale este bine cunoscut, succesul îl însoţeşte pe francizat chiar din start. Din aceleaşi motive, riscul de faliment este mult mai redus în comparaţie cu businessul individual.
- Instruirea personalului şi monitorizarea afacerii de către francizor.
- Extinderea experienţei de succes în cadrul sistemului. Francizatul nu este lăsat de unul singur cu problemele de afaceri. Experienţa altor francizaţi este generalizată şi sistematizată de către francizor şi utilizată în elaborarea noilor soluţii.

[1] Joanna Touati, Franchise internationale : quelle est la loi applicable ? http://www.touati-avocat-marseille.com/article2.html (vizitat 15.05.2015)
[2] Regulamentul CE nr. 4087/48 privind aplicarea art. 85(3) ale TUE pentru categorii ale acordurilor de franciză http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:31988R4087&from=EN (vizitat 13.05.2015)
[3] Proiectul BIZPRO Moldova, Franchising: tehnică de afaceri și oportunități pentru antreprenori, p. 10
[4] https://businessnou.wordpress.com; http://www.business24.ro; http://www.francize.com.ro/

- Beneficierea de o gamă largă de servicii din partea francizorului: utilizarea rezultatelor activităţii de cercetare a francizorului, beneficierea de pe urma programelor naţionale de reclamă, servicii de proiectare şi amplasare teritorială, consultaţii juridice, etc.
- Finanţarea parţială din partea francizorului. Aceasta poate obţine forma unor împrumuturi directe (credite, participarea la capital), dar mai des - indirecte (utilaje în leasing, materiale şi produse cu plata amânată şi în rate, etc.).
- Avantaje bazate pe puterea de cumpărare a francizorului. Francizorul, care are o reţea dezvoltată de francizaţi achiziţionează în cantităţi mari totul ce este necesar pentru activitatea lor, de aceea are posibilitatea negocierii calităţii necesare şi a unor reduceri de preţuri.
- Protecţia teritorială bazată pe drepturile exclusive de distribuţie. Francizorul nu va mai oferi drepturi similare altor francizaţi în teritoriul vizat.

Pe lângă avantajele pe care le prezintă, activitatea în baza contractului de franchising scoate în evidenţă şi o serie de dezavantaje, apărute, de cele mai multe ori, în legătură cu practicile neloiale ale unor francizori mai puţin serioşi.

Dezavantajele francizorului:

- Nereuşita eventuală a unui francizat se reflectă asupra întregului sistem. Francizorul nu va putea, în acest caz, să întreprindă practic nimic. Principala asigurare de eşec constă în anticiparea tuturor riscurilor posibile înainte de semnarea contractului pentru a le include în el.
- Contradicţia poziţiei francizatului în sistemul de franchising. Francizatul este încurajat să activeze ca o unitate de business independentă şi, în acelaşi timp – să respecte cu stricteţe standardele francizei. Aceasta are uneori consecinţe negative, când francizaţii încep a profita de independenţa primită şi încetează, de exemplu, să mai plătească redevenţe, considerând succesul un merit exclusiv al său.

Dezavantajele francizatului:

- Costul francizei. Taxa iniţială, royalty şi taxa publicitară sunt uneori destul de împovărătoare, în special când vânzările merg nu prea bine.
- Aderenţa strictă la operaţiuni standardizate. Deşi este proprietarul afacerii, francizatul nu este independent, încadrarea în anumite standarde fiind obligatorie.
- Restricţii asupra cumpărărilor. Francizorul deseori impune francizaţilor cumpărarea echipamentelor, produselor, materialelor, etc. de la depozitele sale sau de la anumiţi furnizori agreaţi de francizor.
- Programe de instruire necorespunzătoare. Francizorii promit programe de instruire pe parcursul afacerii, uneori însă acestea fiind puţin relevante practicii de afaceri a francizatului.
- Francizatul nu este liber să vândă franciza. Chiar dacă din anumite raţionamente economice aceasta poate deveni convenabil pentru el, decizia cu privire la cumpărător şi distribuirea sumei încasate între francizor şi francizat aparţine, de obicei, francizorului.

Pornind de la faptul că franchisingul este, totuşi, un contract de adeziune, francizorul fiind cel care impune regulile, iar francizatul, în cazul în care consimte la încheierea contractului va trebui să se supună cu stricteţe, considerăm că cel din urmă este partea mai vulnerabilă în contract, riscul de pierdere fiind mult mai ridicat pentru francizat decît pentru francizor.

Prin urmare, ţinînd cont de dezavantajele pe care le poate prezenta la general franchisingul pentru francizat, vom încerca să analizăm dificultăţi care pot apărea în calea franchisingului în R. Moldova, identificînd posibile cauze şi propunînd soluţii de depăşire ale acestora.

O primă problemă pe care o putem constata este cea legată de încheierea contractului. Codurile Deontologice ale Federaţiei Europene de Franchising şi Federaţiei Franceze de Franciză, precum şi legislaţia altor sate, prevăd trei etape în procesul de realizare a contractului de franchising: precontractuală, contractuală şi postcontractuală.

Cu părere de rău, legislaţia R. Moldova nu prevede asemenea etape, ceea ce deseori dă naştere unor incertitudini legate de existenţa şi întinderea drepturilor şi obligaţiilor părţilor contractante. Dacă în ceea ce priveşte etapa contractuală şi cea postcontractuală, comportamentul părţilor are drept temei însăşi contractul, pe care acestea sunt motivate nemijlocit să-l elaboreze cît mai aproape de interesele proprii, atunci unele aspecte ce ţin de obligaţia francizorului de informare asupra caracteristicilor esenţiale ale francizei, obligaţie caracteristică etapei precontractuale, rămîn neacoperite de contract, iar legea, chiar dacă prevede o asemenea obligaţie, nu prevede şi o sancţiune pentru nerespectare, apărînd

astfel dificultăţi în angajarea răspunderii francizorului pentru neexecutare sau executare necorespunzătoare.

De regulă, acestă situație crează premiza apariției așa – numitelor francize false, în consecință, potențialii francizați pierzîndu-și încrederea în reușita afacerii lor și în operațiunea de franchising în ansamblu.

Una dintre bariere ce stau în calea posibilității de informare a francizatului este determinată de cerința de înregistrare a contractului, care trebuie să se efectuieze la Agenţia de Stat pentru Proprietatea Intelectuală.[1] Totuși, Legea privind protecţia mărcilor nu prevede obligativitatea acestei înregistrări,[2] contractelor aplicându-li-se principiul libertății contractului conform art. 667 (1) al Codului Civil.[3]

Impunerea obligativității înregistrării ar asigura transparența necesară privind companiile care activează în R. Moldova în sistem de franchising, oferind șansa potențialilor francizați de a dobîndi mai multe informații despre francizorii existenți pe piață, precum și despre eventualele contracte de franciză încheiate de aceștia cu alți parteneri.

Considerăm că problema ar putea fi depășită prin perfecționarea cadrului legal în sensul consacrării etapei precontractuale a franchisingului și atribuirii unui caracter imperativ prevederilor privind obligația de informare.

Un model de reglementare, în acest sens, ar putea servi legea franceză nr. 89-1008 din 31 decembrie 1989 privind dezvoltarea întreprinderilor comerciale și artizanate și îmbunatațirea cadrului economic, juridic si social, cunoscută, dupa numele inițiatorului, ca "Legea Doubin", care formuleaza unele reguli aplicabile francizei cu scopul de a permite partenerului presupus mai slab -francizatul- să se angajeze în cunostință de cauză în privința riscurilor asumate odată cu încheierea unui contract de franciză și anume:

- obligația pentru francizor de a remite candidatului un document care trebuie să conțină informații sincere și precise privind vechimea și experiența întreprinderii, drepturile de proprietate intelectuală pe care le deține, starea și perspectivele de dezvoltare a segmentului de piață vizat, importanța rețelei, durata, condițiile de reînnoire, de reziliere și de cesiune a contractului;
- obligația francizorului de a oferi un termen de cel putin douazeci de zile între momentul primirii dosarului de informații și a proiectului de contract ți momentul semnării acestuia, ceea ce ar permite francizatului să nu se angajeze decît după o serioasa reflecție.

În conformitate cu art. 2 al Decretului de aplicare a Legii Doubin nr. 91-337, din 4 aprilie 1991: nerespectarea dispozițiilor legii privind obligația de informare si termenul de gîndire este sancționată cu amendă, fapta fiind considerată o contravenție minoră. Alte sancțiuni aplicate de instanțele franceze în cazuri similare sunt anularea contractului pe temeiul dolului (consimțământul francizatului fiind viciat la momentul încheierii contractului) cu obligarea, după caz, si la plata daunelor interese.

O altă problemă pe care o putem constata este cea legată de executarea contractului. Legea R. Moldova nr. 1335/97, definind noțiunea de franchising menționează dreptul francizatului de a beneficia de asistenţa tehnică şi organizatorică a francizorului.[4] Obligația francizorului de consultare, instruire, perfecționare, asistență în organizarea afacerii ține de esența franchisingului și își găsește reglementare, similar legislației R. Moldova și în alte sisteme de drept. Cu toate acestea, lipsa unor prevederi ce ar viza o sancțiune în acest sens, permite francizorului să adopte un comportament în funcție de propriile sale interese, iar francizatului i-ar fi foarte dificil să pretindă despăgubiri pentru prejudiciul cauzat prin neexecutare sau executare necorespunzătoare.

Soluția care se impune într-o atare situație, soluție funcțională, de altfel, în țările în care franchisingul a atins nivele de dezvoltare mai înalte, ar fi instituirea unei obligații contractuale, izvorîte dintr-o clauză pe care părțile ar include-o în contractul lor, asumîndu-și astfel angajamentul printr-un acord expres, inclusiv asupra acesteia. O atare clauză este binevenită și din considerentul că doar în măsura în care francizatul va simți prezența permanentă a francizorului, suportul, indicațiile sale, avantajele francizei vor fi evidente pentru ambele părți.

Menționam mai sus faptul că nu există deocamdată reglementări internaționale ale franchisingului. În contextul intensificării relațiilor comerciale internaționale avînd ca fundament

[1] Legea cu privire la franchising nr. 1335 – XIII din 01.10.1997, M.Of. Nr. 82 -83, din 11.12.1997,art. 9, al. 4
[2] Lege R. M. privind protecția mărcilor nr.38 din 06.06.2008 ,M.Of. Nr. 99-101,din 06.09.2008
[3] În perioada 1994-2014 la AGEPI au fost înregistrate 29 contracte de franchising http: //www.agepi.gov.md (vizitat 12.05.2015)
[4] Legea cu privire la franchising nr. 1335 – XIII din 01.10.1997, M.Of. Nr. 82 -83, din 11.12.1997, art. 1

contractul de franchising, considrăm oportună crearea unui drept material uniform în materie, fapt ce ar elimina barierele legislative în acest domeniu, dificultățile legate de calificarea termenilor utilizați de legiuitorul național, determinarea dreptului aplicabil contractului (în cazul în care părțile nu au uzat de clauza *electio iuris*), precum și a instanței competente să soluționeze eventualele litigii apărute între cocontractanți.

Referințe bibliografice:

Acte normative:

1. Codul civil al Republicii Moldova N 1107-XV от 6.06.2002, M. Of. al R.M N 82-86 din 22.06.2002
2. Legea cu privire la franchising nr. 1335 – XIII din 01.10.1997, M.Of. Nr. 82 -83, din 11.12.1997
3. Lege R. M. privind protecția mărcilor nr.38 din 06.06.2008 ,M.Of. Nr. 99-101,din 06.09.2008
4. OG nr. 52/1997 privind regimul juridic al francizei, în M.Of. al României, partea I, nr. 224 din 30.08.97
5. Codul civil al Ucrainei, 2003
6. Codul civil al Federației Ruse, 1994
7. Regulamentul CE nr. 4087/48 privind aplicarea art. 85(3) ale TUE pentru categorii ale acordurilor de franciză
8. The UNIDROIT Guide to Internațional Master Franchise Arrangements
9. Codul deontologic european al francizei, 1979
10. Codul deontologic al Federației Franceze de Franciză, 1972

Monografii:

1. Charlotte Ene, ”Contractul internațional de franchising”, Ed. Universitară, 2009
2. Lilia Gribincea „ Dreptul Comerţului Internaţional”, Chişinău 1999.
3. Ioan Macovei, ”Dreptul comerțului internațional”. Suport de curs, Ed. Universităţii "A. I. Cuza",Iași 2005
4. M. Mocanu, ”Contractul de franciză”, Ed. C.H. Beck, Bucureşti, 2008
5. I. Popa, ”Tranzacții de comerț exterior”, Ed. Economică, București, 2002
6. D.A. Sitaru, ”Contractul de franciză în dreptul intern şi internaţional”, Ed. Lumina Lex, București, 2007

Publicații:

1. M.C. Costin, Contractul de franchising, în R.D.C. nr. 11/1998, p. 132
2. Denisa Fugaru, Camelia Marin, ”Cercetări exploratorii privind internaționalizarea afacerilor economice prin operațiunile de franchising”, în ”România în Uniunea Europeană. Calitatea integrării. Creștere. Competență. Ocupare.”p. 169
3. M. Roşcovan... Tehnică de afaceri şi oportunităţi pentru antreprenori, Proiectul BIZPRO Moldova, 2002

Resurse web:

1. http://www.touati-avocat-marseille.com/article2.html (vizitat 15.05.2015)
2. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/PDF/?uri=CELEX:31988R4087&from=EN (vizitat 13.05.2015)
3. https://businessnou.wordpress.com (vizitat 10.05.2015)
4. http://www.business24.ro (vizitat 13.05.2015)
5. http://www.francize.com.ro/ (vizitat 10.05.2015)
6. http://www.agepi.gov.md/ (vizitat 15.05.2015)
7. www.unidroit.org

К ВОПРОСУ ОБ УЛУЧШЕНИИ УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В ОБЛАСТИ ПОХИЩЕНИЯ ЧЕЛОВЕКА И ЗАХВАТА ЗАЛОЖНИКОВ

МАНЯ Владислав, доктор права, доцент,
Молдавский Государственный Университет

Abstract: *This scientific article is dedicated to the detailed analysis of the resemblances and differences between kidnapping and taking hostages in accordance with criminal legislation of the Republic of Moldova. The basic purpose of the research is to formulate new amendments in order to update the Criminal code in force. The object of the scientific research are the social relationships linked to the criminal liability for kidnapping and taking hostages which are examined from the perspective of criminal offences which encroach the personal freedom of the victim.*

В настоящее время борьба с преступлениями против свободы приобрела большое значение. Право на свободу личности является одним из самых важных конституционных прав человека[1]. Основные права и свободы человека неотчуждаемы и принадлежат каждому от рождения и закрепляет право каждого на свободу и личную неприкосновенность[2]. Посягательства на свободу личности представляют значительную угрозу для общества.

Такие деяния, как незаконное лишение свободы, похищение человека, захват заложников и т.д. все чаще используются преступниками для решения своих личных проблем, обогащения, личной мести и других целей. В то же время в судебной практике имеются ряд трудностей, в частности, при определении признаков состава преступления, квалификацией преступлений против свободы личности и отграничением их от смежных и других составов преступлений. Поэтому, несмотря на предпринимаемые правоохранительными органами меры, острота проблем, связанных с покушениями на свободу личности, не снижается.

Учеными-юристами, занимающимися проблемами уголовной ответственности, до сих пор ведутся дискуссии, по поводу структуры и содержания уголовно-правовой нормы, предусматривающей ответственность за данные преступления; целесообразности и содержания примечания к ней; квалификации рассматриваемых деяний в совокупности с другими преступлениями.

Существенным фактором, свидетельствующим о повышенной общественной опасности этих преступлений для Республики Молдова, является то, что они тесно смыкаются с такими преступлениями как терроризм, организация незаконного вооруженного формирования, бандитизм, а также с некоторыми другими деяниями, посягающими на конституционный строй и государственную безопасность.

В сложившихся условиях правоохранительные органы Республики Молдова, не имея достаточного опыта борьбы с данными видами преступлений, в виду их незначительной распространенности в. недавнем прошлом, оказались не в состоянии должным образом противостоять им. Все это свидетельствует о том, что проблемы борьбы с похищением человека, захватом заложника, причины повышения террористической активности должны быть тщательно проанализированы[3]. Большое значение в этой связи приобретает концептуальное обоснование уголовно-правовых и криминологических проблем борьбы с похищением человека и захватом заложника, с учетом исторического и международного опыта.

В юридической литературе проблема уголовно-правовой борьбы с похищением человека и захватом заложника рассматривалась, как правило, в контексте других, более общих исследований, связанных с преступлениями против свободы личности и общественной безопасности. По этой причине давно назрела потребность комплексного теоретического исследования данной проблемы.

[1] КОНСТИТУЦИЯ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА от 29 июля 1994 года. В: Официальный Монитор Республики Молдова, 1994, № 001.
[2] ВСЕОБЩАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА. Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte. Vol. I.- Chişinău: Moldpres, *Официальный Монитор Республики Молдова, 1998, p.11-17.*
[3] ЕВРОПЕЙСКАЯ КОНВЕНЦИЯ ПО БОРЬБЕ С ТЕРРОРИЗМОМ, от 27.01.1977 года. Ратифицирована Постановлением Парламента Республики Молдова № 456-XIV от 18.06.1999 года

Возникают сложности как при квалификации действий лиц, связанных с похищением, человека, так и в отграничении данного состава преступления от смежных посягательств, таких как захват заложника, терроризм, незаконное лишение свободы, пиратство и т.д. Дополнительную сложность при применении уголовного закона в Республике Молдова представляет и то обстоятельство, что, как правило, похищение человека совершается в совокупности с иными тяжкими преступлениями. При этом судебно-следственная практика применения данной уголовно-правовой нормы до настоящего времени не может быть оценена как стабильная и однозначная. Указанные обстоятельства предопределили выбор и актуальность темы исследования.

Объектом исследования данной статьи являются общественные отношения, связанные с уголовной ответственностью за похищение человека и захват заложника как преступления против личной свободы и общественной безопасности по уголовному законодательству Республики Молдова.

Одним из принципиально новых для науки уголовного права Республики Молдова является предложение об изменении редакции норм, предусматривающей уголовную ответственность за похищение человека и захват заложника.

Социальная обусловленность уголовно-правового запрета посягательств на личную (физическую) свободу человека в качестве, как основного, так и дополнительного, непосредственного объекта преступления, вызвана характерными для РМ историческими предпосылками, относительной распространенностью и степенью общественной опасности таких посягательств. В действующем УК Республики Молдова 2002 года[1], установлена уголовная ответственность за такие посягательства на личную свободу как похищение человека, захват заложника и незаконное лишение свободы, что не исчерпывает круга фактически совершаемых деяний против личной свободы человека.

Похищение человека представляет собой один из наиболее опасных составов преступлений против личной свободы, а захват заложника – против общественной безопасности, и они имеют давнюю историю. Данные деяния трансформировались из средств политического воздействия на государство, группы людей и отдельных личностей в запрещенные международным и национальными законодательствами ряда государств преступления. Особенностью похищения человека и захвата заложника является многовекторность их направленности: от деяний, носящих внутренний и внешний характер, до бытового общеуголовного преступления[2].

Мы присоединяемся к мнению большинства ученых, полагающих необходимым введение законодательной дефиниции похищения человека. Так, полагаем, что похищение человека представляет собой тайные либо открытые, совершенные путем обмана или злоупотребление доверием либо соединенные с насилием, или с угрозой применения насилия, действия, направленные на перемещение человека с места его постоянного или временного пребывания и последующее насильственное удержание в другом неизвестном месте.

Сравнительный анализ основных непосредственных объектов состава похищения человека и захвата заложника по действующему уголовному праву дает основание сделать относительно новый для уголовно-правовой науки вывод об их существенных различиях, относящихся, в случае похищения человека – к личной свободе, а в случае захвата заложника – к общественной безопасности. Дополнительными, непосредственными объектами в обоих случаях могут быть жизнь, здоровье, физическая неприкосновенность и личная свобода человека[3].

В качестве транснациональных преступлений похищение человека и захват заложника создают угрозу причинения вреда либо причиняют реальный вред Республике Молдова в сфере межгосударственных отношений.

Оба эти преступления выражаются в форме активных действий виновного, заключающихся при похищении человека – в завладении жертвой, ее перемещении и последующем удержании;

[1] УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА, №985-XV от 18 апреля 2002 года. В: Официальный Монитор Республики Молдова, 2002, №128-129, 134.

[2] Ким Е.В., Ким А.В., Александрова И.С. (Тихоокеанский государственный университет, Хабаровск), *Актуальность криминализации похищения несовершеннолетнего его родственниками.* Электронное научное издание «Ученые заметки ТОГУ» 2014, Том 5, № 4, С. 401 – 403. ISSN 2079-8490

[3] Коротич Е.А. *Родовой объект захвата заложника.* В: Вестник Полоцкого государственного университета Экономические и юридические науки. Уголовное право, криминалистика и криминология, 2010, Серия D, № 4, с.261-264

при захвате заложника – в захвате или в удержании лица в качестве заложника, но связанных, в отличие от похищения человека, с предъявлением требований третьей стороне.

Оба состава преступления характеризуются виной в форме прямого умысла, при этом субъективная сторона захвата заложника, помимо прямого умысла, характеризуется специальной целью – понуждение государства, международной организации, юридического или физического лица или групп лиц совершить или воздержаться от совершения» какого либо действия как условия освобождения заложника. Мотивы, лежащие в основе действий виновного, как при похищении человека, так и при захвате заложника, на квалификацию данных преступлений не влияют.

По своей конструкции они являются формальными составами преступлений. Причем похищение человека начинается с момента завладения жертвой и считается оконченным после её перемещения хотя бы на некоторое время в другое место[1]. Захват заложника считается оконченным с момента захвата, при наличии обязательной цели – выдвижение требований к указанным в законе субъектам как условия освобождения заложников.

По своей правовой природе, похищение человека содержит в себе состав незаконного лишения свободы и, одновременно, является предпосылкой захвата заложника. Квалификация каждого из названных деяний осуществляется самостоятельно, без совокупности данных преступлений, с учетом характера фактически совершенных действий[2].

В целях устранения возможной конкуренции в применении норм уголовного законодательства, связанных с похищением человека, незаконным лишением свободы и захватом заложника, по нашему мнению, целесообразны разработка и принятие постановления Пленума Высшей Судебной Палаты Республики Молдова, содержащего в себе соответствующие руководящие разъяснения.

Применительно к похищению человека и захвату заложника должна быть предусмотрена возможность назначения более мягкого наказания при добровольном освобождении похищенного или заложника в течении 72 часов. Вариантом такого смягчения наказания в данном случае является ограничение наказания тремя четвертями максимального срока наказания в виде тюремного заключения.

Исходя из случаев удержания потерпевшего в неволе на длительный период времени, полагаем необходимым дополнить ст.164 и ст.280 квалифицирующим признаком – *«то же деяние, совершенное с удержанием похищенного более тридцати суток»;* квалифицированный состав похищения человека должен быть дополнен признаком, – *«по заказу»*; а примечание в ст. 164 УК РМ дополнить понятием насилия, опасного для жизни и здоровья.

При совершении похищения человека либо захвата заложника преступники могут использовать свое служебное положение, что значительно усиливает общественную опасность содеянного. Так, необходимо предусмотреть квалифицирующий признак следующего содержания: *«совершенное с использованием своего служебного положения».*

Исследование признаков основного состава преступления, предусмотренного ст.280 УК РМ (Захват заложников) дает основание сделать вывод об ошибочности отнесения такового к системе преступлений против общественной безопасности. Такому выводу предшествует аргумент: по своим и объективным, и субъективным признакам захват заложника ближе к преступлениям против личной свободы человека. Принципиальной характеристикой всех актов захвата заложника и каждого из деяний, составляющих объективную сторону конкретного посягательства, является незаконное лишение (ограничение) свободы потерпевшего (потерпевших). Именно данный признак должен быть признан той постоянной величиной, которая подлежит учету при определении родовой принадлежности захвата заложника. В свете вышеизложенного представляется целесообразным поместить норму об ответственности за захват заложника в Главу III Особенной части Уголовного кодекса Республики Молдова «Преступления против свободы, чести и достоинства личности».

[1] СЕЛЕЗНЕВА Н.А. *Ответственность за похищение человека по уголовному законодательству России и зарубежных стран*. В: Наукові праці. Випуск 171. Том 183, Юриспруденція. Соціологія, с.26-28

[2] ЦАНЕВА А.Н. *Некоторые проблемы уголовного законодательства об ответственности за похищение человека*. В: Теория и практика общественного развития, Раздел «Юридические науки», 2012, №4, с.359-363

Использованная литература:

1. ВСЕОБЩАЯ ДЕКЛАРАЦИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА. Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte. Vol. I.- Chişinău: Moldpres, *Официальный Монитор Республики Молдова, 1998, p.11-17*.
2. ЕВРОПЕЙСКАЯ КОНВЕНЦИЯ ПО БОРЬБЕ С ТЕРРОРИЗМОМ, от 27.01.1977 года. Ратифицирована Постановлением Парламента Республики Молдова № 456-XIV от 18.06.1999 года.
3. КОНСТИТУЦИЯ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА от 29 июля 1994 года. В: Официальный Монитор Республики Молдова, 1994, № 001.
4. УГОЛОВНЫЙ КОДЕКС РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА, №985-XV от 18 апреля 2002 года. В: Официальный Монитор Республики Молдова, 2002, №128-129, 134
5. КИМ Е.В., КИМ А.В., АЛЕКСАНДРОВА И.С. (Тихоокеанский государственный университет, Хабаровск), *Актуальность криминализации похищения несовершеннолетнего его родственниками.* Электронное научное издание «Ученые заметки ТОГУ» 2014, Том 5, № 4, С. 401 – 403. ISSN 2079-8490.
6. КОРОТИЧ Е.А. *Родовой объект захвата заложника.* В: Вестник Полоцкого государственного университета Экономические и юридические науки. Уголовное право, криминалистика и криминология, 2010, Серия D, № 4, с.261-264.
7. СЕЛЕЗНЕВА Н.А. *Ответственность за похищение человека по уголовному законодательству России и зарубежных стран*. В: Наукові праці. Випуск 171. Том 183, Юриспруденція. Соціологія, с.26-28.
8. ЦАНЕВА А.Н. *Некоторые проблемы уголовного законодательства об ответственности за похищение человека*. В: Теория и практика общественного развития, Раздел «Юридические науки», 2012, №4, с.359-363.

DELIMITAREA INFRACŢIUNILOR DE TORTURĂ, TRATAMENT INUMAN SAU DEGRADANT (art.166[1] CP RM) DE CONSTRÂNGEREA DE A FACE DECLARAŢII (art.309 CP RM)

URSU Daniela, docotrand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The scientific approach aims to reveal the divergences and convergences between the constraint to make statements, deed incriminated by Article 309 CP RM, on the one hand and the offenses of torture, inhuman or degrading treatment (art.166[1] CP RM), on the other hand. The difficulty of dissociating these offenses is the main subject of this research, thus the evident similarities between art.166[1] and art.309 CP RM. However, the difficulty of the present study is conditioned not only by the problems relating to the criminal offenses. Thus, through explaining the elements of a crime and timing of consumption of the crime, harnessing the comparative method, allowed the author to illustrate the vertical algorithm of legal classification of those facts, that retain a conflict of qualifications.*

Prin Legea Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea unor acte legislative, nr.252 din 08.11.2012,[1] art.309 CP RM a căpătat următorul conţinut legal: „Constrîngerea persoanei, prin ameninţare sau prin alte acte ilegale, de a face declaraţii, de a încheia acord de recunoaştere a vinovăţiei, constrîngerea, în acelaşi mod, a expertului de a face concluzia sau a traducătorului, sau a interpretului de a face o traducere sau interpretare incorectă de către persoana care constată infracţiunea, ofiţerul de urmărire penală, procuror sau de către judecător, dacă aceasta nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant” (sublinierea ne aparţine – *n.a.*), păstrându-se însă titulatura incriminării. Drept element de noutate *inter alia*, apare concretizarea legiuitorului la finele

[1] Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.263-269. (21 decembrie).

incriminării, potrivit căreia fapta va constitui constrângere de a face declaraţii, cu condiţia ca aceasta să nu constituie tortură, tratament inuman sau degradant. O astfel de abordare legislativă este specifică şi pentru alte incriminări. De exemplu, în dispoziţia alin.(1) art.196 CP RM, se incriminează cauzarea de daune materiale în proporţii mari proprietarului prin înşelăciune sau abuz de încredere, indicându-se în mod expres cerinţa potrivit căreia fapta nu constituie o însuşire. Tot astfel, legiuitorul a procedat descriind dispoziţia alin.(1) art.247 CP RM: „Constrângerea de a încheia o tranzacţie sau de a refuza încheierea ei, însoţită de ameninţări cu aplicarea violenţei, cu nimicirea sau deteriorarea bunurilor, precum şi cu răspîndirea unor informaţii care ar cauza daune considerabile drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanei sau rudelor ei apropiate, în lipsa semnelor de şantaj” (sublinierea ne aparţine – *n.a.*). Prin instituirea unor formule condiţionate sugestive în dispoziţiile incriminatorii, legiuitorul a urmărit scoaterea în evidenţă a similitudinilor care există între incriminările operate, şi pe cale de consecinţă, această situaţie juridică crează teren propice de a interveni în planul identificării liniilor de demarcaţie. Astfel, în prezentul demers ştiinţific ne propunem ca obiectiv relevarea *in toto* a deosebirilor care se impun între constrângerea de a face declaraţii, faptă incriminată de art.309 CP RM pe de o parte şi infracţiunile de tortură, tratament inuman sau degradant (art.166^1 CP RM), pe de altă parte, nu înainte de a concretiza convergenţele care marchează aceste infracţiuni.

Astfel, o analiză a textelor de lege ne permite a constata următoarele similitudini:

1) Subiectul special al infracţiunilor comparate poate să coincidă. Astfel, persoana care constată infracţiunea, ofiţerul de urmărire penală, procurorul sau judecătorul ca subiecţi speciali ai infracţiunii prevăzute la art.309 CP RM, nu sunt altceva decât persoane publice, respectiv persoane cu funcţie de demnitate publică (procurorul şi judecătorul), calităţi speciale specifice pentru subiectul infracţiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant.

2) Victima infracţiunilor comparate de asemenea poate fi similară. Astfel, de exemplu, bănuitul, învinuitul, inculpatul, victima (în sens procesual), partea vătămată, martorul ca potenţiale victime cu calităţi speciale ale infracţiunii prevăzute la art.309 CP RM sunt persoane supuse unor măsuri de constrângere având la bază exerciţiul autorităţii publice, fapt caracteristic infracţiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant.

3) Vinovăţia celor trei infracţiuni se caracterizează prin intenţie. Totuşi, diferenţe se impun pe fundalul tipului de intenţie. Sub acest aspect, distingem diferenţe dintre infracţiunea de tratament inuman sau degradant (alin.(1) art.166^1 CP RM) care poate fi comis atât cu intenţie directă, cât şi cu intenţie indirectă, pe când în cazul constrângerii de a face declaraţii (art. 309 CP RM), fapta se comite doar cu intenţie directă.

4) În cazul infracţiunii de tortură (alin.(3) art.166^1 CP RM), cât şi în cazul infracţiunii de constrângere de a face declaraţii (art.309 CP RM), infracţiunea se comite cu un scop special. În cazul constrângerii de a face declaraţii (art. 309 CP RM), scopul poate fi: a face victima să facă declaraţii; a face victima să încheie acord de recunoaştere a vinovăţiei; a face victima să facă o concluzie; a face victima să facă o traducere incorectă; a face victima să facă o interpretare incorectă. În cazul infracţiunii de tortură, scopul infracţiunii poate consta alternativ în: obţinerea de la persoana supusă torturii sau de la o persoană terţă informaţii sau mărturisiri; pedepsirea pentru un act pe care persoana supusă torturii sau o terţă persoană l-a comis sau este bănuită că l-a comis; intimidarea sau exercitarea presiunii asupra persoanei supusă torturii sau asupra unei terţe persoane. După cum putem remarca, unele scopuri ale celor două infracţiuni se suprapun. Bunăoară, scopul obţinerii de la o persoană a unor informaţii sau mărturisiri prevăzut la alin.(3) art.166^1 CP RM coincide cu scopul de a face victima să facă declaraţii, scop inserat la art.309 CP RM.

5) Profilului activităţii infracţionale al celor trei infracţiuni îi este caracteristic constrângerea, cu particularitatea că în cazul infracţiunilor de tratament inuman sau degradant (alin.(1) art.166^1 CP RM) şi de tortură (alin.(3) art.166^1 CP RM), constrângerea este deductibilă, nu însă explicită ca în cazul infracţiunii de la art.309 CP RM. Caracterul deductibil al constrângerii în cazul infracţiunilor prevăzute la art.166^1 CP RM este prefigurat bunăoară de ipoteza în care provocarea unei dureri sau suferinţe, fizice sau psihice (puternice) unei persoane este comisă în scopul de a obţine de la victimă sau de la o terţă persoană informaţii sau mărturisiri. Această particularitate distinctivă ţine de modul de consacrare în textul de lege a constrângerii şi nu ne ajută în practică să indentificăm norma aplicabilă. O demarcaţie cu un profund substrat practic rezidă în rolul pe care-l îndeplineşte constrângerea în cadrul laturii obiective a infracţiunii. În această ordine de idei, în ipoteza art.309 CP RM, constrângerea apare pe post de modalitate normativă desemnând acţiunile prejudiciabile cu caracter

alternativ: 1) constrângerea persoanei, prin ameninţare sau prin alte acte ilegale, de a face declaraţii sau de a încheia acordul de recunoaştere a vinovăţiei; 2) constrângerea expertului, prin ameninţare sau prin alte acte ilegale, de a face concluzia; 3) constrângerea traducătorului sau interpretului, prin ameninţare sau prin alte acte ilegale, de a face o traducere sau interpretare incorectă.

În literatura de specialitate, se susţine că în sensul art.309 CP RM termenul „constrângere” are înţelesul de influenţare asupra victimei, astfel încât aceasta să fie lipsită de posibilitatea de a-şi dirija acţiunile.[1] Această interpretare poate să definească şi fizionomia constrângerii specifice infracţiunilor prevăzute la art.166[1] CP RM. Însă, spre deosebire de tortură, tratament inuman şi degradant, în cazul infracţiunii prevăzute la art.309 CP RM, reieşind din textul incriminator, influenţarea pe care o exercită făptuitorul asupra victimei se realizează prin una dintre următoarele metode: 1) ameninţarea; 2) alte acte ilegale – apărând pe post de semn obligatoriu al laturii obiective a infracţiunii. Fireşte, aceste metode pot să caracterizeze şi infracţiunile prevăzute la art.166[1] CP RM, însă spre deosebire de infracţiunea prevăzută la art.309 CP RM, constrângerea în cazul infracţiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant se poate realiza şi prin aplicarea violenţei. Sub acest aspect, ne facem părtaşii opiniei potrivit căreia, aplicarea violenţei nu poate să constituie metodă de comitere a infracţiunii de constrângere de a face declaraţii (art.309 CP RM); or, în sensul art.309 CP RM, aplicarea violenţei nu constituie o varietate a metodei „alte acte ilegale”. Această afirmaţie se fundamentează pe interpretarea istorică a legii penale. Până la intervenţia Legii nr.252 din 08.11.2012, aplicarea violenţei constituia circumstanţă agravantă a numitei incriminări, prevăzută la lit.a) alin.(2) art.309 CP RM. După intervenţia Legii nr.252 din 08.11.2012, alin.(2) art.309 CP RM a fost abrogat. Acest amendament însă nu a lărgit varietăţile metodei „alte acte ilegale”. Acestea rămân în continuare acţiuni având un substrat psihologic şi/sau informaţional (hipnoza, tehnica influenţării psihologice graduale sau lingvistice, care au menirea de a dezorienta persoana etc.).[2]

În continuarea demersului nostru ştiinţific, relevăm că ameninţarea ca metodă de realizare a faptei prejudiciabile a infracţiunii prevăzute la art.309 CP RM presupune o influenţă asupra psihicului victimei pasibilă de a genera temerea că ea sau apropiaţii ei vor suporta consecinţe nefaste, constând în săvârşirea faţă de aceştia a unei infracţiuni (ameninţarea cu aplicarea violenţei, ameninţarea cu răpirea persoanei, cu distrugerea sau deteriorarea bunurilor etc.) sau a unei fapte neinfracţionale, însă indezirabile (ameninţarea cu răspândirea unor ştiri defăimătoare (veridice sau neveridice) despre persoană apropiaţii acesteia, a căror răspândire poate conduce la lezarea onoarei şi demnităţii persoanei etc.), dacă victima nu-şi va conforma comportamentul potrivit cerinţelor formulate de făptuitor, constând în: a face declaraţii sau a încheia acordul de recunoaştere a vinovăţiei, a face concluzia, a face o traducere sau interpretare incorectă. Concluzia firească care se impune în raport cu ameninţarea specifică art.309 CP RM rezidă în aceea că legalmente ameninţarea este una condiţionată. În contrast, în cazul infracţiunilor prevăzute la art.166[1] CP RM, ameninţarea poate fi şi necondiţionată. La concret, atunci când lipseşte intenţia făptuitorului asupra unei finalităţi comportamentale din partea victimei, de exemplu atunci când ameninţarea exercitată îşi găseşte originea într-un motiv anume pe care-l manifestă făptuitorul, bunăoară, în cazul torturii acesta se bazează pe o formă de discriminare oricare ar fi ea, nu putem vorbi despre o ameninţare condiţionată. Într-o astfel de ipoteză, ameninţarea obţine caracter independent în contextul activităţii infracţionale, deoarece nu mai constituie o metodă a constrângerii. Constrângerea în asemenea situaţie dispare în genere. Pentru a ne fundamenta optica relevată, pornim chiar de la sensul uzual al termenului *„constrângere”*. Conform Dicţionarului Explicativ Uzual al Limbii Române,[3] verbul *„a constrânge”* presupune forţarea unei persoane de a îndeplini o obligaţie, o acţiune sau de a săvârşi o faptă. Deci, concluzia firească care se impune în acord cu această interpretare rezidă în aceea că constrângerea în cazul infracţiunilor prevăzute la art.166[1] CP RM apare doar ca excepţie, nefiind o condiţie *sine qua non* a incriminării.

În aceeaşi ordine de idei, trebuie să remarcăm că comun pentru cele trei infracţiuni este şi faptul că ameninţarea reprezintă o influenţă contrară legii asupra psihicului persoanei, generând limitarea libertăţii manifestării de voinţă. Astfel, în cazul infracţiunii de constrângere de a face declaraţii (art.309 CP RM), influenţa exercitată asupra psihicului victimei nu este producătoare de suferinţe psihice (morale); or, infracţiunea în cauză fiind o componenţă de infracţiune formală, se consumă din

[1] Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol II. Chişinău: Tipografia Centrală, 2015, p.790.
[2] Lober J., Stippel J., Eşanu A. ş.a. Recomandări metodologice pentru investigarea eficientă a infracţiunilor de tortură, tratament inuman sau degradant: (de uz intern). Chişinău: Imprint Star, 2014, p.45.
[3] Dicţionar Explicativ Uzual al Limbii Române. Sub red. lui Silviu Berejan. Chişinău: Litera, 1999, p.125.

momentul comiterii faptei prejudiciabile. *Per a contrario*, atât tortura, cât şi tratamentul inuman sau degradant sunt componenţe de infracţiuni materiale. Astfel, pentru a reţine la încadrare tratamentul inuman sau degradant (alin.(1) art.166[1] CP RM) ori tortura (alin.(3) art.166[1] CP RM), ameninţarea trebuie să fie întotdeauna producătoare de urmări prejudiciabile care se pot manifesta sub forma suferinţei psihice, în cazul torturii, acestea fiind puternice. Din aceste raţiuni, au dreptate autorii[1] care susţin că structura laturii obiective şi, implicit, momentul de consumare a infracţiunii este cel mai relevant criteriu de demarcare a numitelor fapte. De aceea, dacă victima aflată în dependenţă faţă de făptuitor, având la bază exerciţiul autorităţii publice este constrânsă prin ameninţare în scopul de a o determina să facă declaraţii *alias* de a presta informaţii sau mărturisiri, nu suportă anumite urmări prejudiciabile, care afectează integritatea psihică a victimei, atunci cele comise alcătuiesc elementele componenţei de infracţiune prevăzute la art.309 CP RM. Dimpotrivă, dacă în atare ipoteză ameninţarea va fi producătoare de suferinţe psihice puternice, cele comise vor fi încadrate în baza alin.(3) art.166[1] CP RM. Amintim cu această ocazie că Comisia pentru drepturile omului a Organizaţiei Naţiunilor Unite a considerat, în constatările sale adoptate la 29 martie 1983 în cauza *Estrella contra Uruguay* (Comunicarea nr.74/1980),[2] că autorul comunicării, un pianist concertist, a fost supus unor torturi psihologice dure, întrucât a fost ameninţat că îi se vor tăia mâinile cu ferăstrăul electric pentru a-l determina să mărturisească activităţile subversive (sublinierea ne aparţine – *n.a.*). Comisia pentru drepturile omului a opinat că autorul comunicării a fost supus torturii, ceea ce genera o încălcare a art.7 din Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice din 1966.[3]

Trebuie să remarcăm că scopul de a obţine informaţii sau mărturisiri poate fi comun şi infracţiunii de tratament inuman sau degradant (alin.(1) art.166[1] CP RM). Lipsa prevederii în textul de lege al dispoziţiei alin.(1) art.166[1] CP RM a acestui scop, nu-l exclude din sfera finalităţilor urmărite de făptuitor. Astfel privite lucrurile, dacă victima va fi supusă ameninţărilor în scopul de a o determina să facă declaraţii (de a presta informaţii sau mărturisiri), care vor antrena suferinţe psihice, dar care nu ajung nivelul de intensitate şi atrocitate specific torturii, cele săvârşite vor implica reţinerea la încadrare a alin.(1) art.166[1] CP RM, fapta constituind un tratament degradant, dat fiind faptul că tratamentul degradant este comportamentul orientat spre a produce suferinţă (sublinierea ne aparţine – *n.a.*) şi a umili victima[4] ori, după caz, un tratament inuman. Astfel, CtEDO a considerat în cauza *Gäfgen contra Germaniei*[5] că ameninţările reale şi imediate făcute la adresa persoanei pentru a obţine de la ea informaţii au atins gradul minim de gravitate dorit pentru ca comportamentul contestat să intre sub incidenţa art.3 din Convenţia Europeană.[6] În speţă, în timpul interogatoriului inspectorul E., la indicaţiile directorului adjunct al Poliţiei din Frankfurt pe Main, D., l-a ameninţat pe reclamant (aproximativ timp de 10 minute) cu suferinţe intolerabile dacă refuză să spună unde se afla cadavrul lui J. În aceste circumstanţe, Curtea a ajuns la concluzia în §§108 din hotărâre, că ameninţarea cu aplicarea relelor tratamente deliberate şi iminente în cursul interogatoriului i-au provocat reclamantului teamă, nelinişte şi suferinţe mintale considerabile (sublinierea ne aparţine – *n.a.*), iar metoda de interogare la care a fost supus Magnus Gäfgen a fost suficient de gravă pentru a fi considerată tratament inuman (sublinierea ne aparţine – *n.a.*) interzis de art.3 din Convenţie, dar nu a avut nivelul de cruzime cerut pentru a atinge pragul torturii, întrucât o ameninţare cu tortură fizică reprezintă o tortură psihologică sau, după caz, un tratament inuman sau degradant în dependenţă de ansamblul circumstanţelor cauzei, în special de forţa presiunii exercitate şi de intensitatea suferinţei morale astfel cauzate.

Bazându-ne pe similitudinile referitoare la semnele obiective şi semnele subiective ale componenţei de infracţiune care se impun în raport cu cele trei infracţiuni, considerăm că, în raport cu ipoteza în care constrângerea prin ameninţarea victimei aflate în dependenţă faţă de făptuitor: persoană publică (persoana care constată infracţiunea, ofiţerul de urmărire penală), respectiv persoană cu funcţie

[1] Lober J., Stippel J., Eşanu A. ş.a. Op. cit., p.45.
[2] Communication No.74/1980. In: Selected Decisions of the Human Rights Committee under Optional Protocol, vol.II, (October 1982-April 1988). New-York, 1990, p.93-98. Disponibil: http://www.ohchr.org/Documents/ Publications/SelDec_2_en.pdf (Accesat la 22.04.2015)
[3] Pactul internaţional cu privire la drepturile civile şi politice, adoptat la New-York la 16.12.1966 şi ratificat de Republica Moldova la 28.07.1990. În: Tratate internaţionale la care Republica Moldova este parte. Vol.I. Chişinău: Moldpres, Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, p.32-49.
[4] Clements L., Mole N., Simmons A. Drepturile europene ale omului: înaintarea unei cauze pe baza Convenţiei. Chişinău: Cartier, 2005, p.210.
[5] Gäfgen v. Germany, CEDH, 1 june 2010. Disponibil: www.hudoc.echr.coe.int (Accesat la 15.05.2015)
[6] Convenţia Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.54-55/502.

de demnitate publică (procuror, judecător), având la bază exerciţiul autorităţii publice (bănuit, învinuit, inculpat, victimă (în sens procesual), parte vătămată, martor), ameninţare producătoare de suferinţe psihice, în scopul de a o determina să facă declaraţii *alias* de a presta informaţii sau mărturisiri poate fi invocată concurenţa dintre normele prevăzute la art.309 şi art.166^1 CP RM. Ne motivăm opinia prin prisma prevederii de la alin.(1) art.118 CP RM: „Concurenţa dintre o parte şi un întreg reprezintă existenţa a două sau mai multor norme penale, una dintre ele cuprinzând fapta prejudiciabilă în întregime, iar celelalte – numai unele părţi din ele.” După cum am putut remarca, în situaţia descrisă se atestă două norme penale cuprinse în întregime în art.166^1 CP RM. Deoarece structura laturii obiective a infracţiunilor de tortură, tratament inuman şi degradant este marcată şi de urmări prejudiciabile, convenim asupra faptului că constrângerea de a face declaraţii (art.309 CP RM) este o normă parte, iar tortura, tratamentul inuman sau degradant (art.166^1 CP RM) reprezintă o normă întreg, în sensul art.118 CP RM. Din atare raţiuni, dacă în rezultatul situaţiei ipotetice descrise ameninţarea va fi generatoare de urmări prejudiciabile care vor leza integritatea psihică, aplicând regula de calificare prevăzută la alin.(2) art.118 CP RM, cele comise se vor încadra doar în baza uneia dintre infracţiunile prevăzute la art.166^1 CP RM, ţinând cont de pragul de gravitate al suferinţei psihice cauzate.

INCRIMINAREA ÎMBOGĂȚIRII ILICITE ÎN LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA: CONTROVERSE, PROBLEME ȘI SOLUȚII

RENIȚĂ Gheorghe,
Catedra Drept Penal şi Criminologie,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The present analysis displays the problematic aspects which derive from the incriminatory disposal provided in the art.330^2 PC RM. It points out that under the technical legislative aspect, in the art.330^2 PC RM, underneath the marginal title of ilicit enrichment are reunited two type-variants of offences. It illustrates that the statement „substantial exceeding of the acquired means” bears the lack of previzibility. Also, it stands out that in order to prove the commitment of the illicit enrichment, first of all, must be demonstrated the commission of the act generating the illegal income, which defies the non bis in idem principle. Not least, is released the conclusion that because of the interposed legislative inadvertance, the disposal of the art.330^2 PC RM will be inapplicable.*

Acumularea de către persoanele publice a unei proprietăţi fabuloase „peste noapte”, cantonează o repudiere din partea societăţii şi creează impresia că provin din acte de corupere. Din această optică şi întru crearea climatului „zero toleranță față de corupție”, la 23.12.2013, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative[1]. În urma acestui amendament, *inter alia*, Codul penal a fost completat cu cu două articole noi: art.106^1 intitulat „Confiscarea extinsă” şi art.330^2 denumit „Îmbogăţirea ilicită”. *Infra*, ne propunem să analizăm aspectele problematice ce derivă din textul incriminator prevăzut la art.330^2 CP RM.

Ab initio, precizăm că art.330^2 CP RM are următorul cuprins: „Deţinerea de către o persoană cu funcţie de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terţi[2], a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depăşeşte substanţial mijloacele dobândite şi s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obţinute licit, se pedepseşte cu amendă în mărime de la 6000 la 8000 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 3 la 7 ani, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani (alin.(1)); Aceleaşi acţiuni săvârşite de o persoană cu funcţie de demnitate publică, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 8000 la 10000 unităţi convenţionale sau cu închisoare de la 7 la 15 ani, în

[1] *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.47-48.
[2] În ipoteza în care bunurile sunt deținute de un terț, acesta va avea calitate de complice la infracțiunea consemnată la alin.(1) art.330^2 CP RM, numai atunci când respectivul terț și-a depus aportul – cu intenție și în urma înțelegerii prealabile cu autorul infracțiunii – la comiterea acesteia. *Apud:* Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p.925.

ambele cazuri cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 10 la 15 ani (alin.(2))”.

După această notare a conținutului legislativ al infracțiuni de îmbogățire ilicită, decelăm: forța motrice în vederea incriminării art.330[2] CP RM derivă din Convenţia ONU împotriva corupţiei, adoptată la Merida (Mexic) la 31.10.2003[1], ratificată prin Legea Republicii Moldova pentru ratificarea Convenţiei ONU împotriva corupţiei, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 06.07.2007[2]. În acord cu art.20 al Convenţiei în cauză: „Sub rezerva Constituţiei sale şi a principiilor fundamentale ale sistemului său juridic (sublinierea ne aparține – *n.a.*), fiecare stat parte are în vedere să adopte măsurile legislative şi alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracţiune, în cazul în care actele au fost săvârşite cu intenţie, îmbogăţirii ilicite, adică o mărire substanţială a patrimoniului unui agent public pe care acesta n-o poate justifica rezonabil în raport cu veniturile sale legitime (sublinierea ne aparține – *n.a.*)”.

Sintetic spus, suntem în prezența unei obligații intermediare, care este condiționată de compatibilitatea acesteia cu Constituția și cu principiile fundamentale ale sistemului juridic național.

Dintr-o altă perspectivă, este lesne de sesizat că art.20 din Convenţia ONU împotriva corupţiei plasează sarcina probei asupra persoanei publice (în termenii Convenției „agent public”), fapt care nu este în acord cu granțiile dreptului la un proces echitabil.

Fără a întrerupe firul logic, punctăm că în majoritatea legislațiilor statelor (circa 40) în care este incriminată imbogățirea ilicită, care de altfel, sunt (state) în curs de dezvoltare, este inversată sarcina probei[3]. S-a procedat astfel, deoarece jurisprudenţa în materie relevă dificultăţi de probare a infracţiunilor de corupţie[4], dificultăţi explicabile prin natura infracţiunilor, având în vedere că acestea implică, de regulă, doi autori distincţi, numiți sugestiv – corupător și corupt – a două infracţiuni diferite, persoane care, în esență, nu au interesul să divulge fapta, când folosul este transmis pentru un lucru nelegal, înveninând interesele societății. Faptele sunt petrecute în unele cazuri în timp îndelungat, trebuie reconstituite, intervenind şi problematica valorii probatorii a declaraţiilor martorilor, care în această materie sunt de regulă probe indirecte, iar împrejurările dovedite cu aceste depoziţii sunt fapte probatorii, şi nu fapte principale. Din aceste motive (*ratio legis*), s-a incriminat îmbogățirea ilicită. Este de remarcat că, în aceste state, acuzarea se limitează la prezentarea declarației cu privire la venituri și confruntând-o cu salariul persoanei publice. Iar, în ipoteza în care se atestă o acumularea de bunuri care nu poate explica în mod rezonabil sau justifica fondul sau originea acestor fonduri, se purcede la condamnarea acestora și confiscarea averii[5], soluții criticate, pe bună dreptate, de doctrina juridică[6], pentru faptul că deplasează sarcina probei pe seama inculpatului, eludându-se prezumția de nevinovăție.

Per a contrario, exercitându-şi suveranitatea legislativă, Republica Moldova nu a acceptat această paradigmă. Astfel, incriminarea prevăzută la art.330[2] CP RM nu răstoarnă sarcina probei privind caracterul ilicit al bunurilor. În mod diametral opus, proiectul inițial[7] era format pe o altă axă concepțională. *In concreto*, alin.(1) art.330[2] CP RM, avea următorul conținut: „Fapta intenţionată a unei persoane publice care a dus la îmbogăţirea ilicită a acesteia, prin mărirea substanţială a patrimoniului care depăşeşte veniturile lui legale”. În legătură cu această abordare, Centrul Național Anticorupție (în continuare – CNA), în Tabelul obiecțiilor și propunerilor la proiectul care stă la adoptarea Legii nr.326/2013[8], a sugerat: „Pentru a evita inaplicabilitatea componenței de infracțiune propuse, recomandăm autorului (se are în vedere autorul proiectului – *n.a.*) să reformuleze prevederea de la alin.(1) astfel încât să se pună accentul nu pe fapta intenționată care a generat careva bunuri, ci

[1]The United Nations Convention against Corruption. http: //www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08500E.pdf (accesat 15.05.2015).

[2] *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.103-106.

[3] Sub acest val, s-a avansat teza că, persistă riscul ca îmbogățirea ilicite să prevaleze în raport cu alte infracțiuni de corupție. În loc de a se angaja în căutări de multe ori foarte dificile pentru probe cu rezultate, de obicei imprevizibile, ar fi mult mai ușor pentru urmărirea penală să se bazeze pe un statut îmbogățire ilicită și să transfere sarcina probei către inculpat. În plus, îmbogățirea ilicită ar putea servi ca un „glonț magic” pentru ostracizarea persoanelor incomode (în special, a oponenților politici). Pentru detalii, *a se vedea:* Derenčinović D. *Criminalizition of Illegal Enrichment*. În: Fredom for Fear, 2009, no.4, p.20-21.

[4] Jayawickrama N., Pope J., Stolpe O. *Legal Provision to Facilitate the Gathering of Evidence in Corruption Cases: Easing the Burden of Proof*. În: Forum on Crime and Society, 2002, vol.2, no.1, p.23-31.

[5] De exemplu, *a se vedea:* speța State *versus* Mzumar: Malawi (Criminal Case no.47 of 2010). În: Muzila L., Morales M., Mathias M., et. al. *On the Take: Criminalizing Illicit Enrichment to Fight Corruption*. Washington: World Bank, 2012, p.6.

[6] Wilsher D. *Inexplicable Wealth and Illicit Enrichment of Public Officials: A Model Draft that Respects Human Rights in Corruption Cases*. În: *Crime, Law and Social Change, 2006, vol.45, no.1, p.27-53*; Godinho J. *Do crime de «riqueza injustificada» (Artigo 28.° da Lei n.° 11/2003, de 28 de Julho)*. În: Boletim da Faculdade de Direito da Universidade de Macau, 2007, vol.11, nr.24, p.17-50.

[7] Proiect de Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. *http://www.justice.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=192* (accesat 15.05.2015).

[8] Tabelul obiecțiilor și propunerilor la proiectul legii pentru modificare și complementarea unor acte legislative. http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx (accesat 15.05.2015).

pe deținerea (sublinierea ne aparține – *n.a.*) unui patrimoniu care este disproporționat în raport cu veniturile legale ale persoanei”.

Ulterior, în proiectul care a fost înregistrat în Parlamentul Republicii Moldova[1], alin.(1) art.330[2] CP RM, i s-a atribuit următorul cuprins: „Deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau persoană publică, personal sau prin intermediul unor persoane terțe, a bunurilor despre care știa sau trebuia să știe că valoarea acestora depășește substanțial veniturile dobândite licit”. Iar, în varianta finală, care a fost adoptapă de legiuitor, printre altele, s-a adăugat formula „în baza probelor”. Gândim că, această poziție cameleonică, se datorează necesității respectării prezumției nevinovăției[2], precum și prezumției caracterului licit al proprietății. În acest sens, în *Hotărârea Curții Constituționale nr.6 din 16.04.2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită)* (Sesizarea nr.60a/2014)[3], *se arată*: „sarcina probei îmbogățirii ilicite se atribuie exclusiv organelor statului”. În dezvoltarea acestei aserțiuni, Curtea Constituțională a tălmăcit că, *textul „a fost stabilit în baza probelor că aceste bunuri nu ar fi putut fi obținute în mod legal” indică asupra faptului că sunt necesare dovezi suplimentare, prezentate în modul stabilit de lege de către autoritățile statului, care urmează să demonstreze caracterul ilicit al averii.* Cu referire la modul de aplicare, s-a statuat că, prevederile art.330[2] CP RM nu pot fi aplicate retroactiv cu privire la bunurile dobândite înainte de intrarea în vigoare a *prevederilor în cauză. Finalmete,* Curtea Constituțională a conchis că, *prevederile contestate nu depășesc cadrul constituțional și își găsesc temeiul în interesele securității statului și combaterii corupției.*

În alt registru, subliniem că, în proiectul inițial care a stat la baza adoptării Legii nr.326/2013, se stipula la alin.(3) art.330[2] CP RM, o clauză de impunitate, *expressis verbis:* „Persoana, care a dobândit patrimoniul indicat de la terțe persoane, este eliberată de răspunderea penală pentru îmbogățire ilicită, dacă s-a autodenunțat neștiind că organele de urmărire penală sunt la curent cu infracțiunea pe care a săvârșit-o și a contribuit activ la stabilirea originii patrimoniului”. Sub acest aspect, în Tabelul obiecțiilor și propunerilor la proiectul care stă la adoptarea Legii nr.326/2013, CNA a atenționat: „Există pericolul folosirei abuzive a acestei prevederi (se are în vedere alin.(3) art.330[2] CP RM – *n.a.*). Astfel, persoanele vor săvârși fapta prevăzută la art.330[2], vor profita de rezultatele dorite, după aceasta se vor autodenunța, și în rezultat vor evita răpunderea penală pentru fapta comisă”. Într-adevăr, nu poate fi admis ca, autorul infracțiunii să fie liberat de răspundere penală, și în consecință, de pedeapsă penală, doar pentru faptul că s-a autodenunțat (motivul autodenunțării neavând relevanță) și a contribuit activ la stabilirea originii patrimoniului. Probabil, din aceste raționamente, în varianta finală nu se mai regăsește această clauză de impunitate.

Suscită interes și observația Procuraturii Generale referitor la incriminarea îmbogățirii ilicite, potrivit căreia: „Noțiunea de îmbogățire ilicită propusă pentru componența formală de infracțiune se suprapune noțiunii de îmbogățire fără justă cauză, reglementată de Codul civil”[4]. Oare să fie așa? Decretăm că, îmbogățirea fără justă cauză reprezintă un fapt juridic licit, care în corespundere cu stipulațiunile art.8 din Cod civil generează drepturi și obligații pentru participanții la raporturi juridice civile. În plus, pentru a fi în prezența unui raport juridic de îmbogățire fără justă cauză este ineluctabil ca îmbogățirea să se producă în lipsa unui temei legal sau contractual, și nicidecum, ca urmare a săvârșirii unor infracțiunii axate pe profit. În contrast, îmbogățirea ilicită, este în mod obligatoriu precedată de săvârșirea unor fapte generatoare de venituri ilicite (cum ar fi, corupere pasivă, traficul de influență, delapidarea averii străine cu folosirea situației de serviciu etc.). Deci, conceptele de „îmbogățire fără justă cauză” (art.1389-1397 Cod civil) și „îmbogățire ilicită” (art.330[2] CP RM) nu sunt echipolente. Ele nu exprimă în forme diferite același conținut.

Nu poate fi trecut cu vederea nici discursul argumentativ ancorat în Nota informativă la proiectul care stă la baza adoptării Legii nr.326/2013, conform căruia: „Mai multe state au optat pentru includerea în legislația națională penală a unei asemenea componențe de infracțiuni printre care amintim Argentina, Ecuador, El Salvador, Paraguay, Peru și Venezuela, Hong Kong etc. La nivel

[1] Proiect de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative. http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx (accesat 15.05.2015).

[2] Sub acest aspect, CtEDO a statuat: „*prezumția de nevinovăție interzice inversarea sarcinii probei, indiferent dacă este vorba de o procedură pe fond, ori una accesorie*”. *A se vedea:* Case Capeau versus Belgium, Judgment of 13 January 2005. http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/-search.aspx?i=001-67961 (accesat 15.05.2015).

[3] *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.115-123.*

[4] Raportul Comisie juridice, numiri și imunități a Parlamentului Republicii Moldova la proiectul de Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative (nr.425 din 29.10.2013, lectura a II-a). http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx (accesat 15.05.2015).

european, o asemenea componenţă de infracţiune se regăseşte în legislaţia Ucrainei şi Lituaniei”[1]. În replică, în mod just, s-a etalat că: „la 02.04.2014, Convenţia ONU împotriva corupţiei încă nu era ratificată de anumite state (de exemplu, de Germania, Japonia, Noua Zeelandă etc.). Chiar în ţările care au ratificat numita Convenţie nu întodeauna este stabilită răspunderea pentru îmbogăţirea ilicită. Printre acestea se numără: Belgia, Danemarca, Elveţia, Finlanda, Italia, Olanda, Portugalia, Spania, SUA, Suedia etc. În toate aceste state (care au înregistrat progrese semnificative în combaterea „criminalităţii gulerelor albe”) accentul se pune pe prevenirea şi combaterea eschivării agenţilor publici (a se citi persoane publice – *n.a.*) de la prezentarea declaraţiei cu privire la venituri şi proprietate, precum şi a indicării intenţionate în declaraţie a datelor incorecte de către aceştia. În Republica Moldova, mecanismul în cauză funcţionează începând cu anul 2002”[2]. În ce ne priveşte, adăugăm că, unele state, în general, au formulat rezerve faţă de incriminarea îmbogăţirii ilicte, printre care: SUA şi Canada, prevalându-se de faptul că se inversează sarcina probei, ceea ce conduce la nesocotirea prezumţiei nevinovăţiei, şi în consecinţă, contravine Constituţiei[3]. Iar, în Lituania[4] unde este incriminată îmbogăţirea ilicită, care de asemenea, a fost recunoscută constituţională, şi deja sunt cazuri de condamnare[5], doctrina juridică propune abrogarea acestei norme[6].

În continuare, în Nota informativă la proiectul care stă la baza adoptării Legii nr.326/2013, se face trimitere la expertiza Consiliului Europei (expert T. Hope), în care se ilustrează că, „Proiectul de Lege pentru modificarea şi completarea unor acte legislative prezintă o modalitate inovatoare în vedere evitării problemei drepturilor omului, de obicei asociată acestei infracţiuni (prezumţia de nevinovăţie şi auto-incriminarea)… Odată ce această nouă infracţiune a trecut testul practic, ea ar putea servi ca model şi pentru alte ţări din regiune, care deliberează cu privire la introducerea acestei infracţiuni”. În opoziţie, conturăm că, expertul NORLAM – B. Larsen, a recomandat ca să nu fie inclusă imbogăţirea ilicită în legea penală a Republicii Moldova ca o componenţă de infracţiune separată, argumentându-se, printre altele, că „politici fiscale, contabile, corporative şi publice, sistemele de salarizare şi compensaţii, linii directoare pentru activitatea externă etc. vor contribui la prevenirea îmbogăţirii ilicite a persoanelor cu funţii de răspundere şi, totodată, vor face dificil de a ascunde orice încercare de a obţine astfel de bunuri”[7].

În acest fel, se desprinde teza că, nu este oportună incriminarea îmbogăţirii ilicite[8], întrucât, se pot contura şi alte instrumente de urmărire a averilor ilicite. Aceeaşi idee este promovată şi de autorul J.F. Boles[9]. Or, pentru a folosi mijloace de intervenţie juridico-penale trebuie ca acest mecanism să se constituie ca o *ultima ratio*[10], în dreptul penal fiind cunoscut şi sub numele de principiu al minimei intervenţii[11]. *În cazul nerespectării acestui principiu, se poate vorbi de un comportament abuziv al statului care foloseşte dreptul penal într-o manieră disproporţionată. Considerăm că, sub paravanul reformării sectorul justiţiei, legiuitorul în mod pripit a incriminat îmbogăţirea ilicită (art.330[2] CP RM), fără o fundamentare* temeinică a necesităţii acesteia şi conturarea posibilelor consecinţe de la adoptarea respectivei norme.

---

[1] Notă informativă la proiectul Legii pentru modificarea şi completarea unor acte legislative. http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx (accesat 15.05.2015).

[2] Brînza S., Stati V. *Este oare oportună incriminarea îmbogăţirei ilicite în Republica Moldova?* În: Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională „Integrare prin Cercetare şi Inovare” (10-11 noiembrie 2014, Chişinău). Rezumate ale comunicărilor. Chişinău: CEP USM, p.98; Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*. Chişinău: Tipografia Centrală, 2015, p.923.

[3] Guilermo J. *The Romanian Legal Framework on Illicit Enrichment*. http://apps.americanbar.org/rol /publications/romania-illegal_enrichment_framework-2007-eng.pdf (accesat 15.05.2015).

[4] În 2010, Codul penal al Lituaniei, a fost suplinit cu două articole noi: art.72[3] „Confiscarea extinsă” şi art.189[1] „Îmbogăţirea ilicită”, amendamente supuse vehement criticilor. Se relevă următoarele *deficienţe importante ale noii legislaţii anticorupţie lituaneze: „În unele aspecte nu are certitudine juridică, în alte aspecte se ignoră principiile de vinovăţie, prezumţia de nevinovăţie şi proporţionalităţii, precum şi concepţia dreptului penal în ultimă instanţă (ultima ratio). Prin urmare, noile mijloace legale împotriva venituri ilegale şi a corupţiei lasă spaţiu pentru aplicarea represiunei inadecvate, dincolo de destinaţia lor. În plus, se creează premise pentru urmăriri penale lipsite de sens şi de încălcari a drepturilor omului”. Apud: Fedosiuk O. Criminal Legislation against Illegal Income and Corruption: Between Good Intentions and Legitimacy*. În: Jurisprudence, *2012, vol.19, no.3, p.1215-1233.*

[5] *Pakštaitis L. Illicit Enrichment as a Crime According to the Criminal Law of Lithuania: Origins, Problems of Criminalization, Implementation and Perspectives.* În: Jurisprudence, 2013, vol.20, no.1, p.319-341; Makūnaitė S. *Neteisėto praturtėjimo nusikaltimo dalykas*. În: Teisė, 2014, tomas 90, p.157-187.

[6] Bikelis S., Čepytė B., Girdauskas M. et. al. *Kad nusikaltimai neapsimokėtų. Tradiciniai ir modernūs turto konfiskavimo mechanizmai*. Monografija. Vilnius: Justitia, 2014, p.418.

[7] Notă informativă privind unele aspecte legate de „Îmbogăţire ilicită”, nr.37/12-o din 26.11.2012. http://norlam.md/public/files/docs/2013_docs/Illicit_Enrichment_NORLAM_input_ro.pdf (accesat 15.05.2015).

[8] Pe aceeaşi linie de gândire, s-a enunţat că, incriminarea îmbogăţirii ilicite nu este deloc necesară, iar fondurile declarate anterior de către agenţii publici (a se citi persoane publice – *n.a.*) nu ar trebui să fie considerate fonduri de corupţie. Această abordare este în concordanţă cu Convenţia ONU împotriva corupţiei şi ar reprezenta un mod acceptabil de punere în aplicare a tratatului. *Apud:* Wilsher D. *Op. cit.*, p.27-53.

[9] Boles J.F. *Criminalizing the Problem of Unexplained Wealth: Illicit Enrichment Offenses and Human Rights Violations*. În: Legislation and Public Policy, 2014, vol.17, no.4, p.835-880.

[10] Husak D. *The Criminal Law as Last Resort*. În: Oxford Journal of Legal Studies, 2004, vol.24, no.2, p.207-235.

[11] Streteanu F. Tratat de drept penal. Partea generală. Vol.I. Bucureşti: C.H. Beck, 2008, p.48-53; Streteanu F., Nițu D. *Drept penal. Partea generală: Curs universitar. Vol.I.* Bucureşti: Universul Juridic, 2014, p.63-65.

Schimbând vectorul investigației, tangențiem că legiuitorul a preluat „orbește” din art.20 al Convenției ONU împotriva corupției, una dintre condițiile privind obiectul material sau imaterial al incriminării inserate la art.330[2] CP RM. Şi anume, depășirea substanțială a mijloacelor dobândite[1]. Trezește nedumerire o astfel de abordare. Cel mai probabil, s-a recurs la acest mod de reglementare, pentru a se asigura generalitatea normei. Totuşi, în acest fel, se poate uşor aluneca în arbitrariu, atât timp cât lipseşte precizia dispoziţiei (*lex certa*). În acest făgaș, o soluție ar fi de a se specifica un cuantum exprimat în salarii minime, pentru a oscila potrivit realităţilor social-economice.

De reliefat că, din actuala conjunctură a art.330[2] CP RM rezultă că, pentru a se dovedi comiterea îmbogățirii ilicte, mai întâi trebuie să fie probată săvârşirea faptei generatoare de venituri ilicite. De aceea, cel care comite infracțiunea de îmbogățire ilicită trebuie să răspundă și pentru infracțiunea predicat (principală), pe care a săvârșit-o anterior; cu nuanțarea că, această ipoteză este valabilă în cazurile când fapta generatoare de venituri ilicite este comisă în proporții deosebit de mari, antrenând mărirea substanțială a patrimoniului făptuitorului. Însă, situaţia creată sfidează principiul neadmiterii sancţionării duble a aceleaşi fapte (*non bis in idem*). În acest context, autorii S. Brînza şi V. Stati, temeinic au alegat: „faptele reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilictă pot să nu aibă o fizionomie distinctă și pot fi privite doar ca realizare a scopului faptei generatoare de venituri ilicite”[2]. Cu regret, acest aspect nu a fost oglindit în Hotărârea Curții Constituționale *precitate*.

În definitivă, efectuând o radiografiere a celor creionate *supra*, putem concluziona că, datorită *incongruenţelor* legislative admise de către leguitor, se pare că, dispoziția art.330[2] CP RM va fi inoperabilă.

IMPACTUL DEZACORDULUI TĂTĂLUI PREZUMTIV LA ÎNTRERUPEREA CURSULUI SARCINII ASUPRA LEGALITĂŢII INTERVENŢIEI MEDICALE

PLOP Aliona, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The woman’s right to maternity corresponds with the states obligation to create conditions necessary for its optimal use, without the consequence of obstructing other persons rights. Although the presumptive right of a father can be harmed by abortion, he can not rely on a breach of article 8 of the Convention, as is his right is balanced by the rights of the pregnant women, as she is the main person responsible for her pregnancy and its termination. Thus, this study criticize a bill which proposed the establishment of liability offenses for "Making voluntary interruption of pregnancy without her husband's written consent when the law requires it" (para. (3) art.771 The Contravention Code of the Republic of Moldova). The author's approach is consistent to address deficiencies arising from such a proposal, appealing to national legislation, but also to the jurisprudence of the European Court in this matter.*

În conformitate cu lit.d) art.3 al Legii Republicii Moldova privind sănătatea reproducerii, nr.138 din 15.06.2012,[3] avortul în siguranţă reprezintă una dintre ariile prioritare ale serviciilor de ocrotire a sănătăţii reproducerii. La rândul său, potrivit art.(2) al aceluiaşi act legislativ, sănătatea reproducerii presupune o stare de bunăstare fizică, mentală şi socială în tot ceea ce ţine de sistemul de reproducere, în toate etapele vieţii umane. Ca urmare, sănătatea reproducerii implică o viaţă sexuală în siguranţă, posibilitatea persoanelor de a procrea, precum şi libertatea de a hotărî când, dacă doresc, şi cât de des să procreeze; sănătatea reproducerii include dreptul femeilor şi al bărbaţilor de a fi informaţi şi de a avea acces la metode sigure, eficiente, accesibile şi acceptabile de planificare familială, pe care să le poată alege singuri, precum şi dreptul de acces la servicii medicale corespunzătoare ce permit femeii

[1] Problema previzibilității dispoziției art.330[2] CP RM, este ancorată în Adresa Curții Constituționale nr.PCC-01/60a din 16.04.2015*, destinată Parlamentului Republicii Moldova. La concret, se punctează că, „(…) estimarea bunurilor ca fiind de valoare care „depăşeşte substanțial” mijloacele dobândite de către subiectul infracțiunii, în lipsa unei cuantificări a proporției, rămâne a fi vagă”. Totodată, se menționează că, această deficiență urmează a fi înlăturată de către legislativ.
** Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr.115-123.*
[2] Brînza S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol.II*., p.925.
[3] Legea privind sănătatea reproducerii, nr.138 din 15.06.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.205-207.

să parcurgă în siguranţă sarcina şi naşterea. Evaluând situaţia sănătăţii reproducerii în Republica Moldova, în textul Strategiei Naţionale a sănătăţii reproducerii[1] a fost reţinut, printre altele, că în 2003, în 37,5% cazuri, mortalitatea maternă a survenit ca urmare a complicaţiilor avortului. Din aceste raţiuni, în pct.6.5 al Strategiei – „Avortul şi serviciile de întrerupere a sarcinii” – a fost formulat următorul scop: reducerea utilizării avortului ca metodă de reglare a natalităţii şi asigurarea efectuării lui, în caz de necesitate, în condiţii sigure (sublinierea ne aparţine – *n.a.*). Pentru a atinge ţinta propusă, au fost trasate şi anumite obiective determinate, precum:

- ✓ reducerea morbidităţii şi mortalităţii din cauza complicaţiilor după avort;
- ✓ reducerea ratei totale a avortului şi a ratei avortului repetat;
- ✓ ameliorarea calităţii serviciilor de întrerupere a sarcinii prin implementarea tehnolo-giilor cost-eficiente, recomandate de Organizaţia Mondială a Sănătăţii, şi integrarea lor cu alte servicii de sănătate a reproducerii;
- ✓ creşterea accesibilităţii populaţiei la serviciile sigure de întrerupere a sarcinii; abordarea strategică, propusă de OMS, a problemei privind ameliorarea funcţionării sistemului de întrerupere a sarcinii;
- ✓ evaluarea strategică a serviciului de avort din republică.

Cadrul de implementare în domeniul acestei intervenţii medicale este axat în primul rând pe revizuirea regulamentelor cu privire la întreruperea sarcinii. Amintim că până la momentul adoptării Strategiei Naţionale a sănătăţii reproducerii, întreruperea cursului sarcinii era regle-mentată prin Ordinul Ministerului Sănătăţii „Cu privire la măsurile de ocrotire a sănătăţii femeii şi reducerea numărului de avorturi”, nr.152 din 13.08.1994, care, nefiind publicat în Monitorul Oficial (fapt ce contravine art.1 al Legii privind modul de publicare şi intrare în vigoare a actelor oficiale, nr.173 din 06.07.1994[2]), nu avea forţă juridică. Aceeaşi carenţă o admite ministerul de resort prin adoptarea la 25 iulie 2006 a Ordinului nr.313 „Cu privire la serviciile medicale de întrerupere a cursului sarcinii”. Nici de această dată nu s-a ţinut cont de modul de publicare a actelor normative emise de către organele centrale de specialitate ale administraţiei publice. Iată de ce, considerăm că implementarea Strategiei Naţionale a sănătăţii reproducerii în domeniul serviciilor de întrerupere a sarcinii a eşuat. Ne rezervăm dreptul de a considera soldate cu un total eşec măsurile luate în domeniul reformelor propuse, întrucât un act normativ care nu are forţă juridică, oricât de avansat ar fi sub aspectul reglementărilor sale, nu poate să se bucure de aplicabilitate într-o societate democratică. Această criză normativă a fost însă depăşită prin adoptarea şi, respectiv, publicarea în Monitorul Oficial al Republicii Moldova a Regulamentului privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătăţii cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiţii de siguranţă, nr.647 din 21.09.2010.[3]

Reglementările în materie aduse prin ultimul act normativ sunt în mare parte compatibile cu Rezoluţia nr.1607 din 2008 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind Accesul la avort sigur şi legal.[4] De exemplu, în par.7.1 al Rezoluţiei se recomandă legalizarea avortului, în limite gestaţionale rezonabile, accentul fiind pus pe drepturile femeii însărcinate. Astfel, se recunoaşte faptul că ultimul cuvânt în privinţa realizării unui avort trebuie să-l aibă femeia însărcinată. Aşa cum rezultă din par.6, motivaţia rezidă în faptul că orice persoană trebuie să aibă drept de decizie în privinţa aspectelor cu influenţă asupra propriului corp, iar în realizarea dreptului de a decide asupra propriului corp femeile trebuie să aibă acces efectiv la realizarea unui avort, în condiţii de legalitate şi siguranţă (par.7.4). De menţionat că, în Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii nr.647/2010 se consacră aceleaşi obiective: asigurarea accesibilităţii universale a femeii gravide la servicii de întrerupere voluntară a cursului sarcinii (pct.3); asigurarea serviciilor medicale de înaltă calitate de întrerupere voluntară a cursului sarcinii, fără pericol pentru viaţa şi sănătatea reproductivă a femeii gravide (pct.4); promovarea celor mai sigure, inofensive şi calitative practici ale

[1] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei Naţionale a sănătăţii reproducerii, nr.913 din 26.08.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.119-122.

[2] Legea privind modul de publicare şi intrare în vigoare a actelor oficiale, nr.173 din 06.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

[3] Regulamentul privind efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii, aprobat prin Ordinul Ministerului Sănătăţii cu privire la efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în condiţii de siguranţă, nr.647 din 21.09.2010. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr.241-246.

[4] Rezoluţia nr.1607 din 2008 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind Accesul la avort sigur şi legal. http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adopted text/ta08/eres1607.htm (vizitat 05.05.2015)

îngrijirii în întreruperea voluntară a cursului sarcinii, bazate pe dovezi ştiinţifice (pct.5); promovarea principiilor şi drepturilor esenţiale ale femeii gravide în îngrijirile de întrerupere voluntară a cursului sarcinii (dreptul la consiliere, acord informat, garantarea respectării intimităţii şi confidenţialităţii) (pct.6).

Atragem atenţia asupra garantării prin actele menţionate a accesibilităţii universale a femeii gravide la servicii de întrerupere voluntară a cursului sarcinii. Incontestabil, dreptul oricărei persoane de a procrea reclamă şi un drept al femeii de a decide asupra păstrării sau întreruperii sarcinii, fiind o reflecţie a respectului datorat libertăţii individuale a femeii şi a vieţii sale private. Dorinţa de a întrerupe sarcina, posibilitatea de a materializa respectiva dorinţă depinde de relaţiile sociale în ansamblu şi de fiecare persoană în parte. Statul urmăreşte propriile sale interese demografice, în schimb persoana are dreptul de a alege de sine stătător – să participe sau nu în procesul reproductiv. Fiecare femeie are dreptul la maternitate, aceasta putând hotărî personal problema maternităţii (alin.(1) art.32 al Legii ocrotirii sănătăţii, nr.411 din 28.03.1995[1]), drept care corespondează cu obligaţia statului de a crea condiţii necesare şi optimale pentru valorificarea lui, fără a antrena în procesul decizional alte persoane decât femeia însărcinată.

În opoziţie cu numitele deziderate, consemnăm că printr-un proiect de Lege privind modificarea şi completarea unor acte legislative[2] a fost propusă completarea art.32 al Legii ocrotirii sănătăţii cu alin.(1^1) având următorul conţinut: „În cazul femeilor căsătorite, este interzisă purcederea la întreruperea cursului sarcinii în lipsa acordului soţului cu capacitate deplină de exerciţiu (sublinierea ne aparţine – *n.a.*), exprimat în formă scrisă, în cazul în care conceperea a avut loc după înregistrarea căsătoriei cu prezentul soţ la organele de stare civilă”. Prin acelaşi proiect de lege s-a mai propus, printre altele, şi instituirea unei componenţe de contravenţie pentru nerespectarea cerinţei de mai sus. În concret, prin alin.(3) art.77^1 din Codul contravenţional al Republicii Moldova[3] se pleda pentru instituirea răspunderii contravenţionale pentru „efectuarea întreruperii voluntare a cursului sarcinii în lipsa acordului scris al soţului, atunci când legea prevede obligativitatea lui”.

Motivul care a stat la baza propunerii legislative abordate, potrivit Notei informative la proiectul respectiv[4], rezidă în faptul că soţul este parte inerentă în formarea unui embrion, iar ca părinte are drepturi şi responsabilităţi egale cu cele ale mamei în asigurarea creşterii sănătoase şi educaţiei copilului. În fond, considerăm propunerile relevate lipsite de un temei plauzibil, iar raţionametul invocat de autorii proiectului în Nota informativă prezintă grave deficienţe. Aceasta deoarece femeia însărcinată, care doreşte şi solicită întreruperea cursului sarcinii, este în primul rând un pacient, în sensul Legii cu privire la drepturile şi responsabilităţile pacientului, nr.263 din 27.10.2005[5], iar acest statut, potrivit lit.k) art.5 din acelaşi act legislativ, îi conferă dreptul la exprimare benevolă a consimţământului. Soţul, fiind catalogat alogic ca rudă apropiată a pacientei (alin.(2) art.1 al Legii cu privire la drepturile şi responsabilităţile pacientului), poate să reprezinte interesele soţiei sale însărcinate, atunci când aceasta este fără capacitate deplină de exerciţiu sau a fost declarată incapabilă ori este cu capacitate de exerciţiu limitată. Mai mult ca atât, dacă tatăl copilului conceput ar fi implicat în procesul decizional, fiind orientat spre un refuz categoric de a consimţi întreruperea sarcinii, iar sarcina ar prezenta un risc pentru viaţa sau sănătatea femeii însărcinate, aceasta ar antrena o lezare a respectului datorat libertăţii individuale a femeii şi a vieţii sale private, dar ar intra într-o contradicţie serioasă cu prevederile alin.(4) art.9 al Legii cu privire la drepturile şi responsabilităţile pacientului, potrivit cărora dreptul femeii la viaţă prevalează în cazul în care sarcina prezintă un factor de risc major şi imediat pentru viaţa mamei.

Un alt argument cu valoare inestimabilă, pe care-l aducem întru a justifica dezacordul nostru faţă de proiectul iniţiat, se desprinde din jurisprudenţa constantă a fostei Comisii Europene a Drepturilor Omului, dar deopotrivă şi din cea a Curţii Europene. Astfel de exemplu, în cauza *X. contra*

[1] Legea ocrotirii sănătăţii, nr.411 din 28.03.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr.34.
[2] Proiect de Lege privind modificarea şi completarea unor acte legislative, înregistrat cu nr.1765 la 29.07.2011, retras la 20.03.2012. www.parlament.md (vizitat 29.04.2014)
[3] Codul contravenţional: Legea Republicii Moldova nr.218-XVI din 24 octombrie 2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.3-6. În vigoare din 31 mai 2009.
[4] Notă informativă la proiectul Legii privind modificarea şi completarea unor acte legislative, înregistrat cu nr.1765 la 29.07.2011, retras la 20.03.2012. www.parlament.md (vizitat 29.04.2014)
[5] Legea cu privire la drepturile şi responsabilităţile pacientului, nr.263 din 27.10.2005. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr.176-181. În vigoare din 30.06.2006.

Regatului Unit,[1] fondul problemei puse în discuţie viza un avort terapeutic, având la bază împrejurarea, potrivit căreia reclamantul s-a plâns împotriva autorizaţiei date soţiei de instanţele engleze, în conformitate cu dispoziţiile legislaţiei naţionale, de a practica o întrerupere a cursului sarcinii fără a i se cere şi acordul lui. La fel, reclamantul a mai susţinut că prin autorizarea întreruperii sarcinii legislaţia engleză vine în contradicţie cu dispoziţia art.2 din Convenţie, deoarece se neagă, astfel, dreptul la viaţă al copilului conceput dar nenăscut încă. În rezultatul examinării plângerii, Comisia a statuat că noţiunea „orice persoană” utilizată în mai multe texte ale Convenţiei (art.1, 2, 5, 6, 8, 11 şi 13) nu poate privi decât o persoană născută. Nimic nu indică faptul că ea ar putea să se aplice unui subiect de drept înainte de naştere. Constructivă este analizarea alin.(2) art.2 din Convenţie. În el sunt utilizaţi termeni care, în mod evident, nu se pot referi decât la „persoane deja născute”: doar acestea ar putea fi subiecţi ai unei condamnări la moarte, arestări, evadări, legitime apărări sau participări la o insurecţie. Reieşind din acest argument, Comisia a concluzionat în §9 din decizie că art.2 din Convenţie nu se aplică în privinţa copilului care se va naşte (sublinierea ne aparţine – *n.a.*). De asemenea, în §23 Comisia a reţinut că mama era, incontestabil, o persoană în sensul Convenţiei şi că ultima nu putea să-l protejeze simultan şi pe embrion, deoarece dezvoltarea lui devenise incompatibilă cu respectarea dreptului la viaţă al mamei. Prin aceasta fosta Comisie a recunoscut prioritatea dreptului la viaţă al mamei, care era în mod manifest o „persoană” în sensul Convenţiei. Presupunând că dreptul la viaţă ar fi garantat fetusului începând cu debutul sarcinii, acest drept ar suporta o limitare implicită pentru a apăra sănătatea şi viaţa mamei” (sublinierea ne aparţine – *n.a.*). În acest sens, Comisia a schiţat un principiu: nicio ordine juridică nu poate admite existenţa simultană a două drepturi opuse în măsură să se distrugă reciproc. În edificarea acestei concluzii Comisia a pornit de la poziţia, potrivit căreia „viaţa fătului este intim legată de viaţa femeii care îl poartă, ceea ce înseamnă că ea nu poate fi avută în vedere separat”. Dacă s-ar reţine că art.2 s-ar aplica în privinţa copilului conceput şi că protecţia instituită de acest text, în absenţa oricărei limitări exprese, ar trebui considerată ca absolută, ar urma să se deducă interdicţia întreruperii cursului sarcinii, chiar şi atunci când aceasta ar pune în pericol însăşi viaţa viitoarei mame.[2] Astfel, Comisia a considerat că o asemenea interpretare ar fi contrară obiectului şi scopului Convenţiei, cu atât mai mult cu cât la momentul semnării acesteia – 4 noiembrie 1950, statele semnatare autorizau întreruperea voluntară a sarcinii atunci când aceasta era necesară pentru salvarea vieţii mamei, iar de atunci legislaţiile naţionale au evoluat în sensul liberalizării întreruperilor de sarcină.

Problema privind protecţia vieţii intrauterine dar şi a dreptului unui tată prezumtiv la o potenţială viaţă de familie, a făcut obiectul examinării şi în cauza *Boso contra Italiei*.[3] În fapt, reclamantul a cerut Curţii să constate că legislaţia Italiei, care permite avortul în condiţii largi, încalcă dreptul la viaţă al fătului, consacrat de art.2 din Convenţie. Curtea a decis că nu există o încălcare a art.2 din Convenţie şi că legea italiană, permiţând avortul în anumite limite, realizează un echilibru corect între interesul femeii însărcinate şi cel al fătului. Totodată, s-a decis că soţul femeii însărcinate nu are dreptul de a decide şi nici măcar de a fi consultat în legătură cu decizia soţiei sale de a avorta (sublinierea ne aparţine – *n.a.*), decizie care a fost reţinută, aşa cum am văzut *supra*, şi de Comisie în cauza *X. contra Regatului Unit.* Astfel, Curtea a decis că, din moment ce fosta Comisie a considerat că dreptul tatălui potenţial la respectul vieţii sale private şi de familie nu poate fi atât de cuprinzător încât să includă şi dreptul său de a fi consultat sau de a putea sesiza un tribunal cu privire la întreruperea sarcinii pe care soţia sa a decis să o practice, orice interpretare a acestui drept prin raportare la dispoziţiile art.8 din Convenţie, atunci când este vorba despre o întrerupere voluntară de sarcină de către femeia însărciantă, trebuie să ţină seama, în primul rând, de drepturile ultimei, pentru că ea este cea care, în mod esenţial, decide cu privire la sarcina sa, ducerea ei la termen sau întreruperea ei.

În concluzie, deşi dreptul unui tată prezumtiv la o potenţială viaţă de familie poate fi lezat printr-un avort, acesta nu poate să se prevaleze de o încălcare a art.8 din Convenţie, întrucât dreptul lui este pus în balanţă cu drepturile femeii însărcinate, ca persoană principală responsabilă de sarcină şi de încetarea ei. Din atare raţiuni, apreciem opţiunea autorilor de a-şi retrage la 20 martie 2012 Proiectul de Lege privind modificarea şi completarea unor acte legislative, înregistrat cu nr.1765/2011.

[1] *X. vs. United Kingdom*, Comm. EDH, 13 may 1980. www.hudoc.echr.coe.int (vizitat 11.04.2015)
[2] Bîrsan C. Convenţia Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole. Vol.I. Drepturi şi libertăţi. Bucureşti: ALL Beck, 2005, p.162.
[3] *Boso vs. Italy*, CEDH, 5 september 2002 (rezumat). www.hudoc.echr.coe.int (vizitat 22.04.2015)

NOI REALIZĂRI ŞI DEZIDERATE ÎN ŞTIINŢA CRIMINALISTICĂ

GHEORGHIŢĂ Mihail, dr.hab., profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Resume: *En tant que science autonome et pluridisciplinaire la Criminalistique a été l'une des premières sciences qui s'est développée en étroit lien et en dépendance du progrès réalisé dans les sphères de la connaissance des sciences techniques et socio humaines. Ce développement a été imposé tant par l'adaptation de méthodes et moyens déjà existants que par l'élaboration de nouvelles méthodes et moyens visant à assurer avec promptitude les nécessités de la lutte efficace et de la prévention des infractions.*

Criminalistica- apărută ca o ştiinţă a investigării penale, de la bun început a servit un impuls de perfecţionare reală şi modernizare a actului de justiţie. Prin introducerea în procesul de investigare şi examinare a cauzelor, a anumitor metode şi mijloace tehnico-ştiinţifice, inclusiv recomandări şi procedee tactice de cercetare în scopul descoperirii şi combaterii infracţiunilor, identificării şi demascării făptuitorilor, aflării adevărului, ea , după merite, este recunoscută nu numai în societate, dar şi în rîndurile infractorilor.

Criminalistica ca ştiinţă estimează în permanenţă mecanismele (metodele şi procedeele), consecinţele, modalităţile săvârşirii infracţiunilor, mijloacele şi şiretlicurile utilizate de făptuitori, precum şi subiecţii infracţiunilor, obiectele atentatelor ilicite, modelează activitatea infracţională în general şi în anumite domenii, elaborând ca urmare diverse teorii, teze generale, recomandări, mijloace tehnice, procedee tactice şi metodici ştiinţifice particulare de depistare, fixare, examinare, documentare şi valorificare a urmelor, probelor infracţiunilor, de descoperire, cercetare şi prevenire a cazurilor prejudiciabile.

Caracterul ştiinţifico-aplicativ al Criminalisticii, direcţionarea ei funcţională la deservirea practicii descoperirii, cercetării şi prevenirii infracţiunilor nici într-un fel nu diminuează criminalistica ca un cumul solid de cunoştinţe teoretice, ca un sistem de teorii particulare din diverse domenii, de diferite gradaţii şi niveluri, teze generale, metode, procedee şi recomandări ştiinţific argumentate şi practic bine verificate.

Criminalistica este recunoscută de mult ca o ştiinţă clasică, universală, cu multe merite şi o bogată istorie. La consolidarea cunoştinţelor criminalistice şi formarea acesteia ca ştiinţă au contribuit cercetători din diverse ţări ale Europei şi Americii cum ar fi: Alphonse Bertillon, William Herschelle, Henry Faulds, Francis Galton, Edward Henry, Juan Vucetich, Edmond Locard, Evghenii Burinschi, Hanns Gross, Mina Minovici, Ivan Iakimov şi alţii. Însă, un rol deosebit aici îi aparţine lui Hanns Gross, judecătorului de instrucţie din Austria, ulterior profesor de Drept penal, care o periodă de timp a predat şi la Universitatea din Cernăuţi. Anume el a analizat cunoştinţele cu caracter criminalistic, sistematizându-le, şi a proclamat apariţia ştiinţei criminalistice, formulând conceptul acesteia în cunoscuta lucrare „Manualul judecătorului de instrucţie”, editat în anul 1893 şi reeditat în scurt timp sub denumirea „Manualul judecătorului de instrucţie în sistemul criminalisticii”.[1]

Apărută la sfîrşitul secolului XIX Criminalistica nu a devenit națională nici într-o țară, cum nu există matametica, chimia sau alte obiecte moldovenești, ucrainene, române etc. așa nu există și Criminalistica moldovenească, americană sau franceză. Există doar Criminalistica, care poate fi numită convențional universală sau tradițională. Ea nu are nici o conotație politică și nu este influențată de anumite curente politice sau regimul de guvernare a unei sau altei țări. De la țară la țară depind doar mijloacele tehnice cu care sunt dotați criminaliștii chemați să lupte cu criminalitatea, metodele și procedeele tehnice, tactice și speciale rămân aceleași pentru toți specialiștii din acest domeniu.

La dezvoltarea Criminalisticii ca știință, de asemenea, ș-au adus contribuția cercetători din diverse țări, inclusiv România, Ucraina, Rusia și Moldova.În perioada sovietică un aport substanțial în teoria Criminalisticii l-au adus cunoscuții savanți S.Potapov, R.Belkin, A.Vasiliev, A.Vinberg, S.Mitricev, N.Selivanov și alții.

[1] Emilian Stancu. Tratat de criminalistică.Ed. a IV-a revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2007, p.15

Performanţele ştiinţei Criminalistice în lupta cu criminalitatea în secolul XX au fost susţinute în societate şi recunoscute nu numai de membri acesteia, dar şi de însăşi infractori. Este cunoscut faptul că fenomenul criminalitate poate fi studiat din mai multe aspecte şi perspective. Criminalistica estimează consecinţele, mecanismele, modalităţile şi subiecţii infracţiunilor nu numai întro ţară aparte, dar la general, modelează activitatea infracţională şi în baza acesteia elaborează anumite teze, procedee, recomandări, metodici referitor la depistarea, fixarea, examinarea, ridicarea şi valorificarea urmelor, probelor respective etc.

Deopotrivă cu teoriile bine dezvoltate cum sunt: metodologia criminalistică; teoria identificării criminalistice; teoria versiunilor criminalistice; teoria formării urmelor (traseologia criminalistică) etc., în criminalistica actuală sunt şi mai puţin dezvoltate sau numai punctate teorii, cum ar fi: teoria diagnosticării criminalistice; tipologia criminalistică a infractorilor; situalogia criminalistică, modelul şi caracteristica criminalistică a infracţiunilor, teoria învingerii împotrivirii urmăririi penale etc. La elucidarea acestora şi a multor altor probleme criminalistice se lucrează intensiv şi cu succes în diferite ţări şi instituţii. În rezultat diverse probleme, teorii, concepte criminalistice se discută la conferinţe, simpozioane naţionale şi internaţionale, mese rotunde, seminare, apar şi se susţin multiple teze de doctorat, monografii, tratate, publicaţii ştiinţifice.

În lumea modernă, când ştiinţa a devenit un producător al societăţii, fără de care nu este posibil de a soluţiona practic nici o sarcină în domeniul tehnic, economic, social sau cultural, cu o deosebită gravitate şi mândrie se pune întrebarea despre destinaţia, scopurile şi sarcinile dezvoltării criminalisticii de mai departe, despre rolul ei în activitatea practică a organelor speciale, de urmărire penală şi judecătoreşti.

Aparută şi dezvoltându-se ca ştiinţă, care contribuie cu cunoştinţele sale teoretice şi metodologice la descoperirea, cercetarea şi prevenirea infracţiunilor, deci la stabilirea adevărului şi efectuarea actului de justiţie, Criminalistica are ca obiecte de studiu două tipuri de activităţi umane: activitatea infracţională- de pregătire, efectuare şi tăinuire a actelor criminale şi a antipodului acesteia – activităţii de descoperire, investigare şi examinare a cazurilor în instanţa de judecată. Respectiv, criminalistica studiază legităţile de formare a urmelor infracţiunilor (materiale şi ideale), precum şi modalităţile de depistare, fixare, ridicare şi valorificare a acestora de către organele speciale, de urmărire penală şi judecătoreşti în scopul stabilirii adevărului şi atragerii la răspundere penală a persoanelor vinovate. Deci, criminalistica ca ştiinţă asigură necesităţile organelor practice. Aceste necesităţi în cunoştinţe teoretice pentru descoperirea, cercetarea, examinarea şi prevenirea infracţiunilor şi constituie sarcina de bază a ştiinţei criminalistice.

Ca şi alte ştiinţe, criminalistica se află în permanentă dezvoltare. De-a lungul istoriei sale, după părerea noastră, criminalistica, încet cu încet, şi-a aşezat cunoştinţele specifice într-un sistem bine determinat. Pe parcursul a multor ani structura ei a fost supusă de nenumărate ori unor revizuiri şi modificări, iar conţinutul criminalisticii permanent se înbogăţeşte, modernizează în corespundere cu performanţele ştiinţifice şi cucerirele tehnice. La cele trei compartimente clasice (tehnica criminalistică, tactica criminalistică şi metodica criminalistică), care au existat în această ştiinţă mai mult de 50 de ani, la începutul anilor 80 ai secolului trecut, la propunerea renumitului savant rus R.Belkin,[1] şi-a făcut apariţia şi al patrulea compartiment în faţa celorlalte trei- teoria generală a criminalisticii sau întroducere în criminalistică. În acest compartiment, pe lângă problemele întroductive (obiectul,, sarcinile, sistemul, metodologia criminalisticii etc.) s-au propus istoria apariţiei şi dezvoltării criminalisticii, precum şi acele teorii fundamentale cum ar fi diagnosticarea şi identificarea criminalistică, tipologia criminalistică a infractorilor etc, care au însemnătate pentru toate celelalte compartimente ale acestei ştiinţe.

Tehnica criminalistică, prezentând anumite ramuri ale acestui compartiment în ultimii ani şi-a perfectat şi modernizat unele teorii, prevederi cum ar fi armologia, documentologia criminalistică , precum şi s-a completat cu noi teorii, mijloace şi metode de depistare a urmelor materiale ale infracţiunilor şi infractorilor, a microobiectelor, printre care pot fi numite: odrologia, fonoscopia criminalistică etc.

Tactica criminalistică ca compartiment al ştiinţei criminalistice, de asemenea s-a îmbogăţit cu anumite prevederi teoretice, teze generale şi procedee tactice argumentate ştiinţific, bazate pe dispoziţiile legii procesual-penale şi pe practica avantajoasă în domeniu, aplicarea cărora are menirea

[1] Аверианова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика.Учебник для вузов.3-е изд.М.:НОРМА, 2007, с.42

să asigure eficacitatea activităţii organelor de urmărire penală în timpul soluţionării sarcinilor trasate, ţinînd cont de particularităţile cazului penal şi de alte situaţii concrete de cercetare.

Vorbind despre tezele generale ale tacticii criminalistice, în primul rînd, putem constata că acestea au fost suplimentate cu noi categorii ale tacticii şi la moment sistemul de categorii include : decizia tactică, recomandarea tactică, procedeul tactic, operaţiunea tactică şi combinaţia tactică.

La sfîrşitul secolului XX- începutul secolului XXI savanţii criminalişti din mai multe ţări (Belarusi, Republica Moldova, Rusia, Ucraina etc.) au perfectat şi desfăşurat unele probleme tactice cunoscute anterior, elaborat şi propus altele noi în formă de categorii, teorii, principii şi recomandări ştiinţifice, care se încadrează în compartimentul tacticii criminalistice şi au menirea să asigure eficacitatea organizării şi efectuării urmăririi penale, precum şi examinarea cauzelor în instanţele de judecată. Astfel de realizări noi pot fi numite: elaborarea categoriilor de bază ale tacticii criminalistice, determinarea principiilor specifice tacticii criminalistice, apariţia situalogiei criminalistice (teoriei situaţiilor de urmărire penală), cuantificarea organizării urmăririi penale, interacţiunii în procesul urmăririi penale etc. Aceste probleme se referă la prima parte a tacticii criminalistice- la tezele ei generale şi împreună cu teoria versiunilor criminalistice, planificarea cercetării deja sunt incluse în mai multe manuale de criminalistică, elaborate în ultimii ani.

În a doua parte a tacticii criminalistice au apărut următoarele realizări ştiinţifice noi: tactica verificării declaraţiilor la locul infracţiunii, tactica interceptării şi înregistrării comunicărilor, tactica experimentului în procedura de urmărire penală, formele şi tactica utilizării cunoştinţelor speciale la cercetarea cauzelor penale etc.

Referindu-ne la al patrulea compartiment al criminalisticii- metodica cercetării unor categorii de infracţiuni, putem constata că şi acesta a evoluat mult, din punct de vedere ştiinţific, comletându-se cu anumite teze, teorii şi recomandări ca, de exemplu: izvoarele şi principiile metodicii criminalistice, etapele şi sarcinile cercetării infracţiunilor, structura şi conţinutul metodicilor particulare de cercetare a infracţiunilor, modelul şi caracteristica criminalistică a infracţiunilor, învingerea împotrivirii urmăririi penale, cercetarea alibiului, demascarea şi cercetarea înscenării infracţiunilor, depistarea şi cercetarea autocalomniei, cercetarea omorurilor la comandă etc.[1]

Din cele menţionate *supra* nu rezultă că sistemul teoretic existent al criminalisticii este definitivat deja şi nu mai poate fi dezvoltat. Cercetările criminalistice în mai multe ţări se direcţionează cum în domeniul teoriei generale ale acestei ştiinţe aşa şi în domeniul tehnicii şi tacticii criminalistice, precum şi cercetării unor infracţiuni apărute în ultimii ani.În măsura posibilităţilor astfel de cercetări se efectuează şi în Republica noastră, având în vedere potenţialul ştiinţific modest, lipsa unor instituţii de cercetări în domeniul dat etc.

Investigarea criminalistică a fiecărui caz ilicit , după cum cunoaştem, se desfăşoară în anumite condiţii reale, într-un anumit timp, loc, de către anumite forţe. Această activitate se soldează cu constatarea anumitor date probatorii, deseori este condiţionată de unele procese ale vieţii şi activităţii umane, precum şi de către comportamentul persoanelor implicate în actul infracţional sau în cercetarea acestuia (bănuit, învinuit, victimă, martor, ofiţer de urmărire penală, procuror, lucrător operativ, specialist, expert etc) şi, de asemenea, de unele influenţe ale indivizilor interesaţi în rezultatul negativ al cercetării, despre care, uneori, organul de urmărire penală poate nici să nu ştie. Această sistemă complicată de relaţii şi activităţi, în care se desfăşoară investigaţia cazului infracţional, în ansamblu constituie o anumită situaţie denumită în criminalistică ca situaţie de urmărire penală.

Apărută încă la sfîrşitul secolului trecut, noţiunea de situaţie de urmărire penală şi-a găsit sigur locul ei în tactica criminalistică, precum şi în netodicile particulare de cercetare a categoriilor, grupurilor de infracţiuni. Aici trebuie de menţionat faptul că deja nu trezeşte careva discuţii în literatura criminalistică noţiunea dată, fiind-că toată tactica organizării şi efectuării cercetării infracţiunilor poartă un pronunţat caracter situativ.

Este indiscutabil că, la momentul depistării infracţiunii concrete organele de urmărire penală se confruntă cu anumite situaţii tipice de urmărire penală, iar apoi, pe tot parcursul cercetării cauzei penale apar diverse situaţii, destul de complicate după caracterul lor, care permanent se substituie şi se completează reciproc. Analiza şi aprecierea acestora permit luarea anumitor decizii tactice, procedurale şi organizatorice optimale, selectarea şi utilizarea mijloacelor, procedeelor şi metodelor adecvate în situaţiile concrete, în scopul investigării eficace.

[1] Gheorghiță M. Tratat de metodică criminalistică.Chișinău,2015

Situaţia de urmărire penală este o stare de fapt (lucruri) ce caracterizează procesul de investigare a cauzei penale concrete, reflectă indiciile cantitative şi calitative ale acestei activităţi la o etapă sau alta. În opinia noastră, această categorie este foarte flexibilă şi se poate schimba de nenumărate ori pe zi, în funcţie de probele acumulate, condiţiile în care activează ofiţerul de urmărire penală, procurorul, calităţile acestuia, poziţia şi comportamentul bănuitului, învinuitului sau altor persoane etc.

Evidenţierea situaţiilor tipice de urmărire penală, care se formează la momentul depistării infracţiunilor, permite relevarea căilor şi direcţiilor tipice de organizare şi efectuare a activităţii de urmărire penală, determinarea algoritmului respectiv a investigaţiei de la bun început, aranjarea interacţiunii în cazurile necesare cu organele speciale în scopul identificării şi reţinerii făptuitorilor.

Drept situaţii tipice de urmărire penală la momentul depistării infracţiunilor pot fi numite următoarele:

- constatarea faptei infracţionale când făptuitorul este identificat şi reţinut;
- constatarea faptei infracţionale când făptuitorul este cunoscut, dar el se eschivează de la răspunderea penală;
- constatarea faptei infracţionale când făptuitorul nu este identificat.

Părţile componente, care constituie situaţia de urmărire penală, apar şi există în limitele procesului de urmărire penală. Ele îşi găsesc reflectare în actele de procedură penală (procese-verbale, ordonanţe), materialele de investigaţie operativă, în probele scrise şi cele de alt gen, redând relaţiile reciproce dintre persoane, obiecte, lucruri, fenomene, proprietăţi şi manifestări. Luate împreună, părţile componente condiţionează individualitatea situaţiei de urmărire penală, apreciază rolul ei în desfăşurarea cercetării cazului, determină modul de activitate a ofiţerului de urmărire penală, procuror în situaţia concretă.

Asupra formării situaţiei de urmărire penală influenţiază două categorii de factori: obiectivi şi subiectivi. Anume de aceşti factori trebuie de ţinut cont la determinarea direcţiei de cercetare a cauzei, organizarea investigaţiilor de către o persoană sau un grup de persoane (ofiţeri de urmărire penală, procurori), efectuarea acţiunilor concrete de urmărire penală.

Toate situaţiile de urmărire penală, care se formează pe parcursul cercetării unei cauze penale pot fi clasificate:

1) după timpul apariţiei- situaţii iniţiale (primare), ulterioare şi finale;
2) după condiţiile create – situaţii favorabile şi nefavorabile;
3) după volumul datelor analizate– situaţii generale şi particulare;
4) după scopul şi interesele părţilor- situaţii de conflict şi fără de conflict.[1]

Apreciind situaţia de urmărire penală la justa ei valoare ca un cumul, complex de condiţii, circumstanţe reale în care activează organul de urmărire penală, şi un volum de date probatorii, acumulate la un anumit moment al cercetării, putem cu certitudine menţiona rolul ei indispensabil în determinarea anumitei ordine şi mod de activitate criminalistică. Anume din acest ansamblu de date factologice, ce se referă la circumstanţele evenimentului infracţional, se iscă versiunile criminalistice, care servesc ca metode de cunoaştere a realităţii şi stabilirii adevărului.

De asemenea o nouă realizare ştiinţifică este dezvăluirea problemei interacţiunei în procesul urmăririi penale, determinarea esenţei, formelor şi etapelor acesteia.

Se ştie bine, că în procesul investigării infracţiunilor deseori apare necesitatea şi ofiţerul de urmărire penală, procurorul recurge la ajutorul altor subdiviziuni ale organelor de interne, securităţii, reprezentanţilor diferitor departamente, ministere etc. pentru a stabili şi instrumenta anumite probe. Aceste organe nu se află în subordine unul altuia şi drept bază juridică a interacţiunii servesc prevederile legislaţiei procesual-penale, legea despre poliţie, precum şi actele normative departamentale.

În corespundere cu practica deja stabilită, interacţiunea poate fi efectuată pînă la pornirea urmăririi penale, în timpul cercetării cauzei şi după trimiterea dosarului în instanţa de judecată. La toate asecte trei etape interacţiunea poate fi numită de natură administrativă, cînd ea se bazează pe actele normative departamentale, şi de natură procesuală, cînd activitatea în comun a cîtorva reprezentanţi ai organelor speciale şi de drept se bazează pe legea de procedură penală, legea despre poliţie sau procuratură.

[1] Gheorghiţă M. Tezele generale ale tacticii criminalistice.Chişinău. Ed.ARC, 2004, p.8

A interacţiona înseamnă a conlucra, a activa în comun la soluţionarea aceleiaşi probleme, însă în strictă corespundere cu funcţiile şi delimitările de rigoare.

Interacţiunea în plan teoretic reprezintă o activitate bazată pe lege sau pe acte normative departamentale, coordonată prin scopul, locul şi timpul efectuării acţiunilor organelor speciale şi de urmărire penală, independente sub aspect administrativ unele de altele, precum şi ale reprezentanţilor altor organizaţii. Această activitate se exprimă în îmbinarea raţională a mijloacelor şi metodelor ce pot servi unui rezultat comun- realizării sarcinii de depistare, cercetare calitativă, descoperirii şi prevenirii infracţiunilor.

Scopurile principale ale interacţiunii organului de urmărire penală cu subdiviziunile (serviciile) operative, diverse ministere şi departamente sînt:

-efectuarea acţiunilor comune în vederea cercetării multilaterale şi operative, depline şi obiective a infracţiunilor comise, precum şi identificarea şi reţinerea infracţorilor;

- prevenirea şi curmarea infracţiunilor, demascarea la timp a persoanelor implicate în săvârşirea acţiunilor ilicite şi atragerea lor la răspundere penală;

- restabilirea onoarei, demnităţii cetăcenilor, a altor drepturi încălcate în urma infracţiunii;

- asigurarea compensării prejudiciului material, cauzat de infracţiune.

Numai buna organizare a cercetării cauzei şi interacţiunea cuvenită a ofiţerului de urmărire penală cu subdiviziunile speciale de investigaţie şi tehnice ale organelor speciale, cu diverse ministere şi departamente poate aduce la rezultate, la descoperirea infracţiunilor grave, complicate şi cu un mare volum de fapte prejudiciabile.

Studierea şi generalizarea practicii de combatere a criminalităţii le-a permis reprezentanţilor ştiinţei criminalistice să determine legităţile concrete de pregătire, comitere şi tăinuirii a infracţiunilor de diverse categorii. Unii savanţi încă în anii 80 ai secolului trecut au propus ca aceste date să fie întrunite în noţiunea de caracteristică criminalistică a infractiunilor, alţii au pledat şi pentru noţiunea de model criminalistic al anumitor categorii, tipuri de infracţiuni.

Este necesar să subliniem că apariţia noţiunilor de model şi caracteristică criminalistică a infracţiunilor drept categorii de sine stătătoare a constituit o realizare importantă a gândirii ştiinţifice a savanţilor·criminalişti.

Noile abordări teoretice în criminalistică vizate mai sus au menirea de a contribui la lupta cu fenomenul criminalităţii şi a face activitatea organelor de urmărire penală şi speciale mai efectivă, mai rezultativă.

ADMINISTRAȚIA FIDUCIARĂ OGLINDITĂ ÎN LEGISLAȚIA INTERNAȚIONALĂ

SOCHIRCA Stela, doctorand,
Academia de Ştiințe din Republica Moldova

Abstract: *The article will be devoted to the relatively new Institute of law – administration of trust property, who has a long evolution in law and was reflected in many legislation of differents country. The administration of law property represents by itself the possibility of ownership by third persons for purposes of the goods as effective.*

Institutul administrării fiduciare, reprezintă un institut de drept relativ nou în legislația națională, dar care are o evoluție seculară în sistemele de drept atît romano- german cît și anglo-saxon (cunoscut ca instituția trust-ului).

Mai mult ca atît, în legislația sistemul de drept anglo-saxon, trust-ul este considerat ca instituit de drept universal, fiind pe larg aplicabil atît în sistemul bancar, cît și commercial.

Aplicabilitatea atît de universală a institutului administrării fiduciare reprezintă prin sine rezultatul dezvoltării relațiilor economice interstatale, ce în sec. XX a cunoscut o ascensiune considerabilă, reieșind din interferența îndelungată între dreptul continental- civil și cel anglo-saxon, în contextual tendinței de globalizare a relațiilor de afaceri. Toate acestea au relevat necesitatea existenței unui mechanism juridico- tehnic, ce ar permite concentarea capitalurilor persoanelor terțe în vederea gestionării sale profesionale, scopul căreia fiind sporirea beneficiilor finale, util de a fi folosit în raporturile comerciale pe plan internațional.

În același context, dezvoltarea economiei de piață, precum și creșterea coraborării economice între state, inclusiv mărirea numărului statelor membre ale Uniunii Europene a condiționat necesitatea reducerii disparităților existente între legislațiile civile ale diverselor state, precum și necesitatea de adaptare și uniformizare a legislațiilor, în vederea corespunderii cerințelor agenților economici [3].

Apropierea legislațiilor europene în vederea implimentării instituției date de drept poate fi dată cu 1 iulie 1985 cînd a fost adoptată Convenția de la Haga privind legislația aplicabilă a trustului și recunoașterea acestuia (numită în continuare: Convenția de la Haga privind trustul). aplicabilă (art.6 din HTV). Dacă aceasta nu procedează astfel, se aplică legislația țării cu care trustul are legăturile cele mai strânse [Convenția de la Haga]. [9]

Acest institutul de drept, fiind în continuare rectificat în majoritatea statelor dreptului continental, în particular Franța, Luxemburg (instituția fiduciei), Germania, Elveția sau Austria (sub denumirea de Treuhand), precum și de Italia, Olanda.

Avînd originea în dreptul roman, institutul dat de drept a evoluat preferențial în sistemul de drept anglo-saxon sub denumirea de trust.

Este de menționat, că implimentarea în sistemul legislativ european a instituției trust-ului nu este uniformă, reieșind din conceptele tradiționale ale dreptului civil, în special asupra conceptului de patrimoniu și proprietate. Trust-ul a fost receptat de foarte multe sisteme de drept din Africa, America de Sud și Asia (Japonia, China, Singapore, Hong Cong etc.)[4, p.3].

În ceia ce privește dreptul francez, instituția fiduciei a fost introdusă prin intermediul Legii nr. 211/19.02.2007, care a fost ulterior modificată prin Legea nr. 776/04.08.2008 și prin Ordonanța nr. 112/30.01.2009. Fiducia fiind reglementată în Titlul XTV – art. 2011 -2030 din Codul civil și a servit drept sursă de inspirație pentru elaborarea dispozițiilor legale ale noului Cod Civil Român. [8]
În Japonia, în anul 1922, a fost consacrată instituția fiduciei prin intermediul Trusts Act (Shintaku Ho) [19] și Trust Business Act (Shintaku – Gyo Ho) [20], promulgate în 1923.

În Luxemburg, Legea din 27.07.2003, care a fost adoptată cu ocazia ractificării Convenției de la Haga [9] cu privire la Legea Aplicabilă Trust-ului reglementează regimul legal al contractului fiduciar.

În Quebec, instituția fiduciei este prevăzută de Codul civil – Titlul 6, Capitolul 2, articolele 1260- 1298, art. 1260, [5] stabilind, că fiducia rezultă dintr-un act prin care o persoană – constituitor, transferă din patrimonial său către o altă persoană – fiduciary, anumite bunuri afectate unui scop anume, iar fiduciarul se obligă prin faptul acceptării sale să le dețină și să le administreze.

În Germania, instituția fiduciei nu este reglementată printr-un text legal, aceasta fiind esențialmente jurisprudențiată: așa numitul "Treuhand" din dreptul german cunoaște însă o multitudine de variante dezvoltate de doctrină și consecrate de jurisprudență.

În ce privește America Latină, fiducia sud americană își găsește originea în instituția trust-ului, așa cum a fost ea dezvoltată de dreptul Statelor Unite, cu atât mai mult cu cât s-a apreciat că "cea mai importantă contribuție a dreptului American la teoria generală a dreptului sud- American a fost trust-ul".

Printre primele țări sud- americane care au reglementat fiducia - "el fideicomiso" – se numără Panama, care a adoptat Legea fideicomisului în 1925 [14], în present fiducia fiind reglementată prin cele 43 articole ale Legii nr. 1 din 05.01.1984.

În Mexic, deși în practică, mai ales în sistemul bancar, fiducia a operat într-o formă sau alta, abia în 1926 a fost adoptată prima reglementare în materie, urmată în 1932 de Legea Generală a Titlurilor și Operațiunilor de Credit (Ley General de Titulos y Operaciones de Credito - LGTOC) [13].

Instituția fiduciei este prevăzută de subsecțiunea a IV –a a Codului Comercial din 16.02.1950 în Honduras [6], iar în Columbia în Titlul XI din Codul Comercial din 1972 (art. 1226- 1244) [7].

În Venezuela, instituția fiduciei a fost initial reglementată de Ley de fideicomiso din 23.07.1956 [16] prin cele 31 articole ale sale, urmată apoi în 1993 de Legea Generală a Băncilor și a altor Instituții Financiare [13], care detaliază operațiunile fiduciare pe care respectivele instituții le pot realiza.

Fiducia este prevăzută de Legea Generală a Instituțiilor Bancare, Financiare și de asigurări – Legea nr.26702/1993 în Peru [15], de Legea nr.24441/1995 în Argentina [11] și de Legea nr. 17703/2003 în Uruguay. [12]

În peizajul juridic internațional trustul este considerat ca o instiţutie unică, iar importanţa sa fiind subliniată de Convenţia de la Haga privind trustul [9].

Spre deosebire de fiducie, trust-ul poate fi încheiat în condiții mai puțin riguroase, fiind necesară doar exprimarea fără echivoc a voinței constituitorului. În Statele Unite ale Americii, institutul dat de drept este reglementat printr-o serie de legi, în special care au prevederi referitoare la trust, ca de exemplu: Charities Act 2006 [10], Pensions Act 1995 [17]; Financial Services and Markets Act 2000. [4, p.3; 106].

La 17 iunie 2008 a fost ractificat Regulamentul (CE) nr. 593/2008 al Parlamentului European și al Consiliului Europei, privind legea aplicabilă a obligațiilor contractuale (numit în continuare Regulamentul Roma I) [18].

La capitolul cîmpului de aplicare a Convenției de la Haga [9], a Regulamentului Roma I [18] și a regulilor conflictului de legi de origine jurisprudențială, autorul francez, Reinhart Dammann, constată faptul, că Convenția de la Haga determină legea aplicabilă trustului [1, p. 17- 41].

De către Regulamentul invocat a fost determinat aplicabilitatea legii unui contract, ce va reglementa interpretarea, execuția, penalizările în caz de neexecutare a obligațiilor, evaluarea prejudiciului, suspendarea obligațiilor, instrucțiunile de acțiuni și penalizările contractuale nevalide. Regulamentul dat, a stipulat faptul, că dreptul comunitar, care reglementează conflictul de legi în ceea ce privește obligațiile contractuale din anumite materii prevalează asupra acestui regulament, cu excepția contractelor de asigurare.

În contextul Regulamentului se menționează faptul, că planul de acțiune de la Viena din 1998 a recunoscut imporanța normelor armonizate privind conflictul de legi în implimentarea principiului recunoașterii reciproce pentru deciziile în materie civilă și comercială. Programul comun al Comisiei și al Consiliului din 2000 prevede măsuri pentru această armonizare. Programul de la Haga din 2004 a reiterat importanța elaborării de norme privind conflictul de legi în ceea ce privește obligațiile contractuale, planul de acțiune al programului prevăzând adoptarea propunerii Roma I. Acest regulament ulterior înlocuiește Conveția de la Roma din 1980 privind legea aplicabilă obligațiior contarctuale, transformînd-o într-un instrument comunitar și modernizînd-o [18]. În 1993, prin încheierea acordului de asociere a României și comunitățile Europene, institutul dat de drept a găsit viabilitate în legislația statului dat.

Tot odată fiducia din dreptul francez, fiind inspirată și din Codul Civil al Quebec- ului din 1996 (art. 1260 - 1370) [5]. Însă în timp ce Codul Civil al Quebec- ului reglementează fiducia referitoare la bunuri, întemeiată pe instituția tradițională a trust-ului englez, iar în Codul civil francez, fiducia este un mod de dobîndire a proprietății, Noul Cod Civil Român a mixat cele două sisteme astfel, încît, deși instituția fiduciei reproduce aproape fidel reglementarea din Codul civil Francez și nu se întemeiază pe instituția trust-ului, este totuși inclusă în Cartea a III-a “Despre bunuri”, similar soluției din Codul Civil al Quebec- ului [22, p. 1].

Fiducia- garanție din Codul civil francez pare să îndeplinească condițiile impuse de art. 2 din Convenția de la Haga. Astfel, în literatura de specialitate [3] se remarcă faptul că, după ratificarea sa de Franța, determinarea legii aplicabile contractului de fiducie va depinde de convenția dată. Regulamentul Roma I exclude din câmpul său de aplicare “constutuirea trusturilor și a relațiilor pe care acestea le creează între constituitori, administrator și beneficiari ”. Contractul de fiducie pare să fie exclus din câmpul de aplicare a Regulamentului I Roma [18].

Or, prin convenția dată se stabilise reguli uniforme pentru determinarea legii aplicabile obligațiilor contractuale în Uniunea Europeană (UE), vizînd obligațiile date în materie civilă și comercială în cazul unui conflict de legi.

Problema legii aplicabile constituirii unei fiducii – garanții din dreptul comun scoate în evidență regulile conflictului de legi dezvoltate de către jurisprudență [1].

Acest Regulament a vizat obligațiile contractuale în material civilă și comercială în cazul unui conflict de legi, avînd menirea de a înlocui Convenția de la Roma.

Or, legislația franceză, avînd ca fundament prevederile legale care se referă la definiția trustului, conform art.2 din Convenția de la Haga, are ca obiectiv crearea unui instrument ce are la bază principalele caracteristici ale trustului American concurent.

În 1993 România ratifică Convenția de la Haga [9], prin acordul de asociere cu Comunitățile Europene, prin care se precizează, că acordul părților nu prejudiciază dreptul acestora de a adopta măsurile necesare pentru rațiuni de prudență în scopul de a asigura protecția

investitorilor, depunătorilor, deținătorilor de titluri și a persoanelor cărora li se datorează drepturi cu caracter fiduciar [24].

Ratificarea dată facilitînd introducerea acesteia în Codul civil Român intrat în vigoare în anul 2011. [8]

Autorii români, subliniind semnificația feduciei în legislația statului, remarcînd influența globalizării relațiilor de afaceri din ultimele decenii, ce au condiționat necesitatea reglementării instituției date de drept de Codul Civil Român.

Legislatorul român explică cert faptul că acesta implimentare nu reprezintă prin sine un simplu transplant de instituție juridică în sistemul de drept continental, confruntat între abordarea teoretică, materializată în rezervele exprimate față de instituția fiduciei și abordarea pragmatică privind utilitatea acesteia. În majoritatrea sistemelor naționale s-a ales cale de compromis a receptării institutului trustului în mod critic, prin impunerea a două exigențe: în primul rind s-a urmărit mai degrbă adaptarea și nu adoptarea instituției trustului, sub denumire de fiducie, în așa fel încît aceasta să fie armonizată cu instituțiile existente deja în diferitele sisteme juridice naționle. Pe de altă parte s-a urmărit recepția instituției de drept într-o manieră prudentă, pentru a evita utilizarea fiduciei în scopuri ilicite, în special spălarea banilor și evaziune fiscală [24].

În literatura de specialitate română pe larg este elucidată și argumentată necesitatea apariției unui mecanism legal, ce ar permite reducerea deisparităților existente între legislațiile civile [3] ale statelor în coraportul colaborării economice, ce ar fi permis facilitarea activității comerciale ale agenților economici. Un asemnea mecanizm legal, în unanimitate a fost recunoscută instituția fiduciei, care în realitatea sa este o adaptare a instituției Trust-ului, instituție fundamentală a sistemului de drept anglo- saxon, fiind tot odată un instrument juridic multivalent.

Trust-ul în calitate de creație a sistemului de common-law este un exemplu al acestei necesități de adaptare și uniformizare a legislațiilor [3].

Anume administrarea fiduciară oferă posibilitate directă și efectivă a concentrării bunurilor, aflate în proprietatea diferitor persoane în scopul gestionării sale profesionale, prin realizarea dreptului de proprietate de către persoanele terțe în vederea obținerii maximale a profitului, drept rezultat al folosirii cît mai efective a bunurilor gestionate. Fiind o instituție juridică nouă în sistemul de drept romano- germanic, aducînd cu sine propriea abordare asupra conceptelor tradiționale ale dreptulu civil, în special asupra conceptului de patrimoniu și proprietate. Instituția fiduciară a fost adoptată în majoritatea legislațiilor Europene, find considerată o inovație necesară și o adaptare a legii la nevoile economice actuale [3].

Pentru înțelegerea naturii administrării fiduciare, precum și potențialului său economic cît și juridic, ce oferă acest institut de drept, este necesară înzestarea acestuia cu conținut juridic cît mai amplu.

Reieșind din caracterul multiaspectual al elementelor constituitive a contactului dat, se elucidează cert atît complexitatea naturii juridice ale sale, cît și potențialul său amplu aplicativ. [2 p.2].

Perfecționarea atît a bazei legale, ce reglementează administrarea fiduciară, precum și instituțiile sattului, ce urmează să verifice legalitatea implimentării sale în practică va contribui doar la creșterea securității raporturilor juridice din categoria celor analizate, garantarea securității drepturilor și obligațiilor subiecților de drept participanți, predum și utulizarea sa mai frecventă în practica cotidiană. Din cele expuse cert rezultînd actualitatea și importanța studiului efectuat.

Bibliografie:

1. Badescu Mihaela. Trustul, reglementat prin introducerea noului Cod civil. Fiducia, un contract extrem de atractiv în viitor. http://www.cladoveanu-badescu.ro/trustul-reglementat-prin-introducerea-noului-cod-civil-fiducia-un-contract-extrem-de-atractiv-in-viitor-m-1-34.html
2. Dammann Reinhart. *Fiducie*-sûreté. Vol. “Droit international prive`”, 2008- 2010, Ed. Pedone, Paris, 2011. P.17-41.
3. Oprițoiu Anemari. Trust-ul o formă diferită de organizare a afacerilor
4. Șandor Florin. Fiducia, instituție progresivă. . INTESA SANPAOLO BANK. România. Iulie 2011. P.3
5. Codul Civil al Quebec-ului
6. Codului Comercial din 16.02.1950 în Honduras

7. Codul Comercial din 1972 al Columbia (art. 1226- 1244)
8. Codul Civil Român, adoptat prin Legea nr.287/2009 din 25 iunie 2009. În Monitorul Oficial nr.511 din 24 iulie 2009
9. Convenția de la Haga privind legislația aplicabilă trustului și recunoașterii acestuia. 1 iulie1985
10. Charities Act 2006
11. Legea nr.24441/1995 din Argentina
12. Legea nr. 17703/2003 în Uruguay.
13. Legea Generală a Titlurilor și Operațiunilor de Credit (Ley General de Titulos y Operaciones de Credito - LGTOC) din 1932
14. Legea fideicomisului în 1925 din Panama
15. Legea nr.26702/1993 în Peru
16. Ley de fideicomiso din 23.07.1956, Venezuela
17. Pensions Act 1995 [100];
18. Regulamentul (CE) nr. 593/2208 din 17 iunie 2008 al Parlamentului European și al Consiliului European privind legea aplicabilă obligațiilor contractual (Roma I). http://europa.eu/ legislation summaries/justice freedom security/judicial cooperation in civil matters/j10006
19. Trusts Act (Shintaku Ho) din 1922, Japonia;
20. Trust Business Act (Shintaku – Gyo Ho) din 1923, Japonia;
21. Financial Services and Markets Act 2000.
22. UniCredit Group. Noul Cod Civil. Fiducia, din perspectiva practiciantului – Iulie 2012. Direcția Juridică. UniCredit Tiriac Bank Confidential
23. www.bnr.ro/files/d.../2012704ro_FS.pdf
24. www.biblioteca.regielive.ro/proiecte
25. http://www.ugb.ro/Juriidca/Issue2RO/2_trustul.Anemari_Opritoiu.RO.pdf
26. http://legeaz.net/dictionar- juridic/fiducia vizitat 02.11.2014

EFICENȚA APLICĂRII PEDEPSEI PERSOANELOR JURIDICE – SUBIECT AL INFRACȚIUNII

BURAVCENCO Iulia, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *It would be advisable to take into consideration opinion of lawyers and business people, when developing institute of criminal liability of legal entities, because this issue concerns corporative culture. Business people could advise on elaboration of standards of self-governing good morals. A legislator could in its turn make negligence of these standards into basic requirement for criminal liability of legal entities. None the less it does not mean that an issue of criminal liability of legal entities in Moldova shall exceptionally be settled in the light of corporative culture doctrine. There are no sample-models regarding application of criminal liability to legal entities, which would satisfy all countries. The doctrine of corporative criminal liability fits to cases, where punishment is imposed for formal offences, for example, storage of illegal objects, failure to observe terms. In these cases offence is completed with the very moment of action, and mental state of the person in relation to the objective elements of the criminal offence must not be established. Therefore particular activity determines subjective attitude of the guilty person in relation to the offence. The most important in this field are the existent punishments really efficient and how to maximize the efficiency of these punishments.*

Persoana juridică în calitate de subiect al infracțiunii este o tematică contradictorie permanentă atît în teoria, cît și practica judiciară, motiv pentru care propunem o analiză multiplă a fenomenului comiterii unei infracțiuni de către un subiect nefizic și eficiența aplicării pedepsei în aceste cazuri.

Potrivit legii penale în vigoare, și anume art.21 al.3[1] în calitate de subiect al infracțiunii este și persoana juridică, cu excepția autorităților publice, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală dacă există una din următoarele condiții:

a) Persoana juridică este vinovată de neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a dispozițiilor directe ale legii, ce stabilesc îndatoriri sau interdicții pentru efectuarea unei anumite activități;
b) Persoana juridică este vinovată de efectuarea unei activități ce nu corespunde actelor de constituire sau scopurilor declarate;
c) Fapta care cauzează sau creează pericolul cauzării de daune în proporții considerabile persoanei, societății sau statului a fost săvîrșită în interesul acestei persoane juridice sau a fost admisă, sancționată, aprobată, utilizată de organul sau persoana împuternicite cu funcții de conducere a persoanei juridice respective.

În acest context, putem identifica următoarele trăsături ale subiectului pe care trebuie să le cumuleze pentru a putea fi tras la răspundere penală, și anume:

1. Calitatea de persoană juridică;
2. Comiterea de către persoana juridică a unor fapte care ar îndeplini una dintre condițiile prevăzute de art.21 al.3.

Unul din aspectele cele mai discutabile în cazul tragerii la răspundere penală a persoanei juridice ce ține de componența infracțiunii este latura subiectivă – și anume prezența intenției sau imprudenței, mai bine spus, probarea acestora. Majoritatea infracțiunilor care pot fi comise și de persoane juridice, sunt săvîrșite cu intenție, de aici apare întrebarea cum putem proba intenția unei companii, ONG, fundații, holding, etc? La fel, o bună parte din infracțiuni după caracterul său (omor, jaf) în general nu pot fi comise de persoane juridice. Insă, chiar și în acele cazuri cind infracțiunile sunt comise în sfera relațiilor, în care participă persoanele juridice, persoanele fizice care reprezintă aceste organizații trebuie să fie trase la răspundere penală în primul rînd – în baza principiului caracterului personal al faptei. Vinovăția – intenția, culpa, praeterintenția - , motivul și scopul infracțiunii, nu pot fi analizate decît în persoana organului sau a reprezentantului persoanei juridice. Ulterior săvîrșirii faptei s-ar produce o translație a laturii subiective pe seama persoanei juridice, colectivizînd-o, extrapolînd-o, generalizînd-o la nivelul tuturor persoanelor fizice care alcătuiesc persoana juridică, ceea ce nu ni se pare posibil decît ficțional.[2]

Puțin probabil că o astfel de accepțiune poate fi recunoscută ca unica posibilă. Cum a menționat pe dreptate A.N.Trainin, ”absolut indiscutabil, că furtul, insulta, omorul, declararea războiului, pot fi comis doar de către o persoană fizică, indiferent de faptul, aparține dreptul de a declara războiul unei persoane, unui șef de stat sau întregului organ legislativ: persoanele juridice nu trag din armă”[3]

În unele state, refuzul de la tragerea la răspundere penală a persoanelor juridice se datorează anume principiului caracterului personal al faptei, conform căruia fiecare persoană răspunde doar pentru faptele sale. În același context autorii menționează că, din perspectiva scopului pedepsei penale, persoanele juridice nu pot fi pedepsite în același mod ca și persoanele fizice, motiv pentru care ele nu pot apărea în calitate de subiect al infracțiunii.[4]

Insă o astfel de perspectivă, nu exclude problematica răspunderii penale a persoanelor juridice. Din punct de vedere juridico-penal persoana juridică este o concepțiune abstractă, în spatele căreia permanent figurează o persoană fizică concretă, iar persoana juridică nu comite infracțiuni, nu participă la comiterea acestora și nu are nici o posibilitate de a le preveni.Cu toate acestea, nu susținem poziția că faptele ilicite a persoanelor juridice trebuie lăsate nepedepsite, ele urmează să răspundă patrimonial în ordine civilă, contravențională sau fiscală, înclusiv și lichidarea, care poate fi aplicată în cazurile în care persoana juridică practică activități ilicite. Toate aceste sancțiuni însă, nu poartă caracter penal.

În mod normal, putem judeca după comportamentul/acțiunile întreprinse de directorul executiv/administratorul, persoana care are drept de semnătură, putem spune că acțiunile unei persoane fizice sunt considerate acțiunile persoanei juridice. Aici dorim să atragem atenția asupra unui singur lucru – administratorul – nu este compania. Sunt mult mai mulți subiecți implicați, cum ar fi

[1] Codul Penal al RM, adoptat prin Legea RM nr.985 din 18.04.2002, publicat în Monitorul Oficial nr.128-129 din 13.09.2002, intrat în vigoare la 12.06.2003
[2] I. Deleanu, Ficțiunile juridice, Editura All Beck, București 2005, p.237
[3] Трайнин А. Н. Избранные произведения. Защита мира и уголовный закон. М., 1969. С. 298.
[4] Под ред. В.М.Лебедева, Научно-практическое пособие по применению УК РФ, Изд. Норма, Москва 2005, стр.55

fondatorii acestor organizații. Dar cum putem spune că acțiunile companiei sunt acțiunile administratorului? Fondatorii în cele mai dese cazuri sunt implicați în deciderea unor chestiuni majore in cadrul organizațiilor, cum ar fi modificarea domeniului de activitate, schimbarea asociaților/fondatorilor, modificarea cotelor de participare a acestora, vinzarea- cumpărarea a unor obiecte mari pentru companie, achiziționarea activelor, etc.

În acest caz cum poate fi trasă la răspundere penală o persoană juridică pentru infracțiunea de evaziune fiscală? Fondatoriii organizațiilor sunt cei care verifică raporturile anuale ale organizațiilor, nu și veridicitatea acestora, luînd în considerare că administratorul răspunde pentru toate acțiunile/inacțiunile întreprinse de organizația respectivă. De a demonstra că fondatorii intenționat au dorit să ascundă veniturile pentru ca acestea să nu fie taxate, este practic imposibil. Motiv pentru care responsabilitatea totuși rămîine pe seama administratorului. Da, Codul Penal mai indică și o răspundere subsidiară a persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul organizațiilor, și anume administratorul, directorul executiv, directorul financiar, contabilul sef. În acest caz apare întrebarea, de ce este nevoie de o tragere la răspundere dublă? Pentru ce sunt trase la răspundere penală doi subiecți pentru una și aceeași faptă? Și dacă nu sunt trași ambii la răspundere, persoana juridică și persoana fizică – care este rostul tragerii la răspundere penală a persoanelor juridice? Oare a scuti de răspundere persoanele real responsabile?

Care este scopul pedepsei penale? Potrivit art.61 Cod Penal, pedeapsa are drept scop restabilirea echității sociale, corectarea condamnatului, precum și prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni atît din partea condamnaților, cît și a altor persoane. Este un scop comun, adică toate aceste elemente a pedepsei trebuie să existe cumulativ. În cazul lichidării, de exemplu, restabilirea echității sociale – posibil, prevenirea săvîrșirii de noi infracțiuni – de persoana juridică lichidată – la sigur, corectarea condamnatului – dacă este trasă la răspundere penală persoana fizică responsabilă – da, dar dacă nu? Poate fi corectată persoana juridică în general? Acțiunile persoanei juridice sunt compuse din acțiunile persoanelor fizice responsabile, în acest caz cine necesită a fi corectat?

Vorbind de realitățile Republicii Moldova, este oare lichidarea sau privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate o pedeapsă reală? În viziunea noastră – Nu, din următoarele considerente:

- În Republica Moldova nu este dificil de a deschide o companie, posibil cu alți fondatori, sau chiar aceeași, deoarece persoana juridică nou creată este deja un alt subiect de drept – separat.
- La fel este posibilă crearea unei noi organizații cu fondatori nominali, sau formali.

În acest caz activitatea poate fi reluată timp de cîteva zile, sau activitatea poate fi continuată fără careva opriri. Își indeplinește scopul pedeapsa penală în acest caz? Este clar faptul că, nu pedepsele sunt ineficiente, dar sistemul în care ele sunt implimentate, le face ineficiente. Desigur, s-ar fi dorit ca să existe pîrghii și mecanisme prin care pedepsele aplicate să fie operante, dar la momentul actual ele nu sunt, motiv pentru care trebuie să reieșim din realitățile de azi, și nu din ceea ce am fi dorit.

O primă pedeapsă care poate fi aplicată persoanelor juridice este ***amenda,*** care pare a fi o pedeapsă mai eficace, luînd în considerație că scopul companiilor este să genereze profit, limitarea sau scăderea acestuia, ar avea un impact negativ asupra companiei în ansamblu, astfel încît să se recupereze paguba cauzată și să se evite repetarea acțiunilor ilicite. Dar este oare nevoie de răspundere penală în acest caz? Sau poate fi suficientă și cea contravențională, iar mărimile amenzilor să fie majorate.

Un alt comentariu în cazul amenzii este și care ar fi eficiența a aceleeași amenzi aplicate pentru o anumită infracțiune la două organizații diferite? Dacă pedepsa se stabilește doar în raport cu dauna cauzată, atunci poate apărea următoarea dilemă, o amendă de 100 mii lei poate avea un impact dezastruos pentru o companie mică, în consecință poate face ca aceasta să nu mai dorească să activeze, sau să se eschiveze de la achitarea amenzii, pe motiv de lipsa de resurse financiare. Pentru aceeași infracțiune însă, aceeași pedeapsă stabilită unei organizații mari cu fonduri suficiente nu ar avea impactul unei pedepse. Eficiența în acest caz va fi diferită. Este indicat în legea penală că instanța de judecată la stabilirea pedepsei trebuie să ia în considerație și situația economico-financiară a persoanei juridice, dar limita maximă rămîine aceeași pentru o anumită infracțiune, indiferent de situația economico-financiară a acesteia.

Al.4 art.64 Cod Penal prevede “în caz de eschivare cu rea-voință a persoanei juridice de la achitarea amenzii fixate, instanța de judecată poate să înlocuiască suma neachitată a amenzii cu urmărirea patrimoniului”. Realitatea însă, denotă faptul că – persoanele juridice fie nu au în genere patrimoniu, mai ales cele care au intenția de a comite infracțiuni,fie patrimoniul lor este deseori gajat, majoritatea patrimoniului fiind in leasing, credit, etc .

Pentru ca pedeapsa să fie eficientă, ea trebuie să fie clară, corespunzătoare și imposibilă de a fi evitată. În cazul persoanelor fizice, lucrurile stau foarte simpu, persoana care a comis un furt, fie recuperează material dauna, fie execută perioada stabilită de inchisoare, modalități de evitare nu sunt atît de multe. Pe cînd în cazul persoanelor juridice, pedepsele nu sunt reale, nu în toate cazurile clare, și la sigur sunt foarte ușor de evitat.

O altă pedeapsă, potrivit art. 73 Cod Penal, este ***privarea unei persoane juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate***, care poate fi atît pedeapsă principală, cît și complementară. Conform articolului sus menționat, privarea unei persoane juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate constă în stabilirea interdicției de a încheia anumite tranzacții, de a emite acțiuni sau alte titluri de valoare, de a primi subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat sau de a exercita alte activități. Considerăm această normă, una abuzivă, pe motiv că statul îți rezervă practic drepturi nelimitate de intervenție în activitatea organizației. În mod normal, persoanei juridice îi sunt interzise practicarea activităților ce ar contraveni legislației în vigoare, atît timp cît persoana juridică respectă toate normele impuse de legislație, nu are de ce să fie restricționată în activitate. În același timp, nu este rațională nici stabilirea interdicției pe un anumit termen. Dacă persoana juridică practică o activitate fară respectarea anumitor norme/standarde, atunci este trasă la răspundere pentru aceasta, și este clar că nu poate practica această activitate în afara legii. În cazul în care după tragerea la răspundere persoana își reglează activitatea, astfel încît să corespundă tuturor normelor legale, nu este clar de ce și în ce bază poate fi limitată în practicarea acestei activități.

Făcînd o analiză, observăm că sancțiunea dată conține, de fapt, două pedepse diferite. În realitate, primirea de subvenții, înlesniri și alte avantaje de la stat nu constituie o activitate a persoanei juridice. Exercitarea unei activități este o inițiativă a persoanei juridice, un gen concret de activitate care poate fi prevăzut în actele de constituirea entității colective, pe cînd subvențiile și înlesnirile sunt niște acte ale statului, care pot însoți această activitate, pe baza anumitor acte normative. Activitatea persoanei juridice, care eventual poate fi interzisă, și subvențiile, înlesnirile sau avantajele acordate de stat constituie obiectul voinței diferitelor subiecte de drept, ce se află pe poziții opuse în relațiile juridice și, respectiv, sunt de natură diferită. Pe baza celor expuse, ar fi rezonabil să divizăm această pedeapsă în două pedepse aparte.[1]

Ar fi de notat, deasemenea, faptul că subvențiile, înlesnirile și alte avantaje acordate de stat, nu se dau la cerere sau din simplă inițiativă a persoanei juridice, pentru primirea cărora este necesară îndeplinirea unui șir de condiții și formalități, verificate minuțios de organele responsabile, în mod normal, subvențiile și înlesnirile nu trebuie să fie oferite unor persoane juridice cu activități dubioase, motiv pentru care dispare necesitatea unei astfel de pedepse.

Art.73 al.2 Cod Penal prevede – privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate poate fi limitată la un anumit teritoriu sau la o anumită perioadă a anului și se stabilește pe un termen de pînă la 5 ani sau pe un termen nelimitat.

În literatura de specialitate este exprimată opinia potrivit căreia acest gen de limitare corespunde mai curînd măsurilor de siguranță, care au drept scop înlăturarea unei stări de pericol și se orientează spre viitor, de aceea ar trebui trecută în această categorie de consecințe penale, susceptibilă de a fi aplicată persoanei juridice.[2]

În accepțiunea noastră, această prevedere este foarte largă, nu sunt stabilite careva limite sau condiții, care anume activități pot fi limitate în timp și teritoriu, de ce anume pe o astfel de perioadă. Dacă este vorba de activități ilegale, atunci este clar, ele sunt interzise din start, instanța de judecată nu este nevoită să facă acest lucru, dacă însă este vorba de o activitate legală, și interdicția se aplică pe un termen nedeterminat, atunci această pedeapsă poate fi egală cu lichidarea, dacă această activitate este activitatea de bază a organizației.

O ultimă categorie de pedeapsă care poate fi aplicată persoanelor juridice este ***lichidarea***, prevăzută de art.74 Cod Penal, care indică faptul că lichidarea persoanei juridice constă în dizolvarea acesteia, cu survenirea consecințelor prevăzute de legislația civilă. Deasemeni, al.2 al aceluiași articol prevede – lichidarea persoanei juridice se stabilește în cazul în care instanța de judecată constată că gravitatea infracțiunii săvîrșite face imposibilă păstrarea unei atare persoane juridice și prelungirea activității ei.

[1] Stela Botnaru, Alina Șavga, Vladimir Grosu, Mariana Grama, Drept Penal.Partea Generală, Ed. Cartier, Chișinău 2006, p.450
[2] Gh.Gladchi, A.Mariț, V.Berliba, I.Dolea, V.Zaharia, Noua legislație penală și procesual penală, Chișinău 2007, p.69

În literatura de specialitate, este expusă părerea care se referă la sintagma „lichidarea persoanei juridice”, şi anume că aceasta ar trebui să fie înlocuită cu sintagma – dizolvarea persoanei juridice, deoarece anume aceasta din urmă, conform Codului Civil, deschide procedura de lichidare, în cadrul căreia sunt satisfăcute cerinţele patrimoniale ale creditorilor, se încasează amenzile, inclusiv cele impuse în calitate de pedeapsă penală, se împart între fondatori bunurile ce rămîn. În urma încheierii procedurilor ce urmează dizolvarea, are loc lichidarea persoanei juridice, ca se soldează cu radierea ei din registrul în care se înregistrează aceste subiecte de drept.[1]

Aceasta reprezintă una dintre cele mai discutabile pedepse în viziunea noastră, pe motiv că nu sunt indicate careva limite legale sau condiţii în care persoana juridică poate fi lichidată. Dacă acest lucru poate fi influenţat doar de gravitatea faptei, este lichidarea în acest caz o pedeapsă? În opinia doctrinarilor americani, precum şi a celor englezi care aplică această pedeapsă în cazuri excepţionale, doar în cazul asocierii ilegale, lichidarea unei organizaţii afectează grav principiul libertăţii comerciale şi a celei de asociere.

Dacă persoana juridică “comite” o infracţiune deosebit de gravă şi instanţa decide ca ea să fie lichidată, îşi îndeplineşte pedeapsa scopul în acest caz? Cu toate că în literatură[2], se face paralelă între lichidare şi pedeapsa cu moartea în cazul persoanei fizice, aceste două situaţii nu sunt identice. Dacă persoana fizică comite o infracţiune excepţional de gravă şi este condamnată la pedeapsă capitală, atunci scopul este clar, societatea exclude posibilitatea repetării unei astfel de infracţiuni din partea condamnatului. În cazul lichidării, se exclude posibilitatea comiterii unor acte ilegale de persoane juridice respectivă, şi dacă admitem că nu este trasă la răspundere penală persoana fizică responsabilă, atunci ca consecinţă am pedepsit o formă juridică, o ficţiune şi adevăratul vinovat este scutit de răspundere.

Pe de altă parte există situaţii cînd infracţiunea este comisă de persoanele cu funcţie de răspundere din cadrul organizaţiei, persoana juridică fiind trasă la răspundere penală, acesteia se aplică pedeapsa în formă de privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau lichidarea. Aceasta pedeapsă se aplică organizaţiei în ansamblu, şi consecinţele faptelor prejudiciabile ale persoanelor cu funcţie de răspundere din cadrul acestei persoane juridice se aplică întregului personal. Dacă se respectă în acest caz principiul caracterului personal este o altă dilemă, pe lîngă analiza teoretico-practică a eficienţei aplicării acestor pedepse.

Tragerea la răspundere penală afectează întreaga persoană juridică, consecinţele faptelor unor persoane sunt suportate de către toţi membrii organizaţiei. Aceasta ar putea fi situaţia cînd unei persoane juridice i s-ar aplica lichidarea acesteia ca pedeapsa penală, iar toţi angajaţii ar fi trebuit să fie concediaţi. Tocmai, din acest considerent vinovăţia, şi legătura cauzală trebuie dovedită în raport cu fiecare angajat, iar lipsa vinovăţiei a unei singure persoane ar condiţiona imposibilitatea tragerii la răspundere penală a persoanei juridice în întregime.

Or, dacă voinţa persoanei juridice ar reprezenta nimic altceva decît voinţa persoanelor aflate la gestionarea ei, nu ar trebui să admitem ca consecinţele faptelor acestora să fie suportate de persoane care „voinţa” nu şi-au exprimat-o.

În concluzie, opinăm că este indiscutabil faptul că persoanele trebuie să răspundă pentru faptele comise, inclusiv şi cele juridice, nici măcar nu se discută dacă este oportun sau nu prezenţa în calitate de subiect al infracţiunii al persoanei juridice, se încearcă a fi analizate pedepsele care pot fi aplicate persoanelor juridice şi eficienţa lor practică. O descriere mult mai amplă a cazurilor, condiţiilor sau factorilor care ar putea influenţa aplicarea unei sau altei pedepse ar fi binevenită, mai ales în ceea ce ţine de privarea persoanei juridice de dreptul de a exercita o anumită activitate sau lichidarea. La fel, ar fi pertinentă şi perfecţionarea întregului sistem pentru a eficientiza şi aplicarea acestor pedepse.

[1] Stela Botnaru, Alina Şavga, Vladimir Grosu, Mariana Grama, Op.cit., p.451
[2] Под ред. В.М.Лебедева, Научно-практическое пособие по применению УК РФ, Изд. Норма, Москва 2005, стр.56

LITIGII SPORTIVE-NOTIUNI INTRODUCTIVE

SLABU Gheorghe-Sorin, doctorand,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: *Sport is not only a physical activity and a social phenomenon but a transnational legal phenomenon with elements belonging to both public law and private law but, also belongs to international law and European law, managed to have an independent existence, respected, managed by the rules set out to create a real alternative to ordinary justice, sports arbitrage.*

Keywords; *sports disputes, sports justice, alternative solutions, sports arbitration.*

Sportul, in general, se bucura de o dezvoltare si o apreciere deosebita ,care, pe linga faptul ca incurajeaza un mod de viata sanatos, determina si alte pesoane sa isi perfectioneze aptitudinile sportive si sa tinda spre performanta,care, pe linga satisfactiile personale ofera si numeroase avantaje de ordin patrimonial ce nu pot fi neglijate,avind in vedere faptul ca viata de sportiv de performanta este relativ scurta si acesta ar trebui ca in intervalul de timp in care ajunge sa aiba performanta sa obtina venituri consistente necesare si atunci cind nu va mai putea sa atinga aceleasi performante si cu atit mai mult atunci cind nu va mai putea sa practice sportul respectiv.

Ca si activitate profesionista, activitatea sportivilor se desfasoară în baza unor contracte incheiate cu asociatii sportive, cluburi, federații, in baza unor reguli proprii stabilite prin statute si regulamente, in urma negocierilor derulate intre parti si care prevad si modul de solutionare a litigiilor eventuale, ce ar putea aparea cu ocazia derularii contractelor respective si care sint atribuite unor comisii constituite la nivel de federatii.Astfel de litigii avind ca punct de referinta un contract sportiv pot fi numite litigii sportive chiar daca notiunea este destul de vasta,aceasta incluzind pe linga latura economica a contractului care priveste salarizarea si latura tehnica care se refera la regulile de joc si la disciplina sportiva.

Litigiile sportive sint o notiune care nu este si nici nu a fost suficient dezbatuta in dreptul din R.Moldova , datorita dorintei de reglare a ,,conturilor in familie”, dar aceasta dorinta este specifica sportului in general ,si prin aceasta se urmareste ca regulile care sint stabilite de catre federatiile sportive sa fie insotite de putere autonoma represiva,care are drept scop disciplinarea societatilor sportive, a sportivilor precum si a celorlalti participanti la activitatile sportive.

Miscarea sportiva este construita empiric pentru a raspunde necesitatii sistemelor universale competitive si se prezinta ca un ansamblu de reguli private de tip asociativ,cu vocatie monopolista, construita, sport cu sport intr-o forma piramidala si avind in virf o federatie internationala, ea grupind federatiile nationale, una din fiecare tara,in cadrul carora,sint afiliate cluburi sportive ai caror membrii sint licentiati de aceste federatii.[1]

Litigiu este potrivit dictionarului explicativ un conflict intre persoane, institutii, state, etc. care poate forma obiectul unui proces, unui arbitraj, etc.[2]

Litigiul este asadar o neintelegere ,un conflict care apare ,iar litigiile sportive sint acele neintelegeri care apar cu prilejul executarii contractelor sau desfasurarii activitatilor sportive avind ca subiecti sportivii, cluburi sportive si personalul tehnic si a caror solutionare este dedusa judecatii arbitrale.

Dintotdeauna litigiile sportive au fost solutionate de catre organisme cu atributii jurisdictionale ,organisme interne create de catre federatii prin dispozitiile statutare si care interzic orice contestatie in fata instantelor de drept comun.

Aceste hotariri adoptate de catre institutiile arbitrale sint puse in executare, chiar daca hotarirea nu este pronuntata de catre instanta de drept comun,ceea ce scoate in evidenta puterea autoritatii sportive care poate sa hotarasca fara ca sa aiba loc un proces propriu-zis, dar, respectind dreptul la aparare, potrivit regulilor institutionalizate. Aceste reguli se gasesc in regulamente, directive si recomandari ale Comitetului International Olimpic,norme antidoping, statute si regulamente ale comitetelor olimpice nationale si ale federatiilor sportive nationale si internationale.

[1] Charles Dudugnon,Bernard Foucher,Jean Pierre Karaquillo,Alain Lacabarats, Reglement de litiges,au sein de mouvement sportif ,Dalloz-Paris,2012,pag.1(mai departe Charles Dudugnon s.a. op.cit.).

[2] Academia Romana ,Institutul de3 Lingvistica,, Iorgu Iordan,, D.E.X. Dictionarul explicativ al limbii romane,editura Univers enciclopedic ,Bucuresti 1998 pag.557,(mai departe D.E.X.).

Instituirea sistemului arbitral sportiv, a suscitat, atit din punct de vedere doctrinar cit si jurisprudential ,mari interese obligind federatiile sa intervina si sa justifice chiar propria lor existenta ,prin redactarea cit mai precisa a regulilor arbitrale si incercind sa faca cit mai bine distinctia intre judecata dreapta si clauza compromisorie.

Conceptul de litigiu sportiv este legat de conceptul de justitie sportiva,care chiar daca nu are un cadru legal bine stabilit totusi am putea spune ca este vorba despre un sistem sportiv institutionalizat in cadrul caruia toate comisiile, constituite potrivit propriilor statute ,reusesc sa impuna disciplina in toate raporturile si la toate nivelele.

Asadar sistemul creat ,institutionalizat pentru a solutiona litigiile sportive cunoaste o clasificare dualista si anume clasificarea de tip subiectiv si clasificarea de tip obiectiv.

Sistemul subiectiv considera ca este impotanta calitatea subiectilor dreptului sportiv,federatii asociatii,sportivi,antrenori.[1]

Sistemul obiectiv insa isi fixeaza atentia asupra naturii disputelor si avem:

- Justitia de tip tehnic care isi justifica competenta in ceea ce priveste regulamentul propriu al competitiei sportive.Se bazeaza pe intreaga reglementare tehnica care sta la baza activitatii sportive si este alcatuita din deciziile care sint luate in mod direct in timpul competitiei sportive de catre arbitrii.
- Justitia de tip disciplinar,are ca scop constatarea si pedepsirea abaterilor care constau in incalcari de statute si regulamente si care se solutioneaza de comisii disciplinare. O importanta deosebita trebuie acordata fraudei sportive care are drept scop impiedicarea desfasurarii competitiei si alterarea rezultatului.
- Justitia de tip economic ,are ca obiect disputele cu continut patrimonial, inclusiv conflictele
- generate de raporturi diverse.Aici ne intilnim cu arbitrii si cu justitia arbitrala care are un rol important in sectorul sportiv.
- Justitia de tip administrativ, consta in faptul ca toate masurile federale pot fi contestate la comisii superioare ,acesta fiind un recurs ierarhic identic cu cel prevazut pentru administratia publica.[2]

Litigiile sportive sint asadar o categorie speciala de litigii care au subiecti calificati, potrivit teoriei subiective si anume pot fi sportivi ,cluburi sportive ,asociatii sportive, federatii,antrenori,intre care se stabilesc raporturi contractuale potrivit statulelor si regulamentelor si a coror nerespectare face sa apara conflictul ,disputa ce urmeaza a fi solutionata prin arbitraj.

O conditie esentiala in materia solutionarii litigiilor sportive o reprezinta compromisul sau clauza compromisorie, clauza fara de care institutia arbitrala nu poate fi investita cu solutionarea litigiilor.

Asadar pentru a putea investi comisia arbitrala cu solutionarea unui litigiu sportiv trebuie sa avem un anumit gen de sport recunoscut la nivel national /international, organizat ca si federatie la care sint afiliate cluburi sportive si asociatii sportive,statute si regulamente care reglementeaza modul de desfasurare al activitatii sportive respective ,organe proprii cu atributii juridictionale,un sportiv ,iar intre sportiv si asociatii sportive, ligi profesioniste sau alte forme de organizare sa existe un contract care sa contina o clauza compromisorie ce prevede ca in caz de aparitie a unui litigiu in legatura cu nerespectarea contractului, statutului sau regulamentului,acest litigiu va fi inaintat spre solutionare organelor cu atributii jurisdictionale interne ,constituite la nivelul federatiei.

Cu toate ca dreptul in general are ca si principiu libertatea contractuala, in domeniul sportiv, cind este vorba de litigii ce decurg din contractele incheiate intre parti, solutionarea diferendelor este o problema important pe care federatiile o trateaza ca pe o problema interna si introduc in contracte clauze compromisorii ce stabilesc competenta organelor interne pentru solutionarea litigiilor ce pot sa apara.

Acest tip de justitie este o justitie de tip privat ,,conflictele se regleaza in familie”, si este un reflex natural in intregul corp social, ce dorea mai putin la inceput sa regleze litigiile in familie. Lumea sportului nu a scapat de aceasta dorinta ,si face ca in conflictele ce apar sa se doreasca acest lucru deoarece sint reguli stabilite.[3]

[1] Massimo Coccia,Fenomenologia della controversia sportiva e dei suoi metodi di risolutione in Italia, Rivista di Diritto sportivo 1997 pag.610.(mai departe M.Coccia,op.cit).
[2] Francesco Paolo Luiso, La giustizia sportiva,editura Pisa 1975.pag.36.
[3] Frederic Buy,Jean Michel Marmayou,Didier Poracchia,Fabrice Rizzo, Droit du sport,3-edition, Lextenso editions,2012,Paris pag179.

Nu exista nici un sport fara reguli, iar sportul este supus respectului acestora.[1]

Fiecare sport are stabilite reguli atit pentru modul de desfasurare a competitiei cit si cu privire la protectia sportivilor din punct de vedere al persoanei care desfasoara o activitate remunerata, adica din punct de vedere al sportivului care munceste si este indreptatit la un anumit numar de ore de munca zilnic, la un anumit salariu, la timp pentru refacerea capacitatii de munca, la concediu de odihna, indemnizatii in caz de incapacitate de munca ,asigurare in caz de accident precum si la alte drepturi specifice unui angajat in dreptul muncii.

Toate litigiile ce apar ca urmare a nerespectarii acestor drepturi , sint deduse organismelor interne ale federatiilor de profil si sint solutionate potrivit principiilor dreptului.

Pentru a fi in prezenta unui litigiu sportiv trebuiesc indeplinite cumulativ urmatoarele conditii:

- sa existe un contract incheiat intre un sportiv,antrenor pe de o parte si o federatie , asociatie sportiva sau liga profesionista de cealalta parte,
- sa existe o neintelegere intre parti care sa se datoreze nerespectarii conditiilor contractuale, statutare sau regulamentare,
- contractul sa contina clauza compromisorie care prevede faptul ca litigiile ce apar in legatura cu contractul se solutioneaza de comisia arbitrala a federatiei respective.

In ceea ce priveste arbitrajul acesta este intern sau international cu toate acestea se supun unor regului comune si anume ,trebuie sa existe un acord prealabil al partilor de a recurge la arbitraj si comisia sau tribunalul arbitral care hotaraste garanteaza impartialitatea si independenta.[2]

Un rol important in solutionarea litigiilor ce decurg din contractele de munca ale sportivilor il are si Alternative Dispute Resolution (A.D.R.), solutionarea alternativa a disputelor, litigiilor, care este considerat un instrument al concilierii dintre parti fiind un prim pas in solutionarea litigiului si anterior sesizarii organului arbitral. Concilierea este o forma de negociere care se face prin intermediul unui terț, autoritar si impartial si care incearca sa stabileasca intre parti un acord satisfacator pentru ambele parti.[3]

Cu ocazia concilierii partile incearca sa gaseasca o solutie care sa le permita sa depaseaca conflictul si oferind avantajul unei rapiditati in solutionarea litigiului aparut,este o procedura care lasa deschise porti in vederea unor eventuale, viitoare colaborari.Medierea la rindul ei este tot o modalitate de solutionare amiabila a litigiilor .

De fapt aceasta solutionare amiabila, mediere in comisii de specialitate sau indiferent de termenul utilizat nu reprezinta altceva decit o alta fata a fair play-ului sportiv, de care atit cluburile cit si jucatorii,sau antrenorii dau dovada.

Cu aceasta ocazie fiecare parte implicata incerca sa diminueze efectele negative pe care cealalta parte trebuie sa le suporte ,dar proportional cu gravitatea incalcarilor, si deasemenea in cadrul solutionarii litigiilor prin intermediul comisiilor de specialitate constituite conform regulamentelor se inlatura si incarcatura psihica emotionala pe care ar aduce-o un proces si care ar putea avea consecinte negative in activitatea ulterioara a sportivului.

In ceea ce priveste sistemul european putem vorbii despre un sistem care a stabilit norme proprii care sa reglementeze in mod amanuntit situatia raporturilor de munca ale sportivilor si care il protejeaza pe sportiv, atit ca persoana care presteaza o activitate sportiva dar si ca persoana care desfasoara o activitate remunerata.

De altfel aceste raporturi de munca ale sportivilor au o natura mixta fiind atit o activitate sportiva, dar si o activitate de munca, ceea ce a dus in sistemul european la adoptarea unor norme specifice care sa corespunda relatiilor sociale ce se nasc in urma unor astfel de contracte de munca.

Aceasta specificitate a contractelor de munca ale sportivilor a dus si la nasterea unui sistem propriu jurisdictional, cu proceduri proprii care sa solutioneze eventuallele litigii ce pot sa apara.

Utilitatea si efectul pozitiv al acestor proceduri de solutionare a litigiilor sportive consta de asemenea si in faptul ca procedurile sint mult mai rapide ,nu sint necesari ani pentru a obtine o hotarire si deasemenea taxele care se achita sint mult mai mici decit cele care s-ar achita daca litigiile s-ar solutiona potrivit dreptului comun.

Toate acestease datoreaza faptului ca sportul este un fenomen social avind un rol social important,complementar dimensiunilor sportive si economice, asigurind servicii vitale pentru bunastarea societatii.

[1] Charles Dudugnon,s.a op.cit.pag.77.
[2] Laurence Cheve,La justice sportive,Lextenso editions,2012,Paris ,pag 142.
[3] Giuseppe Tambone,Diritto sportivo internazionale,Centro studi e ricerche ,,Sport Academy,,Pescara, Italia,2014,pag.107.

Acesta genereaza valori importante precum ; spiritul de echipa , solidaritatea , toleranta si fair play-ul, contribuind la dezvoltarea si implinirea personala. Sportul este un domeniu de activitate umana care prezinta un grad inalt de interes pentru oameni si care detine un potential imens de a-i reuni, care se adreseaza tuturor indiferent de varsta sau origine sociala. In afara aspectului de imbunatatire a sanatatii oamenilor , sportul are si o dimensiune educationala si un rol social, cultural si de recreere. Rolul social al sportului poate sprijini si consolida relatiile de prietenie intre oameni indiferent de sex , varsta , handicap, religie si credinta, orientare sexuala si cadru social sau economic; intre oameni de alte etnii, intre popoare, intre oameni de culorii diferite si care vorbesc limbi diferite; astfel sportul reuseste sa infrunte pericole si sa faca fata unor noi provocari aparute in societatea de azi, precum presiunea comerciala, exploatarea tinerilor sportivi, dopajul, rasismul, violenta si coruptia. Sportul a condamnat in mod repetat orice manifestare de rasism si xenofobie, acestea fiind incompatibile cu valorile pe care acesta le implementeaza si promoveaza. Lipsa de activitate fizica duce la excesul de greutate, favorizeaza aparitia obezitatii si a unor afectiuni cronice precum bolile cardio-vasculare si diabetul, care afecteaza calitatea vietii, pun in pericol viata persoanelor si creeaza probleme economiei si bugetului alocat sanatatii.

Sportul ofera, de asemenea, posibilitati atractive pentru implicarea si angajamentul tinerilor in societate si poate avea un efect benefic in contracararea delincventei .Sportul naste valori si creaza traditii ce trebuiesc promovate.

Sportul are de asemenea o importanta deosebita din punct de vedere economic, datorita investitiilor masive din sport, crearea de noi locuri de munca, ceea ce duce la o dezvoltare armonioasa a intregii societati.

REGIMUL JURIDIC AL CONTENCIOSULUI FISCAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA – METODOLOGIA CERCETĂRII

BLAŞCU Olesea, doctorand, letor universitar,
Univeritatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Any scientific approach is rooted in curiosity researcher, his skills of observation and the desire to express their views, ideas formulated through a process of research. The theme chosen for achieving the goal of scientific research is proposed:''The legal regime of tax disputes in Moldova'', a topic that is not addressed in legal doctrine and in our legislation.*

Orice demers ştiinţific îşi are originea în curiozitatea cercetătorului, în calităţile sale de observare şi în dorinţa sa de a-şi exprima opiniile, ideile formulate în urma unui proces de cercetare. Descrierea inadverţentelor între ceea ce se observă şi ceea ce există poate să determine apariţia unor propuneri de soluţii pentru suprimarea acestui decalaj, generator de întrebări determinante pentru cunoaşterea ştiinţifică. Plecând de la această premisă, ceea ce ne-am propus în cadrul acestui demers ştiinţific este conceperea unei cercetări complexe în cuprinsul căreia avem în vedere prezentarea fazelor de desfăşurare a acesteia, detalierea obiectivelor generale şi specifice temei de cercetare, a activităţilor, precum şi a rezultatelor estimate aşteptate.[1]

Tema de cercetare aleasă pentru realizarea dezideratului ştiinţific propus este : ***“Regimul juridic al contenciosului fiscal în Republica Moldova”.***

Motivaţiile alegerii temei sunt multiple:

- generozitatea temei;
- datorită faptului că se acordă din ce în ce mai mult interes din partea cercetătorilor din mediul academic acestei teme, fiind o temă cu caracter de noutate;
- lipsa abordărilor teoretice în domeniul cercetărilor regimului juridic al contenciosului fiscal, în ciuda imortanţei pe care contenciosul fiscal îl reprezintă din punct de vedere al eficacităţii procedurii fiscal;
- lipsa unor reglementări juridice ale contenciosului fiscal în Republica Moldova ;

[1] Nicoleta Maria CIOARA, file:///C:/Users/User2015/Downloads/rezumatul_tezei_de_doctorat_ienciu_nicoleta_maria.pdf

- studierea legislaţiei şi practicii altor state în domeniul dat, care denotă o importanţă deosebită a subiectului cercetat atît din punct de vedere teoretic, cu atît mai mult din punct de vedere practic.

In teza de doctorat îmi propun cercetarea conteciosului fiscal ca parte integrantă a *Dreptului fiscal* care apare ca o ştiinţă absolut necesară pentru studierea şi aplicarea corectă a mecanismului de impunere atât de către contribuabili cât şi de către organele investite cu atribuţii de administrare fiscală, inclusiv pentru a preveni apariţia unor eventuale litigii legate de aplicarea impunerii, precum şi de a soluţiona echitabil, legal şi prompt litigiile deja apărute.

Practica fiscală cotidiană provoacă numeroase divergenţe de opiniii între aceşti doi actori:[1]

- Organele de administrare fiscală, judecînd declaraţiile greşite sau incoerente ale contribuabilului, poate după caz începe soluţionarea litigiului conform procedurii impozitării din oficiu sau conform procedurii de verificare.
- Organele de administrare fiscală pot solicita de la contribuabil prezentarea documentaţiei fiscale şi dacă acesta nu se conformează, el va fi impozitat din oficiu.
- Contribuabilul nu depune declaraţiile în termen sau nu a plătit impozitele.
- Contribuabilul refuză a se supune controlului fiscal.
- Organele fiscale comit erori materiale, exemplu: dubla impunere.

Potrivit cercetătorului român Dascălu Daniel-Dumitru ***contenciosul fiscal*** reprezintă totalitatea litigiilor dintre organele fiscale şi orice alte persoane ale căror drepturi sau interese legitime pot fi afectate în cadrul unei proceduri de administrare fiscală derulate în legătură cu naşterea, stingerea sau modificarea unui raport juridic fiscal, care sunt soluţionate de către organele ale Statului cărora legea le atribuie competenţe în acest sens şi după reguli procedurale specifice.[2]

În sens general, elementele componente ale tezei de doctorat vor include o combinaţie de reflecţii asupra teoriilor privind regimul juridic al contenciosului fiscal, asupra regimul juridic al contenciosului fiscal privit din perspectiva contribuţiei acestuia la aplicarea teoriilor şi practicilor care îl vizează şi respectiv, reflecţii asupra practicilor legate de contenciosul fiscal, ca parte componentă a dreptului fiscal. Relaţiile dintre aceste trei componente le vom analiza ciclic astfel: ***contenciosul fiscal - teorii; contenciosul fiscal – practică*** şi ***teorii – practică***, punând astfel în evidenţă rolul şi importanţa contenciosului fiscal privit atât din punct de vedere teoretic, cât şi practic.

Scopul pe care ni-l propunem prin teză este cercetarea ştiinţifică a doctrinei şi cadrului normativ naţional şi european în domeniul contenciosului fiscal.

Obiectivele pe care ni le propunem sunt:

1) Cercetarea şi generalizarea doctrinei naţionale şi europene în domeniul contenciosului fiscal;
2) Studiul legislaţiei naţionale şi a statelor europene în domeniu, proliferînd următoarele aspecte:

- elucidarea formelor de manifestare, evoluţia istorică şi perspectiva legislaţiilor străine de soluţionare a disputelor fiscale pe baza unor căi alternative;
- distincţia dintre Contenciosul administrativ şi contenciosul fiscal;
- analiza elementelor raportului juridic fiscal: subiect, obiect, conţinut, precum naşterea, modificarea şi stingerea raportului fiscal;
- analiza actelor administrativ-fiscale şi a operaţiunilor administrative derulate de către organele fiscale;
- stabilirea organele competente în soluţionarea contestaţiilor formulate împotriva actelor administrativ-fiscale;
- analiza utilizării procedurilor graţioase şi a mijloacelor alternative de soluţionare a disputelor în materie fiscală;
- analiza situaţiilor contencioase în materia fiscală şi fenomenele de contestare a dreptului;
- studierea jurisprudenţei instanţelor române şi străine, precum ar fi Franţa, Belgia; inclusiv, Curtea de Justiţie a Uniunii Europene şi Curţii Europene a Drepturilor Omului.

3) elaborarea concluziilor, propunerilor de lege fernda pentru modificarea şi completarea legislaţiei naţionale.

[1] Le contencieux fiscal au Maroc :voies de recours et role de l expert comptable, http://fr.slideshare.net/essa1988/memoire-contentieuxfiscalmaroc (vizitat 20.01.2015)

[2] Dascălu Daniel-Dumitru. Contenciosul fiscal. Teză de doctorat (Rezumat), Bucureşti, 2013 [online] http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Noiembrie/DASCALU%20DANIEL%20DUMITRU%20-%20Contenciosul%20fiscal/Contenciosul%20fiscal%20Rezumatul%20tezei%20.pdf (vizitat 27.01.2015)

Vasilică Victoria îl citează pe Anton Pann[1] menţionînd *„Știința este o ușă a cărei cheie este cercetarea”*.

Cercetarea ştiinţifică este o activitate sistematică, creatoare, menită să sporească volumul de cunoştinţe şi utilizarea acestor cunoştinţe pentru noi aplicaţii.

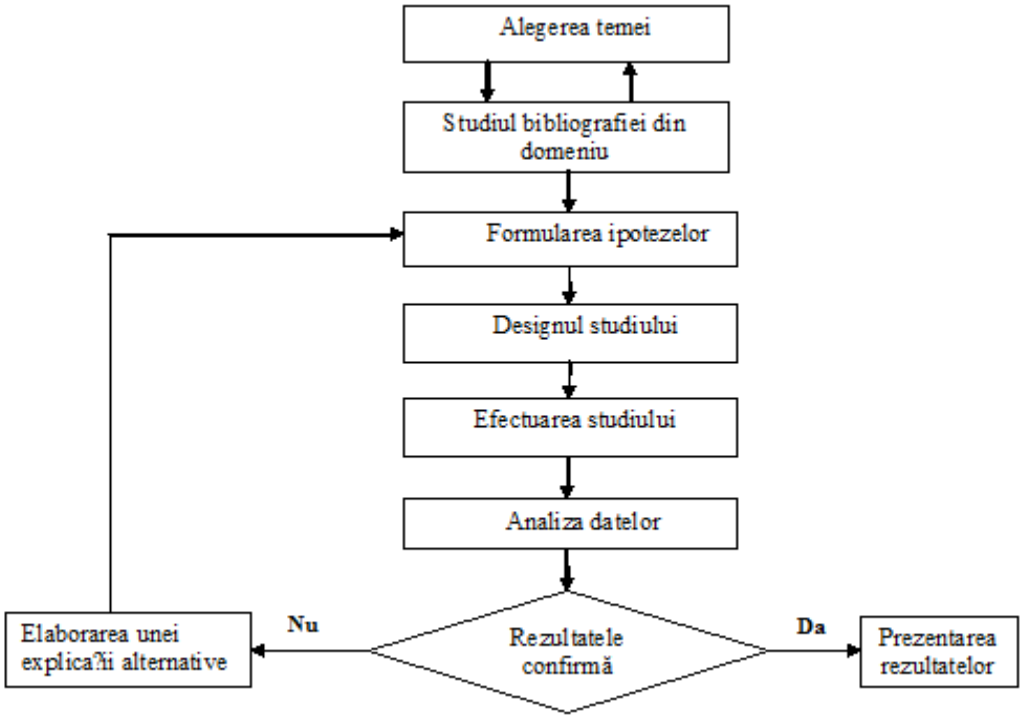

Figura 1. Etapele cercetării de tip deductiv

Cercetarea ştiinţifică este şi o activitate de management, căci are în vedere procesul de organizare a cercetării, stabilirea etapelor şi a termenelor pentru fiecare în parte, corelarea etapelor cu termenele parţiale şi cu cel final al cercetării, o gestionare adecvată a resurselor materiale şi intelectuale ale cercetătorului.[2]

Cercetarea este un proces care are etape distincte. Există trei mari faze:[3]

- Pregătirea cercetării;
- Efectuarea cercetării;
- Finalizarea cercetării.

Pentru fiecare tip de cercetare schema poate arăta în mod diferit. Pentru o cercetare de tip deductiv Boehm propune etapele prezentate în figura 1.

Pot exista mai multe astfel de scheme. Unele sunt liniare, în care nu ne întoarcem la etape anterioare; altele sunt ciclice (figura 2),[4] sugerînd continuitatea procesului de cunoaştere. Numărul de etape şi denumirea lor variază de la autor la autor.

În prima fază, cea de pregătire a cercetării trebuie rezolvate problemele teoretice şi metodologice. Avem aici următoarele etape:

- Alegerea temei de cercetare;
- Studiul bibliografiei;
- Formularea ipotezelor;
- Designul studiului.

[1] Vasilica Victoria, http://www.slideshare.net/VasilicaVictoria/metodologia-proiectului-de-cercetare

[2] Elena Aramă, Rodica Ciobanu, Metodologia dreptului(Sinteze pentru seminar), CEP USM, Chişinău,2011, http://drept.usm.md/public/files/Aramametoddrept-169f1b.pdf

[3] Sorin Dan Șandor, Metode și tehnici de cercetare în științele sociale, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf

[4] Popa Lăcrămioara, Aspecte generale privind cercetarea științifică, http://www.slideshare.net/VasilicaVictoria/metodologia-proiectului-de-cercetare

Alegerea temei de cercetare

Trebuie să facem diferență între tema de cercetare și domeniul de cercetare. Studiul temei pe care o alegem trebuie făcut în contextul domeniului care include problema noastră. Astfel ne-am propus spre cercetare, ca urmare a consultării opiniei coordonatorului științific, tema ***Regimul juridic al contenciosului fiscal în Republica Moldova.*** Cercetarea acestei teme o vom studia în contextul mai larg al Dreptului fiscal.

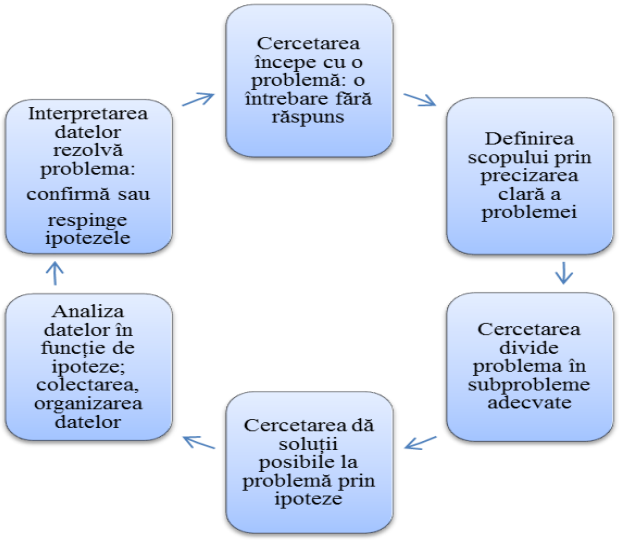

Figura 2. Reprezentare ciclică a etapelor de cercetare

Confucius a spus:”*Cel mai greu lucru este să găseşti o pisică neagră într-o încăpere întunecată, mai ales dacă pisica nu este acolo”*. La fel e și cu cercetarea – este greu să studiem ceva ce nu există, trebuie să ne asigurăm că fenomenul chiar se întîmplă. Tema pe care ne-am propus-o reprezintă interes personal și un interes sporit pentru comunitatea științifică și nu în ultimul rînd pentru societate.

Studiul bibliografiei

Documentarea-învăţarea se realizează prin următoarele două forme:[1]

1) *Documentarea bibliografică* menită să asigure informarea asupra tezaurului ştiinţific creat pe parcursul istoriei atât în ţară, cât şi peste hotare.
2) *Documentarea directă*, menită să asigure informarea şi cunoaş- terea fenomenului practic din zilele noastre; calitatea acesteia asigură perspectiva de a contribui la corectarea, perfecţionarea şi sporirea patrimoniului ştiinţific.

Studiul bibliografic are următoarele obiective:

- Mai buna înțelegere a domeniului studiat;
- Prezentarea stadiului actual al cunoașterii în domeniu;
- Identificarea principalelor teorii, metode, instrumente de cercetare în domeniu;
- Furnizarea unui cadru teoretic și al rezultatelor cercetărilor anterioare care vor fi folosite în explicarea rezultatelor cercetării;
- Identificarea și verificarea întrebărilor de cercetare.

Sursele de informare utilizate în cercetarea științifică le putem clasifica conform figurii 3:[2]

Activitatea în domeniul dreptului, câmp al științelor umane prin excelență, depinde, la ora actuală, din ce în ce mai mult de tehnologia informației. Practic, în ceea ce priveúte activitatea de gestiune, de documentare sau de schimb între profesioniști și/sau instituții, activitatea juridică capătă o dimensiune informatică importantă.[3] Dezvoltarea Internet-ului permite juriștilor o mai bună informare în domeniu, prin accesul la legi, norme, spețe, dezbateri din țară și din străinătate, cu posibilitatea

[1] Elena Aramă, Rodica Ciobanu, Metodologia dreptului(Sinteze pentru seminar), CEP USM, Chișinău,2011, http://drept.usm.md/public/files/Aramametoddrept-169f1b.pdf

[2] Lenuța Ursachi, Surse de informare utilizate în activitatea de cercetare, http://www.slideshare.net/lursachi/surse-de-informare-utilizate-n-activitatea-de-cercetare?related=2

[3] Ioana Vasiu, Lucian Vasiu - Informatică juridică úi drept informatic, Editura Albastră, Cluj-Napoca, 1997

comunicării şi schimbului de experienţă între juriştii ce aparţin diferitelor sisteme juridice. Practic, Internet-ul creează posibilitatea accesului instantaneu sau cvasiinstantaneu la informaţie, eliminând, pe de altă parte, "teancurile" de hârtii şi acte. Internet-ul este mai rapid, mai simplu, mai uşor de folosit şi mai ieftin faţă de metodele tradiţionale.[1]

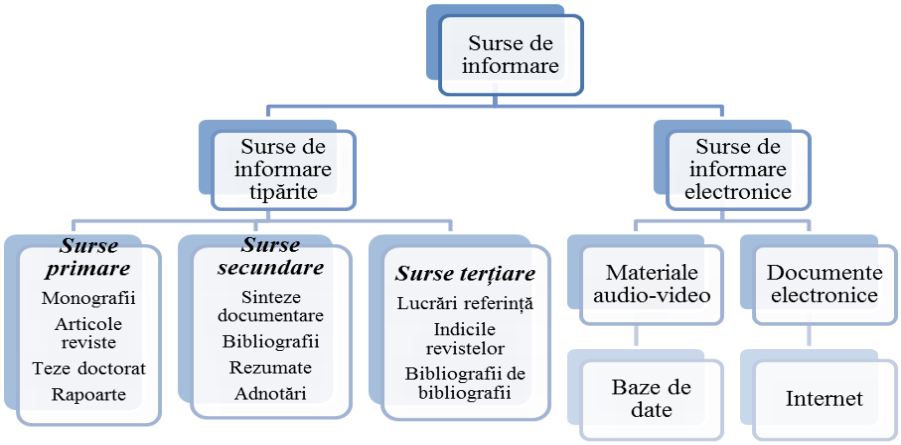

Figura 3. Clasificare surselor de informare

Formularea ipotezelor

Pentru elaborarea tezei, este importantă ipoteza. Ipotezele bune pot veni din lecturi, observaţii empirice, modificarea legislaţiei, ele sugerează piste de cercetare, presupuneri de asemănări, diferenţe, legătură între anumite mecanisme. Ipoteza este o presupunere, în baza căreia urmează să se explice problema juridică, să se găsească cauzele şi factorii ce determină evoluţia unui fenomen juridic. Ipoteza trebuie să rezulte în mod firesc din analiza desfăşurată în cadrul documentării bibliografice şi a documentării directe. Ipoteza trebuie să răspundă mai multor cerinţe: să aibă un mare conţinut informaţional; să genereze cât mai multe consecinţe testabile; să satisfacă exigenţa de noncontradicţie; să aibă mare capacitate de explicare a fenomenului juridic; să permită formularea de previziuni şi aspecte noi.[2]

Designul studiului

Designul studiului cuprinde metodologia care va fi folosită. Etapele metodologiei se referă la operaționalizare, alegerea metodei de cercetare, construirea instrumentelor și selectarea cazurilor.

Efectuarea cercetării cuprinde două faze : colectarea datelor și analiza lor.

Colectarea datelor

Date înseamna: numere, trăsături/caracteristici, forme, grafice care reprezinta anumite atribute calitative (ex. comportament obedient; comportament corect) sau cantitative (ex. inaltimea, greutatea, varsta etc.) cu privire la o variabila sau set de variabil. Datele trebuie observate si inregistrate sau culese, masurate. Devin informatii, adica dobandesc o anumita semnificatie si, prin prelucrare, analize etc. devin cunostinte despre ceva.

Datele se culeg din sursele potrivite domeniului şi cu metodele adecvate acelui domeniu: înregistrare, observare, experiment,t simulare, chestionare orală a unor subiecti, chestionare în scris a unor subiecti, panel, Studii de caz Metoda Delphi: consultarea specialistilor pentru o previziune privind evolutia în viitor a unui fenomen.[3]

Analiza datelor

Zona destinată colectării şi analizării datelor urmăreşte să găsească răspunsuri la întrebări precum: *Colectarea datelor s-a făcut în mod sistematic şi logic utilizând metode adecvate? Interpretarea datelor s-a realizat corect? Metodele tehnice de analiză a datelor utilizate sunt relevante şi eficiente?* Luând în calcul aceste întrebări, pentru colectarea şi analizarea datelor avem în vedere semnificaţia, relevanţa şi importanţa datelor colectate în vederea găsirii de răspunsuri la

[1] Daniela Gărăiman - Dreptul úi informatica, Editura All Beck, Bucureúti, 2003
[2] Elena Aramă, Rodica Ciobanu, Metodologia dreptului(Sinteze pentru seminar), CEP USM, Chișinău,2011, http://drept.usm.md/public/files/Aramametoddrept-169f1b.pdf
[3] Maria Bîrsan, Metodologia cercetării, Note de curs, http://cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/II_Metodologia_cercetarii.pdf

întrebările formulate şi la demonstrarea validităţii ipotezelor de cercetare stabilite. Zona de final a procesului de cercetare este rezervată rezultatelor aşteptate şi concluziilor aferente demersului ştiinţific. Pentru diseminarea rezultatelor avem în vedere publicarea unor rapoarte de cercetare şi lucrări de specialitate menite să evidenţieze toate aspectele precizate în cadrul procesului de cercetare.

A treia fază, finalizarea studiului se referă la concluzii şi la inserția socială a rezultatelor.[1]

Concluzii

Ne interesează dacă teoria avansată a fost confirmată sau nu, care sunt implicațiile rezultatelor asupra bazei teoretice, ce recomandări se pot face pentru programe, îmbunătățirea cadrului legal şi îmbunătățirea cercetării.

Inserția socială a rezultatelor

Rezultatele unei cercetări nu ar trebui să rămînă în sertarul cercetătorului sau între paginile unui raport sau a unei lucrări pe care nu o citește nimeni, ele ar trebui să aibă efect asupra societății. El trebuie să atragă atenția unor cercuri cît mai largi asupra problemei identificate şi posibilile soluții identificate. În cazul particular al problemei *Regimului juridic al contenciosului fiscal în Republica Moldova* în calitate de cercetător trebuie să încercăm să aducem la cunoștința tuturor celor interesați (organul legislativ, aparatul fiscal, ONG-urile ce se preocupă de apărarea drepturilor persoanelor, indivizi, organizații) rezultatele cercetărilor. Trebuie să fim conștienți că un cercetător are şi o datorie față de societate, cea de a furniza informații pe baza cărora se pot lua decizii mai bune pentru societate.

Demersul ştiinţific pe care l-am propus îmbină o serie de elemente metodologice cu caracter general, menite să faciliteze înţelegerea modalităţii de lucru întreprinsă. În acest sens, utilizând reprezentarea grafică (figura 4)[2], dorim să redăm principalele elemente de referinţă la care vom apelat pe parcursul lucrării propuse.

Figura 4. Metodologia de cercetare ştiinţifică

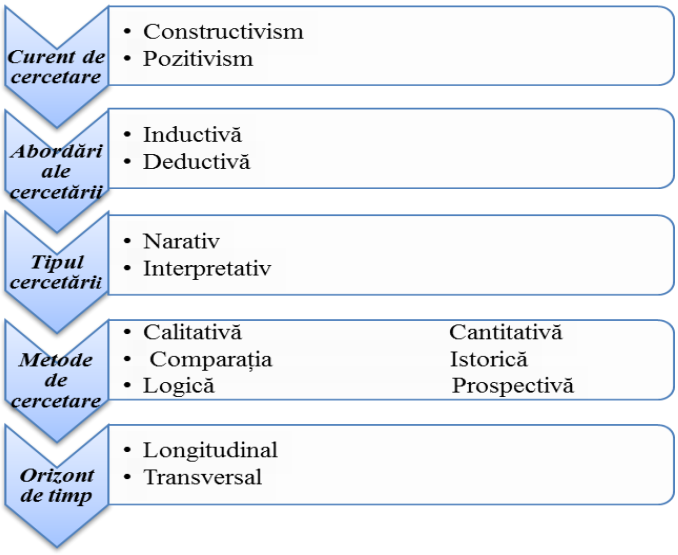

Din punct de vedere al curentelor de cercetare, lucrarea pe care ne-am propus să o realizăm se situează în cadrul curentului principal de cercetare, având o tentă pozitivistă, constructivistă, fără însă să lipsească unele abordări critice cu privire la conceptul de contencios fiscal.

Pentru a spori relevanţa demersului pe care ni l-am propus, ca abordări ale cercetării am utilizat atât abordarea deductivă, cât şi cea inductivă. Prin *abordarea deductivă* am avut în vedere prezentarea unor principii şi date cantitative, generalizarea rezultatelor, explicarea legăturilor existente

[1] Sorin Dan Şandor, Metode şi tehnici de cercetare în ştiinţele sociale, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf

[2] Adaptat după Barbu, E., Farcane, N., & Popa, A. (2010), Looking for an accounting identity. The case of Romaniaduring the 20th Century Cahier de recherche, no. 2010-03 E2, Centre d'Etudes et de Recherches Apliquées à la Gestion, file:///C:/Users/User2015/Downloads/rezumatul_tezei_de_doctorat_ienciu_nicoleta_maria.pdf

între diferite variabile, aplicarea unei teorii plecând de la datele avute. Prin *abordarea inductivă* am recurs la utilizarea de date din perspectivă calitativă, am oferit o înţelegere a contextului de cercetare şi am prezentat rezultatele în detaliu aşa cum au fost obţinute.

Privind tipologia cercetării, putem afirma faptul că teza de doctorat va îmbina cercetarea teoretică, cu caracter narativ cu cercetarea cantitativă, empirică cu caracter interpretativ din. Pentru analiza datelor vom utiliza preponderent metoda de cercetare comparativă cu caracter longitudinal (prezentarea evoluţiei conceptului de contencios fiscal), respectiv metoda comparativă cu caracter transversal (prezentarea comparativă a diverselor teorii şi concepte), observaţia neparticipativă, colectarea şi analiza unor documente, interpretarea şi analiza datelor, analiza de conţinut.

Figura 5. Sinteza contribuţiilor la cunoaşterea ştiinţifică

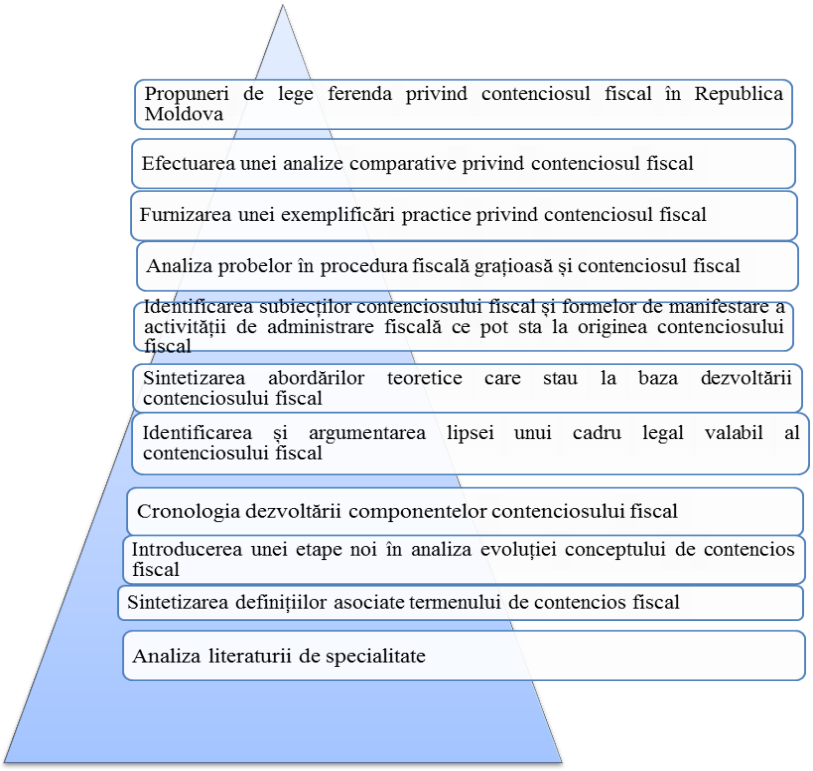

În vederea realizării unei cercetări minuţioase a temei abordate vom folosi[1] şi ***metoda istorică*** (prin trecerea în revistă, inclusiv, într-o manieră comparativă a legislaţiei şi doctrinei române şi a altor state ce deţin o practică bogată în domeniul dat în diferite perioade de dezvoltare istorică); ***metoda logică*** (prin evidenţierea legăturilor dintre diferite instituţii şi norme juridice din domeniu, inclusiv prin luarea în considerare a mutaţiilor pe care ele le-au suferit de-a lungul timpului, ce se pot constitui în explicaţii cu privire la rezultatul aplicării normelor juridice din acest domeniu în prezent, utilizarea deducţiei şi inducţiei în obţinerea unui răspuns util în interpretarea normelor juridice neclare sau incomplete); ***metoda cantitativă*** (prin reliefarea unor date de ordin statistic din alte jurisdicţii, raportare la datele similare din jurisdicţia noastră, care pot genera semne de întrebare şi prin lămurirea lor, oferi unele răspunsuri în privinţa unor situaţii înregistrate în prezente în societatea noastră); dar şi (într-o oarecare măsură) ***metoda prospectivă*** (încercând exprimarea unor opinii cu privire la rezultatul aşteptat să se producă în legătură cu aplicarea unora dintre normele juridice existente sau propuse a fi introduse, prin raportare la o serie de criterii specifice, cum ar fi observaţiile asupra sistemului nostru juridic contemporan, evoluţia sa în timp şi reacţia sa la introducerea diferitelor reglementări etc.).

Sintetizând şi având în vedere cele precizate până acum, este firesc să ne întrebăm *care ar fi contribuţia noastră* la stadiul cunoaşterii în domeniu în urma realizării cercetării teoretico-aplicativă a

[1] Daniel Dumitr-Dascălu, http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Noiembrie/DASCALU%20DANIEL%20DUMITRU%20-%20Contenciosul%20fiscal/Contenciosul%20fiscal%20Rezumatul%20tezei%20.pdf

demersului ştiinţific propus. In acest context îl putem cita pe ***N. Pirogov***[1]care afirmă că *“Acolo unde domină spiritul științei se înfăptuiesc lucruri mari cu mijloace mici”.*

Astfel preocupările noastre faţă de poziţionarea în sfera cercetărilor a contenciosului fiscal sunt prezentate în figura 5.

Bibliografie:

1. Nicolae Mihai, Introducere în filosofia și metodologia științei, ed.ARC, Chișinău, 1996
2. Sorin Dan Şandor, Metode și tehnici de cercetare în științele sociale, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf
3. Curs de Filosofie, Programul de Masterat "*Inginerie* și *Managementul Calităţii*", Universitatea Tehnicadin R. Moldova - UTM, 2009 http://www.utm.md/master/curs/filos/cap7.pdf
4. Marin Vlada, Metodologia conceperii, elaborării și redactării lucrărilor științifice, http://www.academia.edu/718381/Metodologia_Conceperii_Elabor%C4%83rii_%C5%9Fi_Redact%C4%83rii_Lucr%C4%83rilor_%C5%9Ftiin%C5%A3ifice
5. Nicoleta Maria CIOARA, file:///C:/Users/User2015/Downloads/rezumatul_tezei_de_doctorat_ienciu_nicoleta_maria.pdf
6. Le contencieux fiscal au Maroc :voies de recours et role de l expert comptable, http://fr.slideshare.net/essa1988/memoire-contentieuxfiscalmaroc (vizitat 20.01.2015)
7. Vasilica Victoria, http://www.slideshare.net/VasilicaVictoria/metodologia-proiectului-de-cercetare
8. Elena Aramă, Rodica Ciobanu, Metodologia dreptului(Sinteze pentru seminar), CEP USM, Chișinău,2011, http://drept.usm.md/public/files/Aramametoddrept-169f1b.pdf
9. Boehm, Virginia R., Research in the Real World-a Conceptual Problem, 1980, citat de Sorin Dan Şandor, Metode și tehnici de cercetare în științele sociale, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf
10. Popa Lăcrămioara, Aspecte generale privind cercetarea științifică, http://www.slideshare.net/VasilicaVictoria/metodologia-proiectului-de-cercetare
11. Lenuța Ursachi, Surse de informare utilizate în activitatea de cercetare, http://www.slideshare.net/lursachi/surse-de-informare-utilizate-n-activitatea-de-cercetare?related=2
12. Ioana Vasiu, Lucian Vasiu - Informatică juridică úi drept informatic, Editura Albastră, Cluj-Napoca, 1997
13. Daniela Gărăiman - Dreptul úi informatica, Editura All Beck, Bucureúti, 2003
14. Maria Bîrsan, Metodologia cercetării, Note de curs, http://cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/II_Metodologia_cercetarii.pdf
15. https://bibliotecalibera.files.wordpress.com/2008/04/tgd-_dumitru-baltag-alexei-gutu-chisinau-2002.pdf
16. I.Biriș, Valorile dreptului și logica intenţională, 1996 citat de către Rodica Ciobanu, în lucrarea Filosofia Dreptului, Note de curs, UnAŞM, 2014
17. Barbu, E., Farcane, N., & Popa, A. (2010), Looking for an accounting identity. The case of Romaniaduring the 20th Century Cahier de recherche, no. 2010-03 E2, Centre d’Etudes et de Recherches Apliquées à la Gestion, file:///C:/Users/User2015/Downloads/rezumatul_tezei_de_doctorat_ienciu_nicoleta_maria.pdf
18. Daniel Dumitr-Dascălu, http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Noiembrie/DASCALU%20DANIEL%20DUMITRU%20-%20Contenciosul%20fiscal/Contenciosul%20fiscal%20Rezumatul%20tezei%20.pdf

[1] Nicolae Mihai, Introducere în filosofia și metodologia științei, ed.ARC, Chișinău, 1996

CONCEPTUL DE METODOLOGIE ÎN ŞTIINŢELE JURIDICE ŞI ETAPELE ACESTEIA

CIUDIN Oxana, doctorand, lector universitar,
Univeritatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *In prezeent article we identify the most important steps to be taken in the process of scientific research and the methods that can be used to achieve accurate results and scientifically valuable.*

„Studiază mai întîi ştiinţa şi continuă apoi cu practica născută din această ştiinţă”
Leonardo da Vinci[1]

Ştiinţa este o formă a conştiinţei sociale, care cuprinde un domeniu de activitate al cărui scop este acela de a studia fenomenele şi procesele din natură, societate şi gîndire, însuşirile lor, raporturile dintre ele, legităţile lor. Ştiinţa este un fenomen spiritual destul de complicat şi înţelegerea esenţei acesteia necesită eforturi intelectuale considerabile[2].

Pe măsura dezvoltării societăţii umane, numărul de ştiinţe a crescut în permanenţă. Acestea au apărut în diferite etape specifice de dezvoltare a societăţii umane şi s-au dezvoltat ca urmare a acumulării de cunoştinţe despre realitatea înconjurătoare. Orice ştiinţă reprezintă un proces al cunoaşterii ce foloseşte tehnici de observare specifice, metodologii şi tehnologii într-o continuă perfecţionare, metode proprii de cercetare, informaţii proprii despre obiectele investigate, limbaj ştiinţific propriu, precum şi procedee specifice de identificare a problemelor şi soluţiilor posibile[3].

Un om de ştiinţă, iniţiat în procesul de cercetare ştiinţifică, realizează de la bun început că atingerea unui rezultat dorit, indiferent de genul de activitate, necesită identificarea obiectivului urmărit precum şi mijloacele prin care acesta poate fi atins.

În sensul tradiţional, consacrat, cercetarea ştiinţifică implică efortul riguros, progresiv şi sistematic de a explica o situaţie, un fapt sau un ansamblu de fapte cu ajutorul unor mijloace şi tehnici specifice.

Prin urmare, ştiinţa este un generator de cunoştinţe obţinute prin activitatea oamenilor de ştiinţă ce adaugă de fiecare dată la fondul comun al ştiinţei, cunoştinţe noi, descoperiri noi, revizuiri ale unor cunoştinţe vechi, realizând astfel o dezvoltare permanentă a ştiinţei.

Cît priveşte termenul ***ştiinţă*** , el vine de la verbul latinesc ***scire***, însemnînd: *a şti, a fi instruit, priceput, cunoscător,* şi redă fenomenul complex de cunoaştere a lumii naturale şi umane, care se întinde de la fizică la psihologie şi sociologie. Ar fi însă exagerat şi greşit să se atribuie ştiinţei monopolul cunoaşterii, căci ea nu este singurul mod de a lua cunoştinţă de lume. Există,..., şi alte modalităţi de cunoaştere în afara celei ştiinţifice. Unele dintre ele, cum ar fi parapsihologia, sunt socotite încă în general pseudoştiinţifice, fiind lipsite de metode proprii, însă aspiră şi este de aşteptat să ajungă să dobîndească statut ştiinţific[4].

Cercetarea ştiinţifică este un demers al cunoaşterii care vizează cunoaşterea lumii şi al universului care ne înconjoară. Pentru a merita apelativul de “ştiinţifică”, respectiva cunoaştere trebuie să indeplinească următoarele cerinţe: să fie comunicabilă; să fie reproductibilă; să fie verificabilă şi să fie generalizabilă[5].

Un moment crucial in activitatea stiintifica il reprezinta motivaţia alegerii temei de cercetare**.** Orice fenomen social apărut spontan sau generat de alţi factori necesită studierea lui de ştiinţele existente la un moment dat într-o anumită societate.

Oricare ar fi tipul de subiect, cercetarea nu poate fi o simplă completare de informaţii, nici o sinteză a ceea ce există. Ea trebuie să aducă „ceva nou”, un surplus de cunoaştere fie la nivelul materiei şi conţinutului, fie la nivelul metodei (maniera de a proceda), fie, în fine, la nivelul rezultatelor (cîştigurile studiului)[6].

[1] http://subiecte.citatepedia.ro/despre.php?s=%BAtiin%FE%E3
[2] Mihai, Nicolae, *Introducere în filozofia şi metodologia ştiinţei*.- Chişinău, Editura ARC, 1996, p. 14
[3] xa.yimg.com/.../Metodologia+cerctarii+**fizico-g**...
[4] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.34
[5] xa.yimg.com/.../Metodologia+cerctarii+**fizico-g**
[6] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.83

Plecînd de la această premisă, ne propunem în lucrarea de faţă conceperea unei cercetări complexe în cuprinsul căreia avem în vedere prezentarea fazelor de desfăşurare a acesteia, detalierea obiectivelor generale şi specifice temei de cercetare, a activităţilor, precum şi a rezultatelor estimate aşteptate[1].

Alegerea unei teme de cercetare ştiinţifică, poate avea la bază următoarele motivaţii:

- actualitatea temei atât sub aspect teoretic cât şi practic;
- abordarea teoretică insuficientă şi relativ îngustă;
- existenţa unui interes deosebit din partea cercetătorilor din mediul academic acestei teme, fiind o temă cu caracter de noutate ;
- identificarea şi studierea surselor istorice care vor ajuta la urmărirea evoluţiei unui subiect anume precum şi la formarea unei imagini de ansamblu;
- promovarea în rîndul cetăţenilor a facilităţilor oferite dedescoperirile obtinute.

Dreptul în general, este rezultatul evoluţiei societăţii în cele cîteva mii de ani de cînd a apărut. Aşa se face că astăzi dreptul lucrează cu concepte şi instituţii, cu definiţii şi principii statornicite de-a lungul timpului. Juriştii la rîndul lor, folosesc un limbaj aparte, care descifrează şi “traduc” legile destinate tuturor, limbaj transmis din generaţie în generaţie şi îmbogăţite continuu cu noi şi noi valenţe.

Ca orice profesiune, şi cea de jurist necesită o pregătire temeinică, dar şi o înţelegere aprofundată a unor principii şi mecanisme ce se răsfrîng asupra meseriei respective. Cel ce studiază teorii şi principii de drept, deseori se întîmplă, că nu cunoaşte modul de interpretare a unui text juridic, modul de redactare a unei lucrări ştiinţifice sau de căutare a lucrărilor bibliografice pentru întocmirea acesteia, aşa că metodologia juridică vine să acopere această latură practică[2].

Metodologia cercetării ştiinţifice se, identifică ca o logică a analizei ştiinţifice a realităţii sociale ce se bazează pe asumpţii teoretice apriori. Metoda este modul de producere a cunoaşterii. Ea se finalizează într-o logică adecvată a procedeelor de colectare, prelucrare si analiză a datelor empirice, de relevare a semnificaţiilor teoretice ale datelor empirice pe baza demersurilor interpretative si de continuare a constructiei teoretice în cadrul paradigmei luate ca referinţă[3].

Se admite că, în general, cercetarea ştiinţifică necesară pentru elaborarea unei lucrări […] este decompozabilă în etape sau faze precum[4]:

- alegerea subiectului şi a problematicii;
- studiul bibliografiei;
- formularea ipotezelor;
- stabilirea metodelor şi tehnicilor de cercetare;
- colectarea datelor;
- analiza datelor;
- formularea concluziilor;
- inserţia socială a rezultatelor.

A) Alegerea subiectului şi a problematicii. Realitatea socială este practic inepuizabilă şi ea nu poate fi abordată de către cercetător decît în unul sau unele dintre aspectele ei. Din multitudinea de subiecte care ridică unele semne de întrebare, cercetătorul alege unul pe care el îl consideră a fi important din punct de vedere teoretic şi/sau practic, şi astfel, el vine să răspundă solicitărilor unor beneficiari ce-i pun în faţă o problemă descrisă în limbajul curent şi în termeni foarte puţin precişi.

La această etapă, problema socială este transformată într-o problemă ştiinţifică care cheamă cercetătorul ştiinţific să o formuleze în termeni specificipentru ca ea să poată fi abordată ştiinţifific. Tot astfel, prin alegerea temei de cercetare *Regimul juridic al contractului matrimonial*, ne-am propus identificarea problemelor pe care le ridică utilizarea respectivei instituţii de dreptul familiei, precum şi a subiectelor cărora aceasta se adresează şi a efectelor care se pot produce.

B) Studiul bibliografiei. Parcurgerea bibliografiei de specialitate referitoare la problema sau domeniul de care ne ocupăm este o etapă obligatorie în orice cercetare ştiinţifică şi ea are următoarele obiective:

- mai buna înţelegere a domeniului studiat;
- prezentarea stadiului actual al cunoaşterii în domeniu (teorii avansate, rezultate obţinute, limite ale cercetărilor actuale);

[1] Nicoleta Maria Cioara, file:///C:/Users/User2015/Downloads/rezumatul_tezei_de_doctorat_ienciu_nicoleta_maria.pdf
[2] Stefan DEACONU – Metodologie juridică. Curs practic pentru studenţi, anul universitar 2009-2010 https://ru.scribd.com/doc/67904228/Metodologie-Juridica
[3] LazarVlasceanu Metodologia cercetării sociologice, p.11 https://ru.scribd.com/doc/21957450/Lazar-Vlasceanu-Metodologia-cercetarii-sociologice
[4] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.67

- demonstrarea unei bune cunoaşteri şi stăpîniri a temei respective;
- identificarea principalelor teorii, metode, instrumente de cercetare în domeniu;
- furnizarea unui cadru theoretic şi al rezultatelor cercetărilor anterioare care vor fi folosite în explicarea rezultatelor cercetării[1]; etc.

Fiind informaţi asupra rezultatelor cercetărilor anterioare putem evita redescoperirea a ceea ce se ştie deja şi putem economisi astfel resurse intelectuale şi materiale. Literatura de specialitate ne permite să evităm impasurile, adică să mergem pe căi care anterior s-au dovedit a fi impracticabile din punct de vedere ştiinnţific.

Studiul bibliografiei problemei constă într-o activitate de bibliotecă sau de arhivă. Rezultatele cercetărilor anterioare reprezintă surse de informare care pot fi clasificate astfel[2]:

1) **surse de informare tipărite** - *surse primare* - monografii,
- articole reviste,
- teze de doctorat
- rapoarte

- *surse secundare* - sinteze documentare;
- bibliografii
- rezumate;
- adnotări

- *surse terţiare* - lucrări referinţă
- indicile revistelor;
- bibliografii de bibliografii.

2) **surse de informare electronice** - *materiale audio-video* (stocate în baze de date)
- *documente electronice* (Internet)

La ora actuală, dezvoltarea Internet-ului permite juriştilor o mai bună informare în domeniu, prin accesul la legi, norme, spețe, dezbateri din țară și din străinătate, cu posibilitatea comunicării și schimbului de experiență între juriștii ce aparțin diferitelor sisteme juridice. Practic, Internet-ul creează posibilitatea accesului instantaneu sau cvasiinstantaneu la informație, eliminând, pe de altă parte, "teancurile" de hârtii și acte. Internet-ul este mai rapid, mai simplu, mai ușor de folosit și mai ieftin față de metodele tradiționale[3].

Foarte utilă este şi purtarea de discuţii teoretice şi metodologice cu cercetătorii care s-au ocupat anterior de aceeaşi problemă.

C) Formularea ipotezelor. Dacă cercetarea noastră este una deductive va trebui să alegem teoria şi ipotezele după parcurgerea studiului bibliographic şi pornind de la cele aflate acolo. Teoria pe care o alegem sau o construim trebuie să apară ca o concluzie logică a studiului bibliographic – alegem teoria cu cele mai multe merite, sau în funcţie de limitările actualelor teorii pe care le-am identificat vom propune o nouă teorie[4].

Ipotezele pe care le formulăm trebuie să se refere la aspectele cele mai importante ale teoriei. Trebuie să precizăm care sunt variabilele dependente şi care sunt cele independente, ce relaşii între variabile ar trebui cercetate, eventual cum credem că sunt acestea, ce variabile de control trebuie folosite.

Într-o cercetare inductive vom dezvolta teoriile şi ipotezele pe parcursul studiului[5].

D) Stabilirea metodelor şi tehnicilor de cercetare. În raport cu problema de studiat şi cu tipurile de date presupuse de ipotezele enunţate se stabilesc metodele şi tehnicile prin care vor fi colectate datele. Cercetătorul poate opta pentru analiza documentară, observare sistematică, date statistice, experimentare, selectarea cazurilor sau poate combina aceste metode.

Efectuarea cercetării cuprinde două faze : colectarea datelor şi analiza lor.

E) Colectarea datelor. O data cu formularea ipotezelor şi stabilirea metodelor şi tehnicilor de cercetare se intră în etapa decisive a acumulării materialului deconstrucţie a lucrării, prin studierea atentă, aprofundată a surselor şi marcarea sau stocarea a ceea ce s-a găsit a fi de folos[6].

[1] Sorin Dan Şandor Metode şi tehnici de cercetare în ştiinţele sociale, p. 63 http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf
[2] Lenuța Ursachi, Surse de informare utilizate în activitatea de cercetare, http://www.slideshare.net/lursachi/surse-de-informare-utilizate-n-activitatea-de-cercetare?related=2
[3] Daniela Gărăiman - Dreptul úi informatica, Editura All Beck, Bucureúti, 2003
[4] Sorin Dan Şandor Metode şi tehnici de cercetare în ştiinţele sociale, p. 63 http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf
[5] Sorin Dan Şandor Metode şi tehnici de cercetare în ştiinţele sociale, p. 63 http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf
[6] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.102

Datele se culeg din sursele potrivite domeniului şi cu metodele adecvate acelui domeniu: înregistrare, observare, experiment,t simulare, chestionare orală a unor subiecti, chestionare în scris a unor subiecti, panel, Studii de caz Metoda Delphi: consultarea specialistilor pentru o previziune privind evolutia în viitor a unui fenomen.[1]

F) Analiza datelor. Datele obţinute în etapa precedent sunt prelucrate, combinate şi analizate astfel în cît să permită determinarea legăturilor semnificative dintre date, verificarea ipotezelor avansate. În această etapă se combină aspectele pur tehnice (prelucrarea manuală, mecanică sau electronica a datelor) cu aspectele creative de analiză ştiinţifică şi de interpretare[2].

A treia fază, finalizarea studiului se referă la concluzii şi la inserţia socială a rezultatelor.[3]

G)Formularea concluziilor. Interpretînd şi semnificînd rezultatele, cercetătorul, acceptă, respinge sau modifică ipotezele avansate şi formulează concluzii cu finalitate aplicativă sau teoretică. Rezultatele cercetării sunt redactate şi prezentate înt-o formă accesibilă (documente scrise, benzi magnetice, dischete, CD-uri, arhivare electronică). În raportul de ercetare, se prezintă etapele parcurse, metodologia utilizată, încît să se poată verifica corectitudinea demersului urmat.

Ca finalitate a unui studiu ne interesează să aflăm dacă teoria avansată s-a confirmat sau nu, precum şi, implicaţiile posibile asupra bazei teoretice şi practice existente la un moment dat.

H) Inserţia socială a rezultatelor. Rezultatele unei cercetări nu ar trebui să rămînă în sertarul cercetătorului sau între paginile unui raport sau a unei lucrări pe care nu o citeşte nimeni, ele ar trebui să aibă efect asupra societăţii[4]. El trebuie să atragă atenţia unor cercuri cît mai largi asupra problemei identificate şi posibilile soluţii identificate. Menirea unui cercetător e aceea de a furniza informaţii pe baza cărora se pot crea condiţii mai bune pentru societate, pe de o parte, şi se pot elimina anumite deficienţe ale acesteia la un moment dat.

Ştiinţa ocupă un loc privilegiat, pentru că ea s-a dovedit a fi o modalitate de cunoaştere mai demnă de încredere şi mai bine asigurată contra erorii, decît oricare alta. Ştiinţa este, în consecinţă, fundamentul cel mai solid al acţiunii. … metoda de cercetare este, calea pentru a duce la bun sfîrşit o cerecetare, iar metodologia cercetării – ca sistem integrat de metode – reprezintă ansamblul demersurilor pe care le urmează gîndirea pentru a descoperi şi demonstra o idee ştiinţifică şi a spori astfel şiinţa[5].

Diversitatea domeniilor ştiinţifice care au avut la baza apariţiei şi dezvoltării lor multitudinea de fenomene naturale şi sociale, impun necesitatea studierii lor ştiinţifice prin identificarea şi utilizarea metodelor şi procedurilor ştiinţifice.

Dreptul ca ştiinţă, este prin natura sa social. Prin urmare, determinarea identităţii dreptului şi a modului său de acţiune se vor raporta întodeauna la celelalte sfere sociale şi la sistemul social în ansamblu. Dacă ştiinţele naturii au ca obiect de reglementare natura cu legile ei de existenţă şi de manifestare, ştiinţa dreptului are ca obiect de reglementare normele juridice care orientează şi definesc relaţiile sociale[6].

Ca şi orice domeniu, cercetarea ştiinţifică juridică se bazează pe utilizarea unei metodologii, a unui ansamblu de metode şi procedee cu ajutorul cărora are loc studierea dreptului în toată complexitatea sa.

Efectuând o analiză a metodelor de cercetare, am hotărît a ne opri asupra următoarelor **metode:** metoda deductivă, metoda inductivă, metoda comparativă, metoda logică, metoda istorică, sociologică şi metoda cantitativă.

1. Metoda inductivă. Metoda inductivă a fost creată şi explicată de Francis Bacon, care o numise la început metoda experimentală şi care a jucat un rol eliberator faţă de dogmele teologice, impimînd un mare avînt cercetării[7]. John Stuart Milldefineşte inducţia ca «generalizare de experienţă», precizînd apoi că este «metoda care constă în a infera din cîtevacazuri particulare, în care un fenomen este observat, că el va fi întîlnit în toate cazurile care vor semăna cu ele» Inducţia este deci,

[1] Maria Bîrsan, Metodologia cercetării, Note de curs, http://cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/II_Metodologia_cercetarii.pdf
[2] LazarVlasceanu Metodologia cercetării sociologice, p.11 https://ru.scribd.com/doc/21957450/Lazar-Vlasceanu-Metodologia-cercetarii-sociologice
[3] Sorin Dan Şandor, Metode şi tehnici de cercetare în ştiinţele sociale, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf
[4] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.182
[5] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.34
[6] Stefan DEACONU – Metodologie juridică. Curs practic pentru studenţi, anul universitar 2009-2010 https://ru.scribd.com/doc/67904228/Metodologie-Juridica
[7] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.39

raţionamentul care porneşte de la observarea unui fapt şi trage din el o regulă generală; se zice că prin inducţie se lperează o extrapolare a experienţei trecute la experienţa viitoare[1].

Inducţia porneşte de la fapte şi ajunge să formuleze concepte, legi şi teorii.

2. Metoda deductivă. Trebuie remarcat că, în evoluţia istorică a ştiinţei, recursul la demersul deductiv presupune preexistenţa unei construcţii inductive. Deci, alături de inducţie, complementară cu ea în procesul producerii cunoştinţelor ştiinţifice intervine metoda deuctivă. Dar, între indicţie şi deducţieexistă diferenţe esenţiale de structură, de sens şi de valoare. … deducţia porneşte de la teorii, principii, legi ori de la simple postulate sau ipoteze din care, cu ajutorul unor reguli, construieşte enunţuri noi, pe care apoi le confruntă, pentru verificare cu faptele[2].

3. Metoda comparativa. Comparatia este operatiunea prin care se urmareste constatara si fixarea elementelor identice sau similare ori a elementelor divergente dintre doua sau mai multe fenomene[3]. Comparatia este de 2 feluri: a) afirmativă; b) contrastantă.

Conditii ce trebuie indeplinite cumulativ pentru a realiza in mod corect comparatia a doua sau mai multe institutii juridice: a) se compara numai ce este de comparat; b) comparatia a două institutii juridice nu trebuie sa se faca izolat in afara contextului legal si a celui social general in care instituţiile comparate sunt încadrate. Termenii supusi comparatiei trebuie priviti in contextul social, politic, economic si cultural din care au evoluat; c) cercetarea unor institutii juridice trebuie realizata luandu-se in considerare toate izvoarele de drept care opereaza in sist jurid comparate; d) instituţiile comparate trebuie apreciate ţinandu-se seama atat de sensul si continutul pe care il au in momentul realizarii comparatiei cat si de sensul si continutul pe care l-au avut pe cuprinsul intregii lor evolutii in timp[4].

4. Metoda logică. Termenul de «logică» are multiple sensuri conturate de-a lungul timpului, sensuri care sugerează la fel de multe piste metodologice. Într-o accepţiune generală, logica semnifică ştiinţa gîndirii corecte[5].

Se consideră că pentru a interpreta dreptul sau pentru a construi un sistem de cunoştinţe bazat pe categorii şi concepţii funcţionale, trebuie să se aplice metoda clasică a jurisconsulţilor. Această metodă se compune din inducţie şi deducţie şi se constituie în mod esenţial din cercetări ce trebuie efectuate asupra constituţiilor, a acordurilor, a legilor precum şi deciziilor juridice şi a practicii[6].

Dreptul este o stiinta eminamente deductibila. Logica utilizata este cea: a) formala (silogismul); b) deontica (parte a logicii ce analizeaza propozitii ce contin norme).

5. Metoda istorică. Pentru cunoaşterea sistemelor de drept sunt extrem de utile juristului concluziile istoricului, aşa cum şi istoricul trebuie să se aplece asupra documentului juridic.

Apelînd la istorie, dreptul îşi află condiţiile ce-i pot descifra ascendenţa[7].

Istoria cuprinde toate genurile de manifestari desigur si cele anume juridice. Ca stiinta, ea este un mod de explicare a lumii (anume a modului succesiv), iar aceasta explicatie o realizeaza utilizand metoda inferentei, prin care se urmareste sa se stabileasca adevaruri individuale, inca necunoscute, prin intermediul adevarurilor individuale, dinainte cunoscute. Aceasta este, dupa parerea lui Xenopol, logica succesiunii, ca logica a istoriei. Observam ca, intrucat in istorie avem de-a face numai cu adevaruri particulare, individualizate in timp, au mai mica aplicatie atat metoda deductiei (larg folosita in drept), care pleaca de la o premisa generala, cat si metoda inductiei, prin care ne ridicam de la adevaruri particulare la idei generale[8].

6. Metoda sociologică. Existenta dreptului este intim legata de viata sociala. Toate fenomenele juridice sunt fenomene sociale. Intalnirea dintre sociologie si drept s-a petrecut in conditiile in care, la o suta de ani de la aparitia, la 1804, a Codului civil francez s-a constata o anumita ramanere in urma a legilor fata de evolutia societatii, o anumita "intarziere culturala". Cel care pune bazele cercetarii sociologice a dreptului este juristul german Eugen Erlich, in lucrarea sa aparuta in 1913. Cercetarea sociologica a dreptului pune in lumina faptul ca intre fenomenele sociale exista unele care au caracter juridic deosebit - legile, activitatea jurisdictionala , activitatea administrativa -

[1] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.40
[2] Mihaela Şt. Rădulescu *Metodologia cercetării ştiinţifice*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A, 2011, p.43
[3] https://ru.scribd.com/doc/67904228/Metodologie-Juridica
[4] http://www.scritub.com/stiinta/drept/Metodele-cercetarii-stiintific93752422.php
[5] http://www.stiucum.com/drept/drept-general/Metodele-cercetarii-stiintific22565.php
[6] Stefan DEACONU – Metodologie juridică. Curs practic pentru studenţi, anul universitar 2009-2010 https://ru.scribd.com/doc/67904228/Metodologie-Juridica p.19
[7] http://www.stiucum.com/drept/drept-general/Metodele-cercetarii-stiintific22565.php
[8] http://www.scritub.com/stiinta/drept/METODOLOGIA-CERCETARII-JURIDIC741213613.php

denumite uneori si fenomene juridice primare. Exista insa si fenomene juridice secundare, in care elementul juridic este mai putin evident - responsabilitatea sociala, statutul si rolul individului. Metoda sociologica poate fi utilizata de legiuitor pentru a-si procura informatii in legatura cu masura in care legea este respectata si in ce proportie isi gaseste suport din partea sentimentului juridic comun[1].

7. Metoda cantitativă. Introducerea metodelor cantitative în stiintele sociale urmareste, ca si în cazul metodei experimentale, obtinerea unui spor de precizie caracteristic stiintelor exacte la care se adauga posibilitatea folosirii cunostintelor din domeniul matematicii a caror exactitate este incontestabila[2].

O aplicare a datelor matematice o întâlnim în domeniul statisticii judiciare. Cu ajutorul metodelor statistice se poate observa regularitatea cu care apar diferite fenomene supuse observatiei în diverse domenii ale relatiilor sociale, semnalând în acest fel necesitatea adoptarii unor masuri juridice ce se impun. Uneori, organele de urmarire penala folosesc datele statistice în studierea fenomenului infractional, putând astfel evidentia caracteristicile cantitative ale criminalisticii în vederea descoperirii specificului lor calitativ. De asemenea, metodele statisticii aduc o contributie însemnata la prevenirea si combaterea fenomenului criminalitatii[3].

Metodele cantitative se folosesc cu succes si în cercetarea posibilitatilor de optimizare a deciziilor organelor administratie de stat. Cunoscând activitatile individuale, durata medie a realizarii lor, pot fi optimizate diferite tipuri de activitati ale organelor administrative. Ţinând seama de similitudinea ce exista între circuitele ce exista între informatiile si deciziile transmise de indivizii ce compun o structura organizatorica data (de exemplu: un minister, o prefectura, o primarie) si tipurile de circuite electrice se poate realiza un grafic ce poarta numele de organigrama. Cu ajutorul ei se pot trage concluzii cu privire la structura organizatiei respective cât si la retelele organizatorice care se preteaza cel mai bine la diverse sarcini[4].

In planul evidentei legislative, calculatorul, in baza programelor informatice, ofera datele necesare in vederea aprecierii exacte a corelatiilor dintre reglementari, realizand recensamantul exhaustiv al normelor ce pot intra in conflict, incompatibilitatile si distorsiunile posibile. Cibernetica juridica s-a impus in ultimii ani in mod puternic datorita faptului ca s-a acceptat faptul ca dreptul este un proces complex de comunicatii in care si-a gasit loc aplicarea logicii simbolice si a metodelor stiintifice de masurare (jurimetria)[5].

Sintetizând cele spuse până acum am putea conchide că graţie metodologiei, cunoştinţele pot fi interpretate obiectiv de către comunitatea ştiinţifică preocupată de o anumită problematică. Metodologia susţine atât optimizarea modului de colectare, verificare, cuantificare şi prelucrare a datelor faptice, cât şi procesul de interpretare şi valorificare a valenţelor informaţionale conţinute în vederea elaborării teoriilor ştiinţifice.

Bibliografie:

1. Nicolae Mihai, Introducere în filosofia şi metodologia ştiinţei, ed.ARC, Chişinău, 1996
2. Sorin Dan Șandor, Metode și tehnici de cercetare în științele sociale, http://www.apubb.ro/wp-content/uploads/2011/02/Suport-MTCS-Ro.pdf
3. Curs de Filosofie, Programul de Masterat " *Inginerie şi Managementul Calităţii*", Universitatea Tehnicadin R. Moldova - UTM, 2009 http://www.utm.md/master/curs/filos/cap7.pdf
4. Marin Vlada, Metodologia conceperii, elaborării şi redactării lucrărilor ştiinţifice, http://www.academia.edu/718381/Metodologia_Conceperii_Elabor%C4%83rii_%C5%9Fi_Redact%C4%83rii_Lucr%C4%83rilor_%C5%9Ftiin%C5%A3ifice
5. Nicoleta Maria CIOARA, file:///C:/Users/User2015/Downloads/rezumatul_tezei_de_doctorat_ienciu_nicoleta_maria.pdf
6. Vasilica Victoria, http://www.slideshare.net/VasilicaVictoria/metodologia-proiectului-de-cercetare
7. Elena Aramă, Rodica Ciobanu, Metodologia dreptului(Sinteze pentru seminar), CEP USM, Chișinău,2011, http://drept.usm.md/public/files/Aramametoddrept-169f1b.pdf
8. Popa Lăcrămioara, Aspecte generale privind cercetarea științifică, http://www.slideshare.net/VasilicaVictoria/metodologia-proiectului-de-cercetare

[1] http://www.scritub.com/stiinta/drept/METODOLOGIA-CERCETARII-JURIDIC741213613.php
[2] http://www.scritub.com/stiinta/drept/METODOLOGIA-CERCETARII-JURIDIC741213613.php
[3] http://www.stiucum.com/drept/drept-general/Metodele-cercetarii-stiintific22565.php
[4] http://www.scritub.com/stiinta/drept/METODOLOGIA-CERCETARII-JURIDIC741213613.php
[5] http://www.stiucum.com/drept/drept-general/Metodele-cercetarii-stiintific22565.php

9. Lenuța Ursachi, Surse de informare utilizate în activitatea de cercetare, http://www.slideshare.net/lursachi/surse-de-informare-utilizate-n-activitatea-de-cercetare?related=2
10. Daniela Gărăiman - Dreptul úi informatica, Editura All Beck, Bucureúti, 2003
11. Maria Bîrsan, Metodologia cercetării, Note de curs, http://cse.uaic.ro/_fisiere/Documentare/Suporturi_curs/II_Metodologia_cercetarii.pdf
12. https://bibliotecalibera.files.wordpress.com/2008/04/tgd-_dumitru-baltag-alexei-gutu-chisinau-2002.pdf
13. I.Biriş, Valorile dreptului şi logica intenţională, 1996 citat de către Rodica Ciobanu, în lucrarea Filosofia Dreptului, Note de curs, UnAŞM, 2014
14. Daniel Dumitr-Dascălu, http://www.unibuc.ro/studies/Doctorate2013Noiembrie/DASCALU%20DANIEL%20DUMITRU%20-%20Contenciosul%20fiscal/Contenciosul%20fiscal%20Rezumatul%20tezei%20.pdf

ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ТРУДОВЫЕ СПОРЫ И ПОРЯДОК ИХ РАССМОТРЕНИЯ.

СОСНА Борис, доктор права, доцент,
Европейсктй Университет Молдовы,
научный сотрудник Института юридических и политических исследований АНМ

Abstract: *The theoretical and practical aspects of individual labour spores and order of their consideration are analysed in the presented material.*

The outspoken ideas and suggestions can be fixed in basis of law enforcement practice, that, in the end, will increase efficiency of legal norms protecting labour rights for workers and employers.

Трудовые споры – это «споры, возникающие между работником и администрацией предприятия (работодателем), по вопросам применения законодательных и иных нормативных актов о труде, коллективного договора и других соглашений о труде, а также условий трудового договора (контракта)».[1]

Данное определение не совсем верно, т.к. к трудовым спорам относятся также споры о понуждении к заключению индивидуального трудового договора[2].

Необоснованный отказ в приеме на работу физическое лицо вправе обжаловать в суд.

Статья 47 Трудового кодекса Республики Молдова (далее – ТК РМ) от 23.03.2003 года № 154-XV запрещает необоснованный отказ в приеме на работу.[3]

Согласно пункту a) части (1) ст. 330 ТК РМ работодатель обязан возместить лицу не полученную им заработную плату во всех случаях незаконного лишения его возможности трудиться. Такая обязанность, в частности, наступает в случае необоснованного отказа в приеме на работу.

Сторонами индивидуальных трудовых споров могут быть:

1. работники, а также любые другие физические лица, имеющие какие-либо права и/или обязанности в соответствии с ТК РМ;
2. работодатели (юридические или физические лица).[4]

Легальные определения понятий «работник» и «работодатель» содержатся в ст. 1 ТК РМ.

Согласно ст. 187 ТК РМ работнику, индивидуальный трудовой договор которого был приостановлен в связи с избранием его на выборную должность согласно действующему законодательству (пункт d) части (1) статьи 78), после прекращения его полномочий на выборной должности предоставляется прежняя работа (должность), а при ее отсутствии – другая равноценная работа (должность) на том же либо, с согласия работника, на другом предприятии.

Учитывая, что субъектом индивидуального трудового спора может быть не только работник, но и физическое лицо, которому необоснованно отказали в приеме на работу, индивидуальные трудовые споры можно определить как разногласия по вопросам применения

[1] «Большой юридический словарь» под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004, стр. 635
[2] Сосна Б.И., Аворник Г.К., Ивлиев Г.П., Трудовое право России: Справочное пособие. Москва, 2005, стр. 169
[3] Официальный монитор РМ № 159-162 от 29.07.2003 г.
[4] Dreptul vunci. Întrebări şi răspunsuri. Manual practic. Autori: Sosna B., Capşa T., Sosna A., Mîţa O., Bosii D., Chişinău, 2013, pag. 10-25

законодательства о труде, возникающие между работниками и работодателями, либо между физическими лицами, которым отказали в приеме на работу, разрешаемые в порядке, установленном ТК РМ и Гражданским процессуальным кодексом Республики Молдова № 225-XV от 30.05.2003 года (далее – ГПК РМ)[1].

Индивидуальные трудовые споры можно подразделить на следующие виды:

1. индивидуальные трудовые споры о понуждении к заключению индивидуальных трудовых договоров;
2. индивидуальные трудовые споры о восстановлении на работе и взыскании материального и морального ущерба, причиненного незаконным прекращением индивидуальных трудовых договоров;
3. индивидуальные трудовые споры о возмещении материального и/или морального ущерба, причиненного несвоевременной выплатой заработной платы и т.д.;
4. индивидуальные трудовые споры о возмещении материального и морального ущерба, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья работника;
5. индивидуальные трудовые споры о предоставлении ежегодных оплачиваемых отпусков;
6. индивидуальные трудовые споры об истребовании трудовых книжек;
7. индивидуальные трудовые споры о взыскании с работников материального ущерба, причиненного работниками работодателям.

Индивидуальные трудовые споры в Республике Молдова рассматриваются только судебными инстанциями[2].

До вступления в силу Трудового кодекса РМ № 154-XV от 23.03.2003 года, т.е. до 01.10,2003 года индивидуальные трудовые споры рассматривались не только судебными инстанциями, но и комиссиями по трудовым спорам.

По нашему мнению, было бы целесообразно внести изменения в ТК РМ, установив, что отдельные категории индивидуальных трудовых споров рассматриваются комиссиями по трудовым спорам, состоящим из равного числа представителей работников и работодателей.

Порядок рассмотрения индивидуальных трудовых споров регулируется ГПК РМ с учётом специальных норм ТК РМ[3].

Работник, считающий, что его трудовые права нарушены, вправе в соответствии с частью (2) ст. 38 ГПК РМ предъявить исковое заявление в суд первой инстанции по месту нахождения организации или её органа управления.

ГПК РМ, утвержденный законом МССР от 26.12.1964 года, утративший силу 12.06.2003 года, давал работнику право обратиться в суд по его месту жительства.

Полагаем необходимым внести изменения в ст. 39 ГПК РМ № 225-XV от 30.05.2003 года, предоставив работнику право обратиться в суд по своему месту жительства.

Прежде чем предъявить исковое заявления к работодателю о возмещении материального и морального ущерба, работник должен предварительно обратиться к работодателю в соответствии со ст. 332 ТК РМ.

Согласно части (1) ст. 332 ТК РМ письменное заявление работника о возмещении материального и морального ущерба подается работодателю. Работодатель обязан зарегистрировать заявление работника, рассмотреть его, издать соответствующий приказ (распоряжение, решение, постановление) в течение 10 календарных дней со дня регистрации заявления и довести его до сведения работника под расписку.

Согласно части (2) ст. 332 ТК РМ если работник не согласен с приказом (распоряжением, решением, постановлением) работодателя либо если приказ (распоряжение, решение, постановление) не был издан в срок, предусмотренный частью (1) ст. 332 ТК РМ, работник вправе обратиться в судебную инстанцию для разрешения возникшего индивидуального трудового спора.

В случае несоблюдения требований ст. 332 ТК РМ судья на основании пункта a) части (1) ст. 170 ГПК РМ возвращает исковое заявление.

Исковое заявление должно быть предъявлено в суд до истечения установленных пунктами a) и b) части (1) ст. 354 ТК РМ сроков исковой давности.

[1] Официальный монитор РМ № 190-194 от 21.06.2013 г.
[2] Capşa T., Codul muncii al RM. Redactori ştiinţifici: Sosna B., Airapetean A., Chişinău, 2014, pag. 348
[3] Dreptul muncii. Boişteanu E., Romandaş N., Chişinău. 2015, pag. 681

Согласно части (1) ст. 354 ТК РМ заявление о разрешении индивидуального трудового спора подается в судебную инстанцию:

a) в течение трех месяцев со дня, когда работник узнал или должен был узнать о нарушении своего права;

b) в течение трех лет со дня возникновения соответствующего права работника в случае, если предметом спора являются выплаты, связанные с заработной платой, или иные выплаты, причитающиеся работнику.

Срок исковой давности для исков работодателей о взыскании с работника причиненного им работодателю материального ущерба согласно части (4) ст. 349 ТК РМ составляет 1 год.

Согласно части (1) ст. 85 ГПК РМ работники- истцы по искам, вытекающим из трудовых отношений, освобождены от оплаты государственной пошлины за рассмотрение индивидуального трудового спора.

Работодатель при предъявлении иска о взыскании с работника причиненного работодателю материального ущерба обязан уплатить за предъявление иска государственную пошлину в размере 3% от цены иска, но не менее 270 лей и не более 50 000 лей и приложить к иску документ об оплате государственной пошлины с гербовой печатью учреждения банка.

Исковое заявление должно соответствовать требованиям ст. 166 и 167 ГПК РМ.

Несоблюдение этих требований дает судье право вынести определение об оставлении искового заявления без движения.

В 2013 и 2014 г.г. имели место случаи, когда судьи оставляли без движения исковые заявления, составленные на русском языке, требуя перевода исковых заявлений и приложенных к ним письменных доказательств, составленных на русском языке, на государственный язык.

Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства рассмотрел ряд жалоб граждан и признал действия судей, требующих перевода письменных доказательств, составленных на русском языке, на государственный язык, неправомерными, противоречащими части (2) ст. 16 Конституции РМ, закону РМ «О функционировании языков на территории Республики Молдова» № 3465-XI от 01.09.1989 года[1], закону РМ «Об обеспечении равенства» № 121 от 25.05.2012 года[2].

Согласно части (4) ст. 355 ТК РМ индивидуальный трудовой спор должен быть рассмотрен в течение 30 дней со дня его регистрации.

При рассмотрении исков работников о восстановлении на работе суды обязаны руководствоваться не частью (1) ст. 118 ГПК РМ, согласно которой каждая сторона должна доказать те обстоятельства, на которые она ссылается как на основание своих требований и возражений, если законом не установлено иное, а частью (2) ст. 89 ТК РМ, согласно которой при рассмотрении индивидуального трудового спора судебной инстанцией работодатель обязан доказать необходимость и привести основания перевода или освобождения работника. В случае увольнения члена профсоюза без согласия профсоюзного органа, когда получение такого согласия работодателем является обязательным согласно ст. 87 ТК РМ, судебная инстанция своим решением восстанавливает работника на работе.

Согласно части (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780-XV от 27.12.2001 года[3] в случае противоречия между нормой общего законодательного акта и нормой специального законодательного акта, имеющих равную юридическую силу, применяется норма специального законодательного акта.

Суды первой инстанции рассматривают индивидуальные трудовые споры, руководствуясь ГПК РМ.

Апелляционные жалобы на решения судов первой инстанции рассматриваются в порядке, установленном ст. 357, 358, 360-390, 394 ГПК РМ.

Кассационные жалобы рассматриваются Высшей судебной палатой РМ в порядке, установленном ст. 429-445 ГПК РМ.

Заявления об отмене в ревизионном порядке вступивших в законную силу решений судебных инстанций рассматриваются в порядке, предусмотренном ст. 446-453 ГПК РМ.

[1] Вести 1989, № 9

[2] Официальный монитор РМ № 103 от 2012 г.

[3] Официальный монитор РМ № 160-162 от 07.09.2010 г.

В целях усиления защиты трудовых прав полагали бы необходимым увеличить размер компенсации за просрочку выплаты заработной платы до 0,3% в день, а также предусмотреть, что работодатель обязан доказать законность примененного к работнику дисциплинарного взыскания.

Следовало бы увеличить до 6 месяцев продолжительность срока исковой давности, установленного пунктом а) части (1) ст. 355 ТК РМ. В настоящее время этот срок составляет 3 месяца.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА, РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВНЕДОГОВОРНУЮ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ.

СОСНА Александр, доктор права, преподаватель,
Молдавский Государственный Университет,
ст. научный сотрудник Института юридических и политических исследований АНМ

Abstract: *At research of the questions, related to perfection of legislation regulative non-contractual responsibility, an author pays attention to their large theoretical and practical value.*

Some contradictions and defects are educed in a current legislation. And most notable is that additions and changes are offered in law enforcement.

Внедоговорная, или деликтная ответственность – это «ответственность, возникающая в связи с причинением имущественного вреда одним лицом другому в результате гражданского правонарушения (деликта)».[1]

Отдельные авторы определяют деликтную ответственность как «обязанность определенного лица возместить другому лицу причиненный ущерб без существования договора между ними».[2]

Данное определение не совсем точно, т.к. вред может быть причинен лицу, с которым лицо, причинившее вред, состоит в договорных отношениях.

Под деликтом понимается гражданско-правовое нарушение, причинившее имущественный вред субъекту гражданских правоотношений.

Внедоговорная ответственность может рассматриваться в качестве института права, т.е. совокупности правовых норм, регулирующих основания, условия и порядок применения ответственности за причинение имущественного вреда.

Внедоговорная ответственность может рассматриваться и в качестве санкции, т.е. меры, применяемой к правонарушителю и влекущей для него неблагоприятные последствия.[3]

С этой точки зрения внедоговорная ответственность представляет собой обязанность лица, причинившего вред, возместить его в установленном законом порядке. Эта обязанность возникает в соответствии с законом в результате правонарушения, причинившего вред.

Договорная ответственность, в отличие от внедоговорной ответственности, может быть установлена не только законом, но и договором.

Основанием договорной ответственности является нарушение договорных обязательств, а основанием внедоговорной ответственности является правонарушение, причинившее вред.

Договорная ответственность может быть долевой или солидарной.

Солидарная ответственность возникает в случае нарушения неделимых обязательств двумя или несколькими должниками.

Долевая ответственность при причинении вреда не применяется.

Долевая ответственность наступает в случае нарушения двумя или более должниками делимого обязательства.

[1] «Большой юридический словарь» под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004, стр. 145
[2] Ротару М., «Основы государства и права Республики Молдова. Курс лекций», Кишинев, 2007, стр. 131
[3] «Большой юридический словарь» под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004, стр. 541

Согласно части (1) ст. 518 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года обязательство признается делимым между несколькими должниками, если они обязаны произвести одно и то же исполнение по отношению к кредитору и при этом взыскание может быть обращено на каждого из должников в отдельности в размере его части долга.[1]

Согласно ст. 520 ГК РМ обязательство признается делимым по праву, если прямо не оговорено, что оно является неделимым, либо если предмет обязательства не является неделимым по своему характеру.

Внедоговорная ответственность установлена Главой XXXIV Обязательства вследствие причинения вреда, включающей статьи 1398-1431 ГК РМ.

Глава XXXIV ГК РМ состоит из 2-х частей.

1. Часть 1. Общие положения об обязательствах вследствие причинения вреда (ст. 1398-1424 ГК РМ).
2. Часть 2. Ответственность за вред, причиненный продуктами с дефектами (ст. 1425-1431).

Общие основания и условия деликтной ответственности установлены ст. 1398 ГК РМ, которая гласит: «Лицо, которое виновно совершило неправомерные действия по отношению к другому лицу, обязано возместить имущественный вред, а в предусмотренных законом случаях – также и моральный вред, причиненные действием или бездействием.

Вред, причиненный правомерными действиями или при отсутствии вины, подлежит возмещению только в случаях, прямо предусмотренных законом.

Лицо, не являющееся причинителем вреда, обязано возместить его только в случаях, прямо предусмотренных законом.

Вред не подлежит возмещению, если он причинен по просьбе или с согласия потерпевшего, а действия причинителя не нарушают нормы этики и морали».

Деликтная ответственность применяется только при наличии следующих 4 условий:

1) неправомерного действия одного лица по отношению к другому лицу;
2) наличия вреда;
3) наличия причинной связи между неправомерным действием и вредом;
4) вины причинителя вреда.

При этом наличие вины причинителя вреда обязан доказать потерпевший, ибо ст. 1398 ГК РМ не предусматривает презумпцию вины причинителя вреда, а согласно части (1) ст. 118 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года каждая сторона должна доказать те обстоятельства, на которые она ссылается как на основание своих требований и возражений, если законом не установлено иное[2].

Вряд ли можно считать справедливым возложение на лицо, потерпевшее от правонарушения, обязанности доказывания вины причинителя вреда[3].

При применении договорной ответственности применяется презумпция вины должника, не исполнившего обязательство. Согласно части (4) ст. 602 ГК РМ если должник не исполнил обязательство, он обязан возместить кредитору убытки, причиненные этим неисполнением, если не докажет, что обязательство не исполнено не по его вине. Следует принять во внимание, что Гражданский кодекс РМ, утвержденный законом МССР от 26.12.1964 года, устанавливал презумпцию вины причинителя вреда.

Считаем необходимым дополнить ст. 1398 ГК РМ № 1107-XV от 06.06.2002 года частью (1^1), предусматривающую презумпцию виновности причинителя вреда.

В установленных законом случаях причиненный лицу вред возмещается независимо от вины причинителя вреда. Такие случаи установлены ст.1404, 1405 и 1410 ГК РМ.

Так, согласно части (1) ст.1404 ГК РМ вред, причиненный противоправным административным актом либо неразрешением в установленный законом срок заявления органом публичной власти или его должностным лицом, возмещается в полном объеме соответствующим органом публичной власти. Должностное лицо отвечает солидарно в случае наличия умысла или тяжкого проступка.

[1] Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.
[2] Сосна А., Арсении И., Проблемы ответственности в гражданском процессе Республики Молдова, Кишинев, журнал «Закон и жизнь», 2014, № 8-9, стр. 9-14
[3] Manual de advocacy, Stoico Verjiu, Ilie Catalin, Sosna Alexandru, Cuşnir Susanna, Comrat, 2013, pag. 17, 38, 45

Согласно части (2) ст. 1404 ГК РМ физические лица вправе требовать возмещения морального вреда, причиненного действиями, указанными в части (1) ст. 1404 ГК РМ.

По общему правилу, установленному частью (1) ст. 1422 ГК РМ, моральный вред возмещается только в случае нарушения личных неимущественных прав.

В исключение из этого правила часть (2) ст. 1404 ГК РМ предусматривает возмещение морального вреда и в случае нарушения имущественных прав.

Порядок возмещения материального и морального вреда, причиненного органами публичной власти, регулируется законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года.[1]

Согласно части (1) ст. 1405 ГК РМ вред, причиненный физическому лицу вследствие незаконного осуждения, незаконного привлечения к уголовной ответственности, незаконного применения меры пресечения в виде предварительного заключения под стражу или подписки о невыезде, незаконного наложения административного взыскания в виде ареста, неоплачиваемого труда в пользу общества, возмещается государством в полном объеме независимо от вины должностных лиц органов уголовного преследования, прокуратуры или судебных инстанций.

Ответственность за невиновное, т.е. случайное, причинение вреда установлена также ст. 1410 ГК РМ.

Согласно части (1) ст. 1410 ГК РМ лица, деятельность которых связана с повышенной опасностью для окружающих (эксплуатация транспортных средств, оборудования, механизмов, использование электроэнергии, взрывчатых веществ, осуществление строительных работ и др.), обязаны возместить вред, причиненный источником повышенной опасности, если не докажут, что вред возник вследствие форс-мажорных обстоятельств (за исключением случаев, когда вред возник вследствие эксплуатации воздушного транспортного средства) или умысла потерпевшего.

Судебные инстанция иногда неправильно применяют нормы, регулирующие деликтную ответственность.

Например, при подаче горячей воды в систему отопления в результате повреждения вентиля, находящегося на чердаке жилого дома, горячей водой была затоплена квартира гражданина Р. Согласно заключению судебной экспертизы вред от затопления квартиры Р. был оценен в 127191 леев 75 бань. Р. обратился в суд Рышкань мун. Кишинев с иском о взыскании с Муниципального предприятия по управлению жилищным фондом № 22 (далее - МПУ ЖФ № 22) 127 191 леев 75 бань материального вреда, 50 000 леев морального вреда и 3815 леев 75 бань расходов по оплате государственной пошлины за предъявление иска, ссылаясь на ст. 1398 ГК РМ.

Суд Рышкань решением от 12.04.2014 года в иске отказал, ссылаясь на отсутствие вины ответчика в причинении вреда.

Это решение Р. обжаловал в апелляционном порядке. В апелляционной жалобе Р. указал, что горячая вода подавалась в тепловой сети под давлением 7-8 атмосфер и поэтому ответчик МПУ ЖФ № 22 как владелец источника повышенной опасности должен в соответствии с частью (1) ст. 1410 ГК РМ возместить причиненный вред даже при отсутствии вины. В отзыве на апелляционную жалобу истца ответчик просил её отклонить, ссылаясь, что истец в своем иске просил применить ст. 1398 ГК РМ и поэтому не может требовать применения ст. 1410 ГК РМ.

Апелляционная палата Кишинев признала доводы ответчика несостоятельными, т.к неприменение закона, подлежащего применению влечет отмену решения суда первой инстанции и определение от

29.10.2014 года (дело № 2ra-280/15) отменила решение суда Рышкань от 12.04.2014 года и вынесла новое решение о взыскании с МПУ ЖФ № 22 в пользу Р. 127191 лей 75 бань материального вреда и 3815 лей 75 бань расходов по оплате государственной пошлины и об отказе во взыскании 50 000 лей морального вреда.

Р. подал кассационную жалобу, требуя взыскания морального вреда, ссылаясь, что затоплением квартиры ему, инвалиду II группы, причинен не только материальный, но и

[1] Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 г.

моральный вред в виде нравственных страданий, вызванных дискомфортом. МПУ ЖФ № 22 предъявило кассационную жалобу на определение Апелляционной палаты Кишинева от 29.10.2014 года, ссылаясь, что источник повышенной опасности выбыл из обладания МПУ ЖФ № 22.

При разрешении споров о возмещении вреда необходимо учитывать вину потерпевшего в соответствии со ст. 1417 ГК РМ, которая гласит: «Вред, возникший вследствие умысла потерпевшего, возмещению не подлежит.

Если тяжкий проступок потерпевшего содействовал возникновению или увеличению вреда, то в зависимости от степени вины потерпевшего размер возмещения уменьшается.

Тяжкий проступок потерпевшего не является основанием для уменьшения возмещения в случаях, предусмотренных статьей 1405, а также в случаях, когда вред причинен несовершеннолетним в возрасте до четырнадцати лет или лицом, признанным недееспособным».

Размер вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья либо смертью потерпевшего, определяется в соответствии со ст. 1418-1421 ГК РМ.

Согласно части (1) ст. 1419 ГК РМ в случае увечья или иного повреждения здоровья причинитель вреда обязан возместить потерпевшему заработок (доходы), упущенный им в результате утраты или снижения трудоспособности, а также расходы, вызванные повреждением здоровья (на лечение, дополнительное питание, протезирование, посторонний уход, приобретение специальных транспортных средств, подготовку к другой профессии и др.).

Согласно части (3) ст. 1418 ГК РМ при определении заработка (доходов), упущенного потерпевшим, не учитываются пенсия по инвалидности, назначенная потерпевшему в связи с увечьем или иным повреждением здоровья, а также другие пособия и выплаты, произведенные по линии государственного социального страхования.

В случаях, предусмотренных ст. 1418 и 1419 ГК РМ, причинитель обязан возместить не только материальный, но и моральный вред в соответствии со ст. 1422 и 1423 ГК РМ.

Согласно части (1) ст. 1423 ГК РМ размер возмещения морального вреда определяется судебной инстанцией в зависимости от характера и тяжести причиненных потерпевшему нравственных или физических страданий, степени вины причинителя в случае, когда вина является условием ответственности, и степени, в которой это возмещение может удовлетворить потерпевшего.

Полагаем необходимым дополнить ст. 1423 ГК РМ частью (3), которая должна предусматривать минимальные и максимальные размеры морального вреда, причиненного увечьем или иным повреждением здоровья либо смертью потерпевшего.

Действующая редакция ст. 1423 ГК РМ препятствует единообразному определению размера морального вреда, т.к. он зависит от практически ничем неограниченного мнения судей, рассматривающих конкретные дела. Поэтому законодатель должен установить нижние и верхние пределы морального вреда, который суд вправе взыскать в случае причинения легких телесных повреждений, средних и тяжких телесных повреждений, а также в случае смерти потерпевшего[1].

Сроки исковой давности по искам о возмещении материального вреда согласно части (1) ст. 267 ГК РМ составляет 3 года.

Порядок исчисления сроков исковой давности по искам о деликтной ответственности установлен частью (4) ст. 272 и ст. 1424 ГК РМ

Согласно части (4) ст. 272 ГК РМ по искам о деликтной ответственности течение срока исковой давности начинается с момента, когда потерпевший узнал или должен был узнать о причиненном ему вреде и лице, ответственном за его причинение.

Согласно части (2) ст. 1424 ГК РМ в случае, если между лицом, обязанным возместить вред, и потерпевшим ведутся переговоры относительно подлежащего возмещению вреда, течение срока давности приостанавливается до тех пор, пока одна из сторон не откажется от переговоров.

Приостановление срока исковой давности осуществляется в соответствии с частями (2) и (3) ст. 274 ГК РМ.

[1] Сосна А., Европейский Суд по правам человека, Кишинев, 2014 г., стр. 10, 15, 118, 135, 140

Ответственность за вред, причиненный продуктами с недостатками, установлена ст. 1425-1431 ГК РМ и законом РМ «О защите прав потребителей» № 105-XV от 13.08.2003 года[1].

Согласно части (1) ст. 1425 ГК РМ производитель отвечает за причиненный продуктом с недостатками вред независимо от своей вины, за исключением случаев, когда:

a) продукт введен в оборот не производителем;

b) в соответствии с обстоятельствами можно считать, что продукт не имел причинивший вред недостаток в момент, когда производитель ввел его в оборот;

c) продукт изготовлен не для продажи или иной формы хозяйственного использования, а также изготовлен или продан не в рамках осуществляемой производителем профессиональной деятельности;

d) недостаток состоит в том, что в момент введения продукта в оборот производителем он соответствовал обязательным законным требованиям;

e) недостаток не мог быть установлен из-за уровня развития науки и техники в момент введения его в оборот производителем.

Согласно ст. 1428 ГК РМ бремя доказывания наличия недостатка, причинения вреда и причинной связи между ними возлагается на потерпевшего.

Полагаем, что к деликтной ответственности следует отнести и ответственность, установленную ст. 16 ГК РМ.

Согласно части (8) ст. 16 ГК РМ всякое лицо, в отношении которого распространены сведения, порочащие его честь, достоинство и деловую репутацию, вправе наряду с опровержением таких сведений требовать возмещения убытков и компенсации материального и морального вреда, причиненных их распространением. Размер возмещения за причинение морального вреда должен быть разумным и должен определяться с учетом:

a) характера распространенных сведений;

b) сферы распространения сведений;

c) социальных последствий для лица;

d) тяжести и длительности психических или физических страданий, причиненных лицу;

e) соразмерности предоставляемого возмещения степени опорочения репутации;

f) степени виновности лица, причинившего вред;

g) степени возможного удовлетворения пострадавшего предоставляемым возмещением;

h) опубликования поправки, ответа или опровержения до вынесения судебного решения;

i) других обстоятельств, имеющих значение для данного дела.

Данная ответственность обладает всеми основными признаками деликтной ответственности.

СПОРЫ О ВОЗМЕЩЕНИИ МАТЕРИАЛЬНОГО И МОРАЛЬНОГО ВРЕДА, ПРИЧИНЕННОГО НАРУШЕНИЕМ ПРАВА НА СУДОПРОИЗВОДСТВО В РАЗУМНЫЙ СРОК ИЛИ ПРАВА НА ИСПОЛНЕНИЕ СУДЕБНОГО РЕШЕНИЯ В РАЗУМНЫЙ СРОК

САНДУ Виктор, докторант,
Европейский Университет Молдовы,
судья сектора Чентру мун. Кишинэу

Abstract: *In the presented material an author is examine questions, touching spores about the compensation of the material and moral harm caused by violation of right on rule-making in a reasonable term or rights on execution of court decision in a reasonable term.*
An all-round analysis is conducted of legal norms, regulative spores about the compensation of the material and moral harm caused by violation of right on rule-making in a reasonable term or rights on execution of court decision in a reasonable term.

[1] Официальный монитор РМ № 126-131 от 27.06.2003 г.

Contradictions and collisions come to light, and additions and changes of current legislation are offered in the total.

При рассмотрении споров о возмещении материального и морального вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок, судебные инстанции должны руководствоваться Гражданским кодексом Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 225-XV от 30.05.2003 года[1] и законом РМ «О возмещении государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок»[2].

Данный закон принят под влиянием решений Европейского Суда по правам человека по индивидуальным жалобам против Республики Молдова[3].

Парламент РМ постановлением № 1298-XIII от 24.07.1997 года ратифицировал Конвенцию, измененную Протоколом № 3 от 6 мая 1963 года, № 5 от 20 января 1966 года, № 8 от 19 марта 1985 года и дополненную протоколом № 2 от 6 мая 1963 года, а также Протокол № 1 от 20 марта 1952 года, Протокол № 4, Протокол № 6 от 28 апреля 1983 года, Протокол № 7 от 22 ноября 1984 года, Протокол № 11 от 11 мая 1994 года[4]. Данное постановление вступило в силу со дня опубликования, т.е. с 21.08.197 года.

После ратификации Конвенции и Протоколов к ней Европейский Суд по правам человека удовлетворил большое количество жалоб против Республики Молдова на нарушение пункта 1 ст. 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года (далее – Конвенция).

Согласно пункту 1 ст. 6 Конвенции каждый в случае спора о его гражданских правах и обязанностях или при предъявлении ему любого уголовного обвинения имеет право на справедливое и публичное разбирательство дела в разумный срок независимым и беспристрастным судом, созданным на основании закона. Судебное решение объявляется публично, однако пресса и публика могут не допускаться на судебные заседания в течение всего процесса или его части по соображениям морали, общественного порядка или национальной безопасности в демократическом обществе, а также когда того требуют интересы несовершеннолетних или для защиты частной жизни сторон, или – в той мере, в какой это, по мнению суда, строго необходимо – при особых обстоятельствах, когда гласность нарушала бы интересы правосудия[5].

В целях создания в Республике Молдова эффективного внутригосударственного средства защиты права на судопроизводство в разумный срок и права на исполнение судебного решения в разумный срок Парламент РМ принял закон № 87 от 21.04.2011 года «О возмещении государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок»

В Российской Федерации был принят закон от 30.04.2010 года № 68-ФЗ «О компенсации за нарушение права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок»[6].

До вступления в силу закона РМ № 155 от 05.07.2012 года «О внесении изменений и дополнений в Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдова» иски о возмещении вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок, предъявлялись в Апелляционную палату Кишинева, а иски о возмещении вреда, причиненного нарушением права на исполнение судебного решения в разумный срок, предъявлялись в суд Рышкань мун. Кишинев.

Закон РМ № 155 от 05.07.2012, вступивший в силу по истечении 3 месяцев со дня его опубликования, т.е. в декабря 2012 года, изменил подсудность вышеуказанных дел, установив,

[1] Официальный монитор РМ № 130134 от 21.06.2013 г.
[2] Официальный монитор РМ № 107-109 от 01.07.2011 г.
[3] Сосна А. Европейский Суд по правам человека. Кишинев, 2014 г., стр. 15-25
[4] Официальный монитор РМ № 54-55 от 21.08.1997 г.
[5] Сосна А., Ответственность за нарушение судебными инстанциями разумных сроков рассмотрения дел и за нарушение разумных сроков исполнения судебных решений, Кишинев, журнал «Закон и жизнь», 2011, № 8, стр. 30-35
[6] Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации. Под общ. ред. Л.В, Тумановой, Москва, 2014 г., стр. 15

что иски о возмещении вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок, и иски о возмещении вреда, причиненного нарушением права на исполнение судебного решения в разумный срок, должны предъявляться в суд первой инстанции по месту нахождения ответчика – Министерства юстиции, т.е. в суд Буюкань мун. Кишинев.

По нашему мнению, следует изменить подсудность дел, связанных с нарушением права на судопроизводство в разумный срок и с нарушением права на исполнение судебного решения в разумный срок, предусмотрев, что такие иски могут быть предъявлены как в суд по месту нахождения организации, так и в суд по месту жительства истца (по месту нахождения организации – истца). С этой целью ст. 39 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее - ГПК РМ) следует дополнить частью (12) соответствующего содержания.

Согласно части (1) ст. 2 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года любое физическое или юридическое лицо, полагающее нарушенным его право на судопроизводство в разумный срок или право на исполнение судебного решения в разумный срок, может обратиться в порядке, установленном настоящим законом и гражданским процессуальным законодательством, в судебную инстанцию с исковым заявлением об установлении нарушения и о возмещении вреда, причиненного таким нарушением. Данная норма нуждается в уточнении. Не всякое юридическое лицо вправе предъявить исковое заявление в соответствии с законом РМ № 87 от 21.04.2011 года. Таким правом не обладают юридические лица публичного права. Таким правом обладают только юридические лица частного права, т.е. юридические лица со 100% частным капиталом.

Рассмотрение споров о возмещении государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебных решений в разумный срок, судебные инстанции осуществляют в соответствии с ГПК РМ с учетом следующих особенностей, установленных законом РМ № 87 от 21.04.2011 года.

1. Согласно части (2) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года по делам с предполагаемым нарушением права на судопроизводство в разумный срок исковое заявление может быть подано в ходе рассмотрения дела по существу либо в течение шести месяцев со дня вступления в силу постановления прокурора о прекращении уголовного преследования или о выведении из-под уголовного преследования либо постановления судебной инстанции. Данный 6-месячный срок является пресекательным, или преклюзивным. Его истечение влечет утрату права на возмещение вреда. В случае предъявления иска после истечения указанного срока судебная инстанция отказывает в иске.

Часть 3 ст. (3) закона РМ № 87 от 21.04.2011 года предусматривает, что исковое заявление может быть подано в течение шести месяцев со дня вступления в силу решения судебной инстанции.

Данная формулировка неточна, т.к. согласно ст. 254 ГПК РМ судебные решения подразделяются на окончательные и на вступившие в законную силу.

Поэтому часть (2) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года следует изменить: слова «в силу» заменить словами «в законную силу».

Нечеткие формулировки закона способствуют принятию незаконных решений. Например, суд Буюкань мун. Кишинев решением от 21.08.2014 года взыскал с Министерства юстиции РМ в пользу Ш. 25 000 леев морального вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок. Министерство юстиции подало апелляционную жалобу, в которой просила отменить решение суда Буюкань от 21.08.2014 года и вынести новое решение об отказе в иске в связи с пропуском 6-месячного срока давности, установленного частью (2) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года. Апелляционная палата Кишинева определением от 25.02.2015 года (дело № 2ф-4841/2014) удовлетворила апелляционную жалобу, отменила решение суда Буюкань от 21.08.2014 года и вынесла новое решение об отказе в иске в связи с пропуском 6-месячного срока, установленного частью (2) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года. Апелляционная палата Кишинева указала, что 6-месячный срок исчисляется со дня обретения решением суда окончательного характера. Однако это срок должен исчисляться со дня вынесения определения Высшей судебной палаты РМ, т.е. судебного решения, вступившего в законную силу. Истица Ш. Предъявила иск 05.05.2014 года, а судебный процесс, в результате которого нарушено право истицы на судебное разбирательство в разумный срок,

закончился вынесение определения Высшей судебной палаты РМ от 13.11.2013 года. Следовательно, 6-месячный срок не был пропущен.

Согласно части (3) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года по делам с предполагаемым нарушением права на исполнение судебного решения в разумный срок исковое заявление может быть подано в период исполнения судебного акта, вступившего в законную силу, либо в течение шести месяцев со дня окончания исполнительного производства.

Часть (3) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года содержит неточный термин «окончание исполнительного производства».

В Исполнительном кодексе Республики Молдова (далее - ИК РМ) № 443-XV от 24.12.2004 года (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года)[1] применяется термин «прекращение исполнительного производства».

Согласно ст. 83 ИК РМ (Книга Первая. Исполнение решений гражданского характера)

исполнительное производство прекращается в случае, если:

a) обязательство было погашено;

b) между взыскателем и должником заключено мировое соглашение в порядке, предусмотренном ИК РМ

c) после смерти, признания безвестно отсутствующим или объявления умершим взыскателя или должника подтвержденные решением требования или обязанность не могут перейти к правопреемнику этих лиц;

d) имущества ликвидируемого юридического лица недостаточно для полного удовлетворения требований взыскателя;

e) решение или определение, на основании которого выдан исполнительный лист, отменено судебным решением, вступившим в законную силу;

f) должник предъявил к исполнению решение о получении от взыскателя в свою пользу определенной выгоды или суммы, равной сумме, полученной от должника, или превышающей ее;

g) взыскатель отказался от исполнения.

Согласно части (3) ст. 84 ИК РМ определение о приостановлении или прекращении исполнительного производства может быть обжаловано в судебную инстанцию.

Определение о прекращении исполнительного производства может быть обжаловано в суд согласно ст. 161 ИК РМ, а решение суда может быть обжаловано в кассационном порядке.

Датой окончания, а точнее прекращения исполнительного производства следует считать день вынесения определения судебного исполнителя о прекращении исполнительного производства.

Полагаем необходимым изменить часть (3) ст. 3 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года – слова «со дня окончания исполнительного производства» заменить словами «со дня вынесения определения о прекращении исполнительного производства» либо словами «со дня вступления в законную силу определения о прекращении исполнительного производства».

Используемые в законах термины должны быть четкими и ясными.

2. Согласно части (1) ст. 4 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года обязанность по доказыванию отсутствия нарушения права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок и отсутствия морального вреда возлагается на Министерство юстиции, а обязанность по доказыванию материального вреда, причиненного таким нарушением, и понесенных судебных издержек и расходов возлагается на заявителя.

Часть (1) ст. 4 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года противоречит части (1) ст. 118 ГПК РМ, согласно которой каждая сторона должна доказать те обстоятельства, на которые она ссылается как на основание своих требований и возражений, если законом не установлено иное.

Это противоречие разрешается в соответствии с частью (3) ст. 6 закона РМ «О законодательных актах» № 780- от 27.12.2001 года, согласно которой в случае противоречия между обладающими равной юридической силой нормами специального закона и нормами общего закона применяется норма специального закона[2].

[1] Официальный монитор РМ № 160-162 от 07.09.2010 г.
[2] Официальный монитор РМ № 36-38 от 14.03.2002 г.

Следовательно, при рассмотрении указанных споров следует применять норму специального закона – часть (1) ст. 4 закона РМ № 87 от 21.04.2011 года, а не норму общего закона – часть (1) ст. 118 ГПК РМ.

ЗАКОН РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА «О НЕСОСТОЯТЕЛЬНОСТИ» НУЖДАЕТСЯ В ИЗМЕНЕНИЯХ.

ТЕРЗИ Иван, докторант,
Европейский Университет Молдовы

Abstract: *In the presented material examined, the pressing questions of action of law are analysed "on insolvency".*

An author all-round investigates some important aspects of action of legal norms in case that a debtor is in the foreign state, outside Republic of Moldova.

The special attention is spared to contradictions and collisions of current legislation.

The result of researches is that an author is offer some amendments and supplements of legal norms, regulative the process of insolvency of economic agents.

Практика применения органического закона Республики Молдова «О несостоятельности» № 149 от 29 июня 2012 года дает основания для вывода, что отдельные нормы данного закона нуждаются в изменении.

Закон Республики Молдова «О несостоятельности» № 149 от 29 июня 2012 года вступил в силу с 13 марта 2013 года, т.е. через 180 дней со дня его опубликования в «Официальном мониторе РМ».[1]

Со дня вступления в силу закона Республики Молдова «О несостоятельности» № 149 от 29 июня 2012 года утратил силу закон Республики Молдова «О несостоятельности № 632-XV от 14 ноября 2001 года, за исключением частей (1)-(4) ст. 73.

Согласно ст. 252 закона Республики Молдова «О несостоятельности» № 149 от 29 июня 2012 года если в одном из иностранных государств открыт процесс несостоятельности в отношении должника, располагающего активами, находящимися на территории Республики Молдова, исполнение в отношении активов этого должника может производиться только при наличии двустороннего соглашения о трансграничной несостоятельности между соответствующим государством и Республикой Молдова.

Согласно ст. 253 этого закона положения настоящего закона распространяются на продолжающиеся процессы несостоятельности, возбужденные до вступления в силу настоящего закона, за исключением случаев, предусмотренных частью (6) ст. 190 закона, положения которой не применяются к должникам, в отношении которых процедура плана была продлена в порядке, предусмотренном ст. 164 закона «О несостоятельности» № 632-XV от 14 ноября 2001 года.

Ныне действующий закон Республики Молдова «О несостоятельности» состоит из следующих 15 глав:

1. Глава I. Общие положения (ст. 1-3).
2. Глава II. Возбуждение процесса несостоятельности. Участники процесса (ст. 4-73).
3. Глава III. Последствия возбуждения процедуры несостоятельности (ст. 74-114).
4. Глава IV. Банкротство (ст. 115-139).
5. Глава V. Удовлетворение требований необеспеченных кредиторов. прекращение процесса несостоятельности (ст. 140-181).
6. Глава VI. Процедура реструктуризации (ст. 182-226).
7. Глава VII. Дисквалификация должника и освобождение его от дальнейшего исполнения требований кредиторов (ст. 227-229).

[1] Официальный монитор РМ № 193-197 от 14.09.2012 г.

8. Глава VIII. Некоторые особенности несостоятельности в сельскохозяйственной отрасли (ст. 230-231).
9. Глава IX. Особенности несостоятельности крестьянского (фермерского) хозяйства (ст. 232-235).
10. Глава X. Особенности несостоятельности страховых обществ (ст. 236-240).
11. Глава XI. Особенности несостоятельности профессиональных участников рынка ценных бумаг (ст. 241-244).
12. Глава XII. Особенности несостоятельности ссудо-сберегательных ассоциаций (ст. 245-246).
13. Глава XIII. Ответственность членов руководящих органов должника (ст. 247-249).
14. Глава XIV. Реестр дел о несостоятельности (ст. 250-251).
15. Глава XV. Заключительные и переходные положения (ст. 252-254).

В изменении нуждаются следующие статьи закона Республики Молдова «О несостоятельности № 149 от 29.06.2012 года.

1. Согласно части (1) ст. 8 закона Республики Молдова «О несостоятельности» решения и определения судебной инстанции, рассматривающей дело о несостоятельности, могут быть обжалованы в кассационном порядке в течение 15 календарных дней со дня их вынесения и только в случаях, прямо предусмотренных настоящим законом.

Полагаем целесообразным изменить часть (1) ст. 8 закона Республики Молдова «О несостоятельности, установив, что решения и определения судебной инстанции могут быть обжалованы в течение 15 календарных дней со дня ознакомления с ними и что в случае пропуска этого срока по обоснованной причине он может быть восстановлен кассационной инстанцией.

2. Согласно части (1) ст. 40 закона Республики Молдова «О несостоятельности» в состав дебиторской массы не включаются имущество, изъятое из гражданского оборота, имущество, на которое в соответствии с Гражданским процессуальным кодексом не может быть обращено принудительное взыскание, и имущественные права должника, которые не могут быть отчуждены.

Данная формулировка неточна. Перечень имущества, на которое не может быть обращено принудительное взыскание по исполнительным документам, содержался в Приложении к Гражданскому процессуальному кодексу, утвержденному законом МССР от 26.12.1964 года. Данный кодекс утратил силу со дня вступления в силу Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30 мая 2003 года.[1] В настоящее время перечень имущества, на которое не может быть обращено взыскание по исполнительным документам, содержится в ст. 89 Исполнительного кодекса Республики Молдова (далее – ИК РМ) № 443-XV от 24.12.2004 года (в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года)[2].

Поэтому часть (1) ст. 40 закона Республики Молдова «О несостоятельности» следует изменить.

3. Согласно пункту 2) части (2) ст. 43 закона Республики Молдова «О несостоятельности» требования по выплате заработной платы работникам, за исключением лиц, предусмотренных статьей 247, и вознаграждений по авторским правам считаются необеспеченными требованиями.

Данная норма противоречит Конвенции Международной организации труда (далее – МОТ) «Об охране заработной платы» № 95 от 01.07.1949 года.

Данная Конвенция была ратифицирована постановлением Парламента РМ № 593-XIII от 26.09.1993 года.[3]

Полагаем, что требования по выплате заработной платы должны быть включены в число обеспеченных требований.

[1] Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.
[2] Официальный монитор РМ № 160-162 от 07.09.2010 г.
[3] Сосна Б.И., Горелко Н.А., «Трудовое право Республики Молдова. Научно-практическое пособие (с комментариями отдельных норм КЗоТа РМ)», Кишинев, 2001, стр. 205

4. В изменении нуждается и ст. 70 закона Республики Молдова «О несостоятельности», которая устанавливает вознаграждение управляющему/ликвидатору.

Согласно части (1) ст. 70 этого закона управляющий/ликвидатор имеет право на вознаграждение за выполнение своих обязанностей и на возмещение связанных с этим расходов.

Согласно части (2) ст. 70 этого закона вознаграждение управляющего/ликвидатора состоит из фиксированного гонорара и гонорара за успех дела в виде процентов и выплачивается в национальной валюте, в том числе в случае, когда вознаграждение определяется исходя из требований/сумм в иностранной валюте.

Согласно части (6) ст. 70 этого закона независимо от размера фиксированного гонорара или гонорара за успех дела комитет кредиторов или, если комитет не создан, собрание кредиторов может принять решение о предоставлении единой суммы управляющему/ликвидатору в случае предложения им плана реструктуризации, который был принят и утвержден.

Размер этой суммы ничем не ограничен, и собрание кредиторов может по своему усмотрению выплатить управляющему/ликвидатору любую денежную сумму.

Полагаем необходимым отменить часть (6) ст. 70 закона Республики Молдова «О несостоятельности» как создающую условия, способствующие коррупции.

Согласно части (7) ст. 70 закона Республики Молдова «О несостоятельности» гонорар за успех дела выплачивается за счет кредиторов, исходя из объема и сложности управления, в размере не более 5 процентов от сумм, распределенных кредиторам в результате использования дебиторской массы, и/или от суммы требований, погашенных путем компенсации с передачей в натуре в счет задолженности имущества из дебиторской массы. Если государство является мажоритарным кредитором, гонорар за успех дела устанавливается на основе шкалы вознаграждения, утвержденной постановлением Правительства.

Часть (7) ст. 70 закона Республики Молдова «О несостоятельности» также способствует коррупции, т.к. позволяет управляющим/ликвидаторам помимо фиксированного гонорара получать гонорар за «успех дела», сумма которого иногда достигает нескольких сотен тысяч леев, а предприятие, несмотря на гонорары «за успех дела» в конечном чете ликвидируются.

Полагаем необходимым изменить часть (7) ст. 70 закона Республики Молдова «О несостоятельности», установив, что гонорар «за успех дела» выплачивается только в случае полного восстановления платежеспособности предприятия и в размере не более 2% от сумм, распределенных кредиторам.

Согласно части (8) ст. 70 закона Республики Молдова «О несостоятельности» гонорар за успех дела удерживается управляющим/ликвидатором на дату распределения дебиторской массы из сумм, распределенных кредиторам в счет погашения утвержденных требований, а в случае погашения требований путем компенсации выплачивается кредитором предварительно за 5 дней до дня передачи в натуре имущества из состава дебиторской массы.

Полагаем, что гонорар управляющему/ликвидатору должен выплачиваться на основании решения комитета кредиторов.

5. Согласно части (5) ст. 71 закона Республики Молдова «О несостоятельности» управляющий/ликвидатор может подать в отставку по обоснованным причинам, обратившись с заявлением в судебную инстанцию, рассматривающую дело о несостоятельности. В этом случае управляющий/ликвидатор продолжает осуществлять свои полномочия до назначения судебной инстанцией другого управляющего/ ликвидатора.

Полагаем, что ст. 71 этого закона следует дополнить частью (5^1), в которой должен быть указан срок рассмотрения судебной инстанцией заявления управляющего/ликвидатора об отставке.

Согласно части (6) ст. 71 закона Республики Молдова «О несостоятельности» определение судебной инстанции об отклонении заявления об отставке управляющего/ликвидатора может быть обжаловано в кассационном порядке.

Порядок рассмотрения кассационных жалоб на определения судебных инстанций установлен ст. 423-428 ГПК РМ.

Согласно ст. 42 ГПК РМ кассационные жалобы должны быть рассмотрены в течение 3 месяцев. Следовательно, управляющий/ликвидатор, подавший заявление об отставке, будет

вынужден работать вопреки своему желанию примерно 3 месяца после подачи заявления об отставке.

Полагаем, что части (5) и (6) ст. 71 закона Республики Молдова «О несостоятельности» противоречат Конвенции МОТ «Об упразднении принудительного труда», которая ратифицирована постановлением Парламента Республики Молдова № 707-XII от 10.09.1991 года.

Считаем, что части (5) и (6) ст. 71 закона Республики Молдова «О несостоятельности» следует изменить, установив, что управляющий/ликвидатор имеет право на отставку через 2 месяца после подачи заявления об отставке.

6. Согласно части (3) ст. 75 закона Республики Молдова «О несостоятельности» после возбуждения процедуры несостоятельности начисление пени, процентов и других платежей по кредиторским задолженностям должника приостанавливается.

Просрочка исполнения денежных обязательств влечет обязанность должника оплатить кредитору проценты за просрочку, установленные ст. 619 ГК РМ.

Согласно части (1) ст. 619 ГК РМ на денежные обязательства на срок просрочки начисляются проценты. За просрочку начисляется пять процентов сверх процентной ставки, предусмотренной статьей 585, если законом или договором не предусмотрено иное. Доказательство нанесения меньшего ущерба допускается.

Полагаем необходимым изменить часть (3) ст. 75 закона Республики Молдова «О несостоятельности», исключив из неё слово «процентов», т.к. предусмотренные ст. 619 ГК РМ проценты являются способом возмещения убытков, а несостоятельный должник не должен освобождаться от ответственности за причинение убытков.

7. Согласно части (2) ст. 81 закона Республики Молдова «О несостоятельности» в ходе всего процесса несостоятельности принудительное исполнение за счет дебиторской массы в пользу необеспеченных кредиторов в индивидуальном порядке запрещается.

Данная норма противоречит ст. 120 Конституции Республики Молдова . принятой 29 июля 1994 года, согласно которой соблюдение вступивших в законную силу приговоров и других судебных решений, а также содействие судам в ходе судебного процесса, в исполнении вступивших в законную силу приговоров и других судебных решений обязательны.

Вступившие в законную силу решения должны исполняться.

Право на справедливое судебное разбирательство в разумный срок, гарантированное пунктом 1 ст. 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод от 4 ноября 1950 года, считается реализованным только в случае исполнения судебного решения.

Полагаем необходимым отменить часть (2) ст. 81 закона РМ «О несостоятельности», т.к. она противоречит ст. 120 Конституции РМ и пункту 1 ст. 6 Конвенции о защите прав человека и основных свобод, которая ратифицирована постановлением Парламента РМ № 1298-XIII от 24.07.1997 года.[1]

LOCUL ȘI ROLUL DEONTOLOGIEI JURIDICE ÎN FORMAREA PROFESIONALĂ A SPECIALIȘTILOR DIN DOMENIUL JURISPRUDENȚEI

CAPCELEA Valeriu, dr. hab., conferenţiar universitar,
secretar științific al Filialei Bălți a Academiei de Științe a Moldovei

Abstract: *The article addresses the issues of professional competence and moral faculties of the students from the Faculty of law, which must be ensured by comprehensive training and successive studies disciplines. The author claims that an important role while in college must be given to studying legal ethics, which is a categorical imperative, because it is necessary to shape the students' moral faculties needed given the fact that the Republic of Moldova is in a transition time, from a totalistarism to democracy (humanism, patience, fairness, a sense of duty, courage, boldness, temperance, honour, patriotism) and later, acting in the field of work, they use these moral qualities in the process of protecting law. In the opinion of the author, legal ethics are found on the category*

[1] Официальный монитор РМ № 51-55 от 21.08.1997 г.

„debt”, on the grounds that fulfil the debt requirements, personality turns into an exponent of certain moral obligations before society. Further, it is revealed another moral faculty which relies on legal ethics-„consciousness”, which is the human capacity to evaluate the actions, thoughts, desires, awareness and experiencing its mismatch with what must be the lack of duty. The author highlights another moral faculty - „honesty”, which represents the highest degree of decency, honesty and nobility, to be devides by the students through its social value, by necessity and inestimable importance of execution with abnegation of debt. In conclusion, the author notes not all the law faculties in our country give legal ethics its due place and students who decide to ignore these moral values do so by saying that other fields of sudy are more important than this one.

***Keywords**: ethics, moral faculties, legal duty, conscience and honour.*

Formarea competenţelor profesionale a studenţilor de la Facultatea de Drept, trebuie să fie asigurată prin instruirea complexă şi succesivă a disciplinelor de studii, începând cu problemele generale ale specialităţii şi continuând cu problemele specifice. Numai în aceste condiţii, competenţa se afirmă într-un context profesional real, ea evoluează treptat, se plasează într-o continuitate logică, care se dezvoltă de la simplu la complex. Totodată, competenţa se fundează pe un ansamblu de resurse, aptitudinale şi atitudinale, ea este un proiect, o finalitate fără sfârşit. Pentru formarea şi dezvoltarea competenţelor viitorilor juriști, este necesară atât activitatea teoretică, de informare, cât şi constituirea acelor calităţi morale care trebuie să fie proprii pentru potențialii lucrători ai organelor de ocrotire a normelor de drept.

În literatura de specialitate sintagma „deontologia profesională” vizează: reflecţia etică aplicată unui câmp particular al activităţii umane, o determinare care permite examenul mai aprofundat al problemelor concrete legate de exerciţiul unei profesii, exprimabilă în termeni de reguli, fără a elimina însă analiza fundamentelor şi justificărilor unor astfel de reguli; un ansamblu de reguli etice produse de un grup de profesionişti şi concepute special pentru a dirija practica lor profesională [4, p.876]. Astăzi impunerea deontologiei profesionale ca segment specializat al normativităţii morale este solicitată de creşterea interdependenţelor dintre colectivităţile umane, de complexitatea mereu sporită a actului de decizie în raport cu subiecţi de autoritate statală care sunt tot mai bine instruiţi, cu o personalitate tot mai complexă. Din această cauză, exercitarea autorităţii asupra unor asemenea subiecţi presupune, în consecinţă, luarea în considerare a intereselor acestora, a capacităţii lor de reacţie conştientă la actele de decizie.

În această ordine de idei, în opinia noastră, studierea la Facultăţile de Drept a cursului de deontologie juridică reprezintă un imperativ categoric, pe motiv că practica socială a condiţionat faptul ca oamenii care exercită funcţii profesionale similare sau identice să îşi elaboreze tradiţii specifice şi să se unească în baza unor principii de solidaritate profesională, care sunt în stare de a păstra reputaţia acestui grup profesional. Totodată, reieşind din condiţiile concrete ale perioadei de tranziţie a Republicii Moldova de la socialismul totalitarist la democraţie, economia de piaţă şi statul de drept, există necesitatea de a promova cursul de deontologie juridică pentru a forma la studenţi competenţele necesare ca ulterior, activând în câmpul muncii, să utilizeze aceste capacităţi în procesul de ocrotire a normelor de drept. În acelaşi timp, e necesar de a promova, în opinia noastră, un şir de cursuri opţionale care se vor referi la studierea minuţioasă a codurilor deontologice ale judecătorului, procurorului, avocatului etc. [1, p.20; 2, p.46].

Reieşind din starea deplorabilă a justiţiei din ţara noastră este necesar de a efectua o reformă cardinală care este un element de maximă importanţă pentru tranziţia democratică. Reforma în cauză a fost plasată, de către Consiliul Europei, pe lista priorităţilor-cheie pentru monitorizare, deoarece în Republica Moldova, procesele judiciare sunt frecvent politizate şi invadate de influenţa factorilor politici, ele sunt adeseori amânate, iar corupţia e endemică. Totodată, se ştie că sistemele judiciare şi penale efective şi imparţiale pot juca un rol important în reducerea crimei şi consolidarea justiţiei şi stabilităţii sociale. Prin urmare, este necesar de a asigura transparenţa justiţiei pentru a da încredere cetăţenilor în justiţie, prin stabilirea unui program de luptă contra corupţiei în cadrul sistemului judiciar, dar pentru aceasta este indispensabil de a pregăti o nouă generaţie de juriști care va poseda competenţe profesionale autentice şi, în acelaşi timp, calităţi morale veritabile.

Reieşind din aceste considerente, noi vom aborda subiectul investigaţiei noastre prin prisma deontologiei juridice pentru a elucida locul şi rolul ei în pregătirea specialiştilor din domeniul jurisprudenţei şi dezvoltarea competenţelor necesare a absolvenţilor Facultăţilor de Drept. Totodată,

vor fi elucidate cele mai importante calităţi morale care trebuie să fie proprii lucrătorilor din domeniul ocrotirii normelor de drept: umanismul, răbdarea, echitatea, simţul datoriei, curajul, îndrăzneala, cumpătarea, cinstea, patriotismul.

Deontologia juridică se fundează pe categoria „datoriei”, întrucât datoria constituie o necesitate socială exprimată prin cerinţele morale înaintate personalităţii. Îndeplinind cerinţele datoriei, personalitatea se transformă într-un exponent al unor anumite obligaţiuni morale în faţa societăţii, pe care le concepe şi le realizează în activitatea profesională prin îndeplinirea îndatoririlor sale. Semnificaţia esenţială a datoriei morale o constituie caracterul ei imperativ. Aceasta înseamnă că cerinţele cristalizate în noţiunea de datorie sunt formulate şi se percep sub formă de porunci, al căror conţinut este formulat de societate şi exprimă dispoziţia interioară a personalităţii de a executa prescripţiile indicate. La determinarea specificului categoriei de „datorie” este important a îndeplini normele prescrise de ea în mod constructiv, a manifesta un interes profund şi iniţiativă pentru realizarea cât mai efectivă a angajamentelor asumate. Un alt semn distinctiv, la fel de important pentru exprimarea particularităţilor categoriei de „datorie”, constă în faptul că la analiza ei predomină, de regulă, raţiunea, obiectivitatea şi chibzuinţa.

Cerinţele datoriei sunt valoroase prin ele însele. Aceasta îşi găseşte expresia nu numai în faptul că omul îşi îndeplineşte datoria în mod dezinteresat, demonstrând astfel independenţa lui de normele date din exterior. Îndeplinindu-şi datoria, el demonstrează prioritatea datoriei faţă de frică, beatitudine, folos personal, faţă de dorinţa de onoruri şi glorie etc. Prin îndeplinirea datoriei morale se manifestă autonomia personalităţii.

În opinia noastră, ar fi incorect să concepem datoria ca o formă a controlului social asupra comportamentului individual, deoarece în datorie este reflectat un anumit mecanism de interacţiune între oameni. Morala poate fi concepută ca un sistem al unor îndatoriri reciproce, care sunt impuse oamenilor, pe care oamenii le acceptă vizavi de ei, îndatoriri care sunt percepute ca nişte sarcini vitale îndeplinite în situaţii şi circumstanţe concrete. Spre exemplu, porunca iubirii arată că datoria omului este milostenia, care reprezintă nu o stare a spiritului, ci înainte de toate anumite acţiuni ale omului faţă de alţi oameni. Sfera în care categoria datoriei a obţinut o deosebită apreciere este cea a ocrotirii normelor de drept. Anume în această sferă a activităţii sociale datoria a fost şi este utilizată ca o forţă motrice destul de eficientă. De aceea, de multe ori în procesul urmăririi unor scopuri înguste, pragmatice şi carieriste apare tentaţia manipulării demagogice prin intermediul acestei categorii şi este foarte dificil de a găsi şi a departaja adevărul de fals. Datoria de serviciu a lucrătorilor din domeniul organelor de ocrotire a normelor de drept - parte componentă a datoriei sociale - are un caracter moral prin exprimarea sa obiectivă şi subiectivă. Valoarea morală a conţinutului obiectiv al datoriei constă în aceea, că ea este supusă rezolvării celei mai înalte şi echitabile sarcini: apărarea drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti şi a personalităţii, asigurarea securităţii propriei ţări, întăririi ordinii de drept. Însă, posibilităţile potenţiale ale datoriei de serviciu pot să se manifeste numai în cazul în care ele sunt completate în mod subiectiv cu atitudinea morală faţă de ea, atunci, când obligaţiunile obşteşti sunt concepute ca ceva personal, când acest deziderat se transformă într-o necesitatea imperioasă şi convingere în echitatea şi dreptatea cauzei pe care o slujeşti. În această ordine de idei, datoria colaboratorului organelor de ocrotire a dreptului reprezintă o obligaţie măreaţă şi solemnă ce reiese din necesităţile obiective ale apărării personalităţii, societăţii şi statului, ce este străluminată de cerinţele de stat şi de drept şi de un anumit îndemn moral intrinsec.

Coincidenţa dintre dorinţa ce domină şi datorie reprezintă o apoteoză a moralităţii. Omul ce posedă un simţ înalt al datoriei se poate ridica de asupra dorinţelor şi a pasiunilor sale subiective, se supune pe sine cerinţelor datoriei, care parcă dizolvă prin sine tot ce este personal. În aşa mod, datoria devine o dorinţă măreaţă, nestăvilită, se transformă dintr-un impuls extrinsec într-un impuls intrinsec al personalităţii. Datoria obştească este numită „conştiinţă în acţiune”, deoarece ea ne oferă posibilitatea să obţinem o caracteristică a moralităţii personalităţii, pentru că despre oameni şi demnitatea lor morală se poate de judecat după acţiunile şi faptele lor.

Prin urmare, datoria morală a colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept are atât latura sa obiectivă, cât şi cea subiectivă. Latura obiectivă este determinată de necesitatea apărării securităţii statului şi societăţii, asigurarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale cetăţenilor. Latura subiectivă o reprezintă sarcinile formulate în mod cert de către stat ce sunt destinate organelor de ocrotire a normelor de drept: conştiinciozitatea şi responsabilitatea colaboratorilor în procesul executării sarcinilor de serviciu pentru întărirea ordinii de drept, apărarea statului şi societăţii, a

drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, pregătirea şi capacitatea fiecărui colaborator de a concepe cerinţele datoriei morale, locul şi rolul său în cauza comună, determinarea atitudinii interioare faţă de datorie, tendinţa de a-şi înainta cerinţe înalte sie însăşi.

În virtutea specificului organizării organelor de drept, relaţiile morale în ele sunt reglementate de către normele de drept mai detaliat, decât în alte sfere ale vieţii civice, adică au în mod preponderent un caracter deontologic. De aceea, datoria nu este un deziderat, ci o cerinţă a statului şi societăţii, iar cerinţele lor trebuie să fie îndeplinite. Conţinutul moral al datoriei se consolidează prin intermediul cerinţelor dreptului ce este materializat prin normele legii. Prin baza morală a datoriei se dezvăluie calităţile înalte – punctualitatea, iniţiativa raţională, jertfirea de sine şi curajul, cinstea şi demnitatea, atitudinea activă faţă de obligaţiunile obşteşti. Datoria personală posedă o mobilitate destul de activă, ce este în stare să umple faptele şi gândurile colaboratorilor cu tendinţa ce obţine un caracter dominant îndreptat spre îndeplinirea muncii lor în mod cert şi la timp, şi toată forţa voinţei de a o îndrepta spre scopurile preconizate. În cadrul datoriei profesionale nu trebuie de efectuat o deosebire certă între cerinţele juridice şi cele morale. O calitate specifică a normelor juridice este posibilitatea controlului de către organele superioare, poate chiar potenţial şi posibilitatea aplicării unor sancţiuni administrative, a unor pedepse în caz de neîndeplinire a obligaţiunilor prescrise. Normele morale se realizează în baza unor convingeri personale, a poruncilor conştiinţei, sub influenţa opiniei publice. În acest caz ambele componente se unesc într-un tot întreg. Astfel, datoria profesională reprezintă prin sine o unitate a laturilor juridice şi morale, deoarece cerinţele morale coincid cu voinţa statală.

O altă calitate morală importantă pe care se sprijină deontologia juridică este „conştiinţa”, care reprezintă capacitatea omului de a-şi evalua acţiunile, gândurile, dorinţele, conştientizarea şi trăirea neconcordanţei sale cu ceea ce trebuie să fie – cu neîndeplinirea datoriei. La fel cum datoria este autonomă, tot astfel conştiinţa omului este independentă de opinia semenilor. Aceasta deosebeşte conştiinţa de un alt mecanism de control intern – de *ruşine,* care este sentimentul că ai făcut ceva rău şi că, prin urmare, meriţi mânia celorlalţi. Adică ruşinea este sentimentul că ai meritat dispreţul şi desconsiderarea celorlalţi. În ruşine se reflectă, de asemenea, conceperea de către om a necoincidenţii unor norme adoptate sau unor aşteptări din partea celor din jur, adică a vinovăţiei. Însă ruşinea este orientată total spre opinia altor oameni care pot să-şi exprime condamnarea lor referitor la încălcarea normelor, ruşinea este cu atât mai puternică, cu cât mai importante şi semnificative sunt pentru el aceste persoane. De aceea, individului poate să-i fie ruşine chiar pentru rezultate întâmplătoare, neintenţionate ale unor acţiuni care i se par normale, dar care nu sunt recunoscute ca fiind astfel de cei din jur. Logica conştiinţei este alta, deoarece în conştiinţă deciziile, acţiunile şi aprecierile se află în corelaţie nu cu opiniile celor din jur, ci cu datoria. Conştiinţa cere ca omul să fie cinstit şi în întuneric, să fie cinstit când nimeni nu îl poate controla, când taina nu poate deveni realitate, când despre o faptă ruşinoasă nu poate afla nimeni.

În mod subiectiv, conştiinţa este concepută ca o voce interioară, dar străină, ca o voce care este independentă de „eul” omului, o voce al „eului altuia”. De fapt, conştiinţa se cristalizează în procesul socializării şi educaţiei, arătând în permanenţă copiilor „ce este bine şi ce este rău”. La stadiile timpurii ale formării personalităţii conştiinţa se manifestă ca o voce a altora – a părinţilor, a colegilor, care se exterioriza prin teama de a nu fi încuviinţat, condamnat de către aceştia pentru acţiunile individului în cauză. Însă odată formată, conştiinţa vorbeşte într-o limba ce nu recunoaşte categoriile de timp şi spaţiu. Conştiinţa este vocea „altui eu” ce vorbeşte în numele eternităţii adresându-se către demnitatea personalităţii. Conştiinţa reprezintă responsabilitatea omului în faţa sa, a personalităţii purtătoare de valori supreme, universale.

Dacă conştiinţa verifică corespunderea sau necorespunderea acţiunilor în raport cu datoria, atunci acţiunea înfăptuită conform conştiinţei este o acţiune dictată de simţul datoriei, este o acţiune pe care o cere conştiinţa. Adică, conştiinţa insistă ca datoria să fie îndeplinită. Mulţi filosofi consideră că un om nu trebuie blamat când se conformează conştiinţei sale rătăcite, deoarece, prin definiţie, el face, în acest caz tot ce-i stă în putinţă spre a face binele. Consecinţele sociale posibile ale acestui caz s-ar putea să fie întrucâtva limitate de teza (la fel de controversată şi ea) că există credinţe uneori prea extreme pentru a putea fi împărtăşite în mod conştient.

Categoria „conştiinciozităţii”, reprezintă conceperea şi simţul responsabilităţii morale a omului pentru comportarea sa, pentru cele executate, ce îi servesc lui ca o linie de conduită în opţiunea intenţiilor şi acţiunilor sale ce corespund necesităţilor progresiste ale dezvoltării societăţii şi a fiecărei

personalităţi în parte. În acest context, studenţii trebuie să înţeleagă că a acţiona în conformitate cu conştiinciozitatea, înseamnă a acţiona în conformitate cu cerinţele moralei. Cerinţele conştiinţei sunt absolut interne şi de ele nu poţi să fugi. Baza conştiinţei este conceperea şi retrăirea de către om a valorilor morale. Ştiind, spre exemplu, că apărarea drepturilor omului este o cerinţă a societăţii, conştiinţa în mod hotărât protestează împotriva încălcării sau ignorării acestor drepturi în general.

Formele de manifestare a conştiinciozităţii sunt diverse. Ele se pot manifesta sub forma satisfacţiei morale, ajutorul acordat unui om, apărarea de la un act de violenţă, atitudine grijulie faţă de cei mai în vârstă etc., fiind în stare de a da naştere la om a unor sentimente de satisfacţie spirituală şi a bucuriei pentru cele efectuate. Conştiinciozitatea se poate realiza şi sub forma îndoielii, ce este rezultatul necunoaşterii sau a cunoaşterii parţiale, ori a ignorării legilor obiective etc. De aceea omul este mereu chinuit de întrebarea, dacă el a procedat corect într-o situaţie sau alta. Fenomenul în cauză este deseori observat în relaţiile dintre diferite persoane. Spre exemplu, a spune sau nu camarazilor despre faptul că unul din ei nu a întors datoria în bani luată de la cineva este o problemă complicată. Dacă va spune, el poate fi învinuit de faptul că este un meschin, iar dacă nu va spune, aceasta ar înseamnă că va pune la bătaie pe cineva, care va deveni jertfă a unui mincinos. În linii mari, conştiinciozitatea este o imensă forţă stimulatoare. Caracterul ei categoric - a trăi şi sluji în conformitate cu conştiinţa într-o mare măsură o apropie de categoria datoriei. conştiința de multe ori este numită partea opusă a datoriei.

O deosebită atenţie trebuie acordată echităţii, deoarece ea este cea mai dificilă, în sensul că, luând o decizie echitabilă, este foarte complicat de a o alege şi a o argumenta. Activitatea oricărui colaborator al organelor de ocrotire a normelor de drept trebuie se bazeze pe principiul echităţii pe motiv că finalitatea activității lor presupune de a face ca să triumfe dreptatea.

Una din calităţile morale fundamentale care trebuie să fie proprii colaboratorilor organelor de ocrotire a normelor de drept, este cea a umanismului şi răbdării, care trebuie permanent să ţină minte, că munca lor, este asemenea muncii medicului pentru că, serviciul în cauză, include tratarea şi profilaxia bolii,iar diferenţa constă în aceea, că medicul tratează bolile oamenilor în mod fizic şi psihologic, iar lucrătorul organelor de drept – bolile sociale.

Printre cele mai importante calităţi morale care trebuie să fie proprie juristului este „cinstea”, care reprezintă o apreciere socială şi etică a omului, instituției, autoritatea şi reputaţia lor. Cinstea este una din cele mai importante calităţi morale, cel mai înalt grad de cumsecădenie, corectitudine şi noblețe. Cinstea profesională reprezintă recunoaşterea de către opinia publică şi este concepută de către colaboratorii organelor de ocrotire a normelor de drept prin valoarea socială inestimabilă şi prin necesitatea şi importanţa executării cu abnegaţie a datoriei sale. Cinstea colaboratorului organelor de drept este de nedespărţit de cinstea colectivului, subdiviziunii în care el îşi face serviciul. De aceea el nu poate să-şi permită sie nimic ce ar face de ruşine pe camarazii săi de serviciu. Aliajul ce se obţine dintre cinstea colaboratorului şi cinstea colectivului dă naştere la el a simţului mândriei, a satisfacţiei morale a colaboratorilor ce este preconizată de conştientizarea apartenenţei sale la ele. Cu toate că la noi, în ultimul timp autoritatea organelor de drept a scăzut în ochii opiniei publice, totuşi, sistemul de ocrotire a normelor de drept este conceput ca ceva necesar ce trebuie perfecţionat permanent.

Totodată, este necesar să nu uităm şi de faptul că fundalul central al învățământului deontologic al juriştilor trebuie sa-l constituie explicitarea şi asigurarea înţelegerii modului specific de acţiune a principiilor deontologiei în condiţiile concrete de derulare a actelor autorității în fiecare profesiune în parte (judecători, procurori, avocați, executori judecătoreşti, polițiști etc.). Învățământul deontologic trebuie să se încheie cu realizarea portretului personalităţii morale a profesiei în cauză şi cu informarea asupra *Codului deontologic* al profesiei unde sunt identificate exigentele morale asimilate pe parcursul derulării învățământului ca un tot unitar, care reprezintă scopul major a educaţiei deontologice [a se vedea: 3, p. 69-88].

Învățământul deontologic al juriştilor trebuie să demonstreze şi să înrădăcineze în conştiinţa viitorilor jurişti că devierea de la lege, evitarea ei, deformarea, tălmăcirea eronată şi aplicarea neadecvată a legii reprezintă o acţiune amorală, care contravine nu numai normelor de drept, ci şi normelor morale, deontologiei profesionale a juristului. În această ordine de idei, sunt amorale nu numai încălcările conştiente ale legii, ci şi acţiunile şi deciziile incorecte, antilegale, care sunt determinate de lipsa aspiraţiei de a însuşi profund şi a perfecționa în permanență cunoştinţele necesare, de dezordonarea și lipsa respectului cuvenit faţă de drept și prescripţiile lui. Prin urmare, deontologia juristului poate fi definită în baza interacţiunii şi interdependenţei între normele de drept şi normele

morale, între normele ce sunt proprii conştiinţei juridice şi celei morale. Din păcate, putem constata că nu la toate Facultățile de Drept din țara noastră acestei discipline i se acordă atenția cuvenită. Indiferența față de formarea la absolvenții Facultăților de Drept în cadrul cursului de deontologie juridică a competențelor morale necesare pentru activitatea practică în organele de drept este deseori justificată prin simplul motiv că există discipline de studiu mult mai importante.

Bibliografie:

1. Capcelea, V. *Locul şi rolul deontologiei profesionale în formarea specialistului în domeniul dreptului*. În: *Calitatea formării specialiştilor în învăţământul superior: strategii, forme, metode: Materialele conferinţei ştiinţifice internaţionale a profesorilor consacrate aniversării a 60-a de la fundarea Universităţii de Stat „Alecu Russo*”, 5-7 oct. 2005, Bălţi / col. red.: Valeriu Cabac, … Bălţi: Edit. Presa univ. bălţeană, 2005, p. 18-20.
2. Capcelea, V. *Deontologia juridică*: man. pentru facultăţile de drept. Chişinău: Ed. Arc, 2007. 413 p.
3. Capcelea, V. *The Position and Role of Deontology in Postmodern Society [Locul şi rolul deontologiei în societatea postmodernă]*. În: PHILOSOPHICAL AND HUMANISTIC POSTMODERN VIEWS International scientific conference (2012; Iaşi). Philosophical and humanistic postmodern views: international scientific conference: Iaşi, 21st of May 3rd of June 2012 / coord.: Ana Caras, Elena Unguru. Iaşi: Lumen, 2012, p. 69-88.
4. *Encyclopédie Philosophique Universalle, II. Les Notions Philosophiques*, tome 1. Paris: Édit. P.U.F., 1990. 2312 p.

INFLUENȚA FILOSOFIEI SOCIALE ASUPRA ȘTIINȚELOR SOCIO-UMANISTICE ÎN CONDIȚIILE SOCIETĂȚII BAZATE PE CUNOAȘTERE

CAPCELEA Valeriu, dr. hab., conferenţiar universitar,
secretar științific al Filialei Bălți a Academiei de Științe a Moldovei

Abstract: *In the article are addressed issues pertaining to social philosophy influence on socio-humanistic sciences at the actual stage of a knowledge-based society. It is noted that the philosophy of general orientation scholars offer a panoramic vision of the postmodern society which offers them the possibility of researching major issues facing the society at the beginning of the Millennium. The author argues that a possible contribution of the philosopher over the existence of social scientists is to show that the individualistic approach, although it is more certain than the holist, is no less one-sided and that both must be effectively superseded by the systemic point of view. At the same time, the author argues that social philosophy plays a huge role in the development of social and humanistic sciences, offers further new visions, overall, the general process of society, contributing to the gradual deepening of knowledge of essence and form social phenomena.*

Keywords: social philosophy, social sciences, knowledge society, individualism, holism, systemic vision.

În ultimele decenii suntem martori la o serie de fenomene şi procese ce caracterizează evoluţia societăţii umane în ansamblul ei, care indică faptul că ne aflăm într-o perioadă de mutaţii profunde ce definesc tranziţia de la societatea industrială, modernă, la un nou tip de societate, la societatea postmodernă (societatea postindustrială, societatea informaţională, societatea bazată pe cunoaștere) [a se vedea: 6].

Noţiunea de „societatea cunoaşterii” (*knowledge-society*) este utilizată astăzi în întreaga lume, fiind o prescurtare a termenului „societate bazată pe cunoaştere” (*knowledge-based society*). În ’1986, academicianul român M. Drăgănescu, bazându-se pe conceptul filosofic al legii tendinţelor, a prefigurat o viitoare societate a cunoaşterii [a se vedea: 2] . Numai în ’1990 noţiunea de „societate a cunoaşterii” a devenit pe larg cunoscută şi recunoscută datorită lucrărilor lui P. Drucker [a se vedea: 3], R. Mansell şi U. When [a se vedea: 5] etc.

În opinia cercetătorului român Șt. Iancu, cel mai bun înțeles al societății cunoașterii este probabil acela de *Societate informaţională - Societate a cunoaşterii* [a se vedea: 4]. Progresul spre

societatea informaţională bazată pe cunoaştere este considerat, pe plan mondial, ca o evoluţie necesară pentru asigurarea dezvoltării durabile [a se vedea: 7] în contextul „noii economii”, fundată în principal, pe produse şi activităţi intelectual-intensive precum şi pentru realizarea unei civilizaţii socio-umane avansate.

Un rol deosebit, în aceste condiţii, îl are ştiinţa, care trebuie să-şi fortifice eforturile pentru a contribui la rezolvarea problemelor globale ale contemporaneităţii, inclusiv şi a celor de ordin social, pentru a face tot posibilul ca civilizaţia noastră să supravieţuiască şi să fie asigurată funcţionarea principiului continuităţii în dezvoltarea omenirii.

Marele reprezentant al filosofiei ştiinţei M. Bunge, susţine că orice cercetare ştiinţifică, inclusiv şi în domeniul ştiinţelor socio-umanistice, începe cu identificarea şi evaluarea problemelor, nici una dintre acestea nefiind elaborată într-un vid conceptual. El remarcă faptul că „dacă savanţii nu au o orientare generală, nici măcar nu vor şti ce trebuie să caute şi dacă orientarea lor generală este îngustă, vor tinde să caute probleme minore” [1, p. 326]. În acest sens, o mare impoartanţă o are metodologia ştiinţifică care se fundează pe metodologia filosofică, ce reprezintă sistemul celor mai generale principii ale cercetării teoretice a realităţii, iar aceste principii pot fi absolut diferite. Spre exemplu, un fenomen social poate fi abordat reieşind din principiul dezvoltării, ca ceva care se află într-o perpetuă schimbare şi dezvoltare, sau poate fi tratat ca ceva ce se află într-o stare statică. În dependenţă de aceaste abordări rezultatele cercetărilor teoretice şi concluziile practice vor fi diferite.

În opinia noastră, reieşind din faptul că filosofia socială îndeplineşte funcţia conceptuală şi metodologică, ea poate deveni un fundament în procesul cercetării pentru toate ştiinţele socio-umanistice, inclusiv şi pentru psihologie, lingvistică etc. Orice ştiinţă, inclusiv şi ştiinţele socio-umanistice, poate fi reprezentată sub forma unei structuri alcătuite din trei straturi: etajul de sus, care conţine în sine problemele metodologice şi teoretice generale ale ştiinţei concrete, etajul de mijloc ce conţine teoriile specifice domeniului dat, care concretizează principiile teoriei generale cu privire la obiectul de studiu concret şi etajul inferior, cel aplicativ, care este legat, în mod nemijlocit, cu practica socială. Însă, nu trebuie să înţelegem că filosofia socială ca metodologie generală de studiu şi interpretare a fenomenelor sociale monopolizează şi ocupă tot etajul de sus în cadrul fiecărei ştiinţe socio-umanistice, dar se află într-o corelaţie dialectică cu metodologia specifică a ştiinţei în cauză.

Spre exemplu, dacă teoria economică va cerceta sfera economică a vieţii sociale numai dintr-un punct de vedere psihologic, în acest caz, ea va tinde să-şi restrângă activitatea investigând comportamentului consumatorului, care constituie numai o parte mică din problemele ce ţin de cercetarea problemelor pieţei. Desigur, factorul psihologic este important în anumite sectoare ale economiei, însă psihologia consumatorului nu este în stare să explice, spre exemplu, actuala criză economică mondială care domină în lume din 2008 şi care provoacă nemulţumiri ale oamenilor în întreaga lume. Din această cauză, economistul trebuie să posede o concepţie panoramică asupra existenţei sociale, adică să se fundeze pe o ontologie a societăţii şi a cunoaşterii sferelor vieţii sociale, în general şi a sferei economice, în mod special, pe care o poate furniza doar filosofia socială.

Două dintre cele mai importante şi turbulente controverse asupra naturii ştiinţelor socio-umanistice sunt cele cu privire la schema lor cadru şi la metoda utilizată de ele. Prima, îi împarte pe savanţii care studiază societatea în trei grupe: individualişti, holişti şi adepţi ai viziunii sistemice. M. Bunge scrie, în această ordine de idei, că „filosoful poate fi de ajutor savaţilor din domeniul ştiinţelor sociale în diferite feluri, evidenţiind, spre exemplu, că au existat controverse similare şi în alte ştiinţe, astfel încât cel ce investighează fenomenele sociale poate învăţa din acestea. O altă contribuţie posibilă a filosofului constă în a arăta că modul de abordare individualist, deşi este mai cert decât cel holist, nu este mai puţin unilateral şi că ambele au fost efectiv înlocuite de punctul de vedere sistemic, care este fecund chiar şi numai deoarece îl obligă pe savantul din domeniul ştiinţelor socio-umanistice să identifice părţile componente, mediul, structura şi elementele unui sistem şi, totodată, sugerează căutarea de subsisteme şi de megasisteme” [1, p. 327].

Orice cercetare a unor sau altor fenomene sociale este efectuată printr-o anumită modalitate de abordare, care poate fi înţeleasă ca o schemă-cadru, ca un set de probleme şi ca un set de metode generale sau particulare care sunt utilizate în procesul investigaţiei. Schema-cadru reprezintă orientarea generală, spre exemplu, conceperea societăţii ca un conglomerat de indivizi (individualism), ca o totalitate supraindividuală (holism) sau, ca un sistem cu o compoziţie determinată şi o structură sau organizare bine determinată (structuralism), pentru că o modalitate sau alta de abordare va influenţa programul de cercetare şi, totodată, rezultatele investigaţiei. Spre exemplu, reprezentantul abordării

individualiste nu va căuta să scoată la iveală legile sociale obiective, iar reprezentantul holismului nu va căuta să identifice rădăcinile individuale ale acţiunilor colective, pe când adeptul metodologiei sistemice, va dori să cuprindă ambele aspecte. Astfel, setul de probleme şi metode aplicate în cercetare depinde de modul de abordare a unei sau altei probleme sociale şi de metodologia ştiinţifică utilizată în procesul studiului.

Ca orice alte ştiinţe care se ocupă de fapte, ştiinţele socio-umanistice utilizează anumite concepte generice pe care nu le supune analizei - noţiunile ontologice de „entitate”, „proprietate”, „structură”, „schimbare”, „dezvoltare”, „istorie” etc. Totodată, în cadrul lor sunt utilizate şi noţiunile epistemologice şi metodologice de „ipoteză”, „enunţ” „lege”, „teorie”, „explicaţie”, „predicţie”, „analiză”, „măsurare”, „testare” etc. În această ordine de idei, M. Bunge, consideră, pe bună dreptate, că „se cuvine ca filosoful să clarifice aceste concepte, şi să o facă în modul cel mai bun cu putinţă, anume prin construirea de teorii (ontologice, epistemologice etc.) cu privire la ele” [1, p. 329], ca savanutul socio-umanist să poată utiliza aceste noţiuni în procesul investigării fenomenelor sociale.

Astăzi, un rol deosebit în cercetarea ştiinţifică îl are metodologia sistemică, care specifică că orice obiect-sistem (material sau ideal, static sau dinamic) aparţine măcar la un sistem de obiecte dintr-un domeniu sau altul şi că acest sistem funcţionează, se dezvoltă sau se transformă în alte sisteme în baza anumitor legi ale compoziţiei. Legea sistemică asigură unitatea, stabilitatea funcţionării şi dezvoltării sistemului social şi reprezintă restricţiile (condiţiile-limită) la care sunt supuse elementele constitutive şi relaţiile dintre ele. Metodologia sistemică conferă ştiinţelor socio-umanistice o viziune integratoare asupra desfăşurării relaţiilor sociale, facînd posibilă atât formularea unor legi generale, cât şi explicarea fenomenelor sociale concrete.

Ştiinţele socio-umanistice se bazează în procesul cercetării fenomenelor sociale pe anumite supoziţii ontologice şi epistemologice. Spre exemplu, însuşi studiul societăţii ca o entitate ce există independent de orice cercetător, presupune că societatea reprezintă un obiect concret, tot atât de concret ca şi un animal sau o stea de pe cer care, într-o anumită măsură, poate fi cunoscută. Altă supoziţie generală de natură filosofică consideră că fiecare societate are proprietăţi precum stabilitatea (sau instabilitatea), mobilitatea (sau rigiditatea), ce o caracterizează ca un tot întreg, proprietăţi pe care componenţii ei individuali nu le pot avea. O ipoteză filosofică subsecventă reiese din faptul că sistemul de valori adoptat de o societate nu reprezintă o idee ce pluteşte deasupra părţilor componente ale societăţii, ci constă din evaluările efective realizate de oameni, astfel încât ele sunt aprobate sau sancţionate de majoritatea membrilor societăţii.

În plus, faţă de supoziţiile filosofice, toate ştiinţele socio-umanistice împărtăşesc anumite supoziţii generice, care nu sunt propriu-zis filosofice, spre exemplu, ipotezele că toate societăţile posedă anumite universale culturale, că toate societăţile opun, într-o anumită măsură, rezistenţă schimbării şi această rezistenţă este mai mare dacă agenţii schimbării sunt externi, decât dacă ar fi interni. Aceste concluzii au fost confirmate de antropologi şi istorici, însă filosofii, cu predispoziţia lor pentru generalitate, sunt în stare să evidenţieze şi alte supoziţii generice dacă-şi folosesc competenţa lor analitică în examinarea concepţiilor discutate în diferitele ştiinţe socio-umanistice şi, prin aceasta, pot fi de un real folos în procesul investigării sferelor vieţii sociale.

În opinia noastră, este foarte important ca filosoful să abandoneze funcţia de critic şi să ia apărarea anumitor savanţi din cadrul ştiinţelor socio-umanistice, mai ales, a celor ce culeg date şi le displac supoziţiile şi teoriile generale, care sunt convinşi că tot ceea ce este general este şi abstract, adică rupt de realitate. În acest caz, filosoful poate să ajute aceşti savanţi prin scoaterea în vileag a deosebirilor dintre ceea ce este abstract sau neinterpretat şi ceea ce este general şi particular.

Savantul socio-umanist poate să solicite ajutorul filosofului în cazul formulării unor teorii, care trebuie să propună, în opinia lui M. Bunge, „o strategie generală a construirii teoriei, ce poate fi rezumată la: 1) selectarea câtorva trăsături (proprietăţi) ale obiectelor de interes, anume cele ce par să sară în ochi şi promiţătoare; 2) reprezentarea fiecărei trăsături printr-un concept precis (spre exemplu, mulţime sau funcţie); 3) formularea de relaţii între conceptele ce rezultă; 4) organizarea logică a enunţurilor care rezultă, cu ajutorul unei concepţii menite să descopere care sunt implicaţiile lor şi care sunt obligaţiile noastre dacă adoptăm anumite supoziţii, adică schimbarea mulţimii date de enunţuri într-o teorie (sau model teoretic); 5) confruntarea câtorva propoziţii ale sistemului cu câteva date empirice - biţi de informaţie pe care se poate să fie nevoie să-i căutăm după ce teoria a fost construită sau schiţată” [1, p. 355].

Totodată, filosoful trebuie să insufle savantului socio-umanist că fiecare lege ştiinţifică aparţine unei teorii oarecare, iar dacă o generalizare nu aparţine nici-unei teorii, atunci ea poate fi o generalizare empirică, adică una sugerată sau justificată de datele empirice, dar nu este o lege. El trebuie să sugereze faptul că, dacă o teorie nu conţine nici o lege ştiinţifică, atunci ori nu este o teorie propriu-zisă (fiind, probabil, o concepţie), ori este o teorie extrem de generală, în loc să fie o teorie care să se refere la o specie bine determinată de entităţi.

Mulţi savanţi din cadrul ştiinţelor socio-umanistice, induşi în eroare de structura-cadru a pozitivismului clasic, metodologie care a dominat ştiinţa timp de aproape un secol, ce este abandonată azi de toţi filosofii, continuă să colecteze şi astăzi date de dragul datelor. În aceste condiţii, filosoful este obligat să critice acest cult al datelor brute evidenţiind că, departe de a fi un scop, fiecare mulţime de date este un mijloc - fie pentru a sugera teorii, a le activa, fie pentru a corecta viciile sociale, cum sunt crizele economice, şomajul sau concentrarea puterii în mâinile unor oligarhi etc.

Fiecare specialist din domeniul ştiinţelor sociale este încrezut în faptul că el nu este obligat să privească la alte domenii, chiar dacă sunt învecinate, iar filosoful, care este un generalist trebuie să demonstreze că această izolare este artificială şi destul de dăunătoare, să dovedească că realitatea socială este unitară şi nu fragmentată şi, de aceea, aceşti savanţi trebuie să reiasă în procesul cercetării din principiul filosofic al conexiunii universale.

Un alt aspect foarte important al cercetării fenomenelor sociale, din punct de vedere empiric, care poate beneficia de participarea filosofului îl reprezintă selectarea tipurilor de date ce trebuie colectate. Într-adevăr, acolo unde cel ce colectează date recomandă să se înceapă cu adunarea datelor şi să finalizeze cu întrebarea ce indică ele, şi acolo unde gânditorul speculativ se limitează la formularea impresiilor personale cu un total dispreţ faţă de date, în ambele cazuri filosoful trebuie să orienteze savanţii din domeniul ştiinţelor sociale spre a tinde a utiliza în cercetare principiul filosofic al mijlocului de aur.

Aşadar, filosofia socială joacă un rol imens în dezvoltarea ştiinţelor socio-umanistice, ea a oferit şi oferă în continuare viziuni noi, de ansamblu, asupra procesului general al societăţii, contribuind la aprofundarea treptată a cunoaşterii esenţei şi formei fenomenelor sociale şi, totodată, exercită funcţia conceptuală şi metodologică, orientând şi ajutând aceste ştiinţe în procesul de cercetare a fenomenelor sociale. Astfel, filosofia socială reieşind din conţinutul şi obiectul ei de studiu se află într-o conexiune, nu numai cu diverse discipline filosofice, dar şi cu disciplinele socio-umanistice. Prin urmare, sinteza cunoştinţelor socio-umanistice cu cele ale filosofiei sociale, pentru care în societatea bazată pe cunoaştere sau copt toate premizele necesare, ne oferă posibilitatea de a reflecta, în mod adecvat, esenţa acestei societăţi ce ne va permite de a înţelege căile şi mijloacele de soluţionare a celor mai stringente probleme sociale.

Bibliografie:

1. Bunge, M. *Ştiinţă şi filosofie.* Studiu introductiv, selecţia şi coordonare: Galina Mare. Bucureşti: Ed. Politică, 1984.
2. Drăgănescu, M. *Perspectivele societăţii cunoaşterii în România*. În: Communication at the V-th Scientific Symposium of the Romanian Engineers from Everywhere. Bucureşti, 1986.
3. Drucker, P. *The Age od Social Transformation*. În: The Atlantic Monthly, 1994, November.
4. Iancu, Şt. *Societatea cunoaşterii necesită gândire. The society of knowledge needs thought*. cogito.ucdc.ro/.../16%20-%20**Stefan**%20**Iancu**.
5. Mansell, R., and When, U. *Knowledge Societies: Information Society for Sustainable Development*. New York: Oxford University Press, 1998. (Ch.I, Building innovative societies).
6. Rumleanschi, P. *Societatea postmodernă: probleme filosofice şi metodologice actuale*. Chişinău: Ed. ASEM, 2006.
7. Ursul, A.; Rusandu, I.; Capcelea, A. *Dezvoltarea durabilă: abordări metodologice şi de operaţionalizare*. Chişinău: Ed. Ştiinţa, 2009.

EFECTUAREA STAGIULUI ȘI SUSȚINEREA CONCURSULUI PENTRU SUPLINIREA LOCURILOR VACANTE DE NOTAR. PROBLEME ȘI SOLUȚII.

ȘAVGA Magda, doctorand, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Notary public is the institution which protects the rights and interests of individuals and legal entities, acting in the name of the government. All notary documents issued by notaries, as well as by other entities empowered by law, including consular offices and diplomatic missions, certified by notary public seal and signature, bear a probatory value that demonstrates again the public nature of notary documents.*

The societal role of notary public depends on the level of the legal culture of the populace, promoted by centuries. Notary public from the old times was regarded as a legal whip, while there were no distinction between civil legal relationships amongst the populace. The repercussions of a totalitarian regime, the lack of legal culture, law infringement, especially the frequent sequence of political parties in the government and parliament that change the law to fit their own interest, all of them contribute to a notary system shaped by political interest groups, rather than by universal human values.

Notariatul constituie o instituţie care ocrotește şi apără drepturile și interesele persoanelor fizice şi juridice, acţionând în numele statului. Toate actele notariale întocmite de către notari, de alte persoane abilitate prin lege, de oficiile consulare şi de misiunile diplomatice, autentificate prin sigiliu şi prin propria semnătură, au forţă probantă ce demonstrează încă o dată caracterul public al actelor notariale.[1]

Rolul notariatului în societate depinde de nivelul culturii juridice a poporului, promovat nu de decenii, ci de secole. Birourile notariale din timpurile vechi se consideră un bici al justiţiei, populația nu făcea deosebirea între raporturile civile. Cu părere de rău aceste consecinţe a regimului totalitar, lipsa culturii juridice şi ne respectul dreptului este greu de depăşit. Mai ales în condiţiile când în conducerea ţării partidele politice se schimbă unele pe altele şi fiecare nouă guvernare face legi pentru sine, croieşte sistemul notarial conform intereselor sale politice, dar nu celor general umane.

Instituția notariatului este un domeniu nu doar actual din punct de vedere teoretic dar și practic, care stârnește o mulțime de situații care necesită a fi reglementate și care vizează determinarea rolului organelor de stat în organizarea instituției notariatului, importanța structurilor organizatorice ale instituției notariatului, acordarea de soluții pentru interpretarea optimă a prevederilor legale, precum și propuneri privind modificarea și completarea cadrului normativ care reglementează instituția notariatului.

In prezent notarii publici se afla la autofinanțare și sunt obligați să-și asigure personal răspunderea personal, astfel ei răspund personal pentru prejudiciul cauzat aflându-se în exercițiul funcției, și conform art. 9 al Legii cu privire la Notariat**,**[2] dreptul la exercitarea activității de notar public o are persoana care este cetățean al RM, cu domiciliul permanent, cu capacitate de exercițiu deplină, este licențiat în drept, posedă limba româna, nu are antecedente penale nestinse, nu a fost condamnat anterior pentru infracțiuni grave săvârșite cu intenție și are o reputație ireproșabilă, a îndeplinit stagiul până la un an.

Cu referire la notarii stagiari considerăm că, în urma cercetării legislației autohtone și a unor țări de peste hotare, pentru a spori prestigiul și importanța stagiarului ar fi binevenit faptul ca în cadrul Ciclului II de învățământ superior – studii de masterat, să fie organizată o specializare în domeniul notariatului, cu atragerea în procesul de instruire a celor mai de vază savanți și practicieni din domeniul notariatului. În acest sens, propunem obținerea de către candidatul la funcția de notar a titlului de master în drept notarial să fie o condiție obligatorie și, în cazul introducerii specializării, completarea art. 9 lit. c) din Legea cu privire la notariat nr. 1453/2002 cu mențiunea: ”este master în drept notarial”.[3]

[1] Cojocari E. Drept notarial, manual. Chișinău: Ruxanda, 1998. 520 p.
[2] Legea cu privire iu notariat nr. 1453-XV din 08.11.2002 Monitorul Oficial al R. Moldova nr.154-157/1209 din 21.11.2002.
[3] Ordinul Ministrului Justiției privind Regulamentul cu privire la condițiile de efectuare a stagiului în biroul notarului nr. 286 din 11.07.2003// MO al RM nr. 170-172 din 08.08.2003, art. 223

Conform art. 17 al legii, notarul poate avea cel mult 2 notari stagiari. Conducător al stagiului poate fi doar notarul care are o vechime în muncă de cel puțin 5 ani. Termenul de efectuare a stagiului este de un an și îl stabilește Ministerul Justiției în baza hotărârii Comisiei de Licențiere a activității notariale. Pentru persoanele care au o vechime în muncă pe specialitate, ca judecător, procuror, avocat sau pentru persoanele care dețin grad științific ca doctor în drept sau doctor habilitat, termenul de stagiere poate fi instituit pe o durata de până la 6 luni.

O problemă în ceea ce privește perioada de desfășurare a stagiului ar fi că perioada de 1 an este una foarte insuficientă pentru a obține deprinderi pentru a desfășura o activitate notarială într-un mod independent. În baza experienței sistemului notarial din Franța, credem rațională extinderea perioadei de stagiu a notarilor de la 1 an până la 2 ani.[1]

Pentru a fi admis la stagiere solicitantul trebuie să încheie contract de efectuare a stagiului cu notarul, care îl înregistrează la Comisia de Licențiere în baza cererii solicitantului. La cerere anexăm: contractul, cazierul judiciar, certificat medical de la narcolog și psihiatru, copiile legalizate a buletinului de identitate, a diplomei de licență și a carnetului de munca(pentru persoanele care sânt angajate în câmpul muncii). În perioada desfășurării stagiului, notarul stagiar nu are dreptul să desfășoare altă activitate, cu excepția celei didactice și științifice, dar poate fi încadrat la serviciu în calitate de secretar. In decursul acestei perioada, notarul conducător poate delega notarului stagiar următoarele atribuții: - efectuarea lucrărilor de secretariat - redactarea actelor notariale - lucrări de arhiva - totalizarea practicii notariale, etc. La expirarea termenului de stagiu conducătorul întocmește o referință în care atestă gradul de pregătire a notarului, calitățile și însușirea deprinderilor teoretice și practice și recomandarea lui pentru funcția de notar.

O altă problemă ar fi că nu există vre-o comisie care să controleze efectuarea stagiului atât de notarul stagiar cât și față de conducătorul stagiului. De asemenea, efectuarea stagiului la un singur notar duce la repetarea greșelilor conducătorului stagiului de către stagiar.

Pe parcursul a 3 ani de la data finalizării stagiului, notarul stagiar are dreptul să participe la un concurs pentru suplinirea locurilor vacante de notar. După expirarea acestui termen, persoana care a efectuat stagiul poate participa la concurs cu condiţia executării repetate a stagiului la un notar cu o durată minimă de 3 luni, cu excepţia persoanelor care sânt angajate într-un birou de notar.

Pentru determinarea nivelului de pregătire profesională candidatul susține examen calificativ, iar selectarea candidaților se efectuează în bază de concurs.

Examenul de calificare pentru admiterea în profesia de notar şi concursul pentru suplinirea locurilor vacante de notar se organizează în cazul existentei locurilor vacante de notar. Este foarte important de făcut o legătură între admiterea la stagiu și locurile vacante de notar. Evident că este complicat de stabilit din timp dacă vor fi sau nu locuri vacante, deși acest lucru poate fi estimate în urma anumitor studii și analize specific, ca de exemplu, în dependent de vârsta notarilor, creșterea numărului populației într-un anumit teritoriu, creșterea solicitărilor din partea populației, etc. Acest lucru fiind foarte important și la stabilirea numărului necesar de notari stagiari, deoarece nu este normal ca să fie admiși la stagiu iar locuri vacante să nu existe. De aceea trebuie să existe o legătură logică între admiterea la stagiu și probabilitatea că vor exista locuri vacante pentru a fi scoase la concurs.[2]

Potrivit art. 12 alin. (1) şi (2) din Legea cu privire la notariat:

(1) La activitatea notarială se admit persoanele care au promovat concursul în funcţie de ordinea mediilor şi de opţiunea teritorială solicitată.

(2) Concursul pentru suplinirea locurilor vacante este susţinut în faţa unei Comisii de concurs constituită din 6 membri, dintre care 1 reprezentant delegat de Ministerul Justiţiei, 2 notari şi 3 profesori titulari de drept selectaţi prin concurs public. Condiţiile de organizare a concursului pentru suplinirea locurilor vacante se aprobă de Ministerul Justiţiei.[3]

Comisia de concurs se formează pe perioada desfăşurării concursului, iar concursul se organizează, de regulă, de două ori pe an, în lunile februarie-martie şi octombrie-noiembrie.

Conform art. 28 alin. (5) din Legea cu privire la notariat Ministrul Justiţiei stabileşte numărul de locuri vacante ce urmează a fi scoase la concurs, după consultarea opiniei Comisiei de licenţiere a activităţii notariale.

[1] Iulia Bănărescu, Natalia Ucranian, NOTE DE CURS, NOTARIAT, Chișinău, 2013., pag. 5

[2] Asociația Obștească „Asociația pentru Democrație Participativă" (ADEPT), din 8 aprilie 2013, pag 17 – 19;

[3] Legea cu privire iu notariat nr. 1453-XV din 08.11.2002 Monitorul Oficial al R. Moldova nr.154-157/1209 din 21.11.2002.

Deşi art. 28 alin. (5) din Legea cu privire la notariat atribuie Ministrului Justiţiei competenţa de a stabili numărul necesar de stagiari, după consultarea opiniei Comisiei de licenţiere a activităţii notariale, în practică această competenţă nu se realizează, iar procedura de admitere la stagiu face imposibilă aplicarea acestei competenţe.

Înainte de desfăşurarea concursului pentru suplinirea locurilor vacante de notar, în corespundere cu art. 141 alin. (2) – (4) din Legea cu privire la notariat, se organizează concursul pentru schimbarea teritoriului de activitate a notarului.

Schimbarea teritoriului de activitate a notarului se face exclusiv prin concurs pentru locul declarat vacant, în condiţiile prevederilor art.28 alin.(5) şi (6). La concurs participă notarii care au desfăşurat activitate practică în domeniu de cel puţin 5 ani. Concursul pentru schimbarea teritoriului de activitate a notarului este organizat până la desfăşurarea concursului pentru suplinirea locurilor vacante de notar. Condiţiile de organizare a concursului pentru schimbarea teritoriului de activitate a notarului se stabilesc în regulamentul aprobat de Ministerul Justiţiei. Concursul pentru schimbarea teritoriului de activitate a notarului se susţine în faţa comisiei de concurs pentru suplinirea locurilor vacante de notar.

Ocuparea posturilor de către notarii care au promovat concursul pentru schimbarea teritoriului de activitate se face în ordinea mediilor obţinute. În cazul în care doi sau mai mulţi notari au aceeaşi medie, prioritate se acordă notarului care:

a) are vechime mai mare în funcţia de notar;
b) în ultimul an nu a fost sancţionat disciplinar;
c) în ultimii 2 ani nu şi-a schimbat teritoriul de activitate;
d) domiciliază (împreună cu familia) de mai mult timp în localitatea în care solicit schimbarea teritoriului de activitate.

În prezent lipseşte regulamentul care stabileşte condiţiile de organizare a concursului pentru schimbarea teritoriului de activitate a notarului aprobat de Ministerul Justiţiei, şi nici un concurs nu s-a efectuat pentru a depista careva probleme. De asemenea legislaţia existentă nu stabileşte temeiuri şi procedura de lichidare a locurilor vacante, care urmează a fi precedată organizării concursului, legislaţia nu stabileşte organul care organizează şi desfăşoară concursul pentru schimbarea teritoriului de activitate a notarului (Comisia de concurs nu deţine această competenţă, iar Ministerul Justiţiei nu este învestit cu dreptul de a stabili organul care va organiza acest concurs nici cu dreptul de a-l desfăşura de sine stătător).[1]

Potrivit art. 24 din Regulamentul privind organizarea concursului pentru suplinirea locurilor vacante de notar, concursul constă în parcurgerea a două etape succesiv eliminatorii: test grilă şi expunere scrisă cu interviu.

Cu cel puţin 20 de zile înainte de data desfăşurării concursului, candidaţii vor adresa Comisiei de licenţiere dosarul de admitere la concurs, care va include următoarele acte:

a) cererea de admitere la concurs;
b) curriculum vitae;
c) copia legalizată de pe diploma de licenţă în drept şi anexa la diplomă;
d) copia legalizată de pe buletinul de identitate;
e) copia legalizată de pe carnetul de muncă în cazul existenţei acestuia;
f) referinţa notarului care a supravegheat efectuarea stagiului;
g) încheierea notarului-stagiar pe marginea totalizării practicii notariale şi efectuării stagiului;
h) cazierul judiciar;
i) certificatele medicale (narcologic şi psihiatric) ce confirmă faptul că persoana este aptă din punct de vedere medical pentru exercitarea profesiei de notar.[2]

Rezultatele examenelor de calificare sânt aprobate prin hotărârea Comisiei de licenţiere care se aduce la cunoştinţa persoanelor în termen de 3 zile de la data susţinerii examenului si se publica pe pagina web a Camerei Notariale si a Ministerului Justiţiei.

[1] http://www.justice.gov.md/public/files/file/Directia%20notariat%20si%20avocatura/studiu_functionarea_profesiei_de_notar-04-07-2013.pdf

[2] HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUȚIONALITĂȚII unor prevederi din Legea nr. 1453-XIV din 8 noiembrie 2002 cu privire la notariat (Sesizarea nr. 7a/2013), Chișinău, 20 iunie 2013

În termen de 10 zile de la publicarea rezultatelor etapei a doua de concurs, Comisia de concurs îi va convoca pe candidaţii care au obţinut calificativul „admis” şi va proceda la repartizarea locurilor vacante de notar.

Comisia de concurs examinează opţiunile teritoriale exprimate de candidaţii care au promovat concursul în dependenţă de ordinea mediilor obţinute la etapa a doua de concurs.

La medii egale are prioritate candidatul care a obţinut media cea mai mare la subiectele practice din etapa a doua a concursului. Dacă egalitatea persistă, are prioritate candidatul care a obţinut un punctaj mai mare la testul grilă. La punctaj egal, Comisia de concurs va stabili candidatul câştigător în raport cu datele cuprinse în dosarul de admitere la concurs, cele referitoare la nivelul studiilor de bază sau cele suplimentare.[1]

Persoana care nu a susţinut examenul de calificare poate solicita admiterea repetată la următorul examen. Persoana respinsă de două ori la examenul de calificare va fi admisă la un alt examen de calificare numai după un nou stagiu.

Reieşind din prevederile art. 8 alin. (2) din Legea cu privire la notariat, notarul se numeşte în funcţie prin ordinul Ministrului Justiţiei. Legislaţia în domeniul învestirii cu împuterniciri nu este una consecutivă.

Conform art. 8 alin. (1) din legea nominalizată, notarul este persoana autorizată de stat să presteze în numele acestuia servicii publice prin desfăşurarea activităţii notariale în baza licenţei eliberate de Ministerul Justiţiei, în condiţiile prezentei legi. Rezultă, că o persoană „autorizată de stat” se numeşte în funcţie, în temeiul alin. (2), ceea ce de fapt nu este corect.

Astfel, consecutivitatea presupune că persoana a câştigat concursul pentru suplinirea locurilor vacante de notar, ca câştigător al concursului a obţinut licenţa pentru activitatea notarială, în temeiul licenţei a fost învestită cu împuterniciri pentru desfăşurarea activităţii notariale. În această consecutivitate nu există locul unui ordin de numire în funcţie, or notarul nu se numeşte în funcţie ci se învesteşte cu împuterniciri. Existenţa ordinului de numire în funcţie datorează faptului, că prin acest ordin se dispune eliberarea licenţei pentru activitatea notarială.

Drept urmare, din prevederile legale nu este clar momentul din care o persoană fizică devine notar.[2]

Referințe bibliografice:

1. Legea cu privire la notariat nr. 1453-XV din 08.11.2002 Monitorul Oficial al R. Moldova nr.154-157/1209 din 21.11.2002;
2. HOTĂRÂRE PENTRU CONTROLUL CONSTITUŢIONALITĂŢII unor prevederi din Legea nr. 1453-XIV din 8 noiembrie 2002 cu privire la notariat (Sesizarea nr. 7a/2013), Chișinău, 20 iunie 2013;
3. Ordinul Ministrului Justiţiei cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea concursului pentru suplinirea locurilor vacante de notar nr. 170 din 30.04.2009// MO al RM nr.99-100 din 05.06.2009;
4. Ordinul Ministrului Justiţiei privind Regulamentul cu privire la condiţiile de efectuare a stagiului în biroul notarului nr. 286 din 11.07.2003// MO al RM nr. 170-172 din 08.08.2003;
5. NOTE DE CURS, NOTARIAT, Iulia Bănărescu, Natalia Ucranian, Chișinău, 2013;
6. Asociația Obștească ,,Asociația pentru Democrație Participativă" (ADEPT), din 8 aprilie 2013;
7. Cojocari E. Drept notarial, manual. Chişinău: Ruxanda, 1998.
8. http://www.justice.gov.md/public/files/file/Directia%20notariat%20si%20avocatura/studiu_functionarea_profesiei_de_notar-04-07-2013.pdf

[1] Ordinul Ministrului Justiţiei cu privire la aprobarea Regulamentului privind organizarea concursului pentru suplinirea locurilor vacante de notar nr. 170 din 30.04.2009// MO al RM nr.99-100 din 05.06.2009, art. 72-74.

[2] http://www.justice.gov.md/public/files/file/Directia%20notariat%20si%20avocatura/studiu_functionarea_profesiei_de_notar-04-07-2013.pdf

UNELE PROBLEME PRIVIND PERSOANELE ÎNDREPTĂȚITE LA REPARAREA PREJUDICIULUI CAUZAT PRIN DECESUL PERSOANEI

TODOROV Maxim, doctorand, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

The civil law of Republic of Moldova, article 1419 C.civ., has a special references for the categories of people who are able to get a repairing of their prejudice caused by the death of the damaged person. If we make an analysis of this provisions, we will find a lot of defaults. The purpose of this article is to reveal these defaults and to give some solutions for these.

Una din formele răspunderii civile delictuale reglementate de Codul civil al Republicii Moldova este răspunderea în caz de deces al persoanei vătămate. Cadrul normativ al materiei îl constituie prevederile art.1419-1422 C.civ. care dezvăluie categoriile de persoane îndreptățite la repararea prejudiciului, modul de reparare a prejudiciului, termenul pentru care se vor achita despăgubirile lunare etc.

Referitor la persoanele care au dreptul la repararea daunelor cauzate prin decesul persoanei Codul civil conține la art.1419, două aliniate distincte. În primul aliniat sunt prevăzute la general categoriile de persoane care au dreptul la repararea prejudiciului, iar în aliniatul doi sunt relevate în concret persoanele cărora li se recunoaște dreptul la despăgubire, precum și termenul în interiorul căruia acestea vor beneficia de despăgubiri.

Astfel, potrivit art.1419 alin.1 în cazul decesului persoanei ca urmare a vătămării integrității corporale sau a altei vătămări a sănătății, dreptul la despăgubire îl au:

a. persoanele inapte de muncă, care erau întreținute de defunct sau care, la data decesului acestuia, aveau dreptul la întreținere;
b. copilul persoanei născut după decesul ei;
c. unul din părinții, soțul sau un alt membru al familiei defunctului, indiferent dacă este apt de muncă sau nu, care nu lucrează și îngrijește de copiii, frații și surorile care erau întreținuți de defunct și care nu au împlinit vîrsta de 14 ani sau care, deși au împlinit o astfel de vîrstă, au nevoie de îngrijire din cauza sănătății, conform avizului organelor medicale abilitate;
d. persoanele care erau întreținute de defunct și care au devenit inapte pentru muncă pe parcursul a 5 ani de la decesul lui.

Conform art.1419 alin.2 dreptul la despăgubire se recunoaște:

a. minorilor, pînă la împlinirea vîrstei de 18 ani;
b. elevilor și studenților care au împlinit 18 ani, pînă la finalizarea studiilor (cu excepția studiilor efectuate la secția frecvență redusă) în instituții de învățămînt, dar cel mult pînă la împlinirea vîrstei de 23 ani;
c. femeilor care au împlinit vîrsta de 55 ani și bărbaților care au împlinit vîrsta de 60 ani - pe viață;
d. invalizilor pe durata invalidității;
e. unuia dintre părinți, soțului sau unui alt membru al familiei defunctului, ce îngrijește de copiii, frații și surorile care erau întreținuți de defunct, pînă la împlinirea vîrstei de 14 ani sau pînă la îmbunătățirea stării sănătății, confirmată prin aviz de organele medicale abilitate.

Prima întrebare care apare în legătură cu persoana care are dreptul la repararea prejudiciului este dacă aceasta trebuie să cadă sub incidența obligatorie a primelor două aliniate ale art.1419 C.civ., sau este suficientă doar încadrarea în categoriile prevăzute doar de unul din aliniate. Din interpretarea coordonată a normelor deducem că este imperativ necesar ca persoana care pretinde la repararea daunei să se încadreze în una din categoriile ce se conțin în ambele aliniate ale art.1419 C.civ. Spre exemplu, persoana poate avea calitatea de minor, dar dacă nu a fost întreținută de defunct la data decesului sau nu avea dreptul la întreținere, ea nu va putea beneficia de îndemnizația lunară pentru pierderea întreținătorului. Construcția juridică utilizată de legiuitorul moldovenesc în vederea determinării persoanelor ce au dreptul la despăgubiri pentru pierderea întreținătorului este destul de complexă în comparația cu legislația României, a căror norme sunt mai simple, scurte și clare ca conținut. Înainte de a compara legislația civilă română cu cea moldovenească urmează să cercetăm categoriile de persoane ce au dreptul la repararea daunelor în caz de deces a persoanei vătămate.

Din prima categorie fac parte: persoanele inapte de muncă, care erau întreținute de defunct sau care, la data decesului acestuia, aveau dreptul la întreținere. În rîndul acestor persoane se includ minorii, invalizii de gradul I, II și III, pensionarii chiar dacă nu sunt rude a defunctului, dar erau întreținute de acesta la data decesului. Nu contează ce perioadă au fost întreținute persoanele îndreptățite, dar trebuie să rezulte voința certă a defunctului în timpul vieții de a-i întreține pe toată durata incapacității de muncă.

La persoanele întreținute pot fi raportați membrii inapți pentru muncă ai familiei decedatului întreținător care au sau nu au un câștig de sine stătător sau care nu primesc pensie de urmaș, dacă se constată că o parte din câștigul defunctului, ce revenea fiecăruia dintre ei (persoane întreținute) constituia sursa principală și permanentă a mijloacelor de existență. Caracterul permanent al întreținerii presupune că ea nu era întâmplătoare, ci era acordată sistematic, urmînd a fi constatat cu desăvârșire faptul că defunctul luase asupra sa grija de întreținere a membrului familiei. Dreptul la recuperarea daunei îl au și persoanele care nu se aflau în relații de rudenie cu defunctul, dacă ele erau întreținute de către decedat și erau inapte de muncă în legătură cu faptul că unor asemenea persoane nu li se stabileşte pensie de urmaș[1].

Dacă întreținerea a avut un caracter ocazional, pentru o durată scurtă de timp, considerăm că persoanele respective, care nu au dreptul la întreținere în temeiul relațiilor de familie, nu vor avea dreptul la repararea prejudiciului. În ceia ce privește persoanele inapte de muncă care la data decesului aveau dreptul la întreținere, legiuitorul are în vedere persoanele care din punct de vedere a legislației familiei au dreptul la întreținere la data decesului: copii defunctului în vîrstă de pînă la 18 ani, inclusiv cei înfiați, soția/soțul defunctului, părinții acestuia etc[2]. Persoanele întreținute de defunct în baza unor obligații contractuale izvorâte din contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, contractul de rentă viageră nu vor avea dreptul la întreținere de la persoana vinovată de producerea decesului. Aceste obligații contractuale se transmit moștenitorilor defunctului în baza art.846 și art.858 alin.1 C.civ. Pentru evitarea unor interpretări eronate considerăm necesar de a completa sintagma „… sau care, la data decesului acestuia, aveau dreptul la întreținere’’ cu sintagma „potrivit legislației familiei’’. Acest lucru va exclude din start persoanele care au dreptul la întreținere în baza unor obligații contractuale asumate de defunct în timpul vieții, precum contractele de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, rentă viagera etc.

A doua categorie: copilul persoanei născut după decesul ei. Conform prezumției de paternitate stabilite de legislația familiei[3], copilul născut în termen de 300 zile de la decesul soțului mamei copilului are ca tată pe soțul (fostul soț) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul. Această normă legală vizează în special copii născuți după decesul tatălui, or, în mod normal copilul nu se poate naște după decesul mamei, exceptând evident situațiile cu mamele surogate. Este necesar să fie stabilită cu certitudine filiația față de tată, cu alte cuvinte paternitatea, în condițiile stabilite de Codul familiei.

A treia categorie: unul dintre părinții, soțul sau un alt membru al familiei defunctului, indiferent dacă este apt pentru muncă sau nu, care nu lucrează și îngrijește de copiii, frații și surorile care erau întreținuți de defunct și care nu au împlinit vîrsta de 14 ani sau care, deși au împlinit o astfel de vîrstă, au nevoie de îngrijire din cauza sănătății, conform avizului organelor medicale abilitate. Norma este destul de clară, cu excepția noțiunii de alt membru al familiei defunctului. Legislația civilă și familiei nu definește noțiunea de membru de familie, respectiv nu putem determina pînă la ce grad de rudenie se extinde acest concept. Considerăm că orice grad de rudenie este admisibil, reieșind din actuala redacție a art.1419 C.civ. și din faptul că legiuitorul nu a stabilit o limită în acest sens. O definiție a categoriei de membru de familie se conține în legislația penală[4], dar este utilizată într-un context specific infracțiunii de violență în familie prevăzute la art.201[1] Cod Penal, și nu poate fi utilizată la aplicarea art.1419 C.civ.

[1] Hotărîrea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces: Nr.6 din 04.07.2005, pct.23. In: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.6, pag.4 [citat on-line: 29 mai 2015]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=15

[2]Codul familiei al Republicii Moldova: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2001, nr. 47-48, art.74-91.

[3]Codul familiei al Republicii Moldova: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2001, nr. 47-48, art.47 alin.3.

[4]Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18 aprilie 2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129, art.133[1].

A patra categorie: persoanele care erau întreținute de defunct și care au devenit inapte pentru muncă pe parcursul a 5 ani de la decesul lui. Persoanele întreținute de defunct trebuie să devină inapte de muncă pe parcursul a 5 ani de la decesul lui, chiar dacă anterior decesului erau apte de muncă. Aici se includ persoanele care au devenit invalizi de gradul I, II și III și pensionari, ulterior survenirii decesului, dar în interiorului termenului de 5 ani. Este necesar de remarcat că această categorie de persoane își regăsește echivalentul în prevederile aliniatului doi al art.1419 C.civ. la sintagma – femeilor care au împlinit vîrsta de 55 de ani și bărbaților care au împlinit vîrsta de 60 ani – pe viață. Ar putea fi pusă în discuție întrebarea dacă această vîrstă ar trebui atinsă de persoanele îndreptățite la momentul decesului, sau inclusiv pe parcursul a 5 ani de la decesul persoanei vătămate. Spre exemplu dacă mama/soția defunctului a împlinit vîrsta de 55 ani, iar tatăl/soțul în termen de 5 ani de la data decesului, oare vor avea ei dreptul la repararea prejudiciului cauzat prin pierderea întreținătorului? Mai sus am arătat că persoana, care pretinde la repararea prejudiciului trebuie să se identifice obligatoriu în una din situațiile conținute în alin.1 și 2 a art.1419 C.civ. Totuși, ținînd cont de faptul că categoria de persoane care au devenit inapte de muncă pe parcursul a 5 ani de le decesul persoanei vătămate are un singur echivalent în alin.2 art.1419 C.civ., concluzionăm că vor avea dreptul la repararea prejudiciului femeile care au atins vîrsta de 55 ani și bărbații care au atins 60 ani atît la momentul decesului persoanei vătămate, cît și în termen de 5 ani de la decesul acesteia.

Logica de la care a pornit legiuitorul încadrând femeile care au atins vîrsta de 55 ani și bărbații care au atins vîrsta de 60 ani în lista persoanelor care au dreptul la repararea prejudiciului nu este una lucidă, deoarece ar trebui legată indisolubil cu vîrsta de pensionare. Or, la atingerea vîrstei de pensionare persoana este considerată inaptă de muncă. Pe parcursul anilor vîrsta de pensionare s-a majorat pentru bărbați de la 60 ani la 62 ani, iar legiuitorul nu a adaptat normele civile în corespundere cu aceste modificări. Astfel, pentru ordonarea normelor civile considerăm necesar modificarea vîrstei pentru bărbați de la 60 la 62 ani, deoarece anume de la această vîrstă ei sunt considerați inapți de muncă în sensul legislației civile (spre ex. moștenitorii rezervatari).

Ridică mai multe semne de întrebare conceptul persoane inapte de muncă și unde se conține explicația acestei noțiuni. În legislația familiei, pe cale de interpretare, prin persoane inapte de muncă se înțeleg invalizii de gradul I, II și III, pensionarii și minorii. O explicație similară, întâlnim și în domeniul succesoral, la succesorii rezervatari[1]. Trebuie să remarcăm că nu întotdeauna invalizii sunt total inapți de muncă, în special cei care au gradul II și III de invaliditate și mențin parțial capacitatea de muncă în diferite proporții (spre ex. 40 % etc.). Nici Hotărîrea Explicativă a Plenului Curți Supreme de Justiție enunțată mai sus nu elucidează semnificația incapacității de muncă și caracterul total sau parțial al acesteia. Art.1419 alin.2 lit. d) C.civ. indică ca invalizii au dreptul la repararea prejudiciului pe toată durata invalidității fără a indica vreun grad pentru aceștia. Astfel, concluzionăm că invalizii de toate gradele vor avea dreptul la repararea prejudiciului cauzat prin pierderea întreținătorului.

Codul civil român conține reglementări mai simple în comparație cu cele moldovenești. Art.1390 alin.1 din Noul C.civ. român arată că despăgubirea pentru prejudiciile cauzate prin decesul unei persoane se cuvine numai celor îndreptățiți, potrivit legii, la întreținere din partea celui decedat. Cu alte cuvinte, legiuitorul român face trimitere expresă la obligația de întreținere prevăzută de legislația familiei. În Codul civil moldovenesc această specificare lipsește și considerăm oportun includerea precizării că obligația de întreținere ce apare în baza normelor dreptului familiei. Art.1390 alin.2 C.civ. român arată că instanța, ținând seama de împrejurări, poate acorda despăgubire si celui căruia victima, fără a fi obligată de lege, îi presta întreținere în mod curent.

Orice construcție juridică a unei instituții trebuie să fie previzibilă și accesibilă cetățenilor simpli. Art.1419 alin.1 și 2 C.civ. dublează indirect prevederile Codului familiei referitor la persoanele îndreptățite la repararea prejudiciului în caz de deces a persoanei vătămate. Mult mai reușit în acest sens este Noul Cod civil al României care stipulează că vor avea dreptul la despăgubiri doar acele persoane ce au dreptul la întreținere potrivit legii din partea celui decedat. În cazul României, legea care stabilește dreptul la întreținere sunt normele ce reglementează relațiile de familie. Consultînd

[1] Hotărîrea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune, pct.48. In: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.6, pag.4 [citat online: 29 mai 2015].
Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=68

ulterior legislația familiei constatăm care anume categorii de persoane au dreptul la repararea daunei pentru pierderea întreținătorului.

În concluzie, art.1419 C.civ. care stabilește categoriile de persoane îndreptățite la repararea prejudiciului cauzat prin decesul persoanei vătămate are o serie de carențe care pot da naștere unor interpretări diferite și la practică judiciară neuniformă. În vederea înlăturării acestor lacune legislative propunem elucidarea pe cale legislativă:

1. a noțiunii de persoană inaptă de muncă;
2. a noțiunii de membru al familiei defunctului;
3. modificarea vîrstei pentru bărbați de la 60 ani la 62 ani pentru că anume de la această vîrstă persoanele se consideră inapte de muncă;
4. precizarea că persoanele au dreptul la întreținere *conform legislației familiei.*

Referințe bibliografice:

1. Codul civil al Republicii Moldova: nr. 1316 din 6 iunie 2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86;
2. Codul Civil al României: nr.287/2009. In: Monitorul Oficial al României, Partea I, 24.07.2009, nr.511;
3. Codul familiei al Republicii Moldova: nr. 1316 din 26 octombrie 2000. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.04.2001, nr. 47-48;
4. Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18 aprilie 2002. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129, art.133^1;
5. Hotărîrea Curții Europene a Drepturilor Omului în Cauza Ghimp şi alții contra Republicii Moldova din 30.10.2012 [citat on-line: 29.05.2015]. Disponibil:http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{"fulltext":["ghimp"],"languageisocode":["RON"],"documentcollectionid2":["GRANDCHAMBER","CHAMBER","MERITS"],"itemid":["001-124597"]};
6. Hotărîrea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației materiale despre încasarea prejudiciului cauzat prin vătămare a integrității corporale sau altă vătămare a sănătății ori prin deces: Nr.6 din 04.07.2005, pct.23. In: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.6, pag.4 [citat on-line: 26 martie 2014];
7. Hotărîrea Explicativă a Plenului Curții Supreme de Justiție a R.M. cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a legislației la examinarea cauzelor despre succesiune, pct.48. In: Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova, 2006, nr.6, pag.4 [citat online: 29 mai 2015]. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=15;
8. BLOȘENCO A. ,,Obligații care se nasc din cauzarea de daune’’, Cartea III, art.1398-1424. Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova, Vol.II. Ch: Ed. Arc,2006.1356 p. ISBN 9975-61-408-6;
9. CHIBAC Gh., BĂIEȘU A., ROTARI A., EFRIM O. Drept Civil. Contracte Speciale. Ch:Cartier, 2010. 568 p. ISBN 978-9975-79-620-0.
10. CLIMA N., EFRIM O. ,,Repararea prejudiciului în legătură cu cauzarea daunei sănătății’’, Titlul VI. Manualul Judecătorului pe cauze civile, ediția II, 2013. Disponibil:http://despre.csj.md/images/documente_despre.csj.md/biblioteca/Manualul%20judecatorului%20pentru%20cauze%20civile%20Ediia%20II.%202013.pdf

НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ ЧАСТНОЙ ЖИЗНИ КАК ПРАВОВАЯ КАТЕГОРИЯ

ТОКАРЕНКО Вероника, преподаватель МЭА (ASEM),
докторанд Института Юридических и Политических Исследований МАН

Abstract: *Privacy is the ability of an individual or group to seclude themselves, or information about themselves, and thereby express themselves selectively. The boundaries and content of what is considered private differ among cultures and individuals, but share common themes. When something is private to a person, it usually means that something is inherently special or sensitive to them. The domain of privacy partially overlaps security, which can include the concepts of appropriate use, as well as protection of information. Privacy may also take the form of bodily integrity. The term privacy is used frequently in ordinary language as well as in philosophical, political and legal discussions, yet there is no single definition or analysis or meaning of the term.*

Неприкосновенность частной жизни (prIvacy — англ.) как правовая категория в полном объеме своего содержания давно получила широкое признание.

Как показывает история возникновения понятия неприкосновенности частной жизни, его признание и защита имеют глубокие исторические корни. Первым среди государств, начавших признавать право на неприкосновенность частной жизни в судебном порядке в рамках гражданского права, можно назвать Великобританию. Этому способствовала разработка целого ряда юридических механизмов, так или иначе связанных с признанием и защитой неприкосновенности частной жизни. Первоначально, с точки зрения английских юристов, право на неприкосновенность частой жизни не воспринималось как личное неимущественное право, а считалось гражданско-правовой категорией собственности.[2, с. 53]

Фундаментальные научные исследования относительно права на неприкосновенность частной жизни берут свое начало в 1890 г., когда американские юристы С. Уоррен и П. Брандейз опубликовали монографию «Право на частную жизнь». В ней они обосновали существование такого права, как право на частную жизнь, и определили его как «право быть оставленным в покое» (дословно: the right to be left alone). [3, с. 75]

Позднее существование права на неприкосновенность частной жизни было поддержано рядом прецедентов Верховного суда США. Первым таким прецедентом стало решение суда по делу Олмстед против США в 1928 г., где право на неприкосновенность частной жизни было выведено из четвертой поправки к Конституции США, которая устанавливает запрет произвольных обысков и арестов. С тех пор право на неприкосновенность частной жизни в США выводится из поправок к Конституции. К таким поправкам относят следующие: IV (право на охрану личности, жилища, бумаг и имущества от необоснованных обысков и арестов), V (неприкосновенность личности, защита от самообвинения, защита собственности и надлежащая правовая процедура) и IX (перечисление в Конституции США определенных прав не может толковаться как отсутствие иных прав) . [3, с. 76]

Автор классического учебника по конституционному праву США Л. Фишер считает, что prIvacy защищается также поправками I (свобода религии, свобода слова, печати, право собраний и право петиций) и III (неприкосновенность жилища). Он также полагает, что правила о надлежащей процедуре (VI - VIII поправки) и равенстве хотя и имеют своим предметом иные объекты, но в конечном итоге направлены на защиту prIvacy. Таким образом, из десяти поправок к Конституции США, составляющих Билль о правах, prIvacy основано на восьми.

То, что американские юристы выводят право на неприкосновенность частной жизни из большинства поправок, составляющих Билль и правах, а некоторые даже утверждают, что все права - это формы prIvacy - неприкосновенности частной жизни, еще раз подчеркивает комплексный характер этого права. [2, с. 97]

Как и другие права, имеющие сквозной характер, такие, как право на жизнь, право на достоинство, право на неприкосновенность частной жизни имеет цементирующее правовой статус значение. Различные авторы не раз подчеркивали, что личные права образуют неразрывное единство и представляют собой основу практически всего правового статуса человека Американские юристы С. Уоррен и Л. Брандейс предложили свою точку зрения о неприкосновенности частной жизни как независимого личного неимущественного права,

описав его как «право быть оставленным в покое». Иными словами, они обосновали защиту неприкосновенности частной жизни путем предоставления лицу возможности предъявить в суде иск к нарушителю и добиться запрещения такого нарушения или возмещения причиненного морального вреда. [3, с. 75]

В начале XX в. большинство правовых актов не предусматривало нормативного закрепления права на неприкосновенность частной жизни. Предпочтение отдавалось лишь праву на тайну переписки, телеграфных, телефонных сообщении. Лишь во второй половине XX в. при реформирование государственных систем европейских стран в новых конституциях появилось упоминание о частной жизни гражданина.

Зарубежный опыт конституционного закрепления рассматриваемого права разнообразен. Например, Конституции Германии, Италии вообще не говорят о праве на неприкосновенность частной жизни.

Конституции стран Восточной Европы, наоборот, более подробно оговаривают именно право на неприкосновенность частной жизни. При этом следует учитывать, что большинство конституций принималось в 90-х годах XX в., после изменения политического вектора развития. Конституции восточноевропейских стран в большинстве случаев разделяют право на неприкосновенность частной жизни и тайну почтовой связи. Одновременно дополняют и запрет на сбор информации о частной жизни гражданина. [5, с. 25]

По способу осуществления права и свободы можно разделить на коллективные и индивидуальные. В юридическое литературе существует мнение, что право на неприкосновенность частной жизни можно рассматривать как коллективное право, мотивируя это тем, что субъектом этого права может быть как индивид, так и группа лиц (например, семья). Однако это утверждение спорно. Разумеется, индивидуальное право часто осуществляется коллективно, но отличие его от коллективного права в том, что оно вполне может осуществляться индивидуально, тогда как права, коллективные по своей природе, индивидуально осуществлять невозможно, например право на забастовку, право народов на самоопределение и т.д. Таким образом, право на неприкосновенность частной жизни никак не может быть коллективным правом; если оно и может осуществляться как индивидуально, так и коллективно, в большинстве случаев все же реализуется индивидуально.

Права и свободы подразделяют также на основные и дополнительные. Дополнительные производны от основных, конкретизируют их. Например, право участвовать в управлении государством - основное право, а избирательные права производны от него, суть одно из его проявлений. Также и право на неприкосновенность частной жизни - основное право, дающее общее понятие и включающее в себя дополнительные. Дополнительными правами, производными от него, являются запрет на сбор, хранение, использование и распространение информации о частной жизни лица без его согласия, право контролировать информацию о себе, право на защиту чести и доброго имени, право на защиту персональных данных, право на тайну связи (телефонных переговоров, переписки и т.д.), право на неприкосновенность жилища, право на врачебную тайну, тайну усыновления, тайну исповеди и т.д. [4, с. 51]

Представляется, что такая многоаспектность позволяет считать право на неприкосновенность частной жизни не только основным, но и комплексным правом, включенным в содержание целого ряда конституционных прав и свобод человека, причем различных видов.

Однако, прежде чем рассматривать вопросы, связанные с неприкосновенностью частной жизни, необходимо определить понятия «личная жизнь» и «частная жизнь».

Личная жизнь рассматривалась как принадлежность определённому субъекту - личности. Физическое существование - основа для личной жизни. Но личная жизнь представляет собой и самостоятельное направление деятельности индивида. Право на личную жизнь представляет собой возможность человека выбирать способы поведения с целью проявления индивидуальных способностей и дарований в целях удовлетворения личных материальных, социальных, нравственных и духовных потребностей.

Осуществление права на личную жизнь заключается в возможности совершения управомоченных действий.

Распоряжение правом на личную жизнь в прямом смысле слова невозможно: человек изменяет границы своей свободы на частную жизнь: отказывается от каких-то сфер поведения по собственной воле, ограничивает общепринятую грань личной автономии.

В то же время определенная часть авторов считает, что термин «частная жизнь» удачнее, со смысловой точки зрения, так как понятое «частная жизнь» в русском языке шире, чем «личная жизнь». Ибо в русском языке личная жизнь охватывает интимную сферу человеческих отношений. Частная жизнь - понятие, которое наряду с этой сферой распространяется и на выбор друзей, личные вкусы, планирование своего жизненного пути и т.д. Право на частную жизнь возникает у гражданина с рождения, хотя реализовать его он может значительно позднее, когда удается отстоять свою самостоятельность среди взрослых и проявить соответствующие способности.

В рамках права на частную жизнь человек выбирает не только направления своего социального поведения, но и отказ от некоторых шагов, изменение своей тактики и стратегии. Частную жизнь можно охарактеризовать как сферу деятельности человека, которую он желал бы видеть неподконтрольной и защищенной от вмешательства извне, и включающей личные, семейные и бытовые отношения, но не ограничивающейся ими.

Конечно, можно по-разному рассматривать стороны частной жизни, и при этом либо их сужать, доводить до общих определений, либо расширять практически до бесконечности.

Анализ имеющихся толкований частной жизни показывает, что понятие «частная жизнь» предлагается определять либо путём перечисления её элементов, либо утверждением, что человек сам определяет её содержание.

По мнению автора, понятие «частная жизнь» не может иметь жесткого «рамочного» толкования, так как оно, как отмечено в литературе, «зависит от исторического периода развития общества, господствующей идеологии, религии, уровня развития культуры и множества других объективных факторов».

Неприкосновенность личной жизни включает в себя и личную неприкосновенность. Никто не вправе лишать человека свободы (закрыть в ограниченном пространстве, приковать к неподвижным предметам и т.п.), препятствовать его передвижению в избранном направлении, устраивать досмотр и личный обыск и т.п.

Обычно под неприкосновенностью понимается состояние защищенности от каких бы то ни было посягательств со стороны. Ее содержание зависит, прежде всего, от объекта, применительно к которому оно используется: человек, его свобода, достоинство, жилище, собственность, представители власти, территория государства и т.д. Вообще неприкосновенность личности можно понимать как права и как защищаемое государством состояние индивидуальной свободы и личной безопасности.

Неприкосновенность личной жизни включает в себя также недопустимость прямо выраженного согласия воздействия на волю и сознание человека с тем, чтобы изменить его поведение или сделать выбор, в котором заинтересован тот, кто оказывает такое воздействие. [5]

Анализ точек зрения, рассмотренных в ходе исследования актуальной проблемы, позволяет сделать вывод о том, что неприкосновенность личности как права человека - явление многоаспектное.

Резюмируя различные мнения о понятии «неприкосновенность личности», можно прийти к выводу, что человек присуши индивидуальная свобода и личная безопасность. Неприкосновенность частной жизни - достаточно широкое и ёмкое понятие. В него можно включить, в первую очередь, комплекс общественных отношений, характеризующих человека и гражданина, как субъекта, обладающего полной свободой.

Поэтому рассматриваемый институт с точки зрения юриспруденции подлежит всестороннему анализу сквозь призму субъективного права - права на неприкосновенность частной жизни.

Право на неприкосновенность частной жизни является субъективным правом. Поэтому для того, чтобы выявить его конкретное место в иерархии ценностей, охраняемых законом, необходимо определить внутренние элементы: содержание данного права, его сущность и структуру.

Базисом института гражданских прав слетается свобода личности. Область личной свободы рассматривалась как «связанная со всеми сторонами общественной жизни сфера

некоторой обособленности индивидуума, то есть возможность распоряжаться самим собой в устроении личной жизни, а также в нравственных отношениях».

Одновременно данное право подчёркивает индивидуальные начала, личности. Гражданин, как индивид, приобретает ценность (со стороны государства) в большей мере благодаря признанию данного права.

Право та неприкосновенность частной жизни - это не просто одно из субъективных прав, закрепляемых в нормативном порядке, а определённая сфера взаимоотношений человека, общества, государства. Содержание права на неприкосновенность частной жизни выражается только в нормативно оформленном документе.

В ходе проведенного анализа, автор приходит к следующим выводам:

1. Право на неприкосновенность частной жизни является уникальной правовой конструкцией, так как оно вбирает в себя существенные характеристики прав человека, обеспечивает личную свободу, защиту от дискриминации, от произвола власти, гарантирует условия для личного развития.

2. Право на неприкосновенность частной жизни - это право индивида, заключающееся в осуществлении жизнедеятельности в сфере личных, семейных, бытовых, иных отношений, личной корреспонденции, в рамках закона и основанное на самостоятельном определении сферы частной жизни и возможности сохранять её конфиденциальный характер, а в случаях злоупотребления и других нарушений - во вмешательстве компетентных органов в данные отношения строго в рамках закона.

3. В настоящее время неприкосновенность частной жизни в гражданском праве окончательно оформилась как самостоятельное личное неимущественное право, распространяемое как на материальные носители (письма, личные документы и т.д.), так и на нематериальную сферу.

4. Право на неприкосновенность частной жизни занимает одно из ведущих мест в системе личных неимущественных прав, составляет основу правового статуса личности. Уровень охраны и защиты права на неприкосновенность частной жизни, его гарантированности нормами писаного права и судебной практикой является важным показателем демократизации общества, служит необходимой предпосылкой становления и формирования правового государства.

5. На пороге эпохи информатизации право на неприкосновенность частной жизни приобретает новое значение для правового статуса человека. Все чаще власть стремится контролировать частную жизнь людей, а новейшие информационные технологии расширяют возможности для этого. В связи с этим общество во все большей степени осознает важность права на неприкосновенность частной жизни, его законодательного закрепления и создания правовых гарантий.

Библиография:

1. Алебастрова И.А. Конституционное право зарубежных стран. Москва: Изд-во «Проспект», 2008. С. 152.
2. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Общая часть. Отв. ред. Б.А. Страшун. Москва: Норма, 2007. С. 153.
3. Маклаков В.В. Конституционное право зарубежных стран. Общая часть. Москва, 2006. С. 163.
4. Права человека: итоги века, тенденции, перспективы. Под общ. ред. чл.-кор. РАН Е.А. Лукашевой. Москва: Норма, 2002. С. 74
5. Романовский Г.Б. Право на неприкосновенность частной жизни. Москва, 2000. http://law.edu.ru/script/cntsource.asp?cntID=100088879

INSTITUȚIA CĂSĂTORIEI – NOI PROVOCĂRI ÎN MATERIE DE REGLEMENTARE JURIDICĂ

VRABIE Corneliu, dr., lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

Abstract: *According to some* legal systems, certain stipulated *forms* exist and they create a marital status that is not known or common *to* other systems. *I am interested, for example, in the effects of civil union or marriage between persons of the same sex.* In many countries, *it* is an indispensable achievement, followed by years of struggle to get the right to marriage for homosexuals, *this* being a big step forward for equality and elimination of all forms of discrimination. Some legal systems, for example, the French and the Canadian ones support the institutionalization of civil unions, *etc.* In order to be properly applied in legal practice, *we consider that* it is appropriate to emphasize in this respect the necessity of including such institutions in the legal system of the Republic of Moldova, and also the adaptation to new social requirements.

Cunoscut este faptul că instituția căsătoriei este plasată pe un teren sortit unei polemici perpetue, teren unde dezideratele devin cu uşurinţă realităţi paradoxale. Cele mai aprinse controverse par a fi generate, din ce în ce mai frecvent, de intenţia lumii occidentale de a oferi un anumit statut juridic uniunilor netradiţionale. Altminteri, anume pe acest tărâm, sesizăm o confruntare acerbă între principii, ambiţii, conservatorism şi tendinţe asiduii de a obţine acreditarea socială, sub paravanul protecţiei drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului, pentru relaţiile sexuale dintre persoane de acelaşi sex.

Încă la început de secol, mai era admis că regula la constituirea unei căsătorii este heterosexualitatea. Or, anume această regulă dicta scopul fondării unei familii şi a procreării ce se realizează prin intermediul unui cuplu format dintr-un bărbat şi o femeie. Transformările de acum câţiva ani, scot în evidenţă un alt fenomen ce tinde să răstoarne această regulă, încercând să transpună instituţia căsătoriei pe un alt făgaş decât cel care a guvernat milenii căsătoria. Asistăm în prezent la o adevărată competiţie ce are loc dintre diferite state în intenţia de a oferi cuplurilor netradiţionale acel statut legal „râvnit” şi multaşteptat de uniune maritală. Prin urmare, la nivel de legislaţie naţională ale multor state, minorităţilor sexuale li se acordă o protecţie fără precedent, până la legalizarea căsătoriilor dintre reprezentanţii acestora. Astfel, cuplurile formate din două persoane de acelaşi sex pot fi înregistrate ca parteneriate civile în ţări precum Andorra, Austria, Croaţia, Cehia, Elveţia, Finlanda, Franţa, Germania, Islanda, Luxemburg, Ungaria, Olanda, Norvegia, Portugalia, Slovenia, Suedia, Italia etc. Pe de altă parte, în unele din aceste state, precum şi într-un şir de alte ţări (în total 21 de state), căsătoriile homosexuale sunt legalizate și își produc aceleași efecte ca și căsătoriile heterosexuale. În Europa, parada începe cu Olanda[1], urmată fiind de Belgia[2], Spania[3], Danemarca[4], Norvegia[5], Suedia[6], Portugalia[7], Islanda[8], Marea Britanie[9], iar mai recent de Slovenia[10] și Irlanda[11]. La fel, căsătoriile homosexuale au fost legalizate și în alte state din lume cum ar fi Canada[12], Africa de

[1] Uniunile dintre persoane de acelaşi sex (*geregistreerd partnerschap*) produc efecte juridice în Ţările de Jos încă în 1998. Olanda a fost prima ţară care, în 2001, a legalizat şi căsătoriile între asemenea persoane.

[2] Belgia este a doua ţară care, pe 30 ianuarie 2003, a legalizat căsătoriile între persoane de acelaşi sex. În 2005, au fost propuse schimbări la lege ca să permită înfierea copiilor de cupluri căsătorite homosexuale, deşi astea sunt încă în discuţie parlamentară.

[3] Spania reprezintă a treia ţară europeană care, în 2005, legalizează căsătoriile încheiate între reprezentanţii minorităţilor sexuale.

[4] Prima ţară din lume care a autorizat uniunile civile între persoane de acelaşi sex, în 1989, Danemarca a autorizat în iunie 2012 cuplurile de homosexuali să se căsătorească la Biserica Luterană de stat.

[5] Parlamentul norvegian a adoptat, pe 11 iunie 2008, un proiect de lege ce pune pe picior de egalitate cuplurile homosexuale şi heterosexuale, atât în ceea ce priveşte căsătoria, cât şi în ceea ce priveşte adopţia copiilor şi a posibilităţii de a apela la fecundarea artificială (http://wapedia.mobi/ro/Căsătorii_între_persoane_de_acelaşi_sex).

[6] Suedia permite începând din mai 2009 cuplurilor homosexuale să se căsătoarească civil sau religios. Începând din 1995, acestea sunt autorizate să se unească printr-un "parteneriat". Adopţia pentru toţi este autorizată din 2003.

[7] În Portugalia o lege din iunie 2010 a modificat definiţia căsătoriei, suprimând referirea la "sex diferit". Legea exclude dreptul la adopţie.

[8] Legea care legalizează căsătoriile între homosexuali a intrat în vigoare în iunie 2010. Începând din 1996, uniunile gay erau recunoscute, însă nu erau numite căsătorii. Adopţia este autorizată începând din 2006.

[9] Deputaţii s-au pronunţat în februarie 2013 în favoarea unui proiect de lege care autorizează căsătoria între persoane de acelaşi sex. Textul urmează să fie examinat de un grup de parlamentari, după care va fi trimis în Camera Lorzilor (http://www.mediafax.ro/externe/analiza-situatia-casatoriei-intre-persoane-de-acelasi-sex-si-a-adoptiei-in-lume-10886565).

[10] Parlamentul sloven a adoptat o lege, cu 51 de voturi pentru si 28 impotriva, care autorizeaza casatoriile intre homosexuali si lesbiene. Astfel, Slovenia în martie 2015 a devenit a 11-a tara a Uniunii Europene care a legalizat casatoriile intre persoane de acelasi sex (http://www.ziare.com/articole/casatorii+homosexuali+legalizate).

[11] În mai 2015, Irlanda a devenit prima țară din lume care a aprobat prin referendum **căsătoriile între persoanele de același sex**. 62,1% dintre irlandezi (1.201.607 de persoane) au votat pentru legalizarea căsătoriilor între persoanele de acelaşi sex, în timp ce 37,9% (734.300) au fost împotrivă (https://ro.wikipedia.org/wiki/C%C4%83s%C4%83torie_%C3%AEntre_persoane_de_acela%C8%99i_sex).

[12] Căsătoriile între persoane de acelaşi sex au fost legalizate pe întreg teritoriul Canadei prin Legea căsătoriei civile, care a fost promulgată la 20 iulie 2005.

Sud[1], Uruguai[2], precum şi unele state din SUA – Massachusetts[3] şi California[4], Prin urmare, susținătorii căsătoriilor tradiționale, asistă, în prezent, la un întreg spectacol grotesc de legalizare sau punerea în discuţie a instituţionalizării uniunilor dintre gay şi lesbiene. Evident că poziţia autorităţilor este dictată, în primul rând, de opinia civică a populației care a ajuns la maturitatea necesară pentru a „tolera” un asemenea fenomen.

În acelaşi timp, Franţa ar fi următoarea ţară care va legaliza căsătoriile între persoane de acelaşi sex, după ce preşedintele Francois Hollande a făcut presiuni pentru promovarea proiectului de lege, prima reformă socială majoră din timpul mandatului său[5].

Căsătoriile dintre persoane de acelaşi sex nu sunt recunoscute în România, deşi au existat propuneri legislative pentru recunoaşterea cuplurilor de acelaşi sex în faţa legii. Homosexualitatea a fost legalizată treptat, ultima lege incriminând relaţiile homosexuale (Articolul 200) fiind abrogată în 2001, ca pre-condiţie aderării la Uniunea Europeană şi a campaniilor ONG-urilor precum ACCEPT.

Trăian Băsescu, fostul președinte, a declarat în campania electorală că nu are nimic împotriva căsătoriilor între persoane de același sex. Comunitatea LGBT a avut speranțe că România va fi prima țară din Europa Centrală și prima țară majoritar ortodoxă, care să legalizeze căsătoriile între persoane de același sex.[6]

Pentru a ocupa tot mai mult teren, vocile ce se pronunţă asupra legalizării unor asemenea relaţii şi oferirea acestora o anumită protecţie juridică, fac o trimitere cronică la normele internaţionale din materia drepturilor omului. În prezent, s-ar crea imaginea că preocuparea majoră a societăţii civile şi a autorităţilor de resort cu atribuţii în domeniul drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului vizează statutul homosexualilor şi al lesbienilor.

În contextul discuţiilor pe care le purtăm, nu ne rezumăm doar la toleranţa, indiferenţa sau, invers, la aversiunea socială faţă de persoanele ce aparţin minorităţilor sexuale, ci avem în vizor situaţia actuală conform căreia statele lumii occidentale instituie efecte juridice uniunilor dintre asemenea persoane, similare celor ce derivă din relaţiile de căsătorie. Cu alte cuvinte, o asemenea avansare insistentă a lucrurilor presează, în mod artificial, o nouă viziune asupra instituţiei de căsătorie şi extinderea noţiunii date.

Susţinătorii mişcării de „emancipare” a minorităţilor sexuale se axează, în susţinerea tezelor pe care le propulsează, pe principii şi reguli prevăzute în materia protecţiei şi garantării drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului. Dacă ar fi să susţinem sau să infirmăm pretenţiile, ar trebui să ne ancorăm în prevederile de origine internaţională, pornind, evident, de la Declaraţia Universală a Drepturilor Omului din 10 decembrie 1948[7] (În continuare Declaraţia). De regulă, se pleacă de la textul art.7 al Declaraţiei, text care cuprinde o abordare relativ exhaustivă menţionând „Toţi indivizii sunt egali în faţa legii, şi, fără discriminări, au dreptul în mod egal la protecţie din partea legii. Orice individ are dreptul în mod egal la protecţie, faţă de orice discriminare, ori acţiune care încalcă

[1] În iulie 2002, Curtea Supremă a Africii de Sud din Bloemfontein a decis să cuplurile de acelaşi sex au drept de căsătorie egală, şi că nepermiţându-le acest drept este discriminatoriu şi neconstituțional. De atunci, diverse beneficii de căsătorie au fost extinse la cuplurile homosexuale din Africa de Sud.

[2] Uruguai a devenit în aprilie 2013 a doua ţară din America Latină care recunoaşte căsătoria între persoane de acelaşi sex.

[3] În Massachusetts căsătoriile între gay şi lesbiene au fost legalizate în 2004, fiind astfel primul stat american care s-a pronunţat în favoarea existenţei unor asemenea cupluri.

[4]Curtea Supremă din California s-a pronunţat pe 15 mai 2008 asupra neconstituţionalităţii interzicerii căsătoriilor între persoane de acelaşi sex, legalizând astfel asemenea uniuni. Euforia minorităţilor sexuale nu a durat, totuşi, decât până la 4 noiembrie 2008. În această zi, odată cu alegerile prezidenţiale, în California s-a organizat un referendum popular prin care cetăţenii acestui stat s-au pronunţat, în mare lor parte, împotriva unei asemenea legalizări. Decizia poporului prin intermediul acestui referendum aruncă într-o incertitudine juridică cele circa 18.000 de cupluri de acelaşi sex care s-au căsătorit în California în ultimele luni (http://www.realitatea.net/californienii-au-interzis-casatoriile-intre-persoane-de-acelasi-sex_383761.html).

[5] http://semneletimpului.ro/international/europa/franta/casatoria-pentru-toti-franta-va-deveni-a-12-a-tara-care-legalizeaza-casatoria-gay.html

[6]Pe 23 februarie 2008, senatorul UDMR, Péter Eckstein-Kovács a propus legalizarea parteneriatelor civile care acordau cuplurilor necăsătorite de acelaşi sex şi de sex opus un număr de drepturi. Kovács a susținut că Codul civil a fost adoptat cu mai mult de 50 de ani în urmă şi nu mai reflectă realităţile sociale, atât în cazul homosexualilor cât şi al heterosexualililor".Aceasta a fost prima dată când un politician român a susținut explicit parteneriatul civil pentru cuplurile de acelaşi sex. Pe 23 iulie 2008, Péter Eckstein-Kovács a depus proiectul de lege la Senat. Însă, proiectul s-a pierdut în Senat urmând alegerile parlamentare din 2008. Alt proiect de lege a fost introdus de Viorel Arion, deputat PDL, la Senat în februarie 2011. Acesta presupunea acordarea cuplurilor de acelaşi sex şi de sex-opus unele drepturi maritale. Proiectul a primit aviz favorabil de la Comisia Legislativă a Camerei Deputaţilor. Însă, proiectul a fost respins de Guvern, întrucât Codul Civil nu recunoaşte decât căsătoria între un bărbat şi o femeie. În aprilie 2013, deputatul PV, Remus Cernea a anunţat că are o propunere legislativă care ar acorda atât cuplurilor de acelaşi sex aceleaşi drepturi ca şi cuplurilor de sex opus, stârnind reacţii înverşunate de la opozanţii măsurii. Propunerea legislativa a fost respinsă în unanimitate de Comisia Juridică în Martie 2014, Remus Cernea sesizând ulterior conducerii camerei că decizia a fost luată ilegal în lipsa cvorumului şi că votul a fost falsificat (https://ro.wikipedia.org/wiki/C%C4%83s%C4%83torii_%C3%AEntre_persoane_de_acela%C8%99i_sex_%C3%AEn_Rom%C3%A2nia).

[7] Republica Moldova a aderat la Declaraţia Universală a Drepturilor Omului prin Hotărârea Sovietului Suprem nr.217-XII din 28.07.1990.

prevederile prezentei declaraţii şi faţă de orice incitare la astfel de discriminări”. Cu alte cuvinte, legea, inclusiv cea prevăzută în materie de familie, aparţine tuturor persoanelor indiferent de sex.

La o abordare mai atentă a altor texte din Declaraţie, considerăm că art.7 este tălmăcit, în acest sens, în mod eronat. Astfel, Declaraţia stipulează, în continuare, la art. 16 următoarele: „Cu începere de la împlinirea vârstei legale, bărbatul şi femeia, fără nici o restricţie în ce priveşte rasa, naţionalitatea sau religia, au dreptul de a se căsători şi de a întemeia o familie. Ei au drepturi egale la contractarea căsătoriei, în decursul căsătoriei şi la desfacerea ei.” După cum se observă, textul acestui articol lasă loc la interpretări numai pentru cel intenţionat de a vedea altfel decât dictează raţiunea acestei prevederi. Astfel, s-ar putea afirma că *ei* (bărbatul şi femeia) reprezintă nu două elemente componente obligatorii ale unei uniuni maritale, ci doi subiecţi separaţi cu identitate proprie şi specificaţi expres de legiuitor pentru a sublinia egalitatea în contractarea căsătoriei (cu alte cuvinte accentul s-ar pune pe posibilitatea atât a bărbatului cât şi a femeii de a încheia o căsătorie şi de a-şi întemeia o familie).[1] În această ordine de idei, Declaraţia ar institui numai dreptul femeii şi a bărbatului, consacrând egalitatea de genuri, dreptul de a se căsători, aceştia fiind priviţi ca subiecţi de drept separaţi. O asemenea interpretare ar acredita *de jure* înregistrarea oricărui cuplu, fie acesta *parteneriat, uniune civilă* sau *căsătorie*. Prin analogie, cuplurile înregistrate dintre persoane de acelaşi sex ar beneficia de aceeaşi stare civilă şi s-ar bucura de aceleaşi efecte juridice ca şi cuplurile reieşite din căsătoriile heterosexualilor.

Considerăm că art.16 din Declaraţie prevede explicit că se pot căsători (între ei) bărbatul şi femeia care au ajuns la vârsta matrimonială. Nu putem admite faptul că autorii proiectului Declaraţiei, atunci când se refereau la drepturile egale ale celor ce doresc să „contracteze” căsătoria sau ale soţilor propriu-zis, au lăsat să se înţeleagă că *ei* ar putea fi şi de acelaşi sex. Credem că astfel de concluzii nu ar fi decât aberante. Mai mult decât atât, ultimul aliniat al acestui articol prevede că „Familia constituie elementul natural şi fundamental al societăţii şi are dreptul la ocrotire din partea societăţii şi a statului”. Or, căsătoria este instituţia fundamentală care generează relaţiile de familie. Datorită funcţiilor pe care le exercită, căsătoria dă naştere şi altor relaţii de familie, cum ar fi relaţiile dintre părinţi şi copii. Suntem siguri că anume această logică au urmat autorii acestui document internaţional când au oferit un loc important căsătoriei în cadrul relaţiilor de familie. După cum apare enunţat, căsătoria, ca fiind parte integrantă a relaţiilor de familie, constituie un element social de o importanţă deosebită fiind chiar elementul „fundamental al societăţii”. Puţin probabil că uniunile dintre persoane de acelaşi sex ar reprezenta un pilon al societăţii fără de care o criză socială ar fi inevitabilă. Mai degrabă, constituie un fenomen antisocial înconjurat de o multitudine de probleme care impun oferirea anumitor soluţii din partea autorităţilor de resort. Or, din contra, neprotejarea şi nepromovarea căsătoriilor heterosexuale ar provoca şi, după cum arată studiile sociologice, provoacă o adevărată dramă socială. Această dramă se materializează, în special, printr-o cădere drastică a demografiei. Aşadar, rolul primordial al statelor la nivel de familie, după cum apare în Declaraţie, constă în protejarea şi încurajarea căsătoriilor tradiţionale prin care să se asigure cu adevărat funcţiile unei familii.

În acelaşi spirit se pronunţa şi Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale din 16 decembrie 1996[2]. Astfel, art.10 al Pactului „Statele părţi la prezentul Pact recunosc că: *O ocrotire şi o asistenţă cât mai largă cu putinţă trebuie acordată familiei, elementul natural şi fundamental al societăţii, în special pentru întemeierea sa şi în răstimpul cât are responsabilitatea întreţinerii şi educării copiilor care sunt în sarcina sa. Căsătoria trebuie să fie liber consimţită de viitori soţi (1).*” În acest sens, Pactul nu face altceva decât să subscrie conţinutului oferit de Declaraţie relaţiilor de familie, semnalând importanţa şi rolul căsătoriei din cadrul acestor relaţii.

Astfel, punerea la dispoziţia homosexualilor şi a lesbienilor din partea societăţii şi a statului a unei instituţii importante cum este căsătoria nu derivă dintr-un interes general, ci dintr-o dorinţă particulară de a li se asigura acestora o protecţie şi un confort psihologic adecvat. Şi aceasta în pofida faptului că ceea ce oferă în schimb o asemenea stare de fapt sau/şi de drept, după cum s-a arătat mai sus, nu reprezintă decât o adevărată sfidare a ceea ce înţelegem prin drepturile cu adevărat naturale ale persoanei. Cu alte cuvinte, asemenea pretenţii invocate şi, mai ales, permisiunea de a se „căsători” legal, nu pot fi calificate decât ca fiind un abuz de drept.

[1] A se vedea, Declaraţia politică a domnului senator Ion Chelaru „Accept sau tolerez” - relaţiile homosexuale şi uniunile lor matrimoniale, ţinută în cadrul şedinţei de plen a Senatului României din 5 iunie 2006 (http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids).
[2] Ratificat de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990.

Cu toate acestea, curentul întru susţinerea cuplurilor de homosexuali sau de lesbiene devine din ce în ce mai puternic, impunând tranşant noi reguli de joc. Dacă pentru Statele Unite şi Canada condiţiile sunt dictate de practica judecătorească a statului federal, pentru Europa lucrurile stau cu totul şi cu totul altfel. În această materie fiind unele prevederi exprese care impun statelor europene de a lua anumite poziţii favorabile minorităţilor sexuale. Astfel, statele membre ale Uniunii Europene, precum şi statele ce doresc să acceadă la aceasta mare familie europeană, trebuie să ţină cont, spre exemplu, de rezoluţia Parlamentului Uniunii Europene din 16.03.2000 care prevedea că statele Uniunii Europene trebuie „să garanteze familiilor formate dintr-un singur părinte, cuplurilor necăsătorite şi cuplurilor formate de **parteneri de acelaşi sex** (**s.a.**), drepturi egale cu acele de care se bucură cuplurile tradiţionale şi familiile, în special în ceea ce priveşte impozitările, drepturile pecuniare şi drepturile sociale”. Acestor condiţii subscrie şi textul art. 8 al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului din 4 noiembrie 1950 care prevede că „Orice persoană are dreptul la respectarea vieţii sale private şi de familie, a domiciliului său şi a corespondenţei sale”. La fel, în vederea respectării drepturilor homosexualilor s-a pronunţat în unele cazuri şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cum ar fi afacerile Dudgeon (1981), Norris (1987) şi Modinas (1993)[1]. Prevederile Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, a Uniunii Europene şi practica Curţii Europene a Drepturilor Omului nu ne conduc decât la o singură concluzie – obligativitatea statelor de a asigura principiul de nondiscriminare faţă de minorităţile sexuale. În ceea ce priveşte legalizarea uniunilor civile sau a căsătoriilor între persoane de acelaşi sex, problema este lăsată la discreţia statelor care vor decide, în acest sens, în funcţie de interesele şi valorile sociale de care sunt guvernaţi cetăţenii proprii. Astfel, oferirea unui statut juridic cuplurilor de homosexuali sau lesbiene, prin legalizarea parteneriatelor civile sau a unor astfel de căsătorii, derivă dint-o „toleranţă excesivă” faţă de acest fenomen care se impune din ce în ce mai agresiv, fiind promovat, în principal prin intermediul societăţii civile. Prin urmare, a conţinutul noţiunii de a tolera nu este, în această ordine de idei, identic cu cel de a legaliza.

Problematica prezentată necesită, astfel, o atitudine care trebuie exprimată în raport de plaja largă de posibilităţi, mergând de la respingerea totală sau doar evitarea problemei până la acceptarea parţială sau integrarea fenomenului.[2] Evident că statele Europei Centrale şi de Est se confruntă în această materie cu o presiune extraordinară din partea forurilor europene, fie guvernamentale, fie neguvernamentale. În intenţia de a nu admite interpretări echivoce a textelor de lege din care s-ar deduce posibilitatea înregistrării unor uniuni homosexuale sau a lesbienilor, unele state prohibesc expres această posibilitate. Astfel, unele sisteme juridice se pronunţă în favoarea căsătoriilor heterosexuale prin oferirea unei definiţii legale acestei instituţii din care să rezulte explicit acest fapt. Spre exemplu, Codul familiei al Republicii Moldova din 26.10.2000[3], chiar de la art.2 stabileşte că „Relaţiile familiale sunt reglementate în conformitate cu următoarele principii: monogamie, căsătorie liber consimţită între bărbat şi femeie, […]”. Codul căsătoriei şi familiei abrogat nu conţinea asemenea precizare nu din motivul că ar fi admis oficierea căsătoriilor între homosexuali, ci datorită faptului că la momentul adoptării codului, în 1969, nimănui nu-i putea trece prin minte că asemenea lucru este posibil. La fel, după cum s-a menţionat mai sus, senatorii români au decis, pe 13 februarie 2008, că familia are la bază căsătoria liber consimţită între un bărbat şi o femeie, adoptând astfel, cu amendamente o propunere legislativă de modificare a Codului familiei din 4 ianuarie 1953[4]. Concluzionăm că o astfel de poziţie nu este decât salutabilă în conjunctura în care normele de origine internaţională nu impun în mod expres statelor instituirea căsătoriilor între persoane de acelaşi sex, iar presiunile externe asupra statelor doritoare de aderare la familia europeană, ar putea fi evitate prin poziții ferme și argumentate ale autorităților naționale.

[1] M.V. Antonescu, Regimul juridic al străinilor în România. Străinul persoană fizică, Editura All Beck, Bucureşti 2000, p. 430.
[2] Ion Chelaru, op. cit.
[3] Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.47-48 din 26.04.2001.
[4] Codul familiei al României a fost adoptat prin Legea nr. 4 din 4 ianuarie 1953, modificat şi completat prin Legea nr. 4 din 4 aprilie 1956 şi republicat în B.Of. nr. 13 din 18 aprilie 1956.

PARTICULARITĂȚILE DETERMINĂRII DIZABILITĂȚII ȘI CAPACITĂȚII DE MUNCĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

ODINOKAIA Ina, dr., conferențiar universitar,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: *Social exclusion highlights poverty, vulnerable groups, especially people with disabilities and their marginalization in society. This phenomenon makes them invisible on the marginalized in social, economic and political. But this should not happen. People with disabilities are part of society and is the economic activity and political participation with voting rights.*

The impact on accessibility in community life is not based only on the wheelchair, the impact takes place through communication with friends, neighbor, family members, the right to association, which forms the work environment and livelihood of persons with disabilities.

Trăind în perioada globalizării, observăm că accentele în lumea modernă sunte reorientate de la dezvoltarea socio-economică axată pe explorarea resurselor naturale tot mai sărace la cunoaşterea şi valorizarea capitalului uman, practic inepuizabil, acceptînd, respectînd şi încurajînd diversitatea omenească, sub toate aspectele ei, ca rezultat al presiunilor reale ale economiei, migraţiei forţei de muncă, globalizării informaţiei, pe de o parte, şi presiunii cetăţeneşti, tot mai bine reprezentate de societatea civilă, pe de altă parte.

În această ordine de idei, percepţia socială a persoanei cu dizabilităţi s-a schimbat radical în ultimile câteva decenii.

Pînă în anii ’50 ai sec. XX era acceptat *modelul individual privind dizabilitatea,* care avea un pronunțat caracter reducţionist, rezumîndu-se doar la aspectul medical, potrivit căruia dizabilitatea era considerată o „boală” sau efectul unei boli, având un caracter invalidant, de obicei pe viaţă, iar individului îi revenea „vina” şi responsabilitatea gestionării problemelor generate de starea de dizabilitate. Persoana cu dizabilităţi avea statut de pacient al unor servicii medicale, furnizate în baza unui plan de îngrijire şi tratament, cu impact imediat, într-o instituţie (în general de tip medical), aflată cel mai adesea în afara comunităţii. Planul de îngrijire şi tratament avea ca prioritate asigurarea nevoilor primare ale beneficiarului şi era coordonat de un singur specialist, de regulă, medic.[1]

Necesitatea reformării modelului individual a fost condiționată de efectele negative ale instituţionalizării persoanei cu dizabilităţi precum: stigmatizarea de către semeni, dependenţa de îngrijire, pasivitatea, lipsa sentimentului de apartenenţă la comunitatea geo-socială şi lipsa relaţiilor sociale normale, lipsa libertăţii şi a controlului asupra propriei vieţii, lipsa experienţei şi oportunităţilor de dezvoltare individuală, deteriorarea imaginii de sine, etc.

În acest context, a fost conştientizată necesitatea reabilitării a persoanelor cu dizabilități, acceptîndu-se faptul că persoana cu dizabilitate poate să îşi „corecteze/amelioreze” deficitul în baza unui plan individual de reabilitare (recuperare) pe o perioada determinată, proiectat şi coordonat de o echipă pluridisciplinară, cu ajutorul unor servicii speciale de recuperare, oferite în comunitate – case de tip familial, ateliere, şcoli sau clase speciale, etc.

Dar nici această „abordare pasivă şi unilaterală (limitată tot la individ) nu a determinat schimbări majore asupra calităţii vieţii persoanelor cu dizabilități.”[2]

O nouă etapă în protecția persoanelor cu dizabilități a debutat odată cu adoptarea unui șir de instrumente juridice internaționale specializate, printre care remarcăm *Programul mondial de acțiuni privind persoanele cu handicap* care la lit.C pct.6 prin handicap definește „orice limitare sau pierdere în urma unei deficiențe a capacității de a realiza o activitate în modul sau condițiile care sunt considerate normale pentru oameni”[3].

Prevederile programului au fost de *Regulile standard privind egalitatea de șanse pentru persoanele cu handicap,* care au cristalizat ideea că dizabilitatea este o îmbinare între incapacitatea

[1] Strategia națională privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabiltăți 2014-2020: Politicile sociale - de la „reabilitarea” individului la reformarea societății. București, 2014, p.8. [On-line]: http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/protectie_sociala/DPPD/2014-01-31_Strategie_DPPD-2014-2020.pdf, (accesat 12.04.2015)

[2] Idem, p.9.

[3] Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 37/52 privind Programul mondial de acțiuni privind persoanele cu handicap din 03.12.1982. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/prog1.shtml, (accesat 13.04.2015)

fizică a persoanei și incapacitatea acesteia de a se integra social, de aceea pentru garanta egalitatea de șanse a acestora de a se integra social, au fost conturate un șir de reguli privind garantarea dreptului la educație, muncă, asistență medicală, securitate socială, viață privată, etc.[1]

Observăm că prin acest standard internațional s-a conturat ideea că nu doar individul (persoana cu dizabilități) trebuie să se adapteze normelor de viață socialmente acceptate, ci și societatea are obligația de a-și adapta sistemele de funcționare în raport cu diferențele individuale, astfel încât fiecare cetățean să aibă șanse egale de acces la toate resursele comunității: locuință, transport, sănătate, educație, muncă, cultură, etc., astfel conturîndu-se *modelul social privind dizabilitatea.*

Clasificarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății (C.I.F.), adoptată de Organizația Mondiala a Sănătății în 2001,[2] a fost inspirată din regulile standard și a avut scopul de a fundamenta și unifica terminologia și metodologia (de evaluare) în domeniul dizabilității, descriind patru componente ale stării de sănătate, inclusiv zonele de impact ale acestora cu alte domenii (educație, muncă etc.) renunțând la orice fel de referiri etiologice (ce țin de cauze medicale). Aceste componente sunt: a) funcții și structuri ale corpului; b) activități și participare; c) factori ambientali; d) factori personali. Fiecare componentă se compune dintr-un număr de categorii și subcategorii, codificate conform unui algoritm, ce pot fi evaluate pe baza unor criterii denumite „calificatori”. În fapt, prin C.I.F. se urmărește evaluarea stării de funcționalitate bio-psiho-socială a individului uman, sub toate aspectele relevante, în concordanță cu următoarele principii: universalitate; paritate; neutralitate; plurifactorialitate; demedicalizare, stabilind temelia raportului dizabilitate și incluziunea socială.

La 13.12.2006 a fost adoptată Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, prin Rezoluția Adunării Generale 61/106, amendată de un protocol facultativ [3], care a stabilit elementele-cheie ale reformării societății pentru a „promova, proteja și asigura exercitarea deplină și echitabilă a drepturilor și libertăților omului de către toate persoanele cu dizabilități”.

Recunoscând barierele de mediu ca principala cauză a dizabilității, documentul O.N.U. recomandă ca strategiile naționale și măsurile de implementare ale acestora să se centreze pe eliminarea oricăror inechități și discriminări în exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești. Traiul independent și incluziunea socială reprezintă „ținta” acțunii sociale, iar realizarea acestui obiectiv presupune proiectarea și implementarea dezinstituționalizării sistemului de servicii sociale și trecerea la servicii alternative de sprijin pentru viață independentă și participativă a persoanelor cu dizabilități în comunitate, prin accesibilizarea tuturor resurselor comunității.

Republica Moldova, în conformitate cu angajamentele internaționale asumate, a elaborat și aprobat la nivel național Strategia de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010–2013)[4], care la pct.1 lit.a.-b. printre dificultățile incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități enumeră: lipsa unei politici unificate și a unui cadru legal coerent în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități; neracordarea cadrului legal național la standardele europene și la cele internaționale în domeniul asigurării drepturilor persoanelor cu dizabilități.

În Stategie la titlul II au fost identificate și conturate un șir de probleme, printre care evidențiem:

- utilizarea în documentele de politici și în actele legislative a termenilor depășiți și discriminatorii în raport cu limbajul utilizat la nivel internațional;
- plasarea accentului la stabilirea dizabilității asupra modelul medical, orientat spre tratament, protejare și segregare și care nu vizează incluziunea socială, respectarea drepturilor și a oportunităților egale sau a deplinei participări a persoanelor cu dizabilități la viața socio-economică din comunitate;
- asigurarea financiară insuficientă a acestor categorii de persoane;
- nivelul slab dezvoltat al serviciilor sociale destinate persoanelor cu dizabilități, precum și lipsa serviciilor medico-sociale de intervenție timpurie pentru prevenirea dizabilității;

[1] Rezoluția Adunării Generale a ONU 48/96 privind aprobarea Regulilor standard privind egalitatea de șanse pentru persoanele cu handicap din 20.12.1993. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disabled.shtml , (accesat 13.04.2015)

[2] Clasifiarea internațională a funcționării, dizabilității și sănătății (CIF)/OMS Geneva – Organizația Mondială a Sănătății – București: MarLink, 2004, p.3-5.

[3] Convenția ONU privind protecția persoanelor cu dizabilități, adoptată la 13. 12. 2006 și ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.160 - XVIII din 09.07.2010. [On-line]: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/disability.shtm , (accesat 14.04.2015)

[4] Legea nr.169 din 09.07.2010 pentru aprobarea Strategiei de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități (2010–2013). [On-line]: http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336276, (accesat 14.04.2015)

- dezvoltarea insuficientă a sistemului de incluziune educaţională, de angajare în cîmpul muncii, de formare şi reabilitare profesională; de asigurare a infrastructurii sociale destinate persoanelor cu dizabilităţi.

Primul pas spre incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi l-a constituit elaborarea şi aprobarea *Legii privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi, nr.60 din 30.03.2012* prin care s-a conturat o nouă viziune la nivel national privind persoanele cu dizabilităţi, precum şi a modului de determinare şi stabilire a dizabilităţii.

Astfel în conformitate cu art.1 din Legea nr.60 *dizabilitatea* constituie termenul generic pentru afectări/deficienţe, limitări de activitate şi restricţii de participare, care denotă aspectele negative ale interacţiunii dintre individ (care are o problemă de sănătate) şi factorii contextuali în care se regăseşte (factorii de mediu şi cei personali); *persoană cu dizabilităţi* este persoană cu deficienţe fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale, deficienţe care, în interacţiune cu diverse bariere/obstacole, pot îngrădi participarea ei deplină şi eficientă la viaţa societăţii în condiţii de egalitate cu celelalte personae; *capacitatea de muncă* reprezintă raportul dintre posibilităţile biologice individuale şi solicitarea profesională; este determinată de abilităţile fizice şi intelectuale, precum şi de nivelul de integrare socioprofesională, care ţine de pregătire şi de experienţă.[1]

Un alt pas important spre incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi s-a realizat prin aprobarea *Hotărîrii cu privire la determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă, nr. 65 din 23.01.2013*[2], care a reorganizat vechiul sistem de organe competente în stabilirea dizabilităţii, precum şi a modificat metodologia de evaluare a dizabilităţii.

Conform noilor reglementări organele competente în stabilirea dizabilităţii sunt Consiliului Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă (CNDDCM), care are personalitate juridică, şi organele sale specializate (consilii specializate (CSDDCM) şi consilii teritoriale pentru determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă (CTDDCM) fără personalitate juridică).[3]

Conform pct.5 din Regulamentul privind organizarea şi funcţionarea CNDDCM funcţiile principale ale acestuia sunt: implementarea legislaţiei în domeniul determinării dizabilităţii şi capacităţii de muncă, precum şi asistenţei medicale şi sociale; asigurarea şi îmbunătăţirea a modului de organizare şi funcţionare a sistemului de determinare a dizabilităţii şi capacităţii de muncă; expertizarea şi reexpertizarea cetăţenilor pentru determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă; planificarea strategică, analiza, monitorizarea şi evaluarea politicilor implementate şi a procesului de activitate; conlucrarea cu instituţiile medico-sanitare, CN/TAS, AN/TOFM şi din domeniul educaţiei în scopul acumulării de informaţii despre persoanele trimise pentru expertizare sau reexpertizare, în vederea asigurării investigării complexe şi calitative; informarea cetăţenilor despre drepturile lor la determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă.

În conformitate cu pct. 16 din *Instrucţiunea privind modul de determinare a dizabilităţii şi capacităţii de muncă*[4] drept criterii de bază pentru determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă servesc: capacitatea de a studia şi de a se instrui; capacităţile intelectuale şi comportamentul; capacitatea de autoservire şi de autoîngrijire; capacităţile de comunicare (vederea, auzul, vorbirea) şi de adaptare situaţională; capacităţile locomotorii şi dexteritatea; capacitatea de muncă păstrată şi capacitatea vitală a organismului; capacitatea de participare la viaţa socială şi profesională, determinată de deficienţele fizice, mintale, intelectuale sau senzoriale de lungă durată

În conformitate cu aceste criterii **dizabilitatea la copiii în vîrstă de pînă la 18 ani** se determină pornind de la gravitatea deficienţelor funcţionale individuale provocate de afecţiuni, defecte, traume, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare exprimate în raport cu funcţionarea psihosocială corespunzătoare vîrstei şi este de trei grade: severă, accentuată şi medie:

Dizabilitatea severă se acordă copiilor care au, în raport cu vîrsta, capacitatea de autoîngrijire încă neformată sau pierdută, respectiv un grad ridicat de dependenţă fizică sau psihică. Autonomia

[1] Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi, nr.60 din 30.03.2012. [On-line]: http://lex.justice.md/md/344149/, (accesat 24.04.2015)

[2] Hotărîrea cu privire la determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă, nr. 65 din 23.01.2013. [On-line]: http://lex.justice.md/md/346508/, (accesat 24.04.2015).

[3] Regulamentul privind organizarea şi funcţionarea Consiliului Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă aprobat prin Hotărîrea cu privire la determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă, nr. 65 din 23.01.2013. [On-line]: http://lex.justice.md/md/346508/, (accesat 28.03.2015).

[4] Instrucţiunea privind modul de determinare a dizabilităţii şi capacităţii de muncă aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.65 din 23 ianuarie 2013. [On-line]: http://lex.justice.md/md/346508/, (accesat 28.05.2015)

persoanei este foarte scăzută din cauza limitării severe în activitate. Copilul necesită îngrijire şi/sau supraveghere permanentă din partea unei alte personae.

Dizabilitatea accentuată se acordă copiilor la care incapacitatea de a desfăşura activităţi potrivit rolului social corespunzător dezvoltării şi vîrstei se datorează unor limitări funcţionale motorii, senzoriale, neuropsihice sau metabolice importante, rezultate din afecţiuni severe, în stadii înaintate, cu complicaţii ale unor organe şi sisteme.

Dizabilitatea medie se acordă copiilor care au capacitatea de prestaţie fizică (motorie, metabolică) sau intelectuală redusă, corespunzînd unei deficienţe funcţionale scăzute, ceea ce conduce la limitări în activităţi, în raport cu aşteptările corespunzătoare vîrstei.

Criteriile de determinare a dizabilităţii la copiii în vîrstă de pînă la 18 ani se aprobă printr-un ordin comun al ministrului muncii, protecţiei sociale şi familiei, ministrului sănătăţii şi ministrului educaţiei.

Dizabilitatea la persoanele adulte (inclusiv cele cu vîrste cuprinse între 16 şi 18 ani, angajate în cîmpul muncii) se determină pornind de la gravitatea deficienţelor funcţionale individuale provocate de afecţiuni, defecte, traume, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare exprimate în raport cu solicitarea socioprofesională (păstrarea capacităţii de muncă) şi este de trei grade: severă, accentuată şi medie. Păstrarea capacităţii de muncă se evaluează în procente, cu un interval procentual de 5 puncte:

Dizabilitatea severă se caracterizează prin deficienţe funcţionale severe provocate de afecţiuni, defecte, traume, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare, iar capacitatea de muncă este păstrată în proporţie de 0–20%.

Dizabilitatea accentuată se caracterizează prin deficienţe funcţionale accentuate provocate de afecţiuni, defecte, traume, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare, iar capacitatea de muncă este păstrată în proporţie de 25–40%.

Dizabilitatea medie se caracterizează prin deficienţe funcţionale medii provocate de afecţiuni, defecte, traume, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare, iar capacitatea de muncă este păstrată în proporţie de 45–60%.

Persoanele cu deficienţe funcţionale uşoare provocate de afecţiuni, defecte, traume şi avînd capacitatea de muncă păstrată în proporţie de 65–100% sînt considerate apte de muncă, respectiv nu sînt încadrate în grad de dizabilitate.

La determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă persoanelor încadrate în cîmpul muncii (inclusiv celor cu vîrste cuprinse între 16 şi 18 ani, angajate în cîmpul muncii) se iau în considerare studiile, funcţia deţinută, condiţiile de muncă, elaborîndu-se recomandări generale pentru exercitarea în continuare a activităţii profesionale.[1]

În cazul persoanelor care, din cauza stării de sănătate, nu îşi pot exercita în continuare activitatea conform calificării profesionale şi al persoanelor care nu deţin o calificare profesională sau nu sînt încadrate în cîmpul muncii, consiliile teritoriale sau consiliile specializate elaborează recomandări pentru exercitarea altor activităţi apropiate calificării pe care o deţin ori care nu necesită calificare profesională sau eliberează recomandări organelor teritoriale pentru ocuparea forţei de muncă şi instituţiilor de reabilitare, solicitînd servicii de orientare, formare profesională, reabilitare medicală, profesională, alte servicii prestate de instituţiile respective.

În cazul persoanelor care au atins vîrsta standard de pensionare şi, după caz, al persoanelor care, din cauza unor dereglări funcţionale grave ale organismului, nu sînt capabile să îşi exercite activitatea conform calificării pe care o deţin, nici să exercite o altă activitate care nu necesită calificare profesională, nici să îşi însuşească o nouă calificare prin orientare şi formare profesională, prin reabilitare medicală şi profesională, gradul de dizabilitate se determină pe baza criteriilor medico-sociale, fără stabilirea capacităţii de muncă în valoare procentuală.

Criteriile de determinare a dizabilităţii la persoanele adulte se aprobă printr-un ordin comun al ministrului muncii, protecţiei sociale şi familiei şi ministrului sănătăţii.

În procesul expertizării, specialiştii consiliilor teritoriale sau consiliilor specializate efectuează controlul clinic şi funcţional al persoanei supuse expertizării, analizează minuţios documentaţia prezentată, investigaţiile paraclinice, datele obiective – statutul clinico-funcţional la momentul expertizării, datele anamnezei, precum şi gravitatea dereglărilor funcţionale ale organismului, cauzate de boli, de consecinţele unor traume şi deficienţe, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de

[1] Vremiş M., Craievschi-Toartă V., Rojco A., Cheianu-Andrei D. Abordări ale excluziunii sociale. Aspecte metodologice şi analitice. Chişinău, 2010, p.25.

participare exprimate în raport cu funcţionarea psihosocială corespunzătoare vîrstei, în cazul copiilor în vîrstă de pînă la 18 ani, şi solicitarea socioprofesională (păstrarea capacităţii de muncă), în cazul adulţilor în vîrstă aptă de muncă. La luarea deciziei privind gradul de dizabilitate şi capacitatea de muncă, precum şi stabilirea termenului pentru reexpertizare se ţine cont şi de datele examenului clinic, gradul de reducere a funcţiei organului sau organelor afectate, rezultatele investigaţiilor de laborator şi instrumentale, datele supravegherii în dinamică a persoanei, eficienţa măsurilor de reabilitare medicală şi profesională, a serviciilor sociale, de formare, orientare profesională, educaţionale.

Decizia despre recunoaşterea unei persoane ca fiind cu dizabilităţi sau privind neîncadrarea în grad de dizabilitate este luată de către consilii în componenţa a cel puţin 2/3 din membri.

Pentru încadrarea în grade de dizabilitate se stabilesc următoarele **cauze ale dizabilităţii:**

- *Dizabilitatea cauzată de o afecţiune generală* stabilită ca urmare a unei afecţiuni, traume, defect organic, care conduce la limitări de activitate şi restricţii de participare. În cazurile în care se stabileşte o reducere sau pierderea capacităţii de a vedea de grad accentuat sau sever, precum şi în cazurile cînd deficienţa funcţională de bază este cea oculară de grad mediu, la cauza dizabilităţii de afecţiune generală se adaugă „prin suferinţe oculare”.
- *Dizabilitatea cauzată de o afecţiune congenitală sau din copilărie* stabilită ca urmare a unei afecţiuni, traume, defect organic care a avut loc pînă la împlinirea vîrstei de 18 ani, confirmate prin documente medicale, şi care conduce la limitări de activitate şi restricţii de participare.
- *Dizabilitatea cauzată de o boală profesională* stabilită în urma unei boli generate de influenţa sistematică a factorilor nocivi caracteristici profesiei şi de condiţiile de muncă caracteristice unor ramuri de producţie, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare. La stabilirea dizabilităţii cauzate de o boală profesională, consiliile se conduc de Lista bolilor profesionale şi Instrucţiunea de aplicare a acestei Liste, aprobate de Ministerul Sănătăţii. La pachetul de documente specificat se anexează, în mod obligatoriu, concluzia Consiliului republican de boli profesionale al Ministerului Sănătăţii.
- *Dizabilitatea cauzată de un accident de muncă* stabilită ca urmare a acţiunii factorilor care au produs accidentul în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu şi care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare. La pachetul de documente specificat se anexează, în mod obligatoriu, actul privind accidentul de muncă, întocmit în conformitate cu legislaţia în vigoare.

La determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă cauzate de un accident de muncă sau de o boală profesională nu se iau în calcul alte boli sau traume, care nu au legătură cu accidentul de muncă sau boala profesională. Respectiv, în asemenea cazuri se mai eliberează un certificat în care este indicat procentul păstrării capacităţii de muncă ca urmare a accidentului de muncă sau bolii profesionale. Modelul formularului certificatului privind procentul păstrării capacităţii de muncă ca urmare a accidentului de muncă sau bolii .

Determinarea dizabilităţii şi capacităţii de muncă în urma accidentului de muncă şi bolii profesionale se efectuează din data cînd a avut loc accidentul de muncă sau a fost stabilită boala profesională în baza documentelor respective şi cererii în scris a persoanei.

În cazul deficienţelor funcţionale uşoare, provocate de o boală profesională sau de un accident de muncă, persoanelor neîncadrate în grade de dizabilitate li se stabilesc cote procentuale ale capacităţii de muncă în mărime de 95, 90, 85, 80, 75, 70 şi 65 la sută, iar pentru cele încadrate în gradul sever, accentuat şi mediu, cotele procentuale specific gradului de dizabilitate.

- *Dizabilitatea legată de participarea la lichidarea avariei de la CAE Cernobîl sau alte accidente atomice* stabilită persoanelor care au participat la lichidarea consecinţelor catastrofei de la CAE Cernobîl şi a urmărilor ei în zona de înstrăinare sau care, ulterior, au fost supuse radiaţiei pe teritoriile poluate cu substanţe radioactive.

În cazul deficienţelor funcţionale uşoare, provocate de participarea la lichidarea avariei de la CAE Cernobîl şi a urmărilor ei în zona de înstrăinare sau supunerii radiaţiei pe teritoriile poluate cu substanţe radioactive, fiind considerate ca accident de muncă, persoanelor neîncadrate în grade de dizabilitate li se stabilesc cote procentuale ale capacităţii de muncă în mărime de 95, 90, 85, 80, 75, 70 şi 65 la sută, iar pentru cele încadrate în gradul sever, accentuat şi mediu, cotele procentuale se stabilesc proportional gradelor de dizabilitate.

La pachetul de documente necesar se anexează, în mod obligatoriu, documentele care confirmă participarea persoanei la lichidarea avariei de la CAE Cernobîl şi a urmărilor ei în zona de înstrăinare sau supunerii radiaţiei pe teritoriile poluate cu substanţe radioactive.

- *Dizabilitatea legată de serviciul militar sau cel special* stabilită persoanelor care au îndeplinit serviciul militar sau special în organele apărării naţionale, securităţii statului şi ordinii publice, trecute în rezervă, care au suportat rănire, contuzie, schilodire sau afecţiune contractată: în perioada celui de-al Doilea Război Mondial; în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu în zonele în care s-au desfăşurat acţiuni de luptă; în perioada antrenării de către organele puterii locale la strîngerea muniţiilor şi a tehnicii militare, la deminarea teritoriului şi a obiectelor în anii celui de-al Doilea Război Mondial şi în perioada de după acţiunile de luptă pentru apărarea integrităţii teritoriale şi independenţei Republicii Moldova; în timpul acţiunilor de luptă pe teritoriul altor state; în timpul acţiunilor de luptă pentru apărarea integrităţii teritoriale şi independenţei Republicii Moldova; la lichidarea consecinţelor avariei de la CAE Cernobîl; în timpul exercitării obligaţiilor de serviciu militar sau special; în perioada satisfacerii serviciului militar sau special; în accident nelegat de exercitarea obligaţiilor de serviciu militar sau special.

La pachetul de documente se anexează, în mod obligatoriu, concluzia Expertizei medico-militare în Forţele Armate, Ministerul Afacerilor Interne şi Departamentul Instituţiilor Penitenciare al Ministerului Justiţiei ale Republicii Moldova, privind stabilirea legăturii cauzale a schilodirilor (rănirilor, traumelor, contuziilor) şi maladiilor (afecţiunilor) cu îndeplinirea obligaţiilor serviciului militar sau special.[1]

Termenele stabilirii dizabilităţii. Data stabilirii dizabilităţii se consideră ziua în care persoana a depus la Consiliu sau structurile sale cererea şi întreg pachetul de documente, cu excepţia cazurilor prevăzute în acordurile bilaterale în domeniul securităţii sociale.

Persoanelor care se adresează prima dată, dizabilitatea li se determină pe un termen de un an sau, după caz, pe un termen de 6 luni. În cazuri severe, dizabilitatea se stabileşte pe doi ani, iar dacă dereglările funcţionale sînt ireversibile – fără termen de reexaminare, conform Listei defectelor şi bolilor ce servesc drept bază pentru determinarea dizabilităţii fără indicarea termenului reexpertizării, aprobate de Ministerul Muncii, Protecţiei Sociale şi Familiei şi Ministerul Sănătăţii. Dizabilitatea şi capacitatea de muncă fără termen se determină, după caz, după o perioadă de 5-7 ani. La copii, în cazul în care dereglările funcţionale sînt ireversibile, termenul pentru care se stabileşte dizabilitatea este pînă la vîrsta de 18 ani.

Persoanele care, în procesul expertizării şi determinării dizabilităţii, au primit recomandări şi au beneficiat de servicii de orientare şi formare profesională, de reabilitare medicală şi profesională sînt expertizate în mod repetat după această perioadă.

Reexpertizarea periodică a persoanelor cu dizabilităţi se face în scopul verificării eficienţei tratamentului, a măsurilor de reabilitare medicală şi profesională, a serviciilor sociale, de orientare şi formare profesională, educaţionale de care au beneficiat, precum şi pentru a identifica schimbările în semnele dizabilităţii şi capacităţii de muncă.

În caz de agravare a stării sănătăţii, reexpertizarea persoanelor cu dizabilităţi cu termen şi celor cu termen nelimitat se poate efectua la cererea acestora, după expirarea a trei luni de la ultima expertizare, iar reexpertizarea persoanelor cu dizabilităţi înainte de termenul prevăzut se efectuează la cererea acestora, atunci cînd există motive întemeiate, dar nu mai tîrziu de 2 luni pînă la expirarea termenului.

În cazul în care persoana nu se prezintă în termenul stabilit pentru a fi reexpertizată, din motive obiective ce ţin de starea sănătăţii (confirmate de instituţia medicală respectivă), consiliile pot restabili termenul de determinare a dizabilităţii şi capacităţii de muncă din momentul expirării deciziei precedente, cu condiţia prezentării de către persoana cu dizabilităţi a documentelor necesare în termen de trei luni de la data expirării termenului stabilit pentru o nouă reexpertizare.

În cazul în care persoana, la primirea avizului în scris din partea Consiliului, nu se prezintă în termenul stabilit la Consiliul de control şi revedere a deciziilor pentru reexpertizare ca măsură de control al corectitudinii determinării dizabilităţii şi capacităţii de muncă, Consiliul de control şi revedere a deciziilor informează în scris directorul general al Consiliului, care, la rîndul sau, informează în scris Casa Naţională de Asigurări Sociale şi structura teritorială de asistenţă socială de la locul de trai al persoanei despre neprezentarea persoanei şi suspendarea temporară a deciziei consiliului teritorial sau specializat pînă la o nouă expertizare, cu luarea deciziei respective conform legislaţiei.

Procedura de stabilire a dizabilităţii. Dacă instituţia medico-sanitară a intreprins toate măsurile adecvate de diagnosticare, tratament şi reabilitare, dar rămîn prezenţi indici evidenţi de

[1] Ţiclea, A., Geogescu, L. Dreptul securităţii sociale: curs universitar. -Bucureşti: Univers juridic, 2013, p.195.

dereglări funcţionale ale organismului, cauzate de boli, de consecinţele unor traume şi deficienţe, care conduc la limitări de activitate şi restricţii de participare exprimate în raport cu funcţionarea psihosocială corespunzătoare vîrstei, în cazul copiilor în vîrstă de pînă la 18 ani, şi solicitarea socioprofesională (păstrarea capacităţii de muncă), în cazul adulţilor în vîrstă aptă de muncă, atunci persoana este transmisă spre expertizare la CS/TDDCM.

În scopul stabilirii dizabilităţii persoana trebuie să depună către CS/TDDCM un set de documente, care trebuie să fie eliberate în termen de 3 zile lucrătoare din momentul adresării în scris de către organele de control.

Pachetul de documente depus către CT/SDDCM conţine: cererea scrisă a persoanei sau reprezentantului legal; formularul de trimitere F-088/e al instituţiei medico-sanitare – valabil 45 zile calendaristice; actele de studii, documentele ce atestă instruiri, calificări, recalificări; formularul nr.3 eliberat de instituţia în care persoana este angajată, care să conţină caracteristica persoanei şi a funcţiei deţinute, condiţiile de la locul de muncă, toate funcţiile vacante din cadrul instituţiei şi cerinţele faţă de acestea; formularul nr.5 completat şi eliberat de structurile menţionate privind prestaţiile şi serviciile sociale de care persoana beneficiază (dacă nu este în baza de date electronică), în cazul persoanelor aflate la evidenţa structurilor teritoriale de asistenţă socială, de asigurări sociale sau de ocupare a forţei de muncă şi care se prezintă la expertiză pentru prima dată sau în mod repetat (reexpertizare); formularul nr.4 completat şi eliberat, după caz, de serviciul de intervenţie timpurie, de serviciul asistenţă psihopedagogică, de instituţia preşcolară sau de instituţia de învăţămînt, care să conţină date privind starea sănătăţii persoanei, caracteristica persoanei şi a condiţiilor ei de studii, alte circumstanţe ale procesului instructiv-educativ, în cazul nou-născuţilor, al preşcolarilor, al elevilor şi al studenţilor.[1]

În urma experizării şi reexpertizării persoanelor CT-DCM şi CS-DDCM la stabilirea dizabilităţii, întocmesc şi eliberează persoanei: certificatul de dizabilitate şi capacitate de muncă, cotorul căruia îl expediază în termen de 5 zile CTAS, iar copia autentificată de Consiliu a cotorului – structurii teritoriale de asistenţă social; programul individual de reabilitare şi incluziune socială, unde sunt stabilite recomandări generale privind activităţile şi serviciile din domeniile medical, social, educaţional şi profesional de care persoana are nevoie în procesul de incluziune socială.

Persoana încadrată într-un grad de dizabilitate este informată şi atenţionată de către consilii cu privire la responsabilitatea pentru păstrarea documentelor enumerate. În cazuri excepţionale (motive obiective), cînd certificatul şi/sau programul individual au fost pierdute sau deteriorate complet, persoana va plasa anunţul respectiv în presă, eliberîndu-i-se ulterior duplicat, conform cererii depuse. Dacă persoana supusă expertizării nu este de acord cu deciziile adoptate de către CT-DCM sau CS-DDCM, atunci pentru soluționarea litigiilor vor fi parcurse următoarele etape:

1. Timp de 30 zile se depune cererea de contestare pe numele şefului CT-DDCM/CS-DDCM, care timp de 5 zile pachetul de documente îl transmite Consiliului de control şi revedere a deciziilor (CCRD), care este examinată în termen de 30 de zile, din ziua depunerii cererii, şi anunță persoanei cointeresate decizia sa.
2. Dacă persoana nu este de accord cu decizia CCRD, atunci poate depune în termen de o lună cererea de contestare pe numele directorului general al CCRD, care o transmite spre examinare Comisiei de Litigii de pe lîngă MMPSF, organ abilitat cu dreptul de a solicita în scris CCRD revederea deciziei şi modificarea ei, după caz, iar CCRD, în termen de 5 zile, informează despre decizia argumentată privind cazul examinat.
3. Dacă nici în acesată situație persoana nu este de acord cu decizia primită, se poate adresa în baza procedurii contenciosului administrativ în instanța de judecată.

Remarcăm eforturile depuse de statul nostru în ultimii ani în domeniul incluziunii sociale a persoanelor cu dizabilități, dar observăm faptul că încă multe necesită a fi realizate.

Analizând legislația națională, observăm că cadrul legislativ cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilităţi este neuniformă din punctul de vedere al definiţiilor şi al termenilor cu referire la dizabilitate.

De exemplu: Utilizarea conceptelor: *copil(ii) cu dizabilități* - (Legea cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi -art.8 alin.11; art.28-32 ș.a., Legea privind alocaţiile sociale de stat pentru unele categorii de cetăţeni - art.1, 7, 8 ș.a.); *copil invalid, copil cu handicap* - (Legea cu privire

[1] pct.5-12 din Instrucţiunea privind modul de determinare a dizabilităţii şi capacităţii de muncă aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr.65 din 23 ianuarie 2013. [On-line]: http://lex.justice.md/md/346508/, (accesat 28.05.2015)

la drepturile copilului - art.24); *copil invalid* – (Codul muncii - art.108 alin.4; 116 alin.4; 120 alin.2; 121 alin.4; Codul familiei - art.82 alin.2 lit.a., d.; 83 lit. c.; Legea ajutorului social - art.5 alin.1 lit.e; 7 alin.2 lit.e.); *copil cu handicap, persoane handicapate* – (Constituția Republicii Moldova – art.51; Legea cu privire la cultura fizică și sport, nr.330 din 25.03.1999 - art.15 alin.2; Hotărârea pentru aprobarea Standardelor minime de calitate privind serviciile sociale prestate victimelor violenței în familie, nr.1200 din 23.12.2010. - pct.29.)

Din exemplele menționate, putem observa că legislația existentă operează diferit cu noțiunile persoane/ copii „invalizi”, „cu handicap”, „cu dizabilități”, referindu-se la una și aceeași categorie de persoane.

- În acest context, considerăm că utilizarea termenului invaliditate și a termenilor juridici similari necesită revizuire și uniformizare, astfel încît aceasta să nu includă valențe discriminatorii și, totodată, să respecte standardele europene și cele internaționale care țin de domeniul juridic, de domeniul protecției sociale și de cel medical.
- Majorarea prestațiilor sociale acordate persoanelor cu dizabilități și raportarea cuantumului acestora la coșul minim de consum.
- Pentru a preveni discriminarea, parțial involuntară, împotriva persoanelor cu dizabilități, este nevoie de a implementa un șir de măsuri, ca de exemplu: să fi interzis și considerat ilegal pentru angajatori de a pune întrebări referitoare la dizabilitate în timpul interviului de angajare; angajatorii ar trebui să ia decizii de angajare pe baza califiărilor persoanelor cu dizabilități; în școli, clădiri publice, precum și în cele mai multe locuri deschise publicului sunt necesare rampe de acces conform standardelor tehnice aprobate pentru astfel de construcții; toaletele publice trebuie să țină seama de nevoile persoanelor cu dizabilități; aprovizionarea bibliotecilor cu literature în „Braille”; interpretarea mimico-gestuală a celor mai importante emisiuni televizate
- Angajatorii au obligația să ajusteze condiții rezonabile la locul de muncă pentru persoana cu dizabilități angajată. Adaptarea unui loc de muncă nu întotdeauna implică costuri mari, iar în situații în care acestea necesită totuși costuri considerabile, de creat posibilitatea angajatorului de aplica la surse fianciare bugetare. Instituirea un fond special pentru acoperirea cheltuielilor de acomodare și adaptare la locul de muncă
- Elaborarea curriculumului flexibil pentru copiii cu necesități speciale în conformitate cu standardele europene. Abordarea individualizată și serviciile de suport în procesul incluziunii educaționale trebuie să aibă un loc aparte în dezvoltarea politicile educaționale. Racordarea legislației naționale la prevederile documentelor internaționale va facilita și va grăbi implementarea acțiunilor cu privire la incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități
- Utilizarea tehnologiilor adaptive în procesul instructiv-educativ al copiilor cu defiiențe senzoriale: defiiențe de văz și auz.
- Crearea unităților protejate de ocupare pentru persoanele cu dizabilități, cu scopul sprijinirii acestora în procesul de incluziune în câmpul muncii, reintegrarea la locul de muncă deținut anterior. Susținerea antreprenoriatului social și deschiderea afacerilor proprii de către persoanele cu dizabilități.
- Pentru o mai bună asigurare a participării civice a persoanelor cu dizabilități devine prioritară îmbunătățirea activităților autorităților privind sprijinirea includerii aspectelor legate de dizabilitate în cadrul instituțiilor de cercetare; încurajarea cooperării naționale și internaționale pentru persoanele cu dizabilități.
- Diminuarea discriminării copiilor cu dizabilități din punct de vedere al accesului la educație, sănătate și servicii comunitare este o necesitate actuală a societății care prevede nemijlocit protecția drepturilor omului.
- Deși în ultimii ani s-a înregistrat un șir de puncte pozitive privind detrminarea dizabilității, totuși depistăm încă multe puncte slabe, care necesită a fi remediate urgent, printre care remarcăm:
  - baza tehnico-materială precară a instituțiilor care sunt implicate în procesul de determinare a dizabilității;
  - asigurarea accesibilității în cadrul CN/T/SDDCM prin construirea unor pante conforme standardelor de calitate și lărgirea ușilor de acces;
  - fortificarea CTDDCM raionale cu echipament minim necesar pentru diagnosticarea complexă a solicitanților la stabilirea dizabilității (încadrarea în ”grad de dizabilitate”).
  - aplicarea unor instrumente unice standardizate de determinare a dizabilității propriu-zise – abordarea holistică medico-socială cu estimarea limitărilor de activitate, restricțiilor de

participare, analiza factorilor de mediu, factorilor facilitatori şi celor de barieră, factorilor personali etc.;
- predominarea modelelor ierarhice de comunicare specialist – beneficiar;
- abordarea preponderent medicală a dizabilităţii, etc.

RĂSPUNDEREA ÎN DREPTUL VAMAL ŞI ÎN ACTIVITATEA PTRACTICĂ VAMALĂ

ROTUNDU Edgar, doctorand,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *In customs duty, the institution of legal liability includes categories of liability specified by the norms of different branches of law (administrative law, labour law, criminal law, financial law, tax law). These norms are simultaneously imbodied as component parts within the customs duty.*

Keywords: *liability, illicit conduct, guilt, customs duty, smuggling, customs frontier, penalty, person, legal norm.*

Rezumat: *În dreptul vamal, instituţia răspunderii juridice include categorii de răspundere prevăzute de normele diferitelor ramuri de drept (administrativ, al muncii, penal, financiar, fiscal). Aceste norme se includ concomitent în calitate de părţi componente în cadrul celor de drept vamal*[1].

Norma juridică influenţează şi determină comportamentul uman, însă nu orice normă juridică va avea relevanţa sau rezultatul scontat din punct de vedere juridic. Astfel, conduita persoanelor obligate să respecte dispoziţia poate fi conformă sau să contravină ei.

Prin conduită ilicită se va înţelege acţiunea sau inacţiunea contrară prevederilor normei juridice săvârşită de către o persoană care are capacitatea de a răspunde pentru faptele sale. Prin urmare, orice încălcare a normei juridice va atrage după sine răspunderea juridică.

Însuşi termenul „răspundere” presupune faptul de a răspunde; obligaţia de a răspunde de îndeplinirea unei acţiuni, sarcini etc.; responsabilitate, consecinţă rezultată din neîndeplinirea unei obligaţii legale[2].

Conţinutul aplicării răspunderii este complex, fiind format în esenţă din dreptul statului, ca reprezentant al societăţii, de a aplica sancţiunea prevăzută de lege persoanelor care au încălcat normele legale şi din obligaţia persoanelor de a se supune acestor sancţiuni legale în scopul stabilirii ordinii de drept.

Susţinem pe deplin ipoteza, potrivit căreia răspunderea survine în urma anumitor condiţii, după cum urmează:

a) ***conduita ilicită*** *– ceea ce presupune acţiunea sau inacţiunea contrară prevederilor legale. Prin inacţiune se subînţelege nesăvârşirea unei acţiuni concrete de către o persoană care avea obligaţia juridică de a acţiona într-un anumit mod, dar care în mod vădit nu a acţionat;*
b) ***rezultatul conduitei ilicite*** *– care provoacă daune societăţii sau personal unui individ aduce atingere valorilor apărate de norma juridică. Astfel, rezultatul ilicit permite în majoritatea cazurilor determinarea pericolului social al faptei săvârşite şi stabilirea formei concrete a răspunderii juridice;*
c) ***legătura cauzală dintre faptă şi consecinţă*** *– în toate cazurile se impune studierea legăturii existente între fapta ilicită şi producerea de consecinţe ilicite. Astfel, se impune stabilirea existenţei raportului de cauzalitate. Respectiv, există raport de cauzalitate atunci când rezultatul este generat sau determinat de fapta ilicită.*

Există uneori şi situaţii în care se manifestă o cauzalitate complexă, la producerea rezultatului concurând mai multe cauze, manifestându-se în condiţii diverse care influenţează favorabil sau nefavorabil producerea rezultatului. Astfel, răspunderea va surveni numai în cazul existenţei legăturii cauzale.

d) ***vinovăţia*** *– la fel este o condiţie care desemnează latura subiectivă a faptei. Vinovăţia este atitudinea psihică a persoanei faţă de fapta socialmente periculoasă săvârşită de ea, precum şi faţă de consecinţele acestei fapte.*

Vinovăţia se exprimă sub formă de intenţie sau culpă. În literatura de specialitate există obişnuinţa de a vorbi despre instituţia răspunderii juridice vizavi de fiecare ramură de drept în parte.

Ţinând cont de faptul că dreptul vamal reprezintă o ramură de drept de sine stătătoare, având o natură individuală, este necesar a menţiona şi despre răspunderea juridică din cadrul Dreptului vamal ca despre o grupare de norme juridice interdependente.

Pornind de la faptul că însăşi răspunderea juridică are un caracter complex, deoarece include în sine mai multe forme ale răspunderii juridice prevăzute, putem spune că, distingându-le, totodată se menţin prin interconexiunea lor.

Dat fiind faptul că normele juridice ale altor ramuri de drept reglementează comiterea faptelor ilicite în sfera activităţii vamale, răspunderea juridică pentru aceste fapte se constituie ca parte componentă a Dreptului vamal.

Pot fi distinse mai multe forme ale răspunderii juridice în funcţie de o serie de factori, precum: valorile sociale lezate, tipul normelor juridice a căror dispoziţie a fost încălcată, gradul de pericol social al faptei etc. Astfel, deosebim:

răspunderea penală *– constituie raportul juridic penal de constrângere, născut ca urmare a săvârşirii infracţiunii, între stat şi infractor pe de o parte, iar, pe de altă parte, un raport complex al cărui conţinut îl formează dreptul statului, ca reprezentant al societăţii, de a-l trage la răspundere pe infractor, de a-i aplica sancţiuni şi de a-l constrânge să le execute, precum şi obligaţia infractorului de a răspunde pentru fapta săvârşită şi de a se supune sancţiunii aplicate în vederea restabilirii ordinii de drept;*

răspunderea civilă delictuală *– are drept conţinut reparaţia civilă a prejudiciului cauzat în urma comiterii unei fapte ilicite;*

răspunderea disciplinară *– o instituţie specifică a dreptului muncii ce constă dintr-un ansamblu de norme legale privind sancţionarea faptelor de încălcare cu vinovăţie de către persoana încadrată în câmpul muncii, indiferent de funcţia sau postul pe care îl ocupă, a unei obligaţii asumate prin contractul individual de muncă, aceste fapte constituind abaterea disciplinară;*

răspunderea contravenţională *– este definită ca o acţiune sau inacţiune ilicită cu un grad de pericol social mai redus decât infracţiunea săvârşită cu vinovăţie, care atentează la valorile sociale ocrotite de lege*[3].

Deseori, unele forme ale răspunderii juridice se exclud reciproc, neputând exista cu privire la aceeaşi faptă. De exemplu, răspunderea penală exclude răspunderea contravenţională sau, dimpotrivă, răspunderea penală este compatibilă şi poate concura cu răspunderea civilă delictuală. Aici putem menţiona faptul că însăşi răspunderea atât ca concept în cadrul sistemului normativ, cât şi în aplicarea acestui cadru juridic ca formă specială de realizare a dreptului privit ca unitate, este inerentă înseşi existenţei acestuia, precum şi realizării sale.

Vorbind despre răspunderea penală, ca formă a răspunderii în cadrul dreptului vamal menţionăm că una dintre cele mai frecvente forme este răspunderea penală.

Una dintre cele mai frecvente forme ale răspunderii în cadrul dreptului vamal este nemijlocit răspunderea penală, care în cadrul dreptului vamal al Republicii Moldova se realizează în două cazuri, şi anume:

- în caz de contrabandă, faptă infracţională prevăzută de art.248 Cod penal al Republicii Moldova.
- în caz de eschivare de la achitarea plăţilor vamale, faptă infracţională prevăzută de art.249 Cod penal al Republicii Moldova.

În art.224 Cod vamal al Republcii Moldova se dă definiţia noţiunii de contrabandă: „Trecerea peste frontiera vamală de mărfuri, eludându-se controlul vamal sau tăinuindu-le de el, săvârşită în proporţii mari sau deosebit de mari, fie în mod repetat, fie de un grup de persoane care s-au organizat pentru activitate de contrabandă, fie de o persoană cu funcţie de răspundere care face uz de situaţia de serviciu, fie prin folosirea frauduloasă de documente vamale şi de alte documente, fie însoţită de nedeclarare sau de declararea lor neautentică în documentele vamale sau în alte documente, o astfel de trecere de substanţe narcotice, psihotrope, cu efecte puternice, toxice, otrăvitoare, radioactive şi explozive, de deşeuri nocive, de armament, de dispozitive de explodare, de arme de foc şi de muniţii,

cu excepţia armelor de vânătoare cu ţeava lisă şi a cartuşelor la ele, de valori cultural, precum şi nereturnarea pe teritoriul vamal a valorilor culturale scoase din ţară în cazul în care returnarea lor este obligatorie se consideră contrabandă şi se pedepseşte în conformitate cu Codul penal”[4].

În ce priveşte calificarea acţiunilor de contrabandă, aceasta se face doar în conformitate cu art.248 Cod penal al Republicii Moldova. Este necesar totuşi de a expune însăşi dispoziţia acestei norme de drept, pentru a efectua ulterior o analiză comparativă a acestor două dispoziţii (din Codul vamal şi din Codul penal) ca mai apoi să ne referim şi la celălalt element al structurii trihotomice a normei de drept în cauză care, la rândul ei, este unică.

Structurată în patru alineate, această dispoziţie este următoarea:

- „Trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a mărfurilor, obiectelor şi a altor valori în proporţii mari, eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei.
- Trecerea peste frontiera vamală a Republcii Moldova a substanţelor narcotice, psihotrope, cu efecte puternice, toxice, otrăvitoare, radioactive şi explozive, precum şi a deşeurilor nocive şi a produselor cu destinaţie dublă, eludându-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei.
- Trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a armamentului, a dispozitivelor explozive, a muniţilor, eludîndu-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el, prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, ori cu folosirea frauduloasă a documentelor sau a mijloacelor de identificare vamală, ori prin nedeclarare sau declarare neautentică în documentele vamale sau în alte documente de trecere a frontierei.
- Trecerea peste frontiera vamală a Republicii Moldova a valorilor culturale, eludîndu-se controlul vamal ori tăinuindu-le de el prin ascundere în locuri special pregătite sau adaptate în acest scop, precum şi nereturnarea pe teritoriul vamal al Republicii Moldova a valorilor culturale scoase din ţară, în cazul în care întoarcerea lor este obligatorie”.

Concluzionând asupra conţinutului dispoziţiilor enunţate nu ne vom referi la componenţa infracţiunii de contrabandă, reişind din tematica articolului, menţionăm că, dat fiind că aceasta nu intră în spectrul dreptului vamal.

Consemnăm totuşi că analiza acestor două norme de drept, din Codul vamal al Republcii Moldova şi din Codul penal al Republcii Moldova, ne denotă că există multe neconcordanţe între aceste norme de drept, deşi ar fi necesar să fie identice, cu excepţia sancţiunilor care sînt aplicate în conformitate cu legea penală.

Răspunderea materială.

Aceasta survine în cazul încălcării normelor de drept vamal care sunt indicate în art.231 Codul vamal al Republicii Moldova. Ca regulă, aceste norme de drept sunt obligatorii de a fi respectate de persoanele juridice şi persoanele fizice care desfăşoară activitatea de întreprinzător şi sunt participanţi la relaţiile economice externe.

Sancţionarea cu răspundere materială pentru comiterea încălcării regulilor vamale cu e prevăzută de art.232 Codul vamal al Republicii Moldova. În norma de drept nominalizată sunt incluse opt alineate (lit.a-.h) care prevăd amenda în % din valoarea mărfii: minimun 5 % şi maximum 100%[5].

Răspunderea în dreptul vamal al Republicii Moldova în comparaţie cu răspunderea în practica internaţională.

Vom supune comparaţiei conţinutul normelor ce reglementează răspunderea în cadrul dreptului vamal cu cele din cadrul legal al altor state, şi anume: al statelor vecine-România, Federaţia Rusă, Ucraina.

Asemeni legislaţiei Republicii Moldova, în legislaţia Federaţiei Ruse întâlnim următoarele tipuri de răspundere în cadrul dreptului vamal:

- *administrativă;*
- *penală;*
- *disciplinară;*
- *materială.*

În doctrina rusă se pune întrebarea dacă răspunderea vamală există ca institut de sine stătător format dintr-o totalitate de norme legale ce reglementează acest domeniu. Respectiv, sunt invocate următoarele argumente:

Caracterul de sine stătător al ramurii de drept vamal ca ramură distinctă în cadrul sistemului de drept, precum şi complexă.

Interconexiunea normelor din cadrul acestui institut.

Evident, vom supune comparaţiei acele momente care diferă de la o ţară la alta, ţinând cont de asemănările categoriilor de răspundere în dreptul vamal al acestor state.

Astfel, în comparaţie cu Codul vamal al Republicii Moldova, Codul vamal al Federaţiei Ruse reglementează în mod mai detaliat răspunderea disciplinară, ca o instituţie aparte în cadrul unei unităţi. Respectiv, şi în doctrină se menţionează că „pentru deciziile ilegale, acţiunile inacţiunile persoanele cu funcţie de răspunderea din cadrul organelor vamale poartă răspundere disciplinară, administrativă, penală, în conformitate cu legislaţia în vigoare a Federaţiei Ruse. Organele vamale recuperează prejudiciul cauzat persoanelor şi averii lor în urma deciziilor ilegale, acţiunilor (inacţiunilor) persoanelor cu funcţie de răspundere, precum şi ale altor lucrători în legătură cu îndeplinirea de către ei a obligaţiunilor de serviciu, în conformitate cu legislaţia civilă şi fiscală Federaţiei Ruse”[6].

Prejudiciul cauzat în legătură cu acţiunile legale a persoanelor cu funcţie de răspundere şi a organelor vamale nu este supus recuperării, dacă altfel nu este prevăzut de Codul vamal al Federaţiei Ruse şi de alte legi federale.

Este de menţionat faptul recuperării prejudiciului inclusiv a venitului ratat de către organele vamale şi nu de către persoanele cu funcţie de răspundere care au săvârşit acţiunile respective. Aspectul comparativ la compartimentul răspunderea penală în activitatea vamală a statelor Republica Moldova şi Federaţia Rusă este faptul diferenţierii acesteia. Astfel, dacă în legislaţia penală a Republicii Moldova sunt sancţionate doar două componente de infracţiuni:

- Contrabanda şi
- Eschivarea de la achitarea plăţilor vamale,

atunci în legislaţia Federaţiei Ruse întâlnim următoarele compenenţe de infracţiuni:

- Contrabanda;
- Exportul nefinisat de tehnologii, informaţii şi servicii tehnico- ştiinţifice, folosite la crearea armelor de distrugere în masă;
- Nereturnarea pe teritoriul Federaţiei Ruse a obiectelor de artă, istorice şi arheologice merite ale poporului Federaţiei Ruse şi al ţărilor străine.
- Nereturnarea mijloacelor şi valutei străine;
- Eschivarea de la achitarea plăţilor vamale[7].

Astfel, menţionăm faptul asemănării reglementărilor, cea din Federaţia Rusă fiind totuşi mai amplă şi mai complexă comparativ cu cea din Republica Moldova.

Totodată, în plan comporativ putem menţiona şi infracţiuni la regimul vamal al României care atrag răspunderea penală precum:

- cele inserate în Codul vamal al României;
- cele privitoare la regimul metalelor preţioase şi al pietrelor preţioase;
- cele privitoare la încălcarea regimului zonelor economice libere[8].

Paralel cu răspunderea penală menţionată mai sus este de menţionat şi răspunderea administrativă prevăzută în dreptul vamal al statelor vecine.

Astfel, legislaţia română prevede că contravenţia este „fapta săvârşită cu vinovăţie, care prezintă pericol social mai redus decât infracţiunea şi este prevăzută şi sancţionată ca atare prin acte normative”, aspect întâlnit şi în legislaţia Republicii Moldova.

Vom menţiona totuşi aspectele răspunderii administrative care diferă într-o oarecare măsură, precum: potrivit art.436 Cod vamal al României, persoana fizică poate fi subiect activ al răspunderii contravenţionale dacă are împlinită vârsta 14 ani, pe când art.229 alin.(2) Codul vamal al Republicii Moldova prevede, în cazul răspunderii contravenţionale, vârsta de 16 ani.

Sancţiunile contravenţionale sunt situate ierarhic astfel: avertisment, amenda, închisoare contravenţională, iar cu ocazia soluţionării plângerii formulate de către cel nemulţumit de sancţiunea aplicată, autoritatea dată poate să reţină ca fiind săvârşită fapta, dar să aleagă o sancţiune mai uşoară.

De asemenea, răspunderea administrativă este o categorie specifică a răspunderii juridice care survine în prezenţa vinovăţiei, în baza normelor juridice, pentru acţiuni, inacţiuni ilegale concretizate în actele jurisdicţionale de constatare ale organelor competente.

Persoanele cu funcţie de răspundere nu poartă răspundere pentru prejudiciul moral, fizic şi material, cauzat persoanei ce a aplicat forţa fizică, a utilizat mijloace speciale şi arme de foc, dacă prejudiciul dat este echivalent acţiunii contrare din partea încălcătorului de lege.

Astfel, în cazul următoarelor contravenţii vamale:

- „Nesupunerea dispoziţiei legale or din partea persoanei cu funcţie de răspundereorganului vamal al Federaţiei Ruse”, prevăzută de art.437 Cod vamal Federaţiei Ruse; răspunderea în cazul dat presupune supunerea vinovatului la o amendă în mărime de trei salarii minimale, şi nu mai puţin de un salariu minim;
- „Ofensarea persoanei cu funcţie de răspundere a organului vamal al Federaţiei Ruse, care-şi îndeplineşte funcţiile de serviciu, persoanelor participante la efectuarea controlului vamal, la perfectarea actelor vamale şi, totodată încadrate în procesul de examinare a încălcărilor vamale, constă în diferite acţiuni ce ofensează onoarea şi demnitatea persoanelor indicate, dacă aceste acţiuni nu constituie infracţiuni”, ca formă a răspunderii survine amenda în mărime de la două la cinci salarii minimale, sau muncă corecţională pentru perioada de la o lună la două luni cu reţinere 20% din venit, sau arest administrativ până la 15 zile[9].

De menţionat că în cadrul dreptului vamal al României, similar dreptului penal în materie contravenţională funcţionează principiul legalităţii stabilirii şi sancţionării contravenţiilor, neretroactivităţii actelor normative ce stabilesc contravenţii, prescripţia constatării abaterii, a aplicării sancţiunii şi a sancţionării acesteia.

În dreptul vamal al României aspectul distinctiv îl constituie „constatarea contravenţiilor”. Astfel constatarea contravenţiilor vamale se face:

- de către organele vamale conform atribuţiilor de serviciu atunci când faptele sunt săvârşite în incintele vamale, precum şi în alte locuri unde se desfăşoară operaţiuni sub supraveghere vamală;
- de către ofiţeri şi subofiţeri de poliţie sau grăniceri, atunci când contravenţiile vamale au fost săvârşite în afara locurilor aflate sub supraveghere vamală.

Sancţiunile prevăzute de Regulamentul vamal pot fi aplicate şi persoanelor juridice. Ca distincţie putem enunţa tipuri de contravenţii specifice în dreptul vamal al României. Sunt numite specifice deoarece acestea sunt grupate, ca şi în Codul vamal al Republicii Moldova, contravenţii privind frontiera de stat a României, dacă, potrivit legii penale, asemeni prevederilor Codului vamal al României, sînt considerate infracţiuni, următoarele fapte:

- „Trecerea cu arma peste frontiera de stat, deteriorarea sau distrugerea semnelor de frontieră, instalaţiilor sau mijloacelor tehnice de pază, supraveghere şi control ale Poliţiei de Frontieră, producerea sau extinderea de incendii în limita fâşiei de protecţie a frontierei de stat.
- Aducerea în România de către transportătorii aerieni, navali sau rutieri a cetăţenilor străini fără documente de călătorie, cu documente sau vize false ori ascunşi în mijloace de transport.
- Refuzul sub orice formă de a permite autorităţilor de frontieră vizitarea aeronavelor, navelor române sau străine, a magaziilor, hambarelor şi altor locuri care prezintă interes pentru controlul de frontieră.
- Refuzul unei persoane de a da informaţii pentru stabilirea identităţii sale, de a se legitima cu actele de identitate ori de a prezenta la control bagajele sau mijloacele de transport, la cererea organelor Poliţiei de Frontieră Române”[10].

De menţionat că contravenţiile prevăzute mai sus se constată şi se sancţionează de către organele Poliţiei de Frontieră Române.

Un aspect comparativ al legislaţiei române cu cea a Republicii Moldova îl constituie existenţa unor tipuri specifice de contravenţii, precum „Contravenţii privind Regimul Zonelor Libere”. Acestea includ:

- Intrarea în zonele libere fără aprobarea administraţiei ori fără permisele eliberate de administraţiile zonelor libere, sau de alte organe autorizate prin lege-se pedepseşte cu amendă de la 250 la 1000 dolari SUA;
- Introducerea în zonele libere de bunuri neînsoţite de documente-se pedepseşte cu amendă de la 2000 la 10000 dolari SUA;
- Desfăşurarea altor activităţi decît cele prevăzute în licenţele eliberate- se pedepseşte cu amendă de la 2500 la 10000 dolari SUA;
- Desfăşurarea altor activităţi decât cele prevăzute în hotărârea de înfiinţare a zonei libere, cu amendă de la 5000-20000 dolari SUA;

Se observă că plata amenzilor contravenţionale se stabileşte în dolari chiar dacă zonele libere fac parte integrantă din teritoriul statului român[11].

Odată cu adoptarea Codului contravenţional al Republicii Moldova, la 24 octombrie 2008, majoritatea specialiştilor în dreptul administrativ, cum ar fi profesorul I.Guţuleac, consideră că a mai apărut o răspundere sepărată-aşa-numit răspundere pur administrativă, în locul celor trei forme: răspundere administrativă diciplinară; răspunderea administrativă contravenţională; răspunderea administrativă materială.

Bibliografie:

1. A se vedea: Б.Н. Габричидзе.*Российское маможенное право* Москва: Норма, p.163.
2. Institutul de linvistică „Iorgu Iordan” Dicţionarul Explicativ al Limbii Române. Ediţia a II, Bucureşti; *Univers Enciclopedic*, 1998, p.891.
3. Art.10 din Codul contravenţional al Republicii Moldova nr.218-XVI din 24.10.2008.În; Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009,nr.3-6/15.
4. Art.248, 249 din *Codul penal* al Republcii Moldova, nr.985 În:Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129.
5. Art.232 din *Codul vamal* al Republcii Moldova, nr.1149-XIV din 20.07.2000. În Monitorul Oficial al Republcii Moldova, 2000, nr.160-162/1201.
6. A se vedea: А.Н. Козырин. *Комментарий к Таможенному праву Российской Федераций*.Москва; „Проспект 2005, p.256.
7. A se vedea: В.Г. Дроганова, М.М. Рассолова *Таможенное право* Москва; Юнити, 2001, p.437.
8. Ibidem, p.425.
9. A se vedea: *Таможенный Кодекс* Российской Федераций от 8 декабря 2003 г.н. 162, ф. 3.
10. Carmen Ml.Drept vamal; *Auxiliar curricular pentru specialitatea lucrător vamal*. Bucureşti:Editura Economică Preuniversitară,2000 p.264.
11. Ibidem, p.226.

UNELE CONSIDERAŢII TEORETICE CU REFERIRE LA PUBLICITATEA DREPTULUI ASUPRA TERENULUI - CA OBIECT AL CONTRACTULUI DE VÎNZARE-CUMPĂRARE

CERNEI Olga,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *Land registration is defined as a set of legal rules having as object knowledge by third parties of the operations of constitution, transmission or extinction of real estate rights and personal rights.*

Land registration is the legal document that organizes the enforceability against third parties. Land registration is a measure to protect those persons (third parties) that they were unaware of the existence of a right not transcribed, but have acquired (the legal documents for consideration) those rights that they have transcribed.

So, to ensure enforceability against third parties in Moldova, it was established as a requirement for the land buyer to submit the contract of sale in the Land Register in whose activity area the land is situated for registration of ownership on it. This is stipulated in Paragraph 3 of Article 5 of Law on normative price and sale -purchase of land, number 1308 of 25/07/1997

At the same time, Article 214 of the Civil Code of the Republic of Moldova establishes the obligation of registration of juridical acts regarding immovable property, including land.

The unregistered ownership on a sector of land is considered void in relations with third parties, including the state, which is presumed not knowing about the existence of this right

Sistemul nostru juridic, postulînd consensualismul, ca sursă a actelor contractuale, a ataşat acestuia, mai ales în materie imobiliară – un sistem de publicitate pentru a asigura astfel, deplina eficacitate a dreptului sau actului juridic, inclusiv față de terți.

Cu referire la contractul de vînzare-cumpărare a terenurilor, fără îndoială la nivelul relațiilor dintre părți interesează validitatea actului (contractului) translativ de drepturi, precum și proba acestuia, dar, deplina eficacitate a acestuia depinde de cunoaşterea şi respectarea lui de către terți, de vocația actului de a fi opozabil celorlalți. Înregistrarea de stat a transferului dreptului de proprietate asupra terenului vîndut este procedura care organizează opozabilitatea. Înregistrarea – sau publicitatea imobiliară, cum se obișnuiește a fi numită în literatură, îndeplinește rolul de ducere a unei evidențe a imobilelor și a drepturilor asupra acestora, precum și rol de rezolvare a unora dintre conflictele care pot apărea între titularii succesivi de drepturi sau, mai mult prevenirea unor asemenea posibile conflicte.

Deci, publicitatea imobiliară poate fi definită ca fiind un ansamblu a regulilor juridice avînd ca obiect cunoaştrea de către terți a operațiunilor de constituire, transmitere sau stingere a drepturilor reale imobiliare și a unor dreturi personale.[1]

Un sistem perfect de publicitate trebuie să satisfacă măcar trei cerințe: toate actele care fac obiectul publicității să fie prezumate ca fiind cunoscute; toate actele care nu au făcut obiectul publicității să fie prezumate ca necunoscute; aceste două prezumții să fie irefragibile.[2]

Totodată, publicitatea este cea care organizează opozabilitatea actului juridic față de terți. Publicitatea imobiliară reprezintă o măsură de protejare a acelor persoane (terții) care nu au avut cunoștință de existența unui drept netranscris, dar care au dobîndit (prin acte juridice cu titlu oneros) aceleași drepturi pe care le-au transcris.[3]

De asemeni, prin publicitate imobiliară se constituie o evidență completă și clară a bunurilor imobile, se permite statului să exercite un control riguros și permanent referitor la schimbările produse în situația juridică a imobilelor și să se asigure o siguranță sporită drepturilor reale imobiliare și transmisiunii acestora prin aducerea la cunoștința terților interesați a situației juridice a acestor bunuri.

Deci, pentru asigurarea opozabilității față de terți a contractului de vînzare-cumpărare a terenurilor în Republica Moldova, a fost instituită obligativitatea cumpărătorului terenului de a prezenta contractul de vînzare-cumpărare la Oficiul Cadastral Teritorial în al cărui rază de activitate este situat terenul, pentru înregistrarea dreptului de proprietate asupra lui. Această mențiune este desprinsă din prevederile alin.3 art.5 al Legii privind prețul normativ și modul de vînzare-cumpărare a pămîntului nr. 1308 din 25.07.1997.[4]

Articolul 214 Cod Civil al Republicii Moldova[5] stabilește obligația de înregistrare a actelor juridice civile care au ca obiect bunurile imobile, inclusiv terenurile. Conform prevederilor art.290 Cod civil, sunt prevăzute regulile referitoare la înregistrarea drepturilor asupra bunurilor imobile. Astfel, dreptul de proprietate și alte drepturi reale asupra bunurilor imobile, grevările acestor drepturi, apariția, modifcarea și încetarea lor sunt supuse înregistrării de stat în conformitate cu prevederile Legii Republicii Moldova a cadastrului bunurilor imobile nr.1543 din 25.02.1998[6] unde, potrivit articolelor 4,5 se stipulează obligativitatea înregistrării bunurilor imobile și drepturile asupra lor în Registrul bunurilor imobile. Drepturile reale asupra bunurilor imobile vor lua naștere doar în cazul în care vor fi înregistrate în Registrul bunurilor imobile, inclusiv și în cazurile de modificare și încetare a acestor drepturi.

Pentru înregistrarea de stat a sectorului de teren a dreptului asupra lui, la Oficiul Cadastral Teritorial se prezintă documentele prevăzute în art.20 Cod Funciar[7] ce confirmă dreptul asupra lui.

[1] I. Deleanu, Părțile și Terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice. Ed. Rosetti, București, 2002, p. 124
[2] Ibidem, p.125
[3] P. Vasilescu, Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat, Ed. Rosetti, București, 2003, p.61
[4] Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.147-149 din 06.12.2001
[5] Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002
[6] Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.44-46/318 din 21.05.1998
[7] Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107 din 04.09.2001

Dreptul de proprietate neînregistrat asupra sectorului de teren se consideră nul în relațiile cu terții, inclusiv cu statul, care prezumă că nu știu de existența acestui drept.

Aparent, procedura de înregistrare, precum și prevederile legislative referitoare la obligativitatea înregistrării drepturilor asupra terenului cumpărat sunt simple și destul de clare. Cu toate acestea, făcînd o analiză mai detaliată, depistăm un șir de neajunsuri legislative precum și neclarități care, eventual ar putea duce la conflicte.

Deci, potrivit legii, înscrierile în Registrul bunurilor imobile devin opozabile față de terți „de la data înregistrării cererii”, ordinea înregistrării cererii determinînd rangul înscrierii.

Cu privire la opozabilitate, conform legii, acestea operează ca urmare a înscrierilor, dar, pe de altă parte ea își produce efectele „de la data înregistrării cererii”. Or, cele 2 momente nu coincid. S-ar putea însă spune că odată efectuată înscrierea, opozabilitatea operează retroactiv, de la data înregistrării cererii, numai că terții n-au putut cunoaște efectiv această dată, registrul de intrare în care se înregistrează cererile nefiind un „act public” – precum Registrul bunurilor imobile în care se face înscrierea – așa, încît el nu stă la îndemîna celor interesați, decît, cel mult, în cazul unor conflicte cu privire la rangul înscrierii.

Neîndeplinirea formelor de publicitate, de regulă, suspendă opozabilitatea naturală și de plin drept față de terți a actului juridic de vînzare-cumpărare a terenului. Altfel spus, nu publicitatea apare ca element necesar, constitutiv chiar, al opozabilității, ci inoperabilitatea apare ca sancțiune pentru lipsa publicității.

Nevoia de certitudine a terților care se pot baza pe tranzacție, precum și nevoia de protecție a părților implicate în tranzacție – reprezintă motivul pentru care toate sistemele juridice, de common law, precum și cele de drept civil, sînt de acord atunci cînd impun utilizarea formelor scrise în contractele destinate transferului de proprietate imobiliară.

În aceeași odine de idei, putem menționa umătoarea neclaritate:

Pe lîngă contractul de vînzare-cumpărare a terenului sunt efectuate încă două activități: transmiterea terenului și înregistrarea, mai ales că doar odată cu înregistrarea, legea evocă apariția dreptului de proprietate.

Transmiterea terenului în conformitate cu contractul de vînzare-cumpărare, care datorită importanței sale pentru tranzacții apare ca model de înlăturare a proprietății, se efectuează prin elaborarea actului, sau al unui alt document, care confirmă transfrul de facto al proprietății. Un astfel de transfer semnifică realizarea contractului. Cu toate acestea, proprietatea este transferată nu în acest moment, ci în momentul înregistrării. Deci, vînzarea imobiliară este supusă condiției suspensive a înscrierii dreptului în Registrul bunurilor imobile, momentul transferului dreptului fiind astfel, amînat pînă la întabulare.

Totuși, apare o incertitudine (contradicție legislativă), cumpărătorul devine proprietar prin realizarea contractului (cea ce de obicei e o regulă) sau după înregistrare. Se primește că o perioadă de timp acesta se află în incertitudine, dacă este sau nu proprietar.

O altă problemă, care lasă loc pentru discuții este obiectul înregistrării. Nicidecum nu putem afirma că contractul de vînzare-cumpărare este supus înregistrării (mai ales, luînd în considerație că, dacă ar fi o astfel de regulă, atunci în toate cazurile de transmitere a proprității ar fi necesară aceeași regulă - înregistrarea), căci, doar contractul, din cîte se cunoaște, nu transferă proprietatea. Totodată, nu putem afirma că se înregistrează însăși imobilul (o astfel de înregistrare, se produce, cu adevărat, dar se referă la calitățile lui tehnice). Deci, se supun înregistrării alte acțiuni ale părților. Actul de înregistrare ca act al unei autorități administrative nu poate fi considerat a fi o metodă corectă de transfer al unui drept civil real. Deci, nu ne rămîne decît transferul bunului în sensul traditio (dar cu pierderea semnului de transfer a proprietății). Dar, în sens juridic traditio, după cum a fost menționat, - este un act ce are ca scop transferul proprietății. O astfel de descriere a acesteea are o prioritate față de descrierea părții ei exterioare - și anume transmiterea obiectului. Dacă, ideile relatate mai sus au temei logic și sunt corecte, atunci, reiese că obiect al înregistrării este transferul – acțiunile părților privind transferul bunului orientate spre transferul dreptului de proprietate.

De asemeni, putem face următoarea constatare: dreptul de proprietate și celelalte drepturi reale asupra unui imobil se înscriu în Registrul bunurilor imobile pe baza actului prin care s-au constituit sau s-au transmis în mod valabil. Deci, pentru a putea cere înscrierea în Registrul bunurilor imobile contractul de vînzare-cumpărare trebuie să fie valabil, rezultă că nevalabilitatea actului juridic atrage

nevalabilitatea înscrierii, iar pe de altă parte publicitatea nu acoperă eo ipso nevalabilitatea actului în baza căruia s-a efectuat înscrierea.

Fără îndoială, cele analizate mai sus duc la ideea accentuării următoarelor fapte: în primul rînd, necunoașerea legii, inclusiv a obligativității înregistrării dreptului asupra imobilului, nu poate fi interpretată în folosul bunei-credințe.

În al doilea rînd, accesibilitatea unor astfel de înregistrări exclude posibilitatea necunoașterii unor date concrete despre înregistrare, precum și nepreluarea acestora de către cumpărător poate fi privită ca fiind o neglijență impardonabilă și incompatibilă cu buna-credință.

Prin urmare, sistemul înregistrării de stat, elaborată în concordanță cu ideea clasică a bunei-credințe, însăși prin existența ei, exclude posibilitatea achiziționării cu bună credință a unui bun străin vînzătorului.

Bibliografie:

1. Cod Civil al Republicii Moldova publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86/661 din 22.06.2002
2. Cod Funciar al Republicii Moldova publicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.107 din 04.09.2001
3. Legea privind prețul normativ și modul de vînzare-cumpărare a pămîntului nr. 1308 din 25.07.1997 publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.147-149 din 06.12.2001
4. Legea Republicii Moldova a cadastrului bunurilor imobile nr.1543 din 25.02.1998 publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.44-46/318 din 21.05.1998
5. D. C. Florescu, Dreptul de proprietate și alte drepturi reale principale, Ed. Universității Titu Maiorescu, București, 2002.
6. Deleanu, Părțile și Terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice. Ed. Rosetti, București, 2002.
7. P. Vasilescu, Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat, Ed. Rosetti, București, 2003.
8. Ugo Mattei, Principiile fundamentale ale dreptului de proprietate, Ed. Arc, 2000.

ESENȚA FILOSOFICO – JURIDICĂ A DREPTURILOR OMULUI CA CONSUMATOR DE SERVICII DE EDUCAȚIE ȘI INSTRUIRE.

MORAR Ana, doctorand,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

ROTARU Ilie, dr., conferențiar universitar,
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Abstract: *In the study that follows we take a close, specific and succinct analysis of the essence of philosophical and legal issues of human rights as a consumer of services of education and training, formulation of proposals for amending and supplementing the legislation in order to achieve effective mentioned rights.*

În studiul ce urmează ne propunem o abordare și analiză specifică, succintă a problemelor privind esența filosofico-juridică a drepturilor omului ca consumator al serviciilor de educație și instruire, formularea unor propuneri de modificare și completare a legislației în vigoare în scopul asigurării realizării efective a drepturilor menționate.

Cuvinte – cheie: *esența, drepturi, consumatori, produse, servicii*.

Metode și materiale aplicate

Pentru atingerea scopului propus au fost aplicate diferite metode de cercetare științifică și anume: metoda comporativă, metoda deductivă, metoda inductivă, metoda analizei și sintezei.

Ca suport științific și normativ au fost folosite lucrările savanților din Moldova, România și alte state, actele normative a Republicii Moldova.

Rezultate obținute

1. Reflecții, ipoteze, generalizări despre consum și consumatori.

În zilele noastre există cîteva teorii despre apariția și dezvoltarea omului pe planeta „Pămînt”. Cea mai răspîndită este teoria, că omul a apărut ca rezultat a voinței divine, adică a fost zămislit (produs) de Dumnezeu. O altă teorie încearcă să convingă, că pe Pămînt omul a apărut de pe alte tărîmuri ale cosmosului (universului), iar a treia teorie se stăruie să dovedească, că omul este rezultatul evoluției pozitive a unor specii de maimuțe. Însă, pînă în prezent nici una din teoriile sus – numite nu a fost dovedită și deci răspunsul, cum și de unde a apărut pe Pămînt primul om ori primii oameni rămîne pentru viitor.

Însă, este cert, că fiecare om concret apărea și apare pe Pămînt ca rezultat al unor relații, ca regulă fericite, dintre un bărbat și o femeie (dintre tată și mamă) și aceasta se întîmplă multe mii de ani la rînd ori poate și o perioadă mult mai mare.

Este foarte important ca omul să apară (să se nască) pe Pămînt, dar pentru el și cei cel înconjoară, este și mai important, - să supraveţuiască, să-și asigure existența și să trăiască o viață cît mai asigurată, fără probleme, suferințe și neplăceri.

Istoria dezvoltării omenirii arată, că odată apărut pe Pămînt fiecare om avea și are o soartă individuală, un drum al său în viață: unii oameni mureau imediat după naștere, alții trăiau un timp neînsemnat ori, dacă trăiau o viață mai lungă, o duceau foarte greu, chinuindu-se în mrejele bolilor și sărăciei.

Însă, majoritatea oamenilor, ce se năşteau pe Pămînt, au supraviețuit în primii 15 – 18 ani de viață, în mare măsură, datorită ajutorului părinților și rudelor lor, ca mai apoi personal să depună eforturi pentru a-și asigura propria existență și a asigura naşterea propriilor urmași și moştenitori.

Pentru a trăi, a exista, omul în primul rînd avea nevoie de apă, hrană, ceva îmbrăcăminte, încălțăminte și o locuință cît de cît stabilă și confortabilă. Pentru a avea aceste bunuri permanent la dispoziție omul depunea și depune o muncă mare pe parcursul întregii vieți, această muncă, fiind mai grea și mai puțin reuşită pentru unii, și mai uşoară și eficientă pentru alții.

La etapele inițiale ale existenței sale pe Pămînt omul consuma doar ceea ce-i oferea natura. Dacă natura îl lipsea de darurile sale, atunci el era sortit pieririi. Cu timpul, acumulînd experiență, omul s-a învățat să producă mijloacele ce-i asigurau existența și-i îmbunătățeau viața, s-a învățat să producă nu numai pentru necesitățile personale și a rudelor, dar și pentru alți semeni ai săi.

Cele expuse mai sus ne permit să afirmăm, că omul din cele mai vechi timpuri ale istoriei sale este un consumator de bunuri materiale ce-i puteau asigura și-i asigură existența.

Este cert, că consumul, de bunuri are o influență colosală asupra omului. Mai mult ca atît, putem cu fermitate constata, că acest consum dictează regulile principale în viața persoanală și publică a fiecărui om. Dar, este important să menționăm importanța deosebită în dezvoltarea omului a educației și instruirii pe care acesta le poate obține de la părinții și apropiații săi, cît și de la instituțiile societății și statului. Societațile și statele, care au acordat o mare atenție implementării sistemelor și metodelor înaintate în educație și instruire au progresat constant și rapid, și astăzi se află în avangarda civilizației contemporane.

În ultimile decenii în Moldova s-au depus eforturi considerabile pentru a asigura o dezvoltare stabilă și ascendentă a activităților în domeniul educației și instruirii.

Baza juridică a acestor eforturi a fost asigurată prin adoptarea Constituției Moldovei la 29.07.1994, care prin articolele 31 – 35 a determinat principiile fundamentale ale sistemului educațional și de instruire a țării în curs de reformare.

Astfel, art. 31 din Constituție a stabilit, că în Moldova este garantată libertatea conștiinței, care trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și respect reciproc al oamenilor.

Articolele 32- 34 stipulează că oricărui cetățean îi este garantată libertatea gîndirii, a opiniei, libertatea exprimării în public, creației artistice și științifice, dreptul la acces la informație de interes public.

Articolul 35 din Constituția Moldovei determină, că dreptul la învățătură în Moldova este asigurat prin învățămîntul general obligatoriu, prin învățămîntul liceal și prin cel profesional, prin înnvățămîntul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.

După cum observăm în prevederile constituționale citate mai sus lipsesc dispoziții ce ar contura măcar fundamentul juridic al sistemului de educație, adică despre fundamentul sistemului de formare a omului din primii ani de viață în sînul propriei familii și în instituțiile preșcolare pe care el le frecventează. Punctul 2 al art. 35 din Constituție stipulează doar, că statul asigură în condițiile legii dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanei.

Însă, aceasta, în opinia noastră este foarte puțin și dovedește, că legislatorul, cînd a aprobat Constituția a neglijat importanța problemelor educației și instruirii ori posibil a admis, că respectivele pot fi soluționate în legislația ce urma să fie aprobată după intrarea în vigoare a Constituției.

Întradevăr, principiile reglementării juridice a relațiilor privind educația copiilor sunt stabilite mai detaliat în art. 51 – 60 ale Codului familiei.

Articolele 51 – 57 ale Codului familiei indicată drepturile principale ale oricărui copil, cetățean al Republicii Moldova printre care sunt:

- dreptul de a-și cunoaște părinții și dreptul de a beneficia de grija lor;
- dreptul să locuiască în familie cu părinții;
- dreptul de a comunica cu părinții și cu alte rude;
- dreptul la nume și prenume;
- dreptul la proprietate;
- dreptul la educație din partea părinților ori autorității tutelare.

În articolele. 58 – 60 ale Codului familiei sunt stabilite drepturile și obligațiile părinților, în special privind educția și instruirea copiilor lor conform propriilor convingeri, prin posibilitatea părinților de a alege instituția de învățămînt și forma de intruire a copilului cu luarea în considerație a opiniei ultimului. Deasemenea, dispozițiile acestor articole prescriu răspunderea părinților pentru dezvoltarea fizică, intelectuală și spirituală a copiilor și obligațiile acestora în asigurarea frecventării de către copii a școlii pînă la sfîrșitul anului de învățămînt în care acesta atinge vîrsta de 16 ani.

Principiile menționate mai sus, însă nu și-au prea găsit detalizarea și precizarea în actele legislative și guvernamentale în sensul garantării implementării acestora în viața reală.

De exemplu, legislația Moldovei nu prevede sancțiuni în caz, că părinții nu asigură frecventarea școlii de către copiii lor ce nu au vîrsta de 16 ani.

În opinia noastră Codul convențional al Republicii Moldova ar putea fi completat cu dispozițiile corespunzătoare ce ar permite aplicarea de pedepse sub formă de avertisment public și amenzi față de părinții vinovați de neasigurarea frecventării neîntemeiate a școlii primare și gimnaziale de copiii lor. Lipsesc în legislație și dispoziții clare, ce ar indica organul public, care are datoria să asigure cetățenilor Moldovei condiții normale pentru educarea copiilor lor de vîrstă preșcolară, în special una din aceste condiții ar fi imobilele pentru desfășurarea activităților grădinițelor și centrelor publice pentru copii. Mai mult ca atît, legislația în vigoare nu asigură cu reglamentări la nivelul cerințelor directivelor europene a activităților grădinițelor și centrelor educaționale publice petru copii și restricționează fondarea instituțiilor respective de către investitori privați. De exemplu:

- grădinițele publice din Moldova nu au statut de persoană juridică și deci administrațiile acestora nu au posibilitatea să încheie nemijlocit contrate cu agenții economici, cu părinții copiilor pentru asigurarea finanțării și aprovizionării normale a instituțiilor ce le conduc;
- în Moldova, în deosebi în capitala țării, nu există grădinițe pentru copii organizate de investitori privați, care să activeze în baza unui statut legal, deoarece legislația cere de la cei care încearcă să constituie societăți comerciale ori întreprinderi individuale ce ar acorda serviciile respective, ca ultimii, obligatoriu, să asigure firmele ce le creează cu imobile introduse în capitalul social ori la balanța acestora. Această cerință însă nu este convenabilă investitorilor, deoarce orice tranzacție cu imobilele întreprinderilor este însoțită de obligațiunea celor ce o efectuează să achite taxa pe valoarea adăugată în buget.

Cu probleme analogice se întîlnesc în activitatea lor și instituțiile de instruire gimnazială și liceală. Pentru ele această situație există demult și în ultimul timp ea nu s-a schimbat spre o reglementare juridică mai amplă și detaliată în favoarea stimulării independenței și inițiativelor administratorilor instituțiilor respective spre performanțe de înalt nivel european. Nu a schimbat ceva în acest domeniu nici Codul educației recent intrat în vigoare, și noi considerăm,că în acest act normativ va trebui cît mai urgent introduse modificări și completări pe care le vom elabora și expune într-o lucrare aparte ce o vom expedia Ministerului Educației și Parlamentului Moldovei, în special

vom insista la schimbarea redacției art. 146 al Codului și întroducerea în cod a prevederilor, ce vor acorda dreptul de persoană juridică tuturor instituțiilor ce activează în Moldova în sistemul de educație, instruire și învățămînt.

2. Categoriile consumatorilor de servicii de educație și instruire și drepturile lor.

Deja am menționat, că ficare om de la naștere devine consumator. Imediat cum apare pe lume copilul devine consumator a laptelui mamei ori al altei femei, ori al altui produs ce-l poate înlocui pe primul. În primii ani de viață consumul pentru om este doar un drept subiectiv pasiv, asigurat de părinți și garantat de stat prin legislația în vigoare, deoarece în primii ani de viață copiii nu au capacitate de exercițiu. De viața și soarta lor se îngrijesc părinții și ultimii, poartă răspundere pentru acțiunile ori inacțiunile copiilor lor. Deci, pînă la o anumită vîrstă oamenii **sunt consumatori pasivi** de produse și servicii, acceptînd tot ce le propun părinții ori alte persoane ce-i îlocuiesc pe primii.

Aici obligatoriu trebuie să vorbim și despre servicii de educație și instruire din simplu motiv, că în zilele noastre, omul de la vîrsta de 2 – 3 ani, chiar și de la o vîrstă mai fragedă, are dreptul la informație, educație, instruire și studii, pe care el le folosește tot în mod pasiv sub îndrumarea și controlul părinților.

Mai mult ca atît, drepturile ca consumator de servicii educaționale și de instruire pentru om de la o anumită vărstă devin și obligațiuni ale lui, care durează un timp destul de îndelungat – în Moldova – 9 ani. Însă și aceste obligațiuni omul, pînă la o anumită vîrstă (în Moldova pînă la 18 ani), le îndeplinește pasiv, deoarece pentru neîndeplinirea lor răspunde nu el, ci părinții lui.

Din cele menționate mai sus putem concluziona, că prima categorie de consumatori o constituie consumatorii – persoane fizice – toți cetățenii, apatrizii și alte persoane, ce se află în viață pe teritoriul tării și folosesc (întrebuințează) bunuri materiale și nemateriale pentru a-și asigura viața, sănătatea și o existență cît mai confortabilă pentru sine și pentru cei ce se află sub îngrijirea și supravegherea lor.

A doua categorie o formează consumatorii – persoane juridice – întreprinderi, organizații și instituții, care folosesc bunuri materiale și nemateriale pentru a realiza scopurile pentru care au fost constituite.

Însă, este incontestabil recunoscut în societate, că persoanele juridice sunt fondate și activează pentru a asigura existența și confortul persoanelor fizice – a oamenilor, deci ele consumă (sunt consumatori) pentru a produce bunuri și servicii necesare persoanelor fizice (oamenilor).

Trebuie să menționăm, că drepturile principale ale persoanelor fizice și celor juridice ca consumatori sunt aceleași, și acest fapt se evidențiază în relațiile concrete dintre consumatori și producători de bunuri și servicii. Astfel, printre cele mai importante drepturi comune ale consumatorilor – persoane fizice și juridice se evidențiază:

- dreptul de a cere și obține informații despre calitatea și caracteristicile bunurilor și serviciilor, ce ar putea fi întrebuințate pentru consum; despre producătorul ori prestatorul de servicii;
- dreptul de a cere ca bunul ori serviciul să fie de o calitate înaltă ori cel puțin să corespundă normelor de calitate, stabilite în actele respective;
- dreptul de a refuza orice produs și orice servicii necalitative și a cere înlocuirea acestora;
- dreptul de a cere despăgubiri și a-și apăra interesele în instanța de judecată.

Este necesar să subliniem, că drepturile la educație și instruire sunt indispensabil legate de personalitatea omului și pot aparține numai persoanelor fizice. Acest fapt determină deosebirea acestor drepturi constituționale ale omului de celelalte drepturi cu caracter civil ale lui, dar literatura juridică și pedagogică nu prea se preocupă de această deosebire, nu o evidențiază și deci subapreciază importanța educației și instruirii în viața și soarta fiecărui individ în parte, și locul și rolul primordial al individului (copiilor minori în primul rînd și părinților lor) în sistemele și instituțiile educației, instruirii și învățămîntului, fapt dovedit de Codul educației adoptat de Parlamentul Moldovei la 29.05.2014, în care nici nu s-a încercat să se formuleze noțiunile de instruire și perfecționare, care se cer formulate din simplu motiv, că despre ele direct se vorbește în art. 35 al Constituției Republicii Moldova.

Generalizări

Drepturile enumerate mai sus sunt doar cîteva, însă ele determină și asigură zi de zi viața și sănătatea fiecărui om. Istoria omenirii demonstrează că realizărea eficientă a acestor drepturi ale

consumatorilor determină și nivelul dezvoltării societății, țării, statului. Cu cît mai insistenți și mai duri vor fi oamenii în realizarea drepturilor sus – menționate, cu atît mai mult producătorii de produse și servicii, în special în domeniul educației și instruirii vor fi nevoiți să activeze mai bine și mai calitativ în interesul acestor oameni.

Acest adevăr indiscutabil despre dependența strînsă între cerințele consumatorilor și activitatea producătorilor dictează principiile de bază ale organizării sociale, economice și juridice a oricărei societăți, a oricărui stat. Adevărul dat, la rîndul său, este expresia directă a esenței omului, care, ca un produs al naturii (ori, poate, a voinței divine) trebuie, este obligat, să consume pentru a exista, a supraviețui și a se dezvolta.

Esența omului, ca un produs al naturii ori voinței divine, determină și esența filosofico – juridică a statutului acestuia ca consumator și a drepturilor sale în această calitate. În rezultat putem concluziona, că esența filosofico – juridică a drepturilor consumatorilor – este necesitatea vitală și obiectivă a fiecărui individ (persoană fizică) de a-și asigura prin propriile acțiuni ori cu ajutorul celor apropiați o existență cît mai îndelungată și confortabilă în societatea omenească, în primul rînd prin consumul de servicii de educație și instruire.

Referințe bibliografice:

1. Undrescu Doina, Cocor Monika. Noțiunea de consumator în dreptul comunitar. Drept, economie și informatică, nr. 2, 2005, pag. 20-23.
2. Stanciu Gheorghe. Nivelul de implementare a regulilor comunitare referitoare la protecția consumatorilor în sistemul juridic român. Dreptul, nr. 7, 2007, pag. 56-70.
3. Moscaliciuc Irina. Reflecții asupra reglementării juridice a protecției consumatorilor în Republica Moldova. Revista națională de drept, nr. 3, 2007, pag. 42-49.
4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, (MO al RM), nr.1 din 12.08.1994.
5. Codul familiei al Republicii Moldova adoptat la 26.10.2000. În: MO al RM, nr. 126 din 27.06.2000.
6. Legea nr.105 – XV din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor. În: MO al RM nr. 126 – 131/507 din 27.06.2003.
7. Codul educației al Republicii Moldova adoptat la 29.05.2015. În MO al RM, nr. 319 – 324 din 24.10.2014.

PLEDOARIA APĂRĂTORULUI ŞI ROLUL ACESTEIA

NUŢ Gabriela-Ştefania, doctorand, avocat,
Baroul Bucureşti, România

GHEORGHIŢĂ Mihail, dr.hab., profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The right of defense is realized primarily through the art of lawyer defender which is a very complex technique, a systematic set of methods and technical means of tactical procedures. The profession of lawyer is closely connected with mastering the art of communicating it and exposing his plea in a way as the original. In addition thei legal knowledge and knowledge of legislation, the most important instrument in exercising the lawyer profession is the word and the speech, of voice the intonation forming the art advocacy. A good lawyer preparing his plea in court so as to provide all necessary arguments to judge the latter to settle the case in a possible transparent manner.*

Numeroase lucrări de metodologie juridică explică concepția care rezolvă faimoasa antinomie și necesara cooperare dintre știință și practică, dintre teorie și artă. Dreptul nu se poate realiza numai proclamat şi nici studia dintr-o simplă curiozitate ştiinţifică. Ştiinţa dreptului, ca ştiinţă a realităţii juridice, are şi o finalitate: aceea de a furniza practicienilor mijloace ştiinţifice pentru ca ei să realizeze

dreptul, înţelegînd prin drept un ansamblu de reguli care guvernează o societate. Realizarea aceasta trebuie să fie neapărat practică şi concretă, altminteri dreptul ar rămîne o simplă teorie[1].

Realizarea dreptului la apărare se produce, în primul rând, prin ***arta avocatului apărător.*** Arta avocatului apărător este o tehnică foarte complexă, un ansamblu sistematic de metode şi mijloace tehnice, de procedee tactice, pe care avocatul le exercită conştient de scopurile pe care le urmăreşte, având anume criterii pentru selecţionarea valorilor cu care lucrează şi stând în permanent contact cu ştiinţa dreptului. De aceea avocatul îşi începe activitatea ca jurist, iar condiţia indispensabilă pentru exercitarea profesiei sale este cunoaşterea ştiinţei dreptului, partea teoretică a acesteia.

Dar simpla cunoaştere a teoriei juridice nu este de ajuns. Avocatul trebuie să cunoască şi să se deprindă cu tehnica meseriei fiind conştient că apoi, în mâna lui această tehnică poate deveni artă. Se înţelege deci că scopul acestui subcapitol este mai întâi să detalieze regulile acestei tehnici, modul de utilizare a lor, iar apoi să conştientizăm că această tehnică, bine însuşită, poate deveni o artă. Când spunem „artă" înţelegem aici şi deocamdată „artă" în sens generic, adică artă în sensul de practicare a unei tehnici, mai exact în acel sens care conţine rădăcina posibilă a termenului „artizan". Artizan deci înseamnă meşteşugar, adică acel om care face lucruri tehnice cu mare dibăcie, chiar cu virtuozitate, gradul superior al dibăciei şi al îndemânării. Sunt şi unele şcoli speciale, „de arte şi meserii", unde se învaţă unele tehnici chiar manuale cu scopul de a pregăti tehnicieni pricepuţi să exercite o meserie cu îndemînare şi dibăcie deosebită. Dar, în acest caz, nu ne găsim în domeniul artei *stricto sensu,* ci al tehnicii. Totuşi, în unele cazuri, rezultatele acestui complex de procedee tehnice subordonat unor scopuri, unor valori superioare pot fi considerate şi de domeniul artei *stricto sensu.*

Aceasta ar fi şi arta avocatului, iar prin tratarea acestui subiect ne-am propus să facem fuziunea între teorie şi practică, să oferim mai întâi regulile tehnice şi apoi să cream deprinderile tehnice necesare devenirii cât mai repede de artizani ai avocaturii, poate chiar virtuozi ai acestei tehnici profesionale. Când o artă se practică zi de zi, cu o anumită continuitate, ca ocupaţie principală din care se asigură şi existenţa şi mai ales atunci când se practică şi cu conştiinţa unui rol social şi a unei misiuni sociale, practicarea ei se numeşte profesie. Deci, profesia de avocat este exercitarea artei avocatului, cu conştiinţa rolului şi misiunii sociale a avocatului.

Lato sensu, în noţiunea aceasta de artă a avocatului, intră însă ceva mai mult decât atât. De aceea nu se doreşte a fi ingnorată ţinta şi calea prin care se poate ajunge la acest rezultat fiind necesara parcurgerea unor etape şi trepte diferite.

În concepţia profesorului Tudor Vianu, arta este o muncă dintre cele care ne conduc la libertate şi bucurie. Arta în sensul său de artă frumoasă care formează obiectul cercetării estetice, deci arta scriitorului, a poetului, a pictorului, a sculptorului, a actorului dramatic este tot o muncă, însă aceasta se exercită cu acea libertate şi bucurie care caracterizează tocmai arta, spre deosebire de o muncă oarecare. Profesorul Tudor Vianu referindu-se la artă *stricto sensu* spune că "Arta ne-a apărut ca o formă a muncii, ca un produs al lucrării de transformare a materiei. Fiind muncă, arta ni s-a părut a fi forma ei cea mai perfectă, aceea în care sforţarea lucrătorului ajunge să se odihnească în plenitudinea lucrului încheiat şi armonios. Arta este astfel ţinta oricărei munci, atinsă parţial şi, din cînd în cînd, de orice lucrător destoinic, dar cu plenitudine neîmpărţită abia de marii artişti" fiind chiar idealul oricărei tehnici omeneşti.[2]

Dacă am plecat de la constatarea că practicarea avocaturii înseamnă, în definitiv, exercitarea unei tehnici şi tactici, trebuie să fie şi în acest caz vorba tot de ajungerea la nişte forme artistice în sensul de artă frumoasă, aşa cum ne spune marele estetician. Lucrul se verifică, fiindcă arta avocatului înseamnă nu numai ceea ce am explicat pînă acum în mod generic, dar şi artă frumoasă în sensul strict al cuvîntului.

Din activitatea avocatului tratăm şi pledoaria, întrucât reprezintă activitatea esenţială a oricărui avocat-apărător nefiind de conceput avocat care să nu pledeze. Avocatul care se rezumă la întocmirea de acte, de înscrisuri, da consultaţii juridice se intitulează greşit avocat. În realitate, el practică arta notarială, distinctă de arta avocatului-apărător.

Se ştie, în general, ce este o pledoarie, dar nu este cunoscut de toată lumea că ea este o formă literară, o proză vorbită, uneori şi scrisă care are un anumit destinatar şi urmăreşte să obţină un anumit rezultat. Pledoaria face parte din genul retoric pentru că urmăreşte un scop, acela de a determina o

[1]Manolescu I. Mircea. Arta avocatului. Bucureşti: Humanitas, 1998, 113 p
[2] Petru Vaida. Tudor Vianu - în apărarea esteticii. Revista Uniunii Scriitorilor din România, nr.15, 2004

convingere. Ea este total deosebită de alte feluri de vorbire, ca de exemplu prelegeri, conferinţe, comunicări ştiinţifice, referate, etc. care fac parte din genul didactic ce urmăreşte alt scop şi anume acela de a transmite cunoştinţe.

Pledoaria nu este nici referat, nici comunicare, ci un discurs care urmăreşte să convingă auditoriul şi nu în ultimul rând instanţa, o cuvântare a avocatului care pledează pentru apărarea clientului său. Pentru orice avocat scopul principal al activităţii pe care o desfăşoară constă în câştigarea procesului, pentru aceasta fiind nevoie de forţă de convingere şi talent pentru care avocatul are nevoie ca retorica să corespundă faptelor care au fost evidenţiate în cursul procesului.

Genul retoric se divide în elocinţa parlamentară sau de tribună, elocinţa politică, cum mai este ea numită şi elocinţa judiciară din care face parte pledoaria, distincţia dintre genuri fiind foarte discutată. Se spune ca aceste diviziuni sunt mai mult sau mai puţin artificiale şi că marii oratori nu au ţinut seama de tipare[1].

Pledoaria este o proză literară din genul retoric şi anume din subdiviziunea care se numeşte elocinţa judiciară. Iată demonstrat că de vreme ce în arta avocatului-apărător se cuprinde şi arta de a pleda, iar rezultatul acesteia este acea operă de arta care se numeşte pledoarie, în arta avocatului, în sens generic, intră şi preocuparea de artă frumoasă, în sensul estetic al cuvîntului. Din această pricină avocatul nu este numai artizan, ci este şi trebuie să fie şi artist. Este vorba de celălalt cuvânt care se formează tot din radicalul „artă", dar de astă data luând acest cuvânt în sensul său strict, de artă frumoasă. Prin urmare, avocatul este muncitor intelectual, tehnician-profesionist al acestei tehnici, artizan, pentru că practică arta avocatului în genere, dar şi artist, pentru că intervine preocuparea de a realiza o operă literară de elocinţă judiciară, numită pledoarie.

O pledoarie de succes este imposibilă fără cunoaşterea temeinică a dreptului, legilor logicii, a psihologiei şi materialelor cauzei respective[2].

Pregătirea avocatului-apărător nu se poate reduce doar la iniţierea sa tehnică, ci este absolut necesară şi o pregătire artistică, pentru a putea realiza acea operă literară care este pledoaria. Când este vorba de tehnică, de procedee tehnice, în sensul de artizanat, de meşteşug, se pot da indicaţii precise şi exacte. Când este însă vorba de o creaţie artistică aşa cum este pledoaria, nu se pot pretinde reţete pentru că opera de artă, în genere, nu este un fabricat, nu este un produs. Pledoaria este o creaţie artistică, asemenea oricărei creaţii din domeniul artelor frumoase.

Iluzia, conform căreia literatura se poate face după reţete nu a durat mult, căci există în opera de artă o substanţă care este tocmai cea definitorie, pe care nu o poţi dobândi cu ajutorul unor reţete şi pe care nici măcar nu poţi să o eviţi pentru că n-ai dobândit-o niciodată, iar fără aceasta opera nu mai este artă.

Ca atare, discutarea condiţiilor estetice ale unei pledoarii este indispensabilă pentru formarea avocatului. Mai întâi pentru formarea gustului său, fiindcă acesta este decisiv chiar în cazul marilor talente, al celor mai inspiraţi, chiar pentru acea parte a procesului de creaţie al unei opere de artă în care intervine imponderabilul. Este necesară şi formarea unor anumite înclinaţii pentru a se putea ajunge la o creaţie artistică şi pentru a se putea cenzura şi critica rezultatul acestei creaţii artistice.

Pentru ca cineva să se formeze pe sine pentru a deveni avocat al cărui scop principal al activităţii pe care o desfăşoară constă în câştigarea procesului, prima grijă este să nu-şi facă o părere profană despre profesia de avocat sau despre cum trebuie să se comporte fiindcă aceasta va fi cu siguranţă falsă şi, în loc să-l înalţe, îl va duce în jos. Nu trebuie ca avocatul să-şi facă o părere personală, aşa-zis originală, decât după ce cunoaşte părerea ştiinţei când fiecare este liber să devină original. Dar „originalii" înainte de a cunoaşte părerea ştiinţei sunt pur şi simplu necuviincioşi cu privire la propria lor persoană şi inteligenţă fiindcă ei pretind în chip prezumţios să descopere singuri ceea ce o lume întreagă cunoaşte. Nici un avocat nu poate să făurească păreri originale, fără a cunoaşte mai întâi ce au spus oamenii de specialitate, numai după aceea se poate veni şi cu o părere originală, fiindcă avocatul va fi în cunoştinţă de cauză.

În concluzie, despre modul cum trebuie să pledăm, cum să înfăţişăm faptele, despre genul care ne place, despre gustul pe care trebuie să-l avem, să nu ne pronunţăm înainte ca acesta să fie bine format, bine îngrijit, să nu fie gustul omului de pe stradă şi să ne plângem apoi că lumea are păreri proaste despre avocaţi. Dacă atunci când intră în profesie avocatul nu are altă părere despre profesia

[1] Manolescu I. Mircea. Arta avocatului. Bucureşti: Humanitas, 1998, 133 p

[2] Zghibarţă S., Zghibarţă Ir., Pledoaria avocatului în dezbaterile judiciare. În: Avocatul Poporului, 2003, nr. 11-12, p.26-27

aleasă decât aceea care circulă pe stradă, el va realiza tocmai acel tip de avocat inferior, pe care lumea îl critică şi îl satirizează scriitorii în unele opere.

Pentru a înţelege ce este o pledoarie, regretatul avocat pledant Mircea Manolescu[1] arată că există o mare diferenţă între pledoarie şi orice alt fel de discurs. Scopul urmărit prin pledoarie, convingerea judecătorului cu probele acumulate în cauză şi apărarea clientului, îl obligă pe avocat să folosească mijloace artistice din domeniul prozei literare, toate procedeele posibile recomandate în domeniul artei oratorice pentru a atrage şi menţine atenţia ascultătorilor. În consecinţă, pledoaria este şi ea o operă literară înţelegându-se că există nuanţe şi variaţii şi deosebiri între diferitele pledoarii: după materie, după obiect, după împrejurări, nici o pledoarie neseamănând una cu alta, chiar dacă este susţinută de acelaşi avocat, în procese identice sau asemănătoare. Se poate pleda, aşa cum au făcut unii avocaţi din secolul trecut şi chiar la începutul secolului nostru foarte teatral, foarte declamator, cu multe citate din mitologie, din piese de teatru sau din alte genuri literare. Dar se poate pleda, tot artistic, mai restrîns ca proporţii, mai puţin teatral, mai sobru, etc., reţinând să atragă atenţia ascultătorilor. Pentru a nu cădea în această cursă cu obstacole, cum se spune cu îndreptăţire, avocatul trebuie să cunoască istoricul problemei şi să-şi dea seama ca nu există reguli fixe, bine statornicite, că toate criteriile sunt mai mult sau mai puţin relative. Se afirmă, de pildă, că „pledoaria trebuie să fie scurtă şi să nu fie declamatorie"; acesta este mai degrabă un protest contra acelor pledoarii care depăşesc normalul, sunt exagerat de lungi şi exagerat de declamatorii, cu prea multe citate literare, din doctrină şi din jurisprudenţă. Dar se pot prezenta citate în pledoaria cea mai sobră, care poate rămâne totuşi artistică. Când se condamnă procedeele de mai sus, în şcolile de retorică mai recente, nu se condamnă procedeele ca atare, ci vechile abuzuri, atât de răspândite în trecut. Pentru câte un simplu proces de pretenţii reduse avocaţii aduceau în scenă personaje homerice şi dezvoltau tot felul de idei măreţe, creându-se astfel o discrepanţă între importanţa subiectului şi proporţiile ce i se dădeau prin tratarea lui.

Astăzi nimeni nu mai pledează aşa. De aceea când se afirmă că avocatul apărător trebuie să fie sobru în expunerea lui, o persoana pregatita in acest domeniu, dotat cu arta oratoriei, criteriul acesta trebuie înţeles în mod relativ, în comparaţie cu exagerările de altădată întrucât pledoaria este şi va rămîne o arta prin care trebuie să convingă, nu să plictisească, sub pretextul că este şi obiectivă. Avocatul trebuie să se asigure că discursul său este logic şi coerent, dar şi susţinut de o forţă morală care îl va convinge pe judecător în privinţa motivului pentru care acesta trebuie să pronunţe o soluţie favorabilă, în timp ce moralitatea discursului îl va convinge pe judecător de ce această soluţie este una corectă[2].

În pledoaria sa avocatul apărător nu trebuie să uite nici un moment că trebuie să fie ascultat şi urmărit de judecător, aceasta neputându-se realiza dacă avocatul nu trezeşte curiozitatea celui care îl ascultă, pentru că judecătorul trebuie să facă un efort, mai întîi pentru a auzi, apoi pentru a distinge când avocatul nu are dicţiune în procesul vorbirii şi nu imprimă un curs logic ideilor şi argumentelor sale. Este bine ştiut că nu se poate trezi şi menţine atenţia judecătorului fără o prezentare atrăgătoare, interesantă şi convingătoare care se poate realiza numai cu mijloace artistice de cea mai bună calitate, începutul şi sfârşitul pledoariei fiind cele mai importante etape ce se întipăresc în memoria judecătorului. Sunt cunoscute însă şi cazuri când pledoaria avocatului apărător provocă reacţie negativă atât asupra judecătorului, cât şi a auditoriului prezent în sala de judecată. În lucrarea ”Articole şi intervenţii” M.I. Kalinin spune că ”Arta de a fi orator, cea mai dificilă artă, ..., neposedând-o, auditoriul foarte uşor poate fi adormit.[3]

În timpul expunerii pledoariei este relevantă prevederea art.378, alin.(2) CPP RM potrivit căruia ”*Instanţa nu poate limita durata dezbaterilor la un anumit timp, însă preşedintele şedinţei de judecată are dreptul să întrerupă cuvîntările participanţilor la dezbateri dacă aceştia, în susţinerile lor, depăşesc limitele cauzei ce se judecă.*”

Pledoaria este şi va rămâne însă o operă artistică, străbătută de acel suflu de creaţie artistică specific instanţei, ca la sfârşitul dezbaterilor, înainte de retragerea juraţilor pentru deliberare, să prezinte un rezumat asupra celor ce s-au dezbătut în şedinţă asupra a ceea ce s-a susţinut de către procuror şi de către avocaţi. Rezumatul acesta al preşedintelui este studiat în cărţile de elocinţă judiciară şi în cele de ştiinţa literaturii la rubrica „genul judiciar", fiindcă este şi acesta un discurs, o cuvântare, o vorbire în materie de procese, cu adresare către juraţi şi având drept conţinut aceleaşi fapte ale

[1]Manolescu I. Mircea. Arta avocatului. Bucureşti: Humanitas, 1998, 19-120 p
[2] Canţer Oleg, Audierea martorului. Îndrumar pentru avocati, Chişinău, 2013, 27 p.
[3] М.И.Калинин, Статьи и речи, Москва, 1936, 202 p.

procesului ca şi cele prezentate în pledoaria avocatului, adică un alt discurs judiciar. Pledoaria, urmăreşte să determine convingerea auditoriului în sensul dorit de avocat. De aceea pledoaria este operă literară, iar rezumatul preşedintelui, un simplu referat.

Vorbirea în faţa instanţei nu poate fi un simplu referat, iar vorbitorul nu poate pune concluzii pentru ambele părţi, fiindcă cele două puncte de vedere sunt contradictorii[1]. Dacă vă întrebaţi cumva de ce reuşeşte preşedintele instanţei să vorbească pentru ambele părţi din proces, explicaţia este simplă, întrucât el vorbeşte la sfîrşitul dezbaterilor şi rezumă asupra expunerilor celor două părţi, procurorul (acuzatorul) şi avocatul-apărător, printr-un discurs ce diferă de pledoaria avocatului.

Mircea I. Manolescu, marele avocat cu o vocaţie ieşită din comun pentru avocatură, pe care a practicat-o cu strălucire, pasiune si daruire afirmă că avocatul urmăreşte să convingă, nu să seducă, iar dacă el nu poate convinge fără să atragă atenţia, chiar involuntară a judecătorului, şi mai ales să o menţină trează tot timpul expunerii[2], avocatul nu face nici un serviciu nici clientului său, nici judecătorului şi nici chiar justiţiei. Prezentarea la bară a unui avocat este o obligaţie de a expune mai atrăgător şi mai documentat, de a vorbi, de a folosi aforisme, metafore, citate sau altceva de acest tip pentru a atrage atenţia instanţei şi a reuşi să-1 convingă pe judecător de justeţea susţinerilor sale.

Mai sunt şi alte rezerve faţă de aspectele artistice ale pledoariei. Deseori se spune că pentru avocat, o mare importanţă are şi glasul. Un glas bine format, bine timbrat, asociat şi cu o dicţiune adecvată în vorbire va face ca expunerea avocatului să se audă până în spatele sălii, chiar dacă el vorbeşte în şoaptă, dar dacă avocatul strigă cât poate de tare, însă este lipsit de cea mai elementară dicţiune, el riscă nu numai să nu fie înţeles, ci chiar să nu fie nici auzit.

Materialul cu care lucrează avocatul fiind cuvintele vorbite, el trebuie să se preocupe de tot ce este în legătură cu limbajul, cu formarea lui ca un bun vorbitor. Ca atare, avocatul care vorbeşte trebuie să aibă o îndemânare în glas, dar şi o dicţiune în procesul vorbirii, fără a se face confuzia între dicţiune şi declamaţie, confuzie cu atât mai regretabilă, cu cât ele nu se pot deloc confunda. Cei care au învăţat dicţiunea nu pledează declamator. în realitate, cei care resping preocuparea de a învăţa dicţiunea şi formarea unui glas adecvat unei vorbiri după regulile ce stau la baza expunerii sunt cei care declamă. Avocatul trebuie să vorbească firesc, dar acesta este lucrul cel mai greu de realizat.

În literatura de specialitate[3] despre *talent şi vocaţie* în arta avocatului se susţine că trei idei principale sunt necesare pentru exercitarea acestei arte, respectiv cea *trivială, mistică* şi, în sfîrşit, o *concepţie de politică a profesiilor*.

Ce înseamnă „trivialitatea" cu care este privită profesia de avocat şi însuşirile care sunt necesare pentru exercitarea acesteia? Înseamnă a contura portretul avocatului din doar câteva elemente. De pildă, se spune că avocatul este un „vorbăreţ", de aici şi expresia de argou - „trivială" (cu multe corespondenţe şi în alte limbi), că avocatul este un „clănţău". În antichitate, avocatului i se mai spunea „latratores”.

Talentul, în opinia comună, este un „dar misterios". Aceasta este ideea ”mistică” despre care aminteam mai sus, prin care sunt explicate succesul unora şi lipsa de şansă a altora. Pretinzând că nu au fost „dăruiţi" cu talent, cei în cauză explică mistic ceea ce ar trebui cercetat şi explicat ştiinţific. În consecinţă, ei se resemnează ca în faţa unei fatalităţi.

În sfîrşit, în ”concepţia de politică profesională” se spune adesea că în barou „*intră cine vrea, dar rămâne cine poate*”.

Dacă continuăm a prezenta portretul avocatului-apărător după simţul comun, vom întâlni părerea că el este nu numai foarte vorbăreţ, dar, în ce priveşte inteligenţa şi foarte „abil”.

Vorbind despre talent, toată lumea este teoretic de acord că pentru a profesa avocatura ai nevoie de talent. Chiar şi ştiinţa şi filosofia, cu reprezentanţii lor din vremuri apuse, împărtăşeau ideea că talentul este o inspiraţie, ca aceea a „demonului lui Socrate”[4].

Cei care s-au ocupat în mod mai ştiinţific de talent au constatat că în firea artistului de talent se găsesc o serie de însuşiri potenţate, care depăşesc însuşirile oamenilor de rând. Între acestea, în primul rând se află inteligenţa ce înseamnă sesizarea de raporturi, de relaţii şi de corelaţii între lucruri, dar, în acelaşi timp, şi între relaţii şi lucruri. Inteligenţa încorporează şi spiritul analitico-sintetic sau sintetico-analitic.

[1] Eminescu Yolanda. Pledoarii celebre - Antologie de oratorie judiciară, Bucureşti: Academia R.S.R., 1973, 9, 61, 229 p
[2] Manolescu I. Mircea. Arta avocatului. Bucureşti: Humanitas, 1998, 122 p
[3] Idem, 95-96 p
[4] Idem, 96-97 p

In conformitate cu Recomandarea Comitetului de Miniştri al Consiliului Europei [Rec. (2000-21)] *avocatul* este o persoană calificată şi abilitată în conformitate cu dreptul naţional să pledeze în faţa instanţei de judecată, să acţioneze în numele clienţilor săi, să practice dreptul, să apare în faţa unei instanţe de judecată sau să se consulte şi să reprezinte în materie juridică clienţii săi. Avocatul trebuie să acţioneze atât în interesul persoanelor cărora le apără drepturile şi libertăţile cât şi în interesul justiţiei, sarcina acestuia nefiind doar aceea de a pleda cauza clientului său, ci şi de a-l consilia în baza unui mandat.

Cel mai important act ce reglementează activitatea de avocat în Republica Moldova este Legea nr. 1260-XV din 19 iulie 2002 cu privire la avocatură care, prin seria de prevederi progresiste şi principii din Carta principiilor fundamentale ale avocatului european (Carta CCBE) inserate în legislaţia Republicii Moldova, garantează pe deplin independenţa şi confidenţialitatea activităţii avocaţilor. În România actul care reglementează profesia de avocat este Legea nr.51/1995 care conţine anumite dispoziţii aplicabile în ceea ce priveşte participarea avocatului la activităţile judiciare în general, dar şi în particular cu privire la drepturile avocatului în cadrul procesului penal.

Potrivit Legii RM nr.1260-XV din 19.07.2002, avocatura este o instituţie menită să asigure, pe bază profesională, acordarea de asistenţă juridică calificată persoanelor fizice şi juridice, în scopul apărării drepturilor, libertăţilor şi intereselor lor legitime, precum şi al asigurării accesului la înfăptuirea justiţiei.

Ţinând cont de termenul „*avocat*” în concepţiunea Consiliului Europei şi de instituţia „*avocatura*” se apreciază ca în avocatură este nevoie de trei tipuri de inteligenţă şi, în primul rând, de o inteligenţă verbală, care este considerată inteligenţa tipică. Prin urmare, avocatul are nevoie de o inteligenţă verbală, inteligenţa tehnică şi inteligenţa socială. Mai sunt însă şi alte aspecte ale inteligenţei de care avocatul are nevoie: puterea de a discerne, discernământul fiind o facultate esenţială a inteligenţei este pentru avocat indispensabil.

Talentul însă nu se compune numai din inteligenţă. Omul cu talent, presupune o anumită potenţare a unor facultăţi sau, după cum se mai spune, anumite funcţii.

Cu privire la calităţile necesare avocatului menţionăm: intuiţie, adâncime psihică, fantezie creatoare şi expresivitatea unor lucruri faţă de care oamenii de rând au o atitudine neutră, banală, în expunerile sale, el trebuind să găsească tuturor faptelor şi împrejurărilor pe care le înfăţişează o semnificaţie care poate fi generală sau numai de speţă.

În ceea ce priveşte talentul şi vocaţia, vom continua analiza plecând de la păreri obişnuite.

Potrivit acestora, talentul corespunde noţiunii de „*diletant*", iar vocaţia corespunde celei de „*rutină*". Dar ambele idei sunt false şi trebuie înlocuite cu idei care să corespundă adevărului şi să se instaureze cu autoritatea lor ştiinţifică. Despre talent în arta avocatului şi vocaţie în profesiunea de avocat, reţinem deci că avem, pe de o parte, avocatul ca om de ştiinţă şi avocatul ca artist. Acestea sunt câteva elemente despre însuşirile care se cer ca atare. Ambele tipuri pun problema talentului, vocaţia seamănând cu iubirea-pasiune.

După părerea psihologilor „vocaţia" înseamnă o sumă de aptitudini pentru a putea realiza o profesie. Aşadar nu este suficient să te simţi chemat spre această profesie, ci trebuie să simţi un impuls irezistibil, să simţi că nu ai putea face altceva. De aceea este necesar să spunem tineretului să fie atent la alegerea unei profesii, fiindcă sunt mulţi care nu-şi cunosc aptitudinile, nu-şi dau seama câtă chemare au pentru profesia spre care se îndreaptă. Şi sunt mulţi alţii care cred că au această chemare, fără să o aibă în realitate. De altfel, fiind şi foarte greu de stabilit, se ajunge la vechea deviză franceză potrivit căreia "*Intră cine vrea, rămâne cine poate*" pe care filosofii o adoptă pentru tineretul care intră în avocatură. Vocaţia este deci acea aptitudine generală, compusă din diferite alte aptitudini pentru a realiza o profesie. Ca atare, o societate bine organizată ar trebui să-şi pună problema selecţiei în alegerea profesiei, ajutându-i astfel pe tinerii care nu ştiu să se îndrume singuri, punându-le la dispoziţie orice mijloace pentru a-şi da seama dacă vor putea să reuşească într-o direcţie sau alta. Altfel liberalismul acesta anarhic se întoarce împotriva tinerilor şi, până la urmă, mai ales împotriva societăţii.

Societatea ne cere să fim în armonie cu ea, iar această armonie să nu fie inertă, pasivă, ci activă, productivă, să dea rezultatele care se pot obţine în cadrul unei profesii bine făcute. Dar pentru aceasta este necesar ca indivizii să fie bine înzestraţi, să aibă acele aptitudini despre care am vorbit mai sus. Psihologia ne învaţă că vocaţia este, în definitiv, expresia superioară a individualităţii, a personalităţii. Prin urmare, ceea ce poate să dorească individul în cel mai egoist individualism este să se realizeze ca personalitate, cu specificul profesional propriu. Dar nici societatea nu cere altceva,

fiindcă armonia productivă realizată prin vocaţie coincide exact cu idealul individului de a se realiza pe sine, tot prin vocaţie, într-o anumită profesie.

Vocaţia mai înseamnă şi „chemare”. Chemarea se poate realiza prin raţiune, fidelitate, prin muncă şi prin sinceritatea faţă de această profesie. Vocaţia aceasta care domină personalitatea şi care ne face să nu vedem nimic altceva decât profesia aleasă, este la un profesionist lucrul cel mai important.

Pentru ca pledoaria să fie convingătoare pentru instanţă şi juridic întemeiată, avocatul reflectă la forma cea mai lapidară, bine canalizată, doar pe momentele importante din tot ceea ce a fost examinat în şedinţa judiciară. Cu toate acestea, apărătorul tot timpul întâmpină unele dificultăţi, condiţionate de specificul elementelor concrete ale infracţiunii, diversitatea formelor de comitere la general sau de greutatea stabilirii laturilor obiective şi subiective ale infracţiunii.

Toate aceste circumstanţe îl obligă pe avocat în prealabil, până la susţinerea pledoariei sale de încheiere, să examineze detaliat nu doar fapta infracţiunii, vinovăţia şi probele sale, ci să determine şi limitele sale de relatare.

Un loc preponderent în susţinerea pledoariei trebuie să-l ocupe probaţiunea concretă. Orice, abatere de la forma specifică de expunere a probelor faptei şi vinovăţiei inculpatului, pledoria îşi pierde din efectul său, primordial şi final şi anume, acela de convingere.

Analizând acuzaţiile de învinuire, avocatul apărător, în primul rând, ia în considerare gradul de multilateralitate, deplinătate şi obiectivitate a examinării şi aprecierii probelor de către procuror, corespunderii concluziilor sale datelor de fapt ale infracţiunii incriminate, logica metodelor sale de probaţiune, întemeierea tezei de probaţiune ca a unui sistem de cunoştinţe care au legătură reciprocă cu privire la obiectul de probaţiune. O atare analiză a cuvântului de învinuire a procesului îi permite avocatului apărător să evidenţieze erorile admise de către organul de urmărire penală, procuror, aprecierea unilaterală şi subiectivă a factorilor, concluziile netemeinice.

SPECIFICUL ASISTENŢEI JURIDICE ÎN CADRUL CĂILOR DE ATAC

NUŢ Gabriela-Ştefania, doctorand, avocat,
Baroul Bucureşti, România

GHEORGHIŢĂ Mihail, dr.hab., profesor universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *Modification of criminal law determined by the emergens decision of the European Court of Human Rights imposes a specific approach to the matter of appeals, where the legislature comes with certain amendments and realization of that aim at ensuring the efficiency of justice and procedural safeguards consolidation. Appeals ordinary (traditional) (appeal and ordinary appeal) and some extraordinary legal remedies (appeal for annulment and review) are widely used by any person, which afforded a rich national law in criminal matters . In exchange, some extraordinary institutions (appeal on points of law and review of the case following the judgment by the European Court of Human Rights) that aim to ensure legal certainty and to remove the negative consequences caused by the procedure a decision contrary to the European Convention on Human Rights litigants are less common. Finally, I hope that the material will be a useful tool for litigants, lawyers and parties entitled to use these remedies.*

În justiţie perfecţiunea este un ideal greu de atins. După cum arată practica judiciară, nu toate hotărârile judecătoreşti se sprijină pe adevărul real, după cum nu toate hotărârile au la bază o corectă interpretare şi aplicare unitară a legii de catre toate instantele judecatoresti. În acest domeniu, ca şi în orice alt domeniu de activitate umană, oricând se pot săvârşi erori, generatoare de nedreptate, cu toate măsurile impuse de lege pentru a se asigura subiecţilor procesuali maximum de garanţii în desfăşurarea procesului penal.

Căile de atac sunt o instituţie creată tocmai în scopul preîntâmpinării şi înlăturării erorilor în sfera de realizare a justiţiei. Ele sunt mijloacele procesuale care permit un nou examen al procesului în

care s-a pronunţat una sau chiar mai multe hotărâri judecătoreşti, în vederea desfiinţării, totale sau parţiale a acestora atunci când sunt greşite, în fapt sau în drept.

Raţiunea căilor de atac este realizarea în condiţii cât mai bune a justiţiei şi asigurarea unei aplicări uniforme a legii de către toate instanţele judecătoreşti. După cum menţionează renumitul V.Dongoroz „*de aceea ele apar ca nişte remedii procedurale în contra greşelilor ce eventual s-ar putea ivi datorită părţilor sau judecătorilor, în împărţirea dreptăţii. Căile de atac implică deci o prezumţie de greşeală pentru judecata atacată şi o prezumţie de eventuală îndreptare în privinţa judecăţii ce va urma*” [61, p.176].[1]

Conform prevederilor cuprinse în Capitolul IV şi V, Titlul II ale Codului de Procedură Penală a RM, căile de atac se împart în căi ordinare de atac şi căi extraordinare de atac.

Căile ordinare de atac sunt cele îndreptate împotriva hotărârilor judecătoreşti care nu sunt definitive, din care fac parte apelul (art. 400 CPP RM) şi recursul ordinar (art. 420 CPP RM, art.437 CPP RM).

Căile extraordinare de atac sunt cele îndreptate împotriva hotărârilor judecătoreşti rămase definitive, cât şi după examinarea în apel sau recurs, acestea fiind recursul in anulare (art.452 CPP RM), revizuirea procesului penal (art.458 CPP RM), revizuirea cauzei în urma pronunţării hotărîrii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (art.464[1] CPP RM[2]) şi recursul in interesul legii (art.465[1] CPP RM[3]) prin care se asigură interpretarea şi aplicarea unitară a legii penale şi de procedură penală pe întreg teritoriul ţării.

Finalitatea oricărei căi de atac constă în soluţionarea temeinică şi legală a cauzelor, adică într-un mod conform cu realitatea faptelor şi cu prevederile legii. Menirea lor este de a corecta ceea ce s-a greşit cu ocazia judecăţii precedente şi de a face ca, până la urmă, adevărul să fie integral cunoscut iar legea bine aplicată, pronunţându-se o hotărâre legala şi temeinică în care dreptatea să triumfe.

Inculpatul (condamnatul) este persoana care poate declara apelul sau recursul în ceea ce priveşte latura penală şi latura civilă (art.401, alin.(1), pct.2 şi art.438 CPP RM). Fiind subiect atât al acţiunii penale cât şi al acţiunii civile este normal ca inculpatul să poată face apel sau recurs atât împotriva condamnării (sub toate aspectele: existenţa infracţiunii, rolul său în comiterea acesteia, încadrarea juridică a faptei, individualizarea pedepsei, etc.) cât şi împotriva obligării sale la restituiri sau despăgubiri (sub aspectul existenţei raportului de cauzalitate între fapta sa şi prejudiciu, al valorii pagubei, etc.). De asemenea, în cazul în care a fost achitat ori instanţa a pronunţat încetarea procesului penal, inculpatul poate declara apel dacă nu i s-au acordat cheltuielile judiciare pretinse de la partea vătămată ori de la partea civilă.

În probleme de înaintare a cererii de apel sau recurs, inculpatul primeşte consultaţii de la avocatul său în cauză. Acesta de asemenea îl ajută la formularea întemeiată a cererii de apel sau recurs ce poartă un caracter personal şi independent al inculpatului (condamnatului). Prin apelul declarat inculpatul nu poate ataca sentinţa pronunţată pentru motivul că prima instanţă ar fi condamnat sau achitat greşit un alt inculpat sau ar fi încălcat dreptul de apărare al unui inculpat care nu s-a folosit de calea de atac, pentru că în lipsa unei cereri de extindere a procesului penal făcută de procuror, ca titular al acţiunii penale, prima instanţă n-a extins procesul penal cu privire la alte persoane, etc.

Inculpatul poate face apel în caz de achitare când numai motivele hotărârii sau, cu alte cuvinte, considerentele acesteia l-ar prejudicia. Se consideră, de asemenea, că inculpatul se poate plânge în apel chiar şi numai împotriva considerentelor hotărârii de achitare, „*fiindcă justiţia, dacă nu este chemată să dea certificate de bună purtare, nu poate nici să împiedice pe justiţiabili de a-şi apăra onoarea şi reputaţia atunci când, apăraţi fiind de pedeapsă, sunt totuşi indirect stigmatizaţi*”; căci „*una din două, ori această stigmatizare corespunde realităţii şi atunci apelul inculpatului va fi respins ca nefondat sau ea nu oglindeşte adevărul şi atunci apelul este mijlocul prin care se va reface această nedreptate*”[4]

Legea procesual penală prevede participarea obligatorie a avocatului în instanţa de apel sau recurs, temeiul legal de participare a avocatului la acţiunea de apel sau recurs fiind solicitarea lui de către inculpat, reprezentanţii legali sau alte persoane cu consimţământul şi din împuternicirea inculpatului, dreptul avocatului de a participa în instanţa de apel sau recurs fiind dovedit cu mandatul

[1] Dongoroz V. şi al. Explicaţii teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală. Vol. I, Bucureşti : Ed. Academiei, 1975, 176 p
[2] Art.464[1] CPP RM Introdus prin LP 66 din 05.04.12, MO155-159/27.07.12 art.510; în vigoare 27.10.12
[3] Art.465[1] CPP RM Introdus prin LP 66 din 05.04.12, MO155-159/27.07.12 art.510; în vigoare 27.10.12
[4] Oşoianu T. Desăvârşirea reglementării actelor de urmărire penală în procesul penal al Republicii Moldova. Chişinău, 2000, 476 p

eliberat de baroul de avocaţi. De altfel, apărătorul poate exercita dreptul de apel şi de recurs fie ca titular, în conformitate cu prevederile art. 401, alin.(1), pct.5) CPP RM cu privire la cheltuielile judiciare care i se cuvin, fie în calitate de substituit procesual.

Se pune problema, de asemenea, dacă orice avocat, chiar şi în calitate de substituit procesual poate declara apel ori recurs sau numai avocatul care a prestat asistenţă juridică la instanţa a cărei hotărâre este supusă căii ordinare de atac.

În literatura juridică de specialitate există divergenţe în această privinţă, însă credem că asistenţă juridică inculpatului în instanţa de apel sau recurs poate acorda atât avocatul care a participat în şedinţa de judecată, cât şi oricare alt avocat care va fî împuternicit cu apărarea inculpatului[1].

Activitatea avocatului în instanţa de apel sau recurs poate fi împărţită în 2 etape:

1. Pregătirea pentru examinarea apelului sau recursului;
2. Participarea nemijlocită de examinare a apelului sau recursului.

Etapa de pregătire pentru examinarea apelului include următoarele aspecte: a) studierea materialelor dosarului penal; b) întrevederi cu condamnatul; c) formularea cererii de apel sau recurs şi depunerea ei; d) pregătirea discursului şi consultarea lui cu condamnatul.

Studierea materialelor dosarului se începe cu analiza sentinţei judecătoreşti care potrivit art.384, alin.(3) CPP RM "....., *trebuie să fie legală, întemeiată şi motivată*” şi a cărei conformitate se stabileşte prin raportarea structurii şi conţinutului ei la cerinţele normelor procesual penale, la materialele dosarului, precum şi la Hotărârile Plenului Curţii Supreme de Justiţie. Concluziile formulate în sentinţă nu trebuie să contravină conţinutului procesului-verbal al şedinţei de judecată, de aceea avocatul trebuie să analizeze sentinţa raportând-o şi la procesul-verbal al şedinţei de judecată.

După studierea sentinţei judecătoreşti şi a procesului-verbal al şedinţei de judecata apărătorul ce nu a participat în şedinţa de judecată în prima instanţă, trece la studierea întregului dosar. Acelaşi lucru îl poate face şi apărătorul ce a participat la şedinţă în prima instanţă în scopul de a-şi împrospăta unele circumstanţe ale cauzei, de a examina mai bine unele probe, etc.

În perioada în care avocatul se pregăteşte pentru examinarea cauzei în apel sau recurs, el se poate vedea cu condamnatul şi să convină cu el asupra celor ce urmează să fie contestate şi în ce măsură să le contesteze.

De asemenea, dacă condamnatul doreşte să fie prezent la judecarea apelului sau recursului, avocatul îl ajută la formularea demersului în acest sens, precum şi îi explică procedura de examinare a apelului sau recursului, drepturile pe care le are în şedinţă, ş.a.m.d.

După examinarea materialelor dosarului şi convenirii cu inculpatul asupra volumului celor contestate, avocatul trece la formularea cererii de apel sau recurs a carei forma şi conţinut sunt expres prevăzute de lege (art.405 CPP RM), ulterior, urmând să fie depusă la instanţa a cărei sentinţe se atacă. Cu aceasta, etapa pregătitoare a participării avocatului în a doua instanţă se finalizează.

Participarea nemijlocită a apărătorului la judecarea apelului constituie etapa de bază a activităţii lui în acordarea asistenţei juridice la această treaptă a procesului penal. Participarea lui la judecarea cauzei nu trebuie să se reducă la explicarea conţinutului cererii şi motivarea ei, ca şi la examinarea cauzei în prima instanţă, apărătorul trebuie să fie un participant activ şi în acest sens el are dreptul să facă demersuri, să prezinte materiale suplimentare, să ia cunoştinţă de unele materiale noi, etc.

Scopul primordial al participării avocatului la judecarea apelului sau recursului este de a dovedi nelegalitatea şi netemeinicirea sentinţei.

După cum se prevede în art.413 şi 434 CPP al RM, în şedinţa de examinare a apelului sau recursului preşedintele şedinţei dă cuvântul apelantului, intimatului, apărătorilor, reprezentanţilor lor şi apoi procurorului. Astfel avocatului i se oferă cuvântul după apelant sau intimat, conţinutul discursului neputând fi acelaşi ca pledoaria lui la etapa finală în prima instanţă.

În cazul în care inculpatul sau apărătorul lui invocă necesitatea prezentării de noi probe, el trebuie să indice aceste probe şi mijloacele cu ajutorul cărora pot fi administrate, precum şi motivele care au împiedicat prezentarea lor în prima instanţă.

Apelul înaintat se judecă numai cu privire la persoana care l-a declarat şi la persoana la care se referă declaraţia de apel şi numai în raport cu calitatea pe care apelantul o are în proces (art.409 alin.1 CPP RM). Instanţa de apel, judecând cauza în ordine de apel, poate adopta una din următoarele decizii:

[1] Nuţ Gabriela-Ştefania, Colectarea, verificarea şi evaluarea probelor. În: Dreptul internaţional umanitar la 60 de ani de la semnarea Convenţiilor de la Geneva// Materialele Colocviului internaţional ,,Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie şi practică’’, 30-31 octombrie 2009, Chişinău, 2010, Volum: p. 516-522

1) admite apelul, casând sentinţa parţial sau total, inclusiv din oficiu, în baza efectului devolutiv, fără a înrăutăţi situaţia apelantului specificat în art.409, alin.(2) şi pronunţă o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit pentru prima instanţă (art.415, alin.(2) CPP RM);

2) respinge apelul, dacă acesta a fost depus peste termen, cu exepţia cazurilor prvăzute în art.402 CPP; când apelul este inadmisibil sau este nefondat, menţinând hotărârea atacată (art.415, alin.(1), lit.a), b), c) CPP RM)

La cererea inculpatului sau apărătorului, atunci când la judecarea apelului au fost prezentate noi probe convingătoare, instanţa de apel, deliberând asupra apelului, poate hotărâ reluarea cercetării judecătoreşti, aplicarea dispoziţiilor privitoare la repararea pagubei, la măsurile preventive, la cheltuielile judiciare şi la orice alte chestiuni de care depinde soluţionarea completă şi obiectivă a apelului.

Decizia pronunţată de instanţa de apel poate fi atacată de inculpat sau apărător cu recursul ordinar. Încheierile instanţei de apel pot fi atacate cu recurs numai o dată cu decizia recurată, cu exepţia cazurilor când, potrivit legii, pot fi atacate separat cu recurs. Recursul declarat împotriva deciziei instanţei de apel se consideră făcut şi împotriva încheierilor acesteia, chiar dacă acestea au fost date după pronunţarea hotărârii recurate.

Termenul de declarare a recursului de către inculpat sau apărător este de 30 de zile de la data pronunţării deciziei în cauza respectivă de către instanţa de apel.

Nu pot fi atacate cu recurs sentinţele în privinţa cărora inculpatul sau apărătorul nu au folosit calea apelului ori au retras apelul, dacă legea prevede această cale de atac că o variantă iniţială. Inculpatul care n-a folosit apelul poate ataca cu recurs doar decizia instanţei de apel prin care i s-a înrăutăţit situaţia.(art.420, alin.(4) CPP RM).

În art.427 CPP RM este stipulat că hotărârile instanţei de apel pot fi supuse recursului pentru a repara erorile de drept comise de instanţele de fond şi de apel. Tot aici sunt indicate temeiurile concrete pentru cererea de recurs.

Cererea de recurs trebuie să fie motivată şi se depune la instanţa de recurs cu atâtea copii câţi participanţi la proces sunt în cauza. Nesatisfacerea acestor condiţii duce la aceea că cererea este returnată inculpatului sau apărătorului, cu expunerea detaliată a cerinţelor înaintate faţă de acest document, cu acordarea unui termen în vederea înlăturării neajunsurilor.

Recursurile declarate împotriva deciziilor curţilor de apel se depun şi se examinează de Colegiul penal al Curţii Supreme de Justiţie.

Similar expunerii anterioare la descrierea apelului se aplică şi prevederile conform cărora instanţa de recurs, soluţionând cauza, nu poate crea o situaţie mai gravă pentru inculpatul în favoarea căreia a fost declarat recursul.

De asemenea sunt aplicabile în aceeaşi măsură descrierile enunţate la apel referitoare la efectul extensiv al recursului şi limitele lui, conform căruia instanţa de recurs examinează cauza prin extindere cu privire la persoanele în privinţa cărora nu s-a declarat recurs sau la care acesta nu se referă, putând hotărâ şi în privinţa lor, fără a crea acestora o situaţie mai gravă, dacă s-a decis administrarea recursului.

Caracteristic acestui tip de recurs este faptul că instanţa de recurs, din care fac parte 3 judecători, examinează mai întâi admisibilitatea în principiu a recursului, fără citarea părţilor. În cazul în care această înstanţă va decide inadmisibilitatea recursului, hotărârea rămâne irevocabilă şi va fi comunicată inculpatului, apărătorului şi altor părţi în cauză.

Atunci când recursul îndeplineşte cerinţele de formă şi conţinut, iar temeiurile invocate se încadrează în cele prescrise de lege, din care se întrevede încălcarea gravă a drepturilor inculpatului şi cauza prezintă un interes deosebit pentru jurisprudenţă, precum şi în cazul în care unul din judecătorii din complet nu este de acord cu inadmisibilitatea, completul din 3 judecători va trimite, prin încheiere, recursul pentru judecare Colegiului lărgit al Curţii Supreme de Justiţie constituit din 5 judecători (art.431, alin.(4) CPP RM).

La judecarea recursului poate participa şi inculpatul, la dorinţă, iar participarea apărătorului este obligatorie, precum şi procurorul şi persoanele indicate la art.401, ale căror interese sunt atinse prin argumentele invocate în recurs (art.433, alin.(1) CPP RM). În cazul în care recursul a fost declarat de apărător în interesele inculpatului, primul cuvânt i se oferă avocatului, apoi celorlalţi participanţi la şedinţa de judecată, iar dacă între recursurile declarate se află şi recursul procurorului, primul cuvânt îl

are acesta (art.433, alin.(3) CPP RM). Judecând recursul, instanţa poate adopta una din următoarele decizii:

1. respinge recursul ca inadmisibil, cu menţinerea hotărârii atacate (art.435, alin.(1), pct.1) CPP RM);
2. admite recursul, casează, parţial sau total, hotărârea atacată şi ia una din următoarele soluţii: a) menţine hotărârea primei instanţe, când apelul a fost a fost greşit admis; b) dispune achitarea condamnatului sau încetarea procesului penal în cazurile prevăzute de codul de procedură penală; c) rejudecă cauza şi pronunţă o nouă hotărâre, dacă nu se agravează situaţia condamnatului, sa, după caz, dispune rejudecarea de către instanţa de apel, în cazul în care eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanţa de recurs (art.435, alin.(1), pct.2, lit.a), b), c) CPP RM).

Pentru instanţa de rejudecare a cauzei, indicaţiile instanţei de recurs sunt obligatorii (art.436, alin.(2) CPP RM), iar hotărârile judecătoreşti rămase definitive, precum hotărârile judecării cauzei în apel şi recurs pot fi atacate pe cale extraordinară.

În Titlul II, capitolul V al Codului de procedură penală al Republicii Moldova constatăm recursul in anulare (art.452 CPP RM), revizuirea procesului penal (art.458 CPP RM), revizuirea cauzei în urma pronunţării hotărîrii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (art.464¹ CPP RM) căi ce pot fi promovate de persoana al cărui drept a fost încălcat, de rudele condamnatului, chiar după moartea acestuia, numai dacă cererea este formulată în favoarea condamnatului şi recursul in interesul legii (art.465¹ CPP RM) ce poate fi cerut doar de cei prevăzuţi in art.465¹, alin.(2) CPP RM).

Conform art.452 CPP RM condamnatul, precum şi, în numele lui apărătorul sau reprezentantul lui legal, pot declara la Curtea Supremă de Justiţie recurs în anulare împotriva hotărârii judecătoreşti irevocabile după epuizarea căilor ordinare de atac.

Recursul în anulare poate fi declarat de persoanele indicate mai sus împotriva hotărârii judecătoreşti irevocabile şi în cazul când nu au fost utilizate căile ordinare de atac dacă temeiurile specificate la art.453 CPP au apărut după irevocabilitatea hotărârii contestate.

Condamnatul şi apărătorul său pot, de asemenea, declara recurs în anulare împotriva încheierii irevocabile a judecătorului de instrucţie cu privire la pornirea urmăririi penale, scoaterea persoanei de sub urmărirea penală, încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale şi reluarea urmăririi penale în cazurile prevăzute la art.453 CPP RM.

Recursul în anulare este de fapt, actul procesual prin care se declară calea extraordinară de atac. Acesta poate fi prezentat în formă scrisă de oricare dintre părţi, inclusiv condamnat, personal, prin apărător sau prin reprezentantul lui legal.

Revizuirea procesului penal se efectuează în baza cererii adresate procurorului de gradul instanţei care a judecat cauza în prima instanţă, iar cererea poate fi introdusă de oricare parte din proces (personal, prin apărător sau reprezentant legal), de soţul şi alte rude apropiate ale condamnatului, chiar şi după decesul acestuia.

Cererea de revizuire se face în scris, cu indicarea motivului de revizuire pe care se întemeiază şi a mijloacelor de probă în dovedirea acestuia.

De altfel, avocatul poate adresa cereri de atacare a hotărârilor judecătoreşti, pe cale extraordinară de atac, doar la solicitarea inculpatului, reprezentanţilor lui legali sau a altor persoane din împuternicirea si cu consimţământul lui, despre care fapt se încheie un contract cu avocatul.

Pentru întocmirea unei cereri motivate şi corecte din punct de vedere juridic este necesară cunoaşterea corespunzătoare a materialelor dosarului. La studierea materialelor din dosar trebuie să se atragă atenţia asupra faptului în ce măsură organele de urmărire penală şi instanţa de judecată au respectat prevederile legale despre examinarea completă, obiectivă şi sub toate aspectele a tuturor circumstanţelor cauzei, în ce măsură concluziile instanţei expuse în sentinţă corespund stării psihice de fapt, legalităţii şi temeiniciei hotărârilor luate de instanţele de apel şi recurs, respectării legii procesual penale la efectuarea acţiunilor de urmărire penală, asigurării drepturilor şi intereselor legale ale inculpatului la toate etapele procesului. Încălcarea acestor cerinţe legale constituie temeiul de bază pentru anularea sau schimbarea conţinutului unei sentinţe sau hotărâri legal rămase definitive.

Înainte de a formula cererea de revizuire a hotărârii definitive pe cale extraordinara de atac, avocatul trebuie să convină cu inculpatul asupra temeiurilor şi motivelor de adresare a cererii, după care se trece la formularea cererii, care după structură şi conţinut se deosebeşte mult de cererea de declarare a apelului sau recurs, în primul rând după volum. Este şi evident deoarece cererea de

contestare a hotărârii judecătoreşti pe cale extraordinară de atac, conţine analiza nu doar a sentinţei, ci şi a altor hotărâri judecătoreşti emise pe cazul respectiv.

O dată cu adresarea cererii, avocatul poate face demersuri inclusiv despre admiterea lui în calitate de apărător în instanţele competente să examineze cererea de revizuire a hotărârii judecătoreşti definitive pe cale extraordinară de atac.

Avocatul ce participă nemijlocit la judecarea contestaţiei în revizuire sau a recursului în anulare are dreptul, după raporturile judecătorilor, să dea explicaţiile corespunzătoare în vederea susţinerii motivelor invocate în cerere. De altfel, legea procesual penală nu prevede obligativitatea şi dreptul avocatului-apărător sau reprezentantului legal de a participa la şedinţa de judecare a cererii în instanţele competente, lăsând invitarea părţilor.

Instanţa, în baza celor constatate conform art.462, alin.(2), (3) CPP RM, dispune:

1. admiterea cererii de revizuire prin încheiere (art.462, alin.(4) CPP RM) iar în cazul că există câteva hotărâri ce nu se pot concilia se conexează pentru rejudecare (art.462, alin.(6) CPP RM)
2. respingerea cererii de revizuire prin sentinţă (art.462, alin.(4) CPP RM

Revizuirea cauzei în urma pronunţării hotărârii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului (art.464[1] CPP RM) se face în termen de un an de la data publicării hotărîrii Curţii Europene a Drepturilor Omului în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, de către persoana al cărei drept a fost încălcat,de rudele condamnatului, chiar după moartea acestuia, numai dacă cererea este formulată în favoarea condamnatului sau de procuror, cererea de revizuire urmând a se depune la Curtea Supremă de Justiţie, care judecă cererea în complet format din 5 judecători.

Instanţa examinează cererea în baza actelor cauzei penale conform procedurii de revizuire şi prin decizie:

1. respinge cererea în cazul în care constată că este tardivă sau neîntemeiată (art.464[1], alin.(10) CPP RM)
2. admite cererea în cazul în care constată că este întemeiată, desfiinţează, în parte, hotărîrea atacată sub aspectul dreptului încălcat şi rejudecă cauza potrivit dispoziţiilor art.434–436, care se aplică în mod corespunzător ori dispune, în cazul în care este necesară administrarea de probe, rejudecarea în ordine de revizuire la instanţa de judecată în faţa căreia s-a produs încălcarea dreptului.

În final, căile de atac ordinare (apelul si recursul ordinar), cât şi o parte din căile de atac extraordinare (contestaţia in anulare si revizuirea) sunt utilizate pe larg de orice justitiabil, direct sau prin avocat, fapt ce a permis obţinerea unei bogate jurisprudenţă naţională în materie penală, în timp ce, instituţiile extraordinare (recursul in interesul legii şi revizuirea cauzei în urma pronunţării hotărârii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului) introduse in procedura penala ce au ca obiectiv asigurarea securităţii raporturilor juridice şi a eliminării procedurii consecinţelor negative provocate de o hotărâre contrară Convenţiei Europene a Drepturilor Omului sunt utilizate foarte rar de justiţiabili sau de alte persoane ce acţionează pentru condamnat.

Bibliografie:

1. Dongoroz V. şi al. Explicaţii teoretice ale Codului de procedură penală român. Partea generală. Vol. I, Bucureşti : Ed. Academiei, 1975, 176 p
2. Nuţ Gabriela-Ştefania, Colectarea, verificarea şi evaluarea probelor. În: Dreptul internaţional umanitar la 60 de ani de la semnarea Convenţiilor de la Geneva// Materialele Colocviului internaţional ,,Promovarea drepturilor omului în contextul integrării europene: teorie şi practică’’, 30-31 octombrie 2009, Chişinău, 2010, Volum: 516-522 p.
3. Oşoianu T. Desăvârşirea reglementării actelor de urmărire penală în procesul penal al Republicii Moldova. Chişinău, 2000, 476 p
4. Codul de procedura penala al Republicii Moldova, Publicat : 07.06.2003 în Monitorul Oficial Nr. 104-110, Data intrarii in vigoare : 12.06.2003; Modificat. Sursa *lex.justice.md/md/326970*

CONCEPTUL MECANISMULUI DE PROTECȚIE A DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR INFORMAȚIONALE ALE OMULUI ȘI CETĂȚEANULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

DRAGAN Florentina, doctorand, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *The legal mechanism of human and citizen information rights protection in Republic of Moldova is an unknown field of the modern legal science. With the development of information systems, diversify of the production process, methods of storing and transmitting information, this legal categories took a new forms of a phenomenon of permanent actuality. Peculiarities of legal mechanism of the human and citizen information rights and freedoms protection as legal phenomenon, lies in the unique character of the area in which this mechanism is implemented (the information), as well as objects against which this relations are established (information and information products). Human rights protection is an essential, integral and inevitable desideratum, subjective aspect of human expression of values, specific form of the organization of social relations. Therefore, the modern system of human rights protection is the result of long historical development. National experience in this field shows that the value of human rights and freedoms, necesity of their protection, must be developed within society. Mechanical transposition of the best protection mechanisms of human rights and freedoms comports no results.*

Mecanismul juridic de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului în Republica Moldova reprezintă un teren nevalorificat al științei juridice moderne. Odată cu dezvoltarea sistemelor informaționale, cu diversificarea și perfecționarea modalităților de realizare a procesului de producție, metodelor de stocare și transmitere a informației, această categorie juridică căpătă trăsăturile unui fenomen de permanentă actualitate.

Acest mecanism juridic de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului la nivel național se poate manifesta sub două forme distincte: mecanismul de protecție normativ-juridică și mecanismul de protecție organizatorico-juridică. De regulă, termenul ”mecanism” semnifică schema logico-formală a acțiunii juridice speciale asupra relațiilor sociale sau instrumentul, utilizat pentru definirea structurilor funcțional-procesuale, cum ar fi mecanismul de realizare a dreptului și mecanismul de aplicare a dreptului[1].

Este cazul să ne adresăm la opinia lui K.V. Șundikov care sublinia în lucrările sale fundamentale că, mecanismele juridice sunt fenomene obiective de reglementare, suficient de frecvente în sistemul de drept. Ele sunt prezente în toate ramurile legislației. Putem vorbi despre mecanismul de depunere a unei cereri de chemare în judecată, despre mecanismul de cercetare judecătorească, mecanismul de formare a guvernului, cel de elaborare a legislației etc. Orice mecanism juridic reprezintă un ansamblu de mijloace juridice, organizate în mod consecvent care acționează pe etape în conformitate cu o schemă normativă prestabilită. Toate elementele unui mecanism juridic sunt logic structurate. Astfel, putem spune că mecanismul de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului, de asemenea, reprezintă un sistem de elemente interdependente și interconexe.

Mecanismul juridic de protecție a drepturilor informaționale ale omului în Republica Moldova include:

1) prescripția normativă ce reglementează ordinea protecției juridice a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului;

2) un fapt juridic ce permite demararea procesului de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului;

3) raportul juridic constituit din drepturi și obligații corelative;

4) subiecții mecanismului juridic de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului;

5) obiectele mecanismului juridic de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului;

Am menționat deja că mecanismul de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului îmbracă diferite forme: cea normativ-juridică și cea organizatorico-juridică.

[1] Малько А.В. «Механизм правового регулирования», Правоведение, 1996 г., №3, pag.24.

Formă normativ-juridică se exprimă prin adoptarea unui act normativ-juridic sau operarea modificărilor în actele normativ-juridice în vigoare ce pot contribui la realizarea protecției drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului.

Forma organizatorico-juridică vizează activitatea organelor puterii publice, implicate în procesul de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului pe teritoriul Republicii Moldova.

În ambele cazuri, la constituirea și funcționarea mecanismului de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului participă organele putrerii publice. La realizarea formei normativ-juridice de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului contribuie organul legislativ. Autoritățile executive și judiciare ale Republicii Moldova și organele din subordinea acestora sunt implicate în procesul de realizare a formei normativ-juridice a mecanismului de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului, în măsura, în care sunt investite cu astfel de atribuții prin Constituția Republicii Moldova (spre exemplu, cazul dreptului de inițiativă legislativă, art. 73 din Constituția Republicii Moldova).

Mecanismul de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului este direct legat de mecanismul general de protecție a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, ce funcționează în Republica Moldova, fiind o varietate a acestuia. Același coraport este stabilit între mecanismul de referință și mecanismul de realizare a normelor constituționale.

Astfel, mecanismul juridic de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului reprezintă o categorie juridică similară în raport cu alte mecanisme juridice (de exemplu, mecanismul de reglementare juridică).

Particularitățile mecanismului juridic de protecție a drepturilor și libertăților informaționale ale omului și cetățeanului, ca fenomen juridic, rezidă în caracterul unic al domeniului, în care acest mecanism este pus în aplicare (domeniul informațional), precum și în obiectele în raport cu care se stabilesc relații juridice informațiionale (informația și purtătorii de informație).

Mecanismul juridic de protecție a drepturilor și libertăților informaționale ale omului și cetățeanului necesită o fundamentare conceptuală aparte. Examinând mecanismul juridic de protecție a drepturilor informaționale ale omului și cetățeanului în calitate de categorie juridică, este necesar să ținem cont și de conceptul mecanismului juridic de protecție a drepturilor civile. Deoarece statul de drept este de neconceput fără supremația drepturilor și libertăților omului și cetățeanului, este firesc ca articolul 4 din Constituția Republicii Moldova să stabilească prioritățile valorice în favoarea lui, consolidând această prevedere cu ideea că nu doar recunoașterea, respectarea drepturilor și libertăților persoanei, dar și protecția acestora, constituie o obligație pozitivă a statului[1]. În contextul chestiunilor studiate, ne vom referi la identificarea abordărilor vizavi de această definire a termenului de ”protecție”, tratat în mod diferit. Astfel, în dicționare, în actele normative și în documentele oficiale noțiunea apare în corelare cu ceva sau cineva. De exemplu, protecția cetățenilor în străinătate, apărarea Patriei, apărarea persoanei puse sub învinuire. Aceeași construcție juridico-lexicală este tipică pentru Constituția Republicii Moldova: protecția frontierei de stat (alineat (2) art.57), protecția socială (art. 47) etc. Există dispoziții similare și în constituțiile țărilor străine. De exemplu, protecția democrației constituționale (p. "c" art. 9 din Constituția Republicii Portugalia), protecția securității publice (partea 2 art. 6 din Constituția Regatului Țărilor de Jos), protecția dreptului de proprietate (art. 8 din Constituția Republicii Armenia), protecția vieții omului (articolul 27 din Constituția Ucrainei) și altele.

Deoarece în oricare dintre variante este vorba despre o anumită formă de activitate a subiectului identificat (cercului de subiecți), apoi pare a fi mai productivă cercetarea caracteristicilor esențiale ale conceptului de ”protecție”, prin prisma verbului ”a proteja”. Astfel, "a proteja: 1. A apăra, a păzi, a feri, a ocroti (de un pericol). 2. A susține pe cinvea sau ceva, respingând obiecțiile aduse; a pleda cauza cuiva înaintea instanței. 3. A intervene în ajutorul cuiva sau a ceva pentru a-l susține împotriva unei acțiuni ostile (DEX)[2]. Acest lucru ne permite să concluzionăm că, protecția este înțeleasă în sensul îngust și în sensul larg al cuvântului și este actualizată în cazurile ce țin de încălcarea normelor sociale, varietate a cărora sunt normele juridice. În sens îngust, noțiunea de protecție este înțeleasă ca fiind o activitate procesuală; în sens larg - ca obligație a statului, o activitate a organelor de ocrotire a normelor de drept etc. Protecția drepturilor și libertăților persoanelor fizice,

[1] Constituția Republcii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Publicat: 12.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1
[2] DEX online (http://dexonline.ro), accesat pe 20.05.2015.

exercitată de stat împotriva ingerințelor ilegale este, de rând cu mecanismul de ocrotire, și etapă a procesului de realizare a acestor drepturi.

În literatura științifică, termenii "ocrotirea" și "protecția", au căpătat interpretare diferită, drept care devine oportună delimitarea lor semantică. Analiza abordărilor științifice a demonstrat că acestea sunt concepute de către cercetători sau ca unele similare, sau "protecția" este înțeleasă într-un sens relativ mai îngust decât ”ocrotirea” sau pentru fiecare dintre ele este atribuit un anumit sens. Acest sens, în virtutea argumentelor deja expuse, pare a fi cel mai plauzibil.

După cum s-a menționat deja, instituția protecției drepturilor și libertăților omului se datorează instituției drepturilor și libertăților. Și pe plan material, și pe plan procesual, acestea sunt raportate la fenomene social-istorice. Are dreptate A. I. Kovler, când afirmă că ”ne aflăm într-un edificiu, fundamentul căruia l-au clădit generațiile precedente și de la înălțimea lui actuală ne putem crea doar o vagă închipuire despre efortul susținut al predecesorilor"[1]. Continuitatea istorică a doctrinelor juridice cu privire la persoană în calitate de participant la viața socială este determinată de necesitatea analizei fenomenelor apariției, formării și evoluției ideilor în domeniul protecției drepturilor și libertăților omului. De notat că savanții au atras mai mult atenție aspectelor istorice ale formării drepturilor naturale și pozitive ale omului, alcătuirii unei liste eshaustive a acestor drepturi. În contextul acestui studiu, se profila pregnant și problema protecției drepturilor și libertăților omului.

Potrivit lui V.S. Nersesianț, teoria și practica drepturilor omului au o istorie lungă și sugestivă. Abordarea contemporană a acestei chestiuni cu toată orginalitatea și particularitățile, determinate de nivelul și caracterul civilizației globale contemporane, se întemeiază pe experiența bogată și variată precedentă a omenirii în domeniul formelor juridice de organizare a societății și statului, mecanismului juridic de reglementare a relațiilor sociale[2].

Protecția drepturilor omului este o componentă esențială, integrală și inevitabilă a oricărui drept, aspect subiectiv-uman al expresiei valorice a dreptului în calitate de categorie specială și formă specifică de organizare a relațiilor sociale. Prin urmare, sistemul contemporan de protecție a drepturilor omului reprezintă rezultatul dezvoltării istorice îndelungate pe etape.

Abordările contemporane ale procesului de edificare a unui asemenea sistem în Republica Moldova s-au constituit, ținându-se cont de experiența țărilor străine (de multe ori, chiar prin transpunere directă). Potrivit lui V. S. Nersesianț, influența gândirii politice și juridice europene avansate în cadrul acestui proces a fost una semnificativă.

Se pare că conceptul protecției drepturilor și libertăților omului este înrădăcinat în multe, dacă nu în toate, culturile și civilizațiile, că sistemul de protecție a drepturilor și libertăților omului din orice țară depinde de dezvoltarea istorică a statalității acesteia, de natura ordinii sociale și regimului politic, cultural, de tradițiile naționale, religioase, juridice, de nivelul de integrare a țării în comunitatea mondială și de starea relațiilor internaționale.

Experiența autohtonă în acest domeniu demonstrează că conștientizarea valorii drepturilor și libertăților omului, necesitatea protejării sistemice a acestora, trebuie să fie dezvoltată în interiorul societății, că transpunerea mecanică chiar și a celor mai performante mecanisme de protecție a drepturilor și libertăților omului nu aduc rezultatele scontate.

Bibliografie:

1. Ковлер А.И. Антропология права, Москва 2002 г.,pag.115.
2. Малько А.В. «Механизм правового регулирования», Правоведение, 1996 г., №3, pag.24.
3. Нерсесянц В.С. Права человека в истории политико-правовой мысли, Права человека, Москва 1999 г., pag.79.
4. Constituția Republcii Moldova, adoptată la 29.07.1994. Publicat: 12.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1.
5. DEX online (http://dexonline.ro), accesat pe 20.05.2015.

[1] Ковлер А.И. Антропология права, Москва 2002 г.,pag.115.
[2] Нерсесянц В.С. Права человека в истории политико-правовой мысли, Права человека, Москва 1999 г., pag.79.

LACUNELE CODULUI CIVIL AL REPUBLICII MOLDOVA CU REFERIRE LA REGLEMENTAREA CONTRACTULUI DE TRANSPORT

MIHALACHE Iurie, dr., conferenţiar universitar,
Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere”

Relaţiile de transport se află într-o permanentă ascensiune, fapt ce determină perfecţionarea legislaţiei în scopul stabilirii unui cadru juridic adecvat. În decursul anilor problemele legislaţiei civile din sfera transporturilor au fost discutate de profesorii ruşi *M.I.Braghinschii* şi *V.V.Vitreanschii*[1], *S.I.Morozov*[2] şi *V.A.Eghiazarov*[3], români – *Gh.Filip*[4], *F.Florin*[5], *C.Stanciu*[6], *E.Ezer*[7], dar şi francezi, englezi, germani etc.[8] Din nefericire, în Republica Moldova problemele Codului civil la capitolul transport, cu unele excepţii[9], nu au fost supuse cercetării.

La etapa actuală legislaţia naţională din transport este reprezentată de coduri, legi şi alte acte normative subordonate legii. Însă nu toate raporturile de transport sunt reglementate la fel: de exemplu, cele cu caracter de comerţ sunt reglementate preponderent de Codul civil[10], în timp ce relaţiile de ordin administrativ, de organizare, de testare şi desfăşurare a transportului sunt prevăzute în legislaţia fiecărui tip de transport în parte: transportul auto - în *Codul transporturilor rutiere*[11] şi în *Regulamentul transporturilor auto de călători şi bagaje*[12]; transportul feroviar - în *Codul transportului feroviar*[13], transportul maritim - în *Codul navigaţiei maritime comerciale*[14]. Mai puţine acte normative există în transportul feroviar, majoritatea reglementărilor fiind preluate din convenţii la care statul nostru este parte, precum şi din angajamentele pe care companiile aeriene şi le-au asumat în cadrul *Organizaţiei Internaţionale a Aviaţiei Civile (O.I.A.C.)*.

Cu referire la contractul de expediţie, în decursul anilor acesta nu a avut reglementare proprie, ci era studiat ca parte componentă a contractului de transport, cu preponderenţă a transportului auto de mărfuri[15]. Expediţia a dobândit reglementare odată cu adoptarea Codului civil al R.S.S. Moldoveneşti din 1964[16], fiind reflectat în Capitolul 32 („Expediţia”), art.398-401. În prezent raporturile de expediţia sunt reglementate de Codul civil în Capitolul VI „Expediţia”, art.1075-1085.

Reguli de aplicare a normelor din Codul civil în privinţa relaţiilor din transport. Pentru ca normele Codului civil să-şi găsească aplicare este necesar a fi întrunite o serie de criterii: deplasarea să se efectueze în baza contractului de transport; contractul de transport să fie încheiat cu respectarea principiului egalităţii părţilor şi a principiului libertăţii contractuale (în sensul că se respectă dreptul pasagerului de a alege cărăuşul cu care doreşte să contracteze)[17]. Ca exemplu de asemenea servicii poate fi adus transportul comercial al pasagerilor cu autobuzul, troleibuzul, microbuzul, taxi-ul, trenul, nava maritimă şi avionul. De regulă, contractul de transport de pasageri este un contract cu titlu oneros, ceea ce înseamnă că **deplasarea pasagerilor se face doar contra plată**, însă există cazuri când

---

[1] Брагинский М.И., Витрянский В.В. *Договорное право. Книга четвертая. Договоры о перевозке, буксировке, транспортной экспедиции и иных услугах в сфере транспорта*. - Москва: СТАТУТ, 2004; Витрянский В.В. *Договор перевозки*. - Москва: СТАТУТ, 2001.

[2] Морозов С.Ю. *Транспортное право. Учебное пособие для вузов*. - Москва: Wolters Kluwer, 2007.

[3] Егиазаров В.А. *Транспортное право: Учебник для вузов*. 6-е изд. доп. и перераб. - Москва: ЗАО „Юстицинформ”, 2008.

[4] Filip Gh., Roditis C., Filip L. *Dreptul transporturilor*. - Bucureşti: Şansa, 1998; Filip Gh., Badea C., Manoliu M., Paramon G. *Dreptul transporturilor*. - Iaşi: Junimea, 2002.

[5] Făinişi F. *Dreptul transporturilor*. Ediţia a II-a. - Bucureşti: Solaris, 2006.

[6] Stanciu C. *Dreptul transporturilor*: *Curs universitar*. - Bucureşti: C.H.Beck, 2008.

[7] Ezer E. *Contractul de transport internaţional de mărfuri pe şosele: Monografie*. - Bucureşti: Universul juridic, 2010.

[8] Bon-Garcin I. *Droit des transports*. - Paris: Dalloz, 2010; Glass D. *Freight Forwarding and Multi Modal Transport Contracts*: 2nd Edition. - London: Informa Law from Routledge, 2012; Jérome A. *L'essentiel du droit des transports. Le contrat de transport de marchandises. Fiches de cours et cas pratiques corrigés*. - Paris: Ellipses, 2012.

[9] Mihalache Iu. Dreptul transporturilor: Manual. - Chişinău: Pontus, 2012, 672 p.; Chibac Gh. *Contractul de transport (comentariu). Dispoziţii generale cu privire la transport* // Buletinul Curţii de Apel Economice şi Inspectoratului Fiscal Principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanţelor, 2004, nr.4; Chibac Gh. *Teoria cu privire la cauzele civile. Comentariu la Codul civil al Republicii Moldova. Transportul de bunuri* // Buletinul Curţii de Apel Economice şi Inspectoratului Fiscal Principal de Stat de pe lângă Ministerul Finanţelor, 2004, nr.9.

[10] *Codul civil al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.82-86 din 22.06.2002.

[11] *Codul transporturilor rutiere*, nr.150 din 17.07.2014 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2014, nr.247-248.

[12] *Regulamentul transporturilor auto de călători şi bagaje*, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.854 din 28.07.06 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.124-125 din 08.08.2006.

[13] *Codul transportului feroviar al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr.309-XV din 17.07.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.226 din 14.11.2003.

[14] *Codul navigaţiei maritime comerciale al Republicii Moldova*, adoptat prin Legea nr.599-XIV din 30.09.1999 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.1-4 din 11.01.2001.

[15] Степанов С.А. *Гражданское право: учебное пособие*. Под общ. ред. чл. - корр. РАН С.С.Алексеева. - 2-е изд., перераб. и доп. - Москва: ООО „Проспект”, Институт частного права, 2009, p.290.

[16] *Codul civil al Republicii Sovietice Socialiste Moldoveneşti*, aprobat de Sovietul Suprem al R.S.S. Moldoveneşti la 26 decembrie 1964 // Veştile Sovietului Suprem al R.S.S. Moldoveneşti, 1964, nr.36. În prezent este abrogat.

[17] Спирин И.В. *Транспортное право. Учебное пособие*. - Москва: „Транспорт”, 2001, p.191.

transportarea poate fi şi gratuită. În această privinţă legea ne spune clar că *transportarea gratuită nu este reglementată de regulile Codului civil*. De la această regulă există o singură excepţie, în cazul când *transportarea este efectuată în cadrul activităţii de întreprinzător de către o persoană care oferă public servicii de transport* (art.980 alin.(2) din Codul civil). În calitate de exemplu putem aduce lista categoriilor de persoane fizice care au dreptul de a se deplasa gratuit cu autobuzele, troleibuzele şi trenul. Astfel, în temeiul art.14 alin.(1) pct.(d) din *Legea cu privire la veterani*, nr.190 din 08.05.2003, sunt veteranii de război[1], la care se adaugă şi copiii până la vârsta de 7 ani. Deplasarea lor gratuită se realizează în baza *legitimaţiei de călătorie*. De asemenea, conform *Legii cu privire la poliţie*, nr.416 din 18.12.90[2], colaboratorii poliţiei *au dreptul să se deplaseze gratuit* în transport pe teritoriul Republicii Moldova (art.38), iar deplasarea lor gratuită se efectuează numai la prezentarea *legitimaţiei de serviciu*. Alt exemplu poate servi situaţia când conducătorul sau taxatorul unui mijloc de transport public în comun, reieşind din careva relaţii de rudenie sau de prietenie cu călătorul, acceptă să transporte călătorul fără ca acesta să fi achitat taxa de transport. Dacă în cursul deplasării se produce un accident şi călătorul suferă vătămări corporale, el va beneficia de despăgubirile de asigurare ce reies din statutul său de pasager, chiar dacă nu are bilet de călătorie.

Cu alte cuvinte, pasagerii fără bilete de călătorie beneficiază de aceleaşi drepturi şi obligaţii ca şi ceilalţi pasageri, iar raporturile juridice care apar între ei şi cărăuş se supun reglementărilor Codului civil şi legislaţiei din transport. Acest lucru se întâmplă din motiv că *pe de o parte*, cărăuşul care prestează serviciile de transport public tot timpul este un întreprinzător (Î.M. „Regia Transport Electric”, Î.S. „Calea Ferată a Moldovei” etc.) şi raporturile sale cu cei din jur legea le consideră ca fiind o activitate aducătoare de profit. *Pe de altă parte*, din moment ce deplasarea propriu-zisă a început şi călătorul se află în interiorul acelui mijloc de transport, asupra lui se răsfrâng drepturile şi obligaţiile valabile tuturor pasagerilor, fără a deosebi între pasagerii care deţin şi cei care nu deţin bilete de călătorie.

Normele din Codul civil nu-şi vor avea aplicare în situaţia când transportarea se face în baza *relaţiilor de muncă*, aceasta fiind mai mult o deplasarea de serviciu. La fel, dispoziţiile Codului civil nu se vor aplica nici în cazul transportului realizat pentru *necesităţi personale, familiale şi de uz casnic*, deoarece principala trăsătură juridică a acestui fel transport este lipsa scopului comercial. Ca exemplu aducem deplasarea membrilor familiei cu un mijloc de transport pe care-l deţin cu drept de proprietate sau în locaţiune.

Formularea nereuşită a normei de la alin.(2) art.988. Conform prevederilor din Codul civil, *răspunderea transportatorului pentru prejudiciile care rezultă din întârziere este exclusă dacă altfel nu s-a convenit în mod expres sau dacă transportatorul nu a acţionat cu intenţie sau din culpă gravă* (art.988 alin.(2)). Subliniem faptul că norma respectivă din Codul civil este formulată nereuşit. Apare întrebarea: *care prejudicii le-a avut în vedere legiuitorul ca fiind exluse*? În toate statele lumii legislaţia civilă stipulează contrariul, *că transportatorul este obligat să repare şi prejudiciile care rezultă din întârziere*. Pentru comparaţie, mult mai reuşite în această privinţă sunt dispoziţiile din *Codul civil al Ucrainei* care prevede că „*pentru întârzierea deplasării mijlocului de transport în care se află pasagerul, cărăuşul achită pasagerului amendă (...)*”. Prevederi asemănătoare există şi în art.795 din *Codul civil al Federaţiei Ruse*, art.749 din *Codul civil al Belorusiei*, art.704 din *Codul civil al Republicii Kazahstan* etc.

Răspunderea pentru întârziere în transportul de mărfuri (alin.(2) art.1007). O normă „prea severă” din Codul civil este cea de la art.1007 alin.(2), potrivit căreea, *pentru întârzierea transportării încărcăturii la destinaţie, cărăuşul poartă răspundere în proporţie de 100% din taxa de transport şi este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel*. Regula dată poartă caracter imperativ şi generează mai multe semne de întrebare: *În primul rând*, legea nu specifică durata întârzierii. Or, întârzierea poate fi de 30 de min., 2 ore sau 24 de ore, dar sancţiunea ar fi aceeaşi de fiecare dată: penalitate de 100% din taxa de transport[3]. Cu alte cuvinte, nu se face o legătură dintre mărimea răspunderii cărăuşului şi durata întârzierii ajungerii lui la destinaţie. Perioada întârzierii poate fi diferită, în timp ce în sancţiunea impusă de Codul civil nu se face o diferenţă sub acest aspect, pedeapsa este aceeaşi pentru toţi.

[1] *Legea cu privire la veterani, nr.190 din 08.05.2003 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.84-86 din 16.04.2003.*
[2] *Legea cu privire la poliţie, nr.416 din 18.12.90 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.17-19 din 31.01.2002 (legea a avut mai multe publicări integrale, aceasta fiind ultima sa publicare).*
[3] *În Codul civil al României nu este prevăzut ce se întâmplă cu taxa de transport în caz de întârziere.*

Răspunderea companiilor de transport în proporţie de 100% ar putea determina ajungerea acestora în incapacitate de plată. Mai corectă este formularea de la alin.(4) art.1014 care prevede că dacă încărcătura a fost livrată cu întârziere, iar cel îndreptăţit să dispună dovedeşte că prin aceasta a suferit un prejudiciu, cărăuşul va plăti o despăgubire, însă numai până la valoarea transportului. Pentru comparaţie, în calitate de argument aducem Codul civil al Ucrainei care nu prevede o asemenea sancţiune[1]. În Codul civil al Federaţiei Ruse, răspunderea pentru întârzierea livrării mărfii este lăsată pe seama codurilor şi regulamentelor fiecărui tip de transport în parte, iar în fiecare din aceste acte normative se indică cu exactitate în ce proporţie taxa de transport trebuie restituită[2].

Termenele de înaintare a reclamaţiilor (art.1020). Subliniem că termenul de 7 zile stabilit de Codul civil la art.1020 pentru înaintarea pretenţiilor limitează drepturile destinatarului. Făcând analogie cu prevederile din Codul civil al R.S.S. Moldoveneşti din 1964, *pretenţiile faţă de cărăuş puteau fi formulate în decurs de 6 luni* (art.389). Acelaşi termen de 6 luni este prezent în codurile civile ale Federaţiei Ruse şi Ucrainei. Problema e şi mai gravă deoarece depăşind acele 7 zile, destinatarul decade din dreptul de a-l mai acţiona în justiţie pe cărăuş. Nerespectarea termenului de înaintare a pretenţiei duce la pierderea dreptului la acţiune, iar instanţa nu poate repune părţile în termenul de înaintare a pretenţiei. Dacă se depune o acţiune în judecată fără a se formula, în prealabil, o pretenţie, instanţa va refuza primirea cererii, iar dacă cererea a fost primită, ea va fi scoasă de pe rol[3]. Cu toate acestea, există şi opinii care susţin că instanţa de judecată nu ar fi în drept să refuze în examinarea cauzei civile doar pentru motivul că nu a fost făcută în prealabil o reclamaţie către cărăuş. Prin refuzul instanţei judecătoreşti de a judeca cauza s-ar realiza o încălcare a normelor constituţionale[4].

Problema înaintării unei reclamaţii rămâne a fi controversată şi în jurisprudenţă. Astfel, *Curtea de Apel din Paris* a hotărât că numai în caz de avarie este obligatoriu să existe o reclamaţie, pe când în caz de pierdere a mărfii, expeditorul sau destinatarul s-ar putea adresa cu acţiune direct în instanţa de judecată[5]. Iar într-o decizie mai veche, *Curtea de Casaţie din Italia* s-a pronunţat clar că nu este obligatoriu de a înainta reclamaţie pentru pierdere[6].

Spre regret, Codul civil nu stabileşte în cât timp trebuie examinată reclamaţia de la art.1020. Reieşind din aceasta, legislaţia din transporturile feroviar, maritim, auto şi aerian soluţionează problema în mod diferit. Potrivit *Codului transportului feroviar*, calea ferată este obligată să examineze reclamaţia şi să înştiinţeze în scris reclamantul în 30 de zile de la data primirii ei (art.160). *Codul navigaţiei maritime comerciale* prevede un termen de 3 luni pentru pretenţiile aferente transportului maritim şi 6 luni celor aferente transportului în trafic mixt (art.387). În timp ce în transportul auto şi în transportul aerian nu sunt prevăzute careva termene de examinare şi soluţionare a reclamaţiilor.

Ar fi bine ca legiuitorul nostru să se inspire din *Codul civil al R.S.S.M.* din 1964, deoarece în problema dată codul vechi conţinea prevederi reuşite. Cărăuşul era obligat să examineze pretenţiile şi să-l înştiinţeze pe petiţionar despre admiterea sau respingerea lor în curs de 3 luni. Dacă pretenţiile au fost respinse sau răspunsul n-a fost primit în termenul arătat, petiţionarul avea dreptul să intenteze o acţiune în curs de 2 luni, socotit din ziua primirii răspunsului sau expirării termenului stabilit pentru răspuns (art.389).

Dihotomia termenului de înaintare a acţiunii în judecată. În privinţa relaţiilor de transport, Codul civil stabileşte mai multe termene în interiorul cărora reclamanţii pot depune acţiune în judecată. Potrivit art.268 lit.(d), litigiile ce izvorăsc din contractul de transport se prescriu în termen de *6 luni*, în timp ce art.1021 alin.(1) prevede că termenul de prescripţie în raporturile de transport este de *1 an*, iar în cazul intenţiei sau culpei grave, de *3 ani*. Astfel, există o neconcordanţă între art.268 lit.(d) şi art.1021 alin.(1) din Codul civil.

În scopul evitării dificultăţilor ce pot rezulta din neconcordanţa normelor de mai sus, *Curtea Supremă de Justiţie* a explicat că *termenul de prescripţie de 6 luni este un termen în care se pot înainta*

[1] *Гражданский кодекс Укр*аины от 16 января 2003, publicat în ***Официальный Вестник Украины,* nr.11, 2003.**
[2] *Гражданский кодекс Российской Федерации* от 22 декабря 1995 года, publicat în *Собрание Законодательства Российской Федерации,* nr.5, 1996.
[3] Pascari C. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova.* Volumul II. – Chişinău: ARC, 2006, p.614.
[4] Ремишевский П.В. *Гражданско-правовая ответственность перевозчика по договору воздушной перевозки*, în Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2007; Лесняк Д. *Основные проблемы с которыми сталкиваются пассажиры при перелетах авиатранспортом – несвоевременное отправление рейса, утрата или повреждение багажа или груза, вещей находящихся при пассажире, а также причинение вреда жизни или здоровью пассажира*, Общества защиты прав потребителей „Общественный контроль”, 2008. - pe site-ul oficial al Asociaţiei Interregionale pentru Apărarea Drepturilor Consumatorilor din Federaţia Rusă, http://ozpp.ru/pr/articles-own/2008/10/13/articles-own_13938.html (vizualizat 02.01.2015).
[5] Curtea de Apel din Paris, Decizia nr.02-0354 din 5 februarie 2004, *Sté France Handling contre Sté Tatou Location et autres*, publicată în *Bulletin des transports et de la logistique*, 2004, nr.4, p.151.
[6] Curtea Supremă de Justiţie din Italia, Decizia nr.01-0034 din 11 aprilie 1973, *T.M.A. versus Black Sea*, publicată în Révue Française de Droit Aérien, 1973, nr.5, p.27.

doar reclamaţiile în transportul maritim sau feroviar[1]. Menţionăm şi faptul că norma de la art.1021 din Codul civil în conformitate cu care termenul de prescripţie în raporturile de transport este de un an, iar în cazul intenţiei sau al culpei grave - de 3 ani, îşi are aplicare doar în transportul de mărfuri.

Problema începerii curgerii termenului depunerii acţiunii în judecată. Adresarea cu acţiune în judecată urmează a făcută în limita unor termeni de prescripţie. În conformitate cu prevederile Codului civil curgerea acestor termeni începe în felul următor: a) în caz de pierdere parţială, de deteriorare a mărfii sau de încălcare a termenului de transportare – din ziua predării mărfii către destinatar; b) în cazul distrugerii sau pierderii totale – în a 30-a zi de la expirarea termenului de transportare, iar dacă acest termen nu este stabilit de părţi sau de lege – în cea de-a 60-a zi din ziua preluării mărfii de către cărăuş; c) în toate celelalte cazuri – din ziua expirării unui termen de 3 luni de la data încheierii contractului de transport (art.1021).

Subliniem că cel mai raţional este ca momentul începerii curgerii termenului de prescripţie să fie din ziua predării mărfii către destinatar, aşa cum acest lucru a fost stabilit la pct.(a) alin.(1) art.1021 din Codul civil. În cazul pct.(b) şi (c) din Codul civil perioadele de timp sunt exagerate. *Nu înţelegem care a fost logica legiuitorului şi de ce destinatarul ar trebui să aştepte anume 30, 60 zile şi 3 luni după care să poată depune în instanţă cererea de chemare în judecată împotriva cărăuşului?*

Dificultăţi de aplicare a normei de la art.990. În practica judiciară a Republicii Moldova norma de la art.990 a Codului civil generează numeroase probleme. Ea este formulată în detrimentul pasagerilor. Ca exemplu putem aduce un număr impunător de dosare din sfera transportului aerian când pasagerul ajunge la aeroportul de sosire şi află că bagajul său a fost pierdut. Administraţia companiilor aeriene, de regulă, invocă faptul că bagajul nu a fost recepţionat de la transportatorul care a efectuat primul segment de zbor, iar conform art.990 din Codul civil, răspunzător este transportatorul în perioada de transport al căruia prejudiciul a fost cauzat[2].

Transportul cu câteva vehicule fără descărcare pe parcursul transportării (art.993). O normă absolut nouă pentru legislaţia naţională este cea de la art.993 a Codului civil, intitulată „Transportul cu câteva vehicule” din care reiese că dacă vehiculul pe care este încărcat bunul ce se transportă străbate o porţiune de drum pe mare, pe calea ferată, pe un fluviu sau canal sau pe calea aerului, iar bunul nu este descărcat (transbordat), prevederile din Codul civil se vor aplica asupra întregului transport.

Din start am putea crede că denumirea articolului nu este în corespundere cu conţinutul lui. În denumire se indică că există un transport cu mai multe vehicule, în timp ce conţinutul normei se referă la transportul efectuat cu un singur vehicul. În acelaşi timp şi formulare normei prezintă unele semne de întrebare. Un titlu mai corect al articolul 993 din Codul civil ar putea fi: „Transportarea bunului într-o unitate de transport (vehicul) fără descărcare pe parcursul transportării”. Până în prezent, felul respectiv de transport aşa şi nu are o denumire aparte.

Termene special de prescripţie pentru transportul de persoane. Codul civil nu stabileşte un termene special de prescripţie pentru transportul de persoane, de aceea în practică se va aplica termenele general de prescripţie extinctivă care este de 3 ani (art.267 alin.(1)).

Curgerea termenului de prescripţie pentru pasager începe de la data când el a aflat sau trebuia să afle despre încălcarea dreptului său. De regulă, în practică termenul de prescripţie începe să curgă *din momentul în care a avut loc accidentul sau evenimentul ce au servit ca temei pentru adresarea în instanţa de judecată*. Aici apare altă întrebare: dacă timpul de soluţionare a reclamaţiei se include sau nu în termenul general de prescripţie de 3 ani? Dacă da, atunci din ce moment începe curgerea termenului de 3 ani, de la data producerii evenimentului sau de la data primirii de către pasager a răspunsului scris la reclamaţia sa?

---

[1] *Recomandarea nr.33 a Curţii Supreme de Justiţie a R.M. cu privire la termenele de prescripţie în contractul de transport auto de mărfuri*, http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=51 (vizitat 14.09.2014)

[2] În continuare, vom reflecta care este poziţia *Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova* pe această problemă. Astfel, *E.Chiriacov* a depus o cerere de chemare în judecată împotriva ÎSCA „*Air Moldova*” cu privire la repararea prejudiciului material şi moral. În motivarea acţiunii, reclamantul a relatat că este student şi prin intermediul programului CIEE Work & Travel USA a încheiat contract de muncă cu o companie din statul Virginia, SUA. La întoarcerea în ţară, a predat două unităţi de bagaj, însă la sosirea în Chişinău acestea lipseau. Tocmai după două luni pârâtul i-a transmis o unitate de bagaj, iar cealaltă unitate de bagaj aşa şi nu a fost găsită. *E.Chiriacov* a solicitat de la „*Air Moldova*” restituirea contravalorii conţinutului bagajului pierdut care se evaluează la suma de 5803 dolari SUA, însă i-a fost restituit[doar suma de 460 dolari SUA. Prin hotărârea **Judecătoriei Botanica, mun.Chişinău**, acţiunea a fost admisă parţial şi s-a încasat de la „*Air Moldova*” în beneficiul reclamantului o despăgubire morală de 2000 lei. În rest, acţiunea a fost respinsă. Prin decizia **Curţii de Apel Chişinău**, cererile de apel declarate de *E.Chiriacov* şi Î.S. Compania Aeriană „*Air Moldova*” au fost respinse cu menţinerea hotărârii primei instanţe. **Colegiul civil şi de contencios administrativ lărgi al Curţii Supreme de Justiţie a R.M.** a decis că *argumentele invocate de către Compania Aeriană „Air Moldova” precum că ea nu urmează să achite prejudiciul încasat de judecată fiindcă transportarea a fost îndeplinită de către doi transportatori diferiţi, „United Airlines” şi „Air Moldova”, în care doar ultimul segment de drum, Frankfurt-Chişinău, fiind în sarcina „Air Moldova”, instanţa de recurs le-a respins ca neîntemeiate* (Decizia Colegiului civil şi de contencios administrativ lărgit al Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova din 12 august 2014, dosarul nr.2ra-844/14. Arhiva Judecătoriei Botanica, mun. Chişinău).

Mai mult, atât Codul civil, cât şi legislaţia specială din transportul de pasageri şi bagaje nu stabileşte un termen de adresare a pasagerilor cu reclamaţie faţă de cărăuş. La fel nu este prevăzut în cât timp cărăuşul trebuie să examineze şi să soluţioneze reclamaţiile înaintate de pasageri. Din aceste considerente în practică sunt frecvente cazurile de tergiversare a examinării cauzelor privind apărarea drepturilor şi intereselor pasagerilor ca consumatori ai serviciilor de transport, atât în faza prejudiciară, cât şi cea judiciară. Lacuna este şi mai evidentă din moment ce la pct.86 din Regulamentul transporturilor auto de călători şi bagaje nr.854/2006 este prevăzut că „*modul şi termenul de înaintare şi examinare a pretenţiilor care apar la transportarea pasagerilor şi bagajelor sunt reglementate de legislaţia în vigoare. Pasagerul poate înainta pretenţii faţă de transportator în scris, în termenul stabilit de legislaţia în vigoar*e”. Dreptul de a intenta acţiuni în legătură cu decesul, leziunile corporale sau oricare alt prejudiciu cauzat sănătăţii pasagerului se stinge după expirarea a 3 ani, iar termenul de prescripţie în general nu poate depăşi 5 ani din ziua cauzării prejudiciului. În ce priveşte dreptul de a intenta acţiuni în legătură cu prejudicierea bagajelor, acesta se stinge în toate cazurile după expirarea unui an (pct.88). *Prin urmare, cu toate că legislaţia din transportul auto de pasageri şi bagaje cuprinde termeni speciali de prescripţie, formularea lor în context nu este exactă, iar numeroase acţiuni ale părţilor rămân în afara prescrierii legale şi pot genera situaţii practice de conflict.*

Ca exemplu de reglementare reuşită în această privinţă servesc normele Codului civil al R.S.S.M. din 1964 în care se stabilea clar că înainte de a intenta cărăuşului o acţiune ce decurge dintr-un contract de transport, trebuie în mod obligator să i se prezinte pretenţii. Pretenţiile puteau fi prezentate în decurs de 6 luni. La rândul său, cărăuşul era obligat să examineze pretenţiile primite şi să-l înştiinţeze pe petiţionar despre admiterea sau respingerea lor în curs de 3 luni. Dacă pretenţiile erau respinse sau răspunsul nu era primit în termenul respectiv, atunci pasagerul se putea adresa cu acţiune în instanţa de judecată în decurs de 2 luni, socotit din ziua primirii răspunsului sau expirării termenului stabilit pentru răspuns (art.389). Normele respective se refereau la transportul auto în general, fiind valabile transportului de persoane şi încărcături.

Prescripţia în cazul pierderii mărfii. Problema termenelor. Potrivit art.1011 din Codul civil, cel îndreptăţit să dispună de încărcătură, fără a mai aduce alte dovezi, poate considera pierdută încărcătura care nu a fost livrată în decursul a 30 de zile de la expirarea termenului de livrare sau, în cazul în care nu s-a convenit asupra unui astfel de termene, în decursul a 60 de zile de la preluarea încărcăturii de către cărăuş. *Reieşind din teritoriul relativ mic al ţării noastre, considerăm că termenele de 30 şi 60 de zile prevăzute de Codul civil sunt prea mari atât pentru transportul auto de mărfuri, cât şi pentru alte tipuri de transport. Asemenea termene ar fi adecvate în cazul unor state cum sunt Federaţia Rusă, Statele Unite ale Americii sau Canada, însă pentru Republica Moldova nu sunt oportune. Spre exemplu, marfa nu ajunge la destinaţie din motiv că a fost furată şi acest lucru este evident, însă nu poate fi probat. În pagubă rămâne expeditorul, deoarece el va fi nevoit să aştepte până ce marfa va fi declarată pierdută conform legii, după care să poată primi despăgubirile materiale de la cărăuş.*

Termenele respective rămân prea mari pentru suprafaţa teritorială a ţării noastre. Or, cum poate fi explicată situaţia când marfa nu ajunge la destinaţie timp de 30 de zile, în timp distanţa de la nord (s. Naslavcea) şi până la sud (com. Giurgiuleşti) poate fi parcursă cu mijlocul de transport auto în cel puţin 6 ore. *Din acest motiv, se impune modificarea art.1011 alin.(1) din Codul civil şi art.42 alin.(3) din Codul transporturilor auto, prin reducerea termenului în care încărcătura ar putea fi considerată pierdută.*

Venim cu propunerea de a micşora numărul de zile „până la 3 zile de la termenul de livrare indicat în contract, iar dacă nu s-a convenit un asemenea termen, în decurs de 5 zile de la preluarea încărcăturii de către cărăuş” (poate servi ca variantă de modificare a art.1011 din Codul civil).

O altă situaţie găsim în *Codul civil al României*. Legea reflectă repararea prejudiciului pentru pierderea bunurilor de către transportator (art.1993-1996), dar nu stabileşte un termene în care marfa ar putea fi considerată prin lege ca pierdută. *Probabil, este o scăpare a legiuitorului român*. Or, toate statele lumii prevăd în legislaţia lor civilă un asemenea termene.

Incoerenţa normelor de la art.1022 alin.(1) şi art.1024 alin.(1) din Codul civil. Un alt aspect ţine de concordanţa dintre norma de la art.1022 alin.(1) a Codului civil, că fiecare dintre cărăuşii succesivi răspunde pentru executarea întregului transport, cu norma de la art.1024 alin.(1), în conformitate cu care pretenţiile de despăgubire, pierdere şi deteriorare a încărcăturii sau pentru încălcarea termenului de livrare pot fi valorificate numai împotriva primului cărăuş, a ultimului sau a

aceluia care a executat acea parte a transportului, în care s-a produs evenimentul sau faptul ce a cauzat distrugerea, pierderea, deteriorarea sau întârzierea. Survine întrebarea: dacă cărăuşii succesivi răspund pentru executarea întregului transport, de ce pretenţiile pot fi valorificate numai împotriva primului cărăuş, a ultimului sau a celui care a executat partea de transport în care s-a produs prejudiciul?

Lipsa reglementărilor cu privire la contractul de locaţiune a mijloacelor de transport. Deşi în Codul civil al Republicii Moldova lipsesc norme cu privire la contractul de locaţiune a mijloacelor de transport, reglementări importante sunt cuprinse în codurile civile ale multor state. Apreciem ca fiind reuşite normele din *Codul civil al Republicii Uzbekistan* conform căruia contractul se încheie în formă autentică, iar locatorul poate transmite locatarului mijlocul de transport în posesiune şi folosinţă temporară, cu sau fără de echipaj (art.564-572)[1]. Reguli specifice există în *Codul civil al Republicii Tadjikistan* care prevede atât locaţiunea mijloacelor de transport (art.653-670), cât şi contractul de navlosire (art.807)[2]. De asemenea, *Codul civil al Armeniei* face o delimitare dintre locaţiunea mijlocului de transport însoţit de echipaj (art.635-644) de locaţiunea fără de echipaj (art.645-652), adăugând la acestea şi contractul de navlosire (art.857)[3]. Prevederi similare întâlnim în codurile civile din Federaţia Rusă, Belorusia şi Republica Kazahstan. Dispoziţii ample şi inedite cuprinde *Codul civil din Québec* în care este reglementat contractul de navlosire (art.2001-2029) divizat în patru secţiuni: dispoziţii generale, navlosirea navei nude, navlosirea pe timp şi navlosirea pentru călătorii[4].

Norme evazive cu referire la expediţie. O altă lacună din Codul civil ţine de domeniul expediţiei. Legea nu stabileşte cine poate avea calitatea de expeditor şi client. Prin urmare, în literatura de specialitate părerile sunt împărţite. După autorul *O.Efrim*, în calitate de expeditor pot figura persoanele care desfăşoară activitate comercială (societăţile comerciale, întreprinzătorii individuali şi organizaţiile necomerciale), ţinând cont de capacitatea specială[5], iar în alte susrse dimpotrivă, nu este necesar ca clientul să fie în acelaşi timp şi întreprinzător[6]. Profesorul *D.Cimil* susţine că oricine poate deveni client în contractul de expediţie, doar ca interesele lui să fie legate de transportare[7]. Pe de altă parte, autorii ruşi sunt de părerea că numărul clienţilor din contractul de expediţie nu este atât de mare[8]. *În fine, atâta timp cât Codul civil nu stabileşte cu exactitate cine poate deveni client şi expeditor în cadrul contractului de expediţie, orice argumente aduse de doctrina de specialitate sunt ineficiente.*

Concluzii şi recomandări

a) Generalizând cele expuse, ajungem la concluzia că în sfera de reglementare a raporturilor de transport şi expediţie Codul civil cuprinde mai multe lacune. Astfel, suntem de părerea că norma de la alin.(2) art.1007, potrivit căreia pentru întârzierea transportării încărcăturii la destinaţie cărăuşul poartă răspundere în proporţie de 100% din taxa de transport şi este obligat să repare prejudiciul cauzat astfel, este formulată nereuşit. În primul rând, legiuitorul nu corelează mărimea răspunderii cărăuşului cu durata întârzierii acestuia. Or, întârzierea poate varia de la câteva minute, la ore şi zile, iar sancţiunea impusă de Codul civil ar fi una inechitabilă. În acelaşi timp reglementarea devine prea severă, deoarece costurile serviciilor de transport sunt mari, iar răspunderea în proporţie de 100% afectează considerabil bugetul companiilor de transport. Reieşind din aceasta, propunem o nouă formulare a normei de la alin.(2) art.1007 din Codul civil, în varianta: „*Răspunderea cărăuşului pentru întârzierea transportării mărfurilor la destinaţie se face în conformitate cu prevederile contractului de transportare a mărfurilor. Dacă părţile în contract nu au stipulat o penalitate în acest sens, atunci răspunderea cărăuşului nu va putea depăşi mărimea taxei de transport* ”.

b) Luând în consideraţie formularea nereuşită a normei de la alin.(2) art.988 din Codul civil şi faptul că în toate statele lumii legislaţia civilă stipulează faptul că anume transportatorul este obligat să

[1] *Codul civil al Republicii Uzbekistan*, adoptat la 29 august 1996, cu modificările şi completările ulterioare, în limba rusă, pe portalul oficial al Ministerului Justiţiei din Republica Uzbekistan, http://www.lex.uz/guest/irs_html.winlav?pid=111181 (vizitat 02.01.2015).
[2] *Codul civil al Republicii Tadjikistan*, adoptat la 11 decembrie 1999, în limba rusă, pe portalul legislativ al Comunităţii Statelor din Caucaz şi Asia Centrală, http://medialaw.asia/document/-472 (vizitat 02.01.2015).
[3] *Codul civil al Armeniei*, adoptat la 05 mai 1998, în limba rusă, pe portalul legislativ al ţărilor membre a Comunităţii Statelor Independente (C.S.I.), http://base.spinform.ru/show.fwx?Regnom=2998 (vizitat 02.01.2015).
[4] *Codul civil din Québec*, adoptat la 08 decembrie 1991, în limba franceză, publicat pe portalul oficial al Ministerului Justiţiei din Québec, http://www.justice.gouv.qc.ca/FRANCAIS/sujets/glossaire/code-civil.htm (vizitat 02.01.2015).
[5] Chibac Gh., Băieşu A., Rotari A., Efrim O. *Drept civil. Contracte speciale*. Volumul III. - Chişinău: Cartier, p.292.
[6] Mihalache Iu. *Analiza juridică a contractului de expediţie* // Revista ştiinţifică Studia Universitatis USM, Seria ştiinţe sociale, 2012, nr.4 (54), p.93.
[7] Cimil D. *Comentariul Codului civil al Republicii Moldova.* Volumul II. – Chişinău: ARC, 2006, p.656.
[8] Брагинский М.И., Витрянский В.В., *op.cit.,* p.686.

repare prejudiciile care rezultă din întârziere, propunem reformularea acestei norme după cum urmează: „*Cărăuşul este răspunzător pentru întârzierile din transportul de pasageri. Mărimea despăgubirii este stabilită prin legi speciale şi nu poate fi exclusă sau limitată prin contract*”.

c) Deşi Codul civil nu reglementează, subliniem faptul că în practică mărimea despăgubirii cărăuşului pentru întârzierea transportării mărfii la destinaţie se face în conformitate cu clauzele penale stabilite de părţi în contract, iar dacă acest lucru nu a fost prevăzut în contract, se aplică penalităţile stabilite de codurile fiecărui tip de transport în parte. În cele din urmă, dacă în coduri nu există asemenea sancţiuni, se face trimitere la norma de la alin.(2) art.1007 a Codului civil, prin care cărăuşul răspunde în proporţie de 100% din taxa de transport, restituind şi alte prejudicii cauzate prin întârziere. Ţinând cont de aceasta, considerăm binevenit ca Codul civil să lase pe seama părţilor dreptul de a stabili prin contract sub formă de *clauză penală* mărimea răspunderii pentru întârzierea livrării mărfurilor, iar în acest scop propunem transformarea normei de la alin.(2) art.1007 în normă dispozitivă.

d) În legislaţia naţională nu este reglementat contractul de locaţiune a mijloacelor de transport. Deşi în practică acestor relaţii le sunt aplicate dispoziţiile contractului de locaţiune (art.875-910), aceste norme au puţine tangenţe cu locaţiunea mijloacelor de transport. Din acest motiv recomandăm introducerea în Codul civil a unor norme cu privire la locaţiunea mijloacelor de transport sau, cu titlu de excepţie, aprobarea prin hotărâre de guvern a unui contract-model de locaţiune a mijloacelor de transport aplicabil relaţiilor de colaborare dintre agentul transportator şi proprietarii unităţilor de transport.

e) În fine, accentuăm faptul că normele cu privire la expediţie din Codul civil (Capitolul XVI Expediţia) poartă caracter general şi sunt consacrate în mod exclusiv transportului auto, motiv din care multe relaţii sociale rămân fără acoperire legală. De exemplu, fără reglementare a rămas expediţia din transportul feroviar, maritim şi aerian de mărfuri.

DISPUNEREA EXPERTIZEI JUDICIARE SAU TEHNICE ÎN CONSTRUCȚII

EVTODIEV Vitalii, doctorand,
Universitatea de Studii Politice şi Economice Europene „Constantin Stere”

Dispunerea expertizei judiciare în construcții (EJC) – este atributul organului de urmărire penală și instanței de judecată în cadrul cercetării sau examinării unei cauze penale sau civile, iar expertiza tehnică în construcții este dreptul unui organ administrativ. Ultima este o expertiza extrajudiciară.

Expertiza judiciară servește ca mijloc de probă în cauza penală sau civilă și este dispusă din oficiu de organul de urmărire penală sau la solicitarea părților în proces de ofițerul de urmărire penală, procuror sau instanța de judecată. Scopul expertizei judiciare totdeauna este probarea unor fapte, împrejurări care sunt necesare în cauza cercetată sau examinată în instanță. Iar expertiza extrajudiciară are ca scop necesitatea consultării unui specialist în domeniul construcției pentru stabilirea unor împrejurări care va ușura soluționarea corectă a problemei în cauză.[1] Expertiza judiciară și cea extrajudiciarș au un caracter facultativ ceea ce înseamnă că organul judiciar sau administrativ este acela care apreciază dacă efectuarea expertizei este necesară, deci admisibilă.

Dispunerea expertizei judiciare poate fi efectuată atît în faza de urmărire penală cît și în cea de judecată iar cea extrajudiciară se dispune la soluționarea unor probleme administrative. Pentru a dispune efectuarea unei expertize judiciare sau extrajudiciare organul de urmărire penală, instanța de judecată sau organul administrativ trebuie să constate necesitatea cunoștințelor speciale în construcții fără de care nu este posibilă lămurirea unor circumstanțe în acest domeniu. Dispunerea efectuării expertizei judiciare sau tehnice în construcții și stabilirea obiectivelor acesteia este punctul de reper în derularea expertizei. Principalele etape pe care le parcurge aceste tipuri de expertize sunt:

Stabilirea sarcinilor și acceptarea expertizei;

Investigarea obiectului expertizei;

Întocmirea raportului de expertiză și expedierea lui ordonatorului.

[1] NCM A.01.01-2011: Sisteme de documente normative în construcții. Termeni și definiții.

Stabilirea sarcinilor și acceptarea expertizei – este etapa în care inițiatorul a dispus și expertul a primit de la organul care la împuternicit sarcina expertizei necesare. Cu această ocazie expertul i-a cunoștință cu materialele cauzei puse la dispoziție și sarcinile necesare de soluționat. În caz de necesitate el poate solicita explicații, acte suplimentare de la ordonatorul expertizei.

Investigarea obiectului expertizei – este următoarea etapă în care se efectiuază investigații la fața locului (obiectul expertizei), se stabilesc fapte, împrejurări, se efectuează înregistrări foto sau video a obiectului examinat. Această activitate se desfășoară după un plan de acțiuni într-o succesiune logică. Termenul de obiect al expertizei are mai multe înțelesuri:

- obiectul expertizei în înțelesul ei (propriu zis sau generic);
- obiectul material sau construcția, documentația care se examinează în cadrul expertizei;
- obiectul raportului de expertiză, adică un caz concret de expertiză, concretizat prin întrebările puse expertului la care acesta trebuie să răspundă.

Necunoașterea exactă a obiectului expertizei face ca unele organe de urmărire penală și instanțe de judecată (organ administrativ) să nu se orienteze corect în situația în care dispun efectuarea expertizei. În situația dispunerii incorecte a unui gen de expertiză în construcții se poate ajunge la tergiversarea termenelor efectuării acesteia, pierderea probelor în cauză etc.

Conform legislației în vigoare expertiza judiciară sau tehnică în construcții poate fi dispusă diferențiat la toate fazele de executare și utilizare a construcțiilor – concepere; proiectare; autorizare; executare; exploatare; postutilizare; la fazele determinante; la producerea materialelor și articolelor pentru construcții. Obiectul fiecărui gen de expertiză în construcții subliniază specificul acesteia si se dispune în scopul stabilirii:

modulului de folosință a terenului de pământ;

respectării legislației de către autoritățile administrației publice locale la eliberarea ***certificatelor de urbanism*** și ***autorizațiilor de construire /demolare***;

respectării condițiilor stipulate în certificatul de urbanism; modului de avizare, coordonare, verificare și completivitatea documentației de proiect;

construcțiilor neautorizate executate fără proiect de execuție sau cu încălcări grave a normativelor în construcții și demolarea lor;

cotelor părți din proprietatea comună a cetățenilor sau partajarea averii comune;

prejudiciului material în cazuri de inundații a încăperilor;

lucrărilor de construcție-reparație îndeplinite necalitativ.[1]

Întreaga problematică a obiectului fiecărei gen de expertiză judiciară se concretizează în actul dispunerii expertizei de către organul de urmărire penală, judiciar sau administrativ, adică în obiectul concret al unei expertize și anume, în întrebările la care urmează să răspundă expertul. Din întrebările puse în fața expertului rezultă și genul de expertiză. Anume la această fază se constată opțiunea ordonatorului (sarcina) în privința obiectului expertizei.

Pornind de la faptul că întrebările apreciază direct sarcina expertizei, întrebările trebuie formulate concret, clar, precis, evitând exprimările generale, greșite, care duc în eroare expertul și apare riscul de neconcordanță între ceea ce a urmărit ordonatorul și ceea ce a înțeles expertul, s-au apariția unor obiecții a părților pe motivul că nu s-a dat răspuns concret la întrebările formulate.

Organul de urmărire penală, judiciar sau administrativ, în momentul formulării întrebărilor, trebuie să urmărească un anumit scop- să ceară expertului numai opinii (concluzii) tehnice ce țin de competența acestuia.

Ar fi foarte corect ca în faza de stabilire a sarcinilor expertizei (formularea întrebărilor) organul de urmărire penală, instanța de judecată sau organul administrativ să se consulte cu un expert din domeniu pentru a stabili limitele care există în domeniul respectiv, inclusiv din punct de vedere al posibilităților științei și al mijloacelor tehnice existente la noi în țară la efectuarea expertizelor în construcții. Împreună cu expertul se pot chiar formula concret și întrebările eventualei expertize în construcții.

Întocmirea raportului de expertiză – este etapa finală a expertizei în construcții. În raportul întocmit de expert la această etapă se expun rezultatele investigațiilor și concluziile expertului sau răspunsurile la întrebările puse în fața lui. Acest document ulterior se înaintează ordonatorului expertizei.

[1] Legea RM nr. 721-XIII din 2 februarie 1996 privind calitatea în construcții

În raportul de expertiză, care este constituit din trei părți (introductivă, cercetări, concluzii), se redau pe scurt etapele parcurse pînă la concluzii, metodele de cercetare utilizate, constatările și modul de interpretare a datelor obținute. Expertul semnează acest document și poartă răspundere personală pentru datele cuprinse în raportul de expertiză. Ca exemplu, analizele de laborator trebuie să fie efectuate pe un număr cît mai mare de mostre, de laboratoare autorizate, dotate cu aparate și metode de precizie adecvate. Concluziile raportului de expertiză cuprind răspunsurile expertului judiciar la întrebările indicate în ordonanță sau în încheierea instanței de judecată. Concluziile trebuie să fie obiective, concrete și corecte. Pentru concluzii false el poate fi tras la răspundere penală conform art.312 Cod penal.

După ce raportul de expertiză judiciară sau tehnică în construcții este semnat și confirmat cu ștampila personală a expertului respectiv, acest document este expediat ordonatorului expertizei. Ultimul are posibilitatea de al analiza, evalua concluziile expertului sub aspectele coroborării acestora cu alte probe în cauză. În caz de necesitate ordonatorul poate numi pe aceeași cauză o expertiză suplimentară sau repetată în construcții.

Cu raportul de expertiză pot lua cunoștință și părțile în litigiu sau specialiștii părților. Ei pot evalua raportul de expertiză și concluziile expertului din punct de vedere juridic, tehnic, economic, merceologic etc. În cazul în care în urma studierii de către ordonator sau de către părți a raportului de expertiză apar careva neclarități, suspiciuni se pot cere explicații suplimentare de la expertul care a semnat raportul, sub formă de audiere sau completare la raportul de expertiză.

MECANISME INTERNAȚIONALE DE GARANTARE A DREPTULUI LA ÎNVĂȚĂTURĂ

NICHITA Rodica, lector universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract : *Human Right to education is governed in - a variety of international documents. Each ONU document on human rights, contains rules which relate to the right to education. Formation of the international law of human rights, based on rules of national law and in particular of constitutional rules, correlation and their interaction are widely described in the literature. As a result of this interaction, the fundamental ideas of the right to education are evolving and the state assumes more and more obligations in education, developing new forms of defense, the right to education.*

Cuvinte cheie: Drept, dreptul la învățătură, progres, educație, instruire, demnitate, drepturile omului, tratat, conventie, libertate, discriminare, universal, responsabilitate, dezvoltare, oportunitate, concept, drept fundamental, toleranță, obligație.

Keywords: right, the right to education, progress, education, training, human dignity , human rights, treaty, convention, freedom, discrimination, universal responsibility, development opportunity, concept, fundamental, tolerance, liabilities.

Structura (construcţia) teoretică a dreptului la învăţătură este reflectată într-un număr mare de acte internaţionale şi constituţii în vigoare. Istoria ne arată că, iniţial, acest drept a fost inclus, într-un mod oarecare, în legislaţiile naţionale, şi, doar mai tîrziu (la mijlocul sec. XX) principiile şi normele acestui drept au fost incluse în acte juridice internaţionale. Formarea normelor dreptului internaţional al dreptului omului, avînd la bază normele dreptului naţional (şi, în primul rînd, celui constituţional), corelaţia şi interacţiunea lor sunt pe larg descrise în literatură. Ca rezultat al acestei interacţini principiile dreptului la învățătură sunt în continuă dezvoltare, statele își asumă tot mai multe obligaţiuni în domeniul învățămîntului apar noile forme de apărare.

Dreptul omului la învățătură este reglementat într-o multitudine de documente internaţionale. Practic fiecare document ONU, dedicat drepturilor omului, conţine norme ce se referă la dreptul la învățătură. Putem spune că dreptul la învățătură a devenit o normă obligatorie şi convenţională pentru dreptul internaţional. Însă, datorită deosebirilor (divergenţilor) prezente în unele state în ce priveşte modul de abordare a drepturilor omului de prima şi cea de-a doua generaţie, conţinutul dreptului la învăţământ uneori nu este reflectat pe deplin în acte internaţionale universale. În linii generale,

documentele internaţionale determină garanţiile învăţământului primar gratuit deplin, asigură apărarea împotriva discriminării, cît şi stabilesc obligaţiile (atribuţiile) statului la realizarea cerinţelor corespunzătoare faţă de individ. Suntem de părere că dreptul la învăţătură este reglementat mai detaliat de dreptul internaţional decît de alte drepturi atît de prima cît şi de cea de-a doua generaţie.

Este de menţionat că datorită (complexităţii) dreptului la învăţătură nu există un document internaţional care ar reglementa toate relaţiile sociale legate de realizarea acestui drept. Din acest motiv, pentru definirea conţinutului dreptului analizat prin prisma dreptului internaţional este necesar a studia un număr mare de declaraţii şi convenţii. Mai mult de cît atît, o parte substanţială a (atribuţiilor) statului este stabilită de dreptul internaţional şi, din acest motiv, scopul studierii reglementării internaţionale a dreptului la învăţătură va fi căutarea a celor componente ale dreptului la învăţătură care au devenit standarde internaţionale şi care sunt ocrotite de dreptul internaţional.

Printre primele acte internaţionale de tip universal, care reglementează dreptul omului la învăţătură este Declaraţia universală a Drepturilor Omului din 1948[1]. Articolul 26 al Declaraţiei proclamă dreptul fiecărei persoane la învăţătură, stabileşte că învăţământul trebuie să fie gratuit şi obligatoriu, cel puţin în ceea ce priveşte învăţământul elementar (primar) şi general, iar învăţământul profesional şi cel superior trebuie să fie accesibil tuturor. Acest articol prevede că învăţământul trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalităţii umane, şi întărirea respectului faţă de drepturile omului, să promoveze înţelegerea, toleranţa, prietenia între toate popoarele şi toate grupurile rasiale sau religioase, de asemenea stabileşte şi dreptul prioritar al părinţilor în alegerea felului de învăţământ pentru copiii lor minori. Şi, într-u cît „catalogul drepturilor omului, proclamat în Declaraţia universală a Drepturilor Omului a fost prezentat drept ideal comun spre care ar trebui să tindă toate popoarele şi toate naţiunile” - drepturile reglementate în Declaraţie şi, în special, dreptul la învăţătură reprezintă, pe lîngă toate, un standard internaţional universal important. De aici rezultă că dispoziţiile Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului privind dreptul la învăţătură, sunt de fapt, standarde minime garantate ale raportului dintre personalitate şi stat, între societate şi alţi indivizi în domeniul învăţământului, care urmează a fi realizate înafara oricăror condiţii.

Declaraţia Universală a Drepturilor Onmului reglementează într-un spectru larg atît principiile de accesibilitate a tuturor la învăţământ cît şi participarea statului la acesta. În ce priveşte principiul liberei alegeri a felului de învăţământ, atunci acest principiu este determinat în Declaraţie Universală a Drepturilor Omului prin formula: „părinţii au dreptul de prioritate în alegerea felului de învăţământ pentru copiii lor minori”. Prin aceasta, Declaraţia universal a Drepturilor Omului creează elemente de bază pentru dezvoltarea ulterioară a dreptului la învăţătură, creează bazele legislaţiei naţionale şi a celei internaţionale.

Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale din 1966 acordă o deosebită atenţie dreptului la învăţătură.[2] Articolul 13 proclamă că drept scop principal în domeniul învăţământului este realizarea unor astfel de măsuri care ar permite ca învăţământul să fie accesibil şi calitativ. În primul rînd, statele-participante la prezentul Pact, trebuie să tindă spre introducerea învîţământului gratuit la toate etapele – de la învăţământul elementar (primar) (care trebuie să fie obligatoriu şi accesibil tuturor în mod gratuit şi necondiţionat) şi pînă la învăţământul superior). Statul creează baza juridică şi materială pentru dezvoltarea instituţiilor de învăţământ de orice nivel şi tip, asigură îmbunătăţirea continua a condiţiilor de muncă ale învăţătorilor şi a burselor satisfăcătoare pentru studenţi. Pactul stabileşte necesitatea garantării unui acces egal şi deschis la învăţământ. Mai mult ca atît, Pactul stabileşte că statele-participante la Pact se angajează să respecte libertatea părinţilor de a alege pentru copiii lor instituţii de învăţământ conforme cu normele minimale pe care le poate prescrie sau aproba statul în materie de învăţământ (educaţie) şi de a asigura educaţia religioasă şi morală a copiilor lor.

Aparent, Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale examinează dreptul la învăţătură ca fiind „un lucru pozitiv”, stabilind obligaţiile şi îndrumările pentru sistemele naţionale de învăţământ. Însă în acest Pact şi-au găsit reflectarea toate cele patru principii ale

[1] Declaraţia Universală a Drepturilor Omului , adoptată la New York la 10.12.1948, ratificată prin Hotărîrea Parlamentului RM nr. 217- XII din 27.07.1990, în Tratate Internaţionale la care Repulica Moldova este parte (1990-1998). Ediţia oficială (în continuare Tratate iternaţionale ...), vol.1, Chişinău, 1998, p. 11-18.

[2] Pactul Internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale din 16.12.1966. *Tratate internaţionale,1998, volumul 1, pag. 18 (În vigoare pentru Republica Moldova din 26.0.4.1993).*

dreptului la învăţătură. Reglementarea complexă a dreptului la învăţătură (fiind cel mai voluminos articol comparativ cu celelalte articole din Pact), cerinţele prescrise faţă de state-participante în domeniul învăţămîntului şi sistemul de control de realizare a lor – toate acestea caracterizează Pactul ca fiind principiul de bază al oricărui sistem de învăţămînt din lume. Temelie pentru acest drept îl constituie articolul 13 care prevede că: „Statele-participante la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are oricare persoană la învăţătură (educaţie)”, de aici rezultă obligaţiile ulterioare ale statelor-participante. Prin această formulare statele nu doar garantează fiecărei persoane dreptul la învăţătură prin realizarea sarcinilor ce le-au revenit, ci recunosc existenţa acestui drept şi în afara activităţii statale – adică reprezintă componentul negativ al dreptului la învăţătură.

Nu putem fi de acord cu acei autori care consideră că Pactul Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Ecomonice, Sociale şi Culturale nu stabileşte nemijlocit obligaţii legale existente, deoarece dreptul la învăţătură se referă la grupul drepturilor sociale, economice şi culturale, care depinde de prezenţa resurselor materiale în stat. Şi, necătînd la faptul că, articolul 2 al Pactului internaţional stipulează că fiecare stat-participant se angajează să garanteze „exercitarea deplină şi treptată” a drepturilor recunoscute în acest Pact, statul nu poate împiedica exercitarea libertăţii individului în domeniul învăţămîntului sau să admită în acest domeniu orice tip de discriminare.

Este evident că fiecare din cele patru principii ale dreptului la învăţătură şi-au găsit reflectare în Pact. Dintre toate documentele internaţional prin care se reglementează dreptul la învăţătură Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale pe deplin descoperă conţinutul şi particularităţile acestui drept.

Cu toate că Pactul nu prevede un careva organ de control specializat, Consiliul Economic şi Social al Naţiunilor Unite în anul 1978 a creat un Grup de lucru în scopul realizării prevederilor Pactului internaţional cu privire la drepturilor economice, sociale şi culturale, iar în anul 1985 acest Grup a fost reorganizat în Comisie cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale. Această structură reprezintă un organ auxiliar permanent al Consiliului în atribuţiile cărui intră examinarea permanent a problemelor ce ţin de realizarea prevederilor Pactului şi, în special, a dreptului la învăţătură.

În anul 1998 a nouăsprezecea Sesiune a Comisiei a fost dedicată problemelor dreptului la învăţătură: problemelor de ordin teoretic, consolidărilor în plan normativ şi problemelor întru realizarea acestora. În rezultatul acestor discuţii au fost determinate patru elemente ale dreptului la învăţătură: „nimeni nu poate fi lipsit de a-şi realiza dreptul la învăţătură” (conţinutul de bază al acestui drept), caracterul obligatoriu al învăţămîntului elementar (primar), libera alegere a formei de învăţămînt, respectarea drepturilor minorităţilor naţionale şi lingvistice. Comisia a definit trei tipuri ale obligaţiilor de drept ale statelor-participante: în primul rînd, obligaţiile generale, care trebuie să fie realizate necondiţionat (potrivit terminologiei actuale – „componentul negativ” al dreptului la învăţătură). În cel de-al doilea rînd, acesta este un minim obligatoriu în scopul susţinerii financiare a dreptului la învăţătură (după cum am menţionat anterior, sunt acele obligaţii ale statelor-participante, care sunt fundamentale şi care trebuie a fi asigurate în termen rezonabil). La aceasta trebuie de adăugat şi factorul variabil – ceea ce înseamnă necesitatea îmbunătăţirii continue a sistemului de învăţămînt întru atingerea scopurilor propuse şi rezolvarea problemelor participanţilor în domeniul învăţămîntului.

Această construcţie doar confirmă acele particularităţi ale dreptului la învăţătură, care sunt evidenţiate în capitolul doi al acestei lucrări. Complexitatea combinării componentului „negativ” şi a celui „pozitiv” în domeniul dreptului la învăţătură în Pact este soluţionată prin evidenţierea simultană a unui şir de aspecte. Acest domeniu a învăţămîntului fiind un domeniu în care statul nu poate să se implice din considerentul prezenţei la individ a dreptului la învăţătură, este un domeniu în care statul se poate implica doar în stricta conformitate cu obligaţiile ce-i revin în domeniul respectiv şi, în sfîrşit, este un domeniu de relaţii sociale în care statul se poate implica în cazul existenţei resurselor materiale.

În Pact[1], pentru prima dată, a apărut formula „prin educaţie orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă” care a confirmat normativ, că dreptul la învăţămînt trebuie să îmbine interesele tuturor participanţilor la procesul educaţional. Pactul internaţional cu

[1] Pactul Internaţional cu privire la drepturile civile şi politice din 16.12.1966 şi protocoalele sale facultative. *Tratate internaţionale,1998, volumul 1, pag 30.((În vigoare pentru Republica Moldova din 26.0.4.1993*

privire la drepturile economice, sociale şi culturale reprezintă un document internaţional de bază care reglementează dreptul la învăţătură şi în el şi-au găsit reflectarea practic toate particularităţile şi principiile lui.

Declaraţia Universalăa Drepturilor Omului şi Pactul Internaţional cu privire la Drepturile Ecomonice, Sociale şi Culturale au consolidat prin acte normative sistemul complex al relaţiilor între om, stat şi societate în domeniul învăţămîntului, bazat pe natura juridică a dreptului la învăţătură – pe principiile şi particularităţile ce le uneşte. La aceste acte a aderat o bună parte a ţărilor lumii, şi din acest considerent putem spune că aceste principii ale dreptului la învăţătură, ce sunt supuse studierii, au devenit standarde recunoscute, care si-au găsit dezvoltarea şi în alte documente internaţionale.

Printre documentele ONU, care reglementează dreptul la învăţătură putem de asemenea evidenţia:

a) Convenţia internaţională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din anul 1965[1], în articolul 5 prevede obligaţia statelor-participante „să garanteze dreptul fiecăruia la egalitate în faţa legii fără deosebire de rasă, culoare, origine naţională sau etnică” la realizarea dreptului la învăţămînt şi formarea profesională;
b) Declaraţia privind dreptul la dezvoltare din anul 1986, articolul 1 al cărei prevede obligaţia statului de a crea condiţii pentru realizarea drepturilor fiecărei persoane de a participa la dezvoltarea economică, culturală şi politică, fapt care este dificil de realizat în lipsa unui nivel corespunzător de dezvoltare a sistemului de învăţămînt. Această Declaraţie stabileşte obligaţia statului de a asigura tuturor accesul egal la educaţie;
c) Convenţia cu privire la drepturile copilului din anul 1989[2], articolul 28 al cărei stipulează, pe lîngă obligaţiile prevăzute în Pactul internaţional cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale, că, statele-participante vor avea obligaţia de a pune la dispoziţia copiilor şi de a permite accesul acestora la informarea şi orientarea şcolară şi profesională cît şi de a lua măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a şcolii şi pentru reducerea ratei abandonului şcolar. De asemenea Convenţia stabileşte că statele-participante vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura aplicarea măsurilor de disciplină şcolară într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca fiinţă umană, şi de această dată, controlul asupra acestei probleme îi revine statului;
d) Declaraţia privind drepturile persoanelor care fac parte din minorităţi naţionale sau etnice, lingvistice şi religioase din anul 1992[3], articolul 4 al cărei prevede că statele vor lua masurile necesare pentru a asigura persoanelor aparţinînd minorităţilor exercitarea deplina si efectiva a tuturor drepturilor si libertăţilor fundamentale, fără nici un fel de discriminare şi în deplina egalitate în faţa legii şi să aibă posibilităţi adecvate pentru a învăţa limba maternă sau a se instrui în limba maternă. De asemenea, statele vor lua, atunci cînd este cazul, măsuri în domeniul îmvţămîmtului pentru a încuraja cunoaşterea istoriei, tradiţiilor, limbii şi culturii minorităţilor existente pe teritoriul lor;
e) Convenţia privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi din anul 2006[4], articolul 24 al cărei prevede că statele-participante au obligaţia să asigure un astfel de sistem de învăţămînt adaptat necesităţilor persoanelor cu dizabilităţi („un sistem de învăţământ incluziv”), şi să garanteze interzicerea discriminărilor în ce priveşte accesul la învăţătură, asigurînd instruirea persoanelor, în special, a copiilor orbi, surzi sau au ambele deficienţe, oferită în limbajul corespunzător, în modalităţile şi mijloacele de comunicare individualizate;
f) Declaraţia cu privire la învăţămînt şi pregătirea în domeniul învăţămîntului din anul 2011[5] în care sunt prevăzute obligaţiile şi recomandările pentru state, instituţii de învăţămînt, instituţii ale societăţii civile, sectorul particular, persoane cu funcţii de răspundere cît şi pentru organizaţii de drept naţional în domeniul extinderii cunoştinţelor despre drepturile omului.

[1] Convenţia internaţională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială din 21.12.1965. *Tratate internaţionale,1998, volumul 1, pag. 77 (În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993).*

[2] Convenţia Internaţională cu privire la drepturile copilului din 20.11.1989. *Tratate internaţionale,1998, volumul 1, pag. 51 (În vigoare pentru Republica Moldova din 25.02.1993)*

[3] Convenţia-cadru privind apărarea minorităţilor naţionale din 18.04.1995. *Tratate internaţionale,2001, volumul26, pag.93 (În vigoare pentru Republica Moldova din 01.02.1995).*

[4] Convenţia privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi din anul 2006 ratificată prin LEGE Nr. 166 din 09.07.2010 pentru ratificarea Convenţiei Organizaţiei Naţiunilor Unite privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi. Publicat: 23.07.2010 în Monitorul Oficial Nr. 126-128, art Nr : 428

[5] http://cpescmdlib.blogspot.com/2012/10/coe-intrari-noi-culegere-de-acte.html

Pe lîngă cele menţionate, dispoziţii similare privind obligaţiile statului în domeniul învăţămîntului sunt consfinţite practic în toate documentele Organizaţiei Naţiunilor Unite, care reglementează statutul de drept al oamenilor, ce au nevoie de o protecţie deosebită, la fel ca interzicerea discriminării. Printre aceste documente se numără şi Convenţia privind statutul apatrizilor din 1954, Declaraţia privind dreptul persoanelor cu retard mintal din 1971, Convenţia internaţională de apărare a drepturilor muncitorilor-migranţi şi a membrelor familiei lor din 1990 şi altele.

Convenţia Americană a drepturilor omului[1] acordă posibilitatea protecţiei judiciare a principiilor accesului egal la învăţămînt, a liberei alegeri a învăţămîntului şi a cerinţelor individului faţă de stat în domeniul învăţămîntului – şi anume a principiului participării statului la procesul de învăţămînt.

Carta Africană a drepturilor omului şi popoarelor din 1981[2], comparativ cu alte documente americane şi europene de acest gen, conţinea dispoziţia despre dreptul la învăţătură, însă aceasta era doar una: «fiecare om are dreptul la învăţătură». Analizînd textul Cartei şi a Protocolului privind înfiinţarea Curţii Africane de apărare a drepturilor omului şi a popoarelor din 1998, putem deduce că Curtea apără dreptul omului la învăţămînt, însă interpretarea acestei formulări generale îi revine Curţii – iar singura obligaţie a statului în domeniul învăţămîntului şi anume «dezvoltarea şi apărarea valorilor morale şi de tradiţie, recunoscute de societate», evident că nu pot fi apărate în cadrul dezbaterilor judiciare privind încălcarea dreptului subiectiv.

De aici putem deduce că standardele constituţionale a dreptului omului la învăţătură reprezintă continuarea logică a celor internaţionale.

SUBCLASA DESCENDENȚILOR ȘI MODUL DE VENIRE LA MOȘTENIRE A ACESTORA, IN REGLEMENTAREA LEGISLAȚIEI REPUBLICII MOLDOVA

CHIRONACHI Vladimir, doctorand, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *In this article the author intended to shou the importance and highlight the particularities of this Institution inthe sistem of Civil Law. Also, he intended to cover the lackes that he had identified in the law by offering answers to some delicate questions teoretics and practice.*

În dreptul Republicii Moldova, rudele de acelaşi grad constituie o clasă. În ce priveşte moştenirea, a fost pus semnul egalităţii între aceste două criterii tehnico-juridice - clasa de moştenitori şi gradul de rudenie.

Art. 1500 CC al RM, ţinînd cont de gradul de rudenie al succesorilor cu cel despre a cărui moştenire este vorba, îi împarte pe moştenitorii legali în trei clase.

Gradul de rudenie este distanţa dintre două rude, măsurată pe linia legăturii de rudenie, după numărul naşterilor intervenite.

Legiuitorul cheamă la moştenire rudele apropiate ale celui despre a cărui moştenire este vorba, şi anume: copiii, părinţii, fraţii, surorile, bunicii, nepoţii de frate şi de soră incapabili de muncă, precum şi soţul supravieţuitor.

În scopul împiedicării fărîmiţării moştenirii şi a scăderii valorii sale economice, legea instituie o ordine a vocaţiei legale concrete a moştenitorilor folosind clasa(ordinul) de moştenitori şi gradul de rudenie şi stabilind trei principii de bază ale devoluţiunii legale:[3]

I. Moştenitorii vor fi chemaţi la moştenire în ordinea claselor de moştenitori legali (principiul priorităţii clasei de moştenitori);
II. Rudele de grad mai apropiat, în cadrul aceleiaşi clase, înlătură de la moştenire rudele mai îndepărtate în grad (principiul proximităţii gradului de rudenie);

[1] Convenţia americană referitoare la drepturile omului adoptată la 22 noiembrie 1969, la San José, în Costa Rica.
[2] Carta Africană a Drepturilor Omului şi ale Popoarelor a fost adoptată, la Nairobi (Kenya), la 26 iunie 1981 intrată intrată în vigoare la data de 21 octombrie 1986.
[3] “Drept Civil. Succesiunile” Dumitru C. Florescu, Bucureşti, 2001 pag.45

III. Rudele de grad egal, în cadrul aceleiaşi clase, moştenesc în părţi egale (principiul împărţirii succesiunii între rudele de acelaşi grad, în părţi egale).

În continuare vom aborda problema venirii la moştenire a descendenţilor şi care ar fi soluţiile pentru a înlătura lacunele existente.

Astfel potrivit art.1500 alin.(1) pct.a) din Codul Civil al RM, **din clasa I de moştenitori fac parte**: ***descendenţii*** (fii şi fiicele celui ce a lăsat moştenirea, la fel cei născuţi vii după decesul lui, precum şi cel înfiaţi) soţul supraveţuitor şi ascendenţii privilegiaţi (părinţii, înfietorii) celui ce a lăsat moştenirea. Spre deosebire de moştenitorii din alte clase, moştenitorii care fac parte din clasa I sînt moştenitori rezervatori: rezerva cuccesorală este de ½ din cota ce s-ar fi cuvenit fiecăruia din ei în caz de succesiune legală, dacă sunt incapabili de muncă, acest beneficiu legal fiind acordat şi descendenţilor inclusiv.

Pînă a dispune analiza modului de culegere a patrimoniului succesoral urmează să clarificăm cine sunt descendenţii în opinia codului civil

Astfel din categoria descendenţilor fac parte:

- Copii din căsătoria celui care lasă moştenirea. Constatarea nulităţii căsătoriei nu va produce efecte asupra copiilor rezultaţi dintr –o astfel de căsătorie, aceştia păstrîndu –şi drepturile care revin copiilor din căsătorie , chiar dacă ambii soţi au fost de rea credinţă la închierea acesteia, astfel vocaţia succesorală reciprocă dintre păruinţi şi copii nu suferă nici o atingere;
- Copii celui care lasă moştenirea sau descendenţii lui din afara căsătoriei, cu singura condiţie ca paternitatea să fie stabilită potrivit legii. Aşadar, principiul în această privinţă este asimilarea copilului din afara căsătoriei cu cel din căsătorie. Provenienţa copilului de la tată prezintă unele dificultăţi în cazul în care copilul este născut în afara căsătoriei . potrivit alin 3 art. 17 codului familiei al Republicii moldova copilul născut din părinţi căsătoriţi ori în timp de 300 de zile din momentul desfacerii căsătoriei , declarării căsătoriei nule sau decesului soţului mamei copilului are ca tată pe soţul (fostul soţ) al mamei, dacă nu a fost stabilit contrariul. Această prezumţie de paternitate a soţului (fostului soţ) poate fi înlăturată printr– o declaraţie a soţilor (foştilor soţi) depusă personal. În cazul în care unul din soţi , nu se poate prezenta personal, declaraţia autentifică notarial se expediază organului de stare civilă (alin 14) art. 47 c fam. RM.). Paternitatea copilului născut în afara căsătoriei poate fi recunoscută de către tatăl sau printr –o declaraţie comună a acestuia şi a mamei copilului depusă la organul de stare civilă. Dacă copilul este născut din părinţi necăsătoriţi între ei şi în lipsa declaraţiei comune a părinţilor sau a tatălui, paternitatea se stabileşte de către instanţa de judecată în baza declaraţiei unuia dintre părinţi, a tutorelui (curatorului) sau a copilului însuşi la atingerea majoratului (art. 48 C. Fam. RM). Contestarea paternităţii se face conform art. 49 C. Fam RM, doar pe cale judecătorească, de către persoanele şi în condiţiile prevăzute de lege. Astfel spus, copilul din afara căsătoriei care şi –a stabilit paternitatea ,are aceiaşi situaţie legală ca şi copilul din căsătorie, atât faţă de părinte, cît şi faţă de rudele acestuia.

Spre deosebire de Codul Civil al RM care asimilează copii din căsătorie cu cei din afara căsătoriei legiuitorul francez a prevăzut un caz cînd copilul din afara căsătoriei are drepturi reduse în raport cu copilul din căsătorie. Este vorba de copilul din afara căsătoriei a cărui tată sau mamă în timpul concepţiei sale era căsătorit cu o altă persoană. Aceste drepturi reduse nu se aplică decît în cazul cînd acest copil „adulterin” vine în concurs cu un copil care a rezultat din căsătoria în timpul căreia a avut loc adulterul).

- Copii înfiaţi. Înfierea este actul juridic în temeiul căreia se stabilesc raporturi de rudenie între înfiat şi descendenţii săi, pe de o parte , şi înfietor şi rudele acestuia, pe de altă parte asemănător acelora care există în cazul rudeniei fireşti. Raporturile dintre înfietor şi înfiat sunt asemănătoare clor existente între părinţi şi copii, adică înfiatul şi descendenţii săi dobîndesc , prin efectul înfierii, aceleaşi drepturi pe care le are copilul din căsătorie faţă de părinţii săi. Înfiatul şi descendenţii săi vor avea vocaţie succesorală la moştenirea lăsată de defunct, deoarece ei devin rude nu numai cu înfietorul dar şi cu rudele acestuia, între care şi ascendentul înfietorului care lasă moştenirea;
- Copii concepuţi, dar născuţi vii după decesul părinţilor sau al unuia dintre ei.

Nu sunt consideraţi succesori şi nu pot să moştenească copii ,, luaţi de suflet”, adică minorii care au fost adăpostiţi, crescuţi, îngrijiţi, educaţi în unele familii, de obicei, de rudele îndepărtate sau chiar de străini ce nu a au copii proprii. În toate aceste cazuri copii luaţi „de suflet” nu au fost oficial înfiaţi (adoptaţia), din care considerente nu pot pretinde la succesiune în cazul decesului părinţilor care iau crescut şi iau educat.

Descendenţii pot culege moştenirea în nume propriu sau prin reprezentare, inclusiv prin transmisie succesorală (descendenții de gr. II și mai îndepărtat de rudenie cu defunctul).

Problema care o generează legislația civilă și anume art 1500 CC, este faptul că acesta prin descendenți enumără doar fiii și fiicele defunctului: **din clasa I de moştenitori fac parte**: ***descendenţii (fii şi fiicele celui ce a lăsat moştenirea, la fel cei născuţi vii după decesul lui, precum şi cel înfiaţi***).

Astfel cei care pot culege patrimoniul succesoral, în calitate de descendent și în nume propriu, sunt doar descendenții defunctului de gradul I de rudenie, descendenții de gradul II și următorii vor putea culege patrimoniul succesoral doar prin intermediul instituției reprezentării succesorale sau a transmisiei succesorale. Altfel spus dacă fiii și fiicele defunctului vor putea participa la partajarea patrimoniului succesoral în nume propriu, doar cu respectarea condițiilor necesare pentru a moșteni, atunci nepoții și strănepoții defunctului vor putea moșteni doar dacă sunt întrunite condițiile de operare a reprezentării succesorale sau a instituției transmisiei succesorale.

Consider că articolul 1500 CC aduce o atingere directă subclasei descendenților, practic fără temei înlăturând indirect de la moștenire nepoții și strănepoții defunctului, care în viziunea sistemului romano germanic sunt parte componentă a subclasei descendenților. Mai mult ca atît inclusiv dreptul roman protejând familia romană, a inclus în subclasa descendenților nu doar fiii și fiicele ci și nepoții și strănepoții în linie dreaptă la infinit, fapt pe care consider că inclusiv și legiuitorul Republicii Moldova trebuia să-l facă.

Un alt argument în acest sens, ar fi faptul că, descendenții de gradul II și următorul pînă la infinit pot culege patrimoniul succesoral prin reprezentare succesorală. Este de menționat că instituția reprezentării succesorale, este o parte componentă a moștenirii legale, altfel spus legiuitorul recunoaște calitatea de moștenitor rezervatar și indirect cea de moștenitor legal al descendenților de gradul II și următorul, însă tot odată nu acordă posibilitatea acestora de a culege patrimoniul succesoral în nume propriu.

Spre exemplu într-o speță unde la data deschiderii succesiunii există doar un nepot al defunctului în viață, în cazul în care nu sunt intrunite condițiile reprezentării succesorale sau a transmisiei succesorale statul va culege întregul patrimoniu succesoral în baza certificatului de moștenire vacantă.

Soluții

Pentru a înlătura acele aspecte injuste aplicate de articolul 1500 CC descendenților de gradul II și următorul, ar fi necesar ca legiuitorul să prevadă expres că din clasa I de moștenitori legali fac parte descendenții, care sunt fiii și fiicele acestuia, inclusiv nepoții și strănepoții în linie dreaptă la infinit. Sau în redacția CC ar suna în felul următor: **din clasa I de moştenitori fac parte: *descendenţii* (fii şi fiicele celui ce a lăsat moştenirea, la fel cei născuţi vii după decesul lui, precum şi cel înfiaţi, inclusiv nepoții și strănepoții acestora în linie dreaptă la infinit) soţul supraveţuitor şi ascendenţii privilegiaţi (părinții, înfietorii) celui ce a lăsat moştenirea.**

Bibliografie:

Acte normative:

1. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat la 6 iunie 2002.
2. Codul familiei al Republicii Moldova.
3. Conventia Europenă a Drepturilor Omului, ratificată prin Hotărirea Parlamentului Republicii Moldova nr.1298-XII din 24.07.1997.

Monografii:

1. Adam I, Rusu A, Drept civil. Succesiuni, Ed. All Beck, Bucureşti, 2003.
2. Bacaci A,Comăniţă Gh, Drept civil. Succesiunile, Ed. All Beck, Bucureşti, 2003.
3. Bacaci A, Hageanu Codruţa, Dumitrache V, Dreptul Familiei. Curs Universitar, Ed. All Beck, Bucuresti, 1999.
4. Baieş Sergiu, Drept Civil. Partea generală. Persoana fizică persoana juridică, Chişinău, 1997.
5. Bănărescu Iulia, Noţiunea de moştenire vacanţă şi natura ei juridică. Revista naţională de drept nr. 10 din 2006.
6. Barberousse-Guibert Evelyne, Topeza Diana, Le guide pratique du Droit, France, 1985.
7. Botea Gh., Ticlea Alex, Drept civil, Arad, 2003.

8. Bloşenco A., Drept Civil. Contracte speciale. Dreptul de moştenire, Chişinău, 2003.
9. Cantacuzzino Matei B., Elementele dreptului civil, Ed. All Beck, Bucureşti, 1998.
10. Cărpenaru St., Drept Civil. Contracte speciale. Dreptul de m oştenire, Bucureşti, 1983.
11. Chibac Gh., Baieşu A., Rotari A., Efrim O., Drept Civil . Contracte speciale, Ed. Cartier juridic, Chisinau, 2005.
12. Culegere de hotăriri explicative ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie,(mai 1974-iulie 2002), Chişinău, 2002.
13. Chirică Dan, ,, Drept civil succesiuni, editura Lumina Lex, Bucureşti.
14. Chirică Dan, Drept civil. Succesiuni şi testamente. Editura Roseşti, Bucureşti 2003.
15. Cocoş Stefan, Drept roman, editura Lumina Lex, Bucureşti 1997.
16. Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova,vol II, Ed. Arc,Chisinau,2006.
17. Costin M, Marile institutii ale dreptului civil romîn, vol I, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982.
18. Deak F., Tratat de drept civil.Contracte speciale, Ed. Universul juridic, Bucuresti, 2001.
19. Deak Franciuc, Tratat de drept succesoral, ediţia II, Bucureşti 2002.
20. Dogaru I., Drept Civil.Succesiunile,Ed. All Beck, Bucuresti, 2003.
21. Eliescu M. Transmisiunea şi împarţeala moştenirii în dreptul RSR, Ed. Academiei, Bucuresti, 1966.

ASPECTE A REGLEMENTĂRII MUNCII SPORTIVILOR PROFESIONIŞTI.

BOSÎI Dumitru, judecător,
Judecătoria Cahul

Abstract: *The need to ensure the social status of professional sportsmen and to protect their labour rights, providing them decent working conditions and protecting them from any form of exploitation, determines the need of an interdisciplinary research of the main legal provisions on professional sports, in order to adjust the existing national establishment to international standards.*

This given release focuses on general issues of legal provisions on sports performance, and in particular the legal labour aspects which guide the activities of professional athletes, in different countries.

Introducere. Carta Europeană a Sportului, adoptată în 1992 de Comitetul Miniştrilor statelor membre a Consiliului Europei, prevede în Articolul 8 obligaţia statelor membre, printre care şi Moldova, de a garanta sportivilor profesionişti statutul social respectiv şi protecţia muncii lor, asigurându-le practicarea sportului în condiţii decente şi protejându-i de orice formă de exploatare.[1] Din păcate, Moldova este încă departe de a realiza această obligaţie.

Problema încadrării relaţiilor de muncă în care sânt implicaţi un număr crescând de sportivi profesionişti într-un cadru legal eficient şi conferirea unei protecţii sociale corespunzătoare devine o problemă cu caracter transnaţional.Astfel, se impune necesitatea cercetării interdisciplinare ale principalelor reglementări juridice privind sportul profesionist, determinând posibilităţile de racordare la standardele internaţionale şi de îmbunătăţire a sistemului legislativ naţional.

1. Aspecte generale comparate de reglementare juridică a muncii sportivilor profesionişti

Legea cu privire la cultura fizică şi sport prevede în Articolul 1 că autorităţile administraţiei publice, instituţiile educative şi organizaţiile sportive, organizaţiile neguvernamentale de profil au obligaţia să încurajeze sportul pentru toţi şi sportul de performanţa, acordând o atenţie specială creării condiţiilor de practicare a acestora[2]. Atitudinea faţă de sport în Republica Moldova este însă departe de a fi pozitivă, sportul fiind privit drept divertisment, iar sportivii profesionişti drept oameni care nu au avut capacităţile intelectuale să-şi găsească un loc de muncă tradiţional.

În acest context este important de menţionat experienţa altor state în promovarea sportului şi recunoaşterea funcţiilor psiho-fiziologico-sociale ale acestuia. În Brazilia Constituţia adoptată în 1988[3]prevede în Articolul 217 că este de datoria statului să promoveze sportul. Pentru Brazilia, fotbalul a fost cartea de vizită în lume. Prezenta cercetare va argumenta că reglementarea juridică a

[1]Carta Europeană a Sportului Nr. R(92)13, 1992
[2]Legea RM cu privire la protecţia muncii Nr. 625-XII din 02.07.91
[3]Constituţia Braziliei din 1988

sportului în Republica Moldova este superficială şi că se impune necesară studierea experienţei altor state pentru determinarea propunerilor de reglementare exhaustive.

Legislaţia existentă reglementează superficial sportul, în special problema muncii sportivilor profesionişti. În Moldova, adoptarea Codului Muncii nou la 28 martie 2003, în vigoare din 1 octombire 2003, a constituit o încercare lăudabilă de a cuprinde toate categoriile de salariaţi, spre deosebire de Codul vechi care era focusat practic în exclusivitate asupra unităţilor şi întreprinderilor de producere. În Codul Muncii nou însă nu există reglementări comprehensive referitor la toate categoriile existente de salariaţi. Sportivii profesionişti, la fel ca şi cadrele didactice, au rămas în continuare practic în afara reglementărilor.

Articolul 325 din Codul Muncii face trimiterea la „particularităţile prevăzute de legislaţia în vigoare”[1]. Legislaţia în vigoare se rezumă la Legea privind cultura fizică şi sportul, care conţine un singur titlu referitor la sportivii profesionişti. Unele reglementări existente sânt însă departe de standardele internaţionale şi de experienţa altor state în domeniu. Este necesară operarea unor schimbări în legislaţie, dar în primul rând în mentalitatea societăţii, pentru a adera la standardele Uniunii Europene.

2. Reglementarea muncii sportivilor profesionişti. Particularităţi comparative privind semnarea contractului de muncă.

Legea cu privire la cultura fizică şi sport prevde în Articolul 2 dreptul fiecărui cetăţean al Moldovei la practicarea sportului, inclusiv a sportului ca profesie[2]. Unicul element material care determină protecţia sportivului de normele Dreptului Muncii este dacă acesta este considerat angajat şi se află într-un raport juridic de muncă. Curtea Europeană de Justiţie, în *cazul Lawrie-Blum* (1985), a menţionat că trăsătura esenţială a unei relaţii de muncă este efectuarea serviciilor de către o persoană pentru altă persoană şi sub supravegherea acesteia pentru o anumită perioadă de timp, fiind remunerat pentru serviciile prestate[3].

Caracterele raportului juridic de muncă obişnuit nu se deosebesc calitativ de elementele relaţiei între sportivul profesionist şi clubul pe care acesta îl reprezintă. Profesorul I. T. Ştefănescu consideră că **caracterele esenţiale** ale raportului juridic de muncă sânt[4]: persoana care prestează munca este persoană fizică; natura personală (intuitu personae); caracterul succesiv; raportul de subordonare între angajat şi angajator; capacitatea angajatorului de a emite directive, de control şi disciplină; caracter oneros; existenţa unu sistem legal de protecţie a salariatului.

Raportul juridic care stă la baza muncii prestate de sportivul profesionist are şi el caracter oneros şi prezintă elemente tangibile de subordonare a sportivului faţă de patron şi antrenor, ultimii având capacitatea de a emite directive, de a impune regulamente de ordine internă şi de a penaliza nerespectarea disciplinii. Munca sportivului prezintă aceleaşi caractere esenţiale şi nu există nici un motiv care ar argumenta excluderea acestui raport juridic din cadrul relaţiilor convenţionale de muncă care au la bază contractul individual de muncă.

În Franţa, **contractul de muncă** este baza oricărui raport juridic de muncă. În absenţa acestuia nu poate exista angajare în câmpul muncii.[5] Codul Muncii al Republicii Moldova defineşte în Articolul 1 categoria de “salariat”, unde sânt incluse persoanele fizice care prestează o muncă conform unei anumite specialităţi, calificări sau într-o anumită funcţie, în schimbul unui salariu, în baza contractului individual de muncă. Relaţia între sportiv şi proprietarul echipei este o relaţie contractuală, reglementată de normele Dreptului Muncii. În Spania munca sportivilor profesionişti a fost în afara dreptului muncii pentru o perioadă îndelungată de timp. Tendinţele de uniformizare a legislaţiei existente în UE au supus Spania presiunilor care au cauzat totuşi includerea muncii sportivilor profesionişti în sfera de reglementare a dreptului muncii, această rămânând însă o relaţie specială de muncă.

Articolul 16 al Legii Republicii Moldova cu privire la educaţie fizică şi sport prevede imposibilitatea participării la competiţiile sportive oficiale, locale sau naţionale, fără calitatea de membru al unei asociaţii, club sau federaţii sportive naţionale. Articolul 17 continuă această ordine de idei, definind sportivul profesionist drept persoana care practică sportul ca profesie şi obţine venituri pe baza contractului de munca încheiat cu asociaţia sau clubul sportiv la care sânt membri.

[1]Codul Muncii al Republicii Moldova, adoptat la 28 martie 2003. în vigoare din 1 octombire 2003
[2]Legea RM cu privire la protecţia muncii Nr. 625-XII din 02.07.91
[3]Barnard Catherine, „EC Employment Law”, II edition, Oxford University Press 2000
[4]Ştefănescu Ion Traian, “Dreptul Muncii”, ediţia II, Lumina Lex, Bucureşti 2002
[5]http://www.eurofound.eu.int/emire/FRANCE/CONTRACTOFEMPLOYMENT-FR.html

Toate elementele esenţiale ale unui contract de muncă sânt specifice şi contractelor sau acordurilor existente între sportiv şi club.[1] Contractele de muncă încheiate de sportivii profesionişti se caracterizează prin unele **particularităţi** comparativ cu profesiile obişnuite.

Acordul sportivului şi a angajatorului la încheierea contractului individual de muncă trebuie să se conformeze normelor de drept civil în materia obligaţiilor[2]: să fie exprimat în deplină cunoştinţă de cauză în mod neechivoc; să exprime cu certitudine intenţia de a produce efecte juridice (să nu fie vag, neangajant sau condiţionat); să fie exteriorizat (tăcerea nu are valoare de consimţământ exteriorizat); să nu fie afectat de vicii de consimţământ.

Contractul individual de muncă, fiind un contract sinalagmatic, are ca **obiect** prestaţiile reciproce ale părţilor – prestarea muncii de către salariat, şi remunerarea de către patron. O formulă interesantă care poate fi atestată în contractele de muncă ale fotbaliştilor profesionişti prevăd angajarea în calitate de fotbalist neamator drept obiectul contractului, fără a se menţiona din start obligaţia corelativă care îi revine patronului de a remunera munca angajatului. Munca sportivului este obligaţia lui fundamentală în calitate de salariat şi include în sine antrenamente, menţinerea în formă fizică optimă, participarea la competiţii. Sportivului i se prescrie participarea necondiţionată în toate meciurile oficiale, procese instructive, antrenamente şi alte genuri de manifestaţii. Printre obligaţiile sportivului se mai numără purtarea unformei clubului pe care îl reprezintă şi respectarea ordinelor şi recomandările antrenorului şi a medicului în ceea ce priveşte programul şi modul de viaţă, alimentare şi odihnă, aceste obligaţii având un caracter invaziv faţă de viaţa personală a sportivului. Sportivul este obligat să respecte clauza de confidenţialitate. Printre obligaţiile clubului se numără: achitarea salariului lunar; organizarea procesului de joc şi antrenament sub conducerea specialiştilor calificaţi; asigurarea locului de lucru – terenuri de joc, de antrenamente; asigurarea cu inventar sportiv şi echipament care include unformă şi încălţăminte; asigurarea deservirii sportiv-medicale şi sportiv-curative; achitarea buletinului de boală şi a indemnizaţiilor în caz de accidentare; acordarea concediului anual.

Fotbaliştii moldoveni **nu au dreptul** să evolueze pentru orice altă echipă de fotbal, nici chiar în timpul jocurilor amicale, şi să participe la orice fel de acţiuni de publicitate şi reclamă fără acordul scris al Clubului obţinut în prealabil. Sportivul nu are dreptul de a utiliza înainte, în timpul şi după meciuri substanţe care au drept scop perfecţionarea artificială a capacităţilor lui fizice şi psihice (doping).

Cauza contractului este scopul urmărit de fiecare parte, salariatul urmărind de obicei scopul de a obţine un salariu care să-I asigure existenţa, iar angajatorul – scopul de realizare a obiectului de activitate şi în final un profit[3]. În cazul sportului profesionist, sportivii mai urmăresc şi scopul de expunere a talentelor sale deosebite, recepţionând atât satisfacţii de ordin moral, cum ar fi recunoaşterea din partea publicului, dar şi scopul de a fi “descoperit” de un patron mai bogat care i-ar oferi mai mult pentru potenţialul său.

Accepţiunea legală a **locului muncii** este localitatea şi unitatea unde se prestează munca[4]. În domeniul sportului profesionist, această accepţiune este frecvent dificl de definit, deoarece munca sportivului presupune multe deplasări la cantonamente şi competiţii şi antrenarea în diferite condiţii special adaptate pentru antrenamente. În cazul relaţiilor de muncă în domeniul sportului profesionist, cea de-a doua accepţiune a locului de muncă, care indică mediul, dotările şi resursele necesare pentru o anumită muncă, este mai adecvată.

Articolul 52 al Codului Muncii Republicii Moldova prevede posibilitatea de inserare în contract a unei **clauze de mobilitate**, care permite angajatorului să dispună de o activitate ce nu presupune un loc stabil de muncă. Legislaţia românească prevede o altă accepţiune a clauzei de mobilitate, presupunând dreptul angajatorului de a dispune de deplasări obligatorii ale salariatului în scopul realizării sarcinilor de serviciu[5].

În legislaţia muncii a unor state dezvoltate din punct de vedere industrial mai există şi o clauză de neconcurenţă, care presupune obligaţia angajatului de a nu face concurenţă fostului său patron. Această clauză presupune imposibilitatea salariatului de a se angaja la o unitate concurent care efectuiază lucrări identice, pentru un termen care variază de la stat la stat de la 1 an la 5 ani[6]. În cazul

[1]DorneanuValer, Bădică Gheorghe, DreptulMuncii, Lumina Lex, Bucureşti 2002, p. 354
[2]Ştefănescu Ion Traian, “Dreptul Muncii”, ediţia II, Lumina Lex, Bucureşti 2002
[3] Davis Timothy, Mathewson Alfred and Shropshire Kenneth, “Sports and the Law: A Modern Anthology”, West Publishers 1999
[4]Ştefănescu Ion Traian, “Dreptul Muncii”, ediţia II, Lumina Lex, Bucureşti 2002, pg.136;
[5]Ştefănescu Ion Traian, “Dreptul Muncii”, ediţia II, Lumina Lex, Bucureşti 2002, pg.242;
[6] КиселевИ.Я., «Сравнительное и Международное Трудовое Право», Москва, Дело 1999, pg.103

sportului profesionist, o asemenea clauză ar limita efectiv munca sportivului profesionist, legându-l de clubul care l-a descoperit.

Legea Braziliei Nr. 9.615/98, supranumită şi Legea Pele[1], impune contractelor individuale de muncă cu sportivii profesionişti următoarele elemente cumulative obligatorii, în absenţa cărora contractul este nul:Toate contractele de muncă urmează a fi perfectate în formă scrisă, fiind semnate de sportiv şi de club; Contractele trebuie să fie încheiate pe un termen determinat, expres stipulat;Remunerarea urmează să fie expres stabilită în contract;Contractul trebuie să prevadă penalităţi pentru încălcarea stipulaţiilor contractuale sau desfacerea unilaterală a contractului efectuată fără respectarea termenului de preaviz.

În SUA contractele individuale de muncă ale sportivilor conţin în sine elemente din multiple ramuri de drept, fapt ce denotă complexitatea muncii sportivilor profesionişti. Astfel, în conţinutul unui contract standard se includ prevederi referitor la termenul contractului, compensaţii, starea fizică, traume, cerinţele înaintate faţă de pregătirea sportivilor, disciplina internă, modalităţile de desfacere ale contractului, dreptul sportivului la un procentaj din venitul realizat din publicitate şi difuzarea televizată a meciului, dreptul sportivului de a participa în acţiuni publicitare şi condiţia de preaviz oferit clubului în acest caz[2]. Contractul individual de muncă al unui sportiv profesionist în Moldova este departe de a fi atât de explicit.

Articolul 58 (1) al Codului Muncii Republicii Moldova prescrie contractului de muncă **forma scrisă**. Forma scrisă nu este o precondiţie *ad validatem* pentru existenţa contractului, ci doar o condiţie de probă a existenţei unei relaţii contractuale între salariat şi angajator. Nici o normă legală nu stipulează că lipsa formei scrise atrage drept sancţiune nulitatea contractului de muncă[3]. Dacă relaţiile de muncă apar fără perfectarea în scris a contractului, acesta este considerat încheiat pe durată nedeterminată şi urmează a fi perfectat în scris ulterior. În Belgia Legea din 24 februarie 1978[4] merge pe aceiaşi ordine de idei, stipulând forma scrisă a contractului individual de muncă al sportivului profesionist. Dacă acesta este încheiat verbal, se consideră şi el a fi încheiat pe o perioadă nedeterminată[5]. **Termenul** maxim al unui contract nu trebuie să depăşească 5 ani, termen care se regăseşte şi în Codul Muncii al Republicii Moldova, articolul 54 (2). Conform legislaţiei braziliene, contractul individual de muncă al sportivului poate fi încheiat pe un termen de la 3 luni la 5 ani[6]. Legislaţia română în domeniul muncii tinde spre contracte pe durată nedeterminată, considerate de Articolul 70(1) al Codului Muncii românesc drept o garanţie a stabilităţii în muncă.

În SUA, majoritatea Ligilor de sport profesionist au un **Contract-tip**, care poate fi modificat pentru a reflecta necesităţile speciale sau talentele deosebite ale unui jucător individual. O trăsătură specifică care deosebesc Ligile sportivilor profesionişti de sindicate şi alte uniuni ale salariaţilor este implicarea acesora în negocierea unor clauze esenţiale ale contractului individual de muncă cum sânt salariile determinate pentru sportivii care activează în această ramură de sport. Ligile stabilesc în negocierea contractului colectiv pentru genul dat de sport salariul minim, sportivii şi agenţii acestora avându-l ca bază de negociere a remunerării individuale[7]. Majoritatea sportivilor americani sânt reprezentaţi de agenţi, cu care au încheiat contracte de reprezentare care definesc drepturile şi obligaţiile părţilor şi remunerarea agenţilor[8]. În Moldova, fotbaliştii profesionişti pot să recurgă şi ei la serviciile agenţilor. Contractele individuale ale fotbaliştilor conţin clauza de notificare, stabilind obligaţia sportivului de a informa Clubul în termen de 5 zile după încheierea unui acord cu un agent. Există 5 agenţi înregistraţi care deţin licenţa FIFA.

În sportul american proprietarii echipelor profesioniste iniţial impuneau practic condiţiile contractului. Ulterior, sportivii din toate ligile majore s-au asociat şi s-au antrenat în **negocieri colective.** Contractele colective de muncă în SUA încearcă să se conformeze acestei tendinţe să confere jucătorilor rolul de partener cu proprietarul echipei, nu de simplu angajat. Negocierile colective au scopul de a crea un fundament în baza căruia sportivii să dispună de libertatea de a-şi

[1]Constituţia Braziliei din 1988
[2]Garbarino Robert P., “SoYouWantto Be a SportsLawyer, Or Is It a Player Agent, Player Representtaive, Sports Agent, Contract Advisor, FamilyAvisor Or Contract Representative”, VillanovaSportsand Entertainment Journal, vol I, 1994
[3]Ştefănescu Ion Traian, “Dreptul Muncii”, ediţia II, Lumina Lex, Bucureşti 2002
[4]Legea din 24 februarie 1978 din Belgia
[5]http://www.eurofound.eu.int/emire/FRANCE/CONTRACTOFEMPLOYMENT-FR.html
[6]Legea Nr. 9.615/98 din Brazilia
[7]Garbarino Robert P., “SoYouWantto Be a SportsLawyer, Or Is It a Player Agent, Player Representtaive, Sports Agent, Contract Advisor, FamilyAvisor Or Contract Representative”, VillanovaSportsand Entertainment Journal, vol I, 1994
[8]Sport’s Law: An Overview, www.findlaw.com

negocia contractele individuale. În Spania asociaţiile profesionale ale sportivilor, cum ar fi Asociaţia fotbaliştilor de profesie, au început a se dezvolta şi a deveni tot mai autoritare, implicându-se în negocieri colective. Odată cu consolidarea rolului acestora, au început a fi întocmite contracte colective de muncă.[1]

În doctrina occidentală se atestă rolul crescând al contractului colectiv de muncă în stabilirea raporturilor juridice de muncă. În statele care fac parte din familia de drept comun (common-law), contractul colectiv de muncă este principalul izvor de drept în domeniul Dreptului Muncii. Deşi în Republica Moldova, care se află în tranziţie către un stat din sistemul romano-germanic de drept, actele normative prevalează asupra contractului colectiv în ierarhia izvoarelor, rolul ultimului rămâne important. Dreptul european a recunoscut caracterul dualist a contractului colectiv[2], atât de izvor de drept, cât şi de instrument concret care stă la baza relaţiei între angajator şi angajat într-un anumit domeniu. Convenţia Organizaţiei Internaţionale a Muncii Nr. 98/1949 privind aplicarea pricipiilor dreptului de organizare şi negociere colectivă, solicită statelor ratificante în articolul 4 să ia măsuri corespunzătoare condiţiilor naţionale pentru a încuraja şi a promova dezvoltarea şi folosirea mai largă a procedurilor de negociere voluntară a contractelor colective între patroni şi organizaţiile de muncitori. Convenţia OIM Nr. 154-1981 privind negocierea colectivă solicită prin articolul 5 luarea unor măsuri menite să promoveze negocierea colectivă întru realizarea următoarelor obiective[3]:

- Negocierea colectivă să fie posibilă pentru toţi cei ce angajează şi pentru toate categoriile de lucrători;
- Negocierea colectivă să fie progresiv extinsă la domenii cum sânt fixarea condiţiilor de muncă şi angajare, reglementarea relaţiilor între cei ce angajează şi lucrători;
- Dezvoltarea regulilor de procedură convenite între organizaţiile de patroni şi cele de angajaţi;
- Organele şi procedurile de reglementare a conflictelor de muncă să fie concepute în aşa mod încât să contribuie la promovarea negocierii colective.

În Republica Moldova, negocierile colective în domeniul sportului profesionist sânt practic inexistente. Federaţia Moldovenească de Fotbal impune cluburilor moldoveneşti standardele FIFA şi UEFA la întocmirea contractelor individuale de muncă. Sportivii nu se asociază în asociaţii sau sindicate care le-ar apăra drepturile. Legea cu privire la cultura fizică şi sport nu conţine prevederi care ar reglementa constituirea unor uniuni ale sportivilor profesionişti pentru apărarea drepturilor sportivilor, înzestrate fiind cu un anumit nivel de autoritate şi constituind pârghii de influienţă asupra proprietarilor cluburilor. Articolul 22 al Legii cu privire la cultura fizică şi sport prevede funcţionarea unor ligi profesioniste, care sânt structuri ale sportului cu personalitate juridică, dar acestea nu au scop lucrativ şi sânt formate în mod exclusiv din cluburi sportive profesioniste. Aceste ligi sânt departe de ideea promovării drepturilor sportivilor, în special a celor care vin în detrimentul cluburilor în care aceştia activează. Astfel, parteneriatul social definit de Articolul 15 al Codului Muncii drept un sistem de raporturi stabilite între reprezentanţii salariaţilor, reprezentanţii angajatorilor şi autorităţile publice în vederea realizării drepturilor şi intereselor sociale şi economice ale părţiloe, nu este realizat la nivel de sport profesionist.

Concluzii. Prezenta cercetare este deosebit de actuală pentru Moldova, unde sportul profesionist este abia în curs de dezvoltare, dar ia amploare pe zi ce trece. Investiţiile în sport în Moldova au fost în continuă creştere în această perioadă, dovadă fiind bazele de antrenamente costisitoare ale echipelor de fotbal construite în ultimii ani. În aceste condiţii, contractele de muncă neechitabile pe care le semnează fotbaliştii sânt un vestigiu al trecutului care necesită să fie depăşit. Clauzele care impun soluţionarea conflictelor individuale sau colective de muncă de către organul de resort al clubului sau federaţiei ca etapă premărgătoare obligatorie jurisdicţiei muncii şi absenţa unui control riguros asupra corespunderii contractelor de muncă rigorilor legislaţiei în vigoare contribuie la limitarea drepturilor sportivilor profesionişti. Existenţa clauzelor secrete care leagă sportivii de cluburi oferindu-le compensaţii de ordin material pe care sportivii nu au altă soluţie decât să le accepte încalcă dreptul la libera alegere a muncii. Situaţia existentă impune cu stringenţă studierea problemei muncii sportivilor profesionişti.

Sportivii de înaltă performanţă reprezintă simbolul principal al sportului. Performanţele de vârf a unei ţări, prin medalii conduc la dezvoltarea şi creşterea acestui domeniu, creează modele şi

[1] www.eurofound.eu.int/emire/spain.html
[2] Ştefănescu Ion Traian, “Dreptul Muncii”, ediţia II, Lumina Lex, Bucureşti 2002
[3] Voiculescu Nicolae, „Dreotul Muncii. Reglementări interne şi comunitare”, Bucureşti 2003, pg.121

totodată atrag atenţia comunităţii internaţionale sportive, a mass-medieişi a sponsorilor, generează respect al fanilor şi spectatorilor. De aceea, sunt necesare măsuri de promovarea de bune practice în domeniul muncii a sportului de performanță, precum și monitorizarea aplicării legislaţiei privind sportul de performanță.

Bibliografie:

1. Legea RM cu privire la protecţia muncii Nr. 625-XII din 02.07.91;
2. Legea RM cu privire la protecţia muncii Nr. 625-XII din 02.07.91;
3. Codul Muncii al Republicii Moldova, adoptat la 28 martie 2003. în vigoare din 1 octombire 2003
4. Carta Europeană a Sportului Nr. R(92)13, 1992;
5. Constituţia Braziliei din 1988;
6. Legea din 24 februarie 1978 din Belgia;
7. Barnard Catherine, „EC Employment Law”, II edition, Oxford University Press 2000;
8. DorneanuValer, Bădică Gheorghe, DreptulMuncii, Lumina Lex, Bucureşti 2002;
9. Davis Timothy, Mathewson Alfred and Shropshire Kenneth, “Sports and the Law: A Modern Anthology”, West Publishers 1999;
10. Garbarino Robert P., “SoYouWantto Be a SportsLawyer, Or Is It a Player Agent, Player Representtaive, Sports Agent, Contract Advisor, FamilyAvisor Or Contract Representative”, VillanovaSportsand Entertainment Journal, vol I, 1994;
11. Ştefănescu Ion Traian, “Dreptul Muncii”, ediţia II, Lumina Lex, Bucureşti 2002;
12. Voiculescu Nicolae, „Dreotul Muncii. Reglementări interne şi comunitare”, Bucureşti 2003;
13. Sport’s Law: An Overview, www.findlaw.com;
14. КиселевИ.Я., «Сравнительное и Международное Трудовое Право», Москва, Дело 1999;
15. http://www.eurofound.eu.int/emire/FRANCE/CONTRACTOFEMPLOYMENT-FR.html;
16. www.eurofound.eu.int/emire/spain.html.

ASPECTE JURIDICE NAŢIONALE ŞI INTERNAŢIONALE A RĂSPUNDERII DISCIPLINARE A JUDECĂTORULUI.

BUŞULEAC Mihail, judecător,
Judecătoria Cahul

Abstract: *Approved by the Parliament of Republic Moldova the Justice Sector Reform Strategy for the years 2011 – 2016, which objective is to strengthen accountability and transparency of the judicial system and improving wich requiere the legal framework by the adoption of the law of disciplinary responsibility of judges.*

The law of disciplinary responsibility of judges was adjusted to international standards of disciplinary responsibility of judges. It contains a number of positive novation both on the regulation of disciplinary sanctions, disciplinary violations as well as procedure of complaints examination.

Introducere. Judecătorii sunt reprezentanţii statului care beneficiază de statut special care le asigură stabilitate în funcţie şi independenţă în luarea deciziilor. Luînd în consideraţie statutul special al judecătorilor, statul a instituit un sistem aparte de răspundere disciplinară al acestora.

Justiţia are scopul de restabilirea ordinii de drept încălcat şi de a proteja drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului, în astfel de condiţii judecătorilor se pretinde responsabilitate corectitudine în activitatea sa şi conduită. Parlamentul a stabilit cadru legal care să reglementeze procedura de examinarea abaterilor disciplinare şi sancţionarea pentru această prin adoptarea Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor.

Prin Legea nr. 231 adoptată la 25.11.2011 Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Strategia de reformă a sectorului justiţiei pentru anii 2011-2016. Obiectivul general al acestei Strategii este edificarea unui sector al justiţiei accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist şi

responsabil faţă de societate, care să corespundă standardelor europene, să asigure supremaţia legii şi respectarea drepturilor omului şi să contribuie la asigurarea încrederii societăţii în actul de justiţie.

Unul din obiectivele specifice ale Strategiei este consolidarea independenţei, responsabilităţii, imparţialităţii, eficienţei şi transparenţei sistemului judecătoresc.[1]

Potrivit articolului 114 din Constituţia Republicii Moldova justiţia se înfăptuieşte în numele legii numai de instanţele judecătoreşti[2] iar potrivit articolului 1 din Lege cu privire la statutul judecătorului judecătorii instanţelor judecătoreşti sînt independenţi, imparţiali şi inamovibili şi se supun numai legii[3]. Fiind persoană investită constituţional cu atribuţii de înfăptuire a justiţiei, judecătorul exercită această activitate pe bază profesională. Din interpretarea normelor legale citate rezultă că subordonarea judecătorilor doar legii este o cerinţă intrisecă înfăptuirii actului de justiţie. Raportul de subordonare apare ca o necesitate obiectivă impusă de legislaţie iar pentru nerespectarea acesteia prevede aplicarea sancţiunilor disciplinare.

Responsabilitatea judecătorească poate fi definită ca stare de ordine existentă în desfăşurarea procesului de înfăptuire justiţiei cu respectarea în tocmai a normelor ce reglementează activitatea judecătorească şi îndeplinirea obligaţiilor asumate la depunerea jurămîntului[4].

Democratizarea continuă a tuturor proceselor în societate a necesitat şi perfecţionarea cadrului legislativ şi instituţional referitor la sistemul judecătoresc, aprofundarea reformei judiciare şi de drept, astfel încît la etapa actuală adoptarea Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor reprezintă o urmare firească şi necesară pentru implementarea Reformei Sectorului Justiţiei.

Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor reglementează temeiurile răspunderii disciplinare, categoriile abaterilor disciplinare comise de judecători, sancţiunile disciplinare aplicate acestora, etapele procedurii disciplinare, atribuţiile instituţiilor implicate în procedura disciplinară, precum şi procedura examinării, adoptării şi contestării hotărîrilor în cauzele disciplinare privind judecătorii[5].

Legea conţine o serie de novaţii pozitive, precum şi unele aspecte care ar putea crea dificultăţi în procesul de examinarea plîngerilor la acţiunile judecătorilor. Însă legea în general se conformează standardelor internaţionale şi reprezintă un efort lăudabil de a consolida conceptul responsabilităţii judecătoreşti în Moldova şi ajustarea legislaţiei la standardele internaţionale.

Nouă lege este ajustată la prevederile documentelor internaţionale care stabilesc un cadru juridic al standardelor internaţionale privind răspunderea disciplinară a judecătorilor, aşa cum: Principiile Fundamentale ale ONU privind Independenţa judecătorească, adoptate la cel de-al şaptelea Congres al Naţiunilor Unite privind prevenirea infracţiunilor şi tratamentul infractorilor, desfăşurat în Milan între 26 august şi 6 septembrie 1985, şi aprobate prin Rezoluţiile Adunării Generale 40/32 din 29 noiembrie 1985 şi 40/146 din 13 decembrie 1985; Recomandarea nr. R (94) 12 a Comitetului de Miniştri adresată statelor membre privind Independenţa, Eficienţa şi Rolul Judecătorilor (adoptată de Comitetul de Miniştri pe 13 octombrie 1994 la cea de-a 518-a întrunire a vice-miniştrilor), înlocuită ulterior prin Recomandarea CM/Rec (2010)122 a Comitetului de Miniştri adresată statelor membre privind judecătorii: independenţa, eficienţa şi responsabilitatea (adoptată de Comitetul de Miniştri pe 17 noiembrie 2010 la cea de-a 1098-a întrunire a vice-miniştrilor); Opinia nr. 3 a Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni în atenţia Comitetului de Ministri al Consiliului Europei, privind principiile şi regulile ce guvernează conduita profesională a judecătorilor, în special deontologia, comportamentele incompatibile şi imparţialitatea; Carta Europeană privind Statutul Judecătorului (Strasbourg, 8-10 iulie 1998), adoptată de Asociaţia Europeană a Judecătorilor, publicată de Consiliul Europei [DAJ/DOC (98)23]; Principiile Internaţionale privind independenţa şi responsabilitatea judecătorilor, avocaţilor şi procurorilor: Ghidul practicianului. ICJ, Geneva (Elveţia), 2007 şi altele.

Documentele internaţionale enumerate conţin numeroase principii, însă există trei cerinţe de baza, aplicabile legislaţiei interne a statelor ce reglementează răspunderea disciplinară a judecătorilor care sunt fortificate în lege nouă, şi anume:

1. existenta unei definiţii clare a acţiunilor sau inacţiunilor ce constituie abateri disciplinare;

[1] Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiţiei pentru anii 2011-2016 nr. 231 din 25.11.2011
[2] Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94
[3] Lege cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.95
[4] Potrivit art. 12 al. (1) din Lege cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.95 - Înainte de a începe să-şi exercite funcţia, judecătorul este obligat să depună următorul jurămînt: "Jur să respect Constituţia şi legile ţării, drepturile şi libertăţile omului, să-mi îndeplinesc cu onoare, conştiinţă şi fără părtinire atribuţiile ce-mi revin".
[5] Lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014

2. proporţionalitatea sancţiunilor disciplinare cu abaterea respectivă;

3. calitatea corespunzătoare a procedurilor disciplinare.

Abaterile disciplinare pot fi definite ca manifestări care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale, încălcarea prevederilor legale referitoare la incompatibilităţi şi interdicţii privind judecătorii, atitudinile ireverenţioase în timpul exercitării atribuţiilor de serviciu faţă de colegi, personalul instanţei, inspectori judiciari, avocaţi, experţi sau martori.

Articolul 4 din lege conţine definiţia acţiunilor şi inacţiunilor ce constituie abateri disciplinare fiind enumerate 17 tipuri de încălcări, ce constituie temei de răspundere disciplinară. Este oportun faptul că definirea răspunderii disciplinare a judecătorilor este efectuată prin enumerarea expresă a acţiunilor şi inacţiunilor, dar nu prin formularea unei definiţii generale şi abstracte. În special, aceasta reflectă standardul stabilit de practica Curţii Europene a Drepturilor Omului de „*previzibilitate*”, care prevede definirea cu suficientă claritate a conduitei ce ar putea rezulta în aplicarea sancţiunii disciplinare, astfel încît să permită persoanei vizate să prevadă consecinţele acţiunilor sale şi în acest mod, să-şi direcţioneze conduita sa.

Astfel începînd cu adoptarea noii legi judecătorii vor putea fi atraşi la răspundere disciplinară pentru: a) nerespectarea îndatoririi de a se abţine atunci cînd judecătorul ştie sau trebuia să ştie că există una dintre circumstanţele prevăzute de lege pentru abţinerea sa, precum şi formularea de declaraţii repetate şi nejustificate de abţinere în aceeaşi cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei; b) aplicarea în mod intenţionat, cu rea-voinţă sau aplicarea repetată din neglijenţă gravă a legislaţiei contrar practicii judiciare uniforme; c) acţiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiţiei care fac dovada incompetenţei profesionale grave şi evidente; d) imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiţiei a altui judecător; e) intervenţiile ilegale sau exploatarea poziţiei de judecător în raport cu alte autorităţi, instituţii sau funcţionari fie pentru soluţionarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obţinerii de foloase necuvenite; f) nerespectarea secretului deliberării sau a confidenţialităţii lucrărilor care au acest caracter, precum şi a altor informaţii confidenţiale de care a luat cunoştinţă în exercitarea funcţiei, în condiţiile legii; g) încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acţiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărîrilor judecătoreşti şi de transmitere a copiilor acestora participanţilor la proces; h) absenţele nemotivate de la serviciu, întîrzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanţei; i) încălcarea normelor imperative ale legislaţiei în procesul de înfăptuire a justiţiei; j) neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere, imputabilă judecătorului, a unei obligaţii de serviciu; k) atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiţiei faţă de colegi, avocaţi, experţi, martori sau alte persoane; l) încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilităţile, interdicţiile şi restricţiile de serviciu care îi privesc pe judecători; m) comiterea unei fapte care întruneşte elementele unei infracţiuni sau contravenţii, dacă aceasta a adus atingere prestigiului justiţiei; n) obstrucţionarea, prin orice mijloace, a activităţii inspectorilor-judecători; o) utilizarea unor expresii inadecvate în cuprinsul hotărîrilor judecătoreşti ori motivarea în mod vădit contrară raţionamentului juridic, de natură să afecteze prestigiul justiţiei sau demnitatea funcţiei de judecător; p) alte manifestări care aduc atingere onoarei sau probităţii profesionale ori prestigiului justiţiei, comise în exercitarea atribuţiilor de serviciu sau în afara acestora totodată constituie abatere disciplinară comisă de preşedinţii şi vicepreşedinţii instanţelor judecătoreşti neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întîrziere sau necorespunzătoare, din motive imputabile acestora, a atribuţiilor stabilite de articolul 16^1 din Legea nr.514-XIII din 6 iulie 1995 privind organizarea judecătorească şi dacă aceasta a afectat activitatea instanţei.

Legea cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor prin prisma articolului 7 reglementează proporţionalitatea sancţiunilor disciplinare cu abaterea respectivă, astfel sancţiunile disciplinare se aplică proporţional gravităţii abaterii disciplinare comise de judecător şi de circumstanţele personale ale acestuia. Gravitatea abaterii disciplinare este determinată de natura faptei comise şi de consecinţele produse. Consecinţele produse sînt evaluate avînd în vedere atît efectele asupra persoanelor implicate în procesul judiciar în cadrul căruia s-a comis fapta, cît şi efectele asupra imaginii şi prestigiului justiţiei. Comiterea repetată a unei abateri disciplinare reprezintă comiterea unei abateri disciplinare în perioada de acţiune a sancţiunii disciplinare anterioare, indiferent de tipul abaterii disciplinare comise. Totodată, aceasta constituie o circumstanţă agravantă şi se ia în considerare la stabilirea sancţiunii pentru următoarea abatere disciplinară comisă.

Respectiva prevedere este inserarea principiului proporţionalităţii sancţiunilor, ce se regăseşte inclusiv în Recomandarea CM/Rec (2010) 1222 şi în Carta Europeana privind Statutul Judecătorului, ceea ce va contribui la ridicarea eficacităţii sancţiunilor aplicate judecătorilor.

Introducerea principiului proporţionalitatea sancţiunilor disciplinare cu abaterea săvîrşită de judecător este necesară pentru stabilirea clară a criteriilor de aplicare a unei sancţiuni concrete în raport cu una din cele 17 abateri disciplinare prevăzute de art. 4 a legii. Astfel legiuitorul a prevăzut cinci tipuri de sancţiuni pentru judecători: avertismentul, mustrarea, reducerea salariului, eliberarea din funcţia de judecător iar pentru judecătorii care îndeplinesc funcţia de preşedinte sau vicepreşedinte al instanţei de judecată, poate fi aplicată şi sancţiunea disciplinară de eliberare din funcţia respectivă.

Legislaţia la moment prevede doar care pot fi circumstanţe agravante însă nu prevede care pot fi circumstanţe atenuante la stabilirea sancţiunii disciplinare, aceasta fiind o lacună în legislaţie.

Procedura de examinare a cauzelor disciplinare a suferit modificări esenţiale astfel secţiunea a 3-a a legii prevede procedura de examinare admisibilităţii sesizărilor pentru pornirea cauzelor disciplinare.

Consider că această procedură ajută la examinarea mai eficientă a cazurilor de abatere disciplinară a judecătorilor. Astfel reprezintă un filtru pentru plîngeri abuzive şi care vizează acţiunile judecătorilor pentru care aceştia nu pot fi supuşi răspunderii disciplinare, astfel micşorînd volumul de lucru pentru Colegiului Disciplinar fapt care va ajuta la examinare mai rapidă şi obiectivă a plîngerilor şi aplicarea unor sancţiuni proporţionale.

Concomitent cu efecte pozitive, introducerea procedurii de admisibilitate a sesizărilor poate avea efecte negative aşa cum înaintarea cererilor de recuzare celor trei membri ai Colegiului Disciplinar, care au examinat admisibilitatea plîngerii din motiv că deja s-au expus asupra admisibilităţii acesteia.

Magistraţii sunt obligaţi ca prin întreaga lor activitate să asigure supremaţia legii, să respecte drepturile şi libertăţile persoanelor, egalitatea lor în faţa legii, să asigure un tratament juridic nediscriminatoriu tuturor participanţilor la procedurile judiciare, indiferent de calitatea acestora şi adoptarea noii legi cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor va spori responsabilitatea corpului judecătoresc la respectarea obligaţiilor sale.

Concluzii

Răspunderea disciplinară a judecătorilor este un domeniu de cerectare actual pentru Republica Moldova în contextul Reformei a Sectorului Justiţiei pentru anii 2011 – 2016. Articolul 1 din Lege privind organizarea judecătorească prevede că puterea judecătorească este independentă, separată de puterea legislativă şi puterea executivă, are atribuţii proprii, exercitate prin instanţele judecătoreşti, în conformitate cu principiile şi dispoziţiile prevăzute de Constituţie şi de alte legi.[1] Atfel dreptul de a înfăptui justiţia îi aparţine doar judecătorului, ca exponent al autorităţii judecătoreşti. Pentru înfăptuirea justiţiei judecătorii au împuterniciri plenipotenţiare, stabilite de legislaţie. Totodată ei sunt obligaţi să execute întocmai cerinţele legii la înfăptuirea justiţiei, să asigure ocrotirea drepturilor şi libertăţilor cetăţenilor, a onoarei şi demnităţii lor, apărarea intereselor societăţii, dînd dovadă de înaltă cultură a activităţii judecătoreşti, să fie nepărtinitori şi umani.

Adoptarea Legii cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor care coresunde în principiu standardelor internaţionale în acest domeniu este un pas important în fortificarea statului de drept. Deşi legea are novaţii binevenite ce ţine de reglementarea categoriile abaterilor disciplinare comise de judecători, etapele procedurii disciplinare, atribuţiile instituţiilor implicate în procedura disciplinară, precum şi procedura examinării, adoptării şi contestării hotărîrilor în cauzele disciplinare privind judecătorii, sunt unele lacune care urmează a fi înlăturate prin continuarea reformelor.

Bibliografie:

1. Constituţia Republicii Moldova, adoptată la 29.07.94;
2. 95Lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor nr. 178 din 25.07.2014;

[1] Lege privind organizarea judecătorească nr. 514 din 06.07.95

3. Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiţiei pentru anii 2011-2016 nr. 231 din 25.11.2011;
4. Lege cu privire la statutul judecătorului nr. 544 din 20.07.95;
5. Lege privind organizarea judecătorească nr. 514 din 06.07.95;
6. Recomandarea CM/Rec (2010)122 a Comitetului de Miniştri adresată statelor membre privind judecătorii: independenţa, eficienţa şi responsabilitatea (adoptată de Comitetul de Miniştri pe 17 noiembrie 2010 la cea de-a 1098-a întrunire a vice-miniştrilor).

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БАНКОВСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА. РОЛЬ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО БАНКА МОЛДОВЫ И ПАРЛАМЕНТА В ЗАКОНОТВОРЧЕСКОМ ПРОЦЕССЕ

ШТЕФЫРЦЭ Наталья, доктор экономических наук,
старший экономист Национальный банк Молдовы, Департамент рыночных операций,
преподаватель кафедры Экономики и Менеджмента в строительстве
Технического Университета Молдовы

БАЦАЛАЙ Игорь, доктор права
прокурор отдела собственной безопасности Генеральной Прокуратуры,
советник юстиции 2-го ранга,
преподаватель кафедры Права,
Государственного Университета Физического Воспитания и Спорта

Abstract: *This article describes the main aspects of the legal regulation of banking activities in the Republic of Moldova, as well as the basic principles of the Moldovan banking system, its structure and essence. In an analysis of the legal regulation of banking activities by the state, the authors identified disadvantages in the absence of regulatory consolidation of some basic categories that have theoretical and practical significance.*

1. Введение. Формирование новой денежно-кредитной системы и создание условий (правовой основы) для эффективного осуществления банковской деятельности в Республике Молдова являются важнейшей составляющей единой экономической политики государства. Однако регламентация данных общественных отношений идет не столь быстрыми темпами. История Национального банка Молдовы начинается с 1991 года. Национальный банк Молдовы сыграл ведущую роль в процессе перехода Республики Молдова к рыночной экономики. С 1991 года и до настоящего времени были разработаны и внедрены ряд эффективных мер по стабилизации денежного и кредитного сектора. Главным шагом в этой деятельности стал ввод в обращение 29 ноября 1993 года национальной валюты–молдавский лей, с реализацией впоследствии противоинфляционной денежной и кредитной политики. Была приостановлена инфляция и был стабилизирован курс национальной валюты. В результате снижения уровня инфляции, ставка рефинансирования НБМ стала позитивной в реальном выражении.

2. Теоретический анализ

В 1995 г. Парламент Республики Молдова принял Закон о Национальном банке Молдовы и Закон о финансовых учреждениях. Согласно первому закону, Национальный банк Молдовы стал независим в исполнении своих функций и ответственен перед Парламентом, второй вышеуказанный закон преследует цель создания сильного и конкурентоспособного финансового сектора, недопущение чрезмерного риска в данной системе, защиты интересов вкладчиков. Банковская система - один из важнейших организационных механизмов финансовой системы Республики Молдова, оказывающих огромное влияние на функционирование всех процессов экономики и развитие общества. Банковская система, представляя собой относительно автономное экономико-правовое образование, органично входит в состав другой более широкой финансово-кредитной системы, взаимодействует со всеми ее элементами и выполняет собственные, присущие только ей функции. **[1, 18 с.]**

Банковская деятельность напрямую связана с финансовой деятельностью и играет значительную роль в экономике, в повышении заинтересованности государства в ее развитии. Национальный банк Молдовы и кредитные организации являются субъектами как финансовой, так и банковской деятельности, правовое содержание этой взаимосвязи видно в общих интересах по становлению финансового рынка. Финансовая деятельность государства, как специфичная деятельность, направленная на образование, распределение и использование централизованных и децентрализованных фондов денежных средств, обеспечивает бесперебойное функционирование государства. Одним из главных недостатков в финансово–правовом регулировании банковской деятельности является отсутствие до настоящего времени нормативного закрепления ряда основополагающих категорий, имеющих теоретическую и практическую значимость. Поэтому задача разработки основных юридических понятий и категорий в сфере финансово-правового регулирования банковской деятельности необходима и актуальна. Регулирующее государственное воздействие на банковские отношения в пределах своей компетенции оказывает Правительство Республики Молдова. Говоря о взаимодействии Национального банка Молдовы с государственными органами следует уточнить, что Национальный банк взаимодействует с Правительством в реализации своих задач и в соответствии с законом предпринимает необходимые меры для осуществления такого взаимодействия. Кроме того, по запросам экономических и финансовых органов Правительства предоставляет им информацию по денежным и финансовым вопросам. Указанные органы в свою очередь по запросам Национального банка предоставляют ему информацию по макроэкономическим, денежным или финансовым вопросам. Любой проект нормативного акта органа публичной власти, касающийся областей, относящихся к функциям Национального банка, принимается после предварительного истребования заключения по нему Национального банка. Заключение должно быть представлено в течение не более 30 дней со дня его истребования. И конечно же что является немаловажным фактором эффективной деятельности, Национальный банк независим в осуществлении своих функций, установленных Законом о Национальном банке Молдовы, не обращается за указаниями и не получает таковых от органов публичной власти или какого–либо иного органа. Не случайно законодательно установлено, что правовое регулирование банковской деятельности осуществляется Конституцией Республики Молдова, Законом о Национальном банке Республики Молдова, другими законами, нормативными актами Центрального Банка Молдовы. Банковское законодательство–это специфическое структурное образование в системе нашего законодательства, в которое входят нормы различных отраслей права, регулирующих разнообразные аспекты деятельности кредитно-банковской системы. Такое структурное образование одни авторы называют комплексной отраслью законодательства, другие - комплексной отраслью права. **[2, 9 с.]**

Комплексный характер банковского законодательства позволяет относить к нему наряду со специальными банковскими законами другие законы, которые содержат нормы, в той или иной мере затрагивающие банковскую деятельность. К ним, в частности, относятся нормы, содержащиеся в Гражданском, Уголовном, Трудовом кодексах, Законе о валютном регулировании nr.62-XVI от 21.03.2008 и некоторых других. Специальное банковское законодательство включает Закон о финансовых учреждениях nr.550-XIII от 21.07.1995, Закон о Национальном банке Молдовы nr.548-XIII от 21.07.1995, Закон о гарантировании депозитов физических лиц в банковской системе nr.575-XV от 26.12.2003 и др. Они занимают ведущее место среди источников правового регулирования банковской деятельности, а центральное место среди них занимает всё таки Закон о Национальном банке Молдовы. Современная банковская система в Республике Молдова создана в результате реформирования государственной кредитной системы, сложившейся в период централизованной плановой экономики. Банки в Республике Молдова создаются и действуют на основании, Закон о финансовых учреждениях nr.550-XIII от 21.07.1995, **[3]** в котором дано определение финансового учреждения и банков, перечислены виды банковских операций и сделок, установлен порядок создания, ликвидации и регулирования деятельности кредитных организаций и т. п. В действующем законодательстве закреплены основные принципы организации банковской системы Республики Молдова, к числу которых относятся следующие:

- двухуровневая структура;
- осуществление банковского регулирования и надзора центральным банком;

- универсальность деловых банков;
-коммерческая направленность деятельности банков.

Принцип двухуровневой структуры построения банковской системы в Молдове реализуется путем четкого законодательного разделения функций Национального банка и всех остальных банков. Национальный банк Республики Молдова как верхний уровень банковской системы выполняет функции денежно-кредитного регулирования, банковского надзора и управления системой платежей и расчетов в стране. Он может проводить банковские операции, необходимые для выполнения данных функций, только с молдавскими и иностранными кредитными организациями, а также с Правительством Республики Молдова, представительными и исполнительными органами государственной власти, органами местного самоуправления, государственными внебюджетными фондами. Центральный банк Молдовы не имеет права осуществлять банковские операции с юридическими лицами, не являющимися кредитными организациями, и с физическими лицами. Он не может прямо выходить на банковский рынок, предоставлять кредиты непосредственно предприятиям и организациям и не должен участвовать в конкуренции с коммерческими банками. Коммерческие банки и другие кредитные организации образуют второй, нижний уровень банковской системы. Они осуществляют посредничество в расчетах, кредитовании и инвестировании, но не принимают участия в разработке и реализации денежно-кредитной политики, а ориентируются в своей работе на установленные Национальным банком Молдовы параметры денежной массы, ставок процента, темпов инфляции и т. п.

В процессе своего функционирования эти банки должны выполнять нормативы и требования Национального банка по уровню капитала, созданию резервов и др. Принцип осуществления банковского регулирования и надзора центральным банком находит свое отражение в том, что в Молдове органом банковского регулирования и надзора является Национальный банк Молдовы. Регулирующее воздействие Национального банка Молдовы носит особый характер, распространяется только на банки, что связано с их исключительной ролью в экономике и необходимостью обеспечения устойчивой работы для функционирования платежной системы, а также сохранности сбережений и денежных резервов.

Принцип универсальности наших банков означает, что все действующие на территории Республики Молдова банки обладают универсальными функциональными возможностями, иными словами, имеют право осуществлять все предусмотренные законодательством и банковскими лицензиями операции краткосрочные коммерческие и долгосрочные инвестиционные. В законодательстве не отражена специализация банков по видам их операций.

Принцип коммерческой направленности банков второго уровня выражается в том, что согласно законодательству основной целью деятельности банков и кредитных организаций является получение прибыли. Цели государственного регулирования банковской системы подразумевают установление общих правовых рамок банковской деятельности и основ структурного построения банковской системы.

Большое значение имеет создание правовых рамок организации контроля и надзора за банковской деятельностью. Стабильное развитие банковской системы возможно только при эффективном управлении ею со стороны государственных органов. Система государственного управления в сфере банковской деятельности должна обеспечивать согласованные совместные действия уполномоченных государственных органов, прежде всего органов исполнительной власти.

Банковское законодательство в Республике Молдова, динамично развивающееся уже два десятилетия, не стоит на месте. Хотя надо сказать, что процесс принятия новых правовых документов становится все сложнее. Нередко даже на внесение, казалось бы, незначительных изменений в ту или иную статью действующего закона уходят многие месяцы согласований. Тем не менее, молдавские парламентарии продолжают принимать серьезные законодательные решения, совершенствуя правовую базу в интересах эффективной деятельности финансовых институтов. Касаясь возможностей дальнейшего совершенствования совместных действий Парламента и Национального банка Молдовы в процессе законотворчества, нужно обратить внимание на следующее обстоятельство.

В соответствии с Конституцией Республики Молдова Национальный банк Молдовы не наделен правом законодательной инициативы. В то же время согласно ч.(3) статьи 8 Закона

Национальном банке Молдовы «Президент Национального банка или члены Административного совета должны представлять Парламенту или его постоянным комиссиям разъяснения по вопросам политики, проводимой Национальным банком, и давать по запросам Парламента заключения на проекты законов». Это необходимо для того, чтобы позиция Национального банка по тем или иным вопросам могла быть своевременно выработана и сообщена Законодательному органу нашего государства**[4].**

Оптимальным вариантом взаимодействия Парламента Р.Молдова с Центральным банком Молдовы в рамках законодательной процедуры является официальное направление проектов законов, касающихся выполнения Национальным банком своих функций, в Национальный банк Молдовы на заключение при подготовке их к рассмотрению Парламентом в первом и во втором чтениях.

Государственное регулирование банковской деятельности представляет собой нормотворческую и индивидуально-властную деятельность, направленную на упорядочение банковской системы в целом, создание условий для функционирования кредитных организаций. Оно направлено на формирование и поддержание устойчивого правового порядка в сфере банковской деятельности, защиту прав и законных интересов ее участников и частных лиц.

Государственное регулирование банковской деятельности осуществляется с целью реализации и защиты публичного интереса в сфере банковской деятельности. Государственное регулирование банковской деятельности сводится, прежде всего, к установлению общеобязательных правил ее осуществления и надзору за их исполнением в интересах стабильности всей экономики. Формы воздействия на банковскую деятельность в Республике Моддова осуществляются в виде:

- нормотворчества, в процессе которого органы законодательной власти и Национальный банк Молдовы устанавливают порядок регистрации кредитных организаций, порядок лицензирования и осуществления банковской деятельности, порядок банковского надзора и контроля;
- регистрации и лицензирования деятельности кредитных организаций, открытия филиалов и представительств иностранных банков;
- осуществления денежно-кредитного регулирования путем установления обязательных экономических нормативов;
- осуществления контроля и надзора за банковской деятельностью;
- принятия судами решений по банковской деятельности.

3. Выводы. Банковское законодательство Молдовы шаг за шагом выходит на уровень передовых международных стандартов. Хотя, конечно, сам процесс принятия принципиально важных правовых документов и введения их в жизнь в условиях нашей действительности зачастую сопровождается серьезными просчётами, которые безусловно ослабевают достижение таких задач как обеспечение и поддержание стабильности цен а так же развития и поддержание финансовой системы, основанную на рыночных принципах, и содействия общей экономической политике государства.

Литература и законодательные акты:

1. Н. И. Химичева, Финансовое право. Учебник ответственный. Москва, Норма 2008 год. 118 с.
2. Под редакцией проф. В. Е. Рыбалкина. Анализ экономики. Страна, рынок, фирма. Москва, Международные отношения, 2001 год. 239 с.
3. Закон о финансовых учреждениях nr. 550-XIII от 21.07.1995 Переопубликован: Мониторул Официал ал Р.Молдова N 78-81/199 от 13.05.2011.
4. Закон о Национальном банке Молдовы nr.548-XIII от 21.07.1995 Мониторул Официал ал Р.Молдова N 56-57/624 от 12.10.1995

Atelierul III. ȘTIINȚE ECONOMICE

MOLDOVA'S FUTURE MEMBERSHIP TO THE EUROPEAN UNION

IONESCU Romeo-Victor, PhD., Professor,
"Danubius" University,
Romania

Abstract: *The paper deals with the analysis of Moldova's possibility to adhere to the EU until 2020. Four representative economic indicators are analyzed under comparative analysis, regression and forecasting procedures in order to quantify the present and future disparities between Moldova and EU average. The main conclusion of the paper is that a positive decision connected to Moldova's adhering to the EU has to be supported by economic and political reasons.*

1. General approach

The European Union continues to be an interest point for all European states. The recent global economic crisis represented a great challenge for EU's viability, especially during 2008-2010. The present economic recovery has divergent effects on the candidate countries. As a result, Iceland refused to join the EU in 2015, while Albania just became candidate country in 2014.[1]

The strategically, military and economic evolutions in Eastern Europe forced the non-EU countries to take into consideration the solution of adhering to the EU as guarantee for their political and economic independence.Moldova is not far away from this idea. It is a potential candidate to adhering under a cooperation agreement signed by EU and Moldova.[2] The paper deals with the analysis of Moldova's economic possibilities and opportunities for adhering to the EU.

2. Research methodology

The scientific analysis in the paper is built on three steps: a comparative analysis, a regression analysis and a forecasting procedure, as well. The analysis is focused on four economic indicators: GDP growth rate, unemployment rate, inflation rate and government gross debt and covers Moldova, EU28 average, Romania and Bulgaria.The comparative analysis offers the possibility to see the economic position of Moldova as compared to EU average and the EU neighbors. Regression is able to point out the economic disparities between Moldova and the above three economic entities. In order to do this, the dedicated software IBM-SPSS uses the above four indicators as dependent variable under ANOVA conditions.In order to establish if 2019 is a realistically deadline for Moldova's adhering to the EU, forecasting procedures are used for 2015-2020. The dependent variables in these forecasts are the four indicators, the independent variable is time and the forecasting conditions are defined by ARIMA.

3. Economic performances of the Moldavian economy during 2009-2014

During 2012-2014, the GDP growth rate's trend was positive in Bulgaria, Moldova and EU average.[3,4]

[1]European Commission (2014).*Report from the Commission to the Council and the European Parliament on Albania's Progress in the Fight Against Corruption and Organised Crime and in the Judicial Reform*, COM(2014) 331 final, Brussels, p.11.
[2]Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova (2015).*Primelerezultate ale implementăriiAcordului de Asocieredemonstreazăînceputulschimbărilorrealeîn R. Moldova*, Press release, 16.04, retrieve from: http://www.mfa.gov.md/press-releases-en/
[3]European Commission (2015).*European Economic Forecast- Winter*,Brussels, pp. 65, 107, 150.
[4] World Bank Group (2015). *Moldova GDP*, retrieve from: www.TRADINGECONOMICS.COM

The economic growth rate in Romania decreased in 2014 compared to 2013. The evolution of the GDP growth rate is presented in Figure 1.

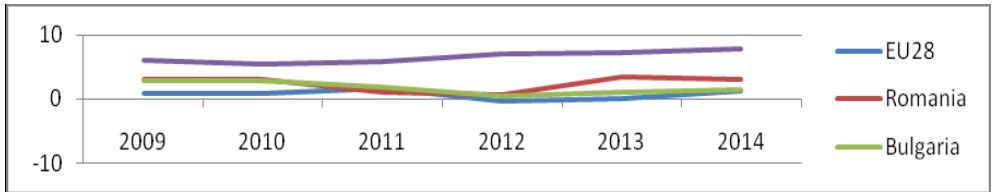

Figure 1: GDP’s trend
Source: personal contribution

Even that Moldova achieved the greatest growth rates, the GDP/capita lag between it and EU average is huge, from 4979 USD[1] to 32152 USD[2]. The economic disparities related to GDP/capita in 2014 are presented in Figure 2.

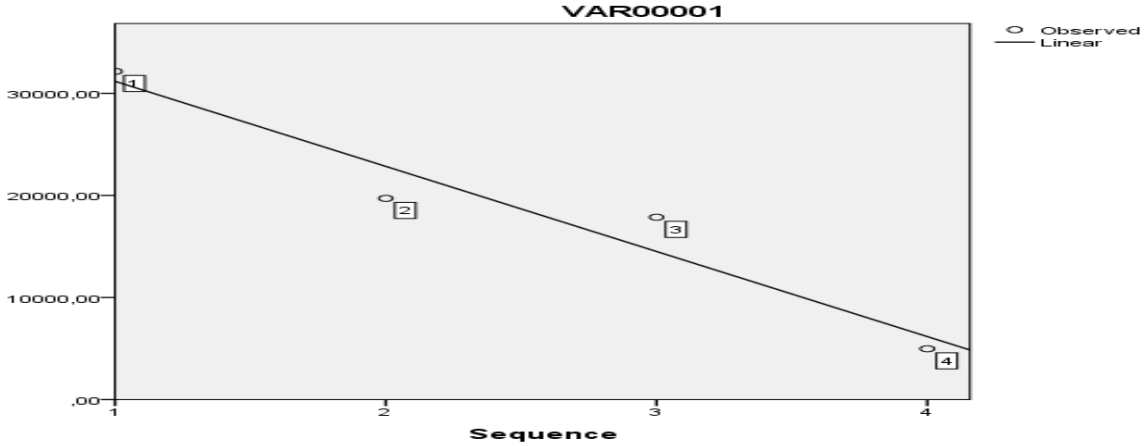

1. EU28, 2. Romania, 3. Bulgaria, 4. Moldova

Figure 2: GDP/ capita disparities (USD, 2014)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

According to the National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova, the unemployment rate was less than in the other three economic entities in 2014. The evolution of this indicator is presented in Figure 3.

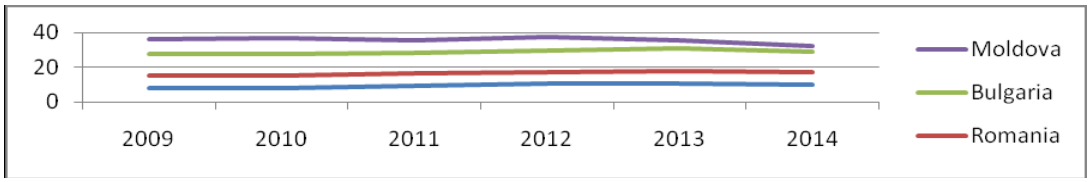

Figure 3: Unemployment rate’s trend
Source: personal contribution

According to the unemployment rate, Moldova had the best position in 2014 (see Figure 4).

[1]International Monetary Fund (2015).*World Economic Outlook Database*, April, Washington DC.
[2]Eurostat (2015).*GDP per capita in PPS*, retrieve from: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin=1

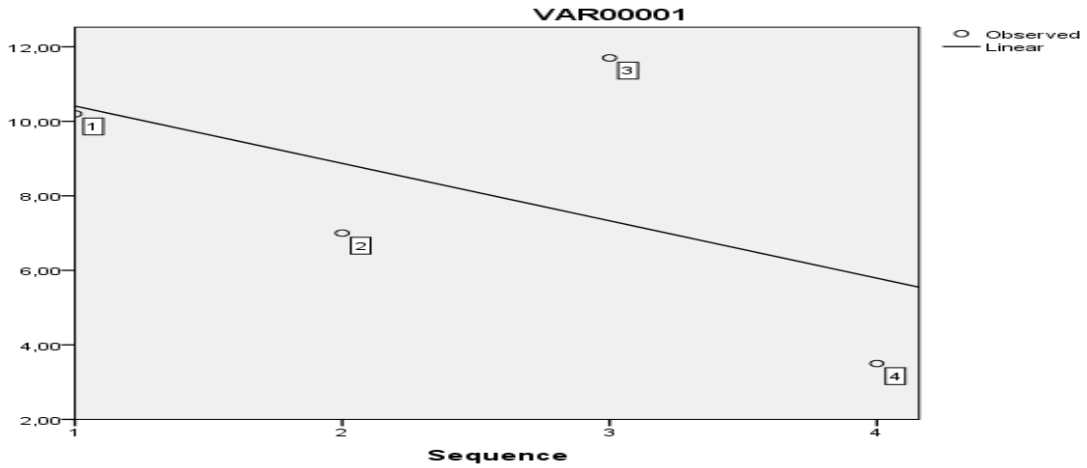

1. EU28, 2. Romania, 3.Bulgaria, 4. Moldova

Figure 4: Unemployment rate disparities (%, 2014)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

Inflation rate decreased in EU28, Romania and Bulgaria during 2011-2014. The inflation rate in Moldova was higher in 2014 than in 2013 (see Figure 5).

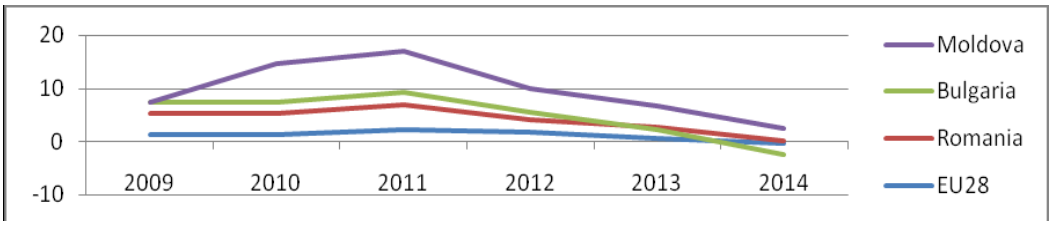

Figure 5: Inflationt rate’s trend
Source: personal contribution

As a result, the inflation disparities in 2014 are presented in Figure 6.

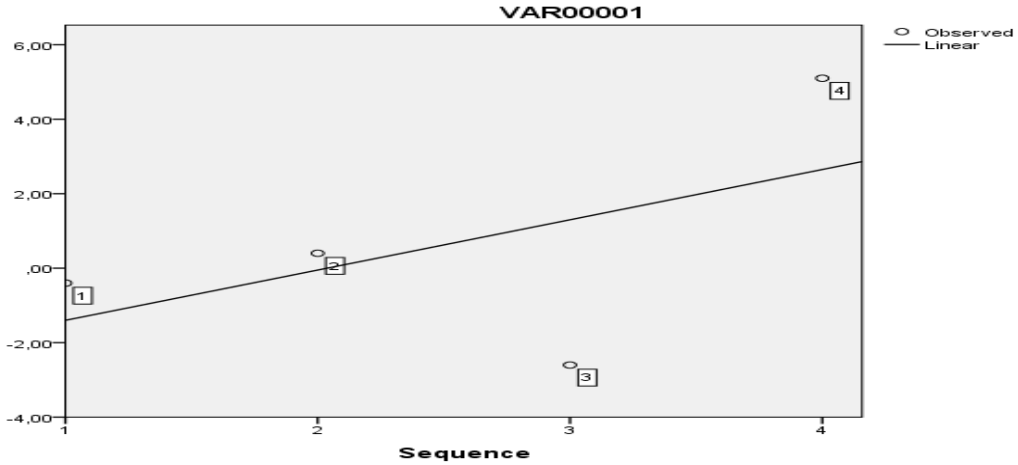

1. EU28, 2. Romania, 3. Bulgaria, 4. Moldova

Figure 6: Inflation rate disparities (%, 2014)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

The government debt in Moldova had a fluctuant evolution during 2009-2014 (see Figure 7).

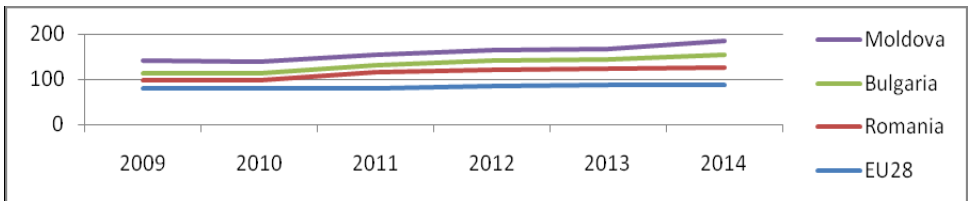

Figure 7: Government gross debt's trend (% of GDP)
Source: personal contribution

Moldova had the advantage of a low gross debt in 2014 (see Figure 8).

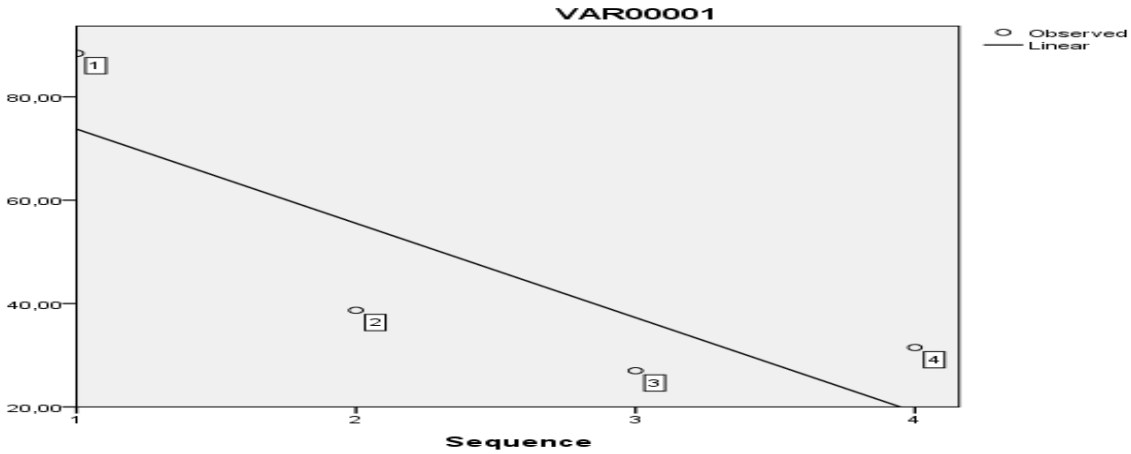

1.EU28, 2. Romania, 3.Bulgaria, 4. Moldova

Figure 8: Government gross debt disparities (% of GDP, 2014)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

4. Moldavian economy's status in 2020

The first step of the forecasting procedure is to evaluate the GDP/capita trend using the GDP growth rate (see Figure 9).

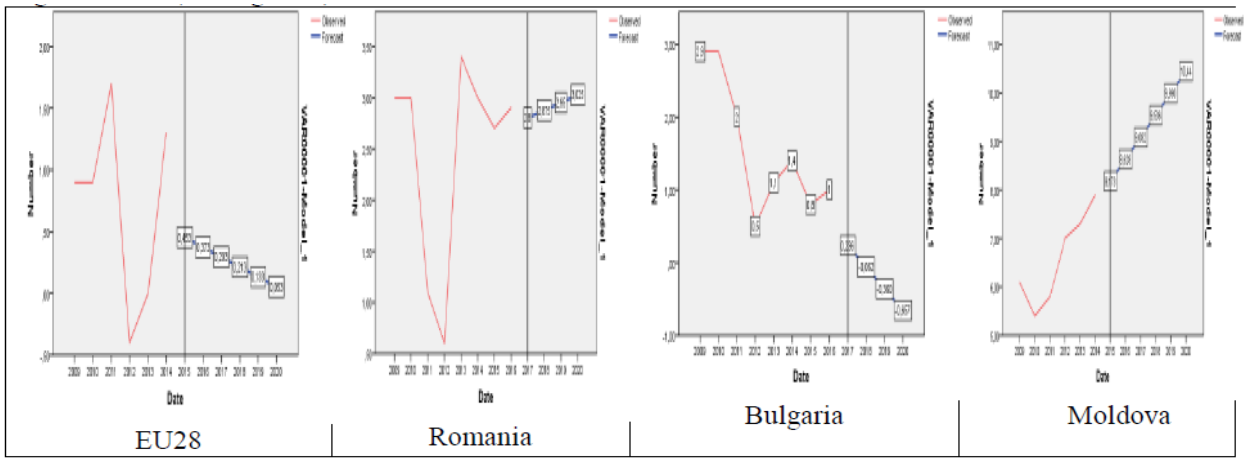

Figure 9: GDP growth rate forecast (%)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

The above forecast is the most optimistically possible one. According to it, the GDP/capita in Moldova will achieve to 7757.3 USD in 2020, far away from EU average.

The unemployment rate forecasting leads to better results for Moldova comparing to EU average, Romania and Bulgaria (see Figure 10):

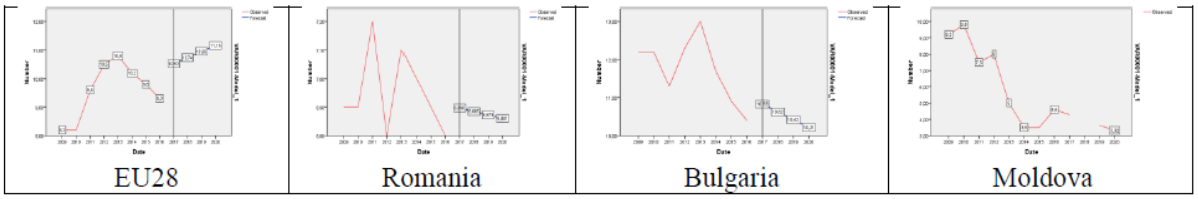

Figure 10: Unemployment rate forecast (%)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

The inflation rate will decrease in Moldova during 2015-2020[1] (see Figure 11).

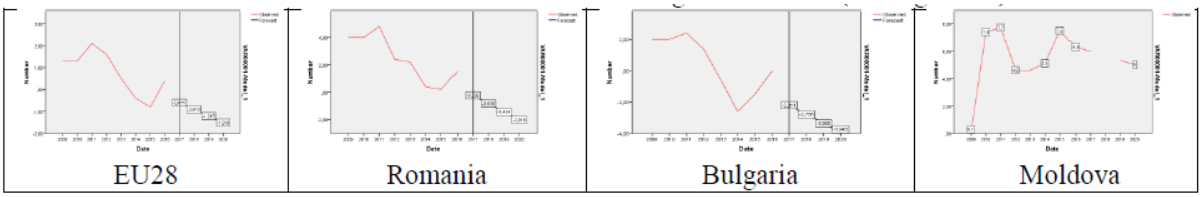

Figure 11: Inflation rate forecast (%)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

The government debt in Moldova will be lower than EU average in 2020 (see Figure 12).

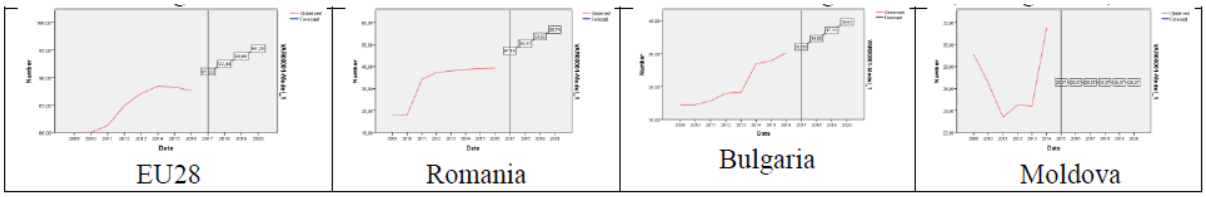

Figure 12: Government gross debt forecast (% of GDP)
Source: personal contribution using IBM-SPSS software

5. Conclusions

The Moldova’s target of adhering to the EU in 2019, under Romanian presidency, seems not to be viable at least for two from the above four analyzed economic indicators (GDP/capita and inflation rate).The little government gross debt can be a support for the economic recovery in Moldova. On the other hand, at least the latest two enlargements (2007 and 2013) were realized not only under strictly economic performances. The EU’s political interest in the region will have big importance, as well.

References:

1. European Commission (2014).*Report from the Commission to the Council and the European Parliament on Albania’s Progress in the Fight Against Corruption and Organised Crime and in the Judicial Reform*, COM(2014) 331 final, Brussels.
2. European Commission (2015).*European Economic Forecast- Winter*, Brussels.
3. Eurostat (2015).*GDP per capita in PPS*, retrieve from: http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin=1
4. International Monetary Fund (2015).*World Economic Outlook.Uneven Growth—Short- and Long-Term Factors*, April, Washington DC.
5. Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova (2015).*Primelerezultate ale implementăriiAcordului de Asocieredemonstrează începutulschimbărilorrealeîn R. Moldova*, Press release, 16.04, retrieve from: http://www.mfa.gov.md/press-releases-en/
6. World Bank Group (2015). Moldova GDP, retrieve from: www.TRADINGECONOMICS.COM

[1]International Monetary Fund (2015).*World Economic Outlook Database*, April, Washington DC, p.196.

CAPITALUL INVESTIȚIONAL ȘI SITUAȚIA ECONOMICĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

TODOS Irina, dr., conferențiar universotar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Haseu” din Cahul

ANTOHI Liudmila, doctorand, lector universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Haseu” din Cahul

Abstract: *The role of foreign investment in a country's economy is undeniable:chain effects that generate is reflected both on the production of goods and services, and the consumption, simultaneously motivatingsupply and demand.For this reason the problem of promoting investment process remains constantly present in the world and especially in the Republic of Moldova.In this context is discussing about favorable investment climate in the country, about supporting private sector initiative in the conduct of investment process and the achievements in this field.*

Introducere

Republica Moldova are o economie mică și deschisă, cu dezechilibre structurale mari. În ultimii ani, aceasta a fost determinată, în principal, de către migraţie și remitenţe care au alimentat consumul, au combătut sărăcia și au atenuat presiunile pe piața forţei de muncă. Pe de altă parte, acestea au asigurat "zona de confort" a factorilor de decizie și nu au oferit stimulentele adecvate pentru a orienta economia spre creșterea durabilă. Climatul de afaceri a rămas slab dezvoltat, creditele bancare – puține, iar investiţiile – limitate. În consecinţă, un motor al economiei moldoveneşti (consumul finanţat din remitenţe) a funcţionat bine, iar celălalt motor (exporturile susţinute de investiţii) a fost aproape nefuncţional. Acestea au adus ţara într-o capcană politică [1], ceea ce a împiedicat competitivitatea externă a exportatorilor și a intensificat dezechilibrele de cont curent la niveluri nesustenabile[2].

Perspectivele economice mondiale s-au îmbunătăţit în linii mari, creşterea economică v-a continua și în 2015-2016. Economiile avansate sunt în proces lent de redresare, însă ritmurile de creștere în ţările emergente s-au încetinit. Conform raportului World Economic Outlook din aprilie 2014 al Fondului Monetar Internaţional, creşterea produsului global se estimează să ajungă la 3,9% în anul 2015.[3].

Investițiile străine și situația economică din Republica Moldova

Pornind de la situaţia economică a Republicii Moldova care necesită o intervenţie urgentă în vederea reglementării calităţii vieţii populaţiei,***investiţiile***reprezintă una din căile eficiente spre dezvoltare. După destrămarea Uniunei Sovietice și obținerea independenței, Republica Moldova a intrat în perioada de tranziție fără investiții străine în economia națională sau cu un volum neglijabil al acestora. Acestea au început să fie absorbite în anul 1992, când a fost adoptată Legea cu privire la investiţiile străine. Totuşi, până în anul 1997 aceste fluxuri au fost minime, Guvernul punând mai mult accent pe obţinerea creditelor din exterior decât pe atragerea investiţiilor. Abia în 1995, intrarea pe piaţa Republicii Moldova a companiei ruseşti Lukoil a generat intrări de investiţii străine mai însemnate [4].

Investițiile străine reprezintă, pentru Republica Moldova una din sursele ce asigură o creștere durabilă a economiei naționale. Pe de o parte este vorba de credite, împrumuturi și investiții prin intremediul cărora capitalul străin poate completa resursele financiare naționale în aplicarea programului de macro-stabilizare, iar pe de altă parte capitalul străin joacă un rol fundamental în restructurarea și modernizarea economiei naționale.

La momentul actual crearea unui climat investiţional favorabil, perfecţionarea instrumentelor de atragerea a investitorilor străini şi autohtoni, precum şi promovarea produselor autohtone întru creşterea competitivităţii economiei reprezintă priorităţi fundamentale în activitatea Ministerului. Elaborarea, promovarea şi implementarea unei politici economice comprehensive în domeniul atragerii investiţiilor şi promovării exportului este în strînsă legătură cu o creştere economică bazată pe inovaţii şi investiţii. Contribuţia investiţiilor la creşterea competitivităţii întreprinderilor şi la facilitarea transferului tehnologic, crearea de noi locuri de muncă şi stimularea comerţului exterior au fost elementele de bază considerate în procesul elaborării şi implementării politicilor de atragere a investiţiilor şi promovare a exporturilor.

Conform datelor publicate de către Banca Naţională a Moldovei, pe parcursul primului semestru al anului 2014 fluxul net al investiţiilor străine directe în economia națională au constituit 74,5 mil. USD, în scădere cu 43,6% față de perioada respectivă a anului precedent. Totuși, în trimestrului II anul 2014 intrările de investiţii străine directe în economia naţională au crescut în comparaţie cu trimestrul I cu 45,2%, constituind 97,1 mil. dolari SUA, iar comparativ cu aceeaşi perioadă a anului precedent acestea au crescut cu 19,4%.

Societățile de investiții directe cu capital străin sunt mai mari decât cele locale și promovează o politică investițională mai activă față de companiile cu capital autohton.Producția pe scară largă, performanțe economice mai bune și acces mai mare la surse financiare externe, a făcut posibil pentru companiile cu capital străin să înregistreze intrări în esență, mai mari de active corporale și necorporale în ultimii ani.În această perioadă a fost de asemenea demonstrat că, cu câteva excepții, companiile orientate spre satisfacerea cererii interne promovează o politică investițională mai activă față de cele orientate preponderent spre export [5].

În deschiderea pentru Investiții Străine, RepublicaMoldova continuă să ia măsuri pentru a dezvolta o economie mai puternică, reformarea unui cadru de reglementare greoi, combaterea corupției și adoptarea de reforme care vizează îmbunătățirea climatului de afaceri.Infrastructura fizică slabă, procedurile de autorizare greoaie, obligații de autorizare excesive și proliferarea de taxă pentru servicii de către autoritățile publice și organizațiile comerciale, toate contribuie la un mediu de afaceri care rămâne printre cele mai provocatoare din regiune.De exemplu, în Doing Business Dealingcu autorizațiilor de construcție, Republica Moldova se situează pe locul 168 din 185 de țări și are de doua ori mai multe proceduri ca media pentru țările OCDE.

După o recesiune prelungită în anii 1990, PIB-ul a crescut șapte ani la rînd, iar inflația a scăzut. Republica Moldova, care este în mod constant pe locul printre cele mai sărace țări din Europa, se bazează foarte mult pe investiții, comerț exterior și remitențelor trimise de moldovenii care lucrează în străinătate pentru creșterea economică.

Ultimii ani au înregistrat o creștere a investițiilor străine directe (ISD), deoarece investitorii au profitat de extinderea spre est a Uniunii Europene,care a delimitat Republica Moldova de la aderarea României la 1 ianuarie 2007.Guvernul Republicii Moldova a depus eforturi pentru a face față unor obstacole în calea investițiilor, precum corupția și birocrația. Mai mult decât atât, Republica Moldova a declarat integrarea europeană un obiectiv strategic.Țara a avut un plan de acțiune cu UE, care a stabilit o foaie de parcurs pentru reformele democratice și economice și armonizarea legilor și reglementărilor cu standardele europene din Republica Moldova.Guvernul a creat un cadru legislativ adecvat, inclusiv un tratament fiscal favorabil pentru investitori.În conformitate cu legislația Republicii Moldova, companiile străine se bucură de aceeași tratare ca și companiile locale.Punctele de vedere ale Guvernului sunt investiții vitale pentru creșterea economică durabilă și reducerea sărăciei.Valoarea investițiilor străine directe (ISD) este cu mult sub necesitățile țării, cu toate acestea, așa că guvernul continuă să adauge stimulente pentru a atrage investiții străine directe. În iunie 2012, Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Strategia Națională de Dezvoltare (SND) "Moldova 2020".SND "Moldova 2020" a fost realizată prin intermediul unor consultări ample, cu părțile interesate și societatea civilă. Atragerea investițiilor străine directe este esențială pentru consolidarea mai multor piloni ai SND [5].

Zonele economice libere sau zonele antreprenoriatului liber (ZEL), conform Legii Nr. 440 din 27.07.2001 cu privire la zonele economice libere [6], sunt părţi ale teritoriului vamal al Republicii Moldova, separate din punct de vedere economic, strict delimitate pe tot perimetrul lor, în care pentru investitorii autohtoni şi străini sînt permise, în regim preferenţial, genuri ale activităţii de întreprinzător, în condiţiile legii.

Zonele economice libere sunt create în scopul accelerării dezvoltării social-economice a anumitor teritorii şi a ţării în ansamblu prin:

a) atragerea investiţiilor autohtone şi străine;
b) implementarea tehnicii şi tehnologiilor moderne;
c) dezvoltarea producţiei orientate spre export;
d) aplicarea experienţei avansate din domeniul producţiei şi a managementului;
e) crearea locurilor de muncă.

Zonelor libere, în scopul realizării obiectivelor asumate, li se acordă regimuri preferenţiale de stimulare a activităţii de întreprinzător. De asemenea, zona liberă poate fi alcătuită din cîteva subzone.

Volumul total al investiţiilor în zonele libere, pe parcursul întregii activităţi, la 1 ianuarie 2014 a constituit 197,9 mil. dolari SUA, dintre care în 2013 au fost investite 28,5 mil. dolari SUA sau cu 14,6 % mai mult decât în anul 2012.

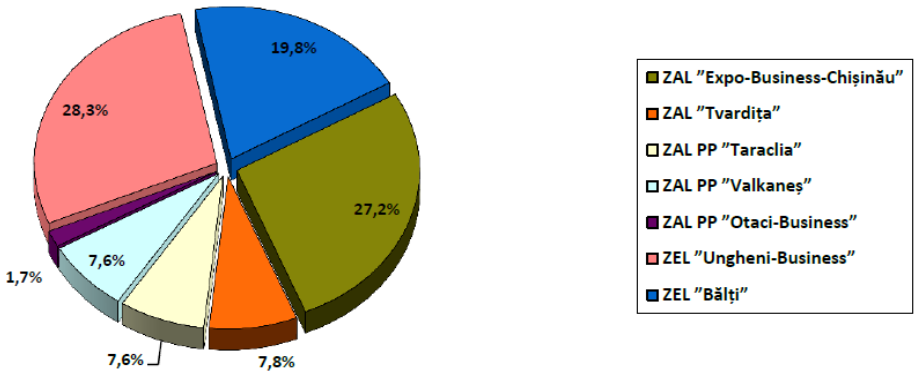

Figura 1. Ponderea volumului investiţiilor atrase (pe zone libere), conform situaţiei din 01.01.2014

Sursa: Raportul privind activitatea Zonelor Economice Libere în anul 2013, www.mec.gov.md/rapoarte (citat 15.09.2014)

Din volumul total al investiţiilor 53,9 mil. dolari SUA revin ZAL „Expo-Business-Chişinău”, 55,8 mil. dolari SUA - ZEL „Ungheni-Business”, 39,3 mil. dolari SUA - ZEL „Bălţi”, 15,0 mil. dolari SUA - ZAL PP „Taraclia”, 15,5 mil. dolari SUA - ZAL „Tvardiţa”, 15,1 mil. dolari SUA - ZAL PP „Valkaneş” şi 3,4 mil. dolari SUA - ZAL PP „Otaci-Business”. În ultimii 3 ani, în zonele libere au fost atrase investiţii în valoare de circa 70 mil. dolari SUA.

Conform situaţiei din 1 ianuarie 2014, în 7 zone economice libere erau înregistraţi 158 de rezidenţi.

În zonele libere creşte ponderea activităţii industriale, care a devenit genul prioritar de activitate.

Portului Internaţional Liber Giurgiuleşti (PILG) are statut de zonă economică liberă pana în anul 2030. Volumul total al investiţiilor în Portul Internaţional, pe întreaga perioadă de activitate a acestuia, conform situaţiei din 1 ianuarie 2014, a constituit 59,8 mil. dolari SUA, dintre care în perioada similară a anului 2013 au fost investite 1,95 mil. dolari SUA.

Investitorul General, ÎCS „Danube Logistics” SRL, a investit 47,4 mil. dolari SUA, iar S.C. „Trans Cargo Terminal” SRL, care a efectuat construcţia şi exploatarea terminalului cerealier a investit 7,3 mil. dolari SUA. În afară de aceasta, menţionăm că se realizează noi proiecte investiţionale ale companiilor ÎCS „TRANS BULK LOGISTICS” SRL (volumul investiţiilor cca. 3,2 mil. dolari SUA), „DUNAV-TIR” SRL (0,4 mil. dolari SUA) şi „Iunasistem” SRL (0,6 mil. dolari SUA) etc.

Astfel, analiza situației din Republica Moldova a permis confirmarea impactului pozitiv al ISD asupra creșterii economice a țării. În economia bazată pe informaţie, schimbul de cunostinţe devine factorul de bază al dezvoltării societății ca pe o ascendenţă dinamică si firească. Pe măsură ce capitalul străin ajunge în țară, el poate conduce la transformarea pozitivă a instituţiilor, pieței forței de muncă, repartizării resurselor etc. Ca parte integrantă a sistemului economic modern capitalul investiţional este un factor esenţial în ajustarea politicilor la normele internaţionale. Astfel, asigurarea condițiilor pentru ca capitalul străin, socialmente benefic, să ajungă în țară, trebuie să devină o prioritate pentru statul nostru. Atragerea investițiilor necesită a fi transformat într-un proces bazat pe analiza multidimensională, cu orientare socială.

Un clasament internaţional, conform **Raportului „Doing Business”** 2012 al Băncii Mondiale, Republica Moldova a avansat cu 18 poziţii în ratingul mondial al ţărilor care şi-au îmbunătăţit mediul de afaceri, plasîndu-se pe locul 81 din 183 de ţări (conform Raportului „Doing Business” 2011, Republica Moldova se situa pe locul 99).

Conform raportului respectiv Republica Moldova a avansat la majoritatea indicilor, devansînd la indicii privind protejarea investițiilor, plata taxelor și îndeplinirea contractelor. E de remarcat și faptul, că practic toate statele din regiune au devansat în clasament, cu excepția Macedoniei (+12) și

Rusiei (+4). Această schimbare denotă faptul, că Republica Moldova a reuşit să promoveze, în comparaţie cu statele din regiune, reformele orientate spre crearea condiţiilor favorabile pentru mediul de afaceri.

Totodată, raportul identifică ca rămîn a fi deosebit de împovărătoare pentru activitatea agenţilor economici următoarele domenii: primirea licenţelor pentru construcţii (poziţia 164), conectarea la energie electrică (160), desfăşurarea operaţiunilor de export-import (poziţia134), protecţia investitorilor (poziţia 111).

În prezent, unele schimbări geopolitice legate de evenimentele din Orientul Apropriat şi Africa, de procesele de globalizare şi integrare în ţările CSI şi Europa de Est, de dezvoltarea dinamică a unui şir de ţări în curs de dezvoltare, precum şi legate de creşterea economică la nivel mondial, face Republica Moldova mai atractivă din punct de vedere investiţional.

Totodată, în pofida subiectivităţii acestor ratinguri mulţi investitori ţin cont de acest factor în procesul de estimare a locaţiei pentru plasarea investiţiilor. De aceea, una din sarcini constă în depunerea efortului pentru îmbunătăţirea poziţionarii Moldovei în aceste clasamente.

În ultimii ani fluxul investiţiilor pe teritoriul Republicii Moldova a evoluat semnificativ, ceea ce este îmbucurător pentru ţara noastră, deoarece datorită investiţiilor se duce la creşterea economiei ţării noastre. Evoluţia investiţiilor străine străine realizate, fac ca firmele să obţină cel mai mare cîştig posibil din valorificarea avantajelor proprii. Trebuie de menţionat faptul că nivelul de dezvoltare eonomică a ţării noastre influenţează atît volumul cît şi evoluţia investiţiilor străine. Impactul fluxurilor de investiţii asupra investiţiilor de capital are efecte positive atît suplimentării capitalului intern destinat achiziţionării de active fixe, cît şi în stimularea investiţiilor străine, asupra creşterii economice. Cu toate acestea investiţiile în ţara noastră au evoluat considerabil dea lungul anilor, ducînd la o economoie mai prosperă şi dezvoltată.

Direcţiile de modificare a climatului investiţional

În pofida acţiunilor întreprinse de către Guvern, fluxurile de investiţii străine au crescut în Republica Moldova, iar stocul de investiţii străine directe pe cap de locuitor rămâne mic în comparaţie cu cel al ţărilor din regiune. Ca urmare, acţiunile menţionate, deşi sunt pozitive şi binevenite, nu au avut un impact semnificativ asupra gradului de atractivitate investiţională a ţării, ori există alţi factori negativi care constituie bariere mai importante în luarea deciziei de investire decât acţiunile întreprinse deja de către Guvern.

Porninind de la ideea de ce se investeşte puţin în Republica Moldova, răspunsul la aceasta este, atunci când se face o analiză şi se conştientizează care sunt aşteptările investitorilor străini şi constrângerile majore pentru investiţiile străine. Investitorii îşi doresc siguranţă împotriva exproprierii, un sistem competitiv pentru import, politici comerciale liberale, iar elementele de bază a atractivităţii pentru investiţii străine (*conform Foreign Investment Advisory Service FIAS*) în ordinea descreşterii importanţei sînt: potenţialul pieţei exprimat în GDP per capita, dinamica creşterii economice, ***stabilitatea politică*** (*fără de care în absenţa resurselor naturale destinaţia devine neatractivă pentru investiţii*), ***stabilitatea macroeconomică, transparenţa şi politica economică previzibilă*** (*factori, lipsa căror nu poate fi compensată prin facilităţi fiscale şi stimulente*), infrastructura fizică şi socială, mediul legislativ, marketingul investiţiilor.

Activitatea investiţională în Republica Moldova este cel mai important factor, ce determină dezvoltarea social- economică a țării. Ca și în alte țări, în Republica Moldova, investițiile străine directe sunt considerate un factor de accelerare a procesului economic și tehnic, de renovare și modernizare a aparatului de producție, de cunoaștere a metodelor avansate de organizare a producției, de pregătire a cadrelor în corespundere cu necesitățile economiei de piață. În prezent sarcinile primordiale ale Guvernului este atragerea investițiilor și crearea unui climat antreprenorial favorabil pentru investitorii – atît străini, cît și autohtoni. În legătură cu aceasta, se iau măsuri necesare pentru stimularea activității de întreprinzător și ameliorarea climatului investițional, accentuîndu-se amplasarea geografică a țării, forța de muncă calificată, solurile fretile și participarea republicii în cadrul zonelor de comerț liber cu țările CSI și cele din Sud – Estul Europei. Pentru Republica Moldova, evaluarea și ameliorarea climatului investițional dispun de valențe deosebite asupra volumului atras în dezvoltarea economiei naționale.

Schimbările ce se impun trebuie să fie ajustate la tendinţele mediului investiţional global în funcţie de care Republica Moldova trebuie să-şi formuleze politica naţională în domeniul investiţiilor

şi să se poziţioneze în modul cel mai eficient pentru valorificarea beneficiilor investiţiilor în scopul dezvoltării economice durabile şi sustenabile a ţării [12, p. 80-84].

Managementul actului investiţional la nivel guvernamental se referă nu numai la politici pur economice, dar include elaborarea unui spectru de politici: investiţională, comercială, concurenţială, fiscală, financiară, contractuală, management corporativ, dezvoltarea resurselor umane, administrarea publică. Toate aceste politici asigură cadrul necesar pentru managementul investiţional şi implicit determină atractivitatea investiţională a unui teritoriu. De asemenea demersul managerial în domeniul investiţiilor mai include activitatea de cercetare şi monitorizare, activitatea de promovare şi comunicare în sensul captării feedback-ului investitorilor. Prin urmare atractivitatea şi eficienţa investiţională a Republicii Moldova nu depinde numai de activitatea Ministerului Economiei.

Tabelul 1. Analiza SWOT în domeniul atragerii investițiilor străine directe în Republica Moldova

Puncte forte:	**Puncte slabe:**
- Statutul de țară vecină cu UE; - Condiții climaterice favorabile pentru dezvoltarea mai multor tipuri de producșie și servicii; - Mediul de afaceri bilingv (român și rus); - Sistemul bancar dezvoltat; - Amplasarea geografică avantajoasă a țării; - Forța de muncă ieftină; - Existența preferințelor comerciale oferite de U.E.; - Existența acordurilor bilaterale privind promovarea și protejarea reciprocă a investițiilor.	- Instabilitatea macroeconomică, inflația înaltă; - Infrastructura slab dezvoltată; - Prezența disproporțiilor regionale majore; - Insuficiența resurselor materiale, inclusiv a celor naturale; - Dependența de importul de resurse energetice; - Influiența considerabilă a factorilor externi asupra economiei naționale; - Creșterea deficitului de forță de muncă calificată; - Nivelul insuficient de dezvoltare a pieței financiare; - Nivelul insuficient de dezvoltare a transferului tehnologic; - Dezvoltarea insuficientă a serviciilor de consultanță și informaționale în domeniul atragerii investițiilor străine și promovării exporturilor.
Oportunități:	**Riscuri:**
- Politica statului orientată spre integrarea europeană; - Nivelul ridicat actual al consumului și perspectiva menținerii acestuia pe piața internă și piețile principalilor parteneri comerciali; - Deetatizarea patrimoniului public prin diverse forme, inclusiv în baza parteneriatului public-privat; - Existența stimulentelor pentru investitori; - Existența activelor decapitalizate cu potențial de dezvoltare, inclusiv în infrastructură; - Premisele pentru apariția noilor instituții și instrumente financiare.	- Prezența impedimentelor de ordin administrativ în atragerea investițiilor; - Competiția regională sporită în domeniul atragerii investițiilor; - Menținerea în regiune a proceselor migrației de muncă; - Posibilitățile reduse ale statului în domeniul finanțării investițiilor în infrastructură; - Epuizarea surselor de finanțare locale a investițiilor; - Creșterea prețurilor la resursele energetice.

Sursa: [14]

Relansarea economică a ţării este orientată spre o nouă paradigmă care presupune trecerea de la dezvoltarea bazată pe consum spre cea axată preponderent pe investiţii, inovaţii şi competitivitatea produselor şi serviciilor. Noua paradigmă economică se axează pe următoarele priorităţi considerate precondiţii pentru generarea unei creşterii economice durabile şi asigurarea bunăstării societăţii: ameliorarea condiţiilor pentru afaceri prin reducerea costurilor iniţierii şi operaţionalizării unei afaceri; îmbunătăţirea cadrului regulator şi asigurarea convergenţei lui cu cel european; acordarea stimulentelor pentru dezvoltarea afacerilor în special pentru tineri şi în scopul valorificării eficiente a remitenţelor; crearea parcurilor industriale pentru facilitarea dezvoltării producţiei orientate spre export şi generatoare de locuri de muncă, axate pe inovare şi tehnologii avansate; susţinerea dezvoltării agriculturii organice şi de valoare înaltă, modernizarea infrastructurii fizice şi de comunicare; dezvoltarea echilibrată regională şi promovarea parteneriatelor publice-private.

Cu toate acestea, măsurile întreprinse de către autoritățile Republicii Moldova, sunt evidente în ceea ce privește îmbunătățirea climatului investițional în țara noastră. Politicile de îmbunătățire a climatului investițional din Republica Moldova pentru a o face mai atractivă pentru investitorii străini

și a atrage capital în dezvoltarea economiei sunt principalele probleme care sunt puse în aplicare pentru o economiei mai prosperă.

Investițiile contribuie direct la completarea necesarului de resurse interne şi la dezvoltarea factorilor competitivi de producţie. Însă, pentru a beneficia de aceste investiţii, este necesar de crearea climatului investiţional favorabil, care implică stabilitate economică, stabilitatea legislaţiei, politică fiscală adecvată, ajustarea capitalului uman, infrastructura de afaceri dezvoltată. Desfăşurarea unei politici raţionale de stimulare a activităţii investiţionale depinde nemijlocit de activitatea statului.

În tabelul 1 sunt indicate punctele forte și punctele slabe, precum și oportunitățile și pericolele existente pentru Republica Moldova în domeniul atragerii investițiilor străine directe. În mare parte tabelul este o sinteză a analizei SWOT realizată în cadrul Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor în Republica Moldova, pentru anii 2006-2015.

Principiile ce trebuie respectate în crearea şi menţinerea unui mediu atractiv investiţional sunt ***coerenţa, transparenţa, responsabilitatea*** pentru implementarea şi evaluarea periodică a politicilor, ***eficienţa*** instituţiilor financiare şi legale şi ***previzibilitatea*** politicilor economice. Iar respectarea acestor principii necesită existenţa obligatorie a triadei „***Cuvînt*** (angajament şi garanţii de stat) – ***Competenţă*** (pentru implementarea politicilor)– ***Consensus*** (*între diferite grupe de interes*)”.

Concluzii. Piața internațională a investițiilor este o parte a economiei globale, care joacă un rol deosebit de important în creșterea și modernizarea economiei naționale. În condițiile îmbunătățirii mediului de afaceri, R.M. va fi o țintă mult mai atractivă pentru investițiile străine. Atragerea unui volum mare de investiții străine va asigura rapid și direct accesul la managementul eficient la tehnologii moderne, precum și la noi segmente de piață. Capitalul străin influențează dezvoltarea economică a ţării noastre. Cu toate acestea impactul ISD, care reprezintă sursa de bază a capitalului străin în Republica Molodva, este pozitiv și semnificativ. Se poate afirma faptul că ISD contribuie la dezvoltarea socio-economică a țării, în general, ceea ce însemnă că capitalul străin are un rol important în asigurarea formării condițiilor sociale benefice.

Referințe bibliografice:

1. Banca Mondială, „Moldova după criza globală: promovarea competitivităţii şi creşterii partajate”, 2011.
2. Giucci R., Kirchner R. „Sustenabilitatea contului curent în Moldova: implicaţii de politici”, German Economic Team Moldova, 2013.
3. http://www.mec.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-prognozare-macroeconomica
4. Lupusor A., Cenușă D., Romaniuc R. Republica Moldova 2013. Raport de stare a țării. „EXPERT-GRUP”, în parteneriat cu fundația „Friedrich-Ebert”, Chișinău, 2013.
5. Ghidul investițional Moldova 2013 (MIEPO), accesibil și pe internet: http://www.mec.gov.md/sites/default/files/document/investing_guide_moldova_20131.pdf (citat 12.09.2014)
6. Legea Nr. 440 din 27.07.2001 cu privire la zonele economice libere. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.108-109/834 din 06.09.2001
7. Raportul privind activitatea Zonelor Economice Libere în anul 2013, www.mec.gov.md/rapoarte (citat 15.09.2014)
8. Raport privind activitatea Portului Internațional Liber „Giurgiulești” pentru anul 2013; http://www.mec.gov.md/ro/content/portul-international-liber-giurgiulesti rapoarte (citat 05.09.2014)
9. Raportul privind poziția investițională internațională a Republicii Moldova, 2013, www.bnm.md/statistici/conturi-internaționale-a-R.M. (citat 30.08.2014))
10. NOTĂ cu privire la prognoza actualizată a indicatorilor macroeconomici pentru anii 2015 – 2017; http://www.mec.gov.md/ro/documents-terms/situatia-macroeconomica-prognozare-macroeconomica
11. Raportului „Doing Business”, www.heritage.org (citat 29.08.2014)
12. Prohnițchi V., Popa A., Lupușor A. Impactul investițiilor străine directe asupra economiei Republicii Moldova, Chișinău, 2010.
13. Banca Națională a Moldovei – statistici; http://www.bnm.md/md/international_ investment_position
14. Popa A. Investițiile străine directe în economia Republicii Moldova și perspectivele creșterii acestora în contextul vecinătății cu Uniunea Europeană, Studiu realizat în cadrul priectului Planul de acțiuni U.E.-R.M. Implimentat de Centrul analitic Expert- Grup și ADEPT cu sprijinul financiar al Fundației Soros-Moldova, 2007.

DIAGNOSTICUL ECONOMICO-FINANCIAR AL INDUSTRIEI UŞOARE A REPUBLICII MOLDOVA

NEDELCU Ana, doctorand, asistent universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *The Light Industry is one of the most developed and important industrial domain in Republic of Moldova. The industry is represented by three sectors: manufacture of textiles; manufacture of wearing apparel, dressing and dyeing of furs; manufacture of leather, leather products and manufacture of footwear.*

Light Industry is listed as one of the priority branches of the national economy in the Moldovan Industry Development Strategy, developed to the year 2015.The key task of this strategy is the gradual transition of offering contract services to foreign partners to the manufacturing of high quality production under Moldovan own companies' trademarks, and the corresponding development of new export contacts and distribution.

This article researches the economic and financial situations of light industry, analyzing its importance for industrial sector and its financial stability.

Sectorul industrial actual al Republicii Moldova îşi poartă originea din începutul anilor 60 ai secolului XX, odată cu înglobarea acestuia în complexul industrial sovietic. În categoria ramurilor, considerate prioritare, se includeau domeniile de prelucrarea a materiei prime agricole, de producere a tehnicii agricole din industria uşoară şi cele ale industriei electronice şi constructoare de aparate.

Odată cu declararea independenţei, începe o altă etapă a dezvoltării industriale. Trecerea la propria politică industrială, necesitatea soluţionării unui şir imens de probleme social-economice nu au permis realizarea potenţialului industrial al ţării.

Prin urmare, în 1996 a fost aprobată „Concepţia Politicii Industriale a Republicii Moldova pe anii 1996-2000", în cadrul căreea se menţiona că obiectul principal al politicii industriale devine *„asigurarea viabilităţii industriei şi competitivităţii mărfurilor industriale moldoveneşti pe pieţele internă şi externă”.* Această concepţie stabilea ca prioritate dezvoltarea ramurilor cu tehnologii avansate şi cu un volum mare de muncă din industria de prelucrare (industria uşoară, industria constructoare de maşini), în vederea orientării acestora spre export.

Importanţa dezvoltării capacităţii industriale pentru economia naţională nu poate fi subestimată. Această opinie este susţinută de datele statistice privind formarea produslui intern brut. Conform datelor din figura 1 se observă că principalele activităţi, ce participă la formarea produsului intern brut (PIB) al Republicii Moldova sunt următoarele: industria prelucrătoare (23,44 %), comerţul cu ridicata şi cu amănuntul (12,88 %), transporturi şi comunicaţii (12,53 %), agricultura, economia vînatului şi silvicultura (12,34 %) şi construcţii (8,25 %).

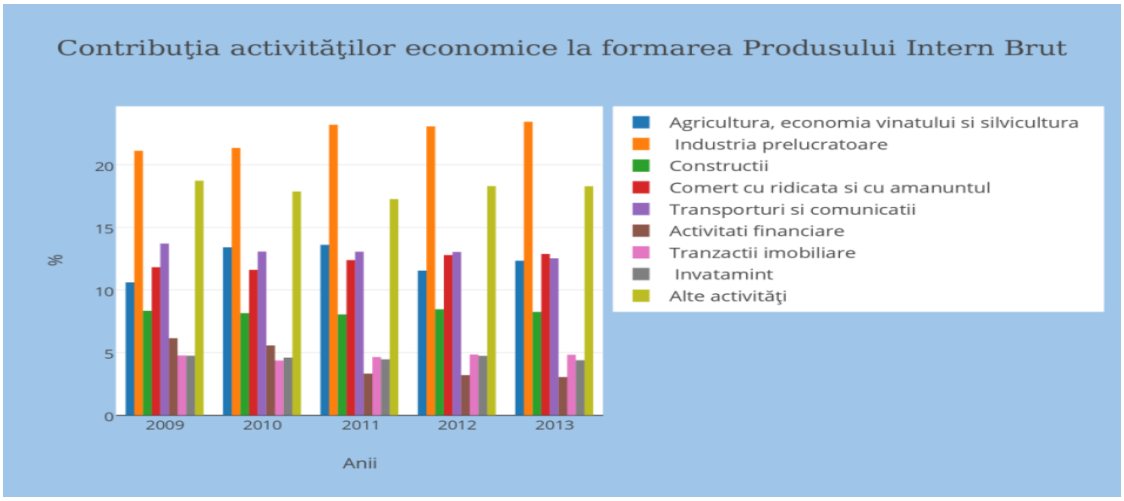

Figura 1. Contribuţia activităţilor economice la formarea Produsului Intern Brut, %
Sursa: Banca de date statistice Moldova, accesibil pe: http://statbank.statistica.md/

Cea mai mare pondere în formarea PIB-ului îi revine industriei prelucrătoare, care în decursul ultimelor ani are o tenţinţă de sporire, ceea ce indică importanţa majoră a industriei prelucrătoare pentru creşterea economică.

Industria uşoară reprezintă una din subramurile industriei prelucrătoare, care conform Strategiei de dezvoltare a industriei pe perioada pînă în anul 2015 aprobată prin Hotărîrea Guvernului nr. 1149 din 5 octombrie 2006, se include în categoria ramurilor industriale prioritare.

Industria uşoară deţine o pondere semnificativă (8 %) în totalul producţiei industriale, fiind precedată de industria alimentară şi a băuturilor (41,6 %), de sectorul energetic (14,1 %) şi de producţia altor produse din minerale nemetalifere (9,3 %).

În cadrul industriei prelucrătoare poziţia industriei uşoare, ca domeniu prioritar, este şi mai fermă. Ponderea acesteea (9,54 %) în producţia industriei prelucrătoare este precedată de ponderea industriei altor produse din minerale nemetalifere (11,06 %) şi este urmată de industria vinicolă, care deţine o pondere de 8,21 % din totalul producţiei industriei prelucrătoare. Importanţa industriei uşoare pentru economia naţională nu se limitează doar la contribuirea creşterii volumul producţiei industriale, prin urmare şi a PIB-ului.

Industria uşoară deţine o pondere semnficativă în totalul personalului industrial-productivi, oferind locuri de muncă pentru 22,55 % din muncitori (2013). O pondere mai mare deţine industria alimentară şi a băuturilor – 37,7 % (2013). De asemenea, exportul producţiei industriei uşoare deţine o pondere însemnată în totalul exporturilor – 16,47 % (2013), fiind precedat doar de exportul producţiei agroalimentare.

Industria uşoară a Republicii Moldova include trei ramuri industriale:

- Fabricarea produselor textile (Codul CAEM vechi: D17;Codul CAEM nou: D13);
- Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte (Codul CAEM vechi: D18;Codul CAEM nou: D14);
- Tăbăcirea şi finisarea pieilor; fabricarea articolelor de voiaj şi marochinărie, harnaşamentelor şi încălţămintei; prepararea şi vopsirea blănurilor (Codul CAEM vechi: D19;Codul CAEM nou: D15).

Tabelul 1. Ponderea industriei uşoare în sectorul industrial şi total exporturi

Anii	2009	2010	2011	2012	2013
Ponderea în producţia industrial, %	6,7	6,4	7,4	7,3	8,0
Ponderea în producţia industriei prelucrătoare, %	8,40	7,90	8,96	8,81	9,54
Ponderea în totalul întreprinderilor industriei prelucrătoare, %	8,77	8,49	8,12	8,43	8,77
Ponderea în personalul industrial-productiv, %	22,15	22,22	24,15	23,70	22,55
Ponderea în totalul exportului, %	24,02	20,96	19,82	19,17	16,47

Sursa: Banca de date statistice Moldova, accesibil pe: http://statbank.statistica.md/

Criza financiară mondială a lăsat o amprentă asupra evoluţiei industriei Republicii Moldova. În perioada anilor 2009-2013 se observă o dinamică neuniformă. Nivelul producţiei în această perioadă nu a ajuns la nivelul anului de bază (2005), cu excepţia industriei de textile, care înregistrează circa 130 % de creştere începînd cu anul 2011 (Figura 2).

Celelalte ramuri ale industriei uşoare (îmbrăcăminte şi încălţăminte) indică o evoluţie neuniformă, avînd o tendinţă de sporire pînă în anul 2011, însă după aceasta înregistrînd o dinamică negativă, ceea ce conincide cu evoluţia industriei în general.

Dinamica pozitivă a industriei produselor textile se explică prin analiza ritmului de creştere a principalelor tipuri de produse textile (Figura 3). Din 3 categorii de produse textile, 2 categorii înregistrează nivele mai înalte faţă de cel al anului de bază (2005): articole de ciorăpie - între 119,04 % şi 148,52 %; articole tricotate - între 101,18 % şi 118,82 %, cu excepţia categoriei "articole de ciorăpie", care în 2013 înregistrează o micşorare faţă de nivelul de bază cu 3,4 %.

O altă categorie de produse textile - ţesături - prezintă o evoluţie uniformă şi negativă. Dacă în anul 2009, aceste produse atingeau nivelul de 95,69 % faţă de nivelul de bază, atunci în anul 2013 nivelul ajunge doar la 11,21 % faţă de anul 2005.

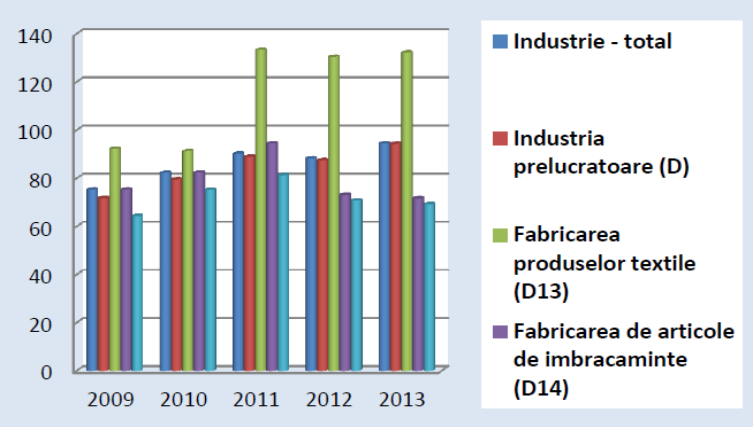

Figura 2. Ritmul de creştere a producţiei industriale, % (anul de bază -2005 = 100 %)
Sursa: Banca de date statistice Moldova, accesibil pe: http://statbank.statistica.md/

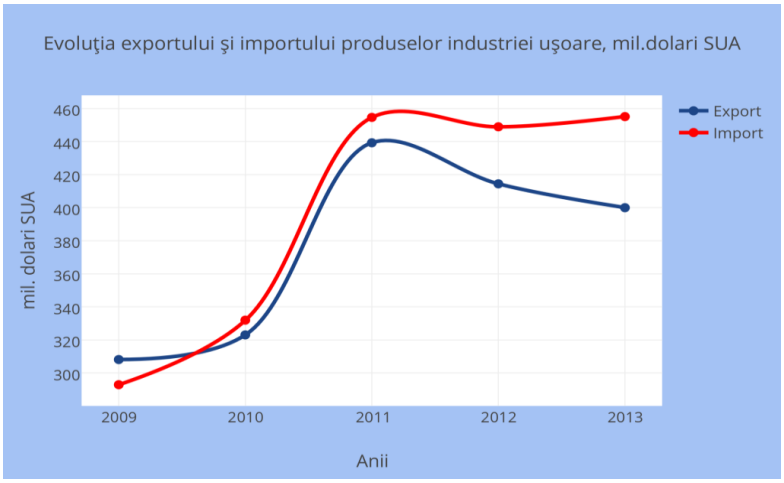

Figura 3. Evoluţia exportului şi importului producţiei industriei uşoare, mii dolari SUA
Sursa: Banca de date statistice Moldova, accesibil pe: http://statbank.statistica.md/

Producţia industriei uşoare reprezintă una din principalele categorii de produse exportate, fiind precedată doar de produsele agroalimentare. Unele categorii de produse din industria uşoară intră în topul primelor 10 produse în care Republica Moldova se specializează în exporturi, adică deţine un avantaj comparativ: îmbrăcăminte şi accesorii, precum şi încălţăminte.

Din figura 3 se observă că comerţul exterior al produselor industriei uşoare are o evoluţie neuniformă. Importul are o tendinţă de creştere (cu excepţia anului 2012), iar exportul indică o tendinţă de creştere doar în perioada anilor 2009-2011, ca în următorii ani să înregistreze o descreştere. Încă un aspect negativ se consideră prevalarea ritmului de modificare a importului faţă de cel al exportului. Dacă în anul 2009, exportul excede importul cu circa 15 mln.dolari SUA, atunci în următorii ani situaţia se inversează, iar diferenţa dintre aceşti indicatori creşte în sens opus: în 2010 importul prevalează exportul produselor industriei uşoare cu 8,9 mln. dolari SUA, iar în 2013 nivelul importului este superior cu circa 55 mln. dolari SUA.

Nivelul negativ al exportului net şi tendinţa de descreştere a nivelului net în perioada anilor 2010-2013 au fost influenţate de scăderea exporturilor în anii 2012-2013 la următoarele categorii de produse ale industriei uşoare: îmbrăcăminte şi materiale textile - cu 11 şi respectiv 12 mln. dolari SUA; încălţăminte - cu 9,9 şi respectiv cu 3,9 mln.dolari SUA, precum şi creşterii importului la categoria „îmbrăcăminte şi materiale textile” – între 101 mln.dolari SUA (2011) şi 1,2 mln.dolari SUA (2012).

Această situaţie se explică prin acţiunea următoarelor factori:

- liberalizarea comerţului exterior, care a determinat creşterea mai accelerată a importului faţă de export;
- evoluţia modestă a producţie industriale, care nu a permis creşterea necesară a ofertei pentru pieţele externe.

Dinamica volumului producţiei fabricate influenţează în mod direct evoluţia vînzărilor produselor industriei textile (figura 4).

Din cele 3 ramuri ale industriei uşoare, doar industria textilă înregistrează o dinamică uniformă şi pozitivă, ajungînd de la 508,9 mln.lei (2009) la 1,44 mlrd. lei (2013). Pe cînd industria articolelor de îmbrăcăminte şi cea a articolelor din piele şi a încălţămintei prezintă o evoluţie neuniformă. Aspectul pozitiv al dinamicei acestor ramuri se referă la aceea că nivelul venitului din vînzări înregistrat în anul 2013 prevalează nivelul anului 2009 – cu 475 mln.lei (îmbrăcăminte) şi cu 166 mln.lei (încălţăminte).

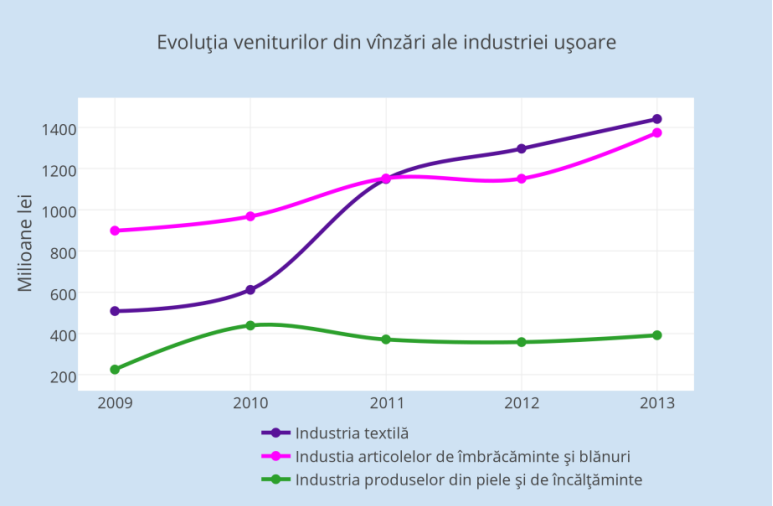

Figura 4. Evoluţia venitului din vînzări ale întreprinderilor industriei uşoare, mil.lei
Sursa: Banca de date statistice Moldova, accesibil pe: http://statbank.statistica.md/

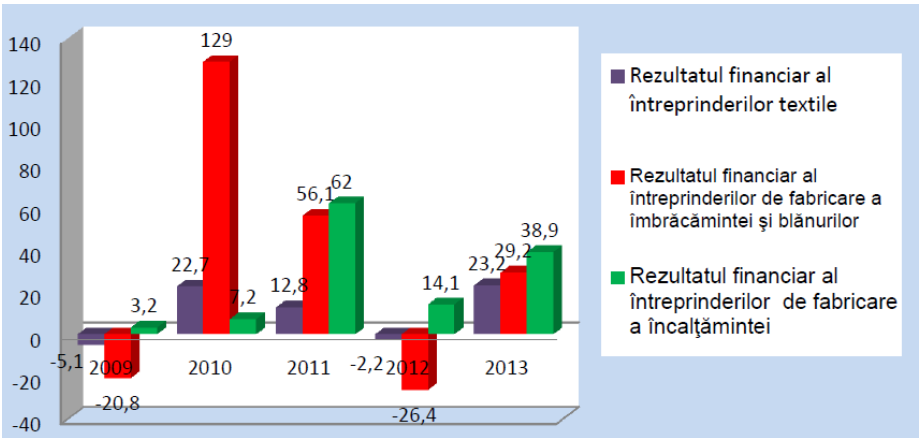

Figura 5. Evoluţia rezultatului financiar al întreprinderilor industriei uşoare, mil.lei.
Sursa: Banca de date statistice Moldova, accesibil pe: http://statbank.statistica.md/

Din datele figurei 5 se observă că cea mai profitabilă ramură a industriei uşoare este cea de fabricare a articolelor de îmbrăcăminte, care în perioada anilor 2009-2013 a înregistrat un profit 167,1 mln.lei (214,3 mln.lei profit din anii 2010,2011 şi 2013 compensate cu pierderea de 47,2 mln.lei din anii 2009 şi 2012). Pe cînd celelalte ramuri ale industriei uşoare sunt mai puţin profitabile: 125,4 mln.lei profit (industria articolelor din piele şi a încălţămintei) şi 51,4 mln lei profit (industria textilă). E necesar de menţionat că cea mai stabilă ramură este cea a fabricării articolelor din piele şi a

încălţămintei, care, în perioada analizată, a înregistrat doar profit.

Situaţia depistată se explică prin aceea că ponderea întreprinderilor micro în ramura fabricării articolelor din piele şi a încălţămintei este mai redusă (50,6 %) decît în celelalte ramuri ale industriei uşoare: industria articolelor de îmbrăcăminte – 60 % şi cea textilă – 72 %. Precum şi aceste întreprinderi micro din ramura de fabricare a articolelor din piele sunt mai profitabile. Ponderea în totalul întreprinderilor micro, 50 % din industria încălţămintei au obţinut profit (2013) în mărime de 2,1 mln.lei, spre deosebire de celelalte ramuri: textile – 40 % din întreprinderi micro sunt profitabile, determinînd formarea a 0,1 mln. lei profit, iar îmbrăcăminte şi blănuri – 32 % din întreprinderi au obţinut profit, contribuind la valoarea netă a profitului de 0,6 mln.lei.

Bibliografie:

1. Concepţia Politicii Industriale a Republiicii Moldova pe anii 1996-2000 aprobată prin HG Nr. 553 din 08.10.1996.
2. Strategia de dezvoltare a industriei pe perioada pînă în anul 2015 aprobată prin HG nr. 1149 din 5 octombrie 2006.
3. Programul de dezvoltare a industriei uşoare pînă în anul 2015 aprobat prin HG Nr. 223 din 19.03.2009.
4. Stratan A., Clipa V., Dinamica specializării comerţului exterior al Republicii Moldova, accesibil pe: < http://ince.md/ro/activitatea-ince/publicacii/125-dinamica-specializrii-comerului-exterior-al-republicii-moldova.html>
5. Banca de date statistice Moldova, accesibil pe: http://statbank.statistica.md/

IMPORTANŢA DECIZIEI ŞI AL PROCESULUI DECIZIONAL ÎN ACTIVITATEA DE MANAGEMENT A ÎNTREPRINDERII

ŞCHIOPU Irina, doctorand, asistent universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *La décision de gestion en temps opportun et qualitative peut décider du sort d'une entreprise au développement ou vice versa, peut coûter beaucoup. Par conséquent, la décision de l'activité de gestion est très important pour une activité.*

Elementul esenţial al procesului de conducere spre realizarea obiectivelor este *decizia*, care reprezintă actul de trecere de la gîndire la acţiune. Prin aceasta se urmăreşte găsirea celor mai raţionale căi de acţiune viitoare menite să asigure eficienţa maximă a acţiunilor conducerii în realizarea obiectivelor sale. Procesul sporirii continue a eficienţei acţiunilor conducerii impune ca orice decizie adoptată să aibă o temeinică fundamentare ştiinţifică.

Caracteristic deciziei este faptul că ea reprezintă, expresia unui act raţional, coerent formulat, pe baza interpretării unor informaţii ce se prelucrează în scopul alegerii unei alternative menită să conducă la realizarea obiectivelor prestabilite.

Decizia constituie un element esenţial al managementului, fiind instrumentul său specific de exprimare. Nivelul calitativ al conducerii unei unităţi se manifestă cel mai bine prin deciziile elaborate şi aplicate.

În literatura de specialitate există o mulţime de definiţii pentru decizie. Pe baza datelor oferite de practica decizională, a fost formulată definiţia deciziei astfel: „Decizia reprezintă un proces dinamic, raţional, în care, pe baza unor informaţii corespunzătoare, se alege o linie de acţiune, dintre un număr oarecare de posibilităţi (alternative) în scopul influenţării activităţii executanţilor şi de a se obţine un anumit rezultat[1].”

Din definiţia deciziei se pot reţine următoarele elemente:
- este privită ca un proces de alegere raţională;
- reprezintă actul final în stabilirea direcţiei de acţiune a realizării unui obiectiv;
- acţiunea poartă denumirea de decizie numai în măsura în care corespunde unei situaţii de alegere;

[1]Decizia şi rolul său în managementul financiar al întreprinderii, actualizare pe: http://www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/820062/55.pdf

- dirijează activitatea subordonaţilor, în condiţiile în care acţiunea unui conducător este impusă de evenimente fără a avea posibilitatea de a opta o altă alternativă, nu este vorba de o decizie.

Asigurînd conducerii posibilitatea de a atrage şi combina resursele disponibile şi de a dirija procesul de producţie, decizia de conducere reprezintă principalul instrument de realizare a obiectivelor stabilite pentru o anumită perioadă dată. Dat fiind faptul că în cadrul unei situaţii decizionale acelaşi obiectiv poate fi înfăptuit pe mai multe, căi, cu resurse diferite, se solicită din partea conducerii societăţii o înaltă competenţă profesională şi responsabilitate, atît în ceea ce priveşte stabilirea variantelor posibile, evaluarea lor şi alegerea celei mai avantajoase, cît şi cu privire la consecinţele acestora. Alternativele prin care se poate realiza acelaşi obiectiv prezintă fiecare anumite particularităţi din punct de vedere tehnico-economic şi social, avînd, în acelaşi timp, diferite consecinţe imediate sau în perspectivă. Acest fenomen impune evaluarea justă a fiecărei alternative, în baza unui sistem unitar de parametri şi indicatori, astfel încît să se poată stabili cu precizie care din variante răspunde cel mai bine scopului urmărit de decident. Activitatea de elaborare şi adoptare a deciziilor impune perfecţionarea profesională permanentă, dezvoltarea capacităţii de a aprecia apariţia diferitelor consecinţe în urma materializării în practică a acestora. Şi acest lucru în special revine managerilor de întreprindere, care în activitatea sa de zi cu zi se confruntă cu luarea diferitor decizii.

Cu cât acţiunea factorilor (cu influenţă pozitivă sau negativă) ce nu au fost consideraţi iniţial este mai frecventă şi rezervele mai numeroase, cu atît mai mult devine necesară intervenţia conducerii prin adoptarea de noi decizii. Acestea justifică afirmaţia că decizia implică o combinaţie raţională între experienţă şi creativitate. Experienţa permite evaluarea efectelor diferitelor soluţii posibile, comparativ cu rezultatele înregistrate în ciclurile decizionale anterioare, iar creativitatea face posibilă imaginarea de noi alternative, pentru care experienţa anterioară nu poate furniza informaţii asupra consecinţelor aplicării acestora.

Subordonarea întregii activităţi decizionale experienţei acumulate în activitatea de conducere, fără a recurge la creativitate şi la unele metode adecvate, ca: simularea, scenariile, modelarea economico-matematică în vederea identificării unor variante pentru cazurile decizionale, poate avea consecinţe negative, atît în ceea ce priveşte stimularea iniţiativei creatoare, cît şi a rezultatelor obţinute în urma materializării în practică a deciziilor.

Avînd în vedere implicaţiile multiple ale deciziilor asupra activităţii şi rezultatelor societăţii, rezultă cu multă acuitate necesitatea elaborării unui număr corespunzător de variante şi evaluarea reală a consecinţelor fiecăreia dintre acestea. Cunoaşterea calităţii deciziilor şi implicaţiile acestora înainte de a fi adoptate, reduce riscul apariţiei unor consecinţe nedorite după materializarea lor şi declanşarea unui nou ciclu decizional pentru corecţie. După adoptarea lor, calitatea deciziilor este evaluată prin efectele provocate prin mărimea abaterilor faţă de consecinţele preconizate. Din cele precizate mai sus rezultă importanţa evaluării calitative a deciziilor, anterior aplicării lor, pentru că pe această cale se poate evita, în mare măsură, risipa de resurse, energie umană, timp etc., impuse de adoptarea celor de corecţie.

În cele din urmă putem menţiona că cele mai importante cerinţe a procesului decizional se pot considera următoarele[1]:

- Adoptarea oricărei decizii de conducere trebuie să aibă la bază o fundamentare complexă, care să rezulte din informarea permanentă cu noutăţile obţinute de cercetarea ştiinţifică, rezultatele aplicării acestora în producţie, astfel încît să se realizeze o productivitate a activităţii sporită cu o înaltă eficienţă economică.
- Cunoaşterea strictă a realităţii din societate reprezintă o altă cerinţă importantă pentru încadrarea deciziilor într-un proces obiectiv de conducere. Dacă la elaborarea deciziilor se procedează la „ajustarea" informaţiilor şi se iau în seamă cu precădere elementele subiective, deciziile adoptate sînt lipsite de fundamentul ştiinţific, iar consecinţele nu vor fi cele scontate.

Deciziile de conducere trebuie să se bazeze pe o analiză reală şi complexă a situaţiei din trecut, pe realităţile prezentului şi să vizeze situaţia de perspectivă. Eficienţa deciziilor de conducere este determinată, în mare măsură, de momentul adoptării lor. Adoptarea acestora în timp util reprezintă o cerinţă de bază pentru buna desfăşurare a activităţii, mai ales dacă se are în vedere influenţa factorilor naturali asupra sistemului. Această cerinţă presupune respectarea intervalului de timp disponibil. Atît luarea cu întîrziere a unor decizii, cît şi adoptarea lor pripită, au consecinţe

[1] Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, Management - editia a III-a revizuită, Editura economică, 1999, ISBN: 9735901641, pag.235,

negative asupra rezultatelor economice şi financiare. Adoptarea la momentul oportun a unor decizii presupune existenţa unui sistem informaţional corespunzător naturii deciziei ce urmează a fi adoptată. Deciziile care vizează obiective majore, ce antrenează un volum important de resurse, avînd consecinţe de lungă durată, solicită un volum de informaţii mai mare, cu un anumit grad de prelucrare. Adoptarea deciziilor trebuie să se realizeze numai de către persoanele investite cu acest drept. Această cerinţă impune realizarea unui echilibru între autoritatea ierarhică şi autoritatea profesional-morală a decidenţilor.

Formularea corespunzătoare a deciziilor reprezintă o cerinţă esenţială pentru înţelegerea şi traducerea corectă în practică. Decizia trebuie formulată clar, concis, să permită atât înţelegerea fără echivoc a soluţiei adoptată cît şi implementarea acesteia, fără a solicita explicaţii suplimentare.

Aceasta presupune ca decizia să indice: obiectivul urmărit, mijloacele de acţiune, persoanele responsabile de implementarea ei, termenul de execuţie, modul de informare cu privire la evoluţia consecinţelor sau a etapelor de implementare etc., în funcţie de natura deciziei, în formulare pot fi incluse şi alte elemente, cum ar fi, în cazul deciziilor economice, suma şi volumul mijloacelor financiare, nivelul factorilor de producţie alocaţi, nivelul indicatorilor rezultativi, etc.

Coordonarea deciziilor reprezintă o altă cerinţă importantă, asigurînd sesizarea şi înlăturarea unor contradicţii ce pot apărea între deciziile de ansamblu şi cele complementare. Această corelare a deciziilor nu restrînge iniţiativa conducătorilor aflaţi la niveluri ierarhice inferioare, ci, dimpotrivă, înfăptuirea obiectivelor de ansamblu ale unităţii pot fi realizate numai prin stimularea iniţiativei acestora, astfel încît să mobilizeze toate resursele materiale şi umane din domeniul său de activitate.

In societate, necesitatea adoptării deciziilor de conducere pentru realizarea obiectivelor propuse, se impune cel puţin în următoarele situaţii[1]:

1) modificări în structura calităţii factorilor de producţie alocaţi;

2) în situaţia în care factorii perturbatori au creat un dezechilibru între subsistemul conducător şi subsistemul condus, ceea ce pune în pericol realizarea obiectivului propus. Acest dezechilibru poate fi generat şi de o activitate anterioară necorespunzătoare, cum ar fi, spre exemplu, repartizarea necorespunzătoare a sarcinilor de producţie pe subdiviziunile organizatorice în raport cu resursele de factori de producţie repartizate, nestăpînirea schimbărilor intervenite în sistem, etc. Toate acestea vor impune o nouă concepţie în gîndirea materializată în conţinutul deciziilor;

3) în situaţia în care există echilibru între cele două subsisteme cu privire la realizarea obiectivului propus, dar conducerea unităţii depune eforturi pentru a obţine rezultate superioare. Aceasta presupune o nouă corelare a obiectivelor cu resursele materiale şi umane de care dispune.

Pentru desfăşurarea unui proces decizional eficient este necesar să se elaboreze un model. Astfel abordările normative evoluate depăşesc faza regulilor de decizie, concretizându-se în modele normative. Dintre acestea cele mai importante sunt modelele dinamice, care preconizează un mod eficace de structurare a procesului decizional, prin integrarea elementelor implicate şi a inter-relaţiilor dintre ele într-o schemă logică, ce reflectă funcţionalitatea voită a mecanismului decizional.

În această categorie se încadrează şi modelul dinamic elaborat de profesorul William Morris.

Astfel, modelul dinamic conceput pentru procesul decizional strategic din întreprindere la baza căruia se află structurarea procesului decizional, poate fi următorul[2]:

1. Identificarea şi definirea problemei;
2. Definirea corectă a problemei creează premisele precizării corespunzătoare a obiectivului;
3. Stabilirea alternativelor sau variantelor decizionale, a modalităţilor de realizare a obiectivului;
4. Stabilirea obiectivului şi cunoaşterea cursurilor posibile de realizare;
5. Aplicarea deciziei;
6. Evaluarea rezultatelor obţinute.

În activitatea practică de luare a deciziilor, operaţiile corespunzătoare diferitelor etape nu sunt strict delimitate iar ordinea lor nu este rigidă. Încadrarea în succesiunea raţională a operaţiilor

[1]Decizia şi rolul său în managementul financiar al întreprinderii, actualizare pe: http://www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/820062/55.pdf;

[2] Mihail Dumitrescu, Întroducere în Management şi Management general, S.C. Editura Eurounion S.R.L., Oradea, 1995, ISBN: 973-96239-6-4, p.137;

decizionale nu trebuie transformată într-un obiectiv în sine, care să fie urmărit cu orice preţ. Un rol deosebit de important în creşterea capacităţii decizionale îl au diferitele forme de colaborare ale acestora cu specialişti în probleme de conducere, cum ar fi consultaţii, cooptarea acestor specialişti în diferite organe de conducere ale unităţii, etc., precum şi frecventarea unor forme de specializare organizate, la care se adaugă cursurile postuniversitare de specialitate.

Totodtă vom prezenta care sunt elementele cheie ale unui proces raţional de decidere strategic, adaptat la condiţiile întreprinderilor, astfel[1]:

- Luarea deciziei urmăreşte soluţionarea unor probleme referitoare la desfăşurarea eficace sau dezvoltarea activităţilor firmelor. Întotdeauna există, sub o formă sau alta, o situaţie stimul, care, în condiţiile tranziţiei la economia de piaţă, poate fi reprezentată de privatizare, restructurare, blocaj financiar, scăderea cifrei de afaceri, angajarea unui nou manager general, etc.
- Calitatea muncii factorului uman este esenţială pentru eficacitatea şi eficienţa deciziilor luate.
- În factorii de mediu decizionali se includ nu numai cei din firmă ci şi cei exogeni, care intervin în problema dată.
- Influenţa factorilor de mediu decizionali se manifestă în fiecare etapă a procesului de luare a deciziei, în mod indirect, prin intermediul factorilor decizionali. Această modalitate de influenţare a cursului decizional evidenţiază din nou importanţa factorului uman în luarea deciziei, influenţa sa considerabilă asupra eficacităţii întreprinderii.
- În ultimele două etape ale procesului decizional, influenţa mediului decizional se manifestă în mod direct, nemijlocit. Rezultatele aplicării deciziei depind nu numai de calitatea alegerii şi de eforturile centrului decizional, ci şi de acţiunea conjugată a factorilor de mediu, a căror evoluţie nu poate fi întotdeauna prevăzută cu exactitate, mai ales în situaţiile de risc şi incertitudine. Între factorii de mediu şi evaluarea rezultatelor există o relaţie directă, univocă, manifestându-se în sensul influenţei mediului decizional asupra evaluării efectelor deciziei.
- Modelul este o concretizare a abordării sistemice a procesului de luare a deciziei la întreprindere. Fiecare etapă serveşte drept premisa sau baza de plecare pentru următoarea.
- La sfârşitul modelului sunt sugerate interdependenţele care exista între decizii.

Un astfel de model este util din punct de vedere teoretic, prin faptul că oferă o imagine închegată asupra ansamblului procesului decizional, asupra principalelor elemente şi faze contemporane, precum şi asupra corelaţiilor dintre ele. Din punctul de vedere al practicii, utilitatea lui constă în aceea că poate fi folosit în formarea şi perfecţionarea managerilor şi specialiştilor. Şi acest lucru este foarte important deoarece managerii sunt cei care formează strategiile şi obiectivele de lucru ale unei întreprinderi şi tot ei sunt cei care elaborează şi iau acele decizii cu ajutorul cărora se vor realiza obiectivele planificate.

Aşadar, decizia reprezintă elemental esenţial al activităţii manageriale, fiind cel mai important instrument specific de exprimare al acesteia. Ea este expresia cea mai activă, cea mai dinamică a managementului, prin care acesta îşi exercită funcţiile.

Decizia este un act specific speciei umane. Decizia managerială reprezintă hotărârea care are urmări nemijlocite asupra acţiunilor a cel puţin unei persoane. Orice decizie de conducere presupune existenţa subiectului conducător (cel care ia decizia) şi a obiectului condus, între acestea intercalându-se metodele, tehnicile, principiile, instrumentele specifice conducerii.

Decizia reprezintă, în final un act cu caracter obligatoriu, normative, prin care organismele şi cadrele investite cu autoritate şi responsabilitate decizională stabilesc direcţia unei acţiuni şi modul ei de realizare cu asigurarea resurselor corespunzătoare. Procesul decizional ca act social-economic prin care se dirijează evoluţia fenomenelor social-economice impune necesitatea unei corelări armonioase între sarcinile, competenţele şi responsabilităţile celor chemaţi să-l infăptuiască. Deci decizia este acel instrument inedit pentru un manager, şi nu numai, fară de care nu s-ar putea activa şi dezvolta orice activitate.

Bibliografie:

1. Decizia şi rolul său în managementul financiar al întreprinderii, actualizare pe: http://www.oeconomica.uab.ro/upload/lucrari/820062/55.pdf

[1] Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, Management - editia a III-a revizuită, Editura economică, 1999, ISBN: 9735901641, pag.240;

2. Decizia financiară, actualizare pe: http://ru.scribd.com/doc/57610586/DECIZIA-FINANCIARA#scribd
3. Management financiar prin obiective, actualizare pe: www.manager.ro
4. Maria Gaf-Deac, Management modern. Elemente de bază şi studii de caz, Editura Fundaţiei *Romania de Mâine*, Bucureşti, 2003, ISBN: 9735825910, pag.248.
5. Mihail Dumitrescu, Întroducere în Management şi Management general, S.C. Editura Eurounion S.R.L., Oradea, 1995, ISBN: 973-96239-6-4, p.467.
6. Ovidiu Nicolescu, Ion Verboncu, Management - editia a III-a revizuită, Editura economică, 1999, ISBN: 9735901641, pag.600.

DETERMINAREA COSTURILOR PRODUCTIVE MINIME: METODA BAZATĂ PE POTENŢIALUL MATEMATIC

BABII Leonid, dr.hab., profesor universitar,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălţi

Abstract: *In the article is demonstrated how to determine the minimum production costs, based on the mathematical potential, in the case if in the problem are missing the restrictions.In the process of adopting the optimal decisions including those collective, by the manager, it is required to use an enormous potential of mathematical programming theory, to create an update the necessary statistical database for solving eventually problems. In this case using the proposed model, the manager can solve the problem of minimum productive costs.*

Keywords: *value, function, costs, mathematical model, variables, vector, relation.*

Actualmente teoria managementului este puternic dotată cu metode,modalităţi, algoritme, programe, calculatoare, memorii, reţele locale, globale, statistice e.t.c. Toate acestea crează condiţii favorabile activităţilor manageriale. De exemplu, o firmă poate produce produsele 1 şi 2. Se ştie că costurile(cheltuielile) productive sunt în anumită dependenţă cu volumul produselor: pentru produsul 1 sunt determinate de funcţia $z_1 = a_1 x_1^{\ 2} + b_1 x_1 + c_1$; pentru produsul 2 – de funcţie $z_2 = a_2 x_2^{\ 2} + b_2 x_2 + c_2$; necesarul de capacităţi productive pentru produsul 1 este determinat de funcţia $M_1(X) = a_1^{(M)} x_1^{\ 2} + b_1^{(M)} x_1 + c_1^{(M)}$; pentru produsul 2 – de funcţie $M_2(X) = a_2^{(M)} x_2^{\ 2} + b_2^{(M)} x_2 + c_2^{(M)}$; necesarul de muncă pentru produsul 1 este determinat de funcţia $L_1(X) = a_1^{(L)} x_1^{\ 2} + b_1^{(L)} x_1 + c_1^{(L)}$; pentru produsul 2 de funcţia $L_2(X) = a_2^{(L)} x_2^{\ 2} + b_2^{(L)} x_2 + c_2^{(L)}$. Disponibil de capacităţi productive al firmei constituie **M**; de muncă- **L** (Tabelul 1).

Tabel 1. Date iniţiale

Produse **i**	Volumul produsului**i**	Costul volumului	Necesarul de capacităţi productive	Necesarul de muncă
1	x_1	$z_1(x) = a_1 x_1^{\ 2} + b_1 x_1 + c_1$	$M_1(x) = a_1^{(M)} x_1^{\ 2} + b_1^{(M)} x_1 + c_1^{(M)}$	$L_1(x) = a_1^{(L)} x_1^{\ 2} + b_1^{(L)} x_1 + c_1^{(L)}$
2	x_2	$z_2(x) = a_2 x_2^{\ 2} + b_2 x_2 + c_2$	$M_2(x) = a_2^{(M)} x_2^{\ 2} + b_2^{(M)} x_2 + c_2^{(M)}$	$L_2(x) = a_2^{(L)} x_2^{\ 2} + b_2^{(L)} x_2 + c_2^{(L)}$

Problema managerului: de determinat valoarea minimă a funcţiei

$$z = z_1 + z_2 = a_1 x_1^{\ 2} + b_1 x_1 + c_1 + a_2 x_2^{\ 2} + b_2 x_2 + c_2$$

costuri productive totale

În condiţiile:

$$M(x) = \underbrace{a_1^{(M)} x_1^{\,2} + b_1^{(M)} x_1^{\,2} + c_1^{(M)}}_{\text{Necesarul de capacităţi productive pentru producerea produsului 1 în volum de } x_1 \text{ unităţi}} + \underbrace{a_2^{(M)} x_2^{\,2} + b_2^{(M)} x_2 + c_2^{(M)}}_{\text{Necesarul de capacităţi productive pentru producerea produsului 2 în volum de } x_2 \text{ unităţi}} \leq \underbrace{M}_{\text{Disponibilul de capacităţi productive care pot fi utilizate pentru producerea ambelor produse}}$$

$$L(x) = \underbrace{a_1^{(L)} x_1^{\,2} + b_1^{(L)} x_1^{\,2} + c_1^{(L)}}_{\text{Necesarul de muncă pentru producerea produsului 1 în volum de } x_1 \text{ unităţi}} + \underbrace{a_2^{(L)} x_2^{\,2} + b_2^{(L)} x_2 + c_2^{(L)}}_{\text{Necesarul de muncă pentru producerea produsului 2 în volum de } x_2 \text{ unităţi}} \leq \underbrace{L}_{\text{Disponibilul de muncă care poate fi utilizată pentru producerea ambelor produse}}$$

Firma poate produce produsele 1; 2 (x_1; $x_2 > 0$); poate produce numai produsul 1 ($x_1 > 0; x_2 = 0$); numai produsul 2 ($x_1 = 0$; $x_2 > 0$); nu poatecumpăraprodusele 1şi 2 $(x_1; x_2 \langle 0)$. Pornind de la acestearestricţiiînmodeluleconomico-matematicsunt introduce condiţiile: $x_1 \geq 0$; $x_2 \geq 0$.

Problema: de determinat costurile productive minime dacă în problemă restricţiile (condiţiile) sunt lipse.

Costurile productive ale firmei sunt determinate de structura producţiei (tabelul 2). Problema se pune: de determinat volumul x_1, x_2 al produselor 1şi 2 pentru care costurile productive, suportate de către firmă, vor fi minime.

Tabelul 2 Costurile productive

produsul	Volumul produsului	Costul volumului produselor
1	x_1	$a_1 x_1^{\,2} + b_1 x_1 + c_1$
2	x_2	$a_2 x_2^{\,2} + b_2 x_2 + c_2$

Firma, producînd ambele produse în volum de $x_1 + x_2$, va suporta costuri productive: $z = a_1 x_1^{\,2} + b_1 x_1 + c_1 + a_2 x_2^{\,2} + b_2 x_2 + c_2$.

La o unitate de produse 1;2 reducerea costurilor constituie $\frac{\partial z}{\partial x_1} = 2a_1 x_1 + b_1$; $\frac{\partial z}{\partial x_2} = 2a_1 x2 + b_2$.

Dacă firma dispune de un program productiv iniţial $x_0 = (x_{10} : x_{20})$, atunci reducerea costurilor la o unitate de produse constituie $\frac{\partial z}{\partial x_1}\Big|_{x_1 = x_{10}} = 2a_1 x_{10} + b_1$; $\frac{\partial y}{\partial x_2}\Big|_{x_2 = x_{20}} = 2a_2 x_{20} + b_2$.

Reducerile costurilor productive specifice (la o unitate) sunt determinate de vectorul $K_0 = (2a_1 x_{10} + b_1; 2a_2 x_{20} + b_2)$. Iar programul productiv iniţial $x_0(x_{10} : x_{20})$ nu este optimal. În scopul reducerii costurilor firma îşi modifică programul x_0. Volumele x_{10} şi x_{20} le măreşte (sau le reduce) cu μ_1 unităţi, proporţionale cu reducerea costurilor productive la o unitate de produse pentru programul iniţial $x_0(x_{10} : x_{20})$, adică proporţionale cu $2a_1 x_{10} + b_1$; $2a_2 x_{20} + b_2$.

Programul astfel modificat va constitui:

$$x_1 = (x_{11} = x_{10} + \mu_1(2a_1 x_{10} + b_1); x_{21} = x_{20} + \mu_1(2a_2 x_{20} + b_2)), \qquad \textbf{(1)}$$

Unde μ_1 - creşterea sau reducerea volumului produselor 1;2, este variabilă;

$(2a_1x_{10}+b_1);(2a_2x_{20}+b_2)$ - coeficienţi de proporţionalitate.

Cu alte cuvinte, programul productiv iniţial firma îl modifică mai considerabil pentru acele produse unde posibilităţile de reducere a costurilor productive sunt mai mari. Pentru programele $x_0(x_{10};x_{20});x_1(x_{11};x_{21})$ costurile totale constituie respectiv

$$z_0 = a_1x_{10}^{\ 2}+b_1x_{10}+c_1+a_2x_{20}^{\ 2}+b_2x_{20}+c_2;$$
$$z_1 = a_1x_{11}^{\ 2}+b_1\ x_{11}+c_1+a_2x_{21}^{\ 2}+b_2x_{21}+c_2;$$

Reducerea costurilor productive totale –

$$\Delta Z_1 = Z_1 - Z_0 = a_1x_{11}^{\ 2}+b_1x_{11}+c_1+a_2x_{21}^{\ 2}+b_2x_{21}+c_2-a_1x_{10}^{\ 2}-b_1x_{10}-c_1-a_2x_{20}^{\ 2}-b_2x_{20}-c_2 = \quad \textbf{(2)}$$
$$= a_1(x_{11}^{\ 2}-x_{10}^{\ 2})+b_1(x_{11}-x_{10})+a_2(x_{21}^{\ 2}-x_{20}^{\ 2})+b_2(x_{21}-x_{20})$$

Substituind valorile variabililor x_{11}, x_{21} din **(1)** în expresia **(2)** obţinem:

$$\Delta Z_1 = a_1((x_{10}+\mu_1(2a_1x_{10}+b_1))^2-x_{10}^{\ 2})+b_1((x_{10}+\mu_1(2a_1x_{10}+b_1))-x_{10})+ \quad \textbf{(3)}$$
$$+a_2((x_{20}+\mu_1(2a_2x_{20}+b_2))^2-x_{20}^{\ 2})+b_2((x_{20}+\mu_1(2a_ax_{20}+b_2))-x_{20})$$

Firma îşi modifică programul iniţial cu un volum de μ_1 unităţi maximum posibil. Condiţia necesară (dar nu şi suficientă) ea costurile totale să fie reduse la maximum este:

$$\frac{d\Delta z_1}{d\mu_1}=0 \text{ sau } \frac{d\Delta z_1}{d\mu_1}=(2a_1x_{11}+b_1)(2a_1x_{10}+b_1)+(2a_2x_{21}+b_2)(2a_2x_{20}+b_1)=0 \textbf{(4)}$$

Relaţia **(4)** poate fi transcrisă sub forma produsului scalar a vectorului $K_0(2a_1x_{10}+b_1;2a_2x_{20}+b_2)$ şi $K_1(2a_1x_{11}+b_1;2a_2x_{21}+b_2)$ adică $(K_1,K_0)=0$ sau

$$(2a_1x_{11}+b_1;2a_2x_{21}+b_2)\begin{pmatrix}2a_1x_{10}+b_1\\2a_2x_{20}+b_2\end{pmatrix}=0 \qquad \textbf{(5)}$$

În relaţia **(5)** variabilile x_{11} şi x_{21} - volumul produselor 1 şi 2 în programul rectificat , sunt funcţii de variabila μ_1. Substituim valorile din expresia **(1)** în expresia **(5)** şi obşinem:

$$2a_1(x_{10}+\mu_1(2a_1x_{10}+b_1)+b_1;2a_2(x_{20}+\mu_1(2a_2x_{20}+b_2)+b_2)\begin{pmatrix}2a_1x_{10}+b_1\\2a_2x_{20}+b_2\end{pmatrix}=0 \textbf{(6)}$$

Notăm: $2a_1x_{10}+b_1=A_{10};2a_2x_{20}+b_2=A_{20}$.

Relaţia **(6)** poate fi scrisă:

$$(2a_1(x_{10}+\mu_1A_{10}+b_1);2a_2(x_{20}+\mu_1A_{20}+b_{20})\begin{pmatrix}A_{10}\\A_{20}\end{pmatrix}=0$$

Sau

$$(A_{10}+2a_1\mu_1A_{10};A_{20}+2a_2\mu_1A_{20})\begin{pmatrix}A_{10}\\A_{20}\end{pmatrix}=0$$

De unde obţinem:

$$A_{10}^{\ 2}+2a_1\mu_1A_{10}^{\ 2}+A_{20}^{\ 2}+2a_2\mu_1A_{20}^{\ 2}=0$$

$$\mu_1 = -\frac{1}{2}\frac{A_{10}^2 + A_{20}^2}{a_1 A_{10}^2 + a_2 A_{20}^2} \textbf{ (7)}$$

Valoarea variabilei μ_1 din **(7),** fiind substituităîn expresia **(1)** obţinem prodramul productiv rectificat

$$x_1 = (x_{11} + \left(-\frac{1}{2}\frac{A_{10}^2 + A_{20}^2}{a_1 A_{10}^2 + a_2 A_{20}^2}\right)A_{10}; x_{21} = x_{20} + \left(-\frac{1}{2}\frac{A_{10}^2 + A_{20}^2}{a_1 A_{10}^2 + a_2 A_{20}^2}\right)A_{20})$$

Pentru programul $x_1 = (x_{11}; x_{21})$ determinăm reducerea costurilor productive la o unitate de produse

$$K_1 = (2a_1 x_{11} + b_1; 2a_2 x_{21} + b_2) \textbf{ (8)}$$

În continuare firma îşi modifica deja programul $x_1 = (x_{11}; x_{21})$ pentru a realiza un alt program $x_2 = (x_{12}; x_{22})$ cu costuri productive mai reduse. Volumele $x_{11}; x_{21}$ le măreşte (sau le reduce) cu μ_2 unităţi, proporţionale cu reducerile costurilor productive la o unitate de produs pentru programul $x_1(x_{11}; x_{21})$, adică cu $2a_1 x_{11} + b_1; 2a_2 x_{21} + b_2$. programul astfel modificat va constitui:

$$x_2 = (x_{12} = x_{11} + \mu_2(2a_1 x_{11} + b_1); x_{22} = x_{21} + \mu_2(2a_2 x_{21} + b_2)) \textbf{ (9)}$$

Reducerea costurilor productive la o unitate de produse pentru programul $x_2(x_{12}; x_{22})$ sunt determinate de vectorul $K_2 = \left(\frac{\partial z}{\partial x_1}\Big|_{x_1 = x_{12}} = 2a_1 x_{12} + b_1; \frac{\partial z}{\partial x_2}\Big|_{x_2 = x_{22}} = 2a_2 x_{22} + b_2\right)$.

Valoarea maximă a variabilei μ_2 poate fi determinată din condiţia.

$(K_2, K_1) = 0$, de unde obţinem

$$\mu_2 = -\frac{1}{2}\frac{A_{11}^2 + A_{21}^2}{a_1 A_{11}^2 + a_2 A_{21}^2} \textbf{ (10)}$$

Substituind valoarea variabilei μ_2 din relaţia **(10)** în relaţia **(9)** firma obţine programul $x_2 = (x_{12}; x_{22})$ rectificat. Pentru programul realizat firma determină reducerile costurilor productive la o unitate de produse 1; 2, adică vectorul K_3.

Dacă componentele vectorului K_3 sunt zero, programul x_2 este optimal. În caz contrar firma repetă procedurile de modificare a programelor productive deja realizate. Să examinăm cîteva exemple.

Bibliografie:

1. Brăilă A., Solomon D., Gameţchi A., „Modelarea matematică a proceselor economice”, Chişinău, 1997;
2. Gaindric C., „Luarea deciziilor: metode şi tehnologii”, Chişinău, 1998;
3. Gheorghiţa M., „Modelarea şi stimularea proceselor economice”, Bucureşti, 1994;
4. Knight F., „Risc uncertainty and profit”, University of Chicago press, 1971;
5. Purcaru I., „Matematici Financiare”, Bucureşti, 1998;
6. Васильков О., „Компьютерные технологии вычислений в математическом моделировании”, М.,1999;
7. Трояновский В., „Математическое моделирование в менеджменте”, М.,1999.
8. Чавкин А., „Методы и модели рационального управления в рыночной ,экономике”, М., 2001.

RAȚIONAMENTELE ȘI DILEMELE MIGRAȚIEI PENTRU BUNĂSTARE

BRANAȘCO Natalia, dr., lector universtiar,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: *International labour migration is one of the most current issues of state policy in most countries, the causes being different, starting with excess of migrants to the need of solving the demographic imbalance through migration flows. Security is possible by effective policies, including migration policy, their implementation being based on social consolidation, social support of government goals and actions, security can not exist in isolation, being interdependent with the life of the individual, society and state.*

Migraţia a existat de la începuturile omenirii, fiind de o importanţă majoră în istoria civilizaţiei umane. Acest fenomen nu este nou, specific societăţii contemporane, el nu a încetat în timp, din contra, timpul demonstrează că migraţia înregistrează schimbări şi noi forme. Procesele migraţioniste se desfăşoară simultan şi sunt în creştere în majoritatea ţărilor lumii. În etapa la care a ajuns omenirea astăzi, migraţia trebuie analizată ca rezultat al interacţiunii dintre deciziile individuale şi constrângerile sociale. Secolul al XX-lea a devenit reprezentativ pentru migraţia internaţională, vizând faptul că niciodată acest fenomen nu a fost atât de important din punct de vedere economic, social şi politic. Dar, în ultimul timp, în procesul migraționist internațional au apărut mutații majore în urma cărora migrația a găsit o cale de acces direct la bunăstare (figura 1), fără încadrare în muncă. Fenomenul descris vorbește despre conturarea un nou tip de migrație – **migrația pentru bunăstare** sau welfare migration (termenul englez).

Figura 1. Schema netradițională de acces la bunăstare
Sursa: elaborat de autor

Cercetarea migrației pentru bunăstare se bazează pe faptul că există o probabilitate mare ca migranții să se deplaseze în țări cu sisteme de bunăstare generoase. Plasarea acestui fenomen pe coordonatele teoriei economice implică neapărat recunoașterea a unui factor atractiv ai migranților internaționali: decomodificarea. Conceptul de decomodificare capătă valențe în contextul statului bunăstării. Definiția originală a termenului **„stat al bunăstării”** a fost formulată pentru prima dată în secolul al XIX-lea de către economistul german Gustav Schmoller, când a cerut guvernului să asigure bunăstarea lucrătorilor și a publicului, prin intermediul legislației sociale și prin alte mijloace (și acestea să nu constituie activități ale businessului privat).

Esping-Anderson vorbeste despre „regimuri de state ale bunăstării” (welfare state regims), pentru că conceptul de „stat al bunăstării” este mult mai corelat cu politicile sociale, în condițiile în care statele sunt interesate și de influența asupra locurilor de muncă și a structurii sociale. Esping-Andersen susţinea mai târziu că există trei regimuri de state ale bunăstării: liberal, corporatist şi socialist.

Regimul liberal se bazează pe noțiunea de poziție dominantă pe piață și pe furnizarea privată, în mod ideal statul intervine doar pentru a ameliora situaţia săracilor şi pentru a satisface nevoile lor de bază. În cadrul regimului liberal ajutoarele sociale sunt limitate, iar bunăstarea este încurajată să fie obținută pe piața muncii. Dacă în situaţia regimului liberal piaţa muncii este cea mai importantă pentru obținerea bunăstării, atunci în regimul corporatist unul dintre cele mai importante lucruri este apartenența la o categorie socio-profesională. Astfel, corporatismul nu luptă împotriva stratificării sociale, ci, invers, susține păstrarea inegalității, drepturile sociale depinzând de clasa socială sau de statutul socioprofesional pe care îl are persoana. În regimul corporatist, sistemul asigurărilor sociale

oferă beneficii în conformitate cu categoria profesională, exclude accesul soțiilor nelucrătoare la aceste ajutoare, dar oferă beneficii familiale care să încurajeze natalitatea. Regimul socialist al bunăstării se caracterizează printr-o politică ce încurajează ocuparea totală a forței de muncă, oferă beneficii universale și asigură un grad înalt de decomodificare.

Din perspectiva unei abordări generalizate a statului bunăstării, există anumite obiective principale ale sistemelor de asigurare socială: decomodificarea, capacitatea de ocupare a unui loc de muncă, realizarea justiției sociale.

Decomodificarea descrie măsura în care persoanele şi familiile lor pot menţine un nivel de viață decent fără a participa pe piața muncii[1]. Esping-Andersen înțelege prin „decomodificare" diminuarea calității forței de muncă ca marfă. Plecând de la teoriile lui Karl Marx și Karl Polanyi, cercetătorul subliniază că decomodificarea nu înseamnă dispariţia muncii ca marfa, ci subînţelege faptul că persoanele se pot bucura de standarde minime de viață neparticipând pe piața muncii datorită ajutoarelor sociale.

Nivelul de decomodificare depinde de regimul statului bunăstării. Cel mai scăzut grad de decomodificare există în țările liberale (SUA, Canada, Australia, Marea Britanie), după care urmează regimul corporatist (Germania, Austria, Franța, Italia), iar cel mai înalt grad de decomodificare îl găsim în țările socialiste (Suedia, Finlanda, Norvegia). Se presupune că potențialul decomodificării va reduce stratificarea socială ridicată[2]. Statele asistenţiale (sau sistemele de protecţie socială) au avut întotdeauna un rol important ca instrumente ale decomodificării[3]. De exemplu, modelul social european are la bază ideea că statele compensează pierderea sau reducerea venitului câştigat în cazul apariţiei unui număr de evenimente de risc (şomaj, boală, îmbătrânire, maternitate, invaliditate, deces) sau al apariţiei unor poveri excepţionale, de exemplu cheltuieli medicale sau familiale. În prezent, majoritatea statelor deţin mecanisme pentru asistarea persoanelor care sunt în incapacitate (temporară sau permanentă) de a-și asigura propriul nivel de trai[4].

Din perspectivă financiară, decomodificarea, ca o caracteristică esenţială a bunăstării sociale, se referă în primul rând la politicile sociale publice și chiar nemijlocit la „transferurile sociale" sau „beneficiile sociale". Recent, Lyle Scruggs și James Allan au operaționalizat ***metodologia de măsurare a decomodificării statului bunăstării***. Ei au presupus că decomodificarea poate fi măsurată prin intermediul a trei mari programe de protecţie socială: pensii, asigurări de şomaj și indemnizaţii de boală[5].

Referindu-ne la cel de-al doilea obiectiv, considerăm că **capacitatea de ocupare a unui loc de muncă** reprezintă rezultatul simbiozei dintre anumite elemente, în urma căreia persoana decide să devină angajat: dorință și aptitudini, condiții de acces la locul de muncă și asigurarea bunăstării. Rolul sistemului de asistență socială în contextul dat constă în asigurarea condițiilor de creare/formare și sporire a abilității de ocupare a unui loc de muncă de către fiecare individ. Un studiu realizat recent în UE a dovedit că nesiguranţa obiectivă individuală a locului de muncă scade pe măsură ce creşte nivelul de studii şi vârsta, fără diferenţe între genuri[6], pe când capacitatea de inserţie profesională la locul de muncă creşte odată cu nivelul educaţiei lucrătorilor şi cu vechimea în muncă până la aproximativ 20 de ani, apoi scade. La intersecția dintre aceste două obiective – decomodificare și creșterea capacității de ocupare a unui loc de muncă – am putea vorbi și despre unele măsuri de simbioză. De exemplu, în Republica Moldova statul oferă alocaţii de integrare sau reintegrare profesională, care reprezintă un ajutor financiar neimpozabil, în mărime de 15% din salariul mediu pe economie din anul precedent, plătit cel mult 9 luni şomerilor ce îndeplinesc anumite cerinţe stabilite de lege[7].

Justiția socială vine să completeze cele descrise prin faptul că reflectă modul cum veniturile, bunurile, serviciile, drepturile şi alte resurse sociale trebuie să fie (re)distribuite echitabil în cadrul unei

[1] Esping-Anderson G. The three worlds of welfare capitalism. Princeton, University Press, New Jersey, 1990.
[2] Ferragina Emanuele; Seeleib-Kaiser Martin. Welfare regime debate: past, present, futures. Policy & Politics, 2011, p. 582-599.
[3] Vielle P. şi Walthery P. Flexibility and social protection. Luxemburg, 2003. Disponibil: http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0355.htm
[4] Fundația Europeană pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă. Flexisecuritate – probleme și provocări. Disponibil: *https://eurofound.europa.eu/pubdocs/2007/90/ro/1/EF0790RO.pdf.*
[5] Scruggs Lyle A., Allan James P. Welfare State Decommodification and Poverty in Advanced Industrial Democracies. prepared for delivery at the 14th International Conference of Europeanists, Palmer House Hilton, Chicago, IL, March 11-13, 2004. Disponibil: *www.sp.uconn.edu/~scruggs/ces04paper.doc.*
[6] Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă (Eurofound). Condițiile de muncă în Uniunea Europeană: siguranța ocupării unui loc de muncă și capacitatea de inserție profesională. http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/66/ro/1/ef0866ro.pdf
[7] Alocații de integrare sau reintegrare profesională. http://angajat.md/ro/node/66

societăţi. Astfel, justiţia socială presupune o distribuire proporţională a resurselor sociale definitorii pentru bunăstarea individului în funcție de un criteriu relevant sau legitim, cum ar fi libertatea, munca, statutul, meritele, drepturile, necesităţile[1].

În căutarea de aprobări practice ale ipotezei referitoare la existența în realitatea economică a migrației pentru bunăstare, am ajuns la lucrarea lui B. Meyer, care a înaintat următoarea ipoteză: în cazul în care există migrația bunăstării, imigranții din statele caracterizate prin decomodificare sporită ar trebui să reprezinte rate mai mari de participare la beneficiile sociale decât locuitorii nativi. Analiza datelor recensământului din anii 1980 și 1990, efectuată de Meyer, a confirmat că mamele singure, imigrante în statele bunăstării, prezintă rate mai mari de participare la beneficii sociale decât nativii din aceste state și că această diferență este mai mare decât diferența de participare între migranți și localnici în statele cu decomodificare redusă[2].

Puținele studii consacrate migrației pentru bunăstare se axează pe corelația fluxului de migranți cu nivelul prestațiilor sociale achitate în diferite țări în diferite perioade de timp. În lucrarea Ninei Schulzek The impact of welfare systems on immigration: An analysis of welfare magnets as a pull-factor for asylum seekers and labour migrants este examinat impactul bunăstării asupra migrației umane și de azil. Principala întrebare abordată în cercetare este dacă statele social generoase sunt magneți pentru migranți și solicitanții de azil. Mai exact, întrebarea este dacă beneficiile sociale și anumite tipuri de regimuri sociale (democrat, corporatist și modelele liberale) ajută la explicarea tipurilor de imigrări în 16 țări ale OCDE între 1985 și 2002. Analiza efectuată cu metode matematice pe un șir de serii de timp confirmă faptul că un nivel înalt de bunăstare atrage solicitanții de azil, în timp ce migranții pentru muncă sunt descurajați de un factor de decomodificare mare. Prin urmare, statul bunăstării social-democrat atrage refugiați și migranți economici. Regimurile corporatiste atrag ambele categorii de imigranți. Bunăstarea din statele liberale atrage refugiații, dar, surprinzător, nu atrage lucrătorii migranți[3]. Prin urmare, preferințele migranților de muncă sunt eterogene referitor la libertățile umane și la bunăstare în ceea ce privește alegerea între diferite regimuri de stat. Toate aceste constatări trebuie luate în calcul de către stat în elaborarea politicilor migraționiste.

Cu toate că migrația pentru bunăstare a luat mare amploare abia pe parcursului ultimelor două decenii, considerăm că forța de atracție a decomodificării va crește în timp, iar fluxurile de migranți-welfare, impulsionate de atracția către statele cu grad înalt de decomodificare, vor ajunge să fie printre cele mai intense către anii 2050, fiind depășite doar de fluxurile migrației de inteligență. În ultimul timp, unele țări din UE, precum Marea Britanie, Germania, Belgia, Franța etc. sunt extrem de alertate din cauza valurilor de migranți din sud-estul Europei. De exemplu, în Belgia se atestă creşterea numărului de migranţi neproductivi: în 2010 – 502 persoane, în 2011 – 1542, iar în 2012 – circa 2400 de persoane. Majoritatea dintre ei au venit din România, Bulgaria şi Spania şi, neavând un loc de muncă, abuzează de asistenţa socială. Recent, pe 28.11.2013, Tribunalul din landul Nord-Westphalia din Germania a luat decizia conform căreia imigranţii români au dreptul la ajutoare sociale, bazându-se pe principiul Uniunii Europene de nediscriminare între cetăţenii UE, ceea ce poate să majoreze şi mai mult fluxul de migranţi „welfare"[4]. Pentru anul 2013-2014, Guvernul Marii Britanii a lansat un program cu bugetul de 1,5 mld. de lire sterline cu obiectivul de a-i ajuta pe tineri să-şi găsească un loc de muncă, oferindu-le locuri plătite de ucenic. Nu se cunoaşte câţi cetăţeni străini au beneficiat de ofertele finanţate din banii contribuabililor britanici, deoarece nu s-a înregistrat cetăţenia, în contextul în care legislaţia europeană permite ocuparea posturilor de ucenic. În România deja au apărut anunţuri despre aceste oferte din partea agenţiilor de recrutare[5].

Recent, premierul britanic D. Cameron a început inițiativa complicată privind reformarea UE, deoarece britanicii nu sunt mulțumiți de rolul Marii Britanii în cadrul uniunii. Unul dintre aspectele reformei vizate ține de imigranți, astfel, se cere ca imigranții UE să aștepte patru ani, înainte de a putea solicita beneficii sociale. De asemenea, se dorește obținerea dreptului de a deporta imigranții șomeri după un termen de șase luni de inactivitate, de a confisca salariile angajaților ilegali, astfel

[1] Spicker P. Principles of Social Welfare. An Introduction to Thinking about the Welfare State. London: Routledge, 1988.
[2] Meyer B. Do the poor move to receive higher welfare benefits? Unpublished paper, 2000. Citat după: http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/MSU/documents/workingPapers/WP_2012_02.pdf
[3] Schulzek N. The impact of welfare systems on immigration: An analysis of welfare magnets as a pull-factor for asylum seekers and labour migrants. In: Migration Studies Unit Working Papers, No. 2012/02. Disponibil on-line: http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/MSU/documents/workingPapers/WP_2012_02.pdf
[4] Decizie importantă pentru migranţii români din Germania. Disponibil: http://www.ziare.com/articole [vizitat 29.12. 2013].
[5] Oferte de ucenicie pentru românii în căutarea unui loc de muncă în Marea Britanie. Disponibil: www.jurnal.md. [vizitat 28.01. 2014].

transformând munca la negru într-un delict în sine. D. Cameron evidențiază faptul, că în cadrul renegocierii relațiilor dintre țara sa și blocul comunitar, va pune un accent deosebit pe modificarea sistemului de protecție socială în vederea reducerii imigrației din UE în Marea Britanie[1].

Desigur, în lipsa unei diseminări corecte referitoare la impactul economic pozitiv al imigranților cu scop de muncă asupra țărilor-gazdă, majoritatea imigranților au început să fie percepuți ca potențiali „răpitori” ai beneficiilor sociale în calea nativilor. Subiectul este utilizat deja și în cadrul campaniilor electorale din unele state, considerate drept state moderne ale bunăstării (de exemplu, în Suedia a fost interzis spotul publicitar al unui partid unde o doamnă în etate în calea spre prestații sociale este depășită de migranți în hijab-uri)[2].

În prezent, globalizarea, însoțită de schimbări tehnologice frecvente, mutații demografice etc., ridică probleme privind finanțarea politicilor sociale ale statului bunăstării. Astfel, în secolul migrației, statele bunăstării sociale se află într-o situație dificilă în vederea modalităților de elaborare și implementare a politicilor sociale, ceea ce impune optimizarea politicilor migaționiste atât de către țările de origine, cât și de țările de destinație ale migranților.

Resurse bibliografice:

1. Esping-Anderson G. The three worlds of welfare capitalism. Princeton, University Press, New Jersey, 1990.
2. Ferragina Emanuele; Seeleib-Kaiser Martin. Welfare regime debate: past, present, futures. Policy & Politics, 2011, p. 582-599.
3. Vielle P. şi Walthery P. Flexibility and social protection. Luxemburg, 2003. Disponibil: http:// www . eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0355.htm
4. Fundația Europeană pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă. Flexisecuritate – probleme şi provocări. Disponibil: *https://eurofound.europa.eu/pubdocs/2007/90/ro/1/EF0790RO.pdf.*
5. Scruggs Lyle A., Allan James P. Welfare State Decommodification and Poverty in Advanced Industrial Democracies. prepared for delivery at the 14th International Conference of Europeanists, Palmer House Hilton, Chicago, IL, March 11-13, 2004. Disponibil: www.sp.uconn.edu /~scruggs/ces04paper.doc.
6. Fundaţia Europeană pentru Îmbunătăţirea Condiţiilor de Viaţă şi de Muncă (Eurofound). Condiţiile de muncă în Uniunea Europeană: siguranţa ocupării unui loc de muncă şi capacitatea de inserţie profesională. http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2008/66/ro/1/ef0866ro.pdf
7. Alocaţii de integrare sau reintegrare profesională. http://angajat.md/ro/node/66
8. Spicker P. Principles of Social Welfare. An Introduction to Thinking about the Welfare State. London: Routledge, 1988.
9. Meyer B. Do the poor move to receive higher welfare benefits? Unpublished paper, 2000. Citat după: http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/MSU/documents/workingPapers/_02.pdf
10. Schulzek N. The impact of welfare systems on immigration: An analysis of welfare magnets as a pull-factor for asylum seekers and labour migrants. In: Migration Studies Unit Working Papers, No. 2012/02. Disponibil on-line: http://www2.lse.ac.uk/government/research/resgroups/MSU/documents /workingPapers/WP_2012_02.pdf
11. Decizie importantă pentru migranții români din Germania. Disponibil: http://www. ziare.com/articole [vizitat 29.12. 2013].
12. Oferte de ucenicie pentru românii în căutarea unui loc de muncă în Marea Britanie. Disponibil: www.jurnal.md. [vizitat 28.01. 2014].
13. Premierul David Cameron, în căutare de aliați pentru reformarea UE. În: Adevăru.ro. Disponibil: http://adevarul. ro /international/europa/premierul-david-cameron-cautare-aliati-reformarea-ue-_55644 758cfbe376e359 bbfed/index.html?utm_source [vizitat 26.05. 2015].
14. Политика адаптации: Европа и США не жалуют мигрантов. Vesti, 20.10.2013. Disponibil: http://www.vesti.ru/doc.html?id=1144187 [vizitat 20.10. 2013].

[1] Premierul David Cameron, în căutare de aliați pentru reformarea UE. În: Adevăru.ro. Disponibil: http://adevarul. ro /international/europa/premierul-david-cameron-cautare-aliati-reformarea-ue-1_55644758cfbe376e359 bbfed/index.html?utm_source [vizitat 26.05. 2015].

[2] Политика адаптации: Европа и США не жалуют мигрантов. Vesti, 20.10.2013. Disponibil: http://www.vesti.ru/doc.html?id=1144187 [vizitat 20.10. 2013].

CORELAȚIA DINTRE POLITICA MONETARĂ, POLITICA FISCALĂ ȘI CREȘTEREA ECONOMICĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA.

CHIRONACHI Corina, doctorand, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *The economic growth is desirable in any country because it contribute to the insurance of a big quantity of goods and social services, like health, education etc., generating in this way a real grow of the life quality. The economic growth process is a complex process of increasing the national economy results.*

All the nations attempt to pursue economic growth via fiscal policy which involves spending, borrowing, or taxation. They also attempt to implement monetary policy which involves manipulating the supply of money or reserves that build trust for borrowing.

In this article the author will examine how fiscal and monetary policy contributes to achieving economic growth of the Republic of Moldova, i.e. how well the governing authorities handle or adjust to fiscal and monetary problems, such as inflation, debt, deficits, reserves, interest rate and trade balances. The author is analyzing the main instruments and their transmission mechanisms and proposes solutions to improve the economic situation.

Cuvinte cheie*: politica monetară, politica fiscală, creștere economică, rata dobânzii, curs valutar, taxe, impozite, deficit bugetar, rezerve obligatorii, inflație, șomaj.*

Creşterea economică este una dintre cele mai importante probleme ale tuturor naţiunilor. Atât în economiile naţionale, cât şi în economia mondială, perioadele de recesiune şi de prosperitate se succed cu regularitate, iar cele mai importante rezultate ale acestora sunt performanţa şi creşterea economică.

Problema creșterii economice necesită elaborarea unor programe de dezvoltare social-economică pe termen lung, care să prevadă scopul, obiectivele, perspectivele, mecanismele, dar și instrumentele necesare pentru efectuarea schimbărilor, care să asigure dezvoltarea dinamică a unei țări. Cu toate acestea, este necesară o analiză minuțioasă a tendințelor dinamicii economice atât pe plan intern, cât și pe plan extern, ținând cont de gradul de implicare a unei țări în relațiile economice internaționale. Reglementarea de către stat a creșterii economice are la bază un mecanism care dispune de numeroase resurse, însă un rol deosebit în acest sens îl are corelarea eficientă a politicii fiscale cu cea monetară.

De-a lungul timpului, raportul privind importanța utilizării politicii fiscale și celei monetare s-a schimbat periodic. Cele mai influente școli și curente de gândire economică au susținut prioritatea utilizării fie a politicii fiscale, fie a politicii monetare, fiecare dintre acestea având puncte forte și puncte slabe.

Multe lucrări ale economiştilor clasici şi ale economiştilor moderni au ca obiect de studiu impactul politicii fiscale și a celei monetare asupra mediului economic. Odată cu apariția și afirmarea școlii economice keynesiene (J.M.Keynes, R.Harrod, I.Fisher, N.Kaldor) a început să se acorde o importanță deosebită studierii modului de reglementare a economiei de către stat. Cercetările în acest domeniu au continuat și în cadrul curentului economic neoclasic: monetarism (M. Friedman, A.Meltzer, T.Mayer, B.Poole), teoria economiei ofertei (H.Stein, R.Mundell, A.Laffer), teoria așteptărilor raționale (R.Lucas, T.Sargent, R.Barro). O contribuție semnificativă au avut cercetările fundamentale ale economiştilori: J.Tinbergen, R.Mundell, J.M.Fleming, J.Hicks, P.Samuelson, A.Marshall, A.C.Pigou, R.Dornbusch, S.Fischer, D.Saks ș.a.

Noţiunea de politică monetară este relativ nouă în ştiinţa economică, dar semnificaţia acesteia s-a îmbogăţit de-a lungul timpului[1]. Politica monetară reprezintă ansamblul măsurilor implementate de banca centrală asupra masei monetare, în vederea realizării și menținerii echilibrului macroeconomic, prin reglarea cantității de bani disponibilă în economie, prin manevrarea ofertei de monedă și a ratei dobânzii.

Banca centrală impune băncilor comerciale și instituțiilor financiare reguli care au ca scop atingerea unor obiective de interes național precum: menținerea unui anumit nivel al ratei inflației,

[1] Cerna Silviu, Politica monetară, 24 mai 2015, accesibil pe: http://www.ecol.ro/content/politica-monetara

încurajarea sau descurajarea creditării, creșterea sau restrângerea economică, încurajarea exporturilor etc., astfel, autoritățile urmăresc ca volumul masei monetare disponibile în economie să contribuie la realizarea obiectivelor economice fundamentale ale țării. Principalele instrumente ale politicii monetare sunt: rata dobânzii, rezervele minime obligatorii, operațiunile open-market.

Politica monetară este flexibilă, întrucât modificarea acesteia se poate realiza cu ușurință și în termen scurt, însă efectele schimbărilor în politica monetară asupra stării economice nu sunt imediate și nici certe, acestea sunt mai degrabă difuze și indirecte.

Politica fiscală reprezinta ansamblul măsurilor implementate de guvern, prin intermediul bugetului public, în scopul realizării și menținerii echilibrului macroeconomic în economia reală. Politica fiscală cuprinde atât ansamblul reglementărilor privind stabilirea și perceperea impozitelor și taxelor, cât și deciziile privind cheltuielile publice. Instrumentele principale ale politicii fiscale sunt: taxele, impozitele și cheltuielile publice. Prin intermediul acestora, guvernul poate influența evoluția economică a țării, stimulând creșterea economică sau o poate tempera în condițiile unei inflații în creștere. Politica fiscală este o metodă prin care statul intervine în economia reală.

Statul poate decide domeniile economiei pe care să le țintească, prin implementarea politicii fiscale, în scopul obținerii echilibrului și stabilității macroeconomice. Spre deosebire de politica monetară politica fiscală nu este foarte flexibilă, deoarece orice schimbare a politicii fiscale are nevoie de timp pentru a fi aprobată și implementată, însă efectele acesteia sunt imediate și eficiente.

Interacțiunea politicii monetare și fiscale se referă la gestionarea masei monetare și finanțarea deficitului bugetar. Impactul politicii fiscale asupra economiei este influiențat de deciziile de politică monetară, în timp ce eficacitatea politicii monetare depinde de coordonarea acesteia cu politica fiscală. Astfel, cele doua politici pot lucra împreună sau una împotriva celeilalte, anulându-și sau amplificându-și efectele. Situația ideală este atunci când cele două politici se suprapun din necesitate.

Corelația dintre politica fiscală, politica monetară și creșterea economică a Republicii Moldova poate fi analizată din perspectiva următorului grup de indicatori[1]:

- indicatori care caracterizează sectorul real al economiei (PIB, inflația, șomajul),
- indicatorii contului curent ai balanței de plăți externe (exportul, importul, cursul de schimb),
- indicatorii care caracterizează politica monetară (masa monetară, rezervele minime obligatorii, rata reală a dobânzii),
- indicatori care caracterizează politica fiscală (venituri, cheltuieli, impozite și taxe).

Anul 2014 - începutul anului 2015 a adus multe provocări pentru economia Republicii Moldova. În anul 2014, economia Republicii Moldova a înregistrat o creștere înaltă, fiind cea mai mare creștere din regiune +4,6%, comparativ cu România, care a înregistrat o creștere a PIB de +2,9%, Bulgaria a avut o creștere a PIB de + 1,7%, în Rusia PIB a crescut cu +0,6% și Ucraina, unde PIB s-a diminuat cu -6,8%. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică (BNS), *produsul intern brut* (PIB) în anul 2014 a însumat 111501 milioane lei, fiind în creștere cu 4,6% față de anul 2013. Cea mai semnificativă contribuție la formarea PIB a avut sectorul de bunuri (26,9%), sectorul de serviciii (59,4%), impozitele pe produse (15,7%), serviciile intermediarilor financiari (-2,0%).

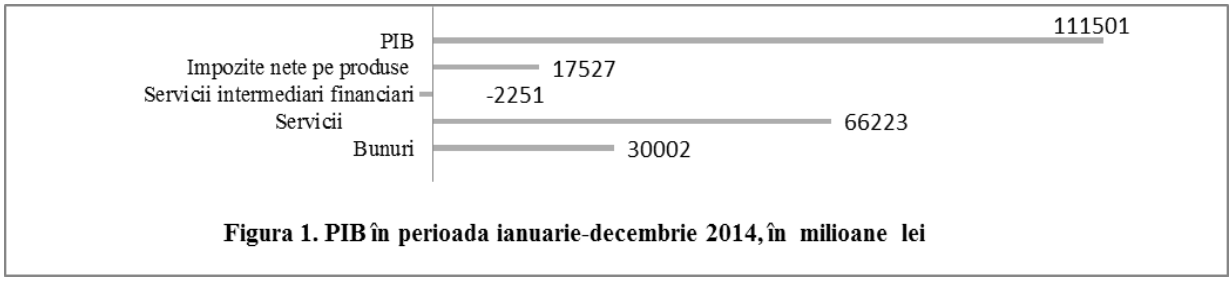

Figura 1. PIB în perioada ianuarie-decembrie 2014, în milioane lei

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor BNS

Creșterea economică în anul 2014 a fost una temporară, iar pentru anii următori se prognozează un ritm de creștere economică în scădere, sub presiunea factorilor externi și interni.

[1] Perciun Rodica, Stabilitatea financiară a statului: semnificație, definiții, măsuri de asigurare, accesibil la: http://ince.md/ro/engine/download.php?id=301

Consumul final a fost în creştere cu 2,4% în raport cu anul precedent, influenţând pozitiv (+2,4%) sporul PIB. Creșterea consumului din anul 2014 a fost temporară, aceasta se va diminua în anul care urmează.

Indicele preţurilor de consum (IPC) în decembrie 2014 faţă de decembrie 2013 a constituit 104,7%. Această creştere a preţurilor medii de consum cu 4,7 la sută a fost determinată de majorarea preţurilor la produsele alimentare cu 5,1%, la mărfurile nealimentare cu 6,5 % şi la tarifele pentru prestarea serviciilor populaţiei cu 1,6%, dar și datorită scăderii prețurilor la unele produse și servicii[1].

Conform datelor Biroului Internaţional al Muncii, numărul șomerilor a fost de 40,2 mii persoane. *Rata şomajului* a înregistrat la nivel de ţară valoarea de 3,5% [2].

Conform datelor Cercetării Bugetelor Gospodăriilor Casnice, *veniturile* disponibile ale populaţiei în trimestrul III 2014 au constituit 1787,4 lei lunar, în medie pe o persoană, fiind în creştere cu 1,8% faţă de aceeaşi perioadă a anului precedent. Veniturile populaţiei au înregistrat o descreştere cu 3,1% [3].

În anul 2014 la bugetul public naţional au fost acumulate *venituri* în sumă de 42455,8 milioane lei, fiind cu 1,2% sub nivelul prevederilor anuale şi cu 15,1% superioare veniturilor acumulate în anul 2013. În anul 2014 partea de *cheltuieli a bugetului* public naţional s-a realizat în sumă de 44402,5 milioane lei, fiind cu 6,0% sub prevederile anuale şi depăşind cu 14,9% cheltuielile executate în anul 2013. Depăşirea cheltuielilor asupra veniturilor s-a soldat în anul 2014 cu formarea deficitului bugetar în sumă de 1946,7 milioane lei faţă de 4270,9 milioane lei deficit prevăzut[4].

Impozitele și taxele reprezintă o formă prin care statul se implică în economie și poate determina dezvoltarea unor domenii economice sau poate frâna anumite procese. Veniturile fiscale sunt o sursă de finanțare importantă pentru bugetul de stat, iar în structura veniturilor totale, 84% sunt venituri de natură fiscală, potrivit datelor pentru anul 2014.

În Republica Moldova consumul populației este unul dintre motoarele economiei. Impozitele pe consum, precum accizele și taxa pe valoare adăugată, dețin ponderi semnificative în totalul veniturilor bugetare. În Republica Moldova presiunea fiscală este mult prea mare, iar statul nu poate miza pe creșterea surselor de finanțare a cheltuielilor sale din contul majorării impozitelor și taxelor. În acest context, un aspect important la care autoritățile statului trebuie să se orienteze este eficiența cheltuirii banului public, direcționarea cheltuielilor spre domenii prioritare de dezvoltare și orientarea spre conceptul de investiție pe termen lung.

În ce privește deficitul bugetar, acesta a depășit în perioada 2010-2014 suma de 1,7 miliarde de lei. Ponderea deficitului în PIB a fost în jur de 2%. În anul 2013, deficitul bugetar a constituit circa 2 miliarde lei, ceea ce a înseamnat circa 1,8% din PIB.

Fondul Monetar Internațional recomanda Republicii Moldova în octombrie 2014 atingerea până în anul 2018 a unui deficit de 1,5% din PIB și 2,5% din PIB prin excluderea granturilor.

O preocupare importantă pentru stat este acoperirea deficitului bugetar. Sursele de finanțare a deficitului pot fi atât interne, cât și externe. În anul 2014, cea mai importantă sursă internă au fost banii obținuți din vânzarea valorilor mobiliare de stat, iar din exterior – pentru finanțarea deficitului bugetar s-au utilizat în principal împrumuturile de la organizațiile financiare internaționale.

Exporturile de mărfuri realizate în anul 2014 au totalizat 2339,5 milioane dolari SUA, volum inferior celui înregistrat în anul 2013 cu 3,7%. *Importurile* de mărfuri au evoluat la 5317,0 milioane dolari SUA, volum inferior cu 3,2%, comparativ cu anul 2013. Balanţa comercială s-a soldat cu un deficit de 2977,5 milioane dolari SUA sau cu 86,6 milioane dolari SUA (-2,8%) mai mic faţă de cel înregistrat în anul 2013[5].

Pe parcursului anul 2014 evoluția *cursului de schimb* al leului moldovenesc a devenit o provocare la adresa stabilității financiare a țării. În perioada 01.01.2014-01.03.2015 moneda națională s-a depreciate în raport cu euro cu 25,29% și cu 27,02% față de dolarul SUA Situația legată de cursul de schimb s-a datorat scăderii influxului de remiteri, scăderii exportului în CSI, comportamentului populației, tranzacțiilor din sectorul bancar, fluctuațiilor dolarului SUA pe piețele valutare

[1] Situația social-economică a Republcii Moldova în anul 2014, Biroul Național de Statistică, 2014, p.46
[2] Ibidem, p.58
[3] Ibidem, p.54
[4] Ibidem, p.49
[5] Situația social-economică a Republcii Moldova în anul 2014, Biroul Național de Statistică, 2014, pp.31-36

internaționale și a creat presiuni asupra bugetului de stat[1]. Astfel, în anul 2014 deprecierea monedei naționale a fost cauzată de factori fundamentali, în timp ce la începutul anului 2015 au prevalat factorii non-fundamentali.

Orice emisiune de monedă trebuie să fie acoperită cu monedă străină, metale prețioase, DST, în caz contrar aceasta duce la inflație. Un exces controlat de monedă determină creșterea sporită a cererii, ceea ce va determina creșterea înclinației spre investiții, iar în final determină creșterea economică. Unul dintre obiectivele politicii monetare este menținerea sub control a nivelului inflației în proximitatea țintei de 5%, cu o posibilă deviere de ± 1,5 puncte procentuale, deoarece o inflație controlată poate condiționa creșterea economică, iar un nivel ridicat al inflației poate determina erodarea încrederii în moneda respectivă.

În Republica Moldova, remitențele trimise de conaționalii din străinătate alimentează consumul intern, condiționează creșterea masei monetare și totodată contribuie la creșterea rezervei BNM de valută străină. Acest model de creștere economică expun țara la șocuri externe.

În anul 2014 se observă o creștere nesemnificativă a remitențelor în comparației cu anul precedent, iar în primele luni ale anului 2015 se constată o reducere a volumului remitențelor comparativ cu anii precedenți. Această dinamică este reprezentată graphic în figura 2. Anticipând, putem spune că în cazul în care dinamica se va menține, vom înregistra o scădere a creșterii economice, se va majora deficitul balanței de cont curent, ceea ce va pune presiune inflaționistă asupra monedei naționale.

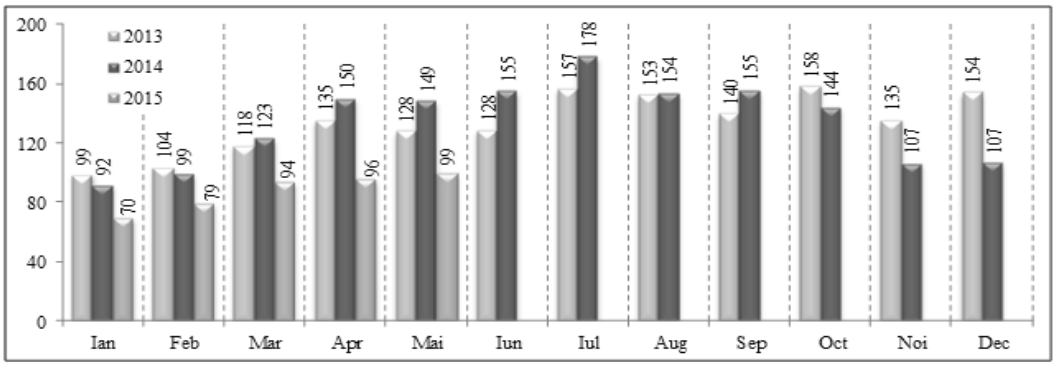

Figura 2. Analiza grafică a transferurilor de mijloace băneşti din străinătate efectuate în favoarea persoanelor fizice, în dinamică lunară, 2013 - mai 2015 (mil. USD)

Sursa: preluată de pe: http://bnm.md/ro/content/analiza-grafica-transferurilor-de-mijloace-banesti-efectuate-favoarea-persoanelor-fizice-0

Atât politica monetară, cât și politica fiscală urmăresc obiectivele politicii economice a țării. Astfel, în condiții de stabilitate și creștere economică, masa monetară crește. În condiții de incertitudine, capitalul se retrage din economie, în favoarea altor active care permit o mai bună păstrare a valorii, iar ca rezultat, economia reală se contractă. În cazul în care masa monetară va continua să crească, apare inflația. Dacă în ianuarie 2012 masa monetară M3 (bani în circulație, depozite la vedere, depozite la termen, depozite în valută), ajustată sezonier era de 40278,8 milioane lei, în ianuarie 2014 M3 era de 62052,1 milioane lei, ceea ce arată o creștere a masei monetare concomitent cu o inflație moderată, iar aceasta vorbește despre o creștere economică (Figura 3).

Creditele, alături de alți factori, funcționează ca mecanism de creștere a economiei. Prin intermediul creditului agenții economici își măresc disponibilul de lichidități, cresc investițiile în economia reală, crește cererea de bunuri și servicii industriale, se creează locuri de muncă. Creditul în calitate de instrument monetar condiționează creșterea economică.

Conform datelor BNM, *soldul total al creditelor* în economie la 31 decembrie 2014 a însumat 41273,0 milioane lei, fiind în descreștere cu 3,2% față de soldul înregistrat la 31 decembrie 2013. Reducerea a fost condiționată de micșorarea, cu 35,2%, a soldului creditelor pe termen scurt, dar și de creșterea ratei dobânzii la creditele noi acordate de la 10,59% (în medie pe sistemul bancar) la 11,60%, în ianuarie 2015. *Soldul depozitelor persoanelor fizice* la 31 decembrie 2014 a constituit

[1] www. bnm.md

34444,4 milioane lei, depăşind cu 9,6% soldul înregistrat la 31 decembrie 2013[1]. Creşterea soldului total a fost generată de majorarea, cu 28,7%, a soldului depozitelor în valută străină, atunci când soldul depozitelor în monedă naţională a fost în descreştere cu 4,3%. Volumul depozitelor atrase în monedă națională în sistemul bancar s-a datorat scăderii ratei medii a dobânzii de la 7,23% (în 2013) la 5,72% (în anul 2014). În luna ianuarie, anul curent, rata medie a dobânzii la depozitele atrase în monedă națională a crescut la 6, 92%. Pentru depozitele în valută străină rata medie a dobânzii a fost în descreștere de la 4,41% (în anul 2013) la 4,19% (în anul 2014), iar în ianuarie 2015- la 3,93%.

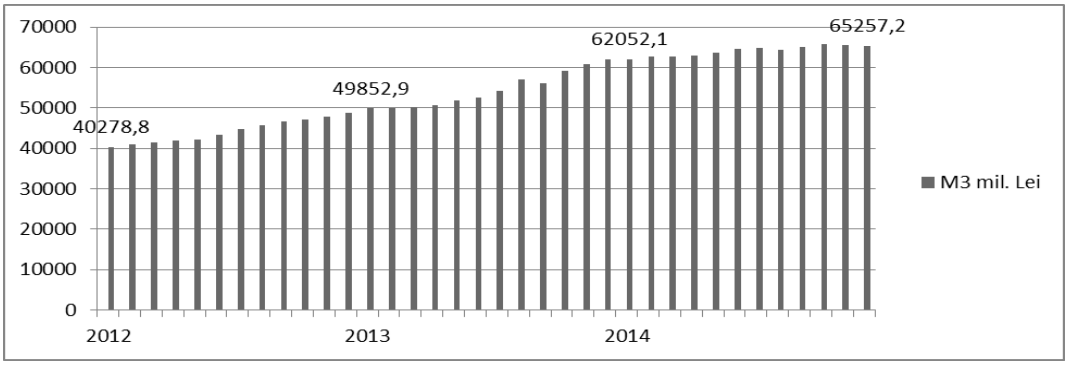

Figura 3. Evoluția masei monetare M3 din 2012 până în decembrie 2014.
Sursa: Elaborată de autor în baza datelor BNM

În data de 1 decembrie 2014, BNM a inițiat procesul de înăsprire a politicii monetare, majorând *rata de bază* de la 3,5% la 4,5% , începând cu 29 decembrie 2014 a majorat-o de la 4,5% la 6,5%, iar din 29 ianuarie 2015- până la 8,5% anual, din 18 februarie 2015 – de la 8,5% la 13,5%, iar din 28 mai 2015 – până la 14,5%.

La sfârşitul lunii ianuarie 2015, BNM a majorat gradual *norma rezervelor obligatorii* din mijloacele atrase în lei moldoveneşti şi în valută neconvertibilă de la 14% la 16%, începând cu 8 februarie 2015, iar din 8 martie 2015 – 18%[2].

Datorită anticipărilor inflaționiste și necesității de a micșora cererea agregată, BNM a recurs la modificarea concomitentă a două instrumente de politică monetară. Mecanismul de transmisie a deciziilor de politcă monetară prin rata de bază este lent şi nu face faţă rapid necesităţilor urgente de sterilizare a excesului de lichiditate în economie, de aceea BNM a apelat la un instrument direct de politică monetară - norma rezervelor obligatori, care este utilzat mai rar, datorită efectelor imediate asupra creditelor. Prin majorarea ratei de bază la sfârşitul anului 2014 s-a urmărit majorarea ratelor de dobândă la creditele şi depozitele bancare, în vederea micşorării consumului, atragerii resurselor libere din economie, dar şi pentru scăderea presiunilor asupra preţurilor. Majorarea normei rezervelor obligatorii urmăreşte sterilizarea excesului de lichiditate din economie, prin limitarea procesului de multiplicare a bazei monetare şi eficientizarea mecanismului de transmisie a politicii monetare. Rata dobânzii la creditele bancare a crescut şi va avea un impact negativ asupra volumului de creditare a economiei. Restrângerea masei monetare determină reducea ritmului de creştere a investiţilor în economie şi, respectiv, descreşterea ritmului economiei naţionale. Rata dobânzii la depozitele bancare scumpeşte resursele de refinanţare, micşorează cererea agregată şi stabilzează aşteptările inflaţioniste.

O provocare pentru Guvern în vederea stimulării creșterii economice rămâne restabilirea sustenabilității fiscal, colectarea fondurilor și investițiilor publice, asistența socială direcționată, menținerea inflației sub control, creșterea rezervelor internaționale, reducerea costurilor de creditare, creșterea procentului de remitențe sub forma depozitelor bancare, stabilizarea cursului de schimb, creșterea credibilității economice externe a țării, încadrarea deficitului bugetar și angajamentelor extrabugetare în limite rezonabile, scăderea îndatorării externe.

Ansamblul măsurilor de politică monetară și fiscală ar trebui aplicate pe baza unei analize comparative a beneficiilor și costurilor, în condițiile situației economice atât din țară, cât și din afară, în același timp ținând cont de trendul și ponderea variabilelor macroeconomice care influențează creșterea economică a țării. Caracterul politicii fiscale și monetare nu este suficient pentru stabilizarea

[1] Situaţia social-economică a Republcii Moldova în anul 2014, Biroul Naţional de Statistică, 2014, p.51
[2] www.bnm.md

macroeconomică. Politica monetară şi cea fiscal trebuie să stimuleze şi nu să inhibe consumul şi activitatea economică[1]. Politica fiscal trebuie să contribuie la sporirea încasărilor la buget, iar politica monetară trebuie să contribuie la diminuarea presiunilor asupra monedei naționale și asupra prețurilor.

În Republica Moldova, politica monetară a intrat într-un ciclu de înăsprire din decembrie 2014. În momentul de față nu se dorește o încurajare a investițiilor prin scumpirea creditului. Politica monetară este eficientă atunci când se dorește încurajarea investițiilor și cheltuielilor, însă nu are un efect direct asupra stimulării creșterii economice. Este deci un moment oportun pentru implementarea unei politici fiscale relaxate, care să susțină obiectivele impuse de înăsprirea monetară.

Astfel, în acest moment, o politică fiscală ideală ar trebui sa încurajeze investițiile şi relansarea economică prin crearea unui context fiscal favorabil: scăderea taxelor şi impozitelor pentru forța de muncă şi capital, dar în același timp să mențină sau chiar să reducă nivelul cheltuielilor publice, susținând o alocare prudentă a capitalului acumulat. Deficitul bugetar se poate menține în limite acceptabile prin reducerea cheltuielilor publice și administrative. Această raționalizare a cheltuielilor publice ar susține reducerea fiscalității.

Pentru a înregistra o creștere economică durabilă este necesară corelarea măsurilor politicii monetare și fiscale, astfel încât cele două politici să lucreze împreună, amplificându-și efectele și nu separat, prin anularea tuturor efectelor pe care le pot produce.

Bibliografie:

1. Perciun Rodica, Stabilitatea financiară a statului: semnificație, definiții, măsuri de asigurare, accesibil la: http://ince.md/ro/engine/download.php?id=301
2. Cerna Silviu, Politica monetară, 24 mai 2015, accesibil pe: http://www.ecol.ro/content/politica-monetara
3. Lupușor Adrian, Fală Alexandru, Morcotîlo Iurie, Analiza creșterii economice din Moldova. De la economie politică la politici economice: priorități pe agenda noului Guvern, Nr. 11, Trimestrul IV, 2014
4. Lupușor Adrian, Fală Alexandru, Morcotîlo Iurie, Denis Cenușă, MEGA XII: Anul riscurilor economice majore,T1- 2015, 15 aprilie 2015, accesibil pe: http://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/1109-megaxii-2015&category=178
5. Situația social-economică a Republcii Moldova în anul 2014, Biroul Național de Statistică, 2014
6. www.bnm.md
7. www.bns.md

ABORDĂRI GENERALE PRIVIND RISCURILE DIN AGRICULTURA ÎN CONDIŢIILE ECONOMIEI DE PIAŢĂ

DONEA Sofia, doctorand, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *For the Republic of Moldova economy agricultural sector is a strategic one, bat still now with an insufficient support of public authorities. The evaluation of actual situation of this area has the target to establish possible actions to increase the amelioration and design the tasks that the state shell assume.*

Este cunoscut faptul, că în relaţiile activităţii economice, orice activitate este legată de risc, deoarece depinde de mulţi factori şi condiţii, influenţa cărora asupra rezultatului nu poate fi determinată din timp.

Studierea si aprecierea riscului este necesară pentru prognozarea dezvoltării şi luarea deciziilor. Omenirea a existat permanent în condiţii de risc, dar au început a fi studiate şi analizate odată cu realizările din domeniul dezvoltării relaţiilor şi forţelor de producţie. Riscul în sfera producţiei poate fi privit ca o avertizare de-a obţine pierderi sau de-a atinge efectul economic - profit.

[1] Lupușor Adrian, Fală Alexandru, Morcotîlo Iurie, Denis Cenușă, MEGA XII: Anul riscurilor economice majore,T1- 2015, 15 aprilie 2015, accesibil pe: https://prezi.com/z5ywm2d02f7m/mesajele-cheie-ale-acestei-editii/

Riscul este o categorie economică obiectivă, ce reflectă relaţiile dintre oameni, care apar în procesul activităţii economice, cînd rezultatul din pricini obiective este nedeterminat. Deci riscul este un complex de factori, acţiuni şi procese, ce pot produce pierderi materiale sau de alta natură, sau anumite acţiuni orientate pentru a atinge anumite scopuri în activitate. [1] Riscul poate apărea în urma acţiunilor conştiente sau din necesităţi stringente de acţiuni. Însă în unele situaţii şi încetarea unor activităţi pot duce la producerea riscului.

Riscul ca categorie economică e specific tuturor tipurilor de activităţi. Multitudinea riscurilor din activitatea economică depinde de însăşi sfera economică, funcţionarea căreia e legată de producere, de organizare, de noutăţile din ramură, de factori externi legaţi preponderant de riscuri din sfera financiară şi de factori naturali.

Pentru aprecierea şi măsurarea riscurilor se utilizează analiza calitativă şi cantitativă. Analiza calitativă constă în identificarea surselor şi pricinilor de risc, identificarea tuturor posibilităţilor de risc, urmările pozitive sau negative posibile, iar cele cantitative determină probabilitatea apariţiei situaţiei de risc, apreciază urmările, determină nivelul permis de risc. În scopul studierii riscurilor se utilizează diferite metode cum ar fi:

- metode neformale: expertiza ce analizează diferite scenarii posibile fie pesimiste sau optimiste, metode normative şi de analogare. Particularităţile acestor metode permit măsurarea performanţelor exacte la timpul trecut cu scopul de a informa viitorul. Totodată, datele sau informaţia utilizată este certă la momentul calculelor, iar rezultatele au caracter de probabilitate.[2]
- metode obiective: statistice ce determină situaţia curentă şi tendinţa de viitor, metode analitice, ce apreciază sensibilitatea la diferiţi factori de risc.

Scopul principal în administrarea riscurilor constă în îmbunătăţirea rezultatelor financiare din cadrul entităţilor şi crearea condiţiilor astfel pentru a nu permite colectarea de pierderi mai mari ca cele acceptabile.

Dacă ne referim la sectorul agrar, atunci riscurile din acest sector sunt legate de specificul activităţii, organizat pe cicluri şi imposibilitatea de-a introduce modificări în acţiunile în derulare, existența unei incertitudini mari în procesul de producţie, poziţia slabă a producătorilor agricoli pe piaţă, riscul material care mai este numit şi riscuri pure legate evenimentele naturale: grindină, secetă, alunecări de teren, incendii, evenimente politice, etc. Acestea mai sunt numite şi riscuri asiguratorii, deoarece pentru unele din ele se pot lua măsuri financiare de siguranță în ceia ce privește efectele produse, măsuri cum ar fi polițele de asigurare, care protejează asiguratul de consecințele apariției evenimentului de risc, iar în cazul în care acesta nu s-a manifestat, asiguratul suportă numai plata pentru prima de asigurare. [3] Principala amenințare în agricultură o constituie riscul material legat de condiţiile natural - climaterice. Trebuie de remarcat progresul tehnic, care a creat unele posibilităţi de rezistență la astfel de tipuri de risc. Are un impact enorm asupra producătorilor din agricultură şi riscul legat de luarea unor decizii greşite cît şi riscul desfacerii.

Pentru a ridica eficienţa sistemei manageriale în problemele de risc, trebuie de modificat relaţiile prea pasive şi de baricadare către risc şi de transmis acestea în totalitate companiilor de asigurare într-o maniera bazată pe o variantă optimă de gestiune a riscurilor. Pentru o gestiune eficientă a riscurilor din agricultură pot fi utilizate un şir de masuri şi anume:

1. menţinerea riscului produs (pentru a nu se extinde), apelând la surse proprii prin creare de rezerve sau la surse externe. În asemenea caz trebuie de menţionat, că menţinerea şi minimizarea riscului este eficientă atâta timp, cît efectele depăşesc consumurile de resurse;
2. de micşorare şi excludere a riscului pentru a nu permite să intervină sau să apară evenimente nefavorabile;
3. transmiterea răspunderii pentru risc prin păstrarea nivelului existent al riscului. Aceasta se face prin asigurare. Asigurarea se face direct la companii specializate, transmiţând în totalitate riscul, sau prin autoasigurare, creând fonduri de rezervă cu cheltuieli mai mici, economisind în asemenea caz cheltuieli legate de prima de asigurare, dar se ţine cont de controlul asupra mijloacelor de asigurare.[4]

La nivel intern de gestiune a riscurilor, entităţile agricole pot să utilizeze metode de adaptibilitate şi diversificare. Metodele de adaptare privind minimizarea riscurilor se referă la variante

[1] http://www.maia.gov.md/public/files/Proiecte/ProiectStrategiaAgriculturaDezvRur.pdf
[2] Verejan N., ”Managementul riscurilor în afaceri”, Chișinău, Evrica, 2011, p. 50
[3] Ibidem, p. 36
[4] http://www.maia.gov.md/public/files/Proiecte/ProiectStrategiaAgriculturaDezvRur.pdf

alternative de luare a deciziilor, independent de situaţia curentă a obiectului şi previziunea acestuia în mediul economic, stipulate în contracte de asigurare sau în masurile de previziune.

Metodele de diversificare a riscului, constau în utilizarea capitalului în diverse activităţi şi active, şi concentrarea acestora într-un loc, ce permite de-a compensa paguba obţinută dintr-un domeniu pe seamă efectelor din alte activităţi.

Sectorul agrar în RM este supus unor riscuri cu grad avansat în comparaţie cu alte ţări europene deşi dispune de un potenţial enorm, dar ne exploatat. Aceasta se datorează utilizării ne eficiente a potenţialului agricol de care dispunem, înzestrarea cu tehnică este foarte slabă şi învechită comparativ cu alte ţări. La nivel scăzut se află şi utilizarea forţei de muncă în sectorul agrar. Creşterea veniturilor locuitorilor din sate va contribui la micşorarea indicatorului de ocupare a forţei de muncă în agricultură, deoarece acestea se vor orienta spre sectoare de prelucrare (actualmente constituie 27,5 % in RM), creşterea productivităţii muncii şi lichidarea şomajului ascuns, deoarece actualmente mulţi sunt angajaţi sezonieri, dar nu oficial.

Agricultura în RM, comparativ cu ţările din UE, dispune de un potenţial economic enorm. În calitate de tendinţă predomină culturile ce necesită procesare, aceasta face ca sectorul agrar să fie dependent de industria de prelucrare, care este slab dezvoltată în RM. În majoritatea cazurilor producţia agricolă obţinută este vândută ca materie primă la preţ mic, care deseori nu acoperă nici consumurile.

Din multitudinea riscurilor sectorului agrar, cea mai mare influenţa o au riscurile agricole, ce se manifestă prin abateri esenţiale a condiţiilor de producţie de la norme şi standarde, ce duc la înrăutăţirea rezultatelor, fapt ce duce la neutilizare deplină a potențialului productiv a resurselor funciare.

Din tabelul 1 se observă că sectorul agrar nu exploatează maxim potențialul pământului argumentat ştiinţific, reieşind din soiurile şi hibrizii autohtoni raionaţi la condiţiile din Republica Moldova. Din culturile analizate doar jumătate trec cu puţin de 50%, restul sunt cu mult sub nivelul de 50% (col.5 din Tabelul 1). Aceasta ne sugerează că agricultura are potențialul neexploatat. Condiţiile, soiurile şi pământul, fiind exploatate corect după cerinţele ştiinţifice ar contribui la creşterea ponderii producţiei agricole în PIB. [1]

Tabelul 1

Indicatori privind potențialului pământului Republicii Moldova şi însuşirea acestora în mediu pe 2010-2013

Tipuri de culturi	Potențialul pământ q/ha			De facto 2010-2013			
	Argument. ştiinţific	Produs maxim	Produs real	Total q/ha	În % către		
					Argument. ştiinţific	Produs maxim	Produs real
A	1	2	3	4	5	6	7
1.Grîu de toamnă	48,0	40,3	36,9	26,0	54,16	64,51	70,46
2.Porumb	66	50,2	43,0	28,9	43,78	57,56	67,20
3.Sfeclă de zahăr	451,0	420,0	296,0	242,6	53,79	57,76	81,95
4.Floarea soarelui	25,58	21,8	19,6	14,5	56,68	66,51	73,97
5.Tutun	24,0	20,6	19,3	13,3	55,41	64,56	68,91
6.Legume	350,0	179,0	174,0	92,0	26,28	51,39	52,87
7.Cartofi	212,2	110,0	89,5	104,6	49,29	95,09	116,87
8.Fructe	228,5	106,5	84,3	35,4	15,49	33,23	41,99
9.Poamă	76,7	94,5	70	44,5	58,01	47,08	63,57

Sursa:[2]

Modificarea condiţiilor climaterice, a recoltei, preţurilor şi altor factori accidentali duc la modificarea venitului şi la cheltuieli neprevăzute.

[1] Ibidem, p. 144-145

[2] Parmacli D., ”Экономический потенциал земли в сельском хозяйстве”, Editura МЭА, 2006

Trecerea activităţii agricole la principiile de piaţă a generat o complexitate de factori nefavorabili ca:

- structura neraţională a sferei agricole;
- productivitatea a muncii joasă;
- înzestrare tehnica slabă;
- insuficienţa de capital propriu ş.a.

Pentru a rezista situaţiei create, sectorului agrar îi este necesar modernizarea. Din cauza posibilităţilor financiare limitate, agricultorii recurg la credite. Rentabilitatea joasă din sector, dependent enorma a rezultatelor de producţie de condiţiile naturale şi datoriile acumulate, măresc neîncrederea agricultorilor în rezultatul scontat,fapt ce-i determină pe unii să abandoneze ramura, să emigreze spre alte sectoare mai puţin riscante sau în alte ţări.

Este foarte anevoios şi procesul de desfacere, ce des duce la destabilizarea procesului de producţie agricole, limitând posibilităţile modernizării acestui sector, datorită minimizării venitului încasat.

Economia de piaţă a schimbat şi lărgit cererea pe piaţă, care nu este satisfăcută pe deplin datorită capacităţii limitate de orientare a producătorilor agricoli.

Printre factorii principali de risc ce au influenţa asupra dezvoltării sectorului agrar în RM pot fi enumeraţi şi următorii:

- Parcelarea terenurilor a dus la producerea în cantităţi mici, ce nu corespunde solicitărilor consumatorilor ce-ar dori să fie permanenţi (companiile mari din străinătate sunt cointeresate în achiziţionarea a mii de tone de produse de la unu-doi producători);
- Structura producţiei agricole cu caracter preponderant de materie primă, face dependenţa acestora de alte ramuri prelucrătoare, care îşi însuşesc partea cea mai mare din venit.
- Neregularitatea, sezonalitatea producţiei agricole, fac ca negativităţile (riscurile) ce intervin să aibă impact dezastruos, cu puţine şanse de intervenţie;
- Insuficienţa reţelelor de comercializare pentru producătorii agricoli;
- Nivelul scăzut de certificare a producţiei agricole;
- Ponderea foarte mică în sursele de finanţare a satelor, ce duce la o insuficienţă vădită în pregătirea şi instruirea locuitorilor la sate;
- Slabă accesibilitate a sectorului agrar la informare, tehnică şi servicii;
- Insuficienţa de locuri de muncă şi infrastructura slabă la sate;
- Globalizarea pieţei produselor agricole duce la o concurenţă dură;
- Structura existentă de gestiune a riscurilor în agricultură este ineficienţa şi necesită perfectări.

Instrumentele economice, utilizate în sectorul agrar de către stat sunt - politica de finanţare. Utilizarea creditelor în agricultură, finanţarea adecvată a acestui sector, va permite modernizarea producerii şi minimizarea factorilor negativi specifici ramurii. Modificările ce se cer în agricultură la moment, trebuie efectuate sub influenţa pieţei, desfacerii externe şi concurenţa preţurilor. Acţiunea puterii de piaţă micşorează veniturile producătorilor agricoli în favoarea altora cu alt specific de activitate. De aceia, producătorii agricoli trebuie să se orienteze spre crearea unor structuri interne integrate pe verticală - holdinguri şi clustere, cu aspect mai consolidat, mai bine de administrat. Aceasta va permite să se dezvolte întregul lanţ valoric: de la câmpul producătorului agricol pîna la masa consumatorului final.

Crearea unor structuri organizatorice bune în sectorul agrar, va combate speculaţiile de pe piaţa agricolă, unde este ştiut că aici intermediarii colectează profituri enorme prin dublarea preţurilor. În urma modificării structurii organizatorice a sectorului agrar speculanţii vor fi excluşi, iar în lanţul valoric vor participa doar producătorii. [1]

Pentru a salva sectorul agricol din RM - sector strategic pentru ţară este nevoie de intervenţia directă a statului, nu atît financiar, cît şi organizatorico - consultativ, deoarece nu este un secret, ca sectorul agrar în ţară a rămas fără specialişti, iar procesul care se desfăşoară astăzi în sector se face „cu sapa” - primitiv, pentru consum personal şi nu orientat spre pieţe mari, spre export.

[1] Marin A.,”Business mare în agricultură. Interviu cu T. Bajura”, revista ”Profit”, decembrie, 2010, pp 84-85

PARTENERIATUL PUBLIC PRIVAT - OPORTUNITATE PENTRU DEZVOLTAREA TURISMULUI

NONI Ludmila, doctorand, lector universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

MIHAILUC Olesea, doctorand, asistent universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *The experience of developed countries in terms of tourism has shown that public-private partnership is an effective way of tourism capitalization resources as it provides more benefits not only for these two involved parties but also for the entire society. Public-private partnership projects in the sphere of tourism can be achieved for developing tourism infrastructure, creating communication platforms in development of some events like (festivals, exhibitions, fairs etc.), arrangement of some rest areas, restoration of some monuments / historical landmarks etc. Legislation of the Republic of Moldova offers the possibility of such partnerships in several ways and types of contracts however in tourism these kinds of public-private partnerships are often missing.*

Unanim acceptat, este că turismul este una dintre industriile care se dezvoltă cu pași rapizi la nivel mondial. Rapoartele statistice prezentate anual de către Organizația Mondială a Turismului prezintă dinamica numărului de turiști, numărului de agenți economici în sfera serviciilor turistice, numărul destinațiilor, numărul angajaților în companiile turistice etc. În calitatea sa de promotor al dezvoltării durabile, turismul joacă un rol important și contribuie la cele trei principii/componente de bază: durabilitatea ecologică, social-culturală și economică. Însă turismul nu poate fi dezvoltat exclusiv de către întreprinzătorii privați. În acest context pentru o valorificare superioară a tuturor categoriilor de resurse turistice, din ce în ce mai mult se face apel la Parteneriatul Public Privat (PPP) ca instrument în dezvoltarea turismului.

Cadrul normativ al Republicii Moldova definește ***parteneriatul public privat*** ca fiind ***„contract de lungă durată, încheiat între partenerul public şi partenerul privat pentru desfăşurarea activităţilor de interes public, fondat pe capacităţile fiecărui partener de a repartiza corespunzător resursele, riscurile şi beneficiile”***[1]**.** Altfel spus ***„****Parteneriatul public-privat reprezintă o modalitate viabilă de interacţiune instituţională între stat şi sfera businessului, de introducere a managementului privat în serviciile publice, pe calea unei legături contractuale de lungă durată între un operator privat şi o autoritate publică. Parteneriatul public-privat asigură, în mod fundamental, realizarea, în totalitate sau parţial, a serviciului public proiectat, făcând apel la know-how-ul şi resursele sectorului privat* ”[2].

Organizarea prestării serviciilor depinde de politica promovată de organele centrale şi de autorităţile administraţiei publice locale. Implementarea politicilor este o responsabilitate a guvernului, dar și a sectorului privat, fiecare având un rol clar în procesul de implementare. Tot mai multe țări implică sectorul privat, ca având rolul principal în toate domeniile de dezvolatre, inclusiv în turism.[3] În planificarea, dezvoltarea și gestionarea turismului într-un teritoriu este nevoie de implicarea atât a sectorului public cât și a sectorului privat. Această colaborare între părți ar fi posibilă prin stabilirea de parteneriate. Aceste parteneriate „printr-o cooperare sinergetică și interactivă va duce la dezvolatrea unui turism durabil și eficient, la ameliorarea și creștereaa calității vieții comunității locale, asigurând totodată protejarea mediului și a resurselor turistice, precum și beneficii rezonabile industriei turistice”.[4]

În condiţiile, când unele ramuri ale economiei naţionale nu pot fi privatizate, este benefic un parteneriat public-privat. Acesta presupune că statul, prin diferite forme, acordă unui agent economic privat dreptul de a desfăşura activităţi economice în domeniul proprietăţii publice. Existența și funcționalitatea acestor parteneriate public-privat ar aduce mai multe *beneficii:*

[1] Legea cu privire la parteneriatul public-privat, nr. 179 – XVI din 10.07.2008, Publicat : 02.09.2008 în Monitorul Oficial Nr. 165-166
[2] Creţu I, *Implementarea Parteneriatului Public - Privat În Republica Moldova*, accesibil la: http://www.utm.md/meridian/2010/MI_2_2010/6.Cretu%20I.%20Implementarea.pdf
[3] Stănciulescu Gabriela, *Managementul turismului durabil în centrele urbane*, Editura economica, București, 2004, p.120
[4] Glavan Vasile, Platon Nicolae, Rusu Valeriu, *Managementul turismului rural în Republica Moldova: probleme, realități și perspective,* Chișinău, 2004, p.43

- Dezvoltarea economiei naţionale prin prizma concesionării;
- Obţinere a investiţiilor de lungă durată;
- Rezolvarea problemelor comune a partenerilor;
- Asistenţa partenerului privat precum şi garanţii din partea statului;
- Sporirea eficienţei patrimoniului public;
- Echilibrarea punctelor forte ale ambelor sectoare.

În scopul contribuirii la atragerea de investiţii private pentru realizarea proiectelor de interes public, al creşterii eficienţei şi calităţii serviciilor, lucrărilor publice şi altor activităţi de interes public şi al utilizării eficiente a patrimoniului public şi a banilor publici, Parlamentul R.M a adoptat *Legea cu privire la parteneriatul public privat*.[1]

Prezenta lege stabileşte clar care sunt condiţiile, formele, principiile, responsabilităţile, etc unui parteneriat public privat. Un parteneriat public privat eficient şi durabil ar trebui să aibă la bază câteva principii respectate de ambele părţi, art.3 al legii 179 prevede următoarele *principii:*

a) egalitatea de tratament, imparţialitate şi nediscriminare;
b) transparenţa;
c) proporţionalitate;
d) echilibru;
e) asigurarea concurenţei;
f) libertatea contractului;
g) cooperare.

Parteneriatul public-privat se bazează pe cooperarea între partenerul public şi partenerul privat având ca scop sporirea eficienţei patrimoniului public (figura 1).

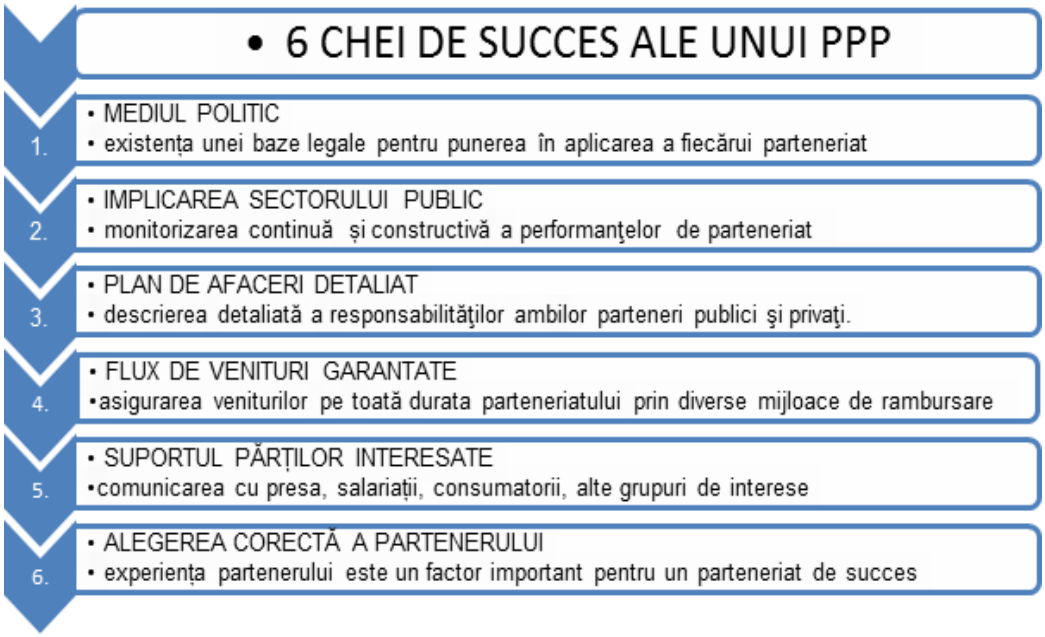

Figura 1. Șase chei de succes ale unui PPP
Sursa: http://www.app.gov.md/md/keysppp/

Astfel, obiect al parteneriatului public-privat poate fi orice bun, lucrare, elemente ale infrastructurii, servicii de utilitate publică, serviciu public sau funcţie exercitată de partenerul public, cu excepţia celor interzise expres de lege (art.17). După identificarea obiectului se stabileşte forma acestui parteneriat. Un parteneriat public-privat poate fi realizat prin câteva forme, printre care cele mai principale fiind:

a) contract de antrepriză/prestări servicii;
b) contract de administrare fiduciară;
c) contract de locaţiune/arendă;

[1] Legea cu privire la parteneriatul public privat, nr. 179 din 10.07.2008, Publicat : 02.09.2008 în Monitorul Oficial Nr. 165-166

d) contract de concesiune;

e) contract de societate comercială sau de societate civilă.

Articolul 19 prevede modalitățile de realizare a contractelor:

a) **proiectare-construcţie-operare**, prin care construcţia şi exploatarea obiectului parteneriatului public-privat sânt transferate partenerului privat pentru cel mult 50 de ani. Proiectul de parteneriat public-privat se poate finanţa integral de către partenerul privat. La expirarea contractului încheiat cu partenerul public, obiectul parteneriatului public-privat se transferă cu titlu gratuit partenerului public în bună stare, funcţional şi liber de orice sarcină sau obligaţie;

b) **construcţie-operare-reânnoire,** prin care partenerul privat îşi asumă finanţarea construcţiei obiectului parteneriatului public-privat, precum şi toate costurile de întreţinere a acestuia pe o durată de cel mult 50 de ani. Partenerului privat i se permite perceperea, în conformitate cu legislaţia în vigoare, a tarifelor corespunzătoare pentru utilizarea bunului public într-o perioadă stabilită. La expirarea contractului, obiectul parteneriatului public-privat se transferă cu titlu gratuit partenerului public în bună stare, funcţional şi liber de orice sarcină sau obligaţie;

c) **construcţie-operare-transfer**, prin care partenerul privat îşi asumă construcţia, finanţarea, exploatarea şi întreţinerea unui bun public. Investitorului i se permite să perceapă tarife de utilizare pentru a-şi recupera investiţia şi a-şi acoperi costurile de întreţinere, precum şi pentru a obţine un profit rezonabil. La finalizarea contractului, bunul public este transferat cu titlu gratuit autorităţii publice în bună stare şi liber de orice sarcină sau obligaţie;

d) **construcţie-transfer-operare**, prin care partenerul privat îşi asumă construcţia unui bun care se transmite în proprietate partenerului public imediat după finalizarea construcţiei, iar partenerul public, la rândul său, îl transmite în folosinţă partenerului privat;

e) **locaţiune-dezvoltare-operare**, prin care partenerul privat obţine în folosinţă temporară sau în posesiune şi folosinţă temporară un bun public, obligându-se să achite în rate preţul acestuia în decursul unei perioade care nu va depăşi 50 de ani. Dacă în contract nu se prevede altfel, partenerul public dobândeşte dreptul de a obţine venituri din furnizarea serviciilor de către partenerul privat, iar la finalizarea contractului, bunul public este transferat autorităţii publice în bună stare şi liber de orice sarcină sau obligaţie;

f) **reabilitare-operare-transfer**, prin care bunul public este transferat partenerului privat, care are obligaţia de a reabilita, opera şi întreţine bunul public pentru o perioadă care nu poate depăşi 50 de ani. La expirarea contractului, bunul public se transferă cu titlu gratuit partenerului public în bună stare, funcţional şi liber de orice sarcină sau obligaţie.

Articolul 23 stabileşte responsabilitatea şi răspunderea atât a partenerului public cât şi a celui privat. În cazul în care una dintre părţi nu respectă obligaţiile asumate sau în cazul incapacităţii ei de a îndeplini aceste obligaţii, cealaltă parte este îndreptăţită să ceară rezilierea contractului, cu respectarea unui termen de preaviz de cel puţin 3 luni. Totodată, dacă prin modificarea condiţiilor de realizare a parteneriatului public-privat, s-au adus prejudicii unuia dintre parteneri, partea vinovată va fi obligată să repare aceste. Orice contract presupune un control al realizării parteneriatului. Astfel conform art.22 partenerul public efectuează control anual asupra modului de realizare a parteneriatului public-privat, iar partenerul privat este obligat să asigure partenerului public accesul liber la obiectul parteneriatului, precum şi la toate informaţiile şi documentele aferente realizării parteneriatului public-privat. Acest control îl poate exercita şi organele de control/audit ale statului în conformitate cu legislaţia în vigoare.

PROIECTE PPP DE SUCCES PE PLAN INTERNAȚIONAL

Cehia. În regiunea cehă Kyjovské Slovácko a fost creat un fond de costume tradiționale cu scopul păstrării obiceiurilor și tradițiilor locale. Datorită proiectului a crescut considerabil numărul locurilor de muncă pentru croitorii locali de gen feminin și experții în broderie. De asemenea, proiectul prevede prezentări publice și ateliere care sunt destinate în special tinerilor, în scopul de a crește gradul de conștientizare a evenimentelor locale.

Turcia. Se pot menționa PPP-urile cu privire la infrastructura transportului aerian – inclusiv aeroportul Istanbul, Antalya I și Antalya II, Ankara. Valoarea totală a investiției constituie 1 mlrd. USD. Alt PPP de succes ține de infrastructura serviciilor Centrului Turistic din Belek, asigurarea cu apă potabilă, drumuri, telecomunicații. În rezultat la etapa actuală Belek reprezintă un oraș turistic cu infrastructura înalt dezvoltată, care poate caza peste 35 000 de turiști, 6 hoteluri noi, hoteluri de 5 stele

cu bazine proprii, terenuri de tenis, săli de fitness. Valoarea acestui proiect se evaluează la suma de 2 mlrd. USD dintre care 1/3 a revenit agenților de turism, 1/3 Ministerului de Turism și 1/3 instituțiilor municipale și de administrare publică.

Franța. Construcția Disneyland în Paris este unul dintre cele mai strălucitoare exemple de PPP. În 1989 a fost semnat un contract de 30 de ani între guvernul francez, compania Euro Disney şi autoritățile locale. Construcția Parcului de distracție Disneyland a contribuit indiscutabil la promovarea turismului, iar succesul proiectului este confirmată prin vizitări anuale în număr de până la 10 milioane de turişti.

România. Proiectul „Depresiunea Horezu” care prevede reabilitarea centrului istoric, construcția și dotarea unui punct de informare-documentare turistică și centrul expozițional de olărit, parcare; amenajarea străzilor Romani și Neagota „Drumul Mănăstirilor”; amenajarea unei platforme turistice multifuncționale etc.

Republica Moldova. În Republica Moldova PPP sunt puțin aplicate, iar în domeniul turismului au fost doar câteva inițiative. Un exemplu de PPP asociat turismului, poate fi proiectul de concesiune a parcării multi-etajate a Aeroportului Internaţional Chişinău. Acesta este un PPP de tipul construcție-operare-transfer, perioada de concesionare fiind de 20 ani.

În scopul promovării eficiente a politicii statului în domeniul dezvoltării regionale Guvernul R.M a aprobat „*Documentul unic de program pentru anii 2013-2015”*[1] prin Hotărârea Guvernului nr. 933 din 18 decembrie 2012. Implementarea acestui program va contribui la dezvoltarea regională prin asigurarea unei corelări intersectoriale şi implementarea proiectelor de dezvoltare regională în domeniile prioritare: infrastructură, mediu, turism şi susţinerea mediului privat. În anexa 3 a acestui program este prezentată *Lista proiectelor prioritare de dezvoltare regională pentru finanţare din mijloacele Fondului naţional pentru dezvoltare regională.* Dintre acestea, 11 sunt din domeniul turismului:

- Amenajarea traseului eco-turistic Pădurea Domnească;
- Reabilitarea monumentului istorico-arhitectural „Conacul A. I. Pommer” şi a drumului de acces la parcul dendrologic din satul Ţaul, raionul Donduşeni;
- Traseul turistic în 9 localităţi – crearea oportunităţilor de investire în turism: Ruseştii Noi,Văsieni, Ulmu, Suruceni, Condriţa, Drăguşenii Noi, Căpriana, Bursuc;
- Deschiderea traseului turistic (Vama Veche Lăpuşna) prin restaurarea obiectelor de patrimoniu istoric, Conacul „Manuc-Bey” din oraşul Hînceşti, locaţia geto-dacică din satul Stolniceni;
- Sporirea atractivităţii turistice în mediul rural din lunca râului Nistru;
- Construcţia complexului turistic sportiv, Călăraşi;
- Sporirea atractivităţii turistice a zonei centru prin consolidarea patrimoniului existent, Orhei;
- Amenajarea drumului de acces spre Casa - muzeu „Alexei Mateevici” din satul Zaim, raionul Căuşeni;
- Turism sportiv în promovarea imaginii regiunii, Căuşeni;
- Dezvoltarea turismului în zona Parcului Naţional Orhei;
- Reabilitarea zonei de odihnă „Lacul Sărat” din Cahul.

Parteneriatele pentru susţinerea turismului ar oferi o mare oportunite de a pune în practică multiple iniţiative locale care pot întări funcţia turistică a oricărei localităţi. În aceste condiţii prin parteneriate pot fi valorificate toate resurse locale, se diversifică activităţile turistice, se modernizează gama de servicii publice ce susţin în mod direct turismul.

În raionul Cahul pot fi identificate o serie de obiective turistice naturale şi antropice care ar putea fi obiect al PPP-urilor:

- „Valul lui Traian”, s. Vadul lui Isac;
- Rezervația „Prutul de Jos”, s. Slobozia Mare;
- Tabăra pentru copii „Romantica”, s. Moscovei;
- Festivalurile locale și internaționale;
- Beciurile turcești, or. Cahul;

[1] Hotărâre cu privire la Documentul unic de program pentru anii 2013-2015Nr. 933 din 18.12.2012, Publicat : 25.12.2012 în Monitorul Oficial Nr. 270-272

- Zona de agrement „La izvoare”, s. Tartaul de Salcie;
- Școala de sport, or. Cahul;

Aceste obiecte de interes turistic, atât cele de importanță regională cât și cele locale, ar putea deveni obiect al PPP doar prin includerea și aprobarea lor în *„Lista bunurilor proprietate a statului și a listei lucrărilor și serviciilor de interes public-privat”*, așa cum prevede Hotărârea Guvernului RM nr. 419 din 18.06.2012[1].

CADRUL NORMATIV PRIVIND PARTENERIATUL PUBLIC-PRIVAT AL REPUBLICII MOLDOVA

Legea nr. 179-XVI din 10.07.2008 cu privire la *parteneriat public-privat;*

Legea nr. 534-XIII din 13.07.1995 cu privire la *concesiuni;*

Legea nr. 397-XV din 16.10.2003 privind *finanțele publice locale;*

Legea nr. 81-XV din 18.03.2004 cu privire la *investițiile în activitatea de întreprinzător;*

Legea nr. 435-XVI din 28.12.2006 privind *descentralizarea administrativă*;

Legea nr. 436-XVI din 28.12.2006 privind *administrația publică locală;*

Legea nr. 96-XVI din 13.04.2007 privind *achizițiile publice;*

Legea nr. 121-XVI din 04.05.2007 privind *administrarea și deetatizarea proprietății publice;*

Hotărârea nr. 255 din 11.04.2013 privind *instituirea Reţelei interministeriale de parteneriat public-privat;*

Hotărârea Guvernului RM nr. 476 din 04.07.2012 pentru *aprobarea Regulamentului privind procedurile standard şi condiţiile generale de selectare a partenerului privat;*

Hotărârea Guvernului RM nr. 245 din 19.04.2012 cu privire la *Consiliul Naţional pentru parteneriatul public-privat;*

Hotărârea Guvernului RM nr. 414 din 21.06.2013 pentru *aprobarea Regulamentului privind atragerea investițiilor în societățile comerciale cu capital public sau capital public-privat;*

Hotărârea Guvernului RM nr. 419 din 18.06.2012 cu privire la *aprobarea listei bunurilor proprietate a statului și a listei lucrărilor și serviciilor de interes public-privat.*

PIAȚA MUNCII CA REGULATOR AL OCUPĂRII FORȚEI DE MUNCĂ ȘI AL ȘOMAJULUI

VICOL Iulia, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstratc: *The labor market is the most imperfect one, which requires measures to ensure its normal working. An overview on the economic factors that influence the labour demand and supplay specifies the Republic of Moldova problems of human resource employment.*

Piaţa muncii reprezintă „spaţiul economic în care tranzacţionează în mod liber utilizatorii de muncă (deţinătorii de capital), în calitate de cumpărători, şi posesorii resursei de muncă, în calitate de vînzători, spaţiu în care, prin mecanismul preţului muncii, al concurenţei libere între agenţii economici, al altor mecanisme specifice, se ajustează cererea şi oferta de muncă” [2].

Pe piața muncii acționează de pe o parte *vînzătorul de muncă*-cel care oferă forță de muncă, el cere locuri de muncă și respectiv așteaptă maximul de avantaj net în urma vînzării forței de muncă și pe de altă parte *cumpărătorul de forță de muncă*-cel care oferă locuri de muncă, este cel care dispune de mijloace financiare și respectiv în urma cumpărării forței de muncă, așteaptă maximul de profit [3].

Întrucît piața muncii este o piață ca și toate celelalte, ea are o poziție deosebită, deoarece este piaţa celui mai important factor de producție și imprimă anumite particularități legate de muncă [4] spre deosebire de ceilalţi factori de producție, și anume:

[1] Hotărârea Guvernului RM nr. 419 din 18.06.2012 cu privire la *aprobarea listei bunurilor proprietate a statului și a listei lucrărilor și serviciilor de interes public-privat.*
[2] Dobrotă Niță. Economia politică, o tratare unitară a problemelor vitale ale oamenilor. București: Editura Economică, 1997, p. 383.
[3] Ghiță Simora. Statistica resurselor de muncă. București: Meteor Press, 2005, p. 9-11.
[4] Stelian Iordache, Costinel Lazăr. Curs de economie politică. București: Editura Economică, 1999, p. 462.

- munca nu poate fi vîndută sau cumpărată decît închirierea forţei de muncă a proprietarului;
- contractul de angajare a forţei de muncă este strict determinat de reglementările legislative, adică cumpărătorul nu poate utiliza forţa de muncă decît pentru prestarea serviciilor specificate în contract şi în limita timpului de muncă convenit;
- mişcările cu forţa de muncă sunt legate de criteriile de aptitudini ale posesorilor forţei de muncă, educaţia, modul de viaţă, motivaţiile valorice, modelul cultural;
- deţinătorii forţei de muncă au mai puţine posibilităţi de utilizare alternativă a proprietăţii lor: odihna, munca în propria gospodărie, dar ei se pot sustrage pieţei cu o parte din acest potenţial pentru anumite perioade de timp;
- forţa de muncă se constituie în sindicate pentru a organiza condiţiile tranzacţiilor pe piaţa munci:
    a) sindicatele negociază direct conţinutul normativ al instituţiilor pieţei muncii, adică: condiţiile de muncă, nivelul salariilor, durata timpului de muncă, condiţiile de promovare şi participare, protecţia socială, condiţiile disponibilizării, etc;
    b) sindicatele pot induce numeroase abateri de la regulile pieţei, ceea ce deformează modelul raţional de comportament social pe piaţa muncii;
- comportamentul posesorilor de forţă de muncă se află sub neajunsul unei mişcări sporite, deoarece: calificarea profesională şi specializarea forţei de muncă nu pot fi brusc modificate; instabilitatea teritorială este limitată de numeroşi factori de risc, familia, mediul social-economic, cheltuielile de transport etc.

Piaţa muncii întruneşte şi o serie de funcţii[1], şi anume:

1. Funcţia de repartizare, de distribuire a forţei de muncă. Această funcţie convoacă în sine repartizarea pe sectoare, pe ocupaţii, pe calificări, pe zone teritoriale, etc (în dependenţă de demensiunea şi structura cererii de muncă).
2. Funcţia de destribuire a venitului. Această funcţie semnifică remunerarea forţei de muncă.
3. Funcţia socială, care contribuie la îmbunătăţirea condiţiilor de muncă, la schimbarea profesiei, la obţinerea calificării, la protecţie socială a şomerilor, etc.
4. Funcţia de instruire (indruneşte în sine formarea profesională, perfecţionarea, acumularea experienţei în muncă), care la rîndul său sporeşte eficienţa utilizării forţei de muncă.
5. Funcţia politică se înţelege prin faptul că dacă se asigură echilibrul pe piaţa forţei de muncă, atunci există stabilitate socială şi politică.

Delimitarea acestor funcţii, reconfirmă obligaţia înţelegerii şi acceptării conţinutului pieţei forţei de muncă într-o viziune largă de ordin social-economic.

Deopotrivă pe piaţa muncii se întîlnesc cererea şi oferta forţei de muncă, care, de pe o parte, sînt categorii şi mărimi dependente, iar de pe altă parte sînt într-o relaţie de interdependenţă cu dezvoltarea economico-socială.

Cererea de forţă de muncă cuprinde un ansamblu de relaţii şi raporturi privind volumul şi structura forţei de muncă pe profesii şi niveluri de calificare. Cererea forţei de muncă este foarte complexă, reprezentînd aspecte de ordin calitativ şi cantitativ, şi de structură.

Între cererea forţei de muncă şi nevoia de forţă de muncă există o legătură stînsă, adică cererea de forţă de muncă fiind forma principală de concretizare a nevoii de forţă de muncă. Condiţia de bază pentru ca nevoia de forţă de muncă să fie inclusă în categoria cererii de muncă este remunerarea. Respectiv în categoria cererii forţei de muncă nu se includ femeile casnice, studenţii, militarii şi alte persoane care nu au salariu. Aşadar, cererea de forţă de muncă se defineşte ca fiind nevoia de forţă de muncă salariată care se formează la un moment dat într-o economie de piaţă.[2]

Pentru a determina necesarul de forţă de muncă este important să descriem componentele, care sînt inseparabile unele de altele, şi anume:

1) Stabilirea necesarului de forţă de muncă la nivel de ţară, pe sectoare, pe ramuri, subramuri, chiar şi la nivel de întreprinderi.
2) Crearea sistemului de învăţămînt, a procesului care contribuie la „producerea” forţei de muncă, se are în vedere instruirea profesională, ridicarea calificării.

[1] Ghiţă Simora. Statistica resurselor de muncă. Bucureşti: Meteor Press, 2005, p. 12-15.
[2] Adumitrăcesei I. D., Niculescu N. G. (coordonatori), Piaţa forţei de muncă - Teorie şi practică economică contemporană, Chişinău: Editura Tehnică, 1995, p. 98-99

3) Determinarea unor criterii și reglementări juridice care să asigure o ocupare deplină și o utilizare rațională a forței de muncă.
4) Instituirea unui model de stimulente materiale pentru remunerați, în vederea expluatării potențialului uman.

Prin urmare, necesarul de forță de muncă la nivel de țară este reprezentat de ansamblu potențialului uman solicitat la un moment dat, cu o anumită cantitate, structură, instruire profesională, calificare necesară, care să acopere nevoia de muncă cît mai deplin, pentru a obține un efect maximal. Respectiv, pentru astfel de acțiuni se solicită un efort deosebit la toate nivelurile economiei.

Oferta de forță de muncă constituie acele resurse de muncă, acel potențial de muncă, care se încadrează în categoria de ofertă pe baza criteriului salarizării. Oferta de muncă se manifestă prin cererea de locuri de muncă salariată, în angajarea ca salariaţi.

Pentru lucrătorul individual, munca prestată include două dezutilități: sacrificarea timpului liber cu toate funcţiile lui; eforturile şi eventualele neplăceri aduse de muncă.

Ca urmare, fiecare oră de muncă prestată în plus înseamnă pentru lucrător dezutilitate adiţională. Această dezutilitate a muncii tinde să crească pe măsură ce programul de lucru se prelungeşte. Pentru ca salariatul să fie motivat să lucreze mai multe ore, salariul orar marginal trebuie să fie mai mare. În aceasta constă explicaţia tarifelor orare mai mari în cazul orelor suplimentare.

Oferta de muncă, după cum cunoaștem este influenţată de trei factori:

- mărimea salariului;
- raportul dintre utilitatea şi dezutilitatea muncii (adică relaţia dintre efortul individual și costul de oportunitate);
- nevoia de a menține salariul.

Oferta de muncă începe la un nivel de salariu care îi permite lucrătorului să supravețuiască. Apoi, aceasta sporeşte în paralel cu creşterea salariului. Începînd din acest punct, orice sporire a salariului va antrena o reducere a cantității de muncă oferită de individ. O asemenea decizie a ofertantului pune în evidență preocuparea acestuia de a realiza un echilibru între utilitatea şi dezutilitatea muncii. De aici, salariatul ajunge la concluzia că este necesar să se odihnească, să-şi restabilească forțele, în caz contrar ar urma să se distrugă fizic sau intelectual.

Oferta forței de muncă a individului depinde de natura muncii, de securitatea ocupării etc.

Specialiştii au dat o explicație privitor la flexibilitatea ofertei forței de muncă prin două grupe de factori: economico-teritoriali și demografico-ocupaționali.

Dacă analizăm factorii economici, atunci ne referim la lipsa posibilităților sau a dorinței indivizilor/familiilor de a-și schimba locul de muncă dintr-o localitate în alta, fără a-și schimba genul de activitate practicat.

Motivele concrete ale unei astfel de imobilități a ofertei de muncă pot fi:costurile băneşti mari solicitate de schimbarea locuinței, dificultățile legate de mutarea domiciliului; inconvenienţa de a se rupe de familie, de prieteni, vecini; teama de necunoscut.

Cea de a doua grupă de factori: demografico-ocupaționali, constă in lipsa capacității sau a dorinței indivizilor de a-și schimba ocupația sau locul de muncă. Chiar dacă există locuri disponibile în alte domenii şi în alte calificări, multe persoane în căutare de muncă nu doresc sau nu sînt în stare să-și asume răspunderea ocupării locurilor libere de muncă. Prin cauzele unui asemenea comportament figurează: lipsa sau insuficienţa calificării; lipsa abilităților necesare privind mobilitatea profesională; condițiile de lucru mai proaste în profesiile noi; salariile mai mici în noile condiții de muncă; lipsa informației cu privire la locurile disponibile.

Trebuie de menționat că în orice economie, cererea şi oferta sînt mărimi variabile, care pot fi modificate prin intermediul unor factori anumiți. Referitor la cererea de forță de muncă[1], capătă o importanță tot mai mare economia informației, sporește rolul capitalului social asupra producției, se adîncește sectorizarea. Oferta se confruntă cu fenomene de îmbătrînire, feminizare, migrație. Pentru a controla aceste modificări, agenții economici aleg diverite tipuri organizaționale (de exemplu o anumită rețea de producție). Aceste tipuri organizaționale există pe piața instituțională a muncii, unde agenții economici încearcă să-și atingă obiectivele. Pentru atingerea acestor obiective, statul, pe piața instituțională a muncii a imprimat anumite caracteristici: rata de participare la activitatea economică, rata șomajului, gradul de inegalitate, etc.

[1] Ghiță Simora. Statistica resurselor de muncă. București: Meteor Press, 2005, p. 13.

Piața muncii, în dependență de corelarea dintre cerere și ofertă, se desfășoară în două etape. *Prima etapă* se exprimă pe ansamblul economiei sau pe regiuni, determinate de particularitățile tehnico-economice ale activităților. În cadrul acestei etape se formează condițiile generale de angajare ale salariaților, se determină principiile care acționează la stabilirea salariilor. *A doua etapă* reprezintă o continuare a celei dintîi și constă în întîlnirea cererii cu oferta de forță de muncă în termeni reali, în dependență de condițiile concrete ale întreprinderii și angajații ei. Cererea se stabilește precis, ca volum și structură, pe baza contractelor sau a altor angajamente luate de firmă, iar oferta se delimitează pornind de la programul de muncă, numărul de ore suplimentar pe care angajații acceptă să le efectueze sau nu, în dependență de nevoile lor, de situația socială și economică la moment. Din compararea cererii cu oferta de forță de muncă la acest nivel se determină mărimea și evoluția salariului nominal.

Cererea și oferta de forță de muncă nu sînt omogene, dar se compun din segmente și grupuri puțin concurențiale sau neconcurențiale, care nu se substituie reciproc decît în anumite limite sau deloc.

Interacțiunea dintre cererea și oferta de forță de muncă are un caracter legic, vizînd în principal realizarea unui echilibru, a unei coincidențe între cantitatea, calitatea și structura factorului uman activ și nevoile de resurse de muncă ale utilizatorilor. Echilibrul dintre cererea și oferta forței de muncă se consideră ca un element de bază al dezvoltării economico-sociale; progresul social care depinde în mare măsură de politica utilizată în domeniul forței de muncă.[1]

Formele dezechilibrului pe piața muncii pot fi exprimate doar după înțelegerea noțiunii de *ocupare și șomaj*. Însă pentru stabilirea noțiunii de șomaj este necesar mai întîi de toate de clarificat care este conținutul termenului de ocupare, fiindcă acestea sînt două interdependențe diametral opuse.

Deci, **ocuparea** se poate defini ca „*deținerea unui loc de muncă și prestarea unei munci cu o durată de cel puțin o oră în cursul perioadei de referință*",[2] cuprinzînd:

- toate persoanele în vîrstă de muncă, care dețin un loc de muncă nesalariată sau care, deși nu sînt încadrați în vre-o activitate, dețin o legătură formală cu locul de muncă;
- toate persoanele de 15 ani și peste care au desfășurat o activitate economică aducătoare de bunuri și servicii de cel puțin o oră in perioada de referință (săptămînă);
- toate persoanele ce exercită o muncă nesalariată, dar o fac în vederea unui cîștig familiar, sau care, avînd o întreprindere proprie, nu lucrează dintr-un motiv ori altul.

Conceptul de ocupare presupune, de obicei, un loc de muncă ocupat în mod regular, cu un timp deplin de muncă considerată normală. Ori, în raport cu această definiție tipică, în ultimul timp, cîștigă teren *formele atipice de ocupare* (munca cu timp parțial, contractele pe durată determinată etc.) care duc la o delimitare mai dificilă dintre ocupare și șomaj. Munca atipică se referă și la activitatea principală desfășurată seara, noaptea, sîmbăta, duminica etc. O formă aparte a ei o constituie și munca la domiciliu.

Dar nu există nici o garanție că va fi disponibil cîte un loc de muncă pentru toți cei care doresc să muncească. Dimpotrivă, problema principală a economiei noastre este că nu reușește utilizarea cît mai completă a forței de muncă disponibilă. O mare parte din cei aflați pe piața muncii nu reușesc să-și găsească un loc de muncă și așa ia naștere șomajul. Unii economiști consideră că șomajul în limite normale și durată relativ scurtă, poate juca un rol pozitiv atît la nivel global cît și individual, în sensul stimulării flexibilității forței de muncă, sporirii productivității muncii, perfecționării profesionale, stimulării educației, precum și asigurării unei rezerve de forță de muncă. În schimb, proporțiile mari și ratele ridicate ale șomajului provoacă pierderi de potențial economic și permanent sînt un pericol social.

O altă latură a preocupării societății pentru creșterea ocupării este legată de efectele neocupării asupra indivizilor în particular. Influența șomajului asupra individului diferă de la o țară la alta. La nivelul persoanelor, apar aspecte de natură economică, morală, social-culturală etc. În cazul cînd nu se utilizează în totalmente forța de muncă disponibilă, înseamnă că cineva rămîne fără un loc de muncă. Acest lucru poate să fie acceptat pentru o zi sau o săptămînă, dar dacă respectivul are nevoie de venituri pentru a-și satisface necesitățile materiale sau spirituale, inactivitatea prelungită produce daune. În funcție de nivelul la care societatea luată ca întreg se preocupă de bunăstarea cetățenilor săi, utilizarea deplină a resurselor de muncă este un obiectiv social dezirabil. În acest sens, este necesară o

[1] Adumitrăcesei I. D., Niculescu N. G. (coordonatori), Piața forței de muncă - Teorie și practică economică contemporană, Chișinău: Editura Tehnică, 1995, p. 128.
[2] Forța de muncă în Republica Moldova: Ocupare și șomaj 2009. Chișinău: Statistica, Tipografia „Nova-Imprim" SRL, 2009, ISBN 978-9975-4034-8-1, p. 11.

strategie globală în direcţia creării premizelor pentru ocuparea totală a forţei de muncă. Este recunoscut faptul că persoanele neangajate suferă pierderi economice substanţiale. Deasemenea lipsa locurilor de muncă din economie asupra persoanei înseamnă pierderea veniturilor, degradarea competenţelor şi abilităţilor de muncă, pierderea calificărilor. Pentru indivizii aflaţi în afara sferei ocupării forţei de muncă pentru o perioadă lungă de timp, asemenea pierderi pot echivala cu un dezastru financiar. Respectiv, o persoană fără ocupaţie trebuie să se bazeze pe economii, ajutor din partea membrilor familiei sau îndemnizaţiei de şomaj. Atunci cînd aceste surse se epuizează, eventualul ajutor social rămîne singurul suport legal. Bineînţeles, nu toţi acei rămaşi fără un loc de muncă trec printr-un asemenea dezastru financiar. Experienţa neplăcută a şomajului, faptul de a nu fi capabil să găseşti un loc de muncă atunci cînd cauţi, poate fi extrem de dureros. În plus, multe persoane aflate în afara ocupării forţei de muncă au probleme sociale şi psihologice. De multe ori eşecul de a nu reuşi angajarea ne poate face să ne sinţim inutili, confuzi şi lasă un sentiment de amărăciune. Psihologii au observat că mulţi şomeri se simt înlăturaţi de instituţiile sociale în care aveau încredere.

Unele cercetări au pus în evidenţă unele mutaţii psiho-comportamentale. Şomerii devin indiferenţi, fatalişti, cu timpul pierd încrederea în sine, îşi subevaluază propriile capacităţi, apare sentimentul de ratare a vieţii, apare depresia, sinuciderea. Prin urmare, sub aspect economic, şomajul este o risipă, o pierdere de potenţial uman, material şi financiar. Sub aspect psiho-social, şomajul reprezintă un risc major, cu efecte multiple, de durată, unele dintre ele irecuperabile.

O formă a şomajului recunoscută şi de Biroul Internaţional al Muncii încă din anul 1947 este subocuparea, care apare în mai multe situaţii: dar la nivel macroeconomic, în cazul cînd cererea este mai mică decît oferta de forţă de muncă.

Pe lîngă şomerii care sînt înregistraţi la oficiile forţei de muncă, există şi persoane care îndeplinesc toate condiţiile de a fi şomer, dar nu sînt înregistraţi la aceste oficii din anumite condiţii.

Subocuparea se mai reflectă şi prin faptul că tot mai multe persoane sînt obligate să muncească sub nivelul lor de calificare. Aceasta se datorează faptului că piaţa nu are nevoie de astfel de specialişti, profesia le este depăşită în timp, etc.

Extinderea reală a fenomenului dat poate fi completată cu un şomaj ascuns, ceea ce se caracterizează prin implicarea lucrătorilor în activităţi inferioare pregătirii lor profesionale şi cu o productivitate redusă. Subocuparea nu este altceva decît trecerea de la o muncă salariată la şomaj, fapt ce devine pentru milioane de oameni un fenomen normal.

Reeşind din cele menţionate (cu referinţă la Republica Moldova), putem formula următoarele concluzii:

- În cadrul economiei naţionale există şi funcţionează piaţa forţei de muncă, care se află în legătură cu celelalte pieţe (interne) şi cu piaţa internaţională a acesteia. Ca principala piaţă de factori de producţie, piaţa muncii reprezintă locul în care se confruntă cererea şi oferta de muncă.
- O trăsătură evidentă a pieţei muncii din Republica Moldova este ineficienţa utilizării forţei de muncă:
  a) o parte impunătoare a populaţiei ocupate activează în agricultură (ponderea populaţiei ocupate este circa 40%), ramura care nu asigură o creştere rapidă a productivităţii muncii şi respectiv o creştere a veniturilor reale ale populaţiei active;
  b) deasemenea o pondere semnificativă a forţei de muncă este ocupată în sectorul bugetar, unde salariile depind de posibilităţile bugetului de stat. Aceştea sînt din sfera socială: cultură, învăţămînt, sănătate, asistenţă socială.
- Incapacitatea sau dorinţa forţei de muncă de a-şi schimba ocupaţia sau locul de muncă. Acest comportament este condiţionat de următoarele cauze:
  a) condiţiile de lucru mai proaste în noile profesii;
  b) avantajele nesalariale mai reduse;
  c) lipsa de informare cu privire la locurile disponibile;
  d) lipsa sau insuficienţa calificării;
  e) cheltuieli de timp şi mijloace băneşti pentru obţinerea calificării noi.
- Şomajul este o risipă şi contribuie la pierderi de potenţial uman, material şi financiar; învechirea cunoştinţelor; pierderea abilităţilor.
- Legături de colaborare şi cooperare între regiunile ţării, pentru elaborarea şi implimentarea diferitelor idei cu scopul atragerii de investiţii străine.

- Dezvoltarea infrastructurii localităţilor la nivel de stat, crearea de noi locuri de muncă în localităţi, pentru populaţia cu nivel de instruire secundar profesional.

Bibliografie:

1. Adumitrăcesei I. D., Niculescu N. G. (coordonatori), Piaţa forţei de muncă - Teorie şi practică economică contemporană, Chişinău: Editura Tehnică, 1995, 280 p.
2. ANORF. Piața muncii. Buletin informativ. Măsuri active pe piața muncii. Acte normative. Chișinău, 2005, 172 p.
3. Cămășoiu Oana. Formarea profesională. București: Editura Economică, 2006, 364 p.
4. Cindrea Ioan. Managementul resurselor umane. Sibiu: Editura Universității ,,Lucian Blaga”, 2008, 36 p.
5. Constanța Mihăescu. Populație și ocupare. Trecut. Prezent. Viitor. București: Editura Economică, 2001, 320 p.
6. Didea I., Piaţa muncii în actualitate, Piteşti, Editura Paralela 45, 2002.
7. Dobrotă Niță. Economia politică, o tratare unitară a problemelor vitale ale oamenilor. București: Editura Economică, 1997, 592 p.
8. Forța de muncă în Republica Moldova: Ocupare și șomaj 2009. Ch.: Statistica, Tipografia ,,Nova-Imprim” SRL, 2009, ISBN 978-9975-4034-8-1, 368 p.
9. Ghiță Simora. Statistica resurselor de muncă. București: Meteor Press, 2005, 312 p.
10. Stelian Iordache, Costinel Lazăr. Curs de economie politică. București: Editura Economică, 1999.
11. Vasile Ciocodeică. Demografia și sociologia populației. Petroșani: Editura EDYRO PRESS, 2004, 129 p.

PARTICULARITĂȚILE ECONOMIEI DIGITALE ȘI IMPACTUL EI ASUPRA SOCIETĂȚII

BÎRLEA Svetlana, dr., conferenţiar universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *The ICT (Information and Communication Technologies) sector has acquired a crucially important role in the national economies. The power of economic competitiveness of a digital economy is inevitable.*

Keywords*: internet, societate informațională, web, TIC, inovație, economie, economie digitală, comerț, comerț electronic.*

În ultimii ani, Tehnologiile Informaţionale şi de Comunicaţii (TIC) au devenit un instrument competitiv din ce în ce mai important pentru multe organizaţii, avînd un impact colosal asupra societăţii şi a economiei globale. TIC au sprijinit activitatea economică încă din anii ‘50, amplificîndu-şi impactul pe parcursul anilor următori. În prezent asistăm la o adevărată revoluţie a societăţii informaţionale, cînd TIC şi inovaţia tehnologică, în informatică şi telecomunicaţii a pătruns în cele mai diverse domenii ale societăţii.

Specialiştii în domeniu consideră că TIC sunt printre factorii cheie ai dezvoltării economice, care pot contribui direct la realizarea de schimbări fundamentale în domeniul economic şi crearea unor oportunităţi de inovare şi dezvoltare.

Sesizăm faptul că Internetul devine un instrument tot mai important în furnizarea de informaţii şi comunicare, introducerea inovaţiilor şi creşterea bunăstării. Utilizarea internetului schimbă semnificativ capacitatea societăţii de a introduce inovaţii, contribuind la promovarea creşterii şi a ocupării forţei de muncă, la creşterea productivităţii, la scăderea cheltuielilor publice, la bunăstarea consumatorilor.

În 2014 au fost înregistraţi în jur de 3 miliarde de utilizatori Internet la nivel global. În ţările dezvoltate, numărul utilizatorilor Internet s-a dublat în ultimii 5 ani, de la 974 milioane în 2009 la 1,9 miliarde în 2014. La nivel global, 4 miliarde de oameni nu utilizează Internetul şi mai mult de 90% dintre ei sunt din ţările în curs de dezvoltare[1].

[1] https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/facts/ICTFactsFigures2014-e.pdf - ICT Facts and Figures. The world in 2014. (vizitat la 20.03.2015)

Comform Business Consulting Group (BCG), numărul utilizatorilor de internet urmează să crească cu o viteză ameţitoare de peste 3 mld utilizatori în 2016, adică aproximativ 45% din populația planetei.

Situația actuală privind accesul utilizatorilor din Europa la Internet şi prezența lor web este redată în figura 1.

Republica Moldova se află cu mult în urma țărilor care se consideră lideri în domeniul TIC, după rata de penetrare a populației la Internet – Republica Moldova este clasată pe locul 70 din 144 de țări – 48,8% din numărul total al populației fiind conectată la Internet[1]. Ponderea relativ redusă a utilizatorilor de servicii Internet şi transmisiuni de date în numărul total de cetăţeni ar putea reprezenta un obstacol semnificativ în implementarea cu succes a preconizatelor programe de e-transformare a Republicii Moldova.

În anul 2013 se observă o creştere a numărului de utilizatori Internet. În funcţie de activitatea economică desfăşurată, numărul cel mai mare de utilizatori Internet s-a înregistrat în Învăţământ, care deține o pondere de 21,1%, după care urmează Administraţia publică şi apărare cu ponderea de 18,8%, comerţ cu ridicata si amănuntul -10,9% şi domeniul Informații și comunicații cu ponderea de 9,1%. Cel mai jos nivel de utilizatori internet (0,16 %) a fost înregistrat în Industria extractivă[2].

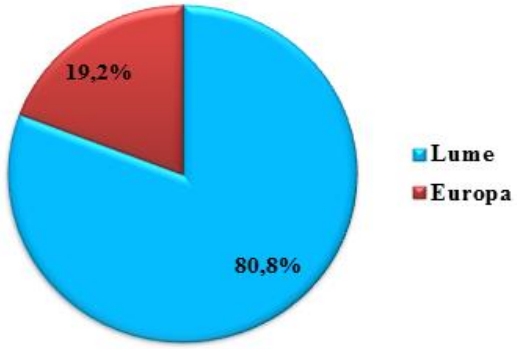

Figura 1. Utilizatori Internet în Europa[3].

În ţările cu economia dezvoltată, Internetul reprezintă noi oportunităţi pentru firmele tradiţionale, inclusiv prin diversificarea serviciilor oferite şi promovarea de servicii noi, personalizate şi atractive, pe care tehnologiile informaţionale şi de comunicaţii le fac posibile.

Creşterea numărului de utilizatori Internet, a dus la apriția unei noi forme de comerţ, şi anume comerțul electronic, care a cunoscut în ultimii ani o dezvoltare impresionantă. Astfel, putem confirma faptul că TIC au dat naştere unei „noi” economii, şi anume e-economia sau economia digitală, bazată pe Internet.

Economia digitală îşi face loc cu o viteză surprinzătoare, acaparând până şi cele mai clasice şi mai tradiţionale domenii, punîndu-şi amprenta asupra consumatorilor, afacerilor şi asupra societății în ansamblul său. Astfel, economia digitală permite instituirea unui nou model de afaceri şi activităţi electronice de tipul ”**e-**”, dintre care menţionăm e-Business, e-Commerce, e-Banking, e-Learning etc.

Astăzi, în țările care folosesc intensiv potențialul Internetului, economia digitală produce deja beneficii semnificative în ceea ce privește contribuția directă la PIB-ul național. În Suedia și Marea Britanie, de exemplu, contribuția directă la PIB de Internet este mai mare de 5%, economia digitală italiană a înregistrat un impact pozitiv direct asupra PIB-ului, reprezentand aproape 2%, și a oferit o contribuție importantă la creșterea economică.

În acest moment, economia digitală contribuie în țările dezvoltate (G20) cu aproximativ 4,1% la Produsul Intern Brut (PIB). Se estimează astfel o creștere valorică de la 2,3 trilioane de dolari în

[1] http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf - The Global Competitiveness Report, 2014-2015. (vizitat la 10.03.2015)
[2] http://www.mtic.gov.md/sites/default/files/transparency/plans_and_reports/1_inf_2013.pdf – Raportul analitic cu privire la informatizarea și înzestrarea cu tehnică de calcul în Republica Moldova, 2013. (vizitat la 20.03.2015)
[3] http://www.internetworldstats.com/stats.htm (vizitat la 10.03.2015)

2010 la 4,2 (T USD) în 2016[1]. Economia digitală a ajuns să depășească în anumite țări sectoarele tradiționale, precum industria transporturilor, sectorul utilităților sau domeniul agricol.

Economia digitală poate ajuta industria europeană să crească, poate furniza infrastructura întreprinderilor de mâine și poate stimula creșterea întreprinderilor nou înființate. Chiar și în perioadele în care se înregistrează o rată ridicată a șomajului, internetul creează cinci locuri de muncă la fiecare două locuri de muncă pierdute1. Până în anul 2020, PIB-ul Europei ar putea înregistra o creștere de 4 % prin stimularea dezvoltării rapide a pieței unice digitale[2].

În Republica Moldova, cota contribuţiei domeniului TIC în Produsul Intern Brut (PIB) al ţării constituie 7,7%, cu o valoare de piaţă de cca 7 miliarde lei anual.

Sectorul TIC în Republica Moldova a avansat foarte mult în ultimele decenii, devenind o ramură a economiei naţionale cu ponderea de circa 10% din PIB. Din acest considerent, sectorul TIC prezintă un interes mare în aspectul inovaţional prin prisma sporirii productivităţii muncii şi creşterii economice.

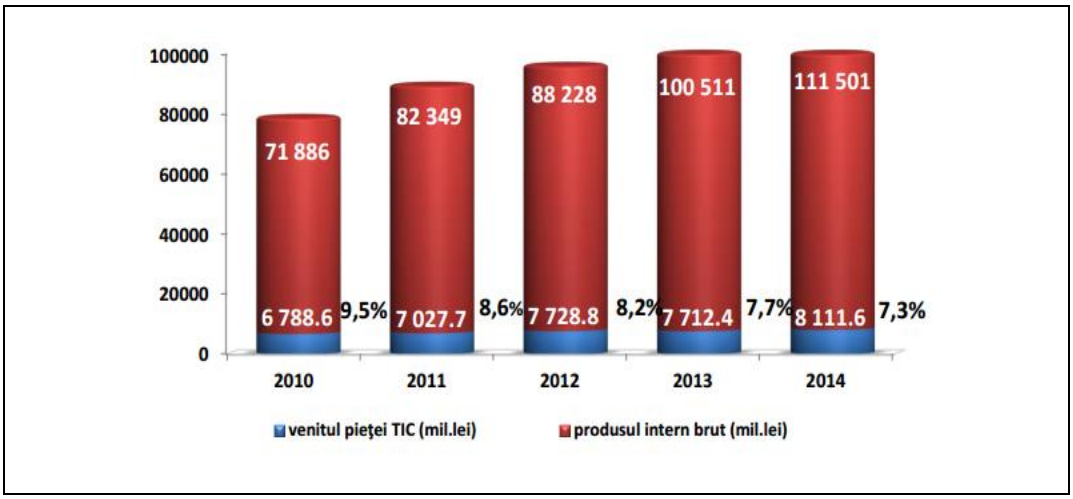

Figura 2. Ponderea sectorului TIC în volumul PIB în dinamică, (%)
Sursa: [BNM, BNS și ANRCETI, 2015].

Constatam, că dezvoltarea TIC și a Internetului a determinat apariția unei noi noțiuni: e-business. Aceasta înglobează, la rândul său, alte două noțiuni: e-commerce și e-payment și presupune că toate cele trei faze ale unei afaceri (negocierea, plata și livrarea bunului/prestarea serviciului) se realizează prin intermediul unui sistem electronic care înglobează numeroase tehnologii, tehnici, servicii și concepte specifice.

Prin urmare, lanţul valoric s-a schimbat, comerţul electronic a devenit un factor conducător al obţinerii succesului în afaceri, reprezintînd o alternativă de desfăşurare a tranzacţiilor comerciale la comerţul tradiţional.

Iniţial, comerţul electronic a apărut şi a cunoscut cea mai rapidă evoluţie în SUA. La etapa actual, comerţul electronic permite firmelor să efectueze diverse tranzacţii precum: tranzacţii Business-to-Business (B-2-B), care cuprind totalitatea tranzacţiilor desfăşurate între două sau mai multe firme, tranzacţii Business-to-Consumer (B-2-C), care vizează relaţiile dintre firmă şi consumatorul final.

În literatura de specialitate comerţul electronic reprezintă locul virtual unde se întâlnesc furnizorii - cu cataloage electronice de produse şi servicii – cu firmele potenţial cumparatoare, în scopul de a face schimb de informaţii, afaceri şi de a colabora în scopul realizarii de afaceri în comun[3].

Potrivit estimărilor realizate de eMarketer[4], tranzacţiile Business to-consumer (B2C) la nivel mondial se prognozau să ajungă la 1471 miliarde dolari în 2014, în creștere de aproape 20% față de 2013.

[1]https://www.bcgperspectives.com/content/articles/growth_innovation_connected_world_digital_manifesto (vizitat la 10.03.2015
[2] http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/20131010_ro.pdf - Provocările Europei privind economia digitală. (vizitat la 20.03.2015)
[3] http://oeconomica.org.ro/files/pdf/120.pdf - Locul și rolul comerţului electronic în noua economie. (vizitat la 10.03.2015)
[4]http://www.emarketer.com/Article/Worldwide-Ecommerce-Sales-Increase-Nearly-20-2014/1011039#sthash.9PQDzOo2.dw9gUtdx.dpuf - Worldwide Ecommerce Sales to Increase Nearly 20% in 2014. (vizitat la 19.03.2015)

Astfel, comerţul clasic este pe cale de dispariţie, fiind înlocuit de comerțul electronic, adică de acel comerţ în care vânzarea, cumpărarea sau schimbul de bunuri și/sau servicii, se realizează prin intermediul internetului, prin utilizarea a numeroase metode de plată/echipamente precum telefonul mobil, computerul etc. Toate aceste metode de plată utilizează internetul ca mediu de transport al informaţiei.

Dispozitivele cel mai frecvent folosite pentru cumpărături online[1], sunt prezentate în figura 5:

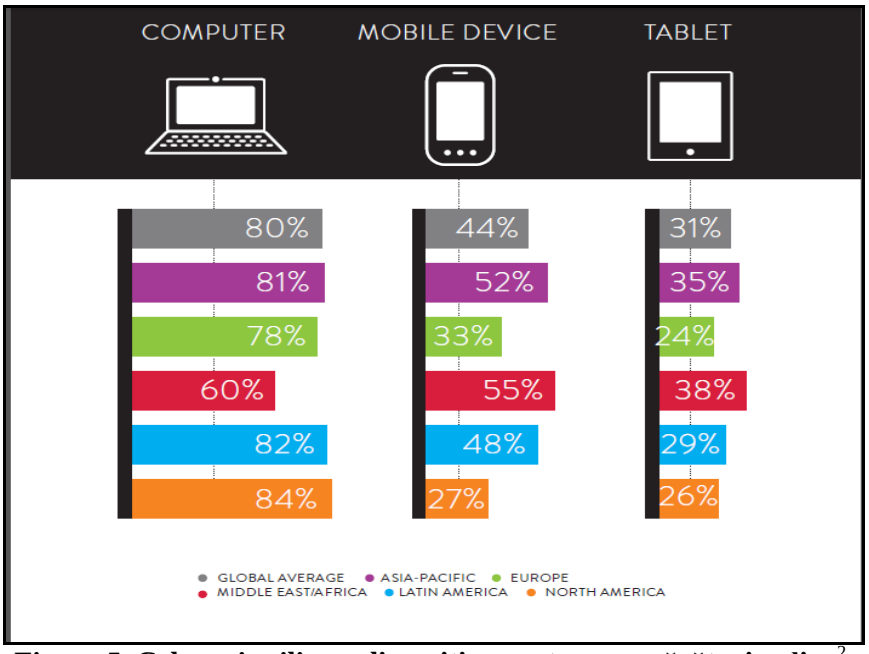

Figura 5. Cele mai utilizate dispositive pentru cumpărături online[2].

Datele din 2014 arată că cetățenii și întreprinderile din UE se orientează mai mult spre mediul online, cumpără mai mult și au o mai mare încredere și un nivel mai ridicat de competențe în tehnologiile informației și comunicațiilor (TIC)[3]. Potrivit studiilor privind comerțul electronic în Europa, cele mai vîndute categorii de produse sînt: CD-uri, cărți, aparate electrocasnice, îmbrăcăminte/încălțăminte și accesorii pentru automobile sursa [4].

În țările din Europa mai mult de 50% din populație fac cumpărături online: în Anglia și Germania – 81% din populație fac cumpărături online, în Franța – 72%, în Spania – 60%, în Italia – 45% și în Polonia – 59% din populația se folosesc de piețele electronice pentru a procura bunuri[5].

Constatăm, că pe plan mondial, comerțul electronic a devenit o componentă principală a politicilor de dezvoltare economică a guvernelor țărilor dezvoltate, iar prin măsurile luate la nivel guvernamental de către aceste țări în vederea stabilirii unor reglementări unice în ceea ce privește realizarea tranzacțiilor comerciale pe suport electronic, comerțul electronic a devenit o componentă fundamentală a comerțului mondial.

Cercetarea și inovarea digitală vor contribui la prosperitatea și calitatea vieții în Europa. În ansamblu, sectorul TIC reprezintă aproximativ 5% din economia UE și generează 25% din totalul cheltuielilor de afaceri. Investițiile în TIC reprezintă 50% din întreaga creștere a productivității europene[6].

[1] http://ir.nielsen.com/files/doc_financials/Nielsen-Global-E-commerce-Report-August-2014.pdf - E-commerce: evolution or revolution in the fast-moving consumer goods world, August 2014. (vizitat la 10.03.2015)
[2] http://ir.nielsen.com/files/doc_financials/Nielsen-Global-E-commerce-Report-August-2014.pdf - E-commerce: evolution or revolution in the fast-moving consumer goods world, August 2014. (vizitat la 10.03.2015)
[3] http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/ro/digital_agenda_ro.pdf - Agenda digitală pentru Europa, 2014. (vizitat la 19.03.2015)
[4] http://www.postnord.com/globalassets/global/english/document/publications/2014/e-commerce-in-europe-2014.pdf - E-commerce in Europe, 2014. (vizitat la 14.03.2015)
[5] Ibidem
[6] http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/ro/digital_agenda_ro.pdf - Agenda digitală pentru Europa, 2014. (vizitat la 19.03.2015)
[6] http://www.postnord.com/globalassets/global/english/document/publications/2014/e-commerce-in-europe-2014.pdf - E-commerce in Europe, 2014. (vizitat la 14.03.2015[6] Ibidem
[6] http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/ro/digital_agenda_ro.pdf - Agenda digitală pentru Europa, 2014. (vizitat la 19.03.2015)

În Republica Moldova, de asemenea, sectorul TIC este catalizatorul de creştere economică durabilă a Republicii Moldova, care declanşează o reacţie în lanţ de modernizare şi eficientizare în toate ramurile economiei naţionale. Internetul va avea un rol din ce în ce mai important, punîndu-şi amprenta asupra întregii vieţi economice, sociale si culturale a omenirii şi va guverna practic toată lumea modernă, iar comerţul electronic va fi cheia competitivităţii firmelor în contextul dezvoltării noii economii datorită capacităţii sale de a depăşi graniţele de timp şi de spaţiu.

În concluzie, cu toate că sectorul TIC este unul dintre puţinele domenii ale economiei, unde Republica Moldova înregistrează progrese semnificative, comerţul electronic, în ţara noastră, se află încă în faza de maturizare.

Din punct de vedere economic, TIC constituie factorul cheie de dezvoltare al economiei digitale globale, care permite întreprinderilor să se moderneze şi să-şi optimizeze activitatea.

Din punct de vedere sociologic, TIC are un impact major asupra societăţii, afectând viaţa socială (cu reţelele sociale), conturile de uz casnic (cu servicii e-banking şi financiare on-line), canalele de comunicare (cu telefonia prin Internet) sau comportamente de cumpărare (cu e-commerce sau site-uri care compară preţurile), modul în care fac schimb de idei şi î-şi rezolvă problemele (bloguri şi forumuri).

ИНВЕСТИЦИИ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ АНАЛИЗА

ГЕРМАН Екатерина, докторант,
Академия Экономических Знаний (ASEM)

Abstract: Taking into account the fact that the investment plays a major role in reproduction process every government seeks to carry out an effective investment policy. The effective investment policy is a guarantee of stable economic growth. This article analyses different investment theories which reflect the main interrelations between investment and other economic determinants.

На протяжении длительного периода времени представители различных экономических школ придают особую роль инвестициям, как сложной экономической категории обеспечивающей процесс воспроизводства. Различные научные концепции трактуют сущность и роль инвестиций в развитии экономики с учетом исторических условий и задач, стоящих перед экономической наукой в тот или иной период. Для анализа теорий инвестиций целесообразно разделить их на две группы:

1. Теории инвестиций в рамках национального хозяйства;
2. Теории инвестиций, отражающие сущность международного движения капитала.

Более содержательные, с современной точки зрения, научные концепции теории инвестиций первой группы сформировались в рамках классической, неоклассической и кейнсианской школ.

Основные их взгляды в частности по А. Смиту можно свести к следующему[1]:

1. Инвестиции рассматриваются как затраты на восстановление и преумножение капитала в форме производственных зданий и сооружений, полезных машин и оборудования, расходов на улучшение земли, оборотного капитала, обслуживающего основной, в результате осуществления которых происходит получение дохода собственником капитала и, в целом, возрастание национального богатства.
2. Инвестиции рассматриваются как перераспределение национального богатства, а не преумножение последнего, например в форме затрат на приобретение имущества, приносящих владельцу доход.

[1] Обобщено автором на базе - Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе Москва 1996 год. Из-во: Дело ЛТД.

Сторонники неоклассической теории (Дж. Мид, Э. Денисон, Р. Солоу и др.) рассматривают рынок денежных средств, в котором предложение представлено сбережениями, спрос инвестициями, а цена нормой процента. (График 1)

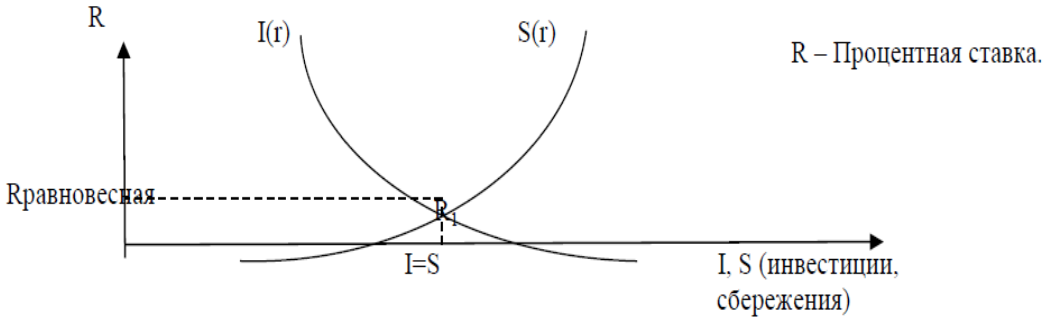

График 1. Сбережения, инвестиции и процентная ставка.

Источник: Пышкина Т.В. Макроэкономика. Кишинев, 2001 г., Из-во: Эврика., стр. 100

Следовательно, чтобы на рынке имело место равновесие между совокупным спросом и совокупным предложением, объем сбережений должен быть равен объему инвестиций. Достигается это равновесие автоматически в силу действия рыночных регуляторов и стремлений владельцев сбережений и инвесторов реализовать свои объективные интересы.

В годы великой депрессии (1930-е годы) оказались востребованными труды представителей кейнсианской школы. Дж.Кейнс, признавал, что сбережения равны инвестициям (S=I). Однако, по мнению Кейнса, сами понятия сбережений и инвестиций отражают разные аспекты воспроизводства и определяются различными факторами. В своем анализе Кейнс исходил из предположения, которому придавал силу универсального закона, что психология общества такова, что с ростом совокупного реального дохода увеличивается и совокупное потребление, однако не в такой мере, в какой растет доход. Это значит, что прирост потребления меньше, чем прирост дохода, а следовательно доля сбережений в доходе возрастает. Что касается инвестиций, то они не являются функцией дохода, а сами выступают как доходообразующий фактор, но в отличие от сбережений зависят от процентной ставки.

В экономической теории до Кейнса снижение потребления рассматривалось как увеличение сбережений и обеспечение условий экономического роста. Кейнс выдвинул тезис, согласно которому для обеспечения экономического роста нужно не воздерживаться от потребления, а увеличивать его объем. Логика Кейнса основывается на экономической ситуации 30-х годов, когда безработица и недогрузка производственных мощностей достигли критических размеров. Накопление сдерживалось не отсутствием ресурсов, а отсутствием спроса на них. В таких условиях сбережения сами по себе не вели к инвестициям. Поэтому для него доход — это не фонд, подлежащий разделу на накопление и потребление, а переменная величина, производная от объема инвестиций в производство. Определение дохода по функциям сбережения (SS) и инвестиций (II) может быть проиллюстрировано на графике 2.

Если объем инвестиций уменьшится, то меньшим будет и уровень дохода. Более низкому уровню дохода будет соответствовать и меньший объем сбережений, а макроэкономическое равновесие сохранится в том случае, если меньшему объему сбережений будет соответствовать и меньшая величина инвестиций. Если объем инвестиций превосходит объем сбережений (в точке E**), то совокупный спрос больше предложения и доход имеет тенденцию к увеличению. Если инвестиции меньше сбережений (в точке E*), то совокупный спрос меньше предложения и доход сокращается. Наконец, когда инвестиции равны сбережениям (в точке E), совокупный спрос равен предложению и доход остается на достигнутом уровне. Необходимо отметить, *что кейнсианская трактовка инвестиционного процесса опровергает автоматизм саморегулирования рынка*. Таким образом, средствами предотвращения кризисных ситуаций и приведение в соответствие планов и ожиданий потребителей и производителей благ являются управление величиной ставки процента, бюджетная и налоговая политика государства.

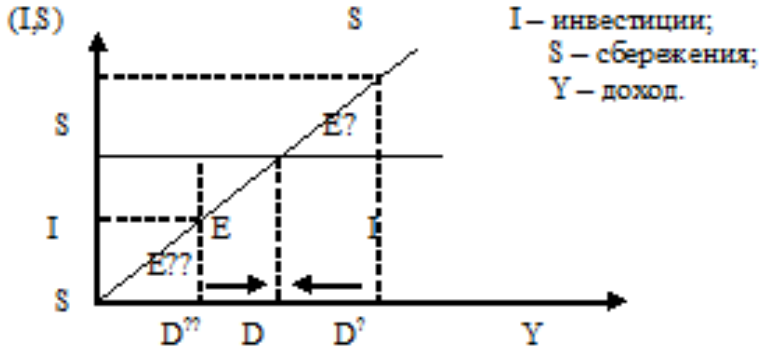

График 2. Определение дохода по функциям сбережения и инвестиций
Источник: Пышкина Т.В. Макроэкономика. Кишинев, 2001 г., Из-во: Эврика., стр. 101

Однако необходимо заметить, что изначально речь идет о так называемых автономных инвестициях.[1] Исходное увеличение автономных инвестиций приводит к увеличению доходов фирм, производящих инвестиционные товары (оборудование, стройматериалы и т. п.). Они, в свою очередь, расширяют собственное потребление, производство, занятость и предъявляют спрос на продукцию сырьевых и смежных отраслей. Рост занятости и доходов работников способствует расширению производства в отраслях, производящих потребительские товары. Таким образом, цепная реакция доходообразования и расширения производства захватывает все более отдаленные друг от друга отрасли. Кейнс назвал это эффект мультипликатором, который имеет числовое выражение. Мультипликатор инвестиций – численный коэффициент, показывающий зависимость изменения дохода от изменения автономных инвестиций.[2] Причем, чем шире становится этот процесс, тем «эффект возмущения» становится менее интенсивным. Затухание объясняется тем, что не весь полученный на каждом этапе доход тратится на новое потребление, т. е. становится снова чьим-то доходом. На каждом этапе часть полученного дохода сберегается и тем самым исключается из дальнейшего доходообразования. Таким образом, сила эффекта мультипликатора зависит от предельной склонности к потреблению и сбережению.[3]

Однако существует ряд оговорок, во-первых, эффект мультипликации возможен в экономике с неполной занятостью, где ВНП меньше потенциального уровня. Иначе рост ВНП был бы невозможен из-за отсутствия резерва рабочей силы и производственных мощностей. Во-вторых, этот эффект действует в краткосрочном периоде. В долгосрочном же периоде сбережения, пройдя через банковскую систему и фондовую биржу, превратятся в инвестиции. В отличие от автономных инвестиций эти инвестиции называются индуцированными.[4] Они дополняют и усиливают автономные инвестиции, порождая эффект акселерации. Акселератор представляет собой отношение прироста инвестиций к вызвавшему его относительному приросту дохода, потребительского спроса или готовой продукции.[5]

Выше рассмотренные теории характеризуют инвестиционный механизм закрытой экономики. При этом влияние внешнеэкономических факторов инвестиционного механизма на экономический рост характеризуют теории инвестиций, отражающие сущность международного движения капитала. В свою очередь *международное движение капитала (международное инвестирование)* - это движение финансовых потоков между кредиторами и

[1] Автономные инвестиции – это инвестиции причиной осуществления, которых не является рост совокупного спроса. Это, прежде всего инвестиции в инновации.

[2] $K=\frac{\Delta Y}{\Delta I}$, где K – мультипликатор, ΔY- изменение дохода; ΔI-изменение автономных инвестиций.

[3] $MPC=\frac{\Delta C}{\Delta Y}$, где MPC – предельная склонность к потреблению, ΔC- изменение объема потребления, ΔY- изменение располагаемого дохода; $MPS=\frac{\Delta S}{\Delta Y}$, где MPS – предельная склонность к сбережению, ΔS- изменение объема сбережений, ΔY- изменение располагаемого дохода. $K=\frac{1}{1-MPC}=\frac{1}{MPS}$, K – мультипликатор.

[4] Индуцированные инвестиции – это инвестиции вызванные ростом совокупного спроса (национального дохода)

[5] $A_I=\frac{\Delta I}{\Delta Y}$, где A_I – акселератор, ΔI-изменение индуцированных инвестиций; ΔY- изменение дохода.

заемщиками в различных странах, между собственниками и их фирмами, которыми они владеют за рубежом. Основными формами международного инвестирования выступает:

- Производственный капитал (а именно прямые иностранные инвестиции и портфельные иностранные инвестиции);
- Ссудный капитал.

Международное движение капитала оказывает огромное влияние на мировую экономику. Это проявляется, прежде всего, в том, что международный трансферт капитала **способствует росту мировой экономики**. Согласно Кирееву А.П[1]. для оценки эффектов международных инвестиций (в частности речь пойдет об ПИИ) будем исходить из предположения, что главной и единственной причиной международного движения капитала является различная прибыльность его вложения в разных странах. (График 3.)

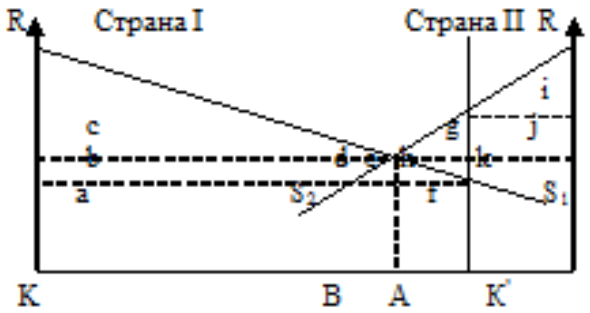

График 3. Экономический эффект иностранных инвестиций.
Источник: Киреев А. Международная экономика. Первая часть. Москва 1997 г. Из-во: Международные отношения., стр. 290

Допустим, в мире существуют страна I, имеющая в своем распоряжении капитал в размере АК и стран II, имеющая в своем распоряжении капитал в размере АК'.

В целом капитал, которым располагают обе страны, составляет КК'. Прямые S_1 и S_2 показывают рост стоимостного объема производства в зависимости от объемов вложения капитала, соответственно, в стране I и стране II. Если международного движения капитала не существует, то страна I инвестирует весь имеющийся у нее капитал внутри страны и получает доход на капитал (например, процент, дивиденд и пр.) в размере КС, а страна II также инвестирует весь имеющийся у нее капитал у себя в стране и получает от этого доход K'D. Объем производства страны I с помощью этого капитала составит сумму сегментов a+b+c+d+e+f, из которого прибыль владельцев капитала составляет a+f, а остальное представляет собой доход владельцев других факторов производства, таких как земля и труд. Объем производства страны II составляет i+j+k, из которого прибыль владельцев капитала составляет j+k, а остальное представляет собой доход владельцев других факторов производства. То, что КС < K'D, означает, что прибыльность вложения капитала в стране I ниже, чем в стране II.

Предположим, что обе страны сняли ограничения на свободное передвижение капитала. Поскольку прибыльность инвестиций в двух странах различна, часть капитала АВ переместится из страны I в страну II, в результате чего их прибыльность в обеих странах сбалансируется на уровне BR. С одной стороны, объем производства с помощью капитала, как оставшегося в стране I, так и инвестированного в страну II, составит в результате a+b+c+d+e+f+h, причем продукт a+b+c+d производится за счет инвестиций внутри страны, а h+e+f— за счет зарубежных инвестиций в страну II. При этом в результате более продуктивного использования капитала за счет его инвестирования в страну II (что сказалось на росте прибыльности его вложения с КС до КЕ=BR) совокупный продукт, произведенный с помощью того же объема капитала, оказывается больше, чем изначальный, на величину сегмента h. Доход владельцев капитала возрастает до a+b+d+e+f+h, тогда как доходность остальных факторов производства сокращается до сегмента c.

[1] Киреев А. Международная экономика. Первая часть. Москва 1997 г. Из-во: Международные отношения.

С другой стороны, приток капитала из страны I в страну II привел к снижению прибыльности вложения капитала в ней с K'D до K'F=BR. Однако в то же время за счет инвестирования как своего капитала, так и иностранного капитала, пришедшего из страны I, в стране II произошло расширение объема внутреннего производства с i+j+k до i+j+k+g+h+e+f. Правда, сегменты h+e+f являются продуктом, произведенным за счет иностранного капитала, который в результате надо отдать в виде прибыли иностранным инвесторам из страны I. Таким образом, чистый рост внутреннего производства составит
только сегмент g. Из-за падения прибыльности вложения капитала в стране II доходы владельцев капитала в этой стране сократятся с j+k до k, а доходы владельцев других факторов производства увеличатся с i до i+g+j. С точки зрения всего мира, в результате перемещения капитала из одной страны в другую совокупный объем производства возрос с [a+b+c+d+e+f]+[k+j+i] до [a+b+c+d]+[e+f+g+h+i+j+k], то есть на размер заштрихованных сегментов g+h, из которых h принадлежит стране I и возникает из-за более эффективного использования капитала страны I в результате его инвестирования в страну II, а g принадлежит стране II и возникает в результате увеличения объема капитала, который инвестируется страной II в результате его притока из страны I.

Среди современных теорий инвестиций наибольший интерес представляет система зависимостей Джеймса Тобина. Оставаясь в рамках кейнсианской традиции, Тобин, построил систему зависимостей, в которой сбережения представлены как спрос на альтернативные активы, а инвестиции – как одна из форм предложения активов наряду с предложением денег, государственных облигаций, иностранных активов. Спрос и предложение корпоративных акций и облигаций Тобин приравнивает к спросу и предложению реального капитала.[1]

Для понимания сущности выводов Тобина рассмотрим модель поэтапно:

1 этап - характеризует ситуацию, в которой существует только два актива: реальный капитал и альтернативный ему капитал в виде денег. В данном случае, если предельная эффективность капитала, обеспечивающая уровень полной занятости, выше предельной эффективности, уравнивающей сбережения и инвестиции, то это означает, что сбережения больше инвестиций, при которых достигается полная занятость. Часть сбережений оказывается излишней. Для того чтобы излишек сбережений не приводил к спаду агрегированного спроса, правительственная политика должна быть направлена на соответствующее увеличение потребления, с тем, чтобы сбережения общества в целом оказались, в конечном итоге, меньше сбережений частного сектора. Если же предполагается, что полная занятость может быть достигнута при таком уровне инвестиций, который превышает сбережения частного сектора. В этом случае политика правительства должна быть направлена на форсирование сбережений и ограничение потребления, например, с помощью налогов.

2 этап - учитывает возможность международного перелива капитала, то есть включает иностранные активы. Если допустить возможность международного перелива капитала, то в случае избытка сбережений равновесие может быть достигнуто за счет вывоза капитала, в случае недостатка сбережений – за счет ввоза капитала. Подчеркнем, что вывоз капитала не будет уменьшать темп роста капитала и темп роста экономики только в том случае, если сбережения превышают уровень инвестиций, обеспечивающих полную занятость. Однако в этом случае альтернативой вывозу капитала является повышение конечного потребления, причем нельзя утверждать априори, какая из этих двух альтернатив предпочтительнее: вывоз капитала или рост потребления. При невысоком общем уровне потребления, очевидно, предпочтительнее повысить конечное потребление, чем увеличивать вывоз капитала. Рассуждая аналогично, можно сказать, что ввоз капитала, который обычно сопряжен с форсированным вывозом прибыли, оправдан в том случае, если внутренние сбережения, даже при условии, что они полностью инвестируются в реальный капитал, не могут обеспечить полную занятость.

В результате проведенного анализа концепций различных экономических школ было установлено, что инвестиции, являясь одним из основных элементов совокупного спроса, оказывают непосредственное влияние на экономический рост, чем и определяют свою значимость в экономике. Среди наиболее обоснованных и актуальных на данный момент с

[1] Маневич В.Е. Денежная политика и экономический рост: модель Тобина// Бизнес и банки, 2007, №1.

научной точки зрения на наш взгляд является теория Дж. Кейнса, которая опровергает автоматизм саморегулирования рынка. Инвестиционному процессу Кейнс отводит особое место в своих теориях, разделяя этот процесс на влияющий на экономический рост и определяемый им, а именно на автономные и индуцированные инвестиции. Эти зависимости определяются Кейнсом в рамках теорий инвестиционного мультипликатора и акселератора.

Общую схему взаимодействия мультипликатора и акселератора можно представить следующим образом. Вначале автономные инвестиции вызывают рост ВНП с интенсивностью, равной величине мультипликатора инвестиций. Прирост ВНП вызывает поток индуцированных инвестиций, которые зависят от мощности акселератора. Присоединяясь к автономным, индуцированные инвестиции вновь порождают эффект мультипликации, который в свою очередь стимулирует эффект акселерации и т.д. Производство расширяется, что свидетельствует о происходящем в экономике накоплении.

Литература:

1. Блауг М. Экономическая мысль в ретроспективе Москва 1996 год. Из-во: Дело ЛТД.
2. Киреев А. Международная экономика. Первая часть. Москва 1997 г. Из-во: Международные отношения.
3. Маневич В.Е. Денежная политика и экономический рост: модель Тобина// Бизнес и банки, 2007, №1.
4. Пышкина Т.В. Макроэкономика.

DIAGNOSTICAREA MANAGEMENTULUI INVESTIȚIONAL ÎN COMPANIILE DE CONSTRUCȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

COZMA Radu,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Abstract: *The article deals with the concept of the investment management that was presented taking into account the specific features of constructions sector. Also, microeconomic measures for the efficiency’increase of the investment management in the construction companies were suggested and argued from the economic point of view.*

La etapa actuală, ramura construcţiilor din Republica Moldova are nevoie mai mult ca oricînd de condiţii favorabile de dezvoltare, iar sarcina primordială este dezvoltarea şi promovarea activităţii în domeniul construcţiilor, fapt care, în consecinţă, va îmbunătăţi calitatea în construcţii şi va asigura trecerea ramurii la un nivel mai înalt.

Analiza managementului investiţional al companiilor de construcţii din Republica Moldova se impune ca o necesitate obiectivă, dat fiind faptul că ponderea covârşitoare a acestora promovează şi implementează diferite proiecte investiţionale în domeniul construcţiilor. Din punctul de vedere al managementului investiţional, sectorul de construcţii este perceput, deseori, de către managerii autohtoni ca o ramură ce necesită un volum mare de investiţii şi, respectiv, un proces de dirijare adecvată a acestora.

Pentru a evalua managementul investiţional al companiilor de construcţii autohtone, s-a analizat situaţia în domeniu la cîteva companii din mun.Chişinău de diferite talii: întreprinderi mari – SRL Glorinal, SRL Basconslux, SA Monolit, precum şi la un şir de întreprinderi medii, cum ar fi: SA Orizont, SA Consocivil, SA Consindal etc.

În acest scop s-a efectuat un sondaj neformal al managerilor generali şi celor responsabili de investiţii la companiile menţionate. Sondajul avea scopul de a determina locul managementului investiţional în structura organizatorică a întreprinderii, funcţiile şi responsabilităţile managementului investiţional, de a studia organizarea procesului investiţional, gradul de eficienţă al acestuia etc.

În baza sondajului se poate conchide:

- În majoritatea companiilor de construcţii din Republica Moldova nu este stabilit în modul corespunzător locul managementului investiţional în organigrama întreprinderii;
- Nu sunt formulate strategia şi politica investiţională a companiilor de construcţii;
- Sarcinile şi responsabilităţile în domeniul managementului investiţional nu sunt bine definite;
- Majoritatea companiilor de construcţii nu dispun de manageri în domeniul investiţional, fapt care nu permite implementarea unui management investiţional eficient;
- În mai multe companii de construcţii nu se calculează toţi indicatorii relevanţi pentru evaluarea activităţii investiţionale;
- Nu sunt bine puse la punct: organizarea procesului investiţional; evaluarea economică a proiectelor investiţionale; aprecierea riscurilor investiţionale, aplicarea metodelor economico-matematice pentru optimizarea investiţiilor, managementul financiar la capitolul investiţii etc.
- Nu în toate companiile de construcţii sunt aprobate programele investiţionale pe termen mediu şi lung;
- Cadrul normativ în domeniul investiţiilor în construcţii nu este implementat corespunzător.
- Constrîngerea de bază este mediul de afaceri şi politica investiţională ineficiente la nivel de stat.

Ramura de construcţii din Republica Moldova îşi desfăşoară activitatea în contextul acţiunii legilor specifice economiei de piaţă, unde mecanismul economico-financiar oferă instrumente şi posibilităţi de acţiune specifice, dar impune, în acelaşi timp, şi anumite restricţii. Situaţia economico-financiară a companiilor de construcţii trebuie să contribuie la o mai bună gestionare a patrimoniului şi activelor, asigurarea unui circuit eficient al capitalurilor, armonizarea tuturor intereselor şi ridicarea profitabilităţii întreprinderilor.

Vom începe analiza cu dinamica şi structura tehnologică a investiţiilor în active materiale pe termen lung (tabelul 1).

Tabelul 1. Structura tehnologică a investiţiilor în active materiale pe termen lung

	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**
Investiţii în active materiale pe termen lung – total, mil lei, *inclusiv:*	**11123,6**	**13804,8**	**16449,5**	**17153,9**	**18635,7**	**20352,5**
lucrări de construcţii-montaj	*6047,1*	*7078,8*	*7950,3*	*8784,6*	*9467,8*	*10685,1*
ponderea, %	*54,3*	*51,3*	*48,3*	*51,2*	*50,8*	52,5
utilaj, unelte, inventar, mijloace de transport	4337,4	5708,2	7427,2	7451,2	8016,3	*8671,8*
ponderea, %	39,1	41,3	45,2	43,4	43,0	42,6
alte lucrări şi cheltuieli capitale	739,1	1017,8	1072,0	918,1	1151,6	*995,6*
ponderea, %	6,6	7,4	6,5	5,4	6,2	4,9

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2014 şi datele BNS.

În 2014 investiţiile concentrate în lucrările de construcţii-montaj au însumat 10685,1 mil.lei (reprezentînd 52,5% din total), fiind în creştere cu 4,4% faţă de perioada respectivă a anului precedent. Investiţiile în utilaje, maşini şi mijloace de transport au însumat 8671,8 mil. lei (reprezentînd 42,6% din total), fiind în creştere cu 1,7% faţă de 2013.

În 2014 se constată majorarea ponderii la lucrările de construcţii-montaj cu 1,7% puncte procentuale. Cota-parte a investiţiilor în utilaje, maşini şi mijloace de transport şi în alte cheltuieli s-a micşorat cu 0,4 puncte procentuale, respectiv 1,3 puncte procentuale faţă de anul precedent.

După cum a fost menţionat, ponderea lucrărilor de construcţie-montaj este cea mai mare în totalul investiţiilor materiale pe termen lung.

Cea mai mare valoare a lucrărilor de construcţii-montaj este înregistrată în mun.Chişinău cu o pondere de cca 70% din total. În a.2013 valoarea acestor lucrări s-a mărit cu 4,3% faţă de 2012 şi cu 93% faţă de 2009. Astfel, capitala rămîne a fi cel mai activ centru de construcţii în ţara.

De asemenea, a fost analizată şi structura specifică a investiţiilor în active materiale pe termen lung, din care reiesă că cca 12% din aceste investiţii revin clădirilor de locuit, iar 23% - altor clădiri şi edificii (tabelul 2).

Tabelul 2. Structura specifică a investiţiilor în active materiale pe termen lung

	2012		2013		2014	
	Mil. Lei	%	Mil. Lei	%	Mil. Lei	%
Investiţii în active materiale pe termen lung – total, *inclusiv*	**17153,9**	**100,0**	**18635,7**	**100,0**	**20352,5**	**100,0**
clădiri de locuit	2273,1	13,3	2372,5	12,7	2363,1	11,6
clădiri (fără clădirile de locuit) şi edificii	3429,5	20,0	4013,5	21,5	4605,8	22,6
utilaje, maşini şi mijloace de transport	7451,2	43,4	8016,3	43,0	8671,8	42,6
altele	4000,0	23,3	4233,5	22,7	4711,8	23,2

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2014 și datele BNS.

Analiza situaţiei economice a ramurii de construcţii din Republica Moldova ar fi incompletă fără o evaluare a situaţiei financiare (tabelul 3).

Tabelul 3. Dinamica indicatorilor situaţiei financiare în ramura de construcţii din Republica Moldova

	2009	2010	2011	2012	2013
Venituri din vânzări, mil lei	6451,8	8242,2	9144,7	8439,8	10572,3
Profitul până la impozitare, mil lei	440,5	1024,9	843,1	240,9	375,1
Datoriile agenţilor economici, mil lei	8515,4	8981,2	10053,7	10270,0	12051,7
Rata lichidităţii absolute	0,14	0,18	0,18	0,14	0,16
Rata lichidităţii generale	1,60	1,76	1,69	1,47	1,48
Rentabilitatea vânzărilor, %	22,2	20,9	20,1	17,4	17,1
Rentabilitatea economică, %	5,0	11,1	8,7	2,4	3,1

Sursa: Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2014

Urmare analizei indicatorilor economico-financiari în ramura de construcţii din Republica Moldova, principalele concluzii ce se desprind sunt următoarele: majoritatea companiilor de construcţii sunt rentabile (deşi profitul pînă la impozitare pe parcursul perioadei analizate scade) şi solvabile.

În a.2014 costul mediu al construcţiei 1 m2 de suprafaţă a constituit cca 350-450 Euro în dependenţă de tipul obiectului, materialele utilizate, amplasare, terenul etc. (este de menţionat că, în ultimii ani costul construcţiilor creşte anual cu 5-10%), iar preţul mediu de piaţă constituie ap. 580 Euro/1m2, adică rentabilitatea companiilor de construcţii alcătuieşte în mediu 15-20% (în perioada de criză 5-10%).

Este de menționat că, tendința înregistrată în 2013-2014 de scădere a suprafeței apartamentelor construite reduce prețul total, în același timp, contribuind la creșterea costului apartamentului pentru compania de construcții, dat fiind faptul că în construcții cu cît este mai mică suprafața, cu atît este mai înalt costul acesteia.

Comparativ cu perioada pînă la criză, cînd rentabilitatea vînzărilor în construcţii atingea uneori şi 80-100%, este clar că rentabilitatea actuală este foarte modestă pentru constructori, mai ales în condiţiile cînd un proiect durează 2 ani, iar multe companii lucrează cu utilizarea surselor împrumutate şi atrase.

Mai jos vom reflecta dinamica preţului de piaţă 1 m2 de suprafaţă în mun.Chişinău (fig. 1).

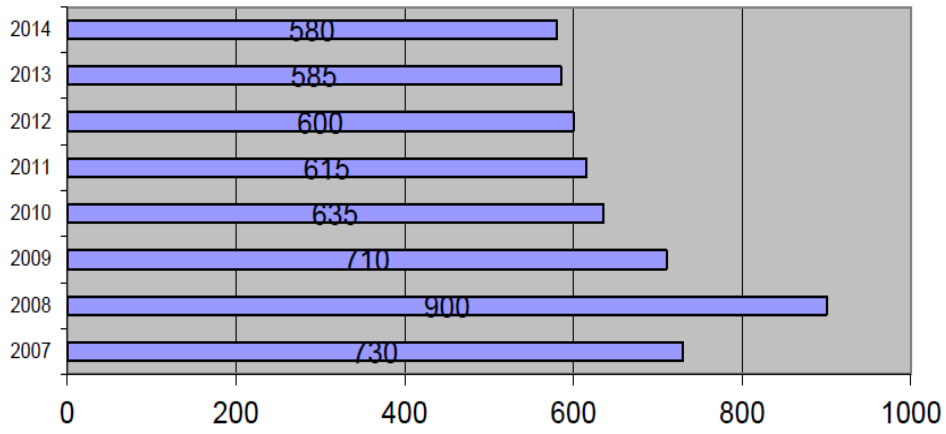

Figura1. Dinamica preţului de piaţă 1 m^2 de suprafaţă în mun.Chişinău, Euro
Sursa: Business Class, nr.4 (91) 2014

În general, în anul 2014 preţul 1 m2 de locuinţă din Chişinău a variat în limitele 500-650 Euro în dependenţă de suprafaţă, amplasare, clasa de confort etc., iar comparativ cu 2008 (cînd a fost înregistrată cea mai mare valoare a preţului) preţul 1 m2 de locuinţă s-a redus cu cca 30-40%. În general, în ultimii ani, preţul 1 m2 de locuinţă scădea cu 5-7% anual, cel mai mult reducîndu-se preţurile la apartamente cu 3 camere.

În opinia experților, în 2015 piața imobilelor va continua scăderea sa din cauza mai multor factori economici și non-economici. Criza economică în regiune, înrăutățirea situației geopolitice, deprecierea leului, scăderea volumului remitențelor, reducerea capacității de cumpărare a populației etc. vor conduce la scăderea cererii pentru imobile. Cu toate acestea, va crește oferta pe piața primară, oferta pe piața secundară menținîndu-se, practic, la același nivel, ceea ce va contribui, în final, la scăderea prețurilor la imobile cu cca 10-15% (cel mai probabil pînă la 550 Euro/1m2). Totodată, reducerea semnificativă a prețurilor la imobile noi va fi împiedicată de creșterea costului construcțiilor (scumpirea materialelor de construcție, resurselor energetice, necesitatea de a ridica salariile angajaților etc.). În astfel de condiții, este de așteptat că, în 2015 mai mulți constructori vor îngheța obiecte în scopul de a nu genera pierderi din activitatea sa operațională.

Reieşind din evaluarea managementului investiţional efectuată de autor, activitatea investiţională a companiilor de construcţii autohtone se caracterizează prin următoarele particularităţi:

- Este principala formă de realizare a strategiei economice a întreprinderii şi de asigurare a creşterii activităţii sale operţionale.
- Volumul activităţii investiţionale a întreprinderii constituie indicatorul de bază al ritmului său de dezvoltare economică.
- Activitatea investiţională poartă un caracter subordonat faţă de scopurile şi sarcinile activităţii operaţionale a întreprinderii.
- Volumul activităţii investiţionale a întreprinderii se caracterizează printr-o neritmicitate esenţială pe anumite perioade.
- Activităţii investiţionale a întreprinderii îi sunt caracteristice riscuri specifice, generalizate prin noţiunea de ”risc investiţional”.
- Venitul investiţional al întreprinderii, în procesul activităţii sale investiţionale, se formează, de obicei, cu o întîrziere considerabilă.

În general, prognozele experţilor referitor la dezvoltarea pieţei construcţiilor nu sunt îmbucurătoare. Deocamdată, nu există premise pentru creşterea semnificativă a sectorului de construcţii, iar preţurile la 1 m^2 de suprafaţă vor rămîne aceleaşi sau chiar vor înregistra o uşoară scădere în 2015. Piaţa are nevoie de impuls pentru dezvoltare şi, în primul rînd, stabilizarea situaţiei politice şi economice în ţară, ceea ce, la rîndul său, va contribui la înviorarea activităţii companiilor de construcţii.

SECURITATEA ENERGETICA PE PLAN MONDIAL

POPESCU Maria, doctorand,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

GRIBINCEA Alexandru, dr.hab., profesor universitar,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Abstract: *In the future, energy will become a strategic factor in global politics, a vital component to growing costs, economic development and progress of society, causing major global concerns. By limiting permanent primary energy resources, sustainability in this area can only be obtained by increasing the efficiency of energy production, supply and consumption.*

If no changes are made on the production, transport and consumption of energy, humanity could face a major energy crisis in the coming decades. Increased energy supply security at affordable prices and tackling climate change are two of the concerns and challenges of contemporary society with implications for foreign and security policies.

Cuvinte cheie: *securitatea, economie, resurse, hidrocarburi, energetica, dezvoltare, tehnologii.*

În epoca actuală, dependenţa tot mai accentuată a economiilor lumii de hidrocarburi reprezintă o realitate de necontestat. Michael Collon susţinea „Dacă vrei să conduci lumea, trebuie să controlezi petrolul. Tot petrolul. Oriunde se află acesta”[1].Petrolul este resursa care pune în mişcare majoritatea sectoarelor economei naţionale, economiilor mondiale ale statelor lumii. Interdependenţele dintre resurse şi dezvoltare, prosperitate, putere au fost decodificate şi au modelat în bună măsură evoluţia politică a lumii. La începutul secolului XXI asistăm la accentuarea dependenţei economiilor lumii de resursele energetice. Economia mondială depinde încă de petrol ca resursă centrală de energie, iar lupta pentru resurse domină geopolitica secolului XXI.

Astfel, acest început de secol este marcat de tendinţa marilor puteri de a obţine controlul asupra celor mai însemnate resurse materiale ale planetei şi, implicit, asupra preţurilor lor, în condiţiile în care resursele energetice joacă un rol din ce în ce mai important în ceea ce priveşte poziţia şi rolul unui stat în sistemul relaţiilor internaţionale.

Mediul actual de securitate este marcat de modificări profunde în principalele domenii ale vieţii sociale. Războiul Rece s-a incheiat, Uniunea Sovietică şi Iugoslavia s-au dezmembrat, Germania s-a reunificat, NATO şi Uniunea Europeană s-au extins spre Est. De asemenea, UE îşi consolidează statutul de actor mondial, la rivalitate cu SUA, Federaţia Rusă isi aplifica influenţa politico-militară, China, Indiasi Brazilia aspiră la titlul de mariputeri cu puternice influente politico-economice. Pe de o parte, unii actori îşi reduc ponderea sau dispar de pe scena internaţională, iar pe de altă parte alţi actori de tip statal, sisteme integrate economico-politice şi militare, corporaţii şi ONG-uri transnaţionale, organizaţii regionale, continentale şi globale îşi dispută şi împart locuri primordiale pe scena mondiala.

Raportul Naţiunilor Unite intitulat „O lume mai sigură: Responsabilitatea noastră comună” consideră că există o serie de ameninţări care vizează atât statele puternice, cât şi cele mai slabe: terorismul internaţional; proliferarea armelor de distrugere în masă; conflictele interetnice şi interreligioase; reţelele crimei organizate; problemele privind mediul; adâncirea periculoasă a decalajelor de dezvoltare dintre Nord şi Sud.[2]

La nivel mondial încheierea Războiului Rece a determinat, cel puţin din punct de vedere militar, trecerea la o lume unipolară, în care SUA deţine o poziţie dominantă, la foarte mare distanţă de orice alt stat. Cu toate acestea, experienţa perioadei recente a arătat că nici un stat, nici măcar o superputere precum SUA, nu poate aborda problemele globale de securitate de unul singur. Astfel se poate observa că mediul global de securitate devine din ce în ce mai dependent de dezvoltarea unor puteri regionale ca Uniunea Europeană, China, Rusia, Japonia şi India, îndreptâdu-se către un sistem multipolar. Trebuie deasemenea luată în considerare şi apariţia unor puteri, de nişă care şi-au

[1]Michel Collon, *Monopoly - L'Otan à la Conquête du monde*, EPO,Bruxelles, March 2000.
[2]Report of the Secretary General’s High Level Panel on Threats, Challenges and Change, A more secure world: Our shared responsibility, United Nations, 2004, p. 23

dezvoltat o capacitate mare într-un domeniu relativ îngust şi limitat, dar care le dă posibilitatea de a influenţa, uneori în mod determinant, dar pe termen scurt, evoluţia mediului internaţional.[1]Dintre puterile de nişă putem menţiona Irakul şi Pakistanul–ce deţin capacităţi militare considerabile, precum şi organizaţiile teroriste.

Extinderea securităţii şi democraţieiconstituie o altă caracteristică a mediului internaţional al lumii contemporane. Anul 2004 a cunoscut două procese paralele, dar interdependente, de extindere a celor mai importante organizaţii internaţionale – NATO şi Uniunea Europeană –, procese considerate complementare pentru asigurarea în sens larg a securităţii. Concepute în prima parte a ultimului deceniu, acestea şi-au propus, ca principale obiective stabilizarea şi democratizarea Europei Central-Estice şi de Sud-Est, în care Alianţa gestionează problemele de securitate, iar Uniunea răspunde de dezvoltarea economică.

Noile relaţii dintre Statele Unite şi Rusia, pe de o parte, şi dintre NATO şi Uniunea Europeană, pe de altă parte, marchează în prezent mediul internaţional de securitate – un nou parteneriat, dar şi noi tensiuni. În aceste circumstanţe lipsa de bani, de timp, de viziune şi de voinţă politică ar putea afecta nu doar securitatea naţională, cât mai ales pe cea internaţională. Dezvoltarea unei politici externe şi de securitate comune a inclus şi ideea definirii unei politici comune de apărare, menţionată în mod explicit în Tratatul de la Amsterdam. După cum se susţine şi în proiectul noii Strategii de Securitate Naţională a României, globalizareaeste principalul fenomen care influenţează mediul de securitate contemporan, creând atât oportunităţi, cât şi noi riscuri şi ameninţări.[2] Globalizarea favorizează atât competiţia si cooperarea pentru putere, cât şi lupta pentru resurse, rute de transport şi pieţe de desfacere.

Interdependenţele dintre resurse şi dezvoltare, prosperitate, putere au fost demult decodificate şi au modelat în bună măsură evoluţia politică a lumii. Însă, odată cu revoluţia industrială, percepţia faptului că resursele, îndeosebi cele naturale, se găsesc acolo unde „nu trebuie” şi în posesia „celor care nu le merită” a apărut îndeosebi în zonele unde acestea erau vitale. Percepţia s-a acutizat pe măsura „aşezării” geografiei politice a lumii în cadrul unor graniţe mai mult ori mai puţin acceptate, dar trasate şi respectate pentru a evita haosul. Nerespectarea lor ar provoca reacţii ce ar depăşi cu mult stricta relaţie dintre doi actori politici, probabil, tot din teama că resursele ar ajunge unde nu trebuie.[3]

Resursele energetice de astăzi au contat mai puţin în procesul delimitărilor conceptuale din secolul XIX, de exemplu, astfel că, atunci când au apărut ca problemă, lucrurile erau deja oarecum consacrate. De aceea, când petrolul a devenit sursă energetică mondială, a dominat geopolitica secolului al XX-lea. Nu a fost străin în geneza ultimelor războaie mondiale şi este evident în motivaţiile unor conflicte distrugătoare, precum cele din Golf, Angola sau Cecenia. Economia mondială depinde încă de petrol ca resursă centrală de energie, cu atât mai mult cu cât infrastructura industrială a lumii se bazează în bună măsură pe petrol.

Consacrarea resurselor energetice, a petrolului în mod deosebit, ca element al securităţii a fost un proces îndelungat, permanent şi consecvent de infiltrare în cotidian. A devenit, astfel, generator al multora din indicatorii calităţii vieţii, influenţând domeniul securităţii atât pe verticala sa (individ, comunitate, stat, regiune), cât şi pe orizontală (politică, economie, apărare, mediu). Securitatea energetică nu se poate realiza, indiferent dacă aceasta vizează o colectivitate umană sau o regiune a lumii, dacă nu există un actor legitim—statal sau non-statal-care să aibă capacitatea şi voinţa de a promova un set de decizii raţionale şi acţiuni eficiente şi coerente în această direcţie.

Controlul resurselor energetice a devenit un obiectiv prioritar nu numai pentru actorii majori ai scenei mondiale (SUA, UE, Federaţia Rusă), ci şi pentru noile puteri în ascensiune (China şi India) sau „tigrii asiatici”. Un rol deosebit de însemnat pe scena energetică îl au şi diferitele organizaţii regionale sau internaţionale.În opinia lui Daniel Yergin, preşedintele Cambridge Energy Research, pentru realizarea securităţii energetice, factorii de decizie trebuie să ţină cont de zece principii-cheie[4] precum: diversificarea surselor de aprovizionare energetică reprezintă punctul de pornire al asigurării securităţii energetice; existenţa unei singure pieţe a petrolului; importanţa existenţei unor capacităţi excedentare,

[1]Bădălan, Eugen, Frunzeti, Teodor, Forţe şi tendinţe în mediul de securitate european,Editura Academiei Forţelor Terestre , Nicolae Bălcescu’ , Sibiu, 2003 ,p. 12

[2]Strategia de Securitate Naţională a României, Bucureşti, 2006, p.7,www.presidency.ro

[3]Dolghin, NicolaeStudii de securitate şi apărare., Volumul 1, Ed. Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2005, p. 118

[4]Daniel Yergin, „Energy Security and Markets”, în Jan H. Kalicki and David L. Goldwyn (eds.), Energy and Security: Toward a New Foreign Policy Strategy, Woodrow Wilson Press, Johns Hopkins University Press 2005.

stocuri de urgenţă şi a unui surplus de infrastructură critică; bizuirea pe pieţele flexibile şi evitarea tentaţiei de a le gestiona la scară mică poate facilita ajustări rapide şi chiar minimizarea daunelor pe termen lung; înţelegerea importanţei interdependenţei reciproce dintre companii şi guverne la toate nivelurile; dezvoltarea relaţiilor dintre furnizori şi consumatori, ca recunoaştere a interdependenţei reciproce; crearea unui cadru de securitate fizică proactiv, care să implice atât producătorii, cât şi consumatorii; furnizarea de informaţii transparente publicului, înainte, în timpul şi după ce intervine o problemă; investiţii regulate în transformarea tehnologică în cadrul industriei specifice; obligaţia de a cerceta, dezvolta şi inova pentru o stabilitate energetică pe termen cât mai lung şi în perioade detranziţie.

Aceste principii, dacă ar fi aplicate, ar putea asigura pe piaţa mondială a energiei o mai mare conlucrare şi cooperare a actorilor implicaţi şi chiar o interdependenţă benefică părţilor. Mai mult, lipsa unor măsuri adecvate pentru asigurarea securităţii energetice poate conduce treptat la insecuritate în privinţa asigurării şi aprovizionării constante cu hidrocarburi a activităţilor economice.

Scenariul materializării unei securităţi energetice complete, perfecte ţine de domeniul irealului. Ca urmare, pot fi examinate alte scenarii, precum: asigurarea securităţii energetice prin mijloacele ONU şi crearea unui „dispecerat” mondial şi a unei legislaţii internaţionale adecvate; asigurarea securităţii energetice în cadrul unor „blocuri economice, politice şi militare regionale”, capabile să se echilibreze în dinamica schimburilor internaţionale; asigurarea securităţii energetice în favoarea unui grup de economii foarte avansate („directorat mondial”) şi în detrimentul ansamblului comunităţii internaţionale; explorarea unor noi surse de energie care ar impinge problematica hidrocarburilor în plan secundar. Spectrul epuizării tot mai apropiate a resurselor neregenerabile (petrol, gaze naturale, cărbune) a impus căutarea unor soluţii alternative, cu costuri cât mai reduse şi, mai ales, nepoluante.

În prezent, există deja o serie de tehnologii energetice bazate pe resurse regenerabile, alternative la arderea combustibililor fosili, precum: energia nucleară, solară, eoliană, geotermală, hidraulică, hidroenergie[1]. Unele studii privind consumurile actuale şi creşterea acestora în viitor avansează ideea că rezervele de petrol se vor epuiza în următorii 45-50 de ani, gazele naturale în 60 de ani, iar cărbunele peste 100 de ani. Alţi specialişti susţin că resursele energetice actuale sunt limitate la o perioadă de întrebuinţare de maximum 100-200 de ani.

Realizarea unei dezvoltări durabile, bazată pe energie şi tehnologii curate, necesită o redefinire a obiectivelor economice şi sociale mondiale: stabilizarea creşterii demografice (o populaţie mai mare la un nivel mai înalt de industrializare va determina o poluare mai accentuată şi un consum mai mare de resurse); redimensionarea creşterii economice şi restructurarea tehnologică; modificarea tendinţelor de producţie şi consum; crearea unui cadru internaţional instituţional şi legislativ adecvat; îmbunătăţirea substanţială a situaţiei în ţările în dezvoltare.[2]

Deşi ţările industrializate şi post-industrializate sunt majoritatea de acord cu aceste obiective, renunţarea la combustibilii fosili şi trecerea la resursele regenerabile şi nepoluante nu poate fi înfăptuită prea curând şi fără cheltuieli destul de ridicate. De aceea, se pare că lumea dezvoltată înclină spre relansarea energiei nucleare. Uniunea Europeană, în contextul necesităţii diminuării dependenţei de importul de resurse energetice, recomandă diversificarea surselor de energie, inclusiv solare, eoliene, biocombustibili, hidrogen etc., precum şi creşterea capacităţilor de înmagazinare şi stocare a petrolului şi gazelor, pentru atenuarea eventualelor crize temporare.

Pentru cei mai mulţi specialişti, securitatea energetică înseamnă să fii asigurat din punct de vedere al surselor, al controlului rutelor şi distribuţiei şi al alternativelor. În general, conceptul este definit ca „resurse sigure la un preţ rezonabil”, cu alte cuvinte înglobează o problematică mult mai amplă decât triunghiul - securitate a aprovizionării – sustenabilitate - competitivitate. Aşadar, existenţa resurselor suficiente şi disponibile reprezintă o precondiţie imperios necesară realizării securităţii energetice. Fără îndoială că orice întrerupere mai îndelungată a alimentării cu energie dăunează semnificativ asupra creşterii economice, stabilităţii politice şi prosperităţii cetăţenilor unei naţiuni. Prin urmare, securitatea energetică vizează, în principal, următoarele dimensiuni: asigurarea unor surse alternative de aprovizionare, identificarea unor rute energetice alternative de transport, securizarea surselor şi rutelor existente şi creşterea ponderii energiilor alternative în consumul intern. Viziunea

[1]Simileanu, Vasile, Geopolitica resurselor energetice, în revista Geopolitica, anul V, numărul 23 ,Bucureşti, 2007
[2]Ioan Bari, Probleme globale contemporane, Editura Economică,Bucureşti, 2003, p. 379

asupra securităţii energetice depinde în mare măsură de contextul regional şi global şi de poziţia ocupată în circuitul economic. Astfel, consumatorii şi industriile energofage doresc preţuri rezonabile şi se tem de întreruperi ale aprovizionării.

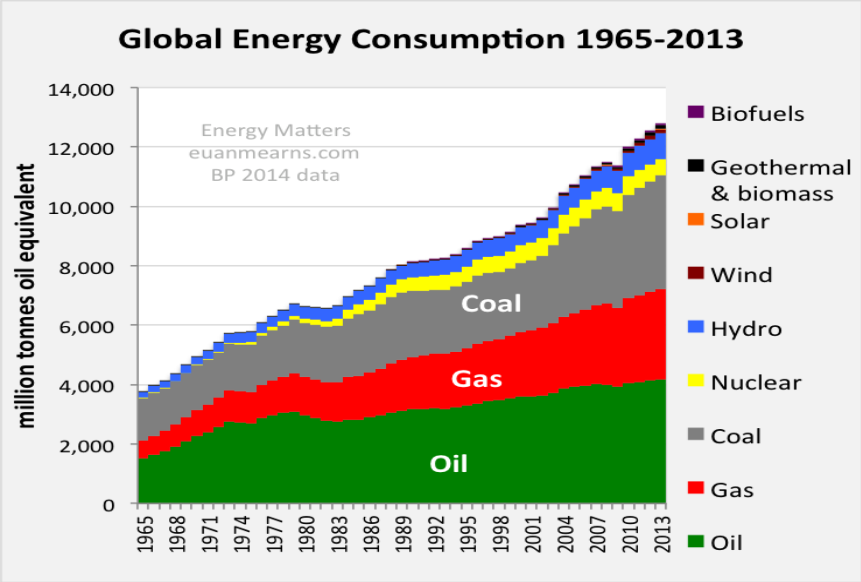

Grafic nr.1 Consumul global de energie.
Sursa: [www.peakoilbarrel.com]

Ţările mari producătoare de petrol consideră securitatea cererii şi securitatea veniturilor părţi esenţiale ale oricărei discuţii despre securitatea energetică. Companiile de petrol şi gaze afirmă că accesul la noi rezerve, abilitatea de a dezvolta o nouă infrastructură şi regimuri de investiţii stabile sunt elemente critice în procesul de asigurare a securităţii energetice. Ţările în dezvoltare sunt vital interesate de capacitatea de a plăti pentru resursele necesare dezvoltării economice şi de şocurile în balanţa de plăţi. Companiile puternice sunt preocupate de integritatea întregii reţele.

Atenţia factorilor de decizie este îndreptată asupra riscurilor de subminare a aprovizionării şi securităţii infrastructurii, datorită terorismului, conflictelor sau dezastrelor naturale. De asemenea, factorii politici şi economici sunt foarte atenţi la mărimea capacităţii excedentare, rezervelor strategice şi surplusul de infrastructură.

Prin urmare, de-a lungul circuitului economic, preţurile şi diversitatea surselor de aprovizionare reprezintă componente critice ale securităţii energetice. Un loc distinct în relaţia dintre producător şi consumator începe să-l ocupe intermediarul, adică statul pe teritoriul căruia tranzitează vectorul energiei. Intermediarul urmăreşte consolidarea avantajelor economice oferite de tranzit, dar, în acelaşi timp, şi consacrarea avantajelor în sistemul politic al relaţiilor internaţionale. Nu este exclus ca, în viitor, în rol de intermediar să intre şi unităţi administrativ-teritoriale ale statelor de tranzit. Într-o perspectivă optimistă, relaţiile producător-intermediar-consumator ar putea genera interdependenţe ce ar constitui un suport solid pentru soluţii care să întărească securitatea. Fiecare „verigă” a lanţului deţinător-exploatator-producător-transportator-distribuitor-consumator este interesată să-şi apere şi promoveze propriile interese, pentru a-şi maximiza, astfel, rezultatele.

Marii actori ai scenei energetice au percepţii diferite asupra securităţii energetice. Pentru SUA, termenul înseamnă, în primul rând, reducerea dependenţei faţă de resursele din Golful Persic. Europa poate avea securitate energetică doar în condiţiile în care Federaţia Rusă se obligă să asigure hidrocarburile necesare, în timp ce Federaţia Rusă înţelege prin aceasta acces la pieţele occidentale. În viziunea Chinei, securitatea energetică înseamnă achiziţionare şi investiţii în exploatările câmpurilor energetice africane. Mai mult, lipsa unor măsuri adecvate pentru asigurarea securităţii energetice poate conduce treptat la insecuritate în privinţa asigurării şi aprovizionării constante cu hidrocarburi a activităţilor economice.

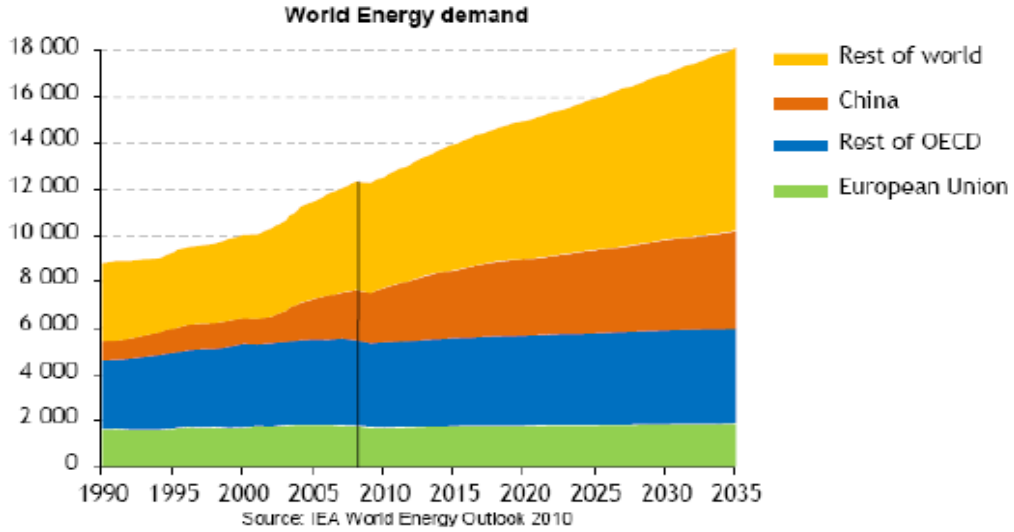

Grafic nr.2 Cererea mondiala de energie
Sursa : [http://warmgloblog.blogspot.ro]

Asigurarea securităţii statului trebuie să se întemeieze primordial pe securitatea individului, iar interesele de securitate ale statului să fie în concordanţă cu interesele de securitate ale cetăţenilor. În acest context, condiţiile de securitate cerute de populaţie pentru bunăstarea sa, faţă de care statul are responsabilitatea de a se asigura că sunt satisfăcute, se întemeiază mai ales pe cele de natură economică.

Experienţa ultimilor ani şi mai ales recenta criză ce a cuprins întreg sistemul economico-financiar global, demonstrează că nu poate exista pace socială şi prosperitate economică fără a se asigura securitatea la toate nivelurile, inclusiv securitatea energetică.

ASPECTE LEGALE PRIVIND ACTIVITATEA SOCIETĂŢILOR PE ACŢIUNI CU CAPITAL DE STAT DIN REPUBLICA MOLDOVA

LITOCENCO Ana, doctorand,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract: *The article contains the legal aspects of the activity of the state joint stock companies in Republic of Moldova, especially in the matter of decision. Also, there are elucidated some data about the number of the state joint stock companies in Republic of Moldova and the national public authorities that manage them.*

Unul din principalele motive pentru care societatea pe acţiuni (în continuare - SA) este considerată forma de bază a activităţii comerciale este că, spre deosebire de alte forme de organizaţii comerciale, aceasta participă activ la viaţa politică a unui stat.

Din aceste considerente, dar şi din posibilitatea încasării unor venituri suplimentare la bugetul de stat în calitate de dividende, se evidenţiază implicarea statului în activitatea economică prin fondarea unor SA cu capital integral sau majoritar de stat sau prin participarea la capitalul social al unor scoietăţi deja existente, acestea ulterior devenind mixte (cu capital de stat şi privat).

Structura şi mecanismul SA cu capital de stat nu se deosebeşte cea a celor private, doar că în procesul de desfăşurare a activităţii, este necesar ca acestea să ţină cont de anumite particularităţi.

Activitatea tuturor SA din Republica Moldova este reglementată de Legea privind societăţile pe acţiuni nr.1134-XIII din 02 aprilie 1997, care de altfel stabileşte modul de înfiinţare, dizolvare (lichidare) şi statutul juridic al SA, drepturile şi obligaţiile acţionarilor, ale membrilor organelor de conducere şi ale

altor persoane cu funcţii de răspundere ale SA, iar activitatea SA cu capital de stat este reglementată şi de Legea privind administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice nr.121-XVI din 04 mai 2007.

În Republica Moldova, înfiinţarea unei SA cu capital de stat se realizează prin adoptarea unei hotărâri de către Guvernul Republicii Moldova la propunerea unui organ central de specialitate. Ulterior, funcţia de fondator al SA respective este exercitată de către autoritatea specificată în hotărârea adoptată. Conform datelor Agenţia Proprietăţii Publice subordonată Ministerului Economiei (în continuare - APP), la situaţia din 31 decembrie 2012 erau înregistrate următoarele autorităţi publice ce gestionau proprietatea statului în SA cu capital de stat (vezi Tabelul 1)[1].

Tabelul 1. Autorităţi publice ce gestionează SA cu capital de stat

Nr.	*Denumirea autorităţii publice*	*Numărul SA*	*Cota statului, lei*
1.	Ministerul Agriculturii si Industriei Alimentare	51	1406767,0
2.	Ministerul Sănătăţii	2	94712,6
3.	Ministerul Culturii	3	50336,4
4.	Ministerul Tehnologiei Informaţiei şi Comunicaţiilor	1	7109,3
5.	Ministerul Economiei	29	5423191,4
6.	Ministerul Finanţelor	4	520921,4
7.	Ministerul Dezvoltării Regionale şi Construcţiilor	4	10805,5
8.	Ministerul Transporturilor şi Infrastructurii Drumurilor	37	363767,2
9.	Agenţia Proprietăţii Publice subordonată Ministerului Economiei	14	4256186,5
10.	Agenţia „Apele Moldovei"	2	21872,1
11.	Agenţia Turismului	1	12159,3
	Total	**148**	10965721,4

La situaţia din 30 septembrie 2014, în Registrul patrimoniului public ţinut de către Agenţia Proprietăţii Publice subordonată Ministerului Economiei (în continuare - APP), erau incluse 113 SA cu capital social în mărime de 5367,6 mil. lei, din care proprietatea statului – 3778,1 mil. lei sau 70,4 la sută. Din numărul total al SA respective, 73 SA deţin capital integral sau majoritar de stat în mărime de 3237,4 mil. lei, din care proprietatea statului – 3100,1 mil. lei sau 95,8 la sută[2].

Din 113 SA cu capital de stat, la 26 dintre acestea cota statului în capitalul social constituie 100%, iar la 31 SA – de la 75% până la 99,9% (vezi Tabelul 2).

Tabelul 2. Structura proprietăţii statului în cadrul SA cu capital de stat

Cota statului în capitalul social, %	***Numărul SA***
100	26
75-99,9	31
50-75	16
25-50	17
10-25	7
până la 10	16
TOTAL	**113**

Administrarea pachetelor de acţiuni ale statului în SA cu capital de stat se efectuează în conformitate cu actele legislative vizate, cu Statutul SA dar şi cu alte acte normative.

Reprezentarea statului în SA cu capital de stat se realizează prin:

- desemnarea unei persoane în calitate de reprezentant al statului în SA, în temeiul unui act administrativ emis de conducătorul autorităţii respective;

[1] Raport cu privire la administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice în anul 2012, www.app.gov.md
[2] Notă analitică privind rezultatele monitoringului financiar al activităţii economico-financiare a întreprinderilor de stat şi societăţilor comerciale cu capital integral sau majoritar de stat pentru 9 luni ale anului 2014, www.mf.gov.md

- alegerea unor persoane în calitate de membri ai consiliului sau comisiei de cenzori a societăţii respective, în temeiul hotărârii adunării generale a acţionarilor societăţii, în baza propunerii conducătorului autorităţii.

Prin urmare, autoritatea administraţiei publice centrale îşi exercită drepturile de gestionar al pachetului de acţiuni al statului în temeiul unui Contract de cesionare (transmitere) a exercitării drepturilor de acţionar şi de administrare a proprietăţii de stat, încheiat cu APP, prin intermediul reprezentantului statului, consiliului societăţii şi al administratorului societăţii.

După cum rezultă din cele menţionate anterior, delegarea împuternicirilor reprezentantului statului în SA, precum şi suspendarea acestora se efectuează prin actul administrativ emis de autoritatea care administrează pachetul de acţiuni al statului, termenul împuternicirilor acestuia fiind indicat în act şi nedepăşind limita de 3 ani.

Ulterior, pentru confirmarea împuternicirilor sale, reprezentantul statului prezintă consiliului şi organului executiv al SA copia ordinului prin care i s-au delegat împuternicirile de reprezentare. În acest context, reprezentantul statului participă şi votează cu întreg pachetul acţiunilor statului asupra chestiunilor din cadrul adunărilor generale ale SA, şi poate fi ales membru al consiliului societăţii sau al comisiei de cenzori a acesteia. Totodată, una şi aceiaşi persoană nu poate fi desemnată în calitate de reprezentant al statului în mai mult de o societate pe acţiuni, iar potrivit legislaţiei în vigoare, statul poate avea doar un singur reprezentant într-o societate.

În desfăşurarea activităţii în cadrul SA, reprezentantul statului are următoarele *atribuţii:*

- controlul asupra mărimii cotei de participare a statului în capitalul social al SA;
- controlul asupra integrităţii şi utilizării, potrivit destinaţiei, a obiectelor patrimoniului de stat, atribuite în procesul privatizării SA în cauză cu drept de gestiune economică;
- acordarea ajutorului metodologic în instituirea administrării corporative a SA (participarea la elaborarea regulamentelor interne, programelor de restructurare financiară, planurilor de afaceri, a măsurilor de optimizare a evidenţei contabile etc.), precum şi în fundamentarea retehnologizării producţiei;
- verificarea corectitudinii calculării şi transferării integrale şi în termen a plăţilor obligatorii la bugetul de stat şi a dividendelor pentru acţiunile statului în capitalul social al SA;
- participarea la întocmirea contractului cu registratorul independent al SA;
- informarea operativă a autorităţii abilitate despre alegerea (realegerea) sa în structurile de conducere ale SA sau despre revocarea/ nealegerea sa;
- prezentarea raportului privind exercitarea funcţiilor de reprezentare a statului.

De asemenea, potrivit prevederilor actelor normative ce ţin de domeniul administrării proprietăţii publice, în SA cu capital de stat**,** reprezentantul statului se include în mod obligatoriu în componenţa comisiei de casare a bunurilor uzate, comisiei de licitaţie pentru comercializarea activelor neutilizate ale societăţii, precum şi în comisia de negocieri la darea în locaţiune a acestora.

Totodată, reprezentantul statului este obligat să coreleze în scris cu autoritatea abilitată proiectele de hotărâri ale structurilor de conducere ale SA, precum şi caracterul votării pe următoarele chestiuni:

- înaintarea persoanelor în organele de conducere ale societăţii sau revocarea acestora;
- modificarea capitalului social, a principalelor genuri de activitate ale SA, precum şi operarea modificărilor şi completărilor în actele de constituire a acesteia;
- reorganizarea sau lichidarea societăţii;
- încheierea tranzacţiilor a căror valoare constituie peste 25 la sută din activele SA;
- emisiunea suplimentară de acţiuni;
- încheierea contractului de management cu administratorul societăţii;
- reevaluarea mijloacelor fixe ale SA;
- emiterea obligaţiunilor şi contractarea creditelor;
- participarea societăţii prin cote de participare la constituirea altor societăţi, inclusiv afiliate şi mixte.

În cazul în care adunarea generală a acţionarilor, consiliul societăţii sau organul executiv a adoptat o decizie care prejudiciază interesele statului, reprezentantul statului este obligat să informeze autoritatea publică în a cărei gestiune se află societatea respectivă şi prezintă în termen de trei zile, consiliului sau organului executiv al SA o cerere argumentată, în scris, de anulare a acestei decizii sau de suspendare a executării ei.

Suplimentar, reprezentantul statului este obligat să prezinte semestrial autorităţii abilitate un raport privind îndeplinirea funcţiilor sale, care conţine indici referitor la organizarea evidenţei proprietăţii publice şi circulaţia acesteia în decursul perioadei respective.

Concomitent, în raport se specifică:

- cauze ale modificării mărimii cotei de participare a statului în capitalul social, precum şi măsurile întreprinse de reprezentant în legătură cu aceasta – în cazul în care s-a produs o astfel de modificare;
- date privind dividendele transferate statului şi plăţile obligatorii effectuate în bugetul public naţional;
- măsuri ce se impun pentru a proteja interesele autorităţii abilitate în SA şi alte date cu importanţă juridică – în consens cu actul administrativ de delegare a împuternicirilor şi indicaţiile suplimentare ale factorului de decizie sau cu opţiunea reprezentantului statului.[1]

În conformitate cu prevederile actelor normative ce ţin de domeniul administrării proprietăţii publice, în SA cu capital de stat, consiliul societăţii examinează şi prezintă autorităţii spre coordonare şi aprobare materiale ce ţin de: darea în locaţiune (arendă) a bunurilor; transmiterea fondurilor fixe şi altor active; depunerea în gaj a bunurilor societăţii, comercializarea activelor neutilizate în procesul tehnologic, casarea bunurilor raportate la fondurile fixe; repartizarea profitului net, achitarea dividendelor.

Chestiunile nominalizate se examinează în conformitate cu prevederile actelor normative ce ţin de domeniul administrării proprietăţii publice[2].

Fondurile fixe şi alte active pe termen lung neutilizate în procesul tehnologic de SA cu capital de stat, *pot fi date în locaţiune* doar cu acordul prealabil al autorităţii abilitate, care decide asupra modului de selectare a locatarului, (prin licitaţie sau negocieri directe). Termenul contractului de locaţiune a activelor neutilizate ale SA cu capital de stat neincluse în listele bunurilor nepasibile de privatizare nu poate depăşi un an, iar autorităţile abilitate respective verifică corectitudinea încheierii contractelor de locaţiune[3].

Cu privire la *transmiterea fondurilor fixe şi altor active*, se menţionează că, decizia în cauză se adoptă de către Guvernul Republicii Moldova. În cazul în care, în urma transmiterii, întreţinerea fondurilor fixe şi altor active vor fi finanţate din bugetul public, este necesar acordul Ministerului Finanţelor referitor la procedura de transmitere vizată.

Prin urmare, iniţiatorul transmiterii prezintă autorităţilor împuternicite pentru punerea de acord şi adoptarea deciziilor de transmitere, argumentarea necesităţii transmiterii şi, după caz, avizele, iar în cazurile prevăzute de legislaţie, şi permisul autorităţilor administraţiei ierarhic superioare, precum şi consimţământul altor autorităţi interesate. Data transmiterii SA cu capital de stat, a subdiviziunilor lor şi a unor obiecte aparte, a altor active trebuie să fie coincidentă cu prima zi a lunii. Executarea lucrărilor ce ţin de transmitere trebuie să înceapă până la ziua de transmitere[4].

În partea ce vizează *comercializarea activelor neutilizate* în procesul tehnologic, acestea pot fi vândute la decizia consiliului societăţii, în baza contractului de vânzare-cumpărare, având acordul prealabil al: autorităţii ce gestionează proprietatea statului în SA respectivă; şi Ministerului Finanţelor, în cazul vânzării de bunuri ce conţin metale preţioase.

Autorităţile administraţiei publice centrale respective verifică corectitudinea încheierii contractelor de vânzare-cumpărare a activelor neutilizate[5].

În partea ce ţine de *repartizarea profitului net şi achitarea dividendelor*, este de menţionat că anual, până la data de 20 ianuarie a anului următor celui gestionar, autorităţile publice în a căror gestiune se află SA cu capital de stat ce depăşeşte 5% din acţiunile cu drept de vot, înaintează consiliilor acestora o cerere cu privire la includerea pe ordinea de zi a adunării generale a acţionarilor,

[1] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reprezentarea statului în societăţile comerciale: nr.1053 din 11.11.2010. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2010, nr. 226/1166.

[2] Lege privind administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice: nr. 121-XVI din 04.05.2007. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2007, nr. 90-93/401.

[3] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de dare în locaţiune a activelor neutilizate: nr. 483 din 29.03.2008. *Monitor Oficial al Republicii Moldova*. 2008, nr.69-71/460.

[4] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de transmitere a întreprinderilor de stat, organizaţiilor, instituţiilor, a subdiviziunilor lor, clădirilor, construcţiilor, mijloacelor fixe şi altor active: nr.688 din 09.10.1995. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 1996, nr. 10/45.

[5] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de determinare şi comercializare a activelor neutilizate ale întreprinderilor: nr.480 din 28.03.2008. *Monitor Oficial al Republicii Moldova*. 2008, nr.69-71/458.

a chestiunii ce ţine de repartizarea profitului net al societăţii pe anul gestionar şi aprobarea normativelor de repartizare a profitului net pe anul următor celui gestionar.

În acest context, în cadrul adunărilor generale ale acţionarilor, se promovează, prin intermediul reprezentantului statului, adoptarea deciziei privind distribuirea, pentru plata dividendelor, a unei părţi a profitului net obţinut, în proporţie nu mai mică de 50% din valoarea totală a acestuia, iar pentru SA incluse în Lista bunurilor nepasibile de privatizare – anexă la Legea nr.121-XVI din 4 mai 2007 privind administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice, nu mai mică de 25%, decizie ce se adoptă nu mai târziu de data de 30 aprilie a anului următor celui gestionar.

Totodată, nu se promovează decizii cu privire la plata dividendelor, în cazul în care:

- SA este insolvabilă sau plata dividendelor în bugetul de stat va genera insolvabilitatea ei;
- valoarea activelor nete, conform ultimului bilanţ, este mai mică decât capitalul ei social sau va deveni mai mică în urma plăţii dividendelor;
- profitul net, în totalitate, a fost obţinut în urma casării datoriilor sau din subvenţii de stat. În caz contrar, se distribuie valoarea obţinută din diferenţa profitului net şi valoarea datoriilor casate sau subvenţiilor de stat;
- societatea este subiect al unor hotărâri de Guvern sau al unor acorduri în vigoare ale Republicii Moldova, care prevăd scutirea de plată a dividendelor în bugetul de stat.

Ulterior, până la data de 1 iulie a anului următor celui gestionar, SA cu capital de stat sunt obligate să transfere în bugetul de stat partea din profitul net stabilită de adunarea generală a acţionarilor. În acelaşi termen, societăţile prezintă inspectoratelor fiscale de stat teritoriale darea de seamă privind calculul dividendelor din profitul net al acestora. În caz de neonorare în termen a obligaţiunilor aferente profitului net, Serviciul Fiscal de Stat aplică majorarea de întârziere.

Conform Legii bugetului de stat pe anul 2014 nr.339 din 23 decembrie 2013, pentru rezultatele obţinute în anul 2013, au fost prevăzute venituri ce urmează a fi încasate la bugetul de stat sub formă de dividende aferente cotei de participare a statului în societăţile pe acţiuni, în mărime de 115,5 mil. lei.

În rezultatul celor expuse, se fac evidente deosebirile dintre activitatea unei SA private şi a uneia cu capital de stat, în special, în partea ce vizează luarea deciziilor cu privire la gestionarea bunurilor, dar şi a activităţii societăţii. Limitele impuse societăţilor, şi anume necesitatea solicitării şi deţinerii acordului autorităţii publice au rolul de a exercita controlul asupra integrităţii şi utilizării eficiente a patrimoniului statului în vederea asigurării unei gestiuni eficiente şi rentabile a acesteia.

Bibliografie:

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de transmitere a întreprinderilor de stat, organizaţiilor, instituţiilor, a subdiviziunilor lor, clădirilor, construcţiilor, mijloacelor fixe şi altor active: nr.688 din 09.10.1995. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 1996, nr. 10/45.
2. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la reprezentarea statului în societăţile comerciale: nr.1053 din 11.11.2010. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2010, nr. 226/1166.
3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de dare în locaţiune a activelor neutilizate: nr. 483 din 29.03.2008. Monitor Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr.69-71/460.
4. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de determinare şi comercializare a activelor neutilizate ale întreprinderilor: nr.480 din 28.03.2008. Monitor Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr.69-71/458.
5. Lege privind administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice: nr. 121-XVI din 04.05.2007. Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2007, nr. 90-93/401.
6. Notă analitică privind rezultatele monitoringului financiar al activităţii economico-financiare a întreprinderilor de stat şi societăţilor comerciale cu capital integral sau majoritar de stat pentru 9 luni ale anului 2014, www.mf.gov.md.
7. Raport cu privire la administrarea şi deetatizarea proprietăţii publice în anul 2012, www.app.gov.md.

DEVALUATION AND REVALUATION IMPACT ON EXPORT AND IMPORT COMPETITIVENESS: THEORY AND EU EXPERIENCE

MARENA Tatyana, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Mariupol State University,
Ukraine

Abstract: *The impact of currency devaluation and revaluation on the state of trade balance is considered in the article. In particular, the directions and nature of the exchange rate policy impact on the competitiveness of export and import operations are investigated. The degree of exports and imports exchange rate elasticity is defined. The influence of revaluations and devaluations in one country on the state of the trade balance of other countries is characterized. The comparison of the benefits and risks of single European currency devaluation is conducted. The impact of euro devaluation on competitiveness of European exporters and importers is examined.*

Global markets' functioning under modern conditions is characterized by competition tightening that entails necessity to develop products', companies' and countries' competitiveness. Among the tools used by the state to regulate the level of national products competitiveness on domestic and foreign markets, the use of devaluation and revaluation as the instruments of exchange rate policy is quite spread. The most general level of the national economy external competitiveness is reflected by the state of trade balance and balance of payments.

Devaluations and revaluations are often used as tools for trade balance regulation due to the impact that changes in the exchange rate can make on the dynamics of exports and imports of goods and services. While managing the exchange rate, the central bank can influence the demand and supply of currency, dynamics of transactions with foreign countries and therefore the state of the balance of payments.

Impact of exchange rate policy on the overall value of exports of goods and services is done through the change of price competitiveness of exports. Revaluations or devaluations worsen (improve) price competitiveness of national products abroad, the demand for them increases or decreases accordingly and export value increases or decreases, respectively. This effect of exchange rate changes on export dynamics is characteristic for the short term. As far as floating exchange rates are subject to significant fluctuations their impact on exports of goods and services is characterized by mainly short and medium effect. If the exchange rate is fixed by the central bank, it has the ability to effect the export during a long period of time. In regard threats appear in the national economy associated with a significant overestimation or underestimation of the exchange rate.

If the exchange rate is overvalued relative to foreign currencies, the position of domestic producers on domestic and foreign markets worsens, and the position of foreign producers on the domestic market improves. If overvaluation of the exchange rate continues for a long time, foreign producers consolidate on the domestic market, and even depreciation of national currency will not help to restore the positions of the domestic producers.

In case of long-term underestimation of the exchange rate favorable conditions for exports are created, and even industries whose goods are not really competitive start exporting their products. Hence, unreasonable and excessive export orientation of the economy can occur. Thus, in the long run exchange rate changes cause changes in the structure of exports, affecting regional and sectoral proportions in the economy.[1]

Impact of exchange rate policy on the import of goods and services through the exchange rate regulation is made in three areas:

1) the impact on prices of imported goods in national currency;
2) the impact on the physical volume of imports;
3) the overall impact on the value of imports.

[1] Белінська Я.В. Валютний курс та інфляція у трансформаційній економіці. [Монографія] / Я.В. Белінська. – К: Інститут економіки НАН України, 2002. – 183 с. – С.92.

There is a direct relation between the prices of imported goods in national currency and the exchange rate: revaluation of the currency reduces the prices of imported goods and the devaluation leads to higher prices.[1]

Reaction of physical volume of imports to changes in the exchange rate is considered to be insignificant, since this figure is largely influenced by other factors, the most determinant among which are the dynamics of domestic demand.

Effect of exchange rate changes on the overall value of imports is more complex. If the currency is revaluating, the value of imported goods in foreign currency will increase, and supply of goods will also grow. Price of imported goods in national currency decreases and volume of imports increases.[2] Similarly, in case of decrease in the national currency rate of exchange price of imported goods in national currency grows and volume of imports decreases. In this situation, it is impossible to make a definite conclusion about the overall changes in the value of imports in domestic currency as a result of exchange rate raising or lowering without proper mathematical calculations.

When using exchange rate policy as a tool for regulating trade balance one must take into account that exports and imports react asymmetrically in time to the change of the exchange rate. If theoretically devaluation leads to activation of current account balance, in practice a situation is often observed when after depreciation net balance, calculated in national currency, first tends to decrease (the J curve effect or the effect of stick).

This effect is caused by the more rapid growth of import prices (i.e. as a result of the devaluation the domestic price for imports in national currency grows faster than price for exports in foreign currency decreases). Initially import is characterized by low price elasticity, and exports and imports volumes remain almost unchanged, so the value of imports rises. The cost of more expensive imports is not compensated by increase in revenues connected with quantitative growth of exports, and in the short run a tendency to passive current balance can occur. But over time, the elasticity of exports and imports grows and demand switches to domestic goods. As a result, in the long run exports increase, imports decrease, and net trade balance becomes active accordingly. Consequently, the current account balance reacts differently to change of the exchange rate in the short and long run.

Through impact on export and import operations, devaluation and revaluation of currencies accordingly determine changes in the value of net exports, which in turn affects the national production performance. In particular, devaluation of the national currency causes the growth of exports of goods and services and reduces imports. As a result of the increase in net exports aggregate demand and aggregate supply increase. Eventually, decrease in the exchange rate leads to an increase in real output and prices. Thus, the impact of the exchange rate on the dynamics of national production indicators is made through the value of net exports, which depends on the following variables: GDP, income of other countries that determine the demand in these countries for national goods, real exchange rate.

For a developed economic system, this situation is normal. However, in the short term values of exports and imports may become inelastic. Therefore, after decrease in the exchange rate net exports cannot increase or remain unchanged, but even decrease for a while. Consequently, the discrepancy between the reaction time of aggregate demand and aggregate supply for changes of the exchange rate (i.e. if the effect of supply shock is felt by economic system earlier than a similar impact on aggregate demand), the immediate response of the economic system is raising prices and low growth or even decline of real output.[3] Similarly, revaluation leads to a decrease in the general level of prices and a corresponding decrease in real output.

Taking into account the overall impact of exchange rate changes on the export and import of goods and services, one can conclude that growing rate of the national currency (revaluation) entails net trade balance decreasing, while depreciation (devaluation) results in its increasing. This reaction of current balance on exchange rate changes is considered to be normal. But in some cases, the change of the exchange rate can not affect the trade balance.

The reaction of the current balance on the exchange rate changes depends on the elasticity of country’s demand for the import and foreign demand for export from the country. For instance, high elasticity of country’s demand for imports allows changing the volume of imports significantly by

[1] Белінська Я.В. Валютний курс та інфляція у трансформаційній економіці. [Монографія] / Я.В. Белінська. – К: Інститут економіки НАН України, 2002. – 183 с. – С.94.
[2] Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів / Є.В. Савельєв. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 504 с. – С.349.
[3] Лютий І.О. Валютна політика та перспективи входження України в міжнародне економічне співтовариство / І.О. Лютий. – К.: Курс, 2000. – 58 с. – С.8-9.

means of insignificant exchange rate change. If the country's demand for import or foreign demand for export is inelastic, the net trade balance does not respond to changes in exchange rates. In this case, use of the exchange rate as an instrument of influence on the competitiveness of external trade and regulation of the current account balance becomes impossible.

Using the exchange rate as an instrument of influence on the competitiveness of the national economy one should take into account other possible consequences of regulatory action. These effects include changes in domestic prices, the growth or reduction of foreign exchange reserves of the central bank, activation or slowing foreign investment processes. That is why one of the central problems of the exchange rate regulation is balancing between maintaining national economy competitiveness (export promotion) and decreasing additional inflationary pressure that can be caused by the currency devaluation.

In addition, the devaluation in one country can influence the production and employment in other countries and also their competitiveness on external markets. The official devaluation of the national currency leads to increased competitiveness of national products, increased domestic production and employment. Simultaneously, in other countries appreciation of national currencies is observed, their products become uncompetitive, resulting in reduced national output and employment. This policy is called "beggar thy neighbor". Beggar-thy-neighbor policy is an economic policy through which one country attempts to remedy its economic problems by means that tend to worsen the economic problems of other countries. This can force other countries also start devaluating their national currencies to boost their competitiveness. Thus, a circle of successive devaluations can occur worldwide.

For the relatively short time of its existence the single European currency experienced both periods of significant rises, and noticeable reductions in price. These periods of devaluation and revaluation are quite differently estimated by economists from the position of their impact on the state of the European economy and the foreign trade positions of the EU countries.

Current situation of the euro depreciation is not an exception. In March 2014 the euro exchange rate was 1.39 US dollars, in September 2014 – 1.29, in March 2015 – just 1.09 dollars.[1] In recent months the single European currency lost in value rapidly against the US dollar. Nowadays the euro rate against the dollar is the lowest since 2006. For the financiers this was not a surprise: while the US Federal Reserve has the intention to raise interest rates again, the European Central Bank will continue to favor further softening of monetary policy. In 2014 the US Federal Reserve interest rate remained unchanged at 0.25%, while the European Central Bank lowered it several times. In early 2014 it was 0.25%, like in the USA, but by the end of the year European interest rate reduced to 0.05%.

Deutsche Bank analysts expect the decline of the euro against the US dollar until 2017 to the level of 85 cents. The main cause of this situation is considered to be a large-scale capital outflow from Europe. However it is possible that the euro devaluation will occur rather on the background of US economic growth than European economy weakening.

The euro devaluation on a reasonable level will not affect the Eurozone countries, but will make European exports more competitive. Rather cheap euro makes purchasing goods in Europe attractive and export-oriented countries as Germany will only benefit. European companies are also expected to become more competitive with regard to companies from Japan, whose currency depreciated in recent years significantly. Euro devaluation is also beneficial for the heavily indebted Southern European countries (Portugal, Italy, Greece and Spain). Thus, the tendency of euro devaluation complies with the European Central Bank policy that aims to reduce the price of the euro to make a positive impact on the national economies of the Eurozone countries, especially the week countries of Southern Europe.

Alongside it, the euro devaluation has a lot of risks. In particular, imports cost will rise, and it will concern imports not only from the USA but also from Asia, including computers and other electronics. Euro devaluation will also affect the European population, whose savings will continue to decline. Depreciation of the euro can cause a sharp decline of investors' confidence in this currency, which ultimately will lead to an outflow of investments. Thus, taking into account the significant risks of losing confidence and worsening of imports competitiveness the European Central Bank is unlikely to allow a long-term devaluation of the euro.

[1] Euro foreign exchange reference rates: European Central Bank Statistics. [Electronic resource]. – Access mode: http://www.ecb.europa.eu/stats/exchange/eurofxref/html/index.en.html

Summarizing the impact of devaluation and revaluation on the competitiveness of exports and imports, one can conclude the following. First, changes in the exchange rate have different effects on external trade in the short and long run. Second, the impact of exchange rate on export and import activities largely depends on the exchange rate regime (fixing or floating). Third, the benefits received by the country from increase in competitiveness of exporters through devaluation, often have a short-term effect, as far as other countries can use the same instrument of exchange rate policy. As a result, the tendency of the total depreciation of national currencies can occur in the world economy. The comparison of the benefits and risks of euro devaluation, which has been observed in recent months, gives reason to conclude that the European Central Bank should not allow prolongation of this trend, as far as the losses caused by significant devaluation can be unjustified, even compared to its expected positive impact on European exporters.

IMPLICAȚIILE COMPETITIVITĂȚII RESURSELOR UMANE ÎN DOMENIUL COMERȚULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA

SUSLENCO Alina, dr., asistent universitar,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract:*As part of this work, a study has been carried out empirically on the effects of regional development of the Republic of Moldova. The research focuses on the analysis and development of the region and were analysed several indicators that form and maintain the competitiveness of a country. the stages of regional development in Moldova were outlined. Analyzing the competitiveness of the Northern Development Region, we have come to the conclusion, that must be taken into consideration also the competitiveness of the region's human capital, because human capital is considered the fundamental premise of the formation of regional and national competitiveness. Methodological research has focused on the use of the following methods: documentary research, analysis, synthesis, quantitative analysis, comparison, logical method, abduction. Following the analysis carried out, we come to the conclusion that for a balanced and sustainable development of the region, there is a need to implement the strategy of developing the competitiveness of the region's human capital.*

Keywords: *competitivitate, capital uman, resurse umane, competitivitatea capitalului uman.*

Competitivitatea regională este un concept nou de politici publice, care urmăreste ameliorarea nivelului de trai și a calității vieții cetățenilor într-o regiune, pe de o parte, precum și a țării în general. Acest tip de politici publice este implementat în Uniunea Europeană de mai multe decenii, fiind acceptate principiile de respectare a autoadministrării locale, încurajarea parteneriatelor ale actorilor implicați în dezvoltarea regională, la diferite nivele de administrare publică; stimularea și utilizarea eficientă a inițiativelor din regiuni; susținerea dezvoltării continue a potențialului regiunilor.

Până nu demult în Republica Moldova, problemele dezvoltării regionale nu au fost abordate întro manieră economică și durabilă. Astfel, în perioada sovietică politicile erau orientate spre planificarea departamentală de ramură a amplasării factorilor de producție, iar problemele regionale aveau un caracter declarativ.

Ulterior, după obținerea independenței și până în 2009, abordarea regională s-a bazat mai mult pe modificarea structurii administrativ-teritoriale.Problema dezvoltării regionale era percepută prin prisma implicării active a factorului politic în implementarea activităților în acest domeniu.

Dezvoltarea regională, începând cu instituirea din septembrie 2009 a guvernării de orientare liberal-democratică și până în prezent, a devenit un imperativ asumat pentru Republica Moldova.

Am efectuat un studiu pentru a analiza competitivității Regiunii de Dezvoltare Nord. Au fost analizați mai mulți indicatori care conduc la formarea competitivității regionale. Astfel, au fost analizați așa indicatori de bază ca: rata de ocupare din cadrul Regiunii de Dezvoltare Nord, rata șomajului, PIB- ul regiunii, structura populației angajate, volumul investițiilor per capita. Acești indicatori asigură, formează și mențin competitivitatea unei regiuni.

Competitivitatea regională sustenabilăeste un imperativ pentru toate ţările lumii care vor să păşească pe calea dezvoltării echilibrate, sustenabile. Conducerea Republicii Moldova şi-a asumat şi confirmat angajamentul ferm pentru distribuirea echitabilă a şanselor de dezvoltare pe întreg teritoriul ţării. Acest lucru este confirmat atât la nivel legislativ, cât şi la nivelul planificării strategice. Succesul implementării politicii regionale va impulsiona şi accelera dezvoltarea ţării în ansamblu, scopul final fiind îmbunătăţirea calităţii vieţii cetăţenilor, indiferent unde locuiesc aceştia pe teritoriul R. Moldova.

Asigurarea şi menţinerea competitivităţii personalului pe plan regional şi mondial, cuantificarea modalităţilor eficiente de sporire a avantajelor competitive ale economiei naţionale reprezintă o prioritate a strategiei de dezvoltare socio-economică a statelor lumii[1].

Pentru economiile emergente, caracterizate prin strategii de dezvoltare contradictorii şi obiective de mare volatilitate, care se confruntă cu procese complexe de deschidere a sistemelor economice naţionale şi de integrare în circuitul economic mondial, problema asigurării competitivităţii economice devine deosebit de acută şi vitală.

Dezvoltarea, atingerea şi menţinerea competitivităţii regionale, în scopul asigurării şi sporirii competitivităţii naţionale, este o condiţie indispensabilă şi absolut necesară pentru dezvoltarea societăţii, şi a întreprinderilor din fiecare regiune în parte, a depăşirii efectelor recesiunii profunde cauzate de transformările sistemice, care, pe parcurs, au fost accentuate de criza economică mondială, a realizării unei creşteri economice atât pe plan regional cât şi pe plan naţional, şi îmbunătăţirii standardelor de viaţă ale populaţiei.

În această ordine de idei, oportunitatea cercetărilor profunde în domeniul dat, este extrem de relevantă pentru eficientizarea funcţionării echilibrate a economiei naţionale şi pentru integrarea cu succes a sistemului economic naţional în circuitul internaţional de relaţii competitive, accentuate, care poate fi realizată doar prin intermediul personalului dezvoltat şi competitiv.

Potrivit Biroului Național de Statistică, Regiunea de Dezvoltare Nord a înregistrat la nivelul anului 2012 următoarele date generale de activitate a regiunii.

Din analiza datelor tabelului 1 observăm că Regiunea de Dezvoltare Nord este o regiune mare care ocupă o suprafață de 10014 km^2 care reprezintă 29,6% din suprafaţa totală a Republicii Moldova, cu o populație de 1002,6 care reprezintă 28,17 din populația țării. PIB-ul a înregistrat valoarea de 911,8 mii lei în anul 2012, și investițiile pe cap de locuitor au înregistrat valoarea de 2011 MDL. Valoarea investițiilor înregistrate în regiune a constituit o valoare palidă, ceea ce trezește necesitatea sporirii investițiilor, atragerii noilor investitori, creării condițiilor adecvate, atractive pentru potențialii investitori.

Tabelul 1. Date generale privind Regiunea de Dezvoltare Nord (2012)

Indicator	**Valoarea**
Polulația, 000 persoane	1002,6
Suprafața, km^2	10014
PIB, mii lei	911,8
Investițiile per capita, MDL	2011

Sursa: BNS, 2013[2]

Conform datelor Biroului Naţional de Statistică pentru anul 2012, în Regiunea de Dezvoltare Nord rata de activitate a populaţiei constituie 37,0%. În sectorul public sunt angajaţi 35,1%, iar în cel privat 64,9%. Reprezentarea schematică a valorilor ratelor de ocupare şi de şomaj este redată mai jos:

Tabelul 2. Rata de ocupare și de șomaj în cadrul ADR Nord, 2012

Indicator	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**
Rata de ocupare	41,1	36,6	35,6	37,0	36,9
Rata de șomaj	3,1	5,3	5,7	5,2	4,6

Sursa: BNS, 2013

Din datele tabelului, observăm că rata de ocupare a înregistrat un trend oscilant, înregistrînd uşoare schimbări pe parcursul perioadei analizate. În 2012, observăm o uşoară scădere a ratei de

[1]Storper, M. (1997). The regional world: territorial development in a global economy. New York, Guilford Press.
[2]Biroul Național de Statistică, www.bns.md

ocupare care a înregisrat valoarea de 36,9% față de37,0% în 2011. Acest lucru trebuie să mobilizeze autoritățile locale pentru a crea condiții de muncă populației din cadrul regiunii. Crearea noilor locuri de muncă este un imperativ atât pentru regiune cât și pentru întreaga țară.

La fel, observăm că rata de șomaj, pe parcursul analizelor efectuate, înregistrează valori oscilante dar ridicate, care impiedică rezvoltarea regiunii și sporirea gradului de competitivitate al regiunii. Deși, în 2012 rata șomajului a înregistrat valoarea de 4,6 față de 5,2, în 2011, totuși șomajul este un proces ce perturbează activitatea regiunii și anihilează viitorul și competitivitatea regiunii. Autoritățile ar trebui să întreprindă măsuri suplimentare pentru a atrage investitori străini care ar contribui la crearea de noi locuri de muncă și ar îmbunătăți, ulterior, nivelul de trai al populației.

Din numărul total, circa 49,5% din populație este angajată în cîmpul muncii, iar 39,2% din populația angajată muncește în domeniul agriculturii, care este, în mare parte, o agricultură de subzistență. Mai jos ma redat repartizarea structurii populației angajate pe domenii:

Din analiza datelor tabelului 2 observăm că cea mai mare parte a populației activează în „agricultură și piscicultură”, fapt de ne demonstrează 39,2% dintre populația angajată, urmată de „administrație publică, învățământ sănătate, asistență socială” unde activează 21,3% din populația angajată, „comerț cu ridicata și amănuntul, hoteluri și restaurante” unde activează 15,00% dintre populația angajată. Astfel, observăm că, marea parte a populației activează în sectorul agrar și e dependentă de toate condițiile naturale schimbătoare.

Un element extrem de important în asigurarea competitivității regionale este educația și învățământul. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică pentru anul de învățământ 2010 - 2011, pe întreg teritoriul Regiunii de Dezvoltare Nord activează 972 instituții de invățământ, dintre care: 3 universități, 15 colegii, 28 de instituții de învățământ secundar profesional, 482 de instituții de învățământ preuniversitar și 444 instituții preșcolare.

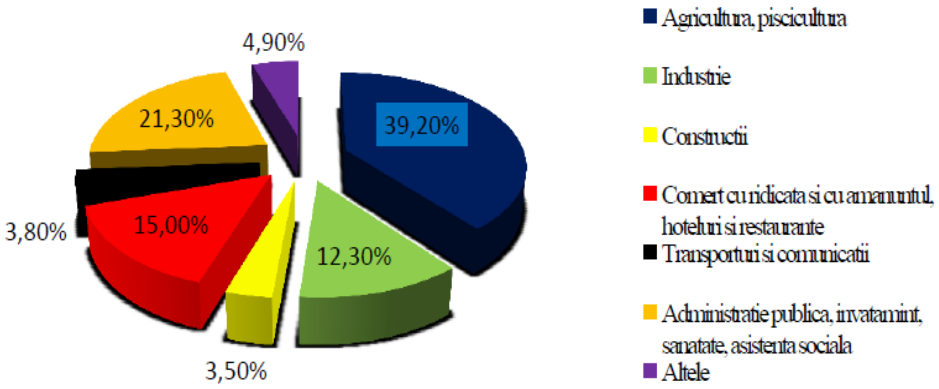

Figura 1. Structura populației angajate în ADR Nord, 2012.
Sursa: BNS, 2013.

Instituțiile de învățământ superior, colegiile și instituțile de învățământ secundar profesional din Regiunea de Dezvoltare Nord constituie punctele forte pentru dezvoltarea profesională și creșterea competitivității pe piața muncii a capitalului uman din regiune. Universitățile din municipiul Bălți au avut în anul de învățământ 2010-2011 7379 studenți, din care 2426 studenți au absolvit, colegiile din Regiunea de Dezvoltare Nord în aceeași perioadă au înmatriculat 6594 studenți.

Analizând evoluția numărului instituțiilor de învățământ în RDN pe perioada anilor 2008-2011, observăm o dinamică în creștere numai la numărul instituțiilor preșcolare și o dinamică în descreștere a instituțiilor școlare, care este în continuă descreștere și în anul de învățământ 2011 2012 constituie 476 instituții, astfel numărul școlilor în Regiune în perioadă 2008 -2012 s-a micșorat cu 17 unități, și va continua să descrească în contextul implementării reformelor Ministerului Educației. În următorii ani, se așteaptă reducerea și mai considerabilă a numărului de instituții școlare, odată cu crearea instituțiilor cu statut de școală de circumscripție, arondând un șir de școli mici. Pentru RDN este preconizat a deschide 54 de Instituții școlare de circumscripție[1].

[1]Regiunea de Dezvoltare Nord, www.rdn.md

Rezultatele analizei dinamicii numărului de elevi în cifre comparabile pe anii de învăţământ 2008/ 2009 – 2011/2012, denotă o descreştere anuală a numărului de elevi, în mediu, cu 3%, adică în decurs de 4 ani numărul elevilor instituţiilor şcolare preuniversitare a diminuat cu mai bine de 12%, sau, în exprimare numerică – cu 14474. Principalele cauze, care afectează învăţământul din regiune, sunt aceleaşi, caracteristice pentru întreaga Republică Moldova: exodul masiv de populaţie peste hotare, inclusiv a cadrelor didactice, diminuarea ratei natalităţii, resurse insuficiente pentru susţinerea domeniului educaţional.

Conform estimărilor, cota cheltuielilor din bugetele Autorităţile Publice Locale de nivelul I pentru întreţinerea instituţiilor de învăţământ este la nivel de 14- 15%., în afara salarizării corpului didactic. Reducerea cheltuielilor de întreţinere a edificiilor şcolare este posibilă prin aplicarea metodelor de eficienţă energetică a clădirilor publice cu impact regional.

Educaţia este strâns corelată cu sărăcia materială şi este un aspect important al deprivării multidimensionale. Accesul la educaţie şi calitate a educaţiei determină oportunităţile personale în viitor, posibilităţile de a obţine un venit mai mare, deci , şi nivelul de bunăstare a populaţiei.

Cercetările demonstrează, că riscul sărăciei descreşte direct proporţional cu nivelul de studii. Accesul la educaţie, mai cu seamă în mediul rural din Moldova, mai este considerată a fi o problemă, în special, în domeniul educaţiei preşcolare şi al studiilor superioare. Indicatorii selectaţi pentru acest domeniu au drept scop măsurarea accesului la educaţie în mediul rural. Cu cât mai mulţi copiii nu frecventează instituţiile preşcolare şi de învăţământ, cu atât mai deprivată este localitatea respectivă.

În urma analizelor efectuate anterior, ce ţin de competitivitatea regiunii de nord, a problemelor cu care se confruntă regiunea, am hotărât să analizez competitivitatea capitalului uman a Regiunii de Dezvoltare Nord comparativ cu celelalte 4 regiuni. În cadrul cercetării nu a fost luată în calcul regiunea din stânga nistrului, din cauza lipsei de date exacte referitoare la această regiune.

Scopul cercetării a fost determinarea indicelui competitivităţii capitalului uman în cadrul RDN şi a determinării poziţiei RDN faţă de celelalte regiuni.

Metodologia cercetării s-a axat pe documentarea şi analiza datelor, referitor la 5 regiuni: Municipiul Chişinău, Nord, Centru, Sud, UTA Gagauzia. În principiu, datele au fost culese din Anuarul statistic al Republicii Moldova pentru anul 2012, ultimul anuar disponibil publicat.

Calculul indicelui competitivităţii capitalului uman s-a efectuat după metoda Forumului Economic Mondial, luând în calcul mai mulţi factori care influenţează, într-o oarecare măsură, activitatea regiunilor de dezvoltare. Au fost calculaţi 15 indicatori printre care:

- Ponderea populaţiei în vîrsta aptă de muncă, %..
- Corelaţia dintre populaţia inaptă şi cea aptă.
- Ponderea copiilor în instituţiile preşcolare.
- Ponderea elevilor şi studenţilor din şcoli, licee, gimnazii.
- Numărul studenţilor la o instituţie.
- Coeficientul mişcării naturale.
- Mobilitatea salariaţilor (angajaţi-eliberati) mii persoane.
- Numărul de şomeri, mii persoane.
- Câştigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat.
- Asigurarea populaţiei cu locuinţe .
- Numărul medicilor la 10000 locuitori.
- Nr. biblioteci publice, instituţii culturale şi săli sportive la 1 locuitor.
- Numărul infractiunilor la 10000 locuitor.
- Valoarea producţiei fabricate la o întreprindere.
- Productivitatea muncii.

Au fost calculaţi aceşti indicatori pentru fiecare dintre el reflectă şi influenţează, într-o oarecare măsură competitivitatea capitalului uman din cadrul regiunii. Datorită punctajelor înregisrate am acordat regiunilor un punctaj de la 1 – pentru regiunea cele mai slabe valori ale indicatorului respectiv, la 5 -pentru regiunea care a înregistrat cele mai bune valori ale indicatorului respectiv. A fost ales punctajul de 5, pentru că sunt analizate 5 regiuni şi pentru a putea acorda regiunii, punctajul corespunzător mărimii indicatorului calculat (Tabelul 3).

În urma analizei datelor tabelului, observăm că regiunile au înregistrat diferite valori în funcţie de valorile indicatorilor calculaţi şi de punctajul acordat. Regiunea, care a înregistrat cel mai mare scor

de 54 și, respectiv, cel mai mare indice a competitivității capitalului uman pe regiuni de 3,6, este Muncicipiul Chișinău, care, este regiunea cea mai competitivă și are un potențial enorm de dezvoltare în viitor. Ea a înregistrat punctaj maximal (5) la următori indicatori: corelația dintre polulația inaptă și cea aptă, numărul studenților la o instituție, coeficientul mișcării naturale, mobilitatea populației, numărul medicilor la 10000 locuitori, valoarea producției fabricate la o întreprindere și productivitatea muncii. Acest lucru ne punctează că regiunea are un mare potențial de dezvoltare în viitor datorită nivelului mare al producției la o întreprindere și a productivității muncii, la fel și a numărului mare al studenților. Aceste elemente au o influență estrem de pozitivă asupra viitorului prosper al regiunii.

Tabelul 3. Indicele competitivității capitalului uman în Regiunea de Dezvoltare Nord

Indicator	Mun. Chișinău		Nord		Centru		Sud		UTA Găgăuzia	
	Nr.	Scor	Nr.	Scor	Nr.	Scor	Nr.	Scor	Nr.	Scor
1. Ponderea populației în vîrsta aptă de muncă, %.	24	**3**	26,8	**4**	29,7	**5**	15,1	**2**	4,5	**1**
2. Corelația dintre populația inaptă și cea aptă.	40	**5**	58	**3**	51	**4**	51	**4**	51	**4**
3. Ponderea copiilor în instituțiile preșcolare.	25,4	**4**	24,9	**3**	28,8	**5**	15,7	**2**	5,3	**1**
4. Ponderea elevilor în școli, licee, gimnazii.	20,8	**3**	27	**4**	31	**5**	15,8	**2**	4,9	**1**
5. Numărul studenților la o instituție.	3345	**5**	2261	**4**	1702	**3**	1517	**2**	281	**1**
6. Coeficientul mișcării naturale	1,25	**5**	0,5	**1**	1,0	**3**	0,9	**2**	1,2	**4**
7. Mobilitatea salariaților (angajați-eliberați) mii persoane	4,25	**5**	-1,1	**0**	-1,1	**0**	0,8	**0**	-0,55	**0**
8. Numărul de șomeri, mii persoane	4,4	**4**	15,4	**1**	12,5	**2**	4,7	**3**	1,7	**5**
9. Câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat	94,9	**1**	103,3	**2**	105,7	**3**	108,2	**4**	108,9	**5**
10. Asigurarea populației cu locuințe Revin m2 de suprafață totală în medie pe 1 locuitor	21,6	**1**	23,4	**5**	22,0	**2**	22,8	**4**	22,3	**3**
11. Numărul medicilor la 10000 locuitori	28,2	**5**	20,1	**4**	15,3	**2**	15,0	**1**	19,4	**3**
12. Nr. biblioteci publice, instituții culturale și săli sportive la 1 locuitor	0,3	**2**	1,4	**5**	1,3	**4**	1,4	**5**	0,7	**3**
13. Numărul infractiunilor la 10000 locuitori	151,9	**1**	73,9	**3**	72,5	**5**	73,2	**4**	77,1	**2**
14. Valoarea producției fabricate la o întreprindere	9,05	**5**	6,45	**4**	5,1	**3**	2,25	**1**	4,2	**2**
15. Productivitatea muncii	35,4	**4**	1,06	**4**	7,3	**2**	3,2	**1**	9,6	**3**
Suma	x	**54**	x	**47**	x	**48**	x	**37**	x	**38**
Coeficientul competitivității capitalului uman pe regiuni	x	**3,6**	x	**3,1**	x	**3,2**	x	**2,5**	x	**2,5**

Sursa: elaborat de autor

Cel mai mic punctaj l-a obținut la următorii indicatori: cîștigul salarial lunar mediu pe un salariat, asigurarea populației cu locuințe, numărul infracțiunilor la 10000 locuitori. Aceasta ar putea perturba, într-o oarecare măsura activitatea benefică a regiunii. Ar trebui întreprinse măsuri de redresare a situației și mai ales de micșorare a infracțiunilor, care poate influența extrem de negativ asupra activității întreprindeilor și a populației regiunii.

În mare măsură, poziția favorabilă a regiunii, concentrația investițiilor, concentrația centrelor ce cercetare, a universităților, faptul că capitala intră în cadrul regiunii, a determinat poziția de frunte, a Municipiului Chișinău, în cadrul regiunilor analizate.

Regiunea Centru, este regiunea ca e obținut, în urma analizelor efectuate, un scor de 48, și un punctaj de 3,2 puncte. Această regiune s-a remarcat prin valori maxime (5) la următorii indicatori: ponderea populației cu vîrstă aptă de muncă, ponderea copiilor în instituțiile preșcolare, ponderea elevilor în școli, gimnazii, licee, numărul infracțiunilor la 10000 locuitori. Acest lucru reliefează

potențialul ridicat de dezvoltare a respectivei regiuni, deoarece ponderea copiilor, elevilor în școli, ginazii, licee, punctează un viitor prosper al regiunii. Un lucru este și numărul mic al infracțiunilor, care poate favoriza dezvoltarea ulterioară a regiunii. Un punctaj minim (0, 1) regiunea l-a obținut la următorii indicatori: mobilitatea salariaților. Acest lucru este unul îngrijorător deoarece trebuie de menținut stabilitatea cadrelor, de a menține și a motiva angajații să munciască la întreprinderi.

Regiunea de Dezvoltare Nord este plasată pe locul trei după scorul acumulut de 47 puncte, cu valoarea indicelui de 3,1, fiind depășită de Municipiul Chișinău și Regiunea de Dezvoltare Centru. Astfel punctajul maxim (5), regiunea l-a obținut la următorii indicatori: asigurarea populației cu locuințe și numărul de biblioteci publice, instituți culturale și săli de sport. Acest lucru reliefează necesitatea consolidării eforturilor comne de sprire a investițiilor în cadrul regiunii, de sensibilizare a populației despre necesitatea autodezvoltării, a investirii în dezvoltarea profesională, a sporirii productivității muncii, a măririi producției fabricate la o întreprindere. Acest lucru ar îmbunătăți simțitor situația regiunii și ar asugura un traseu competitiv regiunii.

Cel mai mic punctaj, regiunea l-a înregistrat la următorii indicatori: coeficientul mișcării naturale, mobilittea populației, numărul de șomeri. Din câte observăm, regiunea se confruntă cu serioase probleme care ar putea perturba sau chiar anihila viitorul prosper, competitiv al regiunii.

Apare necesitatea implementării măsurilor, procedurilor, strategiilor de creștere a competitivității regiunii și de sporire a capitalului uman al regiunii. Dacă vom investi în forța de muncă, în potențialul său, vom dezvolta abilitățile, capacitățile, deprinderile, și deci vom putea păși ferm pe calea dezvoltării durabile.

Regiunea de Dezvoltare Sud este o regiune care a obținut punctaj maxim (5) la următorii indicatori: Numărul de biblioteci, instituții culturale și săli de sport la 1 locuitor, fopt ce evidențiază pregătirea, potențialul regiunii de dezvoltare a capitalului uman.

Un punctaj minim (1) regiunea l-a acumulat la următorii indicatori: mobilitatea salariaților, numărul medicilor la 10000 locuitori, valoarea producției fabricate la o întreprindere și productivitatea muncii. Acest lucru implică și trezește necesitatea de a dezvolta resursele umane ale întreprinderelor, de a inveti în dezvoltarea lor deoarece odată dezvoltate ele vor contribui la sporirea volumului și a calitării producției, vor duce la sporirea productivității muncii.

Regiunea UTA Gagauzia, s-a remarcat prin punctaj maxim (5) la următorii indicatori: numărul de șomeri și câștigul salarial mediu lunar al unui salariat. Acest lucru este unul extrem de benefic deoarece aceasta evidențiază faptul că regiunea nu are probleme ce țin de șomaj și deci populația este încadrată în câmpul muncii, deținând și un salariu bun.

Un punctaj minim regiunea l-a acumulat la următorii indicatori: ponderea populației în vârstă aptă de muncă, ponderea copiilor în instituțiile preșcolare, ponderea elevilor în școli, gimnazii, licee, ponderea studenților în instituțiile superioare de învățămînt. Acest lucru este unul extrem de negativ pentru dezvoltarea umană, a capitalului uman a regiunii deoarece, ponderea mică a copiilor în instituții de învățământ, denotă, o serie de probleme care pot apărea în viitor odată cu neâncadrarea tinerilor în învățământ. Deaceea, apare necesitatea luării mărusilor de redresare a situației create la nivel de regiune, de atragere a copiilor în cadrul instituțiilor de învățământ, fapt care va spori și va contribui la un viitor prosper al regiunii.

Astfel, în urma analizelor efectuate, putem concluziona că Regiunea de Dezvoltare Nord se confruntă cu serioase probleme care trebuie analizate și redresate pentru că se pot transforma în adevărate pericole pentru viitorul dezvotării regiunii. Astfel de probleme ca numărul redus al locurilor de muncă, nivelul ridicat al ratei de șomaj, lipsa profesorilor mai ales în instituțiile de învățământ rurale, gradul redus al fregventării școlii de către copii, mai ales din zonele rurale, reduc din gradul de competitivitate a regiunii. Astfel, observăm că apare necesitatea elaborării unei strategii de competitivitate a capitalului uman pentru Regiunea de Dezvoltare Nord, care, odată implementată și monitorizat procesul implementării ei în cadrul regiunii, va putea resimți o redresare a situației și va putea crește bunăstarea populației din regiune.

Bibliografie:

1. Armstrong, M., (2003). Managementul resurselor umane, manual practic. Editura CODECS, București.
2. Bîrcă, A., (2005). Managementul resurselor umane. Editura A.S.E.M., Chișinău.

3. Boddy, M., et al., (2005). „Regional Productivity Differentials. Explaining the Gap”, Paper provided by University of the West of England, School of Economics in its series. Discussion Papers with number 15. 05.2005
4. Constantin, L., (2004).Elemente fundamentale de economie regională. Editura ASE, Bucureşti.
5. Dawkins, C., (2003). Regional development theory: Conceptual Foundations, Classic works, and recent developments. Journal of Planning Literature, SAGE Publications.
6. De Michelis, N., (2008). Regional Convergence: A Relevant Measure of Policy Success?. Cesifo Forum 1.
7. Huggins, R., (2003). „*Creating UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking*”. Regional Studies, Vol. 37.1, p. 89-96.
8. Henderson, V., (2000). The effects of urban concentartion on economic growth. Working paper 7503, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
9. Lengyel, I., (2003). „*Economic growth and competitiveness of Hungarian regions*”, RSA Conference, Pisa, Italia.
10. Nicolescu, O., Zaiț, D., (2011). Minidicționar de Management. Managementul competitivității și benchmarkingul. Editura Pro Universitaria, Iași.
11. Storper, M. (1997). The regional world: territorial development in a global economy. New York, Guilford Press.

МОНИТОРИНГ СОСТОЯНИЯ И ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦИАЛА В ОЦЕНКЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ЗЕРНОПРОИЗВОДСТВА

КОРЖЕНЕВСКАЯ Наталья, кандидат экономических наук, доцент, докторант,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
Украина

КОВАЛЬ Нона, кандидат экономических наук, доцент,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
Украина

Abstract: *On the basis of the study is a diagram of the elemental composition of the resource potential of the grain industry in view of the importance of the vertical. With further characteristic of certain types of resources allocated their basic characteristics, current status and outlines priorities for creating, building, and effective use. In particular, land resources requires government regulation and assessment of the use for the purpose of its preservation and reproduction, as well as the formation of the social responsibility of large producers. The competitiveness of the capital due to the willingness to innovate, and the development of which involves investment. Important credit and implementation of investment projects, development of logistics and infrastructure resources. Availability of labor potential determines the competitiveness of the sector, so investments in their intellectualization mainly formed position of producers, including when dealing with information and technology resources. Specificity of the grain industry is the presence of polar producers in terms of resources, so you need to look for ways to optimize the technological park, whose presence in large enterprises and their lack of medium and small suggests innovative solutions and new approaches in the search for solutions fondoosnaschennosti farms.*

Keywords: *resources, competitiveness, grain production, economic security.*

Актуальность темы. Конкурентоспособность является базой рыночной экономики и движущей силой развития продуктивных сил и производственных отношений. В основу конкурентоспособности любой отрасли заложено наличие ресурсной базы и ее потенциал, который формирует дальнейшие возможности для эффективного развития. Сельское хозяйство в современный период выступает одной из наиболее функциональных отраслей Украины, которое обеспечивает доходность, имеет потенциал и позитивную динамику. Особенно заметно выделяется отрасль зернопроизводства, которая демонстрирует значительные позитивные

результаты валовых сборов и наращивание экспортных пропозиций. В то же время существует достаточно проблем, связанных с полярностью в доходности товаропроизводителей, что во многом обусловлено недостатком и несовершенством ресурсного потенциала, а также неэффективным использованием уже имеющегося.

Анализ последних исследований и публикаций. Исследованию ресурсного потенциала аграрной сферы и зерновой отрасли в частности посвящены труды многих ученых-экономистов, среди которых В.Г. Андрийчук, М.В. Гладий, И.И. Лукинов, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавер, В.Я. Месель-Веселяк, П.Т. Саблук, В.Й. Шиян, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин, Л.М. Худолий и др. В то же время требуют дальнейших исследований вопросы, касающиеся оптимальных соотношений отдельных видов ресурсов, их эффективного использования и воспроизводста с целью обеспечения конкурентоспособности товаропроизводителей зерна и формирования экономической безопасности.

Целью статьи является исследование составляющих ресурсного потенциала зерновой отрасли и мониторинг их динамики в контексте формирования конкурентоспособности зернопроизводства в современных условиях хозяйствования.

Изложение основного материала исследований. Основа конкуренции – стремление к совершенствованию. Современное зерновое хозяйство демонстрирует все более повышенный интерес со стороны товаропроизводителей и инвесторов. Наращивание объемов зерновых культур обуславливает необходимость мониторинга конъюнктуры, определяя значимость анализа и эффективного управления ресурсным потенциалом. Особенной актуальности и остроты указанные вопросы приобретают в условиях глобализации экономических связей и необходимости формирования эффективной системы экономической безопасности для защиты от возможных угроз и рисков.

В понятие ресурсного потенциала заложены многие составляющие, которые охватывают перечень элементов как материальной, так и нематериальной определенности. «Ресурсный потенциал является системой взаимосвязанных разных видов ресурсов, которые есть в распоряжении предприятия или могут быть привлечены в его хозяйственную деятельность для максимального удовлетворения потребностей потребителей и повышения конкурентоспособности на рынке» [1, с. 10]. При этом важна необходимость оптимального соотношения отдельных видов ресурсов, как интегрированной экономической категории.

Ресурсный потенциал зерновой отрасли представлен на рис. 1.

Мы привели основные составляющие ресурсного потенциала зерновой отрасли, которые, в свою очередь, включают ряд элементов, формирующих конкурентоспособность товаропроизводителей. В то же время наличие ресурсного потенциала не гарантирует успеха без системы эффективного управления, которая обеспечивает рациональное их использование.

Конкурентоспособность зерновых обеспечивается за счет регулирования спроса и предложения, поэтому следует производить мониторинг рынков сбыта, движения зерновых ресурсов, потребностей в зерне на региональном уровне, структурного использования зернового фонда. При этом необходимо добиваться на государственном уровне регулирования роли крупных монополистов зернового рынка [2].

Основным ресурсом зерновой отрасли выступает земля, которая в связи с реформами в агросекторе все больше сконцентрирована холдинговыми компаниями, некоторые из которых в своем активе имеют 3-5 тыс. га земли. Уровень освоения земельных ресурсов такими компаниями показывает увеличение производительности труда, урожайности, эффективности использования техники. Кроме того, такие организационные структуры являются непосредственными участниками зерновых экспортных операций, выручка от которых позволяет им успешно наращивать объемы производства, сохранения, транспортировки продукции. В то же время одной из особенностей зернового хозяйства является глубокая полярность его товаропроизводителей с позиций наличия земельных ресурсов. Глубина проблемы концентрации земли в «руках» крупных товаропроизводителей заключается в практическом отсутствии государственного регулирования вопросов социальной направленности ведения крупного аграрного бизнеса, участия его представителей в формировании инфраструктуры, социальной сферы, создании рабочих мест в сельской местности, учитывая, что ментальные, природно-климатические, территориальные, ресурсные

возможности Украины предполагают эффективное развитие сельских территорий и увеличение благосостояния ее граждан.

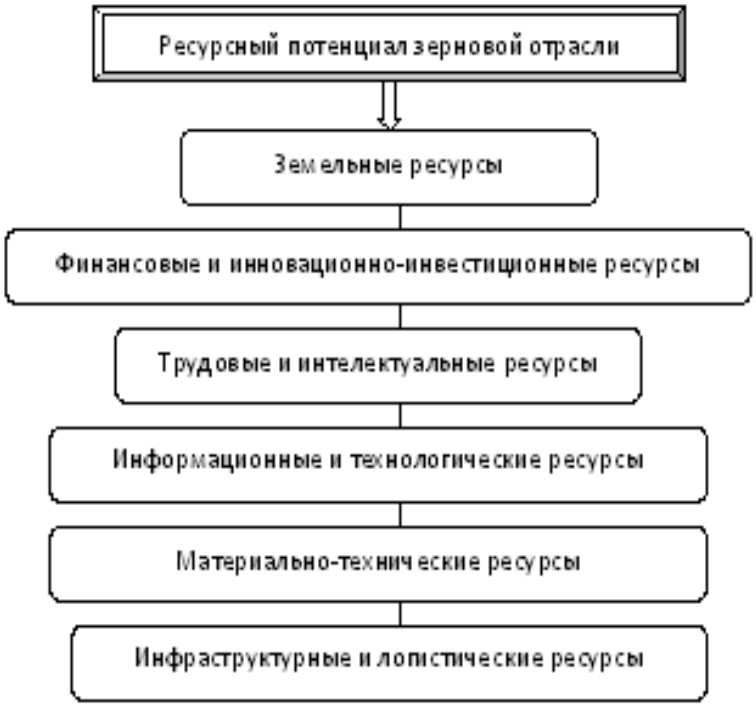

Рис. 1. Составляющие ресурсного потенциала зерновой отрасли.

Наличие основного средства производства – земли, предполагает наличие финансовых и инновационно-инвестиционных ресурсов. Конкурентоспособность капитала обусловлена готовностью к внедрению инноваций. Инновационным ресурсом в зерновой сфере являются: селекционная работа по выведению новых сортов и гибридов, новые подходы к системе удобрений и средств защиты растений, методы обработки почв, внедрение высокотехнологического оборудования в сере сельхозтехники, лабораторных исследований, новых методов и моделей управления, основанных на использовании элементов когнитивного моделирования и эвентуальных стратегий.

Производство зерна специфическая отрасль, заниматься которой могут все виды товаропроизводителей. Мелкие предприятия с целью собственного обеспечения, в т.ч. животноводческих потребностей; средние производители с целью обеспечения внутреннего рынка; крупные – с целью реализации экспортного потенциала и формирования валютных доходов. Особое внимание при оценке необходимости инвестиций в зерновую отрасль следует обращать на отдельные составляющие, в частности инфраструктурные ресурсы, которые нуждаются в обновлении и развитии на фоне увеличения объемов производства и экспорта зерна. Важна реализация кредитных и инвестиционных проектов с целью формирования парка вагонов-зерновозов, а также создания оператора-экспедитора морских зерновых перевозок, реализация форвардных и спотовых закупочных программ на внутреннем рынке.

Необходимость привлечения инвестиций с целью увеличения темпов технического и технологического оснащения ведения зернового производства никоим образом не уменьшает значение трудовых и интеллектуальных ресурсов, наличие или отсутствие которых проявляется в конечных результатах. Специфика в сфере зернопроизводства, связанная с концентрацией ресурсов, указанная нами выше, обуславливает сокращение количества персонала крупными товаропроизводителями, в то же время наращивая их интеллектуальный потенциал. Мелкий и средний бизнес не имея определенных финансовых возможностей утрачивает конкурентные преимущества в указанной сфере, в то же время играя ключевую роль в формировании рабочих мест для сельских жителей. По нашему мнению, в сложившихся условиях необходим глубокий, взвешенный и аргументированный государственный подход, обоснованный и согласованный с

соответственными научными расчетами в направлении разработки концепции экономической безопасности товаропроизводителей зерна, которая сможет предусмотреть возможные риски в современных условиях ведения хозяйства и существенного выхода на мировой рынок зерновой продукции.

Информационные и технологические ресурсы тесно связаны с инновационно-инвестиционными, финансовыми, интеллектуальными, инфраструктурными поскольку предусматривают разработку и внедрение новых информационных программ и оборудования, подходов в управлении бизнесом, внешнеэкономической деятельностью и пр. В этой сфере абсолютно успешными являются крупные зерновые компании, аккумулирующие возможности и эффективность использования ресурсного потенциала. Современные возможности позволяют использовать глобальную информационную сеть, которая обеспечивает пользователям возможность обмениваться информацией, совместно использовать технические и программные средства, информационные ресурсы. Научные разработки, связанные с технологией производства и эффективности использования ресурсного потенциала, должны предусматривать постоянный мониторинг информационных показателей. Объединение усилий науки и практики позволяет более продуктивно распределять имеющиеся ресурсы, создавать и реализовывать стратегии развития и экономической безопасности товаропроизврдителей зерна и отрасли в целом.

Важной составляющей ресурсного потенциала является технический, обеспечение высокого качества которого гарантирует, в значительной степени, эффективность зерновой отрасли. Динамика цен на технические средства и совокупный индекс расходов материально-технических ресурсов промышленного происхождения, отнесенных на производство сельхозпродукции, сохраняет многие годы стабильную динамику роста. В итоге это приводит к существенному росту себестоимости производимого зерна, снижению его качественных характеристик, продукция утрачивает конкурентные преимущества. Возникают проблемы с окупаемостью вложенного капитала, поскольку цены должны быть обоснованы на основе модели цены производства на условиях воспроизводства ресурсного потенциала, а также эквивалентными достигнутому уровню развития продуктивных сил в отрасли. На сегодняшний день состояние первичного рынка технических ресурсов характеризует слабая конкуренция, минимальная государственная поддержка. Такие проблемы частично можно решить с помощью лизинга и вторичного рынка техники. Организационно-экономические основы воспроизводства и эффективного использования технического потенциала товаропроизводителями зерна укрепит позиции самообеспечения продовольственной безопасности страны и формирования экспортных ресурсов [3].

В условиях увеличения объемов экспортной торговли совершенствование инфраструктурных объектов, а также всей логистической системы приобретает для зернового рынка все большее значение. Так, в текущем сезоне из Украины экспортировано более 30 млн. тонн зерновых культур, что составляет около 53% выращенного урожая. С учетом того, что более 98% экспорта обеспечивается через морские порты, достаточно остро стоит вопрос развития данного сегмента. Кроме того, каждая тонна из указанного объема должна быть своевременно отгружена на линейном элеваторе и также своевременно доставлена в порт каким-либо видом транспорта.

Особенно наглядно системные изменения в любой сфере видны при наличии динамичной информации, которая позволяет сделать аналитические сравнения, провести мониторинг состояния и определить меры по устранению негативных и угрожающих ситуаций. В табл. 1 приведены показатели наличия и эффективности использования отдельных видов ресурсного потенциала зерновой отрасли в динамике.

Исходя из предоставленных данных, зерновая отрасль Украины, в целом, имеет необходимые ресурсы и динамику роста, в то же время демонстрируя неэффективность их распределения и использования, что отражается в колоссальном падении прибыльности и уровня рентабельности в 2013 году. Основными факторами, влияющими на создавшееся положение, являются увеличение себестоимости производства зерновых и двойное снижение государственного финансирования. Сложившаяся ситуация свидетельствует о необходимости эффективной системы экономической безопасности, основанной на управлении рисками, в частности в оценке ресурсного потенциала.

Таблица 1. Динамика показателей эффективности использования ресурсного потенциала зерновой отрасли Украины

Показатели	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2013 г. в % к 2009 г.
Посевная площадь, тыс. га	15837	15090	15724	15449	16210	102,4
Урожайность, ц/га	29,8	26,9	37,0	31,2	39,9	133,9
Внесено удобрений под зерновые на 1 га посевов: минеральных, кг пит. вещ.	51	63	71	79	87	170,6
органических, т	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	100
Валовая продукция (зерно)в пост. ценах 2010 г, млн. грн. на 1 га посевов зерновых, всего, млн. грн.	-	2758	3847	3198	4133	-
Полная себестоимость 1 га посевов, тыс. грн.	1430,8	1481,7	1878,9	2772,9	2814,8	196,7
Государственная поддержка, тыс. грн.	22758,8	26121,0	17119,4	23666,9	6225,7	27,4
Прибыль на 1 га посевов зерновых, тыс. грн.	103,7	205,4	489,4	422,1	42,2	40,7
Уровень рентабельности, %	7,3	13,9	26,1	15,2	1,5	20,6
Валовая продукция (зерно) на среднегодового рабочего: всего, млн. грн.	-	0,03	0,04	0,03	0,04	-
Фондоотдача, грн.	х	0,84	1,18	0,91	0,98	-
Фондоемкость, грн.	х	1,19	0,85	1,10	1,02	-
Фондообеспеченность, млн. грн/га	х	3,27	3,26	3,51	4,20	-
Фондовооружение, млн.грн.	х	0,04	0,03	0,03	0,04	-
Электровооружение труда, кВт-ч	4325	2248	4227	5913	7653	176,9
Обеспеченность на 1000 га пос. пл. зерновых, ед.: тракторами	-	10	9	10	9	-
зерноуборочными комбайнами	-	4	4	4	4	-
кукурузоуборочными комбайнами на 1000 га пос. пл. кукурузы на зерно)	-	1	1	1	1	-

Источник: рассчитано по данным Государственной службы статистики Украины [4,5].

Выводы. Базис любого хозяйствования включает наличие ресурсов, а дальнейшая эффективность их использования является свидетельством рациональной и обоснованной системы управления. Мониторинг состояния и динамика развития ресурсного потенциала в зерновой отрасли позволили сформулировать основные подходы к приоритетным направлениям формирования и использования его ресурсного потенциала и сформулировать следующие ключевые выводы:

- конкурентоспособность необходимо рассматривать с позиций разных групп товаропроизводителей зерна;
- ресурсный потенциал предусматривает комплексный подход к вопросу его формирования, оптимизации и рационального использования;
- приоритетным направлением является оценка отдельных составляющих ресурсного потенциала с учетом стратегических направления развития отрасли и государственных программ;
- перспективными в оценке конкурентоспособности зернопроизводства считаем исследования в направлении экономической безопасности как товаропроизщводителей, так и ранка зерна, что особенно важно в условиях глобализации экономических связей и наращивании отечественного экспорта зерновой продукции.

Список использованных источников:

1. Непочатенко О.О. Формирование и использование ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий / О.О. Непочатенко, О.Т. Прокопчук, М.А. Коротеев // Сборник научных трудов Уманского национального университета садоводства. – Ч. 2. – Экономика. – Вып. 81. – 2012. – С. 9-20

2. Погрищук Б. В. Особенности формирования экономического базиса зернопроизводства и рынка зерна Украины [Электронный ресурс] / Б. В. Погрищук. – Режим доступа: http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/01/219.pdf
3. Иванишин В.В. Организационно-экономические основы воспроизводства и эффективного использования технического потенциала аграрного производства: [монография] / В. В. Иванишин. – К.: ННЦ ИАЕ, 2011. – 350 с.
4. Статистичний щорічник України за 2013 р. / За ред. О. Г. Осауленка. – ДССУ. – 2014 р. – 534 с.
5. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах за 2013 рік. Статистичний бюлетень / Відп. за випуск О. М. Прокопенко. – ДССУ. – 2014. – 84 с.

IMPORTANȚA GESTIONĂRII POTENȚIALULUI INTELECTUAL AL UNUI STAT ÎN CONTEXTUL ECONOMIEI BAZATE PE CUNOAȘTERE

CAVCALIUC Lucia, doctorand,
Institutul Național de Cercetări Economice, AȘM

Abstract: *Brain drain is currently a controversial phenomenon because many studies have shown that it can generate negative as well as positive effects. In Republic of Moldova, emigrational processes are increasing outlining trends and specific characteristics, which define the brain drain phenomenon and a major loss of intellectual human potential. Migration, particularly brain drain, contradicts the interests of economic development of the country. It includes youth, population living in the border region and certainly labor from strategic economic sectors.*

Exodul de intelect din Republica Moldova corelează strâns cu emigrarea forței de muncă. Migrația contrazice interesele de dezvoltare economică a Republicii Moldova. Ea cuprinde în primul rând tineretul, populația din regiunea de frontieră și în al trei-lea rând muncitorii din ramurile strategice (exod de intelect).

Printre efectele negative sunt reducerea potențialului uman calificat al statelor de origine a emigranților, creșterea poverii fiscale asupra celor rămași, reducerea productivității muncii, a competitivității și potențialului inovativ/creativ al statelor în curs de dezvoltare. Rate deosebit de înalte ale exodului de intelect, influențează negativ asupra creșterii PIB-ului, reducând ritmurile sale de creștere. Lipsa capitalului uman calificat în mod automat reduce numărul investițiilor în domenii cheie ale economiei cum sunt inovațiile și în care este nevoie de personal din cel mai înalt calificat. Literatura contemporană ne demonstrează existența unor efecte pozitive generate de către exodul de intelect. Cea mai mare contribuție pozitivă rămân să o aibă remitențele migranților, care prin valuta străină trimisă acasă contribuie la creșterea bunăstării populației dar și la mărirea veniturilor statului, aceasta fiind o sursă de venit ușoară, fără oarecare efort din partea statului.

Alte efecte pozitive pot fi considerate formarea unor relații de valoare cu statele străine. Odată ce migranții se stabilesc în alte state ei dezvoltă relații maritale, economice, politice, sociale, culturale cu țara gazdă. Aceste relații într-un târziu putând fi importante și pentru statul de origine a migrantului. Fluxurile de migrații de asemenea facilitează migrația viitoare. Fluxul de capital uman contribuie la liberalizarea migrației, crearea unei mai mari libertăți, perfecționarea legislației în domeniu etc.Este deosebit de important să menționăm că principalii beneficiari rămân a fi statele care primesc aceste fluxuri mari de capital calificat și obțin toate roadele activității lui. Aceste state sunt scutite de cheltuieli suplimentare pentru învățământ primar, secundar și superior. Ele doar obțin cadrele calificate, gata de a fi angajate și de a contribui la creșterea economică a statelor. Deci în contextul exodului de intelect mereu este vorba de „cele două tabere” care reprezintă pe de o parte statele în curs de dezvoltare care alimentează cu brațe de muncă cea de-a doua tabără a statelor dezvoltate care primește fluxul de specialiști. Stabilitatea economică și politică, noi oportunități de dezvoltare și cercetare, condiții mai bune de trai și un salariu mai mare sunt doar unele din principalele motive pentru care emigranții își părăsesc baștina în căutarea tărâmului fermecat în care visul său de autorealizare va deveni o realitate.

În cazul Republicii Moldova, impactul exodului de intelect are atât efecte pozitive cât și negative. În acest studiu avem ca scop studierea pierderilor de potențial intelectual.Conform datelor științifice oferite de Biroul Național de Statistică, procesul de emigrare din Republica Moldova , și anume evoluția numărului de emigranți se prezintă în figura 1).

Datele oficiale ne prezintă un fenomen de migrare cu tendințe de descreștere, ceea ce la drept vorbind nu reprezintă realitatea. Trebuie să menționăm că aceste date includ persoanele care și-au schimbat domiciliul în străinătate în definitiv, de aceea nu poate fi vorba ca aceste date să oglindească întreaga situație demografică de emigrare din Republica Moldova. Astfel, potrivit Anchetei Forței de Muncă, în perioada anilor 2000 – 2009 peste hotare se aflau în jur de 10% din numărul total al populației țării, sau până la 25% din populația economic activă.[1]Aceste cifre sunt alarmante pentru Republica Moldova deoarece în contextul unei dezvoltări economice durabile, populația economic activă are un rol cheie.

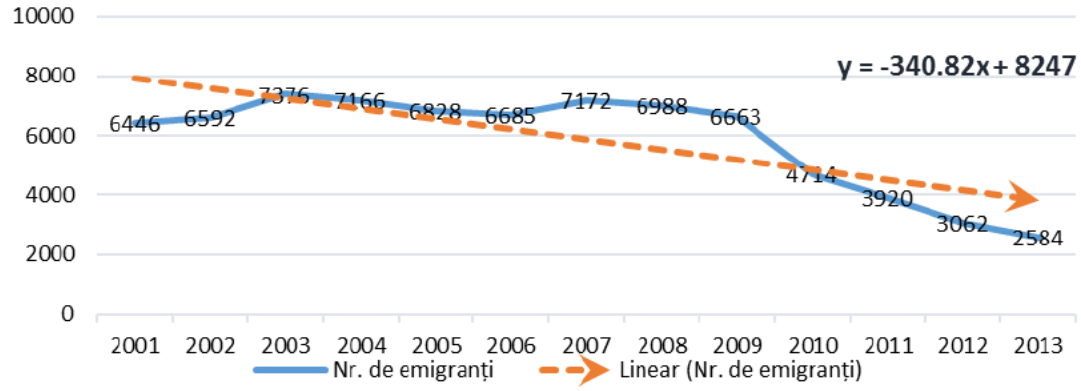

Figura 1. Evoluția numărului de emigranți din Republica Moldova pe perioada anilor 2001-2013
Sursa: realizat de autor cu datele BNS.

Reieșind din poziția geografică și preferințele populației, în ceea ce privește emigrarea, de-a lungul timpului s-au dezvoltat anumite preferințe. Pentru a vedea cum au evoluat preferințele emigranților de-a lungul anilor 2001 – 2012 vom analiza graficul din figura 2.

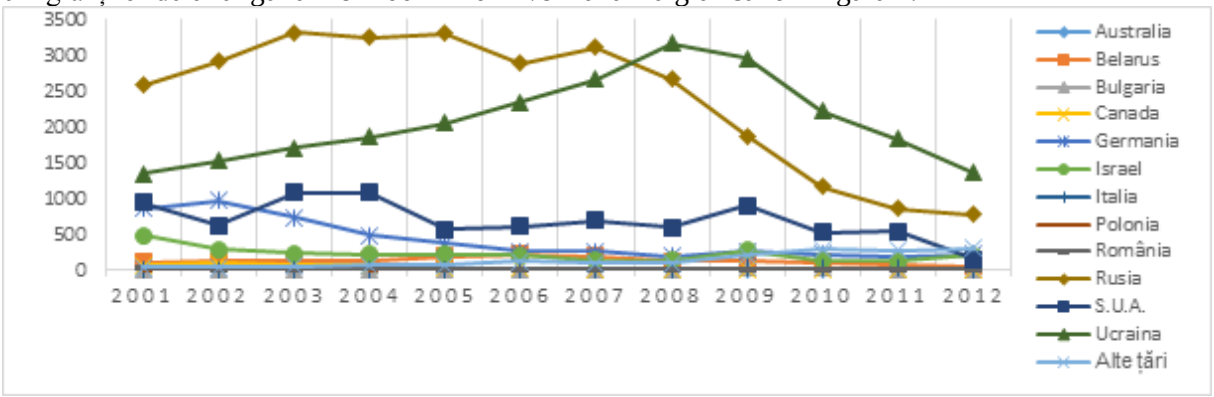

Figura 2. Emigranți din RM după țara de destinație, în perioada anilor 2001 – 2012
Sursa: Grafic realizat de autor după datele BNS.

Conform acestor date, observăm că principalele destinații ale emigranților moldoveni sunt Rusia, Ucraina, SUA, Germania, Israel, Belarus, Canada și Australia, adică țări de care sunt legați având un istoric comun în cadrul URSS (Rusia, Ucraina), sau țări care le oferă un șir de oportunități precum locuri de muncă mai bine plătite, condiții de viață mai bune, stabilitate socioeconomică și politică etc. Ținem să menționăm că în conformitate cu graficul de mai sus interesul emigranților moldoveni față de destinația în Rusia și Ucraina este în mare descreștere spre deosebire de alte destinații precum SUA, România, Italia ș.a. țări, față de care interesul rămâne a fi oarecum constant.

[1] Poalelungi Olga.Aspecte ale Migrației Intelectuale din Republica Moldova, ÎN: Brain Drain.Cazul Republicii Moldova, Chisinau, 2011, p.260

Este important să se țină cont de faptul că statistica oficială nu deține un șir de date precise cu privire la migrația studenților, de exemplu. Tot mai mulți studenți din instituțiile din învățământ superior din Moldova sunt antrenați în diferite programe de schimb pentru tineret, cum ar fi programele: „Work & Travel”, „Au pair”. Însă practica ne demonstrează că de cele mai multe ori, studenții din Republica Moldova, beneficiind de acest program nu respectă concepția primară și își prelungesc benevol șederea în S.U.A. în detrimentul studiilor în derulare de acasă. Și mai rău este faptul când studenții se înscriu la acest program fiind în anul de absolvire, astfel după obținerea diplomei ei pleacă peste hotare și de cele mai multe ori rămân acolo pentru ani buni, sau nu se mai întorc. Programele respective nu sunt reglementate prin norme naționale, ceea ce face dificilă evidența statistică a persoanelor implicate în aceste procese. Deși programele creează anumite posibilități pentru schimbul de experiență și studii, dar în egală măsură contribuie și la plecarea ulterioară a studenților prin rețeaua dată la muncă peste hotare pentru o perioadă îndelungată, cu abandonarea studiilor. Potrivit datelor Ambasadei S.U.A., numai în această țară pe parcursul anilor 2008 – 2009 au plecat circa 10 mii de studenți, dintre care 20% nu au revenit în Moldova după expirarea termenului contractului.[1] Astfel, există un efect negativ dublu al migrației ce rezultă din conjugarea efectelor negative ale plecării tinerilor care au și un nivel avansat de studii.

Pentru a înțelege mai bine evoluția acestor fenomene se propune analiza următoarelor date din statistica oficială.Analizând datele oferite de statistica oficială în această anchetă observăm că numărul persoanelor aflate peste hotare în scop de muncă este în continuă creștere din anul 2000. În figura 3 este prezentată evoluția numărului migranților pe perioada anilor 2000 – 2013.

Cu ajutorul trendului linear, accentuăm tendința de creștere a indicatorului. Ecuația lineară a trendului este: $y = 10272x + 216640$.

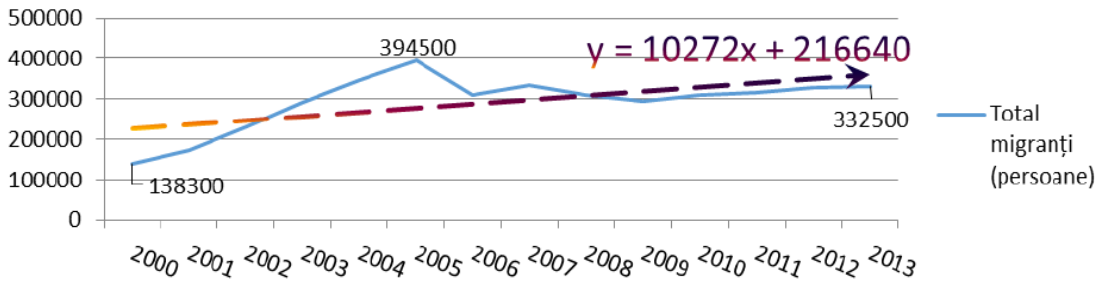

Figura 3. Evoluția numărului de persoane provizoriu aflate peste hotare în scop de muncă
Sursa: Realizat de autor, în baza datelor BNS

Reieșind din datele de mai jos putem concluziona că în anul 2013, având o cotă a emigranților cu studii superioare, aflați peste hotare în scop de muncă, de 10,85% în date oficiale, putem vorbi despre un puternic fenomen al exodului de intelect care își mărește amploarea cu ritmuri stabile de creștere din 2000 până în prezent.

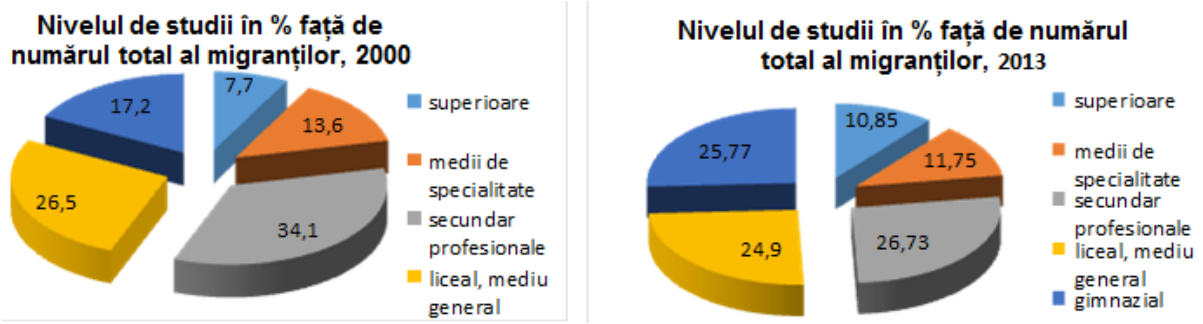

Figura 4. Comparație a migranților după nivelul de studii, în %, în anul 2000 și 2013
Sursa: realizat de autor după datele BNS.

[1] Idem, pag.260

Pentru a înțelege și mai bine care este totuși efectul net al exodului de intelect din diferite aspecte (sporul migratoriu), considerăm că este important de a fi analizată emigrarea și imigrarea, ca două mari fluxuri care pe de o parte seacă potențialul uman al Republicii Moldova, iar pe de altă parte alimentează populația locală cu persoane din străinătate.

Conform BNS imigrantul este acel cetățean străin sau apatrid care a obținut dreptul de a se stabili cu traiul permanent sau temporar în Republica Moldova. Deci prin urmare anume această categorie a populație urmează a fi analizată în acest studiu.

Analizând graficul din figura 5 observăm că numărul imigranților din Republica Moldova din anul 1993 până în 2012 este în continuă creștere, anual înregistrându-se o creștere de 66 persoane. Trendul liniar al ecuației numărului imigranților fiind $y = 76,632x - 1110,5$.

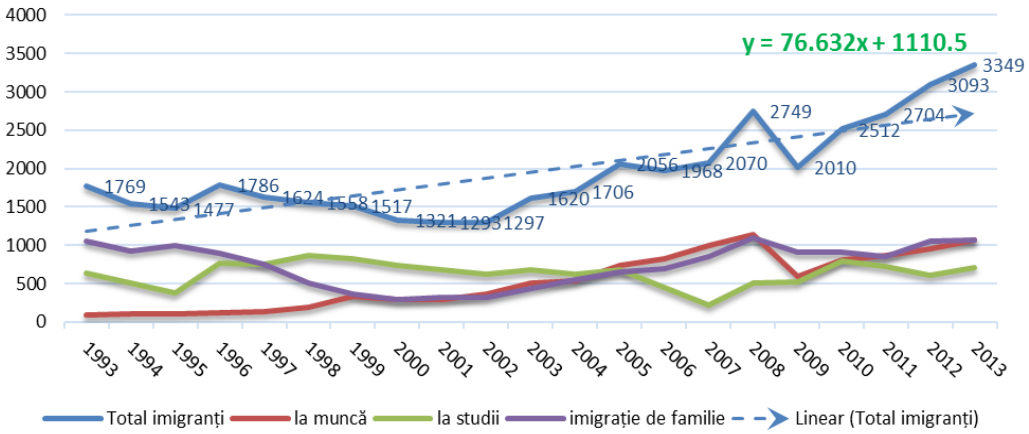

Figura 5. Dinamica imigranților din Republica Moldova în perioada anilor 1993 – 2013 și scopul imigrației

Sursa: Realizat de autor conform datelor statistice oficiale ale BNS

Dacă atragem atenție la scopul imigrației atunci trebuie să evidențiam trei scopuri majore:

- la muncă;
- la studii;
- întregirea familiei.

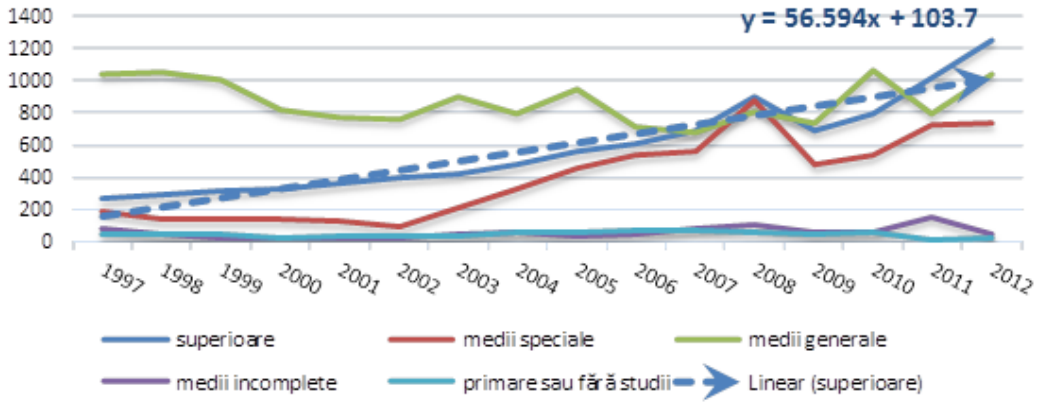

Figura 6. Analiza imigranților din Republica Moldova după nivelul de studii pentru perioada anilor 1997 – 2012

Sursa: Realizat de autor după datele oficiale ale BNS[1]

[1] www.statistica.md

Din anii 1993 până în 1997 pe primul loc în scopurile imigrației se afla întregirea familiei, apoi studiile și munca. Din anul 1997 până în anul 2004 pe primul loc se afla scopul studiilor, iar numărul imigranților la muncă sau familie fiind aproximativ același. În perioada actuală, din anul 2005 și până în prezent în topul motivației de imigrație în Republica Moldova sunt angajarea în câmpul de muncă și reîntregirea familiei. Numărul imigranților la studii a cunoscut o micșorare în anii 2005 – 2007, iar din 2007 fiind iarăși în creștere.

Examinând cu atenție nivelul de studii al imigranților pe perioada anilor 1997 – 2012, ajungem la concluzia că majoritatea imigranților din Republica Moldova au studii medii generale. Numărul imigranților cu nivel de studiu mediu general nu a variat prea mult de-a lungul acestor ani. În schimb se cunoaște o creștere însemnată a imigranților cu studii superioare și studii medii speciale.

Analizând figura de mai jos (fig. 7) ne dăm bine seama de schimbările vertiginoase care au avut loc în structura imigranților după nivelul de studii. Dacă în trecut prevalau imigranții cu nivelul de studiu mediu general cu o cotă de 64% în anul 1997, atunci în anul 2013, 51% din imigranți au studii superioare.

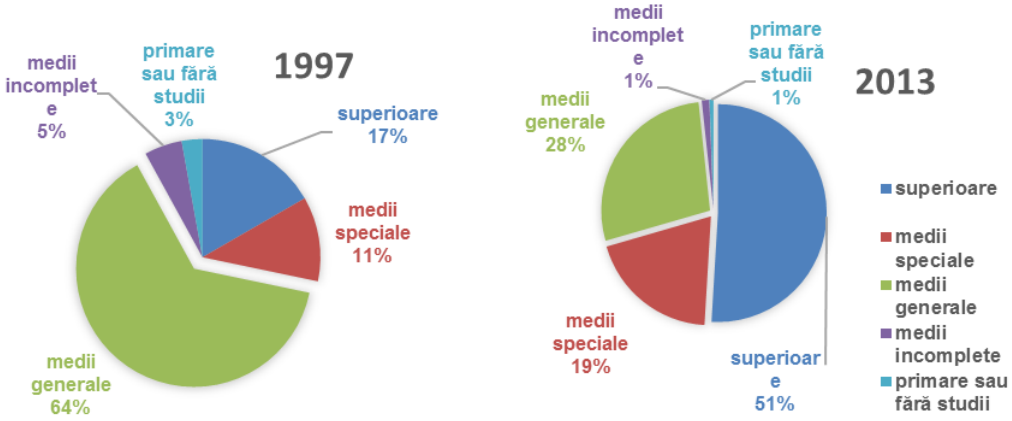

Figura 7. Analiza imigranților din Republica Moldova după nivelul de studii în anul 1997 și în anul 2013

Sursa: realizat de autor după datele BNS

Figura 8 ne oferă o analiză comparativă dintre emigrarea și imigrarea din Republica Moldova.

Spre deosebire de numărul imigranților din Republica Moldova care este în creștere (peste 66 de persoane anual), conform statisticii oficiale numărul emigranților din Republica Moldova este în descreștere (peste 284 de persoane anual). Dacă analizăm procesele de migrație operând doar cu aceste date, obținem un spor migratoriu pozitiv (764 persoane). Însă dacă operăm cu datele anchetei de muncă, conform căreia în anul 2013, peste hotarele țării în scopul găsirii unui loc de muncă, se aflau 332450 moldoveni, atunci ne dăm bine seama că un spor migratoriu negativ este ceea ce oglindește realitatea din Republica Moldova.

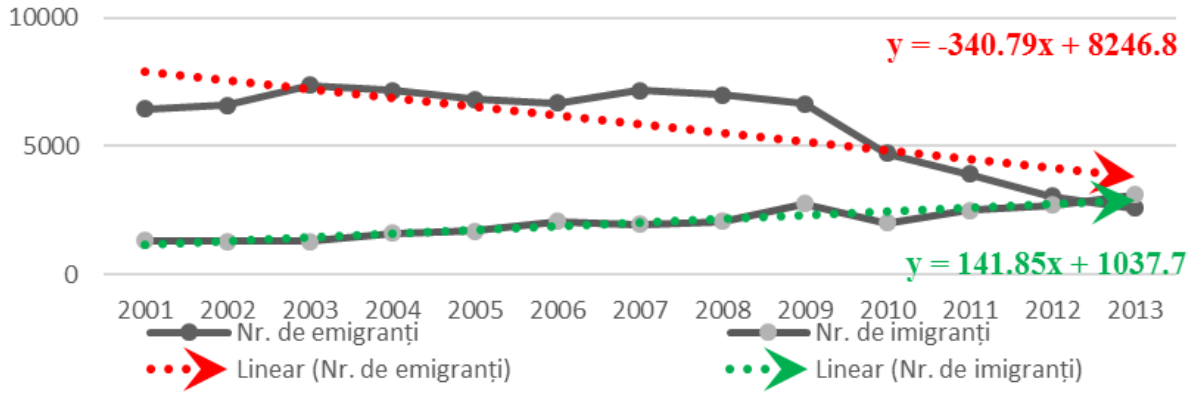

Figura 8. Evoluția numărului de emigranți și imigranți din Republica Moldova pe perioada anilor 2001 – 2013

Sursa: realizat de autor cu datele BNS.

Prin urmare analizând datele prezentate în acest studiu ne dăm bine seama ca procesele de migrare din Republica Moldova au unui efect net negativ. Chiar dacă în prezent deja se conturează o nouă situație în care cota imigranților cu studii superioare este în creștere, ajungând la 51% în anul 2013, totuși acest „câștig” modest de creieri pe care îl are Republica Moldova pe seama forțelor de muncă străine nu se poate compara cu pierderile masive de persoane calificate. Prin urmare ar trebui să se urmărească gestionarea adecvată a emigrației și migrației economice pentru compensarea deficitului de forță de muncă internă în anumite sectoare. În ciuda existenței piețelor competitive integrate la nivel global și lipsei externalizării procesului de învățare, țările lumii se dezvoltă neuniform, existând mari decalaje în progresul tehnico-științific și în cunoștințele manageriale dintre țări și continente. Chiar și în lipsa barierelor de distribuire a cunoștințelor care pot fi create de imperfecțiunile piețelor lumii, se observă fenomenul în care Nordul este o destinație de potențial intelectual mult mai atractivă decât Sudul, în același mod Vestul fiind mai atractiv decât Estul Exodul potențialului intelectual este un fenomen a cărui amploare crește anume datorită diferențelor nivelului de dezvoltare dintre țara de origine și țara de destinație a emigranților calificați. Migrația internațională influențează în mod direct dezvoltarea economică a lumii.

Conceptul de management al cunoștințelor poate fi implementat nu doar la nivel de întreprinderi dar și la nivel de instituții, la nivel de țară. Realizarea de noi tehnici și pârghii de cooperare între toate instituțiile de stat cât și internaționale care participă în mod direct sau indirect la gestionarea migrației, pieței muncii, elaborarea de politici etc.

Concluzii și recomandări

Drept concluzie putem spune că exodul de intelect în Republica Moldova influențează negativ dezvoltarea economiei statului, deoarece aproximativ 25% din populația activă se află peste hor în scop de muncă, dintre care 10.85% au studii superioare. Acest fenomen nu poate contribui la o dezvoltare durabilă a economiei naționale și pentru a reduce amploarea acestuia este nevoie de aprecierea obiectivă și cantitativă a fenomenului exodului potențialului intelectual; actualizarea datelor statistice și a modalităților lor de colectare; elaborarea unor modalități de calcul și prognozare a fenomenului, elaborarea și implementarea de politici coerente în dezvoltarea unei economii sustenabile; o gestionare eficientă a proceselor de migrație, îndeosebi crearea de pârghii și metode actualizate de reintegrare a emigranților în societatea.

ORGANIZAREA ŞI FUNCŢIONAREA SISTEMULUI DE PROTECŢIE SOCIALĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ

BULGAC Corina, doctorand,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract *Social protection issues are a special concern for states on the road of transition to a market economy in general and our country in particular. Social protection is achieved through social programs, which include measures and instruments to ensure higher living standards and better quality of life and protect the population from the negative effects such as unemployment, poverty, labor outflow, inflation, impoverishment effects that may occur at certain times due to various economic and social conditions.*

În contextul implementării valorilor de integrare europeană, pentru Republica Moldova construirea unei societăţi incluzive reprezintă una din condiţiile de bază în realizarea obiectivelor de creştere economică durabilă, dezvoltare a unui sistem de protecţie socială cît mai eficace, precum şi asigurarea unei coeziuni sociale. Incluziunea socială la nivel naţional are ca prioritate creşterea generală a standardului de viaţă al populaţiei, şi facilitarea accesului la resurse, drepturi şi servicii.

În Uniunea Europeana nu există un singur model de protecție socială, ci, datorită traiectoriei specifice fiecarei țări în modul de rezolvare a problemelor, au aparut diferite modele. Acestea au fost etichetate de teoreticieni în funcție de diferite criterii pe de o parte geografice (modelul scandinav,

anglo-saxon, mediteranean, continental), pe de alta parte ideologice (social-democrat, conservator, liberal, catolic). În fiecare caz s-a ținut însă cont de chestiuni de fond de tip simbolic, economic și politic. Cu toate acestea, UE continuă eforturile de apropiere a acestor modele diferite spre un model comun, chiar se vorbește despre construirea unui model european de servicii sociale.

Statele membre sunt libere să își definească semnificația pe care o acordă serviciilor sociale. Acestea reprezintă de regulă una sau mai multe din următoarele caracteristici de organizare: funcționare bazată pe principiul solidarității; caracter polivalent și personalizat care să se ocupe de diferitele aspecte necesare pentru a garanta drepturile umane fundamentale și a proteja persoanele cele mai vulnerabile; absența dorinței de a obține profit din această activitate ; participarea voluntarilor; o profundă înrădăcinare într-o tradiție culturală locală- acest lucru se reflectă într-un mod special în a apropia existența între prestatorul de servicii sociale și beneficiar; existența unei relații între prestatorul de servicii sociale și beneficiarul acestora; această relație, fiind una asimetrică, ce nu se poate compara cu relația existentă în mod normal între prestatori și consumatori.

Protecţia socială, în general, optează pentru asigurarea unui standard de viaţă de bază pentru toți oamenii, indiferent de categoriile pe care le reprezintă și mijloacele de care dispun. În acest sens, condiţiile concrete şi nevoile diferite care se cer acoperite fac ca şi modalităţile de realizare a protecţiei sociale să fie diferite, dar avîndu-se un singur obiectiv final – cel al asigurării unui nivel de trai decent al populației.

Acţiunile de protecţie socială sunt dintre cele mai diverse, fiind reglementate de norme ale mai multor ramuri de drept. Astfel, asigurarea unui mediu înconjurător sănătos, asigurarea respectării drepturilor în domeniile educațional, locativ, precum și în alte domenii sociale constituie măsuri de protecţie socială. Efectele negative ale crizei economice **și** financiare globale **declanșate** la finele anului **2008** au marcat profund situația economică a **Republicii Moldova,** afectând în mare măsură **și** sfera socială. Multe probleme sociale care au existat **și** până la criză s-au acutizat **și** mai mult. Aceasta a generat deteriorarea principalelor caracteristici sociale: reducerea numărului total al populației active **și ocupate,** aprofundarea tendințelor negative în procesele **demografice, creșterea șomajului,** menținerea unei diferențieri nejustificate a veniturilor diverselor grupuri social-demografice ale populației.

Reformarea sistemului național de protecţie socială a implicat necesitatea unui sistem de evaluare **și** monitorizare în domeniu, capabil să măsoare **și** să reflecte problemele ce apar. Pentru atenuarea consecințelor nefaste **și depășirea** situației Guvernul **și-a** asumat responsabilitatea majoră în vederea stabilizării **și** relansării economice a republicii prin promovarea politicilor de stimulare economică **și** a celor cu caracter social, susținute de reforme care să asigure **creșterea** economică durabilă **și** reducerea sărăciei. Una din priorităţile Republicii Moldova la etapa actuală este promovarea unei politici sociale coerente şi consecvente ajustate la condiţiile perioadei pe care o trăim, precum și la standardele europene din domeniu.

În conformitate cu noua Constituţie a Republicii Moldova (1994) „economia Republicii Moldova este o economie de piaţă, de orientare socială”, „orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă şi la protecţia împotriva şomajului” , iar „statul este obligat să ia măsuri pentru orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea lui şi a familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile medicale necesare”.

Conceptul de protecţie socială a fost prima oară introdus de către John K. Galbraith şi defineşte politica de protejare a categoriilor defavorizate ale populaţiei, prin măsuri ce urmăresc alinierea acestor categorii la un nivel de trai decent. El consideră ca fiind cea mai urgentă măsură "prevederea dreptului celor care nu-şi pot găsi un loc de muncă de a avea un venit garantat sau alternativ".

Protecţia socială reprezintă ansamblul acţiunilor întreprinse de societate în scopul prevenirii, al diminuării şi înlăturării consecinţelor unor evenimente considerate a fi riscuri sociale, ce influenţează nivelul de trai şi calitatea vieţii.

Obiectivul principal al protecţiei sociale îl constituie diminuarea sau chiar înlăturarea consecinţelor unor riscuri asupra mediului şi nivelului de trai ale unor segmente ale populaţiei.

În fundamentarea şi promovarea politicii sociale sunt considerate principii de importanţă foarte mare:

- ✓ protecţia demnităţii umane;

- ✓ eliminarea oricărei forme de discriminare în întreaga societate.

Orice sistem de politici sociale este alcătuit din diverse beneficii şi servicii sociale. Ele au rolul de a acoperi întreaga gamă de nevoi de bază şi pentru toate segmentele sociale de vîrstă sau ocupaţionale. Ansamblul *beneficiilor sociale* formează *sistemul de protecţie socială* a cetăţenilor, alcătuit din beneficiile universale (acordate tuturor cetăţenilor ca ,,bunuri de merit”, fără ca să se afle într-o situaţie de risc: educaţia gratuită şi obligatorie este un bun exemplu) şi *sistemul de securitate socială* (destinat să răspundă unor nevoi speciale ale unor cetăţeni aflaţi în situaţie de risc, de vulnerabilitate). Pornind de la acest principiu, în cadrul dreptului protecţiei sociale evidenţiem două direcţii de bază : **asigurările sociale** şi **asistenţa socială**. Politicile din domeniul protecţiei sociale a familiei şi copilului ca parte componentă a
sistemului de protecţie socială au menirea de a oferi o asistenţă adecvată copiilor, familiilor cu copii în scopul asigurării unui trai decent.

Menţionând elementele constitutive ale protecţiei sociale în Republica Moldova şi cercetând actele legislative din domeniul dat, evidenţiem o totalitate de prestaţii de asigurări sociale şi asistenţă socială pentru cei care sunt supuşi riscului. Legea asistenţei sociale a Republicii Moldova, stipulează că prestaţiile de asistenţă socială se pot exprima în bani şi în natură, indicîndu-se totodată că asistenţa socială poate fi acordată şi indirect, sub formă de gratuităţi sau de reduceri la procurarea unor bunuri sau la plata unor servicii curente, ce ţin de locuinţă, sub formă de scutiri sau reduceri de impozite.

Principalele măsuri de protecţie socială sunt: oferirea de noi locuri de muncă; subvenţionarea unor produse şi servicii destinate populaţiei; compensaţii băneşti acordate persoanelor cu venituri fixe; facilităţi fiscale; ajutor de şomaj; asistenţă socială; asigurări socială.

Prin protecţie socială, după V.Iudina, se mai înţelege activitatea statului, îndreptată spre asigurarea procesului de formare şi de dezvoltare a personalităţii umane, ocolind şi neutralizând factorii negativi, care influenţează asupra personalităţii, şi creând condiţii prielnice pentru afirmarea individului.

Sub aspect organizaţional sistemul de protecţie socială este sistemul de măsuri realizate de stat în numele societăţii în scopul acordării mijloacelor de existenţă anumitelor pături sociale. În general, putem menţiona că, este acceptată ideea conform căreia noţiunile de *protecţie socială* şi *securitate socială* sunt sinonime. *Securitatea /protecţia socială* constituie o componentă importantă a politicii sociale a unui stat ce urmăreşte susţinerea unor categorii sociale prin acordarea de pensii, alocaţii, îndemnizaţii, ajutoare, compensaţii etc. unor persoane salariate sau nesalariate. Securitatea socială este definită ca protecţie pe care societatea o acordă membrilor săi printr-un ansamblu de dispoziţii publice contra mizeriei economice şi sociale, care îi ameninţă în caz de pierdere sau reducere a câştigurilor datorită riscurilor sociale: bolii, maternităţii, accidentului de muncă, şomajului, invalidităţii, bătrâneţii sau decesului, precum şi acordarea de îngrijiri medicale şi de alocaţii familiilor cu copii.

În conformitate cu practicile internaţionale, sistemul securităţii/protecţiei sociale a unui stat include:1)asigurările sociale; 2)asistenţa socială; 3)fondul de şomaj (figura 1).

Figura 1. Structura sistemului securităţii sociale

Sursa: Elaborat de autor în baza Legii RM nr. 1276-II din 28 decembrie 1999 privind sistemul public de asigurări sociale.

Asigurările sociale reprezintă un sistem de indemnizaţii băneşti, pensii, ajutoare, ce permit compensarea principalelor tipuri de pierdere a capacităţii de muncă şi, în consecinţă, a salariului din motive obiective: boală, şomaj, vârstă înaintată, naşterea copilului, schilodirea la locul de muncă – şi

alte prestaţii, prevăzute de legislaţie. Asigurările sociale se bazează pe principiul participării, adică pe contribuţiile personale ale asiguraţilor. Astfel, fiecare asigurat (salariat sau o altă persoană prevăzută de lege) varsă o contribuţie la o instituţie competentă, având dreptul, în cazul survenirii unui risc social, la o despăgubire.

Anume prin intermediul asigurărilor sociale se reflectă solidaritatea responsabilităţilor statale, al angajatorilor şi angajaţilor în vederea protecţiei sociale ai invalizilor, familiilor nevoiaşilor, unor categorii aparte de populaţie supuse producerii unor evenimente (riscuri asigurate) cum ar fi îmbolnăvirile, şomajul, decesul întreţinătorului, maternitatea, invaliditatea,vârstă înaintată şi alte cazuri de pierdere sau imposibilitate de obţinere a unor venituri proprii. Menţionând elementele constitutive ale protecţiei sociale în Republica Moldova şi cercetând actele legislative din domeniul dat, evidenţiem o totalitate de prestaţii de asigurări sociale şi asistenţă socială pentru cei care sunt supuşi riscului. Prestaţiile de asigurări sociale sunt toate elementele plătibile către asigurat din fondurile de asigurări sociale, constituite de Casa Naţională de Asigurări Sociale pentru efectuarea acestor prestaţii. Subiecţii, obiectele, formele şi tipurile de protecţie socială reprezintă structura sa, reflectată în Figura 2.

Figura 2. Structura protecţiei sociale a populaţiei

Sursa: elaborat de autor în baza Legii RM nr. 1276-II din 28 decembrie 1999 privind sistemul public de asigurari sociale.

Este necesar de a înţelege că munca, precum şi activitatea de antreprenoriat majorează substanţial nivelul de protecţie socială a populaţiei în cadrul economiei de piaţă. În afară de acestea, o atenţie deosebită se cere şi asupra faptului, că sistemul social se atribuie la o clasă specială de sfere, în componenţa cărora intră oamenii şi relaţiile dintre ei.

Misiunea de a asigura realizarea prerogativelor constituţionale ale Guvernului privind elaborarea, promovarea şi implementarea politicii statului în domeniul protecţiei sociale, familiei şi copilului este efectuată de Ministerului Protecţiei Sociale, Familiei şi Copilului conform regulamentului aprobat de Guvern la 14 martie 2007. Prestaţiile băneşti constituie şi cea mai răspîndită formă de asistenţă socială. Astfel, la noi în republică sărăcia care a afectat o mare parte a populaţiei impune statul să intervină prin diferite modalităţi în scopul înlăturării sau minimalizării consecinţelor diferitelor riscuri sociale. Conform Legislaţiei Republicii Moldova, diferite denumiri ale prestaţiilor băneşti: indemnizaţii, alocaţii, compensaţii, ajutoare materiale şi totodată remarcăm că actele normative în vigoare nu întotdeauna definesc aceste noţiuni sau ele sînt imprecise necesitînd o nouă abordare. Astfel Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la indemnizaţiile acordate familiilor cu copii, nu conţine noţiunea de „indemnizaţie”. Legea Republicii Moldova privind alocaţiile sociale de stat pentru unele categorii de cetăţeni stabileşte că, alocaţia socială de stat constituie o sumă de bani achitată lunar sau o singură dată din bugetul de stat persoanelor care nu

îndeplinesc condiţiile pentru obţinerea dreptului la pensie conform Legii Republicii Moldova privind pensiile de asigurări sociale de stat.

Pe plan naţional se află în derulare o serie de reforme în sistemul administraţiei publice, planificării şi gestionării mijloacelor bugetare şi promovării drepturilor omului, care au tangenţă directă cu sistemul de protecţie a familiei şi copilului. Capitole separate în domeniul protecţiei şi drepturilor copilului sînt incluse în Acordul de Asociere al Republicii Moldova cu Uniunea Europeană.

Toate aspectele enunţate reprezintă o reală oportunitate pentru abordarea unei noi viziuni a sistemului de protecţie a familiei şi copilului. Pînă acum cu suportul donatorilor şi partenerilor de dezvoltare s-au realizat multe lucruri importante, dar acestea acopereau doar segmente separate, cu intensitate şi abordări diferite, astfel încît, în ansamblu, structura sistemului purtînd un caracter fragmentar.

Serviciile sociale trebuie să permită, pe lîngă o abordare integrală, şi participarea cetăţenilor la viaţa comunităţii, şi de asemenea să îi responsabilizeze faţă de propria lor viaţă. În final trebuie menţionat faptul că incluziunea socială în cadrul UE a atins un nivel de consens între membri în ceea ce priveşte provocările cărora trebuie să le ofere un raspuns, în mod particular: eradicarea sărăciei infantile prin întreruperea cercului vicios al moştenirii dintre generaţii; crearea de piețe ale fortei de muncă cu adevarat incluzive; asigurarea unui trai decent pentru toţi; depăşirea discriminării şi creşterea nivelului de integrare a persoanelor cu dizabilităţi, a minorităţilor etnice şi a imigranţilor; abordarea excluderii sociale pe criterii financiare şi de îndatorare.

Pentru ca populaţia să se bucure de un sistem de protecţie socială care ar asigura o viaţă decentă, aceasta trebuie să fie bazat pe principiul echităţii sociale, asistenţa socială acordîndu-se în baza necesităţilor, derogîndu-se de la principiul categorial. Este necesar de a tinde în permanenţă spre dezvoltarea unui sistem de protecţie socială prin ansamblul tuturor instituţiilor, structurilor şi reţelelor de servicii care să corespundă cît mai real posibil nevoilor sociale ale populaţiei Republicii Moldova. Ajustarea serviciilor sociale la necesităţile persoanelor aflate în dificultate, într-un proces de schimbare continuă, în baza evaluării sistematice a impactului acestora asupra situaţiei beneficiarului, include consolidarea capacităţilor şi motivarea beneficiarului de a depăşi situaţia de dificultate, acolo unde este posibil, precum şi încurajarea implicării active a lui în viaţa socială. Beneficiarii unor astfel de servicii sociale, urmează să ajungă să-şi folosească la maximum capacităţile, disponibilităţile pentru a obţine bunăstarea personală. Finalitatea actului asistenţial este aceea de creştere a funcţionalităţii sociale a cetăţenilor, odată cu aceasta a bunăstării individuale, a calităţii vieţii lor. Acest proces necesită coordonare, mobilizare de eforturi şi eficientizare a resurselor existente, ceea ce în contextul schimbărilor sociale actuale reprezintă un element-cheie în realizarea politicii naţionale în domeniul protecţiei sociale a persoanelor aflate în dificultate, demonstrînd cu succes relevanţa conceptelor bazate pe stabilirea reţelelor, îngrijirii comunitare, voluntariatului, favorizînd astfel, incluziunea socială a acestor persoane.

Bibliografie:

1. Legea nr. 547-XV din 25 decembrie 2003 privind asistenţa socială a Republicii Moldova;
2. Legea nr. 489-XIV din 08.07.1999 privind sistemul public de asigurări sociale;
3. Bulgaru M., Dilion M. - Concepte fundamentale ale asistenţei sociale, Chişinău, 2000, 223p.
4. Casian A., Buşmachiu E. - Sistemul asigurărilor sociale: reforma, strategiile şi direcţiile de dezvoltare în Republica Moldova, INEI, Chişinău, 2002, 52p.
5. Ţiclea Alexandru, Tufan Constantin - Dreptul securităţii sociale, Bucureşti: GLOBAL LEX, 2003, 89p.
6. www.cnas.md
7. www.mmpcf.gov.md

РАЗВИТИЕ ЕВРОПЕЙСКОГО РЕГИОНА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

ЗАХАРОВА Ольга, кандидат экономических наук, доцент,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина

Abstract: *The article dwells upon the analysis of the European region's development indicators within the world economy in the conditions of global integration. The features of EU socio-economic development and the place of the EU countries in the global trading system are estimated. The trends of the intra-regional trade cooperation development and its impact on the European countries economic growth are investigated.*

Современное мировое хозяйство характеризуется неоднородной, полисистемной конфигурацией мирового экономического пространства, составляющими элементами которого выступают регионы, а формирующие их национальные экономики отличаются своей социально-экономической структурой, политическим устройством, уровнем развития производительных сил и производственных отношений, характером участия в международных экономических отношениях. Современные глобальные трансформационные процессы способствуют формированию функционально взаимосвязанной единой целостной мирохозяйственной системы, в которой четко определились три экономических центра, одним из которых выступает европейский регион, ядро которого формируют страны Европейского Союза.

Развитие интеграционного взаимодействия европейских стран основано на высоком уровне участия этих стран в международных хозяйственных связях. Европейский Союз, объединяющий 28 стран, образующих единое экономическое пространство на условиях взаимовыгодного сотрудничества, является наиболее развитым региональным интеграционным объединением в мире.

Либерализация торгово-экономических отношений в рамках объединения (свобода движения товаров, услуг, капиталов, рабочей силы), целенаправленная макроэкономическая политика позволили обеспечить Европейскому Союзу ведущие позиции в мировом хозяйстве, что подтверждается многими абсолютными и относительными показателями (табл. 1).

Таким образом, на долю Европейского Союза приходится 23,4% мирового ВВП, 7,1% населения мира, 32,5% мирового товарного экспорта, 43,3% мирового экспорта услуг 17,8% мировых объемов экспорта ПИИ, 17% мировых объемов импорта ППИ.

Анализ динамики ВВП стран ЕС показал существенного замедление темпов экономического роста после финансово-экономического кризиса 2008-2009 гг. в сравнении с периодом интенсивного роста 2000-2008 гг. Сравнивая темпы роста объемов мирового и европейского ВВП можно констатировать, что динамика мирового ВВП опережает темпы роста ВВП стран ЕС.

Таблица 1. Позиции Европейского Союза в мировом хозяйстве (2013г.)

Показатель	Значение	Удельный вес в мировых показателях, %
ВВП млрд. долл. США	17355	23,4
Населения, млн. чел.	511,7	7,1
Экспорт товаров, млрд. долл. США (2014г.)	6161	32,5
Экспорт услуг, млрд. долл. США (2014г.)	2137	43,3
Экспорт прямых иностранных инвестиций, млрд. долл.	250,5	17,8
Импорт прямых иностранных инвестиций, млрд. долл. США	246,2	17,0

В создании совокупного продукта ЕС не все страны объединения принимают одинаковое участие. Европейская комиссия разделяет страны-члены ЕС на три группы, классификация которых (по размеру ВВП) приведена в таблице 2.

Первая группа состоит из пяти крупнейших по размеру ВВП стран, на которые приходится 71% ВВП ЕС, вторые группа - двенадцать средних по размеру ВВП стран, на которые приходится 25,7% ВВП ЕС, третья группа - одиннадцать малых по размеру ВВП стран, в которых создается лишь 3,3% ВВП ЕС. Основная часть ВВП интеграционного объединения

приходится на наиболее развитые страны ЕС («интеграционное ядро»), которые в наибольшей степени ориентированы на взаимное сотрудничество и активно его развивают, а именно на Германию, Великобританию, Францию, Италию и Испанию. Однако по сравнению с 2000г. доля этих стран в совокупных объемах ВВП ЕС сократилась на 4,2%.

Таблица 2. Классификация стран-членов ЕС по объему ВВП*

Группа	Страна	Доля в ВВП ЕС, %	
		2013	2000
Крупнейшие страны (более 5% ВВП)	Германия	20,9	22,5
	Франция	15,8	15,7
	Великобритания	14,6	17,1
	Италия	11,9	13,0
	Испания	7,8	6,9
В целом по группе:		**71,0**	**75,2**
Средние страны (1- 5% ВВП)	Нидерланды	4,6	4,6
	Швеция	3,2	2,9
	Польша	3,0	2,0
	Бельгия	2,9	2,7
	Австрия	2,4	2,3
	Дания	1,9	1,9
	Финляндия	1,5	1,4
	Греция	1,4	1,5
	Португалия	1,3	1,3
	Ирландия	1,3	1,1
	Чехия	1,1	0,7
	Румыния	1,1	0,4
В целом по группе:		**25,7**	**22,5**
Маленькие страны (менее 1% ВВП)	Венгрия	0,7	0,6
	Словакия	0,6	0,2
	Люксембург	0,3	0,2
	Хорватия	0,3	0,2
	Болгария	0,3	0,2
	Словения	0,3	0,2
	Литва	0,3	0,1
	Латвия	0,2	0,1
	Эстония	0,1	0,1
	Мальта	0,1	0,1
	Кипр	0,1	0,1
В целом по группе:		**3,3**	**2,3**

*Составлено автором на основе [1], [2]

ЕС - мощный игрок в системе мировой торговли, и хотя его удельный вес в международной торговле товарами и услугами вследствие активного развития развивающихся стран, ежегодно постепенно уменьшается, регион выступает одним из основных экспортеров мира. В таблице 3 представлены показатели участия ЕС в мировой торговле товарами и услугами.

Как свидетельствуют данные таблицы, объемы экспорта товаров стран ЕС демонстрируют схожую динамику с аналогичным мировым показателем, т.е. общую тенденцию к росту с замедлением после 2004г., значительное падение показателей торговли в 2009г. и восстановлением растущей динамики в 2010 гг. Однако, следует отметить, что если объем мирового экспорта в 2010г. по сравнению с 2009г. увеличился на 21,9%, то экспорт стран ЕС характеризовался темпом прироста только в размере 12,5%. В 2012г. мировой экспорт характеризовался незначительным ростом в 0,4%, тогда как экспорт стран ЕС сократился на 4,6%. В целом доля стран ЕС в объемах мирового товарного экспорта за период 2000-2014 гг. колеблется в пределах 31,6-41,6% и характеризуется общей тенденцией к снижению. Так, в 2014г. она составила 32,5%, что на 8% меньше уровня 2002-2004 гг.

[1] Булатова О.В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів:[Монографія]/ О.В.Булатова. – Донецьк:ДонНУ,2012. – 386 с.
[2] UNCTADSTAT: [official resources]. – URL: http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx

Таблица 3. Динамика мировой торговли товарами и внешней торговли товарами стран ЕС за период 2000-2014 гг., млрд. долл. США,%*

Годы	Товары					Услуги				
	Мировой экспорт		Экспорт стран ЕС		Доля, %	Мировой экспорт		Экспорт стран ЕС		Доля, %
	Млрд. дол. США	Темп прироста, %	Млрд. дол. США	Темп прироста, %		Млрд. дол. США	Темп прироста, %	Млрд. дол. США	Темп прироста, %	
2000	6452		2453		38,0	1522		661		43,4
2001	6195	-4,0	2476	0,9	40,0	1525	0,2	684	3,5	44,9
2002	6500	4,9	2644	6,8	40,7	1634	7,1	749	9,4	45,8
2003	7590	16,8	3157	19,4	41,6	1897	16,1	912	21,9	48,1
2004	9224	21,5	3770	19,4	40,9	2302	21,4	1104	21,0	48,0
2005	10502	13,9	4074	8,1	38,8	2573	11,8	1212	9,7	47,1
2006	12128	15,5	4602	12,9	37,9	2909	13,0	1362	12,4	46,8
2007	14021	15,6	5359	16,5	38,2	3490	20,0	1646	20,9	47,2
2008	16149	15,2	5938	10,8	36,8	3916	12,2	1820	10,6	46,5
2009	12556	-22,2	4608	-22,4	36,7	3556	-9,2	1646	-9,5	46,3
2010	15302	21,9	5184	12,5	33,9	3896	9,6	1713	4,0	44,0
2011	18334	19,8	6092	17,5	33,2	4373	12,2	1932	12,8	44,2
2012	18409	0,4	5813	-4,6	31,6	4474	2,3	1891	-2,1	42,3
2013	18827	2,3	6081	4,6	32,3	4720	5,5	2019	6,8	42,8
2014	18936	0,6	6161	1,3	32,5	4940	4,7	2137	5,9	43,3

*Составлено автором на основе[1]

Значительно большую долю занимают страны ЕС в торговле услугами 43,3% в 2014, что на 5% меньше уровня 2002-2004 гг., Когда доля была максимальной. Сравнивая цепные темпы роста следует отметить подобные тренды изменений в экспорте ЕС и мира, причем в некоторых годах экспорт стран ЕС опережал соответствующие общемировые показатели.

На основе расчета обобщающих показателей динамики можно сделать вывод, что в среднем ежегодно за анализируемый период 2000-2014 гг. экспорт товаров стран ЕС увеличивался на 264,8 млрд. дол. США или на 6,8%, а экспорт услуг стран ЕС – на 105,4 млрд. дол. или на 8,7%. Таким образом, налицо тенденция отставания роста торговли товарами по сравнению с объемами торговли услугами стран ЕС. По сравнению с мировыми показателями, рост объемов экспорта ЕС отставал от роста объемов мирового экспорта, тогда как увеличение мирового экспорта и экспорта услуг ЕС происходило одинаковыми темпами.

Страны, формирующие «интеграционное ядро» ЕС, занимают ведущие позиции не только в производстве, но и во внешней торговле (на долю пяти стран приходится 55,5% всего экспорта ЕС), в том числе удельный вес крупнейшего экспортера Германии в экспорте объединения составляет 22,4%, Великобритании - 6,9%, Франции - 9,9%, Италии -8,1%, Испании - 5,5%. Значительный вклад в суммарный экспорт вносят также Нидерланды (9,9%) и Бельгия (7,4%).

Что касается структуры торговли, то 2/3 торговли стран ЕС приходится на внутрирегиональную торговлю между странами-членами, остальное - внешняя торговля ЕС. Основные торговые партнеры ЕС приведены на рис. 1.

Таким образом, на приведенные 10 стран приходится 60% внешнего экспорта и 65% импорта стран ЕС. Традиционно США является основным торговым партнером, однако за последние 10 лет их доля сократилась на 10% (в 2002г. составляла 28%). Вторым торговым партнером ЕС является Китай, на который приходится 9,7% экспорта и 18% импорта, причем доля Китая за последние 10 лет выросла в три раза. Возросла также доля Швейцарии и России.

[1] UNCTADSTAT: [official resources]. – URL: http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx

На три страны Китай, Россию и Норвегию приходится наибольший объем отрицательного сальдо торговли стран ЕС.

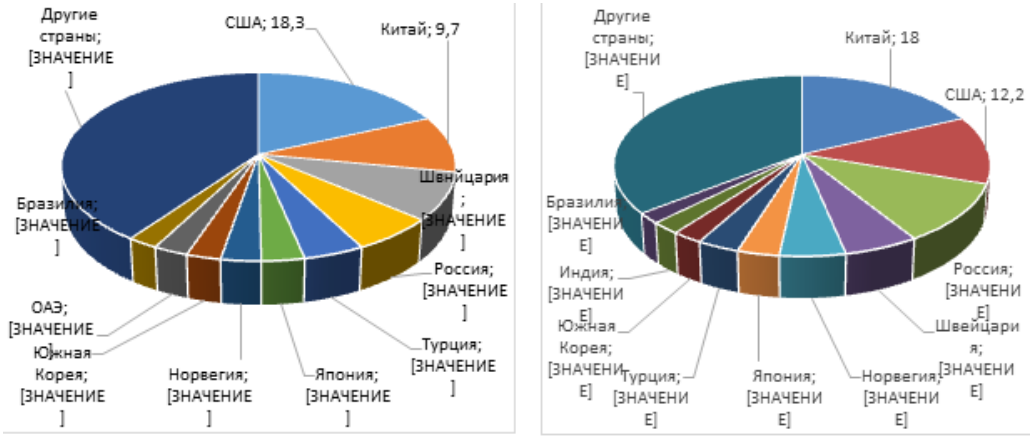

Экспорт **Импорт**

Рис. 1. Основные страны-партнеры ЕС во внешней торговле товарами (2014г.), %

В торговле услугами наибольший удельный вес занимают США (25,5% экспорта и 30,1% импорта) и Швейцария (14% экспорта и 10,2% импорта). В целом на приведенные на рис. 2 десять стран приходится 65% экспорта и 67% импорта услуг стран ЕС.

В товарной структуре внешнего экспорта стран ЕС, как и в структуре всех высоко развитых стран, доминируют товары более глубокой степени переработки, которые составляют 81% всего товарного экспорта. Анализ товарной структуры показал, что 42% внешнего экспорта ЕС занимает продукция машиностроения, включая транспортное оборудование, 23% - другие промышленные товары, 16% - продукция химической промышленности; сырьевые продукты и полуфабрикаты составляют только 15% экспорта. В структуре импорта 27% занимает машиностроительная продукции, 26% - это энергетический импорт (топливо и сопутствующие материалы), 24% - другие промышленные товары.

В структуре торговли услугами 20,5% экспорта и 22,6% импорта приходится на транспортные услуги, 14,8% экспорта и 17,1% импорта - это туристические услуги. Также в структуре внешнего экспорта услуг доминируют финансовые услуги 8,6%, компьютерные и информационные услуги -6,9%, роялти и лицензионные услуги - 6,4%. Значительный удельный вес импорта услуг также обеспечивают роялти и лицензионные услуги 10,4% и финансовые услуги 4,5%.

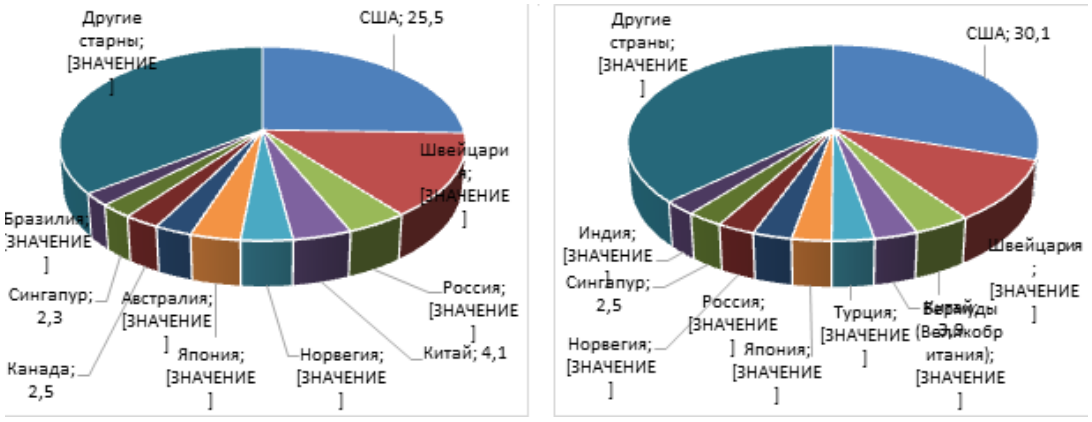

Экспорт **Импорт**

Рис. 2. Основные страны-партнеры ЕС во внешней торговле услугами (2014г.), %

Глобальная экономическая взаимозависимость создает соответствующие стимулы для развития международного сотрудничества и углубления процессов региональной интеграции. В развитии региональных интеграционных процессов наблюдается рост интенсивности торговли,

что находит свое практическое подтверждение постоянно растущим объемом торговых потоков в рамках регионов. Европейский Союз является ключевым интеграционным объединением по степени внутрирегионального взаимодействия. Доля внутрирегиональной торговли в общем объеме внешней торговли стран ЕС составляет 61,21% по данным 2013г. Динамика внутрирегиональной торговли представлена на рис. 3.

Рис. 3. Динамика внутрирегиональной торговли стран ЕС за 2000-2013 гг.

За анализируемый период 2000-2013 гг. объемы внутрирегиональной торговли стран ЕС в стоимостном выражении выросли на 2112 млрд. долл. США или в 2,3 раза. В среднем ежегодно взаимная торговля в рамках интеграционного объединения росла на 162,5 млрд. долл. США или на 6,6%, что свидетельствует об усилении уровня торгово-экономического взаимодействия. Однако, с другой стороны, доля внутрирегиональной торговли характеризуется тенденцией к сокращению.

В целом объемы внутрирегиональной торговли в Европейском Союзе являются самыми высокими среди всех интеграционных группировок мира. Доминируют во внутрирегиональной торговли такие страны, как Германия, на долю которой, по данным 2013 года, приходится 21,2% от общего объема внутрирегионального экспорта, Нидерланды (13%), Франция (8,8%), Бельгия (8,7 %), Италия (7,4%), Великобритания (6,1%).

Следует отметить, что в некоторых странах ЕС 75% экспорта товаров приходится на другие страны-члены ЕС, в частности в Словакии (84%), Люксембурге (83%), Чехии (82%), Венгрии (80%), Польше (77%) Нидерландах (76%) и Словении (75%). Напротив меньше половины в структуре торговли внутрирегиональный экспорт занимает в таких странах, как Великобритания, Мальта и Греция.

В последние годы в ЕС наблюдается дальнейшее углубление внутренних региональных связей между странами, о чем свидетельствует рост показателя индекса интенсивности внутрирегиональной торговли, который вырос с 2,13 в 2004 г. до 2,63 в 2013г., то есть на 23,5%. Поскольку значение показателя индекса больше единицы, это является подтверждением того, что внутрирегиональные торговые потоки являются более приоритетеными по сравнению с внешними.

Наибольшую долю в товарной структуре внутрирегионального экспорта 35% занимают машины и механическое оборудование, треть из которых приходится на транспортное оборудование, по 16% занимают промышленные товары (готовая продукция металлургической, легкой промышленности и т.п.) и продукция химической промышленности.

Для оценки влияния интеграционных процессов на экономическое развитие стран ЕС используем инструменты корреляционно-регрессионного анализа для установления взаимосвязи между объемами ВВП ЕС и динамикой торговли внутри региона и вне региона.

Так, на рис. 4 представлена зависимость между ВВП и объемам внутрирегионального и внерегионального экспорта стран ЕС.

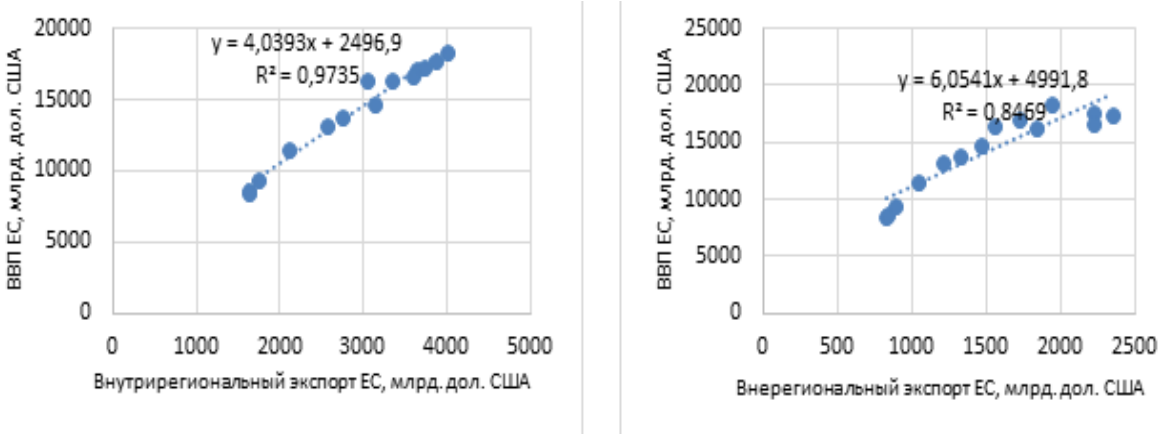

Рис. 4. Уравнения регрессии между внутрирегиональным и внерегиональным экспортом и ВВП ЕС

Таким образом, на основе полученного уравнения регрессии можно сделать вывод, что при росте объемов внутрирегионального экспорта на 1 млрд. долл. США, объемы ВВП регионального объединения растут на 4,04 млрд. долл. США. Расчет коэффициентов эластичности по уравнению показал, что при увеличении внутрирегионального экспорта на 1% ВВП ЕС растет на 0,83%. За счет роста объемов внерегионального экспорта на 1 млрд. долл. США, объемы ВВП регионального объединения растут на 6,05 млрд. долл. США; при увеличении внерегионального экспорта на 1% ВВП ЕС растет на 0,65%.

Следовательно, динамика экономического роста стран ЕС является более эластичной от изменения объемов торговли внутри региона. Сравнение коэффициентов детерминации также подтверждают этот вывод, так, вариация ВВП ЕС на 97,35% объясняется вариацией внтуршиньорегиональной торговли и на 84,69% вариацией внешней торговли.

На основе проведенного исследования можно сделать вывод, что Европейский Союз является наиболее развитым в экономическом и социальном аспектах регионом мира, который преобладает во многих показателях развития мирового хозяйства. Именно активное развитие интеграционного взаимодействия стран-членов ЕС способствует экономическому росту и благополучию стран. Внутренние торговые процессы, происходящие в странах ЕС, характеризуются значительными масштабами и интенсивными темпами развития. На долю именно внутрирегиональной торговли приходится более 60% торговых операций стран ЕС. В целом рассчитанные показатели свидетельствуют о высоком уровне регионального взаимодействия стран ЕС в торговой сфере.

MANAGERUL INTELIGENT EMOȚIONAL

ȚÎMBALIUC Natalia,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract: *Emotional intelligence is the ability to use emotions in a positive and constructive manner in relation to others, to know how to interact with people. It's about knowing how to make the right choices, how to interact well with others and how to treat people in a positive and constructive way. In their work to create effective teams, planning and decision making, motivating others, communicating a vision, promoting change, creating interpersonal relations managers are based on emotions as sources of inspiration. The difference between a good manager and an exceptional one is the emotional intelligence. To be effective, managers must have a solid understanding of how their emotions and actions affect the people around them. The better a manager relates to and works with others, the more successful he or she will be.*

Emotional intelligence is applicable to every human interaction in business: from staff motivation to customer service, from brainstorming to company presentations. It is about leadership, teamwork, partnership and vision. Founded on excellent practice and understanding of communication, the emotionally intelligent business consistently excels in all these areas and has insight into how this happens. Only in a business in which the staff are emotionally intelligent can they work together to maximum effectiveness.

Locul de muncă este de obicei un loc unde, prin colaborarea unor oameni extrem de diferiţi, se nasc idei, produse, servicii care duc la creşterea afacerii. Însă locurile de muncă nu sunt numai „afaceri”, ci sunt o reţea de socializare şi de dezvoltare personală, în care fiecare îşi aduce propriile emoţii, propria încărcătură de stres, şi propria povara a ego-ului. Inteligenţa emoţională ajută la dezvoltarea unor relaţii sănătoase la locul de muncă, la rezolvarea problemelor folosind atât logica cât şi sentimentele, la menţinerea optimismului în orice situaţie, la menţinerea flexibilităţii în situaţii stresante, la receptivitatea faţă de nevoile celorlalţi, la păstrarea calmului în situaţii dificile şi în comunicarea cu oameni dificili.

În trecut, majoritatea cercetătorilori susţineau că inteligenţa academic (IQ) este mai importantă decât inteligenţa emoţională (EQ). Studiile din ultima perioadă au arătat însă că inteligenţa emoţională este la fel, dacă nu mai importantă decât IQ-ul pentru a atinge succesul în carieră. Mediul de lucru din companiile de astăzi este în continuă schimbare, ceea ce deseori creează o stare de nelinişte şi instabilitate pentru mediul intern al organizaţiei. Managerul poate obţine performanţă maximă de la angajaţi doar dacă se ghidează după regulile inteligenţei emoţionale. Inteligenţa emoţională devine absolut necesară atunci când e nevoie de relaţionat cu oameni dificili, inclusiv clienţi, angajaţi, colegi şi şefi. Abilitatea de a înţelege şi de a empatiza cu ceilalţi este cea mai importantă calitate pe care un manager o poate avea. Inteligenţa emoţională este importantă pentru a face faţă schimbărilor, pentru a înţelege cerinţele unui nou proiect, pentru a trece mai uşor peste obstacole, pentru a-i motiva şi a-i influenţa pe ceilalti şi pentru a putea lucra cu o echipă în care sunt personalităţi diferite.

Unii oameni se nasc cu aceste abilităţi. În anumite domenii, succesul nu este posibil fără abilităţile din domeniul inteligenţei emoţionale, de exemplu în vânzări. Unii oameni s-au născut pentru a fi vânzători de success, dar acesta nu este şi cazul majorităţii angajaţilor. Foarte multe companii testează inteligenţa emoţională a candidaţilor pentru posturile din vânzări ca parte a interviului sau a procesului de recrutare. Un studiu recent a arătat faptul că firmele care îşi selectează oamenii de vânzări pe baza unor criterii de competenţă în inteligenţa emoţională, au crescut cifra de afaceri în primul an cu 63%.[1]

Spre deosebire de inteligenţa academic, însă inteligenţa emoţională poate fi cu siguranţă învăţată. Multe firme angajează consultanţi pentru a-şi instrui angajaţii în domeniul inteligenţei emoţionale. Acest lucru trebuie să devină obligatoriu într-o companie care îşi doreşte să creeze un mediu de lucru plăcut pentru toţi cei implicaţi.

Inteligenţa emoţională este importantă şi pentru liber-profesionişti. Pentru că, înainte de toate, foarte puţini oameni lucrează absolut în izolare. Starea de spirit afectează munca, aşa că e nevoie de echilibru emoţional în orice domeniu de activitate.

Inteligenţa emoţională se referă la 4 competenţe de bază:

1. Autocunoaşterea

Înseamnă a recunoaşte cum afectează emoţiile. Este necesară o autoevaluare obiectivă, o cunoaştere clară a punctelor forte şi a limitelor personale şi capacitatea de a detecta ariile personale care trebuie îmbunătăţite. Indivizii conştienţi de ei înşişi sunt deschişi să înveţe din experienţă, sunt deschişi la feedback, la perspective noi şi la dezvoltare personală.

2. Autocontrolul

Este abilitatea de a face faţă propriilor stări, impulsuri şi resurse. Înseamnă diversitatea opţiunilor de interacţiune cu ceilalţi şi capacitatea de a controla reacţiile în situaţii dificile. Autocontrolul include adaptabilitate, inovaţie, optimism şi capacitatea de a fi demn de încrederea celorlalţi.

3. Conştiinţa socială

[1]Caruso D., Salovey P. „Inteligenţa emoţională. Cum să dezvolţi şi să foloseşti principiile esenţiale ale conducerii cu ajutorul inteligenţei emoţionale”, Bucureşti, 2004

Înseamnă puterea de a înţelege sentimentele, nevoile şi grijile celorlalţi. Conştiinţa socială se referă la empatie, capacitatea de a-i înţelege pe ceilalţi, de a depista stările de spirit a altor persoane şi de a găsi legătura cu aceste stări.

4. Managementul relaţiilor interpersonal

Această calitate se referă la capacitatea de a avea relaţii de calitate cu ceilalţi, de a comunica şi a-i asculta cu adevărat pe ceilalţi. Persoanele care posedă aceasta abilitate înteleg că emoţiile se transmit foarte repede şi îşi adaptează stilul de comunicare în funcţie de oamenii şi situaţiile întâlnite.

Angajatorii şi managerii care vor să aibă succes trebuie să fie întotdeauna conştienţi şi preocupaţi de calitatea mediului pe care îl oferă angajaţilor. Aceştia trebuie să se întrebe mereu cum pot crea un mediu mai propice valorificării potenţialului maxim al angajaţilor. Tacticile opresive nu sunt o strategie pe termen lung, mai ales în vremuri economice delicate. Relaţia personală cu angajatul este cea care va decide în cele din urmă dacă acel angajat rămâne sau pleacă din companie; relatiile cu angajaţii determină productivitatea firmei. Un lider îşi poate îmbunătăţi imaginea dacă va fi deschis la feedback, la schimbări în propriul stil de conducere şi propria persoană. A fi inteligent emoţional nu înseamnă permisivitate excesivă, ci înseamnă crearea şi menţinerea unor relaţii constructive cu cei din firmă.

Pentru liderii de top, inteligenţa emoţională este vitală. Cu cât e mai mare poziţia din companie, cu atât mai importantă devine inteligenţa emoţională. În concordanţă cu studiile Centrului pentru Leadership Creativ, cel mai frecvent motiv din cauza căruia eşuează managerii este lipsa calităţilor interpersonale. Diferenţa dintre un lider bun şi unul excepţional este dată în măsură de 85 % de inteligenţa emoţională.[1]

Angajatorii caută oameni care sunt nu excelează doar în cunoştinţele tehnice sau academice, ci care sunt şi carismatici, optimişti, care-şi folosesc inteligenţa emoţională pentru a evolua. Angajaţii încep să înţeleagă din ce în ce mai mult că nu mai e suficient doar să-şi îndeplinească bine sarcinile, ci trebuie să înveţe să facă faţă unor situaţii din ce în ce mai diverse şi complexe şi să comunice din ce în ce mai eficient. Liber-profesioniştii ştiu deja că fără aceste abilităţi este imposibil de atras clientii necesari pentru susţinerea activităţii.

Analizând teoriile despre conducere sau descrierile liderilor, este evident că abilităţile emoţionale – implicit deciziile corecte – pot înlocui cu success abilităţile tehnice sau poate chiar mai mult. James Kouzes şi Barrz Posner, guru în tehnici de conducere, susţin că există cinci calităţi cheie ale unui manager de succes:

- Abilitatea de a-i face pe ceilalţi să acţioneze în conformitate cu cerinţele şi valorile tale;
- Abilitatea de a crea o viziune îmărtăşită de ceilalţi;
- Abilitatea de a impulsiona procesele necesare pentru realizarea proiectelor
- Determinarea celorlalţi să acţioneze prin stimularea colaborării şi repartizarea autorităţilor;
- Comunicarea cu “inima”, adică încurajarea şi recunoaşterea meritelor celorlalţi, creând un spirit al comunităţii.

Crearea unei echipe eficiente. Echipele nu sunt un dat, ele se construiesc în timp. Aşa cum nota Steve Zaccaro, un manager eficient induce sentimental de încredere între angajaţi şi apoi generează legăturile în interiorul grupului pentru a crea o echipă sudată. Înainte ca managerii să pretindă la un anumit tip de acţiune din partea membrilor echipei, aceştia trebuie să stabilească valorile şi să planifice acţiunile în conformitate cu acestea.[2]

Comunicarea frecventă între membrii echipei este esenţială pentru dezvoltarea unei identităţi de grup. Abilitatea unei echipe de a optimiza calitatea interactţiunilor dintre membrii ei prin rezolvarea dezacordurilor, dezvoltarea cooperării sau utilizarea afirmaţiilor motivaţionale este cheia dezvoltării interacţiunilor productive între membrii echipei.

Este rolul managerului de a asigura coeziunea unei echipe. Lon Maggart, nota: “Conducerea este ingredientul esenţial în dezvoltatrea încrederii necesare în cadrul unui grup sau organizaţii şi singura sursă a determinării, implicării, curajului, speranţei şi tenacităţii. Liderul este singurul care îşi poate conduce subordonaţii dincolo de înţelegere, spre acţiune”. Pentru a-i determina pe ceilalţi să acţioneze prin stimularea colaborării şi distribuirea autorităţii e nevoie de bazat pe empatie. Mai mult, managerii trebuie să fie suficient de încrezători pentru a le permite celorlalţi să se bucure de reuşite şi pentru a nu-i învinui pe ceilalţi de eşecuri.

[1]Caruso D., Salovey P. „Inteligenţa emoţională. Cum să dezvolţi şi să foloseşti principiile esenţiale ale conducerii cu ajutorul inteligenţei emoţionale”, Bucureşti, 2004

[2] Zaccaro S. J., Blair V., Peterson C. „Collective Efficacy”, New York, 1995.

Crearea unei echipe eficiente – care să îndeplinească sarcini ca un tot unitar – este, poate, cea mai importantă, dar şi cea mai dificilă dintre încercările cu care se confruntă un manager.

Planificarea şi luarea deciziilor optime. Dintre funcţiile manageriale esenţiale, planificarea este cea mai concretă şi raţională, necesitând aparent un nivel minim al inteligenţei emoţionale. Planificarea este o activitate logică, dar eficienţa ei depinde de gradul de receptivitate la informaţii şi date, care uneori sunt raţionale, alteori emoţionale.

Managerul care susţine că planurile trebuie îndeplinite şi nu discutate deseori greşeşte. Obiectivele raţionale şi realiste pot fi realizate numai dacă există receptivitate şi înţelegere faţă de sentimentele echipei care va atinge aceste obiective. Planificarea şi procesul decizional sunt influenţate pozitiv de emoţii prin generarea de scenarii alternative posibile şi analize.

Modelul emoţional pentru luarea deciziilor optime pune accent pe receptivitatea la informaţii neplăcute şi la utilizarea datelor disponibile. Receptivitatea la informaţiile care induc o stare neplăcută începe cu conştientizarea emoţiilor prezente la moment. Deciziile inteligente emoţional sunt cele care ţin cont de sentimentele celor implicaţi.

Motivarea celorlalţi. Cel mai explicit, din punct de vedere emoţional, aspect al conducerii este, conform lui Kouzes şi Posner, încurajarea prin manifestarea aprecierii pentru realizările celorlalţi şi recunoaşterea spiritului de echipă. În acest caz, managerii vor trebui să poată înţelege sentimente complexe.

Conducerea celorlalţi ridică următoarea întrebare : „ În slujba cui se află un lider?”. Conceptul de lider-slujitor a suscitat din ce în ce mai mult interes în ultima vreme. Liderul slujitor este motivat să îndeplinească nevoile celor pe care îi conduce în primul rând şi abia apoi să-şi perfecţioneze abilităţile de conducere. În esenţă, el se concentrează asupra nevoilor angajaţilor şi le stimulează progresul şi dezvoltarea. O asemenea persoană va fi un şef grozav, îndrăgit de subalterni şi plăcut de colegi, dar va avea oare succes în alte aspecte ale conducerii.[1]

Conceptul menţionat anterior, cel al liderului-slujitor, aminteşte că unul dintre cele mai importante obiective ale unui manager de succes este de a face ceea ce este corect. Resursele unui manager sunt chiar cei pe care îi conduce – capitalul uman. Managerul va duce la bun sfârşit sarcinile prin utilizarea eficientă a acestor resurse, reîntregindu-le în permanenţă. Persoanele cu un nivel înalt de inteligenţă emoţională sunt mai interesaţi în dezvoltarea şi ajutorul dat oamenilor. Managerul cu inteligenţă emoţională ar trebui să se concentreze asupra dezvoltării resurselor umane.

Comunicarea unei viziuni. Cercetătorul Ed Salas nota: „comunicarea este liantul dintre toate procesele ce implică lucrul în echipă”.[2] Când liantul nu-şi îndeplineşte rolul, echipa se destramă. Toate problemele legate de comunicarea în interiorul echipei sunt cauza eşecului unui proiect, concluziona Salas. Cercetătorul a lucrat cu echipaje de piloţi şi a ajuns la concluzia că eşecul comunicării între membrii echipajului duce la accidente aeriene.

Comunicarea eficientă trebuie să se bazeze pe transmiterea mesajului dorit într-un mod în care să fie auzit şi înţeles de ceilalţi. Conţinutul mesajului şi tonul trebuie să reflecte sentimentele destinatarului, iar aceste sentimente îl vor direcţiona către sau îl vor abate de la mesaj.

Împărtăşirea viziunii este o componentă a procesului de comunicare. Fără abilitatea de a înţelege cum se simt ceilalţi şi de a empatiza cu ei, managerii vor întimpina dificultăţi în implementarea viziunii lor despre viitor. Punctul de pornire a viziunii împărtăşite este, evident, înţelegerea temerilor şi a atitudinii celorlalţi.

Crearea unei viziuni pentru o organizaţie este o sarcină relativ simplă. Partea dificilă este comunicarea cu ei în aşa fel încât să-şi atingă scopurile: să motiveze, direcţioneze şi să furnizeze impulsul pentru atingerea unui scop important. Viziunea trebuie să fie în conformitate cu traiectoria companiei, iar mesajul trebuie să fie transmis în aşa fel încât oamenii să-l înţeleagă, să-l simtă şi să-l adopte. Aici abilităţile unui manager cu inteligenţă emoţională joacă un rol esenţial.

Promovarea schimbării. Procesele provocatoare prin inovare, experimentare şi asumarea riscurilor, le cer managerilor să se bazeze pe abilităţile de gestionare a emoţiilor. Un manager anxios va fi „alergic” la riscuri, evitând eşecurile şi pierderile cu orice preţ. Un manager excesiv de optimist, însă, îşi va asuma prea multe riscuri şi nu va lua în considerare impactul consecinţelor.

[1] Greenleaf R. K. „Servant Leadership”, 2001
[2] Salas E., Burke C. „Developing teams and team leaders”, 2004

Schimbarea este considerată un lucru pozitiv şi necesar companiei, dar adevărul este că multora le este extrem de dificil să se confrunte cu ea. Schimbarea nu este numai dificilă, dar ea va întâmpina o rezistenţă concentrată în multe medii de afaceri. Pentru a promova schimbarea într-o organizaţie este nevoie de mult curaj şi de încredere în sine. Pentru ca schimbarea să fie eficientă şi posibilă, trebuie de început cu fapte şi date, iar pentru aste e nevoie de abilitatea de identificare a emoţiilor. Abilitatea de a înţelege emoţiile, generarea şi punerea în aplicare a scenariilor previzionale furnizează datele de care e nevoie pentru a rezolva problema schimbării şi crearea unui plan de acţiune.

Cele mai susţinute eforturi de schimbare se vor solda cu un succes doar dacă planul de acţiune nu se va adresa doar nevoilor de schimbare, ci va lua în considerare şi reacţiile celor afectaţi de schimbarea survenită. Gestionarea schimbării presupune luarea în considerare a opiniilor celor implicaţi şi a generării sentimentului că schimbarea este necesară, iar rezultatul va fi o organizaţie mai puternică.

Crearea relaţiilor interpersonale eficiente. Mai mult decât în orice alt domeniu, managerii cu inteligenţă emoţională îşi demonstrează abilităţile în interacţiunile zilnice cu colegii, angajaţii sau clienţii. Acesta este probabil cel mai studiat aspect al inteligenţei emoţionale. În cercetările efectuate de psihologul Marc Brackett, persoanele lipsite de inteligenţă emoţională au declarat că au mai multe probleme de comunicare cu colegii lor decât cele înzestrate cu inteligenţă emoţională.[1] Un indice de inteligenţă emoţională scăzut a fost legat de propensiunea către violenţă fizică, consum de droguri sau de alcool în exces. Aceleaşi rezultate în ceea ce priveşte relaţiile interpersonale a obţinut cercetătorul Paulo Lopes. Acesta a descoperit că oamenii cu un indice al inteligenţei emoţionale mare aveau relaţii mai bune cu cei din jurul lor, raportând un număr semnificativ mai mic de interacţiuni negative cu prietenii apropiaţi. Studiile lui Lopes arată, de asemenea, că interacţiunile din interiorul echipei în care membrii îşi arată sprijinul au legătură cu inteligenţa emoţională.[2]

Crearea de relaţii eficiente necesită un efort susţinut, precum şi abilitate şi dorinţă de a sprijini, dar şi cea de a confrunta. Rezultatele trebuie lăudate şi criticate în mod sincer, pentru a-i ajuta pe ceilalţi să-şi conştientizeze şi să-şi recunoască greşeala. Mulţi manageri nu se simt confortabil atunci când trebuie să îşi critice subordonaţii, chiar dacă acest lucru este esenţial pentru succesul persoanei care primeşte critica.

Lucrarea data subliniază mesajul că emoţiile furnizează date. Aceste date ajută în luarea deciziilor raţionale şi în adaptarea la orice situaţie. Ignorarea acestor date ar însemna dispensarea de cea mai importantă sursă de informaţii disponibilă. În activitatea lor de creare a unor echipe eficiente, planificarea şi luarea deciziilor optime, motivarea celorlalţi, comunicarea unei viziuni, promovarea schimbării, crearea de relaţii interpersonale, managerii se bazează pe emoţii ca surse de inspiraţie. Sistemul emoţional este unul inteligent. Emoţiile arată direcţia corectă şi motivează pentru realizarea activităţilor necesare. Citându-l pe Sylvan Tomkins, apare concluzia: „ Din legătura dintre raţiune şi afect au rezultat caritatea şi pasiunea. Raţiunea fără afect este neputincioasă, iar afectul fără raţiune este orb”.[3]

Bibliografie:

1. Brackett M., Mazer J. „Emotional intelligence and its relation to everyday behaviour”, 2003.
2. Caruso D., Mazer J. „Relation of an ability measure of emotional intelligence personality”, 2002
3. Caruso D., Salovey P. „Inteligenţa emoţională. Cum să dezvolţi şi să foloseşti principiile esenţiale ale conducerii cu ajutorul inteligenţei emoţionale”, Bucureşti, 2004
4. Greenleaf R. K. „Servant Leadership”, 2001
5. Lopes P. Cote S. „Gestiunea abilităţilor emoţionale şi interacţiunea socială”, 2003
6. Salas E., Burke C. „Developing teams and team leaders”, 2004
7. Tomkins S. „Affect, imagery and consciousness”, 1962
8. Zaccaro S. J., Blair V., Peterson C. „Collective Efficacy”, New York, 1995.

[1] Brackett M., Mazer J. „Emotional intelligence and its relation to everyday behaviour”, 2003.
[2] Lopes P. Cote S. „Gestiunea abilităţilor emoţionale şi interacţiunea socială”, 2003
[3] Tomkins S. „Affect, imagery and consciousness”, 1962

ANALIZA ELEMENTELOR NOI ÎN CADRUL STANDARDULUI CAPITAL PROPRIU ŞI DATORII

ZAGAIEVSCHI Galina, doctorand, lector superior universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *Capital resources are contributing to the economic activity of a company. With his company procure their economic resources: machines, buildings, vehicles, stocks of raw materials and materials, inventory items, goods, etc. On the patrimony, the capital is a liability. It forms the foundation of society, the map is increased or decreased, as appropriate, and leaving the service, it is wound.*

O condiţie absolut necesară pentru dezvoltarea economică a unei entităţi o reprezintă formarea unui capital propriu suficient pentru asigurarea prestigiului lor pe piaţa de capital şi obţinerea încrederii investitorilor în perspectivele de dezvoltare strategică. Conceptul de capital a fost şi continuă să preocupe teoria şi practica economică. Conţinutul şi sfera conceptului de capital fac obiectul unor ample dezbateri atît politico-ideologice, cît şi metodologico-ştiinţifice.

În prezent, ca o urmare a aprofundării şi extinderii abordării conceptului de capital, există o diversitate de termeni economici în compunerea cărora figurează şi cel de capital. În literatura de specialitate sînt utilizaţi diferiţi termeni pentru identificarea aceloraşi conţinuturi economice. De exemplu: capitalul statutar sau capitalul social, capitalul financiar sau capitalul propriu, capitalul economic sau valoarea activelor disponibile, etc.

După părerea autorului, din punct de vedere financiar-contabil, prin noţiunea generală de capital trebuie delimitate sursele de finanţare ale activelor, inclusive, cele proprii (capital propriu) şi împrumutate (datorii pe termen lung şi curente). În contextul celor prezentate mai sus, este justificată în acelaşi timp cercetarea abordărilor conceptuale privind conţinutul capitalului propriu, deoarece, acesta constituie o sursă de finanţare stabilă a entităţii.

Analizînd conţinutul pct. 4.57 şi 4.58 al Cadrului general conceptual pentru raportarea financiară, putem afirma, că în definirea noţiunii de capital se confruntă două concepte, *conceptul financiar şi conceptul fizic.* Conform conceptului financiar al capitalului, cum ar fi cel al banilor investiţi sau al puterii de cumpărare investite, capitalul este sinonim cu activele nete sau cu capitalurile proprii ale entităţii. Conform unui concept fizic al capitalului, cum ar fi capacitatea de exploatare, capitalul reprezintă capacitatea de producţie a entităţii, exprimată, de exemplu, în unităţi de producţie pe zi. Aceste concepte, totodată, sînt definite şi în paragraful 98 al Bazelor Conceptuale ale pregătirii şi prezentării rapoartelor financiare. Cercetătorul Mihai Ristea menţionează că “capitalul financiar este un concept propriu opticii financiare şi patrimoniale”, dar “capitalul fizic porneşte de la categoria de capitaluri permanente (capital propriu+datorii pe termen lung)” şi are în vedere reconstruirea în plan fizic a capacităţii de exploatare a capitalului.

În raport de aceste două concepte de capital – financiar şi fizic, Cadrul general conceptual pentru raportarea financiară şi Bazele conceptuale, în mod corespunzător fac diferenţă şi conceptele de menţinere a capitalului, şi anume: *menţinerea capitalului financiar şi menţinerea capitalului fizic.*

Menţinerea capitalului financiar. Conform acestui concept, profitul se obţine doar dacă valoarea financiară (sau monetară) a activelor nete la sfârşitul perioadei este mai mare decât valoarea financiară (sau monetară) a activelor nete la începutul perioadei, după excluderea oricăror distribuiri către proprietari şi a oricăror contribuţii din partea proprietarilor în timpul perioadei analizate. Menţinerea capitalului financiar poate fi evaluată atât în unităţi monetare nominale, cât şi în unităţi de putere de cumpărare constantă.

Menţinerea capitalului fizic. Conform acestui concept, profitul se obţine doar atunci când capacitatea fizică productivă (sau capacitatea de exploatare) a entităţii (sau resursele, respectiv fondurile necesare atingerii acestei capacităţi) la sfârşitul perioadei este mai mare decât capacitatea fizică productivă la începutul perioadei, după excluderea oricăror distribuiri către proprietari şi a oricăror contribuţii din partea proprietarilor în timpul perioadei analizate.

Potrivit Cadrului general conceptual pentru raportarea financiară şi Bazele conceptuale, alegerea de către o entitate a celui mai potrivit concept trebuie să se facă în funcţie de necesităţile utilizatorilor rapoartelor financiare. Totodată, trebuie de menţionat, că Standardele Naţionale de Contabilitate, Planul de conturi contabile al activităţii economico-financiare a întreprinderii şi

Normele metodologice de aplicare a conturilor contabile tratează practic conceptual de menţinere a capitalului financiar, ceea ce ne permite să menţionăm, că entităţile autohtone practic au posibilitatea să aplice numai acest concept.

Tranziţia la noile SNC se efectuează conform situaţiei din prima zi a perioadei de gestiune de aplicare a noilor SNC, după întocmirea raportelor financiare şi reformarea Bilanţului contabil pentru perioada de gestiune precedentă. Recomandările adoptate de Ministerul Finanţelor reglementează modul general de ajustare în contabilitate a diferenţelor dinte prevederile noilor SNC şi celor aplicate pînă la data tranziţiei la acestea.

Discordanţele între noţiunile de bază utilizate în noul SNC „Capital propriu şi datorii” şi cele aplicate pînă la data tranziţiei la acestea

Denumirea noţiunii conform SNC noi	Denumirea noţiunii conform SNC aplicate pînă la data tranziţiei la SNC noi
Capital social	Capital statutar
Capital neînregistrat	Nu are un analog
Capital de rezervă	Rezerve stabilite de legislaţie
Datorii curente	Datorii pe termen scurt
Rezerve statutare	Rezerve prevăzute de statut
Situaţia modificărilor capitalului propriu	Raportul privind fluxul capitalului popriu
Provizioane	Provizioane aferente cheltuielilor şi plăţilor preliminate

În procesul de aplicare a noului SNC „Capital propriu şi datorii” trebuie luate în consideraţie următoarele aspecte:

- prevederile noului SNC şi a altor reglementări contabile se aplică prospectiv începînd cu data intrării în vigoare a acestuia;
- comentariile şi exemple din noul SNC şi alte reglementări contabile nu au un caracter exhaustiv, ci explică doar unele situaţii tipice privind recunoaşterea, evaluarea şi contabilizarea unor elemente contabile;
- în noul SNC „Capital propriu şi datorii” sînt utilizate terminologii din Directivele Uniunii Europene şi Standardele Internaţionale de Raportare Financiară.

  Obiectivul standardului SNC „Capital propriu şi datorii” constă în stabilirea modului de contabilizare a capitalului propriu şi datoriilor şi de prezentare a informaţiilor aferente în situaţiile financiare. SNC „Capital propriu şi datorii” se aplică la contabilizarea elementelor de capital propriu şi de datorii.

Conform SNC „Capital propriu şi datorii” în componenţa capitalului propriu a fost inclus un nou cont contabil 335 “Rezultat din tranziţia la noile reglementări contabile”. Acest cont este destinat generalizării informaţiei privind existenţa şi modificarea rezultatelor financiare provenite din utilizarea pentru prima dată a noilor reglementări contabile.

Înregistrări contabile de bază privind derecunoaşterea elementelor contabile care nu corespund criteriilor de recunoaştere prevăzute de noile SNC

Nr. crt.	Conţinutul operaţiunilor	Debit	Credit
1.	Derecunoaşterea cheltuielilor de constituire	335	111
2.	Decontarea amortizării cheltuielilor de constituire	113	111
3.	Derecunoaşterea fondului commercial (goodwill-ului)	335	111
4.	Decontarea amortizării fondului commercial (goodwill-ului)	113	111
5.	Derecunoaşterea diferenţelor favorabile de curs valutar aferente aporturilor valutare în capitalul social	312	335
6.	Derecunoaşterea diferenţelor nefavorabile de curs valutar aferente aporturilor valutare în capitalul social	335	312
7.	Derecunoaşterea activelor amînate privind impozitul pe venit	335	135
8.	Derecunoaşterea datoriilor amînate privind impozitul pe venit	425	335
9.	Reclasificarea surplusului (ecartului) din reevaluarea activelor imobilizate	341	343

Înregistrările contabile pentru operaţiunile 3 şi 4 se întocmesc în cazul dacă pînă la trecerea SNC noi fondul comercial a fost inclus în situaţiile financiare cu scop general al entităţii.

Înregistrările contabile pentru operaţiunile 7 şi 8 se întocmesc în cazul dacă conform politicilor contabile ale entităţii, după tranziţia la noile SNC, va fi aplicată metoda impozitului pe vent curent.

Înregistrarea contabilă pentru operaţiunea 9 se întocmeşte în cazul dacă după data tranziţiei la noile SNC, evaluarea ulterioară a imobilizărilor necorporale şi corporale, potrivit politicilor contabile ale entităţii, se efectuează la valoarea reevaluată.

Înregistrări contabile de bază privind evaluarea elementelor contabile conform cerinţelor e prevăzute de noile SNC

Nr. crt.	Conţinutul operaţiunilor	Debit	Credit
1.	Decontarea reducerilor din reevaluarea activelor imobilizate	335	341
2.	Decontarea surplusului (ecartului) din reevaluarea activelor imobilizate	341	335
3.	Capitalizarea costurilor îndatorate recunoscute anterior drept cheltuieli curente	111,121, 125,215	335

Înregistrarea contabilă pentru operaţiunea 2 se întocmeşte în cazul dacă după data tranziţiei la noile SNC, evaluarea ulterioară a imobilizărilor necorporale şi corporale, potrivit politicilor contabile ale entităţii, se efectuează la cost.

Înregistrarea contabilă pentru operaţiunea 3 poate fi întocmită la decizia entităţii în cazul în care anterior au fost suportate costurile îndatorării aferente activelor cu ciclu lung de producţie care la data tranziţiei nu sînt gata pentru utilizarea prestabilită sau pentru vînzare şi dacă aceste costuri au fost recunoscute în perioadele de gestiune precedente drept cheltuieli curente.

Bibliografie:

1. Bazele conceptuale ale pregătirii şi prezentării rapoartelor financiare, Aprobate prin ordinal Ministrului finaţelor nr. 174 din 25.12.1997. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 88-91 din 30.12.1997.
2. Cadrul general conceptual pentru raportarea financiară. Emis de către Consiliul IASB în septembrie 2010.
3. Ristea M. ş.a. Contabilitatea financiară a întreprinderii. Bucureşti: Universitară, 2005.
4. SNC “Capital propriu şi datorii”, Monitorul Oficial Nr. 233-237, din 22.10.2013.
5. Ordinul Ministerului Finanţelor al Republicii Moldova, Nr. 119 din 06.08.2013

ФОРМИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

БАХЧИВАНЖИ Людмила, кандидат экономических наук, доцент,
Одесский Государственный Аграрный Университет,
Украина

Abstract. The basic directions of formation of the social responsibility of agricultural enterprises are discussed. It is proved that an effective means of increasing the efficiency of social enterprises and the formation of their social responsibility is the use of social and psychological factors of motivation of the personnel and the application of the social package. The tasks of the employer - to develop a system that will introduce a single standard approach to the social package, to raise the level of services provided by the employee, and, at the same time, create conditions for cost optimization of the enterprise for social purposes.

Keywords: social responsibility, social orientation, social benefits, social efficiency of agricultural enterprises.

В результате трансформационных изменений, которые произошли в аграрном секторе Украины за последнее десятилетие, в сельскохозяйственном производстве осуществлено только общие организационные преобразования, а основные изменения, которые должны обеспечить эффективность аграрных реформ и создание социально ориентированного производства, до сих пор не реализованы. В первую очередь это касается обеспечения эффективности экономических механизмов развития аграрной экономики и решения социальных проблем села.

Аграрной наукой в свое время были обоснованы обязательные составляющие аграрной реформы, которые следует расценивать как направления формирования социально ориентированного крупнотоварного агропромышленного производства. В составе этих направлений в первую очередь следует выделить формирование экономической платформы аграрной реформы на основе трансформации форм собственности. Собственность должна стать тем основанием, на котором построены производственные отношения. Одними из приоритетных направлений являются и формирование организационно-правовых структур рыночного типа, создание инфраструктуры рынка, формирование ценового механизма, создание благоприятной финансовой и кредитной системы, обеспечение стимулирующей налоговой политики, построение адекватной рыночной экономике системы управления.

Для создания экономической основы формирования социально ориентированного производства в аграрных предприятиях и решения социальных проблем села актуальным является внедрение ресурсо- и энергосберегающих технологий, интенсификация и решения проблемы материально-технического обеспечения, кооперация, специализация, интеграция, информатизация и компьютеризация производства, кадровое обеспечение

Однако, несмотря на провозглашение приоритетности проблемы возрождения сельских территорий, до сих пор не видно системной, целостной и последовательной государственной политики. На наш взгляд, давно назрела необходимость осуществить комплексную ревизию подходов, сформулировать целостную и понятную политику государства в отношении сельских территорий. Следовательно, надо разработать базовые стратегические документы и на этой основе систематизировать и реформировать весь массив законодательства, государственных программ, механизмов и инструментов государственной поддержки и стимулирования развития.

В центре такого реформирования и формирования социально ориентированного аграрного производства должен, наконец, оказаться человек - простой сельский житель, благополучие которого должно стать главной целью новой государственной политики и социальной политики любого аграрного предприятия.

Действенным средством повышения социальной эффективности функционирования предприятий и формирования их социальной ответственности является использование социально-психологических факторов мотивации труда персонала и применение социального пакета. Данные инструменты направлены не только создание пассивного механизма поддержания жизнедеятельности работников, но и долгосрочных социально-трудовых отношений, повышение производительности труда, профессионального и карьерного роста.

Практика использования социального пакета в настоящее время преобладает в промышленности, финансовой деятельности и торговле. Аграрный сектор в данном отношении существенно уступает перечисленным видам экономической деятельности. Социальный пакет - это набор разнообразных льгот, улучшающих условия и уровень жизнедеятельности работников; это сбалансирование индивидуальных потребностей наемного работника со стратегическими целями предприятия.

Рассматривая классическую структуру социального пакета, заметим, что базовый пакет предусматривает обеспечение условий труда, установленных законодательно; общеобязательное государственное социальное страхование; выплату в полном размере заработной платы; предоставление социальных льгот и гарантий, предусмотренных коллективным договором. Можно выделить и мотивационный пакет, который сразу сочетает в себе и конкурентный, и компенсационный пакеты. Данный вид пакета может быть определен как материальные блага, предоставляемые работодателем работнику сверх гарантий, предусмотренных законодательством.

Практический анализ определения удельного веса социального пакета по отношению к заработной плате свидетельствует, что льготы социального пакета не должны превышать 10-15%

от заработной платы работника, а допустимые издержки управления социальным пакетом - быть больше 5-7% их стоимости. Следует отметить, что судьба социального пакета, как отмечают экономисты, зависит от источников покрытия составляющих пакета, то есть за счет прибыли или за счет себестоимости предприятие осуществляет покрытие расходов социального пакета [1].

Сейчас в мировой практике прослеживаются две основные тенденции управления социальным пакетом. Первая связана с изменением структуры социального пакета и увеличением его доли в общем объеме социальных расходов компаний. При этом акценты мотивационных программ для персонала смещаются в сторону повышения ценности немонетарного регулирования. Кроме того, сама система социальных гарантий становится более гибкой, учитывающей потребности различных категорий работников.

Вторая тенденция основывается на росте привлечения работников к формированию социального пакета. Во многих компаниях распространяется практика долевого участия персонала в приобретении услуг мобильной связи, аренды жилья.

Условиями предоставления работнику социального пакета могут быть достижения им определенного стажа работы в организации, наличие взаимосвязи между стажем работы, занимаемой должности (квалификационным разрядом) и количеством материальных благ, входящих в социальный пакет. Работникам с низким доходом работодатель может оказывать «базовый» социальный пакет. В дальнейшем, по мере карьерного роста работника и уровня его дохода, долевое участие работодателя в формировании социального пакета может уменьшаться.

Социальный пакет требует заложения в бюджете предприятия оттока денежных средств на следующие цели: приобретение и оплату санаторных путевок для персонала; организацию отдыха работников; оплату лечения в учреждениях здравоохранения; частичную или полную уплату страховых взносов на различные виды страхования; предоставление беспроцентных кредитов на приобретение активов длительного пользования; компенсацию расходов на проезд; оплату спортивно-оздоровительных услуг; оплату обучения работников и их детей, повышение квалификации персонала; единовременное пособие к юбилейным датам, при регистрации брака и тому подобное.

Прежде чем ввести социальный пакет услуг и компенсаций для своих работников, руководство должно оценить экономическую эффективность возможных вариантов, то есть, какие «затраты-выгоды» возникают при обеспечении тех или иных благ. О выгодах от таких мер можно говорить лишь в перспективе, а относительно затрат, то их необходимо просчитывать наперед. Все это находит отражение в учете и контролируется бухгалтерами.

Формирование расходов в рамках социального пакета носит индивидуальный характер. Определение и утверждение перечня и порядка предоставления работникам социальных благ (предоставляемых сверх установленных законодательством гарантии) осуществляет руководство, которое выделяет средства на такие нужды. Есть два пути документирования этого процесса: указывать об обязательстве работодателя по обеспечению определенных видов социальных льгот в трудовом соглашении с каждым работником в отдельности; согласовать и утвердить Положение о социальном пакете на предприятии для всего персонала (без персонификации) или как приложение (раздел) в коллективный договор.

Заметим, что предприятия имеют возможность исключительно за счет средств профсоюзов или фонда социального страхования значительно сократить расходы своих работников на отдых. Руководителям сельскохозяйственных предприятий необходимо изучить преимущества и целесообразность внедрения социального пакета в трудовых соглашениях или в коллективных договорах и направления по материальному стимулированию наемных работников с помощью премирования без избыточного налогообложения и использовать приведенные инструменты в своей деятельности, что станет залогом закрепления молодежи на селе, улучшения мотивационного климата в коллективе и скажется на повышении финансово - экономических показателей функционирования сельскохозяйственных предприятий.

[1] Древаль О.Ю. Анализ условий внедрения социального пакета на предприятии/ О.Ю.Древаль. О.О.Павленко // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка та менеджмент".- 2008. - № 8(37). - С. 125-129.

При разработке социального пакета необходимо учитывать индивидуальные потребности сотрудников, их личный вклад, предусматривать различные возможности. Существенной особенностью определения составляющих социального пакета является учет таких факторов, как состав работников и вид их деятельности. Например, то, что может быть интересно молодым родителям, не всегда будет приоритетным для студента или сотрудника старшего возраста.

Таким образом, целесообразно предложить использование социального пакета и на предприятиях аграрного сектора. Социальный пакет выполняет три функции, в частности: гарантийную, мотивационную, компенсаторную. Таким образом, вышеперечисленные функции являются гарантом получения социальных благ, социальной защищенности, поддержки социальных потребностей работника; мотивируют работников к труду; компенсирующие возмещают утраченные физические силы, воспроизводят интеллектуальный капитал работнику в виде материальных, но не денежных поощрений. То есть, реализация этих функций имеет целью обеспечение сбалансирования индивидуальных потребностей работника со стратегическими потребностями предприятия.

При внедрении социального пакета важно активно распространять официальную информацию о наполнении социального пакета и проводить акции по продвижению льгот среди сотрудников. Необходима также корректировка отдельных корпоративных социальных пакетов в зависимости от результатов проведения дополнительных социальных опросов и анкетирования на предмет удовлетворения рабочих наполнением социального пакета и его практическим внедрением.

Принимая во внимание собственное исследование, можно утверждать, что работники аграрных предприятий не всегда понимают суть гарантий социального пакета. Проведенное анкетирование работников государственного предприятия «Опытное хозяйство «Таировское», показало, что большинство работников считает социальный пакет в качестве меры государства (больничные, отпуска, выплаты в социальные фонды). Удельный вес этого ответа составил 29%, а 17 % рабочих не имеют никакого представления о значении социального пакета.

Очень интересными оказались ответы по выявлению наиболее приоритетных льгот, входящих в состав социального пакета наемного работника. Так, среди предложенного списка наибольший процент весомости у респондентов выявлены дополнительные надбавки к денежному пенсионному обеспечению и медицинского страхования.

Таким образом, социальный пакет должен быть максимально универсальным и в то же время учитывать индивидуальные потребности работника. Задача работодателя - разработать такую систему, которая позволит ввести единый стандарт подхода к социальному пакету, повысить уровень услуг, предоставляемых работнику, и, вместе с этим, создать условия для оптимизации затрат предприятия на социальные цели. При этом одним из основных условий эффективности управления социальным пакетом является соответствие общим стратегическим целям предприятий, корпоративной культуре и политике управления персоналом.

Внедрение и использование социального пакета в аграрных предприятиях - это лишь первый шаг формирования их социальной ответственности, который охватывает внутреннюю среду и означает ответственность перед персоналом. В последующем создание экономической основы для расширения социальной ответственности позволит выйти за рамки внутренней среды предприятия и наладить социальное партнерство с сельскими территориальными общинами и будет способствовать возрождению сельских территорий, устойчивому их развитию и формированию ответственности перед обществом .

ПРОБЛЕМЫ ПРОВЕДЕНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ДЛЯ ОБОСНОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНОЙ ТРАНСПОРТНОЙ СЕТИ УКРАИНЫ

ЛЕБЕДЕВА Наталья, кандидат технических наук, доцент
Международный Гуманитарный Университет, г. Одесса,
Украина

Abstract. Transportation bridges "APR - Europe" and "North - South" should be in the basis of organization of transport network of Ukraine, adequate development of which will allow Ukraine to take a leading position in the communications paradigm of the world.

The paper proposes a methodological sequence of market research in order to support an economic efficiency of multimodal (multitype) transport network of Ukraine during the development of its investment project.

Keywords: marketing research, multimodal transportation network, concept, investment project, feasible set of alternatives (FSA), original set of alternatives (OSA).

Введение. Как известно, решение проблем комплексного, перспективного развития многовидовой (мультимодальной) транспортной сети Украины и ее регионов является сложной, многовариантной задачей существенно затрудняющей поиск конкретных эффективных решений на основных ее элементах. Как следствие, возникает необходимость декомпозиции структуры сети на основные ее элементы, выполняющие функции транзитных международных перевозок – мультимодальные транспортные коридоры (МТК), которые состоят из мультимодальных транспортных звеньев (МТЗ) и мультимодальных транспортных узлов (МТУ). В свою очередь, совокупность МТК представляет собой мультимодальную транспортную сеть страны (МТС), перспективное развитие которой должно позволить Украине занять одно из лидирующих положений в организации транспортного моста «АТР – Европа» и «Север – Юг».

Для ускоренного развития МТС страны и ее регионов необходимо проводить комплексные маркетинговые исследования, позволяющие выявить основные элементы системы, от которых в первую очередь зависит ее эффективная работа, оценить их техническое состояние и наметить план мероприятий по ликвидации отказов и «узких мест» в работе элементов и системы в целом, что приведет к повышению привлекательности МТС Украины для транзита контейнеров и существенно снизит цену транспортных услуг.

Предварительный анализ работы МТС Украины показал, что наиболее важными ее элементами являются транспортные узлы, основу которых составляют морские торговые порты (например, Одесский, Ильичевский, Южный), которые можно (как это предлагают некоторые исследователи) объединить в мультимодальный транспортный узел «Большая Одесса», с включением в него сортировочных и припортовых станций, автомобильных и железнодорожных подходов к ним.

Постановка задачи. Маркетинговые исследования структуры и мощности взаимодействующих в МТС элементов задача сложная, многовариантная для решения которой необходимо разработать методологию позволяющую на глобальном, стратегическом уровне готовить информационную основу для формирования концепции инвестиционного проекта развития транспортных узлов и звеньев МТС. Учитывая изложенное, в настоящей статье поставлена задача разработать методику проведения маркетинговых исследований структуры и мощности МТС для подготовки информационной основы формирования концепции инвестиционного проекта.

Анализ публикаций. Организация и проведение комплексных маркетинговых исследований представляет собой сложную многовариантную задачу, решение которой возможно на основе специально разработанной для этих целей методологии базирующейся на рекомендациях, приведенных в работах А.В. Зозулева и С.А. Солнцева[1], Аакера Д., Кумара В., Дэя Дж. [2], Ф. Котлера[3], Н. Капона, В. Колчанова, Дж. Макхалберта [1].

[1] А.В. Зозулев, С.А. Солнцев. Маркетинговые исследования: теория, методология, статистика. Москва. – 2008. – 643 с.
[2] АакерД., Кумар В., Дэй Дж. Маркетинговые исследования: пер с англ. – СПб.: Питер, 2004. – 848 с.
[3] Котлер Ф. 300 ключевых вопросов маркетинга: отвечает Филип Котлер/пер. с англ. – М.: 2007.- 224 с.

Проблемам проведения маркетинговых исследований на транспорте посвящено множество работ отечественных и зарубежных ученых, большинство которых направлено на совершенствование эксплуатационной работы отдельных видов транспорта с целью получения максимальной прибыли при реализации транспортных услуг. Анализ публикаций показал, что применительно к вопросам изменения структуры и мощности МТС за счет развития средств транспорта с учетом их взаимодействия в МТУ, исследований проводится недостаточно.

Вместе с тем в экономической литературе до сих пор не опубликована полная схема проведения маркетинговых исследований, учитывающая наиболее широко и подробно передовой маркетинговый инструментарий, подобное упущение, по мнению экспертов, может быть объяснено: значительной зависимостью алгоритма проведения маркетингового исследования от его целей и задач; сознательным упрощением схемы маркетинговых исследований исходя из практической целесообразности; постоянным пополнением приемов и методов проведения исследований новыми передовыми разработками.

Цель исследования. Насущные потребности транспортных предприятий Украины, в особенности их рыночная деятельность, показывают необходимость разработки более обоснованной схемы планирования маркетинговых исследований. Таким образом, цель настоящей работы — обоснование и представление основных этапов методологии планирования маркетинговых исследований для поиска эффективных путей создания экономической привлекательности МТС Украины и ее элементов за счет реализации мощности существующей транспортной сети, особенно ее транзитных возможностей и мероприятий по ее усилению.

Содержание исследования. Как известно, маркетинговое исследование — любая исследовательская деятельность, обеспечивающая потребности маркетинга, то есть система сбора, обработки, сводки, анализа и прогнозирования данных, необходимых для конкретной маркетинговой деятельности. Таким образом, маркетинговое исследование выступает как начало и логическое завершение любого цикла маркетинговой деятельности предприятия. Цель проведения подобного исследования — уменьшение неопределенности, сопутствующей принятию маркетинговых решений[2].

В литературе сложилось представление, что любое маркетинговое исследование предполагает наличие двух взаимосвязанных частей: исследование конкретного рынка и собственных возможностей фирмы для выхода и закрепления позиций на рынке транспортных услуг. Из этого следует, что исследование рынка транспортных услуг — часть комплексного маркетингового исследования.

Обязательные элементы маркетингового исследования следующие:

- исследования, для того, чтобы быть эффективными, должны носить системный характер;
- при осуществлении маркетинговых исследований должен соблюдаться научный подход, базирующийся на объективности и точности;
- маркетинговые исследования могут быть применены к любой стороне маркетинга, требующей информации для принятия решений;
- исследование - многоступенчатый процесс, включающий сбор данных, регистрацию и анализ данных;
- данные могут поступать от самой фирмы, нейтральной организации или специалистов-исследователей.

В маркетинговых исследованиях существуют три тенденции, которые заслуживают постоянного внимания и обсуждения: все большая доступность коммерческих баз данных; рост использования новых технологий; ухудшение образа опросов среди опрашиваемых. Эти тенденции предопределили разделение маркетинговых исследований на два направления: кабинетное и полевое. Для проведения маркетинговых исследований по принятию решений формирования эффективной области альтернатив проектирования развития структуры и мощности мультимодальной транспортной системы страны или ее конкретных регионов, необходимо для лица, принимающего решение (ЛПР), разработать такую методологию подготовки исходной базы, которая позволяла бы оперативно, в приемлемые сроки с

[1] Н. Капон, В. Колчанов, Дж. Макхалберт. Управление маркетингом. – Москва. – 2010. – 832 с.
[2]Гончарук С.М., Анисимов В.А., Лебедева Н.А., Нестерова Н.С. – Монография: «Методологические основы проектирования этапного развития облика и мощности мультимодальной транспортной сети». – 2012. Изд-во: Хабаровск. - 227 с.

достаточной степенью надежности просматривать на основе конкретных критериев возможные альтернативы из их допустимого множества. Таким образом, речь идет о работе с допустимым множеством альтернатив (ДМА) и при необходимости сужением их области, так как не смотря на формальное теоретическое построение исходного множества альтернатив (ИМА) и нахождение из него ДМА, количество их остается большим. Методологическая последовательность маркетинговых исследований для решения поставленной задачи как результат проведенных автором статьи исследований выглядит следующим образом:

1. По сформированному ДМА проводятся расчеты пропускной и провозной способности с использованием существующей автоматизированной системы компьютерного анализа.
2. На основе одного из возможных оптимизационных методов выявляются «узкие места» по элементам МТС и сети в целом с учетом исходного плана перевозок и перспективных их значений.
3. В случае необходимости рассматриваются варианты усиления мощности элементов МТС и сети в целом в «узких местах».
4. Определяется влияние отказов элементов МТС на сроки доставки грузов и резервы их пропускной способности.
5. Определяются рациональные размеры перевозок на элементах МТС.
6. Рассматриваются варианты передачи грузопотоков на параллельные ходы.
7. Рассматриваются варианты увеличения грузопотоков до рационального их уровня соответствующего мощности элементов МТС.
8. Анализируются экономически и технически выгодные варианты ликвидации отказов.
9. Производится повторный, в случае необходимости, анализ возможных вариантов реконструкции элементов МТС.
10. Формируется множество альтернатив мероприятий проектирования развития структуры и мощности элементов МТС и сети в целом, строится доминирующая последовательность их реализации.
11. Проводится анализ результатов, принятие решений.

По результатам проведенного исследования можно сделать следующий вывод: реализация приведенной в настоящей статье методологии организации и проведения маркетинговых исследований позволит формировать область эффективных альтернатив развития МТС Украины, обеспечивающих экономическую привлекательность транзитного потенциала Украины при разработке концепции инвестиционного проекта развития транспортной системы.

МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ И ФОРМЫ

МИТЮШКИНА Кристина, кандидат экономических наук, доцент,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина

Abstract: *The theoretical basis of the interregional cooperation development is considered in the article. It is offered to use the category of "interregional cooperation" in the case when it comes to cooperation of regions, which are not direct neighbors, but have common interests at the bilateral level.*

The main features of the inter-regional cooperation are characterized, namely geographic, political, administrative, institutional ones; key aspects of its implementation (political, legal, historical and other) are analyzed. The place of inter-regional cooperation in the new regional policy is defined.

Современные международные отношения характеризуются достаточно интенсивными интеграционными процессами, среди которых важную роль играет межрегиональное и приграничное сотрудничество. Украина благодаря выгодному геополитическому положению имеет большие потенциальные возможности развития таких форм, поскольку 19 регионов

(областей) страны являются пограничными, а внешняя граница является самой длинной среди европейских стран. Поддержка межрегионального сотрудничества приграничных регионов является инструментом социально-экономического развития регионов и смягчения территориальных диспропорций.

С расширением Европейского Союза и углублением интеграционных процессов в Украине обострились проблемы, касающиеся трансформации социально-экономической системы и общественно-политического строя. Указанное вызывает необходимость поиска путей реформирования экономических связей Украины с членами ЕС, прежде всего с государствами-соседями, которые определены стратегическими партнерами, что предполагает тесное и самое широкое двустороннее сотрудничество.

Межрегиональное сотрудничество отдельными учеными определяется, как сотрудничество между региональными и местными властями преимущественно в отдельных секторах экономики и при участии лишь некоторых субъектов [1]. Однако для определения понятия «межрегиональное сотрудничество», следует обратиться к Протоколу № 2 Европейской Рамочной конвенции о приграничном сотрудничестве территориальных сообществ с властью. В ст. 1 этого документа установлено, что «межтерриториальное сотрудничество» означает любую совместную деятельность, направленную на начало отношений между территориальными общинами или властями двух или более договаривающихся сторон, кроме отношений трансграничного сотрудничества между соседними властями, включая заключение соглашений о сотрудничестве с территориальными общинами или властями других государств [2].

Именно поэтому понятие межрегионального сотрудничества целесообразно использовать в тех случаях, когда речь идет о сотрудничестве регионов, которые не являются непосредственными соседями (как в случае с еврорегионами "Карпатский" и "Буг"), но имеют общие интересы на двустороннем уровне.

Исследуя особенности межрегионального сотрудничества, следует обратить внимание на то, что ведущие отечественные ученые, такие как: Я. Жалило, С. Белая, И. Бабец, И. Валюшка и другие, длительное время основательно изучают преимущества межрегионального сотрудничества на локальном и международном уровнях. В случае, когда речь идет о сотрудничестве между регионами внутри страны, активизация будет происходить после перехода от торговой к проектной модели взаимоотношений регионов. Речь идет о подготовке и реализации на межрегиональном уровне проектов и программ, обеспечивающих совместное участие в освоении (использовании) ресурсных потенциалов регионов и достижении на этой основе синергетического эффекта [3].

По мнению вышеназванных ученых межрегиональное сотрудничество занимает основное интегрирующее место в системе новой региональной политики, соединяя между собой ее основные составляющие: "стратегию регионального развития - евроинтеграционную стратегию - стратегию модернизации страны".

В рамках сотрудничества регионов происходит конвертация задач модернизации страны в конкретные модернизационные задачи развития регионов, предусмотренные соответствующими региональными стратегиями - формируется определенность места и роли региона в общенациональной стратегии модернизации. В то же время модернизационное измерение приобретает и стратегия регионального развития, ориентированная на выравнивание и консолидацию социально-экономического уровня развития страны - формируются обоснованные принципы для предотвращения «уравниловки», модифицируется позиционирование региона в межрегиональном разделении труда[3].

Эффективная реализация межрегионального сотрудничества предусматривает возможность создания организационной структуры и системы финансирования в форме международных межрегиональных ассоциаций, объединений, консорциумов и т.п. согласно действующему законодательству Украины. Основные черты и институциональные основы реализации межрегионального сотрудничества наглядно демонстрирует рис.1.

Посредством инструментов международного межрегионального сотрудничества практического измерения приобретает евроинтеграционная стратегия Украины, создается возможность реализации внешнеполитических и внешнеэкономических приоритетов стратегии государства.

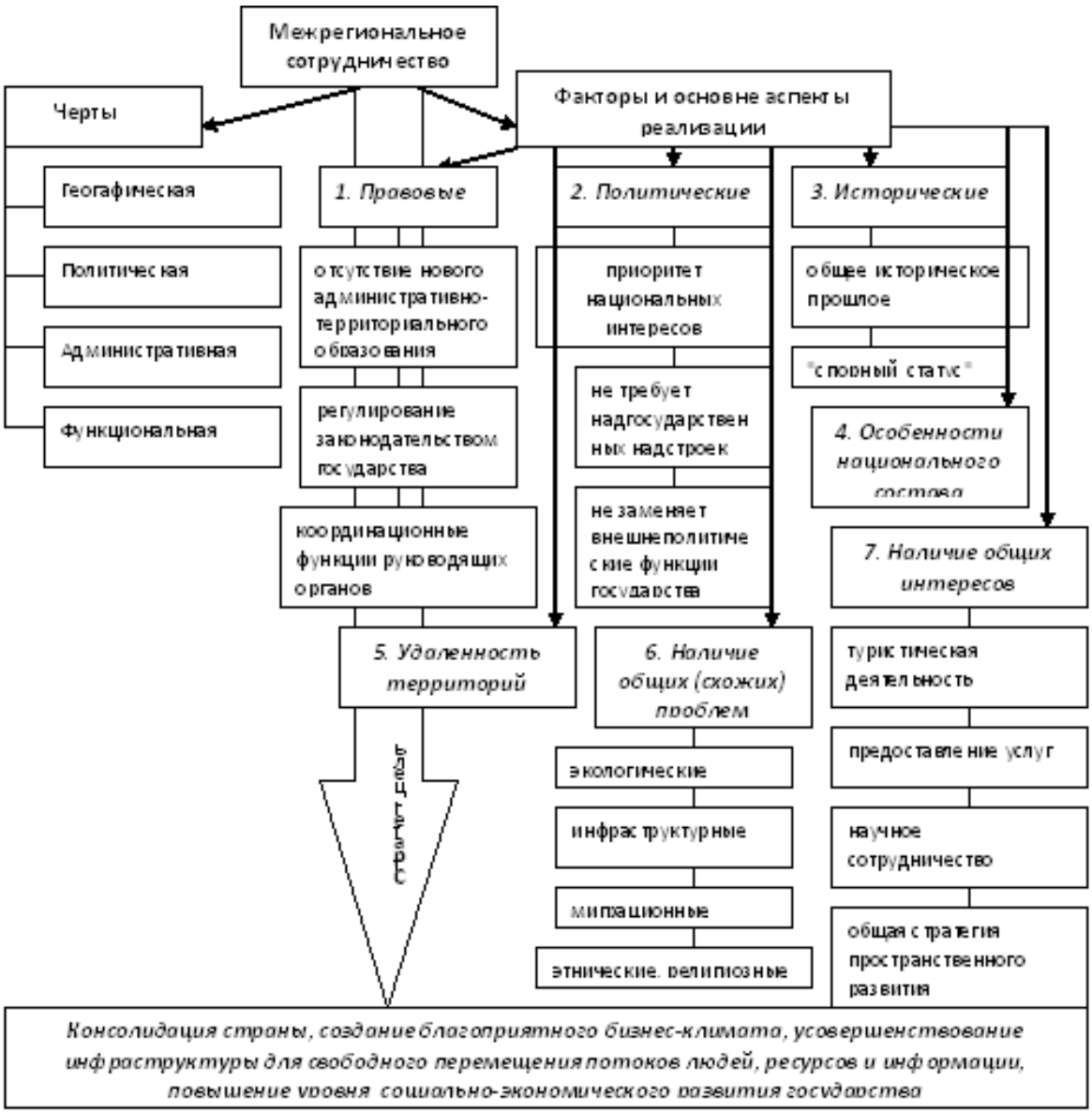

Рис. 1. Основные черты и институциональные основы реализации межрегионального сотрудничества

Основными чертами, характеризующими межрегиональное сотрудничество обозначены следующие: географическая (сотрудничество в рамках территорий, которая имеет конкретное географическое положение, не обязательно соседское); политическая - территории находятся под юрисдикцией суверенных государств; административная; функциональная – может осуществляться в разных формах.

Что касается основных аспектов реализации межрегионального сотрудничества, то здесь можно выделить несколько групп. Правовые аспекты реализации межрегионального сотрудничества основываются на следующем:

• осуществление межрегионального сотрудничества не приводит к возникновению нового административно-территориального образования со статусом юридического лица;

• правовое регулирование на территории каждого из членов соглашения о сотрудничестве осуществляется в соответствии с действующим законодательством государства о межрегиональном (внешнеэкономическом) сотрудничестве;

• органы содействия межрегиональному сотрудничеству выполняют координационные функции и не имеют властных полномочий, а также не могут подменять собой органы власти,

действующих на территории государств-членов.Вторую группу можно охарактеризовать как политическую. В этом смысле межрегиональное сотрудничество:

- не действуют против интересов национального государства;
- не требует надгосударственных образований;
- в своей деятельности не подменяет внешнеполитические функции государств.

Третья группа факторов - исторические. В подавляющем большинстве случаев межрегиональным сотрудничеством охвачены территории, имеющие общее историческое прошлое и даже некогда входившие в состав одного государства. Иногда соглашения о межрегиональном сотрудничестве заключаются между территориями, которые в достаточно недалеком прошлом имели так называемый "спорный статус", то есть право владения такой территорией, принадлежавшей одному государству, обжаловалось соседней, которая имеет с ней общую границу.

Особенности, которые относятся к четвертой группе, связанные с национальным составом участвующих территорий. Как правило, это многонациональные территории или регионы, где проживают представители нескольких этнических групп. Во многих случаях на территориях сопредельных приграничных регионов проживают представители довольно многочисленного национального меньшинства, которая представляет национальное большинство страны, расположенной по другую сторону границы.

Пятой группой факторов является то, что территории или регионы, которые подписывают соглашения о межрегиональном сотрудничестве часто являются периферийными по отношению к административным центрам своих стран (в случае локального уровня).

Шестая группа факторов основывается на общности проблем, которые присущи территориям или регионам, осуществляющим межрегиональное сотрудничество. Это могут быть проблемы локального, трансграничного либо международного характера. Для решения их необходимо объединение усилий не только государств-соседей, но и других стран. Как правило, к таким проблемам относятся экологические и природоохранные, инфраструктурные, транспортные и коммуникационные, проблемы миграции и использования трудовых ресурсов и другие.

И конечно, для усиления эффективности межрегионального сотрудничества необходимы четко определенные общие интересы участников. Для этой группы факторов типичны интересы в торгово-экономической плоскости с учетом места участников в межтерриториальном разделении труда; в области совместного развития туристической деятельности, предоставлении взаимных услуг, создании сети сотрудничества в сферах науки, образования и культуры. Универсальной сферой общих интересов для членов любого межрегионального сотрудничества является определение общей стратегии пространственного развития [4].

Таким образом, межрегиональное сотрудничество представляет собой консолидацию усилий, направленных на установление и углубление экономических, социальных, научно-технических, экологических, культурных и других отношений между странами, их регионами, представительными органами, местными органами исполнительной власти Украины и соответствующими органами власти других государств в пределах компетенции, определенной их национальным законодательством.

Межрегиональное сотрудничество на локальном уровне рассматривается как способ снижения или нивелирования социально-экономических диспропорций между наиболее развитыми и отсталыми регионами страны. Межрегиональное сотрудничество Украины отличается множеством направлений и разноуровневой ориентацией.

Литература:

1. Матєха А.С. Методи підвищення ефективності міжрегіонального економічного співробітництва [електроний ресурс] / А.С. Матеха // Вісник Хмельницького національного університету - 2014 - № 2. Т. 2. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
2. Лагно В.Т. Розвиток міжрегіонального співробітництва України та країн ЄС [електроний ресурс] / В.Т.Лагно. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua
3. Міжрегіональне співробітництво у системі нової регіональної політики України / С. О. Біла, І. Г. Бабець, І. В. Валюшко, Я. А. Жаліло [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2011. – 32 с.

4. Студенніков І. Транскордонне співробітництво як крок до визначення концепції регіональної політики [Електронний ресурс]/ І. Студенніков. – Режим доступу: http://ewi.org.ua/chastyna-7-transkordonne-spivrobitnytstvo-yak-krok-do-vyznachennya-kontseptsiji-rehionalnoji-polityk y/
5. Державний комітет статистики України [електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ МЕЖРЕГИОНАЛЬНЫХ СВЯЗЕЙ СТРАН ЕС В ИННОВАЦИОННОЙ СФЕРЕ

НИКОЛЕНКО Тамара, кандидат экономических наук,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина

Abstract: *The features of the development of the EU countries interregional relations in the innovation sphere are defined in the article. Trends in high-tech exports and imports in the EU are analyzed. The structure of the EU high-tech industries development is examined. The leading actors of innovation activities in the EU countries are determined.*

В современных условиях расширения процессов глобализации возрастает роль межрегионального сотрудничества и открываются новые возможности для активизации хозяйственной деятельности стран-членов ЕС и повышения их конкурентоспособности.

В конце прошлого века региональная политика Европейского Союза перешла к новой парадигме – от применения механизмов ликвидации диспропорций регионального развития путем межрегионального перераспределения ресурсов к мобилизации природно-ресурсного и инновационного потенциала территорий и применения принципа субсидиарности.

Сегодня, межрегиональное сотрудничество стран ЕС является не только средством развития контактов между прилегающими территориями соседних стран, но и формой и инструментом оживления широких общеевропейских интеграционных тенденций, что будет способствовать укреплению европейских связей и реализации эффективных инновационных стратегий как составляющей конкурентоспособности стран-членов ЕС в геоэкономическом пространстве.

Инновации выступают одним из основных факторов достижения высокого уровня межрегиональных связей, поскольку они создают высокую производительность факторов производства, конкурентные преимущества в перспективных сферах и сильные позиции национальных фирм на мировом рынке. Об этом свидетельствует и опыт стран ЕС, которые занимают лидирующие позиции в рейтингах по уровню конкурентоспособности национальной экономики.

Следует отметить, что наиболее наукоемким потенциалом обладают сегодня пять стран мира из которых три являются членами ЕС: Германия, Англия и Франция. Они вместе с США, Китаем, Южной Кореей и Японией, контролируют 80% мирового рынка высоких технологий. На этом рынке постоянно ведется жесткая конкурентная борьба. Как следствие, США начиная с 80-х гг. потеряли приоритет в некоторых отраслях, что привело к потере ими соответствующих сегментов рынка. Удельный вес Японии наоборот, значительно увеличилась благодаря стремительной экспансии.

Таким образом, на современном этапе развития наблюдается высокая концентрация научно-технических ресурсов в небольшом числе развитых стран, в том числе и в странах ЕС - 13%.

Что касается высокотехнологичного экспорта и импорта товаров в странах ЕС, то следует отметить, что сегодня в мире существует, так называемый «Европейский феномен», который заключается в том, что страны ЕС играют особенную роль в развитии фундаментальных исследований, но отстают по способности превращать научные достижения в конкретные инновационные технологии. Это подтверждается данными высокотехнологического экспорта (рис.1).

Следует отметить, что доли высокотехнологичного экспорта Франции, Греции, Австрии, Германии и Италии значительно уступают Мальте, Сингапуру, Малайзии и США.

Анализируя структуру развития высокотехнологических отраслей промышленности ЕС за период 1995-2012 гг., следует отметить стремительный рост производства продукции этих отраслей, прежде всего офисного, компьютерного и коммуникационного оборудования. Существенно меньше в своем росте за соответствующий период были объемы производства аэрокосмической отрасли, фармацевтики, производства медицинских, точных и оптических инструментов.

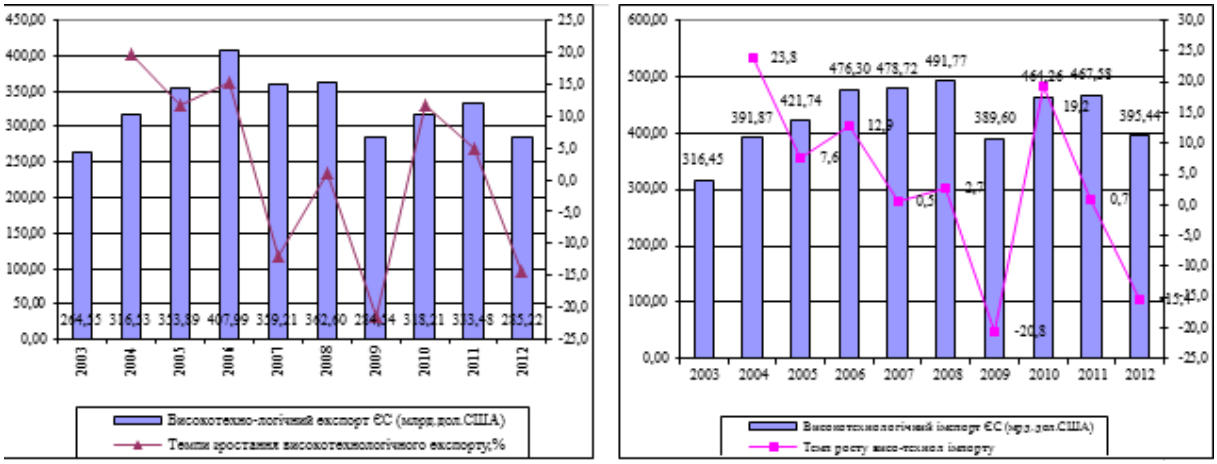

Рис. 1. Динамика высокотехнологического экспорта и импорта ЕС, 2003-2012 гг. (млрд. долл. США.) [1,2]

Анализ позиций ведущих стран ЕС на мировых рынках высокотехнологической продукции позволяет определить наличие следующих тенденций и особенностей (рис. 2).

В каждой из высокотехнологических отраслей промышленности достойным конкурентом выступает европейская аэрокосмическая индустрия, где ведущая роль принадлежит французской аэрокосмической промышленности. В целом же страны ЕС контролируют около 30% мирового аэрокосмического производства.

Рис 2. Отраслевая структура рынка высокотехнологической продукции в ЕС в 1995-2012 гг., (млрд. долл. США) [1,2]

Ведущим игроком в этой области в Европе является концерн European Aeronautic Defence and Space Company (EADS), который объединяет капиталы таких компаний как Aerospatiale Matra SA (Франция), Construcciones Aeronauticas SA (Испания), DaimlerCrysler

Aerospace AG (Германия) и ряда других. Также следует отметить, что за весь анализируемый период Европейский Союз на мировом рынке занимает лидирующие позиции в области производства лекарств и медикаментов контролируя 30-34% мирового рынка. [2]

Подводя итоги проведенного анализа основных тенденций развития европейского высокотехнологического производства, следует отметить, что наиболее интенсивная структурная трансформация промышленности происходила в пользу наукоемких отраслей. Следует отметить, что все инновационные научно-технологические разработки в странах ЕС направлены на достижение главной цели, которая изложена в Лиссабонской стратегии – превращение ЕС в наиболее конкурентоспособную и динамически развивающуюся в мире экономическую зону, основанную на знаниях. Основным механизмом реализации и стимулирования межрегионального сотрудничества в инновационной и научно-технологической сфере является разработка и внедрение рамочных программ, направленных на формирование целостного европейского исследовательского пространства без отраслевого деления, но с концентрацией на приоритетных направлениях.

Таким образом, межрегиональное сотрудничество ЕС в инновационный сфере обусловлено общемировыми тенденциями развития науки и инновационных технологий. Переход развитых стран к информационному обществу требует четкой стратегии и гибкой тактики в научно-технической сфере, что обеспечивало бы максимальное соответствие технологического прогресса назревшим общественным потребностям и одновременно стимулировали бы дальнейший творческий поиск инновационных подходов и механизмов их социализации, воплощение в повседневную практику.

Литература:

1. Официальный сайт ЮНКТАД [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.unctad.org/
2. Eurostat [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://epp.eurostat.ec.europa.eu

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ МЕЖРЕГИОНАЛЬНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

БЕЗЗУБЧЕНКО О.А., кандидат экономических наук, доцент,
Мариупольский Государственный Университет,
Украина

Abstract: *Regions of any country demonstrate certain social and economic potential that explains their active participation in inter-regional cooperation. The cooperation is implemented under conditions of growing globalization, global interdependence and of international division of labor.*

Thus, the hierarchy within these cooperation between regions can be followed. It is obvious, that the concept of inter-regional cooperation is the widest among the concepts including any kind of regional cooperation, as it involves all the links established between regions both inside and outside a state.

Cross-border cooperation is included as well, as it presupposes borders between the cooperating territories.

The current socio-economic situation is described by the lack of systemic actions performed by the state to reduce regional disparities. It requires the deepening of regional cooperation by means of efficient organizational and economic models of the cooperation.

Исследование межрегиональных связей на современном этапе развития мирового хозяйства в целом, и отдельных национальных экономик является чрезвычайно актуальным. Особенно, учитывая то, что межрегиональные связи выступают весомым фактором, который позволяет регионам обеспечить конкурентоспособность путем активного воздействия на его развитие на макроуровне (другие факторы - природные, человеческие не поддаются формированию в регионе в наиболее короткие промежутки времени). Несмотря на особое значение, внутри- и межрегиональные связи остаются недостаточно исследованными в

практике формирования и развития конкурентных преимуществ региона, требуют разработки научных подходов к обеспечению путей их укрепления и развития.

Исследованию вопросаов межрегионального сотрудничества и взаимоотношений приграничных территорий посвящены работы следующих ученых: В. Андрийчука, П. Беленького, А. Гонты, М. Нижнего, Е. Китовского, П. Луцишина, Н. Микулы, А. Мокия, А. Оксанича, С. Писаренко, В. Поповкина, С.Романова, О.Шаблия, М. Янкива и других.

Сложности в развитии института межрегионального сотрудничества регионов различных стран связаны с функционированием различных моделей взаимодействия органов власти страны с региональными и одновременным недостатком в изучении институтов и механизмов межрегионального сотрудничества. Регионы любой страны, имеют определенный социально-экономический потенциал, что обуславливает их активное участие в межрегиональном сотрудничестве, которое реализуется в условиях растущей глобализации и мировой взаимозависимости, а также в условиях международного разделения труда.

Однако очень важно, что именно, понимается под межрегиональным сотрудничеством, ведь многие ученые определяют эту дефиницию в разной плоскости.

Исходя из этого, можно проследить определенную иерархию отношений в пределах указанных связей между регионами. И отметить, что в определенной степени, понятие межрегионального сотрудничества является наиболее широким среди понятий, характеризующих региональное сотрудничество, поскольку оно предусматривает любые связи, установленные между регионами, принадлежащими к разным государствам и включает в себя трансграничное сотрудничество, которое осуществляется в рамках регионов, имеющих общие границы. [4, с. 62]

Современная практика регионального развития явно демонстрирует тенденцию обособленного развития территорий. Регионы находятся в постоянном состоянии борьбы за внешние ресурсы, в основном за преференции от органов власти в виде дотаций и субвенций. По мнению широкого круга ученых, в условиях растущей конкуренции за все виды ресурсов, проблема устойчивого конкурентоспособного развития регионов может быть решена исключительно за счет развития механизмов коллаборации между регионами в различных сферах и отраслях народного хозяйства и инновационного развития [5].

Коллаборация является недостаточно исследованной, формой связей и отношений между субъектами, однако быстро развивается и привлекает особое внимание не только ученых и практиков в сфере экономики, но также политиков, юристов, социологов, психологов, культурологов [6].

Потребность в межрегиональном сотрудничестве возникает, когда перед регионами возникает проблема дефицита ресурсов как для собственного экономического развития или укрепления своих конкурентных преимуществ, так и для их расширения. Поэтому потребности регионов в сотрудничестве могут выступать основой для формирования целей межрегионального взаимодействия. Внутрирегиональные связи характеризуют степень взаимодействия предприятий региона между собой и его инфраструктуру, которая определяет обеспеченность производственных процессов финансовыми институтами, связью, транспортным сообщением, средствами массовой информации необходимыми для результативности производственного процесса предприятий региона и реализации взаимодействия между ними.

Расширение межрегионального сотрудничества возможно с помощью многочисленных мероприятий, в частности: расширение производственной кооперации предприятий различных регионов; разработка совместных инвестиционных проектов; совместные действия в финансовой, консалтинговой, маркетинговой деятельности; систематический обмен информацией о потребностях субъектов хозяйствования в инвестициях; создание национальной сети международных транспортных коридоров; проведение научных исследований и социологических опросов по данной проблематике, проведение конференций, семинаров, встреч, круглых столов и других организационных мероприятий для принятия согласованных решений.

Интенсивность межрегиональных связей, сегодня еще имеет слабую форму проявления, что требует поиска вариаций для их реализации. Поэтому, для обеспечения межрегиональных экономических связей в Украине необходима разработка в рамках региональных стратегий социально-экономического развития основных приоритетов государственного регулирования в

направлениях укрепления ресурсного потенциала регионов и повышения их конкурентоспособности.

Главной целью, стоящей сегодня перед государственным регулированием развития регионов, остается ускорение и повышение эффективности социально-экономического развития за счет комплекса финансово-экономических, организационных и других мероприятий, в том числе организации системы межрегиональных связей в области экономики, социальной сферы, общего решения экологических и других общих и острых для регионов проблем. Для достижения поставленной цели необходимо усовершенствование системы взаимодействия субъектов межрегионального сотрудничества, к которым можно отнести государственные и общественные структуры, частные предприятия (средний и малый бизнес), домохозяйства. Нужна постепенная скоординированная деятельность региональных исполнительных органов власти в процессе поиска и внедрения соответствующих форм межрегионального сотрудничества.

Для развития эффективных взаимовыгодных, партнерских отношений в процессе реализации межрегионального сотрудничества нужна четкая и постепенная координация деятельности. Важным является определение именно тех проблем развития экономики региона, которые можно решить за счет межрегионального сотрудничества. При этом не менее важным является поиск регионов, имеющих не только общие интересы, но и возможности, соответствующую инфраструктуру для содействия достижению поставленных целей. Именно межрегиональное сотрудничество дает возможность использовать партнерам с максимальной эффективностью ключевые компетенции друг друга. Такое сотрудничество дает значительный эффект благодаря объединению ресурсных, финансовых, инвестиционных потенциалов и организационных возможностей регионов-партнеров. Также о преимуществах межрегионального сотрудничества свидетельствует тот факт, что выбранный регион (или регионы) - партнер (ы) не обязательно должен иметь общие границы и может находиться в другой стране. Поэтому, это расширяет круг поиска максимально выгодного партнера с точки зрения целевой идентичности и наличия соответствующего уровня социально-экономического развития.

На современном этапе развития особое значение приобретает поиск эффективной модели межрегионального сотрудничества, способной результативно повлиять на реформирование экономики региона и достижения положительных преобразований в регионах-партнерах. Поэтому в процессе совершенствования сотрудничества страны с регионами других государств целесообразно использовать и правовые возможности, заложенные для этого в двусторонних межгосударственных соглашениях о сотрудничестве в отдельных отраслях. На практике, основными субъектами межрегионального сотрудничества со стороны Украины являются местные органы исполнительной власти и органы местного самоуправления. По нашему мнению, для усовершенствования механизма государственного управления процессами межрегионального сотрудничества в местных государственных администрациях должны быть созданы структурные подразделения по вопросам организации и управления межрегиональной сотрудничеством. Это поможет местным администрациям обмениваться опытом, осуществлять совместные мероприятия, получать необходимую информацию и т.п.

Не менее важным этапом межрегионального сотрудничества является разработка проекта реализации межрегионального сотрудничества. Именно на этой фазе осуществляется выбор наиболее приоритетной сферы сотрудничества и формы его реализации. Для этого необходимо создание соответствующих структур, деятельность которых направлена на регулирование процесса реализации межрегионального сотрудничества в выбранных сферах. Следующим шагом является непосредственная реализация и обязательно системный непрерывный мониторинг утвержденных проектов межрегионального сотрудничества, для исключения или минимизации нескоординированной деятельности. Это также является важной фазой реализации межрегионального сотрудничества для дальнейшего анализа, который должен включать широкий круг методов всесторонней оценки, поиска наиболее эффективных форм сотрудничества, которые в свою очередь будут воплощены в концепции и стратегии дальнейшего развития регионов-партнеров в долгосрочной перспективе.

Таким образом, состояние социально-экономического развития регионов, отсутствие системных мероприятий государственной региональной политики по уменьшению региональных диспропорций требует углубления межрегионального сотрудничества на основе

внедрения эффективных организационно-экономических моделей межрегионального сотрудничества. Такое сотрудничество должно постепенно заменить конкуренцию между регионами и рассматриваться как основа повышения уровня их конкурентоспособности. Преимущества межрегионального сотрудничества, его потенциал с учетом стимулирования развития внутреннего рынка, усиления экономической и социальной сплоченности страны, можно использовать для активизации международного межрегионального сотрудничества, расширению и углублению интеграционных процессов.

Литература:

12. Державна регіональна політика України: особливості і стратегічні пріоритети: монографія/ З.С. Варналій, В.Є. Воротін, В.С. Куйбіда, [та ін.]; за заг. ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2007.-768 с.
13. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями // Практичний 173 порадник державного службовця з організації регіонального співробітництва /уклад. Л.Л. Прокопенко, В.М. Берестяний, А.П. Лимар [та ін.]. – Д. : ДРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 1 : Нормативно-правова база співробітництва регіонів України та держав-членів Європейського Союзу. – 140 с.
14. Регіональна політика України: інституційно-правове забезпечення: зб. офіц. док./ за ред. З.С. Варналія. – К.: НІСД, 2004.-521 с.
15. Бєлєнький, П.Формування та розвиток системи міжрегіонального та транскордонного співробітництва в Україні / П. Бєлєнький, Н. Мікула //Регіональна економіка. – 2001. – № 3. – С. 61 – 73.
16. Morozova A. Modelling of the Virtual Macroregions in the Volga Region: Transport Aspect / A. Morozova, Ya. S. Matkovskaya, A.A. Rayushkina // World Applied Sciences Journal. – 2013. – Vol.27, No. 9. – C. 1183-1187.
17. Иншаков О.В. Коллаборация как глобальная форма организации экономики знаний / О.В. Иншаков // Экономика региона. – 2013. – № 3. – с. 38-45.
18. Татарченко О.М. Формування моделі розвитку міжрегіонального співробітництва / О.М. Татарченко // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля №1 (208), 2014. – с. 145-149

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОГО САДОВОДСТВА

ВОЛОЩУК Ю. А., кандидат экономических наук, доцент,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
Украина

Abstract: *In the field of gardening the basis of functioning is made by processes of productive use and reproduction of long-term plantings. This element of fixed capital is created directly in the agricultural enterprises and have no commodity focus yet. It has crucial importance in creation of such plantings which most fully answered both the production purposes, and external and internal to the environment of the concrete enterprise. It is important to have full information on capacity and the market of fresh fruits and berries and products of their industrial processing, and also a full assessment of compliance of soils and climate concerning requirements of fruit and berry crops.*

Among factors of increase of efficiency of industrial gardening, full use of the available biological and economic potential for increase in production of fruits and berries, in the forefront it is necessary to put a problem of the organization of systematic reproduction of fruit and berry plantings. Importance of it is explained by that in recent years because of chronic neediness of investments into branch, rates of reproduction of gardens and berry-pickers decreased to critical level. So, now in many farms in the general structure very small share of young plantings, or they aren't present at all. And an exit from such situation is activization of processes of reproduction of long-term plantings.

Keywords: *long-term plantings, reproduction, potential, garden turn, gardening enterprise, innovations, cluster.*

Стоит отметить, что принцип планомерного воспроизведения многолетних насаждений во многих, хозяйствах не соблюдается, что объясняется недооценкой производителями этого важного фактора. Такая стабильность производства плодов и ягод достигается только через постоянное соблюдение оптимального возрастной структуры, прежде всего нормативной возрастной структуры насаждений.

При создании и планомерном воспроизведении плодоягодных насаждений нужно учесть ряд теоретических аспектов этой проблемы:

• процесс создания для нормального роста и развития нельзя перенести на другое время. Если не учесть этого на предприятии, это приведет к значительным потерям ресурсов;

• планомерное воспроизводство насаждений один из важнейших факторов интенсификации садоводства, именно через создание новых насаждений реализуются принципы инновационно-интенсивных технологий в отрасли;

• общей тенденцией мирового садоводства является значительное сокращение продолжительности как создание, так и продуктивного использования многолетних насаждений, прежде всего способствует быстрому обновлению сортового состава садов. Как показывает опыт стран развитого садоводства, в последние годы усиливаются темпы воспроизводства насаждений, иногда даже сокращая общие их площади.

Итак, из-за меньших временные периоды возникает потребность закладки новых садов и ягодников - этим достигается ускорение движения капитала в отрасли.

Нормативы для расчета площадей садооборотов приведены в табл. 1.

Таблица 1. Нормативы для расчета площадей садооборотов

Культура	Продолжительность создания и продуктивного использования насаждений, годы			Составные площади садооборотов, %			Удельный вес молодых насаждений в общей их площади,%
	всего	у том числе:		Подготовка грунта	Создание насаждений	Продуктивное использование насаждений	
		Создание	Продуктивное использование				
Яблоня и груша							
на семенных подвоях	27	7	20	6,9	24,1	69,0	26
на среднерослых подвоях	20	5	15	9,1	22,7	68,2	25
на карликовых подвоях	16	4	12	11,1	22,2	66,7	25
Слива	20	5	15	9,1	22,7	68,2	25
Вишня	17	4	13	10,5	21,1	68,4	24
Черешня и абрикос	25	5	20	7,4	18,5	74,1	20
Персик	16	4	12	11,1	22,2	66,7	25
Грецкий орех	50	10	40	3,9	19,2	76,9	20
Земляника	4	1	3	20,0	20,0	60,0	25
Смородина	10	3	7	9,1	7,3	63,6	30
Крыжовник	11	3	8	8,3	25,0	66,7	27
Малина	10	2	8	9,1	18,2	72,7	20

Источник:[1].

Организация планомерного воспроизведения насаждений плодовых и ягодных культур полностью базируется на всестороннем учете их биологических особенностей, а также изменений в технологических процессах их выращивания и в направлениях их дистрибуции и в структуре рыночного спроса. Важно учитывать то, что их нужно закладывать в основном намного раньше, чем перестанут функционировать имеющиеся. Ежегодно определенная доля

[1] Экономика и организация промышленного садоводства Украины / [Шестопаль А.Н., Рульев В.А., Кондратенко П.В. и др.]; под ред. д-ра экономических наук А.Н. Шестопал, ИС УААН. - М.: ННЦ ИАЭ, 2010. - 334 с.

плодоносящих насаждений выпадает из производственного оборота вследствие физического или морального износа однако она должна быть заменена новыми молодыми насаждениями. Следовательно, нужно постоянно формировать рациональное соотношение между площадями закладки, молодых и плодоносящих насаждений по каждой плодовой и ягодной культурой.

Отметим, что продолжительность создания и дальнейшего продуктивного использования многолетних насаждений в значительной степени зависит от природно-климатических условий и экономического, производственного, технического и других видов потенциала каждого конкретного предприятия, типа и структуры насаждений, их сортового состава, технологий выращивания и тому подобное. Период создания сада (ягодника) определяет надлежащую удельный вес молодых насаждений в общей их площади, а продолжительность продуктивного использования - норму амортизации насаждений, а следовательно, и долю ежегодного их обновления. По этим данным, в хозяйствах, по разным плодовых и ягодным культурам, а также типам садов рассчитывают схему садооборота. Особенно актуальным является соблюдение садооборотов для насаждений с коротким циклом круговорота насаждений (ягодники, ряд косточковых и семечковых культур на карликовых подвоях).

Садооборот мы рассматриваем как динамическую модель сада (ягодника), суть которой заключается в соблюдении оптимальной породной и возрастной структуры насаждений и соблюдении во времени и пространстве их воспроизведения. В общем садооборот - это система организационных и технологических аспектов, которые обеспечивают как планомерное (расширенное или простое) воспроизведение насаждений, так и стабильное производство плодов и ягод во всех производственных структурах. На подготовку под закладку плодовых насаждений следует отводить не менее двух лет, а под ягодники - один год. В таком случае площадь незанятых насаждениями участков в общей площади садооборота составит от 5,9% за семечковых культур на семенных подвоях до 20% под земляникой.

Итак, на каждые 100 га площади зерновых культур на семенных подвоях нужно иметь не менее 6,3 га, а земляники - соответственно 21,3 га свободной площади для проведения работ, связанных с подготовкой почвы для посадки деревьев, ягодников. В зависимости от зоны (подзоны) и комплекса факторов интенсификации и природно-экономических условий производства эти нормативные подходы меняются.

В общей площади садов, в зависимости от породно-сортового типа культур схемы и типа сада, часть молодых насаждений, согласно установленных норм, должна быть в пределах 20-26%. Следовательно, в некоторых садоводческих предприятиях нарушают такой важный принцип планомерного воспроизведения многолетних насаждений, там удельный вес молодых насаждений, еще не достигли плодоносящего возраста ниже норматива. Это же касается и ягодных культур, по которым норматив молодых неплодоносящих насаждений в общей площади ягодников меняется в пределах 20-30%.Размер плодоносящих насаждений - это измерение запланированного валового сбора плодов или ягод и плановых уровней их урожайности. Общая площадь насаждений определяется умножением площади плодоносящих насаждений на коэффициент, представляющий собой обратную величину от нормативной удельного веса ее в общей площади, и определяется по формуле:

$$K = \frac{1}{K_n}, \qquad (1)$$

где K_n - коэффициент, характеризующий удельный вес плодоносящих насаждений в общей их площади.

Свободная садооборотная площадь вычисляется с помощью коэффициента, который отражает удельный вес этой площади в общей площади садооборота. Конечно, по каждой плодовой и ягодной культуре соотношение площадей садооборота будет неодинаковым, что важно учитывать при обосновании организационных параметров и производственной структуры отрасли садоводства. К общей площади садооборота добавляется площадь культурооборота при выращивании земляники, а также площадь под дороги в садах и ягодниках, под защитные насаждения и надлежащие производственные структуры.

Исследованиями доказано: соблюдение запроектированного видового состава продукции породная структура насаждений, закладываемых исчисляется в такой последовательности. В площади закладки яблони и груши, прежде всего, определяется удельный вес насаждений на семенных и клоновых подвоях. Затем запланирована породная структура насаждений корректируется введением коэффициента их круговорота, который является отношением единицы или десяти до лет продолжительности создания и продуктивного использования насаждений. Такой коэффициент определяется по формуле:

$$K_o = \frac{10}{C_н + П_н}, \quad (2)$$

где: $C_н$ - продолжительность создания насаждений, годы;
$П_н$ - продолжительность продуктивного их использования, годы.

Далее, на основании произведения запланированной породной структуры насаждений и коэффициента их круговорота определяется породный состав плодовых и ягодных насаждений, закладывается.

По данным исследований четко прочитывается зависимость удельного веса плодовой или ягодной культуры в общей площади насаждений, закладываемых от коэффициента их круговорота. Чем выше коэффициент их круговорота, тем больше соответствующая доля в объеме новых посадок. К примеру, если на ягодники в общей площади плодоягодных насаждений приходится 6,10%, то в породной структуре насаждений, закладываются, - 19,5%. К сожалению, эту особенность не всегда учитывают при разработке планов создания многолетних насаждений на различных уровнях производства и управления отраслью.

Анализ продолжительности круговорота насаждений различных плодовых и ягодных культур дает основание сделать ряд важных выводов для практики. Во-первых, за один круговорот сада семечковых культур на сильнорослых подвоях происходит 6-7 круговорот насаждений земляники, 2,7-3 - малины и смородины, почти 2 персика и семечковых культур на слаборослых подвоях.

Таким образом, до вступления в плодоношение семечковых культур на сильнорослых подвоях приходится 2 круговорот плантаций земляники, что обеспечивает по опыту ряда хозяйств быструю и высокую окупаемость капитальных вложений в садоводстве. Итак, выращивание земляники может быть одним из эффективных источников инвестиций в отрасли. Однако большие различия между плодовыми и ягодники культурами в продолжительности ротации насаждений - это объективная предпосылка эффективного ведения промышленного садоводства.

Для своевременного обновления плодоягодных насаждений в каждом садоводческом предприятии, как и в его производственных подразделениях, крайне важно оперировать схемами садооборотов насаждений на длительный период (20-25 лет), перманентное соблюдение которых, прежде всего, обеспечивать оптимальную возрастную структуру насаждений.

Для того, чтобы в любом садоводческом хозяйстве или его подразделении постоянно иметь стабильную площадь плодоносящего сада, обязательно нужно планомерно закладывать новые насаждения и заранее определять год их закладки в каждой плодовой и ягодной культурой с учетом других факторов, которые непосредственно влияют на сроки обновление имеющихся плодоносящих насаждений. Это будет возможно при планомерной поддержке государства в плане привлечения дополнительных средств, дотаций и создания соответствующих программ поддержки планомерного восстановления промышленного садоводства области, в рамках Национальной программы.

Изменения в составе плодовоягодных многолетних насаждений количественные, а также качественные является основным фактором определения производственного потенциала конкретного садоводческого предприятия и всего промышленного садоводства в целом. Поэтому обязательным условием стабильного производства плодов и ягод в течение всех лет продуктивного использования насаждений в любом предприятии является постоянное соблюдение оптимального возрастной структуры насаждений, достигается организацией планомерного их воспроизведением. К тому же скорость темпов воспроизводства насаждений

обусловлено и ростом в их структуре удельного веса косточковых и ягодных культур, насаждения которых отмечаются короткой ротацией.

Для полного обновления плодоносящего сада семечковых культур разного возраста на площади 100 га по действующим нормам амортизации ежегодно в течение 20 лет нужно закладывать 5 га. В таком случае рациональнее закладывать новые насаждения не ежегодно, а раз в 2-3 года (15-20 га). Такого же принципа поэтапного закладки садов, особенно зерновых культур, целесообразно придерживаться и при создании новых садоводческих хозяйств или крестьянских ферм.

На сегодня в сельскохозяйственных предприятиях области сосредоточено 4385,48 га многолетних насаждений, из них 3976,68 га зерновых культур, 110,42 га косточковых и 147,8 ягодников. Для получения запланированных объемов конкретных видов садоводческой продукции, прежде всего, нужно создать плодовые и ягодные насаждения надлежащего породного состава.

В следующей таблице рассчитано предлагаемую схему садооборота для сельскохозяйственных предприятий Хмельницкой области (табл. 2).

Таблица 2. Расчет общей площади садооборота сельскохозяйственных предприятий Хмельницкой области

Культуры	Фактическая площадь насаждений с.-х. предприятиях 2011 г., га	Площадь плодоносных Насаждений согласно рекомендации, га	Коэффициент для расчета общей площади насаждений	Общая площадь насаждений, га	Свободная садообороотная площадь		Общая площадь садооборота	
					Коэффициент расчета	га	га	Индекс к площади плодоносных насаждений к факту
Яблоня и груша	3976,68	2631,29	1,34	3525,93	-	326,84	3852,77	0,97
в т.ч.: семенных подвоях	*	1359,50	1,35	1835,35	0,074	135,82	1971,17	-
клоновых подвоях								
среднерослых	*	613,97	1,33	816,58	0,100	81,66	898,24	-
слаборослых	*	657,82	1,33	874,90	0,125	109,36	984,26	-
Косточковые	110,42	1166,53	-	1518,62	-	143,13	1661,75	15,05
Слива	85,38	377,15	1,33	501,61	0,100	50,16	551,77	6,46
Вишня	5,05	372,76	1,32	492,04	0,105	51,66	543,70	107,66
Черешня	15,09	171,03	1,25	213,79	0,079	16,89	230,68	15,29
Абрикос	0,50	192,96	1,25	241,20	0,067	16,16	257,36	514,72
Персик	-	52,62	1,33	69,98	0,118	8,26	78,24	-
Грецкий орех	27,68	306,98	1,25	383,72	0,041	15,73	399,45	14,43
Ягоды	147,80	280,69	-	380,03	-	55,68	435,71	2,94
Земляника	81,48	118,41	1,33	157,48	0,213	33,54	191,02	2,34
Смородина і крыжовник	38,08	131,56	1,40	184,18	0,100	18,42	202,60	5,32
Малина	13,35	30,70	1,25	38,37	0,097	3,72	42,09	3,15
Всего	4385,48	4385,48	-	5808,30	-	541,38	6349,68	1,45

Предлагается на 3% уменьшить площадь зерновых культур, дополнительно привлечь 1500 га под насаждения косточковых, из которых 538 га под вишню, 466 га под сливу, 215 га под черешню и 335 га под абрикосы и персики. Для соблюдения оптимальной породной и возрастной структуры предлагается привлечь 312 га под ягодные культуры, в основном под землянику, смородину и крыжовник. В общем, предприятиям области необходимо привлечь дополнительных 45% площадей под многолетние насаждения, то есть 1964 га.

Учитывая необходимость ускоренного обращения капитала в садоводстве, сегодня на первый план выходит проблема планомерного ускорения воспроизведения многолетних насаждений, поможет повысить производительность труда в отрасли.

Именно фактор интенсивного развития и определяет первоочередность внимания к провайдинга инновационных технологий в садоводства, имеющей целью производство более качественной продукции и повышения экономической эффективности отрасли.

Повышение внимания населения к качеству питания, быстрая смена технологических решений во всех сферах национального хозяйства приводит к необходимости создания новых сортов плодоягодных культур.

Инновациями являются новейшие, усовершенствованные технологии и процессы, услуги, продукция, маркетинговые и организационные решения, которые в значительной степени улучшают, облегчают существующее производство, улучшают его структуру и улучшают качество жизни.

Инновации в области садоводства носят чаще продуктовый характер, это проявляется в разработке новейших технологий, выводе и внедрении новых сортов, методов сбора, технологии хранения продукции садоводства. Все это, в свою очередь, требует также и новых методов организации и управления производством.

Для внедрения и распространения инноваций в области садоводства необходимо обеспечить связи производственных предприятий с научно-исследовательскими организациями, университетами и институтами. Необходимо предоставить этим учреждениям большей самостоятельности, свободы в принятии решений, создать нормативно-правовые в документацию обеспечения сотрудничества производства и науки на договорной основе. Обеспечение внедрения инноваций в производство можно поручить созданным на основе региональных консультационных служб или региональных научно-исследовательских хозяйств, отделам инновационного провайдинга. На эти отделы будут возложены функции обеспечения инновационного развития отрасли садоводства, консультировать предпринимателей по вопросам новейших технологий выращивания, хранения и транспортировки продукции садоводства, передавать информацию об инновационных продуктах предприятиям, оказывать услуги по разработке и реализации инновационных проектов. Также создать финансовые службы при отделах, на которые необходимо возложить функции разработки инвестиционного обеспечения провайдинга инноваций.

При налаженной работе служб инновационного провайдинга у предприятий будет возможность эффективнее привлекать инвестиции в производство для внедрения инноваций. Это поможет повысить уровень урожайности плодоягодных культур, снизит себестоимость продукции, рационализирует процессы выращивания, ухода за садами и сбора урожая, и на этой основе увеличит производительность труда и приведет к росту общего уровня эффективности садоводческого предприятия.

Функциями инновационного провайдинга являются:

- определение приоритетных направлений исследований и потребностей и запросов в выведении новых сортов плодоягодных культур;
- подготовка нормативно-правовой и технологической документации;
- обработки всех составляющих элементов технологии в процессе комплексной разработки нового сорта или технологии;
- проектирование насаждений новых садов с учетом условий и запросов заказчика в соответствии с научными нормами;
- финансовое обеспечение инновационных проектов в части разработки сметы и предоставление информации о доступных источниках инвестиционных и кредитных ресурсов и условия их получения;
- экономическая оценка внедрения инновационных технологий и применения новых сортов.

Настройка системы связей науки с производством через службу инновационного провайдинга позволит обеспечить неразрывность процесса инновационного развития садоводства, будет способствовать повышению эффективности производства плодоягодной продукции и деятельности научно-исследовательских организаций, ускорению технологического развития отрасли. Инновационный проект в садоводстве должен

выполняться для конкретного заказчика и внедрять принципиально новые технологические решения. Работа должна быть направлена не только на разработку новой технологии и сорта, а и на успешное их внедрение в производственный процесс для повышения экономической эффективности предприятия и обеспечения потребностей потребителей в качественной продукции садоводства.

Важная роль в обеспечение развития отрасли садоводства на инновационной основе принадлежит целевому государственному регулированию и поддержке отрасли. Государственная политика должна стимулировать инновационное развитие в основном через систему экономических стимулов, предоставления льгот, дотирование и программы поддержки садоводческих предприятий, использующих и внедряющих инновационные разработки и сорта.

Итак, для улучшения экономической эффективности садоводства сельскохозяйственным предприятиям нужно внедрять инновационную стратегию развития, суть которой заключается в ускоренном переходе на новые интенсивные технологии производства плодов, а также организовать специализированные региональные инновационные службы, в структуре которых необходимо предусмотреть три основных направления деятельности: инновационного провайдинга, проектирование и консультирования.

В ближайшей перспективе, по нашему мнению, прежде всего необходимо прийти к одновекторности в разработке и регилювании взаимоотношений производственных, перерабатывающих и торговых предприятий агропромышленного комплекса. Мягкие меры административного регулирования с учетом рыночных законов, поддержка создания различных агропромышленных объединений, сочетающие в себе сельскохозяйственные производственные, торговые, перерабатывающие, вспомогательные обслуживающие предприятия, исследовательские научные учреждения и т.п. являются основными мерами регулирования согласно поставленной цели. И напоследок - централизованное научное и методическое обеспечение межхозяйственной кооперации и агропромышленной интеграции.

Поэтому, осуществив анализ нужно отметить целесообразность создания и функционирования нового типа агропромышленных объединений, в частности, например, кластеров, и отметим следующие основные условия, необходимые для их становления:

• законодательная база, опирающаяся на рыночные основы хозяйствования;

• условия и факторы, способствующие созданию и дальнейшему развитию крупных объединений предприятий на региональном уровне;

• наличие в регионах крупных инвесторов, способных финансировать начальные этапы создания и производственно-хозяйственной, коммерческой деятельности различных предприятий и их объединений;

• для осуществления информационной поддержки, аналитической работы и т.п. необходимо создание интегрирующей службы, структуры, возьмет на себя функции управления деятельностью кластерных объединений;

• наличие тесных отношений коммерческого характера с финансовыми и обслуживающими агросервисными структурами, и последующее объединение с ними.

Выводы. Мероприятия по планомерному воспроизведения насаждений плодовых и ягодных культур должны базироваться на всестороннем учете их биологических особенностей, а также изменений в технологических процессах их выращивания и в направлениях их дистрибуции и в структуре рыночного спроса. Важно учитывать то, что их нужно закладывать в основном намного раньше, чем перестанут функционировать имеющиеся. Нужно постоянно формировать рациональное соотношение между площадями закладки, молодых и плодоносящих насаждений по каждой плодовой и ягодной культурой с помощью расчета схем садооборота для каждого конкретного садоводческого предприятия.

Принятие законодательства, которое бы стимулировало интеграционные процессы в агропромышленном производстве и определяло их перспективы, позволит кластерам повысить эффективность своей производственно-коммерческой деятельности и играть действеннее роль на аграрном рынке, а государству - полнее реализовывать свои экономические и социальные функции.

Необходимо обратить особое внимание на обеспечение надлежащего качества продукции агропромышленных кластеров, и здесь необходим целенаправленный и законотворческий влияние государства, в плане создания соответствующей нормативной базы для предотвращения злоупотреблений качеством продукции. Именно такие меры помогут

повысить конкурентоспособность продукции кластеров, а также помогут решить проблему продовольственной безопасности страны.

Разработка программы создания в регионах Украины сельскохозяйственных совещательных центров, кластеров и объединений другого типа будет способствовать повышению качества продукции, росте уровня конкурентоспособности сельскохозяйственного производства.

Стимулирование производства конкурентоспособной сельскохозяйственной продукции может происходить следующим образом:

- необходимо гармонизировать национальные стандарты сельскохозяйственной продукции с европейскими, что создаст предпосылки для выхода на европейские рынки;
- формировать эффективную поддержку национального аграрного производителя, совместимую с принципами ВТО и ЕС;
- для развития долгосрочного ипотечного кредитования целесообразно осуществлять гарантирования кредитов сельскому хозяйству;
- необходимо упорядочить субсидии сельскому хозяйству (предоставляемые через налоговые и кредитные льготы) и перейти к системе открытых прямых бюджетных ассигнований преимущественно на стадиях, предшествующих рыночной конкуренции: научно-технические разработки, внедрение новых технологий, мероприятий по повышению качества продукции и тому подобное.

Для дальнейшего развития кластеров необходима всесторонняя поддержка государства. Практика мирового развития кластерных объединений показывает, что есть значительное возможность для регионов и стран в целом достичь процветания благодаря планомерной поддержке развития кластеров на разных уровнях руководства.

Кластеры помогают координации совместной работы производственных предприятий, правительства, научно-исследовательских учреждений, высших учебных заведений. Они помогают создавать новые рабочие места, повышать конкурентоспособность и качество продукции, уровень развития экономики страны в целом, а также способствуют решению таких острых социальных вопросов как борьба с бедностью, безработицей и тому подобное.

Для увеличения доходной части государственного бюджета от налогообложения первоочередной целью государственной политики в аграрной сфере должно быть снятие препятствий и всесторонняя поддержка формирования и дальнейшего развития существующих и создания новых кластеров, будет способствовать притоку иностранных инвестиций в отрасль, росту экспорта отечественной агропромышленной продукции.

ДИНАМИКА И ПУТИ СНИЖЕНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ

ПИЛЕЦЬ Надежда, аспирант,
Подольский Государственный Аграрно-Технического Университет,
Украина

Abstract: *Modern agriculture is characterized by a deepening of the crisis, reduced production, reduced efficiency and sectoral imbalances, which together with climatic conditions significantly reduce the chances of the company to obtain a positive financial result. The main goal of any enterprise in the market conditions of management is to maximize profits, and sustainable occupation of the enterprise's position in domestic and international markets. You need to improve the efficiency of production. Because the amount of profit in addition to the price level can be influenced by changing the cost of production of the product and its volume, an important issue is to study the cost of production, which reflects economic activity of the enterprises, their achievements and shortcomings. Therefore, finding ways of reducing costs is a priority for agricultural producers in the current economic conditions. With the transition to market development path, when businesses should independently provide the necessary volume and composition of resources for the implementation of*

production and fully accountable for results, research costs and identifying opportunities for its reduction is of particular relevance.

Keywords: *production costs, elements of cost, cost structure, production costs, production efficiency*

Постановка проблемы. Экономическое значение в повышении эффективности сельскохозяйственного производства является снижение себестоимости продукции. Цель исследования - понятие себестоимости сельскохозяйственного предприятия, рассмотрение методики ее анализа, а также определение путей ее снижения.

Анализ последних исследований и публикаций. Теоретические и практические аспекты изучения себестоимости и путей ее снижения нашли свои отражения в иследованиях ученых-экономистов, в частности:: Л.К. Сука, А.Ф Бондаренко., Ф.Ф. Бутынца, Т.В. Давыдюка, Н. М. Малюги, Л. В., Чижевской, Ю.С Цал-Цалка и других.

Формулировка целей статьи. Раскрыть сущность, особенности формирования, пути снижения себестоимости продукции сельского хозяйства .

Изложение основного материала исследований. Основой для учета, анализа и контроля за уровнем затрат на выпуск и реализацию продукции, базой цены товара и ее нижней границей служит себестоимость как экономическая категория [1, с. 12].

В зависимости от цели и задач подсчета затрат, различают следующие виды себестоимости продукции:

- плановая - составляется на основе плановых затрат и планового объема выхода продукции;
- нормативная - составляется на основе существующих норм использования средств производства и рабочего времени и нормативного объема выхода продукции;
- фактическая (отчетная, историческая, первоначальная, основная, начальная) - составляется на основе фактических расходов за отчетный период и фактического объема выхода продукции;
- технологическая (маржинальная, ограниченая) - состоит из прямых (переменных) затрат на производство продукции;
- производственная - состоит из прямых материальных расходов, прямых расходов на оплату труда, прочих прямых расходов, переменных общепроизводственных и постоянных распределенных общепроизводственных расходов;
- реализованной продукции (неполная, усеченная) - состоит из производственной себестоимости продукции, которая была реализована в течение отчетного периода, нераспределенных постоянных общепроизводственных расходов и сверхнормативных производственных расходов;
- полная - состоит из производственной себестоимости и операционных расходов, которые не входят в состав производственной себестоимости продукции [2, с. 2].

Каждая из перечисленных себестоимостей имеет конкретный экономический смысл и назначение. Однако в сельском хозяйстве созданы такие экономические взаимоотношения, которые диктуют необходимость определять отдельный вид себестоимости продукции, которую можно назвать "рыночная себестоимость". Это обусловлено спецификой оценки главных составляющих себестоимости - оплаты труда и материальных затрат, поскольку наиболее характерной для сельского хозяйства является значительное производственное потребление собственной продукции [3, с. 21].

Ф. Ф. Бутынец утверждает: «Себестоимость продукции (работ, услуг) — это денежное выражение затрат производства, связанное с производством и сбытом продукции, выполнением работ, оказанием услуг [4, с. 165].

Нами проведено исследование структуры затрат на производство сельскохозяйственной продукции в предприятиях Украины за 2011-2013 гг (табл. 1).

Считаем, что в современных условиях рыночной экономики для того, чтобы достичь положительного результата хозяйственной деятельности предприятия и увеличить обьем и качество полученной прибыли, нужно минимизировать расходы и выявить резервы снижения того или иного вида затрат, что существенно влияет на конечный результат, но не меняет его качество.

Таблица 1. Структура затрат на производство сельскохозяйственной продукции в сельскохозяйственных предприятиях, %

	2011г.			2012г.			2013г.			Отклонение 2013г. от 2011г., +-		
	всего	расте-ниевод-ство	живот-новод-ство	всего	расте-ниевод-ство	живот-новод-ство	всего	расте-ниевод-ство	живот-новод-ство	всего	расте-ниевод-ство	живот-новод-ство
Всего расходы	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	×	×	×
Расходы на оплату труда	9,1	8,6	10,0	9,4	9,5	9,2	7,6	7,1	9,0	-1,5	-1,5	-1
Отчисления на социальные мероприятия	3,2	3,1	3,6	3,4	3,5	3,4	2,8	2,6	3,3	-0,9	-0,5	-0,3
Материальные затраты – всего	70,0 100,0	65,9 100,0	78,4 100,0	68,6 100,0	64,7 100,0	79,1 100,0	69,6 100,0	66,0 100,0	79,0 100,0	-0,4	0,1	0,6
в том числе на семена и посадочный материал	11,6	18,4	×	13,4	19,4	×	13,0	19,1	×	1,4	0,7	×
корма	26,2	×	71,0	21,8	×	69,7	23,1	×	72,8	-3,1	×	1,8
другую продукцию сельского хозяйства	2,8	0,9	5,9	3,9	1,9	8,2	1,9	0,9	4,1	-0,9	0	-1,8
минеральные удобрения	15,4	24,4	×	16,5	24,0	×	16,7	24,4	×	1,3	0	×
топливо и смаз. материалы	14,2	20,2	3,9	13,9	18,7	3,5	13,4	18,0	3,6	-0,8	-2,2	-0,3
электроэнергию	2,3	1,6	3,6	2,0	1,3	3,6	2,2	1,5	3,8	-0,1	-0,1	0,2
топливо и энергию	1,5	1,3	2,0	1,9	1,6	2,7	2,0	1,7	2,6	0,5	0,4	0,6
запасные части, ремонтные и строит. матер.для ремонта	6,9	8,9	3,5	7,0	8,6	3,5	6,6	8,0	3,4	-0,3	-0,9	-0,1
оплату услуг и работ, выполненных посторон. организ.и др. матер.расходы	19,1	24,3	10,1	19,6	24,5	8,8	21,1	26,4	9,7	2,0	2,1	-0,4
Амортизация	5,3	5,9	3,9	5,3	5,7	4,1	5,5	5,9	4,4	0,2	0	0,5
Прочие операционные расходы	12,4 100,0	16,5 100,0	4,1 100,0	13,3 100,0	16,7 100,0	4,2 100,0	14,5 100,0	18,4 100,0	4,3 100,0	2,1	2,1	0,2
из них арендная плата за земельные доли (паи)	56,7	63,6	×	59,2	64,7	×	61,4	66,9	×	4,7	3,3	×
имущественные паи	0,8	0,8	1,0	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	-0,4	-0,4	-0,6

Состав затрат, включаемых в себестоимость, не является неизменным. Он может несколько изменяться из различных практических соображений. Общей тенденцией таких изменений должно быть более полное отражение в себестоимости действительных затрат на производство продукции [5,с.45].

Из материалов таблицы 1 видно, что за последние три года, наибольшую долю в себестоимости сельскохозяйственной продукции занимают материальные затраты. Их общий удельный вес в структуре расходов за выбранный период уменьшился и составил в 2011г. – 70,0 %, в 2012 – 68,6 % , а в 2013 – 69,6 %. Отметим, что за избранный период исследования наиболее существенные изменения произошли по затратам на оплату труда работников сельскохозяйственных предприятий, они уменьшились 2013г. на 1,5% по сравнению с 2011г. Относительно отчислений на социальные мероприятия, то если в 2011 году их удельный вес составляла 9,2 %, то в 2013 году он уменьшился до 7,6 %. Следует отметить, что это негативное явление, поскольку оно связано с уменьшением размера оплаты труда, что одновременно влияет на снижение уровня социальной защиты населения сельской местности. Затраты на семена и посадочный материал в 2013г. в сравнении с 2011г. повысились на 1,5%, минеральные удобрения - на 1,3%, топливо и энергию – 0,5%, топливо и смазочные материалы уменьшились на 0,8%, электроэнергию – 0,1%. В структуре расходов на производство продукции животноводства значительную долю занимают затраты на корма, хотя за исследуемый нами период она имела тенденцию к снижению на 3,1 % по сравнению 2013г. с 2011г. Также отметим, что расходы на амортизацию основных средств имеют установившееся значение 5,3%, 5,3% и 5,5% соответственно, поскольку новую технику сельскохозяйственные предприятия в наше время практически не покупают.

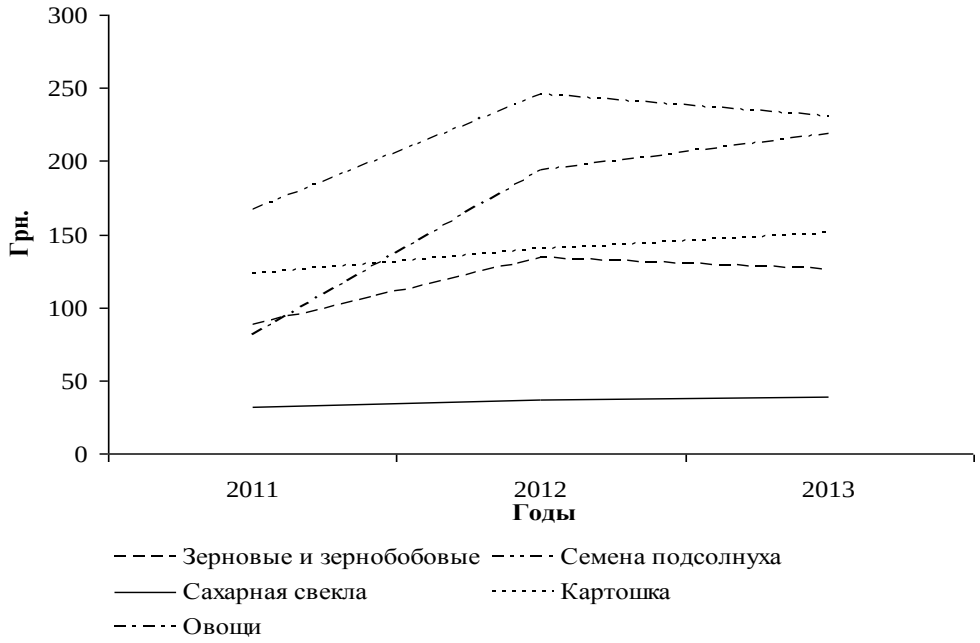

Рис.1. Динамика затрат продукции растениеводства

Источник: построено автором по данным государственной службы статистики Украины

Следует отметить, что себестоимость и цена являются основными факторами формирования финансовых результатов предприятия. Влиять на цены реализации сельскохозяйственной продукции товаропроизводители не всегда могут, и поэтому для повышения прибыльности хозяйственной деятельности основное внимание необходимо сосредоточить именно на поиске путей снижения себестоимости продукции растениеводства. В связи с этим было исследовано динамику полной себестоимости основных видов сельскохозяйственной продукции в предприятиях Украины за 2011 - 2013 гг. (рис.1 и рис.2).

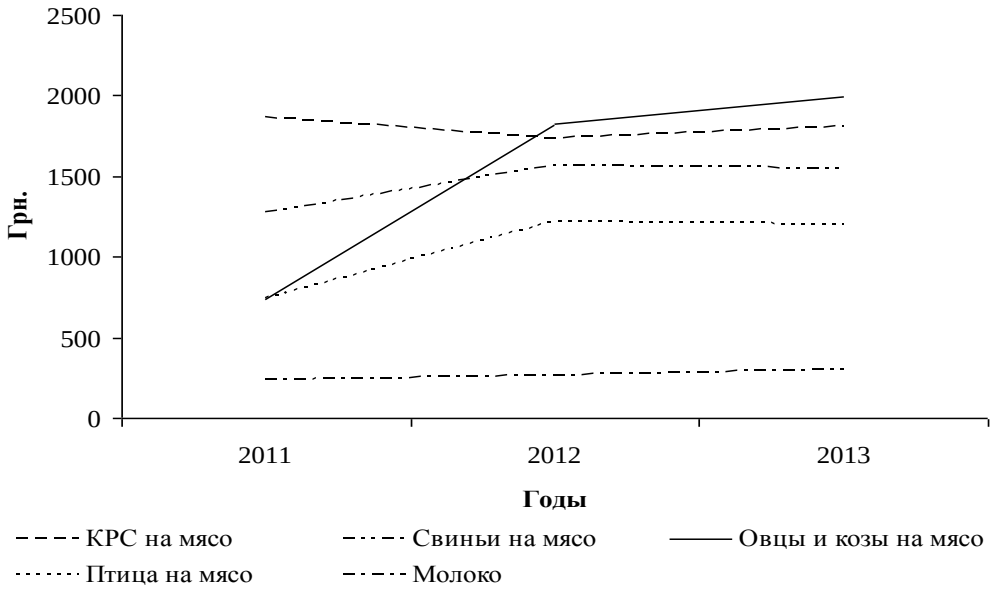

Рис.2. Динамика затрат продукции животноводства

Источник: построено автором по данным государственной службы статистики Украины

За период с 2011 г. по 2013 г. полная себестоимость 1 ц сахарной свеклы, картофеля и овощей имела тенденцию к увеличению с каждым годом. Наиболее быстрыми темпами росла себестоимость картофеля, среднегодовой прирост составил 14,3 грн/ц. Наиболее медленно происходило рост себестоимости сахарной свеклы – в среднем на 3,35 грн/ц за год. В зерновых и зернобобовых сначала произошел рост себестоимости на 46,35 грн/ц., а потом уменьшение на 8,12 грн/ц.

Что же касается отрасли животноводства, то здесь мы наблюдаем, что себестоимость крупного рогатого скота на мясо сначала сократилась на 133,13 грн/ц., а затем увеличилась на 72,78 грн/ц. Себестоимость молока и продукции овец и коз на мясо растет с каждым годом. Определено, что среднегодовой прирост составил 23,26 и 629,21 грн/ц. соответственно. Следует отметить также, что себестоимость птицы и свиней на мясо наивысшей была в 2012 году и составляла 1218,76 грн и 1567,14 грн.

Следовательно важным условием экономической эффективности производства и обеспечения расширенного воспроизводства является снижение себестоимости продукции в сельском хозяйстве. Оно предусматривает увеличение производства продукции и сокращение затрат труда и производственных ресурсов на ее производство [6, с.80].

Источниками снижения себестоимости продукции являются те затраты, за счет экономии которых снижается себестоимость продукции, а именно: затраты труда, которые могут быть снижены за счет улучшения использования средств и предметов труда; живого труда, которые могут быть сокращены за счет роста производительности труда; административно-управленческие расходы. В структуре затрат по элементам определяющую роль занимают материальные затраты, поэтому основные усилия должны быть направлены на повышение эффективности использования ресурсов сельскохозяйственных предприятий.

Итак, можно отметить, что себестоимость отражает большую часть стоимости продукции и зависит от изменения условий производства и реализации продукции. Таким образом, существенное влияние на уровень затрат осуществляют технико-экономические факторы производства.

Это влияние проявляется в зависимости от изменений в технике, технологии, организации производства, в структуре и качестве продукции и от величины затрат на ее производство. Отсюда следует, что выявление резервов снижения себестоимости должно основываться на комплексный технико-экономический анализ работы предприятия: изучение технического и организационного уровня производства, использование производственных мощностей и основных средств, сырья и материалов, рабочей силы, хозяйственных связей, а

также всех составляющих себестоимости. Внедрение прогрессивных систем земледелия, научно обоснованных севооборотов и передовых технологий производства позволит снизить себестоимость продукции растениеводства в сельскохозяйственных, а также необходимыми мерами являются внедрение в производство новых сортов и гибридов сельскохозяйственных культур; рациональная химизация и улучшение плодородия земли; соблюдение всех агротехнических требований; совершенствование отраслевой структуры предприятий с организацией на требования рынка. Систематическое снижение себестоимости обеспечит не только рост прибыли предприятия, но и даст государству дополнительные средства как для дальнейшего развития сельскохозяйственного производства, так и для улучшения материального положения работников.

Путей снижения себестоимости сельскохозяйственной продукции немало: это и использование менее дорогих материалов, это и совершенствования процесса производства, автоматизация рабочих мест и сокращения количества работающих, это и кооперация с другими предприятиями, которые могут производить те или иные составляющие по меньшим ценам и тому подобное. Однако существует немало проблем связанных с этим. Так, уменьшение затрат на приобретение качественных материалов и замена более дешевыми может привести к понижению качества конечного продукта, а это может негативно отразиться на реализации продукции. Уменьшение количества работников и автоматизация производства требует на первых этапах немалые капиталовложения и тому подобное.

Считаем, что главный путь снижения себестоимости продукции - это повышение урожайности сельскохозяйственных культур, продуктивности животных, снижения затрат на подготовку, производство и сбыт продукции. Наиболее эффективным путем снижения себестоимости продукции является внедрение экономных технологий производства, перенимание мирового опыта по уменьшению себестоимости.

Выводы. Себестоимость продукции находится во взаимосвязи с показателями эффективности производства. Она отражает большую часть стоимости продукции и зависит от изменения условий производства продукции. Существенное влияние на уровень затрат оказывают технико-экономические факторы производства. Это влияние проявляется в зависимости от изменений в технике, технологии, организации производства, в структуре и качестве продукции, величине расходов и ее производстве. От правильности и своевременности определения фактической себестоимости продукции, выпускаемой предприятием, непосредственно зависит своевременность и эффективность управленческих решений, правильное определения приоритетов дальнейшего развития производства. От того, насколько правильно будет сформирована себестоимость продукции (работ, услуг) и определена валовая и налогооблагаемая прибыль, может зависеть и финансовое состояние предприятия.

Снижение себестоимости продукции выгодно как для каждого предприятия, отдельного его подразделения, так и для общества. Низкая себестоимость обеспечивает предприятию присвоение прибавочного продукта, размеры которого зависят от объемов снижения индивидуальной себестоимости по сравнению с общественной. Снижение себестоимости продукции сельскохозяйственных предприятий обеспечивает предпосылки для снижения цен на эти товары, а следовательно, для повышения благосостояния народа, а также означает экономию материальных, человеческих, финансовых и других ресурсов, которые общество может использовать для изготовления новых товаров и удовлетворения новых общественных потребностей. Такое снижение достигается путем сокращения затрат на каждый элемент ее структуры (по элементам затрат и статьям калькуляции), а также постоянных и переменных (а в их сочетании — совокупных), внутренних и внешних (частично) расходов.

Особенно актуальным для Украины является внедрение принципиально новых видов техники и технологии. Также важным является соблюдение всех основных принципов эффективного размещения производительных сил: это сокращение путей между производителем и покупателем, между производством и сырьевой базой.

Литература:

1. Тлучкевич Н.В Учет затрат и калькуляция себестоимости в сельском хозяйстве: теория, методика, практика / Н.В.Тлучкевич // Экономический форум. - 2011. - №1. - С. 11-21.

2. Сук Л. Калькуляция в бухгалтерском учете / Л.К. Сук, П.Л. Сук // Бухгалтерия в сельском хозяйстве. - 2003. - №4. - С. 2-4.
3. Сук П.Л. Закрытие бухгалтерских счетов и калькуляция себестоимости продукции / П.Л. Сук // Бухгалтерия в сельском хозяйстве. - 2009. - №72. - С. 18-41.
4. Бухгалтерский управленческий учет : учебник для студентов специальности 7.050.106 «Учет и аудит» высших учебных заведений / Ф.Ф. Бутынец, Т.В. Давыдюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевская. — Житомыр : Рута, 2002. — 480 с.
5. Бондаренко А.Ф. Расчет себестоимости продукции растениеводства, /А. Ф. Бондаренко // Экономика АПК, 2001. – №11. – С. 45.
6. Герасимчук В.Г. Экономика и организация производства / под ред. В.Г. Герасимчука,А.Е.Розенпленера: Учебник.–К.:Знания,2007.—678с.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМОРОВАНИЯ, УСТАНОВЛЕНИЯ И ПРИМЕНЕНИЯ ЦЕН НА ПРОДУКТЫ ПИТАНИЯ

СУС Людмила, аспирант,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
Украина

Abstract: *In modern conditions legal price control is one of key factors of economic stability and further growth of economy. Today perhaps each citizen of our state felt on himself increase in prices for goods and services, and also their consequences. Therefore legal stimulation of the price to optimum border is one of means of decrease in social tension in society, increase of welfare of each citizen of our state, balancing of economic processes at the level of the state. Pricing always was and remains a hot topic for scientists as the price is one of basic tools which regulates a social production, activity of the enterprises and various branches. By means of the price as lever public production and economic system the economic relations of the state are formed. One of the priority areas of work of the government is achievement of price stabilization in domestic market, questions of quality and reliability of monitoring is in the center of attention of the Government, the central and local authorities, mass media and societies in general. The price situation in regions according to monitorings was regularly analyzed. Specified on the one hand testifies that work in this direction is important and necessary, and on the other hand imposes heavy responsibility. As a research objective studying of system of the prices, definition of the bodies having appropriate authority and mechanisms of price control, prospects of their activity, and also search of ways of improvement of system of regulation of pricing acts.*

Keywords: *prices, regulation, inspection, goods, services, consequences, welfare, state, tools, levers, relations.*

Проблему ценообразования изучают современные украинские ученые, такие, как: М. Артус, А. Гриценко, А. Колесников, В. Коринев, М. Павлишенко, А. Попов, А. Пономаренко, А. Фурса, А. Шпичак А. Шевченко, Л. Шкварчук. Над совершенствованием теории ценообразования и разработкой практического формирования цен работают также зарубежные авторы: Дж. Дейли,Р. Дж Долан, Т. Нэгл, И. Салимжанов, А. Чубаков и др.

Цена является главным и эффективным механизмом координации экономической поведения общества в странах со смешанной экономикой и соответствует требованиям узкоспециализированного хозяйства. Она является главным и эффективным механизмом координации экономической поведения общества в странах со смешанной экономикой и соответствует требованиям узкоспециализированного хозяйства. Цена выступает одним из важнейших показателей народнохозяйственного производства, является ориентиром для принятия хозяйственных решений. Именно из-за цены осуществляется связь между производством и потреблением, пропозициею и спросом. В условиях пропорционального распределения средств производства и труда между отраслями равновесие на рынке поддерживается с помощью цен, соответствующих общественно необходимым затратам. В

народном хозяйстве цены могут способствовать или препятствовать увеличению производства и потребления тех или иных товаров. Так, заниженные цены, которые не обеспечивают нормальную рентабельность, наносят убытки, не интересуют предприятия в наращивании объемов производства. В то же время завышенные цены, которые позволяют получить чрезмерную прибыль, создают для предприятия незаслуженные экономические привилегии и одновременно могут вызывать расширение производства, не соответствует общественным потребностям. Так, установление высоких цен на определенную продукцию или товар позволяет государству перераспределять средства путем установления дотаций на другие товары.

Объектом исследования в нашей работе будет именно цена которая формируется субъектами хозяйственной деятельности в рыночных условиях под влиянием конкуренции и других факторов или регулируется государством. Поэтому, определим правовое поле для ценообразования, уполномоченные органы контроля за ценами и ценообразованием, их возможности и средства воздействия. Попробуем найти пути совершенствования правового регулирования цен в современных условиях, как инструмента влияния на конечную цену или услугу, которая попадает к потребителю.

Цена как экономическая категория используется для реализации финансовых отношений, стимулирование развития научно-технического прогресса, формирование структуры потребления и товарооборота Зарубежный опыт стран с развитой экономикой показывает, что в большинстве государств соотношение между регулируемыми и свободными ценами на товары и услуги составляет примерно 20,0% цен, которые регулируются государством, а остальные 80,0% находятся в режиме свободного рыночного ценообразования. Управление процессом ценообразования в различных странах положено преимущественно на правительственные органы государства.[1]

Хотя цена складывается под влиянием различных объективных и субъективных факторов и может быть разных видов, но именно оптовая и оптово-отпускная цена это та цена товара с которой начинается его жизнь на рынке. Оптовая цена продовольственного товара - экономически обоснованная стоимость единицы продовольственного товара, рассчитанная на основании полной планируемой себестоимости производства с учетом определенного уполномоченным органом по регулированию цен норматива рентабельности налога на добавленную стоимость или других налогов, сборов, начисляемых субъекту хозяйствования - покупателю товара. Оптово-отпускная цена - фактическая цена, применяемая в расчетах за товары, которые поставляются (реализуются) субъектами хозяйствования с целью их использования в предпринимательской деятельности, с учетом налога на добавленную стоимость и транспортных расходов.

Цена является выраженным в денежной форме эквивалентом единицы товара (продукции, работ, услуг, материально-технических ресурсов, имущественных и неимущественных прав), подлежащего продаже (реализации), который должен применяться как тариф, размер платы, ставки или сбора, кроме ставок и сборов, используемых в системе налогообложения[2]. Цена является существенным условием хозяйственного договора. Субъекты хозяйствования используют в своей деятельности свободные и государственные регулируемые цены. Свободные цены определяются на все виды продукции, за исключением тех, на которые установлены государственные регулируемые цены. Свободные цены определяются субъектами хозяйствования самостоятельно по согласию сторон, а в внутрихозяйственных отношениях - также по решению субъекта хозяйствования.

Цена отражает потребительские свойства товаров, работ или услуг, покупательную способность денежной единицы, степень редкости товаров, характер и силу конкуренции, уровень государственного контроля, психологию поведения рыночных субъектов. Цена складывается лед влиянием различных объективных и субъективных факторов и может быть разных видов: государственной и рыночной; регулируемой и трансферной; оптовой и розничной; мировой и внутренней; договорной и прейскурантной [4].

[1] Артус М. М. Функционирование системы цен в финансовом механизме рыночной экономики Украины: монография / Артус М. М. - М.: Новый Свет, 2010

[2] Хозяйственный кодекс Украины с изменениями и дополнениями [Электронный ресурс]. - Режим доступа. - Система "Лига: Закон Элит 9.4.1

Рыночные преобразования в экономике направлены на перестройку не только существующей системы цен, но и организации самого процесса ценообразования. Повышение ответственности хозяйствующих субъектов, с одной стороны, и необходимость реорганизации в деятельности органов ценообразования и контроля за ценами, с другой, определили линию на демократизацию политики ценообразования.

Она направлена на обеспечение: равных экономических условий, экономической самостоятельности предприятий, сбалансированного рынка средств производства, товаров и услуг; противодействия монопольным тенденциям производителей продукции, товаров и услуг; объективных соотношений в ценах на промышленную и сельскохозяйственную продукцию, которая обеспечивает эквивалентность обмена; расширение сферы применения свободных цен; повышение качества продукции; социальных гарантий в первую очередь для низко оплачиваемых и малообеспеченных граждан, включая систему компенсационных выплат в связи с ростом цен и тарифов; создание необходимых экономических гарантий для производителей; ориентации цен внутреннего рынка на уровень цен мирового рынка.

С целью оптимизации системы центральных органов исполнительной власти и в соответствии с пунктами 9 и 91 статьи 116 Конституции Украины согласно Постановлению Кабинета Министров Украины от 10.09.2014 №442 "Об оптимизации системы центральных органов исполнительной власти" Кабинетом Министров Украины образована Государственная служба Украины по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты потребителей реорганизовав путем преобразования Государственной ветеринарной и фитосанитарной службе и присоединив в Службу образующийся Государственной инспекции по вопросам защиты прав потребителей и Государственной санитарно-эпидемиологической службе и положив на Службу, которое образуется функции по реализации государственной политики, которые выполняли органы, которые прекращаются (кроме функций по реализации государственной политики в сфере племенного дела в животноводстве, в сфере гигиены труда и функций по осуществлению дозиметрического контроля рабочих мест и доз облучения работников), а также функции по осуществлению государственного контроля (надзора) за соблюдением требований по формирования, установления и применения государственных регулируемых цен; осуществления государственного надзора (контроля) в сфере туризма и курортов [1] [2].

10 сентября 2014 вступило в силу Постановление Кабинета Министров Украины "Об оптимизации системы центральных органов исполнительной власти" от 10.09.2014 №442. Пояснительная записка к проекту этого постановления содержит основные обоснования необходимости принятия такого акта, по ликвидации центрального органа исполнительной власти, который входил в систему органов исполнительной власти и реализовывал государственную политику по контролю за ценами - Государственная инспекция Украины по контролю за ценами.

Основной целью проекта указанного постановления является сокращение количества центральных органов исполнительной власти, осуществляющих государственный надзор (контроль) в соответствующих сферах государственного управления, устранение дублирования их полномочий, с последующим передачей функции ликвидированных органов министерствам и другим центральным органам исполнительной власти, осуществляющих государственное управление в тождественных сферах, что позволит значительно сократить численность управленческого аппарата и расходы на его содержание, а также повысит эффективность государственного управления.

С вышеупомянутых преобразованных органов ни один не имел подобных функций по вопросам ценообразования, а в их составе отсутствуют соответствующие специалисты. Кроме того, в объеме законодательных актов, касающихся тех или иных аспектов формирования и применения в Украине цен и тарифов на продукцию, товары, работы и услуги, в том числе и социально значимые товары, насчитывается большое количество законодательных актов в различных отраслях хозяйствования (продукты питания, жилищно-коммунальные, транспортные услуги и т.д.).

Основными задачами Госинспекции Украины, в соответствии с Положением о Государственной инспекции Украины по контролю за ценами утвержденного Указом

[1] Конституция Украины [Электронный ресурс]. - Режим доступа. – Система "Лига: Закон Элит 9.4..1

[2] Постановление кабинета министров Украины от 10.09.2014 №442 "Об оптимизации системы центральных органов исполнительной власти" [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF

Президента Украины от 30.03.2012 №236 "Вопросы реализации государственной политики по контролю за ценами" с внесенными изменениями в соответствии с Указом Президента Украины от 17.04.2013 №220 / 2013, является реализация государственной политики по контролю за ценами, в частности, путем:

- внесение Министру, центральным и местным органам исполнительной власти предложений по определению методов воздействия на экономические процессы и ценовую ситуацию на потребительском рынке;

- предоставление в случаях, предусмотренных законодательством, выводов относительно экономического обоснования расходов при формировании цен (тарифов) на товары, работы и услуги, в отношении которых введено государственное регулирование цен (тарифов);

- осуществления государственного контроля (надзора) за соблюдением требований по формированию, установлению и применению государственных регулируемых цен;

- предотвращения нарушений в сфере ценообразования и их устранения. [1]

Такие функции и полномочия не являются тождественными или дублированными с одним органом из которых образована Государственная служба Украины по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты потребителей. Возникает противоречие в том, что новосозданный орган с функциями контроля цен (тарифов) имеет в структуре службы (ветеринарной, фито-санитарной и санитарно-эпидемиологическую), которые предоставляют платные услуги, цены на которые регулируются государством и, подпадающих под контрольно-надзорные мероприятия в сфере по вопросам ценообразования.

Это следует из содержания статьи 2 Закона Украины от 21.06.2012 №5007-VI "О ценах и ценообразовании", где определены сферы его действия, а именно "распространяется на отношения, возникающие в процессе формирования, установления и применения цен Кабинетом Министров Украины, органами исполнительной власти, органами местного самоуправления и субъектами хозяйствования, осуществляющих деятельность на территории Украины, а также осуществления государственного контроля (надзора) и наблюдения в сфере ценообразования ". И, согласно требованиям п.п.7 п.1 ст.18 этого Закона и п.7 ст.7 Закона Украины от 05.04.2007 № 877-V "Об основных принципах государственного надзора (контроля) в сфере хозяйственной деятельности", как следствие по результатам осуществления мероприятия, в ходе которого выявлены нарушения требований законодательства складываются и предоставляется органам исполнительной власти и органам местного самоуправления, субъектам хозяйствования обязательные для исполнения предписания об устранении нарушений по формированию, установлению и применению государственных регулируемых цен.[2] [3]

Таким образом, находясь в структуре органа, где одновременно одно подразделение будет осуществлять контроль цен (тарифам), другие будут оставаться вне такого контроля.

Политика ценообразования является составной частью общей экономической и социальной политики Украины. Государственные фиксированные и регулируемые цены и тарифы устанавливаются на ресурсы, которые оказывают определяющее влияние на общий уровень и динамику цен на товары и услуги, имеющие решающее социальное значение, а также на продукцию, товары, работы и услуги, производство которых сосредоточено на предприятиях, занимающих монопольное положение на рынке. Последнее положение определяет Закон Украины от 20.04.2000 № 1682-III "О естественных монополиях" [4].

Согласно п.1 ст.5 этого Закона, регулируется деятельность субъектов естественных монополий в таких сферах: транспортировка нефти и нефтепродуктов по трубопроводам; транспортировки природного и нефтяного газа трубопроводами и его распределение; транспортировки других веществ трубопроводным транспортом; хранения природного газа в объемах; передачи и распределения электрической энергии; пользование железнодорожными

[1] Указ Президента Украины от 19.01.2012 №19 "О Государственной инспекции по контролю за ценами" [Электронный ресурс]. - Режим доступа. - Система "Лига: Закон Элит 9.4.1

[2] Закон Украины "О ценах и ценообразовании" от 21 июня 2012 № 5007-VI [[Электронный ресурс]. - Режим доступа.. - Система "Лига: Закон Элит 9.4.1"

[3] Закон Украины "Об основных принципах государственного надзора (контролю) в сфере хозяйственной деятельности" 5 апреля 2007 года N 877-V [Электронный ресурс]. - Режим доступа.. - Система "Лига: Закон Элит 9.4.1"

[4] Закон Украины "О естественных монополиях" от 20 апреля 2000 №1682-III [Электронный ресурс]. - Режим доступа.. - Система "Лига: Закон Элит 9.4.1"

путями, диспетчерскими службами, вокзалами и другими объектами инфраструктуры, обеспечивают движение железнодорожного транспорта общего пользования; управления воздушным движением; централизованного водоснабжения и водоотведения; транспортировки тепловой энергии; специализированных услуг в речных, морских портах, морских рыбных портах и аэропортах по перечню, определяемому Кабинетом Министров Украины; захоронения бытовых отходов.

Предметом регулирования деятельности субъектов естественных монополий со стороны государства в соответствии с настоящим Законом (ст.8), являются: цены (тарифы) на товары, которые производятся (реализуются) субъектами естественных монополий; доступ потребителей к товарам, которые производятся (реализуются) субъектами естественных монополий; другие условия осуществления предпринимательской деятельности в предусмотренных законодательством случаях. Государственные фиксированные и регулируемые цены и тарифы устанавливаются государственными органами Украины. В соответствии со ст. 28 Закона Украины от 21.05.1997 №280 / 97-ВР "О местном самоуправлении в Украине", отдельные функции по этим вопросам выполняют исполнительные органы сельских, поселковых и городских советов. В частности, это установление в определенных законодательством порядке и пределах, тарифов на бытовые, коммунальные (кроме тарифов на тепловую энергию, централизованное водоснабжение и водоотвод, переработки и захоронения бытовых отходов, услуги по централизованному отоплению, услуги по централизованному снабжению холодной воды, услуги по централизованному снабжению горячей воды, услуги по водоотведению (с использованием внутридомовых систем), которые устанавливаются национальной комиссией, осуществляющей государственное регулирование в сфере коммунальных услуг), транспортные и другие услуги.

Отдельно следует выделить полномочия органов по регулированию цен утверждены Постановлением Кабинета Министров Украины от 25.12.1996 №1548 "Об установлении полномочий органов исполнительной власти и исполнительных органов городских советов по регулированию цен (тарифов)" определены полномочия центральных органов исполнительной власти, Совета министров Автономной Республики Крым, областных, Киевской и Севастопольской городских государственных администраций, исполнительных органов городских советов по регулированию цен и тарифов на отдельные виды продукции, товаров, работ и услуг [1].

Подытоживая изложенное, на сегодня нормативно-правовая база, которая определяет порядок осуществления государственного регулирования цен и тарифов, является значительной по объему и разветвленной по разным отраслям национальной экономики и сферами применения.

Крайне необходимо в такое трудное для страны время истребления такой центральный орган как Госценинспекция, не потерять профессионализм квалифицированных специалистов, а учитывая вышесказанное применить наработанный отечественный и зарубежный опыт по вопросам государственного регулирования цен и тарифов пересмотреть, упорядочить и обновить нормативно-правовые акты, регулирующие деятельность Госинспекции.

Указанные товары и услуги в основном потребляют социально незащищенные слои населения, поэтому государственное регулирование ценообразования имеет целью защитить их от необоснованного завышения цен и злоупотреблений субъектов хозяйствования, и как следствие предубеждения социального напряжения среди населения. Взаимодействие, сотрудничество со специалистами Госинспекции, многочисленные объемные взвешенные анализы экономического обоснования цен (тарифов) при рассмотрении обращений по вопросам формирования, установления и их применение в значительной помощью в работе. По заключению таких анализов остановлено много злоупотреблений субъектов хозяйствования, предупрежден обсчет потребителей и возвращено необоснованно полученные средства по завышенным тарифам, сэкономлено миллионы бюджетных средств, направляемых на возмещение тарифов.

Так, в Хмельницкой области Сектором Госинспекции Украины по состоянию на 14.10.2014 осуществляется выполнение поручений и задач в соответствии с требованиями Конституции Украины, Закона Украины от 21.06.2012 №5007-VI "О ценах и ценообразовании", Положение о Государственной инспекции Украины по контролю за ценами утвержденного

[1] Постановление кабинета министров Украины "Об установлении полномочий органов исполнительной власти и исполнительных органов городских советов по регулированию цен (тарифов)" от 25 декабря 1996 N 1548

Указом Президента Украины от 30.03.2012 №236 "Вопросы реализации государственной политики по контролю за ценами" с внесенными изменениями в соответствии с Указом Президента Украины от 17.04.2013 №220 / 2013. [1]

Указанное с одной стороны свидетельствует о том, что такая работа необходима, а с другой накладывает большую ответственность. Мониторинг осуществляется в соответствии с Постановлением Кабинета Министров Украины от 13.06.2002 № 803 "О мерах по проведению мониторинга цен и тарифов на потребительском рынке»[2]. Соответственно, Сектором Госинспекции Украины в Хмельницкой области исследуется 22 наименования товаров и жилищно-коммунальные услуги, транспортные перевозки, нефте продукты, отдельные лекарственные средства и изделия медицинского назначения.

Главной целью мониторинга цен / тарифов на потребительском рынке является исследование не только динамики цен / тарифов на региональных рынках, но и структуры цены / тарифа. Для объективности и репрезентативности информации относительно уровней цен / тарифов сектором в Хмельницкой области Госинспекции Украины для проведения мониторинга определены базовыми предприятия торговли с широким ассортиментом продукции, это как правило, сетевая торговля, так рынки зарекомендовали себя стабильностью и долговечностью в работе.

В соответствии с требованиями нормативно-правовых актов Госценинспекция Украины проводит мониторинг на социально-значимые продукты питания, которые доступны для социально незащищенных слоев населения. Методология расчета базируется на общих требованиях международных документов и стандартов.

Транспортные расходы по доставке товара в междугородном сообщении включаются сверх установленного уровня торговой надбавки. Предельные уровни рентабельности упаковки (фасовки) продовольственных товаров относительно которых введено государственное регулирование цен без учета стоимости сырья в размере 10 процентов. В случае реализации продукции собственного производства, через собственную торговую сеть предельную торговую надбавку в размере 10 процентов.

В Хмельницкой области Распоряжением Хмельницкой областной Государственной администрации "О введении государственного регулирования ценообразования на отдельные продовольственные товары" от 29.04.2011 года №174 / 2011 р. установлены предельные торговые (снабженческо-сбытовые) надбавки к оптовой цены производителя в размере[3]: 15 процентов - на колбасные изделия вареные, молоко (кроме молока длительного хранения), сыр кисломолочный, сметану, масло сливочное, масло подсолнечное, яйца куриные; 10 процентов - на хлеб, муку пшеничную и ржаную, макаронные изделия, крупы (манную, ячневую, гречневую, пшенную), сахар (кроме рафинада), говядину, свинину, мясо птицы.

По состоянию на 10.10.2014 года ценовая ситуация на продукты питания является управляемой, уровень средних розничных цен на Хмельниччине в частности составил:

- хлеб из муки пшеничной первого сорта - 5,80 грн. / кг. при средней цене по Украине 6,25 грн./кг.;
- хлеб ржано-пшеничный - 5,68 грн./ кг. при средней цене по Украине 6,21 грн./кг
- хлеб из муки пшеничной высшего сорта 6,04 грн. / кг. при средней цене по Украине 7,15 грн./кг.

Аналогичная ситуация по другим продовольственным товарам, средний уровень розничных цен Хмельницкой ниже среднего уровня розничных цен Украине. Наличие сырьевых запасов, наработки прогрессивных технологий производства способствует ценовой стабильности в области.

Выводы. Подытоживая изложенное, отметим, что на сегодняшний день нормативно-правовая база, которая определяет порядок осуществления государственного регулирования

[1] Закон Украины "О ценах и ценообразовании" от 21 июня 2012 № 5007-VI [Электронный режим]. - Система "Лига: Закон Элит 9.4.1". Положение о Государственной инспекции Украины по контролю за ценами утвержденного Указом Президента Украины от 30.03.2012 №236 "Вопросы реализации государственной политики по контролю за ценами" с внесенными изменениями в соответствии с Указом Президента Украины от 17.04.2013 №220 / 2013.

[2] Постановление кабинета министров Украины "О мероприятиях по проведению мониторинга цен и тарифов на потребительском рынке" от 13 июня 2002 N 803 [Электронный режим]. - Система "Лига: Закон Элит 9.4.1"

[3] Распоряжение Хмельницкой областной Государственной администрации О введении государственного регулирования ценообразования на отдельные продовольственные товары от 29.04.2011 года №174 / 2011 г.

цен и тарифов, является значительной по объему и разветвленной по разным отраслям национальной экономики и сферами применения. Крайне необходимо в такое трудное для страны время истребления Госценинспекцию Украины, применить наработанный отечественный и зарубежный опыт по вопросам государственного регулирования цен и тарифов пересмотреть, упорядочить и обновить нормативно-правовые акты, действующие в сфере ценообразования и контроля за ценами.

С учетом изложенного считаем целесообразным:

- не ликвидировать Государственную инспекцию Украины по контролю за ценами, а реорганизовать ее путем присоединения к Государственной службы Украины по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты потребителей.
- четко определить приоритетность правового статуса государственного органа управления в сфере ценообразования, как призму через которую с учетом международного опыта стран ЕС Украина будет реализовывать эффективную и взвешенную политику ценообразования и контроля за ценами, которая является экономической основой процветания нашего государства.

Обеспечение приоритетных направлений работы органов государственного контроля за ценами в области осуществления контрольно-надзорных функций по формированию, установлению и применению цен и тарифов в структуре Государственной службы Украины по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты потребителей приведет к:

- эффективной реализации государственной политики в сфере контроля за процессом ценообразования;
- достижения надлежащего уровня качества жизни граждан, совершенствования и развития системы ценового регулирования для устойчивого экономического роста страны;
- создание условий для реализации конституционного права граждан на доступность товаров и услуг в ценовом аспекте и надлежащего качества, повышения благосостояния граждан Украины;
- стимулирование субъектов хозяйствования к ведению взвешенной эффективной ценовой политики;
- эффективной реализации государственной политики экономического и социального развития, региональной, ценовой и внешнеэкономической политики в рамках сотрудничества Украины с ЕС;
- усиление защиты прав потребителей, устранения негативных тенденций на потребительском рынке, ослабление социальной напряженности в обществе и уменьшение тенизации экономики.

Для современного общества и человека в нем, в частности очень важным для существования и полноценной жизни являются цены на товары, в частности на товары первой необходимости, которые являются составными потребительской корзины, поскольку на основе потребительской корзины формируется именно минимальная заработная плата. Поэтому, вопрос цены на них является ключевым в современной экономической ситуации. В тенденциях рыночной экономики четко отслеживается закономерность, что такие товары как продукты питания, медикаменты и другие доходят до потребителя через сеть посредников. Среди посредников большая часть это такие субъекты хозяйственной деятельности, как частные предприниматели, работающие на упрощенной системе налогообложения.

И здесь есть проблема с ценообразованием, а именно с невозможностью его правового регулирования, поскольку проверка таких субъектов запрещена частью третьей статьи 3 Закона Украины "Об особенностях осуществления государственного надзора (контроля) в сфере хозяйственной деятельности относительно физических лиц - предпринимателей и юридических лиц, которые применяют упрощенную систему налогообложения, учета и отчетности "от 28 декабря 2014 N 77-VIII. Поэтому, по нашему мнению, урегулирование норм данного Закона с нормами, регулирующими деятельность контролирующих уполномоченных органов по контролю за ценами и ценообразованием является важной предпосылкой для современного общества.

Исследования показали, что еще одной из проблем является достаточно узкий спектр товаров и услуг по которым осуществляется мониторинг цен. При расширении такого перечня можно было бы осуществлять правовое регулирование цен более широкого ассортимента товаров и услуг, что позволило бы стабильны, оптимальные и экономически обоснованной цены.

Считаем, что при рассмотрении Положения центрального органа - Государственной службы Украины по вопросам безопасности пищевых продуктов и защиты потребителей, в части осуществления государственного контроля (надзора) за соблюдением требований по формированию, установлению и применению государственных регулируемых цен учесть наработке приоритеты действующего Положения о Государственной инспекции Украины по контролю за ценами утвержденного Указом Президента Украины от 30.03.2012 №236 "Вопросы реализации государственной политики по контролю за ценами" с внесенными изменениями в соответствии с Указом Президента Украины от 17.04.2013 №220 / 2013.

ПОВЫШЕНИЕ МОТИВАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ К РАБОТЕ В ЛЕГАЛЬНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

ХОМИЧ Игорь, аспирант,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университ,
Украина

Abstract: *Work is the most important activity of the person in the course of which it alters subjects of the nature and adapts them for satisfaction of own requirements. It is natural need, an indispensable condition of existence of people on which efficiency welfare of the nation depends. Realization of organizational actions for improvement of functioning of labor market, increase of an employment rate of the population and prevention of unemployment, high labor activity of the population considerably promotes.*

Labor activity of the population is decisive factor in formation of employment and labor. Driving factors of activization of labor activity is existence in unemployment national economy, discrepancy of level of a salary of workers their education and qualification, a dissatisfaction with the content of work, lack of career development. It is established that today on the level of labor activity modern social and economic, demographic, political processes have high influence.

For years of market transformations in the sphere of work there were cardinal changes: coercion to work, the created alternative places of employment for the population is liquidated, the labor legislation is developed, the infrastructure of labor market is created, mechanisms of social protection of workers are developed, the state guarantees of realization of their rights are provided. Macroeconomic conditions, in general developed, for development of labor activity of the population it is necessary to recognize as favorable. However, degree of this activity doesn't correspond to the task set by the state - to creation of effective innovative economy.

Keywords: *work, employment, motivation, population, unemployment, market, economy.*

В современных условиях развития отечественной экономики наблюдается тенденция к увеличению незащищенных форм занятости, тормозящие процессы эффективного использования имеющегося трудового потенциала, поскольку они неохваченные действующими нормативно-правовыми актами (частично или полностью). Проблема неформальной занятости в последнее время обходится вниманием СМИ, политиков, чиновников, которые, кажется, смирились с фактом ее существования. Сейчас вся ответственность за преодоление этой проблемы перенесена на налоговую систему, которая, собственно, и производит расширение неформального сектора, в частности из-за высокой нагрузки на фонд оплаты труда, что приводит к тенизации экономики.

Сложившаяся ситуация на рынке труда Украины в целом и Черновицкой области в частности, стала особенно опасной для работников, занятых в неформальном секторе экономики, который характеризуется высокой текучестью кадров, низким уровнем квалификации работников, что приводит к недоиспользование и торможения развития трудового потенциала. Не секрет, что деятельность отдельных предприятий частично или полностью выходит за рамки правового поля, скрывая реальную численность работников, не платя налогов, нарушая стандарты качества продукции, права интеллектуальной собственности и тому подобное. По оценкам Международной организации труда, Всемирного банка и ряда

социологических служб, уровень нелегального трудоустройства в Украине составляет от 2 до 4,7 млн. чел. Человек, или 14-33% официально работающего населения.

Хотинским районным центром занятости уделяется большое внимание работе с клиентами службы занятости, ведь ситуация, ситуация требует создания принципиально нового механизма связи профессиональной школы и профессионального труда, который базируется на современной концепции управления человеческим ресурсом. Этим новым механизмом должно стать сопровождение профессиональной карьеры работника. Для выпускников учебных заведений - это формирование профессиональной карьеры, для безработных граждан - содействие занятости, для работающих - развитие профессиональной карьеры на предприятии. Новые теоретические формирование активной социальной политики, потребует прежде всего новых организационных форм и методов, новой системы сопровождения профессионального становления человека. Такая система предполагает профессиональную ориентацию, отбор, подготовку и переподготовку кадров, помощь в их продвижении на рынке труда, который опережает усвоение современных и перспективных профессий.

Задачей данного исследования - рассмотреть основные аспекты мотивации безработного населения к труду в легальном секторе экономики в современных условиях рынка труда Хотинщины. В указанной ситуации, сложившейся на рынке труда Хотинского района приведем примеры предоставления специалистами районного центра занятости социальных услуг всем гражданам, относящихся к категории занятого и незанятого населения, понимая вызовы, готовы с помощью службы занятости верно сориентироваться в водовороте профессий, для использования своих навыков и способностей в легальном секторе экономики с соответствующей мотивацией к труду. Однако следует отметить наличие проблемы реализации трудового потенциала населения в легальном секторе экономики.

Динамика тенизации экономики свидетельствует, что в период социально-экономических преобразований на ее уровень влияет целый ряд факторов, а именно:

- нестабильность налогового законодательства, высокое налоговое давление и неравномерность налоговой нагрузки на субъекты хозяйствования, низкий уровень налоговой дисциплины;
- чрезмерное регулирование предпринимательской деятельности;
- низкий уровень заработной платы в государственном секторе экономики;
- коррупция в государственных органах и органах местного самоуправления;
- правовая незащищенность субъектов хозяйствования от злоупотреблений со стороны должностных лиц государственных органов и органов местного самоуправления;
- недостаточная «прозрачность» процедуры приватизации государственного имущества.

Указанное способствует воспроизводству факторов, порождающих теневой бизнес. Безопасной для государства является вероятность того, что теневая экономика с ее высокой доходностью может затягивать легальную экономку разрушительному конкуренции, в результате чего происходит рост уровня экономической преступности.

На развитие экономики и решения социальных проблем влияют, в первую очередь, занятости населения и уровень оплаты труда. Однако реалии таковы, что значительный сегмент экономики сместился в "теневой" сектор. Многие работодатели по личным соображениям, через различные схемы избегают легального использования рабочей силы, удерживающие работающих без заключения с ними предусмотренных законодательством договоров, скрывают от учета и налогообложения размеры своих реальных доходов, и фактической заработной платы наемных работников («заработная плата в конвертах»), не осуществляют оплату взносов в социальные фонды ("двойная бухгалтерия") и другие.

Такая "теневая" занятость направлена против человека, поскольку лишает ее гарантированного права на труд, социальное, пенсионного и медицинского обеспечения, мотивируя необходимость принятия неотложных мер по ограничению масштабов "теневой" экономики и "теневой" занятости, их пагубного влияния на экономику и ситуацию в сфере занятости и социальной защиты населения. Общая численность работающих в "тени", по экспертным оценкам, составляет около 10-11 млн. человек. Все это будет иметь чрезвычайно негативные последствия для экономики в ближайшее время.

Существование мощного теневого сектора вызывает ряд серьезных проблем, среди которых:

- решение о переходе к неофициальному сектора приводит к разрушению фискальной (налоговой) базы, необходимой для выполнения государством своих функций;
- За пределами официальной экономики накладывают ограничения на возможности расширения производства, а следовательно и экономического роста страны;
- "Теневой" сектор является каналом или посредником для постепенного вовлечения в легальную экономику откровенно криминальных денег, значительные объемы "теневой" экономики и высокий уровень коррупции негативно влияют на инвестиционную привлекательность Украины.

Проблемы в деятельности субъектов хозяйствования, недостаточность собственных средств для осуществления инвестирования, ограниченный доступ к кредитным ресурсам тормозят создание рабочих мест необходимого количества и качества [1].

Еще не достаточный комплексный подход в решении вопросов по привлечению инвестиций в экономику области, как одного из основных факторов увеличения количества созданных рабочих мест в сферах экономической деятельности [2].

Неравномерность распределения инвестиционных ресурсов в территориальном разрезе вызывает значительные региональные диспропорции в структуре созданных рабочих мест. Незначительными являются объемы создания рабочих мест в малых городах, объясняется недостаточной государственной поддержкой развития производственной и социальной инфраструктуры этих мест. Несовершенными механизмы государственной поддержки предпринимательской инициативы граждан и создание благоприятной предпринимательской среды. Ключевой проблемой, связанной с существованием теневого рынка труда является наличие нелегальных доходов, не учтенных и, соответственно, не обложенных. При этом, налог с доходов физических лиц является основным источником наполнения местных бюджетов, направляемых на решение социальных проблем каждого отдельно взятого населенного пункта.

Основными причинами тенизации рынка труда в современных условиях являются:

1. Чрезмерное налоговое бремя. Высокая налоговая нагрузка на личные доходы граждан и, в частности, процент отчислений в социальные фонды, провоцирует переход значительной части экономики в "тень". Единый социальный взнос вместе с ставкой на доходы физических лиц общая нагрузка на фонд заработной платы составляет 50%.

2. Низкое качество государственных услуг, прежде всего касающихся жизнеобеспечения граждан и предоставляются медицинскими учреждениями, учебными заведениями и коммунальными службами. Результаты исследования сферы общественных услуг показывают, что качество обслуживания населения государственными учреждениями не улучшается.

3. Сложная система налогообложения и нестабильность налогового законодательства. В Украине существует большое количество противоречивых и несистематизированных нормативных актов, разъяснений и писем Государственной налоговой администрации, готовятся в рамках ее полномочий. При этом существует проблема, что в отдельных случаях такие разъяснения или неверно толкуют закон, или "развивают" его положения с целью увеличения объемов налоговых поступлений. Кроме того, само изложение норм налогового права является сложным для понимания, что является одной из причин достаточно вольной трактовки этих норм Государственной налоговой администрацией.

4. Высокий уровень коррупции и некомпетентности государственных служащих. Исследования показывают, что в условиях распространенной административной коррупции государственные служащие стремятся к наращиванию количества проверок и повышения размеров налогов и штрафов. В результате система налогов и штрафов теряет эффективность как инструмент государственной политики.

5. Отсутствие доверия к государственным институтам. Именно доверие к правительству или ощущение "социальной солидарности" побуждает людей платить налоги, даже если рациональной поведением было бы уклонение от их уплаты. В Украине уровень доверия чрезвычайно низок. При таких условиях любые обещания правительства проводить

[1] Мероприятия детенизации рынка труда Украины .: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http: //old.niss.gov.ua/monitor/monitor17/02.htm

[2] Программа занятости населения Черновицкой области на период до 2017 года .: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://oda.cv.ua/sites/default/files/doc/2012/programa_zaynyatosty_naselennya.doc

потенциальные блага в обмен на уплаченные гражданами налоги вызывают то и дело сопротивление со стороны граждан.

К сожалению такая ситуация не способствует и росту конкурентоспособности украинской экономики, которая за этот период использовала в качестве конкурентного преимущества низкой стоимости рабочей силы. В группе стран, в отношении которых есть сопоставимые объемы ВВП, мы снова входим вместе с Молдовой и Грузией в тройку худших [1].

Проблема легализации личных доходов имеет ряд измерений: легализация доходов как обязательное декларирование текущих доходов граждан; включение в официальную экономику сбережений граждан, находящихся за пределами банковского оборота; возвращение к официальной экономики финансового капитала, находящегося за пределами Украины.

Последствиями этого являются: низкий уровень социальной защиты граждан; некачественность государственных услуг в области здравоохранения, образования и культуры; слабо развитая социальная инфраструктура; стимулирование взяточничества; затруднено проведение государственной экономической политики.

Сравнение существующей в обществе системы стимулов и потерь в зависимости от выбора гражданина платить налоги или проводить экономическое существование за пределами официальной экономики почти однозначно указывает на преимущества теневого сектора. Лицо решает, скрывать или нет свои доходы, минимизируя потери, связанные с таким решением. Экономический анализ показывает, что в основном потери меньше в неофициальном секторе. Таким образом, рациональная личность выберет неофициальный сектор [2].

Теневая занятость не обошла и Хотинский район, в котором по последним статистическим данным проживает 63,6 тыс. человек, действует 0,8 тыс. предприятий, организаций и учреждений. Из них трудоспособного возраста - 35,9 тыс. человек. Из этого количества наших земляков, выехали за границу в поисках лучшего заработка 1,2 тыс. человек. Находилось на учете в Хотинском районном центре занятости за 10 месяцев 2013 года - 1,4 тыс. человек. Методом простых арифметических действий получается, что в легальном секторе экономики должно работать и платить налоги всех уровней около 34.5 тыс. человек. На самом деле, на восьмистах официально работающих предприятиях, организациях и учреждениях Хотинского района, официально трудоустроено 15,4 тыс. человек. Получается, что остальные жители Хотинщины является временно работающими или львиная доля наемных работников работает «в тени». Все эти люди не имеют возможности получать социальные гарантии сегодня и получать мизерную пенсию в будущем (Таблица 1).

Не решение проблем с теневой занятостью и зарплатами в «конвертах», не оказывает нашей стране хорошего имиджа в мире, тормозит движение украинского общества на пути к европейскому выбору. Эта проблема требует осознания каждым работодателем, каждым предпринимателем, каждым наемным работником. Ведь это очень ослабляет социальную защиту работников, причастных к теневой экономике, уменьшает поступления в бюджеты всех уровней и государственных социальных страховых фондов и, в конечном итоге, оборачивается бедностью для тех, кто учит и воспитывает наших детей, заботится о культурном и профессиональном развитии, физическое и нравственное здоровье нации, обеспечивает обороноспособность страны. В такой ситуации государство не может создать условия для достойной жизни пенсионеров, инвалидов, детей-сирот, и тому подобное.

Именно на решении этих вопросов, на реализацию трудового потенциала в легальном секторе экономики направлена работа специалистов Хотинского районного центра занятости, в том числе и профориентационная деятельность, в частности:

- проводятся совместные проверки с государственным инспектором труда территориальной государственной инспекции труда в Черновицкой области и принятия участия в деятельности рабочих групп по соблюдению действующего законодательства по вопросам оплаты труда, заключения договоров. В ходе проверок физических лиц устанавливаются факты использования наемного труда рабочих без надлежащего оформления трудовых отношений в соответствии с требованиями действующего законодательства. Как результат

[1] Макарова О.В. Социальная политика в Украине: Монография / Институт демографии и социальных исследований имени М. В. Птухи НАН Украины.-К., 2015. - 244 с.

[2] Мероприятия детенизации рынка труда Украины .: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http: //old.niss.gov.ua/monitor/monitor17/02.htm

- происходит регистрация трудовых договоров в службе занятости и легализуются трудовые отношения;

- проводятся семинары с незанятым населением и работодателями о нарушении прав наемных работников на социальную защиту в случае заключения соответствующего договора при приеме на работу, а также зависимости размера пенсии от размера официальной заработной платы;

Таблица 1. Прогнозируемые показатели развития рынка труда Украины до 2017 года

Наименование показателя	года					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Численность занятых экономической деятельностью в возрасте 15-70 лет, млн. человек	20,5-20,3	20,7-20,5	20,9-20,7	21-20,8	21,2-21	21,4-21,2
2. Уровень занятости лиц в возрасте 15-70 лет, процентов	60,2-59,6	61,3-60,7	62,2-61,6	62,6-62	63,5-62,9	64,3-63,7
3. Уровень занятости лиц в возрасте 15-24 лет, процентов	35,4-34,6	38,3-37,4	41,4-40,5	44,7-43,8	48,5-47,4	51,9-50,8
4. Численность безработных в возрасте 15-70 лет, определенная по методологии Международной организации труда (МОТ), млн. человек	1,7-1,75	1,65-1,7	1,6-1,65	1,55-1,6	1,5-1,55	1,45-1,5
5. Уровень безработицы лиц в возрасте 15-70 лет, определенный по методологии МОТ, процентов	7,7-7,9	7,4-7,7	7,1-7,4	6,9-7,1	6,6-6,9	6,3-6,6
6. Уровень безработицы лиц в возрасте 15-24 лет, определенный по методологии МОТ, процентов	19,2-21,2	17,9-19,8	16,7-18,6	15,4-17,3	14,2-16	13-14,8

**Источник: построено автором на основе* [6].

- ведется работа по выявлению фактов нелегального использования рабочей силы, в частности, выявление работающих лиц без надлежащего оформления трудовых отношений в торговле, сфере предоставления услуг населению, грузовых перевозок и в других отраслях. Данные о выявленных лиц сверяются с базой данных незанятых граждан, состоящих на учете в центрах занятости;
- проводится разъяснительная работа с целью поощрения предпринимателей по легализации рабочей силы;
- проводятся семинары и круглые столы с участием органов исполнительной и представительной власти, социальных партнеров, где освещаются проблемы теневой занятости, обязательности заключения и выполнения коллективных договоров, норм и гарантий, предусмотренных Генеральным, отраслевыми соглашениями, порядка заключения и формы срочных трудовых договоров, гарантийных и компенсационных выплат и доплат, детенизации заработной платы и своевременности ее выплаты;
- проводятся выступления в редакции районного радиовещания «Вестник Хотинщины», публикуются информационные материалы в районном журнале «Хотинская вести» по вопросам деятельности службы занятости, в частности, по легализации теневой занятости и профориентационной работы.

Такая работа уже дает свои результаты. Понятно, что из-за объективно противоположные главные интересы наемных работников и предпринимателей, это трудно. В частности, работодатель пытается дешевле купить полноценную рабочую силу, работник хочет получить за свой труд как можно большую заработную плату. В таких условиях каждая из сторон соглашается на признании жертвы и уступки, что создает условия, с одной стороны, для обеспечения надлежащего уровня доходов наемных работников, а с другой, для динамичного развития производства.

В современных экономических условиях возрастает значение профессиональной ориентации населения как инструмента достижения сбалансированности между профессиональными интересами, возможностями человека и потребностями общества в конкретных видах профессиональной деятельности.

В государственной службе занятости создана действенная система профессиональной ориентации населения. Ее главной задачей является оказание помощи личности в полноценной профессиональной самореализации, следовательно в достижении максимальной реализации собственного потенциала и получении соответствующей материального вознаграждения за свой труд [1].

Существенную роль в политике занятости играет повышение качества трудового потенциала страны путем выявления, развития и использования способностей людей, их привлечение к более эффективной и развитой системы общественного разделения труда. Курс на мобилизацию всех потенциальных возможностей человека, устранения препятствий на пути ее активного участия в производстве требует значительного улучшения общеобразовательной и квалификационной подготовки людей, превращение обучения в постоянный процесс.

Государственная служба занятости выполняет сложную, но чрезвычайно нужную общественную функцию - выступая посредником между работодателем и соискателем работы, помогает конкретному человеку найти свое место на рынке труда. В выполнении этих задач главным является профориентация - она позволяет возродить престиж рабочих профессий, помогает молодежи сделать мотивированный выбор будущей профессии, обеспечивать высококвалифицированными кадрами вновь и вакантные рабочие места.

Исследовав пути и методы формирования устойчивой профессиональной позиции личности, можно прийти к выводу, что профессиональная ориентация уже сегодня является инструментом преодоления кризиса в сфере занятости населения. От эффективности и качества предоставления профориентационных услуг в полной мере зависит насколько качественно будет осуществляться главная функция службы занятости - трудоустройство незанятого населения.

Одним из важнейших решений в жизни человека есть выбор профессии. Когда человек ее выбирает, она осуществляет тем самым не только выбор рода занятий, но и сложный акт профессионального самоопределения. Выбор здесь выходит за пределы предпочтение определенной специальности, поскольку он оборачивается для личности необходимостью решать "вечные" вопросы смысла бытия, собственного места в жизни материального и морального удовлетворения.

Демократизация общества и переход к рыночной экономике с одной стороны расширили возможности в выборе сфер и видов экономической деятельности, профессиональной мобильности, с другой - повысили требования к рабочему месту и трудовой ментальности.

Следует отметить, что проблема выбора профессии, трудоустройства и занятости граждан в современных условиях обусловлены рядом противоречий: между спросом и предложением на рынке труда; между стремлением к творческому труду и ограниченными возможностями трудоустройства; между необходимостью рационального распределения трудовых ресурсов и личными интересами граждан при выборе профессии.

Решение проблемы тенизации занятости требует согласованных усилий государства во многих сферах государственной политики о чем свидетельствует принятая Программа содействия занятости населения и стимулирования создания новых рабочих мест на период до 2017 года[2].

На сегодняшний день особое внимание необходимо уделить работе с предприятиями, на которых наблюдаются факты скрытой занятости, где производится начисление заработной платы наемным работникам ниже законодательно установленного размера или не соответствует их квалификации и среднего уровня заработной платы по району. Ведь, официальное трудоустройство и легальная заработная плата, которые являются одними из

[1] Алексеева А.В. Актуализация потенциала конкурентоспособности личности в ситуации безработицы: учебно-методическая разработка. / А.В. Алексеева - М .: ИПК ГСЗУ, 2011. - 86 с.

[2] Об утверждении Программы содействия занятости населения и стимулирования создания новых рабочих мест на период до 2017 года .: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1008-2012-%D0%BF

важных рычагов социальной защиты работающих, увеличат пенсионные накопления граждан, социальные гарантии и предоставят возможность воспользоваться своим трудовым правом.

Не должны оставаться в стороне от проблемы легализации наемного труда и сами наемные работники, поскольку речь идет именно об их трудовой стаж. Они также будут когда-то на пенсии, или в любой момент могут заболеть. В первую очередь сами наемные работники должны волноваться о своем социальную защиту. Конечно же, «теневая» экономика существует во всех странах мира. Но на борьбу с этим социальным и экономически - ужасным проявлением должно стать хорошо слаженная работа между всеми социальными партнерами, то есть органами власти, организациями работодателей и профсоюзами. Все в этом заинтересованы, всем от этого будет польза. Считаем, что необходимо отойти от предположения, что детенизация не требует специальных усилий и мероприятий и будет происходить по мере развития рыночных отношений в стране. Наряду с этим, учитывая, что государственный сектор экономики нуждается в реформировании, проведение таких реформ без учета влияния на теневую экономику содержит риски их эффективности. Поэтому государственная политика детенизации должна содержать две взаимосогласованные составляющие.

1. Административная составляющая детенизации. Эта составляющая предусматривает шаги по усилению администрирования сбора налогов и перекрытия путей уклонения от уплаты налогов. Мероприятия в рамках этой составляющей базируются на предположении, что правительство имеет достаточно ресурсов для выполнения своих функций, система государственных расходов сама по себе является удовлетворительной, однако неэффективной она в результате злоупотреблений и отсутствия должного контроля. При этом на фоне роста поступлений в бюджет ликвидация существующих возможностей уклонения от уплаты налогов может стимулировать поиск новых путей неуплаты налогов, а также привести к замедлению экономического роста, если значительная часть предпринимателей примет решение о прекращении или сокращении экономической деятельности.

2. Мотивационная составляющая детенизации рынка труда. Предусматривает снижение налоговой нагрузки, упрощение налогового законодательства и регулирования экономической деятельности одновременно с улучшением качества государственных услуг.

Среди стимулирующих мер, которые могут способствовать детенизации рынка труда, можно назвать следующие:

1) Уменьшение отчислений в социальные фонды. При этом стоит отметить, что даже при существующей ставке отчислений в Пенсионный фонд государство не может обеспечить граждан пожилого возраста пенсиями, которые отвечали бы их реальным финансовым потребностям. Кроме того, нельзя быть уверенными, что снижение ставки отчислений на несколько процентных пункта существенно повлияет на решение работодателей делать эти отчисления. Таким образом, данное мероприятие достигнет положительных результатов, только если: - сокращение ставки будет существенным; - Параллельно будут приняты меры по дальнейшей реформы пенсионного законодательства; - Будет создан резервный фонд для покрытия возможного дефицита Пенсионного фонда.

2) Упрощение налогового законодательства и запрет внесения изменений в течение пяти лет. Это мероприятие создаст возможности работодателям эффективно планировать бизнес-цикл, но вместе с тем сделает невозможным корректировки тех положений законодательства, которые негативно влияют на экономический рост страны и создают возможности для злоупотреблений.

3) Уменьшение количества налоговых льгот. Это поможет более равномерно распределить налоговое бремя, увеличить поступления в бюджет и повысить эффективность использования инвестиционного ресурса. Но вместе с тем уменьшит доходность ряда предприятий и может привести к сокращению производства. Кроме того, существует риск сокращения экономически оправданных льгот, если решение о сокращении льготы не будет базироваться на основательном анализе целесообразности существования такой льготы.

4) Упрощение системы администрирования налогов, разработка законопроектов о порядке проведения регулирующими органами проверок деятельности субъектов предпринимательской деятельности. Это мероприятие позволит повысить эффективность и обеспечить прозрачность налогового администрирования, а также уменьшить возможности для уклонения от уплаты налогов из-за несовершенства законодательства.

5) Улучшение качества государственных услуг. Внедрение ряда мероприятий по улучшению качества услуг, предоставляемых государством, имеет влияние на детенизацию рынка труда в долгосрочной перспективе, однако некоторые из этих мер требуют дополнительных инвестиций. Другие требуют взвешенных реформ, направленных на более эффективное использование имеющихся ресурсов.

Выводы. Таким образом, промедление в принятии важных решений и отсутствие последовательности и комплексного подхода к вопросу тенизации рынка труда можно назвать главными проблемами государственной политики в этой сфере, поскольку дискуссии об изменениях в системе налогообложения или возможностей реформирования государственного сектора не завершено до сих пор. Теневая занятость (использование труда наемных работников без заключения трудового соглашения) и теневая заработная плата (так называемая "зарплата в конвертах") - явления, прочно вошли в нашу жизнь и приобрели больших масштабов. Это не только серьезная социальная, но и экономическая проблема Украины. Легализация занятости и заработной платы сегодня является одним из приоритетов социально-экономической политики государства и первоочередной задачей повестки дня для правительства.

Сегодня главным приоритетом Украинского государства является развитие человеческих ресурсов. Взятый нашей страной курс на инновационную экономику требует качественного совершенствования не только от специалистов с высшим образованием, но и квалифицированных рабочих. Стоит понимать, что неформальный сектор экономики не в состоянии обеспечить эффективное использование имеющегося трудового потенциала, поскольку работники полностью удалены из системы государственного социального страхования и норм трудового законодательства. Длительная занятость в неформальном секторе приводит к потере профессионально - квалификационных навыков личности, снижение ее материального и культурного уровня и, как следствие, к разрушению качественных характеристик трудового потенциала.

Итак, ситуация, сложившаяся, прежде всего, требует пересмотра государственной политики по повышению эффективности использования трудового потенциала общества, функционирующего в условиях неформальной занятости. Необходимо реализовать комплекс мер государственного регулирования занятости в легальном секторе экономики, способствующие легализации сектора и сдерживанию роста занятых в нем.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОРТФЕЛЯ ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ

ВОЛОЩУК Е. Б., доктор экономических наук, профессор,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
Украина

Abstract: *New ideas and products, progressive technologies and organizational decisions everything more define success of business activity, provide a survival and financial stabilization of the enterprises. Current situation in the Ukrainian economy, demands search of new opportunities for realization of scientific researches, development of new types of production, modernization of production, creation of high technologies and modern production potential. In turn the innovative orientation of strategy and tactics of development of the agrarian enterprises makes new demands to the contents, the organization and techniques of management of innovative processes, causing the necessity of improvement of forms, methods, an order of implementation of innovative projects.*

The innovative policy promotes preparation and implementation of activity of economic entities which define ability of national economy to innovative development, effective use of the latest technologies. Results of innovative processes are realized in the form of new or advanced goods and services, technological processes, actions of organizational, marketing and administrative activity, legal conditions and institutes of innovative activity, educational programs.

Keywords: *innovations, investments, projects, portfolios, economy, production, modernization, production, technologies, potential.*

Анализ отраслевой структуры привлечения иностранных инвестиций в экономику указывает на то, что практически во всех странах, независимо от уровня развития экономики, доля инвестиций в сельское хозяйство очень низкая. Одной из причин медленного развития инвестиционной деятельности в этой области является высокий уровень инвестиционного риска. Исследования состояния привлечения инвестиций в аграрный сектор указывают на то, что их уровень не соответствует возможностям и растущим потребностям развития и недостаточный для полного обеспечения населения продовольствием.

В настоящее время на развитие Украины влияют сложные неоднозначные мировые и внутренние экономические процессы. Отток капитала, уменьшение возможности рефинансирования корпоративных внешних долгов, рост недоверия к банковской системе; сокращение кредитования негативно отразилось на развитии всех видов экономической деятельности и соответственно уменьшило спрос на продукцию. В результате современное экономическое развитие лишен доверия между субъектами рынка. Среди причин инвестиционной непривлекательности можно выделить медленные темпы реформирования экономики, несовершенство законодательной базы, а также нерациональное распределение внутренних инвестиций: частных и государственных, высокие налоги, чрезмерное регулирование и политизированность экономики [1].

Для обеспечения эффективных условий для развития инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий необходимо разработать механизм государственного регулирования инвестиционных процессов, включает в себя ряд элементов: цели, принципы, условия, методы, средства, субъекты и ожидаемый социально-экономический эффект от его внедрения. Реализация этого механизма предусматривает принятие комплекса законодательных актов на государственном и региональном уровнях, а также системы мер, обеспечивающих: воспроизведение сельскохозяйственного производства; обеспечение защиты интересов инвесторов при вложении капитала в сельскохозяйственные предприятия; развитие кооперации, интеграции и формирования сети субъектов рыночной инфраструктуры на рынке инвестиций [2].

На Украине рассмотрение инновационно-инвестиционных проектов проводится специальной конкурсной комиссией. Участниками конкурса могут быть субъекты хозяйствования, которые привлекли кредиты в национальной валюте Украины и/или в иностранной валюте, в том числе от иностранных финансовых учреждений, для реализации инновационных и инвестиционных проектов в реальном секторе экономики, и оплатили суммы процентных ставок за пользование этими кредитами. Которые, также, подают на конкурс инвестиционный проект и могут софинансировать его реализацию за счет собственных и / или привлеченных средств проектное предложение которого получило положительное заключение Минэкономики о соответствии задачам и приоритетам, определенным Программой деятельности Кабинета Министров Украины, и об оценке экономической эффективности проекта в соответствии с критериями указанных в таблице табл. 1.

Основными критериями определения победителей конкурса являются: срок окупаемости проекта; объем прибыли и рентабельность производства; количество дополнительных рабочих мест, которые планируется создать и затраты на создание одного такого места; соответствие проекта приоритетам, определенным региональным стратегиями развития; производство продукции на экспорт; увеличение объема производства продукции в расчете на 1 гривну привлеченных бюджетных средств; увеличение объема поступлений в бюджет от уплаты налогов, сборов. Методика вычисления суммарной численности критериев базируется на экспертной процедуре учета показателей проекта, их взаимосвязи и назначении определенных значений критериев, по которым оцениваются проекты, а также для определения проекта в инновационной программе.

Изучение критериев отбора инновационных и инвестиционных проектов указывает на то, что они довольно сложными в современных условиях по ряду причин и необходимости

[1] Закон Украины "Об инновационной деятельности" от 4 июля 2002 №40-IV // Ведомости ВС Украины. Официальное издание. - М. - 2002. - №36. - С.882-892. Закон Украины "О государственном регулировании деятельности в сфере трансфера технологий" от 14 сентября 2006 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://zakon.nau.ua Законе Украины "О при¬оритетни направления инновационной деятельности в Украине" от 08.09.2011 № 3715-VI [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua

[2] Инновационная деятельность в аграрной сфере / [П. Т. Саблук, А. Г. Шпикуляк, Л. И. Курило, М. И Малик и др.]; под ред. П. Т. Саблука. - М .: ННЦ ИАЭ, 2010. - 704с. Инновационно-инвестиционная деятельность как фактор стабилизации экономики государства и регионов: коллективная монография в 2 т. / [Под ред. А. В. Череп]. - Запорожье: Запорожский национальный университет, 2010. - Т. 2. - 312 с.

учета научно-технических, производственных, рыночных, финансово-экономических, социальных и экологических факторов[1]. Приведенные критерии являются сложными и характеризуются целым рядом показателей.

Таблица 1. Критерии отбора инновационных и инвестиционных проектов

№	*Критерии*	*Потенциал*	*Оценка*
1	Научно-технический	Научно-технический потенциал участника конкурса.	Наличие сотрудников с научными степенями, испытательных лабораторий, объектов права интеллектуальной собственности, которые зарегистрированы в соответствии с законодательством; предложены новые технические решения.
2	Производственный	Обеспеченность производства необходимыми сырьем, материалами, комплектующими, оборудованием и оборудованием; уровень технологических нововведений при реализации проекта; квалифицированным персоналом; возможность использования отходов производства; наличие в проекте ресурсо- и энергосберегающих технологий.	Оценка показателей снижения энергоемкости, материалоемкости производства продукции, оценка степени замещения традиционных источников энергии альтернативными.
3	Рыночный	Соответствие проекта потребностям рынка.	Эффективность маркетинговых мероприятий для продвижения предлагаемого продукта на рынок; конкурентоспособность продукции по цене и качеству; перспективность рынков сбыта и тому подобное.
4	Финансово-экономический	Предполагаемый уровень рентабельности.	Срок окупаемости проекта; доля собственных средств в общей сметной стоимости проекта; платежеспособность и финансовую устойчивость участника Конкурса.
5	Социальный и экологический	Влияние реализации проекта на уровень занятости населения и создания новых рабочих мест; поступления платежей в бюджеты; влияние производственных процессов, задействованных в реализации проекта на окружающую природную среду.	Соответствие требованиям санитарных, архитектурных и других норм, установленных действующим законодательством Украины.

Источник: [2].

Методически оценки инвестиционных и инновационных проектов при отборе в программу существенно отличаются. Кроме того, разработка инновационных и инвестиционных программ должна происходить отдельно с четким структурным формированием финансовых средств без права перераспределения между программами. Основным финансовым принципом должно стать достаточность финансовых средств на инновационные проекты. Мы предлагаем усовершенствовать существующие методические

[1] Об утверждении Порядка конкурсного отбора инвестиционных, инновационных, инфраструктурных и других проектов развития с целью предоставления в 2010 году государственных гарантий для их финансирования // Приказ Государственного Агентства Украины по инвестициям и развитию № 40 от 10.08.3010р .: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0687-10

[2] Волощук Е.Б. Механизмы инновационно-инвестиционного развития агропромышленных предприятий: монография / Е.Б. Волощук. - Каменец-Подольский, 2011 - 320 с.

подходы к отбору инновационных проектов в инновационных программах, которые базируются на следующих положениях:

1. Постоянная открытая информация о средствах, сроки и приоритеты в финансировании инновационных проектов.

2. Постоянные консультации субъектов инновационной деятельности в процессе разработки проектов.

3. Создание единого стандарта подготовки, экспертизы, критериев оценки и реализации проектов в соответствии с нормами законодательства по инновационной деятельности.

4. Создание обслуживающей структуры по оформлению проектов.

5. Согласование проектов специальной научно-техническим советом под руководством представителей власти и представителей ассоциаций предприятий.

6. Обнародование перечня проектов для общественного обсуждения в открытой печати должны быть не менее чем за месяц до образования инновационной программы.

7. Публикации по корректировке инновационной программы и результатов ее выполнения.

Для экспресс-анализа можно использовать следующие основные показатели, определяющие экономическую привлекательность проекта: потребность в инвестициях, срок окупаемости, коэффициент рентабельности.

Нужно упростить порядок конкурсного отбора и уменьшить сложность анализа проектов путем установления предельных значений показателей: потребность в инвестициях - не более 100 тыс. грн, срок окупаемости - 1-3 лет, коэффициент рентабельности - не менее 25%. То есть в таком диапазоне целесообразна процедура утверждения проектов на региональном уровне. Все другие проекты в соответствии должны рассматриваться согласно установленному порядку конкурсного отбора инновационных и инвестиционных проектов в реальном секторе экономики для их государственной поддержки.

С нашей точки зрения, проекты с низкой производительностью не следует включать в программу, поскольку несмотря на то, что они иногда статус «не имеет аналогов в мире», не дают должного уровня отдачи.

Иначе говоря, проекты с низкой потребностью в финансировании должны быть разработаны и внедрены самими предприятиями с привлечением смежных предприятий и дать синергический эффект. Инновационные проекты по экспортной ориентацией продукции должны быть выделены как приоритетные и осуществляться незамедлительно, поскольку увеличение объемов экспорта имеет существенное социально-экономическое значение для государства.

Известно, что инновационные проекты имеют высокую норму доходности, но и большую рискованность, поэтому предыдущие операции по подготовке проектов будут экономически оправданными и должны включаться в смету проекта в виде накладных расходов, которые должны быть установлены не в процентах по отношению к стоимости проекта, а в абсолютной сумме, соответствующей стоимости, сложности и рискованности проекта.

Установлено также, что в процессе формирования сбалансированного портфеля инновационно-инвестиционных проектов ощущается отсутствие у специалистов практического опыта их проектирования в селах и районных центрах; консалтингового и юридического обслуживания; низкая информационная обеспеченность; недостаточно используется научная и проектно-конструкторская база; недостаток действующих лабораторий и опытного производства; опасения риска в условиях неопределенности и др.В условиях рыночной экономики одной из основных составляющих экономического обеспечения инновационной деятельности является достаточность финансовых ресурсов. Целью финансирования инновационной деятельности является необходимость сохранения научной базы, кадрового потенциала, соответствующего уровня проведения научных исследований, разработки и освоения наукоемкой конкурентоспособной продукции, выпуск которой может обеспечить увеличение экспорта или уменьшение импорта аналогичной продукции.

В условиях снижения объемов бюджетных поступлений перед научными и научно-техническими организациями стоит задача самофинансирования и привлечения различных внешних источников финансирования. Круг финансовых источников, привлекаемых зависит от организационных уровней и вариантов реализации государственной научно-технической

политики. Управление инновационной деятельностью осуществляется на следующих уровнях: общегосударственном, межотраслевом, региональном, отраслевом, и на уровне предприятий и организаций.

По нашему мнению, основная задача поддержки малого бизнеса заключается не в предоставлении финансовой помощи отдельным предприятиям, а в кардинальном изменении самого экономической среды, в которой они ведут свою хозяйственную деятельность. Бюджетные средства необходимы на мероприятия, в рамках программ способны изменить ситуацию. Если помочь нескольким десяткам или сотням малых предприятий, ситуация в сфере малого бизнеса не изменится. Если же попытаться выработать механизмы изменения ситуации в целом, то это будет, действительно, комплексная работа по поддержке предпринимательства. Такую возможность дает участие в международных и европейских инновационных и научных программах.

Для использования различных источников инвестирования нужно осуществлять аккумулирования и рационализацию использования привлеченных и собственных средств под выделеные приоритеты развития, шире внедрять передовой отечественный и зарубежный опыт формирования инвестиционных площадок. Под инвестиционные площадки на практике целесообразно выделять материально-имущественные активы, а именно: земельные участки, объекты незавершенного строительства, свободные производственные мощности, целостные имущественные комплексы и другие объекты, которые предоставляются инвестору на договорной основе для реализации инвестиционного или инновационного проекта . В первую очередь нужно восстановить доверие инвесторов и населения, проводить более взвешенную деятельность банков и предприятий, будет гарантией для обеспечения стабильности кредитных и инвестиционных рынков. Важно отрегулировать экономические отношения в государстве так, чтобы они обеспечивали эквивалентный обмен между сельским хозяйством и другими сферами экономики [1].

Необходимо концентрировать инвестирования на внедрение высокопроизводительных инновационных, био- и нанотехнологий, налаживание выпуска эффективных химических средств защиты растений и животных, обновление и модернизацию производства, использование новейших технологий. Нужны также прямые государственные инвестиции для обеспечения реализации приоритетов развития через поддержку селекции и семеноводства, племенного дела в животноводстве, защита окружающей среды, развитие социальной сферы села [2].

В менеджменте необходимо рассматривать альтернативы развития и нужно выбирать оптимальные стратегии на базе более детального анализа деятельности предприятий в условиях изменения операционных циклов, внешней и внутренней среды; умело оперативно управлять оборотными активами и ликвидностью, запасами, транспортом по логистическим схемам и на основе информационных технологий, направлять инновационную деятельность на создание освоение, выпуск и распространение принципиально новых видов продукции на основе внедрения нано-, био- и ресурсосберегающих технологии, способствовать улучшению социального развития и экологической среды, наращивать экспортный потенциал.

Учитывая влияние инноваций на экономический рост и развитие предприятий, необходимым считаем провести оценку инновационно-инвестиционной привлекательности, которая отражает потенциальные возможности повышения его стоимости за счет разработки и эффективного использования новых усовершенствованных продуктов, технологий, процессов на основе возможных инвестиционных ресурсов. При этом очевидно связь инновационно-инвестиционной привлекательности предприятия и состояния его инновационной инфраструктуры и уровня управления. Анализ составляющих инновационной инфраструктуры позволяет оценить текущее производственно-техническое состояние предприятия и его начальные инвестиционные возможности эффективного привлечения инноваций в производственный процесс.

Таким образом, основными проблемами формирования портфеля инновационных проектов агропромышленных предприятий являются: несовершенный механизм финансового

[1] Волощук Е.Б. Организационно-финансовые механизмы внедрения инновационно-инвестиционных проектов агропромышленных предприятий / Е.Б. Волощук // Вестник аграрной науки. - 2011.- № 9. - С. 62-64 .: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://agrovisnyk.org.ua/files/van9_11.pdf

[2] Стратегические направления развития сельского хозяйства Украины на период до 2020 года / под ред., Ю.А. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. - М .: ННЦ ИАЭ, 2012. - 182с. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://agroua.net/docs/strateg.pdf

обеспечения инновационных программ; высокая степень износа основных производственных фондов; низкий удельный вес высокотехнологичной продукции в общем объеме агропромышленного производства, уровень информационной культуры; низкая степень привлечения среднего и малого бизнеса в инновационной деятельности; не определенные конкретные инновационные приоритеты, на которых следует сосредоточить ресурсный потенциал научно-инновационной сферы; потеря опыта стимулирования развития народного новаторского изобретательства. Кроме того, нерешенные проблемы формирования институциональных инвесторов, развития фондового рынка, ипотечных отношений, лизинга; тяжелое финансовое состояние предприятий и отсутствие эффективного инновационного менеджмента; недостаточность источников финансирования: ограниченность бюджетного финансирования, высокие процентные ставки банков, низкая платежеспособность населения; недостаточная эффективность конкурсной, тендерной и контрактных систем распределения и выполнения государственных заказов на инновационные проекты; неразвитость инфраструктуры инновационного процесса, включая системы информационного обеспечения, технико-экономической экспертизы, сертификации и продвижения разработок, подготовки и переподготовки кадров и производственно-технологической поддержки; недостаточное развитие научного и инновационного предпринимательства (венчурное предпринимательство, инновационные инкубаторы: наука-производство); отсутствие системы преодоления рисков инновационной деятельности и обеспечения гарантий инвесторам.

Осуществив анализ современного состояния рынка технологий и развития мировых технико-экономических отношений целесообразно учета распределения мирового сообщества на следующие группы стран с учетом уровня экономического развития стран, международной кооперации и интеграции (рис. 1). Приведенный распределение стран мира по уровню технологичности позволяет нам определить место Украины в современном мировом научно-техническом пространстве.

Рис. 1. Место Украины в современной системе международных технико-экономических связей

*Источник: [1]

При этом их отношения остаются, как правило, договорными, а не акционерными, без свойственной Украины переплетения собственности и директоратов. Такие связи закрепляются благодаря тому, что по законодательству ЕС крупные предприятия не имеют права на владение более 25% капитала мелких и средних фирм, претендующих на государственную поддержку, чтобы избежать присвоения крупным бизнесом льгот, предоставленных государством малому бизнесу. Кроме того, в ряде стран закон обязывает крупным фирмам, выполняющих

[1] Государственная региональная политика Украины: особенности и стратегические приоритеты / Монография / Под редакцией Варналия С. С. - М .: НИС, 2007.-820с. (с. 538) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://old.niss.gov.ua/book/Varnalij/index.htm

государственные заказы, передавать до 20% их объема независимым мелким и средним фирмам как субподрядчикам, консультантам, инспекторам и т.д.

Следовательно, увеличение инновационного потенциала малых и средних предприятий является одним из приоритетов политики ЕС. Распространенной в современных условиях формирования общего кредитного рынка ЕС именно кредитные механизмы разработки инновационных продуктов и процессов в сфере малого и среднего бизнеса путем предоставления им грантов и льготных кредитов. Комплексный характер данной политики свидетельствует о том, что главной тенденцией является активное использование нефинансовых методов поддержки (они признаны эффективными, чем оказание прямой финансовой помощи), а, следовательно, о ведущей роли кредитно-финансового инструментария устойчивого развития ЕС.

Для Украины инновации и инновационное развитие является движущей силой, которая способна обеспечить ее экономическую независимость и преодоление разрыва с развитыми государствами. То есть, не следуя буквально по пути, который другие уже прошли, завоевав при этом прочные позиции на мировом рынке, а идти, несомненно, в русле мирового развития, но своим путем, выявляя и реализуя свои потенциальные преимущества, занимая ведущие позиции в тех сферах деятельности, где для этого есть необходимые и достаточные условия. Это справедливо как для национальной экономики в целом, так и для отдельных предприятий и учреждений.

Выводы. Становление инновационной модели развития Украины - это задача не только экономической политики государства. Для развития трансформационных процессов обществу на инновационной основе необходимы определенные пусковые механизмы, а именно комплексное сочетание политических, социально-психологических, гуманитарных, макро- и микроэкономических факторов и институциональных предпосылок, усовершенствование существующих методических подходов к критериям отбора инновационных проектов и программ на основе учета Европейского опыта .

Анализ современных тенденций развития кредитно-финансовой сферы Евросоюза, позволил выявить приоритетные кредитные инструменты общей политики: проектное финансирование; поддержка инновационного развития малых и средних предприятий путем инвестиционного кредитования венчурного бизнеса; кластерный подход; деятельность агентств кредитного обеспечения. Предприятиям нужно шире практиковать различные варианты развития; использовать факторинговые, форвардные контракты, биржевую торговлю, аукционы, наращивать экспорт. Такие меры позволят аргументировано и ответственно подходить к инновационной программы и направить финансы в необходимом русле.

ОСОБЕННОСТИ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРОПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

ШУМЫЛЯК Лилия, аспирант,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
Украина

Abstract: *The development of agriculture depends on innovation. Innovation is the main source of productivity, competitiveness and economic growth in the developed and developing economies, and plays an important role in job creation, income generation, poverty alleviation.*

Agriculture is an integral part of the economy, where a vitally important to society products are produced and huge economic potential is concentrated. Today it is necessary to spend earmarked funds not for traditional costly technologies implementation, but for innovative resources saving ICT. the construction of an efficient and competitive agro-industrial complex This allows to raise considerably efficiency of the economy and reduce production costs.

It is necessary to implement information and communication technologies that are able to attract investment in agriculture for the development of the agricultural sector, because a new technologies can much improve the efficiency of agricultural production.

Развитие сельского хозяйства зависит от инноваций. Инновации являются основным источником повышения производительности, конкурентоспособности и экономического роста среди развитых и развивающихся экономик, и играет важную роль в создании рабочих мест, получение дохода, борьбе с бедностью.

Инновации – это процесс, посредством которого отдельные лица или организации осваивают или внедряют производство товаров и услуг, которые являются новыми для них, независимо от того, являются ли они новыми для их конкурентов, их страны или мира. Инновационная система представляет сеть организаций, предприятий и частных лиц, направленную на привлечение новых продуктов, новых процессов и новых форм организации в хозяйственном использовании, вместе с институтами и политикой, влияющими на их поведение и производительность [1].

В той или иной степени, сельское хозяйство является неотъемлемой частью физического и экономического выживания человека. Организация Объединенных Наций прогнозирует, что население планеты достигнет более девяти миллиардов к 2050 году, чтобы накормить всех, производство продовольствия придется увеличить на 70 процентов. Оказание помощи фермерам в достижении этой цели является сложной задачей, но кроме обеспечения продовольствием, сельское хозяйство существенным образом поддерживает экономику большинства стран, особенно развивающихся. Семьдесят пять процентов бедного населения мира проживает в сельских районах и экономически связано с сельским хозяйством. Для очень бедных семей развитие сельского хозяйства является не только защитой от голода, но оно может поднять доходы почти в четыре раза более эффективно, чем прибыль в любом другом секторе. Эти обстоятельства помогают объяснить, почему развитие сельского хозяйства является мощным инструментом для снижения уровня бедности и стимулирования экономического развития.

Сельскохозяйственное развитие требует и зависит от инноваций и инновационных систем. Инновации зачастую выступают в качестве основного источника повышения производительности, конкурентоспособности и экономического роста во всех развитых и развивающихся экономиках. Инновации также играют важную роль в создании рабочих мест, получение дохода и борьбе с бедностью.

Фермеры и агропредприятия, стремящиеся конкурировать и процветать в условиях изменений в сельском хозяйстве и экономике, должны внедрять инновации непрерывно. Инвестиции в науку и технологии являются ключевым компонентом большинства стратегий для улучшения и поддержания производительности сельского хозяйства.

Наука, образование, и инвестиции в расширение являются необходимыми, но не достаточными компонентами для того, чтобы происходили инновации в сельском хозяйстве. Необходимы еще дополнительные условия и мероприятия. В дополнение к научно-исследовательской мощности, составляющими эффективных сельскохозяйственных инноваций являются коллективные действия и координация, обмен знаниями между различными субъектами, а также навыки и стимулы. А доступные для формирования партнерских отношений и развития бизнеса ресурсы и создание благоприятных для субъекта условий являются хорошей предпосылкой к возможным инновациям.

Инновации и развитие бизнеса различными заинтересованными сторонами не происходит без дополнительных инвестиций в создание благоприятной окружающей среды. Инвестиции сельскохозяйственной инновационной системы должны зависит от конкретных условий и реагировать на стадии и видения развития в конкретной стране или аграрном секторе. Учитывая ограниченность ресурсов, инвестиции должны быть оценены, расставлены по приоритету, последовательности, и подстроены под наявные потребности, проблемы и ресурсы [2].

Опыт ведущих стран с развитой аграрной сферой свидетельствует, что все они прошли своего рода «технологическую революцию». Классическое экстенсивное земледелие

[1] Agricultural Innovation Systems: An Investment Sourcebook . The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank , Washington, DC, 2011

[2]Сальников С.Г. Новые информационные технологии в сельском хозяйстве: ориентиры для малого и среднего бизнеса. – Журнал Никоновские чтения. – Вып. № 11 – 2006.

вытесняется точечным, широко используются геоинформационные технологии, многооперационные энергосберегающие сельскохозяйственные агрегаты, селекция высокоурожайных сортов растений и выведение высокопродуктивных пород животных.

Для внедрения инновации часто необходимы эффективные объединяющие механизмы для облегчения связи, перевозки и посредничества через границу между различными субъектами в области сельскохозяйственных исследований и развития, а также между знанием и действием. Такое содействие и объединение механизмов может включать разнообразные механизмы координации инноваций, такие ИКТ. ИКТ предоставляют возможность:

- ~ улучшить поток знания среди производителей знаний, распространителей и пользователей, а например, среди партнеров сети;
- ~ поддерживать стремление исследовательского процесса к взаимодействию и более доступному использование знаний;
- ~ более экономически эффективно расширить участие заинтересованных сторон в процессе инноваций и управлении.

ИКТ чаще всего ассоциируется с предоставлением дополнительных услуг по управлению данными, геоинформационными приложениями, основанными на знаниях системами и робототехникой, улучшением сельскохозяйственного оборудования и процессов, но менее часто подразумевается подключение разнообразных инновационных сообществ, будь то на местном, региональном или национальном уровне. ИКТ, которые служат в качестве информационных "коллекционеров", "анализаторов", "распределителей" и "распространителей" положительно влияют на сельское хозяйство в развивающихся странах. Доступные мобильные приложения, в частности, могут обеспечить взаимосвязь ранее изолированных субъеков: предоставляют информацию о ценах, продуктивных методах ведения сельского хозяйства, о плодородых почвах, методах борьбы с вредителями или о вспышках заболеваний, экстремальных погодных условиях. Они расширили возможности фермеров зарабатывать на рынках, реагировать на неблагоприятные условия сельскохозяйственных более эффективно. Спутниковые снимки и аэрофотосъемка увеличили потенциал ученых и исследователей в изучении условий на фермах в отдаленных районах и оценить ущерб от климатических проблем, таких как засуха. Все больше и больше доступных технологий (радиочастотная идентификация и другие беспроводные устройства совершенствования управления в животноводстве) позволяет производителям контролировать здоровье животных и продуктов животного происхождения и отслеживать цепочки поставок.

Для подробного рассмотрения различных операций с использованием ИКТ необходимо принять во внимание основные этапы сельскохозяйственного производства. К ним относятся технологии возделывания культуры, управление водными ресурсами, удобрение, борьба с вредителями, сбор урожая, послеуборочные работы, транспортировка продуктов питания, пищевая промышленность, управление качеством и безопасностью пищевых продуктов, хранение и маркетинг продуктов питания [1]. Итак, все производители сельскохозяйственной продукции нуждаются в информации и знаниях о названных процессах для того, чтобы управлять ими эффективно. Для этого используются различные информационные системы, которые должны предоставлять точную, полную и одновременно краткую информацию. Эта информация должна быть экономически эффективной, представляться в удобной и легко доступной для пользователя форме, но, в то же время, быть хорошо защищенной от несанкционированного доступа. Следует выделить пять основных причин, которые обуславливают использование ИКТ в сельском хозяйстве, в частности в мелких фермерских хозяйствах:

1) недорогие и широко распространенные подключения (распространенность подключения к мобильной связи, Интернету и другим беспроводным устройствам является основой снижения затрат, увеличения конкурентоспособности хозяйств и расширения инфраструктуры в целом);

2) адаптируемые и доступные инструменты (распространение более доступных по цене технологий и устройств также увеличило актуальность ИКТ для мелких фермерских хозяйств. Инновации неуклонно снижают покупную цену мобильных устройств, компьютерной техники, научных приборов и специализированного программного обеспечения);

[1] ICT in agriculture: connecting smallholders to knowledge, networks, and institutions. Washington, 2011. 428 p.

3) достижения в области хранения данных и обмена (в связи с постоянным развитием информационных технологий значительно увеличился объем сохраняемых данных и появилась возможность доступа к ним. Благодаря обмену знаниями и данными стало возможным привлечение большего числа заинтересованных сторон в сельское хозяйство, в частности в исследования в области сельского хозяйства. Кроме того, достижения в области совместного использования данных улучшили процесс обмена информацией, что позволяет избежать расходов, связанных с тарифами на их передачу);

4) инновационные бизнес-модели и партнерство (ИКТ развивает предпринимательство, предприимчивость в сельскохозяйственной деятельности: привлекает новые партнерские отношения и формы инвестиций. Мобильные приложения, разработка программного обеспечения, локальная настройка языка, дистанционные сделки представляют собой лишь малую часть возможностей для новых и новых инноваций);

5) демократизация информации (открытый доступ к информации при содействии ИКТ также способствует развитию сельского хозяйства и развитию сельских районов в более широком смысле. Появляется огромное множество полезной информации, которая доступна для общественности. Расширение программного обеспечения в открытом доступе также позволяет сельскохозяйственным организациям сотрудничать с целью обмена знаниями. Социальные медиа в Интернете, когда-то существовавшие только для развлечения, на сегодняшний день имеют большой потенциал для обмена знаниями и сотрудничества в сельском хозяйстве).

Выводы. Агропромышленный комплекс является составной частью экономики, где производится жизненно важная для общества продукция и сосредоточен огромный экономический потенциал. Сегодня для построения эффективного и конкурентоспособного агропромышленного комплекса необходимо тратить целевые средства не на внедрение традиционных затратных технологий, а на инновационные ресурсосберегающие ИКТ. Это позволяет значительно повысить эффективность хозяйства и снизить себестоимость производимой продукции.

Если говорить о перспективах на будущее, стоит сказать, что ИКТ находят точку опоры даже в небольших фермерских хозяйствах. Это объясняется тем, что ИКТ способны дать импульс для современного развития сельского хозяйства. Как следствие, происходят рост инвестиций в сельскохозяйственные исследования, увеличение интереса к нему частного сектора. Таким образом, для развития аграрного сектора необходимо внедрение информационно-коммуникационных технологий. ИКТ способны привлечь инвестиции в сельское хозяйство, так как новые технологии могут резко повысить эффективность сельскохозяйственного производства.

ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ АГРОБИЗНЕСА

ШУМИЛЯК Евгения, аспирант,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
Украина

Abstract: *Social responsibility is the foundation on which the whole system of relations in society is built and is an integral element in the macrosystem people-state-business-society. Corporate social responsibility is possible under condition of achievement of the sustainable development of independent and responsible companies and organizations, what meets their long-term interests, contributes to the achievement of social peace, security, welfare, environmental preservation and human rights observance. The need to enhance the social responsibility of agricultural enterprises is substantiated by given the specificity and complexity of its implementation.*

The reasons for the low level of socio-economic impact are revealed, development priorities in the context of the stakeholders and the main measures of social responsibility strengthening of the agricultural business in Ukraine are identified.

It is found that social responsibility is not only society objective need, but also of enterprises in order to compete in the economic environment, find their consumers interested to the cooperation of national and foreign partners, highly qualified specialists. It is necessary not only to improve the legal framework and methods of state regulation but motivate executives and top managers of both large agricultural holdings, farmers and small agricultural enterprises for the development of the social responsibility of agribusiness in Ukraine.

Постановка проблемы. Важной составляющей экономики Украины является аграрный сектор, который определяет развитие интеграционных процессов в мировое экономическое пространство. В настоящее время в мире тема социальной ответственности агробизнеса приобретает все большее значение и распространение. В модель функционирования субъектов хозяйственной деятельности все чаще включаются экологическая и социальная функции, что положительно отражается в рыночной стоимости компании.

В Украине данные процессы только начинают развиваться. Пока что интерес к корпоративной социальной ответственности (КСО) в нашей стране проявляют лишь некоторые аграрные холдинги.

Теория социальной ответственности показывает наличие широкого фронта дискуссий по проблеме взаимоотношений предприятий и общества, какими должны быть приоритеты и оптимальный уровень. Пока еще не сформированы научно-методические основы, отсутствуют общепринятые и обще введены стандарты и модели социальной ответственности агробизнеса, что обусловливает высокую вариативность форм активности национального бизнеса.

Анализ последних исследований и публикаций. В связи с ростом интереса к теме социальной ответственности бизнеса в последние годы появился ряд научных публикаций. Эти и родственные проблемы исследовали : А. Базилюк, Г. Башнянин, Л. Безчасний, А. Беляев, А. Белорус, Л. Будьонна, М. Бутко, В. Геец, Л. Гончарук, Бы. Данилишин, Бы. Кваснюк, Г. Колышко, К. Кривенко, В. Куценко, В. Лагутин, А. Лазоренко, П. Леоненко, Е. Либанова, И. Лукинов, Д. Лукьяненко, А. Макарова, В. Матросов, С. Мельник, С. Мочерный, Бы. Панасюк, Ю. Пахомов, В. Рокоча, Ю. Рубченко, В. Савчук, Д. Скітаєв, Ю. Саенко, А. Степанова, А. Чухно и др.

Различные аспекты реализации принципов социальной ответственности бизнеса нашли отражение в трудах украинских ученых, среди которых А.Г. Чирва, Т.С. Шабатура, В.В. Яровая, Комарницкий И.Ф., В.А. Непочатенко, В.В. Кужель, А.В. Митяй, М.И Мурашко и другие [1-8].

На данный момент политики, государственные деятели, общественные организации, ученые ищут, какие именно функции может взять на себя украинский агробизнес, как создать условия, при которых он будет наиболее мотивированным в выполнении социальных обязательств. Однако единого общего положения к определению социальной ответственности агробизнеса и способов мотивирования и поощрения руководителей аграрных предприятий пока нет.

Цели статьи. Исследование теоретических аспектов структуры, обоснование необходимости усиления социальной ответственности аграрного бизнеса, выявление специфики и сложности ее внедрения, определения причин низкого уровня социально-экономического эффекта аграрного бизнеса в Украине, приоритетов развития в контексте заинтересованных сторон, определение основных мероприятий социальной ответственности аграрного бизнеса.

Изложение основного материала. В экономически развитых странах мира получила распространение социальная ответственность бизнеса, которая заключается в сознательном отношении субъектов хозяйственной деятельности к требованиям социальной необходимости, социальных задач, морально-этических норм и ценностей, понимание последствий своей деятельности для общества, государства, потребителей, деловых партнеров и своих сотрудников. На сегодняшний день социально ответственная деятельность является общепринятым правилом, которого придерживается значительное количество крупных, средних и даже малых компаний по всему миру, интегрируя это правило в корпоративное управление.

На фоне потери устойчивости экономического развития Украины, углубляется асимметрия экономического и социального развития, снижаются социокультурные, моральные

наставления социальной деятельности многих субъектов предпринимательства, происходит отчуждение человека от результатов труда. Данные тенденции требуют внедрения современных практик взаимодействия государства и бизнеса, а также бизнеса и общества, которые бы позволили усилить взаимную ответственность всех участников общественной жизни, создать условия для дальнейшего стабильного развития государства и общества, основанного на учете как можно более широкого круга интересов.

Социальная ответственность бизнеса является добровольной деятельностью аграрных предприятий, направленной на соблюдение высоких стандартов хозяйственной деятельности, социальных стандартов и качества работы с персоналом, минимизацию вредного воздействия на окружающую среду с целью выравнивания существующих экономических и социальных диспропорций; создание партнерских взаимоотношений между бизнесом, обществом и государством; улучшение результативности бизнеса в долгосрочном периоде.

Главной отличительной национальной чертой является то, что на региональном и государственном уровнях, социальная деятельность, в основном, сводится к принудительной участия бизнеса в реализации различных социальных и культурных программ, которые, отчасти, являются источниками коррупции. Хотя существует и много социальных инициатив самих предпринимателей, и довольно часто это имеет политический смысл и активизируется только в период избирательных кампаний. Кроме того, отличительной чертой украинской модели социальной ответственности агробизнеса является сочетание новых социальных направлений в деятельности бизнеса с сохранением советских или даже дореволюционных традиций. Для нашей страны характерным остается роль личности, а во многих новых бизнес-структурах, проходят стадию первичного накопления капитала, – почти крепостная зависимость работников от воли руководителей и владельцев, которые таким образом стремятся усилить зависимость персонала от менеджмента, а топ-менеджеров от собственников [1;116].

Основными направлениями внутренней социальной деятельности аграрных предприятий являются: поддержка персонала за счет прибыли и отчисленных средств от фонда заработной платы; мероприятия по защите здоровья и безопасности труда; достойный уровень оплаты труда, который обеспечивает должный уровень жизни работнику предприятия; стабильность в выплатах заработной платы; дополнительные расходы на культурно-бытовое обслуживание; расходы на обеспечение работников жильем; предоставление возможности работникам принимать активное участие в решении социальных проблем; развитие персонала через дополнительные расходы на профессиональное обучение, повышение квалификации работников; другие затраты на стимулирование персонала предприятия.

Социально ответственные предприятия имеют больше инструментов для привлечения и удержания персонала. Основным направлением внутренней социальной направленной деятельности аграрных предприятий являются инвестиции в человеческий капитал. В свою очередь, граждане, хотели бы видеть как направления социальной деятельности бизнеса: развитие материальной базы здравоохранения, образования и науки, культуры, спорта; денежная и материальная помощь представителям наиболее уязвимых социальных групп: малообеспеченным, бездомным детям, инвалидам; решение социальных проблем регионов. [1;118]

Положительными последствиями социальной ответственности в условиях нестабильной внешней среды является уменьшение финансовых рисков, долгосрочное улучшение имиджа и деловой репутации, роста рыночной стоимости предприятия, получения конкурентных преимуществ и стратегической устойчивости субъекта хозяйствования. [8]

Как свидетельствуют исследования, проведенные в Украине, большинство опрошенных субъектов хозяйствования понимают социальную ответственность как ответственность перед обществом и соблюдения прав человека. На практике более 50% субъектов хозяйствования внедряют в стратегию предприятия основные компоненты социальной ответственности. [3]

Лидером внедрения социальной ответственности сельскохозяйственными предприятиями Украины являются Мироновский хлебопродукт, который на аграрном рынке Украины в отрасли птицеводства стремительно наращивает мощности по производству мяса птицы. Предприятие является одним из сильнейших продуктовых брендов в Украине, один из крупнейших производителей зерна и мясопереработки в Украине. Также стоит отметить диверсифицированную агропромышленную компанию в Украине и России Кернел, которая базируется на устойчивое развитие сельскохозяйственного производства. Экспортируя

ежегодно около 5 млн тонн сельскохозяйственной продукции, Кернел является крупнейшим поставщиком подсолнечного масла и шрота на международный рынок и одним из крупнейших экспортеров зерновых из Черноморского региона.

Их опыт показывает, что социальная ответственность полезна для всех хозяйствующих субъектов: для предприятий – возможность укрепить конкурентные преимущества на рынке; для государства – уменьшение расходной части на социальную инфраструктуру, пополнение бюджета, внедрение соответствующих программ по защите окружающей среды; для населения – внедрение этических норм и ценностей, инвестиций в человеческий капитал, надлежащие условия и оплата труда.

Самыми главными экономическими и социальными преимуществами социально ответственных компаний является: долгосрочное закрепление рабочей силы, уменьшение текучести рабочих кадров, повышение конкурентоспособности, закрепление преданности работников идеологии корпорации, повышение статуса корпорации в обществе, создание этической системы отношений внутри корпорации и тому подобное.

Преимущества социально ответственной политики компании – к ним следует отнести: укрепление репутации и имиджа компании; социальная направленность бизнеса, соблюдение кодекса корпоративного поведения и деловой этики способствуют укреплению репутации и имиджа компании в обществе и государстве; реализация внутренних и внешних социальных проектов компанией делает ее деятельность более открытой и прозрачной для общества, устанавливает партнерские связи с властными структурами, снижая тем самым представительские и рекламные издержки и закрепляя квалифицированные кадры в компании; повышение качества управления бизнесом; социальная активность компании способствует повышению производительности труда персонала; сокращению операционных расходов, увеличению продаж, росту лояльности клиентов; повышение инвестиционной привлекательности; привлечение компании в систему международной отчетности, в т.ч. и социальной, расширяет возможности участия в международном бизнесе; привлечения инвесторов, что ведет к увеличению капитализации и открывает более свободный доступ к капиталу.

Грамотно вложенные средства в социальные программы приносят только пользу бизнеса. Ведь, во-первых, компания получает высокую репутацию и доброе имя. А высокая социальная репутация, в свою очередь, косвенно приносит и материальную пользу – вызывает доверие бизнесмена, приносит новые возможности для бизнеса. Во-вторых, социальная политика бизнеса приносит и коммерческий результат: позитивное влияние на рынок потребителей (содействие развитию местной спортивной команды, участие в поддержке одаренных детей, помощь ветеранам привлекает потребителей данной компании); позитивное влияние на акционерный капитал (акции компаний с устойчивой социальной активностью быстрее находят своих обладателей, что приводит к росту капитализации компании); привлечение к работе высокопрофессиональных специалистов (ведь та компания, которая ведет внешнюю социальную политику, стабильно проводит внутренние социальные программы); содействие развитию интереса со стороны потенциальных инвесторов (если ведение социальных программ сопровождается ростом прозрачности в деятельности компании с использованием форм социальной отчетности); другие выгоды.

Осуществление социальных проектов расширяет партнерские связи: в бизнес-среде (поставщики, страховые компании, рекламные агенты, банковские служащие); с органами государственного управления (соответствующие направления программ министерств и местных администраций); с негосударственными организациями, осуществляющими аналогичные социальные проекты и выполняющими программы компании.

Итак, на основе изучения опыта данных предприятий и мировых компаний, можно говорить об усилении роли социальной ответственности в обществе, экономическую стабильность и социально-экономическую и экологическую безопасность в Украине.

Факторы, мешающие развитию социальной ответственности агробизнеса в Украине:

1) современное кризисное состояние всей страны не побуждает субъекты хозяйствования к расширению социальных мер, наоборот, заставляет сокращать занятость, уменьшать заработную плату, экономить на социальных расходах;

2) не существует четко сформированных государственных решений и мер, направленных на поддержку социальных инициатив бизнеса;

3) в большинстве случаев на предприятиях не определены те приоритетные направления социализации бизнеса, которые могут обеспечить максимальную отдачу;

4) недостаточное осознание руководством аграрных предприятий необходимости осуществления социальных мероприятий. [8].

Препятствия к становлению социально ответственного аграрного бизнеса создают: нарушение принципа максимизации прибыли; дополнительные расходы на социальную ответственность; недостаточная квалификация в решении социальных проблем; отсутствие общепринятых стандартов публичной социальной отчетности предприятий [1].

Практика создания социально ориентированного аграрного бизнеса осложняется тем, что социальная ответственность в основном ограничивается благотворительной деятельностью фирмы, нет четкого осознания ее влияния на конкурентоспособность субъектов хозяйствования на внутреннем и внешнем рынках и значение для формирования социально ориентированного общества.

К приоритетам развития социальной ответственности аграрного бизнеса можем отнести:

1) улучшение производственных процессов, с целью приспособления производства к технологических, санитарных, экологических стандартов и уменьшение выбросов в атмосферу, изготовление высококачественной и безопасной продукции, учитывая зарубежный опыт;

2) повышение мотивации труда персонала и производительности труда;

3) формированием стабильного социально-психологического климата для роста эффективности труда;

4) выявление стимулов и показателей взаимодействия между фирмой и заинтересованными сторонами;

5) повышение деловой и всеобщественной репутации компании , что уменьшит риски возможной потери рынков, улучшать доступ к новым рынкам;

6) постоянный мониторинг общественного мнения и информационное обеспечение общества о социальные мероприятия предприятия[8].

В последнее время в мире получило распространение так называемое «этическое инвестирование». Оно предусматривает, что выбор партнеров для сотрудничества в значительной степени обусловлено нравственными мотивами. Например, инвестор не связывает свою деятельность с компаниями, которые характеризуются недобросовестной деловой практикой, наносящими вред обществу, предлагая некачественную или социально вредную продукцию; негативно влияют на окружающую среду, действуют на нежелательных территориях; занимаются деятельностью, сомнительной с моральной точки зрения, если, например, сотрудничают с диктаторскими правительствами, проводят опыты на животных, противодействуют профсоюзам, эксплуатируют несовершенство законодательства развивающихся стран. С другой стороны, они могут принципиально выбирать в партнеры компании, которые решают общественные проблемы и прямо или косвенно приносят пользу обществу, разрабатывают этические стратегии бизнеса [8].

Следовательно, можно отметить, что необходимость усиления социальной ответственности аграрных предприятий в Украине обусловлена объективными причинами, среди которых: обострение социально-трудовых отношений; дестабилизация внешней среды, вызванная экономическими и политическими негативными процессами; негативное влияние производства на окружающую среду. Считаем, что оптимизация внутренних управленческих процессов поможет улучшить доступ к капиталу, повысить доходы и обеспечить рост производительности, а инвестиции в экологически безопасные технологии в перспективе вернутся через рост доходов.

Выводы. Обеспечение устойчивого развития, достижения конкурентных преимуществ предприятий в условиях современной рыночной среды возможен на основе внедрения системы социальной ответственности. Организация системы социальной ответственности должна включать определение приоритетов развития, соблюдения соответствия на предмет минимизации вредного воздействия на окружающую среду, изготовление высококачественной и безопасной продукции, улучшение условий труда, мотивацию и обеспечение высокого жизненного уровня персонала. Внедрение данных мероприятий будет способствовать повышению уровня доверия у потребителей на основе формирования положительного имиджа фирмы и ее продукции.

Установлено, что социальная ответственность - объективная потребность не только общества, но и самих предприятий для того чтобы выдержать конкуренцию в экономической среде, найти своего потребителя, заинтересовать к сотрудничеству национальных и зарубежных партнеров, высококвалифицированных специалистов. Для развития социальной ответственности агробизнеса в Украине необходимо не только совершенствовать законодательную базу и методы государственного регулирования, а мотивировать руководителей и топ-менеджеров как крупных агрохолдингов, фермеров и малых аграрных предприятий.

Список использованных источников:

1. Мурашко М.І. Концептуальні основи соціальної відповідальності бізнесу в Україні. //Соціально-єкономічний розвиток. – 2009. С.114-122.
2. Вісник доктрини приватної ініціативи / Соціальна відповідальність бізнесу в Україні. М.Стародубська. – К., УНЦПД, 2005. – 40с.
3. Интеграция науки и бизнеса в агропромышленном комплексе: Материалы _ международной научно-практической конференции, посвященнои 70-летию Курганской ГСХА (24 - 25 апреля 2014 г.) -Курган: Изд-во Курганской ГСХА, 2014. - В 3-х т. - Т 1. - 488 с.
4. Ярова В.В. Теоретико-методологічні підходи до вивчення соціальної відповідальності бізнесу / В.В. Ярова //Електронний ресурс.
5. http://irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vkhnau_ekon_2013_5_26.pdf
6. Комарницький І.Ф., Галушка З.І. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління сучасним підприємством / І.Ф. Комарницький // Електронний ресурс. – Режим доступу: http:// http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/ed_work/n_6/7.pdf
7. Кужель В.В. Очікуваний результат соціальної відповідальності бізнесу та його вплив на стратегічний розвиток економіки агропродовольчої сфери [Електронний ресурс] / В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2014. – № 3 (13). – С. 162-166.
8. Кужель В.В. Імунізація економіки агропродовольчої сфери в контексті реалізації принципів соціальної відповідальності бізнесу / В.В.Кужель / Економічний форум №3, – 2014 – С.17-22.
9. Мельник М.Ю. Пріоритети розвитку соціальної відповідальності агро бізнесу //

STRATEGIILE CONCURENȚIALE ȘI IMPACTUL LOR ASUPRA ACTIVITĂȚII ÎNTREPRINDERILOR DIN COMPLEXUL AGROALIMENTAR DIN REPUBLICA MOLDOVA

OLEINIUC Maria,
Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți

Abstract: *While in the conditions of economic instability, which, in turn, is accompanied by a financial crisis-global economic, the problem of using the approach stratrgice in the management of enterprises in the agro-industrial complex of great importance and particular relevance.*

Tough competition on the world market, primarily in the agricultural market requires enterprises complex agroalimentar to pay special attention to ensuring the competitiveness of their products.

Aflându-ne în condiții de instabilitate economică care la rândul ei este însoțită de criza economico-financiar globală, problema utilizării unei abordări stratrgice în conducerea unei întreprinderi din complexul agroalimentar capătă o importanță și o actualitate deosebită.

Concurența acerbă de pe piața mondială, și în primul rând de pe piața produselor agricole impune întreprinderile din complexul agroalimentar să atragă o atenție deosebită la asigurarea competitivității produselor lor.

În virtutea faptului că complexul agroalimentar autohton este una din cele mai imprtante ramuri ale economiei naționale, totuși depinde și de alte sectoare ale ei, ceea ce reprezintă o problemă destul de dificilă care influențează negativ ritmul de creștere și de dezvoltare a lui.

Prin urmare, eficiența soluționării problemelor și dificultăților apărute în domeniul agrar depinde de faptul cât de corect vor fi fundamentate economic strategiile elaborate și implementate de întreprinderile din domeniul agricol.

Anume strategiile pot permite producătorului agricol să-și îmbunătățească eficiența economico-financiară și activitatea de marketing, să-și asigure o competitivitate inedită atât pe piața internă cât și pe cea externă. Acest fapt este deosebit de important mai ales că Republica Moldova tinde spre faptul de a comercializa produsele alimentare autohtone pe piața Uniunii Europene. Pentru aceasta în primul rând trebuie să se identifice care este obiectivul fundamental al întreprinderilor din complexul agroalimentar și problemele-cheie al economiei naționale care nu permit atingerea obiectivului.

În calitate de obiectiv startegic pentru complexul agroalimentar din Republica Moldova poate fi considerat asigurarea securității alimentare a statului și transformarea complexului agroalimentar într-o ramură profitabilă a economiei naționale.

De asemenea considerăm faptul că problemele de management strategic în complexul agroalimentar vor fi permanent actuale și relevante. Acest lucru este deosebit de important, dacă un anumit stat dorește să aibă competențe concurențiale și să rămână în viitor lider mondial.

Globalizarea treptată a economiei mondiale dă posibilitate pieței agroalimentare autohtone să devină mai deschisă, ceea ce impune pe producătorii agricoli autohtoni să concureze cu cei internaționali în condiții echivalente.

Ca rezultat, orice producător care odrește să facă față concurenței acerbe trebuie să asigure producția agricolă cu o calitate înaltă și prețuri accesibile în conformitate cu cerințele standardelor internaționale indiferent pentru ce piață el sunt destinate. Luând în considerare cele expuse mai sus, putem conchide că elaborarea strategiilor concurențiale pentru întreprinderile sin complexul agroalimentar devin obiectivul primordial al lor.

În continuare ar fi binevenei faptul să analizăm care sunt problemele-cheie ale complexului agroalimentar care au un impact asupra poziționării strategice a acestuia.

În baza analizei literaturii și a articolelor științifice din acest domeniu[1,2] putem evidenția următoarele momente negative în sfera de producere a produselor alimentare autohtone:

a) nivelul scăzut al prețurilor de achiziție la produsele agricole direct de la furnizori;
b) activitatea de aprovizionare cu produse agricole este slab deazvoltată;
c) ponderea mare de produse agricole importate.

În continuare vom încerca să justificăm cauzele acestor aspecte negative în activitatea economică a complexului agroalimentar al Republicii Moldova. După părerea noastră la factorii de bază care formează aceste probleme i se atribuie:

1. Lipsa unei abordări strategice în conducerea întreprinderilor agricole și volum insuficient de de utilizare a elementelor de marketing strategic;
2. Existența unui ecart mare de prețuri la produsele întreprinderilor agricole și întreprinderile industriale;
3. Lipsa unei politici de stat transparente și clare în ceea ce privește complexul agroalimentar, inclusiv și susținerea procesului de producție;
4. Activitate de marketing și investițională insuficientă pe piața produselor agricole, atât la nivel național cât și regional;
5. Baza tehnico-materială uzată la majoritatea întreprinderilor din industria alimentară.

Analizând problemele de bază ale complexului agroalimentar este binevenit faptul de a defini conceptul de strategie concurențială care va fi orientată spre depășirea factorilor descriși mai sus. La momentul de față strategia concurențială este considerat un plan de acțiuni al întreprinderii care vizează atingerea succesului în lupta concurențială într-un anumit domeniu[2].

Dacă vom analiza acest concept indinspensabil pentru complexul agroalimentar, atunci i se poate de atribuit și soluțiile de marketing care vizează perspectivele pe termen lung. În acest sens este

[1] Боровских, Н. Конкурентные стратегии: методология формирования и развития / Н. Боровских // Маркетинг. – 2005. – № 2. – С. 37-48.
[2] Кулинин, И.В. Формирование конкурентной среды в аграрной сфере экономики / И.В. Кулинин // Вестник Красноярского государственного аграрного университета. – 2007. – № 6. – С. 16-20.

necesar de menționat faptul că strategia concurențială trebuie să se bazeze pe o înțelegere profundă a așa elemente definitorii cum sunt structura sectorului agroalimentar al economiei și poziția pe care o deține întreprinderea în cadrul acestui sector și a industriei alimentare în întregime.

În condițiile unei concurențe acerbe fiecare întreprindere agricolă trebuie să elaboreze căi și metode care vor spori competitivitatea întreprinderii, analiza activității concurenților săi și o strategie concurențială clară ținând cont de competitiviatea produselor fabricate.

Pentru a justifica strategia concurențială aleasă întreprinderea agricolă trebuie să efectueze o evaluare a competitivității proprii în raport cu ceilalți actori din ceastă ramură în dependență de următoarele direcții principale:

1. Analiza capacității resurselor întreprinderii;
2. Eficiența utilizării resurselor;
3. Evaluarea situației economico-financiare a întreprinderii.

Conform literaturii de specialitate putem evidenția următoarele tipuri de strategii concurențiale[1]:

1. Strategia de dominare prin costuri;
2. Strategia de difertențiere;
3. Strategia de focalizare.

În această situație trebiue să evidențiem doi factori pe care întreprinderile din complexul agroalimentar trebuie să le ia în consideraţie în procesul de elaborare a strategiei sale concurențiale, și anume:

a) alegerea și elaborarea strategiei concurențiale în primul rând trebuie să aibă loc de la analiza cererii și capacitatea de cumpărare a consumatorului și capacitatea și structura pieței regionale de produse agricole. O astfel de cercetare presupune „analiza conjuncturii pieței, precum și diagnosticul mediului concurențial al pieței”[2]. După părerea noastră succesul strategiei concurențiale depinde în mod direct de veridicitatea informației obținute din studiul pieței;

b) în scopul asigurării eficienței strategiei concurențiale pentru întreprinderile agricole, ea trebuie să fie efectuată ținând cont de parametrii întregii strategii a complexului agroalimentar.

În baza literaturii științifice analizate putem menționa faptul că competitivitatea produselor agricole poate fi atinsă numai cu condiția respectării următorilor factori de producție:

b. factorii de producție fundamentali (pământ, muncă, capital, abilități antreprenoriale);
c. factorii economico-organizatorici (intensificarea, concentrarea și specializarea);
d. factorii de marketing (canalele de distribuție, calitatea produselor, uniformitatea de aplicare în timp);
e. factorii financiari (leasing, resurse creditare).

Dacă întreprinderea agricolă tinde să devină o întreprindere concuerințială, putem formula următoarele condiții de care trebuie în mod obligatoriu să ne conducem în elaborarea strategiei concurențiale:

a. elaborarea strategiilor concurențiale de către întreprindere presupune asigurarea securității alimentare atât a regiunii cât și a țării în ansamblu;
b. la alegerea strategiei concurențiale este nevoie de o abordare aprofundată, în special pentru întreprinderile care-și orientează producția sa pentru export;
c. întreprinderile agricole trebuie să acorde o atenție deosebită procesului de prelucrare a materiei prime și stimulării producerii celor mai importante produse alimentare.

Nu în ultimul rând trebuie de acordat o atenție deosebită nivelului de influență a strategiei concurențiale asupra întreprinderilor din complexul agroalimentar.

Considerăm că în caz de o elaborare reușită a strategiei concurențiale de către întreprinderile agricole, atunci pot fi obținute următoarele oprtunități:

a. va fi garantată asigurarea echilibrului între toate ramurile complexului agroalimentar autohton;
b. va avea loc reducerea treptată a pierderilor producției agricole și îmbunătățirea semnificativă a calității ei;
c. va fi asigurată o încetinire a ritmului de scădere a volumului producției interne de produse agricole, iar în continuare va fi garantată creșterea volumului de realizare a ei;
d. va avea loc o îmbunătățire a capacităților de producție a produselor agricole;

[1] Портер, М. Конкуренция. Москва: Вильямс, 2000. 495с.
[2] Боровских, Н. Конкурентные стратегии: методология формирования и развития / Н. Боровских // Маркетинг. – 2005. – № 2. – С. 37-48.

e. scădere semnificativă a nivelului costurilor pentru produsele din complexul agroalimentar.

În concluzie putem menționa următoarele. În condițiile actuale de instabilitate economică și a crizei financiare și economice globale, pentru orice întreprindere devine actuală problema sporirii competitivității lor, ceea ce presupune implementarea strategiilor concurențiale. Implementarea lor va permite întreprinderii să aibă o poziție concurențială durabilă. Asigurarea cu strategii eficiente și moderne la nivelul întreprinderilor agricole din complexul agroalimentar va contribui la dezvoltarea întregului complex agroalimentar al țării.

Bibliografie:

1. Боровских, Н. Конкурентные стратегии: методология формирования и развития / Н. Боровских // Маркетинг. – 2005. – № 2. – С. 37-48.
2. Кулинин, И.В. Формирование конкурентной среды в аграрной сфере экономики / И.В. Кулинин // Вестник Красноярского государственного аграрного университета. – 2007. – № 6. – С. 16-20.
3. Портер, М. Конкуренция. Москва: Вильямс, 2000. 495с.
4. Юркова, Е. Концептуальные подходы к проблеме конкуренции в системе агробизнеса в современных условиях / Е. Юркова // Предпринимательство. – 2008. – № 2. – С. 171-176.

COMPONENTELE CONTROLULUI FINANCIAR PUBLIC INTERN

STATI Andrei, doctorand,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract: *The concept of Public Internal Financial Control (PIFC) has been developed by the European Commission in order to provide a structured and operational model to assist national governments in re-engineering their internal control environment and in particular to upgrade their public sector control systems in line with international standards and EU best practice.*

Controlul financiar public intern (CFPI) reprezintă întregul sistem de control intern din sectorul public, format din sisteme de control al entității publice, și ale unor structuri abilitate de Guvern și dintr-o unitate centrală care este responsabilă de armonizarea și implementarea principiilor și standardelor.

Pornind de la faptul că, promovarea unei bune guvernări în sectorul public este prin, implementarea unui controlul financiar public intern, care include:

- sistemul de management financiar și control
- auditul intern
- coordonarea și armonizarea centralizată a componentelor menționate mai sus,

Sau în unele materiale de specialitate poate fi întîlnită formula de:

„CFPI = Controlul Intern (CI) + Unitatea Centrală de Armonizare (UCA), în care
CI are înțelesul de Management Financiar și Control (MFC) + Audit Intern (AI)”,

Guvernul trebuie să se concentreze pe dezvoltarea acestor trei elemente:

1. Un sistem de management și control financiar (MCF);
2. Un audit intern independent din punct de vedere funcțional (AI)
3. O organizație centrala responsabila cu armonizarea și coordonarea înființării, implementării și dezvoltării MCF și AI numita Unitatea Centrala de Armonizare (UCA).

Sistemul de control intern managerial este un proces dinamic care se adaptează continuu la modificările cu care se confrunta o entitate, cu implicarea directa a conducerii si personalului de la toate nivelurile organizației, pentru a identifica și aborda riscurile si pentru a asigura în mod rezonabil ca misiunea entității precum si obiectivele generale au fost îndeplinite.

Sistemul de control intern al entității publice trebuie sa fie dezvoltat si perfecționat pana la nivelul care sa permită managerului general / ordonatorului de credite, dar si responsabililor de la celelalte nivele ierarhice din cadrul entității, deținerea unui cat mai bun control asupra funcționării

entității publice, in ansamblul ei, precum si a desfășurării fiecărei activități a acesteia, in scopul realizării obiectivelor fixate. Indiferent de natura sau mărimea entității, eforturile depuse pentru aplicarea unui control intern satisfăcător sunt legate de aplicarea unor bune practici, prin monitorizarea, evaluarea, adaptarea si actualizarea continua a implementării acestora.

Management Financiar și Control (MFC) este un termen definit în cadrului conceptului de CFPI, dar care în mod fundamental coincide cu noțiunea și scopul Managementului Finanțelor Publice care cuprinde pregătirea bugetului, execuția bugetara , contabilitatea publica, rambursările, sistemul electronic de plăti, managementul de casa al Trezoreriei, politicile privind datoria publica, controlul intern, etc. Cu toate acestea, ca parte componenta a CFPI, accentul se pune pe acele aspecte ale managementului și controlului care sunt legate de operațiunile de încasare a veniturilor, de efectuare a cheltuielilor și cele legate de active și pasive.

În actele normative ale Republicii Moldova *Sistemul de management financiar şi control* reprezintă totalitatea instrumentelor manageriale, implementate în întreg sectorul public după principiul ierarhic, care permit asigurarea controlului asupra operațiunilor de orice natură. Acest sistem oferă conducerii instrumente de monitorizare şi control asupra îndeplinirii adecvate a obligațiunilor de serviciu a fiecărui angajat din instituție.

Astfel, pentru a asigura procesul de control integral al operațiunilor, aceste instrumente sînt structurate conform ciclului de viață al unei operațiuni, prin urmare:

- control preventiv (ex-ante);
- control curent;
- control ulterior (ex-post).

Controlul preventiv are menirea să prevină abaterile din mersul normal al unei operațiuni, aceasta de obicei este înfăptuit prin indicarea unor condiții de derulare a operațiunii prin intermediul cadrului normativ, metodologic, ordine, indicații etc., şi inclusiv prin elaborarea unui circuit de control înainte ca operațiunea să aibă loc.

Controlul curent reprezintă acele puncte de control, ce îşi au efectul în timpul derulării unei operațiuni.

Controlul ulterior reprezintă acele acțiuni de control, care sînt desfăşurate după ce a avut loc operațiunea pentru a se asigura despre corectitudinea efectuării acesteia.

Pentru a asigura implementarea sistemului de management financiar şi control Comisia Europeană recomandă utilizarea modelului COSO, care prin accepțiunea sa reprezintă calea spre realizarea elementelor expuse anterior, precum şi condițiile care trebuise întrunite.

Acest model presupune în primul rînd stabilirea clară a obiectivelor generale pentru instituție, precum şi pentru fiecare subdiviziune în parte din cadrul acesteia, ca după aceasta să fie stabilite procesele care au loc în instituție şi care duc la atingerea obiectivelor stabilite anterior.

Pentru ca obiectivele stabilite să fie realizate cu succes se identifică riscurile, care pot afecta aceste procese şi se instituie proceduri de control intern pentru ca aceste riscuri să fie minimizate, luînd în considerație raportul cost-beneficiu al acestora.

Auditul intern care de altfel reprezintă şi el o formă a controlului ulterior care, utilizînd instrumente specifice de evaluare, oferă conducătorului entității o asigurare că toate formele şi procedurile de control intern instituite în cadrul proceselor şi sistemelor din instituția sa funcționează şi oferă recomandări pentru îmbunătățirea acestora, unde este cazul.

Astfel, auditul intern, pentru a putea face o evaluare obiectivă a proceselor şi procedurilor de control intern, este necesar să fie eliberat de implicațiile operaționale de orice natură.

Pentru a putea sa facă fața noilor responsabilități din domeniul MCF, managerul trebuie sa fie sprijinit de către auditorul intern. Deoarece auditorul intern evaluează modul de funcționare al sistemului MCF şi în cazul în care îl considera inadecvat poate propune masuri care trebuie luate pentru îmbunătățirea lui.

Auditorul intern nu este un extra nivel de control; din contra, el furnizează un serviciu de consultanta managerului din interiorul organizației. Auditul intern devine în acest fel un instrument la dispoziția managerului. Managerul este responsabil pentru crearea departamentului de audit intern în concordanta cu legislația în vigoare. Auditorul este responsabil de crearea unei relații de încredere cu conducerea, mediul de activitate, şi trebuie sa-i ofere acesteia servicii de consiliere în domeniul managementului financiar sănătos dând dovada de un grad înalt de integritate şi profesionalism.

Managementul trebuie să manifeste o încredere totală în activitatea de audit intern și în special în caracterul său independent. Acest obiectiv nu poate fi atins pe deplin decît dacă auditorul intern și UCA care vine în susținerea auditului intern, se asociază împreuna într-o activitate bine orientata care se adresează managementului.

Unitatea Centrala de Armonizare este structura orizontala care unește cei doi piloni, respectiv MCF și auditul intern și este o parte integranta a conceptului CFPI. UCA este o structura organizata la nivel central care este responsabila pentru dezvoltarea și promovarea metodologiilor de control și audit intern pe baza standardelor recunoscute la nivel internațional și a celei mai bune practici în materie. UCA coordonează implementarea și dezvoltarea viitoare a principiului responsabilității manageriale la toate nivelele administrative ale guvernului. De obicei aceasta sarcina este conferita Ministerului Finanțelor.

Menirea unității de armonizare este întocmirea, discutarea și aprobarea legislației primare și secundare sunt următoare acțiuni care trebuie realizate. UCA trebuie, pe baza acestor legi, sa întocmească reglementări și manuale pentru Management și Control Financiar și pentru Audit Intern, să schițeze modelele de Carta pentru auditul intern și de Cod de etica, cât și să emită suport metodologic privind managementul riscului și alte metodologii și modele pentru pistele de audit, pentru rapoartele de audit, etc.

În cadrul Ministerului Finanțelor din Republica Moldova, *Armonizarea centralizată* este reprezentată de existența unei structuri, care coordonează activitatea atât a sistemului de Management financiar şi control, prin instituirea unor standarde minime de activitate şi asistența metodologică, cît şi a sistemului de audit intern, prin crearea cadrului normativ, instituțional, şi instructiv al acestuia, conforme cu cele mai bune practici internaționale.

În urma celor menționate mai sus putem concluziona, că pe lîngă un cadru normativ armonizat celor mai bune practici europene și a pîrghiilor de implementare a CFPI-lui în instituțiile publice, managerii care își desfășoară activitatea în sectorul public trebuie sa fie responsabili pentru exercitarea activităților pentru care le-au fost delegate atribuții. Această responsabilitate se extinde dincolo de politici, decizii și activități operaționale pentru a cuprinde întreg sectorul și activitățile cît și deciziile de Control financiar public intern iar unitățile de audit intern să acorde acel suport metodologic necesar unui mediu de control sănătos.

Bibliografie:

1) Legea nr.229 din 23.09.2010, privind Controlul financiar public intern
2) Manualul de management financiar și control, Ministerul Finanțelor RM, octombrie 2013
3) COMPENDIUM of the public internal control systems in the EU Member States 2012
4) Controlul financiar public intern, Robert de Koning, ianuarie 2007

RISCURILE DATORIEI DE STAT ÎN REPUBLICA MOLDOVA

CAZAC Diana,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract: *Sovereign debt is one of the oldest investment asset classes in the world, as national governments have been issuing bonds for centuries. Today, sovereign debt forms are an important cornerstone of many institutional investment portfolios, and is becoming increasingly popular with many individual investors. This article will examine the sovereign debt market, debt risks and explain techniques investors can use to safely invest in this market. This paper aims to highlight the importance of effective management of debt risks and a rational debt sustainability analysis and to make a brief assessment of Moldova's sovereign debt.*

Datoria de stat este una dintre cele mai vechi clase de active investiționale în lume, o dată ce guvernele au emis valori mobiliare de stat timp de secole. În prezent, datoria de stat formează o importantă piatră de temelie a multor portofolii de investiții instituționale și devine din ce în ce mai popular printre

rândurile investitorilor individuali. Din cauză că valorile mobiliare de stat sunt emise de guverne, acestea sunt cele mai sigure instrumente de investiție în mai multe țări, din mai multe motive:

- Statele își doresc să continuie împrumuturile, astfel acestea își fac o prioritate înaltă de a răscumpăra datoria;
- Chiar dacă statele nu sunt demne de încredere, adică ar putea să nu-și îndeplinească obligațiile față de investitori, valorile mobiliare de stat emise de ei de obicei sunt mai sigure decât alte instrumente ale datoriei de stat.

Pentru a fi relativ sigur, datoria de stat poate să producă încasări impresionante. În situația în care piețele de capital dezvoltate au randamente relativ scăzute în timpul perioadelor normale se pot transforma în profituri foarte mari în perioadele de criză a pieței, atunci când aceste obligațiuni, de obicei, funcționează bine în așa-numitul "zbor spre calitate." Deoarece acestea sunt mai riscante, piața primară a valorilor mobiliare de stat în dezvoltare oferă deseori încasări mai mari decât obligațiunile de stat emise de către țările dezvoltate.

Capacitatea guvernului de a achita răscumpărarea este o funcție a poziției sale economice. O țară cu o economie puternică, monedă națională stabilă, cu un management bun al datoriei de stat și cu servicii eficiente de colectare a taxelor, chiar și o demografie pozitivă va influența capacitatea statului de a răscumpăra datoria. Această capacitate este de obicei reflectată cu un înalt scor de către mai marile agenții de rating. Pe de altă parte, o țară cu o economie slabă, cu o povară a datoriei semnificativă, monedă națională slabă sau volatilă, capacitate mică a serviciilor de colectare a taxelor, cât și demografia negativă, poate să se afle în poziția în care să nu poată să-și îndeplinească obligațiile față de investitorii săi.

Dorința guvernului de a răscumpăra datoria de la investitorii săi este deseori o funcție a sistemului politic a puterii de la guvernare. Un guvern poate să decidă dacă să achite sau nu costul datoriei, cât și valoarea nominală a acesteia, chiar dacă ar avea capacitatea să-și îndeplinească angajamentele asumate. Aceasta de obicei se întâmplă atunci când are loc schimbarea guvernului sau în țările cu crize politice permanente și guverne instabile. Astfel, analiza riscurilor este o componentă foarte importantă în procesul de investire în valorile mobiliare de stat. Important este faptul ca agențiile de rating atunci când evaluează împrumuturile publice să ia în considerație și dorința guvernelor de a-și îndeplini angajamentele asumate pe lângă capacitatea și disponibilitatea acestora de a răscumpăra datoria.

O restructurare a datoriei de stat apare atunci când guvernul anticipează dificultatea de a-și răscumpăra datoria așa cum a planificat inițial, și ca urmare se ajunge la renegocierea termenilor obligațiunilor printr-un accord cu deținătorii de valori mobiliare de stat. Aceste schimbări poate să includă o rată mai mica a dobânzii, termen mai mare de maturitate sau reducerea sumei principalului. Restructurările date se fac doar spre beneficiul emițătorului obligațiunii și sunt mai întotdeauna negative pentru investitori.

O altă abordare negativă pentru investitori este inflația. Din cauza faptului că nu este un lucru tehnic, emițătorii de valori mobiliare de stat care nu vor sau care nu au posibilitatea să-și răscumpere datoria conform calendarului planificat, câteodată se preferă de a merge pe calea inflației artificiale pentru a evita potențialele probleme. Din perspectiva investitorului, inflația înaltă va rezulta cu reducerea plăților ratei dobânzii, cât și a sumei principalului, ceea nu este avantajos deloc și diferă de planurile inițiale ale deținătorilor de valori mobiliare.

Investitorul poate să se protejeze de riscurile împrumutului public prin diferite instrumente. În primul rând, cercetarea și informarea. Analizând cu atenție capacitatea de plată a țării, cât și de a determina faptul dacă cumva statul ar avea motive să nu dorească să-și răscumpere datoria. În așa mod, un investitor poate la propriu să analizeze dacă potențialele încasări sunt la același nivel cu riscurile asumate. La fel, deținătorii de obligațiuni de stat pot să examineze scorurile acordate pentru fiecare țară de către agențiile de rating.

Diversificarea este un alt instrument destul de important contra riscului datoriei de stat. Prin investirea în valori mobiliare de stat emise de o varietate de guverne din diferite regiuni ale lumii, un investitor poate să-și protejeze portofoliul său de impactul negativ al riscului de credit al unui singur guvern. De altfel, investitorii pot să-și diversifice și expunerea la riscul valutar, o dată ce au investit în obligațiuni în monede naționale din diferite țări.

În dependență de statul emițător, datoria de stat poate să ofere siguranță, încasări relativ înalte sau o combinație a acestor două caracteristici. Oricum, investitorii, mai ales nerezidenții, trebuie să fie

atenți și să se informeze și să facă cercetările necesare, deoarece guvernele câteodată din lipsa capacității de plată sau a dorinței de a-și răscumpăra datoriile conform graficului de rambursare pot să nu-și respecte angajamentele asumate.

În Republica Moldova, privitor la riscurile aferente portofoliului datoriei de stat, cea mai mare expunere este față de riscurile de piață, și anume riscul valutar, riscul de refinanțare și riscul ratei de dobîndă. Expunerea față de riscul valutar se datorează faptului că peste 70% din datoria de stat este în valută străină. Cu toate astea, optimizarea riscului valutar se efectuează prin diversificarea valutelor care intră în componența datoriei de stat externe. În vederea monitorizării continue a riscurilor și evitării expunerii majore a portofoliului datoriei de stat față de anumite tipuri de risc, au fost stabiliți parametri de risc reieșind din structura curentă a portofoliului datoriei de stat. În funcție de evoluția acestora, structura portofoliului datoriei de stat urmează a fi ajustată cu ajutorul instrumentelor relevante.

Totodată, Ministerul Finanțelor optimizează riscurile aferente portofoliului datoriei de stat prin canalizarea eforturilor spre formarea unei structuri a datoriei de stat care ar optimiza costurile și riscurile, inclusiv asimetria valutară, efectele negative ale fluctuației ratelor de dobîndă și ale refinanțării.

Această acțiune va fi orientată pe următoarele direcții:

1) optimizarea riscurilor financiare (riscul de refinanțare, riscul valutar, riscul ratei de dobîndă). Optimizarea riscului de refinanțare pentru datoria de stat se va face prin contractarea unor împrumuturi preponderent pe termen mediu și lung, avîndu-se în vedere raportul de eficiență cost/risc, iar optimizarea riscului valutar prin întreprinderea eforturilor în vederea majorării ponderii datoriei de stat în monedă națională în totalul datoriei de stat, precum și prin diversificarea valutelor străine ce intră în componența datoriei de stat externe și evitarea deținerii de către o anumită valută străină a ponderii majoritare în portofoliul datoriei de stat externe, ce ține de optimizarea riscului aferent creșterii ratelor de dobîndă se va face prin menținerea ponderii majoritare a datoriei cu rata dobînzii fixă în totalul datoriei de stat. Acest fapt va reduce incertitudinea cu privire la efortul bugetar anual necesar efectuării plăților de dobînzi pentru segmentul de datorie de stat purtătoare de rată flotantă;
2) optimizarea riscului de credit, care se referă la reducerea riscului bugetar cauzat de posibila activare a garanțiilor de stat.
3) optimizarea riscului operațional, prin o mai bună organizare a activității curente interne, precum și modernizarea sistemelor informaționale de monitorizare a datoriei de stat.[1]

Un management considerat eficient al riscurilor de către Ministerul Finanțelor are drept scop optimizarea lor și asigurarea unui nivel acceptabil al costurilor. Acest obiectiv poate fi atins prin gestionarea adecvată a structurii portofoliului datoriei de stat și selectarea optimă a noilor instrumente de datorie. Volatilitatea pieței financiare – ca urmare a fluctuației ratelor de dobîndă, a cursurilor de schimb sau a modificărilor inflației – determină volatilitatea crescîndă a portofoliului datoriei de stat. Fenomenul în cauză poate fi identificat drept risc de piață. Acesta este principalul tip de risc asociat soldului și costului datoriei de stat a Republicii Moldova. Monitorizarea riscului de refinanțare este oportună mai ales în cazul țărilor cu un nivel înalt al datoriei, condiții macroeconomice instabile și piață internă slab dezvoltată.

Riscul valutar se referă la volatilitatea în creștere a portofoliului datoriei de stat drept urmare a modificărilor cursului de schimb al leului moldovenesc față de valutele străine, care pot afecta atît costurile asociate datoriei de stat externe, cît și volumul datoriei de stat în ansamblu, exprimat în lei moldovenești. O pondere majoră a datoriei de stat în valută străină în totalul datoriei de stat reflectă o expunere semnificativă față de riscul valutar.

Riscul ratei de dobîndă se determină prin expunerea portofoliului datoriei de stat față de modificările ratelor de dobîndă pe piața internă și cea externă. Variațiile ratelor de dobîndă pe piața internă și cea externă afectează costurile aferente datoriei de stat, în special cînd datoria cu rata fixă a dobînzii urmează a fi refinanțată sau cînd dobînda este refixată la noi condiții de piața în cazul datoriei cu rata flotantă. Astfel, este evidentă legătura strînsă dintre riscul ratei de dobîndă și riscul de refinanțare. Pe termen mediu poate fi analizat următorul indicator al riscului ratei de dobîndă – ponderea datoriei de stat cu rata dobînzii fixă în totalul datoriei de stat.

[1] Programul Managementului datoriei de stat pe termen mediu 2015-2017, elaborat de Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova

Portofoliul datoriei de stat conţine un complex de instrumente financaiare care pot genera un risc enorm asupra asigurării stabilităţii ţării. Doar o datorie bine structurată poate să protejeze statul de expunerea la riscul valutar, riscul ratei dobânzii sau riscul de refinanţare. În acest sens, politica în domeniul datoriei de stat a fost orientată spre atingerea obiectivului fundamental în procesul de administrarea al datoriei de stat şi anume de asigurare a necesităţilor de finanţare ale bugetului de stat la nivel acceptabil de cheltuieli pe termen mediu şi lung, în condiţiile limitării riscurilor implicate.

Analizând structura datoriei de stat pe componente, se observă uşor deschiderea autorităţilor moldoveneşti către finanţarea externă, astfel şi se justifică nivelul scăzut al ponderii datoriei de stat interne în total datorie de stat pentru anul 2014.[1] Totodată, prevederile politicii în domeniul datoriei de stat sunt orientate către majorarea ponderii datoriei de stat interne prin dezvoltarea pieţei valorilor mobiliare de stat. Astfel, instituţiile de resort depun eforturi considerabile în diversificarea bazei investitorilor pe piaţa primară, creşterea termenului de maturitate a valorilor mobiliare de stat, atragerea investitorilor prin campanii informaţionale, etc.

Luând în consideraţie, necesităţile de finanţare a deficitului bugetar, nevoia de a dezvolta şi a consolida piaţa internă a valorilor mobiliare de stat este prioritară. Oricum, cel mai bun scenariu existent pentru orice buget este ca nevoia de finanţare să fie acoperită în proporţie balansată din surse interne şi externe.

EFICIENTIZAREA EXECUTĂRII BUGETULUI PRIN SISTEMUL INFORMAŢIONAL DE MANAGEMENT FINANCIAR

CERNIT Rodica, lector superior universitar,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract: *Methodology for implementing the budget will address existing shortfalls in cash management and control of commitments and develop appropriate methodologies for the introduction and effective use of Financial Management Information System.*

Trezoreria este un element important al administraţiei de stat. Sarcina de bază a trezoreriei constă în asigurarea bugetară şi fiscală, care se realizează prin distribuirea resurselor financiare pe componentele sistemului bugetar în conformitate cu normativele stabilite şi luând în consideraţie facilităţile fiscale de grup şi individuale. Necesitatea prognozării pe termen scurt a volumului de intrări ale veniturilor fiscale şi nefiscale se efectuează luându-se în consideraţie schimbările intervenite în legislaţia fiscală şi cea bugetară, ritmul de creştere sau scădere a PIB. Rolul trezoreriei este îndreptat asupra unei determinări mai precise a volumului de resurse bugetare atât în integritatea sa, cât şi pe tipuri aparte de impozite ale subiecţilor ţării, precum şi pe sfere de responsabilitate ale organelor fiscale şi, utilizând datele bazei de resurse prognozate, să se determine direcţiile prioritare la momentul de faţă şi volumul de finanţare a bugetului de stat.

Funcţia de executare a bugetelor unităţilor administrativ-teritoriale este delegată organelor teritoriale ale trezoreriei de stat, acest lucru fiind stipulat în Legea Republicii Moldova privind finanţele publice locale nr. 491-XIV din 9 iulie 1999.

Participarea trezoreriei la toate stadiile de evidenţă detaliată permite de a realiza principiul bugetului echilibrat, de a compensa disproporţiile apărute în procesul prognozării în condiţiile situaţiei macroeconomice existente.

Sistemul bugetar al ţării se construieşte pe principiul unităţii bugetare, asigurat de o bază de drept unitară, pe utilizarea clasificărilor bugetare cu caracter unitar, pe coordonarea principiilor procesului bugetar, utilizarea surselor de venituri reglementate, aplicării unei politici fiscale unice.

Făcând un bilanţ intermediar, vom menţiona că activitatea trezorerială este o categorie de sine stătătoare în sistemul finanţelor publice şi necesită o atenţie sporită faţă de studierea rolului său.

[1] Raportul privind situaţia datoriei sectorului public, garanţiilor şi recreditării de stat pentru anul 2014, elaborat de Ministerul Finanţelor al Republicii Moldova

În procesul de execuţie a bugetelor de toate nivelele, înregistrarea încasărilor, efectuarea cheltuielilor în limitelor acordate prin obligaţiile bugetare, efectuarea plăţilor din numele beneficiarilor mijloacelor bugetare – toate acestea ţin de competenţa Trezoreriei de stat. Executarea bugetelor se efectuează în baza reflectării tuturor operaţiunilor şi mijloacelor bugetare în sistemul conturilor de bilanţ al Trezoreriei de stat.

Bugetele de toate nivelurile ale sistemului bugetar al Republicii Moldova sunt executate în baza principiului unităţii care prevede trecerea în cont a tuturor veniturilor încasate şi intrărilor din sursele de finanţare a deficitului bugetar pe contul bugetar unic şi efectuarea tuturor cheltuielilor prevăzute de pe contul bugetar unic.

Executarea bugetelor de toate nivelele ale sistemului bugetar al ţării se realizează de către organele trezoreriei de stat, efectuată de către ordonatorul general al mijloacelor bugetare pe ordonatori şi beneficiari ai mijloacelor bugetare în baza bugetului adoptat în corespundere cu clasificările funcţională şi economică a cheltuielilor bugetare, cu divizarea trimestrială şi se prezintă la organul puterii executive, responsabil de formarea bugetului. În afară de aceasta, dreptul de a deschide şi închide conturile bugetare de toate nivelele şi de a stabili regimul lor aparţine Trezoreriei de stat.

Executarea bugetului referitoare la venituri prevede transferul şi trecerea în cont a veniturilor pe contul unic al bugetului respectiv, deschis în organul trezoreriei de stat, repartiţia veniturilor reglementate conform bugetului adoptat, rambursarea veniturilor, evidenţa veniturilor bugetului şi elaborarea rapoartelor privind veniturile bugetului respectiv, în conformitate cu clasificarea bugetară a Republicii Moldova.

Lista generală a bugetului de stat este perfectată de către Ministerul finanţelor al RM, transmisă spre executare Trezoreriei de stat şi spre informare Curţii de Conturi a RM.

Sporirea capacităţilor şi abilităţilor personalului trebuie însoţită şi de îmbunătăţirea bazei tehnico-materiale atât a Ministerului Finanţelor, cât şi a executorilor de buget, fără de care procesul planificării bugetului decurge mult mai anevoios. În acest sens este necesară înnoirea echipamentului tehnic, utilizarea tehnologiilor informaţionale performante, precum şi alte măsuri relevante.

Dezvoltarea continuă a sistemului trezorerial este de importanţă strategică pentru Republica Moldova, deoarece va permite utilizarea eficientă a mijloacele bugetului public naţional, de a asigura transparenţa utilizării mijloacelor publice, legalitatea executării bugetelor, prezentarea informaţiilor necesare pentru luarea operativă a deciziilor.

Priorităţile de bază în acest domeniu sunt dezvoltarea şi consolidarea sistemului trezorerial şi perfecţionarea evidenţei contabile în sectorul public.

Un sistem trezorerial modern nu poate fi conceput fără un sistem informaţional performant. Astfel, o importanţă deosebită se acordă dezvoltării sistemului informaţional al Trezoreriei de Stat prin reutilarea tehnică şi modernizarea tehnologiilor existente.

Crearea unui spaţiu unic informaţional al procesului bugetar atât la nivel central, cît şi local, va permite automatizarea proceselor de evidenţă şi control, consolidarea sistemului de gestionare a finanţelor publice, precum şi sporirea securităţii informaţionale. Mai mult, elaborarea sau procurarea unui SOFT aplicativ modern pentru satisfacerea necesităţilor informaţionale ale Trezoreriei de Stat, va facilita circuitul corect şi operativ al documentelor de plată în cadrul Trezoreriei de Stat şi diminuarea duratei decontărilor între bugetele de toate nivelurile; obţinerea operativă, în timp real, a bilanţului contabil şi a altor rapoarte financiar-contabile în scopul dirijării operative a exerciţiului bugetar şi a procesului de executare a acestuia; accesul autorizat la datele sistemului informaţional în timp real din partea utilizatorilor de rapoarte: Guvernului Republicii Moldova, ministerelor şi departamentelor, unităţilor Trezoreriei de Stat, direcţiilor generale finanţe a unităţilor administrativ-teritoriale, instituţiilor publice, etc.; organizarea evidenţei contabile în organele financiare, primării şi instituţii bugetare ca rezultat al tranzacţiilor efectuate în unităţile Trezoreriei de Stat în regim automat în timp real în scopul dirijării operative a exerciţiului bugetar şi a procesului de executare a acestuia.

Acest obiectiv se va realiza de asemenea prin crearea Centrului de Decontări al Trezoreriei de Stat, care va elimina riscurile legate de păstrare a mijloacelor bugetare în băncile comerciale, va micşora termenul de circulaţie a documentelor şi mijloacelor bugetare la destinaţie, precum şi va crea posibilitatea implementării unui sistem de management financiar integrat. De asemenea va spori operativitatea elaborării rapoartelor privind executarea de casă a bugetelor, precum şi schimbul de informaţii între participanţii procesului bugetar.

Procesul de executare a bugetului, urmează să fie consolidat şi prin planificarea şi gestionarea fluxului de numerar pentru a asigura previzibilitatea eliberării de mijloace în numerar. În acest context trebuie îmbunătăţită calitatea prognozelor fluxurilor de intrare de numerar printr-o planificare realistă a acestora în strânsă coordonare cu serviciile fiscal, vamal, datorie publică şi sistemul bancar.

În legătură cu introducerea metodei de elaborare a bugetului pe programe, este necesar de a opera modificări în procesul executării cheltuielilor bugetare şi în sistemul informaţional pentru a asigura evidenţa şi transparenţa executării bugetului pe programe. De asemenea este necesar de elaborat şi implementat un mecanism de deservire a conturilor valutare prin sistemul trezorerial.

În scopul perfecţionării raportării financiare şi a transparenţei bugetare se impune revizuirea formularelor rapoartelor cu privire la executarea bugetelor de toate nivelurile, pentru a furniza informaţii relevante în scopuri de analiză financiară. Astfel raportarea financiară trebuie să reflecte performanţele înregistrate. Furnizarea unei informaţii precise şi actuale pentru a susţine luarea deciziilor cu privire la politici în mod eficient şi documentat este esenţială.

Crearea Departamentului Trezoreriei de Stat a îmbunătăţit baza pentru controlul financiar şi evidenţă. Eficienţa executării este limitată datorită la doi factori:

1) programele electronice mult fragmentate şi incomplete pentru executarea bugetului;
2) lipsa integrării tuturor unităţilor de cheltuieli într-un sistem unic de gestionare informaţională. Regulile ineficiente de dare de seamă, care nu sunt structurate pentru a facilita luarea deciziilor, de asemenea trebuie să fie reformate.

Metodologia de executare a bugetului va soluţiona neajunsurile existente la gestionarea mijloacelor băneşti şi controlul angajamentelor şi va elabora metodologiile necesare pentru introducerea şi utilizarea efectivă a Sistemului Informaţional de Management Financiar(SIMF). Acestea vor include controlul şi legăturile informaţionale între cei ce implementează bugetul şi cei reponsabili pentru operaţiunile contabile. Ele de asemenea includ cerinţe de raportare a factorilor de decizie care implementează şi revizuiesc bugetul curent, precum şi factorilor responsabili de politici care pregătesc bugetul anului următor.

Metodologia de executare e bugetului include trei domenii de activitate:

1) Planul de conturi şi clasificarea bugetară
2) Sistemul de warant
3) Regulile şi procedurile de evidenţă contabilă

Activitatea (1) ***(Planul de conturi şi clasificarea bugetară)*** va finanţa asistenţa tehnică locală şi internaţională pentru modificarea Sistemului de clasificare bugetară şi revizuirea Planului de conturi în baza standardelor SFG 2001 ale FMI.

Atît clasificarea veniturilor cît şi a cheltuielilor va fi modificată. Grupările existente în cadrul clasificării economice curente a cheltuielilor vor fi revizuite în conformitate cu SFG 2001 iar clasificarea se va aplica tuturor componentelor bugetului public naţional (inclusiv bugetul asigurărilor sociale de stat şi bugetului de asigurări în medicină).

Clasificarea funcţională existentă va fi de asemenea ajustată. Un nou plan de conturi standard compatibil cu SFG 2001 va fi elaborate în baza clasificării revizuite a bugetului şi va inlocui multiple planuri de conturi existente pentru diferite nivele de bugete. Activitatea de asemenea va include evenimente de instruire şi informare cu implicarea funcţionarilor respectivi în toată ţara, pentru a susţine implementarea deplina a noii clasificări bugetare şi a planului de conturi odată cu lansarea SIMF.

Activitatea (2) ***(Sistem de autorizare/Sistemul de warant)*** va finanţa asistenţă tehnică locală şi internaţională pentru formularea politicii şi cerinţelor legale aferente necesare pentru funcţionarea sistemului de warant în cadrul SIMF. În concordanţă cu funcţionalitatea SIMF propus, această activitate va ajuta la crearea Sistemului de Garant (care la moment lipseşte) pentru a controla şi delega autoritatea de efectuare a cheltuielilor din buget. Această activitate va ajuta la îmbunătăţirea gestionării mijloacelor, inclusiv a tehnicilor de prognozare, a procedurilor şi legăturilor între bugetele executorilor de buget ale MF şi operaţiunile de evidenţă contabilă, precum şi a aranjamentelor bancare.

Activitatea (3) ***(Regulile şi procedurile de evidenţă contabilă)*** vor fi strîns legate de elaborarea SIMF şi vor finanţa asistenţa tehnică locală şi internaţională, precum şi instruire, pentru elaborarea şi adoptarea a noilor reguli de evidenţă contabilă, politicilor şi procedurilor care să corespundă cu cele mai bune practici internaţionale şi standardele internaţionale general acceptate pentru evidenţa în sectorul public (inclusiv monitorizarea financiară şi raportarea).

Sistemul Informaţional de Management Financiar (SIMF) are drept scop înlocuirea sistemultui informaţional curent incomplet şi neintegrat utilizat de MF pentru planificarea şi executarea bugetului cu un nou sistem care va integra un set durabil de instrumente de gestiune financiară, incluzînd Departamentele de Sinteză Bugetară, Gestionarea Datoriei, Trezoreriei ale Ministerului Finanţelor , cele 39 unităţi teritoriale ale Trezoreriei , precum şi cele 29 oficii financiare ale ministerelor şi departamentelor, ale administraţiilor autorităţilor publice locale.

Introducerea SIMF va asigura ca:

1) toate cheltuielile aferente bugetului să fie efectuate prin sistemul trezorerial conform bugetului aprobat, plafoanelor de cheltuieli, alocaţiilor de mijloace;
2) toate încasările Guvernului sunt înscrise operativ la Banca Naţioală în Contul Unic al Trezoreriei Centrale şi raportate agenţiilor respective de colectare a veniturilor ;
3) prognozarea mijloacelor băneşti să fie îmbunătăţită, iar deservirea datoriei optimizată prin disponibilitatea informaţiei cu privire la starea la zi a soldurilor de mijloace în conturile bancare ale guvernului;
4) să fie menţinută mai bine stabilitatea macroeconomică prin controlarea mai bună a stării executării bugetului şi nivelului de cheltuieli; resursele ministerelor sunt gestionate mai bine datorită accesului la informaţii la zi despre starea bugetelor;
5) planificarea alocaţiilor sectorale şi analiza eficienţei cheltuielilor să fie îmbunătăţită în baza unor date financiare mai exacte;
6) să fie îmbunătăţită analiza eficienţei programelor prin identificarea factorilor de costuri pentru activităţile programelor;
7) să fie mai uşor de depistat corupţia şi irosirea mijloacelor prin audit ex-post.

Sistemul Informaţional de Management Financiar include următoarele grupuri de activităţi:

- ✓ Managementul de schimb;
- ✓ Managementul contractual;
- ✓ Implementarea sistemului principal (SIMF)

Activităţile de gestionare a schimbărilor, au ca scop gestionarea proceselor de schimbări şi formarea bazei pentru implementarea SIMF prin:

- îmbunătăţirea procedurilor şi structurilor operaţionale de luare a deciziilor ;
- instruirea managerilor financiari din guvern şi angajaţii operaţionali în domeniul noilor proceduri , detaliilor de control, şi posibilităţile de informare associate cu noul sistem;
- efectuarea activităţilor de comunicare şi coordonare (seminare , evenimente, vizite de studio) pentru a facilita acceptarea sistemului în perioada activităţilor de implementare.

Activităţile de gestionare a contractelor vor fi incluse pentru a asigura faptul că guvernul să posede cunoştinţele necesare şi experianţa de a fi un partener contractual eficient pentru organizaţia care va implementa sistemul principal. Aceasta reprezintă probabil cea mai critică măsură de diminuare a riscului din toate activităţile Proiectului gestionării finanţelor publice. Activităţile de gestionare a contractelor vor incluse două sarcini majore:

- oferirea expertizei în aspectele tehnologice , gestionarea tehnică a proiectelor , şi cele comerciale a gestionării contractelor;
- oferirea informaţiei diferitor părţi implicate în elaborarea şi funcţionarea MF.

Activităţile de implementare a sistemului principal au ca scop implementarea de bază a SIMF prin oferirea informaţiei şi soluţiilor în tehnologii de comunicare, echipamentul aferent, asistenţă tehnică locală şi internaţională, şi instruire. Activităţile de implementare sunt sumarizate mai jos.

Capacităţile companiilor locale Tehnologii Informaţionale par să fie adecvate pentru tranziţia sistemului existent al Trezoreriei spre o platformă tehnologică mai avansată decît cea curentă, în calitate de soluţie interimară. Totuşi, implementarea deplină a SIMF va necesita asistenţă internaţională profesionostă la elaborarea structurii sistemului, crearea, ajustarea, instalarea, instruirea, precum şi la gestionarea reţelei şi sistemului.

Obiectivul de bază este de a obţine către sfîrşitul implementării proiectului informaţia conform indicatorilor stabiliţi la începutul acestuia. Obiectivul dat urmează a fi obţinut prin realizarea următoarelor activităţi:

1. Îmbunătăţirea metodologiei de formulare anuală a bugetului:

- Instrucţiuni, ghiduri şi metodologie relevantă pentru bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat, fondurile de asigurare obligatorii în medicină;

2. Revizuirea legislaţiei organice privind sistemul şi procesul bugetar:
   - Proiect al Legii privind sistemul şi procesul bugetar şi modificări la legile BASS şi FOAM;
   - Format modificat al legii bugetare anuale, legii bugetului asigurărilor sociale de stat, legii fondurilor de asigurare obligatorii în medicină;
3. Elaborarea regulilor şi procedurilor privind executarea bugetului:
   - Norme metodologice privind executarea bugetului public naţional prin sistemul trezorerial
4. Elaborarea regulilor, politicilor şi procedurilor aplicate de sistemul trzorerial:
   - Instrucţiuni privind aplicarea planului de conturi unic de către Trezoreria de Stat, instituţiile bugetare, inclusiv CNAS şi CNAM
   - Format de raportare/raportare şi instrucţiuni de aplicare a acestora pentru toţi executorii de bugete
5. Elaborarea materialelor de instruire pentru aplicarea noilor metodologii:
   - Materiale de instruire privind metodologia de formulare aualã a bugetului;
   - Materiale de instruire privind legislaţia organică;
   - Materiale de instruire privind metodologia de executare a bugetului;
   - Materiale de instruire privind metodoloia de raportare;
6. Implementarea Sistemului Informaţional de Management Financiar

Deşi, eforturile de dezvoltare a sistemului trezorerial prin implementarea proiectului Managementul Finanţelor Publice a obţinut realizări încurajatoare , trebuie de menţionat că continuarea progresului în domeniul respectiv este restrînsă de metodologiile insuficient dezvoltate pentru formularea şi execuatrea bugetelor anuale în calitate de instrumente strategice în materie de politici, de sistemul informaţional învechit, care nu corespunde cerinţelor de evidenţă şi raportare adecvată a bugetelor în regim operativ.

Surse bibliografice:

1. Legea Republicii Moldova privind finanţele publice locale nr. 491-XIV din 9 iulie 1999
2. Manole T., Finanţele Publice Locale: teorie şi aplicaţii, Ed.Cartier, Chişinău, 2000.
3. Moşteanu T., Buget şi Trezorerie Publică, Ediţia a III-a,Ed. Tribuna Economică, Bucureşti, 2002.
4. Мамаков Б. О казначействе//Финанце. 1995.№3.
5. Чернов И.А. Межбюджетные отношения и казначейство//Финансы. 1995. №9.
6. www.mf.gov.md/ro/delurproject/proiect1/docs/

INDEPENDENŢA BĂNCILOR CENTRALE - PREMISĂ PRIMARĂ PENTRU ASIGURAREA STABILITĂŢII MONETARE ŞI FINANCIARE

URSU Marin, doctorand,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract: *Noţiunea de independenţă aplicată băncii centrale acoperă atât o dimensiune politică, cât şi o dimensiune economică. În cazul în care un număr de argumente pare să pledeze pentru independenţa băncii centrale în calitate de aranjament instituţional de a face mai eficientă politică monetară şi politica fiscală, există, totuşi, unele limitări care ar putea pune la îndoială beneficiul pe care l-ar avea independenţa băncilor centrale în ceea ce priveşte reglementarea conjuncturală.*

Cuvinte cheie: *bancă centrală, independenţa băncii centrale, inflaţie, stabilitate financiară, stabilitate monetară.*

1. Introducere. Banca centrală este instituţia responsabilă cu politica monetară. Prin ratele de referinţă, ea controlează oferta de bani. În mod tradiţional băncii centrale i se atribuie trei funcţii principale: emite moneda fiduciară; asigura supravegherea sistemului financiar; joacă rolul de împrumutător de ultimă instanţă, în cazuri de criză sistemică. Noţiunea de independenţă aplicată băncii centrale acoperă atât o dimensiune politică, cât şi o dimensiune economică. Independenţa băncii centrale ar trebui, teoretic, să îmbunătăţească eficienţa politicilor economice. Politica monetară în mâinile guvernelor nu poate fi condusă în mod eficient. Încredinţarea politicii monetare unei bănci centrale independente de puterea politică şi atribuirea acesteia în calitate de obiectiv unic asigurarea şi menţinerea stabilităţii preţurilor a devenit soluţia cel mai probabilă pentru a restabili eficienţa politicii monetare, având în vedere problema existenţei ciclurilor electorale şi incoerenţa temporală.

Scopul cercetării este de a defini, caracteriza şi identifica avantajele şi dezavantajele independenţei băncii centrale evaluate prin prisma stabilităţii monetare şi financiare.

2. Analiza critică în domeniul problemei cercetate. În Republica Moldova, conform articolului 5 al Legii cu privire la Banca Naţională a Moldovei, BNM este împuternicită a exercita următoarele atribuţii de bază: a) stabileşte şi implementează politica monetară şi valutară în stat; b) acţionează ca bancher şi agent fiscal al statului; c) întocmeşte analize economice şi monetare şi în baza lor adresează Guvernului propuneri, aduce rezultatele analizelor la cunoştinţa publicului; d) licenţiază, supraveghează şi reglementează activitatea instituţiilor financiare; e) acordă credite băncilor; f) supraveghează sistemul de plăţi în republică şi facilitează funcţionarea eficientă a sistemului de plăţi interbancare; g) activează ca organ unic de emisiune a monedei naţionale; h) stabileşte, prin consultări cu Guvernul, regimul cursului de schimb al monedei naţionale; i) păstrează şi gestionează rezervele valutare ale statului; j) în numele Republicii Moldova îşi asumă obligaţii şi execută tranzacţiile rezultate din participarea Republicii Moldova la activitatea instituţiilor publice internaţionale în domeniul bancar, de credit şi monetar în conformitate cu condiţiile acordurilor internaţionale; k) întocmeşte balanţa de plăţi a statului; l) efectuează reglementarea valutară pe teritoriul Republicii Moldova.

Noţiunea de independenţă aplicată băncii centrale acoperă atât o dimensiune politică, cât şi o dimensiune economică.

Independenţa politică reflectă lipsa de interferenţă a puterii politice asupra deciziilor luate de banca centrală, organizării instituţionale a băncii centrale, inclusiv numirea şi revocarea conducătorilor, statutul băncii centrale, etc. În plus, durata mandatului de guvernator al băncii centrale şi natura responsabilităţilor încredinţate acesteia sunt un indiciu al independenţei politice.

În ceea ce priveşte **independenţa economică,** aceasta reflectă atât libera alegere a obiectivelor (cuantificate sau nu) şi instrumentelor utilizate de către banca centrală, dar şi imposibilitatea de a finanţa deficitele bugetare ale guvernelor prin crearea monedei. Pentru a operaţionaliza conceptul de independenţă a băncii centrale, economiştii au încercat să o măsoare folosind diferiţi indicatori pentru a evalua performanţa relativă a diferitelor bănci centrale în conducerea politicii monetare. În mod tradiţional, este identificată o măsură de:

- **independenţa legală a băncii centrale**, realizată în literatura economică, în special, folosind doi indici: **indicele GMT**, numit după autorii săi *Grilli, Masciandaro* şi *Tabellini* (1991), care măsoară independenţa politică şi economică într-un mod binar şi indicele **Cukierman** (1992), mai complet şi mai precis prin aceea că evaluează în mod continuu gradul de independenţă;
- **independenţa reală** a băncii centrale încearcă să evalueze independenţa efectivă, nu a priori a băncii centrale, cu ajutorul unor indicatori cum ar fi frecvenţă joasă de schimbare a guvernatorilor băncilor centrale sau lipsa de cicluri electorale. Aceşti doi indicatori constituie o dovadă a independenţei mare a băncii centrale.

Mai mult decât atât, problema independenţei băncii centrale apare aici, în ceea ce priveşte impactul pe care îl va avea asupra politicilor economice, care pot fi definite ca un set de instrumente de care dispun guvernele pentru a realiza anumite obiective pe termen lung, cele mai importante fiind asigurarea bunăstării maxime pentru generaţiile prezente şi viitoare, garantarea solidarităţii naţionale şi reducerea inegalităţilor sociale.

3. Viziunea proprie asupra problemei şi rezultatele obţinute din cercetare. Fig. 1 reflectă relaţia care a fost identificată dintre rata inflaţiei şi indicele independenţei băncii centrale.

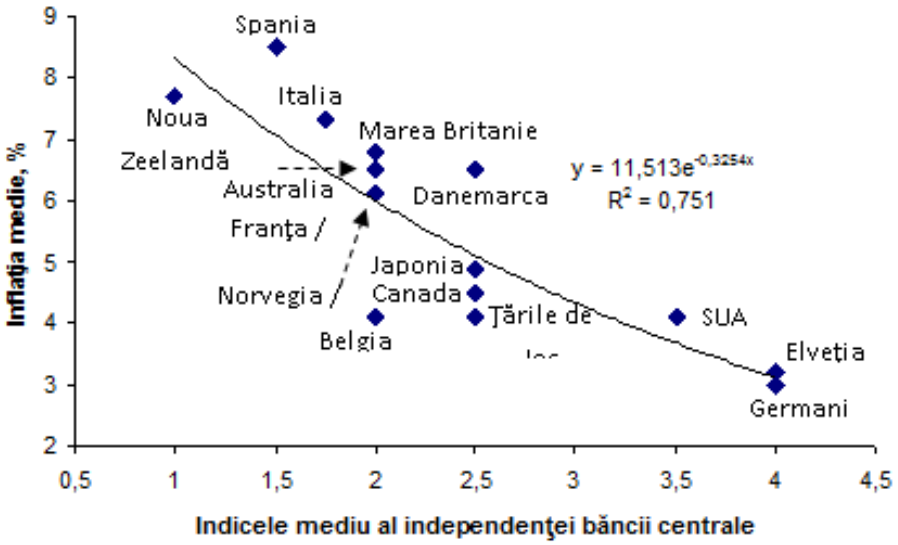

Figura 1. Dependenţa dintre Inflaţie şi Indicele mediu al independenţei băncii centrale, 1995-2010.

Sursa: elaborat de autor

Independenţa băncii centrale ar trebui, teoretic, să îmbunătăţească eficienţa politicilor economice. În continuare vom analiza următoarele două considerente:

a) bazele teoretice ale independenţei băncii centrale sunt aşezate pe ideea că politica monetară fiind în competenţa guvernelor nu este dinamic eficientă;

b) independenţa băncii centrale nu numai că ar restabili eficacitatea politicii monetare, dar şi pe cea a politicii fiscale.

Lucas [4] este primul care a subliniat faptul că aşteptările agenţilor economici se adaptează la politicile economice promovate, care, la rândul lor, trebuie şi ele însăşi să se adapteze. Astfel, orice politică economică discreţionară a unui guvern va genera o adaptare a comportamentului agenţilor economici care va condiţiona eficienţa sa, aceasta depinzând de natura aşteptărilor agenţilor economici (aşteptări extrapolative, adaptive, raţionale, etc.). Această critică a deschis uşa la două dezbateri diferite despre politica economică, în special politica monetară: cea privitor la opoziţia dintre politica prin reglementări şi politica discreţionară şi cea care vizează independenţa băncii centrale.

Abordarea lui *Lucas*, iar cu acesta şi a neo clasicilor, a pus în dificultate promovarea de către guverne a unei politici monetare discreţionare eficace. Să presupunem că cele două obiective principale ale guvernului sunt ocuparea forţei de muncă şi stabilitatea preţurilor. În acest caz, guvernul poate utiliza politica monetară pentru a încerca să realizeze oricare din aceste obiective. În special, în contextul curbei *Phillips* revizuite de *Samuelson* şi *Solow*, există un posibil compromis între inflaţie şi şomaj. Or, în versiunea curbei *Phillips* augmentată de anticipări, acest compromis nu este posibil decât pe termen scurt în cazul anticipărilor adaptive (agenţii sunt apoi victime ale iluziei monetare), pe termen lung, politica monetară pierzându-şi eficacitatea. Se regăseşte, deci, dihotomia clasică dintre economia reală şi sfera monetară, cu o revenire la rata şomajului de echilibru, dar cu un nivel mai ridicat al inflaţiei. Unii economişti, ca de exemplu, *Sargent* şi *Wallace* merg chiar mai departe, arătând, în ipoteza aşteptărilor raţionale ale agenţilor care iau decizii bazate pe toate informaţiile disponibile şi cunosc "legile" care reflectă funcţionarea economie, precum şi flexibilitatea perfectă a preţurilor, că o politică monetară expansionistă nu este niciodată eficace.

Într-adevăr, agenţii anticipează perfect semnalele guvernelor şi îşi adaptează instantaneu comportamentul. Neutralitatea monedei se regăseşte chiar şi pe termen scurt. Pentru *Sargent* şi *Wallace*, doar o politică discreţionară vizând a surprinde agenţii economici poate fi eficace pe termen scurt pentru a restabili compromisul dintre inflaţie şi şomaj. Dar o astfel de politică nu funcţionează decât o singură dată, agenţii "sancţionând" guvernul crescându-şi definitiv aşteptarile lor inflaţioniste. Prin urmare, ne confruntăm cu problema de **incoerenţă temporală** a deciziilor de politică economică pusă în evidenţă pentru prima dată de către *Kydland* şi *Prescott*: în acest caz, politica economică care maximizează bunăstarea socială pe termen scurt nu ar mai fi la fel de socialmente optimală pe termen

lung. *Barro* şi *Gordon* au aplicat acest raţionament la realizarea politicii monetare. Pentru ei, guvernul este tentat să "trişeze" prin promovarea unei politici monetare mai expansioniste comparativ cu cea care i-ar permite să respecte ţinta de inflaţie anunţată la început. Odată ce salariile nominale stabilite prin negocieri colective între partenerii sociali, acest tip de "surpriză" pe termen scurt ar reduce nivelul salariilor reale, şi, astfel, şomajul, cu costul unei inflaţii ceva mai mari. Cu toate acestea, pe termen mai mult sau mai puţin lung, în conformitate cu modul în care partenerii sociali formează aşteptări raţionale sau nu despre "strategia" urmărită de guvern, această politică şi-ar pierde din eficacitate şi s-ar traduce într-un nivel mult mai ridicat al inflaţiei, la o rată a şomajului revenită la nivelul său natural. Astfel, în lipsa pre-angajamentului statului vizând o regulă strictă a politicii monetare, presiunile inflaţioniste ar fi mai mari şi mai frecvente.

În viziunea pe care tocmai am prezentat-o problema vine de la modul în care este pusă în aplicare politica monetară, natura sa discreţionară. Alţi economişti constată că problema ar putea fi, de asemenea, în faptul că guvernul este acela care gestionează politica monetară. Pentru *Nordhaus* [5], *Alesina* şi *Roubini* [1], **existenţa ciclurilor electorale** este acel aspect care ar justifica conferirea politicii monetare unei bănci centrale independente pentru a preveni punerea în aplicare a unei politici monetare destabilizatoare.

Pentru primul citat, guvernele aleg să urmărească, în perioada pre-electorală, politici monetare acomodante pentru a reduce şomajul şi, astfel, să-şi faciliteze realegerea. La atingerea acestui deziderat, guvernele se angajează într-o politică monetară riguroasă în scopul redirecţionării anticipaţiilor inflaţioniste în jos. Această secvenţă reflectă politicile de ”*stop and go*” pe care guvernele unor ţări, cum ar fi Franţa şi Regatul Unit le-au promovat din 1945 până la începutul anului 1970. În opinia lui *Alesina* şi *Roubini* [1], anume alternanţa politică între partidele de stânga care sunt pentru ocuparea forţei de muncă şi partidele de dreapta care sunt pentru politicile antiinflaţioniste, explică existenţa acestor cicluri electorale. **Aceste două interpretări conduc la aceeaşi concluzie: politica monetară în mâinile guvernelor nu poate fi condusă în mod eficient.**

Încredinţarea politicii monetare unei bănci centrale independente de puterea politică şi atribuirea acesteia în calitate de obiectiv unic stabilitatea preţurilor a devenit soluţia cel mai probabilă pentru a restabili eficienţa politicii monetare, având în vedere cele două probleme menţionate mai sus. Menţionăm, în acest context, că au fost propuse alte soluţii, inclusiv cea a lui *Rogoff* [7] pentru care numirea unui guvernator al băncii centrale având o aversiune foarte puternică pentru inflaţiei (mai mare decât cea a populaţiei) ar putea permite asigurarea credibilităţii politicii monetare şi garantarea stabilităţii preţurilor, fără a face necesară conferirea independenţei băncii centrale sau recurgerea la o politică de reguli. În practică, această soluţie nu a fost percepută ca fiind substituibilă, ci mai degrabă complementară la independenţa instituţiei de emisiune monetară. Vom explica în continuare raţionamentele de cea mai mare eficienţă la care probabil va apela o bancă centrală independentă în domeniul politicii monetare.

În continuare, vom identifica **beneficiile aşteptate de la independenţa băncilor centrale,** acestea fiind prezentate distinct pe cele două componente principale ale mix-ului de politici macroeconomice: politica monetară şi politica fiscală.

a. în ceea ce priveşte politica monetară. Indiferent de motivele care explică incoerenţa temporală a deciziilor sale sau înclinaţia sa de a genera cicluri politico-economice, un guvern va avea o tendinţă naturală de a rula politică monetară într-un mod ineficient, având în vedere obiectivul stabilităţii preţurilor. Această constatare este la originea unei tendinţe inflaţioniste care provine din incapacitatea guvernului de a ancora aşteptările agenţilor economici privaţi la un nivel scăzut. Această lipsă de credibilitate a guvernului trebuie remediată prin transferul politicii monetare în competenţa unei bănci centrale independente. Într-adevăr, teoria conferă unei bănci centrale independente credibilitatea pe care un guvern nu o are în ceea ce priveşte gestionarea monedei. Or, oprirea creşterii generale a preţurilor poate limita perturbările care afectează agenţii economici în luarea deciziilor lor privind economiile, consumul şi investiţiile.

Acest argument, bazat pe fundamentele teoretice menţionate mai sus, a fost testat empiric într-o serie de lucrări, cel mai cunoscut dintre toate fiind acela elaborat de cercetătorii *Alesina* şi *Summers* [2]. Prin regresarea indicatorilor de măsurare a independenţei băncilor centrale referitoare la variabilele reale (şomaj, creşterea economică, ratele reale ale dobânzilor) şi monetare (inflaţia), aceşti autori au descoperit că, dacă independenţa băncilor centrale rezultă în performanţe mai bune în ceea ce priveşte stabilitatea preţurilor (inflaţia medie mai mică), pe termen lung, însă, ea nu ar avea niciun

impact asupra economiei reale. Se ajunge, prin urmare, în mod empiric la dihotomia dintre sfera reală şi monetară, care justifică, la rândul său, alegerea de a atribui politicii monetare singurul obiectiv, acela al stabilităţii preţurilor. Deci, este clar din această analiză că având un instrument unic dedicat unui singur obiectiv de politică economică ar fi un avantaj cert.

Dacă aceste lucrări se acordă în a arăta că o bancă centrală independentă este mai în măsură să controleze inflaţia fără a influenţa variabilele reale, există şi un canal prin care aceste variabile ar putea fi afectate de politica monetară, şi care ar îmbunătăţi eficacitatea politicii monetare în termeni de creştere economică. Într-adevăr, credibilitatea băncilor centrale contribuie, de asemenea, la moderarea ratelor nominale şi reale ale dobânzilor pe termen lung. Pentru a obţine aceiaşi ţintă de inflaţie, pieţele financiare necesită o "primă de risc" mai mică, ceea ce se traduce printr-un nivel mai mic al ratei dobânzii propice pentru a stimula investiţiile productive, sursă de creştere, în conformitate cu ipoteza, că economia nu şi-a atins rata de creştere potenţială. Prin urmare, politica monetară ar putea permite să se realizeze simultan obiectivele de stabilitate a preţurilor şi creşterea economică. Eficacitatea sa se va vedea, prin urmare, îmbunătăţită. De asemenea, aceasta ar face politicile de dezinflaţie mai puţin costisitoare, crescând, la rândul său, legitimitatea independenţei băncii centrale.

b. în ceea ce priveşte politica fiscală. Independenţa băncii centrale ar îmbunătăţi, în primul rând, eficienţa politicii fiscale, în sensul că ar încuraja guvernele la o disciplină fiscală mai mare. Într-adevăr, independenţa politică este adesea însoţită de interzicerea finanţării monetare a deficitului şi a datoriei publice. Banca centrală nu mai poate apela la "tipărirea banilor" pentru a uşura greutatea reală a datoriei publice.

Bénassy-Quéré şi *Pisani-Ferry* au căutat să verifice empiric impactul disciplinar al independenţei băncii centrale asupra finanţelor publice. Prin regresarea indicatorilor de independenţă a băncii centrale asupra soldului primar (deficitul public excluzând cheltuielile cu dobânzile), ei au confirmat, cel puţin, influenţa pozitivă a unei bănci centrale independente asupra derapajelor fiscale ale guvernelor: ţările care au experimentat o creştere puternică a soldului primar sunt cele ale căror bănci centrale sunt slab sau moderat independente, în timp ce ţările care au respectat o anumită disciplină fiscală sunt mai degrabă cele care au o bancă centrală independentă (cu excepţia Japoniei).

Virtuţile independenţei băncilor centrale au, însă, şi unele limite. Decizia de a face bancă centrală independentă de puterea politică nu este, însă, fără limite şi nu garantează în mod necesar îmbunătăţirea eficacităţii politicilor economice conjuncturale.

Bazele teoretice ale independenţei băncii centrale vis-à-vis de puterea politică se bazează pe ideea că inflaţia este un fenomen monetar exclusiv, că pentru a gestiona inflaţia, o politică bazată pe reguli este mai eficientă decât o politică discreţionară, dar, de asemenea, şi mai presus de toate, că inflaţia este înrădăcinată în existenţa ciclurilor electorale.

În aceeaşi ordine de idei, atunci când o bancă centrală independentă urmează o politică de reguli în domeniul monetar (exemplul BCE care şi-a stabilit ca obiectiv să nu depăşească o rată medie anuală a inflaţiei de 2%), ea se va vedea ”dezarmată” în faţa unui şoc de ofertă. De exemplu, în cazul unui şoc de ofertă negativ, cum au fost cele două şocuri petroliere din 1973-1974 şi 1979-1980, care au tras în sus costurile de producţie, prin urmare şi preţurile, şi au redus nivelul ocupării forţei de muncă, o politică de reguli este ineficientă, deoarece duce la asigurarea stabilităţii preţurilor în detrimentul unei variabilităţi mai mari a producţiei şi ocupării forţei de muncă. Acest tip de politică se reflectă, în acest caz, într-o adaptabilitate mai scăzută a economiei. În schimb, o politică discreţionară menţinând ambiguitatea cu privire la prioritatea care trebuie acordată obiectivelor de creştere economică şi stabilitate a preţurilor îşi regăseşte eficienţa, chiar dacă face posibilă apariţia ciclurilor politico-economice.

Decizia de a face bancă centrală independentă se bazează fundamental pe ideea că competiţia electorală este un factor determinant al inflaţiei. Într-adevăr, lucrările lui *Nordhaus, Alesina* şi *Roubini* [1; 5] au preconizat această alegere organizaţională pentru a pune capăt existenţei ciclurilor electorale, generatoare de mare volatilitate de preţuri. A acorda o atenţie preponderentă determinanţilor politici care afectează aplicarea politicii monetare, punând pe fundal secundar alţi factori consideraţi în mod tradiţional la explicarea inflaţiei (rolul cererii, costurile, factorii structurali cum ar fi structurile de piaţă, etc.) este un pic simplist. Acest lucru contribuie, în cele din urmă, la limitarea domeniului de aplicare a rezultatelor şi, prin urmare a cazurilor în care independenţa băncii centrale corespunde unei soluţii cu adevărat pertinente. Mai mult decât atât, după cum invocă *Steiner*, prioritizarea factorilor politici revine să ia în considerare faptul că democraţia ca sistem politic marcat de un grad ridicat de

competiţie electorală, are o înclinaţie inflaţionistă. Pentru el, acest lucru este problematic sub două aspecte. În primul rând, reducerea concurenţei electorale puţin probabil să aibă un efect semnificativ asupra inflaţiei. Din punct de vedere istoric, regimurile dictatoriale din America Latina în anii 1960-1970 s-au confruntat cu niveluri ridicate ale inflaţiei. În al doilea rând, originea unuia dintre principalele dezechilibre macroeconomice este poziţionată în afara domeniul economiei.

Unul din argumentele care justifică independenţa băncii centrale ar fi capacitatea acesteia de a asigura credibilitatea politicii monetare, adică, de a ancora la un nivel scăzut anticipaţiile inflaţioniste pe termen mediu / lung ale agenţilor economici. Cu toate acestea, nu există nici o garanţie că transferul politicii monetare către banca centrală ridică automat credibilitatea acesteia din urmă. În practică, de altfel, există contra-exemple pentru relaţia negativă dintre gradul de independenţă a băncii centrale şi nivelul inflaţiei: această relaţie nu ar fi verificată pentru ţările în curs de dezvoltare sau pentru unele ţări dezvoltate ca Belgia, Danemarca sau Japonia, aceasta din urmă cunoscând din 1945 o inflaţie relativ scăzută şi stabilă, în timp ce banca sa centrală este departe de a fi independentă de puterea politică.

Există diferite moduri de a face politică monetară a băncii centrale credibilă: numirea unui guvernator al băncii centrale puternic potrivnic la inflaţie, bazându-se pe transparenţă ("a anunţa politica promovată şi promova politica anunţată", de exemplu, prin afişarea în mod clar a regulilor urmate, publicarea dezbaterilor Consiliului guvernatorilor, etc.); punerea la punct a unui contract stimulativ care leagă remuneraţia bancherului central de atingerea obiectivelor fixate.

Banca centrală poate, de asemenea, să încerce să-şi amelioreze reputaţia practicând o politică foarte restrictivă care are scopul de a trimite un semnal puternic agenţilor economici, pentru o perioadă mai lungă sau mai scurtă de timp, pentru a ghida aşteptările lor inflaţioniste spre ţinta urmărită. Această politică a dezinflaţiei vizând susţinerea credibilităţii băncii centrale ar putea fi foarte costisitoare în termeni de creştere economică şi ocuparea forţei de muncă (rata sacrificiului ridicat). Or, prin *efectul histerezis*, această creştere a şomajului pe termen scurt ar putea să se transforme într-o creştere de durată a şomajului. Credibilitatea băncii centrale poate, prin urmare, avea un cost economic semnificativ.

Dincolo de problema de credibilitate a unei bănci centrale independente, ar trebui discutat, de asemenea, gradul de responsabilitate democratică a acesteia din urmă, în calitate de contrapartidă necesară pentru independenţa ei. Într-adevăr, independenţa nu ar trebuie să consiste în a concentra puterea monetară în mâinile unei instituţii, fără un control politic, cu atât mai puţin fără obligaţia de a fi responsabilă în faţa cetăţenilor sau a reprezentanţilor acestora.

Independenţa băncii centrale poate, de asemenea, ridica o problemă privind coordonarea politicii economice ciclice, deoarece politica monetară şi fiscală ţin de două entităţi diferite. Or, în absenţa cooperării între banca centrală şi guvern, un joc non-cooperativ se poate instaura şi conduce la un *mix suboptimal de politici*.

În cele din urmă, configuraţia instituţională a zonei euro, unde politica monetară unică este gestionată de către BCE, iar politicile fiscale - de către guvernele ţărilor membre, complică şi mai mult problema coordonării politicilor economice. În vederea punerii în aplicare a unei politici monetare adecvate, BCE este obligată să ţină seama de situaţiile economice şi bugetare ale fiecărei ţări membre. Or, BCE are de a face cu economii a căror sincronizare a ciclurilor de afaceri nu este garantată şi a căror convergenţă reală este departe de a fi asigurată. Acest lucru face dificilă gestionarea politicii monetare în zona euro, în special în absenţa mecanismului de coordonare eficientă.

4. Concluzii. În cele din urmă, în cazul în care un număr de argumente pare să pledeze pentru independenţa băncii centrale în calitate de aranjament instituţional de a face mai eficientă politică monetară (credibilitatea politicii monetare pentru a orienta în jos aşteptările inflaţioniste) şi politica fiscală (lipsa de finanţare monetară a deficitului fiscal încurajează disciplina fiscală), există, totuşi, unele limitări care ar putea pune la îndoială beneficiul pe care l-ar avea independenţa băncilor centrale în ceea ce priveşte reglementarea conjuncturală. Ne referim la limitele teoretice, cum ar fi problema de coordonare a politicilor monetare şi fiscale, lipsa de flexibilitate cauzată de alocarea ex ante a unui instrument pentru un singur obiectiv, sau ipoteza simplistă a inflaţiei văzută doar ca un fenomen exclusiv monetar. În acelaşi context, menţionăm şi limitele empirice destul de bine ilustrate de exemplul Băncii Japoniei, care, cu toate că nu este independentă de puterea politică, a funcţionat bine în ceea ce priveşte controlarea inflaţiei.

Referinţe bibliografice:

1. ALESINA, A., ROUBINI, N. *Political Business in OECD Countries. Monetary and Fiscal Policy: Politics.* T. Persson et G. Tabellini. Cambridge, 1994, MIT Press, p. 99-134.
2. ALESINA, A., SUMMERS, L. Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence. În: *Journal of Money, Credit, and Banking*, 1993, nr. 25, p. 151-162.
3. Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei, nr. 548-XIII din 21.07.1995, *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr.56-57/624 din 12.10.1995.
4. LUCAS, R. Econometric Policy Evaluation: A Critique. În: BRUNNER, C., MELTZER A. H., ed. The Phillips Curve and Labor Markets, vol. 1, Carnegie - Rochester Conference Series on Public Policy, *Journal of Monetary Economics*, Suppl. 1976, p. 19-46.
5. NORDHAUS, W. The Political Business Cycle. În: *Review of Economic Studies*, 1975, nr. XLVII (2), p. 169-190.
6. PHELPS, E. S. *Inflation Policy and Unemployment Theory*, New York: Norton and London: Macmillan, 1972.
7. ROGOFF, K. The Optimal Degree of Commitment to an Intermediate Monetary Target. În: *Quarterly Journal of Economic*, 1985, p. 1169-1190.
8. STEINER, Y. *Le coût réel de l'indépendance de la banque centrale: Economie politique comparée de la Deutsche Bundesbank & de la Banque du Japon dans les années soixante-dix.* Collection "Travaux de science politique", Institut d'Etudes Politiques et Internationales Université de Lausanne, 2003. Disponibil pe: http://www.unil.ch/files/live//sites/iepi/files/users/epibiri1/public/steiner.pdf.
9. WALSH, C. Optimal Contracts for Central Bankers. În: *American Economic Review*, 1995, nr. 85, p. 150-167.

EVOLUȚIA ACCIZELOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA ȘI INCIDENȚA ACESTORA ASUPRA VENITURILOR BUGETULUI DE STAT

NOROC Dorel, doctorand,
Academia de Studii Economice a Moldovei

Abstract: *Excise taxes have existed for centuries and are widely used by governments today. Excise taxes are selective taxes on the sale or use of specific goods and services, such as tobacco, alcohol and gasoline. In addition to generating needed revenue, excise taxes can be designed to control externalities and to impose tax burdens on those who benefit from government spending. Rather more controversially, excise taxes also can be used to discourage consumption of potentially harmful substances (such as tobacco and alcohol) that individuals might overconsume in the absence of taxation.*

Cuvintele cheie: *acciz, încasări fiscale, cotele accizelor, elasticitate.*

Pe parcursul ultimilor 5 ani, accizul reprezintă o sursă tot mai importantă în formarea bugetului public național, în special a bugetului de stat. Teoria economică recomandă ca accizele să fie aplicate asupra produselor caracterizate printr-o cererea inelastică, astfel încît creșterea prețurilor la produsele supuse accizelor s[nu detrmine reduceri semnificative ale consumului acestor produse, prin aceasta asigurîndu-se că veniturile din accize sunt stabile.

De asemenea, aplicarea accizelor, pe lîngă aspectul fiscal al acestora, este determinată în mare parte și din considerente de sănătate publică, mediu şi reducerea consumului energetic. În acest context, accizele sunt considerate un mijloc de apărare sanitară, fizică și morală a națiunii, avînd în vedere că ele vizează, mai ales, produsele din tutun și băuturile alcoolice. Sfera de aplicare a accizelor este însă mai extinsă și se poate modifica în funcție de politica financiară adoptată de stat în anumite perioade de dezvoltare economică. [1]

În ultimii ani, în unele state, inclusiv și în Republicii Moldova, a existat o tendință de extindere a produselor ce urmează a fi supuse accizelor avînd drept scop majorarea încasărilor fiscale

la buget. Aceasta, de rînd cu majorarea cotelor accizelor, au fost utilizate pe larg în perioadele de crize economice pentru a asigura stabilitatea finanțelor publice.

Astfel, aplicarea accizelor s-a extins asupra produselor cu o pondere importantă în consumul populației (ape minerale și băuturi răcoritoare, cafea, produse cosmetice, produsele petroliere, etc.) precum și cele încadrate în categoria celor de lux (autoturisme, blănuri naturale, aparate electrocasnice, etc.).

Raționamentul aplicării accizelor constă în următoarele:

- asigurarea cu resurse financiare bugetul de stat;
- descurajarea consumului unor produse considerate dăunătoare sănătății, precum: băuturile alcoolice, produsele din tutun, etc.;
- îmbunătățirea progresivității fiscalității (prin impunerea obiectelor de lux, etc.);
- așezarea asupra unor produse concrete în funcție de scopurile politicii economice, sociale și fiscale urmărite de guvern într-o perioadă sau alta. [2]

De menționat că, pe lîngă efectul asupra încasărilor fiscale, instituirea unui nou acciz și/sau majorarea cotei accizului, are incidență și asupra mediului privat, atît asupra consumatorilor cît și asupra producătorilor sau importatorilor de produse accizabile. Efectele asupra consumatorilor se manifestă prin creșterea prețurilor și respectiv reducerea puterii de cumpărare a acestora. Aspectul negativ al acestui efect se manifestă în special pentru produsele de o importanță majoră, și anume produsele petroliere, iar în cazul produselor nocive efectul respectiv este unul pozitiv dacă este privit prin prisma îmbunătățirii sănătății populației.

Impactul asupra agenților economici se manifestă prin reducerea cererii, ca urmare a majorării prețurilor, iar pentru menținerea acesteia este necesară renunțarea la o parte din profituri.

Astfel, din punct de vedere teoretic, se consideră că povara fiscală aferentă impunerii cu acciz poate fi transferată integral de către producători consumatorilor. Însă, în practică trebuie menționat că această afirmație nu corespunde realității. Accizele, de rînd cu alte impozite indirecte influențează negativ veniturile și capacitățile de dezvoltare ale întreprinderilor industriale.

În acest context, se impune următoarea întrebare: care este raportul de repartizare a accizului între consumatori și agenți economici? Răspunsul la această întrebare o găsim în descrierea fenomenului de elasticitate. Astfel, cu cît cererea din produsele accizabile este mai inelastică, cu atît și accizul achitat de către consumator va fi mai mare, și invers cu cît cererea este mai elastică cu atît agentul economic va suporta o parte mai mare a accizului.

Astfel, accizele, reprezentînd un impozit pe consumul unor anumite categorii de bunuri, au în mare parte o funcție fiscală (asigurarea unor venituri importante la bugetul de stat), prin majorarea lor s-a urmărit în cele mai dese cazuri reducerea deficitului bugetar la anumite limite. De asemenea, acestea au și o funcție socială, în măsura în care contribuie la reducerea consumului excesiv al unor produse dăunătoare societății.

Referitor la funcția fiscală a accizului, se constată că, pe parcursul ultimilor ani încasările din accize au devenit o sursă tot mai importantă de finanțare a cheltuielilor publice. Majorarea cotei accizelor în ultimii ani pentru mărfurile supuse accizelor, în special pentru produsele din tutun, produsele alcoolice, produsele petroliere, precum și introducerea de noi tipuri de mărfuri care urmează a fi supuse accizelor (păcura, gazul lichefiat, azotul și oxigenul importat) a determinat o creștere a încasărilor din accize într-un ritm mai accelerat în comparație cu veniturile bugetului de stat (Figura 1).

Astfel, pe parcursul ultimilor 10 ani mărimea încasărilor din accize a crescut de la un nivel de 1 172 mil. lei în anul 2004 pînă la 3 428 mil. lei în anul 2014.

Accizele la benzină și motorină reprezintă ponderea cea mai mare în total accize, constituind în anul 2014 suma de 1 263 mil. lei sau circa 36,8% din total accize.

O altă sursă de venituri, cu o pondere tot mai mare o constituie accizele la produsele din tutun care în anul 2014 au atins nivelul de 974 mil. lei sau 28,4% din total accize. Din Figura 1, se constată că începînd cu anul 2010, încasările din accize la produsele din tutun au înregistrat creșteri semnificative, cu excepția anului 2014.

De asemenea, în anul 2014 accizele la autoturisme s-au încasat în sumă de 675 mil. lei și au constituie 19,7% din total accize, fiind urmate de accizele la rachiu, lichioruri, divinuri și alte băuturi spirtoase cu o pondere de 9,8%, accizele la bere - 6,4%, accizele la gazele lichefiate - 5%, etc.

Analizînd evoluția cotelor și a încasărilor din accize la benzină și motorină, se constată următoarele:

- pe parcursul anilor 2004 – 2008, încasărilor fiscale au înregistrat o creștere neesențială, de la 406,8 mil. lei pînă la 457,8 mil. lei, urmare creșterii volumului de importuri de benzină și motorină, mărimea cotelor nefiind modificate;

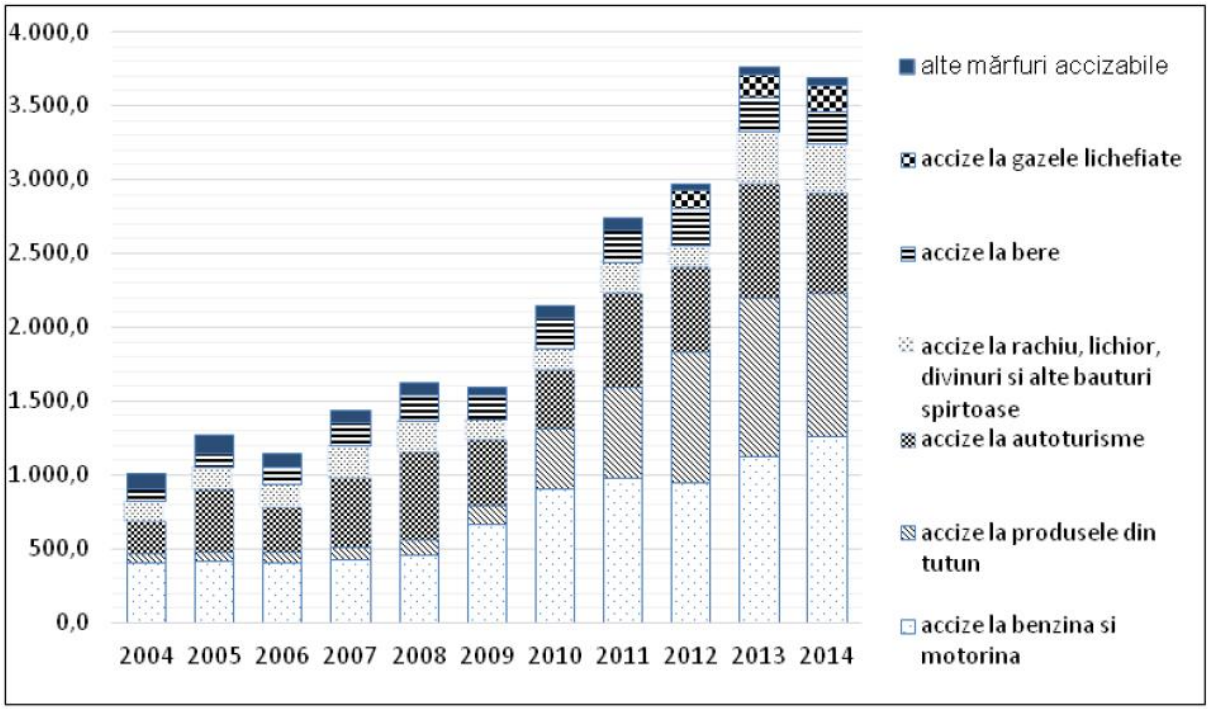

Figura 1. Evoluția încasărilor din accize pe tipuri de mărfuri accizabile, 2004 - 2014, mil. lei.
Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor.

- pe parcursul anilor 2008 - 2010 s-a înregistrat o creștere esențială a încasărilor fiscale (Figura 2), acestea fiind datorate creșterii cu cîte 50% a cotelor accizelor în anul 2009 și 2010. Astfel, majorarea cotei accizului la benzină de la 1 200 lei/tona pînă la 2700 lei/tonă (sau de 2,25 ori) și a cotei accizului la motorină de la 500 lei/tona pînă la 1 125 lei/tona (sau de 2,25 ori) a determinat creșterea încasărilor de la un nivel de 457,8 mil. lei pînă la 907,3 mil. lei (sau de 1,98 ori);

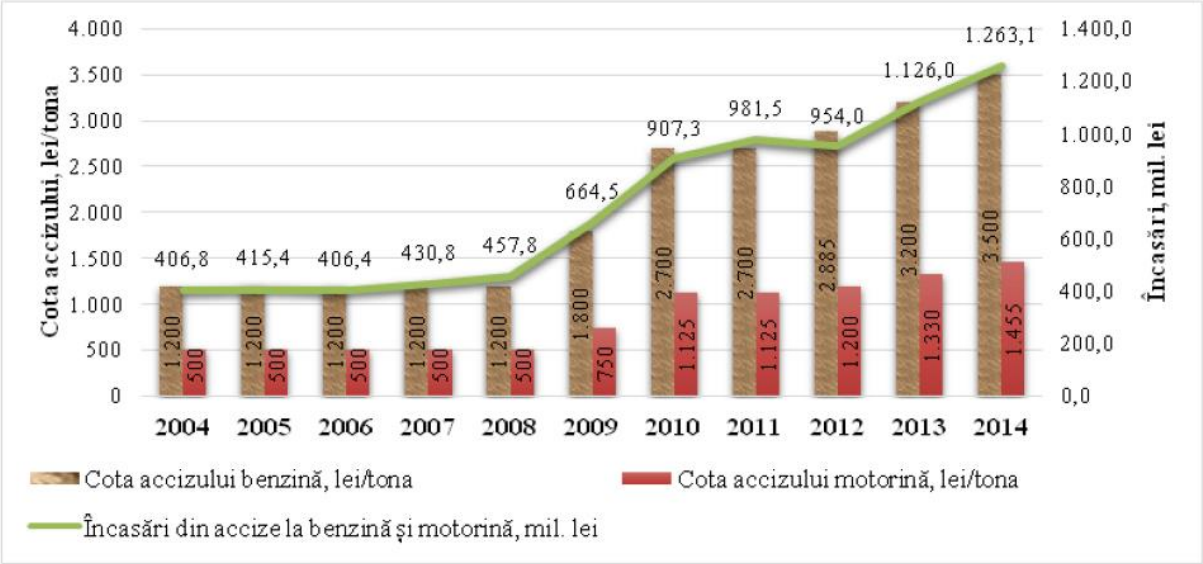

Figura 2. Evoluția cotei accizului la benzină și motorină și a încasărilor la buget, 2004 - 2014.
Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor.

- majorarea cotei accizului într-o anumită proporție nu asigură neapărat creșterea încasărilor în aceiași proporție. Astfel, dacă cota accizului la benzină și motorină s-a majorat de 2,25 ori, atunci încasările au crescut de 1,98 ori;

- cu toate că în anul 2012 au fost majorate cotele accizelor la benzină și motorină în mărimea creșterii produsului intern brut nominal prognozat, încasările s-au diminuat de la un nivel de 981,5 mil. lei pînă la un nivel de 954 mil. lei. Această diminuare a fost determinată de reducerea cererii la produsele respective ca urmare a secetei din anul 2012, afectînd în acest sens volumul lucrărilor agricole. Or, sectorul agricol reprezintă un important consumator de benzină și motorină;

- pe parcursul anilor 2004 – 2008, Guvernul a ratat o parte din veniturile bugetare ca urmare a menținerii cotelor accizelor la benzină și motorină la același nivel.

Cu toate că cotele la produsele petroliere în ultimii ani s-au majorat esențial aceste sunt în continuare cu mult sub nivelul minimului european, ceea ce presupune că odată cu majorarea cotelor accizelor la produsele petroliere în vederea atingerii nivelului minim prevăzut de legislația europeană, va avea loc și o creștere semnificativă a prețurilor la aceste produse, afectînd în acest sens populația Republicii Moldova prin prisma diminuării puterii de cumpărare (Tabelul 1).

Tabelul 1. Ratele minime de impozitare aplicabile produselor energetice și electricității în Uniunea Europeană și Republica Moldova

	Ratele de impozitare minime aplicabile combustibililor în UE	Ratele de impozitare minime aplicabile în RM în anul 2005
Benzină	**421** €/1000 l	**185,7** €/1000 kg
Benzină fără plumb	**359** €/1000 l	**185,7** €/1000 kg
Motorină	**330** €/1000 l	**77,2** €/1000 kg
Petrol lampant	**330** €/1000 l	**77,2** €/1000 kg
GPL	**125** €/1000 l	**115,7** €/1000 kg
Gaze naturale	**2,6** €/gigajoule	-

Sursa: *Elaborat de autor în baza Directivei 2003/96/CE a Consiliului din 27 octombrie 2003 privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice și a electricității și a Codului Fiscal. 1EURO=20MDL*

Un aspect social pozitiv existent în legislația comunitară, care urmează a fi implementat în Republica Moldova, este accizarea produselor energetice în funcție de destinația acestora (pentru autoturisme, industrial, uz casnic, etc.).

În partea ce ține de impozitarea produselor din tutun se constată că pe parcursul ultimilor 5 ani, Guvernul Republicii Moldova a recurs la o politică de creștere a accizelor la produsele din tutun, aceasta din urmă materializîndu-se și asupra încasărilor fiscale (Tabelul 2).

Astfel, dacă în anul 2009 cota accizului pentru țigaretele cu filtru a constituit 6,6 lei/1000 țigarete + 3%, atunci în anul 2014 aceasta a ajuns la 75 lei/1000 țigarete + 24%.

Analizînd majorarea cotei accizului asupra unui pachet de țigarete cu prețul de 12 lei, se constată că, mărimea accizului aferent acestuia în anul 2009 constituia 0,492 lei/pachet, iar în anul 2014 acesta s-a majorat pînă la 4,38 lei/pachet, ceea ce presupune o creștere de 8,9 ori.

În acest sens, mărimea creșterii cotei accizului urmează să se reflecte în majorarea prețurilor și/sau în reducerea profiturilor, în dependență de caracteristicile cererii și de deciziile agentului economic.

O altă constatare ce reiese din analiza datelor din tabelul nr.2, este faptul că politica fiscală în domeniul cotelor accizelor la produsele din tutun a fost una din cele mai reușite în ultimii ani, asigurînd o creștere a încasărilor fiscale cu 843,7 mil. lei, de la 130,4 mil. lei în anul 2010 pînă la 974,1 mil. lei în anul 2014.

De asemenea, observăm că, cu toate că în anul 2014 cota accizului la țigaretele cu filtru a crescut de la 45 lei/1000 țigarete + 24% pînă la 75 lei/1000 țigarete + 24%, iar a țigaretelor fără filtru de la 30 lei/1000 țigarete pînă la 30 lei/1000 țigarete, nivelul încasărilor s-a redus de la 1079,7 mil. lei pînă la 974,1 mil. lei.

Tabelul 2. Evoluția cotelor accizelor la produsele din tutun și a încasărilor la buget

Denumirea mărfii	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Țigarete cu filtru	8,7 lei	8,7 lei	6 lei + 3%, dar nu mai puţin de 8,70 lei	6,5 lei + 3%, dar nu mai puţin de 8,70 lei	6,0 lei + 3%	6,6 lei + 3%	6,6 lei + 12%	6,6 lei + 12% / 10 lei +18%	20 lei + 24%	30 lei + 30%/ 45 lei + 24%	**75 lei + 24%**
Țigarete fără filtru	3,7 lei	3,7 lei	4 lei	4,4 lei	4,4 lei	4,8 lei	7,0 lei	7,42 lei	20 lei	30 lei	**50 lei**
Încasări fiscale din accize la produsele din tutun, mil. lei	**62,9**	**64,5**	**71,2**	**85,0**	**102,9**	**130,4**	**408,9**	**619,8**	**880,9**	**1 079,7**	**974,1**

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor.

Această diminuare a fost determinată de 2 factori principali:

- reducerea consumului de țigarete, ceea ce înseamnă un impact pozitiv asupra consumului;
- modificarea legislației fiscale prin introducerea în Codul fiscal a articolului 125^1 care prevede, în esență, impozitarea stocului de țigarete efectuate pînă la majorarea cotei accizului, cu noua cotă a accizului. Astfel, dacă în anii precedenți agenții economici pînă la majorarea cotei accizului, de obicei la sfîrșit de an, realizau stocuri de țigarete pentru a fi comercializate în anul următor, dar cu aplicarea cotei vechi a accizului, odată cu intrarea în vigoare a articolului 125^1, agenții economici nu mai sunt stimulați în a realiza stocuri la sfîrșit de an. În acest context, la sfîrșitul anului 2014, agenții economici nu au mai efectuat stocuri la sfîrșit de an, ceea ce a determinat o reducere a cantității importate, și respectiv a accizului achitat.

Legislația europeană prevede că acciza globală pe țigarete trebuie să reprezinte cel puțin 60% din prețul mediu ponderat de vînzare cu amănuntul al țigaretelor eliberate pentru consum. Acciza respectivă nu poate fi mai mică de 90 euro pentru 1 000 de țigarete, indiferent de prețul mediu ponderat de vînzare cu amănuntul.

Deci, în conformitate cu prevederile Acordului de Asociere RM - UE, Republica Moldova va trebui să stabilească o acciză minimă în mărime de 90 de euro/1000 țigarete pînă în anul 2025. Or, la momentul de față, un calcul simplu arată că acciza este în mărime de aproximativ 10,95 euro pentru 1000 de bucăți (pentru țigarete cu prețul unui pachet de 12 lei), ceea ce presupune că în următorii zece ani, accizul la țigarete urmează a fi majorat cu aproximativ 8 euro pe mie de bucăți.

O altă categorie de mărfuri accizabile în Republica Moldova, cu o pondere semnificativă în totalul accizelor sunt autoturismele (Figura 3). De menționat că, în țările Uniunii Europene autoturismele nu sunt supuse accizelor, dar este aplicată taxa pe valoarea adăugată.

Din Figura 3, se constată că încasările din accize la autoturisme înregistrează fluctuații semnificative, mărimea acestora depinzînd în mare parte de numărul autoturismelor importate. Astfel, încasările maxime au fost atinse în anul 2013 – 768,4 mil. lei și, respectiv minime în anul 2004 – 217,7 mil. lei.

În partea ce ține de accizele la rachiu, lichior și alte băuturi spirtoase se constată o creștere esențială a încasărilor în anul 2013. Această majorarea a fost determinată de modificarea structurii cotei accizului concomitent cu majorarea acestora. Astfel, dacă pînă în anul 2013 cota accizului se calcula avînd ca bază impozabilă litru alcool absolut și valoarea în lei, atunci începînd cu anul 2013 bază impozabilă a constituit-o doar litru alcool absolut, asemenea practicii europene.

Încasările din accize la bere în ultimii 10 anii au înregistrat o tendință de creștere, cu excepția anilor 2009, 2013 și 2014. Această diminuare, în pofida creșterii cotelor accizelor, a fost determinată de reducerea consumului din produsul respectiv (Figura 4).

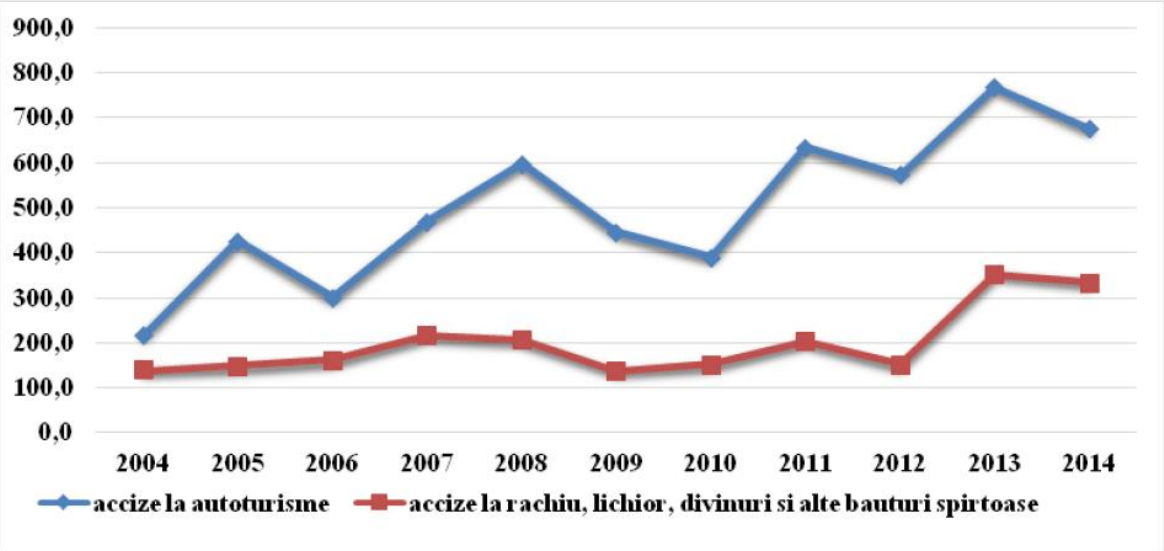

Figura 3. Evoluția încasărilor din accizele la autoturisme și la rachiu, lichior și alte băuturi spirtoase, 2004 - 2014.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor.

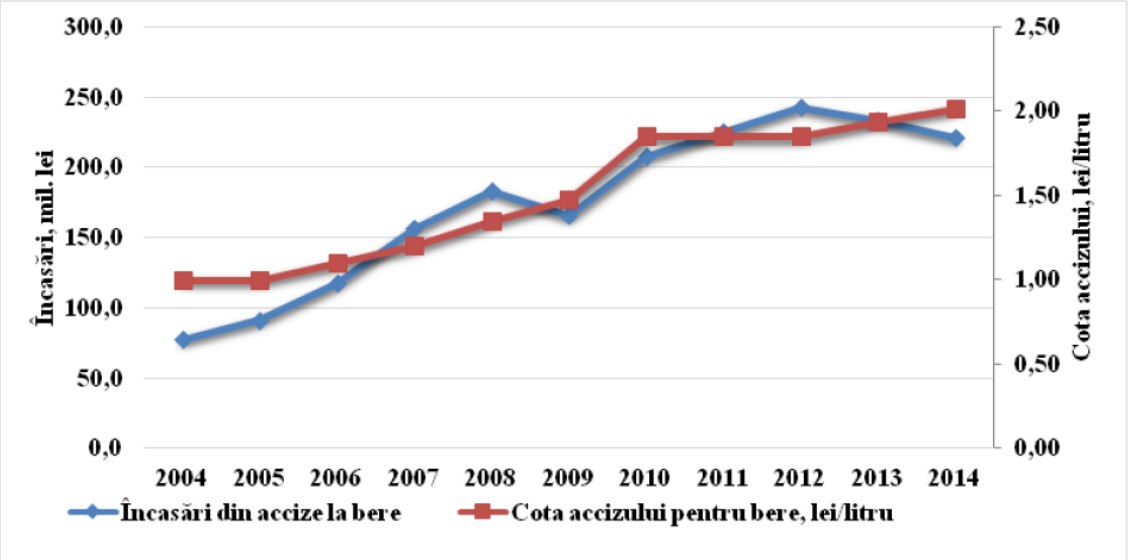

Figura 4. **Evoluția cotei accizului la bere și a încasărilor la buget, 2004 - 2014.**

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Ministerului Finanțelor.

În concluzie, constatăm următoarele:

- accizele reprezintă o sursă tot mai importantă de formare a veniturilor bugetului de stat;
- în contextul semnării Acordului de Asociere RM – UE, majorarea cotelor accizelor va avea un caracter mai pronunțat, astfel încît, către anul 2025 acestea să fie în conformitate cu directivele europene;
- procesul de armonizare a cotelor accizelor va avea efecte puternice atît asupra bugetului, cît și asupra agenților economici și consumatorilor;
- un risc sporit este majorarea contrabandei cu produsele accizabile ca urmare a majorării semnificative a accizelor, în special din zona necontrolată a țării, prin care fapt se impune perfecționarea administrării fiscale

Bibliografie:

1. Alexandru F., *Fiscalitate și prețuri în economia de piață*. București: Editura Economică, 2002, ISBN: 9735-906-29-5.

2. Stratulat O., *Impozite indirecte*, Chişinău: Ed. Pontos, 2009. ISBN 978-9975-72-275-9.
3. Văcărel I., Gabriela V. A., Bistriceanu Gh. D., *Finanţe publice*. Bucureşti: Editura Didactica si Pedagogica, 1999. ISBN: 9733-090-84-0.
4. Codul fiscal al Republicii Moldova: nr.1163-XIII din 24 aprilie 1997. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2005, Nr. Ed. Spec.
5. Directiva 2011/64/UE a Consiliului din 21.06.2011 privind structura şi ratele accizelor aplicate tutunului prelucrat, Jurnalul Oficial L 176, 5.7.2011, p. 24-36.
6. Directiva Consiliului 92/83/ECEE din 19.10.1992 privind armonizarea structurilor accizelor la alcool şi băuturi alcoolice, Jurnalul Oficial L 316 , 31/10/1992 p. 0029 – 0031.
7. Directiva 2003/96/CE a Consiliului din 27 octombrie 2003 privind restructurarea cadrului comunitar de impozitare a produselor energetice şi a electricităţii. Jurnalul Oficial L 283, 31.10.2003, p. 51.

ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ КРЕДИТНЫХ РЕСУРСОВ БАНКОВ УКРАИНЫ

КАЦАН Андрей, аспирант,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
управляющий Каменец-Подольским отделением «Укрэксимбанк»,
Украина

Abstract: *As fundamental component of construction and functioning of economic system of any country the resources accumulated by all participants of the economic relations act. In the macroeconomic conditions which developed in Ukraine as a result of world financial crisis, the analysis of formation and functioning of resources of banking institutions has crucial importance for adoption of important strategic decisions on further development of national economy. An important economic basis of activity of commercial banks is formation of resource base as for implementation of commercial and economic activity banks have to have a certain sum of money, that is resources.*

Activity of banking institutions consists in ensuring redistribution of resources between those who has surplus, and those who has deficiency of means for implementation of investment projects. Thus, banks as financial intermediaries, create the resource portfolio at the expense of money. It should be noted that in banking institutions is also technological, material, information resources, however they are intended not for implementation of direct activity, and for the organization of process of realization by bank of the functions assigned to it. Strengthening of resource base of commercial banks - one of the main prerequisites of overcoming of crisis of the Ukrainian economy as the solution of the problem of investment activity in many respects depends on it. Therefore in modern conditions of development of economy the problem of formation of resources has crucial importance.

Keywords: *the deposit, the credit, resources, banks, interbank, own, attracted, constant, temporary, loan.*

Понимание экономического содержания банковских ресурсов, значение проблем связанных с их эффективным формированием и целесообразным использованием чрезвычайно важным для украинских банков. В настоящее время в экономической литературе нет однозначного определения банковских ресурсов при одновременном сохранении единого подхода к этому понятию. Многие ученые в своих исследованиях придерживаются традиционной точки зрения на эти вопросы, трактуя понятие ресурсов банка, как собственных средств банка, а понятие капитала банка, как совокупность средств, находящихся в распоряжении банка: собственные, привлеченные и заемные.

Банковские ресурсы - совокупность денежных средств, находящихся в распоряжении банков и используемых ими для выполнения активных и других операций. Это означает, что банки аккумулируют средства физических и юридических лиц и превращают их в капитал. Привлеченный капитал используется банком для осуществления кредитных, инвестиционных и других операций [1].

[1] Банковские операции / [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://pidruchniki.com/12810419/bankivska_sprava/formuvannya_resursiv_bankiv#39

По своему экономическому содержанию ресурсы банков достаточно разнообразны. Общую классификацию ресурсов банков приведен на рис. 1.

Рис. 1. Классификация ресурсов

Ресурсы коммерческого банка включают в себя: капитал коммерческого банка (собственные средства банка), привлеченные средства и заемные средства.

Собственные ресурсы коммерческих банков формируются за счет уставного капитала банка, а также фондов, которые создаются банками для обеспечения финансовой устойчивости, коммерческой и хозяйственной деятельности, а также прибыли текущего и прошлых лет. Учитывая структуру и источники сложившихся собственных ресурсов банка можно выделить ряд макроэкономических условий, влияющих на процесс увеличения собственных ресурсов. Итак, пополнение собственной капитальной базы банков зависит от таких общеэкономических факторов, как доходы населения и его доверие к банковской системе; законодательное поле деятельности банков, прибыльность деятельности народного хозяйства страны, что в свою очередь повлияет на прибыль банков и др. В состав собственных ресурсов относят средства фондов банка, которые созданы при его учреждении и которые пополняются путем получения денежных взносов от дополнительного выпуска акций. К собственным средствам также относятся резервы, созданные или увеличенные за счет нераспределенной прибыли.

Большую долю банковских ресурсов составляют привлеченные и заемные средства. В состав привлеченных ресурсов относят средства предприятий, организаций, учреждений и населения на счетах в банке. Большую часть этих ресурсов банк мобилизует по своей инициативе. Часть привлеченных ресурсов банк мобилизует по инициативе самих клиентов. Они предлагают ему свои денежные средства с целью обеспечения их надежного хранения и получения дохода. Для оперативного удовлетворения своих потребностей в дополнительных ресурсах банки занимают их в других банках или осуществляют эмиссию долговых ценных бумаг.

Ресурсы банка можно классифицировать по возможности прогнозирования их величины, то есть ресурсы, которые подвергаются прямому и косвенному прогнозированию. К ресурсам прямого прогнозирования можно отнести фонды банка и нераспределенная прибыль. Косвенном прогнозированию подлежат средства в расчетах, остатки временно свободных средств на текущих счетах юридических лиц.

В зависимости от времени использования банковские ресурсы делятся на постоянные и временные. Постоянные - это денежные средства, которые могут быть прогнозируемые банком, или определенная часть, которая используется для осуществления активных операций. Временные банковские ресурсы создают денежные средства, образующиеся периодически при осуществлении банковских операций и динамику которых спрогнозировать трудно.

Второй составляющей ресурсов банков являются привлеченные средства. Необходимо отметить, что большая часть ресурсов коммерческого банка формируется за счет привлеченных и заемных средств, а не собственных. Формирование привлеченных банковских ресурсов путем проведения депозитных операций является одной из важнейших основ организации деятельности коммерческих банков. Это объясняется тем, что вовлеченным ресурсам принадлежит основная роль в покрытии потребностей банка в средствах для осуществления активных операций.

Возможности коммерческих банков в привлечении средств регулируются Национальным банком Украины. Банки привлекают свободные денежные средства юридических и физических лиц путем выполнения депозитных операций, с помощью которых используют различные виды банковских счетов. Уже на первом этапе формирования коммерческих банков Украины именно умение работать с юридическими и физическими лицами, которые размещают свои средства на депозиты, превратилось в один из показателей надежности, стабильности банка.

В банковской практике традиционно приоритетная роль среди источников формирования привлеченного капитала принадлежит депозитам. Современная банковская практика характеризуется большим разнообразием депозитов и депозитных счетов. Однако коммерческим банкам целесообразно было бы развивать дополнительные услуги по ведению депозитов до востребования, так как это может положительно повлиять на состояние привлеченного банковского капитала в целом, способствовать достижению стабильности ресурсной базы, соответственно положительно отразится на доходности его активов и будет способствовать снижению риска.

В современных условиях для коммерческих банков Украины особенно актуальным является привлечение средств клиентов на срочные депозиты, значительно более стабильной составляющей частью привлеченного капитала чем вклады до востребования. Важным моментом на пути к реализации указанной задачи может стать использование опыта зарубежных стран, их банков по выпуску депозитных сертификатов. Благодаря вторичном рынке ценных бумаг сертификат может быть досрочно передан владельцем другому лицу с получением некоторого дохода за время хранения и без изменения при этом объема ресурсов банка, тогда как досрочное изъятие владельцем срочного вклада означает для него потерю прибыли, а для банка - потерю части ресурсов [1].

Значительное распространение в банковский практике получил депозит, открываемый клиенту при оформлении им текущего счета. По своему характеру этот депозит можно отнести к условному, поскольку изъятие средств из него возможно лишь в случае закрытия клиентом текущего счета. Он считается бессрочным, что позволяет банку использовать его как долгосрочный кредитный ресурс. Коммерческие банки используют и такой метод привлечения вкладов, как установление зависимости между кредитованием клиента и накоплением средств на его депозитном счете.

Депозитные операции играют значительную роль в деятельности банка, так как депозитные операции являются главным источником проведения активных и, прежде всего, это вид пассивной операции. От характера депозитов зависят виды кредитных операций, соответственно, размер дохода банка; правильная организация депозитных операций обеспечивает ликвидность коммерческих банков; депозитные операции способствуют ускорению безналичных расчетов; ресурсы, сформированные за счет депозитных операций, значительно дешевле межбанковских кредитов. В современных условиях формирования привлеченных банковских ресурсов может осуществляться двумя основными способами: путем проведения депозитных операций и получения займов на денежном рынке. Коммерческие банки могут привлекать средства юридических и физических лиц с помощью банковских векселей. Банковской вексель имеет депозитную природу и именно этим похож на депозитный сертификат.

Еще одним источником пополнения ресурсов коммерческого банка является межбанковское кредитование. Межбанковские кредиты имеют как правило краткосрочный характер. Общий размер получения коммерческим банком межбанковских ресурсов

[1] Особенности формирования структуры кредитных ресурсов коммерческого банка [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=5175

ограничивается размером собственных ресурсов банка. Коммерческие баки могут занимать средства у Национального банка Украины путем получения кредитов через закрытые кредитные аукционы; ломбардное кредитование или кредитование под обеспечение государственных ценных бумаг; путем рефинансирования в форме переучета векселей и перезалога векселей.

Общий резерв ликвидности зависит от норматива обязательных резервных требований (обязательного резерва), который устанавливается НБУ, и от уровня резерва ликвидности, устанавливается банком самостоятельно. Средства обязательного резерва банка хранятся на его корреспондентском счете в Национальном банке Украины и нужны банку для создания надежных гарантий для клиентов в случае непредвиденных убытков. Норма обязательных резервов составляет определенный процент от суммы привлеченных банками средств, в зависимости от источников и сроков счетов и вкладов.

На сегодняшнем этапе одну из важнейших ролей в стимулировании воспроизводственных процессов в экономике играет банковский кредит как главный источник обеспечения денежными ресурсами текущей хозяйственной деятельности предприятий независимо от формы собственности и сферы хозяйствования. Несмотря на то, что кризисные явления в экономической системе практически подорвали финансовую устойчивость большинства отечественных предприятий, в результате чего резко сократилось количество надежных фирм-заемщиков (на фоне падения доходности банковских операций), кредитные операции остаются главным видом активных операций коммерческих банков, в который вкладывается подавляющее большинство привлеченных ресурсов. В структуре банковских активов кредиты составляют более половины.

Итак, кредитные ресурсы - это совокупность всех займов, предоставленных банком с целью получения прибыли. Размер кредитного портфеля (ресурсов) оценивается по балансовой стоимости всех кредитов банка, в том числе просроченных, пролонгированных, сомнительных. В структуре баланса банка кредитный портфель рассматривается как единое целое и составляющая чистых активов банка, имеет свой уровень доходности и соответствующий уровень риска.

Более того, банковские риски имеют тенденцию концентрироваться именно в кредитном портфеле. Если у банка появляются серьезные финансовые трудности, то проблемы обычно возникают от кредитов, которые невозможно вернуть в результате принятия неверного управленческого решения, незаконных манипуляций с кредитами, проведения неверной кредитной политики или непредсказуемого экономического падения.

Банки самостоятельно определяют порядок привлечения и использования кредитного потенциала, установление уровня процентных ставок и комиссионных вознаграждений.

Ресурсы отдельно взятого банка - это средства, которыми распоряжается банк и использует для обеспечения своей деятельности на коммерческой основе и в соответствии с требованиями регулирующих органов. Ресурсы же всей банковской системы - это особое экономическое понятие, выражающее совокупность экономических отношений по поводу образования, распределения и использования средств банковской системы на макроэкономическом уровне. Наличие мультипликационного эффекта при создании ресурсов банков, деятельность центральных банков по эмиссии платежных средств делают весьма проблематичным определение совокупных ресурсов банковской системы страны путем арифметического суммирования ресурсов отдельных банковских учреждений [1].

По состоянию на начало 2014 собственный капитал банковской системы Украины составлял 192,6 млрд. грн., что превысило объем 2013 (169,3 млрд. грн.) на 23,3 млрд. грн. или на 113,8%. В течение 2009-2013 гг. Наблюдался постоянный рост объема собственного капитала банковской системы Украины. При этом его совокупный объем остался меньше уставного капитала в течение 2009-2012 гг., Что объясняется значительными объемами накопленных убытков в течение этого периода [2].

[1] Сущность и значение ресурсной базы банка [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://studopedia.org/7-54083.html

[2] Аналитический обзор банковской системы Украины за 9 месяцев 2013 года. НРА «Рюрик» [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.rurik.com.ua/documents/ research/bank_ system_3_kv_2013_review.pdf

Только в 2013 году объем собственного капитала превысил по объему уставный капитал банковской системы Украины на 7,4 млрд. грн. [1].

Значительная часть кредитных ресурсов коммерческих банков привлекается на основе депозитных операций. Депозитом (вкладом) считаются временно привлеченные денежные средства физических и юридических лиц или ценные бумаги, предоставленные банку на четко определенный срок и за соответствующую плату (под процент). Кредитные ресурсы банку считать стабильными, если депозиты будут привлечены на более длительные сроки, в отличие от депозитов «до востребования» .Динамика привлеченных депозитов в разрезе 2009-2014 гг. И их структура представлены в табл.1.

Таблица 1. Динамика и структура депозитов в 2009-2014 гг.

Год	Всего	в национальной валюте		в иностранной валюте	
		млн.грн.	%	млн.грн.	%
2009	359 740	201 835	56,1	157 905	43,9
2010	334 953	173 091	51,7	161 862	48,3
2011	416 650	239302	57,4	177 348	42,6
2012	491 756	280 440	57,0	211316	43,0
2013	572 342	320 268	56,0	252 074	44,0

В структуре депозитов в разрезе валют преобладают депозиты в национальной валюте, хотя их доля которых составила на начало 2014 56%, против 57,0% в 2013 году от общей суммы привлеченных банками депозитов.

Стоит отметить, что депозиты в национальной валюте преобладали по объемам депозиты в иностранной валюте в течение всего исследуемого периода, а их доля колебалась в пределах 51-56% .Как видим, банковская система постоянно наращивает объемы привлеченных депозитов, преимущественно за счет повышения процентных ставок. Однако, с точки зрения потребности финансовых ресурсов для кредитования, этой суммы недостаточно, а стоимость кредитов становится слишком дорогой, чтобы все желающие субъекты хозяйствования могли ими воспользоваться.

В 2014 году ситуация с привлечением депозитов в банковскую систему Украины несколько изменилась - население более сдержанно стало вкладывать деньги в банки. Конечно же, отразилась политический кризис, подорвала остатки стабильности в экономической системе - гривна начала неуклонно дешеветь по сравнению с иностранными валютами. Если ситуация не будет урегулирована, следующим шагом от населения может стать досрочное снятие средств с банковских счетов.

Важным источником кредитных ресурсов являются кредиты, полученные от других банков на межбанковском кредитном рынке. Межбанковское кредитование осуществляется в пределах корреспондентских отношений банков и имеет в основном краткосрочный характер. Межбанковский рынок - это часть рынка ссудных капиталов, где временно свободные денежные ресурсы кредитных учреждений привлекаются и размещаются банками между собой. Участниками межбанковского рынка кредитных ресурсов является Национальный банк Украины, его региональные управления, коммерческие банки, их филиалы и отделения [1]. Этот рынок используется, прежде всего, для хеджирования валютных рисков, хотя отдельные учреждения привлекают межбанковский ресурс с целью транзитного кредитования.

Национальный банк Украины в 2012-2013 гг. Наращивал объемы кредитования банков (в основном по операциям РЕПО), что положительно сказалось на ликвидности банковской системы. Одновременно такое рефинансирование поддержало спрос банковских учреждений на государственные ценные бумаги, которые активно используются в качестве обеспечения по кредитам НБУ. Задолженность банковской системы перед регулятором на начало 2014 составила 83 млрд. Грн. (Против 78,1 млрд. грн.грн. По состоянию на 01.01.2013 г..), А доля таких кредитов в обязательствах банковская система Украины достигла 8,1%.

[1] Основные показатели деятельности банков Украины Национальный банк Украины [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

Коммерческие банки также являются активными участниками межбанковского рынка, сделки, заключенные на котором, позволяют привлечь необходимые кредитные ресурсы. Объем привлеченных кредитных ресурсов на межбанковском рынке на начало 2013 склав 1 128,6 млрд. грн.Что превысило уровень 2012 года на 114 931,4 млн. грн. [2]. Однако на початок2014 года общая сумма привлеченных кредитных ресурсов на межбанковском рынке сократилась до 910,7 млрд. грн.., Или на 217,9 млрд. грн. Важное место в формировании кредитных ресурсов коммерческих банков занимают внешние займы, которые сопровождаются вливанием финансовых активов в иностранной валюте в экономику страны, провоцирует эффект долларизации экономики и, соответственно, вытеснение национальной денежной единицы более стабильной иностранной валютой. Стоит отметить, что объемы внешних обязательств банков на протяжении последних лет постоянно сокращаются, что связано с денежно-кредитной политикой НБУ и ограничением финансовых ресурсов на внешних финансовых рынках в связи с кризисными процессами в экономике мирового хозяйства.

Общий объем внешних обязательств банков на начало 2014 составлял 21,32 млрд. дол., Что составило 15% пассивов банковской системы и уменьшилось по сравнению с 2013 годом на 0,18 млрд. дол. Тенденция к уменьшению объемов внешних обязательств банков прослеживается уже на протяжении 2009-2013 гг. И является положительной для платежного баланса Украины и экономики государства в целом. Объем средне- и долгосрочных внешних поступлений банков по кредитам и облигациям за январь-июль 2013 составил 2,2 млрд. доларів, объем соответствующих погашений - 3,19 млрд. доларів, сальдо-краткосрочных заимствований было положительным и составило 281 млн. Долл. США.

Чистая задолженность банковской системы перед нерезидентами в 2012 составила 45,5 млрд. грн. (по состоянию на 01.01.2013 г..) и сократилась на 39 млрд. грн. в год [1]. Доля задолженности перед нерезидентами в обязательствах банковской системы впродовж2013 года продолжала сокращаться и к началу августа 2013 составила 17,2% [2].

Сокращая задолженность перед иностранными кредиторами, финансовый сектор страны постепенно переориентируется на внутренние ресурсы, позволяет поддерживать спрос на депозиты физических и юридических лиц. Динамика привлеченных кредитных ресурсов в разрезе полученных на межбанковском рынке, привлеченных депозитов и внешних займов и их сравнение с суммами предоставленных банковской системой Украины в экономику кредитов представлены в табл. 2.

Таблица 2. Динамика привлеченных кредитных ресурсов и предоставленных кредитов в экономику Украины в 2009-2014 гг. (По состоянию на начало года)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Собственный капитал банков, млрд. грн.	119,3	115,2	137,7	155,5	169,3	192,6
Депозиты всего, млрд. грн.	359,7	334,9	416,7	491,8	572, 3	668,5
Объем предоставленных кредитных ресурсов на межбанковском кредитном рынке, млрд. грн.	1141,9	596,4	616,2	1013,7	1128,6	910,7
Внешняя задолженность банковской системы, млрд. грн. (млрд. долл.)	312,0 (39,0)	248,0 (31,0)	224,8 (28,1)	206,6 (25,2)	174,2 (21,5)	170,6 (21,32)
Кредиты в экономику, всего, млрд. грн.	734,0	723,3	732,8	801,8	815,1	910,8

Проанализировав позиции, представленные в табл.2, видим, что отечественная банковская система полностью обеспечена кредитными ресурсами, совокупный объем которых по состоянию на начало 2014 составил 1942,4 млрд. грн. Львиную долю среди источников кредитных ресурсов в 2013 году занимал объем предоставленных кредитных ресурсов на межбанковском кредитном рынке -46,9%. В то же время в экономику Украины в виде кредитов было направлено лишь 910,8 млрд. грн..

[1] Основные показатели деятельности банков Украины Национальный банк Украины [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

[2] Банковские операции / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://pidruchniki.com/12810419/bankivska_sprava/formuvannya_resursiv_bankiv#39

То есть разрыв между кредитными возможностями банковской системы Украины и реальным кредитованием экономики государства является чрезвычайно большим. Однако банкам гораздо выгоднее скупать ОВГЗ под стабильные проценты, чем предоставлять кредиты с неопределенностью возвращения.

По видам деятельности кредиты, предоставленные субъектам предпринимательской деятельности, распределяются так: ссуды, направленные в оптовой торговле и посредничестве в торговле - 34.1, сельское хозяйство, охота и связанные с ними услуги - 6.7. пищевую промышленность - 8.6, металлургию - 5.4, производство машин и оборудования - 2.7. производство электроэнергии, газа и воды - 3.9, химическое производство - 2.4, строительство - 2.3. торговлю транспортными средствами и их ремонт - 3.0, розничную торговлю бытовыми товарами и их ремонт - 2.9, в другие виды деятельности - 28.0%.

Несмотря на перераспределение кредитных ресурсов из сферы обслуживания в производственную, значительная часть кредитных средств по-прежнему направляется в непроизводственные отрасли, в основном - в торговлю и посредничество в торговле. Несмотря на позитивные изменения в динамике и структуре кредитного портфеля банков, задача по улучшению его качества остается актуальным. Говорится прежде всего об уменьшении «плохих» и увеличение доли долгосрочных кредитов, а также ссуд, и направленных в инвестиционной деятельности, и в приоритетные отрасли экономики, связанные с инновационным развитием [1]. И несмотря на уменьшение общего количества нарушений (в частности нормативов максимального размера кредитного риска на одного контрагента, максимального размера кредитов, гарантий и поручительств, предоставленных одному инсайдеру. Общей открытой валютной позиции).

Банки все же допускают их, чаще всего - нормативов Н7, Н9 и Н10. Это свидетельствует о высокой концентрации кредитных рисков в банках-нарушителях, в частности при кредитовании инсайдеров, а также о нехватке капитала для покрытия указанных рисков, что делает банки, которые нарушают нормативы, финансово неустойчивыми.

Нормальному развитию отечественной банковской системы препятствуют многочисленные объективные и субъективные факторы. Среди первых - крайне низкие доходы подавляющей части населения Украины, так и не восстановлено в полной мере доверие населения к коммерческим банкам, значительный удельный вес убыточных предприятий. К разряду тормозящий развитие банковской системы субъективных факторов следует отнести узость ассортимента предоставляемых услуг (если в ведущих зарубежных - до трехсот видов услуг, то в украинских - куда как меньше), наличие проблемных кредитов, отсутствие кредитных историй, кредитных бюро. К этому перечню необходимо добавить еще и проблемы, связанные с ликвидностью залогов.

Коммерческие банки в большинстве своем так и не вернулись лицом к реальному сектору экономики Украины, что во многом обусловлено как их неготовностью предоставлять большие и долгосрочные кредиты, так и неустойчивостью функционирования производственных предприятий, отсутствием реальных структурных преобразований в отечественной экономике, а следовательно, высокими кредитными рисками. Несмотря на наметившуюся в последние годы, к снижению, кредитные ставки коммерческих банков все еще почти втрое превышают учетную ставку НБУ.

Наблюдается значительная концентрация кредитных рисков у ограниченного круга заемщиков. Несовершенной остается и структура кредитов, предоставленных субъектам хозяйственной деятельности. В результате средства идут преимущественно не на инвестиционные потребности хозяйствующих субъектов, а на текущее потребление. Отсюда и невысокий экономический эффект от подобной кредитной политики [1].

Особенности формирования и использования кредитных ресурсов банков Украины рассмотрим на примере АО «Укрэксимбанк». Государственный экспортно-импортный банк Украины создан 3 января 1992 года согласно Указу Президента Украины №29 и 23 января того же года банк получил свою первую лицензию от Национального банка Украины. 5 мая 2009 вступило в силу постановление Кабинета Министров Украины от 15 апреля 2009 №375, согласно которым Укрэксимбанку изменено его полное название с открытого акционерного

[1] Сущность и значение ресурсной базы банка [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://studopedia.org/7-54083.html

общества на публичное акционерное общество путем внесения соответствующих изменений в Устав банка с закреплением в собственности государства 100 процентов акций в лице Кабинета Министров. Со дня основания банк неизменно входит в группу крупнейших системных банков Украины, имеет самую разветвленную сеть банков-корреспондентов.

Структура АО «Укрэксимбанк» состоит из Главного банка, 27 филиалов и 93 отделений (на 01.01.2015) и охватывает практически всю территорию Украины. За рубежом работает 2 представительства Банка - в Лондоне и Нью-Йорке. Со дня учреждения Банк неизменно входит в группу крупнейших системных банков Украины, имеет самую разветвленную в Украине сеть банков-корреспондентов (свыше 850 банковских учреждений в разных странах мира). Используя государственный статус, значительный опыт работы на национальном и международном финансовых рынках, безупречную репутацию, имеющиеся инфраструктурные возможности, широкую клиентскую базу, кадровый потенциал и налажены международные связи.

Миссия банка - финансирование инвестиционных проектов (государственных и частных), направленных на развитие отраслей с высокой добавленной стоимостью, предприятий - производителей экспортоориентированной и импортозамещающей продукции, привлечения внешних кредитных ресурсов для улучшения эффективности экономики Украины (в том числе внедрение энергосберегающих технологий), обслуживание внешнеэкономических операций клиентов, выполнение функций финансового агента правительства Украины по международному кредитованию.

Укрэксимбанк играет важную роль в развитии национальной банковской системы и экономики Украины. Укрэксимбанк ориентируется прежде всего на обслуживание крупных и средних предприятий различных отраслей экономики с высоким потенциалом развития, а также физических лиц. Клиентам обеспечивается квалифицированный банковский сервис на уровне международных стандартов, предоставляются возможности для продуктивного сотрудничества с деловыми партнерами в Украине и за ее пределами. Как универсальное финансовое учреждение Укрэксимбанк осуществляет широкий спектр стандартных и индивидуальных высококачественных, оперативных и комплексных банковских операций всей сетью своих учреждений. Структура Укрэксимбанка состоит из Главного банка, 29 филиалов, 96 отделений и двух представительств за рубежом, в городах Лондоне и Нью-Йорке.

В 2014 году Укрэксимбанк продолжал планомерное развитие сегмента малого и среднего бизнеса. Количество региональных подразделений по кредитованию МСБ был увеличен втрое - кроме филиалов банка такие полномочия получили универсальные отделения по всей Украине. Также вдвое был увеличен объем лимитов филиалов на самостоятельное принятие решений о кредитовании, что значительно ускорило процесс рассмотрения заявок и фактического предоставления кредитных средств. В течение года привлечено на обслуживание значительное количество новых клиентов МСБ, а объем их средств на счетах превысил 5 млрд. грн.

Государственному финучреждению в кризисных политических и экономических условиях удалось обеспечить лояльность вкладчиков и предотвратить массовый отток срочных депозитов физических лиц. Европейский банк реконструкции и развития увеличил общий лимит Укрэксимбанка по Программе содействия торговле. Объем лимита для расширения поддержки бизнеса клиентов банка, осуществляющих внешнеэкономические операции, повышена на 100 млн. Долл. США в 270 млн. Долл. США. Организация экономического сотрудничества и развития в своем отчете «Экологическое кредитования в странах Восточного партнерства ЕС» отметила Укрэксимбанк как активный банк по реализации совместных с международными финансовыми организациями кредитных линий по повышению энергоэффективности бизнеса и защиты окружающей среды в регионе Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии.

Банк успешно завершил сертификацию и ввел выдачу наличных средств по международным платежным картам American Express в собственной сети банкоматов. Внедрена технология расчетов в Интернете по стандарту 3D Secure Verified by Visa (VbV), что обеспечивает держателям платежных карточек максимальный уровень безопасности при оплате товаров и услуг в сети электронной коммерции.

Развитие бизнеса с украинскими и иностранными банками и иностранными финансовыми институтами был и остается одним из главных направлений деятельности АО «Укрэксимбанк». Банки-корреспонденты и контрагенты традиционно составляют особую

категорию клиентов АО «Укрэксимбанк», в которых мы видим, прежде всего, партнеров. Целью банка является предоставление комплексного качественного банковского сервиса на всех рынках.

Со дня основания банк развивает отношения с крупнейшими финансовыми институтами. Сеть банков-корреспондентов насчитывает более 800 банковских учреждений в разных странах мира. Особое внимание банк уделяет партнерским отношениям с банками стран Азии, Африки и Ближнего Востока, учитывая перспективность этих регионов для расширения географии украинского экспорта. АО «Укрэксимбанк» осуществляет международные расчеты через счета типа «ностро», открытые в первоклассных банках стран ближнего и дальнего зарубежья во всех основных валютах мира.

При выборе иностранных банков-корреспондентов для проведения международных расчетов АО «Укрэксимбанк» направляет основные усилия на развитие отношений с крупнейшими финансовыми институтами, которые являются лидерами в своих странах как по качеству проведения банковских операций, так и по показателям надежности. Постоянное сотрудничество с упомянутыми выше банками по уменьшению тарифов на услуги по клиринговых операций для АО «Укрэксимбанк» и репутация надежного партнера на международном финансовом рынке позволяют нашему банку устанавливать в соответствии преференциальные тарифы для своих банков-корреспондентов по обслуживанию счетов «Лоро» в иностранной валюте.

Для проведения расчетных операций с банками-корреспондентами АО «Укрэксимбанк» применяет систему SWIFT Также в банке внедрена система «Клиент-Банк» для банков-корреспондентов, которые не имеют системы SWIFT С помощью указанной системы АО «Укрэксимбанк» выполняет платежные поручения своих банков-корреспондентов в автоматическом режиме, что позволяет переформировывать поручения банков в SWIFT-форматы без ручного вмешательства и ускоряет время их обработки. Эта система оснащена всеми необходимыми средствами формирования электронной подписи и шифрования, обеспечивающих не только гарантированную доставку файлов, но и контроль времени и даты доставки файлов в банк. Подключение банков-корреспондентов к этой системе, а также подготовка и обучение сотрудников Вашего банка по работе с системой осуществляется АО «Укрэксимбанк» бесплатно.

АО «Укрэксимбанк» предлагает Корпоративному бизнесу: расчетно-кассовое обслуживание; депозиты; международные расчеты и операции; платежные карты; кредиты: овердрафт по счетам субъектов хозяйственной деятельности; инвестиционные кредиты; проектное финансирование; финансирование оборотного капитала; иностранные кредитные линии; кредиты по программе энергоэффективности ЕБРР; проект по энергоэффективности со Всемирным банком; совместная с ЕИБ Программа кредитования МСП и учреждений со средней капитализацией; кредитования с помощью платежных карточек.

АО «Укрэксимбанк» занимает одно из лидирующих мест на рынке кредитования предприятий всех отраслей экономики. Банк активно кредитует предприятия реального сектора экономики, а именно предприятия промышленности, оптовой и розничной торговли; сферы услуг, строительства, сельского хозяйства. По объемам кредитования корпоративных клиентов Банк занимает третье место среди банков Украины и входит в пятерку крупнейших банков Украины. Банк предоставляет своим клиентам широкий спектр кредитных продуктов - от обычных кредитов и гарантий до международных кредитных линий и торгового финансирования. Предлагая кредитные услуги, банк применяет высокие стандарты обслуживания и индивидуальный подход к каждому клиенту, исходя из его потребностей, особенностей деятельности, и помогает ему в определении и выборе наиболее приемлемого способа финансирования или соответствующей кредитной услуги.

Для реализации планов АО «Укрэксимбанк» предлагает: широкий ассортимент кредитных продуктов и гибкий подход к клиентам; широкие возможности выбора источников финансирования и валют кредитования; работу в рамках Генерального соглашения, которое заключается на длительный срок и позволяет сократить сроки рассмотрения отдельных кредитных проектов, минимизировать расходы заемщиков, связанные с оформлением договоров обеспечения; возможность использования систем дистанционного обслуживания для ускорения документооборота между банком и клиентами по кредитным операциям.

Итак, динамичное развитие банковской системы за последние годы дает основания для осторожного оптимистического прогноза на будущее. Структура банковского кредитования останется достаточно устойчивой. Основную долю кредитов должны составлять ссуды, предоставленные субъектам хозяйствования, будет увеличиваться удельный вес долгосрочных кредитов, а также ссуд, предоставленных населению. Учитывая необходимость повышения уровня надежности, финансовой устойчивости и конкурентоспособности банков на внутреннем и международных рынках, необходимо принять меры по:

- повышение эффективности контроля за деятельностью банков, достижения полного соответствия Базельским принципам элективного банковского надзора, предполагает совершенствование действующего законодательства и нормативно-правовых актов НБУ;
- внедрение оценки банковской деятельности на консолидированной основе и с учетом рисков;
- оптимизации структуры активов, исходя из задач обеспечения финансовой устойчивости банков и их положительного влияния на развитие реального сектора экономики;
- повышение доходности банковских операций, ориентации на доходы от кредитования и обслуживания реального сектора экономики и снижение затрат за счет повышения;
- совершенствование действующего законодательства Украины по вопросам кредитования, усиления защиты прав и интересов кредиторов; повышение ответственности участников договорных отношений за надлежащее исполнение своих обязательств, предоставления недостоверных данных о финансовом состоянии заемщика.

Исследования показали, что в области законодательного регулирования менеджмента кредитного механизма существуют определенные проблемы, что было подтверждено результатами осмотра кредитного рынка банковской системы Украины.

Выводы. Таким образом, банковские ресурсы - это основа деятельности любого банка, поскольку от их формирования зависят масштабы его деятельности и объемы получаемых доходов. Каждая операция банков, осуществление которой связано с изменением объема и состава его ресурсов, приносит доходы или расходы. Поэтому понимание сущности, функций и источников образования надежных банковских ресурсов позволяет адекватно проанализировать реальную ситуацию в банковском секторе Украины. Роль кредитных ресурсов является чрезвычайно важной для коммерческих банков, поскольку от их объемов зависит успешность и прибыльность деятельности банков, конкурентное положение на рынке, а также развитие экономической системы государства в целом.

По источникам формирования ресурсы делятся на собственные, заемные и привлеченные. Среди источников формирования кредитных ресурсов банков Украины наибольшую долю составляют кредитные ресурсы, привлеченные на межбанковском кредитном рынке, и депозитные вклады. Основным источником привлеченных ресурсов являются депозитные операции и услуги банков. Правильная и эффективная организация привлечения ресурсов необходима для обеспечения нормальной банковской деятельности. Эти обстоятельства обуславливают необходимость дальнейшего изучения теоретических взглядов по формированию ресурсов коммерческих банков, а также совершенствования ресурсной политики банков с целью развития отечественной банковской системы и приближения ее к мировому уровню.

Кредитование корпоративного бизнеса является одним из приоритетных направлений деятельности АО «Укрэксимбанк» и базируется на принципах партнерства, способствует развитию экономики Украины и бизнеса клиентов. Размер суммы кредита (лимита кредитной линии), сроки кредитования, графики предоставления кредитных средств и погашения кредитов и другие условия кредитования определяются с учетом особенностей кредитного проекта, вида деятельности предприятия, объемов производства и реализации продукции, поступлений на счета заемщика, кредитоспособности заемщика, наличия обеспечения . В общем, банковская система Украины достаточно хорошо обеспечена кредитными ресурсами, однако их направления идет преимущественно на покупку ОВГЗ, а не на кредитование инвестиционных потребностей национальной экономики, что приводит продолжение во времени финансово-экономического кризиса национальной экономики.

СПЕЦИФИКА ФИНАНСИРОВАНИЯ СИСТЕМ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ. ОПЫТ РАЗВИТЫХ СТРАН

МИРОН Оксана, д.э.н., конференциар (доцент),
Государственный Университет «Богдан Петричейку Хашдеу», г. Кахул

КОБЗАРЬ Людмила, доктор хабилитат, профессор,
Молдавская Академия Экономических Знаний (*ASEM*)

Abstract: *Health systems in the most developed countries are aimed at providing a wide range of services to the entire population, while ensuring high standards of quality of care, equity and compliance needs. Consideration of the experience of some of the most developed countries would follow the general trends of development planning and financing of modern health care systems, as well as to adopt and adapt the most appropriate methods of medical care in the Republic of Moldova.*

Лауреат Нобелевской премии по экономике, Теодор Шульц, утверждал, что качественный состав населения является решающим фактором для развития экономики. Исходя из его работ, инвестирование в здоровье положительно влияет на продуктивность экономики и её развитие, что в свою очередь способствует повышению уровня жизни и соответственно здоровья населения. В данном процессе важнейшую роль играет система здравоохранения и способы её финансирования.

Для подробного освещения различных видов систем здравоохранения, необходимо просмотреть и проанализировать определение данного понятия.

Наиболее ранние определения систем здравоохранения основывались на взаимодействии различных сил действующих внутри системы, экономических отношениях и финансовых потоков.

В своих ранних работах Джон Роберт Эванс выявил 4 основные группы действующих лиц в системе здравоохранения:

- население
- медицинские учреждения
- финансирующие организации
- правительство, в качестве регулирующего органа.

Специалисты из Организации Экономического Сотрудничества и Развития определили системы здравоохранения с точки зрения финансовых потоков между населением и медицинскими учреждениями, а также способов оплаты за оказанные медицинские услуги.

Данная группа специалистов выделяет 7 основных видов финансирования систем здравоохранения:

- **Добровольное страхование**:
    1. Частное компенсационное страхование
    2. Частное договорное страхование
    3. Частное смешанное страхование
- **Обязательное страхование (финансирование за счёт налогов):**
    1. Государственное компенсационное страхование
    2. Государственное договорное страхование
    3. Государственное смешанное страхование
- **Добровольная непосредственная оплата медицинских услуг населением.**[1]

Более позднее определение, предложенное ВОЗ (Всемирной Организацией Здравоохранения) описывает системы здравоохранения как совокупность всех видов деятельности, направленных на укрепление, восстановление и сохранения здоровья, в том числе на справедливое и адекватное финансирование.

[1] Rifat Atun, Nata Manabde, Системы здравоохранения и системное мышление., В: Системы здравоохранениея и проблемы инфекционных заболеваний. Опыт Европы и Латинской Америки. Европейская обсерватория по системам и политике здравоохранения, 2008, стр.129-148 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/98394/E91946R.pdf

Именно адекватное и корректное финансирование системы здравоохранения подразумевает соответствие ожиданиям населения и справедливое распределение оплаты медицинских услуг.[1]

Системы здравоохранения в большинстве развитых стран с высоким уровнем доходов населения нацелены на оказание широкого спектра услуг всему населению, гарантируя при этом соблюдение высоких стандартов качества оказываемой помощи, справедливости и соответствия потребностям.

Рассмотрение опыта некоторых наиболее развитых стран позволит проследить общие тенденции развития планирования и финансирования современных систем здравоохранения, а также перенять и адаптировать наиболее приемлемые методы организации оказания медицинской помощи в Республике Молдова.

Канада.

Система здравоохранения Канады управляется на трёх уровнях: федеральном, уровне провинций или территорий и на региональном уровне. Система всеобщих схем однократных выплат, известных как Medicare, покрывающих медицинские услуги на каждой территории (провинции) и определённых Федеральным Актом Канады о здравоохранении, принятом в 1984 году, финансируются в основном из общих налоговых поступлений в бюджет федерации и провинций. Медицинская помощь оказывается как частными (коммерческими и некоммерческими), так и государственными учреждениями. Ответственность за оказание медицинской помощи населению лежит на провинциях, а Федеральное Правительство через Департамент Здравоохранения Канады направляет финансовые фонды в провинции для обеспечения оказания медицинской помощи, принимая во внимание то , что провинции в свою очередь придерживаются принципов вышеупомянутого Акта о здравоохранении Канады.[2]

Правительство Канады также финансирует и руководит службами здравоохранения для особых групп населения, таких как вооружённые силы, ветераны, иммигранты и зарегистрированные представители «первой нации», коренного населения, а также занимается национальными проблемами здравоохранения и решает национальные проблемы по охране здоровья, предоставляя гранты провинциям и финансируя научные исследования в области здравоохранения.

В последние годы процесс планирования оказания медицинской помощи подвергался дальнейшей децентрализации путём создания региональных управлений здравоохранения (RHA). Процесс децентрализации включал передачу полномочий по планированию, составлению бюджета и принятию решений в зависимости от уровня провинции и RHA.[3]

RHA являются ответственными за распределение финансовых ресурсов и оказание медицинской помощи как по месту жительства так и в лечебных учреждениях. Находясь на промежуточном уровне между Министерством Здравоохранения и провайдерами медицинских услуг RHA имеют мандат на планирование финансирования и координацию оказания медицинской помощи множеством существующих медицинских учреждений в пределах конкретной географической зоны.

На данный момент система управления и финансирования здравоохранением в Канаде подвергается дальнейшим преобразованиям, направленным на усиление специфики организации RHA в зависимости от региональных приоритетов и одновременную интеграцию данных организаций в общенациональную программу защиты здоровья населения, проводимую Федеральным Правительством Канады.[4]

Дания.

Основным отличительным признаком системы здравоохранения Дании, финансируемой из налоговых поступлений, является высокая степень децентрализации организации

[1] Rifat Atun, Nata Manabde, Системы здравоохранения и системное мышление., В: Системы здравоохранениея и проблемы инфекционных заболеваний. Опыт Европы и Латинской Америки. Европейская обсерватория по системам и политике здравоохранения, 2008, стр.129-148 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/98394/E91946R.pdf

[2] Marchildon G. Health systems in transition: Canada. Copenhagen: WHO Regional office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2005

[3] The Standing Senate Committee on Social Affairs Science and Technology.The health of Canadians: the federal role (Final report vol 6). Available from http://www.parl.gc.ca/37/2/parlbus/commbus/senate/com-e/soci-e/rep-e/repoct02vol6-e.htm Accessed 5 July 2006

[4] Stefanie Ellet, Ellen Nolte, Sarah Thomson, Nicolas Mays, International Healthcare Comparisons Network. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта. Европейская обсерватория по системам здравоохранения, М. – Реал Тайм, 2009, - 64 с.

медицинской помощи. Почти все службы финансируются государством, кроме нескольких коммерческих больниц в Капенгагене. Планирование финансирования оказания медицинской помощи ведётся главным образом на региональном и муниципальном уровнях и включает в себя заключение соглашений между соответствующим органом власти и ассоциациями поставщиков услуг. Структурная реформа 2007 года повлекла за собой частичное перераспределение ответственности, а именно: за финансирование и организацию большинства направлений оказания медицинской помощи стали ответственны регионы, а муниципалитеты приняли на себя ответственность по профилактическим мерам и программам укрепления здоровья.[1]

Бюджеты больниц формируются согласно контракту с региональной властью. Кроме того, в последнее время больницы всё больше получают средств от оплаты их услуг и в связи с этим были внедренны такие механизмы гарантии расходов, как потолок обьёмов расходования и системы взаиморасчётов между больницами и между регионами.

Планирование финансирования на региональном и муниципальном уровнях всё более и более усложняется по мере того, как Правительство Дании, стремясь расширить выбор для пациентов, позволило обращаться за медицинской помощью в другие регионы. Это может негативно сказаться на финансовой определённости в регионах, поскольку число пациентов и необходимых услуг может стать менее предсказуемым.[2]

Великобритания.

Оказание медицинской помощи финансируется в основном за счёт общих налогов , а дополнительным источником финансирования являются отчисления из государственного медицинского страхования – взносы, которые уплачиваются как работодателями так и работниками. Медицинская помощь финансируется государством главным образом в виде обеспечения заработной платы врачей и медицинских сестёр в лечебных учреждениях, принадлежащих государству(Фондам и Трастовым фондам Национальной службы Здравоохранения - NHS), а также независимых врачей общей практики. В системе здравоохранения Великобритании, координируемой Национальной службой здравоохранения, участвуют государственные, частные и добровольные медицинские учреждения, в связи с чем, некоторые виды медицинской помощи, финансируемой государством, могут оказываться частными или добровольными поставщиками медицинских услуг.[3]

Как планирование финансирования , так и система оказания медицинской помощи в Великобритании имеют иерархическую структуру. Министерство здравоохранения разрабатывает общую схему политики здравоохранения по всем направлениям. Стратегические Управления Здравоохранения(SHA), учреждённые в 2002 году осуществляют стратегическое руководство на местах, а Фонды первичной медико-санитарной помощи(PCT), так же учреждённые в 2002 году и ответственные за обслуживание населения определённой географической территории, оплачивают услуги медицинских служб, исходя из потребностей местного населения. [4]В большинстве случаев это выражается в заключении договоров на предоставление услуг общей практики, которые оказываются независимыми врачами, а также посредством заключения соглашений с лечебными учреждениями, основанных на платежах за предоставленные медицинские услуги. Фонды первичной помощи(PCT) могут сами оказывать некоторые виды медицинской помощи по месту жительства, поскольку около 85% бюджета NHS в настоящее время направляется Министерством здравоохранения на финансирование PCT.[5]

Последние изменения в системе здравоохранения Великобритании были произведены в 2006 году и выражались в сокращении количества Стратегических Управлений Здравоохранением (SHA) с 28 до 10, а также Фондов первичной помощи(PCT) с 302 до 152, в рамках организационного реструктурирования Национальной службы Здравоохранения (NHS).[6]

[1] Шишкин С.В. «О развитиии медицинского страхования за рубежом»Вопросы экономики и управления для руководителей здравоохранения №9,2005г.,с.69-76.) http://www.rosmedstrah.ru/articles.php?id=428&show=1&theme=3

[2] Strandberg-Larsen M., Bernt Nielsen M., Vallgårda S., Krasnik A., Vrangbaek K. Denmark: Health system review. Health Systems in Transition. Forthcoming

[3] Department of Health. Health reform in England: update and next steps. London: Department of Health, 2005

[4] Stefanie Ellet, Ellen Nolte, Sarah Thomson, Nicolas Mays, International Healthcare Comparisons Network. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта. Европейская обсерватория по системам здравоохранения, М. – Реал Тайм, 2009, - 64 с.

[5] Department of Health. Health reform in England: update and next steps. London: Department of Health, 2005

[6] Department of Health. Autumn performance report 2004. London: Stationery Office, 2004

В отличие от других стран в Великобритании трастовые фонды NHS обладают большей свободой в финансовом плане. В частности им разрешается привлекать средства из частного и государственного сектора и реинвестировать любую прибавочную стоимость, полученную от своей деятельности. Наблюдатель или «монитор», специалист занимающий введённую в 2004 году новую должность, выдающий лицензии «высокоэффективным» фондам NHS на право функционировать в качестве трастовых фондов, устанавливает «благоразумный предел заимствования» для каждого трастового фонда отдельно, причём лимит основывается на оценке способности траста погасить заём. Заимствование на частном финансовом рынке поддерживается «условиями займа», учреждёнными Министерством Здравоохранения, которые предоставляют трастовым фондам подтверждение их кредитоспособности.[1]

Таким образом трастовые фонды Национальной службы Здравоохранения (NHS) становятся полноправными участниками финансового рынка Великобритании, выражая тем самым новейшие тенденции в развитии финансирования национальных систем здравоохранения.

Франция.

Система здравоохранения Франции финансируется в основном за счёт социального медицинского страхования(SHI) – Securite Sociale – и налоговых поступлений и обеспечивает всестороннее покрытие потребностей всех жителей страны. Медицинская помощь осуществляется как государственными, так и частными поставщиками медицинских услуг, при этом амбулаторная помощь (общей практики и специализированная) в основном оказывается в кабинетах-бюро врачей. Больницы имеются как государственные, так и частные, причём государственные больницы делятся на региональные, общие или местные, в зависимости от размера и уровня специализации.[2]

Система финансирования здравоохранения Франции постепенно децентрализируется на региональный уровень и управление оказанием медицинской помощи, включая финансирование в рамках системы SHI, было в большей степени передано от центрального Правительства регионам. В то же время регионам были предоставлены более широкие полномочия путём создания 22 региональных агенста, подобных канадским RHA, agencies regionales d hospitalisation – ARHs, в настоящее время ответсвенным за финансирование больничных учреждений. Это не относится к амбулаторной помощи, но в настоящий момент существуют планы повысить роль ARHs , разрешив им осуществлять надзор и в данной области. Из-за опасений по поводу того, что децентрализация может усилить потенциальное неравенство между регионами, Министерство Здравоохранения Франции оставило за собой функцию контроля над некоторыми секторами охраны здоровья, а так же функцию установления точного комплекса медицинских услуг, которые должны предоставляться в регионах.[3]

Ответственность за распределение финансовых ресурсов и потенциала оказания медицинской помощи распределяется между центральным Правительством, представленным Министерством Здравоохранения и ARHs.

Начиная с 2005 года Стратегические планы формируют правовую основу целевых соглашений между больницами и ARHs в соответствующем регионе и определяют ответственность каждой больницы относительно обьёма и специфики оказываемых услуг. Данные соглашения заключаются сроком на 3-5 лет и требуют получения одобрения со стороны ARHs.

На данный момент в системе здравоохранения Франции прослеживается чёткие тенденции привязки финансирования оказания медицинской помощи к потребностям местного населения и децентрализации процесса планирования и использования финансовых ресурсов, направленных на предоставление медицинских услуг в соответствующих регионах.[4]

---

[1] Department of Health. Improvement, expansion and reform: the next 3 years priorities and planning framework 2003–2006. London: Department of Health, 2002

[2] Sandier S., Paris V., Polton D. Health care systems in transition: France.Copenhagen: WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2004

[3] Republique Francaise. Projet de loi de financement de la Securite sociale 2005. Available from http://www.sante.gouv.fr/htm/dossiers/plfss/2005/annexe/annc.pdf, Accessed 5 May 2006

[4] Stefanie Ellet, Ellen Nolte, Sarah Thomson, Nicolas Mays, International Healthcare Comparisons Network. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта. Европейская обсерватория по системам здравоохранения, М. – Реал Тайм, 2009, - 64 с.

Германия

Система здравоохранения Германии финансируется главным образом через систему социального медицинского страхования(SHI), основанную на поступлениях от работадателей и работающих по найму. Системой SHI охвачено 88% населения, около 10 % имеют дополнительные частные медицинские страховки, а менее 1 % не охвачены никакими формами медицинского страхования.[1] Пользователям медицинских услуг предоставлено право свободного выбора (по контракту) поставщиков как амбулаторной так и стационарной помощи, а с 1996 года и доступа к фондам социального обеспечения по болезни.

В последние годы ситуация в сфере оказания медицинских услуг постепенно меняется. Доля частных коммерческих больниц в последнее время неуклонно возрастала, определив стабильную тенденцию дальнейшего роста в будущем. [2]

Управление «сектором здравоохранения Германии осуществляется федеральным правительством, федеральными землями и корпоративными структурами. Ответственность сторон установлена в Социальном Кодексе, содержащем основные правила регулирования системы социального медицинского страхования Германии». В соответствии с упомянутым документом управление в сфере здравоохранения характеризуется децентрализацией ответственности и включает множество действующих лиц.

Федеральный объединённый комитет, наивысший орган самоуправляемой системы здравоохранения Германии, учреждённый в 2004 году и ответственный за принятие решений, проводит переговоры и устанавливает минимальные объёмы для некоторых медицинских услуг, которые больницы обязаны проводить для того , чтобы иметь право на получение денежного возмещения. Это является юридически обязательным для всех определённых видов услуг, оказываемых больницей в рамках установленной законом системы социального медицинского страхования.

В соответствии с Федеральным актом о финансировании больниц от 1972 года, каждый регион должен обеспечить стабильное финансирование всех больниц на своей территории согласно больничному плану и должен гарантировать, что больничная помощь удовлетворяет потребности населения по приемлемой цене при наличии разнообразия достойных поставщиков медицинских услуг. Актом о финансировании больниц так же введён принцип «двойного финансирования» для больниц, оказывающих неотложную помощь, что предусматривает инвестирование, финансируемое как на уровне регионов, так и на федеральном уровне (через налогообложение), в то время как оперативные расходы оплачиваются фондами медицинского страхования или частными пациентами в виде компенсаций от частных страховых компаний.

В рамках федерального законодательства, каждый регион разрабатывает свое законодательство для больниц, которое включает специфическое для конкретного региона законодательство, больничный план и программы инвестиций. В связи с этим в различных субъектах федерации (регионах/ землях) характер, рамки и методы финансирования могут значительно различаться. [3]

Это является основным недостатком децентрализованной системы здравоохранения Германии. В настоящее время регулирование системы финансирования здравоохранения на федеральном уровне незначительно и ограничено вопросами соблюдения качества, однако предполагается, что в будущем возрастёт роль Федерального Обьединённого Комитета в вопросах финансирования оказания медицинской помощи. [4]

Италия

Медицинская помощь в Италии финансируется главным образом из национальных и региональных налоговых поступлений и регулируется Национальной Службой

[1] Busse R., Riesberg A. Health care systems in transition: Germany. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2004

[2] Statistisches Bundesamt. Grunddaten der Krankenhauser 2005. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2006. Available from: https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1019676&CSPCHD=0001000100014306yllll0000553427881, Accessed 27 July 2007

[3] Muller U., Offermann M. Krankenhausplanung im DRG-System. Expertenbefragung des Deutschen Krankenhausinstituts. Dusseldorf: Deutsches Krankenhausinstitut, 2004

[4] Stefanie Ellet, Ellen Nolte, Sarah Thomson, Nicolas Mays, International Healthcare Comparisons Network. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта. Европейская обсерватория по системам здравоохранения, М. – Реал Тайм, 2009, - 64 с.

Здравоохранения. Ответственность за организацию и финансирование медицинской помощи лежит на 19 регионах и двух автономных провинциях. Они располагают существенными законодательными, административными и регуляторными полномочиями, а последовательная политика Правительства в последние годы значительно укрепила их автономию.[1]

Регионы получают доходы для государственных служб, в том числе и для медицинской помощи, путём сбора региональных налогов и средств пользователей за медицинские услуги. Механизм фискального уравнивания, представленный в виде существования Национального Фонда Солидарности, позволяет переводить национальные фонды (в настоящее время 25,7% от полученного национального налога на добавочную стоимость) в регионы, поддерживая те из них, которые самостоятельно не способны обеспечить достаточное финансирование.[2]

Региональные департаменты здравоохранения осуществляют надзор за оказанием медицинской помощи, предоставляемой местными медицинскими учреждениями, фондами государственных больниц и частными аккредитованными больницами в пределах своих регионов. Они устанавливают законодательные рамки, в которых функционируют поставщики услуг, и осуществляют мониторинг их деятельности в отношении качества и эффективности оказания медицинских услуг. Таким образом, Региональные департаменты здравоохранения являются ответственными за управление финансовыми ресурсами, выделенными Министерством Здравоохранения и полученными из региональных налоговых поступлений. Распределение национальных фондов осуществляется по сложной формуле с учётом численности населения, его возрастного состава, заболеваемости, межрегиональной миграции и данных о расходах на медицинскую помощь за прошедшие годы.

В регионах за организацию большинства медицинских услуг ответственны местные учреждения здравоохранения(Aziende Sanitarie Locali, ASL)[3]. ASL обладают значительной самостоятельностью в управлении финансовыми ресурсами и организации медицинских служб, и в тоже время руководствуются рамками планов определёнными центральными и региональными департаментами здравоохранения. Общее число ASL постепенно было снижено с 659 в 1978 году до 195 в 2007 году, отражая давление необходимости усиления административной эффективности системы здравоохранения Италии.[4]

Нидерланды

Организация здравоохранения в Нидерландах представляет собой повышенный интерес для изучения возможностей модернизации системы оказания медицинской помощи из-за проводимых в настоящий момент реформ в данной области.

Система оказания медицинской помощи переживает серьёзный процесс реструктуризации, начавшийся с реформы 2006 года, в результате которой медицинское страхование стало обязательным для всех жителей страны. Согласно проведённой реформе, жители страны имеют право на получение одинакового для всех полного пакета медицинских услуг, который они покупают у частных медицинских страховых компаний. Ссуществует возможность выбора и добровольного страхования, которое покрывает дополнительные услуги.[5]

Ключевой чертой голландской системы является децентрализованный подход во многих областях, включая и медицинскую помощь. Правительство устанавливает законодательную основу, но большинство решений, касающихся медицинской помощи, является предметом переговоров между корпоративными участниками, включая представителей медицинской профессии, страховых компаний и иногда пациентов, а также представителей национальных или региональных структур.

В Нидерландах также выработан уникальный тип регулируемого рынка медицинской помощи, где правительство несёт общую ответственность за систему здравоохранения, тогда как организации по оказанию медицинской помощи оставлены на рынке, но при этом они подлежат надзору со стороны Правительства и подчинённых ему органов (Совета учреждений

[1] France G., Taroni F. Starting down the road to targets in health. The case of Italy. European Journal of Public Health 2000;10: S25–29
[2] France G., Taroni F. The evolution of health-policy making in Italy. Journal of Health Politics, Policy and Law 2005;30: 169–187
[3] Donatini A., Rico A., D’Ambrosio M.G. et al. Health care systems in transition: Italy. Copenhagen: European Observatory on Health Care Systems, 2001
[4] Stefanie Ellet, Ellen Nolte, Sarah Thomson, Nicolas Mays, International Healthcare Comparisons Network. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта. Европейская обсерватория по системам здравоохранения, М. – Реал Тайм, 2009, - 64 с.
[5] Scientific and Practic Centre of Health and Health Management, *Health Status in Moldova.* 2001, UNICEF: Chisinau

медицинской помощи Нидерландов). Реформа 2006 года допускает дальнейшее расширение автономии поставщиков услуг и страховых компаний в организации медицинской помощи. Однако, если работа системы нарушается, то Правительство имеет право аннулировать решения корпоративных действующих лиц.[1]

Новая Зеландия

Система здравоохранения Новой Зеландии финансируется за счет общих налоговых поступлений и дополнительно из средств, собранных за оплату медицинских услуг и обязательного социального страхования травм и несчастных случаев. Согласно Акту Новой Зеландии «Об общественном здравоохранении и помощи инвалидам» 2000 г. ответственность за организацию и планирование большинства служб медицинской и социальной помощи была передана от центрального Правительства 21 новообразованной администрации регионов – региональным советам по здравоохранению (DHB). Этот Акт также упразднил Администрацию по финансированию здравоохранения, которая ранее несла ответственность за распределение ресурсов для оказания медицинской помощи и оплату услуг на национальном уровне[2].

Большинство членов DHB избирается общедоступным голосованием. Они отчитываются перед избирателями и в обязательном порядке перед Министерством здравоохранения. Региональные советы ответственны за управление финансовыми ресурсами и оплату финансируемых государством медицинских услуг и долгосрочного лечения в своих регионах. Они владеют и управляют государственными больницами неотложной помощи и психиатрическими больницами, оказывающими в основном вторичную и третичную помощь.[3] Существуют также и некоторые частные больницы, которые заключают контракты с региональными советами или работают независимо (главным образом в области избирательной хирургии и лабораторных услуг).

DHB также оплачивают все больше услуг первичной медицинской помощи, заключая контракты с негосударственными «организациями первичной медицинской помощи» (PHO), функционирующими, исходя из числа обслуживаемых больных, и которые были учреждены в 2002 г., после принятия Стратегии первичной медицинской помощи 2001 г. 81 PHO образуют области оказания первичной помощи с государственным финансированием и субсидируют доступ к врачам общей практики за низкую плату, охватывая 93% населения (на июль 2005 г.). Членство в таких организациях для пациентов и поставщиков медицинских услуг добровольное. Однако Правительство создало мощные финансовые стимулы для поставщиков первичной медицинской помощи для их вступления в эти организации путем предоставления дополнительного финансирования (помимо рамок, ограниченных Стратегией первичной медицинской помощи), направленного на устранение существующего неравенства в предоставлении медицинской помощи, и ее использования, которое проводится через эти организации.[4]

Накопление и изучение опыта развития многочисленных систем здравоохранения и в особенности способов из финансирования позволяет выявить общую картину изучаемого процесса. Для систематизации накопленных данных и для более наглядного представления о способах организации планирования и осуществления финансирования здравоохранения в развитых странах приводится таблица 1.

Рассмотрев специфику организации и финансирования систем здравоохранения в наиболее развитых странах, можно отметить следующее:

- На современном этапе развития, большинство вышеперечисленных стран столкнулись с необходимостью усовершенствования существовавшей до последнего времени системы финансирования здравоохранения.

[1] Stefanie Ellet, Ellen Nolte, Sarah Thomson, Nicolas Mays, International Healthcare Comparisons Network. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта. Европейская обсерватория по системам здравоохранения, М. – Реал Тайм, 2009, - 64 с.

[2] Ministry of Health. The Primary Health Care Strategy Wellington: MoH, 2001. Available from http://www.moh.govt.nz, Accessed 24 July 2006.

[3] French S., Old A., Healy J. Health care systems in transition: New Zealand. Copenhagen: European Observatory on Health Care Systems, 2001.

Таблица 1. Обзор финансирования и управления системами здравоохранения в некоторых развитых странах и в Республике Молдова.

Страна	Способ аккумулирования денежных ресурсов для финансирования системы здравоохранения	Уровни управления системой здравоохранения (распределение финансирования)	Ответственные органы	Основная ответственность за планирование
Канада	финансируются в основном из общих налоговых поступлений в бюджет федерации и провинций.	управляется на трёх уровнях: федеральном, уровне провинций или территорий и на региональном уровне	региональные управления здравоохранения (RHA)	Ответственность за планирование лежит на провинциях/ территориях, в ряде случаев, в рамках общенациональных структур, с участием местных органов власти
Дания	финансируется государством из налоговых поступлений	на региональном и муниципальном уровнях	муниципалитеты и больницы в регионах	Планирование различных областей оказания медицинской помощи осуществляется в регионах и муниципалитетах при некотором контроле со стороны центра
Великобритания	в основном за счёт общих налогов , а дополнительным источником финансирования являются отчисления из государственного медицинского страхования – взносы, которые уплачиваются как работодателями так и работниками.	на национальном и региональном уровнях	Трастовые фонды Национальной службы Здравоохранения – NHS, Стратегические Управления Здравоохранения(SHA), Фонды первичной медико-санитарной помощи(PCT)	Национальное и региональное планирование ведется под руководством центрального правительства с участием местных органов власти
Франция.	финансируется в основном за счёт социального медицинского страхования(SHI) и налоговых поступлений	постепенно децентрализируется на региональный уровень	Министерство Здравоохранения и ARHs, региональные агентства	Региональные госпитальные агентства планируют больничную помощь в рамках схемы, установленной на центральном уровне, при консультировании с региональными заинтересованными сторонами
Германия	финансируется главным образом через систему социального медицинского страхования(SHI), основанную на поступлениях от работодателей и работающих по найму	осуществляется федеральным правительством, федеральными землями и корпоративными структурами	Федеральный объединённый комитет, больницы	Администрация земель (субъектов федерации) планирует объем ока зания больничной помощи на основе регионального и национального законодательства и при консультировании с региональными заинтере-сованными сторонами
Италия	из национальных и региональных налоговых поступлений	регулируется на национальном и на региональном уровне	Национальная Служба Здравоохранения, Региональные департаменты	Планированием оказания медицинской помощи (главным образом стационарной)

			здравоохранения, местные учреждения здравоохранения ASL	занимаются региональные власти, руководствуясь национальным планом по охране здоровья
Нидерланды	через медицинское страхование, которое стало обязательным для всех жителей страны	в основном на региональном уровне	Правительство, Совет учреждений медицинской помощи Нидерландов	Региональные организации по оказанию услуг планируют неотложную больничную помощь (план подлежит утверждению центральными органами власти)
Новая Зеландия	финансируется за счет общих налоговых поступлений и дополнительно из средств, собранных за оплату медицинских услуг и обязательного социального страхования травм и несчастных случаев	в основном на региональном уровне	региональные советы по здравоохранению (DHB)	Ответственность за планирование разделяют центральные органы власти и региональные советы по здравоохранению (DHB)
Республика Молдова	за счёт общих налогов и из взносов обязательного медицинского страхования, которые уплачиваются как работодателями, так и работниками.	на национальном уровне	Министерство Здравоохранения, Районные центры здоровья	Ответственность за планирование разделяют центральные и местные органы власти

Источник: разработано авторами.

- Ни одна из современных систем здравоохранения и организации их финансирования, не является ярким представителем классических систем финансирования медицинской помощи(системы Бевериджа, Бисмарка или американской системы), включая в себя и эффективно применяя на практике комбинации элементов классических систем. Исключением является Германия, до сих пор придерживающаяся принципов бисмаркской системы финансирования здравоохранения, но и она предпринимает определённые шаги в совершенствовании данной системы.
- Наблюдается стабильная тенденция к децентрализации управления финансовыми ресурсами в области оплаты оказания медицинских услуг. Это происходит повсеместно через создание региональных агентств, подчинённых как правило Министерству Здравоохранения, которые планируют и распределяют финансовые потоки в регионах, в зависимости от местных потребностей населения, степени заболеваемости, географических и миграционных особенностей региона.

Примеры описанных стран отражают всю сложность финансовой задачи, стоящей перед правительством нашей страны, по согласованию ответственности за предоставление населению справедливой и экономически доступной медицинской помощи при проведении политики децентрализации и конкуренции в отношении поставщиков медицинских услуг.

Опыт финансирования национальных систем здравоохранения, а также изучение современных тенденций изменения рынка медицинского страхования позволят провести необходимые преобразования в отечественной системе здравоохранения для поддержания необходимого уровня финансирования и разработки собственной оптимальной системы оплаты медицинских услуг.

Список использованной литературы:

1. Marchildon G. Health systems in transition: Canada. Copenhagen: WHO Regional office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2005
2. Rifat Atun, Nata Manabde, Системы здравоохранения и системное мышление., В: Системы здравоохранениея и проблемы инфекционных заболеваний. Опыт Европы и Латинской Америки. Европейская обсерватория по системам и политике здравоохранения, 2008, стр.129-148 http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0006/98394/E91946R.pdf
3. The Standing Senate Committee on Social Affairs Science and Technology.The health of Canadians: the federal role (Final report vol 6). Available from http://www.parl.gc.ca/37/2/parlbus/commbus/senate/com-e/soci-e/rep-e/repoct02vol6-e.htm Accessed 5 July 2006
4. Stefanie Ellet, Ellen Nolte, Sarah Thomson, Nicolas Mays, International Healthcare Comparisons Network. Основы политики. Планирование оказания медицинской помощи. Обзор международного опыта. Европейская обсерватория по системам здравоохранения, М. – Реал Тайм, 2009, - 64 с.
5. Шишкин С.В. «О развитиии медицинского страхования за рубежом»Вопросы экономики и управления для руководителей здравоохранения №9,2005г.,с.69-76.) http://www.rosmedstrah.ru/articles.php?id=428&show=1&theme=3
6. Strandberg-Larsen M., Bernt Nielsen M., Vallgårda S., Krasnik A., Vrangbaek K. Denmark: Health system review. Health Systems in Transition. Forthcoming
7. Department of Health. Health reform in England: update and next steps. London: Department of Health, 2005
8. Department of Health. Autumn performance report 2004. London: Stationery Office, 2004
9. Department of Health. Improvement, expansion and reform: the next 3 years priorities and planning framework 2003–2006. London: Department of Health, 2002
10. Sandier S., Paris V., Polton D. Health care systems in transition: France.Copenhagen: WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2004
11. Republique Francaise. Projet de loi de financement de la Securite sociale 2005. Available from http://www.sante.gouv.fr/htm/dossiers/plfss/2005/annexe/annc.pdf, Accessed 5 May 2006
12. Busse R., Riesberg A. Health care systems in transition: Germany. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2004
13. Statistisches Bundesamt. Grunddaten der Krankenhauser 2005. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, 2006. Available from: https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1019676&CSPCHD=0001000100014306ylll000553427881, Accessed 27 July 2007
14. Muller U., Offermann M. Krankenhausplanung im DRG-System. Expertenbefragung des Deutschen Krankenhausinstituts. Dusseldorf: Deutsches Krankenhausinstitut, 2004
15. France G., Taroni F. Starting down the road to targets in health. The case of Italy. European Journal of Public Health 2000;10: S25–29
16. France G., Taroni F. The evolution of health-policy making in Italy. Journal of Health Politics, Policy and Law 2005;30: 169–187
17. Donatini A., Rico A., D’Ambrosio M.G. et al. Health care systems in transition: Italy. Copenhagen: European Observatory on Health Care Systems, 2001
18. Scientific and Practic Centre of Health and Health Management, *Health Status in Moldova.* 2001, UNICEF: Chisinau
19. Ministry of Health. The Primary Health Care Strategy Wellington: MoH, 2001. Available from http://www.moh.govt.nz, Accessed 24 July 2006.
20. French S., Old A., Healy J. Health care systems in transition: New Zealand. Copenhagen: European Observatory on Health Care Systems, 2001.

ЭТАПЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ ПЕНСИОННОЙ СИСТЕМЫ

ДРАБИК Оксана, аспирант,
Подольский Государственный Аграрно-Технический Университет,
заместитель начальника управления
Пенсионного фонда Украины в городе Каменец-Подольский и Каменец-Подольском районе,
Украина

Abstract: *The article carries out the stages and directions of the pension system reformation for the citizens of Ukraine that will allow inventing the new ways of its improvement. It is proved, that necessity in reforms realization is caused by such factors as a demographic and economic situation in Ukraine and world tendencies. Ukraine belongs to the states with a senescent population that creates the systematic worsening of relations between working citizens and citizens of retirement age that results in deformation in the pension system.*

It is discovered on the basis of analysis of foreign countries pension systems, that Ukraine uses positive experience of the European countries and builds its own economic mechanism of the pension provision, paying regard to the standard of living, demographic situation, investment constituent and pension politics of the state, resources and possibilities of national economy and long-term prospect.

Successful realization of reform of the national pension system needs time and solving of such important problems, as production raising, increasing of financial possibilities of the pension system, employment expansion of able to work population, reduction of unemployment, increase of salary, expansion of base of pension payments because of pension insurance for all legal entities and natural persons.

Keywords: *pensions, pension system, Pension fund, reform.*

В целом постановка проблемы и ее связь с важными научными и практическими задачами. Пенсии являются важным компонентом стратегии социально- экономического состояния государства, а ее совершенствование является необходимым условием для создания эффективной системы социальной защиты нетрудоспособного населения. Пенсионное обеспечение должно базироваться на принципах социальной справедливости и принципах страхования: все граждане имеют право на пенсии, но и граждане, которые платят более высокие взносы или рабочие, которые работают больше, чем другие, имеют право и должны получать более высокую пенсию.

Анализ последних исследований и публикаций, в которых обсуждались эти вопросы. Проблемы пенсионного обеспечения отражены в научных трудах многих экономистов. Значительный вклад в изучение этих проблем сделали В. Базилевич, Э. Либанова, Б. Зайчук, Б. Надточий, В. Шамрай, В. Скуративский, О. Романюк, С. Тютюнникова, В. Яценко, О. Палий, М. Шаповал, С. Калинина, О. Скучинский, В. Новиков, Л. Ткаченко. Однако, несмотря на широкий спектр проблем и вес значимости вклада ученых, следует отметить, что вопрос о формировании пенсионной системы требует более глубокого научно- теоретического изучения.

Формулировка целей статьи: анализ этапов реформирования пенсионной системы на основании использования положительного опыта европейских стран, принимая во внимание демографическую ситуацию, инвестиционную составляющую, ресурсы и возможности национальной экономики с целью разработки механизма пенсионного обеспечения, достижения устойчивого экономического развития и повышения уровня жизни населения.

Изложение основных материалов исследований. В настоящее время в Украине постепенно проводятся значительные пенсионные реформы. В то же время следует отметить, что реализация пенсионной реформы на уровне современных мировых стандартов возможна только при условии устранения основной проблемы, а именно заметного роста заработной платы и иных доходов. Это органически взаимосвязанные проблемы, которые могут быть решены только комплексно [1].

Не вызывает никаких сомнений то, что новая пенсионная система, процесс ее формирования, а также финансовые и экономические основы должны иметь под собой надлежащую правовую базу. Таким образом, в начале 2000-х годов был начат процесс создания

нормативно-правовой и организационно- технической базы пенсионного реформирования. Пенсионный фонд Украины стал мощным финансовым и социальным институтом в стране, сформировался его организационный и кадровый потенциал.

Каждый имеет право на обеспеченную старость. Это гарантирует статья 46 Конституции Украины [2]. Реализация этой гарантии в системе обязательного государственного социального страхования возможна за счет взносов большинства граждан, их работодателей и предприятий, учреждений и организаций, а также бюджетных и других источников.

Необходимо признать, что украинская пенсионная система сегодня практически не соответствует указанным принципам, является финансово-неустойчивой, не обеспечивает размер пенсии согласно трудового вклада для большинства граждан и в то же время создает льготные условия для значительного числа пенсионеров.

Старение населения является одной из самых больших проблем, которую испытывают пенсионные системы во всем мире. Конечно, пенсионные проблемы всегда вызывают острые политические дебаты, как в Соединенных Штатах Америки, Германии, Великобритании, России или массовые уличные протесты, как в Италии и Франции. В Украине пенсионные вопросы еще не вышли «на уровень Италии или Франции», но исследования показывают, что абсолютное большинство населения не удовлетворены существующей пенсионной системой. Вот именно этот вопрос занимает видное место в сложных переговорах с МВФ [3].

Верховная Рада 2 марта 2015 года приняла Закон Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о пенсиях» [4]. Закон предусматривает изменение законодательных норм, которые регулируют пенсионное обеспечение по трем основным блокам.

Первый блок касается выплаты пенсий пенсионерам, которые работают на «специальных» должностях. В частности это касается правительственных чиновников, прокуроров, судей, депутатов и некоторых других категорий работников.

Второй блок предусматривает порядок выплаты пенсий другим категориям пенсионеров. Для них, при условии работы, выплачивается 85% от размера назначенной пенсии.

Третий блок касается изменений в назначении льготных пенсий и пенсий за выслугу лет.

Одним из основных направлений реформы является увеличение пенсионного возраста. В Украине пенсионный возраст является одним из самых низких. Но и для Украины, где средняя продолжительность жизни мужчин – 60,4 лет, женщин – 70,6 лет [5], такой инструмент является сложным, потому что значительная часть населения просто не доживает до выхода на пенсию. Также не будет эффективным в этой ситуации и увеличение размера пенсионных взносов. Согласно оценкам Всемирного банка украинские предприниматели отчисляют около 60% налога от прибыли, тогда как, средний мировой показатель составляет 40% [6].

Конечно, если прислушиваться к некоторым рекомендациям по сокращению государственных пенсионных выплат, это нонсенс, потому что в нашей стране, их уровень и так едва удовлетворяет прожиточный минимум. Рассмотрим этот вопрос на основании динамики пенсионных выплат по Украине, в городе и Каменец-Подольском районе, Хмельницкой области.

Как видим из рис.1, существует постепенный рост средних размеров пенсионных выплат в Украине, Хмельницкой области, городе и районе. Процент увеличения среднего размера пенсий при сравнении 2014 и 2010 года достигает 35,5-37,3%. Эти пенсионные увеличения произошли за счет изменения величины прожиточного минимума, так как закон предусматривает, что пенсии должны обеспечивать уровень жизни не ниже прожиточного минимума, установленного законом.

На основании проведенных исследований можно сделать вывод, что этапы реформирования пенсионной системы не привели к глубоким изменениям и самое главное — незначительно повлияли на увеличение пенсионных выплат.

Следует отметить, что первый уровень – это солидарная пенсионная система. В Украине эта система имеет ряд проблем, которые угрожают ее финансовой стабильности. Спектр этих вопросов идет от сложности системы и до негативной демографической ситуации. Конечно, если мы хотим вступить в Европейский союз, мы должны адаптировать свое законодательство к Европейскому, это касается и пенсионного возраста. В Европе самый низкий возраст выхода на пенсию для женщин-60 лет для мужчин 62. Для Украины вопрос об

увеличении пенсионного возраста рассматривается много времени и продолжает быть нерешенным [7]. Считаем, что решение этой проблемы заключается в поэтапном увеличении пенсионного возраста и необходимости внедрения второго и третьего уровней системы пенсионного обеспечения.

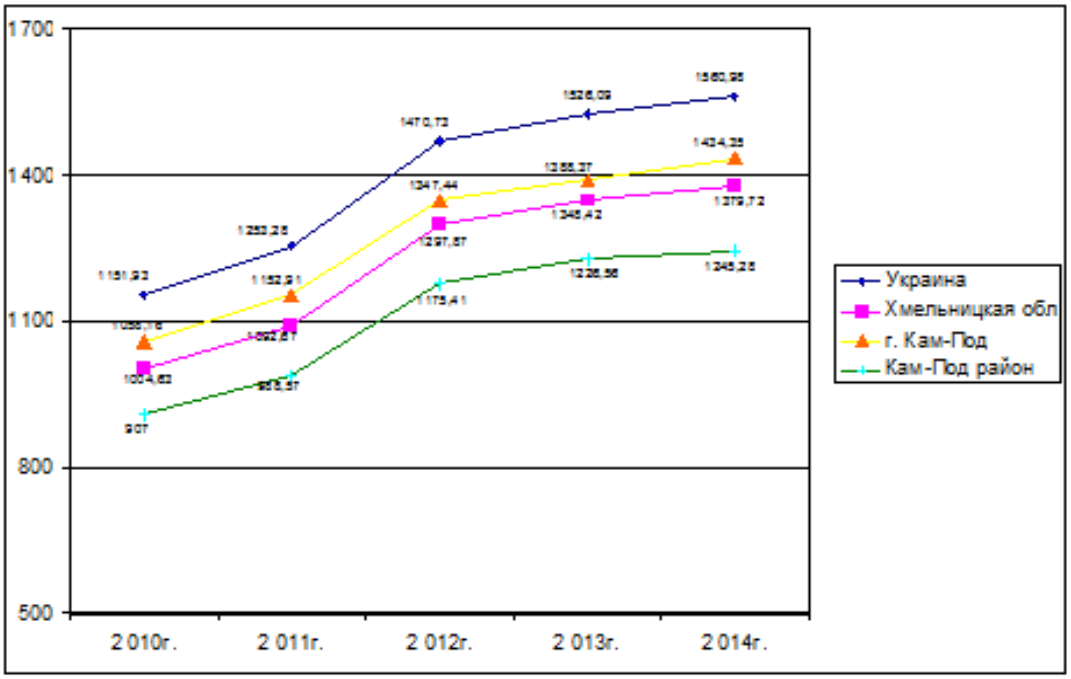

Рис.1. Динамика пенсионных выплат

** Источник: расчитан автором на основе статистических данных Пенсионного фонда Украины, главного управления ПФУ в Хмельницкой области и управления ПФУ в городе Каменце- ' Подольском и Каменец-Подольском районе*

Совершенствование пенсионной системы должно быть всеобъемлющим, принимая во внимание как общественное мнение так и объективные экономические условия. Для этого при Министерстве социальной политики создана специальная рабочая группа ученых, экспертов и специалистов министерства и Пенсионного фонда, которые работают над модернизацией пенсионных выплат, введением второго уровня накопления пенсионной системы, а также вопросом о возрасте выхода на пенсию. Пенсионный возраст имеет важное значение, но не главный вопрос в модернизации пенсионной системы. Теперь Министерство сосредоточилось над работай по повышению наполнения бюджета Пенсионного фонда. Прежде всего речь идет о легализации заработной платы и увеличение доходов в пенсионный и другие фонды социального обеспечения [8].

Многие авторы предлагают различные варианты решения проблем. Так, Я. Жалило считает необходимым рассмотреть стратегические аспекты пенсионной реформы, учитывая долгосрочные перспективы для социально-экономической сферы и оценки взаимного влияния макроэкономических показателей и последствия пенсионной реформы [9].

О. Коваль отмечает необходимость четкого определения цели пенсионной реформы, учитывая тот факт, что она должна решить четыре основные задачи: выравнивание потребления на протяжении всей жизни, страхование от риска неопределенности в продолжительности жизни, сокращение масштабов нищеты среди пожилых людей и перераспределение доходов от богатых к бедным. Будущая пенсионная система потенциально способна укрепить выравнивание потребления на протяжении всей жизни. Но такое выравнивание действительно произойдет только для людей со средним и высоким заработками. Пенсионные выплаты пенсионерам, которые в течение всего периода занятости получали более низкие оклады, после реформы, скорее всего будут уменьшены [9].

По мнению Г. Голеусовой**,** наиболее важным аспектом реформы пенсионной системы является ее конечное влияние на жизнь каждого человека, и сегодня можно с сожалением

заявить, что государство идет путем ограничения и пересмотра размеров выплат, но не структурных изменений в экономике [9].

Д. Леонов считает, что начало пенсионной реформы было предоставлено в 2003 году, и одним из условий ее начала есть отсутствие дефицита бюджета, что, по мнению экспертов, является условием, которое не может быть завершено в течении короткого периода. В то же время, затягивать с инновациями не надо, потому что будет теряется еще одно поколение потенциальных сознательных налогоплательщиков к накопительной системе . [9]

Главным для пенсионной реформы, подчеркивает Н. Шамбир, является благосостояние народа, а не укрепление финансовой системы или поддержки соответствующих компаний [9].

П. Розенко отмечает, что сегодня средний размер пенсии в Украине около 1400 грн, который является самым низким показателем среди всех постсоветских стран, а 3 миллиона украинцев, как правило, получают пенсии меньше, чем в тысячу гривен. Свыше 80% пенсионеров находятся ниже черты бедности. Дотации с госбюджета для Пенсионного фонда составляют рекорд за всю историю независимости-83 млрд.гривен. Он подчеркивает, что пенсионная реформа не выполнила свою миссию – улучшить благосостояние граждан и навести порядок в финансах страны [10].

Некоторые народные депутаты считают, что пенсионные реформы, предложенные сегодняшней властью привели к ограничению прав женщин, рабочих, ученых, «Чернобыльцев», военнослужащих, работающих пенсионеров, инвалидов и других. Под пресс этой реформы попали 46 миллионов украинцев [10].

В. Литвин, обратил внимание на тот факт, что многие люди, особенно в сельских районах, преимущественно женщины, не имеют возможность заработать трудовые пенсии из-за отсутствия страхового стажа, вакансии или по причине ухода за детьми или их пожилыми родителями. И сегодня эти женщины получают лишь минимальные пенсии [10].

Валентина Никитенко также пыталась убедить не отменять повышение пенсионного возраста, в противном случае дефицит Пенсионного фонда Украины, который в 2013 году составлял 21,7 млрд. возрастет до 12,7 млрд. Она отметила, что реализация пенсионной реформы рассчитана на несколько лет, и положительные результаты ее внедрения будут не сразу [10].

О. Устенко считает критику пенсионной реформы поспешной и необоснованной, поскольку, по его мнению, ждать прорыва и быстрого последствия для такого короткого периода просто нереально. В понимании многих граждан пенсионная реформа, сводились к банальным увеличениям пенсионного возраста. Однако, это более глобальные вещи и для Украины было необходимо перейти от распределительной к накопительной системе или сохранить элементы обоих. В отношении нынешней системы, то очевидно это будет тупик, как это произошло во многих странах. Причинами являются плохая демографическая ситуация, а также огромное количество льгот, в результате чего пенсионная система не может выполнить обязательств, взятых государством. По словам экономиста, большинство стран, которые пытались реформировать свою пенсионную систему, отходили от системы пособий, раннего выхода на пенсию.

Что касается демографической ситуации, то необходимо понять, что не может функционировать должным образом система, в которой один работающий содержит одного пенсионера. Таким образом, было необходимо принять некоторые меры, включая уход из солидарности и переход к накопительной системе [10].

Если сравнить, как работают пенсионные фонды в Западной Европе, США, Латинской Америке, то там разработаны такие инструменты. Помимо депозитов, банк может купить акции, облигации. Любопытно анализировать стратегии, которые имеют американские или западноевропейские пенсионные фонды, если они работают согласно так называемого индикатора S&P500 средний возврат на рынке. Для эффективной работы пенсионного рынка в Украине, а особенно в отношении второго и третьего уровней, необходимы серьезные изменения, связанные с развитием отечественного фондового рынка.

Для большинства стран мира пенсионная система должна быть такой, чтобы минимальная пенсия покрывала основные потребности человека. Если не делать соответствующих шагов в реформировании, то может наступить коллапс отечественной

пенсионной системы. Поэтому реформы необходимо внедрять, не смотря ни на какие трудности, убежден О. Устенко [10].

В Украине немедленно необходимо проводить пенсионную реформу, говорит Элла Либанова. «Мы должны немедленно проводить реформы пенсионной системы, у нас нет более срочной задачи, чем наведения порядка в пенсионной системе»- сказала ученый в ходе парламентских слушаний - «Статус пенсионной реформы и пути ее совершенствования» [11].

По мнению Э. Либановой, в последние годы в деле реформирования пенсионной системы не было сделано никаких шагов, но это значительно усугубило ситуацию с выплатами пенсионерам. «Мы должны говорить о том, что пенсии должны быть заработаны. Пенсии должны назначаться за едиными правилами, понятными для всех. Украине необходимо использовать международный опыт в реформировании пенсионной системы. Не нужно вновь изобретать колесо каждый раз, когда мы, украинцы 20 лет только этим и занимаемся» — сказал Элла Либанова. Если весь мир делает решительные шаги в реформировании пенсионной системы, то Украина не должна быть исключением. Кроме того, большинство из этих мер, которые предлагает правительство необходимы для развития страны в целом. «Если у нас будет половина экономики в тени, то этот вопрос уже не о пенсионной реформе, это вопрос о существовании государства», — уверенна Элла Либанова.

Мировой банк поддерживает предложенный правительством законопроект о реформировании пенсионной системы, заявил директор МБ в Украине, Белоруси и Молдове Мартин Райзер. «Я бы хотел коротко объяснить, почему мы в Мировом банке поддерживаем меры, предложенные правительством в законопроекте №7455...» [11]. «В Украине самый высокий в Европе процент отчислений в Пенсионный фонд, что составляет 35% от заработной платы. Несмотря ни на что, в 2010 году бюджетные трансферты в ПФ составляли 7% ВВН», - заявил он. И если не будут утверждены соответственные решения, ситуация только будет ухудшаться. Пенсионная система Украины в нынешнем состоянии есть финансово нежизнеспособной. При этом, уменьшение размеров пенсий не решит проблему, как и повышение пенсионных отчислений.

Предлагаемая пенсионная реформа доказывает несистемные шаги правительства в этом направлении, считает Валерий Сушкевич. Также он выразил скептицизм по поводу готовности современного рынка труда к увеличению возраста выхода на пенсию, и не приведет ли это к увеличению безработных и получателей различных видов социальной помощи. В. Сушкевич считает, что правительство должно стабилизировать ситуацию с легализацией заработной платы. Кроме того, первоочередное внимание нужно направить на решение проблемы трудовой миграции украинцев.

Сергей Украинец считает, что есть три ресурса для стабилизации пенсионной системы. Первый - вывод из тени 120 млрд. грн. заработной платы, который обеспечит дополнительные поступления в бюджет Пенсионного фонда на уровне 40 млрд. гривен. Второй — занятость 5-7 миллионов человек, которые не имеют должным образом оплачиваемую работу. Каждый миллион занятых добавляет ПФ еще 10 млрд. грн. заявил он. И третий ресурс, по его мнению, чтобы стимулировать бизнес не скрывать оплату наемным работниками. Сергей Украинец также подчеркнул, что причиной повышения пенсионного возраста в других странах есть нехватка работников [11].

О.В. Гаряча отмечает необходимость сохранения дифференциации размеров пенсий в зависимости от стажа работы, решения проблем с размерами минимальной и максимальной пенсий, эффективного и рационального использования пенсионных средств, проблем льготного пенсионного обеспечения и введение накопительной системы, работы негосударственных Пенсионных фондов. По сравнению с ближними соседями Россией и Белоруссией, не говоря о западных соседях, Украина значительно отстает в размерах пенсий, поэтому именно над этим необходимо больше всего работать. Одной из проблем пенсионной системы Украины есть коэффициент замещения, что равняется 50%, то есть при выходе на пенсию человек теряет половину своего заработка [12].

Выводы. Исследование установило, что необходимость реформы вызвана факторами демографической и экономической ситуациями в Украине, общей мировой тенденцией. Украина принадлежит к государствам со стареющим населением, что создает систематическое

ухудшение отношений между гражданами рабочих и не трудоспособного возраста способствует нагрузке на солидарную пенсионную систему.

На основе анализа пенсионных систем зарубежных стран следует отметить, что Украина мало использует положительный опыт европейских стран и должна строить свой экономический механизм пенсионного обеспечения, принимая во внимание уровень жизни, демографическую ситуацию, инвестиционную составляющую и пенсионную политику государства, ресурсы и возможности устойчивого развития национальной экономики.

Для успешного осуществления реформы национальной пенсионной системы потребуется время и решение таких важных вопросов, как рост производства, увеличение финансовых возможностей пенсионной системы, расширение занятости трудоспособного населения, сокращения безработицы, повышения заработной платы, расширение базы выплаты пенсионных взносов ввиду охвата пенсионного страхования для всех юридических и физических лиц.

Литература:

1. Топорова.А. Этапы реализации пенсионной реформы [Электронный ресурс] – режим доступа : http://www.minjust.gov.ua/4813.
2. Конституция Украины /Верховная Рада Украины (ВРУ) -1996-№ 30, 141с. [Электронный ресурс]- режим доступа : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.
3. Грег МакТаггарт. Опыт реформирования пенсионной системы в странах Восточной Европы и СНГ, по сравнению с пенсионной реформой в Украине [Электронный ресурс] - режим доступа: http://www.pension.kiev.ua http://www.pension.kiev.ua/files/dosvid-porivn-Ukr.pdf. Закон Украины от 02.03.2015 № 213-VIII «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины о пенсиях» [Электронный ресурс]- режим доступа: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213-19.
5. Марек Гура. Пенсионная реформа: вызов для Украины / за ред. Марчина Свенчицки, Инны Чапко, Анастасии Ермошенко -К.: аналитического и Консультативного центра Голубой ленты ПРООН, 2008.-68 с.
6. Третьякова Г. Что может решить проблему пенсионного обеспечения в Украине? /Г.Третьякова// [Электронный ресурс]- режим доступа : http://www.uaib.com.ua/files/articles/381/30_4.doc_.
7. Либанова Э. Создать механизмы достоверности / / Вестник Пенсионного фонда Украины. – 2009. -№ 6. -18с.
8. Повышение пенсионного возраста в Украине пока не будет [Электронный ресурс]: по материалам пресс-службыи Министерства социальной политики .
9. Риски, угрозы, приоритеты и последствия реформирования пенсионной системы Украины [Электронный ресурс] – круглый стол в Национальном институте стратегических исследований – режим доступа: http://www.niss.gov.ua/articles/834/.
10. Ольга Марчук Пенсионная реформа: продолжить не может быть отменено [Электронный ресурс] – Режим доступа: :http://n-auditor.com.ua/uk/component/na_archive/256?view=material.
11. Статус пенсионной реформы и пути ее совершенствования»» [Электронный ресурс]- по словам парламентских слушаний – режим доступа : http://ukrsocium.com/novini/vlada/3372-2011-01-31-14-24-10.
12. Пенсии-проблема настоящего. [Электронный ресурс] - по данным ЦСУ образования семинарв руководителей и специалистов отраслевых профсоюзов и местных профобьединений на тему «Состояние и проблемы пенсионной системы в Украине»-режим доступа : http://ukrsocium.com/novini/susplstvo/492-2010-03-01-11-10-46.

ДИВЕРСИФИКАЦИЯ РИСКОВ БАНКОВСКОГО КРЕДИТОВАНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА УКРАИНЫ

ВОЛОЩУК Виталий, преподаватель,
Тернопольский Национальный Экономический Университет,
Украина

Abstract: *Formation of the market relations, political changes, aggravation of competitive fight in the market of banking services cause emergence in activity of domestic banking institutions of a big range of risks, first of all the credit.*

The problem of modern crediting of the agricultural enterprises is caused also by a condition of material base which is characterized by high wear and lack of own financial resources for reproduction of fixed assets. A problem here that in most cases the agrarian enterprises have no real opportunities to return the obtained credits and to pay percent on these credits. For dynamic development of bank crediting of the agrosphere providing repayment of the loan on condition of observance of the rights of creditors and borrowers is important. So there is a task in time to identify risks, to estimate scales of possible losses, to find methods of the prevention or sources of a covering of losses, providing sufficient profits and preservations of means of investors for maintenance of activity of banks and enterprises.

Keywords: *credit, bank, risks, diversification, means, providing, budget, state, coefficients, points, solvency, agricultural enterprises.*

Установлено, что спрос на краткосрочные кредиты намного больше чем фактически могут привлечь аграрные предприятия. То есть потребность в краткосрочных кредитах есть, но возможности их привлечения практически нет, в результате чего банковские учреждения чаще отказывают сельскохозяйственным предприятиям в предоставлении краткосрочных кредитов. Сельскохозяйственные предприятия используют кредиты преимущественно на приобретение топлива и смазочных материалов, средств защиты растений, приобретение посевного материала и другие цели, связанные с текущей операционной деятельностью сельскохозяйственных предприятий. Данные об особенностях использования бюджетных средств по привлеченным долгосрочным кредитам сведем в *таблице 1*. Как видно из данных таблицы 1 наибольшая сумма использования бюджетных средств направлена на закупку 63 единиц новой с/х и оросительной техники и оборудования иностранного производства, аналоги которых не производятся в Украине, 18 единиц с/х и оросительной техники отечественного производства, закупка 1759 голов племенного скота, строительство и реконструкция одного животноводческого помещения.

В то же время лишь 16 аграрных предприятий Хмельницкой области имели возможность тратить привлеченные кредиты на обновление материально-технической базы и расширения производства. Проблема здесь в том, что в большинстве случаев аграрные предприятия не имеют реальных возможностей вернуть полученные кредиты и уплатить проценты по этим кредитам.

Как видно из приведенных данных в *таблице 2* можно отметить, что предприятиям аграрного сектора экономики не хватит собственных средств для самофинансирования, следовательно потребность в привлеченных ресурсах остается весьма актуальной. В целом по Хмельницкой области за 2007-2014 годы объемы кредитования сократились на 70%. Изменения по видам указывают на то, что темпы спада по краткосрочным составляют 24,1%, а по средне- и долгосрочном срокам кредитования сократились на 96,7%.Следует отметить, что в целом по области выше были темпы роста долгосрочного кредитования, а в сельском хозяйстве краткосрочное. Значительный прирост кредитования приходится на 2007-2008 годы. Наблюдалась высокая тенденция роста краткосрочного кредитования и снижение прироста по долгосрочным кредитам, то есть средства в основном привлекались на текущие нужды.

Сейчас идеология государственной поддержки ориентирована на экономический прагматизм, что выражается в увеличении отдачи каждого рубля бюджетных средств. Априорно крупнотоварные предприятия имеют более высокий уровень отдачи финансовых вложений за счет масштабов производства. С этих позиций вполне понятна нынешняя

структура распределения бюджетного финансирования развития аграрного производства. Однако, она не соответствует остроте проблемы финансового обеспечения для различных по объемам производства сельскохозяйственных предприятий.

Таблица 1. Использование бюджетных средств по привлеченным долгосрочным кредитам, тыс. грн.

Заемщики	Количество предприятий	Количество единиц	Сумма кредита с нарастающим итогом			Объем компенсационных средств	
			Всего	в национальной валюте	в иностранной валюте	Всего уплачено с начала года	в т.ч. оплачено за квартал
Сельскохозяйственные предприятия:	16	х	148504,9	119874,3	28630,6	2014,2	54,8
в том числе: с.-х. и оросительной техники отечественного производства, единиц	5	18	3703,9	3703,9	-	-	-
новой с.-х. и техники и оборудования иностранного производства, аналоги которых не производятся в Украине, единиц	10	63	124506,3	95875,7	28630,6	-	-
строительство и реконструкция животноводческих помещений, единиц	1	1	6029	6029	-	-	-
закупка племенного скота, голов	3	1759	14265,7	14265,7	-	-	-
Итого	16	х	148504,9	119874,3	28630,6	2014,2	54,8

** Источник: составлено автором по данным Главного управления агропромышленного развития*

В мировой практике при распределении бюджетных средств на поддержку сельского хозяйства учитывается не только экономический, но и социальный, культурный, исторический, экологический аспект. В этом контексте строится и концепция устойчивого развития аграрного производства и сельских территорий, которая доминирует в экономической и аграрной политике развитых стран. Например, в США около 70% бюджетных дотаций получают маленькие по размерам производства сельскохозяйственные товаропроизводители.

Еще одной из болезненных проблем аграрных финансов является проблема организации и научно-методического обеспечения управления финансами как отдельных сельскохозяйственных предприятий, так и отрасли в целом. Кроме функциональных аспектов финансового менеджмента (анализ и диагностика, планирование и прогнозирование, контроль и мониторинг финансовых процессов, методология обоснования финансовых решений, оптимизация движения финансовых потоков, методология финансового обеспечения операционной и инвестиционной деятельности), требуют более активных исследований и такие аспекты аграрных финансов как финансовая политика, финансовая безопасность, финансовая адаптивность, формирования финансового потенциала. Несмотря на рост объемов финансирования сельского хозяйства, его потребности в финансовых ресурсах постоянно увеличиваются. Если в 2008 для проведения весенне-полевых работ на 1 га пашни тратилось 870 грн., То в 2011 расходы выросли в 1,5 раза, то есть до 1297 грн. Это актуализирует проблему развития негосударственных финансовых институтов поддержки малого предпринимательства.Такая форма финансирования включает два компонента: международную донорскую помощь и прямые финансовые связи с крупными промышленными предприятиями. Первый из них представлен кредитными линиями и грантами ЕБРР, Американского фонда

поддержки предприятий в новых независимых странах, Фонда "Евразия", Инвестиционного фонда "Украина", Международной финансовой корпорации, Агентства США по международному развитию.

Таблица 2. Перечень инвестиционных проектов в Хмельницкой области

Основные инвестиционные проекты	Срок начала и окончания реализации проекта	Общий объем финансирования,тыс. грн.	Объем финансирования мероприятия (проекта),тыс. грн.	Источники финансирования				Ожидаемые результаты реализации
				Государственный бюджет, тыс. грн.	Местный бюджет, тыс. грн.	Средства корпоративного (негосударственного сектора),тыс. грн.	Благотворительные взносы, тыс. грн.	
Каменец-Подольский район								
Строительство комбикормового завода ООО «Каменец-Подольский комбикормовый завод»,	2012-2016	500000	100000	–	–	100000	–	увеличение объемов производства в 10 раз, создание 200 рабочих мест
Реконструкция и строительство свиного комплекса ООО ПКФ "Агро-Эко XXI"	2009-2014	4500	3980	–	–	3980	–	увеличение объемов производства на 1,3%, создание 15 рабочих мест
Продолжение строительства и расширения новой птицефабрики на 5.25 млн. кур-несушек яичных пород промышленного стада и увеличения зоны ремонтного молодняка еще на 2.5 млн. голов ПАО агрофирма "АВИС"	2007-2015	4680000	2000000	–	–	2000000	–	Увеличение объемов производства на 30%, создание 25 рабочих мест, выход на новые рынки, увеличено территорию реализации продукции
Чемеровецкий район								
Реконструкция животноводческого помещения на 250 гол. крупного рогатого скота, СГК "Летава"	2012	3000	3000	–	–	3000	–	увеличение объемов производства животноводческой продукции

** Источник: составлено автором по данным Главного управления агропромышленного развития*

Объемы этого вида финансирования незначительные и нет оснований для прогнозирования их увеличение в будущем.Более большое значение в финансировании аграрных предприятий имеет финансовая поддержка отечественных крупных промышленных предприятий в виде предоставления денежных и товарных кредитов, финансирование через субподряд, лизинг и франчайзинг. Видимо, этот канал имеет неплохие перспективы развития. Однако с ним связан ряд специфических особенностей, которые ограничивают сферу применения. Кроме того, последние годы активно развиваются агрохолдинги, которые имеют

родственные связи с промышленными предприятиями, проявляют интерес к диверсификации своего бизнеса в аграрной сфере [1].

Весомой проблемой участия государства в поддержке кредитования сельского хозяйства является нехватка финансовых ресурсов в государстве. Вследствие такой ситуации государство постоянно вынуждена была менять правовые нормы относительно ее участия в поддержке аграрного производства. Невозможно обеспечить нормальную участие государства в финансовой поддержке аграрных предприятий, если государство не может сформировать необходимые для этого средства. То есть одна из главных проблем государственной поддержки - это наличие финансовых ресурсов для выполнения своих обязательств.

Основные требования к бюджетному финансированию (поддержки) сельского хозяйства - эффективность и целевой характер. Практически эти требования реализуются через Государственные целевые программы, в которых, кроме целевого характера использования бюджетных средств, предполагается их эффективность [2].

Считаем, что проблема государственной поддержки сельскохозяйственных производителей будет решена только тогда, когда в государстве будут необходимые объемы финансовых ресурсов. Следовательно, с учетом сущностных особенностей банковских рисков управления ими должно быть направлено не столько на избежание убытков при осуществлении банковских операций, сколько на реализацию мероприятий по формированию системы, которая обеспечит оптимальную реализацию интересов банка и его клиентов [3].

Для восстановления деятельности банковской системы на предыдущем уровне необходимо направить усилия на повышение уровня доверия к банкам, сосредоточиться на росте уровня капитализации банковской системы и изменить структуру активных операций с учетом достижения оптимального уровня диверсификации и необходимость снижения рисков. Это требует не только усилий каждого отдельного банка в сфере финансового менеджмента, но и взвешенной государственной политики и усиления системы банковского регулирования и надзора [4].

В связи с длительной финансовой кризисом на мировых финансовых рынках долгосрочное кредитование, в том числе инвестиционное кредитование, не имеет своего распространения из-за проблем с формированием кредитных ресурсов, прогнозированием стабильности возврата предоставленных инвестиционных кредитов, неспособностью заемщиков своевременно возвращать привлеченные долгосрочные кредиты. При анализе кредитного проекта и оценке финансового состояния предприятия - сельхозпроизводителя специалисты кредитной службы учреждения банка изучают факторы, которые оказывают значительное влияние на класс заемщика и своевременность выполнения им обязательств по договору соглашения. Среди таких факторов важное место занимают показатели деятельности агропромышленного предприятия.

Показатели деятельности заемщика характеризуют особенности ведения бизнес-деятельности в сельском хозяйстве и зависят от специфики деятельности заемщика. Факторы, которые присущи агропромышленным предприятиям, специализирующимся на растениеводстве, могут отличаться от факторов предприятий, специализирующихся на производстве продукции животноводства.Следует также отметить, что в банковской практике основной акцент делается на оценку текущей ситуации, то есть всегда используется информация прошлых периодов, тогда как в западных банках внимание аналитика направлено не только на анализ предыдущей деятельности заемщика, но и прогнозирования дальнейшей его работы, по нашему мнению, достаточно правильно. Банкиры условно разделяют современный сельскохозяйственный комплекс на 4 группы. К первой и второй принадлежат

[1] Стецюк П.А. Проблемы финансового обеспечения сельскохозяйственных предприятий [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://magazine.faaf.org.ua/content/view/1322/35/

[2] Методические рекомендации по определению эффективности бюджетного финансирования развития сельского хозяйства / Демьяненко М.Я. - М.: ННЦ «ИАЭ», 2014. - 20 с. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.iae.org.ua/activity/books/1115--lr-2014-20-.html

[3] Примостка, Л. А. Современный состояние и тенденции банковского кредитования [Электронный ресурс] / Л. А. Примостка // Финансы, учет и аудит: сб. науч. трудов / отв. ред. А. М. Мороз. - М.: КНЭУ, 2010. - Вып. 15. - С. 163-170. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/273/1/15_19.pdf

[4] Епифанов А. А. Управление рисками банков [Текст]: монография в 2 томах. Т. 1: Управление рисками базовых банковских операций / [А. А. Епифанов, Т. А. Васильева, С. М. Козьменко и др.] / (Под ред. Д-ра экон. Наук, проф. А. А. Епифанова и д-ра экон. Наук, проф. Т. А. Васильевой). - Сумы: ДВНЗ "УАБД НБУ", 2012. - 283 с .. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BS/1146_monograf.pdf

крупные агропромышленные холдинги и средние сельскохозяйственные предприятия. Третья и четвертая - это небольшие сельскохозяйственные предприятия и мелкие фермерские хозяйства. Две последние группы, по словам банкиров, наиболее рискованными для кредитования.

Банк на основе методики предложенной НБУ самостоятельно устанавливает нормативные значения и баллы для каждого показателя в зависимости от его значимости среди других показателей. Однако, значения коэффициентов нужно дифференцировать, во-первых по отраслям, как это делают некоторые банки с иностранным капиталом, поскольку разные отрасли имеют объективно различную структуру активов и пассивов, во-вторых, привязать к темпам инфляции, рост которой способствует завышению ряда показателей. Поэтому финансовые учреждения перестраховываются и предпочитают кредитовать тех сельхозпроизводителей, которые готовы гарантировать надежное выполнение кредитных обязательств. Так, некоторые банки при оценке кредитоспособности заемщика аграрного предприятия пользуются системой показателей, отражающих результаты финансовой деятельности заемщика [1].

Оценка кредитоспособности проводится в каждом случае заключения договора об осуществлении кредитной операции. При этом учитываются следующие основные показатели деятельного аграрного предприятия: Платежеспособность. Финансовая устойчивость. Объем реализации. Обороты по счетам. Состав и динамика дебиторской-кредиторской задолженности. Прибылях и убытках. Рентабельность. По результатам оценки финансового состояния заемщики классифицируются по классам. Кроме этого, рекомендуемые значения коэффициентов нужно дифференцировать и в региональном разрезе, поскольку различные территории имеют не одинаковые производственные условия и возможности для сбыта продукции, что сказывается на финансовых показателях их деятельности. Результат оценки кредитоспособности заемщика, как правило, сводится к единому обобщенного показателя - рейтинга, выраженного в баллах. Для него определяются границы интервала колебания, при которых целесообразно кредитование [2].

Проблемы с получением статистических данных о предоставленных кредитах и другой необходимой для оценки кредитоспособности информации могут быть устранены при условии нормального функционирования института бюро кредитных историй.Кроме системы коэффициентов, которые позволяют количественно оценить кредитоспособность, банки принимают во внимание также качественные показатели деятельности заемщика, в частности: 1) изучают кредитную историю и оценивают показатели, характеризующие деятельность предприятия на рынке и его сотрудничество с контрагентами (срок функционирования предприятия по текущим профилем деятельности, источники погашения кредита, зависимость от поставщиков и покупателей); 2) анализируют показатели, определяющие качество управления (рыночную позицию заемщика, эффективность управления, достоверность и своевременность предоставления информации и финансовой отчетности) [3].

Исследования кредитной истории предприятия позволяет сделать выводы относительно предыдущих взаимоотношений заемщика с банковскими учреждениями и погашения кредитной задолженности в прошлом. Также перспективным способом оценки кредитоспособности заемщика является анализ денежного потока. Анализ денежного потока - метод оценки кредитоспособности клиента коммерческого банка, в основе которого лежит использование фактических показателей, характеризующих оборот средств клиента в отчетном периоде.

Для анализа денежного потока берут данные как минимум за три прошедших года. Устойчивое превышение притока над оттоком средств свидетельствует о кредитоспособности клиента. Колебания величины общего денежного потока, кратковременное превышение оттока над притоком средств говорит о более низком уровне кредитоспособности клиента. Систематическое превышение оттока над притоком средств характеризует клиента как

[1] Положения о регулировании Национальным банком Украины ликвидности банков Украины, утвержденное постановлением Правления НБУ от 26 сентября 2006 №378 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.zakon.rada.gov.ua

[2] Постановление Правления НБУ № 279 от 06.07.2000 Об утверждении положения о порядке формирования и использования резерва для возмещения возможных потерь по кредитным операциям, утвержденным [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12

[3] Постановление Правления Национального банка Украины от 17 ноября 2014 № 723 "Об утверждении Изменений к Инструкции о порядке регулирования деятельности банков в Украине" [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.minjust.gov.ua/news/46549

некредитоспособного. Средняя положительная величина общего денежного потока (превышение притока над оттоком средств) используется как предел выдачи новых ссуд. На основе соотношения величины общего денежного потока и размера долговых обязательств клиента (коэффициент денежного потока) определяют его класс кредитоспособности: класс I - 0,75; Класс II - 0,30; класс III - 0,25; класс IV - 0,2; класс V - 0,2; класс VI - 0,15 [1].

Однако существуют трудности, при использовании этого способа оценки для малых предприятий, которые заключаются в состоянии учета и отчетности в этих клиентов банка. У предприятий малого бизнеса, как правило, нет лицензированного бухгалтера. Расходы на аудиторскую проверку для этих клиентов банка недоступны, аудиторского подтверждения отчета заемщика нет, в связи с чем оценка кредитоспособности клиента базируется не на его финансовой отчетности, а на знании работником банка данного бизнеса. Последнее предполагает постоянные контакты с клиентом: личное интервью с ним, регулярное посещение предприятия.

В ходе личного интервью с руководителем предприятия выясняются цель ссуды, источник и срок возврата долга. Клиент должен доказать, что запасы, которые кредитуются, на определенный срок снизятся, а обеспеченные кредитом расходы будут списаны на себестоимость реализованной продукции. Еще одна особенность малых предприятий: их руководителями и работниками нередко являются члены одной семьи или родственники; личный капитал владельца часто смешивается с капиталом предприятия. При оценке кредитоспособности мелкого клиента учитывается финансовое положение владельца, определяемое по данным личного финансового отчета [2].

Как правило, отечественные банковские учреждения не кредитуют вновь созданные предприятия и неохотно сотрудничают с предприятиями, срок деятельности которых менее одного года, что делает невозможным дополнительное финансирование предприятия в период, когда оно больше всего в этом нуждается. Большое количество специфических особенностей сельскохозяйственного производства стала основ¬ою причиной низкой активности коммерческих банков по краткосрочного кредитования аграрных производителей.

Аграрные предприятия, которые пользуются услугами банков по получению краткосрочных кредитов в большей степени склонны к страхованию производства и имущества. В то же время аграрные предприятия, практически не используют кредитные ресурсы страхуют свое производство от стихийного бедствия, погодных катаклизмов и пожаров и практически не страхуют от кредитных рисков. Незначительные объемы страхования аграрного производства также сдерживающим фактором развития кредитования сельскохозяйственных предприятий.

Основным источником привлечения ресурсов в банковскую систему остаются ресурсы акционеров и депозитов по открытому рынку, поскольку внешние рынки остаются практически закрытыми; высокий уровень недоверия граждан к банковской системе, снижение возможностей накапливать сбережения, сокращение реальных доходов населения и отток депозитов физических лиц; доступ предприятий к ресурсам, как и раньше, затруднено из-за невозможности купить валюту в нужном объеме.

Следует выделить также сокращение эффективности деятельности, низкой операционной рентабельности, низкий уровень инвестиционной привлекательности банковского сектора для нерезидентов и ухудшение прогнозов экономического развития Украины за вынужденного форматирования резервов как под давлением НБУ, так и ухудшение платежной дисциплины заемщиков, увеличение отчислений оказывало давление и привело к отрицательное значение финансового результата; вынужденное компенсации недодержанных процентных за счет роста комиссионных доходов.

Итак, в настоящее время можно выделить следующие основные тенденции банковской системы Украины: постепенное снижение ликвидности банковской системы Украины; увеличение объемов рефинансирования, операций по мобилизации денежных средств в целях

[1] Об одобрении Методических рекомендаций по организации и функционированию систем риск-менеджмента в банках Украины Постановлением Национального банка N 255 от 21.06.2012. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04

[2] Рекомендации по определению кредитоспособности финансового состояния заемщиков, одобренные НБУ [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=98882

сдерживания инфляционных процессов; отрицательная динамика основных макроэкономических индикаторов, высокая стоимость гривневого ресурса, социальная напряженность на востоке Украины, доминирующие девальвационные процессы негативно влияли на качество доходных активов банков; дальнейшее ухудшение качества кредитных портфелей, рост просроченной задолженности, концентрация кредитных портфелей большинства банковских учреждений, высокая чувствительность качества доходных активов к финансовому состоянию отдельных заемщиков.

Таким образом, существующая система финансово-кредитного обеспечения аграрного производства не в полном объеме обеспечивает решения актуальных вопросов не только перспективного экономического развития, но и текущего характера. Все это свидетельствует о необходимости ее трансформации. Доминантными направлениями в этом плане активизации государственной аграрной политики и ее финансовой составляющей, развитие и совершенствование системы управления финансами предприятий и отрасли в целом.

Выводы. Обеспечение хозяйствующих субъектов достаточными кредитными ресурсами заважничает решающим для эффективного ведения производства и требует взвешенной кредитной политики банков по выбору видов и методов кредитования и рефинансирования, определение оптимальных объемов и сроков заимствования. Такая политика должна учитывать особенности внешней и внутренней среды и базироваться на приемлемых методах для всех сторон.

Результаты проведенных нами исследований указывают на то, что банковская система Украины продолжает характеризоваться низким уровнем кредитования, что связано с достаточно высокими требованиями к потенциальным заемщикам, ухудшением конъюнктуры основных рынков компенсируется активностью банков в размещении средств в ОВГЗ, межбанковским кредитам и других альтернативных активах.

Становление рыночных отношений в деятельности субъектов хозяйствования, политические изменения, обострение конкурентной борьбы на рынке банковских услуг через приход в Украину иностранного капитала обуславливают возникновение в деятельности отечественных банковских учреждений большого спектра рисков, прежде всего кредитных. Исходя из этого установлено, что современный механизм кредитования сельскохозяйственных заемщиков требует определенной модификации.

ПОСТРОЕНИЕ КОНЦЕПТУАЛЬНОЙ МОДЕЛИ ПО ПРЕОДОЛЕНИЮ ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСАВ АГРАРНОМ СЕКТОРЕ АТО ГАГАУЗИЯ И ЕЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ

КУРАКСИНА Светлана, д.э.н., старший преподаватель,
Комратский Государственный Университет

ПОПА Андрей, доктор хабилитат, профессор,
Государственный Университет «Богдан Петричейку Хашдеу», г. Кахул

Abstract: *Unsubstantiated research methodology of the crisis processes in order to assess the probability of a crisis, and the stability of the region's economy in the crisis, developed a model of crisis management in the region as a set of interrelated crisis mechanisms applied at different stages of crisis. It identified and argued the attempt to create mathematical foundations of analysis of the transformation processes in the agricultural economy.*

Keywords: *rentability, calculation, modeling, optimizing.*

Кризис означает несоответствие стратегии предприятия условиям среды; изменение стратегии предполагает изменение структуры, т.е. реструктурирование. Проведение реструктурирования требует значительных инвестиций, прежде всего в обновление основных фондов и ассортимента выпускаемой продукции.

С другой стороны, при развитии кризиса уменьшается потенциал привлечения ресурсов предприятия. Снижается прибыльность, амортизационные отчисления используются не по назначению – в результате уменьшается способность предприятия к самофинансированию инвестиционных программ. Ценность предприятия для внешних инвесторов также падает, так как они начинают низко оценивать потенциальную доходность предприятия и высоко – риски, связанные с его деятельностью.

Например, в сложившейся ситуации на АО «Конгазчик» рациональным путем увеличения прибыли предприятия является снижение себестоимости продукции: как переменных, так и постоянных затрат.

Необходимо отметить что, АО «Конгазчик» является одним из 90 фактически состоявшихся сельхозпредприятий Гагаузии. Поэтому, нижеприведенное исследование отражает результаты типичного коллективного хозяйства региона.

Объем производства продукции, цена продукции и издержки находятся в определенной функциональной зависимости друг от друга. Поэтому, получение максимальной прибыли, возможно, только при определенных сочетаниях этих величин. При принятии решений, нацеленных на увеличение прибыли предприятия, необходимо учитывать предполагаемые величины предельного дохода и предельных издержек. Чтобы прибыль была максимальной, необходимо равенство предельных издержек и предельного дохода, а также отрицательный знак разности производной предельного дохода по количеству продукта и производной предельных издержек по количеству продукта.

Введем следующие условные обозначения:

Q – количество товара;

P – цена товара;

P * Q – доход от продаж;

C – издержки производства;

R – валовая прибыль.

Тогда основная цель предпринимательской деятельности, то есть стремление получать максимум прибыли, может быть представлено в виде функции:

$$R = (P * Q) - C \rightarrow \max \tag{1}$$

Применение предельного подхода дает следующее соотношение:

$$\frac{dR}{dQ} = \frac{d(P*Q)}{dQ} - \frac{dC}{dQ} = 0 \tag{2}$$

$$\frac{d(P*Q)}{dQ} = \frac{dC}{dQ} \tag{3}$$

где $\frac{d(P*Q)}{dQ}$ - предельный доход,

$\frac{dC}{dQ}$ - предельные издержки.

Проведем анализ оптимальности объема производства по АО «Конгазчик» на основе данных таблицы 1.

Зависимость между ценой продукта и его количеством в динамике можно представить в виде функции:

$$P = a_0 + a_1 * Q \tag{4}$$

Также зависимость между себестоимостью продукта и его количеством в динамике можно представить в виде функции:

$$C = a_0 + a_1 * Q \tag{4.1}$$

Таблица 1. Анализ оптимальности объема производства АО «Конгазчик» за 2008-2013 годы.

Показатели	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Производство и реализация продукции в натуральном выражении (Q), тыс дал	213,4	228,7	229,5	231,4	328,9	422,5
Средняя цена одного дал (P), лей	5,32	5, 66	5, 73	5,81	6,89	6,71
Полная себестоимость (C), тыс. лей	20121,2	19239,9	21011,9	20122,1	21759,4	27545,41
Доходы от продаж произведенной сельскохозяйственной продукции (P*Q), тыс. лей	11353	12944	13150	13444	22666	28354
Прибыль (R), тыс. лей	8768,2	6296	7869	712,1	906,6	808,59

Источник: рассчитано на основе первичной отчетности АО «Кангазчик» за 2008-2013 годы.

По методу наименьших квадратов определяются неизвестные параметры a_0 и a_1 на основе составления и решения нормальных уравнений вида:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \times \sum Q = \sum P \\ a_0 * \sum Q + a_1 \times \sum Q^2 = \sum PQ \end{cases} \quad (5)$$

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \times \sum Q = \sum C \\ a_0 * \sum Q + a_1 \times \sum Q^2 = \sum CQ \end{cases} \quad (5.1)$$

где n - число лет;
P - цена единицы продукта;
P*Q – доход от продаж;
Q - количество продукции в натуральном выражении;
a_0 и a_1 - неизвестные параметры;
C – издержки производства.

По методу наименьших квадратов определяем параметры и имеем:

$$P = 7{,}5225 - 0{,}000192308 * Q \quad (6)$$

где: 7,5225 - обозначает рассчитанный неизвестный параметр a_0
0,000192308 - обозначает рассчитанный неизвестный параметр a_1

Рассчитанные параметры a_0 и a_1 основаны на данных таблицы 1, согласно формуле 5.
Аналогично находим и функцию издержек. Имеем:

$$C = 1428 + 6{,}181634615 * Q \quad (7)$$

где: 1428 – обозначает рассчитанный неизвестный параметр a_0
6,181634615- обозначает рассчитанный неизвестный параметр a_1

Рассчитанные параметры a_0 и a_1 основаны на данных таблицы 1, согласно формуле 5.1
Приравнивая их к друг другу, найдем величину оптимального выпуска продукции:

$$P * Q = 7{,}5225 * Q - 0{,}000192308 * Q^2 \quad (8)$$

$$\frac{d(P*Q)}{dQ} = 7{,}5225 - 0{,}000384616*Q \quad (9)$$

$$\frac{dC}{dQ} = 6{,}181634615 \quad (10)$$

Приравнивая предельные издержки и предельный доход (формула 8 и 9), получаем:

$$7{,}5225 - 0{,}000384616*Q = 6{,}181634615 \quad (11)$$

то есть $Q = 3486{,}25$ дал.

В итоге, на примере АО «Конгазчик», оптимальный объем производства вина составляет 3486,25 дал.

Зная размер выпуска, можно определить цену продукта, выручку, прибыль и издержки производства.

Применение предельного анализа показывает, что у предприятия имеются возможности увеличить прибыль на 93,5 тыс. лей, несмотря на уменьшение выручки от реализации на 4473,19 тыс. лей, за счет уменьшения объемов производства и увеличения цены реализации продукции на 0,14 лей. При этом затраты предприятия сократятся на 4566,69 тыс. лей. Оптимальная цена составит 6,85 тыс. лей за один дал.

Итак, основной стратегией предприятия в перспективе должно стать сокращение себестоимости единицы продукции, так как в настоящее время затраты предприятия возрастают более значительными темпами, чем выручка от реализации продукции. Это ограничивает возможности предприятия по увеличению объемов производства продукции и удовлетворения своих потребителей, а так же говорит о неэффективности производственного процесса.

Тем самым становится очевидным необходимость разработки концептуальной модели по преодолению экономического кризиса за счет оптимизации количества сельхозпредприятий.

Поскольку кризис представляет собой возможность изменить структуру производства, темпы и уровень социально-экономического развития, выйти на более высокий уровень экономической безопасности, задачей антикризисного управления является не столько ликвидация последствий кризиса, сколько предотвращение кризисных процессов и заблаговременное определение такой точки, которая позволила бы не допустить необратимых негативных изменений и выйти на новый уровень развития с наименьшими негативными последствиями.

Эта задача должна решаться на всех уровнях социально-экономических систем. Для минимизации негативных последствий кризисов и максимизации представляемых ими возможностей АТО Гагаузия необходимо своевременно кризисы диагностировать, прогнозировать их возможные последствия, целевым образом воздействовать на предотвращение кризисных тенденций, контролировать результаты этих воздействий, то есть нужна система специфических мер антикризисного управления.

Наиболее динамичное зарождение и развитие частного сектора в экономике АТО Гагаузии, особенно в первые годы реформ, безусловно, наблюдалось в сельском хозяйстве [1].

Анализ роста количества предприятий сельского хозяйства, а также динамики изменения числа хозяйств по годам показывает весьма равномерный, не скачкообразный характер процесса рождения и становления предприятий сельского хозяйства АТО Гагаузии (таблица 2).

Чтобы оценить рациональное количество предприятий сельского хозяйства для АТО Гагаузии, *рассмотрим 2 гипотезы*: первая направленна на расчет по охвату всего населения занятого в сельском хозяйстве АТО Гагаузии, и вторая на расчет по охвату всех сельскохозяйственных угодий. Всего трудоспособного населения в АТО Гагаузии 40 тыс.

человек. По данным управления экономического развития, торговли и услуг АТО Гагаузии, население занятое в сельском хозяйстве составляет 10,2 тыс. человек.

Таблица 2. Основные показатели деятельности предприятий сельского хозяйства АТО Гагаузии

Наименование показателей	2008	2009	2010	2011	2012	2013	в среднем
1.Количество сельскохозяйственных предприятий	121	112	107	86	91	90	101
2.Численность работников, чел	3488	3329	3231	2691	3036	3032	3135
3. Выручка от реализации продукции, тыс. лей	272239	286956	289854	419891	278002	281246	304698
5.Площадь возделывания товарных культур, га	67297	67217	60742	56619	57019	56989	60980,5
6.Приходится в среднем на одно предприятие, чел га	29 556	28 600	30 568	32 568	33 627	34 633	31 604

Источник: разработано по данным Главного Управления экономического развития торговли и услуг АТО Гагаузии

Важно отметить, что как показывает статистика применительно к АТО Гагаузии, состоялось каждое 3 сельскохозяйственное предприятие [2]. Следовательно, число предприятий сельского хозяйства можно описать законом потоков Эрланга первого порядка:

$$n_f = \lambda^2 t e^{-\lambda t} \tag{12}$$

где: λ - среднее число событий, приходящихся на единицу времени,
t - означает начало 2008 года, поскольку конечный результат берется на конец 2013 г.,
e – дисперсия времени.

Пусть имеется «n» независимых случайных величин, каждая из которых имеет показательное (экспоненциальное) распределение с одним и тем же параметром лямбда. Тогда сумма этих случайных величин имеет распределение Эрланга. Величина λ может быть как постоянной, так и переменной: $\lambda = \lambda(t)$.

Для вычисления значения параметра λ имеем уравнение:

$$\int_0^{T=6} n_f(t)dt = 0{,}31 \qquad \int_0^{T=6} \lambda^2 t e^{-\lambda t} dt = 0{,}31 \tag{13}$$

или

где: d – дисперсия случайной величины x
t - интенсивность потока.

Отсюда получаем уравнение

$$\lambda_f + 1 = 0{,}69 e^{\lambda_f} \tag{14}$$

Итак: $$n_f = m_f \varphi^2 t e^{-\varphi t}, \tag{15}$$

где m - математическое ожидание, (число сельскохозяйственных предприятий).

Так как население занятое в сельском хозяйстве составляет 10200 человек, а среднесписочное годовое количество работников исследованных предприятий составляет 31 человек, то допускаемое количество сельскохозяйственных предприятий, *в изначальных условиях*, составит 10200 : 31 = 329 единиц.

Тогда: $m_f = 329, \varphi = \lambda f / T_0, T = 6.$

$$N_f = m_f \{1 - (\varphi t + 1) e^{-\varphi t}\}. \quad (16)$$

где: T_0,T - промежуток времени между двумя соседними событиями в потоке Эрланга первого порядка (2013 и 2008 гг).

Исходя из формулы 16, количество предприятий сельского хозяйства можно рассчитать как:

$$N_f = m_f [1 - e^{-\varphi^i t}], \quad (17)$$

Отсюда получаем коэффициент: $e^{-\varphi^i} = 0{,}2$ (18)

Итак, **согласно гипотезе 1**, используя данный коэффициент мы находим *рациональное количество* сельскохозяйственных предприятий АТО Гагаузии, которое составляет 329 * 0,2 = **66 единиц** способных охватить все трудоспособное население, занятое в сельском хозяйстве.

Динамика сокращения количества предприятий сельского хозяйства по данной формуле представлена в виде кривой спада предприятий сельского хозяйства на рисунке 1, где для сравнения также приводится показатели их фактического количества. Мы видим уменьшение расчетного (рационального) количества предприятий сельского хозяйства в сравнении их фактическим уровнем. В среднем за 2008-2013 годы рациональное число предприятий сельского хозяйства АТО Гагаузия составляет по данной гипотезе расчета **66 единиц**.

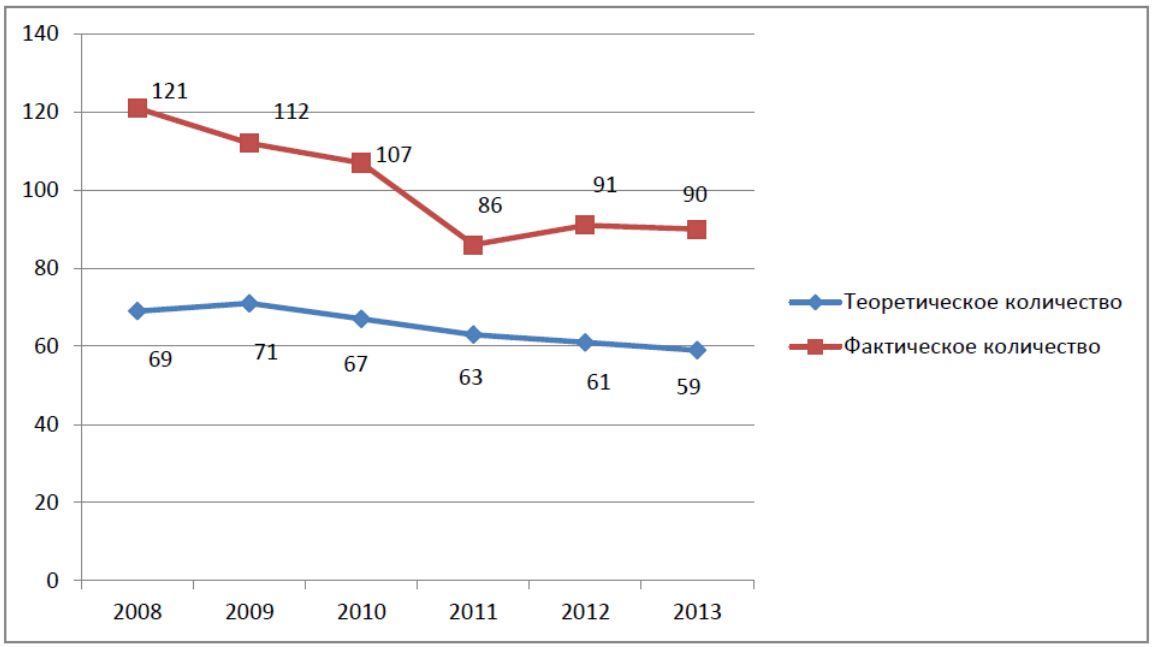

Рисунок 1. Количество предприятий сельского хозяйства АТО Гагаузии фактически и по расчету (согласно гипотезе 1)

Источник: рассчитано авторами

При рассмотрении второго варианта (гипотеза 2), предусматривающего охват всех сельскохозяйственных угодий АТО Гагаузии (146789 га), при средней площади одного анализируемого предприятия в 604 га (таблица 2) находим масштабирующий коэффициент m_f = 146789 : 604 = 243, который можно оценить как потенциально возможное число предприятий для региона.

Используя рассчитанный нами коэффициент $e^{-\varphi^i} = 0{,}2$, определяем *рациональное количество* предприятий **согласно гипотезы 2** которое составляет, следовательно, m_f^i = 243 * 0,2 = **49 единиц**, в сравнении с 90 предприятий существующих фактически в 2013 году.

Количество предприятий, согласно расчетам по гипотезе 2, представлено на рисунке 2.

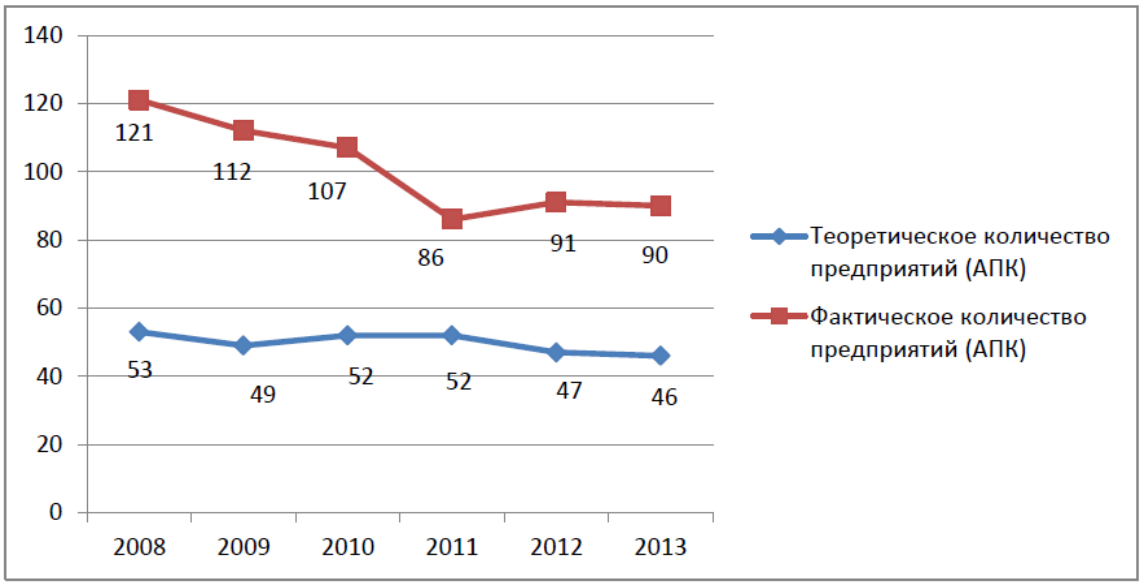

Рисунок 2. Количество предприятий сельского хозяйства АТО Гагаузии фактически и по расчету (гипотеза 2)

Источник: рассчитано авторами

Таким образом, расчет согласно 1-й и 2-й гипотезы подтверждает правильность разработанной модели и указывает на целесообразность оптимизации сельско-хозяйственных предприятий. При этом рекомендуемое число экономических агентов может включить различные организационно правовые формы – крупные сельхоз предприятия (АО), ассоциации кооперативов, ассоциации крупных и малых предприятий и другие.

Тем самым, согласно нашей модели была определена такая точка, которая позволила бы не допустить необратимых негативных изменений и выйти на новый уровень развития с наименьшими негативными последствиями.

Литература:

1. Попа А., Кураксина С., Организационно экономический потенциал антикризисного менеджмента в аграрном секторе АТО Гагауз-Ери. Международная научно-практическая конференция - Современные тенденции в экономике и управлении: новый взгляд Кишинев, 24-25 марта 2011 года. Славянский университет, 2011г. стр.236 -242
2. Кураксина С., Организационно-экономический потенциал развития аграрного сектора АТО Гагауз-Ери в современных условиях. Учетно-аналитические инструменты развития инновационной экономики: материалы 3 международной научно-практической конференции. 17 – 18 ноября 2011 г. – Княгинино: НГИЭИ, 2012. стр.49-54

ASPECTE ALE MANAGEMENTULUI SCHIMBĂRII ORGANIZAȚIONALE

POPA Ana, master în științe economice,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

POPA Andrei, dr. hab., profesor universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Organizational chenge is one of the important duties of contemporary management. Actual market based on competition require a permanent modernisation fo organisational capacities. The article make an overview of the factors that influence and stop the change process. Same some methods to stimlate the management of organisational change management are proposed too.*

Keywords: *change, organisation, rezistanse, methods.*

Fenomenul schimbării a existat într-o formă sau alta pe parcursul întregii istorii a omenirii, provocînd aceleaşi efecte la nivelul societăţii, dar păstrînd caracteristicile nivelului de dezvoltare specific momentului, fiind un fenomen durabil, mai mult sau mai puţin permanent. Fenomenul schimbării a început să constituie un obiect de interes pentru teoreticienii managementului cu aproximativ 25 de ani în urmă cînd, a fost pentru prima oară introdus ca instrument de conducere prin schimbare şi la nivelul instituţiilor guvernamentale.

Deci subiectul de început în tratarea acestui fenomen, îl reprezintă schimbarea, care nu este altceva decît *înlocuirea, modificarea, transformarea sau prefacerea unui obiect, produs, lucrare, serviciu, vechi în unul nou*. [1, p. 16]. În literatura de specialitatea unul dintre primii cercetători ai subiectului este Kurt Lewin. Lewin studiind subiectul în cauză, a încercat să determine de ce ce oamenii îşi doresc schimbarea, şi care sunt condiţiile care-i provoacă să apeleze la ea. Acest lucru i-a reuşit, fiindcă concepţia este folosită şi astăzi, fiind una dintre concepţiile cele mai uşoare şi practice. Ea se bazează pe cîteva faze care trebuie parcurse dacă ne dorim victorie în inițiativa de schimbare. Fiind fizician de profesie a explicat această teorie bazîndu-se pe fizică, comparînd schimbarea cu un cub de gheață: deci mai întîi lucrurile se dezgheață – se schimbă ca în final să reînghețe la loc [2, p.11].

Numeroşi specialişti propun, o anumită accepţiune, reieşind din domeniul lor de interes ştiinţific: Rosabeth Moss Kanter consideră schimbarea ca pe o inovaţie. În lucrarea “*Challenge of Organizational Change: How Companies Experience It and Leaders Guide I* , Kanter, alături de Berry Steinşi profesorul Todd Jick prezintă o privire de ansamblu cuprinzătoare şi un model competent pentru cum sau cum să nu institui schimbările în organizaţii [3, p. 28]. Ei prezintă schimbarea organizaţională ca fiind echivalentă cu schimbarea identităţii, fapt ce presupune mult mai mult decît transferul unor bunuri tangibile. Felul în care se conduc sentimentele, temerile şi speranţele oamenilor trebuie să fie strategia centrală în timpul unor schimbări organizaţionale majore.

Pornind de la noțiunea de schimbare putem defini *managementul schimbării* ca totalitatea proceselor pe care le întreprinde inițiatorii schimbării în cadrul unei firme, în orice parte a structurii sale, cu scopul de a se adapta schimbărilor din mediul exterior, și a-și îmbunătăți structura actuală sporind performanța și competitivitatea sa.

Schimbarea ce are loc într-o parte a unei organizații infuențează invariabil oamenii și procesele dintr-o altă parte (figura 1), schimbarea organizațională poate influențe și poate fi influențată de cîteva caracteristici esențiale ale vieții unei organizații: misiunea și strategia, structura sa, produsele și procesele, oamenii și cultura, precum și natura tehnologiei utilizate. Trăsăturile unei organizații sunt și ele influențate de natura mediului extern [4, p. 8].

Aplicarea modelelor teoretice ale schimbării la dinamica organizaţiilor a reprezentat şi reprezintă o provocare pentru orice manager. Acesta trebuie să ţină seama de toţi factorii specifici mediului intern sau extern al organizaţiei care influenţează strategia deschimbare.

Procesul de schimbare definește o succesiune de evenimente organizaționale sau un preces psihologic derutat în timp. Potrivit psihologul Kurt Lewin acest process implică trei stadii fundamentale: dezgheţarea, schimbarea şi reîngheţarea [5, p.524]. (figura 2)

Dezgheţarea, pornește de la faptul că oamenii ţin la obiceiurile lor, orice schimbare întîmpină rezistenţă din partea celor cărora le este adresată. Deşi dezgheţarea apare atunci cînd starea de lucruri

existentă este percepută ca fiind nesatisfăcătoare, abilităţile membrilor organizaţiei sunt inadecvate, studiile de specialitate sugerează că oamenii opun rezistenţă atît dezgheţării cît şi schimbării.

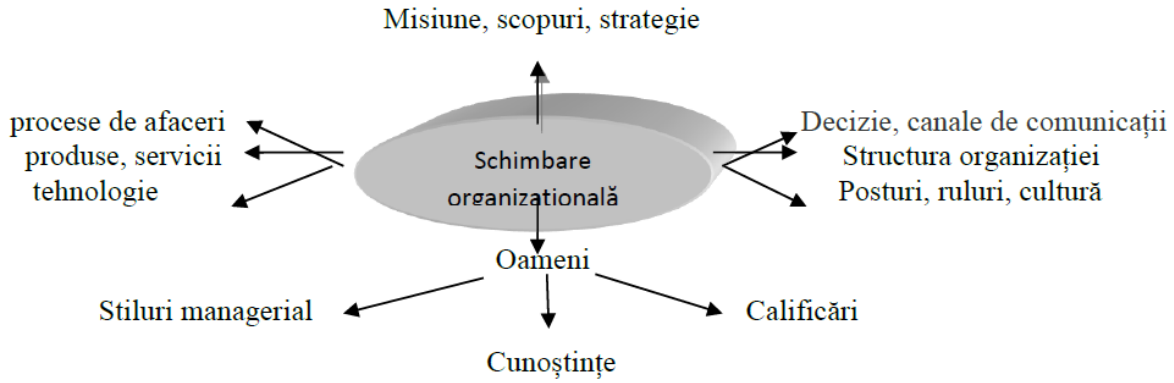

Figura 1. Schimbarea managerială și trăsături esențiale organizației.
Sursa: Elaborare proprie

Schimbarea într-o organizaţie are loc atunci cînd se stabilesc şi se implementează anumite programe sau planuri care trebuie şi pot conduce organizaţia şi angajaţii din cadrul acesteia către o stare superioară celei prezente.

Prin schimbare şi datorită ei oamenii capătă noi comportamente, atitudini care trebuie să fie supuse reînghețării, adică să devină aspecte permanente ale organizaţiei, iar procesul de schimbare devine eficient dacă oamenii şi organizaţia reuşesc să depăşească problemele care apar pe parcursul schimbării.

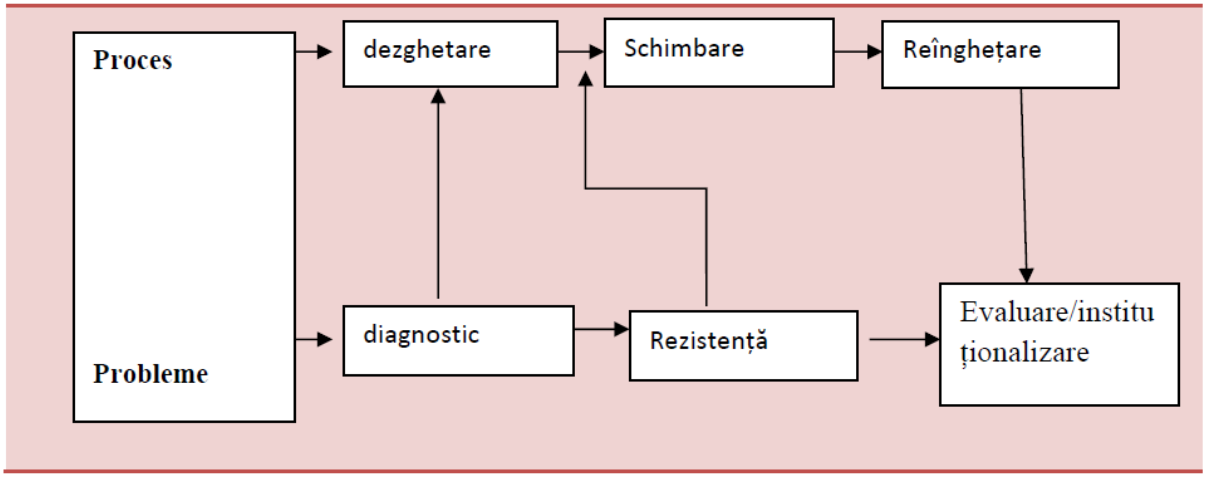

Figura 2. Procesul și problemele schimbării.
Sursa: Elaborare proprie

Rezistenţa la schimbare apare atunci cînd oamenii nu sprijină eforturile de schimbare, iar cauzele acestei rezistenţe ar putea fi multiple [5, p.525].

Schimbarea organizațională nu poate fi facută doar de plăcerea schimbării. Schimbarea organizațională poate fi determinata de o serie de cauze majore, cum ar fi: nesatisfacerea resurselor financiare, reducerea competitivității în raport cu principalii concurenți, necesitatea îmbunătățirii esențiale a productivității muncii, a profitabilității sau a faimei. Schimbări organizaționale pot fi determinate și de modificarea statutului juridic al organizației sau a formei de proprietate. O schimbare de esență are implicații asupra culturii organizaționale și presupune ample modificări ale managementului acelei organizații. În același timp, o organizație nu poate face abstracție, nu se poate izola de mutațiile ce au loc în sistemul cultural național [6, p.9].

Nevoia de schimbarea a organizațiilor este permanentă. Pentru creșterea competitivității, acestea trebuie să aibă pregătit răspunsul la orice schimbare a mediului extern sau la orice proces

intern. Managementul schimbării reprezintă în esenţă arta de a păstra un echilibru între forţele care impun schimbarea şi cele care se opun acesteia. Acest lucru este cu atît mai dificil de realizat cu cît reacţiile negative la orice proces de transformare vin şi din partea angajaţilor, cît şi de la nivelul structural al organizaţiei, semnal al flexibilităţii sau rigidităţii acesteia.

Fiecare schimbare din organizație este însoțită de o perioadă de trecere care-i determină rezultatele, productivitatea și eficiența. Pentru a da o explicație mai amănunțită, apelăm la savanții americani William Bridges și Sussan Mitchel. După părerea lor, schimbarea organizațională reprezintă un fenomen ce vine din exterior, evident, care prinde forma unor noi politici, sisteme, proceduri manageriale etc. Trecerea, în schimb, este o barieră psihologică care vine din interior și pe care trebuie să o stăbată oamenii, personalul organizației înainte ca schimbarea să devină funcțională și să aducă rezultatele [7, p. 29]. Cel mai dificil în acest proces este să străbați această barieră psihologică, care necesită multă intervenție din partea managerilor, și nu trece singură așa cum gîndesc unii manageri.. Trecerea, această reorientare psihologică, necesită o perioadă mai mare, întrucît ea are o dinamică mai lentă, comparativ cu schimbarea propriu-zisă. În cadrul tranziției se pot delimita – așa cum se arată și în figura 3 – trei atape esențiale.

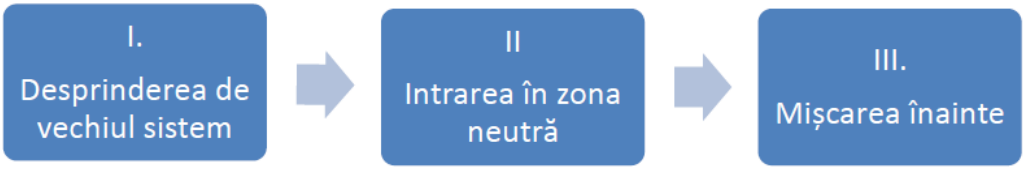

Figura 3. Etapele schimbării organizaționale
Sursa: Elaborare proprie

Etapa 1- desprinderea de vechiul sistem . În această etapă persoanele trebuie să renunțe singuri, în particular, la modul cum lucrau înainte. Este un etapă destul de anevoiasă și tristă. Salariatul trebuie să evite modalitățile precedente de lucru, modul de a decide și acționa, care i-au adus reușite, care l-au făcut să ajungă la postul și situația actuală. Astfel salariatului i se solicită să accepte noua provocare în favoarea celei vechi, să renunțe la modul în care percepea și simțea anumite lucruri, într-un fel la propriile opinii și chiar la o anumită realitate.

Etapa 2- trecerea în zona neutră. După desprindere, după renunțarea la modalitățile de decizie și acțiune precedente, salariații sunt confuzi, în multe cazuri ei nu sunt competenți să înceapă să lucreze într-un regim nou. Această confuzie duce la un răgaz, o pauză din care este foarte dificil să ieși, caracterizată prin indoială, încurcătură această pauză necesită o perioadă foarte mare de timp și forță, de multe ori ea soldează cu incapacitatea de lucru și desigur duce la scăderea productivității. Zona neutră este incomodă, neplăcută și, ca urmare, salariații încearcă să iasă cît mai repede din ea. Unii încearcă să grăbească trecerea la noua stare – din păcate aceștia reprezintă, de regulă, o minoritate, în timp ce ceilalți, cei mai mulți tind să revină la situația anterioară. Cu toate că cauzează multiple neplăceri în inițiativa unei schimbări aceeastă etapă este foarte importantă, ea nu reprezintă o irosire a vremii, dar crează o nouă cultură, noi moduri de gîndire, noi feluri de acțiune, și în final schimbarea internă care duce spre schimbarea propriu- zisă [7, p.90].

Etapa 3- mergerea mai departe. Constă în punerea în practică a abilităților formate în etapa 2, reprezentînd ultima etapă a tranziției oamenilor în procesele schimbării. În această fază implimentarea schimbărilor devine eficace și încep să dea roade. Chiar dacă constituie ultima etapă, ea continuă să fie anevoioasă și dificilă. Este foarte important ca etapele să fie dirijate de liderii și managerii schimbării și susține de întreg colectivul implicat în acest proces. Atunci cînd managerii și consultanții au condus bine anterioarele etape, se micșorează esențial numărul și procentul persoanelor ce opun rezistență și nu fac mișcarea înainte. În opinia a numeroși specialiști problema primordială care trebuie depășită pe parcursul celor trei faze ale tranziției este rezistența la schimbare, cauzată de necesitățile practicii sociale.

Funcționarea unei organizații este imposibilă fără alocarea resurselor necesare. Acele grupuri care controlează majoritatea resurselor într-o instituţie percep schimbarea, de cele mai multe ori, ca pe o amenințare. Ele tind spre a păstra situaţia existentă neschimbată. După identificarea forţelor schimbării, managerii iniţiază procesul de schimbare propriu-zisă pe baza diagnozei realizate în prima etapă. Conform conceptului lui Kurt Lewin, orice situaţie şi orice sistem pot fi considerate a fi în situaţie de echilibru, aceasta rezultînd din raportul forţelor care se confruntă. În acelaşi timp, forţele

care presează pentru implementarea schimbării contrabalansează opoziţia. Efectul combinat al celor două seturi de forţe rezultă într-un echilibru al sistemului.(figura 4)

Pentru iniţierea schimbării, managerul sau echipa de coordonare trebuie să acţioneze în vederea modificării echilibrului de forţe prin: [8, p.117].

- creşterea forţelor favorabile schimbării;
- reducerea forţelor opuse schimbării;
- convertirea unor forţe opuse schimbării în forţe favorabile acesteia.

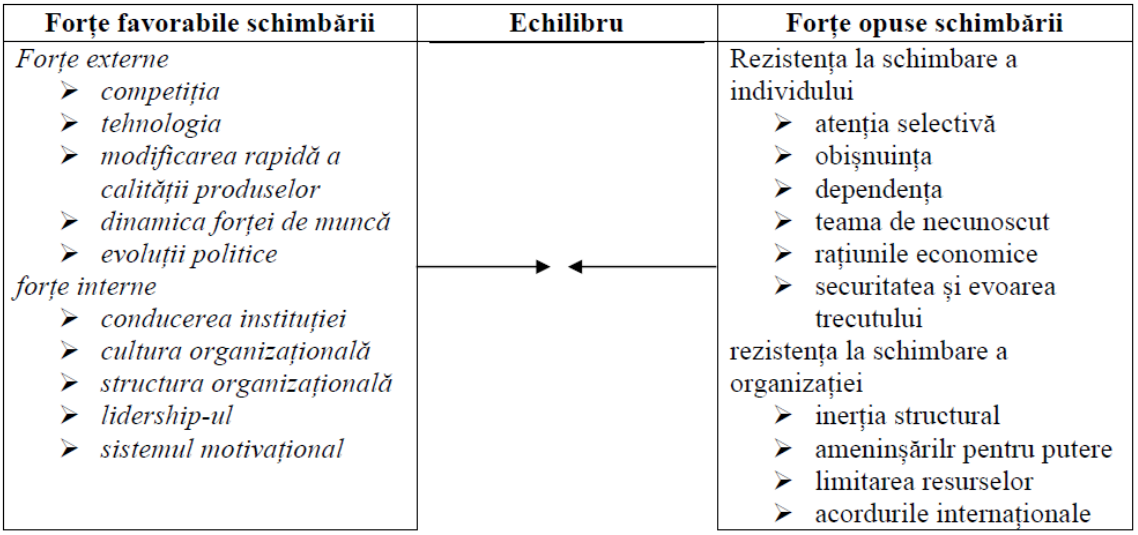

Figura 4. Starea de echilibru a forţelor schimbării

Sursa: Elaborare proprie

Conform opiniei unor specialişti, şi după o studiere detaliată a numeroaselor lucrări din domeniu am identificat cele mai frecvente cauze ale rezistenței la schimbare, aceste cauze pot fi determinate atît de rezistența individului dar pot fi specific şi organizației [9, p.98].

Comoditatea este un factor care presupune ieşirea din zona de confort în care se află muncitorul după o perioadă statornică la locul de muncă. În subconştientul orişicui se manifestă o rezistență o comoditate greu de depăşit, o nemulţumire de a începe ceva nou în favoarea practicii cu care suntem deja familiarizaţi, în aceste situaţii mulţumindu-ne cu ceea ce avem, cu situaţiile actuale, chiar dacă nu sunt cele mai bune sau favorabile pentru noi. De multe ori se refuză începerea a ceva nou, chiar dacă acest lucru poate fi mai uşor şi mai convenabil. Folosind expresii de genul “e bine şi aşa” salariatul îşi apără zona sa de confort.

Obiceiurile stabilite pot devein sursă de satisfacţie pentru un individ, ele permiţînd persoanelor de a se adapta mediului, de a-l înfrunta, producîndu-le şi o anumită satisfacţie şi un anumit confort. Obiceiul devine o sursă de rezistență la schimbare, după cum individual percepe imediat că are sau nu interes pentru a-şi modifica propriul comportament. Spre exemplu dacă o organizaţie anunţă creşterea salariului personalului cu 20% nimeni nu v-a opune rezistență, chiar dacă această mărire conduce la schimbări semnificative în modul de viaşă al fiecăruia.

Teama de necunoscut. Se manifestă în proporţii diferite la anumite persoane. În general majoritatea persoanelor sunt neliniştite sau chiar îngrozite atunci cînd trebuie să înfrunte necunoscutul, inclusiv managerii. Această frică de necunoscut a managerilor îi face să promoveze măsuri care să antreneze importante schimbări în responsabilităţile aferente postului pe care îl ocupă, în felul acesta opunîndu-se schimbării

Propriile interese. Uneori schimbările preconizate pot provoca o micşorare a satisfacerii intereselor noastre economice în cadrul organizaţiei.aceste schimbări pot duce la micşorări de salariu, prime, bonusuri, accesul la maşini, spaţii de protocol etc. Asemenea situaţii crează mari neplăceri şi reprezintă temeinice motivaţii pentru ca salariaţii să opună rezistență schimbărilor.

Lipsa încrederii în schimbare sau în persoanele care o iniţiază. Acest lucru presupune alegerea cu grijă a grupului de persoane care vor participa la iniţierea schimbării. Aceasta impune ca schimbările să fie generate de persoane cu o bună pregătire a schimbării şi promovarea sa de persoane

cu prestigiu şi care posedă capacitatea de a schimba. Dacă în acest proces vor fi iniţiaţi muncitori care nu dispun de autoritate şi încredere în colectiv, automat se va simți această barieră de rispingere nu atît a schimbării, cît a persoanei ce o inițiază.

Securitatea. Pe care oammenii consideră că o regăsesc prin regresare în trecut, constituie un alt obstacol împotriva schimbării. Se cunoaşte faptul că atunci cînd viaţa devine deprimantă, indivizii invocă trecutul, pe care îl consider mult mai fericit.

Ratarea prestigiului sau puterii de care se bucură în organizație. Acest factor se manifestă în mod aparte persoanele ce ocupă un loc de frunte în companie, şi managerilor. De obicei persoanele date sunt satisfăcute de salariu şi de munca ce o exercită şi nu văd nevoia schimbării. În mod normal, cînd coinştientizează faptul că schimbarea le poate diminua puterea şi prestigiul lor, persoanele în cauză vor face tot posibilul să înlăture schimbarea.

Incompetența de a executa noile responsabilități. Schimbările organizaţionale determină permanent şi schimbări în sarcinile salariaţilor şi modul de realizare. Teama de a nu se putea adapta noilor condiții, tehnologii, de a nu face față noilor cerințe poate reprezenta bariere serioase în calea schimbării. În acest sens putem liniști salariații cu traininguri specializate pentru o adaptare la noile condiții de muncă.

Tulburarea relațiilor personale în cadrul organizației. Fiecare salariat are anumite relații şi preferințe din rândul colegilor cu care ține legături. Dacă schimbările tind să strice aceste legături şi să îi tulbure relațiile şi conexiunile cu greu dobîndite, persoana în cauză va face tot posibilul să înlăture aceste schimbări.

Înțelegerea diferită a procesului de schimbare. Prezentarea de către lideri, manageri a procesului de schimbare este de obicei înțeleasă diferit în cadrul unei organizații, în dependență de departamentele ei. Astfel unii vor considera că schimbarea se face spre bine, în timp ce ceilalți vor crede că se urmărește dezavantajarea lor. De obicei cu aceste departamente trebuie de lucrat mai mult, pentru a înlătura efecte de pasivitate, tulburări, certuri. O motivare ar fi aducerea de arumente pro în favoarea departamentului care încearcă să înlăture schimbarea stîrnind birfe şi aplicînd rezistență.

Personalitate de "modă veche". Există o mare parte din populație, mai ales în rîndul celor vîrsnici care au aspirația de a înlătura tot ce este nou. Acești oameni se simt în siguranță lucrînd după vechile reguli, cu cerințe învechite. Pentru ei a trece la o nouă etapă este caracteristică cu necunoscutul. Neputîndu-şi asuma acest risc ei încearcă să se agațe de trecut. Aceste persoane reprezintă un adevărat obstacol în calea schimbării. Dacă în întreprindere numărul acestor persoane este mare, managerii vor avea nevoie de politici speciale pentru convingerea lor.

Număr redus de muncitori adepți ai schimbării. Puterea rezistenței la schimbare va fi cu atît mai mare cu cît mai mulți muncitori vor fi contra ei. Cu toate acestea în oriccare întreprindere vom avea atît forțe pentru cît şi forțe contra schimbării. Important în această luptă dintre forțe este să-i stimulăm şi să-i avansăm pe cei ce promovează schimbarea. În caz contrar riscăm să avem o pre mare intensitate de forțe rezistente la schimbare, şi să întîmpinăm mari dificultăți în inițierea ei.

Manager necompetent, sau care nu dispune de abilități necesare în inițierea schimbării. Oricît de multe forțe interne rezistente la schimbare nu am avea, ele pot fi eliminate, sau substanțial diminuate cind asupra persoanelor respective, îşi manifestă impactul un lider puternic, influent, promoter consecvent al înnoirilor. Ori de cîte ori un asemenea lider nu există, salariații vor manifesta insuficientă receptivitate, pasivitate şi chiarrezistența la schimbările preconizate. Liderul reprezintă o forță determinantă pentru succesul schimbării.

Cultura organizației. Este foarte important ca şefii să observe persoanele deschise spre nou, prietenoase, anume ei formează cultura şi ajută şi pe ceilalți să-ți schimbe comportamentul. Acest factor trebuie propagat de la bun început într-o organizație. Iar salariații trebuie educați în așa mod încît să prevadă schimbarea ca pe ceva esențial, ulterior acesastă tendință de predispunere la schimbări va face parte din cultura organizației, transmițîndu-se din generație în generație [8, p.22].

O viziune generalizată a cauzelor rezistenței la schimbare este prezentată în figura 5.

În continuare, pe baza analizelor efectuate, formulăm un set de elemente-cheie ce trebuie avute în vedere în tranziția organizațională, în efectuarea schimbărilor, pentru a obține maximum de performanță.

1. ***Educație şi comunicare.*** Managerii ar trebui să împărtăşească cunoştințele şi percepțiile lor cu angajații care pot fi afectați de schimbări. Acest lucru poate implica atît un program major de training, consilieri față-n față, raporturi, situații, întîlniri în grup cît şi discuții.

Oamenii ar putea avea nevoie să fie instruiți pentru a recunoaşte existența problemelor ce necesită schimbări.

Observată devreme, rezistența poate fi bazată pe neînțelegerea și inexactitatea informațiilor. De aceea este necesar de a pune problemele în ordine și de a discuta, de a reconcilia punctele de vedere opuse, de a se ajunge la un consens.

Managerii pot folosi această cale doar dacă au încredere în angajații lor și, în schimb managerul este credibil în fața lor.

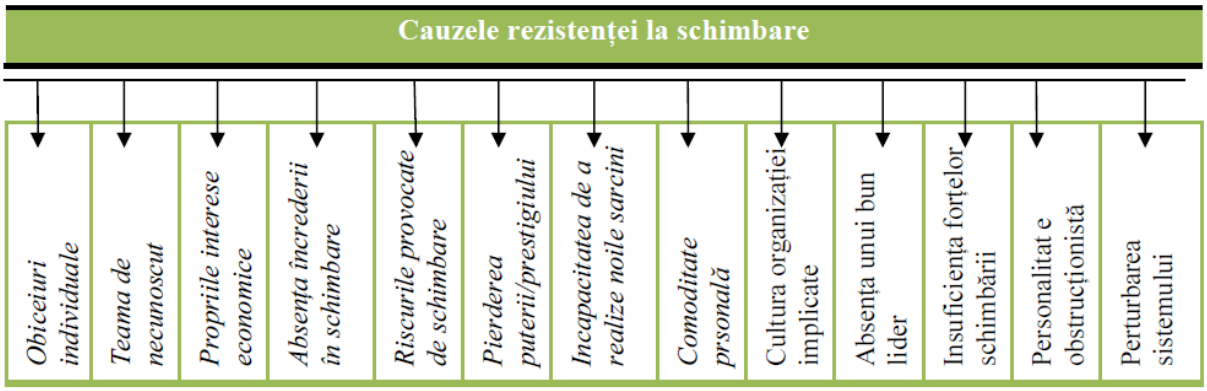

Figura 5. Cauzele rezistenței la schimbare
Sursa: Elaborare proprie

2. ***Participare și implicare.*** Cei care acceptă schimbarea ar trebui să fie implicați în planificări și executarea lor. Colaborarea poate avea efectul de reducere a opozițiilor și încurajarea implicării. În acelaş timp, colaborarea ajută la reducerea temerilor pe care o persoană le poate avea la impactul cu schimbările și l-ar face să fructifice priceperea și cunoștințele personale.

Managerii pot folosi această metodă unde participanții au cunoştințe și au abiltatea de a contribui efectiv și sunt dispuși să facă asta.

3. ***Schimbările efective depend de comunicare și consultare.*** În interiorul firmei, dorința de adaptare la schimbări este facilitată de măsura în care angajații sunt împlicați în planificarea și dezvoltarea afacerii, permițînd o mai bună înțelegere și informarea deciziilor luate.

Informațiile despre aspectele schimbărilor și cum acestea redau poziția financiară a firmei este necesar să fie redate cu mai multă promptitudine și să fie disponibile pentru angajați și reprezentanții lor.

Anumite organizații totuși au stabilit o structură corectă a programelor de a trata informațiile sau de a se consulta cu angajații lor despre planurile companiei și despre progresele ei. Programele au inclus îmbinarea armoniei, discuiile comitetelor managerial de producție despre introducerea unor noi mecanisme și expunerea lor, înțelegerea noilor tehnologii acoperind aceste arii, comitetele desemnate de a coordona felul participării și rapoarte ale companiei conținînd informații despre planurile și bugetul firmei.

Negarea structurii formale este mai puțin împortantă față de răspunsurile pe care metoda comunicării le oferă prin discuțiile despre informații și care este probată permanent.

4. ***Facilitare și susținere.*** Angajații ar putea avea nevoie să li se ofere consultații și terapii pentru a-i ajuta să depășească frica și teama de schimbări. Este posibil să fie necesar să dezvolți conștiința individului de necesitate a schimbărilor, la fel ca și conștientizarea siguranței în timpul schimbărilor și cum acestea pot acționa.

5. ***Negociere și accord.*** Există posibilitatea de a fi nevoie să se ajungă la un compromise comun, agreabil în timpul negocierii și schimbărilor. Ar putea fi nevoie de ajustarea naturii anumitor schimbări astfel încît să corespundă nevoilor și intereselor potențialilor opunători.

Managerul trebuie să negocieze mai degrabă, decît să se impună, schimbînd unde sunt persoane sau grupuri care ar putea afecta și care au destulă putere pentru a rezista. Problema managerilor este că aceștia creează un precedent pentru schimbările viitoare- care, de asemenea, ar putea fi negociate în funcție de circumstanțe, care pot fi și ele puțin diferite.

6. ***Manipulare și cooperare.*** Aceasta implică acoperirea așteptărilor la reacțiile potențialului opunător. Managerii pun în spatele scopurilor care par a avea un interes specific senzațiile și emoțiile principalului grup implicat în schimbare.

Managerul diminuează selective informațiile și denaturează în prima fază beneficiile schimbării la grupurile particulare și ignoră dezavantajele. Cooperarea implică oferirea accesului la luarea deciziilor, la fel ca dînd poziții managerial individuale.

Această tehnică poate funcționa pet imp scurt, dar crează alte probleme. Manipularea ar putea fi eventual descoperită și ar putea strica reputația celor implicați; cei care fac problem și sunt captați pot rămîne așa și să continuie să creeze probleme din nou poziției lor cu mut mai importante.

Totuși Kanter argumentează că puterea abilității de influențare a celorlalți este o atribuție necesară schimbării agenților, implimentînd noi idei și menținînd flexibilitatea organizațională.

7. ***Coerciție explicită și implicită.*** Managementul aici abandonează orice așteptare și consens. Aceasta se poate întîmpla unde este o mare neînțelegere între cei obișnuiți cu o schimbare și unde este o mică schimbare sau deloc la cei care i-ar afecta. Rezultatul este folosirea în forță a amenințării. Aceasta nu implică și violența. este destul să folosești demisia, transferul sau oprirea promovării și reușita în carieră [10, p. 232-234].

În concluzie putem spune că aceste tehnici pot fi folosite împreună. Alegerea în orice situație trebuie să depindă neapărat de reacțiile celor implicați și de durata de durata implicării pentru a rezolva problemele în cazurile particulare.

Managerii care tind să impună schimbări unilateral sau autocratice, fără participarea la vreuna dintre ele, sunt, de obicei, responsabili pentru ineficiența sau mai puțin eficiența modificării.

Schimbarea poate fi planificată și nu lăsată de la sine sau introdusă oricum.

Probabilitatea succesului unei schimbări nu depinde doar de modelul ales, există o serie de variabile care influențează acest proces: [11, p.14].

$$S\ (a.b.c) / Pp \qquad (1.1.)$$

În care:

S – probabilitatea reușitei în procesul schimbării;
a – gradul de neplăcere;
b – situație la care se dorește a se ajunge;
c – ce avem de făcut pentru a ajunge la situația dorită;
Pp – prețul procesului.

Cunoscînd această ecuație orice manager poate implmenta rapid o schemă în care să prevadă rapid, situația actuală, situația dorită, probabilitatea reușitei și prețul proiectului in cauză. În opinia noastră, schema din figura 6 reprezintă un prototip etapizat care poate fi folosit de către orice organizație în inițierea unei schimbări.

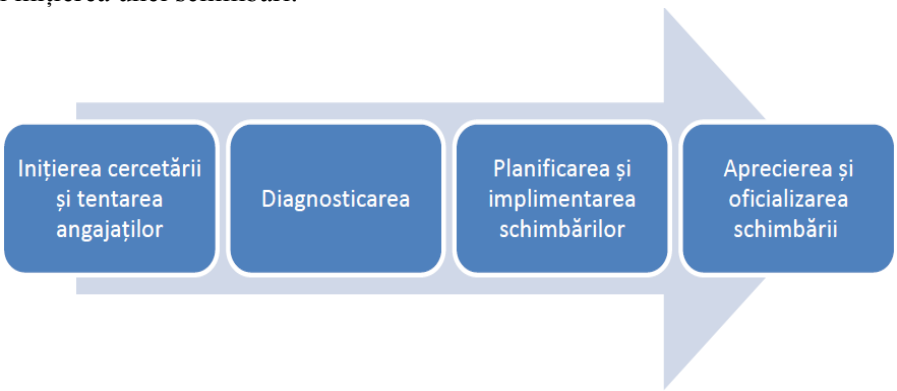

Figura 6. Model general de planificare a schimbărilor
Sursa: Elaborare proprie

Inițierea cercetării și tentarea angajaților conducătorii percep necesitatea schimbării, inițiază procesul de schimbare, alocă resursele necesare și motivează personalul de a se încadra în procesul de schimbare.

Motivarea acțiunii este foarte importantă, anume ea arată de ce firma trebuie supusă acestui proces. Mesajul trebuie să fie concis, inteligibil, și impresionant. Nu poate fi doar un strigăt din partea conducerii “*Săriți că vine lupul*” [12, p.173].

Diagnosticarea, pentru a începe planificarea și implementarea schimbărilor, este necesară o diagnosticare a întreprinderii, acest lucru ne va ajuta să depistăm punctele forte care îi aduc prosperitate și punctele slabe, asupra cărora se va lucra și asupra cărora se vor iniția schimbări.

Următoarea etapă este cea de ***planificarea și implementare,*** implimentarea schimbării întotdeauna va începe cu întocmirea unui plan, adică se vor enumera etapele prin care va trebui să treacă întreprinderea pentru a ajunge la o nouă stare, și ce este necesar de întreprins pentru aplicarea cît mai oportună a acestor etape. Ele vor depinde de diagnosticul, problemele și situația la care se dorește să se ajungă, caracterul lot fiind stabilit de către fiecare organizație în parte în dependență de gradul de dificultate și motivele care cauzează aceste dereglări.

Aprecierea și oficializarea schimbării se vor uni forțele pentru a se crea condiții cît mai prielnice pentru schimbare și pentru a se menține aceste condiții, o perioadă cît mai îndelungată.

Modificările care au loc în organizații pot fi tratate într-o diversitate mare de forme. Din păcate nu este cunoscută o metodă eficientă în orice împrejurare. Așa cum nu există două întreprinderi identice, așa nu există nici metode care s-ar combina perfect la orice organizație. Din această cauză se propune combinarea lor în dependența de starea și problema în particular a fiecărei întreprinderi. Astfel cu unele ajustări am identificat din literatura de specialitate cele mai importante metode [13, p.234].

- metode axate pe individ;
- metode axate pe sarcini și tehnologie;
- metode axate pe organizare și strategie.

Atunci cînd se pune problema unei schimbări, este util să combinăm aceste metode, și ca urmare un manager bun va trebui să depisteze din multituinea de metodologii combinația perfectă care să-i aducă succes. Acest lucru este dificil, din simplu motiv că nu există un mecanism prin care să se stabilească procedeele cele mai efective și operative și nici care ar fi succesul de combinare a lor. Acest lucru poate fi efectuat cu succes doar realizîndu-se un investigație amănunțită al problemelor cu care se confruntă organizația [1, p.520].

Pentru a efectua o diagnosticare corectă a organizației trebuie să efectuăm următorii pași.

- ✓ Să definim problemele, le clasificăm după gravitatea lor și evaluăm potențialul de schimbare;
- ✓ Să estimăm care sunt forțele pro și contra în procesul schimbării;
- ✓ Înregistrarea fondurilor participante la schimbarea și mobilizarea lor;
- ✓ Fundamentarea strategiei.

Thurley și Wirdenius propun următoarea clasificare a strategiilor:

- *Strategii dirijiste*- aceste strategii oferă oportunitatea șefilor de a dirija procesul modificărilor după bunul lor plac, ei se află pe poziție de superioritate, ceilalți fiind nevoiți să se supună și să se adapteze fără a implicați în procesul de schimbare.
- *Strategii expert*- presupun o schimbare în tehnologia organizației, este folosită deobicei cînd organizația se confruntă cu dificultăți tehnice. În cazul dat cel ce propune schimbarea este un specialist în domeniu de cele mai multe ori el și monitorizează implimentarea ei.
- *Strategii de negociere*- această strategie presupune discuția în colectiv, fiecare e în drept să-și spună părerea, se negociază pînă se ajunge la un compromis ce îi mulțumește pe toți. Această strategie este una din cele mai reușite avînd și beneficiul că înlătură o mare parte din rezistența angajaților în procesul schimbării.
- *Stratetegii educative* - aceste strategii sunt bazate pe persuasiune, cultura intelectul și valorile angajaților.
- *Strategii participative*- aceasta presupune implicarea tuturor în realizarea schimbării.

Aceste strategii pot fi folosite separat, sau combinate în dependență de situație. Spre exemplu dacă schimbarea e urgentă apelăm la strategii dirijiste, dacă întîlnim dificultăți prea mari combinăm cu strategii de negociere. În implimentarea schimbării recurgem la cele participative, și educative atunci cînd facem schimbări în departamentul resurse umane. În fine cred că important nu este atît alegerea strategiei cît gestionarea ei [14, p.115].

Din cele spuse mai sus putem enumera și primele **metode de schimbare** și anume cele **axate pe organizare și strategie**

În tot mai multe întreprinderi din zilele noastre se recurge la rotația angajaților privind posturile lor de muncă. În acest sens angajatorul are convingerea că nici unul din salariați nu este descriminat și că toți trebuie să fie familiarizați cu graficul, procesele, și procedeele, asta desigur dacă

se lucrează în același department. Anume acest lucru reprezintă tehnicile axate pe organizare adică o schimbare provizorie a posturilor, a rolurilor și relațiilor. Tehnicile axate pe strategie reprezintă ceva mai amplu ele propun o schimbare a scopului, o reînnoire a obiectivelelor, și desigur fondurile de realizare a acestora [15, p. 52].

Modificarea strategiei are menirea de schimbare a răspunsurilor acesteia față de constrîngerile mediului ambient extern în care respective organizație funcționează. Un plan strategic poate ajuta membrii organizației să stăpînească tranziția între orientările strategice viitoare dorite. Acest plan presupune:

- evaluarea mediului external organizație;
- evaluarea răspunsurilor organizației la constrîngerile de mediu;
- stabilirea misiunii organizației;
- stabilirea unui scenariu realist pentru mediu și organizație;
- crearea unui scenario ideal dorital mediului și organizației;
- compararea celor două scenario și elaborarea unui plan de reducere a diferențelor;

Metodologia de elaborarea strategie constă în ansamblul etapelor care trebuie parcurse pentru stabilirea obiectivelor strategice, a opțiunilor strategice, a resurselor și termenilor de realizare, precum și a metodelor folosite pe parcursul ecestor etape [1, p.102].

Răspunsurile pe care trebuie să lea dea organizația la schimbările de mediu, necesită măsuri de modificare a activităților specifice, sau chiar de modificare a mediului, toate acestea găsindu-se în cadrul strategiilor, de unde și nevoia acestui demers.

O altă grupă de **metode** sunt cela **bazate pe individ**. Dimensiunea umană este un element esențial în procesul de schimbare din care cauză și metodelor bazate pe persoană le acordăm o preferință aparte.

În acest sens Schein a identificat patru teze manageriale privind salariații și implicațiile acestora în cadrul întreprinderii.

Omul rațional economic- omul care evaluiază rezultatul acțiunii și o allege pe cea care îi maximizează cîștigul.

Omul social- motivat în primul rind de nevoile sociale.

Omul care se actualizează- încearcă să fie capabili, mature în privința muncii lor, să aibă o anumită autonomie și responsabilitate.

Retroacțiunea după anchetă este o metodă folosită pentru ușurarea procesului de adunare a informațiilor din interiorul unui colectiv, aceste date ulterior sunt modificate, adaptate în dependență de natura colectivului, iar adaptarea lor presupune parcurgerea cîtorva etape:

- selectarea datelor, folosind mai multe surse, putem apela la chestionarea fiecărui angajat în parte, sau recurge la chestionarea de grup, desigur în prima parte informațiile vor fi mai sincere și mai veridice;
- ulterior aceste date sunt analizate, grupate, se extrage esențialul și se prezintă întreg colectivului sub forma unui sumar a situației create;
- în final informațiile sunt împărțite responsabililor, pentru a analiza situația creată și a veni cu soluții [14, p.242].

Deobicei cînd se observă tensiuni în colectiv, tulburări, conflicte, cînd se simte nevoia de aflare a unor date cu un caracter mai confidențial, s-au se dorește implimentarea unor schimbări privitor la condițiile de muncă se apelează la chestionarea angajaților, cu ajutorul unui chestionar emis de către organele competente, în cele mai multe cazuri, se efectuiază anonim pentru o cît mai mare veridicitate a raspunsurilor la întrebările preconizate [9, p. 60].

Întrebările pot fi diverse, important e să nu depășească un timp anumit, pentru a nu plictisi persoanele interrogate. În caz contrar ele pot trece cu vederea anume punctele esențiale pentru care s-a inițiat chestionarul în cauză. Această metodă este una foarte des folosită în organizații, avînd avantajul economisirii de timp, și resurse financiare. Ea poate fi practicată în fiecare trimestru de lucru, iar păstrîndu-se toate examplarele putem compara situația trecută cu cea actuală.

Voi încera să redau un exemplu de chestionar care poate fi folosit de oricare organizație pentru a se determina predispunerea angajaților la schimbare (tabelul 1).

După cum am menționat putem aborda o mulțime de întrebări potrivit situație din întreprindere, ulterior aceste date sunt analizate pentru a se hotărî ce tehnici trebuiesc abordare în următoarea etapă. Dacă avem mulți adepți contra schimbării va fi necesar să abordăm politici privind rezistența la schimbare

Tabelul 1. Determinarea predispunerii angajaților la schimbae

Chestionar		
Instrucțiuni: Acest chestionar este anonim, răspunde-ți cît mai sincer pentru a putea înbunătăți situația dumneavoastră în cadrul acestei organizații.		
DA	***NU***	Sunteți mulțumit de poziția dumneavoastră în organizație
DA	***NU***	Credeți că organizația, are nevoie de schimbări, sau e destul de profitabilă pentru a nu apela la ele
DA	***NU***	Ati fi predispus să plecați într-o călătorie pentru schimb de experiență, training sau cursuri pentru o perioadă mai îndelungată de timp
DA	***NU***	Ati fi de acord să lucrați mai multe ore pe zi pentru o remunerare mai mare.
DA	***NU***	Credeți că schimbările sunt implimentate spre spre creșterea profitabilității, sau spre crearea haosuli în companii
Predispuși La schimbare	***Contra schimbării***	Dacă ar fi să schimbăm ceva în întreprinderea noastră în ce categorie de oameni va-ți clasa
Mulțumim pentru cooperare !!!		

Sursa: elaborare proprie

Împărțirea datelor către angajați, sau membrii care îi reprezintă se realizează o diagnoză a situației întreprinderii care ulterior este prezentată în cadrul unei adunări a comitetului pentru a se pune în discuții situația creată și posibilele soluții. Prin această metodă se aduce la cunoștința angajaților problemele și politicile de combatere a lor [1, p. 540].

Ea poate fi abordată în trei moduri:

- de pe poziție de superioritate, implică pe cineva autoritar în inițierea schimbării, fără discuții sau negocieri, într-un fel schimbarea e impusă;
- de pe poziție de inferioritate, atunci cînd cineva de pe o poziție de jos aduce la cunoștință șefilor defectarea unor utilaje, și propune schimbarea lor cu altele mai performante și productive. În acest caz schimbarea este discuată și negociată pînă se ajunge la implimentarea ei;
- pe poziție de egalitate se fac reuniuni cu întreg colectivul, fiecare avînd în drept să-și expună opinia în evantualele schimbări.

Pregătirea unei echipe această metodă se întrebuințează atunci cînd șefii își doresc o echipă de profesionaliști în inițierea schimbării. Grupul e format din membrii din afară cît și din interiorul organizației specializați în domeniu, cu experiență. Economiști, contabili, manageri care conduc schimbarea de la diagnosticare pînă la implimentarea ei. Adevărata muncă, partea care cere cel mai mare efort este munca membrilor echipei. Aceștia sunt cei care trebuie să abordeze ideile și planurile, și să le transpună în practică Echipa este mai greu de dirijat, din care cauză membrii ei îți stabilesc cîteva obiective, care se referă în principal la:

- Stabilirea procedeelor de lucru;
- Patajarea sarcinilor membrilor de echipă;
- Stabilirea unor strategii, obiective, politici și metode după care se va acționa;

Pentru a funcționa ca o echipă, membrii ei trebuie să lucreze împreună, în acelaș loc, ceea ce nu este așa de simplu precum pare. Aceasta nu este o problem minoră, ea poate devein un serios impediment pentru progresul echipei de schimbare. Deci una din sarcinile liderului este să găsească sau să ceară penttru echipă un spațiu de lucru corespunzător [16, p.15].

Regulile privitor la condițiile de muncă reprezină măsurile desfășurate în scopul ameliorării condițiilor de muncă. Sunt create programe speciale pentru a crea condiții mai bune de lucru, aceste

programe i-au în vizor securitatea la locul de muncă, respectarea drepturilor angajaților și au ca scop final creșterea eficienței și rentabilității (figura 7).

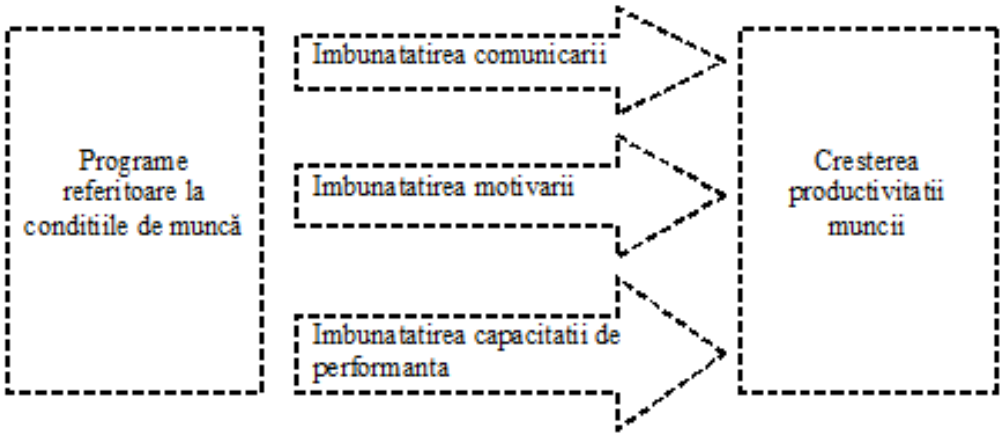

Figura 7. Efectul programelor privind condițiile de muncă asupra productivității muncii
Sursa: Elaborare proprie

Cea de a treia grupă de metode este bazată pe tehnologie. Orice întreprindere ca structură se confruntă cu probleme tehnice bazate pe tehnologie și probleme sociale bazate pe personal. Metoda socio-tehnică presupune îmbinarea celor două variabile pentru a se ajunge la un compromis. Constatarea finală ar fi constituirea grupurilor libere de lucru, care sunt astfel conduse încît să-și programeze lucrul, să-și fixeze ritmul, luînd și hotărîri care, anterior puteau fi luate doar de șefi. Un colectiv liber poate deci să-și stabilească propriul program în vederea îndeplinirii eficiente a cantității și calității producției

În concluzie putem spune că o reușită a procesului de schimbare depinde foarte mult de metodologia aleasă. Indiferent de ce alege managerul pentru organizația sa o metodă, sau o combinație de metode, secretul este de a alcătui un plan în care să fie puse la punct toate amănuntele chiar și cele care s-ar părea la prima vedere că sunt neînsemnate. Important e să nu neglijăm personalul pînă la urmă ei sunt principala resursă care duce la prosperarea organizației.

Deci în procesul de inițiere a schimbării angajații trebuiesc antrenați, implicați. Un bun conducător nu v-a acționa niciodată pe cont propriu asta ar însemna să meargă împotriva angajaților și orice încercare de schimbare ar putea eșua.

În implimentarea schimbării ne putem baza pe o sumedenie de metode cele enumerate de mine sunt cele pe care le-am considerat inițiale. Pentru că pînă la urmă personalul, tehnologia și strategia întreprinderii sunt pilonii pe care se ține întreaga activitate, din acest motiv am considerat esențial să abordez metodele bazate pe aceste elemente. La acest capitol managerii se pot inspira și din alte inițiative reușite de implimentare a schimbării.

Bibliografie:

1. Burduș E., Caprarescu, Gh., Androniceanu A. Managementul schimbării organizaționale. București: Editura Economică, ediția II, 2000, p. 500-573.
2. Jonas R. Wilcox M. Revitalizarea corporației. Cum reușesc liderii să producă schimbarea. București: Editura Publică, 2010.
3. Chonen D. The hearth of change, Harward Business School Press ,Boston, Massachusets, 2005.
4. Kotter J. Leading Change - Why transformation efforts fail, Harvard Business Review, March-April, 1995.
5. Gary J. Comportament organizațional. București: Editura Economică, 2001, p.523-549.
6. Androniceanu A. Managementul Schimbării. București: Editura ALL, 1998.
7. Armenakis A. A., Bedeian A.G. Organizational Change. A Review of theory and research in the Journal of Management. Vol.25, nr.3, 1999.
8. Clarche L. Managementul schimbării. Ghid practic privind producerea, menținerea și controlul schimbărilor într-o organizație. București: Editura Teora, 2002.

9. Burduș E. Managemntul schimbării organizaționale. București: Editura Economică, 2008.
10. Mare E. Schimbarea şi dezvoltarea organizaţională, Revista Academiei Forţelor Terestre, Anul XI, nr. 3 (43), 2006.
11. Băloiu L.M., Frăsineanu C., Frăsineanu I. Management inovațional. București: Editura ASE, 2008.
12. Golembiewski T., Robert H. Performance and Human Costs: A Public Sector Model of Organizational Development. - New York : Praeger, 1998.
13. Moldoveanu G. Analiză și comportament organizațional. București: Editura Economică, 2005, p.232-234.
14. Huțu C.A. Cultură organuzațională și transfer de tehnologie. București: Editura Economică, 1999, p.223.
15. Tripon C., Dodu M. Dezvoltare organizațională și managementul schimbării, suport de curs. Cluj-Napoca, 2006, p.111.
16. Hammer M.; Champy J. Reenginering-ul întreprinderii.București: Editura TEHNICĂ, 1996

CHELTUIELILE ȘI EFECTELE CERCETĂRII

ZARIȘNEAC Natalia, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

ROȘCA-SADURSCHI Liudmila, lector superior universitar,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Abstract: *Currently every country tends to ensure stable economic growth, which is reflected by the level of competitiveness in the world arena, but not always efforts / expenses incurred reflect results / positive effects. This article presents spending in Moldova for research and evaluated the effects obtained. All together we are presented the measures taken to revive the research, development and innovation in order to ensure long-term economic growth.*

Cuvintele cheie: cercetare, inovare, strategie, cheltuielile din buget pentru știință, efectele cercetării, CDI.

Una dintre cele mai importante probleme, ce preocupă organele de conducere şi este inclusă, practic, în toate politicile şi strategiile de stat este cercetarea – inovarea. Cercetarea și inovarea ameliorează condițiile de viață și de muncă ale oricărui stat, îmbunătățesc competitivitatea țării, stimulează creșterea economică și creează cît mai multe locuri de muncă. Calitatea vieții crește datorită aportului cercetării și inovării în domenii precum asistența medicală, transporturile, serviciile digitale și dezvoltarea a numeroase produse și servicii noi.[1]

Dicționarul explicativ al limbii române definește „cercetarea”, ca: **1.** Investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe științifice sau tehnologice. **2.** Studiu amănunțit efectuat în mod sistematic cu scopul de a cunoaște ceva; investigație.[2] Prin definiție, activitatea de cercetare se referă la producerea de noi cunoştinţe, care pot fi considerate noi numai dacă sunt recunoscute ca atare pe plan internațional. În caz contrar, nu poate fi vorba de o activitate de cercetare, ci de documentare. Astfel, cercetarea este căutarea sistematică, uneori accidentală, de noi cunoştinţe și se desfăşoară de regulă în cadrul disciplinelor academice.[3]

În acest sens, Uniunea Europeană este un actor major în peisajul științific și tehnologic mondial și un lider incontestabil în multe domenii, iar viitorul său este legat de capacitatea sa de inovare, care să creeze creștere economică și locuri de muncă. Stimularea și promovarea cercetării și inovării este prevăzută în mai multe strategii și politici, cum ar fi: „Europa 2020”, care include

[1] Comisia Europeană Direcția Generală Comunicare Informarea cetățenilor, *Să înțelegem politicile Uniunii Europene: Cercetare și inovare*, Manuscris actualizat în noiembrie 2014, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2014, 12 p. ISBN 978-92-79-42399-4 http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/ro/research_ro.pdf
[2] https://dexonline.ro/definitie/cercetare
[3] https://ro.wikipedia.org/wiki/Cercetare

inițiativa „O Uniune a inovării” și prevede ca sectoarele public și privat să atingă un nivel cumulat de investiții în cercetare și inovare de 3 % din produsul intern brut (PIB) până în 2020. UE este principala „fabrică de cunoștințe” din lume, realizând aproape o treime din producția științifică și tehnologică din lume. Fiecare stat membru are propriile politici și programe de finanțare a cercetării, dar există multe aspecte importante care pot fi cel mai bine rezolvate prin colaborare. Iată motivul pentru care cercetarea și inovarea sunt, de asemenea, finanțate la nivelul UE. În perioada 2014-2020 se vor investi aproape 80 de miliarde de euro pentru proiecte de cercetare și inovare.[1]

Pentru a înțelege valoarea acestor investiții în domeniul cercetării, am putea face o comparație cu alte state, inclusiv și cu Republica Moldova.

Cheltuielile făcute în anul 2012 în România pentru cercetare-dezvoltare au fost, în total, de 2,8 miliarde lei (0,49% din PIB), sumă care este de patru ori mai mică decât media europeană, de aproape 2%. Spre comparație, anul 2012 în Uniunea Europeană s-au investit peste 260 de miliarde de euro pentru cercetare și dezvoltare, adică 511 euro/locuitor. Țările care investesc cel mai mult în cercetare-dezvoltare sunt Finlanda, Germania, Franța, Suedia și Marea Britanie, care investesc în cercetare peste 3% din PIB.[2]

După sursele de finanţare a cheltuielilor totale a României în cercetare-dezvoltare, fondurile publice au cea mai ridicată pondere, respectiv 49%, urmate de sursele de la întreprinderi, respectiv 30%. Din fondurile publice cele mai mari sume au primit unităţile din sectorul guvernamental (59%), urmate de unităţile din sectorul învăţământ superior (25%). Sursele de finanţare pentru activitatea de cercetare-dezvoltare din străinătate au fost orientate în cea mai mare parte către unităţile din sectorul mediului de afaceri (37%) şi sectorul învăţământ superior (35%).[3]

Cît privește cheltuielile pentru cercetare la noi în țară, acestea constituie sub 1% din PIB. În anii 2008 și 2009 se constată cea mai înaltă pondere a cheltuielilor pentru cercetare din PIB, dar și din bugetul de stat pentru ultimii 9 ani (tabelul 1).

Tabelul 1. Ponderea cheltuielilor pentru știință și inovații din bugetul statului și PIB

Anii	Bugetul de stat (mii lei)		Produsul intern brut (mii lei)	Cheltuieli pentru știința si inovații (mii lei)	Ponderea cheltuielilor pentru știința si inovații din bugetul de stat. (%)	Ponderea cheltuielilor pentru știința si inovații din PIB.(%)
	Venituri (mii lei)	Cheltuieli (mii lei)				
2006	10677929,9	10992204,0	44754367	168800,0	1,53	0,37
2007	13878436,3	14234965,1	53429471	299612,9	2,15	0,56
2008	14998604,3	15098306,6	62921545	394177,0	2,62	0,62
2009	13099881,3	17748362,0	60429803	378260,8	2,88	0,62
2010	15318344,9	19454519,2	71849200	339093,9	2,21	0,47
2011	19087181,7	20354074,1	82349000	328156,5	1,61	0,39
2012	21367269,1	22164269,1	88228000	360354,0	1,62	0,40
2013	22507826,7	24394796,6	100510000	349922,5	1,43	0,35
2014	27570005,1	30010942,8	111501000	406216,6	1,35	0,36

Sursa: elaborate de autor în baza legii bugetului de stat pentru anii 2006-2014; Moldova în cifre, 2015; www.statistica.md

Conform prognozelor efectuate de către Banca Mondială și a prevederilor legii bugetului de stat pentru anul 2015, v-or crește atît veniturile cît și cheltuielile din bugetul de stat, tot odată se prognozează și creșterea PIB-lui, dar ponderea cheltuielilor pentru știință și inovare, atît din bugetul de stat, cît și din PIB se v-a schimba neînsemnat.

Cheltuielile pentru cercetare pot fi grupate în următoarele categorii de indicatori:

1. Cheltuielile publice pentru Cercetare – dezvoltare (% din PIB),
2. Cheltuieli ale sectorului business pentru cercetare - dezvoltare (% din PIB),
3. Ponderea cheltuielilor CD în high-tech (% din cheltuielile CD),

[1] Comisia Europeană Direcția Generală Comunicare Informarea cetățenilor, *Să înțelegem politicile Uniunii Europene: Cercetare și inovare*, Manuscris actualizat în noiembrie 2014, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2014, 12 p. ISBN 978-92-79-42399-4 http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/ro/research_ro.pdf

[2] https://ro.wikipedia.org/wiki/Cercetare

[3] http://adevarul.ro/educatie/universitar/romania-cheltuit-mai-putin-05-pib-cercetare-2012-patru-mai-putin-decat-media-europeana-1_5281eceac7b855ff56e70e30/index.html

4. Ponderea întreprinderilor ce beneficiază de fonduri publice pentru inovare,
5. Ponderea cheltuielilor CD universitare finanțate de sectorul business.

Reprezentanții AȘM afirmă că, de fapt, cheltuielile efective pentru sfera CDI sunt mai mici pentru că o parte a fondurilor bugetare sunt destinate de fapt pentru educație (instituțiile de învățământ subordonate AȘM). De exemplu, în anul 2010, din alocațiile bugetare pentru sfera CDI pentru educație (liceu, universitate, CNAA) au fost cheltuite circa 4,5% din totalul alocațiilor bugetare pentru sfera CDI. Astfel, după ce eliminăm aceste cheltuieli, oricum obținem că guvernul alocă circa 0,65% din PIB pentru sfera CDI, mult mai mult decât țările din Europa Centrală și de Est în medie.[1]

Cît privește cheltuielile ale sectorului business pentru cercetare-dezvoltare, trebuie de menționat că în statele UE acestea constituie principala sursă a inovării. În anul 2008 de exemplu, cheltuielile guvernamentale au constituit doar 1/3 din cheltuielile în sfera CDI, restul fiind în mare parte investițiile sectorului de business (cu 1.05% din PIB în UE27 și 0,35% din PIB în UE-12).[2] Cu părere de rău statistica autohtonă oficială nu ne oferă nici un fel de informații din acest domeniu. Potrivit Raportului Global de Competitivitate pentru anul 2014-2015, Republica Moldova se poziționează pe locul 135 din 144 de state analizate, fiind precedată și urmată de țările Africane. În topul țărilor unde predomină cheltuielile pentru cercetare din sursele sectorului privat sunt: Elveția, Japonia, Finlanda, SUA și Germania, ocupînd primele cinci poziții în acest clasament.[3]

În realitate, după cum arată unele studii recente, nivelul optimal de investiții în sfera CDI depinde foarte mult de structura economiei respective: - cu cât mai sofisticată este economia din punct de vedere a produselor și serviciilor, cu atât mai înalt este și nivelul de finanțare a sferei CDI, în mare parte determinată de investițiile private pentru CDI.

De asemenea, nu există date statistice privind numărul întreprinderilor care beneficiază de fonduri publice pentru activităţi de CDI. Astfel de experienţe sunt probabil doar cazuri unice decât ceva obișnuit, din cauza procedurii anevoioase de acreditare necesară pentru a beneficia de fonduri publice pentru a desfășura activitatea de cercetare. Unica modalitate prin care beneficiază întreprinderile private sunt proiectele de transfer tehnologic, dar și aici sectorul privat este dezavantajat comparativ cu instituțiile publice, care sunt singurele care pot fi finanțate 100% din surse bugetare. Numărul acestor proiecte, precum și bugetul AITT este extrem de mic.[4] Este de menţionat că, în ţările UE 27, sectorul guvernamental a finanţat, în 2011, doar 33,4% din totalul cheltuielilor pentru C-D, ponderea întreprinderilor private fiind de 54,9% (de 1,6 ori mai mare). A treia sursă de finanţare (9,2%) a reprezentată categoria „străinătate”. S-a dovedit importantă ponderea finanţării străine a C-D, trei ţări evidenţiindu-se clar: Irlanda (20,1%), Lituania (28,4%) şi Bulgaria (43,9%). Analizând situaţia din celelalte ţări recent aderate la UE, observăm că, cu mici excepţii, acestea atrag activ mijloace financiare pentru dezvoltarea sectorului de cercetare în vederea reducerii decalajului existent faţă de ţările mai dezvoltate şi avansării lor rapide pe calea EBC.[5]

Cît privește ponderea cheltuielilor CD universitare finanțate de sectorul business nu putem afirma nimic, deoarece nu dispunem de date concrete. Lipsa datelor este din motivul că administrare resurselor financiare privind cercetarea – dezvoltarea se face în mare parte de către Academia de Știință a Republicii Moldova. Odată cu trecerea instituțiilor de învățământ superior la autogestiune, sperăm că ponderea cheltuielilor acestora pentru cercetare-inovare v-or crește considerabil.

Potrivit legislaţiei naţionale, finanţarea activităţii din sfera ştiinţei şi inovării se realizează din următoarele surse: a) mijloace de la bugetul de stat; b) mijloace de la bugetele unităţilor administrativ-teritoriale; c) mijloace proprii ale subiecţilor activităţii din sfera ştiinţei şi inovării; d) mijloace ale organizaţiilor interesate în activitatea din sfera ştiinţei şi inovării; e) investiţiile (donaţii, grant-uri etc.) ale persoanelor fizice şi juridice, inclusiv străine; f) defalcările în proporţie de 50% din sumele obţinute din vânzarea patrimoniului nefolosit, inclusiv a imobilelor; g) alte surse legale[6]

În general, performanța sectorului nu este determinată doar de resursele financiare destinate nemijlocit cercetării și inovării, dar și de investițiile îndelungate și permanente în capitalul uman -

[1] Ana Popa, Valeriu Prohnițchi, SECTORUL DE CERCETARE, DEZVOLTARE ȘI INOVARE DIN MOLDOVA: ESTE OARE NECESARĂ O REFORMĂ?, Chișinău, 2011 http://www.expert-grup.org/old/library_upld/d359.pdf
[2] Ana Popa, Valeriu Prohnițchi, SECTORUL DE CERCETARE, DEZVOLTARE ȘI INOVARE DIN MOLDOVA: ESTE OARE NECESARĂ O REFORMĂ?, Chișinău, 2011 http://www.expert-grup.org/old/library_upld/d359.pdf
[3] http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/rankings/#indicatorId=GCI.C.11
[4] Ana Popa, Valeriu Prohnițchi, SECTORUL DE CERCETARE, DEZVOLTARE ȘI INOVARE DIN MOLDOVA: ESTE OARE NECESARĂ O REFORMĂ?, Chișinău, 2011 http://www.expert-grup.org/old/library_upld/d359.pdf
[5] http://www.ase.md/files/publicatii/economica/2014/ec_2014_2.pdf
[6] http://www.ase.md/files/publicatii/economica/2014/ec_2014_2.pdf

elementul-cheie de performanță în acest sector, în echipamente performante și în infrastructura de susținere și promovare a științei. De asemenea, rezultatele activității CDI nu sunt doar cele cu impact economic pozitiv și cuantificabil: sporirea rentabilității companiilor, creșterea veniturilor ca urmare a invențiilor brevetate, dar și cele ce țin de știință și cercetare: număr ce articole în reviste internaționale, numărul de citate. Totuși, pentru viabilitatea sistemului CDI, aceste efecte trebuie balansate, astfel încât performanțele sectorului să justifice investițiile.[1]

Deci, considerăm că efectele cercetării trebuie regăsite în indicatorii ce reflectă dinamica schimbărilor realizate în sfera socială și economică a țării. Creșterea economică se asigură prin majorarea productivității muncii, investițiilor, utilizarea tehnologiilor moderne, care asigură ritmul de sporire a competitivității țării la nivel mondial. Asigurarea competitivității este direct dependentă de nivelul de instruire, cunoaștere și cercetarea tehnologiilor noi, abilităților de însușire și adaptare a forței de muncă la schimbările ce au loc în mediul de producere și prestare a serviciilor. Deci, există o dependență directă dintre nivelul cercetării și competitivitatea țării.

Conform Indicelui Global al Competitivității[2] Republica Moldova în clasamentul mondial la indicatorul calitatea instituțiilor de cercetare ocupă locul 121 (2,7 puncte)[3] din 144 țări în perioada 2013-2014, indicatorul capacitatea inovațiilor locul 128 (3,0 puncte) media fiind de 2,81 puncte, de asemenea un alt indicator care reflectă nivelul cercetării este numărul de cereri conform Tratatului de cooperare în domeniul brevetelor (PCT) depuse la un milion de locuitori ocupând locul 73 (0,8 puncte) maximum fiind de 315 puncte în perioada anilor 2010-2011.

Tabelul 2. Rezultate de cunoaștere și tehnologice a Republicii Moldova din a. 2012

Denumirea indicatorului	Media CSI	Media pentru Europa de Est	Republica Moldova
1. Scor general „Rezultate de cunoaștere și tehnologice”	28,5	36,0	38,9
2. Scor „Generare cunoștințe”	30,8	32,2	54,7
3. Aplicații patente rezidenți / miliard PIB, dolari SUA PPC	6,9	3,7	11,8
4. Aplicații patente sistemul PCT / miliard PIB, dolari SUA PPC	0,2	0,5	0,1
5. Modele de utilitate rezidenți / miliard PIB, dolari SUA PPC	6,6	2,0	19,1
6. Articole științifice și tehnologice / miliard PIB, dolari SUA PPC	3,8	9,6	7,8
7. Scor „Impact cunoștințe”	30,3	47,2	34,9
8. Rata de creștere a PIB evaluat la PPC/ ocupat, %	3,1	3,5	2,7
9. Companii noi / mie populație 15-64 ani	1,4	4,3	1,3
10. Certificate de management ISO 9001 / miliard PIB, dolari SUA PPC	5,1	29,4	7,4
11. Scor „Difuziune cunoștințe”	24,5	28,8	27,0
12. Încasări din royalty&licențe / mie unități PIB	0,3	1,2	0,8
13. Exporturi tehnologic avansate (neto reexporturi), % din total	1,3	7,2	2,2
14. Exporturi de servicii calculatoare și informatice, % din totalul exporturilor de servicii	27,0	31,3	33,8
15. Investiții nete în economia altor țări, % din PIB	1,2	-1,6	0,1

Sursa: IGI 2012

Deci, cheltuielile efectuate în sfera cercetării nu a atins efectele preconizate, de aceea pentru asigurarea creșterii economice s-a aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 952 din 27.11.2013 publicat pe data de 06.12.2013 în Monitorul Oficial Nr. 284-289 Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”. Politicile inovaționale definite în prezenta Strategie vor contribui la implementarea noii paradigme de dezvoltare economică, definite în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”. Această paradigmă se bazează pe atragerea investițiilor, dezvoltarea industriilor exportatoare, edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere,

[1] Ana Popa, Valeriu Prohnițchi, SECTORUL DE CERCETARE, DEZVOLTARE ŞI INOVARE DIN MOLDOVA: ESTE OARE NECESARĂ O REFORMĂ?, Chișinău, 2011 http://www.expert-grup.org/old/library_upld/d359.pdf

[2] http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/economies/#economy=MDA

[3] http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2014-2015/rankings/

inclusiv prin fortificarea activităților de cercetare şi dezvoltare, de inovare şi transfer tehnologic orientate spre eficiență şi competitivitate. Aşteptările în urma implementării Strategiei se exprimă prin: sporirea competitivității economiei naționale prin valorificarea economică a inovațiilor tehnologice, accelerarea ritmurilor de creştere economică şi îmbunătățirea calității acesteia, sporirea calității şi relevanței rezultatelor sectorului de cercetare, consolidarea capacităților instituționale şi a potențialului uman din sistemul național de inovare, inclusiv prin asigurarea motivării adecvate a angajaților şi sporirea atractivității pentru tineret, îmbunătățirea managementului în sistemul național de inovare, ameliorarea numerică şi calitativă a prezenței comunității de cercetare şi inovaționale a Moldovei în programele şi rețele internaționale.

Trebuie să menționăm că cercetarea reprezintă motorul care asigură competitivitatea țării, adică creşterea economică. Deci, toate eforturile trebuie să fie concentrate pentru realizarea obiectivelor strategiei în domeniul cercetare-dezvoltare-inovare.

JURISPRUDENȚĂ ECONOMICĂ

IMPACTUL OBIECTELOR DE PROPRIETATE INTELECTUALĂ ASUPRA CONCURENȚEI

SEDLEȚCHII Elena, doctorand USEM,
Controlor principal de stat al
Direcției Juridice al Consiliul Concurenței

Abstract: *Ensuring the enforcement of intellectual property objects in a competitive environment is not only a goal of researchers, but also persuades important benefits for public and private sector.*

In this article the author has carried out analysis of the impact on competition of the intellectual property objects regarding competition according to competition legal framework which is prohibiting unfair competition actions when undertakings infringe intellectual property rights and are in favor of fair competition when the undertakings of intellectual property are abusing via their dominant market position, perform anticompetitive agreements with their competitors or even with the ones that are not their competitors.

It was also analyzed the actions of entitled holders after the expiry term of patent protection for inventions and their impact on competition.”

1. Introducere

Republica Moldova, după proclamarea suveranității și independenței sale, în vederea corespunderii regulilor contemporane de *funcționare* a *economiei* de *piață*, creării unui spațiu economic competitiv și atractiv pentru investitori, îndeplinirii angajamentelor asumate ce reiese din acordurile și tratatele internaționale la care este parte, a implementat pas cu pas noi institute juridice și economice, printre care ***protecția dreptului de proprietate intelectuală*** și ***protecția concurenței loiale.***

2. Evoluția istorică a protecție proprietății intelectuale și protecției concurenței loiale.

Pe parcursul timpului s-a putut vedea că, unele instituții noi au fost legiferate mai rapid, iar altele mai lent, însă mai greu a fost integrarea și acceptarea acestora de societate cu trecut sovietic. Aici, remarcăm că, orice reformă necesită **timp și resurse** pentru a fi integrată cu succes într-o societate. Reformele inițiate în perioada de tranziție spre economia de piață a introdus o nouă formă a bunurilor şi proprietății – forma intelectuală, confirmată prin drepturile proprietății intelectuale. Aceste schimbări puteau fi realizate doar în cadrul unei competiții reale, cu reguli egale între agenții economici din sectorul public și cel privat. În acest sens, piața concurențială condiționa să fie controlat de o autoritate de specialitate[1].

În scopul dezvoltării sistemului național de protecție a obiectelor de proprietate intelectuală şi al realizării obiectivelor Programului de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea

[1] Consiliul Concurenței al Republicii Moldova, anterior Agenția Națională pentru Protecția Concurenței

Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare” pentru anii 2011-2014, Guvernul a aprobat Strategia națională în domeniul proprietății intelectuale pînă în anul 2020[1]. În cadrul Strategiei 2020, statul s-a angajat să creeze condiții necesare pentru realizarea unui sistem al drepturilor de proprietate intelectuală de înaltă calitate, accesibil și coerent, care să acționeze ca un catalizator pentru inovare; un mediu favorabil inovării, în special, să încurajeze investiții mai importante ale sectorului privat în cercetare și dezvoltare, prin colaborări mai extinse, inclusiv la nivel transfrontalier, între universități și întreprinderi în domeniul cercetării și dezvoltării și al evoluției tehnologice, să promoveze inovarea deschisă și să permită o mai bună evaluare a proprietății intelectuale.

Primele mecanisme de *protecție și exercitare* a proprietății intelectuale și de protecție a concurenței au fost proclamate de Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, ulterior de **Legea** privind dreptul de autor și drepturile conexe nr. 293 din 23.11.1994, Legea privind brevetele de invenție nr. 461 din 18.05.1995, Legea privind mărcile și denumirile de origine a produselor nr. 588 din 22.09.1995 - în domeniul protecției proprietății intelectuale; și de Legea privind limitarea activității monopoliste și dezvoltarea concurenței nr. 906 din 29.01.1992, Legea privind protecția concurenței nr. 1103 din 30.06.2000 - în domeniul concurenței. Urmînd ca în Codul civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002 să fie recunoscut **dreptul exclusiv[2] al persoanei fizice și juridice asupra rezultatelor activității intelectuale și asupra atributelor de identificare a persoanelor juridice, de individualizare a producției, a lucrărilor executate sau serviciilor prestate** (denumirea de firmă, emblema comercială, marca de deservire, etc.)[3]. Iar, Standardul național de contabilitate 13 ”Contabilitatea activelor nemateriale„[4] să prevadă modalitatea de contabilizare de către toate persoanelor juridice și fizice, care desfășoară activitate de întreprinzător a activelor nemateriale în formă de proprietate intelectuală. Pînă în prezent, legislația și politicile statului în domeniile enunțate au suferit un șir de schimbări pozitive, care au finalizat cu adoptarea de principiu, a noilor legi și acte normative. Astăzi, dispunem de bază legislativă avansată armonizată cu succes la standardele Uniunii Europene atît în domeniul dreptului proprietății intelectuale, cît și domeniul concurenței. Iar, titularii drepturilor de proprietate intelectuală dispun de mijloace de apărare și protecție maximă[5]. Menționăm despre existența, încă a unui mijloc de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală - *mijlocul concurențial*, care se realizează prin implementarea normelor de protecție a concurenței de la acțiunile de concurență neloială și acțiunile anticoncurențiale reglementate de Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012.

3. Dreptul exclusiv asupra obiectelor de proprietate intelectuală și impactul lor asupra concurenței.

În Republica Moldova sunt protejate de stat, în modul prevăzut de legislația specială[6], următoarele obiecte de proprietate intelectuală: obiecte de proprietate industrială (invenții, soiuri de plante, topografii de circuite integrate, mărci, desene și modele industriale, indicații geografice, denumiri de origine și specialități tradiționale garantate); obiecte ale dreptului de autor (opere literare, artistice și științifice) și ale drepturilor conexe (interpretări, fonograme, videograme și emisiuni ale organizațiilor de difuziune). Secretul comercial (know-how) și numele comercial sunt reglementate separat.

Este firesc de remarcat că, acordarea dreptului exclusiv asupra obiectului de proprietate intelectuală constituie una din principalele caracteristici ale drepturilor de proprietate intelectuală și constituie politica statului în vederea *stimulării progresului tehnico-științific* în condițiile garantării ”Libertății creației artistice și științifice” consacrată de Constituția Republicii Moldova[7].

---

[1] Hotărîrea Guvernului n**r.** 880 din 22.11.2012

[2] *drepturi exclusive* – drepturi acordate de o autoritate publică competentă prin orice act legislativ, normativ sau administrativ al cărui efect este limitarea de a exercita o activitate economică în cadrul unei anumite zone geografice la una sau mai multe întreprinderi și care afectează substanțial capacitatea altor întreprinderi de a desfășura o astfel de activitate în zona respectivă. Drepturile acordate în orice formă, inclusiv prin acte de concesiune, unui număr limitat de întreprinderi pe baza unor criterii obiective, proporționate și nediscriminatorii ce permit oricărei părți interesate care îndeplinește aceste criterii să beneficieze de drepturile în cauză nu pot fi considerate drepturi exclusive; - art. 4 din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012

[3] art. 301 Cod civil

[4] Ordinul Ministerului Finanțelor nr.16 din 29.01.1999

[5] În conformitate cu prevederile legale, asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală în Republica Moldova poate fi realizată: a) de către titularul dreptului, prin intermediul: mijloacelor civile; mijloacelor penale; mijloacelor contravenționale; mijloacelor vamale. Raport național privind respectarea drepturilor de proprietate intelectuală în RM, pag. 15 publicat pe http://www.stoppirateria.md/pdf/raport_national_2012-ro.pdf - 20.05.2015.

[6] a se vedea baza de date AGEPI publicată pe http://www.agepi.gov.md/md/legislation/national.php; 15.05.2015

[7] art. 33 alin. (2) ”Dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sînt apărate de lege.”.

Dreptul exclusiv asupra creaţiei sau invenţiei se acordă autorului și/sau titularului pentru o anumită perioadă limitată de timp, care variază în funcţie de natura proprietăţii intelectuale asupra căreia se invocă protecţia și care este indicată expres în legile speciale. Pe parcursul acestei perioade de timp, obiectul de proprietate intelectuală nu poate fi utilizat, transmis sau cesionat, fără acordul titularului. Totuşi, titularul obiectul de proprietate intelectuală poate acorda licenţe (exclusive, neexclusive) altor persoane cu privire la transmiterea dreptului de a folosi obiectul proprietăţii intelectuale în limite şi condiţii concrete; poate cesiona dreptul său asupra obiectului de proprietate intelectuală unei alte persoane, care, în acest caz va deveni noul titular al dreptului exclusiv pe perioada de protecţie rămasă. Atunci cînd expiră perioada de protecţie a obiectului de proprietate intelectuală, se stinge și dreptul exclusiv asupra obiectului de proprietate intelectuală, fapt care ar permite exploatarea legală a obiectului de proprietate intelectuală în activitatea comercială sub o altă denumire comercială de către agenții economici interesați.

Marca este un semn de identificare și deosebire a produselor[1], la fel acordă un drept exclusiv titularului înregistrat de a folosi marca drept nume comercial al produselor sale, specificate în cererea de înregistrare depusă la oficiul național[2]. Titularul mărcii are dreptul de a autoriza o altă persoană în a o folosi în schimbul unei remunerații. Deseori, marca constituie un indicator semnificativ pentru consumatori privind calitatea, originea mărfii, etc., dar de multe ori, marca nu se înregistrează corespunzător de către agenții economici. Drept repercusiune negativă sunt riscurile de a fi folosită de o altă persoană ca marca identică sau cu similitudini pentru aceleași produse. În acest caz, agentul economic care a creat marca respectivă va avea sarcina probării în instanţă că, ea a dezvoltat o reputaţie acestei mărci și că existența celeilalte mărci pe piață va aduce confuzie sau va induce în eroare consumatorul.

Dreptul exclusiv asupra unui desen sau model industrial înseamnă că, părţile terţe care nu au acordul expres al titularului desenului sau modelului industrial protejat, nu pot să creeze, vîndă sau importe produse, care au pe ele sau au forma desenului, drept copie sau o copie aproape identică a desenului sau modelului industrial protejat.

Spre deosebire de celelalte obiecte de proprietate intelectuală, protecția secretului comercial know-how[3] este pusă pe seama titularului și se exclude de la înregistrare, această regulă este dictată de faptul că, înregistrarea lui ar conduce la divulgarea informației secrete autorității pentru protecția proprietății intelectuale, și în consecință, nu ar mai fi un secret.

Concluzionăm că, fiecare drept de proprietate intelectuală începe cu un secret.

Este de menționat că know-how nu neaparat să aibă un caracter tehnologic, acesta poate fi informațiile privind clienții și furnizorii, procesele de afaceri, planurile de afaceri, studiile de piață, etc. Spre exemplu: întreprinderile nu dezvăluie informațiile referitoare la lansarea unui nou produs eventual pînă la înregistrarea viitoarei mărci; sau nu dezvăluie informațiile referitoare la lansarea difuzării unei publicități produselor lor ca să nu fie întrecut de concurent, etc.

Potrivit art. 3 al Legii concurenței nr. 183 din 11.07.2012, statul asigură libertatea activităţii de întreprinzător, protecţia concurenţei loiale şi apărarea drepturilor şi intereselor întreprinderilor şi ale cetăţenilor contra practicilor anticoncurenţiale şi concurenţei neloiale.

În urma examinării prealabile a plîngerilor agenților economici, investigării presupuselor semne ale încălcării și constatării încălcării, autoritatea de concurență exercită concomitent atît funcția de protecție a drepturilor de proprietate intelectuală cît și de protecție a concurenței pe piață. Examinarea presupuselor acțiuni de încălcare a legii pornește de la principiu că, ”în fața legii” titularii obiectelor de proprietate intelectuală utilizează cu bună credință puterea economică, care o dețin asupra pieței.

Secretul comercial este protejat de acțiunile de concurență neloială prin prisma art. 17 al Legii concurenței nr. 183 din 11.07.2012, care asigură un remediu împotriva actelor de concurență ce vin în contradicție cu uzanțele oneste în activitatea economică, interzicînd comportamentul de concurență neloială care se manifestă prin obţinerea și/sau folosirea de către o întreprindere a informaţiilor ce constituie secret comercial al concurentului, fără consimţământul lui, dacă acestea au adus sau pot

[1] în sensul prezentului articol termenul ”produse” înglobează atît bunurile, cît și serviciile, după caz.
[2] Agenţia de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI)
[3] *know-how* - interesele economice și informațiile tăinuite intenționat despre diferitele aspecte și domenii ale activității economice de producție, de administrare, tehnico-științifice, financiare a agentului economic, a căror protecție este condiționată de interesele concurenței și posibila periclitare a securității economice a agentului economic. Know-how este reglementat prin Legea cu privire la secretul comercial nr. 171 din 06.07.1994.

aduce atingere intereselor legitime ale concurentului. De asemenea şi celelalte obiecte de proprietate intelectuală sunt protejate prin prisma art. 19 al Legii concurenței nr. 183 din 11.07.2012, interzicînd orice acţiuni sau fapte care sînt de natură să creeze, prin orice mijloc, o confuzie cu întreprinderea, produsele sau activitatea economică a unui concurent, realizate prin:

a) folosirea ilegală, integrală sau parţială a unei mărci, embleme de deservire, denumiri de firmă, a unui desen sau model industrial sau a altor obiecte ale proprietăţii industriale de natură să creeze o confuzie cu cele folosite în mod legal de către o altă întreprindere;

b) copierea ilegală a formei, a ambalajului şi/sau a aspectului exterior al produsului unei întreprinderi şi plasarea produsului respectiv pe piaţă, copierea ilegală a publicităţii unei întreprinderi, dacă aceasta a adus sau poate aduce atingere intereselor legitime ale concurentului. Prin derogare de la legea penală, comiterea faptelor de concurenţă neloială interzise se sancţionează drastic de Consiliul Concurenţei cu amendă în mărime de pînă la 0,5% din cifra totală de afaceri realizată de întreprinderea în cauză în anul anterior sancţionării.

Menționăm că, în situațiile sus relatate, au fost indicate acțiuni de concurență neloială asupra unui concurent ce implică obiecte de proprietate intelectuală interzise de legislația din domeniul concurențial.

Titularii obiectelor de proprietate intelectuală pot manifesta acțiuni de concurență neloială și acțiuni anticoncurențiale cu intenție directă sau indirectă în vederea limitării concurenței, prin săvîrșirea abuzurilor de poziția sa dominantă pe piață[1], sau prin încheierea unor acorduri anticoncurențiale cu concurenții sau neconcurenții săi. În astfel de cazuri, va avea loc omiterea scopurilor pentru care statul a garantat dreptul exclusiv asupra obiectelor de proprietate intelectuală și cauzarea prejudiciilor considerabile concurenței pe piața relevantă a produsului[2] prin lipsa sau mimarea concurenței reale și efective. De aceea nu trebuie trecute cu vederea beneficiile concurenței reale și efective: asortiment divers de produse, diferite segmente de prețuri, calitate, posibilitatea de a alege și, oricînd de a trece la alte produse substituibile, etc.

În concluzie, conchidem că, dreptul exclusiv stimulează inovarea prin două căi: pe o parte, datorita obținerii protecției dreptului de proprietate intelectuală, agentul economic este stimulat să lanseze produsul nou pe piață, fiindcă în așa mod își garantează deținerea poziției dominante prin uzul exclusiv a acestuia în producere, comercializare, iar de altă parte, datorita condiției prevăzute de lege, cerere de brevet se publică în BOPI[3] și, în acest fel informația despre obiectul proprietății intelectuale devine cunoscută oricărei persoane interesate. În al 2-lea rînd, se fac condiții cercetătorilor și/sau producătorilor pentru a crea alte invenții noi apropiate celor existente în stagiul tehnic.

Titularii brevetelor de invenții în perioada valabilității acestuia stabilesc prețuri ridicate la produsele noi create, deoarece în așa mod vor putea compensa cheltuielile pentru investițiile făcute atît pentru invenții brevetate, cît și pentru cele refuzate de la brevetare și încasa profituri pentru a rămîne stimulați să continue activitatea inovatoare. Potrivit art. 3 alin. (2) al Legii concurenței, prețurile la produse se determină în procesul liberei concurenţe, pe baza cererii şi ofertei, dacă legea specială nu prevede altfel. Este evident că, cîștigurile mari încasate au un rol important de motivare a autorilor și titularilor de a crea noi obiecte de proprietate intelectuală. Menționăm că, obținerea unui drept exclusiv asupra unui obiect de proprietate intelectuală are drept rezultat monopolizarea pețiі relevante a produsului pe o perioada de la 10 pînă la 30 de ani, în dependență de obiectul de proprietate intelectuală și prevederile legilor în acest sens.

După expirarea termenului de protecție a brevetelor de invenție, orice agent economic poate produce, comercializa, importa sau exporta produsele anterior protejate prin brevet. Intrarea pe piața a noilor agenți economici, se răsfrînge direct asupra profiturile dominanților, care vor fi nevoiți să reducă prețul produselor pentru a păstra clientela, în situația în care producători noi intrați în concurență oferă prețuri mai mici pentru aceleași produse. Potrivit unui studiu în domeniul activității farmaceutice al Uniunii Europene[4], prețul produselor farmaceutice scade semnificativ, ca rezultat al

[1] *poziție dominantă pe piață* – poziție de putere economică de care beneficiază o întreprindere ce îi permite să împiedice menținerea unei concurenţe efective pe o piață relevantă, acordîndu-i posibilitatea de a se comporta, în mare măsură, în mod independent față de concurenți, de clienții săi și, în ultimă instanță, față de consumatori; - art. 4 din Legea concurenței nr. 183 din 11.07.2012.

[2] *piață relevantă a produsului* – piață a produselor considerate de consumatori ca interschimbabile sau substituibile datorită utilizării date acestora, datorită caracteristicilor fizice, funcționale și prețului; - Ibidem. art. 4.

[3] Buletinul Oficial de Proprietate Industrială al Republicii Moldova

[4] http://ec.europa.eu/competition/sectors/pharmaceuticals/inquiry/communication_en.pdf; 20.05.2015

faptului că pe piața relevantă a produsului apar produse generice[1], între 25-45% în timp de 2-4 ani de la expirarea termenului de protecție a produselor originale.

*Pr*odusele generice[2] constituie un rezultat al copierii ”legale” a unui produs original, dreptul exclusiv asupra căruia a expirat și pus în comerț sub o altă marcă. Acestea devin produse interschimbabile și substituibile. Important de remarcat că, în Uniunea Europeană există prevederi care acordă posibilitatea producătorilor de generice să pregătească documentația de aprobare înainte de expirarea protecției brevetului de invenție, astfel încît produsul generic să fie disponibil pe piață imediat după ce produsul original își pierde protecția.

Legislația din domeniu activității farmaceutice nu prevede un mecanism de aprobare și înregistrare preferențial ale produselor generice și nici un sistem de informare a consumatorilor despre lista produselor generice. Acest fapt se răsfrînge direct asupra dreptului consumatorul de a alege între produsul original sau generic.

Consecvent, este evident impactul invențiilor asupra concurenței și avantajele ex-post expirării termenului de protecție a brevetului și anume:

1) asupra economiei țării, pe de o parte prin economisirea anuală ale mijloacelor bugetare pentru procurarea medicamentelor compensate și altă parte prin colectarea impozitelor și taxelor vărsate în bugetul statului de producătorii medicamentelor generice, cît și originale;

2) asupra agenților economici (care nu fac investiții de cercetare, de testare, etc.) care intră în concurență cu producătorii produselor originale;

3) asupra consumatorilor finali.

Este necesar de menționat că, concurența din partea produselor generice are impact pozitiv asupra consumatorului final doar atît timp, cît nu reduce din motivarea companiilor farmaceutice de a efectua cercetări inovaționale și de a produce noi produse. Considerăm că, consumatorul cîștigă nu doar atunci cînd medicamentele se vînd la prețuri mai mici, dar și atunci cînd există pe piață produse mai noi și mai efective.

Totodată, unii titularii de brevete devin motivați să recurgă la diverse acțiuni atît concurențiale, cît și anticoncurențiale pentru a rămîne dominanți pe piață și a împiedica intrarea noilor întreprinderi, care le vor face concurență în baza utilizării, copierii obiectului de proprietate intelectuală.

Acțiuni concurențiale ar putea fi: reducerea prețului (strategii de marketing), îmbunătățirea calității produsului original, prin inventarea un nou model sau o nouă generație a produsului, etc.

Ca urmare a studiului efectuat pe piața farmaceutică a Uniunii Europene au fost constatate mai multe acțiuni anticoncurențiale din partea titularilor de drepturi exclusive asupra invențiilor, care au fost numite **”*strategiile brevetelor*”:**

1. *Strategia brevetări* constă în obținerea mai multor brevete în mai multe țări pentru unul și același medicament pentru a nu admite intrarea pe piață a produselor generice. S-a constatat că numărul brevetelor acordate și cererilor depuse pentru obținerea brevetelor este de 3 ori mai mare decît numărul medicamentelor pentru care s-a cerut brevetarea (237 brevete pentru 98 de medicamente).
2. *Strategia litigiilor în privința brevetelor*. Titularul unui brevet expirat inițiază mai multe acțiuni de judecată împotriva producătorilor de produse generice (mai ales împotriva companiilor mici) pentru a stopa producerea și intrarea pe piață a medicamentului generic. S-a constatat că în perioada 2000-2007, în Uniunea Europena au fost inițiate 698 de litigii în privința a 68 de medicamente, au înregistrat pierderi (venituri nerealizate) și cheltuieli de judecată în sumă de circa 420 mil EURO. Instanța a luat decizii irevocabile pentru 149 de litigii, dintre care jumătate au fost în favoarea producătorilor de generice (326 de litigii pe rol).
3. *Acorduri de brevete.* În perioada 2000-2008 între titularii de brevete și producătorii de generice s-au încheiat circa 200 de acorduri în privința a 49 de medicamente, protecția cărora expira în perioada 2000-2007. Acordurile conțineau clauze care: limita considerabil intrarea pe piață a produselor generice; acordarea directă a sumelor bănești producătorilor de generice pentru asumarea obligației de neconcurență (cuantumul achitărilor ajungînd pînă la 200 mil. EURO), facilități sau condiții mai favorabile la încheierea licenței de distribuire sau licenței neeclusive, etc.

[1] În 2011 în Legea cu privire la medicamente nr. 1409 din 17.12.1997 a fost introdusă noțiunea de *medicament generic* – medicament care are aceeași compoziție calitativă și cantitativă privind substanțele active și aceeași formă farmaceutică în comparație cu medicamentul original și a cărui bioechivalență cu medicamentul de referință a fost demonstrarea prin studii corespunzătoare de biodisponibilitate.

[2] în cazul dat, termen utilizat în domeniul farmaceutic

4. *Strategia de influență a organului de reglementare*, atît la etapa de înregistrare a medicamentelor generice, cît și la includerea acestora în lista medicamentelor compensate din mijloacele fondului de asigurări medicale prin înaintarea plîngerilor despre eficiența scăzută și calitatea necorespunzătoare ale produselor generice sau privind faptul că, înregistrarea acestora încălcă dreptul exclusiv al titularului produselor originale. Deși, deciziile organului de reglementare au fost în favoarea producătorilor de generice, acțiunile de concurență neloială ale titularilor de brevete au permis suspendarea și tergiversarea ieșirii de piață a medicamentelor generice în mediu pe 4 luni.
5. Strategia de prelungire a ciclului de viață a medicamentelor de ultimă generație. Strategia constă în neadmiterea pe piață a medicamentelor generice de primă generație prin direcționarea cererii cumpărătorului spre medicamentul de ultimă generație, în detrimentul genericilor. Titularii, brevetelor (40%) care expirau în perioada 2000-2007, pentru a-și păstra poziția dominantă pe piață au obținut brevete de invenții pentru medicamente *(*reproduse din primul).
6. Strategiă cumulată constă în îmbinarea mai multor strategii sus relatate. Se consideră cea mai efectivă strategie.

Din analiza strategiilor sus relatate rezultă că, acestea pot fi specifice nu numai pieței farmaceutice, dar și oricărei alte pieți relevante rezultat al unui obiect de proprietate intelectuală. Comportamentul anticoncurențial și de concurență neloială caracterizate în strategiile enunțate pot fi săvîrșite de titulari de brevete, deținători de licențe exclusive, de distribuitori exclusivi dintr-o anumită țară. În majoritatea cazurilor, acțiunile anticoncurențiale și de concurență neloială sunt săvîrșite atunci cînd este vorba de produse populare în rîndul consumatorilor, produse lidere la indicatorul vînzări pe piață și care sunt utilizate de consumatori frecvent în viața de zi cu zi.

DISOCIEREA ABUZULUI DE PUTERE SAU ABUZULUI DE SERVICIU (ART.327 CP RM) DE ESCROCHERIE ŞI DELAPIDAREA AVERII STRĂINE SĂVÂRŞITE CU FOLOSIREA SITUAŢIEI DE SERVICIU: ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE

EŞANU Adriana, dr., conferenţiar universitar,
Universitatea de Stat din Moldova

Abstract: *This scientific article analyses using of service status in the realm of fraud related criminal offences, misappropriation of the goods and abuse of power, being performed a delimitation of such criminal offences in the base of elements and items of Corpus Delicti.*

The process of delimitation has been augmented by case law from judicial practice of the Republic of Moldova. As a result of the proposed model of such scientific research, being demonstrated the interpretation and correct application of the legal norms provided in the articles 190 (paragraph d) part (2)), 191 (paragraph d) part (2)) or in the article 327 Criminal code in the realm of the certain cases, there have been shown the material mistakes which have place during the criminal prosecution of an ordinary public servant as well as of a public servant of high responsibility who has committed criminal offences in the limits of their competence. As a result of this study, the author has elaborated a new algorithm of legal appreciation of the crimes in order to be applied in practice.

În acord cu lit.d) alin.(2) art.190 CP RM şi lit.d) alin.(2) art.191 CP RM, răspunderea penală pentru escrocherie, respectiv delapidare a averii străine se agravează dacă acestea sunt săvârşite cu folosirea situaţiei de serviciu. În acelaşi timp, folosirea situaţiei de serviciu apare pe post de modalitate normativă a faptei prejudiciabile a infracţiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu (art.327 CP RM). Din aceste raţiuni, apare necesitatea imperioasă de a determina criteriile de demarcaţie şi, implicit, conţinutul acestor criterii, întrucât normele luate în vizor ni se prezintă ca fiind conexe. Calitatea de norme conexe dintre lit.d) alin.(2) art.190 CP RM şi lit.d) alin.(2) art.191 CP RM, pe de o parte şi art.327 CP RM, pe de altă parte se explică prin viziunea dominantă în doctrina dreptului penal,

potrivit căreia infracţiunile conexe sunt cele „care se deosebesc prin unul sau câteva semne constitutive şi care necesită delimitare”.[1]

Deoarece cea mai esenţială convergenţă dintre infracţiunile luate în vizor rezidă în activitatea de folosire a situaţiei de serviciu, *ab initio* vom statua asupra înţelesului exact al acestui act de conduită. Astfel, în conformitate cu pct.18 al Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor”, nr.23 din 28.06.2004,[2] prin „folosirea situaţiei de serviciu” se înţelege săvârşirea unor acţiuni sau inacţiuni care decurg din atribuţiile de serviciu ale făptuitorului, şi care sunt în limitele competenţei sale de serviciu. Astfel, privite lucrurile, deducem că pentru reţinerea la încadrare a unei infracţiuni comise cu folosirea situaţiei de serviciu, este absolut obligatorie incidenţa unei situaţii-premise[3] – existenţa prealabilă a unui serviciu în care făptuitorul îşi desfăşoară activitatea. Iată de ce, cu referire la această condiţie folosită la alcătuirea conţinutului infracţiunii, putem constata că persoanele care nu dispun de atribuţii de serviciu, nu pot să apară ca subiecţi ai infracţiunilor prevăzute la lit.d) alin.(2) art.190 CP RM, lit.d) alin.(2) art.191 CP RM şi art.327 CP RM.

Dacă, în cazul infracţiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu, legiuitorul a prevăzut expres calităţile pe care trebuie să le aibă subiectul infracţiunii – calitatea de persoană publică (alin.(1) art.327 CP RM) ori de persoană cu funcţie de demnitate publică (lit.b) alin.(2) art.327 CP RM), atunci în cazul infracţiunilor de la lit.d) alin.(2) art.190 şi lit.d) alin.(2) art.191 CP RM, calităţile speciale ale subiectului infracţiunii sunt deductibile. Astfel, este incontestabil că persoana publică şi persoana cu funcţie de demnitate publică, de vreme ce exercită atribuţii de serviciu, pot să apară ca subiecţi ai infracţiunilor de escrocherie şi delapidarea averii străine cu folosirea situaţiei de serviciu. Totuşi, mai există şi alte categorii de persoane care sunt învestite cu atribuţii de serviciu. De exemplu, persoanele care gestionează o organizaţie comercială, obştească sau altă organizaţie nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizaţie, de asemenea dispun de atribuţii de serviciu, motiv din care şi aceste persoane pot fi catalogate ca fiind subiecţi cu calităţi speciale în contextul infracţiunilor prevăzute la lit.d) alin.(2) art.190 şi lit.d) alin.(2) art.191 CP RM. După cum putem remarca, cercul subiecţilor sustragerilor cu folosirea situaţiei de serviciu este mai vast decât cel al infracţiunii prevăzute la art.327 CP RM. În aceste condiţii, folosirea situaţiei de serviciu de către persoanele care gestionează o organizaţie comercială, obştească sau altă organizaţie nestatală ori care lucrează pentru o astfel de organizaţie reclamă conexitate dintre infracţiunile prevăzute la lit.d) alin.(2) art.190 CP RM şi lit.d) alin.(2) art.191 CP RM, pe de o parte şi art.335 CP RM, pe de altă parte.

În altă ordine de idei, folosirea situaţiei de serviciu îndeplineşte roluri juridice diferite în contextul infracţiunilor prevăzute la lit.d) alin.(2) art.190 CP RM, lit.d) alin.(2) art.191 CP RM şi art.327 CP RM. Astfel, folosirea situaţiei de serviciu apare pe post de modalitate normativă a faptei prejudiciabile a infracţiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu (art.327 CP RM), în timp ce în cazul lit.d) alin.(2) art.190 şi lit.d) alin.(2) art.191 CP RM aceasta îndeplineşte funcţia de metodă de comitere a sustragerii. Din aceste raţiuni, este consemnabilă explicaţia care o reţine Plenul Curţii Supreme de Justiţie în pct.18 al Hotărârii nr.23 din 28.06.2004, potrivit căreia atunci când abuzul de putere sau abuzul de serviciu reprezintă metoda de săvârşire a escrocheriei sau a delapidării averii străine, trebuie aplicate numai prevederile de la lit.d) alin.(2) art.190 sau lit.d) alin.(2) art.191 CP RM. Reieşind din dispoziţia art.118 CP RM, în acest caz nu este necesară calificarea suplimentară conform art.327 sau 335 CP RM.

Dezvoltând interpretarea de mai sus, susţinem că în ipoteza lit.d) alin.(2) art.190 CP RM, făptuitorul foloseşte situaţia sa de serviciu pentru a realiza acţiunea adiacentă a faptei prejudiciabile, adică înşelăciunea sau abuzul de încredere. Folosind autoritatea funcţiei ocupate ori anumite atribute de serviciu sau chiar o anumită informaţie în virtutea competenţei de serviciu, făptuitorul insuflă credibilitate victimei precum că el acţionează legitim dobândind bunuri străine. De exemplu, persoana publică care solicită şi primeşte o sumă de bani care nu era prevăzută de legislaţie ori o sumă care excede cuantumul legalmente consacrat pentru prestarea unor servicii, executarea unor lucrări etc., săvârşeşte escrocherie cu folosirea situaţiei de serviciu (lit.d) alin.(2) art.190 CP RM), întrucât tocmai la situaţia de serviciu recurge făptuitorul pentru realizarea înşelăciunii. Sub acest aspect, ilustrativă

[1] Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: Центр ЮрИнфоР, 2001, с.316.
[2] Buletinul Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova, 2004, nr.8, p.5-11.
[3] Situaţia-premisă constă în incidenţa prealabilă începerii activităţii infracţionale a unor stări de fapt, situaţii, raporturi etc., pe care trebuie să se grefeze săvârşirea faptei prejudiciabile pentru ca ea să poată constitui infracţiune

este următoarea speţă: *M.S, activând în funcţia de inspector superior al biroului logistică în cadrul CPR Comrat, în baza ordinului ministrului MAI nr.141 EF din 22 iulie 2003, la 24 august 2010, în jurul orei 09:35, aflându-se în biroul său de serviciu amplasat în sediul CPR Comrat str. Tretiacov 20 mun. Comrat, folosindu-se de situaţia sa de serviciu* (sublinierea ne aparţine – *n.a.*), *acţionând contrar prevederilor Hotărârii Guvernului nr.508 din 11.05.2006 pentru aprobarea Nomenclatorului serviciilor prestate contra plată şi a tarifelor la acestea, precum şi a Regulamentului cu privire la modul de formare şi utilizare a mijloacelor speciale ale subdiviziunilor MAI şi a ordinului MAI nr.125 din 28.03.2008 privind aprobarea instrucţiunii cu privire la ordinea de eliberare a actelor juridice, unde este prevăzut tariful de 60 lei, pentru eliberarea cazierului judiciar timp de o zi, inducând în eroare, a pretins ilegal şi a primit de la B.A., bani în sumă de 1000 lei* (sublinierea ne aparţine – *n.a.*), *pentru eliberarea cazierelor judiciare pe numele lui B.A., B.I., B.M., C.A. şi O.A., în timp de o zi. Acţiunile lui M.S. au fost calificate de către organul de urmărire penală în baza art.190 alin.(2) lit.d) Cod penal - adică dobândirea ilicită a bunurilor altei persoane prin inşelăciune şi abuz de încredere, cu folosirea situaţiei de serviciu*.[1]

După cum putem remarca, M.S., fiind persoană publică a dobândit excedentul de mijloace băneşti datorită manoperelor frauduloase grefate pe autoritatea funcţiei ocupate. Recurgând la situaţia sa de serviciu, făptuitorul a creat certitudinea victimei B.A. cum că banii transmişi sunt legal datoraţi lui M.S. Tocmai transmiterea cvasibenevolă de către victima B.A. a sumei de 1000 lei, ca efect al inducerii în eroare a acesteia, săvârşită prin prezentarea ca adevărată a unei fapte minciunoase, creându-se o reprezentare falsă a realităţii, ne dovedeşte faptul comiterii de către M.S. a escrocheriei cu folosirea situaţiei de serviciu. Dacă însă, B.A. nu ar fi fost indus în eroare cu privire la cuantumul bănesc pentru prestarea serviciilor, astfel încât, în condiţiile speţei B.A. conştientiza că cei 700 lei (excedentul cuantumului legal datorat) nu i se cuvin lui M.S., întrucât constituie surplusul celor cinci certificate de caziere judiciare eliberate în regim de urgenţă, transmiţându-i lui M.S. pentru ca acesta să-şi îndeplinească atribuţiile de serviciu, cele comise de către M.S. s-ar înscrie în tipajul infracţiunii de corupere pasivă. Iată de ce, în pct.2 al Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie „Cu privire la aplicarea legislaţiei referitoare la răspunderea penală pentru infracţiunile de corupţie”, nr.11 din 22.12.2014,[2] se face menţiunea, potrivit căreia în cazul în care făptuitorul nu denaturează suma ce urmează a fi încasată legal şi pretinde, concomitent, achitarea unui surplus pentru îndeplinirea sau neîndeplinirea, întîrzierea îndeplinirii sau grăbirea îndeplinirii unei acţiuni în exercitarea funcţiei sau contrar funcţiei în cauză, suntem în prezenţa componenţei de infracţiune prevăzută de art.324 CP RM. Reţinerea la încadrare a art.324 CP RM, nu însă a art.327 CP RM, este explicată în pct.5.4 al Hotărârii explicative nr.11 din 22.12.2014: „Coruperea pasivă este o infracţiune care aduce atingere activităţii de serviciu şi, în cazul când persoana publică, (...) pretinde, acceptă, primeşte sau extorcă remuneraţia ilicită, aceasta în mod abuziv îşi exercită şi atribuţiile de serviciu. Prin urmare, coruperea pasivă reprezintă un caz particular de abuz de serviciu sau abuz de putere. De aceea, între art.324 CP RM şi art.327 CP RM există o concurenţă dintre o normă specială şi una generală, în sensul art.116 CP RM”.

Făcând o generalizare a celor consemnate *supra*, reţinem că pentru existenţa infracţiunii de escrocherie este necesar ca victima să fie indusă în eroare, să aibă o reprezentare greşită a unei situaţii sau circumstanţe, ca efect al activităţii dolosive a făptuitorului. De aceea, prezintă nedumerire încadrarea pe care o reţinem în următoarea speţă: *V.R. a fost învinuit, printre altele, de faptul că activând în funcţia de inspector superior al secţiei poliţiei criminale a CPR Făleşti, cercetând cazul de furt a 40 puieţi fructiferi de pe terenul proprietate a lui B.S., din marginea or.Făleşti (direcţia spre or.Bălţi) comis de către D.V., profitând de situaţia de serviciu, în scopul dobândirii prin înşelăciune a bunurilor lui L.L., inducând-o în eroare în aceasta cu tragerea la răspundere penală pentru coparticipare la săvârşirea furtului sus indicat, i-a cerut bani în sumă de 1000 dolari SUA* (sublinierea ne aparţine – *n.a.*), *iar ulterior a primit de la ea bani în sumă de 800 dolari SUA în două rate, întâi bani în sumă de 600 dolari SUA, apoi bani în sumă de 200 dolari SUA, echivalentul a 8444 lei, cauzând astfel lui L.L. daune în proporţii considerabile, acţiuni care au fost încadrate de către organul de urmărire penală în baza art.190 alin.(2) lit.c), d) CP RM. Din conţinutul plângerii depuse de către L.L. la Procuratura raionului Făleşti datată cu 04.02.2009, se atestă că suma de 800 dolari*

[1] Sentinţa Judecătoriei Comrat din 28 decembrie 2012. Dosarul nr.1-136/2012. Disponibil: http://instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jco/jco.php (Vizitat la 15.05.2015)
[2] Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=195 (Vizitat la 21.05.2015)

SUA a fost transmisă lui V.R. în rezultatul ameninţării, nu însă al înşelăciuni[1] (sublinierea ne aparţine – *n.a.*). Aşadar, din circumstanţele speţei rezultă că L.L. a transmis cei 800 dolari SUA sub influenţa temerii tragerii la răspundere penală pentru coparticipare la săvârşirea infracţiunii de furt, voinţa fiindu-i dominată. *Per a contrario*, în cazul escrocheriei, voinţa victimei trebuie să fie alterată de înşelăciune, nu însă dominată. Deoarece ameninţarea este incompatibilă cu manoperele frauduloase, este dubioasă învinuirea adusă lui V.R. cum că ultimul a indus-o în eroare pe L.L. În realitate, victima nu a fost indusă în eroare, întrucât a conştientizat ilegalitatea pretinderii de către făptuitor a remuneraţiei necuvenite, motiv din care banii i-au fost extorcaţi. Pentru a ne fundamenta optica vizată, facem referinţă la pct.3.4 al Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie, nr.11 din 22.12.2014, potrivit căruia extorcarea ca modalitate normativă a faptei prejudiciabile în contextul variantei agravate de la lit.c) alin.(2) art.324 CP RM, se poate realiza *inter alia*, prin ameninţarea cu lezarea intereselor legitime sau ilegitime ale victimei (nu lezarea efectivă), în cazul în care aceasta nu-i transmite coruptului remuneraţia ilicită. În concluzie, în speţa de care am uzat, cele comise de către V.R. constituie corupere pasivă cu extorcare de bunuri, nu însă escrocherie săvârşită cu folosirea situaţiei de serviciu.

Continuând cercetarea întreprinsă, subliniem că spre deosebire de infracţiunea de escrocherie în care situaţia de serviciu este utilizată pentru săvârşirea înşelăciunii sau abuzului de încredere, în cazul infracţiunii de delapidare a averii străine, situaţia de serviciu este utilizată pentru săvârşirea actului de luare ilegală şi gratuită a bunurilor străine încredinţate în administrarea făptuitorului, în scop de sustragere (cupiditate). Din acest unghi de vedere, accedem la opinia, potrivit căreia dacă folosirea situaţiei de serviciu este subsidiară faţă de sustragere, anume art.191, nu însă art.190 CP RM se va reţine la încadrare, întrucât dispare din tablou înşelăciunea sau abuzul de încredere.[2] De exemplu, dacă făptuitorul primeşte bani fiind învestit cu acest drept, având chiar obligaţia de a încasa sume de bani pentru eliberarea unor documente, pentru prestarea de servicii, pentru executarea de lucrări etc., însă omite de a-i contabiliza, trecându-le definitiv în sfera sa de stăpânire, atunci cele comise vor constitui delapidare a averii străine săvârşită cu folosirea situaţiei de serviciu (lit.d) alin.(2) art.191 CP). Sub acest aspect este relevant următorul caz din practica judiciară: *S.I. a fost recunoscut vinovat în comiterea infracţiunii prevăzute la lit.d) alin.(2) art.191 CP, întrucât activând în funcţia de contabil-şef la primăria s.Rădoaia, r-nul Sângerei, S.I., folosindu-se de situaţia de serviciu, la data de 20.12.2011, primind de la contabilul-şef al S.R.L. „Rădoianca” R.G. suma de 25137 lei şi 70 bani ca plată pentru arenda terenurilor, conform chitanţei nr.15 din 20.12.2011 a reflectat în evidenţa contabilă a primăriei doar suma de 17323 lei şi 38 bani, iar restul sumei de 7814 lei şi 32 bani i-a însuşit* (sublinierea ne aparţine – *n.a.*) *şi folosit în scopuri personale, cauzând în aşa mod primăriei s.Rădoaia o pagubă materială*.[3]

În cazul infracţiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu (art.327 CP RM), folosirea situaţiei de serviciu de asemenea poate avea la bază un interes material şi, exact ca şi în cazul escrocheriei sau delapidării averii străine, poate cauza prejudiciu patrimonial efectiv, constând în daune în proporţii considerabile intereselor publice sau drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice şi juridice. Însă, spre deosebire de infracţiunile de escrocherie şi delapidare a averii străine, infracţiunea prevăzută la art.327 CP RM nu poate fi comisă în scop de cupiditate. Deci, cel mai relevant criteriu de demarcaţie dintre lit.d) alin.(2) art.190 CP RM şi lit.d) alin.(2) art.191 CP RM, pe de o parte şi art.327 CP RM, pe de altă parte rezidă în scopul activităţii infracţionale. Mai mult ca atât, prin incriminarea prevăzută la art.327 CP RM, legiuitorul a urmărit protejarea bunului mers al activităţii serviciului în care persoana publică, respectiv persoana cu funcţie de demnitate publică îşi desfăşoară activitatea, prin îndeplinirea corectă a atribuţiilor de serviciu, fără abuzuri, cît şi apărarea intereselor publice, a drepturilor şi intereselor legale ale persoanei fizice sau ale persoanei juridice, nu însă posesia asupra bunurilor mobile. Din raţiunile formulate, dacă persoana publică, respectiv persoana cu funcţie de demnitate publică foloseşte ilicit, în interese proprii, în lipsa scopului de cupiditate, bunuri puse la dispoziţie pentru exercitarea funcţiei; gestionează resurselor materiale şi financiare publice contrar destinaţiei lor, în interes propriu (de exemplu, le împrumută cu dobândă); beneficiază fără just temei

[1] Sentinţa Judecătoriei Făleşti din 20 decembrie 2010. Dosarul nr.1-20/2010 http://instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jfa/jfa.php (Vizitat 15.05.2015)
[2] Botezatu Ig. Răspunderea penală pentru escrocherie: Material metodico-didactic. Chişinău: CEP USM, 2010, p.263.
[3] Sentinţa Judecătoriei Sângerei din 10 septembrie 2013. Dosarul nr.1-186/2013. Disponibil: http://instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jsi/jsi.php (Vizitat 13.05.2015)

de ajutoare materiale, prime salariale, fapt care generează daune în proporţii considerabile intereselor publice sau drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice şi juridice, cele comise vor constitui abuz de putere sau abuz de serviciu (art.327 CP RM). De exemplu, beneficierea fără just temei de suplimente salariale se atestă în următoarea speţă: *V.L. activând în calitate de director al Institutului de Protecţie a Plantelor şi Agricultura Ecologică a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, la 29 martie 2007, a emis şi a semnat ordinul nr.18-C, dispunând acordarea pentru sine a unui supliment lunar în mărime de 3308 lei pe tot parcursul anului 2007, iar la 10 ianuarie 2008 a semnat ordinul nr.1-C, prin care a dispus acordarea pentru sine a unui supliment lunar în mărime de 4800 lei pe tot parcursul anului 2008, pentru majorarea volumului de lucrări din contul mijloacelor extrabugetare la nivelul retribuirii muncii. Astfel, pentru perioada anilor 2007-2008, V.L. a primit neîntemeiat suplimente salariale în sumă totală de 105738 lei.*[1]

În altă ordin de idei, este foarte important ca în cazul infracţiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu, dauna cauzată interesului public ori drepturilor şi intereselor persoanei fizice sau juridice să fie efectivă şi determinată, întrucât în raport de acest semn obiectiv se apreciază dacă fapta prezintă sau nu un anumit grad de pericol social. Astfel, subiecţii oficiali de aplicare în concret a legii penale trebuie să ţină cont de faptul că evaluarea corectă şi unitară a urmărilor prejudiciabile în cazul infracţiunii de abuz de putere sau abuz de serviciu este principială,[2] deoarece de întinderea acestora depinde disocierea infracţiunii prevăzute la art.327 CP RM de contravenţia cu aceiaşi denumire consacrată în art.312 Cod contravenţional, adică aplicarea sferei ilicitului penal sau cel contravenţional. În special, la aprecierea caracterului considerabil al daunei cauzate interesului public, în lipsa unui unor criterii legalmente consacrate, propunem să se ţină cont de anumiţi factori, precum: statutul şi poziţia oficială a persoanei care a comis fapta; durata activităţii infracţionale a făptuitorului; caracterul sistematic sau unitar al activităţii infracţionale; numărul de persoane afectate de actele nejustificate sau ilegale ori deciziile adoptate şi amprenta lor la nivel local, naţional sau internaţional; nivelul autorităţilor ale căror reputaţie a fost afectată; gradul de afectare a credibilităţii autorităţii sau instituţiei în care activează făptuitorul; impactul ingerinţei în funcţionarea normală a autorităţii de stat şi tipul acestei ingerinţe etc. De remarcat că, uneori, un act şi consecinţa infracţională pot fi inseparabile (de exemplu, activităţile ilegale ale unei persoane publice constituie, în acelaşi timp deprecierea reputaţiei unei autorităţi publice).

[1] Sentinţa Judecătoriei Botanica, mun.Chişinău din 20 decembrie 2011. Dosarul nr.1-438/2011. Disponibil: instante.justice.md/apps/hotariri_judecata/inst/jb/jb.php (Vizitat 13.05.2015)

[2] Actualmente se impune ca stringentă necesitatea adoptării de către Plenul Curţii Supreme de Justiţie a unei Hotărâri explicative care ar interpreta conţinutul daunelor în proporţii considerabile intereselor publice sau drepturilor şi intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice şi juridice în contextul art.327 şi art.328 CP RM, dat fiind lipsa unei practici judiciare uniforme privind natura juridică şi întinderea exactă a acestora.

Conferința științifică internațională
„Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”,
Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul,
5 iunie 2015,

Volumul I

Atelierul I. Științe politice
Atelierul II. Științe juridice
Atelierul III. Științe economice

Piața Independenței 1,
Cahul, MD-3909
Republica Moldova

tel: 0299 22481
e-mail: rectorat@usch.md

Bun de tipar: 20.07.2015
Format: 21 cm x 29,7 cm
Coli de tipar: 59,75
Tirajul 100 ex.
Tipografia „CentroGrafic” SRL, Cahul
Tel. 0299 25949